UNIVERSITY of MICHIGAN
GENERAL LIBRARY
OCTAVIA WILLIAMS BATES
BEQUEST

Io. Seldeni bibliotheca, octo millia
librorum complexa, donata est biblio-
thecae academicae Oxoniensi, cui effigi-
es Seldeni est addita, cum hac inscriptione:

Bibliothecam Ioannis Seldeni
Vitae ingenii, candore morum, prae-
cellentia doctrinae
Incomparabilis Viri
Heic repositam
Ioannes Vaughan, Matthaeus Hale
Rolandus Jenks, Armigeri, quibus Te-
stamenti sui fidem commendavit, in dura-
turam tanti viri memoriam et rei lite-
rariae bonum
Amplissimae huic Academiae
sacratam voluere

Henric. Ludolph. Benthem in
Engell. Kirch- und Schul-Staat
cap. 22, p. 322, edit. Luneb.
1694, 8.

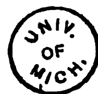
UNIV. OF MICH.

JOHANNIS SELDENI
DE
JURE NATURALI & GENTIUM
Juxta Diſciplinam
EBRÆORUM.
Libri Septem.

John

(JOANNIS) SELDEN(I)

DE

JURE NATURALI ET GENTIUM,

Juxta Disciplinam

EBRÆORUM,

LIBRI SEPTEM.

Accessit

Novæ huic Editioni

Index accuratus.

LIPSIÆ & FRANCOFURTI,

Apud JEREMIAM SCHREY,

Literis GODERITSCHIANIS.

Anno M DC. XCV.

—— *Loca Nullius ante*
Trita Solo. Iuuat integros accedere Fontes
Atque haurire,

VIRO Illustrissimo ac Excellentissimo

DOMINO

DNO. EBERHARDO DE DANCKELMANN,

Domino de Breskens, Wettini. &c. &c.

Serenissimo ac Potentissimo

ELECTORI BRANDENBURGICO

a Consiliis Sanctioribus Status, Belli, ac rerum Feudalium,

Supremi Ducatus Cliviæ & Comitatus Markæ Regiminis PRÆSIDI.

Domino ac Patrono meo Maximo, Gratiosissimo.

Uum multa sunt nostris temporibus vel excogitata subtiliter, vel in justæ Disciplinæ formam redacta; tum vero nihil ad felicitatem nostri seculi illustrius potuit accidere, quam quod Juris Naturalis & Gentium Doctrinam certis præceptis comprehendere & ad normam reliquarum artium, quibus sapientiæ studia continentur, perpolire atque ad summam perfectionem perducere viri summi in animum induxerunt. Ea quippe illius Disciplinæ vis est ac præstantia, ut tam late pateat, quam ipsum genus humanum, ac velut in-

)(dissolu-

dissolubili quodam vinculo jam inde a primordio rerum societatem civilem contineat. Naturæ duci, cujus auctoritatem defugere humana conditio nullo modo potest, primi mortales, etiam imprudentes & quasi aliud agentes paruerunt. Ceterum quid obstiterit quo minus majores nostri æterni juris præcepta ad artem redegerint, & ad certas disciplinæ comprehensiones revocarint, conjectura consequi facilius, quam pro certo possumus affirmare. Scilicet contemnuntur fere, quæ trita esse & pervulgata videntur: quæque natura mentibus hominum insculpsit, ea artis præsidio haud indigere nobis facile persuademus. Accedit quod priscis ac superioribus temporibus ad pervestigandas rerum naturalium causas & origines potissimum homines animum appulerunt: atque ii operæ pretium maximum fecisse videntur, quod paulatim ad indagandas, ad & artis formam redigendas veras causas ejus juris, atque eorum officiorum, quibus omnis vitæ ac societatis humanæ ratio nititur, viam ceteris muniverunt. Reservata fuit hæc gloria splendidis illis Eruditi Orbis Luminibus GROTIO & SELDENO, Viris subactissimi Judicii, qui postquam mutua æmulatione honestè accensi varias Divinæ Humanæque Sapientiæ Partes doctissimè pertractarunt, hanc quoque cœlesti Ingeniorum suorum vi, aggressi adyta ipsius subierunt, & modis quidem diversis, at effectu eodem interiora ejus vel ipsi aperuerunt, vel si quid adhuc restare videri poterat, rationes eruendi, aliis ostenderunt, sui non immeritò Inventores præclaræ hujus Doctrinæ dicendi, quorumve Libros egregios istius de Iure Belli & Pacis, hujus de Jure Naturæ & Gentium secundum Hebræos tanto in pretio semper habuere, quotquot Nobilissimæ hujus Scientiæ sategerunt, ut nunquã eâ copiâ procurari potuerint, quin major copia quærentium interjecto exiguo tempore novam eorum penuriam induxerit.

Præ-

Præsenti sanè Incomparabilis SELDENI Operi hanc sortem obtigisse iteratas ejus Editiones testes sunt, quarum priorem posteriori semper Matris loco exstitisse, nec unquam emissam, quin de novo edendam Jure suo veluti deposcerit, res ipsa hactenus locuta fuit, & difficultas eo potiundi jam ab aliquot Annis comprobavit. Unde ne desideria expetentium ultra frustrarentur, eidenuo in publico sistendo animum adjunxi, persuasus vocationi, in quam Divina Providentia me his in Terris misit, quamq; antehac in Grotianis Libris edendis sequi volui, hac quoq; in parte me responsurum eoque defectui hactenus deprehenso saltim in tempus aliquot occursurum. TIBI autem, VIR ILLUSTRISSIME, eximium hoc opus humillimè offero, spe fretus non ambigua in te Præsidium inventuram Nobilissimi Juris Naturæ ac Gentium Doctrinam, qui columen ac firmamentum es Consiliorum Belli Pacisque, quæ Potentissimus ELECTOR BRANDENBURGICUS non tantum pro creditorum sibi Populorum, sed potiorum Europæ Gentium, imò Humani Generis Juribus instaurandis felicissimè hactenus agitavit; Sed & luculentissimo Scriptori, qui dum vixit, non Britanniæ solum, in qua natus est & educatus, verum etiam totius orbis litterarii singulare fuit ornamentum, non minus facilem pro tua humanitate aditum ad Te concessurum, quam qualem soles omnibus omnium gentium viris doctrinæ & sapientiæ laude celeberrimis præbere; Nam quanto in pretio apud Te sint præclara illorum & æterna monumenta ingenii quis nescit?

 Imò

Imò nec felicius auspicium commeandi ad Gentes quàm à TE sumpturum esse confido, cujus Virtutes tot Gentes, quàqua versus patet BRANDENBURGICUM Nomen, justa cum admiratione prosequuntur; communique consensu colunt.

Admitte ergò in Sacrarium Tuum, Patrone Maxime, & ut Tutelâ tuá fruatur benigne annue, eodem verò unà vultu tenuem quidem attamen sincerum conatum meum inserviendi Rei Literariæ, respicere dignare, cujus summa votorum est Tibi non displicuisse, Teque propitio, plures inposterum Magni Autoris hujus aliorumque Virorum Doctorum labores, ad novam Lucem revocare posse; Hi omnes enim veluti in propaganda maximorum meritorum tuorum Gloria memores, ingeniosique assiduè certabunt, ita perennia devotissimi erga Te Animi mei monumenta existent; Ipse verò Deum indefessis precibus invocabo, ut Te, VIR ILLUSTRISSIME, diu sospitet, Patriæque ac Illustri Familiæ Tuæ in longam Annorum Seriem incolumem præstet.

ILLUSTRISSIMO NOMINI TUO

Dabam Francofurti ad Viadrum
Die 10. Martii 1693.

Subjectissimus Cliens
JEREMIAS SCHREY.

ILLUSTRI VIRO
JOANNI CAPELLANO

JO. HENRICUS BOECLERUS

S. P. D.

Enit ad Te hæc episto-la, nihil aliud quàm obsequium grati Tuisque meritis æternum dediti animi nuntiatura; occasione officii non tam eleganter lecta, quàm cupide arrepta. Sive mavis credere, VIR AMPLISSIME, ex eo genere literarum has perferri, quo, quicquid uspiam in rarioribus studiis geritur aut paratur, ad Te, tanquam omnis doctrinæ & elegantiarum arbitrum, perscribi, ratio & mos est. Quamquam sic quoque non speciosa est mea causa, si apud alium iudicem ageretur. De alieno enim officiosus sum, non de meo: neque quicquam ex editione hujus libri, cui bona omina

præfamur, ad me pertinet, nisi quod à pluribus annis, Bibliopolis, ad redonandum luci publicæ utilissimam commentationem, auctor & pæne exactor fui. Erit autem forte, ut non modo veniam fatenti dare, donec copiolas meas, satis illas quidem tenues, solicitavero, sed de alienis, sine controversia præclaris, monumentis, sermocinantem libentius etiam ferre, partem consilii & comitatis habeas. Equidem SELDENI opera laudare vellem, nihil aliud esset, quàm Soli testimonium splendoris meditari, quem ipse, potentissimus sui testis, nullo loco segniter conspici patitur. Pridem obtinuit hoc nomen, ut non tam hominis inter eruditos eminentis, quàm doctrinæ reconditæ vulgoque inaccessæ elogium haberetur. Excepta sunt, quæcunque edidit volumina, illo applausus genere, quod Musarum & Gratiarum permixto pollentique genio invalescit: tradita per gentes; consecrata per bibliothecas; iterata typis; nisi quod illustrissimum hoc DE JURE NATURÆ ET GENTIUM JUXTA DISCIPLINAM EBRÆORUM opus, sicut avidis emtorum manibus distractum, ac quodam modo direptum fuit: ita qui desiderio & voto, reproduci illud ac denuo publicari jampridem optantium, aures & operam commodaret, vix ac ne vix quidem potuit reperiri

riri

riri Editor: varietate literarum & formarum, plerosque, ut videtur, deterrente. Superandus tandem & hic labor erat; cum præsertim pulcerrima Juris pars exquisitis literis ac ingenio singulari tradita, reipublicæ humani generis vel gerendæ vel ornandæ, usum ac decus præcipuum polliceretur. Quamvis enim vix patiantur sibi hoc persuaderi, qui vel jus in armis ferunt; vel certæ gentis legibus omnes gentes, externo legislatori nunquam obnoxias, constringere parant; vel contenti eminentibus & communibus sententiis, consiliorum ac disceptationum dubia, exacta juris forma ac regula expedire, parum assueverunt: potior tamen nobis debet esse auctoritas eorum judicum, quos in hoc Tribunali alte constitutos, Deos dixit ipsa Dei veritas. Hi animadvertunt, sublato Divini Judicii metu, & remotâ reverentiâ Juris Naturalis, cujus non vindex minus quàm auctor Deus est, ipsa reipublicæ uspiam in terris servandæ tuendæque, munimenta ac præsidia everti. Terrore humani imperii ac metu civitatem hactenus contineri dixeris, ne societas plane sit dissociabilis: ut autem beata esse serio & diligentius velit, citra respectum supremi imperii, nemo expectabit opinor. Jam inter populos nullius communis imperii vinculo conjunctos, solique Deo secundâ potestate

prӕditos, quӕ humani ratio commercii, quӕ pacis fides, quod controversiarum moderamen, quod armorum temperamentum, excogitari poterit, si jus non dicere orbi terrarum, Officia nationibus, prӕmia obsequio, pœnas imparentiӕ, dispertiri credatur, illa rerum suprema potestas, extra cujus voluntatem, nec jus, nec juris fructus, id est sive socialitas sive humanitas & ab hoc ducta principio, inter mortales felicitas, est? Et, quando depravatione consuetudinum, nihil non obscurari, ac in deterius flecti cernimus, prӕclare inprimis de humano genere mereri putandi sunt, qui instauratum eunt ea, quibus solis, distracta errore, congregatur, sibique & Deo reconciliatur mortalitas. Potuerunt ipsis manibus deprehendere, quid Deo, quid humanitati in hoc genere deberent, propiora sӕcula. itum est ad alterum, & quasi novum genus hominum: quӕsitӕque & repertӕ sunt terrӕ, in quibus confuso Naturӕ & Rationis discrimine, cum humani cultus vestigia, brutarum animantium consuetudini vix essent dissona, prima eademque summa humanitatis & commercii & victoriӕ lex fuit, animalis Naturӕ & Deo parentis exempla ac specimina hospitibus ingerere, & prӕterpropter humanitatem vitӕ oberrantia agmina, in jus & hominem cogere. Diffusam argumento, di-

stinctam

stinctam profectuum gradibus, nec raro involutam auctorum sententiis sapientiam, quàm non sufficiat fidentius aggredi, Fernandus forte Vasquius documento esse queat. qui cum tanto instructu apparatuque hunc locum sibi excolendum sumsisset, ut instar bibliothecæ nonnullis videretur præstare, factum tamen facile opineris, ut negligentius pleraque cumulando, ordini & discretioni inter disputandum parum serviendo, placita aliorum non satis examinando, sua sæpius asseverando quàm probando, componendo denique, quæ constare sibi invicem non poterant, haud pauca de arduis intricaverit potius quàm expediverit. Quare majorem sibi curam & cautionem adhibendam judicarunt, Hugo Grotius, & ejus exemplo ac æmulatione, ad certæ de Philosophia Barbarica superstitis disciplinæ modulum, Britannorum doctissimus, Janus Seldenus. Tam egregii electissimorum ingeniorum certaminis sicut prima auspicia & successum, Galliæ vestræ deberi, eruditis constat: ita ne nunc quidem, aliena vestris consiliis & temporibus videri potest commemoratio isthæc, & Tui nominis ornando præscripta operi prædicatio. Illi enim doctrinarum & omnis elegantiæ principatui, quem à multo tempore nemo Vobis ambiguum facere in animum induxit, is nunc è felici-

 tate

tate temporum accessit gloriæ cumulus, ut MAXIMI REGIS, Avita & Patria, quamquam in incomparabile educta fastigium decora, plus quàm supergressi, animis paria gerentes studia, quemadmodum in ceteris Reipublicæ & sæculi artibus, ita in Literis ornandis amandisque, vestrum candorem, gravitatem, benignitatem, longe lateque cunctis in præsens nationibus & gentibus, inposterum seris ætatibus luculenta & decora industria approbare conspiciamini. In his curis, quibus nec ad immortalitatem nominis quicquam splendidius, nec ad demerendum genus humanum uberius, ulla viderunt tempora, eam Tibi personam Fortuna Publica imposuit, quam sine exquisita doctrina, & summa virtute, nemini vel momento gerere, fas fuerit. Qui caperet consilium novi & magni exempli consilium omni virtute regali magis regium; unus fuit, hoc, quid dico hoc? omnibus quotquot fuere seculis, Rex, Regum norma, Regum splendor, LUDOVICUS Dei munus, Dei pignus, Dei imago. Respondit magnitudini tantarum cogitationum, provisu, obsequio, suffragatione huic Principi, huic sæculo nata mens ad omnia MAECENATIS GALLICI COLBEHTI, æternitati Patriæ destinata ac destinanda præsidia, exsomnis, sollers, intenta, operosa. Quod Mæcenati fuit Maro, id CAPELLANUM COLBERTO esse

esse dicerem, nisi plus in exempli novitate vel negotii vel elegantiæ appareret. Inter Regis Herois Oculos, inter Herculis Musagetæ Amicos, inter instrumenta beatioris & cultioris ævi, nomen & famam mereri, magnum & pulcrum est, sed nulla parte majus pulcriusve, quàm in censu ingeniorum per terrarum orbem agendo, in munificentiæ Regiæ vel dispensandis consiliis, vel diffundendis fontibus, vel incitandis miraculis. Plena quidem hæc & singularis est felicitas, adesse Principi, quotiens dulcissimam meritorum Principalium seriem explicat, & Divinitatis ritu, beneficiis disjuncta locorum spatia jungit, & conquirit undique, quos felices faciat. Quis ex omni rerum memoria honor, quis dignationis aulicæ gradus, nominabitur, quem malit, si fata liceat sibi suo temperare arbitrio, indipisci, quisquis civili bonitatis naturalis genio, ita regitur, ut non virtutis modo & sapientiæ sed fortunæ quoq; summam putet, bene de plurimis mereri? Quam non sit iners in pectore meo sensus illius laudis Tuæ, Vir Amplissime, vix est, ut hoc loco, id est, in transitu, digne queam verbis exprimere. quanquam non meriti modo Tui magnitudo, sed mea insuper, tot aliis quoq; in publicum decus eminentibus tuis laudibus incitata pietas, omnem, quæ solenni gratiarum actioni intercedit, moram abrumpi postulat. nisi hoc

quoque

quoque æquitatis Tuæ ac indulgentiæ fors pati velis extare testimonium, ut obsidis locum tantisper expleat hæc epistola, dum accuratius, quantum Tibi debeam, cujus munere meum nomen inter eos cõparuit, quos Regum Benignissimi munificentia, & Mæcenatis redivivi, propitia voluntas, bearet, profitear. Teneat interim gratiæ Tuæ locum, quem semper tenuit, SELDENUS, ipso operis sui argumento curis cordique Tuo proximus. Nam &, si pristina recordamur, IUSTITIA, non inter Virtutes modo REGUM CHRISTIANISSIMORUM, sed inter Nomina viguit: & inter miracula sæculi, quæ Gallia cotidie edit, primore loco celebratur, quod Rex armis, viris, animis, opibus, instructissimus felicissimusqne, etiam lacessentibus nonnunquam causis, magnitudinem suam IUSTITIA mavult, quàm armis inter Christianos tueri, & de pace potius, ac amicitia Principum, quàm de clade & incomodis, triumphare: fortis interea & expeditus in barbaros & Christiani nominis hostes, quos debellare, ut Iustitiæ, ita Gloriæ apex est. Vale, Vir Amplissime, & Regis Tui gloria diu fruere. Scr. Argentorati 10. Martii 1665.

PRÆ-

PRÆFATIO,

quæ etiam

INSTITUTI OPERISQVE

Est Summula.

Itulus, quantum scio, planè novus est; etiam hactenus tam inauditus, quàm incompertus. Nec solùm in molem prægrandem excrevit Volumen, verùm & ipse Librorum ac Capitum Elenchus paginas non ita paucas occupat. Unde fit, ut nec ocius transeunti, nec oscitanter evolventi, nec leviter intuenti facilè satis queat excogitari, quidnam Operis fuerit Subjectum seu Materies, aut qualisnam aut unde Ratio Instituti. Meritò igitur visum est ea heic velut in Tabella contractiori exhibere. De *Jure Naturali* & *Gentium* quidem agitur; sed non simpliciter sic dicto. Adjicitur, *juxta Disciplinam Ebræorum*; quæ Tituli est Novitas. De *Jure* tum

Naturali, tum *Gentium*, quomodolibetcunque aliàs sumto, ac de Obligatione & Permissione circa utrumque versantibus, anxius disquisitionis utriusque disceptant crebrò, Ethici, Politici, Jurisconsulti, Theologi. Nec defuere, quibus omninò placuit illud veterum aliquot

Nec Natura potest Justo secernere iniquum.

Ceterùm ex eis in quibus plerique Scriptorum, aliàs etiam de Jure hoc diversimodè dissidentium, consentire solent, nullo labore elicitur, Naturalis, qualecunque id demum fuerit, peritiam (id est, Juris ejus, quod cunctorum hominum ab ipsis rerum ipsiusque Naturæ creatæ initiis Commune fuit, seu Universorum cordibus, ut dici solet, inscriptum) non minus nec alio fermè modo Juris Universi Divini Humanique, quod circa initia illa Positivum est, atque Morum scientiæ exactiori conducere, quàm Sapientiam, quam appellitant Primam seu Metaphysicam, reliquis Philosophiæ membris, quæ sua ii ex illa mutuò accipiunt Principia; seu quàm artes purè Mathematicas eis, quæ sunt mixtæ, aut Epochas in Temporum motuumque ratione, insequentium calculo. Neque absonum est dicere, ab Jure illo cetera multifariam superinducta, velut surculos per insitionem accedentes, à trunco, cui inseruntur, sustentari alique. De eo autem intereà quod est, Qualia & Quot sint, ac Quousque extendantur contrahanturve Juris istius capita, atque un-

denam

denam petenda, dissensus est sané multiplex. *Gentium Jus* interdum pro *Jure* item *Naturali* sumitur. Quoties nimirum *Primævi* seu *Primarii* nomine indigitatur. Sed verò quatenus *Juris Gentium* vocamine, Mores & Jus pluribus Gentibus, nec interim Universis nec Semper, sive ex Numinis Jussu Imperativum, sive ex Pacto aut Consuetudine Interveniens denotatur, (quale *Secundarium* nuncupari solet) *Naturalis* illud non aliter atque Cæsareum, Pontificium, Provinciale, Municipale Jus, plane est additamentum. Atque ex hac duntaxat notione in Titulo usurpatur. Et *Jus Naturale* ita significat heic, quod *Jus Mundi* seu Universale; *Gentium Ius*, id, quod Gentibus aliquot peculiare. Lucanus;

Sed neque Jus Mundi valuit, neque fœdera sancta
Gentibus ——

Jam verò *Naturalis* vocabulum, in Titulo, id tantum indicat, quod ex *Ebræorum*, seu *Ecclesiæ* aut *Reipublicæ* veteris *Ebraicæ*, Placitis, Sententiis, Moribusque, tam in Foro quam in Scholis, receptis avitisque, pro *Jure Mundi* seu omnium Hominum omnimodarumque tum Gentium tum Ætatum Communi, etiam ab ipso rerum conditu, est habitum; ut scilicet à Totius Naturæ creatæ Autore seu Numine Sanctissimo, Humano generi, simulatque creatum est, indicatum, infusum, imperatumque. Hoc מצות בני נח. *Præcepta* seu *Jus Filiorum* seu *Posterorum Noachi* appellitant Ebræi; ut-

dum *Cœlestium*, *Humanorum*, *aliarum imaginum* tum *formatio* tum *usus*, quà licitus, quà illicitus; tam *Originarii* quàm *Proselyti* & *Publicanorum* [illegible] *Exemplificatio*; *Figuræ*, ad Neomeniarum tempus è testium designatione decernendum, *Lunares*; *Icones Cæsareæ*; *Nummi*, ex eis qui Ebræis in usu, *illis insigniti*; *Ebraici* item; *Nummi super Rhodii* quæ velut pars pretii D. N. Jesu Christi Romæ & Parisiis ostentantur; *Mosis figura*; *Vitis Aurea*; *India in velis Judaicis picta* apud Claudianum; *Profanatio Nominis Divini* ac ejusdem *Sanctificatio*; *Peccatum* illud quod in lege sacra dicitur [illegible] fieri, seu [illegible] *Filii Dei* [illegible] *Vestium* blasphemia audita causâ *dilacerandarum ritus*; sententiæ Ebræorum aliquot *de Gentium Diis non blasphemandis*.

LIBRO TERTIO dispicitur, *utrùm ad Cultum aliquem Divinum* & ad *qualem*, Genus Universum humanum quod reliquum erat, seu *Gentiles obligari vellent Ebræi*; *Qualis* item *Cultus Gentilibus permissus*, *qualis interdictus*, sive ad Templum Hierosolymitanum sive alibi in ditione Israelitica; Et fusius quid statuerint Ebræi de *Sabbati* seu *Septimi diei cultu*, quà ad *Gentiles*, seu alios præter seipsos, quovismodo attinere posset. *Cultus ante legem Mosaicam* adjicitur *Divinus*; *Templi Hierosolymitani*, quantum ad loca Gentilibus vetita seu permissa, *designatio*; *interdicta eis*, nondum in Judaismum ritè cooptatis, *legum Mosai-*

rarum observantia. Opinio eorum qui *non Res ipsas* sed *Pretia* tantum rerum, à *Gentilibus* nondum in Judaismum cooptatis, *offerenda* temere asseruerunt, discutitur. *Sabbati* adjungitur *Institutionis Tempus*, *Annus*, Dies, *Locus*, *Ratio*, *Iter* etiam *Sabbaticum*, & *Primum Sabbatum* festi nomine, ex Imperio juxta eos divino, celebratum. *Fl. Iosephi* & *Philonis* loca insigniora de *Sabbato* expenduntur, intertextis de *Calendario Romano*, *Græco*, aliis, uti & de *Orbe Nundinali* quæ lucem heic præbeant. Quæ item ex *Hesiodo*, *Homero*, *Lino*, *Callimacho*, *Aristobulo*, *Clemente Alexandrino*, *Luciano*, *Agellio*, *Suetonio*, *Censorino*, *Ovidio*, *Tibullo*, de Diei *septimi* seu *Saturni inter* Gentiles observatione, uti & è *Tertulliano*, *Lampridio*, *Seneca*, afferri solent, explicantur. *Ogdoades* etiam *Dierum*, ac *Hebdomades*, *Denominatio Planetaria* quæ *Hebdomadicæ* est, ejusque *Ortus*, *Ratio*, *Usus*, *Heptazonius Planetarum Ordo*, juxta veteres, in Systemate mundi, & *Horarum Vetustas*, in eodem tractantur.

QUARTUM LIBRUM occupat Interdictum *Homicidii*, quatenus sive ex Jure Naturali penderet, sive cum Gentium Jure in ditione Israelitica esset commistum. Conjunguntur *Iura Tutelæ Sui*, *Aliorum*, *Zelotarum*, *Asyli* tum in *Urbibus Levitarum* tum in *Altari*, *Vindicis Sanguinis*, *Anathematum*, *Cædes* sub *ratione Pœnæ* aut *Quasi*, id genus alia, quæ Interdictum hoc seu ejusdem *Laxamentum* aut *Temperamentum* ali-

aliquod respexêre aut respicere visa fuerint; *Excommunicationis Jura* (id est, ejus *Formula, Caussa, Ritus, Effectus*); *Negotiatores* & *Nummularii* à D. N. Jesu Christo è Templo ejecti; *Arcæ Tredecim totidemque Mensæ* in Templo ad recipienda tum allata tum oblata; *Hostia Humana*; *Aposynagogi* in Evangelio, *Jephthæ Votum*.

Libri Quinti Materies est *Incestus* ac *Illicitus* juxta Ebræos *Concubitus*, sive ex Jure Naturali sive ex Mosaico, interdictus; *Matrimonium* item *ex Jure Naturali*; uti & *Matrimonia Proselytis, Libertinis, Servis, Ancillis inter se* aut *cum Originariis*, quà *vetita*, quà *permissa*; *Innuptarum concubitus*; *Merces meretricia*; *Ritus Nuptiales*; *Polygamia* ac *Divortium*; *Concubina*; *Primorum parentum liberi*; *Cognationis* ac *Affinitatis* gradus quà *Matrimonium* spectâsse volunt; *Captivæ* ex lege Singulari *Coitus*; *Salomonis Uxorum Conditio* & *Natales* quà ex diversa personarum coeuntium qualitate pependerint; De *Herodis Magni Natalibus*, Patrum veterum sententiæ defensio; *Semijudæi* seu *Proselyti imperfecti*; *Agrippæ Regis Junioris fraternitas Ebraica*; cognata alia. Quæ verò præterea ad rem Matrimonialem inter Originarios seu ex Iure simplicitèr Ebræorum civili seu Mosaico, reliqua spectant, toto ea demensa horreo damus in *Uxore nostra Ebraica*, quæ typos præstolatur.

Sextus Liber Interdictum *Furti* explicat, quà Naturale habitum est, quà item *Jus Gentium*

cum eo mistum; adeoque agit de *Fide servanda*, *Adquisitione* ac *Translatione* Dominii tam *Personarum* quàm *Rerum* cum ejusdem *Modis* ac *Temperamentis*, *Contractuum Formulis* ac *vi*, *Mendacio*, *Occupationis* titulo, *Rebus derelictis*, *Deperditis*, *Iure Pauperum* seu *Mendicorum*, *Augulo segetis*, *Spicilegio*, *Racematione*, *Uvis deciduis*, *frugibus per Oblivionem* in agro *relictis*, *Decimâ Pauperis*, *Eleemosynis*, *Pauperum necessitate*, quà aliorum dominium spectare posset, seu eo quod dici solet *utrùm furari liceat propter necessitatem*, *Servitute*, *Manumissione*, *Usuris*, *Bonis aleâ* seu certamine quovis alio *lucrifactis*, *Piscium* ac *Columbarum capturâ*, *Columbariis*, *Bello Indicendo*, *Deditione*, *Federibus*, *Victoria*, *Tributis*, *Regionibus subactis*, *Prædâ*, *Numismate Census* in Evangelio, *Didrachmi* ibi *pensitatione*, *Semisiclo*, loco illo Evangelii *Nemini Servivimus unquam* &c. *Captivis*, congeneribus non paucis.

Septimus, Interdicti *de membri* seu *partis ab animali hactenus vivente discerptæ* sensum exponit, præter *Obscuriora* quædam seu *Minora Capita Iuris Noachidarum* apud Talmudicos reperta, veluti *Honorem Parentum*, *Heterogeneorum usum*, *Castrationem*. Obitèr de *Votorum effectu*. Et demùm accedit ibi Caput de *Iudiciis* seu *Regimine Forensi* atque *Obedientia Civili*. Etiam de *Iudicio divino*, ac *Præmio* & *Pœna* qua Noachidas, juxta Ebræos, spectent, agitur. De *Iudicibus* item seu *Tribunalibus* seorsim ac per se, *Pro-*

ſelytis Domicilii, conſtitutis, Pœnis, aliisque rebus *Forenſibus;* quà nempe ſive ad *Proſelytos* hoſce ſive alios nondum in Judaiſmum cooptatos ex *Jure* ſive *Naturali* ſive *Gentium* attinerent. Nam res forenſes Jure ſimplicitèr Ebraico ſeu Gentis merè civili ſubnixæ locum heic non habent. Sed earum pars inſignior, & quæ Totius inſtar eſt, in libris de *Synedrio* eorum *Magno*, quos nondum publici juris fecimus, traditur. Quæ ſunt in ſcriptis Mahumedanis materiei congeneris, ſubinde etiam intermiſcentur.

Quemadmodum autem Res, Scita, Placita ac Sententiæ Aegyptiacæ ex Aegyptiorum, Phœniciæ è Phœnicum, Græcæ è Græcorum ſcriptis, quod olim monuit Euſebius, aliæ ſimilitèr (velut Anglicæ ex Anglorum, Gallicæ è Gallorum, Hiſpanicæ ex Hiſpanorum) ediſcendæ ſunt, οὕτω δὴ, rectè inquit idem, quem ſequor, κατὰ τὸ ἀκόλουθον ἡγοῦμαι δεῖν καὶ τὰ Ἑβραίων ἐκ τῶν παρ' Ἑβραίοις λογίων, ἀλλὰ μὴ ἀλλοθέν ποθεν ἀποδέχεσθαι *eodem planè jure ſtatuo, res Ebræorum non aliis quàm Ebræorum ex libris literisque eſſe repetendas;* unde ſanè, nec indiligentèr (verè, id eſt, liberè philoſophantium causâ, quotquot literarum huic generi fuerint inaſſuetiores) ipſis Ebræorum verbis fideliter deſcriptis ſemperque verſis, repetimus heic nos. E ſcriptis nimirùm, præter Biblia ſacra, & Fl. Joſephum & Philonem Judæos, Talmudicis; quæ Ebræorum de Jure Placita, Interpretationes, Sententiasque Receptas ac avitas fusè exhibent perinde ac

Præparat. Evangelic. lib. 7. cap. 8:

de ac Digesta, Codices, Novellæ, Basilica, eas quæ fuere Romanorum; seu, ut Edicta, Constitutiones, Consvetudinum Corpora, ac Decisiones Gallicæ, jus Gallicum, aut ejusmodi alia, in Hispaniis Hispanicum jus, in Anglia Anglicanum. Nescius non sum, hominum esse genera, nec sanè pauca ea, quæ eousque aut Studiorum suorum, aut Sui solius Ingenii, Suæve Sectæ commentorum angustiis ultrò circumscribuntur, ut earum cancellos, ne quidem ut Exploratores, libentiùs dignentur egredi. Veritatem aliquam alibi quàm in suo quantulumcunque illud fuerit, reperiri posse, aut temerè negantes, aut securiùs non agnoscentes, desperantesve. Certè hæc jam breviter præmissa, licèt illiusmodi hominibus ulteriùs legendi desiderium neutiquam forsan pepererint, nihilominus etiam de eis merebuntur hæc saltem Gratias quales Itineris longi, quod an capessere operæpretium fuerit viator hæsitabundus quæsiverit incommodorum & tædii Indici debentur. Lectores verò inprimis præmoniti sint, utcunque omnia fuerint probanda, nihil interim in toto hoc Opere absque Lydii Christianismi lapidis examine esse amplexandum.

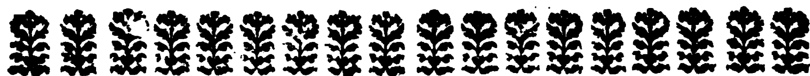

LIBRORUM ET CAPITUM

Elenchus.

Liber Primus.

In quo *Operis* adgrediendi *ratio*, *Ebraicæ Philosophiæ*, quæ *Barbaricæ* pars erat perinsignis, *Dignitas*, *Disquisitio Generalis* de *Jure Naturali* seu omnium hominum ab ipsis rerum initiis Communi, ejusque *Ortu* ac *Sedibus*, *Ebræorum* ea de re Sententia, & demùm *Illustriorum*, juxta illos, *Juris ejusdem Capitum* designatio continentur.

Cap.

Liber.

Liber Secundus.

In quo *Interdicta* Noachidarum seu *Naturalia bina Priora, Cultus* nempe *Extranei* seu *Idololatriæ* atque *Maledictionis Nominis* Divini seu *Blasphemiæ* explicantur, unà cum Jure Ebræis simul atque aliis Gentibus tum *Imperativo* tum *Interveniente* quod ad interdicti utriusque in ditione Israeliticâ observationem firmandam priorisque inprimis violationis ansam qualemcunque etiam Noachidis præripiendam superinductum est. Accedit, ut hisce ceterisque sequentibus necessariò prævium, *Proselytorum Justitiæ, Proselytorum* Domicilii, *Libertinorum* designatio; aliorum item ad *Jura Gentium*, juxta eorum mores, attinentium.

CAP. III.

CAP. IV.

CAP. V.

CAP. VI.

CAP. VII.

cita

cita illicitave, *ex Jure jam memorato. Quâ demum ratione* abolendæ *res, quarum* usus & possessio *causis jam dictis vetita.* *pag.* 205.

CAP. VIII.

Utque de Jure Gentium Interveniente *circa* Imaginum usum *superiùs adferuntur ritè capiantur, ea quæ occurrunt apud* Fl. Josephum, *Capite sexto ante citata, de* Iconibus Cæsaris aliisque figuris jam factis *à populo Judaico* nec admissis nec permissis, *unâ cum* Josephi ipsius sententia *de Imaginibus animalium omnino nullorum ritè apud ipsos faciendis, expenduntur. Totius hujus rei, apud populum Judaicum, rationem pendere, non ex eo quòd Rerum seu Personarum* Simplicitèr Figuræ *essent, sed quòd vererentur* ne earum cultus, *pro more seculi,* divinus inde irreperet. *Ea de re alia. Quamobrem* Numismatis Cæsaris icone cusis usi sint judæi, *apud* Signa *interea* Romana aliterve *suo in solo eam conspici nolentes.* Nummis aliis Principum *exterorum* vultibus insignitis *usos fuisse Judæos. De* Rhodio numismate Romæ & Parisiis, *veluti ex triginta quibus divenditus est Christus adservato. De eo quod veterum aliqui habent, nec* Pictorem *nec* Statuarium *apud Judæos esse permissum. De* Vite aurea *tum quæ Pompeio ab Aristobulo donata, tum quæ supra fores* Templi *Herodiani.* Judæorum hodiernorum *de* Imaginibus *mores, uti &* Mahumedanorum. *pag.* 216.

CAP. IX.

De India *in* Judaicis *apud Claudianum* velis Picta, *Digressiuncula.* Judaicæ gentis Splendor singularis & Privilegia *tempore Claudiani seu sub Theodosio primo.* *pag.* 237.

CAP. X.

A*d interdictum Naturale* de Maledictione Nominis Sanctissimi Numinis (*quod* Noachidarum *seu generis Humani* Juris communis *quod Illustrius est,* Caput *Ebræis habetur* Secundum) *seu* de Blasphemia *melius capiendum, præmittitur* Profanationis Nominis Divini, *cui opponitur ejusdem* Sanctificatio, *Genus, velut cujus affine est vocamen, triplex.* Profanationis *ejusmodi* Remissio *ante mortis momentum, juxta Ebræos, nemini perfecta.* *pag.* 246.

CAP. XI.

Sanctificationis Nominis Divini *præcepto* Noachidas, *juxta Ebræos, non teneri.* Profanationis *Nominis superiùs ostensæ genus nullum, in* Interdicto de Maledictione Nominis Universali *seu* Naturali, *contineri; sed horrendum illud* Blasphemiæ *genus quo* Sanctitas, Potestas, Veritas, Unitas *Numinis sanctissimi, sive* Convitio *seu verborum contumeliâ* proscinditur, *sive* ex professione actuve aliquo scientèr, procaciùs & consequentèr negatur. *De verbo* ברך *quà tum pro* maledicere *tum pro* Benedicere *sumitur. De lege illa sacra in Numeris,* Anima *seu* persona quæ fecerit manu elatâ &c. excidetur, *quatenus ad* Interdictum Idololatriæ & Balsphemiæ *solùm attinere illud volunt Magistri.* *pag.* 251.

CAP.

CAP. XII.

De Pœna Proselyti Domicilii *ob* Blasphemiam *seu* Maledictionem Numinis *sanctissimi* forensi. Receptior *Talmudicorum sententia de* Judæo morte ob Blasphemiam *ejusmodi non puniendo nisi expressim* nomen tetragrammaton blasphemasset. *Ea de re aliorum, uti &* Synedrii cui Caiphas in Evangelio præest, sententia diversa. *De Judæis in Evangelio clamitantibus Jesum Christum ideò* mortis reum *quòd* Filium Dei *se fecerat. De* Vestibus, blasphemiâ auditâ *aliasque ob causas tam à* Sacerdotibus *ac* Pontifice summo *quàm à Judæo quovis alio, ex more* dilacerandis. *pag. 260.*

CAP. XIII.

De eo quod habetur apud Flavium Josephum *&* Philonem *de* Diis Gentium non blasphemandis. *Magistrorum sententia de Lege Sacra qua* Deorum alienorum mentio *interdicitur.* Votum *aut* Juramentum Idoli Nomine. *Nonnullorum opinio, ne* Gentili, *ex lege sacra, licuisse* Deo suo *seu* Gentis suæ (*cujus cultui scilicet nondum renuntiaverat*) qualicunque maledixisse. *pag. 266.*

Liber Tertius.

In quo dispicitur, utrùm ad *Cultum aliquem Divinum alium* præter eum qui *Simplici* jam enarratorum binorum interdictorum (qua *Negativa* sunt) & quæ sequuntur præceptorum reliquorum Noachidarum *Observatione continetur, obligari voluerint Ebræi Noachidas* seu *Gentiles, & ad Qualem.* Item *Qualis Proselyto Domicilii* seu *Gentili Hierosolymis* alibive in *ditione Israelitica Cultus*, ex Jure Gentium sive Imperativo sive interveniente, *Permissus; qualis Interdictus.* Et quid statuerint *Ebræi* de eo quod est, *an Sabbatum* seu *Septimus*, in dierum à rerum initiis periodis, *Dies Universo generi humano fuerit celebrandus.*

CAP. I.

CAP. II.

CAP. III.

CAP. IV.

CAP. V.

CAP. VI.

CAP. VII.

CAP.

Liber Quartus.

Homicidii Interdictum Naturale (quod *Noachidarum* seu omnium hominum communis *Juris* Illustrioris *Caput* est *Tertium*) cum *Temperamentis* suis, *Limitationibus* atque *Exceptionibus*, apud Ebræos; *Jus* item *Gentium*, *quo*, apud illos, *Caput hoc commissum*, explicat: adeoque *Jus* apud eos *Tutelæ* sive *sui* sive *aliorum*, etiam *ex vim inferentis cæde*; *Jus* item *singulare Zelotarum*. *Excommunicationis* insuper ac *Hominis devovendi*, seu *Anathematis* Jus, quà *cædes humana* sive inde *reverà permissa*, sive *permitti à nonnullis credita*; *Jura* item *Asyli*, tum in *Urbibus* Levitarum, tum in *Altari*; *Jus vindicis Sangvinis*; alia ejusmodi.

Liber Qvintus.

De *Concubitu* agit, ex *Jure* ab origine rerum *Naturali, illicito*; De *Matrimonio* item, *Concubinatu*, & *Divortio*, juxta eos, ex eodem jure; De accessione *Interdictorum Revelationis Turpitudinum*, quæ in *Levitico* habentur, quatenùs ad *Gentes alias* illa spectare velint Ebræi. Et demùm de *Jure Gentium* huc attinente; id est *Jure* quo sive *Proselytos Justitiæ* aliosve non ex originariis circumcisos, sive *Proselytos domicilii aliosve* alterutrius sexus *Gentiles*, tum in *re Matrimoniali* tum in eo qui etiam *extra Matrimonium* fit *Concubitu*, *Nationi* suæ seu *Originariis* sive *vetitos* sive *permissos* tradunt.

CAP. I.

CAP.

***** CAP.

Liber Sextus.

Quintum Juris Noachidarum seu Naturalis, quod illustrius est, caput seu *Furti Interdictum* complectitur; quà Originarios, quà *Proselytos* sive Justitiæ sive Domicilii, aliosque spectat. Et de *Adqvisitione* & *Translatione Dominii* tum *Personarum* tum *Rerum*, cum *Modis* suis ac *Temperamentis*, tum ex *Jure Pacis* tum ex *Jure Belli* nasci solitis, Talmudicorum scita sententiasque aperit. De rerum *Occupatione; Alie-*

Alienationum item & *Contractuum formulis* atque *vi*. De Jure *Egenorum* seu *Mendicorum*; *Servitute*, *Usuris*, Bonis *aleâ* lucrifactis; aliis selectis quæ ad *Dominium* & *obligationem permissionemque* circa illud ex jure Pacis versantem attinent. De *Jure Bellico*, *Victoriâ*, *Deditione*, *Federibus*, *Tributis*; *Numismate Census*, & *Didrachmi Pensitatione*, in Evangelio; *Captivis*.

Cap. XVIII.

De Didrachmi *pensitatione in Evangelio. Illud fuisse* Tributum Cæsarianum. Reges Terræ *quinam ibi. Universi* Israelitæ Filii Regum *diverbio solenni dicti. Quid ibi* Filii *seu* liberi Regum. Semiscli, *seu* Didrachmi sacri *pensiatio annua usque ad* Vespasianum, Hierosolymis *in sacros usus præstita.* Objectiones *diluuntur.* *pag.* 805.

Cap. XIX.

De Servitute Personali *seu* Libertatis naturalis deminutione, *quatenus ex* Jure Gentium aliarum Bellico, *juxta Ebræorum disciplinam, ea sequeretur. Discrimen inter* Servitutem personæ inhærentem, *seu* intrinsecam & *eam quæ in* ministeriis *tantùm* servilibus *cernitur seu* extrinsecam. *De illo Judæorum, in Evangelio,* Nemini servivimus unquam. *De* Captivis & *more eorum apud Ebræos,* redimendorum. *pag.* 813.

Liber Septimus.

Agit de *Noachidarum Juris* Illustrioris *capite Septimo,* quod est *de Membro animalis viventis;* item de *Carnis* & *Sanguinis esu.* De *Minoribus* insuper seu *Obscurioribus Juris Naturalis,* juxta Ebræos, *Capitibus.* De *Honore parentum.* De *Capite* Juris Naturalis Illustrioris *Sexto,* seu *de Judiciis;* Tum quà ex jure simpliciter Naturali illud intelligendum, tum quà *Iudicia* in *Proselytorum Domicilii regimine* apud Ebræos erant *exercenda.* Accedit de *Iudicio Divino,* quà ex illo sive *Pœna* sive *Præmium Cœlitus* ex Ebræorum sententia *expectanda* fuerit, dissertatio. Et demum de sententia eorum qui volunt, non solùm *vestigia Præceptorum Septem* quæ tractavi-

mus, inesse in sacra *Iobi historia*, verùm etiam in *Synodo* Apostolorum *Hierosolymitana.*

CAP.

DE

DE IURE NATURALI ET GENTIUM Juxta Disciplinam EBRÆORUM, LIBER PRIMUS.

In quo *Operis* adgrediendi *ratio*, *Ebraicæ Philosophiæ*, quæ *Barbaricæ* pars erat perinsignis, *Dignitas*, *Disquisitio Generalis* de *Jure Naturali* seu omnium hominum ab ipsis rerum initiis Communi, ejusque *Ortu* ac *Sedibus*, *Ebræorum* ea de re Sententia, & demùm *Illustriorum*, juxta illos, *Juris ejusdem Capitum* designatio continentur.

CAP. I.

Tum Philosophos *tum* Theologos, *qui sive de officiis Hominum Naturalibus seu* Jure Naturali *simul & Summo Bono*, *sive de* Civili Gentium Jure *seu Disciplina accuratiùs egerunt, non solùm sibi* Consona *sed &* Diversissima Aliorum instituta *ac* placita *operosiùs corrogare & perpendere meritissimò solitos. Nullibi autem apud veteres, sive* Græcos *sive* Latinos, Ebræorum, *id est, Gentis Numini adeò olim peculiaris, de* Jure Naturali *placita seorsim seu ad eorum mentem designari.* *A recentioribus perfunctoriè nimis ea tangi.* Instituti *demùm* Ortus & Ratio.

Uod in Nobilissimâ illâ Philosophiæ severioris parte, quâ doctrina Moralis atq; Civilis vitæque Humanæ Norma sive tradi sive tractari solet, continetur, id universum aut Circa Officia versatur ad quæ homines tum erga Numen Sanctissimum, tum ipsi erga se invicem, sive ex Affirmatione sive ex Negatione expressâ qualitercunque obstringuntur, aut circa ea, quæ Adiaphora manent, aut demùm circa Accessiones illas atque selectiora Sanctitatis seu Beatitudinis Complementa, quæ, velut officiis jam dictis superstructa, Gradus illos conficiunt, quibus ad Summum Bonum Finemque perfectissimum, qualiscunq; is pro vario hominum ingenio statuatur, ascenditur. In Officiis autem illis locum obtinent primarium τὰ πρῶτα κατὰ φύσιν seu *Prima Naturæ*. Atque hæc sanè sive velut columnæ, cui innitantur cætera, robustissimæ munus obeunt, sive qualem ferè habet ad vectis, libræ, cunei, trochleæ, aliorum in Staticis & Mechanicis motum circulus (qui ª πάντων τῶν τοιούτων ἔχει τὴν αἰτίας ἀρχὴν *omnium talium continet causæ principium*) rationem præstant Juris Naturalis nomen simul induere solita, atque in re Civili & Morali planè fiunt καθ' ὅλου πρῶτα seu *universaliter prima*. Juri huic Naturali accedit, ut dignitatis præ reliquis, quotquot Civilia sunt, Singularis, Jus illud Illustrius GENTIBUS diversis variatim sive ex Imperio sive ex pacto Interveniens. Tam de Officiis illis quam de Accessionibus, quas diximus, habentur passim Disputationum ingentes à Philosophis, Theologis, Jurisconsultis, congestæ moles. Atque hisce quidem non solum perquam Solenne est ea, quæ apud alios, sive sui ipsorum persuasionibus, sive cœtuum sectarumque, quibus immiscentur disciplinæ aliterve sive consona sive viciniora occurrerint, exhibere, verùm etiam contrarias & discrepantes pariter opiniones & sectarum aliarum dogmata ac scita sæpissime solicitiùs adferre. Idque non sine causis certè gravissimis. Nam non sua modò sic auxiliaribus suffragiis haud parum firmant, sed & insuper, adversa refellendi, obscuriores quæ suas dessidentesque sententias intermeant confiniorum ipsissimas lineas detegendi designandique, proxi-

ª *Aristot. in Mechanicis.*

proximantis subinde Vero Falsi ac simulantis larvam exuendi, id genus cætera, quæ in accuratiori veritatis indagatione adhiberi solent, peragendi ansam commodius arripiunt. Ita Academici, Peripatetici, Stoici, Epicurei, Sceptici, alii, interdum pro re natâ in partes trahuntur; nunc instar Finitimorum Amiciorumque ostentantur; nunc pro adversariis indicati, argumentorum telis petuntur à Scriptoribus, qui singuli suam Philosophiæ Sectam ut castra, quibus addictissimi sunt, acriter propugnantes, eo tutius id faciunt quo habent quid & quantum fuerit copiarum tum hosticarum tum subsidiariarum federatorumque exploratius. Ad hunc modum Aristoteles, Cicero, Seneca, Sextus Empiricus, alii. Unde & operæ pretium habitum est insigne, diversas omnigenûm Philosophorum sententias scriptis sedulò mandare; quod fecére non modò Laërtius, Plutarchus, Hesychius Milesius, id genus cæteri, quorum lucubrationes ejusmodi etiamnum extant; verùm etiam & Philosophorum ille facilè princeps Aristoteles [b] in libris illis de Architæ, Speusippi, Xenocratis, Timæi, Pythagoræ, aliorum placitis, qui cum non paucis ejusdem operibus aliis ante secula complura interciderunt: ut illorum qui περὶ αἱρέσεων seu *de Sectis*, περὶ δογμάτων seu *de Opinionibus*, περὶ βίων seu *de Vitis*, περὶ διαδοχῆς seu *de Successione* Philosophorum eorumque disciplinæ scripserunt turbam jam nullibi extantem sed Laërtio, Eunapio, aliisque citatam prætermittamus. Nec parùm laborarunt viri aliquot id genus summi in plurimarum Gentium atque Rerumpublicarum moribus atque institutis, idque tam Barbariæ quàm Græciæ veteris, diligenter corrogandis memoriæque tradendis; ut scilicet ex eorum, utcunque diversissimorum, rationibus atque momentis ritè perpensis, ea tandem elicerentur, quæ Moralibus Civilibusque studiis maximè verò tum Juris Universalis seu Naturalis tum ejus, quod Gentibus seu populis integris (quorum autoritas non omninò negligenda) intervenit, indagationi conducere possent. Inde est quòd Aristoteles etiam volumen conscripserit Νόμιμα Βαρβαρικὰ nuncupatum, id est *Mores atque Instituta Barbarica*, seu populorum qui extra Græciam sedes habuere. Ante plurima secula quidem periit illud. citatur autem tum Apollonio [c] tum Varroni [d]. Sed apud

[b] *Laertius lib. 5.*

[c] *Hist. Mirab. 11.*

[d] *De ling. Lat. lib. 6.*

Quod in Nobilissimâ illâ Philosophiæ severioris parte, quâ doctrina Moralis atq; Civilis vitæque Humanæ Norma sive tradi sive tractari solet, continetur, id universum aut Circa Officia versatur ad quæ homines tum erga Numen Sanctissimum, tum ipsi erga se invicem, sive ex Affirmatione sive ex Negatione expressâ qualitercunque obstringuntur, aut circa ea, quæ Adiaphora manent, aut demùm circa Accessiones illas atque selectiora Sanctitatis seu Beatitudinis Complementa, quæ, velut officiis jam dictis superstructa, Gradus illos conficiunt, quibus ad Summum Bonum Finemque perfectissimum, qualiscunq; is pro vario hominum ingenio statuatur, ascenditur. In Officiis autem illis locum obtinent primarium τὰ πρῶτα κατὰ φύσιν seu *Prima Natura*. Atque hæc sanè sive velut columnæ, cui innitantur cætera, robustissimæ munus obeunt, sive qualem ferè habet ad vectis, libræ, cunei, trochleæ, aliorum in Staticis & Mechanicis motum

a Aristot. in Mechanicis.

circulus (qui πάντων τῶν τοιούτων ἔχει τὴν αἰτίας ἀρχὴν a *omnium talium continet causæ principium*) rationem præstant JURIS NATURALIS nomen simul induere solita, atque in re Civili & Morali planè fiunt καθ' ὅλου πρῶτα seu *universaliter prima*. Juri huic Naturali accedit, ut dignitatis præ reliquis, quotquot Civilia sunt, Singularis, Jus illud Illustrius GENTIBUS diversis variatim sive ex Imperio sive ex pacto INTERVENIENS. Tam de Officiis illis quam de Accessionibus, quas diximus, habentur passim Disputationum ingentes à Philosophis, Theologis, Jurisconsultis, congestæ moles. Atque hisce quidem non solum perquam Solenne est ea, quæ apud alios, sive sui ipsorum persuasionibus, sive cœtuum sectarumque, quibus immiscentur disciplinæ aliterve sive consona sive viciniora occurrerint, exhibere, verùm etiam contrarias & discrepantes pariter opiniones & sectarum aliarum dogmata ac scita sæpissime solicitiùs adferre. Idque non sine causis certè gravissimis. Nam non sua modò sic auxiliaribus suffragiis haud parum firmant, sed & insuper, adversa refellendi, obscuriores quæ suas dessidentesque sententias inter meant confiniorum ipsissimas lineas detegendi designandique, proxi-

Græcæ Latinæque Philoſophiæ ſcita atque alia ejusmodi tam Chriſtianiſmo diſſona quam conſona usque adeò enarrant, ut nec prætermitti interim velint prorſus exploſa. De hæreſibus res eſt manifeſtior, quia eas diligenter in volumina cognomina contexuêre Epiphanius, Philaſtrius, alii, quos & recentiorum ſeculorum aliqui ſunt imitati. Etiam de eis obiter nec raró aliis in ſcriptis patrum occurrunt quamplurima. De Philoſophiæ ſcitis obſcurior res non eſt ei qui præter jam citatos, Juſtinum, Clementem Alexandrinum, Tertullianum, Lactantium, Minutium Felicem, Hieronymum, Ambroſium, id genus alios diligentiùs paulò conſuluerit. Et tametſi *Patriarchæ Hæreticorum* q aliisque ſummæ infamiæ nominibus, à patribus hiſce ſolent Philoſophi veteres appellari, nihilominùs fatentur & ipſi interdum patres *nullam* r *Sectam fuiſſe tam deviam, philoſophorum quempiam tam inanem, qui non viderit aliquid ex vero; & totam veritatem & omne divinæ religionis arcanum philoſophos attigiſſe, ſed, aliis refellentibus, defendere id, quod invenerant, nequiviſſe, quia ſingulis ratio non quadravit.* Adeo ut rem ipſam optimè complectatur Clemens s, dum Gentilium Philoſophiæ καθάπερ καὶ τῶν καρύων οὐ πᾶν ἐδώδιμον *quemadmodum & nucum totum non eſſe comedendum* ait, verba faciens de eis qui eâ paſcebantur. Ut ſunt putamina rejicienda, ſed nuces comedendæ, ſic placita habent Philoſophi non pauca inter errores manifeſtos connumeranda vitandaque; nec intereà aliis carent quæ, utpote aut veritati ſatis ipſa cognata aut temperamentis paulo reformata, fuerint cumprimis amplexanda. Summa eſt; non ſolum congeneres conſimilesque ſed & perquam diſpares aliorum qualescunque ſententias rationesque inſervientes impenſiſſimè voluiſſe veteres illos (quos etiam & recentiores, qui ſimul & cordatiores ſunt, non raró imitantur) explorari, congeri, animadverti, perpendi, ad poſteros transmitti. Ut ſcilicet ita quid ipſis ſcholæque à ſe propagandæ ſtatuendum, retinendum, rejiciendum foret, dignoſceretur & quod ſeligerent, argumentis fulciretur tum faciliùs tum ſecuriùs. Qua de re inprimis ſtudioſos non ſemel monuit olim etiam Ariſtoteles t. Atque ut in phyſicis, non ſolum ex Diverſo ſed ex Contrario, in Diverſi

q *Tertullian. adverſ. Hermogen. cap. 8*

r *Lactantius lib. 7. ſeu de divino præmio, cap. 7.*

s *Strom. 1.*

t *Topic. 1. c. 12. & 1. de Cælo text. 98.*

Liber Septimus.

ctavi-

CAP.

invicem & Contrarii natura exploranda; quemadmodum itidem ex Remiſſione, in natura Summi inveſtigada. ſubſidium non rarò habetur non contemnendum; etiam pænè dixeram, ſicut ex Lateribus non ſolùm angulos continentibus ſed etiam oppoſitis, Anguli ipſi in trigonis ſive planis ſive ſphæricis dimetiendis, præter aream, certiùs menſurantur; ita fermè Aliorum quotquot ſedulò ac ſeriò philoſophati ſunt Epichiremata ac Placita ſive Confinia ſive quomodolibetcunque Diverſa, etiam Vero adverſiſſima, accuratiùs indaganti opem crebrò præſtant perinſignem. Hinc etiam Euclides u ipſorum Mathematicorum ψευδάρια, ſeu *Fallacias* atque *Aberrationes* ſingulari congeſſit volumine. Similitèr de aliis ſcientiis fecere alii. Ne ſcilicet qualicunque aliorum rationis uſu atque examine quàm ſuæ, quantum fieri poſſet, magis carerent. Ita veteres mutuas in diſquirendo tradidêre quaſi operas τῶν ἄλλων ἀλλήλοις ἀντιπαρεχόμενοι ſeu *alii aliis quod deerat invicem ſubminiſtrantes* quod ait Leonidas x in epigrammate de Cæco & Claudo. Unde demùm nata eſt philoſophia illa ſingularis, atque præſtantiſſimo illo patre Clemente Alexandrino y judice, omnium præſtantiſſima adeoque præ cæteris amplexanda quæ Ἐκλεκτικὴ dicta eſt, quia in perſpicacitèr ſeligenda ex ſingulorum, qui qræierant dogmatibus Philoſophiæ, materie verſabatur. Hac primò uſus eſt Potamo Alexandrinus ἐκλεξάμενος, quod ait Laertius z, τὰ ἀρέσαντα ἐξ ἑκάστης τῶν αἱρέσεων *qui ſelegit quæ ſibi placuere de Singulis Philoſophorum Sectis*. Sub Auguſti ſcilicet a initia. Nimirum probè nôrunt eximii iſti indagatores Veritatem ſæpius ſive in abdito ſive in obſcuro latentem, non aliter ferme ab Intellectu humano capi quàm ab Oculo ſolent Corpora ſive longiùs diſſita, ſive in luce ſatis temparatâ neutiquam poſita, aliterve ſive primum ac unicum ſive indiligenter nimis utcunque iteratum aciei intuitum aut fugientia aut fallentia. De horum alicujus Colore, Figura, Diſtantia, Magnitudine, Loco, Motu quæratur Ubi oculi ſunt depravati, res ipſis ſolis planè in deſperato eſt.

Lurida præterea fiunt quæcunque tuentur
Arquati -------

u *Proclus in lib 1. Euclid. lib. 2, cap. 5.*

x *Antholog. 1. cap. 4.*

y *Stromat. 1.*

z *in proœmio.*

a *Suidas in Potamone.*

Multa

Multaque sunt oculis in eorum denique mista
Quæ contage sua palloribus omnia pingunt.

Quod ait Lucretius [b]. Sed detur Lyncei acies optimus undiquaque habitus, atque omnimodâ contagione prævià prorsus liber. Color nihilominus pro varietate lucis tam incidentis quàm reflexæ aliter atque aliter se ingerit; adeò ut etiam nigra interdum albescant, hæc crebò viridia, flava, quod & de reliquis est dicendum, simulent. Sphærica etiam & cylindrica plana, circuli ellipses, quadrata oblonga, ingentia minima, in longinquo posita propinqua, æqualia inæqualia videntur, & verè parallela

Paulatim contrahere angusti fastigia coni. [c]

Alia apparent fracta, dum revera sunt integra, ob medii diversitatem. Extra verum item locum; ut non solùm nummus in vase per aquam obliquè visus, sed etiam præter stellas cæteras Sol ipse per vapores, nubeculas ac aërem humidiorem. Parallaxas itidem nimiùm oculi aciem fallunt; unde inprimis tot de stellarum aliquot novarum & cometarum locis, atque utrum in æthere cœlesti an in eo, qui Lunâ inferior est moverent, disputationes inter Mathematicos etiam egregios habitæ. Quiescere insuper dum velocissimè movent, videntur corpora quotquot movent cœlestia. Movere non rarò quiescentia; ut Navigantibus

------ Portusque Vrbesque recedunt.

At verò ex diligentiori sæpiusque tum variato tum accuratius iterato intuitu, crebra item stationum oculique positurae mutatione, comparatisque invicem, quæ stationum variationem suppleant, aliorum observationibus (citra quas viri alioquin visu acerrimi ut heic nimium cæcutiant necesse est) aut rectè tandem de objecto, circa quod tot eveniunt hallucinationes, statuitur, aut undenam res porro fuerit decernenda constat, aut eam non omninò decernendam nec satis liquere demum reperitur. Quin ne suis quidem Solem [d] ipsum maculis nebulosis, qua nobis visitur, eisque totam Africam ac Asiam ipsam magnitudine superantibus, carere, nuper ex aliorum, qui penitiùs eum telescopii beneficio introspexêre, observatione adjuti didicimus qui defæcatissimam fuisse illam at-

b *lib. 4.*

c *Idem ibid.*

d *Galilæus Galilæi in Nuncio Sidereo, & in Systema Cosmico dialog. 1. alii*

lam atque omninò immaculatissimam lucis regionem cùm vetustate tam diu securi credideramus. Stellas item circa Jovem quatuor ferri quæ à rerum conditu ad nostra usque tempora, nunquam, quantum scimus, conspectæ sunt aut creditæ; ut id genus cætera tam veteris quàm nostri seculi exempla tum in Astronomia tum aliis in Artibus ac Scientiis illustria, nec quidem pauca ea, taceamus. Neque tantummodo Veræ aut Veris sive propè sive quasi accedentes verùm etiam & Falsæ adeoque Omnimodæ observationes Aliorum qui non indiligenter, utcunque infeliciter rem assequi tentarunt, rite heic disquirenti adhibendæ. Nam ut ex Umbrarum ratione de corporis tam Lucidi quam Opaci & figura & magnitudine dijudicatur, ita ferè etiam ex Erroribus deceptionibusque cum judicio animadversis, tutior multò ad Veritatis arcem via sæpè sternitur. Ad hunc modum qui sive de Officiis necessariis sive de Accessionibus jam dictis egêre sive Græci sive Latini tam Philosophi quam Patres Christiani satis gnari erant, ut oculorum, sic Mentis aciem, licet acutissimam, ex aliorum sive Veterum sive Coætaneorum observationibus, placitis, rationibus quibuscunque sive veris sive falsis ritè collatis, nunc dirigi, nunc corrigi, nunc firmari stabilirique. Quam ad rem illud etiam mortalium sapientissimi facit, *Et* [e] *erit salus ubi multa consilia sunt*, seu, ut in Ebræo, ותשועה ברוב יועץ *& salus in plurimis consiliariis.* Quale quidem tàm de consiliariis seculorum anteactorum quàm præsentium aut recentiorum, quibus sectarum omnimodarum scriptores continentur, intelligendum. Horum alii rem aliis, sive velut ob distantiam seu medii incommodum, minimè perspectam, commodius positi detegunt. Stationum item quasi mutationes (quæ in coloribus, distantiis, figuris, magnitudinibus discernendis oculo adeò necessariæ sunt, ut ferè nihil suprà) seu varias oculi, sic dicere liceat, intellectivi posituras, haud parum supplent illi qui ævo, patria, studiis diversi in consilium accersuntur. Etiam qui apertiùs hallucinatur, vicem monitoris, ne quis sic denuo aut in similibus impingat, quandoque obtinet. Quin ubi mores ac instituta aliquot tum continuâ tum rectâ; sed ab ipsa origine remotissima, velut lineâ seu radio, quasi is nullibi, à rigore deflexus distortusve fuisset, recipi (ut sæpè

[e] Proverb. 11. 14. & 24. 6.

ſæpè nimis) videntur; ea ſanè, diligentiùs conſultis iis, qui origini proximiores ſunt, ſive hâc ſive, illâc ob diverſitatem aliquam medii, id eſt, ſeculorum, rerumpublicarum, geniorum, ingeniorumque varietatem, in quam tandem inciderunt, multùm inflecti, nec rectà protendi, imò & diſſimilem omninò colorem ſtatumque planè nonnunquam ei, qui originarius erat, contrarium nanciſci ac induere, nemo non deprehendet, agnoſcetque. Non aliter ac ubi radii etiam ſolares per medium diverſum obliquè tranſeuntes franguntur, aut tinguntur per coloratum. Alienum contrahunt ſic colorem Empedoclis, Parmenidis, aliorum de Ente, Uno, Primo, Motu ſententiæ, dum ab Ariſtotele obiter eas memorante recipiuntur. Sed genuinus intereà ex ipſorum ſcriptis dictiſque aliquot, quæ Simplicii [f] indagini maximè debemus, poſteritati ſervatur. Quam in rem Exemplum etiam advertamus unicum ſub Chriſtianiſmi initia, ut de ſeculo noſtro prorſus reticeamus. Monuerat Nicolaus Diaconus, *παραχρῆσθαι τῇ σαρκὶ abuti carne*. Quo breviter dicto voluptatum cupidinem, maximè verò Veneris, reprimendam vir ſanctus voluit. Hoc perperàm arripientes libidinoſi aliquot, qui nomine ejus ſectam ſuam inſigniri geſtiebant, adeoque Nicolaitæ vocitari, pro eo, quod omninò contrarium eſt, interpretati, eum velut concubitus qualiſcunque vagi, ac libidinis nefandæ præceptorem flagitioſiſſimè venditarunt. Neque ſanè aliud ipſum ſtatuiſſe crediderant poſteri niſi in ſeculis ei vicinioribus reperti fuiſſent, qui à convitio hoc eum vindicarent, ac ſenſum ejus genuinum mandarent ſcriptis; veluti Clemens [g], Euſebius [h], Theodoretus [i]. Ejuſmodi fuêre alia non pauca. Nimirum haud impares errores alii, ab integris hominum cœtibus pro vera diſciplina ultrò ſunt recepti, patientèr admiſſi, &, veluti ſarcinæ, poſteritati impoſiti, quoties ipsâ rei, circa quam verſantur, origine in longinquo ac retrò nimis poſitâ, hominum ſeculorumque, à quibus primò, & per quæ dein in poſteros id, quod recipitur, manavit, indoles, verborum ſenſus, ratio, interpretationes, & veluti Mediorum diſcrimina, veterumque quibus hæc omnia docentur, teſtimonia, inſuper omninò citra examen ſunt habita. Quo facit inprimis illud Numinis ſanctiſſimi [k]; *State ſuper vias; & vi-*

f Comment. in Ariſt. l. 8. Phyſicor. Et Sidaſis Card. Beſſarion. l. 2. in Calumn. Plat. cap. 11.

g *Strom. 3.*
h *Hiſtor. Eccleſ. lib. 3. c. 23.*
i *Hæretic. Fab. lib. 3.*

k *Apud Ierem. 6.16.*

B *dete,*

Uod in Nobilissimâ illâ Philosophiæ severioris parte, quâ doctrina Moralis atq; Civilis vitæque Humanæ Norma sive tradi sive tractari solet, continetur, id universum aut Circa Officia versatur ad quæ homines tum erga Numen Sanctissimum, tum ipsi erga se invicem, sive ex Affirmatione sive ex Negatione expressâ qualitercunque obstringuntur, aut circa ea, quæ Adiaphora manent, aut demùm circa Accessiones illas atque selectiora Sanctitatis seu Beatitudinis Complementa, quæ, velut officiis jam dictis superstructa, Gradus illos conficiunt, quibus ad SummumBonum Finemque perfectissimum, qualiscunq; is pro vario hominum ingenio statuatur, ascenditur. In Officiis autem illis locum obtinent primarium τὰ πρῶτα κατὰ φύσιν seu *Prima Natura*. Atque hæc sanè sive velut columnæ, cui innitantur cætera, robustissimæ munus obeunt, sive qualem ferè habet ad vectis, libræ, cunei, trochleæ, aliorum in Staticis & Mechanicis motum circulus (qui πάντων τῶν τοιούτων ἔχει τὴν αἰτίας ἀρχὴν a *omnium talium continet causæ principium*) rationem præstant JURIS NATURALIS nomen simul induere solita, atque in re Civili & Morali planè fiunt καθ' ὅλου πρῶτα seu *universaliter prima*. Juri huic Naturali accedit, ut dignitatis præ reliquis, quotquot Civilia sunt, Singularis, Jus illud Illustrius GENTIBUS diversis variatim sive ex Imperio sive ex pacto INTERVENIENS. Tam de Officiis illis quam de Accessionibus, quas diximus, habentur passim Disputationum ingentes à Philosophis, Theologis, Jurisconsultis, congestæ moles. Atque hisce quidem non solum perquam Solenne est ea, quæ apud alios, sive sui ipsorum persuasionibus, sive cœtuum sectarumque, quibus immiscentur disciplinæ aliterve sive consona sive viciniora occurrerint, exhibere, verùm etiam contrarias & discrepantes pariter opiniones & sectarum aliarum dogmata ac scita sæpissime solicitiùs adferre. Idque non sine causis certè gravissimis. Nam non sua modò sic auxiliaribus suffragiis haud parum firmant, sed & insuper, adversa refellendi, obscuriores quæ suas dessidentesque sententias intermeant confiniorum ipsissimas lineas detegendi designandique, proxi-

a *Aristot. in Mechanicis.*

proximantis subinde Vero Falsi ac simulantis larvam exuendi, id genus cætera, quæ in accuratiori veritatis indagatione adhiberi solent, peragendi ansam commodiùs arripiunt. Ita Academici, Peripatetici, Stoici, Epicurei, Sceptici, alii, interdum pro re natâ in partes trahuntur; nunc instar Finitimorum Amiciorumque ostentantur; nunc pro adversariis indicati, argumentorum telis petuntur à Scriptoribus, qui singuli suam Philosophiæ Sectam ut castra, quibus addictissimi sunt, acriter propugnantes, eo tutiùs id faciunt quo habent quid & quantum fuerit copiarum tum hosticarum tum subsidiariarum federatorumque exploratius. Ad hunc modum Aristoteles, Cicero, Seneca, Sextus Empiricus, alii. Unde & operæ pretium habitum est insigne, diversas omnigenûm Philosophorum sententias scriptis sedulò mandare; quod fecêre non modò Laërtius, Plutarchus, Hesychius Milesius, id genus cæteri, quorum lucubrationes ejusmodi etiamnum extant; verùm etiam & Philosophorum ille facilè princeps Aristoteles [b] in libris illis de Architæ, Speusippi, Xenocratis, Timæi, Pythagoræ, aliorum placitis, qui cum non paucis ejusdem operibus aliis ante secula complura interciderunt: ut illorum qui περὶ αἱρέσεων seu *de Sectis*, περὶ δογμάτων seu *de Opinionibus*, περὶ βίων seu *de Vitis*, περὶ διαδοχῆς seu *de Successione* Philosophorum eorumque disciplinæ scripserunt turbam jam nullibi extantem sed Laërtio, Eunapio, aliisque citatam prætermittamus. Nec parùm laborarunt viri aliquot id genus summi in plurimarum Gentium atque Rerumpublicarum moribus atque institutis, idque tam Barbariæ quàm Græciæ veteris, diligenter corrogandis memoriæque tradendis; ut scilicet ex eorum, utcunque diversissimorum, rationibus atque momentis ritè perpensis, ea tandem elicerentur, quæ Moralibus Civilibusque studiis maximè verò tum Juris Universalis seu Naturalis tum ejus, quod Gentibus seu populis integris (quorum autoritas non omninò negligenda) intervenit, indagationi conducere possent. Inde est quòd Aristoteles etiam volumen conscripserit Νόμιμα Βαρβαρικὰ nuncupatum, id est *Mores atque Instituta Barbarica*, seu populorum qui extra Græciam sedes habuere. Ante plurima secula quidem periit illud. citatur autem tum Apollonio [c] tum Varroni [d]. Sed

b *Laertius lib. 5.*

c *Hist. Mirab. 11.*

d *De ling. Lat. lib. 6.*

ea de re Christiano; Secundò, magis perspicuam quidem & apertiorem, sed intereà tantùm generalem Juris ejusdem, quà in sacra Ebræorum disciplinâ Morali, Civili ac Rituali locum habuit, Designationem, simul cum Difficultate illud inde Eliciendi; Tertiò, Varia Rationum Momenta, quibus tum è confusis diversisque juris corporibus moribusque hominum, atque aliorum etiam animalium actibus secerni solet, tum aliunde peti id, quod Juris Naturalis seu Universalis nomine vulgò indigitatur: eorumque unicum duntaxat ab Ebræis esse admissum. Hisce tandem absolutis, ut necessariò prævus, Juris seu Philosophiæ hujus Ebræorum Capita singularia, & horum juxta eos Sensum atque Usum explicatiùs, fusiusque ostendere opportuniùs adgrediemur.

Cap. II.

Quam accommoda, atque scitu digna sint heic Ebræorum *Placita, & Traditiones avitæ, seu* Philosophia *eorum* Barbarica *singularis, rationibus, tàm è* Paganismo, *quàm* Christianismo, *atque aliunde adductis, ostenditur. Sed & adjicitur* Monitum *ea de re* Christianum.

Erquam dignam, quæ exploretur, & cum primis advertatur, atque philosophiæ studiis adprimè accommodam esse, adeoque subinde meritò intermiscendam Ebræorum disciplinam Moralem & Civilem, quam universi generis Humani communem (qualiscunque ea demùm fuerit) esse, voluêre eorum Theologi, Jurisconsulti, Philosophi, libentissimè, puto, agnoscet quisquis ex diligentiori ac solertiori eo fuerit hominum cœtu, qui, in rebus non paucis Christianis discutiendis, Ebræorum veteres interpretationes, mores, scita & sententias receptas sollicitè consulendas velit. Id genus hominum sanè exiguus in Ecclesiâ Christianâ numerus jam non est. Pullulavit nostro in seculo scriptorum ejusmodi seges egregia. Et lux inde non rarò accepta plurimos quidem in studia Ebraica, Rabbinica, Talmudica impensius irritavit. Nec fieri omninò arbitror, posse, ut quis, dum ea, quæ tradiderint ipsi de moribus ritibusque sibi propriis, suoq; jure singula-

singulari, seu quod Mosaicum dicitur, summo in pretio habuerit, ea interim, quæ de Communi humani generis Jure & Officio, quatenus ab eo, quod ipsis proprium erat, distinguebatur, docuerint, omninò contemserit, imò non magni fecerit. Ecquis enim, dum subsidia veterum in hujusmodi indagine sedulò conquirit, sive Civiles Atheniensium, verbi gratia, leges à Dracone seu Solone latas, atque hierophantarum, & Sacerdotum Atticorum ritus avidè venabitur, nec intereà Socraticam, Platonicam, Aristotelicam de universalib9 hominum Officiis Philosophiam, quæ ibi pariter docebatur, non minori saltem affectu intuebitur, consulet, excutiet? Quale de similibus aliis est dicendum. Obvia sunt etiam argumenta heic ex summâ Gentis Ebraicæ olim dignitate ac prærogativâ desumenda, quæ, utpote capite superiori tacta, nec quempiam fugientia, heic prætermittimus. Quin adeò insignes, atque singulares Ebræos olim universæ sapientiæ autores facit Lactantius, ut Pythagoram, & Platonem tantùm non increpet, quòd illos, consulendi causâ, dum, ut sapientiam ediscerent, peregrinabantur, neutiquam (sic ille; qua de re statim plura) quemadmodum Ægyptios, Magos & Persas adierant. Verba ejus sunt p; *Equidem mirari soleo, quod, cum Pythagoras & posteà Plato amore indagandæ veritatis ad Ægyptios, & Magos, & Persas usque penetrâssent, ut earum Gentium ritus & sacra cognoscerent, (suspicabantur enim sapientiam in religione versari) ad Iudæos tamen non accesserint, penes quos tum solos fuit, & quò facilius ire potuissent.* Sed de Christianorum testimoniis hac in re ampliandum non est. *Christiani enim Judæis successores ac posteri sumus*; ut rectè alibi q idem Lactantius. Et Nostra seu Originem, unde veritatem sacram, cui innitimur ipsi, deduximus, tantum laudamus, dum singularem Ebraicæ gentis Dignitatem ac Sapientiam, quæ olim fuit, sic extollimus. Visum igitur est etiam quæ homini, quisquis is fuerit, nec satis Christiano, nec Judæo, nec ulli denique immisto sectæ tantundem fere probare queant argumenta aliquot, etiam Paganismi, imò quæ religione singulari præoccupante, satis solutæ sunt, rationibus maximè subnixa attexere. Ea triplici sunt in genere. Primum, ex insigni Philosophorum veterum ante Christianismum,

p *Lib. 4. seu de vera sapientia, cap. 2.*

q *Lib. 5. seu de Iustitia, cap. 23.*

Ebræos Consulendi atque Audiendi usu petitur; Secundum, ex Summâ, quâ apud Græcos aliosque Gentiles, Sapientiæ nomine, claruêre Ebræi veteres, Existimatione; Tertium demùm, ex Rerum, Morum, ac Disciplinæ veteris Orientis notitiæ penuriâ, quâ miserè nimis laboramus. Quod ad primum spectat; testimonia sunt ea de re compluria. Atque alia Judæorum ipsorum, alia Patrum Christianorum, & scriptorum denique Paganorum alia. Aristobulus Judæus Ægyptiensis, qui Ptolomæi Philometoris est in Maccabaicis [r] magister, de Pythagora expressim [s], *πολλὰ τῶν παρ' ἡμῖν μετήνεγκε εἰς τὴν αὐτοῦ δογματοποιΐαν, multa, quæ in nostra sunt disciplina, in sectâ suâ dogmata transtulit.* Nec enim satis didicerat Lactantius, sive Pythagoræ, sive Platonis res, cum, ut supra memoratur, eos minimè Judæos accessisse scripsit. Id quod ex sequentibus fiet manifestum. Flavius item Josephus de Pythagora, *non solùm*, inquit [t] *ἐγνωκὼς ἦν τὰ παρ' ἡμῖν δῆλός ἐστιν, ἀλλὰ καὶ ζηλωτὴς αὐτῶν ἐκ πλείστου γεγενημένος, planè novit disciplinam nostram, sed etiam ejusdem multa cupidè est amplexus.* De Platone pariter jam citatus Aristobulus [u]; *Κατηκολούθηκε τῇ καθ' ἡμᾶς νομοθεσίᾳ, καὶ φανερός ἐστι περιειργασμένος ἕκαστα τῶν ἐν αὐτῇ λεγομένων, Leges & Instituta nostra sectatus est; à quo etiam partes eorum singulas curiosè, & diligentèr inspectas, & excussas esse constat.* Floruit autem sub ducentesimum à Platone annum Aristobulus. Huic est satis consonus Josephus [x]. Quin etiam ex Aristobuli illius authoritate dicitur [y], Philosophiam Peripateticam (cujus princeps Aristoteles, & sectator ipse Aristobulus) *ἔκ τε τοῦ κατὰ Μωϋσέα νόμου καὶ τῶν ἄλλων ἠρτῆσθαι προφητῶν ex Lege Mosaica atque aliis pendere Prophetis.* Certe & vetustum liquet esse Ebræorum aliquot commentum, Aristotelem jam moribundum discipulos suos, tum animæ immortalitatem, tum pœnæ ac præmii rationem, velut à peculiaribus Semi posteris, id est, Judæis, edoctum, docuisse, tum à Simeone Justo pontifice monitum, pristinas mutasse sententias לאיש אחר בכל מה שהיתה סברתו הולכה על תורתנו והכך [z] *in universis, de quibus ante senserat contra legem ac doctrinam Ebræorum, & in hominem in de planè alium migrasse.* Illud de animæ immortalitate habetur in libello veteri התפוח seu *de Pomo* inscripto (quod fingi

[r] 2 Maccab. 1.10.
[s] Apud Clement. Alex. strom. 1. & Euseb. Præp. Evangel lib. 9. cap. 6.
[t] Contra Apion. lib. 1.
[u] Apud Clement. strom. 1. & Euseb. præpa. Evangelic. l. 9. c. 6.
[x] Contra Apion. lib. 1.
[y] Apud Clement. Alex. strom. 5.
[z] Ms. in bibliot. Oxoniensi. Memoratur etiam in Comment. ad Sepher Cozri part. 4. §. 65.

fingitur, illum manu, lecto decumbentem, ac discipulis circumstipatum, idque suavissimi odoris, tenuisse) atque ex Arabico, compluribus adhuc annis in Ebraicum à R. Abraha Levita traducto. Alterum illud de Simeone Justo, ex libro citant veteri in Ægypto antiquitùs reperto [a], quem nec Aristoteli ipsi tribuere verentur. Utcunque autem fictis hisce non sit cur credamus, id nihilominùs intereà satis etiam inde constat, in valuisse quidem apud Ebræos ipsos sententiam de singulari ipsorum, atque veterum apud Græcos Philosophorum in disciplinis tradendis accipiendisque communione. Quâ de re ex ipsorum [b] monimentis plura congerere, difficile non est. Consoni sunt heic Patres Christiani; Clemens Alexandrinus, Justinus, Theodoretus, Ambrosius, alii. Verba Aristobuli superiùs citata dum affert Clemens de Pythagora, neque de eorum fide dubitat, adjicit etiam [c] eum circumcisum fuisse, quod & memorat Theodoretus [d]. Ritu quidem Ægyptiaco, seu in Ægypto usitato, circumcisum; sed eo intereà, qui illo in seculo, ni fallor, etiam ibi erat planè Judaicus. Utpote qui è Judæa ejusque moribus cum Judaicæ disciplinæ aliis in Ægyptum anteâ migrâsset. De circumcisione autem Pythagoræ sic tradita libentiùs equidem cum Lipsio [e] dubitarem, nisi etiam apud Laërtium [f] occurreret, quod, dum peregrinabatur, *πάσας ἐμυήθη τάς τε Ἑλληνικὰς καὶ βαρβαρικὰς τελετάς*, *cunctis tàm Barbarorum, quàm Græcorum mysteriis est initiatus*. Nisi hyperbole sit, par est sanè, ut, & ritu Judaico eum initiatum fuisse, velle Laërtium, existimemus. Atque Laërtio satis est heic, quantùm ad hanc rem, consonus Iamblichus [g], ubi, cum Phœniciis Sacerdotibus aliisq; congressum Pythagoram initiatum esse, ait, omnibus sacris, quæ in Byblo urbe & Tyro fuere, & quæ per Syriam in usu. Quod & de Judaicis inter alia, non iniquum est, ut accipias. Sed & de eodem D. Ambrosius [h] *Cum ex populo*, inquit, *Iudæorum, ut plerique arbitrantur, genus Pythagoras duxerit, ex ejus disciplinâ derivavit etiam magisterii præcepta, meritoque magnus apud Philosophos habitus, qualem, ut ajunt, vix reperis ullum*. Hinc etiam ob disciplinæ similitudinem, Numam illum Romanorum regem, Pythagoreum, velut ejus discipulum, interdum, sed non sine errore (nam Pythagorâ antiquior erat)

[a] *R. Sem Tob in Ethica Arist. apud Scholiast. in* Sepher Cozri, *loco citato*

[b] *Videsis* Sepher Iuchasin *fol. 157. b. Ben Iechai in* Shalsheleth *fol. 101. a*

[c] *Strom. 1.*

[d] *Therapeutic. 1.*

[e] *Manuduct. ad Stoicam Philosoph. l. 1. dissert. 6. Videsis Iacob. Capell. Hist. Sacra & Exotic. An. M. 3488.*

[f] *De Vitis Philosoph. lib. 8.*

[g] *De Vita Pythag. cap. 3.*

[h] *lib. 3. epist. 20.*

erat) dictum [i] à Judæis institutum esse, saltem eorum imbibisse doctrinam, censet Clemens [k]. Sanè quisquis credere volet, libros illos septem de disciplina Sapientiæ Græcè conscriptos, in agro Petilii Scribæ circa annum ab v. c. DLXX sub Janiculo repertos, Numæ ex arculæ inscriptione tributos, & postmodum senatûs jussu crematos, ipsius Numæ reverà fuisse, is Numam in eis, sive disciplinam aliquam Ebraicam, sive ejusdem propaginem tradidisse, non immeritò forsan existimabit. Nam *disciplinam sapientiæ, quæ illius ætatis esse potuit*, libros illos complexus, ac *pleraque dissolvendarum religionum fuisse*, scribit Livius [l]: uti etiam *aliqua ex parte ad solvendam religionem pertinere, existimatos esse*, Valerius [m]. Neque ulla in eis scripta esse, nisi Philosophiæ Pythagoricæ, id est, nisi Pythagoricæ disciplinæ consona tradiderunt Cassius Hemina [n] & C. Piso. Atqui ad dissolvendas, quæ jam dictis intelliguntur, religiones multiplicem nempè apud Romanos veteres idolorum cultum, nil æquè facere potuit, atque ipsa, quæ Ebræis erat, atque ab ipsis, ut vult disertè Clemens, Numæ tradita disciplina. Id est totius humani generis Jus commune, seu Philosophia simul, & Theologia Moralis ac Civilis, nemini juxta illos caranda. Quod libro proximo fiet manifestius. Neque est omninò, quod cum Lactantio [o] autumemus, Numam eis in libris *religiones non eas modò, quas ipse instituerat, sed omnes præterea dissolvisse*. Nec ejusmodi quid ajunt Scriptores Romani. Sed imaginum cultum, quem Numam non admisisse, aliunde etiam scimus [p], tantùm indicare videntur. Atque, ut de Pythagora ab Judæis edocto, sic de Platone Clemens [q] non semel; quem & τὸν ἐξ Ἑβραίων φιλόσοφον *Ex Ebræis Philosophum* expressim nuncupat [r]. Quin pluribus in locis illud inculcat, Græcorum generatim philosophos fures fuisse, utpote παρὰ Μωυσέως καὶ τῶν προφητῶν τὰ κυριώτατα τῶν δογμάτων οὐκ εὐχαρίστως εἰληφότας *qui* [ſ] *à Mose & Prophetis præcipua sua dogmata satis ingrati*, seu *beneficii immemores, acceperant*. Tantundem de Platone Justinus [t], & non semel Joannes Philoponus [u]. Et Theodoretus eum ἐκ τῶν Ἑβραικῶν ναμάτων *ex Ebraicis fluentis* plurima hausisse, etiam & quæcunque piè de Deo ejusve cultu dixerit, ex [x] Ebraica Theologia surripuisse, asserit. Astipulatur

i Apud Dionys. Halicarnass. lib. 2. Plutarch. in Numa &c.
k Strom. 1.
l Lib. 40.
m Lib. 1. c. 1.
n Apud Plin. Hist. Nat. 13. cap. 13.
o Lib. 1. cap. 22. & Videsis D. Augustin. de Civit. Dei lib. 7. cap. 34.
p Plutarch. in Numa.
q In Protr. & in Pædag. lib. 2. cap. 1.
r Strom. 1.
ſ Strom. 5. & 1. & 6. &c.
t Parænetic. & Apolog. 2.
u Ad Genes. l. 1. c. 2. lib. 3. c. 5. lib. 6. c. 21.
x Therapeutic. lib. 2. 6. & 11.

pulatur D. Ambrosius, ubi y Platonem scribit, *eruditionis gratiâ in Aegyptum esse profectum, ut Moysis gesta, legis oracula, & Prophetarum dicta cognosceret.* Atque ea de re ipse plura alibi z. Fuêre etiam, qui, Hieremiæ Prophetæ auditorem in Ægypto fuisse Platonem a, assererent. De Judaicâ ei tradita disciplinâ quidem securi; sed interea in temporum ratione hallucinati. Nam seculis aliquot ante Platonis ortum, Hieremias floruit. Floruêre autem Pythagoras & Plato, hic sub instaurationem Templi Hierosolymitani, ille, ut vulgò recipitur, sub excidium. Adeò ut Judæi, quibuscum in Ægypto sive hic sive ille versaretur, diu ante Ptolemæorum tempora, (quibus notissimæ de Judæis illic sedes post patriarcharum secula habentibus historiæ collocantur,) illuc se transtulerint. Et de Judæis, qui ibi seculis illis vetustioribus degebant, luculenta sunt in sacris literis b testimonia. Et Tertullianus c; *Quis poetarum, quis sophistarum, qui non omninò de prophetarum fonte potaverit? inde igitur philosophi sitim ingenii sui rigaverunt.* Adde insuper, quod hanc in rem occurrit apud D. Thomam d. Jam dictis tandem etiam consentiunt scriptores è Gentilibus, iique vetustissimi. Quorum heic autoritas ideò inprimis æstimanda est adducendaque, quoniam ea, quæ sive ex Judæis ipsis sive è Patribus Christianis jam attulimus, velut in rem suam, id est, ad efferendam & firmandam librorum sacrorum ac religionis, quam sive hi sive illi amplectuntur, mysteriorum dignitatem, ab ipsis adhibita nonnullis forsan videantur. Adeoque nec alia esse, quàm velut domestica, utcunque de Paganis allata, testimonia: nec fidem mereri seu autoritatem sortiri multò meliorem, quàm Rationes eorum de gentis dignitate ac prærogativa simplices, quas breviter tantùm, idque consultò, jam suprà tetigimus. Ecce igitur, quod hac de re habet Hermippus vetustissimus atque diligentissimus vitæ Pythagoræ scriptor Paganus. Disertè ait, e eum πολλὰ τῶν παρὰ Ἰουδαίοις νομίμων εἰς τὴν αὐτοῦ μετενεγκεῖν φιλοσοφίαν *multa eorum, quæ Judæis recepta sunt, in suam transtulisse philosophiam.* Memorat etiam, eum quædam de anima, de munditie, & interdictum de blasphemia docuisse; quibus subjunxit, ταῦτα δὲ ἔπραττε καὶ ἔλεγε καὶ Ἰουδαίων καὶ Θρᾳκῶν δόξας μιμούμενος καὶ μεταφέρων εἰς ἑαυτόν.

y *Ad Psalm. 118.*
z *Lib. de Noe & Arca. cap. 8.*
a *Vide D. Augustinum de doctrina Christiana lib. 2. cap. 28. & Retract. lib. 2. cap. 4.*
b *Hieremia cap. 44.*
c *Apologetic. cap. 47.*
d *In 1. primâ quæst. 74. art. 3. sent. 1. dist. 3. quæst. 2. art. 2. & sent. 2. dist. 14. q. 2. art. 2.*
e *Apud Josephum contra Apionem lib. 1.*

ἑαυτὸν, hæc autem fecit, dixitque tum Iudæorum tum Thracum imitatus disciplinas, quas & sibi assumsit. Sed & ipse Hermippus alibi totam Judæis acceptò fert Pythagoræ Philosophiam. Origenes;[f] λέγεται Ἕρμιππον ἐν τῷ πρώτῳ περὶ νομοθετῶν ἱστορηκέναι Πυθαγόραν τὴν ἑαυτοῦ φιλοσοφίαν ἀπὸ Ἰουδαίων εἰς Ἕλληνας ἀγαγεῖν, *Fertur Hermippus in libro primo de Legislatoribus prodidisse, Pythagoram philosophiam suam â Iudæis ad Græcos traduxisse.* Malchus item, qui ipse est Porphyrius[g], eum, ait, non solùm Arabas & Ægyptios, sed etiam Ebræos & Chaldæos discendi causâ adiisse. Atque, ἐκ τῆς, inquit, περὶ ταῦτα τὰ ἔθνη πλάνης ὁ Πυθαγόρας τὸ πλεῖστον τῆς σοφίας ἐνεπορεύσατο, *Ex peregrinatione ad hasce gentes Pythagoras potissimam sapientiæ partem acquisivit.* Quin idem autor; ἔν τε Βαβυλῶνι τοῖς τ' ἄλλοις Χαλδαίοις συνεγένετο, καὶ πρὸς τὸν Ζάβρατον ἀφίκετο παρ' οὗ καὶ ἐκαθάρθη τὰ τοῦ προτέρου βίου λύματα, *Babylone cum aliis quidem Chaldæis versatus est, & Zabratum etiam adiit, â quo pristinæ vitæ sordibus est expurgatus.* Zabratum hunc, qui & Zaradas & Zarethas interdum dictus,[h], haud alium fuisse à Nazarato Assyrio Pythagoræ præceptore ab Alexandro Pythagoricorum Symbolorum collectore apud Clementem Alexandrinum memorato, olim[i] mihi satis persuasum est. Atque eandem video libenter amplecti sententiam, Lucam Holstenium[k] nuperum Prophyrii editorem. At de Nazarato expressim Clemens[l]; Ἰεζεκιὴλ τοῦτον ἡγοῦνταί τινες *Ezechielem hunc opinantur fuisse nonnulli.* Quod tamen ipse improbat. Sed verò & temporum ratio accuratiùs inita satis id patitur. Et Judæum Assyrii nomine Græcis denotari, mirum non est. Nam non solùm Ezechiel ipse atque Judæi alii, Pythagoræ ævo, Babylone alibique in Assyria erant numerosissimi, utpote in captivitatem illuc sub id tempus ducti, verum etiam invaluit posteà ipsum Assyrii nomen pro Judæo seu Ebræo apud Græcos interdum usurpari. Unde, ut cetera huc facientia mittam, Themistius γράμματα τῶν Ἀσσυρίων *Assyriorum literas* substituit[m] pro eo, quod est sacra Ebræorum volumina; ubi scilicet Salomonis[n] laudat dictum de corde seu mente Regis in manu Dei. Sed de tempore Pythagoræ, quoniam in idem minimè satis convenire videntur veteres, adjicere visum est, quod habet de

eo

f Advers. Celsum. lib. 1.
g In Vita Pythagoræ.
h Plutarch. in περὶ τῆς ἐν Τιμαίῳ ψυχογονίας & Videsis Francisc. Picum in Exam. doct. Vanit. Gent. lib. 2. cap. 14.
i De Diis Syris Syntag. 2. cap. 1.
k Observat. in Prophyrii vitam Pythagoræ.
l Strom. 1.
m Orat. 9.
n Proverb. 21. 1.

eo priscus Orientis scriptor Arabicus nondum editus. Is est Saidus Batricides, qui è quamplurimis veterum scriptis, quorum pars pleraque nobis interciderunt, Chronicon diligentissimè contexens, diu nimis post Captivitatem Babylonicam, in quam abductus est Ezechiel, Pythagoram collocat. Juxta scilicet chronologiam, quam plerumque jam recipimus, sub annum inde centesimum quinquagesimum. Nimirùm sub Artaxerxe Mnemone Persarum Rege. Sed & Temporum, apud Saidum hunc, Imperii Persici ratio plurimùm discrepat ab ea, quæ sive antiquis sive recentioribus, quantum video, aliàs recipitur. Breviter igitur eam damus. Idque facimus, tum ut, quod habet ipse de Pythagoræ ævo, quà huc spectet, rectiùs intelligatur, tum ut ea, quæ quomodolibetcunque hac de re narrat, cum testimoniis Eusebii, Diodori, Laertii, aliorum, qui sive de Pythagorâ sive de Imperii Persici, quocum is heic involvitur, Regibus, Successione & Annis diversissimè tradi solitis & passim controversis scripsere, studiosi pro re nata comparent, nec interea non mirentur. Primum facit Batricides Imperii Persici Regem (adeoq; Babylonici successorem; mortuo Belshatzare) Cyrum; cui triennium assignat. Secundum Achasuerũ, quem regnasse, ait, annos duodecim. Huic successisse, ait, Cyrũ, Darium item dictũ, & regnasse triginta annos.

Verba sunt وكان ملك كورش الفارسي ثلاث سنين ومات * وملك بعده اخشويرش اثني عشر سنة * وملك بعده ايضا كورش ويسمى داريوش ثلثين سنة * وفي اول سنة من ملكه صار دانيال النبي وفي السنة الثانية من ملكه امر بني اسرايل بالرجوع الى اورشليم وان يبنوا المدينة والهيكل *Regnavit Cyrus Persa triennio, & mortuus est. In hujus locum successit Achasuerus, regnavitque annos duodecim. Hunc secutus est Cyrus, Darius item dictus, qui triginta re-*

gnavit annos. Hujus autem anno primo, obiit Daniel Propheta; secundo autem, veniam Hierosolymam redeundi Israelitis indulsit, atque urbis templique instaurandi. Paulò dein post, ومات كورش داريوش ملك بابل وملك بعده قمبيسوس تسع سنين وملك بعده سمرذوس المجوسي سنة واحدة *Mortuus est autem Cyrus Darius Rex Babylonis, & in locum ejus successit Cambyses, qui annos regnavit novem. Hunc secutus est Smerdes Magus, qui unica regnavit anno.* Paucis interjectis, وملك بعده دارا الاول عشرون سنة وملك بعده ارطخشست ويلقب بطويل اليد اربعة وعشرون سنة * وفي عصره كان ببلاد اليونانيين في مدينة قو ابقراط الحكيم صاحب صناعة الطب *Et regnavit post eum Dara primus, annos viginti.* (Quin de Dario Hystaspis filio capiendum sit, opinor, nequit dubitari. Sic in exemplari meo recentiori, sed elegantissimo. Vetustiori autem legitur عشر سنين *annos decem.*) *Post hunc verò regnavit Artachshasbeth, qui à manus longitudine cognominatus est* (Artaxerxes planè Longimanus,) *annos XXIV. Atque illius tempore floruit in Græciâ, scilicet in Coo insulâ, Hippocrates philosophus, qui Medicinæ artis Princeps.* Sic Dario proximè succedit Artaxerxes Longimanus, prætermisso ibi omninò Xerxe illo decantatissimo, quem tamen Longimani, ni fallor, facit successorem. Sic enim paulò post, ومات ارطخششت الملقب بطويل اليد * وملك بعده ارطخششت الكبير احد وثلثون سنة * وملك بعده صغديانوس ثلث سنين * وملك بعده دارا المثانيس * ويلقب بالملكش *

بالملكين * سبعة سنة * وملك بعده ارطخشلشثن
ابن اخي كورش الثاني اثنين وعشرون سنة *
وفي عصره كان بالارض اليونانيين من الحكما الفلاسفة
ارقلس * ومللوس * وفيثاغورس * وسقراطس * وسيلون
صاحب الشرايع * وزينون * وانبدقلس * وملك بعده
ابنه ارطخشلشثن ويسمى احوس عشرين سنة

Mortuus autem est Artaxerxes cognomento Longimanus, cui succedit Artaxerxes Magnus, qui regnavit annos XXXI. Post hunc regnavit Sogdianus, triennio. Eum secutus est Darius secundus, cui cognomen erat à maculis, & regnavit annos XVII. Huic successit Artaxerxes nepos ex fratre Cyro secundo. Atque is annos regnavit XXII. (Certè in exemplari vetustiori hic proximè sequitur Longimanum, Artaxerxe Magno, Sogdiano, & Dario secundo prætermissis.) *Ejus in tempore floruêre in Græcia Sapientes & philosophi, Heracles* (Heraclitus) *Malus* (Melissus) *Pythagoras* (manifestò scilicet in exemplari elegantiori scriptum est * وفيثغورس * *& Pythagoras*, vetustiori autem & rudiori exaratur وسلغورس quod punctis, quibus caret, ornatum, erit itidem وبيثاغورس *& Bythagoras*. (Nam ب & ف invicem sæpius in Græcis nominibus apud Arabas mutant.) *Socrates, Solon legislator celeberrimus, Zeno, & Empedocles. Post hunc autem regnavit filius ejus Artaxerxes dictus item Ochus, qui regnavit annos XX.* Ocho succedens Arses regnat; apud Saidum, annos XI; cujus successor Darius anno suo septimo ab Alexandro victus est & interemtus. In hisce sanè non ambigendum, quin Pythagoram illum Samium vulgò dictum, philosophiæ nempe principem illustrissimum, de quo locuti sumus, nec omninò obscuriorum ejusdem nominis aliquem intellexerit. Ita

verò Ezechiele prophetâ sit multò recentior. Sed viderint heic Chronologi. Et scimus etiam, apud historicos Orientis Mahumedanos (scilicet Christianus erat, quem citavimus, & Patriarcha ante annos DCC. aut circiter, Alexandrinus; cui nec prisci Chronologi proculdubio fuêre ignoti) Imperii Persici reges, eorumque annos, qui ejusdem initia & Alexandrum interveniunt, perquam diversos esse ab eis, qui sive in autoribus, quibus uti solemus, sive in Batricide jam memorato reperiantur. Tetigit quidem rem eandem Guilielmus Shickardus in proœmio ad seriem Regum Persiæ. Sed luculentissima sunt ejusdem testimonia apud Abu Mahumed Mustaphi Ben Hasen, seu Mustaphium Hasenidem, Abu Walid Mahumed Ben Shecena seu Mahumedem Shecenidem, egregios historicos Mahumedanos, atque ejusmodi alios, qui suos de rebus Orientis Orientales habuère, ut nos Occidentales plerunque seu Europæos, autores. Plura ea de re heic adjicere intempestivum est. Quæ adduximus, Pythagoræ ævi cum Ezechielis comparati causâ (quatenus nimirum id ita Persico imperio apud Saidum immiscetur) tantùm memorantur. Certè perquam longævus erat Pythagoras. Atque ex annorum ætatis ejus ratione faciliùs fieri potuit, ut Ezechielem quomodocunque fermè in confuso temporum illius intervalli calculo à Chronologis collocatus audiret. Nam & Ezechiel sub Captivitatem o puer erat. Pythagoram autem nonagesimum p, alii aiunt, attigisse annum, alii centesimum quartum, q etiam & centesimum decimum septimum non nemo r. Vitâ nempe aceti Scillini inprimis beneficio eousque productâ. Neque verò est illud Jamblichi de eo heic planè contemnendum. De mora ejus Sidone, quam & patriam ei facit, loquens ἐνταῦθα δὲ, inquit, s συμβαλὼν τοῖς τε Μώχου τοῦ Φυσιολόγου προφήταις ἀπογόνοις καὶ τοῖς ἄλλοις καὶ Φοινικικοῖς ἱεροφάνταις, *illic cum prophetis, qui Mocho Physiologo successores erant, aliisque etiam & Phœniciis sacerdotibus congressus* initiatus est secundùm id, quod paulò supra ea de re memoravimus. Scio quidem Mochum Tyrium seu Phœnicium scriptorem citari Flavio Josepho t, Athenæo u, Tatiano x, atque ex eo Eusebio y. Sed is non Physiologus, sed Historicus solummodò, quantum

o Joseph. l. 10. cap. 8.
p Laert. in Vita ejus.
q Anonym. de Vit. Pythagor. apud Photium Cod. 259.
r Autor libri 3. Galeno adscripti περὶ εὐπορίστων num. 205.
s De Vita Pythag. cap. 3.
t Originum. lib. 1. c. 4.
u Dipnosoph. lib. 3.
x Lib. ult.
y Praeparat. Evangelic. lib. 10. cap. 11.

tum scimus, erat. Neque enim aliter testimoniis ejus utuntur autores jam dicti. Occurrit etiam apud Galenum z, Mochi medici nomen, quod in Latinis sit Moschus a, quemadmodum itidem Mochus ille Phœnicius apud Athenæi interpretem. Et quin Physiologus etiam fuerit, quisquis esset medicus, dubitari quidem nequit. Straboni autem è Posidonio memoratur antiquum de Atomis dogma ἀνδρὸς Σιδωνίου Μόσχου, Moschi hominis Sidonii (adeoque Phœnicii) qui ante Trojani belli tempora floruit. Ceterùm Joannes Arcerius, Jamblichi editor, ad locum illum, *Μόσχου legendum*, inquit, *videtur; nisi quis Μώχου vel Μωσέως legere malit.* Adeo ut de Mosis successoribus, id est, Judæorum Philosophis & Prophetis, verba capienda esse, nec forsan immeritò suspicaretur. Quis aliàs sit Mochus ibi, cui scilicet Prophetæ successores fuerint, haud ita facilè est conjiciendum. Numenii autem Pythagorici huc cum primis spectat notissimum illud, *τί γάρ ἐστι Πλάτων ἢ Μωσῆς ἀττικίζων; Quid enim est Plato aliud, quam Moses Atticâ lingua loquens?* Et expressim perstrictum esse Platonem à Numenio legimus b *ὡς ἐκ τῶν Μωσαϊκῶν βιβλίων τὰ περὶ Θεοῦ καὶ κόσμου ἀποσυλήσαντα quod ea, quæ de Deo & Mundo tradiderit, ex libris Mosaicis velut plagio surripuerit.* Scriptoribus, quos citavimus, Paganis accedat Clearchus Solensis, Aristotelis discipulus, qui se vidisse testatur c *ἄνδρα Ἰουδαῖον εἰς Ἀριστοτέλει συνελθόντα, Judæum quendam, quocum versatus est Aristoteles.* Scilicet dum, in maritimis Asiæ regionibus aliquot, simul cum aliis Philosophiæ studiosis ägebat Aristoteles, studiorum & socius factus est & explorator Judæus ille. Atque is cum illis ita familiariter degens παρεδίδου τι (ut verba sunt Aristotelis, referente Clearcho d) *πλέον ὧν εἶχε plus aliquantò, quam acciperet ipse, communicabat.* Is enim est verborum horum sensus, quæ perperam nimis in Josephi, qui ex Clearchi libro de Somno ea citat, versione redduntur, *tradebat potius aliquid eorum, quæ habebat.* Ex hisce igitur liquet, tum Italicæ sectæ autorem eundemque primarium Theologiæ Græcanicæ e præceptorem, primumque Philosophi nomine insignitum, cur primam etiam in Græcia de immortalitate animæ disciplinam tribuunt nonnulli f, nec ferè si Pherecydem illum Syri-

z *De Compos. Medicam. lib. 1.*
a *Et Sidesis Francisc. Piquum Exami. doct. Vanit. Gent. lib. 1. cap. 10.*
b *Hesych. Illustr. in Numenio. & Suidas.*
c *Apud Clem. Alex. strom. 1. & Euseb. præp. Evang. lib. 9. cap. 6.*
d *Apud Josephum contra Apion. lib. 1. & Euseb. præpar. Evang. lib. 9. c. 5.*
e *Proclus in Platon. Theolog. l. 1. c. 6.*
f *Maxim. Tyr. dissert. 28. & Porphyr. in Vita Pythagor.*

Syrium g, hujus magistrum, qui etiam Barbaricæ Philosophiæ discipulus fuit, excipias, ea de re, dum sectarum & dogmatum tantum inspicimus successiones, habetur controversia) primasque de Virtutibus disputationes alii h, id est, moralis philosophiæ principia, deberi volunt, cujus item sectæ nomen sic diu viguit, ut nulli alii, quod ait Cicero, docti viderentur: tum & Academicorum & Peripateticorum principes (quales hi simul, quanti viri ac sapientiæ Coryphæi!) Ebræos consuluisse, audiisse, atque ab eis disciplinam accepisse. Qua de re Scriptorum etiam recentiores aliquot i, prudenter pro re natâ monuêre. Unde sanè nemo, puto, non concedet Placita ac Disciplinam Ebræorum, quam omnium hominum communem esse, ipsi statuerunt, nec sibi propriam, sed universo humano generi communicandam esse, adeoque proculdubio illis, qui eos sic consulerent, tradendam, non indignam esse, quæ jam eruatur, explicetur, edificaturque. Nemo, inquam, maximè qui philosophiæ veteris fontes velit omninò exploratos. Et de Primo heic Argumento Paganismi rationibus subnixo hactenus. Sequitur Secundum, quod ab Existimatione, quâ apud Græcos summoperè claruêre, idque Sapientiæ nomine, Ebræi, desumtum. Cum Ægyptiis, Magis, aliisque aliquot Orientis philosophis non raro, velut ex primariis atque Barbaricæ philosophiæ antesignanis, recensentur Judæi veteres. *Quicquid*, inquit Megasthenes k, Scriptor vetustissimus, *ab Antiquis de Natura dictum est* λέγεται καὶ παρὰ τοῖς ἔξω τῆς Ἑλλάδος φιλοσοφοῦσι. Τὰ μὲν παρὰ τοῖς Ἰνδοῖς ὑπὸ τῶν Βραχμάνων, τὰ δὲ ἐν Συρίᾳ ὑπὸ τῶν καλουμένων Ἰουδαίων *etiam docetur ab eis, qui extra Græciam Philosophantur, veluti apud Indos a Brachmanis, atque in Syria à Iudæis.* Aristoteles item ipse, ut verba ejus retulit Clearchus l, qui eum audivit, de Judæis loquens; οὗτοι εἰσιν ἀπόγονοι τῶν ἐν Ἰνδοῖς φιλοσόφων. Καλοῦνται δὲ, ὥς φασιν, οἱ φιλόσοφοι παρὰ μὲν Ἰνδοῖς Κάλλανοι, παρὰ δὲ Σύροις Ἰουδαῖοι τοὔνομα λαβόντες ἀπὸ τοῦ τόπου, (Sed mirum non est, scriptorem Græcum in Judæorum origine hallucinari.) *Nuncupantur autem, ut fama est, philosophi apud Indos Callani, sed apud Syros Iudæi, à loco* (Judæâ scilicet, ut postea ipse ibi) *nomen sortiti.* Et manifestum est,

g *Cicero Tusculan. quæst. 1. Lactant. Lib. 7. cap. 8.*

h *Arist. Mag. Moral. lib. 1. cap. 1.*

i *Cardin. Bessarion in Calumn. Platonis lib. 2. cap. 8. Augustin. Steuchus de Perenni Philosophia l. 2. cap. 2. Marsil. Ficinus de Religione Christiana c. 26. Francisc. Picus Exam. Doct. Vanit. Gent. lib. 1 c. 14. & lib. 3. cap. 14. Raimundus Reganius de Theologia Gentium cap. 8. Ioann. Filesacus Select. lib 2. cap. 8.* alii non pauci.

k *Apud Clemen. strom. 1. & Euseb. Præparat. Evang. lib. 9. cap. 6.*

l *Apud Ioseph. lib. 1. contra Apionem.*

est, Clearchi seu Aristotelis hac de re verba apud Eusebium m hinc emendari debere. Res ipsa à Clearcho de Aristotele, & Judæo tradita, juxta superiùs citata, habetur tam apud Eusebium, quàm Josephum. Sed locus de Callanis & Judæis, jam nunc adductus librariorum incuriâ mutilus nimis est apud Eusebium. Nam hoc modo ibi legitur; *οὗτοι εἰσὶν ἀπόγονοι τῶν ἐν Ἰνδοῖς Καλάνων, παρὰ δὲ Σύροις Ἰουδαίων τοὔνομα λαβόντων ἀπὸ τοῦ τόπου Hi sunt propago Calanorum apud Indos, apud Syros autem Iudaorum, qui à loco nomen sortiti sunt.* Ceteroquin sibi satis est concors utrobique Clearchus. Sed non solum Josephi autoritas, sed & sensus ipsaque res emendationem heic manifestò exigit. Hinc autem advertendum, Judæi nomen etiam pro ipso, quod Philosophum signantiûs denotaret, ab Aristotele ibi sumi. Numenius pariter, philosophus Pythagoricus, Brachmanibus, Magis, ac Ægyptiis Judæos expressim conjunxit n: ut celebriorum sic designaret per Orientem philosophorum sectas, quemadmodum itidem o Porphyrius. Hisce accedant Oracula p illa Apollinis.

> *Πολλὰς καὶ Φοίνικες ὁδοὺς μακάρων ἐδάησαν,*
> *Ἀσσύριοι, Λυδοί τε, καὶ Ἑβραίων γένος ἀνδρῶν.*

Plurimas etiam Deorum vias cognovêre Phœnices, Assyrii, Lydi, & Ebræi. Scilicet præter Ægyptios; quibus initia is tribuit paulò ante theologiæ atque viæ ad felicitatem ducentis. Eam *τὴν μακάρων ὁδὸν*, id est, *Deorum* seu *felicium viam* ipse & *τὴν πρὸς θεοὺς ὁδὸν ad superos viam* appellat, dum oraculum explicat, Porphyrius. Quin in altero etiam Oraculo q idem Apollo solos Ebræos cum Chaldæis pro eis, apud quos solùm olim viguit vera sapientia, memorat.

> *Μοῦνοι Χαλδαῖοι σοφίαν λάχον ἠδ' ἄρ' Ἑβραῖοι*
> *Αὐτογένεθλον ἄνακτα σεβαζόμενοι θεὸν ἁγνῶς,*

Soli Chaldæi atque Ebræi sapientiam sortiti sunt, æternum Numen sanctè venerantes. Idem etiam Ebræos alio in Oraculo vocabat *ἀριζήλωτους*, utpote qui sapientiæ famâ percelebres fuêre. Aut igitur plurimi æstimanda sunt heic veterum Ebræorum placita & disciplina, aut non solum Christianorum juxta antè dicta, sed & Paganorum antiquorum, quibus tanti fuêre, etiam tunc, cum maximè

m *De præparat. Evangel. l. 9. c. 5.*

n *Apud Euseb. Præp. Evang. l. 9. c. 7.*

o *apud Theodoret. Therap. lib. 1.*

p *Porphyrii apud Eusebium Præp. Evangelic. lib. 9. c. 10.*

q *Ibidem.*

D ximè

ximè in Græciâ floruit sapientiæ studium, judicium ea de re planè rejiciendum. Neque mirum est, expressiora in philosophorum Græcorum Scriptis doctrinæ Ebraicæ vestigia non ita multa reperiri, imò nihil fermè ibi occurrere, quod puram putam originis Ebraicæ naturam satis retineat. Adeò enim tum commiscebantur in Græcorum disciplinâ Barbaricæ Philosophiæ sectæ (quarum primaria erat Judæorum) tum ipsa philosophia Græcorum tot in partes, velut à Bacchis Pentheus, discerpta est, atque in opinionum factiones distracta, ut tam quæ ex ipsis hausta sunt fontibus, quàm quæ velut per rivulorum alveos ab eis deducta sunt, in tam multiplicis disciplinæ Oceanum recepta hujus naturam plerumque induerent, suam minimè satis servantia. Tametsi sint etiam viri magni, qui in philosophia Platonicâ, ac Pythagoricâ sententias aliquot haberi animadvertunt, quas ex Ebraicâ disciplinâ desumtas esse non magis dubitant, quàm egregius seculi nostri Theologus ac Mathematicus [r], universam Architecturæ rationem perfectiorem per Græcos in Romanos, & demum in Vitruvii libros, ab Ebræorum in Templi Salomonici aliisque ejus structuris, proportionibus omninò manâsse. Veluti Justinus Martyr, Clemens Alexandrinus, D. Ambrosius, Joannes Philoponus. Sed & ea de re optimè Tertullianus [s]; *Si etiam ad ipsos prophetas*, inquit, *adisse, credibile est, indagatorem quemque sapientia* (de philosophis illis loquitur) *ex negotio curiositatis, tamen plus diversitatis invenias inter philosophos quam societatis, cum & in ipsa societate diversitas eorum deprehendatur. Siquidem vera quæque, & consonantia Prophetis, aut aliunde commendant, aut aliorsum subornant cum maxima injuria veritatis, quam efficiunt aut adjuvari falsis aut patrocinari.* Atque alibi [t] idem, *Nec mirum*, ait, *si vetus instrumentum ingenia philosophorum interverterant. Ex horum semine & nostram hanc novitiolam paraturam* (Christianismum tunc nuper natum innuit) *viri quidam suis opinionibus ad philosophicas sententias adulteraverunt, & de una via obliquos multos tramites & inextricabiles sciderunt.* Dictum quod notatu dignissimum, velut commentariolus etiam est in illud Platonis, ubi, à Barbaris sive Orientis populis disciplinas accepisse Græcos, agnoscens, quic-

[r] I. Bapt. Villalpandus in Ezechielem Tom. 2. p. 2. lib. 5. disp. 1. cap. 13. & 14. & 21. & in apparatu Urbis ac Templi p. 2. l. 3. cap. 15.

[s] Lib. de Anima cap. 2.

[t] Apologetic. cap. 47.

quicquid, inquit u, sic acceptum est κάλλιον τοῦτο εἰς τέλος ἀπεργάζονται *præstabilius tandem effecerunt*, id est, suo more mutarunt, ornarunt, nec originis faciem seu vestigia satis manere siverunt. Idem affirmavit Anonymus x vitæ Pythagoræ scriptor; unde οὐδ᾽ ἐπείσακτος inquit ἐστιν, ὡς εἰπεῖν, ἡ παιδεία ἐν ταῖς Ἀθήναις, ἀλλ᾽ ἐκ φύσεως ἐνδέχεται, *adventitia, ut ita dicam, non est in Athenis eruditio sed nativa*. Reapse quidem & ex origine adventitia erat. Sed ideo Nativam dicendam esse voluit ille, quia adeò ab origine deviârat. Tandem verò, quod ad Tertium ac postremum heic attinet Argumentum, è veteris Orientis Rerum, Morum ac Disciplinæ Notitiæ penuria adductum; illud est inprimis in mentem revocandum de Orientis seu Asiæ interioris, qua cum jungere liceat Ægyptum, Rebus, Moribus, Disciplinâ; quamplurima scilicet olim extitisse volumina, quæ multis abhinc seculis prorsus, si fragmenta paucula apud scriptores eosque plerumque Europæos servata excipias, periere. Id satis inde scimus, quod de Rebus Arabicis, Syriacis, Phœniciis, Chaldaicis, Babylonicis, Persicis, Indicis, Ægyptiacis, id genus illius plagæ aliis, autorum nullibi, quantum scimus, nunc repertorum nominum seges ampla occurrat apud scriptores Græcos, Athenæum, Strabonem, Plutarchum, Laertium, Stephanum de Urbibus, veterum poetarum scholiastas, alios. Eorum etiam, qui res ipsas Ebraicas datâ operâ codicibus integris Græcè antiquitùs contexuere complurium, velut Eupolemi, Artapani, Alexandri Cornelii Polyhistoris, Hecatæi Abderitæ, Demetrii, Aristobuli, Iusti Tiberiensis, aliorum ejusmodi, (quorum nonnulli forsan ipsam, quam ostensuri sumus, philosophiam Ebraicam seu Ius Universale atque Naturale & Gentium expressiùs complexi sunt) opera ante plurima secula delevit temporis injuria. Tametsi Flavium Josephum & Philonem, qui huc magnoperè non faciunt, neutiquam nobis invidit. Sed de horum utroque, statim plura. Et impensè dolenda est, dum nomina sola ferè sic occurrunt, tanta rei literariæ jactura. Jam verò, cum decantatissimum sit illud Soloni ab Ægyptio Sacerdote dictum (Saiticum sacerdotem *Pateneit* Ægyptiacè nominatum hunc fuisse, conjectatur Proclus y) Græcos ἀεὶ παῖδας εἶναι *Græcos semper pueros fuisse*,

u *In Epinomide.*

x *Apud Photium Cod. 259.*

y *In Platonis Timæum l. 1.*

fuisse, id est, disciplinæ Orientalis tantùm candidatos nec satis edoctos; Cum etiam velut Sapientiæ omnimodæ, sive Mater, sive Officina prima semper Europæis habita sit olim illa Orientis plaga, atque in Occidentem doctrinam omnimodam inde manâsse & succrevisse, sit palàm in confesso, nec omninò intereà extent scripta, unde Gentis alicujus, seu scholæ Orientalis, præter Ebraicam, seculis illis vetustis florentis philosophiam Moralem & Civilem seu Jus, quo nemini juxta ejusdem scita carendum erat, satis edisci possit, adeo ut ceterorum maximâ laboremus penuriâ; Cum, inquam, hæc ita se habeant, fieri arbitror non posse, quin rectè intuenti summo etiam ex hac ratione habenda fuerit in pretio Philosophia illa, seu Jus Ebræorum, velut thesauri ingentis, id est, totius fermè Philosophiæ in Oriente Barbaricæ, pars optima solùm superstes. Atque ea ideò majoris forsan jam æstimabitur, quia sic sola superstes est. Non aliter fermè ac libri Sibyllini illi tres ex novem (quorum sex sub ipsam auctionem, eò quod licitatio omnium simùl parvo nimis facta est, ab anu cremati sunt) superstites in historia illa [a] Herophiles & Tarquinii notissima. Pars reliqua velut deperditæ pariter atque sui pretio fortè sic ab aliquo heic taxabitur. Neque verò adeò miretur interim quisquam, apud superstitem Judæorum bigam illam, quæ Græcè non solùm res aliàs Ebraicas conscripsit, verum etiam de Philosophis aliquot & Philosophia non unius generis apud Ebræos in usu expressiùs & diligentiùs egit, (Josephum dico & Philonem) nullam omninò universalis hujus Juris aut philosophiæ, qua pariter, juxta receptam Gentis, aut eorum, qui ejusdem disciplinæ (quod idem heic est) præerant sententiam, ad universum genus humanum attinuit, in numerato aut disertis verbis Capitum mentionem occurrere; sed omnia heic, quæ communi hominum observationi designantur, ex autoribus & libris solùm ferme Talmudicis, ut infra liquebit, peti, id est, è Corpore Talmudico aliisque Scriptis cognominibus, quæ in studiis Ebraicis seriò institutis pariter se habent, atque in Romanis, Juris Cæsarei Pandectæ & Codices. Scilicet τρία, inquit Josephus [a], παρὰ Ἰουδαίοις εἴδη φιλοσοφεῖται. *tria hominum sunt genera apud Iudæos, qui philosophantur.* Pharisæi, Sadducæi, Esseni,

[a] *Varro apud Lactant. lib. 1. cap. 6. Dionys. Halicarnass. l. 4. &c.*

[a] *Halos. l. 2. cap. 12. & Archaeolog. 18. cap. 2.*

Essæni. Dogmatum etiam eorum aliquot & instituta singularia persequitur, Et Philo b multis itidem ea quæ fuêre Essenorum; quibus Essæis ipsi dictis Philosophiam disertè tribuit δίχα περιεργείας Ἑλληνικῶν ὀνομάτων *Græcorum nominum pompâ & ambitione carentem*. Atque horum ex eisdem, philosophorum nomine, ac disciplinæ eorum, nomine philosophiæ, similiter meminêre Eusebius c Porphyrius d, veterum alii. Et dogmata eorum habentur etiam apud Epiphanium e. Quin & fusè de eis seculo nostro est disputatum, à Cæsare Baronio f, Joanne Drusio g, Nicolao Serrario h, Josepho Scaligero i, Isaaco Casaubono k, aliis. At verò advertendum est, Philosophorum & Philosophiæ nomen, quantum ad hanc rem attinet, dupliciter sumi solere. Interdum scilicet sectas tantùm Singulares eo venire, ut Stoicam, Peripateticam, Academicam; interdum nec raró Generale Sapientiæ ac Pietatis Jurisqve cuique mortalium observandi studium ac disciplinam intra sectarum areolas non omninò cohibitam. Id est, philosophiam Moralem ac Civilem Simplicem ac cuique genuinam, nec in particulas (ut de veste ejus loquitur Boetius l) seu factiones distractam. Et simplicitati ejusmodi, sectæ, ea quæ sibi singularia fuêre, ambitiosiùs, etiam mangonum instar, illinere atque superstruere, ut in aliis fieri etiamnum amat, solebant. Hoc animadverso, satis liquebit, tam Iosephi quàm Philonis, dum de Philosophis illis Ebræorum, ac singularibus eorundem dogmatibus loquuti sunt, institutum fuisse, celebriores tantùm gentis suæ Sectas seu Factiones Philosophicas earumque dogmata, non generalem illam ac Simplicem, quæ omnium utpote mortalium juxta disciplinam Ebraicam communis, forsan & sectis ipsis, quotquot erant, pariter aut plerumque est recepta, philosophiam seu juris Universalis Capita indicare. Capita dixi. Nam disciplinam ipsam, de quâ loquimur, generatim sumtam, nec in Capita aut partes distributam, satis est verisimile, non semel à Philone innui. Quoties nempe Philosophiam, non hanc vel illam à ceteris discriminatam, aut jus ὑπὸ τοῦ δεῖνος ἢ τοῦ δεῖνος θνητοῦ φθαρτὸν ἐν χαρτιδίοις ἢ στήλαις ἄψυχον ἀψύχοις, ἀλλ' ὑπ' ἀθανάτου φύσεως ἄφθαρτον ἐν ἀθανάτῳ διανοίᾳ τυπωθὲν m *ab hoc vel illo mortali, adeoque* ipsum

b In Apolog. apud Euseb. de præparat. Evangelic. l. 8. cap. 11. & 12. & lib. περὶ τοῦ πάντα σπουδαῖον εἶναι ἐλεύθερον.
c Lib. 8. de Præp. Evang cap. 11. & 12.
d De Absti-nentia animalium l. 4.
e Hæres. 15. &c. & 30.
f In Apparatu.
g Lib. de Hasidæis & de tribus sectis.
h In Trihæresio & Minervali.
i In Elencho Trihæresii.
k Exercit. 1. in Apparat. Baron. n. 7.
l De Consolat. philos. lib. 1. pros. 1.
m Lib. de eo quod est, Probū omnem liberum esse.

ipsum mortale, in chartulis aut cippis inanimatis, ipsum pariter inanimatum, sed immortale ab immortali natura in mente seu anima humana immortali exaratum, hominibus universis quærendum, amplexandum, exercendum, in libris de Mundi opificio, de Congressu quærendæ eruditionis gratia, de Nominum mutatione, suadet inculcatque. Inde nimirùm Probos & Pios fieri homines. Id quod non omninò intra professionis Iudaicæ cancellos coercet, nedum sectarum dogmatis assignat, sed generalis illius philosophiæ severioris, id est, omnium mortalium, sine ritibus institutisve Iudaicis, atque ante illa, in sæculis quæ Mosem antevertunt, communis effectum pariter non semel facit. Quod verò ad Josephum attinet, qui Judæus Hierosolymitanus Philone Aldxandrino Judæo rerum Ebraicarum erat proculdubiò multò scientior, utcunque Talmudicis nimiùm sit interdum dissonus; haud magis sanè mirum est, eum disciplinæ hujus universalis Capita simul cum singularibus illis philosophiæ sectis non tradidisse, quàm si Historicus Christianus Presbyteros ac Ordinem sacerdotalem, qui Secularis est, cum Franciscanis, Dominicanis, aliis qui sunt id genus Sodalitiis, ipsisque, quibus invicem subinde discrepant, institutis inter scribendum adnotaret, nec intereà sive Religionis Christianæ horum omnium cum ceteris Christianis communis, nec philosophiæ moralis ad universos pariter spectantis Capita simùl explicaret, aut omninò ulteriùs tangeret. Quam rem nemo non videt esset satis obviam. Atqui & hoc apud Josephum observatu est heic fortè non indignum. Scilicet admodum hactenùs adolescentem se, ait n, sectarum illarum trium gustum aliquem primò capere sibi instituisse, per omnes transiisse, Bano Heremitæ adsuevisse, tandem verò undeviginti annos natum Pharisaicæ se addixisse, *ἣ παραπλήσιός*, inquit, *ἐστὶ τῇ παρ' Ἕλλησι Στωϊκῇ λεγομένῃ quæ similis est*, affinis, *aut* proximè accedit *ad sectam Stoicam Græcis ita dictam*. Pharisæos, quibuscum Scribas connumero, ceteris tum dignitate civili tum autoritate præluxisse o, certum est, & avitas disciplinæ traditiones ita penes ipsos esse servatas, ut ceteræ, quæ fuêre sectæ, aut pro schismaticis aut pro eis, qui strictius sive ex arbitrio sive voto genus vitæ selegissent, essent habendæ. Et de seipso D. Paulus p,

κατὰ τὴν

n *In vita sua*

o *D. Matth. cap. 23. 2. & 3. & vide Josephum l. 18. cap. 2. & 17. cap. 3.*

p *Act. Apost. 26. 5.*

κατὰ τὴν ἀκριβεστάτην αἵρεσιν τῆς ἡμετέρας θρησκείας ἔζησα Φαρισαῖος *secundum certissimam* seu *accuratissimam sectam nostræ religionis vixi Pharisæus*: Unde & Josephus q τὴν ἀκρίβειαν & ἀκρίβωσιν i. e. *diligentiam accuratam* seu *subtilitatem* eis non semel tribuit. Syrus autem in citato de D. Paulo loco habet ܝܘܠܦܢܐ ܪܝܫܝܐ *disciplinam* seu *sectam præcipuam*, uti & Arabs تعليم الفريسيين الافضل *disciplinam Pharisæorum illam excellentiorem.* Avitas autem seu Majorum traditiones omnes, quotquot sive legem scriptam, aliter atque ipsa verba sacra simpliciter sumpta, interpretarentur, sive superinducta observationis ex more Majorum additamenta continerent, rejiciebant Sadducæi. An itidem eam, quæ erat de Jure ac disciplina hac omnium mortalium communi, haud satis didici. Eam verò semper retinuisse, idque ut ab ipsis rerum initiis per posteritatem continenter propagatam, Pharisæos, palàm est ex eis, quæ è Talmudicis libris asserimus in sequentibus. Jam autem quid cedò illud Josephi, sectam Pharisaicam, id est, primariam & fermè solam, quæ disciplinæ autoritate viguit, Stoicæ philosophorum sectæ proximâsse? Si de doctrina aliquâ, quatenus Judaica erat, seu Judæis eorumve legi, quà eorum erat, propria, rem sumamus, nihil planè erit absurdius. Quid enim omninò ejusmodi in sectæ Stoicæ dogmatis aut disciplinâ? A ritibus Judaicis & Juris Pharisaici, quantum nempè Judæis erat proprium, apicibus erat ea planè alienissima. Nec eatenus simile aut affine quid intercedit. Nonne igitur de eo, quod utrisque commune erat, est necessariò intelligendus Josephus? Et videtur quidem de communibus aliquot tam contemplationis, quam actionis dogmatis? Quænam autem illa? Certè in Stoica disciplina r occurrit de Deo, de Fato, de Anima, de humano arbitrio quæ Pharisæorum s sententiis perquam sunt Affinia. De Virtutis præmio, ac vitiorum pœnâ, etiam alia. Hac item Manibus post mortem infligendâ, illo tunc accipiendo. Quæ planè Pharisaicæ seu Talmudicæ disciplinæ consona. Et quemadmodum apud Stoicos, uti etiam alios aliquot, obtinuit illud *secundum Naturam* t & *Rationem*, id u est revera *secundum Naturā*, atque *Rationis Humanæ parentem*,

q *Lib. 17. cap. 3. Helos. l. 2. c. 12. Et vide sis Nic. Serrarium Tribæres. lib. 2. cap. 5. & 6.*

r Consulas *Lips. in Manuduct. ad Stoicā Physiolog. & Philosophiam.*

s *Ioseph. Halos. lib. 2. c. 12. & Archæolog. l. 18. c. 2.*

t *Seneca de Vita Beata cap. 3. & 8. Et Epist. 5.*

u Videsis eū *Epist. 65 & lib. 4. de Beneficiis c. 7.*

parentem, ſeu *Deum* vivendum, ita etiam apud Phariſæos ſeu Talmudicos, ſecundum normam ab ipſo Naturæ parente humano generi ſive inditam ſive indicatam, juxta ea, quæ inferiùs ſequuntur, vitam mortalium cuique ex obligatione eſſe transſigendam. Quod ſanè dogma ipſam, quam tractamus diſciplinam & Jus omnium commume generatim complectitur. Nimirùm non ſolum Judæos, quorum tepublicæ tot Moſaica acceſſerunt, ut ipſis ſingularia, inſtituta, Probos ac Pios ex eorundem inſtitutorum obſervatione fieri aſſerebant, uti & ex violatione Improbos & Impios, verùm etiam reliquum genus humanum ex obſervatione atque violatione Juris univerſalis, & politiâ & ritibus Judaicis immunis, atque diſciplinæ nemini non mortalium præſcriptæ, pariter Probum ac Pium, ſeu Impium & Improbum fieri, ac futuri ſeculi ſive pæmium ſive pœnam mereri. Unde fit quòd in libris Talmudicis x memorentur חסידי אומות העולם *Pii è Gentibus mundi*, eisque ſimiliter ut Iſraelitis חלקלעולםהבא ſeu *Sors in futuro ſeculo*, id eſt, virtutis ſeu vitæ benè transactæ præmium aſſignetur, uti & ejusmodi impiis ſortis illius negatio. Quemadmodum etiam de philoſophorum aliquot ante Chriſtianismum ob vitæ ſanctitatem celebriorum ſalute pronuntiant patres y aliquot. Unde & Joannes Epiſcopus Euchaitenſis z de Platonis & Plutarchi ſalute precibus ad Chriſtum diſertè olim egit. Sed de Piis ejusmodi è Gentilibus, plura, juxta Ebræorum ſententiam, infrà libro ſeptimo. Adeo demùm ut, tametſi ipſa juris hominum juxta Ebræos univerſalis nullibi recenſeat Capita Joſephus, id nihilominus quod generatim Jus iſtud complecteretur, aut ſignaret, tunc forſan obſcuriùs indicari vellet, cum diſciplinam Stoicam ſeu in qua de virtute & vitio eorumque præmiis & pœnis, quà genus ſpectant homanum, diſputari ſolet, ita Phariſaicæ, id eſt quidem Talmudicæ, affinem fuiſſe ſcribebat. Quodnam igitur ſit Jus illud, quænam item ejuſce Capita, ſcitu non indignum eſſe, ex argumentis jam allatis, puto, ſit ſatis manifeſtum. Veruntamen nec ſine Monito hæc dicta, aut accepta ſunto. Abſit, ut rerum quis æſtimator iniquior exiſtimet, Diſciplinæ hujusmodi (qualiscunq; ea fuerit) Ebræorum Præſtantiam heic ita prædicatam eſſe magnive faciendam nos velle, perinde

x *Maimonid. Halach.* Theſuba *c.* 3. & *vide Obad. Barten. ad Miſn. tit.* Sanhedrin *c.* 10. & *Manaſſe Ben Iſrael. de Reſurrect. Mortuorum lib.* 2. *cap.* 9. & *lib.* 3. *cap.* 11.

y Præter *Clem. Alexādrinum. Strom. lib.* 6. *vide ſis Robert. Holkotum ad Sent. lib.* 3. *quæſt.* 1. *Franciſc. Collium lib. de animabus Paganorum &c.*

z *In Iambicis.*

perinde ac si eo nomine in ullis rerum Christianarum discussionibus vim aliter, seu effectum sortiri debeat, quàm ipsa sacrarum literarum verique Christianismi morumque in illum receptorum ratio ac autoritas admiserit statueritve. Nam hæc, ut vitæ Moralis ac Civilis Cynosura, nobis sequenda observandaque. Capita quidem disciplinæ Ebræorum, quam exhibituri sumus, quatenùs generatim tantùm singula ex avitis eorum traditionibus, ac scriptis depromuntur, Christianismo, Veritati Catholicæ, & Moribus, quibus utimur, adeò sunt, quod inferiùs liquet, consona, ut si unicum, quod est de Membro Animalis hactenus Viventis, seu, ut volunt etiam aliqui, itidem de Esu sanguinis, excipias, non omninò ea dissona sic reperiantur. Sed verò, illud [a] rectissimè olim dictum *τοῦτό ἐστι τὸ αἴτιον τοῖς ἀνθρώποις πάντων τῶν κακῶν τὸ τὰς προλήψεις τὰς κοινὰς μὴ δύνασθαι ἐφαρμόζειν ταῖς ἐπὶ μέρους, Hæc est causa hominibus omnium malorum, quòd non possint anticipationes* seu *notiones communes* seu *generales singularibus adaptare.* Inde sanè Capitum eorundem ex eisdem traditionibus sumptæ Interpretationes, Subtiliores Partitiones, Negotiosæque Scrupulositates, tametsi sæpiùs quidem Christianismo & Rationi, quam sequi solemus, aut consonæ sint, aut non adversæ, subinde nihilominùs sunt, uti & aliæ apud Ebræos non paucæ, planè dissonæ, nec à viro Christiano admittendæ. Unde etiam de Traditionibus ejusmodi, ut itidem de Philosophia, Monita habentur in Federe [b] Novo; ne scilicet inde doctrina Christiana detrimenti quid capiat, ubi sine delectu, id est, sine Lydio Christianismi lapide, in vitæ normam sive hæc sive illæ adhibeantur. Atque eam ob causam Cardinales Inquisitores reipublicæ Christianæ generales sub Julio tertio Pontifice Maximo, in corpore Talmudico *adversus Naturæ*, inquiunt [c], *& Honestatis leges ea concedi, quæ humanæ aures audire perhorrescunt.* Quod, opinor, potissimùm sumendum de interpretationibus aliquot, quibus concubitus nonnulli nefandi, idque maximè ex naturalis, quæ ex sanguine pendet, relationis admissâ interdum abolitione civili (qua de re plura libro ostendentur secundo & quinto) nefariè permittuntur. Quin inde aliasque ob causas igni damnabant Cardinales Corpus illud; quod & non semel antea, idque

[a] *Arriani Epictet. lib. 3. cap. 26.*

[b] *Epist. ad Coloss. Cap. 2. 8.*

[c] *Decret. 1553. in lit. Apostol. Directorio Inquis. subnexis fol. 120.*

tam ab aliis [d] quàm à Pontificiis [e] factum. Lectio item ejusdem & possessio à Pontificibus summis est aliquoties [f] interdicta. Idemque interdictum, opinor, etiamnum vim Romæ obtinet, cujus autor postremus Clemens octavus [g]. Sed anteà ex Pii quarti de libris purgandis, prohibendis, tolerandis constitutione, *Thalmud Hebræorum ejusque glossa, annotationes, interpretationes & expositiones omnes, si tamen prodierint sine nomine Thalmud & sine injuriis & calumniis in Religionem Christianam, tolerabantur.* Quæ quidem permissio per Pii quinti, Gregorii decimitertii, Sixti quinti, Urbani septimi, Gregorii decimiquarti, atque Innocentii noni tempora pariter mansit. Sed simul ac in Pontificatum evectus est Clemens Octavus, ita permissioni illi derogatum est, ut omninò libri damnarentur, nec lectoribus jure pontificio ulteriùs paterent. Utut autem se res ea habuerit, nemo, puto, interea est hominum cordatiorum simul atque doctiorum, qui Traditiones atque Interpretationes, quæ in Talmude & Jurisconsultis Talmudicis reperiuntur, adeoque eas, unde disciplina, quâ de loquimur, est conflata, penficulatiùs in libera rerum indagine, & cum delectu prudenti considerates, lucem sæpius præbere seriò studiosis variam etiam & maximi faciendam, non libentiùs concesserit. Appello heic Paulum Fagium & Sebastianum Munsterum, hunc in Ebraici, illum in Chaldaici Pentateuchi & Capitum Patrum versione, alia item eorundem opera, Josephum Scaligerum in libris de Emendatione Temporum, ubi de Ebraicâ temporum ratione, atque ritu agit Paschali, in Elencho Trihæresii, Diatriba de Decimis, Animadversionibus etiam Eusebianis & Canonibus Isagogicis, Isaacum Casaubonum in Exercitationibus Baronianis, ubi de Proselytis, Jure Regio, alia aliquot disputat, Joannem Buxtorfium maximè in Bibliothecâ Rabbinicâ, & in Tiberiade, Gulielmum Schikardum in libro de Jure Ebræorum Regio, aliis ejusdem lucubrationibus, Petrum Cunæum in libris de Republica Hebræorum, Joannem Drusium passim, Jacobum & Ludovicum Capellos, hunc in Spicilegio, & Diatriba de Jephtis voto, illum in historia Sacra & Exotica, Joannem Cameronem, in Myrothecio, alibi, Sixtinum ab Amama in Antibarbaro, Samuelem Petitum in variis lectionibus, & Eclogis Chronologicis, Joannem demùm

d In Hassia 1539. Conradus Huserus de Imposturis Iudæorũ c.6. & Videsis Sleidan. Comment. lib.2.

e Sixt. Senens. in biblioth. sanct. l. 2. & 4.

f Videsis Laert. Cherubin. in Bullario tom.1. p.62. & 716. tom.2. p.452. tom.3. p.25. Adde Prosperum Farinacium de Hæresib. quæst. 180. §. 10. Eimeric. in Director. Inquis. l.2. Indic. Expurg. Madriti. 1612.

g 1593. Bullar. tom 3. p. 25. & vide Franc. Magdalenum in Elencho librorum prohibit. Romæ 1632. Iacob. Gretser. de Iure & more prohibendi libros lib.1. c.16. & Nicol. Serrarium in Rabbinis c.33. & Bellarm. de membris Ecclesiæ militantis l.3. cap.20.

mùm Cochium, Constantinum *L'Empereur*, quorum uterque integros etiam aliquot Misnarum Tractatus & Gemararum fragmenta non pauca in summum rei literariæ commodum verterunt, ediderúntque. Atque in horum primariis habendus est Hugo Grotius, qui in eximiis illis de Jure Belli ac Pacis libris (à sacra Indicis congregatione, quemadmodum & sunt plerique jam citati, ante annos aliquot [h] etiam prohibitis) ipsam Ebræorum, quam exhibituri sumus, disciplinam è Talmudicis tangit, aliaque ex eorum scitis ad augendam etiam nonnullis Christianismi rebus lucem [i] prudenter adfert. Plures scriptores satis celebres ex eis, qui persuasionis Romanæ non sunt, heic in eandem rem jam memoratis adjicere, facile esset. Nec verò in Pontificiis desunt, qui similiter suppetias sibi in rebus gravissimis è Talmudicis latas voluêre. Sic Cardinalis illustrissimus Baronius [k] ubi de ritu Paschali, de *Sanhedrin*, seu synedrio Magno, de manuum Pauli artificio, & de corpore Christi in sepulchro novo ponendo disserit. Sic Gilbertus Genebrardus [l], Nicolaus Serrarius [m], Joannes Morinus [n], Dionysius Petavius ubi de anno, & mensibus Judaicis ad Epiphanium agit. Quales quantique viri sanè universi! Nec quidem interdicta, quæ mèmoravimus, librorum Talmudicorum rerumque inde cum delectu sumtarum, & ritè perpensarum autoritatem qualemcunque magis minuunt, quàm olim edictum illud in Aristotelis Physices & Metaphysices libros, quoniam tum Theologis illius ævi tum aliis displicuêre, eis dignitatem omninò sustulit, quam passim & à multis seculis meritò sunt sortiti. Ante annos scilicet CCCXC. aut circiter, id est, sub ipsum quo institutum est Sorbonnæ collegium, prorsus damnati sunt ejusdem libri illi, ut Christianismo nimis dissoni, quod à Rogero Bachone Franciscano, qui paulò post id tempus floruit Philosophus & Mathematicus summus, didici. Verba faciens ille de variâ hominum seculorumque in libris rejiciendis admittendisque sententiâ, *Theologi*, inquit [o], *Parisius & Episcopus & omnes sapientes jam ab annis circiter quadraginta damnaverunt & excommunicaverunt libros Naturales & Methaphysica Aristotelis, qui nunc ab omnibus recipiuntur.* Et alibi [p] idem; *Scimus enim quod temporibus nostris Parisius diù fuit contradictum Philosophiæ Naturali*

h *Decreto Romæ 4. Febr. 1627. apud Franciscum Magdalen. in Elencho.*

i *De Iure Belli ac Pacis lib. 1. cap. 1. 16. c. 13. §. 7. cap. 14. §. 6. &c.*

k *Tom. 1.*

l *in Chronologia, aliisque ei subjunctis.*

m *In Opusculis.*

n *De Pentateucho Samaritano & Exercit. Biblicis.*

o *MS. In Opere tertio ad Clem. P. P. in Bibliotheca.*

p *MS. de Vtilit. Scientiarum.*

Naturali

Naturali & Metaphyſica Ariſtotelis per Avicennam & Averroym expoſitis, &, ob denſam ignorantiam fuêre libri eorum excommunicati & utentes eis per tempora ſatis longa. Summa demum eſt; ut in ejuſdem aliorumque, quibus aſſuetiores ſumus, veterum (ſive Philoſophi illi fuerint ſive Poëtæ, ſive Oratores, aliive) Libris, Diſciplinis, Sectis plurima occurrunt homini Chriſtiano & lectu jucundiſſima, & perquam utilia, quorum alia, ſed non citra Chriſtianiſmi morumque receptorum amuſſim, in vitæ ſive normam ſive exemplum, ritè adhiberi ſolent, aliis interea, nec quidem paucis iis, planè exploſis, ac, cum ceteris Gentiliſmi fæcibus, damnatis; ita pariter Diſciplina hæc Ebræis univerſalis, pro ſingulari gentis indole, more, genio, prærogativâ, alia atque alia habet Chriſtianiſmo plerunque conſona, alia haud parùm diſſona, quorum nihiloſecius neutra ſunt adeò rejicienda contemnendave, quin aut pro receptarum aliquot in Chriſtianiſmo ſententiarum ſive Confirmatione ſive Explicatione ſint meritiſſimò interdum recipienda, aut ſingularem ſaltem in liberrimâ, tum Veritatis, tum Errorum disquiſitione, ac contemplatione, ſicut & reliquæ philoſophorum, ſive Barbaricorum, ſive Græcorum, ſive Latinorum, ſententiæ æquè non raro Chriſtianiſmo diſſonæ, locum qualemcunque debeant ſortiri. Ut fermè poëtæ veteres variaque Deorum hominumque in eis geſta legenda ſunt, juxta ea quæ de eis prudenter olim monuêre Plutarchus & D. Baſilius, in tractatibus ea de re ſingularibus. Quale itidem de Juris Ebræis, atque aliis gentibus Interveniens interpretamentis, ac apicibus inferiùs ſuis in locis ſparſim oſtenſis eſt dicendum. Si cui verò heic dubium forſan occurrat, utrum Corpori & Scriptoribus Talmudicis hujuſmodi in rebus quatenus hiſtoricæ ſunt, id eſt, quatenus in eis pro Jure qualicunque Ebræis veteribus recognito atque uſitato traduntur, fides ſit habenda, eò ſcilicet quod Corpus illud, quà jam habetur contextum, ſcriptoreſque illi ceteri ſeculorum ſunt Templi Urbiſque excidio recentiorum (quâ de re conſulas autores imprimis, qui de Miſnarum & Gemararum conſcriptione diligentiùs, & datâ operâ q egerunt) næ is forſan etiam dubitabit de Juſtiniani ſeu Triboniani fide, dum Modeſtini, Papiniani, Florentini, Alphe-

q *R. Iehuda Levita in* Sepher Cozri *Part 3. §. 65. Moſes Maimonides in præf. ad* יד*. Moſes Mikotzi in præfat. ad Præceptorum, R. Abraham Za-*

paradiso primis parentibus datum unum tantum & alterum (de quibus infrà) quod integræ hominum Universitati traditum est, atque è virorum sanctorum, quæ ibi occurrunt, exemplis jura cetera, quæ in universum obligent, indicare (quod ut faciant perquam anxiè sunt aliqui soliciti) sit plusquam difficile; fieri sane nequivit, quin Jura, seu Officia illa Universalia ac Naturalia, atque Philosophia illa, quam tractamus, Barbarica non aliter fermè in Corpore illo Mosaico atque inter Civilia illa, atque Ritualia scriptis mandata latuerit, quàm aurum purum in coronâ illâ Diis vovendâ, quam ex solùm auro puro locârat faciendam Hiero. x Historia notissima est. Fuisse certè in ea aurum, argentum etiam fuisse, non omninò dubitabatur. At quantum auri, quantumque argenti ab artifice simùl commistum esset, res erat perquam difficilis, dignoscere. Ea quidem res summo Archimedis ingenio tandem est deprehensa. Hominis scilicet, qui ponderum, magnitudinum ac proportionum, id est, rerum, citra quas frustrà de quantitate auri in corona, nisi denuò liquata fuisset, quæsierat quis, erat callentissimus. Absque Mathematico ejusmodi fuisset, tale est verisimilius tunc evenisse Syracusis, quale dudum Romæ. Admisti monetæ argenteæ nimii æris accusabatur Monetarius. Is ab iis, qui rebus præerant, impetravit, ut duo constituti y Judices seorsim causam attentiùs examinarent, sententiamque seorsim proferrent. Id ipsi juxtà facere, atque eodem die uterque ex eisdem actis causâ, atque libellis cognitis, & confessione rei auditâ, sententiam quidem protulit; sed prorsus absolutoriam alter, alter eousque damnatoriam, ut plurima aureorum millia reipublicæ, adulteratæ monetæ nomine, à reo refundenda censeret, & tum bona ejus cetera fisco addicenda, tum capitale insuper infligendum supplicium. Ingens heic discrimen. Et à vero forsan uterque, licet pariter diligentissimus, immane quantum recessit. Alterum, manifestò scimus. Atque aliis in rebus discernendis simile non rarò accidit. Perplexa ritè extricare, Confusa invicem distinguere, Veri ac Falsi confinia, horumque sinuosos anfractus satis habere exploratos, & demum ex eis, quæ superstruuntur, de Fundamentis seu Principiis rectè conjicere, res est perquam arduus, pænè inaccessa, & mortalium paucissimorum. Id quod

x *Vitruvius lib. 9. c. 3. & Proclus ad l. 1. Euclid. lib. 2. cap. 3.*

y *I. Baptist. Villalpandus in apparatu Vrbis & Templi part 2. l. 2. disp. 1. c. 1.*

in quæstione, de Jure Naturali ex Civili aliquo simul, & Naturalis Juris corpore secernendo, jam memorata inprimis etiam obtinet. Assumatur exemplum, sive ex Athenis, sive è Roma veteri. Tàm heic, quàm illic leges fuêre XII. Tabularum, aliæ. Atque ob populorum, qui eis usi sunt, singularem prudentiam, doctrinam, fortitudinem, ceterosque virtutum apices, maximi eas passim facimus. Neque, quin Naruralia seu Universalia saltem aliquot jura intra earum cancellos designentur, solemus dubitare. At verò hæc ex illis secernere, atque ad amussim juxta autorum, atque eorum, qui illis usi sunt, mentem disterminata ob oculos studiosis ponere, id quidem plusquam Archimedéum est, nec faciliùs forsan, quàm Ancile illud è cælo delapsum à ceteris, quæ Mamurii artificio adeò ei similia facta sunt, olim distinxisse, aut Ægyptiis singula cujusque, post Nili inundationem, jugera, ante Geometriæ inventionem, internovisse. Ceterùm disquirentibus circa Jura Naturalia seu Universalia in legibus illis, sive Atticis, sive Romanis comprehensa, nihil, puto, fuisse prius in votis (si modò omninò sperari potuisset) quàm ex ipsorum, quos tanti faciunt & qui, legibus eis usi, conditores nominis amplissimi ostentant, scitis atque disciplina ediscere, quid in illis quantumque sigillatim pro Naturali seu pro Officiis omnium hominum Communibus, seu Philosophia Universali, & quid quantumque seorsim pariter pro Civili tantum, ac Rituali, seu Genti, cui præscriptum est proprio ac peculiari, esset sumendum. Neutiquam quòd inde res sic prorsus definita foret, ut in eorum verba quis statim juraret, sed ut liberè nihilosecius philosopharentur omnes, ac quid statuendum, pro viribus undiquaque, ut in discussionibus ceteris, porrò quærerent. Veruntamen sive scientiâ sibi præeuntes, in hujusmodi disquisitione, interim disquirentem quempiam habuisse illos, qui & tantâ sapientiæ scientiæque gloriâ alios excelluerunt, ipsasque, de quibus sic quæritur, leges ad posteritatem transmiserunt, sive adversa eorum ea de re aut dissona placita, atq; rationes certò rescivisse, tum jucundum, tum perquam utile fuisse seriò contemplanti facilè, opinor, concedetur. Id quod manifestò agnorunt quotquot diversissimas philosophorum, qui in populis jam dictis florentes de

tes de Jure Naturali, atque Officiis omnium hominum communibus disputarunt, opiniones diligenter venati ac perpendentes, suis juxta Capite primo ostensa, interseruerunt. Scilicet etiam lacera distractarum nimiùm opinionum fragmenta magni æstimarunt, cum nec Theologorum, nec Philosophorum, nec ferè Scholæ eorum cujuspiam, nedum populi integri ex aliqua eorum disciplinâ edocti hâc in re definiendâ consensum reperirent. Et sanè, quale de Atticis, ac Romanis legibus diximus, eorumque philosophis, ac moribus, tale de Gentibus, quantum scio, universis aliis est dicendum, præter Ebræos unicos. Nullibi scilicet ex alius cujuspiam gentis instituto, seu Philosophia, seu Theologia, seu Jurisprudentia, in eâ recepta, certa haberi, atque subtiliùs sic definita Juris Naturalis seu omnium mortalium communis Capita, ac seorsim à ceteris sic consensu publico distincta, ut ejusdem veluti Corpus Singulare, Simplex, & perpetuò sibi Simile tum Nomine, tum Usu per se tàm autoritate dignoscatur, quàm disciplinâ publicâ, & in publicâ rerum administratione sigillatim, ac solùm, atque eo nomine à ceteris disterminatum, adhibeatur. Commiscentur passim, in libris, quos vulgò terimus, Capita, qualiacunque sunt ea, cum Civilibus, è Mosaicis translatis, Evangelicis, Ecclesiasticis, Gentium. Et de distinctione perquàm diversimodè à scriptoribus agitur. Quin habetur quidem in titulis aliquot, tum Juris Cæsarei, tum Pontificii Jus Naturale; quod tamen in incerto nimis in eis relinquitur. Et quanquam in aliquot Capita Juris, etiam Naturalis adeoque Universalis nomine, consensus interdum scriptorum vulgò reperitur, id tamen interea advertendum est, ut numeri alicujus aut magnitudinis incognitæ pars nulla, quà pars & quota est, satis cognoscitur, sic nec Juris cujuscunque Generis capitum aliquod satis, atque, ut oportet, undiquaque internosci, nisi etiam, quot fuerint, & quænam ejusdem generis cetera, pariter dignoscatur. Nam alterum alteri sæpius temperamento est, & interpretis vicem non raró supplet. Ebræi autem Juris Mosaici, quatenus Mosaicum est, atque in Federe Veteri solùm conscriptum, corpus integrum sibi peculiare z, faciunt. Ceterùm quasi in numerato seorsim habent ipsi, idque non è disciplina sua tan-

z *R. Iehuda in* Sepher Cozri *part. 1. §. 101 & Talmudici passim.*

tum umbratili, seu Scholarum institutis, verùm etiam ex publica eâque vetustissima rerum, quoties cum Gentilibus seu Gentibus aliis eis erat agendum, administrationis ratione, Jura quædam certa ac definita, quæ omnium hominum, tàm Gentilium, quam Judæorum, esse volunt communia מצות בני נח eis dicta, id est, *Præcepta*, seu *Iura Noachidarum*, seu *Filiorum posterorumve Noachi*; quo nomine universum genus humanum, post diluvium, venire palam est. Hæc scilicet volunt tum ad tempus illud תהו seu *vacuum* eis dictum, id est, totum illud, quod rerum conditum, & legis scriptæ dationem intervenit, tum ad sequentia secula attinere; ita ut legis scriptæ datio partim esset horum iteratio, partim ceterorum, quæ ipsis propria, accessio, & superstructio. Atque ex hisce constantur Officia illa universalia, ac philosophia Moralis, ac Civilis, quâ genus humanum ab ipsis rerum initiis teneri pariter, tum invicem inter se, tum erga Numen sanctissimum, docent; ut in sequentibus fusiùs ostenditur. Nihil quidem in Officiis eis reperitur, de quo in scriptis Mosaicis itidem non cautum est. Sed Mosaica conjuncta simul immistaque habent, quæ Reipublicæ suæ propria, eique tantum Civilia fuêre perplurima. Noachidarum autem Juris capita seorsim exhibita, & Simpliciora interdum faciunt, & alliis, quàm Mosaica sibi adeò singulariter aptata, interpretationibus non rarò explicant. Naturale autem id, ad eorum mentem, appellamus nos atque universale, quoniam *τὸ μὲν φύσει ἀκίνητον καὶ πανταχοῦ τὴν αὐτὴν ἔχει δύναμιν, ὥσπερ τὸ πῦρ καὶ ἐνθάδε καὶ ἐν Πέρσαις καίει* (quod ait Aristoteles [a], de Jure Naturali obligativo verba faciens) *quicquid est ex natura seu Naturale, immobile* seu *Immutabile est, & nullibi non eandem vim obtinet, quemadmodum ignis, & heic, & apud Persas pariter urit.* Unde & rectissimè ipsi alibi [b] aliisque Græcorum, Jus hoc dicitur *ὁ κοινὸς Νόμος* seu *Ius commune*, & semper vim eo nomine etiam passimquè fortiri. Neque enim, si Obligationem ipsam solùm spectes (nam diffusissimæ morum pravitatis rationem hac in re præfiniendà habent nullam Ebræi) minus censent immutabile Jus hoc, seu minus vim suam ubique gentium semperque obtinere, quàm ignem ubique urere. Sed hâc de re plura in sequentibus. Juris hujus apud eos Capita illustriora

a *Nicomach. 5. cap. 10.*

b *Rhetoric. l. 1. cap. 11. & 13. & videsis Alex. Aphrodisæum de Anima lib. 2. cap. 42.*

striora seu Majora sunt, de quibus satis inter cunctos eorum convenit. Alia item Obscuriora, seu minorum veluti gentium accedunt. Singula inferiùs cum Partibus, in quas distribuuntur, cum Appendicibus, quas perpetuas, ac necessarias habent comites, & demùm cum exegesi Talmudicâ trademus, simulatque de Variâ hominum, adeoque & Singulari Ebræorum ipsorum, & à compluribus aliis dissonâ, in Generali Juris Naturalis seu Universalis, qualiacunque fuerint revera ejusdem Capita, Designatione definitioneque, ratione summatim viderimus.

CAP. IV.

Jus *Hominum* Naturale *seu* Universale *ex* Aliorum Animantium actibus, *ac usu non omninò eliciunt* Ebræi, *neque* Jus *aliquod* Hominum, ac Brutorum commune *agnoscunt, nec* pœnâ *sic propriè dicta* Bruta *affici*. *Interseritur de* Libertatis, Juris, Obligationis, Pœnæ, Permissionis, *&* Actuum, sive hominum, sive Brutorum, *Notionibus, quatenus earum heic usus necessarius, Dissertatio.*

IN designatione, atque definitione Juris Naturalis, quæ apud scriptores solet diversimodè occurrere, alii ex Aliorum Animantium actibus, ac usu Jura hominibus aliquot Naturalia petunt; alii Juris Naturalis Corpus è Moribus omnium, seu plurimarum Gentium communibus; ex Naturali Ratione, seu recto ejusdem usu alii; & demùm alii è Naturæ, adeoque Naturalis rationis Parentis, id est, sanctissimi Numinis Imperio, atque Indicatione. Quod ad Animantia cetera heic attinet; obvium est apud Iurisconsultos, tàm Orientalis c, quàm Occidentalis d Imperii, *Ius Naturale esse, quod Natura omnia animalia docuit, atque jus istud non humani generis esse proprium, sed omnium animalium, quæ in terra, quæ in mari nascuntur, avium quoque commune esse.* Unde etiam habent illud, *hinc descendit Maris, atque fœminæ conjunctio, quam nos matrimonium appellamus, hinc liberorum procreatio, hinc educatio. Videmus enim, cetera quoque animalia, feras etiam, istius juris peritia* (seu, ut nonnullis legitur *perita*) *censeri.*

c *Basilic. lib. 2. Harmenopul. Prochir. lib. 1. tit. 1.*

d *L. 1. D. de Iust. & Iure, & Instit. de Iure Natur.*

tenseri. Accedunt, quæ in sui tutelam Bruta faciunt, atque in posterorum conservationem, Apium item respublicæ, Columbarum conjugia, id genus reliqua. Hæc scilcet dum similitudinem quandam rei, quam pro jure Normaque vivendi accipiunt homines, id est, μιμήματα τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς *vitæ humanæ imitamenta,* ut habet Aristoteles [e], seu *Virtutum Simulacra,* ut Cicero [f], exhibent, etiam & Juris, adeoque hominum, ceterorumque simul animalium communis, ac naturâ in ipsis brutis pariter subnixi nomen subinde induunt. Nec rarò tàm apud Theologos Christianos, quàm Jurisconsultos, aliosque, mentio fit Juris Naturalis velut ita hominum, ceterorumque animantium communis. Atque ex eorum actibus de illorum Jure etiam statuitur. Quâ de re plura item capite proximo. At verò usus seu actuum aliorum animantium ratio ab Ebræis nulla est omninò heic habita, nec jus esse aliquot hominum, ac brutorum commune, seu utrisque naturale ullatenùs, agnoscunt. Neque ex jure aliquò, (quod totum rectè versari volunt circa איסור והתר seu *licitum atque illicitum,*) sed è propensione, ac inclinatione tantùm, animantium ceterorum actus, evenire. Ut verò, tum eorum, tum aliorum Rationes, tâm ea de re, quàm de aliis aliquot, quæ in qualicunque hac de Juris Naturalis seu Universalis, sive Ortu, sive Sedibus originariis indagine prævia, mox sequuntur, faciliùs intelligantur, nec intereà, aut obscuritate laborent, aut perplexitate; præmittere visum est, atque compendiò explicare quasdam Rerum simùl, atque Vocabulorum notiones, sine quibus ritè conceptis, frustrà nimis de Juris cujuscunque, quod sive ad Hominum, sive ad Brutorum actus spectet, proprie dicti naturâ agitur. Ea sunt, præter Jus ipsum generatim, quà sive hæc sive illos respicere omninò videatur, sumtum, LIBERTAS, OBLIGATIO, POENA, PERMISSIO, & demùm ACTUS Brutorum pariter ac Hominum. Horum scilicet omnium notiones, quatenus earum heic usus necessarius, resectis ac sepositis, quibus intricari solent, appendicibus, & circumstantiis huc non attinentibus, velut in tabellà satis apertè, & distinctè conabimur depingere. LIBERTATIS nempe heic notio, aut Absoluta est, ac Simplex, aut Restricta, & Temperata. Absoluta; velut in priore illa Florentini, ac Justiniani

e Lib. 9. de Hist. Animalium cap. 7.

f Lib. 2. de Finibus.

ſtiani Libertatis definitionis g parte, qua dicitur *Naturalis facultas ejus, quod cuique facere lubet*, ſeu Φυσικὴ ἐυχέρεια συγχωρῦσα πράττειν ἃ βύλεται *naturalis facultas cuique permittens facere, quæ velit*, ut vertit Theophilus Anteceſſor; ſeu, ut melius in Baſilicis, ἐξ. ποιεῖν ὅπερ τις βύλεται *ejus faciundi, quod cuique facere lubet*. Juxta quod & illud apud Dionem Chryſoſtomum h; τὸ ἐλεύθερον τὸ μηδενὸς ὑπήκοον, ἀλλὰ πράττειν ἁπλῶς τὰ δοκῦντα ἑαυτῷ *Libertas eſt nemini obtemperare, ſed ſimpliciter facere, quæcunque ſibi placuerint*. Et Cicero i; *Libertati proprium eſt, ſic vivere, ut velis*. Hac quidem notione libertas pariter in Brutis, atque Hominibus concipi poteſt; nullo nimirùm accedente Jure, quod, ſive horum voluntatem, ſive illorum appetitum, ac propenſionem, quæ voluntatis planè inſtar, ſatis agit, omninò cohibeat. Concipi dico. Nam neceſſariam de interminatâ utriſque hujuſmodi libertate, atque diſſertationi inſervientem conceptionem tantùm ejuſmodi ſupponimus, ut fere geometræ demonſtraturi quid lineam ſæpiùs in infinitum excurrentem. Reſtrictæ autem Libertatis notio eſt, cum Libertati, quam ita ſupponimus, adjicitur id, quod in memoratâ definitione ſequitur temperamentum, *niſi ſi quid vi, aut Iure prohibetur*. Ad hunc locum Vis, quatenus injuria in ea contineatur, non ſpectat. Jus autem quod, qualem jam concepimus libertatem abſolutam, ſic temperare poteſt, qualicunque id fuerit nomine, ſive Naturalis, ſive Civilis aliove aliquo appellandum ὁ τῶν πραγμάτων κανὼν ἐστὶ δίκαιος k *rerum gerendarum ipſa regula juſta*, ſeu Norma, & amuſſis, juxta quam Libertas ſic concepta adeò præſcripto ejuſmodi jure (quiſquis ejuſdem autor fuerit) minuitur, ut non ſolùm Juſſa, atque Interdicta inde ſuperinducantur, ſed etiam ſimùl indicentur Permiſſa. Undenam autem Juſſis, ac Interdictis, quæcunque demùm Naturalia ſeu Univerſalia fuerint, autoritatem accedere velint Ebræi inferiùs oſtendimus. Nam ſufficit heic, ut de Effectibus duntaxat generalioribus Juris qualiſcunque, atque undecunque conſtituti in rem præſentem videamus. Neque eſt quod de Cauſis Juris (quas infra juxta Ebræorum mentem damus) ſimus hoc in loco ſollicitiores. Tàm verò Juſſa, quàm Interdicta illa unico ſatis nomine prohibendi in memorato Liber-

g *L. 5. D. de Statu Hominum, Inſtit. de Iure Perſon. §. & libertas.*

h *Orat. 14.*

i *De Officiis.*

k *Dio Chryſoſt. Orat. 75.*

 tatis

tatis absolutæ temperamento illo, *nisi si quid Iure prohibetur*, nemo non videt, comprehendi. Nam & Jussum violari prohibetur, uti & Prohibitioni obtemperari jubetur. Ex Jussis ejusmodi, ac Interdictis evenit, ut designata habeantur quædam Bona non tantùm Utilitatis causâ, sed etiam Honestatis simul, & Officii ex obedientiâ debitâ præstandi nomine, secundum Jubentis (sive is Numen sit, sive Homo, cui legitima potestas) mentem amplexanda observandaque, quædam itidem Mala ac Turpia sic fugienda evitandaque. Unde planè Jus conflatur Obligativum. Atque ex Jure ejusmodi Obligativo, juxta varios ejusdem capitum sensus atque actus, circa quos illa versantur, oritur OBLIGATIO, quod *Iuris vinculum* [l] *est, quo necessitate adstringimur* alicujus rei faciendæ, observandæ, præstandæ, fugiendæ. Adeò ut, quemadmodum ex Jure hoc ipso efficitur in Rebus, seu Actibus discrimen Boni ejusmodi & Mali seu Turpis & Honesti, sic in Personis nascatur inde ad officium exequendum Obligatio & Debitio, quæ primaria est inter eas & Jus Relatio. Nam obligationes singularium, quæ ex Contractu singulari, seu delicto nasci solent, ideò inde nascuntur, quia ex generaliori Jure præeunte (qualecunque id fuerit) præstitutum reperitur contractus generatim servandos, delicta verò fugienda. Quemadmodum ex præmissis universalibus nascuntur conclusiones singulares. Ex Obligatione autem ejusmodi, seu eo, quod est, necessitate sic adstringi, haud concipi potest, quin POENA aliqua, idque ex præstituto, sive expressim, sive tacitè violationi immineat. Nam quatenus facultas faciendi quod velis ipse, seu libertás absoluta, ex Jure quocunque, sive tollitur, sive temperatur, eatenus saltem necesse est, ut in Restrictam ea transeat & cohibitam. Ex Jure autem cohiberi, & obstringi quempiam (qua in re Obligationum substantia [m] consistit) citra Pœnam aliquam alicunde violationi imminentem, quæ scilicet Obligationi inserviat, ne comminisci, si rectè intuemur, quis potest. Unde Ebræis etiam חייב quod obligatum denotat, *pœnæ obnoxium esse* pariter significat; uti & ἐνοχὴ & ἔνοχος quæ Jurisconsultis Græcis *Obligatio* sunt, & *Obligatus*, etiam id quod est pœnæ, seu Juris minis obnoxium esse, signantiùs interpretantur. Et

appo-

[l] *Instit. & D. tit. de Obligationibus l. 3. &c.*

[m] *L. 3. D. tit. de Obligationibus.*

appositè ad temperamentum illud Libertatis *nisi si quid Iure prohibetur*, Constantinus Harmenopulus, Judex olim Thessalonicensis; νόμῳ n inquit, ὅτι τιμωριῶν ἀπειλαῖς εἴργομαι πράττειν ἃ βούλομαι *Iure; nam suppliciorum mina impedimento mihi sunt, quo minùs faciam, quæ volo*. Atque ad eandem mentem interpretes ibi recentiores. Neque sanè Juris Obligatio sine Pœnæ alicujus violationi imminentis ratione, quâ contineri nemo non videt, pro vario scilicet rerum ac personarum genere, Liberationem, Remissionem, Novationem, Acceptilationem, & si quæ cetera, sive perimunt, sive differunt pœnæ irrogationem non præstanti seu violanti aliàs debitam, mortalibus magis potest fingi, quàm in Relatis patèrnitas sine filio. Actiones autem & Coercitiones forenses, quæ inde seqvuntur, veluti exactiones, & quæ alia sententiis latis non obtemperantes cogere solent, pœnis seu eorum rationi meritò adnumerantur. Neque omninò adversatur, quod apud Jurisconsultos Cæsareos o, etiam ex veterum mente, de diversis Obligationis Naturalis & Civilis effectibus occurrit. Nimirùm Obligationem Civilem semper parere Actionem, & cum Naturali conjunctam etiam Exactionem; Naturalem autem, quamdiu simplex fuerit, plerunque neque Actionem parere, nedum Exactionem, adeoq; nullam inducere violationi Pœnam Pœnæve umbram. Sed tantùm producere Exceptionem, atque impedire Soluti repetitionem, quæ ad pœnæ rationem non attinent. Naturalis tantùm obligationis ex contractu exemplum habent, ubi quis p Pupillo credat pecuniam sine Tutoris autoritate, atque is eam male consumat, aut si frater credat fratri, dum uterque in Patriâ potestate. Obligationis ejusmodi item memorant ex testamento q, minus solenni, seu quod solennitatibus à jure civili præscriptis caret. Scilicet tametsi legatario ex jure civili actio non competit, naturaliter nihilosecius obligari hæredem, seu in bona successorem legata præstare. Ex delicto itidem; veluti si filius nondum emancipatus aliquid surripiat patri, aut servus domino. Quas inter personas scilicet actio locum non habet. Nudum etiam pactum, si vis, adjicias. Sed hæc, inquam, nihil adversantur eis, quæ de Obligatione, & qualicunque simul & perpetuâ ejus comite Pœnâ alicundè imminente diximus.

Etenim

n *Prochir. Iuris lib. 2. tit. 18.*

o *D. ad tit. de Obligationibus. Sideris l. 46. D. tit. de condictione indebiti l. 95. D. tit. de solutionibus & lib. §. 4. &c.*

p *Mynsing. ad Instit. t. de Obligationibus in princ.*

q *gl. l. 1. D. de Condict. indebiti Bald. in l. si post divisionem, facti C. de Iuris & facti ignorantia, Iulius Clarus sentent. lib. 3. quæst. 90. n. 2.*

Etenim Jurisprudentia definiebatur *tàm* r *Divinarum quàm Humanarum rerum notitia, justi atque injusti scientia.* Ea autem olim viguit maximè in Pontificum collegio, quod de Jure respondebat, ut ex Livio s, & Pomponio t scimus. Hinc fiebat, ut tàm Jus Divinum, quàm Hnmanum adeòque omnimodum docerent iidem Juris seu Justitiæ utriusque antistites, adeoque de Jure, ac Officiis tàm erga Numen, quàm erga Homines, sive Naturaliter, sive Civiliter observandis, ac de Pœnâ, quæ violationi immineret sive à Numine, ut Naturæ totius parente, & Rectore, sive ab Hominibus infligendà monerent. Unde Ulpianus juxta mentem ceterorum, qui ex illo Collegio in posteritatem sunt propagati Jurisconsulti, *Justitiam*, inquit u, *colimus, & boni, & æqui notitiam profitemur æquum ab iniquo separantes, licitum ab illicito discernentes; bonos non solum metu pœnarum, verumetiam præmiorum quoque exhortatione efficere cupientes; veram, nisi fallor, philosophiam non simulatam affectantes.* Quæ cum ita fuerint, mihi sanè satis est persuasum, ex hac ratione evenisse, ut, dum à naturæ parente, seu Numine Jura aliquot Obligativa præstitui agnoscebant, adeoque naturalia appellitabant, (qua de re plura inferiùs,) sed nihilosecius ex obligatione solum naturali Exactionem & Actionem, quæ Coërcitionis & Violationis pœnam suppleret, sic negabant, hoc intereà tantùm innuerent; Civilem nempe, seu forensem òbligationibus simpliciter naturalibus ejusmodi Pœnam, seu Coërcitionem quidem inservire nullam. Veruntamen imminere nihilosecius pœnam qualemcunque aliunde, scilicet à Rectore Mortalium supremo, id est, à Numine seu Naturæ totius parente expectandam. Ob ea nempe violata, ad quorum observationem ex Obligatione, quam ita vocabant, Naturali, qualiscunque ea fuerit, seu ut Christiani dicimus ex Nexu Conscientiæ, seu Conscientiæ Foro, is qui violârat propriè esset adstrictus. Unde & benè Theologi interdum x obligationem Jurisconsultis Cæsareis Naturalem dictam, eandem cum nudo conscientiæ nexu, seu eo, quo ad jussa Numinis implenda tenemur, faciunt. Quemadmodum etiam philosophi veteres expressim τὸ ζυνειδὸς αὐτὸ *Conscientiam ipsam* pro Naturalis Officii, ad quod quis obligatur, mensurâ sumunt.

Ut vi-

r *Instit. tit. de Iustitia & Iure.*
s *Lib.* 1.
t *L.* 2. § 2. *omnium D. de Origine Iuris.*
u *Lib.* 1 *D. de Iustitia & Iure* § 1.
x *Lessius de Iustitia & Iure lib.* 2. *c.* 19. & *Sides. Francisc. Suarez. l.* 1. *de legibus c.* 9. § 6.

Ut videre est inprimis in præstantissimo illo ad carmina Pythagorica Hieroclis commentario. Et nisi Obligationis apud Jurisconsultos Naturalis interpretatio hujusmodi admittenda fuerit, quorsum cedò de æquitatis vinculo, ut de eo, quo solo sustinetur obligatio naturalis, loquitur Papinianus y? Qualenam in Jure vinculum ejusmodi (quod & conventionis æquitate, ut ait ille, quandoque pariter dissolvitur) fingi potest, nisi juris alicujus, sive Humani, sive Divini coercitionem seu pœnam, alicunde insurgentem, & violationi debitam velis itidem substitui? Neque sanè aliter voluêre veteres illi. Etenim non solum in Christianismo, Judaismo, & Mahumedismo, verùm etiam in Theologiâ, ac Jure Græcorum, & Romanorum veterum, (apud quos scilicet viguit illud de Obligatione Naturali,) aliarumque ferè gentium, seu in Paganismo, & Numen esse sive Unicum z sive Plura, & Numinis vindictam Officii, Jurisque necessariò, seu ex vinculo, aut obligatione observandi violationem consequi, id est, Deum esse & remuneratorem, credebatur. Quorsum aliâs tot victimæ, ac februa, quæ peccata diluerent? Obvium est illud Virgilii a de Manibus.

Ergo exercentur pœnis, veterumque malorum
Supplicia expendunt; aliæ panduntur inanes
Suspensæ ad ventos &c. ———

Pariter etiam de vivorum pænis cælitùs irrogari solitis, ubi de Diris loquitur b, quæ ad Jovis solium apparent.

———*acuuntque metum mortalibus ægris*
Si quando lethum horrificum, morbosque Deûm Rex
Molitur, meritas aut bello territat urbes.

Et Cicero c; *Perjurii Pœna Divina exitium, humana dedecus esto*. Quin obligationem esse naturalem, quâ juramenta servare homines adstringerentur, dum de pœna sic locutus est divinâ, existimaret, nullus dubito. Et Agrippinæ umbra, ex receptâ de vindictâ divinâ sententiâ, apud Senecam d, *ultrix Erinnys impio dignum parat Letum tyranno*. Innumera sunt ejusmodi alia. Et Gentilium heic sententiam maximè scimus, tum ex egregia illa Plutarchi *de his, qui serò à Numine puniantur*, dissertatione, tum

y *L. 95. Stichum D. tit. de solut. & liberat. §. 4.*

z *Aristot. de Cælo lib. 1. text. 22.*

a *Aeneid. 6.*

b *Aeneid. 12.*

c *De legibus lib. 2. Adde Metellum apud Agellium lib. 1. cap. 6. in fine.*

d *In Octavia act. 3.*

philosophiâ apud Hieroclem Pythagoricâ, Platonis Phædone, Phædro libris de Republica[e], & de Legibus[f], ut quamplurima de Adrastea, Nemesi, Minoe, Rhadamantho, Eumenidibus, Tartaro, aliis, nunc ad mortuorum, nunc etiam ad superstitum delicta, & scelera, atque pœnas eo nomine à Diis irrogatas attinentibus, quæ apud Tragœdos, aliosque passim occurrunt, prætermittamus. Vide inprimis, quæ ea de re ex Græcis collegit Joannes Stobæus[g]. Neque erat sanè, quod Jurisconsultus Cæsareus Clarissimus negotium sibi de obligatione Naturali facessens negaret, eam, si naturam vocabuli spectemus, rectè appellari Obligationem, *Quia tum demum verè*, ut inquit[h], *est hujusmodi, cum necessaria est, & in invitum satis habet firmitudinis.* Quam ei inesse negat, quippe cui deest Civilis coercitio ac pœna. Etenim tametsi in invitum non habebat satis ex jure Civili, seu in Civili foro firmitudinis, modo nihilominus, quem memoravimus, eoque Paganorum sententiæ de pœnâ violationi imminente receptissimæ perquam consono, firma habebatur planéque Obligatio. Quemadmodum & apud Christianos, tàm Obligatio solius Conscientiæ, quàm Civilis firma habetur. De Obligatione Naturali, quam propriè sic dictam verè obligare statuerunt veteres, veluti in exemplis allatis, aliisque id genus, semper loquimur, non de Obligationis Naturalis vocabulo per abusionem interdum usurpato de eo, quod naturâ quidem honestum est, nec tamen interim debitum nuncupandum; velut beneficio vicem rependere; etiam & beneficium ritè collocare. Cujus generis esse quamplurima, nemo non videt. Atque distinctio hæc[i] inprimis est heic advertenda. Ex inducto, juxta jam dicta, qualicunque jure Obligativo, Actus, quotquot eorum, quos anteà omninò liberos, seu omnimodo & Jussu & Interdicto solutos, in libertate absoluta, notionis causâ, supposuimus, nunc restricti sunt, in Malum culpæ, seu Turpe juxta constituentis, quisquis ille fuerit, mentem transeunt; tum existente inde Obligatione ad id, quod sive Jubetur, sive Vetatur, secundum constituentis itidem mentem, nomine Boni ac Honesti, ut dictum est, ex officio Observandum, & ad Violationem, nomine Mali ac Turpis Fugiendam; tum Violationi imminente Malo Pœnæ, non sub ratione Damni tantùm,

e Lib. 10.
f Lib. 2.
g Eclog. Physic. lib. 1. cap. 7. & Sermone 15.
h Franciscus Connanus Iuris Civilis l. 2. cap. 3.
i Videsis Hugo. Grotium de Iure Belli ac Pacis lib. 2. cap. 4. §. 6.

tantùm, aut Incommodi (quo nomine veniunt qualescunque molestiæ, seu infortunia) sed etiam sub ratione Meriti, quod respectu Violationis, seu non servatæ Obligationis, id est, Culpæ, sequitur, irrogandæ. Nam ex ratione, & essentia Pœnæ propriè dictæ est, ut pro peccato [k] seu culpâ aliquâ impendatur, idque sive ea Satisfactoria dicatur, sive Expiatoria, sive Purgatoria, quemadmodum Satisfactionis, Expiationis, & Purgationis ipsa, aliaque ejusmodi satis indicant nomina. Omnigena enim est partim saltem Retributiva, tametsi simul etiam fuerit Medicinalis, ut in scholis [l] loquuntur, seu emendationi sive ipsius peccantis sive aliorum adhibita. Neque sanè Platonicum illud, *Neminem* [m] *prudentem punire, quia peccatum est, sed ne peccetur*, verum satis esse potest, nisi intelligas excessum quidem modosque, & temperamenta pœnæ singulria ejusve singulares species, quà tales, veluti capitalem, corporalem, pecuniariam (quæ etiam perquam diversimodè se habent) variatim apud homines, & legi præstitui, & infligi tantùm ne peccetur, seu emendationi societatisque publicæ inde conservationi, pro alia atque alia personarum, locorum, temporis ratione adhiberi aptarique. Sed verò & species has, quà Pœnæ universum dictæ genere continentur ejusve naturam induunt communem, atque ita ipsum, qui jus violavit, respiciunt, non solùm ne porrò peccetur, sed & quia antè peccatum est, & pro malo actionis præteritæ irrogari. Exempli causâ; Furtum capitali interdum, interdum corporali, pecuniariâ interdum pœnâ lui scimus. Pœna, qualibet hac in specie, quà generatim pœna est, planè est Retributiva, seu nomine Meriti irrogatur, & quia peccatum est. Quatenus autem hæc vel illa species singularis præstituitur infligiturque, Medicinalis est; juxta legislatoris scilicet arbitrium, quo sive excessum necessarium, sive temperamentum satis idoneum emendationi, ac societatis publicæ conservationi fore, is statuerit. Formalis enim pœnæ causa certò in hoc maximè consistit, quòd sit τιμωρία [n], seu *vindicta*, atque satisfactoria, seu purgatoria, seu expiatoria aliterve scelus, seu peccatum commissum respiciat, unde & pœnæ rectè dicuntur interdum λύσεις νενομισμένα, [o] *expiationes* seu *liberationes à lege præstituta*, quod nomen planè id

[k] *D. August. Retract. lib. 1 c. 9, 5. Thom. 1. secunda quæst. 87. art. 7.*

[l] *S. Thom. 2. secunda qu. 66. art. 6. ad secundum & 108. a. 3. & 4.*

[m] *Seneca de Ira cap. 16. Lactant. de Ira Dei cap. 18. & Plato lib. 11. de legibus. D. August. de Civ. Dei lib. 21. cap. 13. Adde Hugonem Grotium de Iure Belli ac Pacis lib 2. cap. 20. §. 4. &c.*

[n] *Videsis A. gellium l. 6. cap. 14.*

[o] *Aristot Politic. 2. cap. 8. &c.*

quod commissum est non emendationem futuram, quæ in finalibus tantum pœnæ causis habetur, respicit. Atque hac de re etiam plura mox. Actus autem Residui, seu qui in Jussis, qualia diximus Interdictisve non continentur, adiaphori fiunt, seu permittuntur. Atque ad hos etiam ex inducto, quod ad alteros illos spectat, Jure Obligativo, tàm spectat jam PERMISSIO atque Jus Permissivum, quàm ad istos Obligatio seu Obligativum Jus. Nam præscriptum Jus Obligativum ex ipsius constituentis autoritate (cujus sanè in absolutâ, qualem supposuimus, libertate ratio, nomine ejusmodi, haberi nequit) tàm actus residuos, seu ad quos nolit ille Obligationem attinere, Permissos designat, seu licitos esse indicat, quàm alteros istos pro Juris superinducti formularum discrimine illicitos. Ita fermè, quemadmodum perpetuus limitis in finibus regundis, disterminantis rigor indicat tam extraclusam, quàm assignatam agri partem, seu ut diameter seu lineæ, sive segmentorum, sive sectorum circuli utramque pariter, quæ circumjacet aream arcusque divisos. Nec magis in Actibus, qui Juris sunt Obligativi, pœnæ violationi imminentis seu meriti, adeoque ad officium ex imperato præstandum Obligationis ratio habetur, quàm in actibus Juris Permissivi, quoties nimirùm licitum, ac illicitum, seu Jus consideramus, habetur ratio Permissionis, id est, Obligationis nondum præstitutæ, adeoque Pœnæ absentis. Ubicunque autem desunt hujusmodi rationes, Juris ullius propriè dicti, scilicet quod liciti, atque illiciti, justi ac iniqui amussis aliqua mortalibus esse possit, nomini locus, opinor, excogitari quidem nequit. ACTUS demum omnimodi, sive Hominum, sive Brutorum concipi etiam possunt, aut quatenus ex Voluntate, Appetitu, seu naturæ propensione tantùm emanent, atque, sive utilitatis solùm, sive delectationis causâ à singulis sic, sive fiant, sive omittantur, aut quatenus ad eorum alios, Boni ac Honesti, ex Officii Debitione, non permittendi nomine, præstandos servandosque juxta jam dicta obligentur, ad alios itidem ex debitione pariter fugiendos, nomine Mali ac Turpis, pœnâ meriti nomine contra facientibus adjectâ expectatâq;, adstringantur; Residuis intereà ex ipsius Juris Obligativi amussis indicatione omnino Permissis. Jam

verò

verò hisce sic breviter ostensis, nemo non videt modo quidem priori Actus humanos, atque aliorum simùl animantium invicem esse non raró persimiles, atque ejusdem generis. Quales sunt, nunc Sexuum conjunctio, nunc Cœlibatus, seu conjunctionis ejusmodi abstinentia, fœtùs educatio, tutela sui, damni illati ultio, cædes mutuæ; qui utrisque sic interdum communes, quatenus singulis, sive Utiles tantùm sunt, sive tantùm Jucundi, nullâ, ex officio præstituto, sive Obligationis sive Permissionis, qualem diximus, nedum Pœnæ, velut meriti, ejusve absentiæ ratione habitâ. Ceterùm modo secundo, quà, sive ad dictorum actuum aliquos, sive ad alios, sive nomine ejus, quod ad juris undecunque superinducti mentem Bonum est, ac Honestum, officii, ac obedientiæ debitæ nomine praestandos & sequendos, sive nomine ejus, quod Malum est & Turpe, pariter fugiendos, Obligationis aliqua, atque Pœnæ, seu Permissionis ritè [juxta jam dicta] habeatur ratio, nihil eis inesse volunt Ebræi Brutis cum Hominibus commune. Id quod satis cernitur ad Legem illam; *Vir* p *qui posuerit concubitum suum cum Bestiâ, interficiatur, & Bestiam quoque occidetis. Mulier verò quæ accesserit ad quamcunque Bestiam, & succubuerit ei, occides mulierem atque bestiam. Morte interficiantur. Sangvis eorum sit super eos.* De Bestiis omnimodis, tàm feris, quam cicuribus, etiam de avibus, legem hanc indiscriminatim capiunt. Quemadmodum & in Jure Cæsareo, ex lege *si quadrupes pauperiem fecerit*, actio utilis competit, etiamsi non q quadrupes, sed aliud animal fecerit. Quin & bestiam lapidandam (nam de lapidatione mortem, quæ heic innuitur, intelligunt) sine ullo ætatis suæ discrimine r, quod tamen observandum in utroque sexu humano, volunt; adeò ut, si puer novennium non excederet, aut puella non triennium, neque ipsis, neque bestiæ qualiscunque ætatis, ex hac lege mortem infligendam aiant. Nam ante hominum ætatem illam, coitum in lege interdictum, nec fieri admittunt. Non minùs quidem bestiam quàm hominem, sive masculum, sive fœminam, è medio tollendum vides. Sed homini mortem, ob juris, cui obstrictus est, violationem, pœnam heic faciunt, non itidem bestiæ: tametsi etiam jus violatum ipsum esse hominibus Naturale,

p *Levit. 20. 15. & 16. & cap. 18. 23.*

q *L. 4. ff. si quadrupes pauperiem.*

r *Gemar. Babylon. ad tit.* Sanhedrin c. *7. fol. 54. & 55. Maimonid. halach.* Isuri Bia *c. 1. Moses Mikotzi Præcept. negativ. 95.*

ſeu perpetuò univerſale, quo cuncti tenemur, non dubitent; qua de re in ſequentibus ſ. Cum verò nefando commiſſo ſcelere, non ſolum perſonæ ipſæ, quæ reæ ſint, ex lege interdùm aliâs puniantur, verùm & res etiam inanimatæ in loco ſceleris commiſſi repertæ ex eadem lege ſint igne comburendæ ſimul cum brutis, quod tamen, nec in horum, nedum illarum pœnam, præſtituitur (nam in illis ne fingi quidem poteſt obligatio, aut juris ſive violatio, unde pœna ſequatur) ſic in exemplo hoc de beſtia, quacum concubuerit homo, occidendâ rem definiunt. Nempe quemadmodum urbis apoſtaſiæ reæ non ſolùm incolæ, utpote apoſtatæ, gladio erant ob ſcelus admiſſum plectendi, ſed etiam jumenta t ac pecora gladio itidem delenda, & bona cetera comburenda, uti pariter Cananæorum ſculptilia u & luci diis Gentium dicati, idque non ob culpam ab jumentis aut pecoribus, nedum à bonis, ſculptilibus & lucis admiſſam, ſed, ut ab apoſtaſiâ, etiam bonorum amore, poſteritatis gratiâ, ducti magis deterrentur aliarum urbium Cives, ſceleriſque, tum memoria, tum novandi ejus, quantum fieri potuit, anſa demeretur; ſic etiam beſtiam ex lege jam allatâ è medio tollendam volunt, tum ratione x תקלה ſeu *offenſionis* atque exitii, in quod per eam incurreret forſan homo cum ea concumbens, (nempè ne conſpecta alium quempiam in nefandam libidinem fortè irritaret) tum ratione קלון ſeu *ignominiæ*, quæ hominis, poſtquam pœnas luerat, nomini, quoties ante oculo beſtiam haberet vulgus, neceſſariò recrudeſceret. Ratio autem jam adducta utraque legitur in Miſna y; אם אדם חטא בהמה מה חטאת אלא לפי שבאת לאדם תקלה על ידה לפיכך אמר הכתוב תסקל ד״א שלא תהא בהמה עוברת בשוק ויאמרו זו היא שנסקל פלוני על ידה *Licet peccaverit ſic homo, quid peccavit jumentum? Ceterum quoniam evenit homini offenſio per eam, atque exitii cauſa, ideò dicit Scriptura lapidandam eam eſſe; ſeu, ut volunt etiam, ne, quum Beſtia per plateas agitur, dici vulgo poſſit; hæc eſt Beſtia illa cujus cauſâ lapidatus eſt N. N.* Alibi idem z; מפני מה אמרה התורה להרוג את הבהמה שלא תהא בהמה עוברת בשוק ויאמרו בהמה זו נסקל פלוני על ידיה *quamobrem præcipitur in lege etiam beſtiam* (quacum concubuerat quis) *occidendam eſſe?*

Ne eâ

ſ Lib. 5. cap. 1.

t Deuteron. 13. 15. & 16.

u Ibid. 7. 5. & 25. & 12. 3.

x Gemar. Babylon. ad tit. Sanhedrin c. 7. fol. 55. 4.

y Tit. Sanhedrin c. 7.

z Peſiktha Zotertha fol. 26 col. 2. & videſis Gloſſ. Iarchii ad Leviticum 20. 15. & Baal Aruchin תקל

Ne eâ per plateas transeunte dicant homines, Hæc est bestia, cujus causa, aut propter quam lapidatus est N. N. Quod ad hominis plexi ignominiam attinet. Interdum etiam bestiam ex hac lege occidendam ajunt a in pœnam domini, quia majori eam diligentiâ non custodierat. Adeò ut pœnam ob jus aliquod violatum ad bestiam attinere neutiquam ullatenus admittant, nec jure aliquo eam teneri. Unde etiam evenit, ut extra legem illam Israelitis, in pœnæ genere præstituendo ac bestia lapidandâ, civilem (tametsi interea circa juris illis planè Naturalis caput versaretur) bestiam, quacum ejusmodi commissum est scelus, occidi noluerint, nec, quantum video, aliud quid pati, quod pœnam simulet. Scilicet de Noachide seu Gentili, qui eorum reipublicæ Pars, seu Proselytus Justitiæ nondum factus apud eos reus heic esset, ajunt ipsum quidem ultimo supplicio ob jus Naturale, seu Noachidarum sic violatum puniendum esse, non verò bestiam occidendam; quippe quæ juris violati rea esse nequibat. Nec rationes jam antè memoratas, ac legi sibi Civili proprias ad jus Noachidarum seu Naturale spectare censebant. Maimonides b de Gentili apud eos heic reo; הוא נהרג לבדו ואין הורגין את הבהמה שלא נצטוו בהריגת בהמה אלא ישראל *ipse solus est morte afficiendus. Neque enim bestia occidenda. Etenim præceptum de bestia occidenda Israelitis solùm civile est.* Qua de re etiam D. Augustinus c, *Quæritur*, inquit, *quomodo sit reum pecus, cum sit irrationale, nec ullo modo legis capax? An quemadmodum transferuntur verba modo locutionis, quæ Græcè appellatur Metaphora, ab animali ad inanimale? sicut dicitur improbus æstus, vel iratum mare, ita & heic translatum est rationale ad irrationale? Nam Pecora inde credendum est jussa interfici, quia tali flagitio contaminata refricant facti memoriam.* Ipsam de ignominia Magistrorum rationem jam ostensam indicat; pœnam aut culpam in pecore non agnoscit. Consoni sunt D. Augustino Radulphus Flaviacensis, Lyranus, præter Theologos d recentiores passim. Nec alius quidem est Philonis e sensus, ubi rationum, quas de pecore heic occidendo affert, primam facit ὅτι τοιούτοις ὀνείδεσιν ὑπηρέτησεν *quoniam probris seu facinoribus hujusmodi nefandis operam dedit.* Neque enim ex

a *Maimonides in Mor Nebochim part. 3. c. 40.*

b *Halach. Melacim cap. 9.*

c *In Leviti. 19. qu. 74. & apud Gratian. cap. 15. quæst. 1. c. 4.*

d *D. Thom. 1. secunda qu. 105. art. 2. ad 11. &c.*

e *In lib. de legib. specialibus de Adulterio & Homicidio.*

culpæ merito id dictum est, seu ex jure à pecore violato, sed ex eo, quod tam infame ex hominis scelere pecus redditum sit juxta quidem jam memorata, quemadmodum, quæ ibi sequuntur, etiam apud Philonem fusiùs ostendunt. Simile dicendum de bove cornupetâ f, qui hominem occiderat. Lapidandus quidem erat; At non juris ab eo violati nomine, sed aut ideò, ne quid hominis causâ, denuò ab eo parile fieret, aut ut dominus in re sua puniretur, quia negligenter custodisset. Maimonides g; היות הבהמה נהרגת. כשתהרוג אדם אינו לקחת דין ממנה כמו שירשיעו עלינו. הצדוקים אבל הוא לקחת הדין מבעליה ומפני זה נאסר ליהנות בבשרה מפני שיפליג בעל הבהמה לשמור *Quod Bestia occidi debuit, quando Hominem interficiebat, id non fiebat ad pœnam ab illa exigendam, quemadmodum improperant nobis Zaducai, sed ad pœnam exigendam à Domino. Atque inde erat, quod prohibebatur ei usus carnis bovis hujusmodi, ut scilicet etiam Boum domini majorem in eis custodiendis diligentiam adhiberent.* Et Flavius Josephus h; *Lapidetur*, inquit, *bos μὴ δ' εἰς τροφὴν εὔχρηστος εἶναι κατηξιωμένος quem nec in alimentum sumi* (unde scilicet in domini commodum cederet) *æquum existimabatur*. Legem de bove cornupeta, etiam bestias ceteras, feras, volucres, quoties in cædis humanæ causâ essent, comprehendere itidem aiunt Ebræi i; Atque tàm has, quàm bovem, lapidandas: ratione non dissimili ab ea, qua animalia cetera lege Cæsareâ *si quadrupes pauperiem* continentur. Veruntamen inquiunt k אם והמית את הגוי פטור · בדיניהם *si animal ejusmodi occiderit Gentilem, juxta forensem, qui ad Gentiles attinet, morem, occidendum non est*. Id est, si apud Israelitas occiderat Gentilem seu Proselytum domicilii, ad quem Jura Naturalia seu Noachidarum forumque, quo jura illa tantummodò exercebantur, spectabant, minimè ex moribus eo in foro usitatis, citra superinductam ea de re Civilem, quæ etiam ad Noachidas ea in republica attineret, constitutionem occidendum erat animal ejusmodi nocivum. Quippe cui, ex jure Noachidarum seu Naturali illo simplici, quod ad Gentiles, qui in republica Israelitica degentes reipublicæ ejusdem jurisq; ejus civilis participes non erant, non ad animal ejusmodi ullatenus pertinebat, pœna, quatenus pœna, deberi nequibat. Id verum quidem est,

f *Exod. 21. 28.*

g *In More* Nebochim *part. 3. c. 40.*

h *Archæol. 4. cap. 8.*

i *Mos. Mikotzi præcept. affirm. 67. Maimon. halach.* Nizke Mammō *c. 10. Misna tit.* Sanhedrin *cap. 1.*

k *Mos. Maimonid. hal.* Nizke Mammon *cap. 10. & consulas Misna tit.* Baba Kama *cap. 4. §. 6. & 7.*

eſt, Pœnæ nomine impropriè interdum nuncupari qualiacunque, ſive hominibus, ſive brutis damna ac incommoda eveniant, juxta ſanè luſum illum Biantis, de uxore pulchrâ & deformi. Si pulchram [l] accipias, habebis *κοινὴν*, ſeu *communem*, ſi deformem, *ποινὴν* *pœnam*. Eodem item interdum nomine vocantur etiam quæ inanimata quoquo ferè modo pati videntur; ſecundum illud, verbi gratiâ, Lucani [m] de Sicori Hiſpaniæ fluvio, qui ne inundatione Cæſaris cœptis obſtaret,

[l] Agellius Noct. Attic. 5. cap. 11.
[m] Pharsal. 4

Spargitur in ſulcos & ſciſſo gurgite rivis
Dat Pœnas majoris aquæ ———

Neque infrequens eſt Pœnæ vocabuli ejusmodi uſus; qua de re etiam plura capite proximo. Sed verò Pœna, propriè loquendo, atque ut in Jure qualicunque locum habet, ſumitur pro eo, quod eſt malum Paſſionis pro [n] malo Actionis, ſeu quod redditur ut malum inſequens pœnæ, pro eo, quod eſt malum præteritum culpæ. Scilicet Pœna eſt noxæ [o] vindicta, ſeu ut Juriſconſulti Græci [p] loquuntur *ἁμαρτήματος ἐκδίκησις* *culpæ vindicta*, ut ſuperiùs etiam oſtenditur. Imò & ipſum vocabulum, ſimpliciter ſumptum, id quod eſt *ἀντάλλαγμα*, *ἀντισήκωσις*, *ἀμοιβὴ*, ſeu res aliqua in *permutationem*, *retributionem*, *compenſationem* data veteribus ſignificaſſe, velut Homero & Pindaro, docet Euſtathius [q]. Adeo ut vis vocabuli propria in eo maximè conſiſtat, quòd meritum qualecunque præcedat. Id quod tam de pœna Vicaria, ſeu translata intelligendum, quàm de eâ, quæ merenti ipſi infligitur. Nam utraque in ſpecie Culpa, Noxa, ſeu Juris Violatio præcedit. In hac ſcilicet ipſe qui patitur, in illâ is, cujus vice & gratiâ ſubitur pœna, jus ante violavit. Unde incommoda, quæ non ex obligatione ad officium aliquâ præcedente, ſeu jure aliquo violato, ſed ex diverſiſſimo apud homines, ſine præeunte juris alicujus, qualem diximus, violationis ratione, uſu accidunt, abuſivè tantùm Pœnæ dicuntur. Etenim Nemo legem illam apud Ariſtotelem [r] *μηδὲν πεπηρωμένον τρέφειν* *corpore non integro fœtum non eſſe educandum*, aut morem illum Romanum de Androgynis ſeu ſemimaribus, aliisque monſtris inventis aruſpicum præcepto in mare deportandis (qui apud Livium & Julium Obſe-

[n] Videſis (ante alios) Hugon. Grotiũ de Iure Belli ac Pacis lib. 2. cap. 20. §. 1. & Alphonſ. à Caſtro lib. 1. de lege pœnali cap. 3.
[o] Ulpian. l. 131. D. de Verb. ſignif.
[p] Eclog. Baſilic. lib. 2. cap. 131.
[q] Ad Iliad. β.
[r] Politic. 7. cap. 16.

quentem crebrò occurrit) pœnam continere propriè ita nuncupatam dixerit; cum nec fœtus ejusmodi, nec Androgyni ipsi, aliave monstra ejusmodi, jura aliqua sibi præscripta, eo nomine, violârint. Ad purganda quidem & aquâ marinâ expianda mala omina, eaque averruncanda, deportatio ea fieri s solebat, non omninò in deportatorum pœnam. Id quod etiam dicendum de damnis ac incommodis vi tantùm, & cum injuriâ, illatis, veluti sicariorum cædibus, latrociniis, ceteris ejusmodi quæ quatenus sic nullo jure, sed vi solummodò inferuntur, nec culpam supponunt præviam, pœnæ planissimè neutiquam sunt propriè dicendæ. Neque vetus illud totius, quæ sub eodem tecto mansitaverat, familiæ ex S. C. Silaniano supplicium, quoties dominus clam peremptus est t, pœna, quà eos, qui ipsius cædis rei non erant, respexit, propriè dicta erat, nisi simul admittas, ad insidias, aut prohibendas, aut prodendas familiæ singulos sic obligatos esse, ut ob neutrum præstitum prævia culpæ labes contraheretur. Quod similiter de compluribus aliis, ubi Pœnæ communicatio, nec tamen palàm communicatio culpæ, habetur, statuendum. Atque ut Pœnæ vocabulum abusivè, juxta jam dicta, interdum usurpatur, simili quidem modo etiam Canones seu Regulæ quibus artes Mathematicæ, aliæque traduntur, Legum habent subinde nomen. Et Typhis apud Senecam u dicitur ausus esse Leges scribere ventis, cum artem navigandi ex Carbasorum usu inveniebat. Qua de re nonnulla etiam capite proximo. Cæterùm ut leges ejusmodi obligatione morali, qualem diximus, carent, adeoque pœnâ propriè dictâ, unde nec leges propriè ipsæ dicendæ; ita incommoda, qualia memoravimus, quoniam non ex juris alicujus, ad quod obligatur quisquam, violatione eveniant, idcirco pœnæ tantum abusivè vocitantur. Quod sanè ritè intellectum quæstioni percelebri de legis merè pœnalis obligatione ad culpam, tum finem statueret, tum absurdè nimis eam plerumque fieri etiam ostenderet. Nam lex merè (uti vocant x) pœnalis de hoc patiendo, si illud prætermittatur sine obligatione aliqua ad illud faciendum, neutiquam propriè, seu potius non omninò est reverà pœnalis, sed tantùm Alternativa seu Disjunctiva Sanctio (unde libera fiat electio). pœnâ expressim nulla

s Iac. Durantius Variar. lib. 1. c. 3.

t L. 1. & c. De S. C. Silaniano & Tacitus Annal. lib. 14.

u Medea act. 2.

x Videsis Alphons. à Castro de lege Pœnali lib. 1. c. 9. Henric. à Gandavo Quodlibet. 3. quæst. 22. Summ. Silvestrin. Verb. Inobedien. Francisc. Suarez. de legibus lib. 5. cap. 4. Eadem sic. Carbonem de legibus l. 8. diss. 1. &c.

nullâ adjectâ, sed ex jure, quo vivitur, aliunde utrumque prætermittenti expectandâ. Si verò ad alterum præ altero obligatio accedat, sive expressim sive tacitè, tunc quidem pœnalis planè fit lex, quam Mixtam, scio, vocant viri gravissimi. Sed interim lex eorum sensu purè pœnalis, si propriè loquamur, tâm non omninò reperitur, quàm pœna sine Jure, aut Lege seu Obligatione, quà à re patrata quis arcendus erat, infligi non ritè dicitur. Sed, ad rem quàm tractamus, appositè etiam vir præstantissimus Hugo Grotius in dissertatione eruditissimâ ac ingeniosissimâ de Pœna ejusque nominis usu proprio, *sic* inquit y, *quia in Bestias propriè delictum non cadit, ubi bestia occiditur, ut lege Mosis ob concubitum cum homine, non ea verè pœna est, sed usus dominii humani in Bestiam.* Quod sanè Dominium parilem vim obtinet, ubi nec similitudo quidem aliqua in bestiis culpæ ejusve figmentum reperitur. Ut nemo non videt z in promiscua brutorum pro humano arbitrio cæde. Adeò ut reverâ in bovis cornupetæ brutique, quocum homo coiisset, cæde, pœnæ propriè dictæ, si brutum, ut heic, tantùm spectes, ratio ulla non magis haberetur, quàm ubi Canis, Simia, Gallus ac Vipera culeo, ex jure Romanorum a veteri, cum parricidâ (quia ei simillimi b erant) insuti in mare aut amnem projiciebantur. Cum eo, ut inquit Juvenalis c,

Clauditur adversis innoxia simia fatis.

Quod & de cæteris est dicendum. Nec magis innoxia seu culpâ vacantia, si juridicè & propriè de re præsenti loquamur, fuere Bruta ea, quæ nihil omninò parricidii patrârant, aliave per Dominii humani usum sic morti tradita (ut vitula ex lege sacra d, ubi homicida ignorabatur, decollanda, & quæ sunt id genus reliqua) quàm animalia fuêre ista, quæ ob actus, quos, quà homines spectant, fieri noluit lex, morti, sed non in sui ipsorum, ut ostensum est, pœnam, damnabantur. Quippe delictum propriè dictum non magis in hæc, eorumve actus cadere potuit, quàm in illa ex solo hominis parricidio ceciderat. Atque demum ut, ubi pœnæ, propriè dictæ, imminentis nomine, Obligatio esse nequit, ibi nec delictum, seu Juris violatio haberi potest, ita nec Juris dicenda est Permissio, quoties nec pœnæ, quæ superinduci posset, absentiæ ratio in actibus distinguendis, veluti Bru-

y *De Jure Belli ac Pacis lib. 2. cap. 21. §. 11. & videsis eum in Defensione Fidei Catholicæ c. 1. ubi de Hirco* ἀποπομπαίῳ

z *Videsis Plutarch. lib. de solertia Brutorum.*

a *L. Pœna 9. D. De leg. & Pompeia de Parricidiis. ac Instit. tit. de publicis Iudiciis §. Alia deinde.*

b *Theophilus citato loco Institut.*

c *Satyr. 13.*

d *Deuteron. 21.*

uti Brutorum, habetur. Ita tandem, nec Obligativum, nec Permissivum jus hominum Naturale aliquod seu Universale ex actibus Aliorum Animantium, juxta Ebræos, est eliciendum. Id quod etiam manifestiùs constabit infrà, ubi, unde Jus hoc deducant, ostendimus.

Cap. V.

Quæ contra Juris Naturalis inter Homines, & Bruta communionem jam dictis adversari videantur, expenduntur. Satis Ebræorum ea de re sententiæ, consonos esse cùm alios, tum etiam inter Jurisconsultos Cæsareos, viros gravissimos celeberrimosque.

Contra jam secundum Ebræos dicta de eo quod est, Jura hominibus ita propria esse, ut nec eorum atque Brutorum ullatenus sint communia, nec Bruta juris propriè dicti, aut observatione omninò teneri, aut permissione laxari, præter ea quæ superioris Capitis initio adducuntur, facere videntur nonnulla, quæ tamen, si ritè perpendantur, partim aut consona satis, aut non adversa sunt, partim planè rejicienda. Legitur in sermone sacro e *sanguinem vestrum de animabus vestris* seu *vobismet ipsis requiram* מיד כל חיה אדרשנו *à manu cuncti animalis*, seu *cunctarum bestiarum*, ut habet vulgata, seu ἐκ χειρὸς πάντων τῶν θηρίων ut Hellenistæ, id est, *à manu omnium belluarum*, seu, *à cunctis animalibus*, *bestiis*, *belluis*, ex idiotismo Ebraico, *requiram eum & de manu hominis, de manu fratris sui requiram eum.* Comminatur ibi poenam homicidio ab homine patrato Numen; etiam sanguinem humanum à bestiis se requisiturum ait, unde interdictum Homicidii, adeoque poena, & obligatio ad cetera animalia etiam spectare forsan videatur. D. item Ambrosius asinorum & equarum coitus, *adulterina contagia*, & *vera adulteria Naturæ*, & *adulterium jumentale* vocat f. Atque ad hominem, cujus curâ hæc, ut ait ille, perpetrantur, *ipse*, inquit, *genera aliena confundis*, *diversaque misces semina, atque ad vetitos coitus plerunque cogis invitos*, & *hoc industriam vocas?* *Hospitalia* item *Avium jura* memorat g, quæ ex iis ho-

e Genes. 9. 5.

f Hexaemer. lib. 5. cap. 3.

g Ibid. c. 16.

iis homines vult discere. Et *Aves*, inquit, *non scripta, sed nata lex stringit*. Plurima adjicit [h] de ciconiis, hirundinibus, cornicibus, turturibus, apibus, animalibus aliis, è quorum usu & exemplo formari, ac reformari vult hominum mores. Quin D. Hieronymus [i], *Quod in animalibus & bestiis ipsa natura jure præscriptum est, ut prægnantes ad partum usque non coeant, hoc in hominibus sciant arbitrio derelictum; ut merces esset ea abstinentia voluptatum*. Ex jure igitur aliorum animantium abstinentia illa hominibus insinuatur. Camelos porrò matrum coitum fugere scribit Aristoteles [k], Avicenna [l], alii, adeò etiam ut camelus, qui cum matre à curatore gregis, ne eam agnosceret, opertâ coivisset, ac delapso operimento, eam tandem agnovisset, *memor commissi sceleris* (ut in versionibus aliquot Aristotelis habetur) *paulo post Camelarium illum morsu defixo interemerit*. Quale item dè equo memorat Varro [m]. Historiolam habet etiam Aristoteles [n] aliique de Scytharum regis equo, qui ejusmodi arte ad matris coitum admissus, simulac eam viderat, fugiens in præcipitium se dedit. Quin Ælianus [o] expressim *utrique*, inquit, *præcipites sese agentes τὸ ἀσέβημα διέλυσαν τῷ θανάτῳ morte flagitium* seu *scelus dissolvebant*. Et Plinius [p]; *Equa eadem ex causa in Reatino agro laceratum perorigam invenimus. Namque & cognationum intellectus in iis est. Itaque in grege prioris anni sorore libentiùs, quàm matre equa comitatur*. Huc spectat illud ejusdem [q]; *Odore pardi coitum sentit in adulterâ leo, totâque vi consurgit in pœnam*. Et Theseus apud Senecam [r] de Hippolyto filio incestus in Phædra noverca, ut falsò credebat, reo,

------ ô tetrum genus
Nullâque victum lege melioris soli.
Feræ quoque ipsæ Veneris evitant nefas.

Quin & Agathias, dum in epigrammate nefandum masculorum concubitum insectatur [s];

Δέρκεο τῶν ἀλόγων ζώων γένος· οὐ γὰρ ἐκείνων
φύσις ἀτιμάζει θέσμια συζυγίης.
ἄρσενι γὰρ θήλεια συνάπτεται ------

Vide, inquit, *brutorum animalium genus. Neque enim horum Na-*

h Ibid. c. 17. 18. & c. & l. 6. cap. 4.
i In Epist. ad Ephes. lib. 3. ad cap. 5.
k Hist. Animal. lib. 9. c. 47.
l De Natura animalium. lib. 9. sermone de Moribus animalium.
m De Re Rustica lib. 2. c. 7.
n Loco citato Antigonus Hist. Mirab. cap. 59. & c.
o De Animalibus lib. 4. cap. 8.
p Lib. 8. cap. 42.
q Lib. 8. cap. 16.
r in Hippolyto act. 3.
s Antholog. lib. 1. cap. 78. & ad fin. Historia.

tura coitus jura præstituta aspernatur; seu *violat. Masculo scilicet fœmina conjungitur.* Accedat illud Romæ veteris de Canibus, quorum per silentium nocturnum Capitolium à Gallis captum fuisset, nisi Anserum Junoni juxtà sacrarum clangor, & alarum strepitus M. Manlium, ceterosque Romanos ad propugnandum excitâssent. *Eâdem de causâ*, scribit Plinius [t], *supplicia annua Canes pendunt inter ædem Iuventutis & Summani, vivi in furcas sambuceâ arbore fixi.* Habito interim Anseribus ob servatam arcem honore in eisdem solennibus annuo; quod & memorant Plutarchus [u], D. Augustinus [x] & Ambrosius [y]. Guilielmus item Alvernus, Parisiensis Episcopus, de Belluarum, ut ipse vocat, Justitiâ & Juribus, *Diligentem*, inquit [z], *considerationem faciens per singula, invenies nihil vacare à Creatoris justitia: quando & ipsas belluas & penè omnia genera animalium invenies, quandam exercere justitiam, & Iura sua defendere. Attende qualiter ursa rapinam, vel necem catulorum suorum vindicet. Similiter & leo, qualiter pro uxoribus, pro nidis, pro escis, & pro pullis seu fœtibus suis pugnet: quantâ justitia labores suos masculi & fœmina invicem patiantur, ut fœminâ remanente in nido vel spelunca, masculus ad perquirendum cibum, atque reportandum fœmina sua & fœtibus regrediatur. Tempore etiam meo Ciconia, tanquam de adulterio cõvicta per olfactum masculi sui, congregatâ multitudine ciconiarum, nescio qualiter accusante masculo vel detegente ejus crimen, à tota illa multitudine deplumata atq; dilacerata est; tanquam concilio aut judicio omnium esset adulterii judicata. Narratur de equo, qui ignoranter cum matre sua concubuerat, postquam hoc deprehendit, propriis dentibus sibi genitalia abscidisse tanquam in se ipsum vindicans incestũ, quem sibi commisisse videbatur, licet ignorans eò quod operimento abscondita fuisset ei mater ejus, dum eam ascendebat.* Pisces item aliquos, aves, & quadrupedes nonnullos adulteria fugere notatum est [a], alterum item sexum, demortuo altero, cælibem manere. Quin Palumbium cœtum velut judicio solenni morte punire sui generis adulteros scribit Phile [b]. Elephantorum item odium & vindictam in adulteria hominum, perinde ac si ju-

[t] *Hist. Nat. lib. 29. cap. 4.*
[u] *Lib. de Fortuna Romanorum,*
[x] *De Civit. Dei lib. 2. c. 22.*
[y] *Hexaemer. lib. 5. cap. 13.*
[z] *Part. 1 De Universo part. 3. cap. 3*
[a] *Videsis Iodoc. Damhouder. Prax Criminal. c. 91. §. 101. & c. & Vincent. Turturet. in Parallel. Ethicis & Iuridicis diss. 34*
[b] *Cap. 19.*

si Juris officio subniterentur; legimus apud Ælianum c. Justitia etiam eorum celebratur in exemplis Elephantorum, qui pabulum ad equos, velut ex debito, parilisque cum eo, quod ipsi antè ab illis eripuerant mensuræ d, reportâsse dicti sunt. Legimus etiam apud Aristotelem e animalia alia *ὑφ' ἡγεμόνα εἶναι sub Duce* seu *Rege esse*, id est, sub imperio alicujus sui gregis; quin & disertè animalia politica cum homine nuncupari, seu civilia, ùt Apes, Grues. Et de Apibus eandem in rem plura item Virgilius f, alii. Quæ sanè Jus simul indicare videntur, ejusque communionem aliquam apud homines & bruta. Ex lege porrò XII. Tabularum in Juris Cæsarei corpus recepta, animalia quæ pauperiem g fecerint, si noxæ dedantur, proficiunt reo ad liberationem ab actione noxali. Perinde ac si ex illis ab eo, cui pauperies facta est, veluti ob jus violatum, pœna sic foret suo arbitrio exigenda. Plato item in legibus de Homicidio, Si, inquit h, brutum seu jumentum aliquem, extra scilicet publica certamina, occiderit, *ἐπεξίτωσαν οἱ προσήκοντες τοῦ φόνου τῷ κτείναντι cadis reum illud peragant cognati*, & ab Agronomis damnatum è regionis finibus ejiciatur. Prætereà apud Christianos scimus in foro aliquoties i decisum, porcum, qui puerum occiderat, mulum item, quacum rem habuerat mulio, morti tradendos. Empedoclis item aliorumque Pythagoreorum de Jure ac Justitiâ hominum, Brutorumque k communi opinionem, vulgaremque nimis etiam eadem de re sententiam, quæ superioris in capitis initio allatæ sequax est, (unde & Jurisconsulti nonnulli l Obligationem Naturalem brutis inesse expressim ajunt) passim habemus. Et sunt alia non pauca, quæ jus atque illius Obligationem, ac pœnam ad animalia cetera spectare videntur, pariter innuere. Sed allatis adeò sunt cognata, ut ex hisce ritè perpensis reliqua non minùs fuerint intellecta. Quod ad illud attinet de sangvine humano à Bestiis requirendo, ut obvias Christianorum in commentariis perpetuis explicationes, quæ nec heic adversæ, prætermittam; id verum quidem est, diversas esse apud Ebræos ea de re sententias, quarum tamen nullæ superiore in Capite, de Juris alicujus inter homines & Bruta communionis negatione, dictis adversantur. Vetusta est interpretatio, eaque illis receptior, denotari verbis illis cædem humanam à bruto ex

c *De Animalibus lib. XI. cap. 15.*

d *Gillius apud Vlyss. Aldrovandum de Quadrupedibus l. 1.*

e *Hist. Animal. lib. 1. c. 1.*

f *Georgic. 4.*

g *L. 1. D. Si quadrupes pauperiem. & Instit. tit. eod.*

h *De legibus lib. 9.*

i *Guido Papa Decis. 238. & Ranchinus ibi. Adde Rebuffum ad Reg. Constit. gloss. 5. §. 46. Abulensem ad Levitic. c. 20. q. 14.*

k *Apud Sext. Empiric adversus Mathematicos l. 8. c. περὶ Θεῶν & Porphyrium in lib. 3. & 4. de Abstinentia animalium*

l *Egvinarius Baro, de Dividuis & Individ. Obligationibus lib. 1. cap. 4. § 16. &c.*

hominis instigatu factam. Vindictam scilicet Numen sumturum, non tantùm de cæde humanâ ab homine ipso patratâ, manu, jactu, telo, sed etiam de ea; quæ à bestia, homine instigante, fit. Sic enim aiunt m, מיד כל חיה זה המוסר את חבירו לחיה להרגו *à manu cuncti animalis, eum indicat, qui alium animali alitui tradit, ut ab eo occidatur.* Nec sanè Josepho n, alia præter homines animalia ipso homicidii interdicto tunc dato ullatenus tenentur. Sic enim rem tradit; Παραινῶ μέντοι σφαγῆς ἀνθρωπίνης ἀπέχεσθαι, καὶ καθαρεύειν φόνου, καὶ δράσαντάς τι τοιοῦτον κολάζοντας &c. *Iubeo verò, ut à cæde humanâ abstineatis, & ab homicidio sitis puri, atque eos, qui ejusmodi quid patrârint, puniatis, aliorum autem animalium omnium usum vobis permitto.* Neque aliud sanè innuit illa Salomonis Iarchii glossa o; מיד כל חיה לפי שחטאו דור המבול והפקרו למאכל חיות רעות לשלוט בהן *Id quod legitur à manu omnis bestiæ* (seu *ab omni bestia sangvinem hominis requiram*) *ideo adjicitur, quia apud homines, qui ante Diluvium vixerunt, per impietatem mos invaluerat bestias nocentissimas nutriendi, ut scilicet earum auxilio commodius dominarentur.* Nimirùm in non obtemperantium cædem, nullâ Justitiæ ratione habitâ, eas irritatas vult. Unde subjungit, לפיכך הוצרך להזהיר עליהן את החיות *Eam ob causam necessarium erat, ut de animalibus* in usum ejusmodi nutritis *monerentur.* Sunt autem, qui locum de pœna homicidio cœlitùs infligendâ intelligunt. Perinde ac si dictum fuisset לא תעבור הריגת האדם מבלי נקמה *Homicidium vindictâ non omninò carebit.* Pauci admodum estis. Si vestrum quis alterum occiderit, quemadmodum Cainus olim sub hominum initia, quæ velut imitatur hæc in vobis generis humani instauratio, Abelem, requiram ab eis, qui superstites fuerint, judicium in homicidam ferendum. Quò si quis tutum se fore, si ipse solus post homicidia patrata superstes fuerit, forsan existimaverit, edico etiam me ipsum id, quod homines, si superessent, facere in pœna exigenda debuissent, per ipsas bestias, quas in scelestum ejusmodi immittam, executurum. Isaac Abarbinel p וא"ת ואיש אין בארץ לשיעשה משפט ברוצח דעו כי הרבה פתחים למקום לנקום נקמתו ולכן במקום שאין אדם לנקום דם הנרצח מיד כל חיה אדרשנו כלומר שעל ידי החיה הטורפת יהיה ..

m Beresith Rabba parasch. 34. fol. 38. col. 2. Maimonides halach. Rotzach c. 2 Moses Mikotzi Precept. Negativa 163.

n Archæolog. lib. 1. cap. 4.

o Ad Genes. 9. 5.

p Pirush Tora f. 46. col. 3. & consule Mos. Nachmanidem in Genes. 9. 5. & Seb. Munsterum & Paulum Fagium in commentariis ibidem.

והיה משפט הרוצח ובמקום שיהיה אדם אדרש על ידו דם הנרצח

Et si fortè putaveritis (sic Numen, ad loci explicationem, loqui fingit) *hominem deesse posse, nec in orbe terrarum repertum iri qui in homicidam sententiam ferat, scitote plurimis modis posse me vindictam sumere. Ideoque si desit homo, qui occisi sanguinem ulciscatur, à manu omnis bestiæ seu ab omni bestia requiram eum, veluti à bestia quæ dilaceret homicidam. Et sic in eum sententiam exequar. Ubi verò fuerit homo, requiram ab ejus manu sanguinem occisi*, seu vindictam tanti sceleris. Certè in Codice Samaritano q locus hac de re è Genesi allatus legitur ࠌࠉࠃ ࠊࠋ ࠇࠉ ࠀࠃࠓࠔࠍࠅ, id est, מיד כל חי אדרשנו quod vertendum *à manu cuncti viventis requiram illum.* Adeò ut *vivens* seu *vivum* pro eo, quod est *bestia* seu *animal brutum*, quod interpretari solet חיה, ibi sic esset substituendum. Unde & non malè, si id admittendum esset, sequeretur, de hominibus tantùm superstitibus seu viventibus, qui cædis rei essent, non de bestiis, locum commodè capi posse. Nam etiam ante in Genesi r כל חי seu *omne vivens*, tantùm *omnem hominem* significat, ubi scilicet Heva dicitur אם כל חי *Mater omnis viventis*, seu *omnium viventium*, ut Græci, Latini, Judæi, Græco-barbari, alii non pauci vertunt. Sed Onkelus Chaldæus ibi expressim, אימא דכל בני אנשא *Mater omnium filiorum hominum.* Cui & consona est illa Judæorum Mauritanensium, أم كل حي ناطق *Mater omnium viventium quæ rationalia sunt*, & Arabica illa altera Saadiæ, ubi adjicitur ناطق مائت *quæ rationalia & mortalia sunt.* Etiam in Tavvasii Persica ibi vertitur; مادر همه زندهٔ ناطق *Mater omnium viventium, quæ sunt rationalia.* Sed & manifestum etiam est, ipsum כל חי seu *omne vivens* alibi in Genesi tam bruta omnimoda, quam hominem denotare; ut in illo f *neque addam, ut amplius percutiam* כל חי seu *omne vivens sicut feci.* Atqui & alias interdum, velut apud Davidem, pro circumstantiarum varietate, *omne vivens* t id quod est *omnis homo* u etiam tantum significat. Imò & ipsum חיה quod in codice habetur Ebraico, & pro bestia sumi solet, *vivens* etiam deno-

q Genes. 9. 5.

r Cap. 3. 20.

f Genes. 8. 21.

t Psalm. 145. 16.

u Psal. 143. 2.

denotat. Non defuere autem, qui x de ד׳ מלכיות seu *quatuor Imperiis* in Daniele per bestias designatis locum caperent. Perinde ac si Numen ibi vindictam cædibus etiam ab Imperatoribus per tyrannidem postmodum patrandis tum minitaretur. Ita locum de re diu post futura intelligunt, quemadmodum & Christiani aliquot interpretes y de lege tunc diu etiam post futura, quâ bovis in Levitico cornupetæ lapidatio præstituitur. Alii sunt Ebræorum z, qui de vindicta seu vindictæ specie quidem etiam ab ipsa bestia hominem occidente, nunc in foro sumendâ, nunc cælitus infligendâ locum capiunt. Atqui in eis nemo, quantum scio, reperitur, qui obligationem omnino ad bestiam attinere, aut jus ab eo esse violatum velit. Unde & vindicta illa seu pœna qualiscunque sic improprie, juxta superius dicta, nuncupatur; quemadmodum & bovis cornupetæ, & bestiæ, quacum homo coierat, lapidatio, ut supra a ostensum est. Nam & scimus ex Atheniensium legibus lapidem, lignum, securem, id genus resalias, quoties homicidii instrumenta fuere, in Prytaneo in judicium deductas b velut in pœnam, quam tamen eas proprie pati nemo sanus dixerit. Et Theaginis statua, ex sententia Thasiorum Draconis lege subnixa, in mare ob cædem casu suo patratam, est projecta. Non in statuæ pœnam, sed homicidii odio. Ita etiam *maledicta est terra* c sed בעבורך *propter te, tui causâ*, seu propter hominis tantum peccatum. Unde & Lyranus d, juxta mentem Ebræorum, qui de vindicta ejusve specie aliqua de bestia heic sumenda loquuntur, *ut homo*, inquit, *non solum puniatur propter homicidium, sed etiam Bestia, si interficiat hominem, propter facti horrorem, quamvis animal brutum peccare non possit.* Quæ ex D. Ambrosio afferuntur de Brutorum adulteriis, non ad ea spectare interdicta ulla seu Obligationē innuunt, sed hominem ea ad ejusmodi commixtiones adigentem reprehendunt. Nec alia sunt Naturæ adulteria ibi quam brutorum generum diversorum coitus, quorum in causa esse ex lege Mosaica e homini quidem interdictum est. Quin & interdictum illud, qua homines velut protigas spectat, Ebræi etiam in obscurioribus Juris universalis capitibus collocant, uti in sequentibus f liquebit. Coitus igitur hujusmodi ve-

x In Beresith Rabba Parasb. 34. fol. 38.

y Videsis Benedict. Pererium lib. 14. in Genes. cap. 9. & ibidem Io. Mercerū.

z Apud Abarbinel. loco citato. & Videsis R. Bechai in Beresith fol. 20. col. 3.

a Cap. 4.

b Demosthen. Orat. contra Aristocrat. & Pausanias in Eliacis. Suidas in Niconе.

c Genes. 3. 17. & ibi Lyranus.

d Ad Genes. 9. 5.

e Levitic. 19. 19.

f Lib. 6. c. 2.

di vetitos appellat Ambrosius, sed homini, ne ad illos bestias adigat, non brutis, ne ipsa admittant, aut perinde ac si ipsa jure aliquo, sicut homines, ea de re tenerentur. Quod autem vocat ille legem avibus natam, & jura earum hospitalia, haud aliud omnino indicare potest præter certas illas & notissimas animalium illorum aliorumque brutorum propensiones atque actus naturæ plerunque constantes, quæ per homonymiam & propter similitudinem quandam, Jura quidem interdum nominantur ac Leges, nec tamen revera sunt magis, atque arborum, ac fruticum, aliorumve corporum naturalium actiones ac motus naturales. Tantundem sane voluit Aristophanes g ubi lepide πολλοὺς εἶναι ὀρνίθων νόμους *multas esse Avium leges* ait, etiam & ipsas Ciconiarum κύρβεις seu legum tabulas festive memorat. Quin & ad hunc modum etiam Legis usurpatur nomen in illo Senecæ h *Legem barba & canorum nondum natus infans habet.* Atque alibi satis crebro similis habetur vocabuli usus. Neque enim minus in lege ejusmodi, quam in illis avium, qualescunque fuerint, reperitur obligatio seu culpa, citra quarum considerationem Jus seu liciti atque illiciti norma nullibi haberi potest. Unde & de exemplis illis i maris & fœminæ scilicet conjunctionis, fœtus procreationis, educationis, velut hominum atque aliorum animantium Juris communis, statuendum plane est. In quantum etiam in ipso homine sunt propensiones hæ duntaxat naturales, adeoque eo nomine tam homini quam bruto communes, juris vocamine eas neutiquam esse indigetandas; at vero in quantum ratione liciti, illiciti, obligationis (quæ ad bruta non attinent) veniunt, aut qua circa eas obligatio versatur ac permissio, juxta superius ostensa, tantummodo juris nomen sortiri. Sic capiendum & illud D. Hieronymi de bestiis prægnantibus, quæ ad partum usque, ipso naturæ jure, non coeunt. Jus illud non aliusmodi est, quam aut quo gramina & frondes depascunt ipsæ, aut ab herbis nocivis abstinent. Nec cum Jure, quod obligat, aut permittit, citra homonymiam, quid habet commune. Quæ sunt reliqua id genus, non aliter intelligenda. Neque omnino obstat, quod affertur de Camelis, seu de Scytharum Regis equo aliove uno & altero. Quid hoc ad Jus, Obligatio-

g *In Avibus.*

h *Qu. Nat. lib. 2. cap. 29.*

i *Supra r.* &

nem, culpam, aut pœnam? Detur Camelorum genus, matrum coitum fugere, etiam ex admissione irritatum illum gregis curatorem mordicus peremisse. Ideone hoc eum fecisse (ut in Aristotelis loco citato) *memorem commissi sceleris*, quasi obligatio, aut interdictum ad eum attinuisset, existimandum? Sed versio illa (quæ Gazæ est) nimium, nec sine manifesta in Aristotelem injuriâ, redundat. Græca sunt; *μικρὸν δὲ ὕστερον δακὼν τὸν καμηλίτην ἀπέκτεινε* *Paulo post morsu camelarium peremit.* Sceleris, in Aristotele ipso mentio nulla. Et quomodo scire, quæso, potuerit quis, utrum hac causa camelarium momorderit? Quod tamen si fecerit, nihil magis de scelere probatur, quam si aliter quomodocunque ultro custodem calcitrasset. Nec mirum est, irritatum esse ex ejusmodi admissione, quæ (si philosopho aliisque credamus) etiam generi ejus universo adeo displicet. At equus ille Scythicus, uti & mater, se præcipitem dedit. Ideo se præcipites dedisse hos, quia incestum commiserant, aut ob admissionem, velut illicitam, progigam illum in agro Reatino laceratum esse, non est quidem unde omnino statuamus; utcunque Ælianus, ex more hominum vulgari, quo actus aliquot brutorum intuentes humanis proni comparamus, *τὸ ἀσέβημα* seu *scelus* morte ab eis expiatum, scribat, & de scelere heic atque eo, quod est ipsis brutis illicitum, loquantur alii [k], argumentum etiam ad interdictum apud homines de incestus hoc genere naturali probandum ex ejusmodi exemplis alii [l] deducant. Sed revera in brutorum hisce actibus, juris violati, obligationis, seu eorum, quæ inde pendent, vestigium satis habetur nullum. Etiam & in specie equina, è cujus individuo uno & altero exempla sic afferuntur, matres ac filias equos ex more supervenire expressim fatetur Aristoteles [m], qui illud de equo Scythico aliam in rem memorat. Dissimilis non est ratio in historiola illa de Leone. Consurrexisse ait Plinius leonem in pœnam adulterii. Eleganter quidem dictum; ubi de adulterii ac pœnæ significatione propriâ non agitur, sed similitudo ex actibus humanis sumitur. At undenam cedo dignosci potuerit, quod in pœnam adulterii consurrexerit? Erat quidem quod leonem in furorem egit. Sed nec adulterio, qua scelus eo nomine

[k] *Ioachim Camerarius in appendice ad Philen. c. 10. Vlysses Aldrobandus de Quadrupedibus l. 1.*

[l] *Ioannes Lupus de Matrimonio, apud Aldroband. loco citato. Antonius Gubertus l. de Matrimonio cap. de his qui Nuptias &c. §. 151.*

[m] *Hist. Animal. lib. 6. c. 22.*

mine indicatur, nec poenae, quae ex obligatione semper pendet, seu propriè dictae locus ibi reperitur ullus, juxta id quod suprà monstratum est. Poeticè autem non philosophicè dictum est illud Thesei apud Senecam. Undenam enim scimus, quid sit feris seu bestiis Veneris nefas, quatenus illicitum, aut scelus, aut obligatio aliqua eo nomine denotetur? Imò exceptis obscurioribus illis aliquot exemplis, undenam scimus aliquod Veneris genus esse, quod fugiunt bruta omninò aliqua? Apud eundem Senecam etiam alibi n, Laii umbra de Oedipode, qui Jocastam matrem inscius matrimonio sibi conjunxerat,

n *In Oedip. act. 3.*

——quique nec mos est feris,
Fratres sibi ipse genuit ——

Certe temerè nimis (nisi licentia poetica, seu incestum detestantis ardor excusationi sit) mos ille feris est negatus. Rectiùs proculdubiò hac de re Myrrha ipsa, incesto patris amore percita, apud Ovidium o,

o *Metamorph. 10.*

——coeunt animalia nullo
Cetera delicto. Nec habetur turpe Juvencae
Ferre patrem tergo: fit equo sua filia conjux;
Quasque creavit init pecudes caper: ipsaque cujus
Semine concepta est, ex illo concipit ales.

Quae hactenus dicta sunt, satis item diluunt id, quod de masculorum coitu à Brutis non admisso ex Epigrammate Agathiae affertur, uti etiam quod de annuo Canum apud Romanos supplicio. Supplicium planè non erat propriè dictum, nec enim jus aliquod omninò aut violârant Canes aut violare quiverant. Sed tum Anseribus honos eodem tempore est habitus (ut & Phidolae equa ob victoriam singularem imagine ex Elaeorum sententia p donata est) tum Canes sic suppliciis impropriè dictis affecti sunt, ut tum diligentioris custodiae ac beneficiorum erga Rempulicam praemia, tum rerum socordiùs gestarum poena, velut in schemate quo-

p *Pausan. in Eliac. 2. & P. Aerodius Rer. indicat. lib. 6. tit. 3. c. 10.*

in libro XVIII ad Edictum scripserat, tametsi in Institutionibus suis [y] Jus naturale esse, *quod natura omnia animalia docuit*, definierit. Atque ex eo pariter utrunque in Pandectas & Instituta sua transtulit Justinianus. Certè, quod injuriam, quia sensu caret, fecisse dici nequit, ut ejus sit Jus aliquod propriè dictum, nedum cum hominibus commune, minimè capio. Ipse etiam Ulpianus [z]; *Injuria ex eo dicta est, quod non jure fiat*, quod & reddunt Jurisconsulti Græci a [a] κακῶς γινομένῳ, id est, *maleficium*. Quod igitur malè aut turpiter quidquam facere nequit, quamnam id habere cum hominibus, Juris, Obligationis, Officii præstandi debitionis, seu pœnæ violationi imminentis (sine quibus Jus, quà ad homines spectat, seu propriè dictum, ritè non potest comprehendi) communionem potis est quis excogitare? Adeò ut etiam Ulpianus, atque Justinianus, è quorum dictis hujusmodi manavit Juris communio, satis eam ipsam, ni fallor, heic pernegent. Eam autem non modò admittunt, sed etiam variè tueri nituntur Jurisconsulti non pauci [b], uti & Theologi [c]; sed distinctionibus adhibitis, quæ ad homonymiam manifestam planè rem abigunt. Alii verò, maximè Jurisconsulti, ævi recentioris, iique viri perquàm insignes, communionem illam prorsus explodunt, quemadmodum olim faciendum monuerat Laurentius Valla [d]. Jurisconsulti ii sunt Albertus Bolognetus [e], Joachimus Mynsingerus [f], Franciscus Connanus [g], Hugo Donellus [h], Jacobus Cujacius [i], Franciscus Hotomannus [k], Hugo Grotius [l], Claudius Salmasius [m], quibus alios adjicere difficile non est. Nam etiam expressim Cujacius; *Jus in Bruta non cadit*; *Nam nec injuria cadit*: tametsi aliter sententia ejus interdum citetur. Quin Joannes Corasius Jurisconsultus Tholosanus percelebris, postquam vulgi sequax Primævum seu Primarium quoddam Jus Naturale Hominibus & Brutis esse commune in opere de Jure Civili [n] in artem redigendo fusiùs statuerat, sententiam suam, cordatiùs rem perpendens, in Juris Civilis Miscellaneis [o] expressim damnavit, Plutonisque familiâ dignum judicavit, id Jus Naturale esse tantùm, quod hominum commune est, asserens.

y *L. 1. D. de Iustitia & Iure.*
z *L. 1. D. tit. de Injuriis.*
a *Theophilus Instit. tit. si Quadrupes.*
b *DD. ad Institut. de Iure Nat. & ad ff. tit. de Iustit. & Iure l. 1. & vide Iacobum Revardum Variorum lib. 1. ca. 1. Stephanum Forcatulum in Necyomãtia dialog. 37. Michaelem Vlcurnũ de Regimine Mũdi part. 1. q. 3. alios.*
c *Vide S. Thom. 1. secunda q. 104. art. 2. & 2. secũda q. 57. art. 3. & qui ad illu &c. & videsis Fernãd. Rubellum de Obligationibus part. 1. l. 1. q. 2. §. 1.*
d *Elegantiarũ l. 4. c. 48.*
e *De Iure & æquitate c. 5. & 6. & 16.*
f *Ad Instit. tit. de Iure Naturali.*
g *Comment. de Iure Civili, l. 1. c. 6.*
h *De Iure Civili l. 1. c. 6.*
i *Ad Instit. tit. de Iustitia & Iure & vide eum Epitom. Pandect. l. 1. tit. 1. §. 9.*
k *Ibid.*
l *De Iure Belli ac pacis lib. 1. c. 1. § 11.*
m *Lib. de Vsuris cap. 9.*
n *Part. 2. cap. 3. & 4.*
o *Lib. 6. cap. 6.*

afferens. Concors est heic Ludovicus Carbo p Theologus insignis, præter alios tum Theologos tum Jurisconsultos, qui in ipsa Juris Naturalis designatione Ebræorum scitis consona, ut infra ostendimus, tantundem palàm affirmant. Sic etiam Hesiodus q animalia cetera, præter homines, quibus Jura sunt, ait

ἔσθειν ἀλλήλους, ἐπεὶ οὐ δίκη ἐστὶν ἐπ' αὐτοῖς

se mutuò devorare, quoniam jus eis nullum inest. Seu ἐν αὐτοῖς ut nonnulli legunt, quod idem sonat. Aliis ibi ἐστὶ μετ' αὐτῶν, sed in sensum non dissimilem substituentibus. Et Autor Quæstionum & Responsorum Justino tributorum r, τὸ ἐπὶ φαυλότητι πράξεως διαβάλλειν τὴν ἀλόγων τῆς φύσεως, οὐκ ἔστιν εὔλογον, *Rationi consonum non est, naturam animalium, quæ ratione carent, ob factorum pravitatem reprehendere.* Negat planè Turpe & Honestum, seu Malum ac Bonum, circa quæ jus propriè dictum versatur, adeoque Jus aliquod ceteris animalibus inesse; quæ scilicet, sive ratione careant, sive habeant (nam ea de re contentionis serra hinc inde solet duci) ad jus aliquod observandum, caussis jam ostensis, minimè aliter atque plantæ & corpora inanimata obligantur. Quin demum rectissimè designat rem, paucis totam cōmplexus Hugo Grotius; *Quod si quando,* inquit s, *brutis animantibus justitia tribuitur, id fit impropriè ex quadam in ipsis umbra rationis atque vestigio. An verò actus ipse, de quo Jus Naturæ constituit, sit nobis communis cum aliis animantibus, ut prolis educatio; an nobis proprius, ut Dei Cultus, ad juris ipsam naturam nihil refert.* Et benè sanè Isidorus t, Gratianus u, alii, Jus Naturale esse, definiunt, quod *est commune omnium Nationum*, id est, hominum duntaxat, non omnium animalium. Quod rectè quidem dictum, si obligationem tantùm omnium nationum spectes: an verò, si omnium usum seu consvetudinem solùm, in sequentibus discutiendum. Neque intereà injiciat hisce scrupulum quis de ratione, quam tribuunt cum Galeno x nonnulli Brutis. Unde & interdum, juxta ejusdem de λόγῳ προφορικῷ & ἐνδιαθέτῳ seu *ratione, quæ verbis enuntiatur, atque ea, quæ animo concepta interius retinetur,* distinctionem, Jus item, ἐνδιάθετον seu *interius positum* commune à nonnullis di-

p De legibus lib.5. disp.5. Vide item Paul. Comitolium de cōtractu part. 1. cap. 11.

q In Ἔργ. & Ἡμερ. & de eodem loco videsis Clement. Alex. strom. a. juxta finem. Plutarch. in lib. de Solertia animalium, Stobæum Eclog. Physic. lib. 1. cap. 7.

r Quæst. 128. Consulas etiam Sextum Empiricum adversus Mathematicos lib. 8. c. περὶ Θεῶν.

s De Iure Belli ac Pacis l. 1. cap. 1. §. 11

t Origin. 5. c. 4.

u Dist. 1. c. 7.

x In Protreptico.

K ctum est

ctum est Hominum & Brutorum, alterum autem seu illud quod verbis exprimitur, hominum proprium. Sed verò detur, qualemcunque eis inesse rationem (neque enim ea res heic omninò controvertenda) etiam & sapientiæ & disciplinæ aliquot particulas ea sortiri, eousque ut etiam, verbi gratia, ex principiis aliquot geometricis, ac artificiosa figurarum quarundam æquilaterarum & æquiangularum, veluti trigoni, hexagoni consideratione, hexagonum eo quod plures habet angulos, tum capacius esse ratiocinantes (quali herclè ratiocinationi quam plurimorum hominum ingenia satis sunt imparia) statuerint, tum præ ceteris illud sibi in usum delegerint aliqua; quod disertè de apibus fusius quidem asserit Pappus Alexandrinus y, nec minus fermè de aliis aliorum complurium animantium actibus credit; Concedantur, inquam, quotquot vis in animantibus aliis mirando huic exemplo, etiam juxta Pappi mentem, consimilia atque analoga, adeò ut de Ratione eorum dubitare desinamus. Nihilosecius neque sic omnino reperietur ideo apud ea Jus aliquod, aut Obligatio naturalis; cum ne apud Homines quidem ex Simplici & Nuda, quà ipsos tantùm spectat, Ratione, ejusmodi Jus seu Obligatio aliqua ritè sumta superinduci queat, ut in sequentibus ostendetur.

y Mathematic. Collect. lib. 5. in præfat.

Cap. VI.

Cùm Gentium *sive* omnium *sive* Complurium Opiniones, Mores *seu* Constitutiones *Mensura apud Ebræos in eo decernendo, quod* Jus *esse velint* Naturale *seu* Universale, *locum habeant nullum, Aliorum, de hujusmodi hac in re mensura, sententia consideratur.*

Quemadmodum ex Aliorum Animantium actibus aut usu Jus aliquod Naturale disci, aut designari nolunt Ebræi, ita neque ex aliarum, sive omnium, sive plurimarum, Gentium usu ac moribus de Jure Naturali seu Hominum universali decerni volunt. Neque inde id omninò petunt, ut Jurisconsulti Cæsarei z & Theologi Christiani interdum, aliique, quibus

z Cajus l. 9. ff. de Iustitia & Iure & Iustin. Inst. de Iure Nat. §. Ius autem Civile.

Jus

Jus illud, quod hominibus solis apud eos est Naturale, Jus GENTIUM primævum seu primarium dictum est, atque *id quod Naturalis ratio inter omnes homines constituit,* atque quod *apud omnes populos* seu *Gentes peræque custoditur,* est definitum. Juxta illud doctissimi Cujacii [a], *Incesta nuptiæ sunt, quæ natura prohibita sunt, In L. 8. & L. Sororis D. de Ritu Nuptiarum, ait (Justinianus) quæ Moribus; quod idem est; nempe tacito consensu omnium Gentium.* Ejusmodi alia sunt apud Jurisconsultos Occidentis obvia. Quin & Jurisconsulti Græci seu Orientis Jus hoc ἐθνικὸν *Gentile* seu Genticum vocitant, retento nihilominus interdum ipso Jurisgentium in locutionibus Græcis nomine; quemadmodum & alia non pauca Latinorum solent retinere. Veteres Basilicorum Glossæ; ἰυρεγεντίοις, νομίμοις ἐθνικοῖς ἤτοι φυσικοῖς *Iurisgentiis*, id est, *juribus gentilibus seu naturalibus.* Certè & ita Philosophi. Aristoteles, ubi legem seu Jus tribuit [b] in ἴδιον seu *proprium*, id est, populis ac civitatibus singulis civile, & κοινὸν seu *commune*, quod per id, quod est, κατὰ φύσιν explicat, scilicet *secundum naturam* seu naturale, subjicit ἐστὶ γὰρ ὃ μαντεύονταί τι πάντες, φύσει κοινὸν δίκαιον καὶ ἄδικον κἂν μηδεμία κοινωνία πρὸς ἀλλήλους ᾖ, μηδὲ συνθήκη, *Est enim aliquid, quod opinantur universi, Naturâ commune jus & injuria, tametsi nullam habeant invicem ipsi communionem, nullave pactio intercedat.* Ubi Commentarius Anonymi Græcus πάντες seu *universi* interpretatur per καὶ οἱ Κελτοὶ καὶ οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Σκύθαι, *& Celtæ, & Græci, & Scythæ*, scilicet per Gentes, quibus, licet nulla communio ex disciplina, seu pacto eis intercedat, naturales tamen atque eædem de capitibus aliquot Juris & Injuriæ conceptiones seu animi anticipationes pariter insunt. Et Alexander Aphrodisiensis, *si sociales*, inquit, [c], *ac communicabiles natura sumus, impossibile autem est durare societatem sine justitia, necesse est, jus quoque Natura esse. Quod si quoniam apud alios aliud jus est, propterea negent ipsum esse Naturâ certè id Naturâ dicent esse, quod apud omnes idem est. Et si Ius scriptum, quoniam scriptum est, per Constitutionem & non Naturâ esse dicent, certè necesse erit, ut Naturâ non Positione fateantur id, quod non in scripto vim habet, Suntque ejusmodi pleraque, quæ appellare solemus ex ipso affectu leges non scriptas, quæ Communes omnibus hominibus sunt nisi sint excæcati. Revereri enim seniores, colere Deum, honorare atque observa-*

a *In Novell.* 12.

b *Rhetoric. lib.* 1. *cap.* 13. *&* 15.

c *De Anima lib.* 2. *cap.* 43.

re parentes & præstantiores viros, sunt jura quædam non scripta & Communia, quæ naturaliter apud universos homines retinentur. De his enim neque paciscuntur secum, neque leges sanciunt, sed retinent tanquam statutas & confirmatas ab ipsa Natura. Sic ille qui plura ibi in eandem habet sententiam. Et Seneca [d]; *Multum dare solemus præsumptioni omnium hominum. Apud nos veritatis argumentum est, aliquid omnibus videri; tanquam Deos esse inter alia sic colligimus, quòd omnibus de Diis opinio insita est, nec ulla gens usquam est adeò extra leges moresque projecta, ut non aliquos Deos credat. Cum de animarum æternitate disserimus, non leve momentum apud nos habet Consensus hominum aut timentium inferos aut colentium.* Quinetiam Cicero [e], *Omnes esse vim & naturam divinam arbitrantur. Nec verò id collocatio hominum aut consensus efficit. Non institutis opinio est confirmata, non legibus. Omni autem in re consensio omnium gentium, lex Naturæ putanda est.* Hujusmodi occurrunt apud veteres aliosque alia non pauca. Jam verò dum de Omnibus, quemadmodum apud Aristotelem aliosque, verba fiunt, vocabulum illud bifariàm consideratur. Aut quà in eo Homines Omnes seu species aut Gens humana, adeoque totum quid ex individuis constitutum ita continetur, aut quà Populi seu Gentes omnes hominumque cœtus, sic tantummodo divisi ut in corpora coaluere civilia, eo denotantur. De Priori notione commodiùs dicetur capite proximo, ubi de Ratione generatim Humana, quà huc spectat, loquimur. Quod ad posteriorem attinet notionem, seu eam, quâ Gentes populorumque corpora intelliguntur; id quidem verum est, argumentum, ut à posteriore, è Gentium moratiorum illustriorumque (quas scilicet hisce nominibus unanimes dignamur) moribus, velut è laudatorum virorum suffragiis, non intempestivè interdum desumi, maximè cum de Juris Naturalis, quod scilicet est Permissivum, capitibus aliquot disquiritur. Nimirùm inde manifestum fit, quid ipsæ de rebus circa quas mores sui, quà generatim permissi sint aut liciti, versantur, in hac rem senserint, aut sentire saltem visi fuerint. Nam quicquid jure quocunque homines permitti consenserint, id ut etiam jure naturali, si ejusdem rationem

d Epist. 117.

e Tusc. quæst. I.

tionem scilicet aliquam haberent, permitti, neque Naturam in contrarium obligare, id est, rem non universali Naturæ, quæ sibi constans est, aliquo interdicto restringi existimaverint, aut existimare simularint, opinor, necesse est. Atque ita qui disputant, aut disquirunt, quemadmodum & capite primo ostensum est, aliarum gentium de Jure Permissivo illo suffragia, seu interpretationes, in subsidium sibi, nec frustrà, subinde colligunt. Ceterùm intereà, quid Gentes eædem de Juris Naturalis, quod Obligativum est, capite aliquo aut de simplici Naturalis permissionis ratione, ac universali ejus usu statuerint, ne quidem satis conjectari quis inde poterit. Nam tametsi in scholasticis, atque umbratilibus aliquot, forsan etiam in forensibus, disputationibus hoc vel illud Juris Naturalis esse caput apud gentes ejusmodi à disciplinarum præceptoribus subinde, sed diversimodè satis, asseratur; in rebus tamen publicè gerendis decidendisque, earum, quas novimus, Gens quælibet, aut Jure duntaxat sibi Civili ac positivo, aut Jure Gentibus aliis, quibuscum federa habet, commercia seu bella, ipsisque, sive Imperativo, sive Intervenienti, ac pro seculorum varietate aliter atque aliter se habente, nec Naturali, aliter atque hisce veluti vestitur superinductis glumis, utitur. In utroque hoc genere Jura quidem Naturalia aliqua exerceri non rarò forsan concedetur; sed ut Civili seu positivo, atque Imperativo illo, ac Intervenienti adeò immixta & involuta & unà (sic dicere liceat) in massâ conjuncta, ut hæc ab illis secernere ex Gentium ipsarum tantùm usu seu moribus, earumque ea de re sententiam inde elicere queat mortalium nemo. Nam creberrimè videmus, tum Obligationis, tum Permissionis formulas civiles, ac positivas Naturalibus, qualescunque demùm illæ fuerint, numerosiùs accedere. Atque spectant huc pariter rationes capite superiùs tertio adhibitæ. Præterea, Gentes seu Populi Omnes heic tripliciter sumi possunt, uti & solent. Aut pro universis simpliciter per Orbem terrarum eo nomine distributis; Aut pro Omnibus eis, quorum notitia habita; Aut demùm pro Omnibus duntaxat, qui cognitarum sunt Moratiores. Certè Omnes per orbem terrarum Gentes disseminatas nec veterum eorum, qui de Jure, quo Omnes u-

tuntur, locuti sint, indeque velint Jus Naturale edisci, quispiam novit. Neque hactenus, aut qualesnam, aut quot sint fuerintve eæ, est ab aliquo satis exploratum. Quin licet de Numero constari daretur, sive juxta Ebræos [f], qui plerunque tantùm LXX. & Linguas & Gentes orbem occupâsse volunt, sive juxta patres aliquot Christianos [g], aliosque, qui numerum illum rotundum aliquantulùm, sed diversimodè, auxerunt, sive juxta numeros earum aliter atque aliter se habentes apud Ptolemæum, Marcianum, Heracleotem, Æthicum, id genus alios, sive aliter; id sanè ad rem, quam tractamus, nihil omninò fecisset, nisi etiam Mores earum fuissent simul idque penitiùs explorati. Quod factum esse nullibi compertum est. Ceterùm neque hactenus, etiam post Indias utrasque atque alias ante aliquot secula incompertas terras Europæis commercio junctas, Omnes orbis Terrarum Gentes seu populos, ne nomine quidem tenus, cognoscimus. Quid igitur dicendum de veterum illorum ævo, cui Europæ areolæ incolæ & in Asia atque Africa accolæ maritimi, iique admodum, præ iis qui nunc à nautis, mercatoribus, legatis adeuntur, pauci tantùm cogniti? Adeo ut nemo non videat frustrà planè de Omnibus, quâ universæ eo nomine reverà veniunt, heic verba fieri; sive vetera, sive recentiora secula spectes. Jam verò, si Gentium, quarum notitia habita est Omnium, ut consensus in moribus heic eliciatur, inspiciamus; Certè seculis illis priscis gentes fuêre in arcto illo numero complures, quæ Juris omnimodi expertes habitæ etiam more planè ferino vixisse dicuntur. Memorat Aristoteles [h] ἔνια γένη τῶν πόῤῥω βαρβάρων *nationes quasdam Barbarorum procul dissitorum*, qui ἐκ φύσεως ἀλόγιστοι καὶ μόνον τῇ αἰσθήσει ζῶντες θηριώδεις ἦσαν *ex natura* seu *à natalibus recto rationis usu carentes, & sensu tantum viventes instar ferarum erant*, seu ut interpretatur Andronicus Rhodius [i]. θηριώδη ἀφροσύνην ἄφρονες ἦσαν *ferina laborabant amentia*. Quod de Scythis, atque id genus aliis capit Aspasius paraphrastes Græcus, & tum de Australioribus, tum de Septentrionalioribus Averroes Arabs. Atque hisce meritò adjungas gentes illas non paucas, quas memorat alibi idem Aristoteles [k]; πολλὰ δ' ἐστὶ inquit τῶν ἐθνῶν, ἃ πρὸς τὸ κτείνειν καὶ πρὸς τὴν ἀνθρωποφαγίαν εὐχερῶς ἔχει, καθάπερ τῶν περὶ τὸν Πόντον Ἀχαιοὶ

f *Misna & Gemara Hierosolymitana ad tit.* Sota *c.7.f.81 col.4. halach 5.* Seder Olam Rabba *cap.11. RR. ad Iosue cap 8. & Deuteron.32 8. alii*

g *S. August. de Civit. Dei lib.16. cap.6. & vide Clem. Alexandrin. strom.a. Epiphaniū Hæresi 39.* &c.

h *Nicomach. lib.7. cap. 6.*

i *In Paraphras. cap.9.*

k *Politic. 8. cap. 4.*

Ἀχαιοί τε καὶ Ἡνίοχοι, καὶ τῶν ἠπειρωτικῶν ἐθνῶν ἕτερα· τὰ μὲν ὁμοίως τούτοις, τὰ δὲ μᾶλλον. *Multæ sunt gentes, quibus usitatum est hominum cædes facere, atque ex eorum carnibus cibos capessere, quales sunt in Ponticis gentibus Achæi & Heniochi; deque mediterraneis aliæ sunt partim quidem his similes, partim etiam immaniores.* Et Andromacha de Astyanacte præcipitato, apud Senecam[l].

Quis Colchus hoc, quis sedis incertæ Scytha
Commisit? aut quæ Caspium tangens mare
Gens Iuris expers ausa? ———.

Ejusmodi sunt alia non pauca, de quibus etiam obiter alibi[m] monuimus. Et de Gentibus itidem aliquot & nostri & cujusque quod præteriit ævi, tandundem pluribus dici potest. Neque igitur Omnium Gentium, quarum notitia habita, morum ratio ejusmodi heic habenda est, ut inde Juris Naturalis veluti corpus aliquod sperari possit; cum apud omnes illas ne quidem servari quid, quod Juris nomen induat, (nam de propensionibus illis naturalibus, quæ brutis etiam communes sunt, non loquimur) comperiri omninò queat. Ceterùm sumatur Gentium cognitarum nomen heic pro eis tantùm, quas cognovimus legibus usas esse civiliter vitam transigentes, juxta illud Michaelis Pselli[n].

νόμιμον ἐθνικόν ἐστιν οὐχὶ τὸ βαρβαρῶδες·
τὸ γὰρ τοῦ ἔθνους ὄνομα νομικῶς ἑρμηνευμένον
γένων συλληπτικόν ἐστι νόμοις ὑποκειμένων.

Ius Gentium est, non illud quod est barbaricum. Scilicet Gentis nomen legitimè heic acceptum eas Nationes complectitur, quæ legibus subsunt. Atqui & illud satis scimus à viris gravissimis olim esse observatum, nullum fermè Juris Universalis seu Naturalis, qvod juxta receptiores hominum sententias excogitari possit, caput esse, qvod non ex perversis seculorum ac Gentium etiam ejusmodi aliquot, earumque illustrium, non solum moribus, sed pariter & legibus latis fuerit violatum. Qua de re consulas Eusebium[o], alios[p], qui depravatos Gentium veterum mores, sive insectantur, sive enumerant. Unde & tradunt Ebræi[q] nec Idu-

mæos

l *In Troade act. 5.*
m *Mari Clauso lib. 1. cap. 7.*
n *In Synopsi legum.*
o *Præparat. Evangelic. l. 1. c. 4. & l. 4. c. 15. 16. & 17.*
p *Cardin. Bessarion in Calumn. Plat. l. 4. c. 3. Francisc. Picus in Exam. Doctrinæ Vanit. Gent. lib. 1. cap. 19.*
q *Targ. Hierosolymit. ad Deut. 23. 2.*

mæos veteres interdictum de Homicidio, nec Ismaelitas illud de Furto omninò admisisse; ut alia id genus heic prætermittamus obiter apud scriptores occurrentia. Sæpius item non tam contemplatione Justi & Injusti, Liciti ac Illiciti, seu Boni & Mali qvà nominibus illis Honestum & Turpe, quàm quà Utile ac Jucundum, atqve Inutile & Injucundum continentur, Gentes populosqve, similes interdum invicem mores non paucos, interdum verò planè contrarios, amplexos esse, etiam in rebus, circa quas Jus Naturale seu hominum commune imprimis versari solet, concedi (veluti in consangvineorum coitu, liberis exponendis, cæde humana, conjugiis, aliis) eosqve parili ratione mutâsse, revocâsse, ac pro libitu, atqve cœcâ & temerariâ illa animi dominatrice cupiditate, novâsse nescit nemo, qui Persarum, Assyriorum, Ægyptiorum, Græcorum, Romanorum, aliarum gentium veterum, qvæ celeberrimæ fuêre, mores atqve instituta, nunc invicem similia, nunc diversissima diligentiùs introspexerit. Neqve aliunde argumentum petendum esse duxit Carneades, qvo, nullum omninò Jus esse Naturale, probare conaretur, æqve atqve ex hac utilitatis solius (qvo nomine id, qvod jucundum est simùl, satis continetur) in jure sanciendo ratione habita. *Ejus disputationis* (ut scribit Lactantius r) *summa hac fuit. Iura sibi homines pro utilitate sanxisse, scilicet varia pro moribus, & apud eosdem pro temporibus sæpe mutata; jus autem Naturale nullum esse. Omnes & homines & alias animantes ad utilitates suas, natura ducente, ferri; proinde aut nullam esse justitiam, aut, si sit aliqua, summam esse stultitiam, quoniam sibi noceret alienis commodis consulens.* Sic Carneades. Et alii s pariter olim eâdem ex causa Justitiam tantum esse, quæ iis prodesset, qvi plurimùm possent, definierunt. Certè id qvod aiebant rationi satis consonum videbitur, dum ex Gentium moribus tantùm, ac usu mensura petitur Juris, qvà universi eo obligamur laxamurve, Naturalis. Nec perperam minùs aut minùs frustrà sic rem adgrederetur, sive philosophus, sive Jurisconsultus, qvàm Medicus faceret, qvi sive sanitati tuendæ, sive morbis curandis, qvænam essent conducibilia, edocturus sive è vulgari hominum victu, sive è solennibus epularum lautitiis discenda ea præscriberet. Ut illic habetur ratio gustus, luxus,

r *Lib. 5. c. 17.*

s *Apud Chalcidium ad Platonis Timæum.*

luxus, pompæ, non pariter sanitatis tutelæ aut curationis, quarum altera à cibis, altera à medicamentis ex natura sui, nec cupedinarii nec coqui arte, congruis speranda est; ita in Gentium complurium moribus, atque institutis non tàm Naturalis juris simplicitas, quàm ipsarum utilitas, *ut Iusti propè mater & aequi* (quod olim Horatius) t spectari est solita. Ac non raro, t Sermon. 1. Sat. 3.

——————— Sidera terrâ

Vt distant, & flamma mari, sic Utile Recto.

Ut apud Lucanum u Pothinus. Personam item Naturæ Consvetudo sæpiùs induit, atque eousque larvâ fallit, ut, quod ex ea tantùm apud Gentes introductum obtinet, pro Naturali ac universali hominum Jure subinde sumatur. Unde & Consvetudo veteribus dicta x est Hominum Dæmon seu Genius, etiam & ipsa Natura. Et appositissimè Aristoteles y καὶ γὰρ τὸ εἰθισμένον, ὥσπερ πεφυκὸς ἤδη γίγνεται. ὅμοιον γάρ τι τὸ ἔθος τῇ φύσει. ἐγγὺς γὰρ καὶ τὸ πολλάκις τῷ ἀεί. ἔστι δ' ἡ μὲν φύσις τοῦ ἀεί· τὸ δὲ ἔθος τοῦ πολλάκις, *etenim id quod consvetum est, velut naturâ est inditum. Nam simulat consvetudo Naturam. Vicinum scilicet est id, quod sæpe fit, ei quod semper. & Natura quidem ejus est quod semper. consvetudo ejus quod sæpè fit.* Qua de re ipse etiam alibi z, aliique a obiter plura. Et egregium est hanc in rem exemplum illud illustre apud Herodotum b. Cum Darius accitos Græcos, qui in ditione suâ, percontabatur, quantâ pecuniâ vellent defunctis parentibus, juxta Indorum aliquot morem, vesci, & negabant se ulla pecuniâ in hoc posse induci, rogavit pariter Indos illos, quantum acciperent, ut patres defunctos igne, juxta Græcorum morem, comburerent, nec posteà comederent; qui vehementer reclamantes meliora illum ominari jubebant. Abominandum scilicet revera morem illum non retinere, velut Naturæ seu Officio nunquam non servando adversissimum esse judicabant. Et in primis heic obtinet illud Taciti c de Vonone Phrahatis filio in regnum Parthorum à Tiberio Româ, cujus mores imbiberat, misso; *Prompti aditus, obvia comitas, ignota Parthis virtutes, nova vitia: & quia ipsorum Majoribus aliena, perinde odium Pravis & Honestis.* Quin & Maximus Tyrius d, νόμος καὶ δίκη ἄνω καὶ κάτω φέρεται διεσπασμένα

u Lib. 8.

x Alex. Aphrodis. lib. de Fato c. 4.

y Rhetoric. l. 1. cap. 11.

z Metaphysic. 1. cap. 8.

a Cicero de Inventione lib. 1. &c.

b In Thalia, & videsis Originem adversus Celsum lib. 5.

c Annal. 2.

d Dissert. 1.

μένα καὶ ἀπεῤῥαγισμένα. Μὴ γὰρ ὅτι γένος γένει ὁμολογεῖ ἐν τούτοις, ἀλλ' οὐδὲ πόλις πόλει, ἀλλ' οὐδὲ οἶκος οἴκῳ, οὐδὲ ἀνδρί, οὐδὲ αὐτὸς αὑτῷ *leges & Iura pro cujusque placito in partes ita distrahuntur dilacerant urque, ut non modò Gens cum Gente, sed nec urbs cum urbe, nec familia cum familia, nec homo cum homine, nec unus aliquis interdum secum ipse consentiat.* Tantundem alii obiter. At demum Gentium, omnium earum, quas cognovimus, Moratiorum mores heic in argumenta, quibus Juris Naturalis capita adstruantur, ut expressim volunt nonnulli, indagentur. Certè simulac de moratioribus verba fecerimus, haud pauci mortalium suam seu aliquam saltem, quam sibi sive ex vitæ instituto adsciverint, sive in literarum studiis fuerint præ ceteris admirati, aut moratissimam ceterisque, Juris omnimodi nomine, præferendam (qua de re & olim prudenrer monuit Herodotus[e]) esse, aut saltem moratioribus connumerandam pertendet. Atque ita rem non in imparem sanè, quoties exinde controversia orta fuerit, recidere difficultatem palàm est. Quin Græcos Latinis, hos Græcis, utrisque Ægyptios, Persas, Chaldæos, Æthiopas, Celtas, Scythas, Judæis hosce simul aliosque universos Barbaros fuisse sciunt pueri. Atque ob incertum, quod in hujusmodi mensura, ut diversimodè habeatur, necesse est, Constantinus Harmenopulus[f] Jus Gentium nihil aliud esse voluit, quàm quod distributè habetur utcunque invicem discrepans, apud Gentes qualescunque. Ἐθνικὸς δὲ νόμος inquit ἐστίν, ᾧτινι ἔθνος ἓν ἢ ἔθνη χρῶνταί τινα· οἷον τὸ μὴ μίγνυσθαι ταῖς μητράσι παρὰ Σαύραις καὶ Ἕλλησι· καὶ τὸ ἐναντίον τὸ μίγνυσθαι ταύταις παρὰ Πέρσαις. *Ius Gentium est, quo Gens Gentesque utuntur aliqua. Ut non misceri matribus apud Sauras (Sarmatas* substituit Joannes Mercerus) *& Græcos, contraque ita misceri apud Persas.* Quæ cum ita se habeant, certè sive Gentes seu Populos ipsos Omnes, utpote necdum cognitos consideres, sive mores Cognitorum Seculorumque mirum in modum circa ea, quæ Juris Naturalis dicuntur, discrepantes, sive Civiles, quæ accedunt Obligationis ac Permissionis formulas sive Juris omnimodi apud eorum aliquos violationem, sive Utilitatis rationem Boni ac Honesti considerationi in rebus publicè gerendis moribusque introducendis crebrò prælatam, sive consuetu-

dinis

e In Thalia

f Prochir. l. 2. tit. 1.

dinis diuturnæ vim Naturam in Gentium moribus toties simulantem tandem spectes, non imprudenter factum meritò forsan dixeris ab Ebræis, dum in Juris Naturalis designatione, Omnium seu Plurium Gentium morum seu institutorum rationem habent nullam. Accedat, Jus qualecunque non satis accuratè inde peti aut denotari, unde Autoritas & Imperium aliquod, è quo pendent Obligatio, Permissio, earumque comites, juxta superiùs capite quarto ostensa, satis haberi nequeat. Detur uniformes è seculis priscis fuisse, atque etiamnum esse Gentium, sive Omnium sive Cognitarum, sive Moratiorum pariter mores aliquot, veluti in Contractibus, Successionibus, Conjugiis, Judiciis, Federibus, Commerciis. Anne inde Juris Naturalis seu Universalis vim, atque Obligationis & Permissionis effectum (citra quem frustra de Jure aliquo loquimur) sortiri omninò possent ejusmodi mores? In exemplis memoratis, mores, ut vides, partim sunt singulatim, & domi genti cuilibet usitati, partim universis, ut communes interveniūt. Quod ad singulatim & domi cuilibet usitatos attinet; Anne gens unica aliqua gentis alterius non subjacens imperio (nam de Gentibus plurimis, quæ sui sunt seorsim invicem juris, res est capienda) ideò ad morem ejusmodi aliquem retinendum obstringitur, quia ipsa simul, sicut cæteræ, eum tamdiù observavit? Ullamne Obligationis exinde nasci posse communionem, cui singulæ earum, qui observaverint pro libitu suo per ceteras nequeant contraire, fingi potest? Certè non cum meliori ratione, quàm si quis dixerit Spartanos, verbi gratiâ, ideò ad retinendum aliquem morem sibi seorsim avitum obligari, quoniam nondum placuerit ejusdem aut similis, Atheniensibus, Thebanis, Macedonibus, aliis, quibus non omninò subsunt Spartani, abrogatio. Nescit quidem nemo regulam illam g Juris, *Refertur ad universos, quod fit per majorem partem.* Quæ passim ferè obtinet in Curiæ h decretis, arbitrorum i sententiis, id genus aliis. Quoties scilicet id totum, cujus ea pars est, unico ita complicatur, sive imperio, sive pacto, sive constitutione, ut in corpus unicum civile coaluerit, partesque ibi habuerit exinde veluti invicem continuas. Quod si ex

g L.160.D.tit. *de divers. reg. Iuris.*

h L.19.D.tit. *Ad Municipalem.*

i L.27.D.tit. *de Receptis & qui arbitrium.* §.3.

si ex numero tantùm, velut quantitate discreta, ita conflatur gentium hominumve cœtus aliquis, ut non omninò in ejusmodi totum seu continuum quid coaluerint; Majoris sanè partis in rebus, quales jam tractamus, ratio habenda est ad Obligationem seu Officii Debitionem introducendam nulla. Finge homines aliquot singulares trium, verbi gratià, gentium (quæ pro cunctis in exemplum sumantur) & personas & Imperia induisse. Gentium semper intellige sui planè ita sigillatim juris, ut alterius ditione earum nulla contineatur. Finge, inquam, Titium, Sempronium, & Seium Gentium & personis & imperiis trium (id est, heic omnium) sic indutis, sibi statuisse seu elegisse quid, ac pariter semper observâsse. Adeò etiam longævos fuisse, ut omnes Præscriptionis terminos observatio illa excederet. Ut scilicet Gentes universas eorumq; mores qualescunque sic velut in tabella unico complectaris intuitu. An major trium illorum pars in causa heic esse quibat, quominùs tertius pro libitu suo id, quod à se sibi ita statutum est atque observatum, ritè non posset abolere ac rejicere? Pariter omnium observatio citra obligationem aliquam singulis superiorem, qua pariter coerceantur omnes, utcunque diutina, efficere planè nequit ut non contrarium æquè singulis sibi (si nil aliud obstet) statuere, atque observare liceat. Simili modo dicendum de moribus gentibus quotcunque communibus seu Intervenientibus. Si alia obligationis causa non reperiatur, præter ipsarum observationem mutuam seu constitutionem, quid vetat, quo minùs ex consensu, in diversam sive observationem sive constitutionem inito, jus qualecunque illud pristinum interveniens esse desinat. Quemadmodum clarigationis seu represaliarum, belli denunciandi, alia juris Fæcialis ac bellici capita Gentibus, quas novimus, Intervenientia, mutata pro seculorum varietate scimus. Et quod paucioribus gentibus qualibuscunque post consensum in observationem diutinum abolere seu mutare licet, id omnibus si itidem veliat licere, modo superior non habeatur, quæ vetet obligatio, quis possit dubitare? Neque igitur è Plurimarum neque ex Omnium, tametsi mores earum exploratos haberemus, Gentium usu aut observatione, Jus illud Naturale atque Universale, maximè

quod

quod sibi perpetuò constans est, & nunquam non Obligat, petendum est. Nec sanè de illo, quod naturaliter Permissivum est, aliter atque suffragia velut interpretationum in capitibus hujus aliquot excutiendis è Gentium moribus subinde suppeditantur, ut superius diximus, est decernendum. Quin & alia capite proximo dicenda huc pariter spectabunt.

Cap. VII.

De Rationis Humanæ, *in Iure Naturali disquirendo*, usu, *quo solo neq; heic subnituntur Ebræi. Ex* Rationis solo & simpliciter sumto usu, *tum quia adeo* incertus *est & sibi* inconstans, *tum quia sine* Superiori, *cui subsit*, imperio *obligationem non inducit*, *non rite satis edisci* Jura Naturalia.

Quod ad Naturalem Rationem seu rectum ejusdem apud Homines usum ejusque dictamen attinet, (nam de eo juxta institutum proximè videndum) passim legimus, Communes innasci hominibus Notitias, atque Anticipationes, quibus nemini non intùs constituitur, Bonum amplexandum appetendumque, Malum fugiendum, honestè vivendum; atque ex ejusmodi notitiis seu principiis, practici intellectus theoremata seu conclusiones fieri, mente non depravata ex vi sibi congenita ratiocinante, ipsis principiis non incertiores. Adeoque Jus Naturale cum Aristotele [k] sæpè definitur, id esse quod *πανταχοῦ τὴν αὐτὴν ἔχον δύναμιν καὶ οὐ τῷ δοκεῖν ἢ μή* *ubique eandem vim obtinet, & non, quia ita videtur, vel minimè.* Id est, quod non ex incerto ac vario apud Gentes opinionum usu, aut ex re pro civili bono diversimodè nata, (quale non rarò est jus Positivum, quod νομικὸν seu legale vocat ille,) sed ex constanti eorum judicio, qui recta ratione sanâque utuntur, perpetuò sibi simile pendet. Nam pro eo, quod est ibi *πανταχοῦ ubique*, substituit præstantissimus paraphrastes Andronicus Rhodius *παρ' ἀνθρώποις τοῖς τε ὀρθῶς καὶ ὑγιῶς ἔχουσι οὐδὲ τοῖς νοσοῦσι τὰς φρένας καὶ διεστραμμένοις* *apud homines, qui rectè atque ut oportet, sapiunt, non apud eos, quibus laborat mens aut perversa*

[k] *Ethic. lib. 5. cap. 10.*

versa est. Et Michael Ephesius ibi; παρὰ τοῖς πλείοσι καὶ διαφθορεῖς καὶ τὸ φύσει ἰσχύει *apud plurimos, qui tamen perversi non fuerint, sed secundum naturam se habuerint. Nam apud eos* (sic pergit,) *qui ferinum in morem vivunt prorsusque excæcatam mentem habent, ac solum brutorum voluptatem sectantur, nullum Naturale Jus est.* Quinetiam Cicero [l], *est*, inquit, *unum jus, quo de vincta est hominum societas, & quod lex constituit una. Quæ lex est Recta Ratio imperandi atque prohibendi, quam qui ignorat, is est injustus sive est illa scripta uspiam sive nusquam.* Et paulò post; *Nos legem bonam à malâ nulla alia nisi naturali norma dividere possumus. Nec solum Ius & Injuria à Natura dijudicantur, sed omninò omnia Honesta ac Turpia. Nam & communis intelligentia nobis res notas efficit ea quæ in animis nostris inchoavit, ut Honesta in virtute ponantur, in vitiis Turpia. Hæc autem in Opinione existimare, non in Natura posita, dementis est.* Alia sunt ejusmodi apud eundem, Platonem, Senecam, Plutarchum philosophos alios, uti etiam Theologos, & Jurisconsultos, qui Jura Naturalia ex recto Rationis usu indicari, seu ibi sedem habere velint. Hinc scilicet nasci Principia qualia Practica & Prima vocant in scholis, atque dein Consectaria, è quibus Jus conflatur Naturale. Et quemadmodum in Mathesi post datam lineam, angulum, planum, Circulum, insequuntur etiam principia quædam nemini non primo intuitu, qui oscitanter non intueatur, pro Veris agnita unde etiam Conclusiones non minùs certæ inferuntur; ita etiam in ipsis Moralis disquisitionis seu Rationis vitæ instituendæ, quam practicam nuncupant, primordiis, post data quædam, veluti Tutelam sui, rerum in vitæ commodum usum, sexuum conjunctionem, speciei progationem, & quæ cetera venire solent nomine Boni ac Honesti (quod primarium est heic objectum, ut in philosophia prima Ens) naturaliter oriri volunt ex ipsa recta ratione Præcepta aliquot Interdictaque in universum obligantia, quibus Bonum illud ac Honestum conservetur, præpediaturque contrarium. Unde in Rerum Adæquatione quadam seu invicem Commensuratione, quæ diligenti Rationis, ut solius κριτηρίου seu *judicandi instrumenti* operâ eruatur, Naturale seu Universale Jus consistere dici solet tũ Theologis, tum Jurisconsultis. S. Thomas [m]; *sic se habent præcepti*

[l] *De Legibus lib. 1.*

[m] *...mi. secunda. quæst. 94. art. 2. ubi Bi... plura & in 5. Ethicorum lect. 12. Adde Scot. in Sent. 3. dist. 37. qu. unica.*

pta legis naturalis in homine quantum ad Operabilia, sic se habent prima principia in Demonstrativis. Alii tantundem non rarò. Atque huc spectat illud Alberti Bologneti Jurisconsulti non incelebris, quod vicem aliorum, quæ adduci facilè possent è Jurisconsultis Theologisque similium sortiri heic voluimus. *Generatim*, inquit [n], *concludimus, Naturam, ut aliis omnibus semper in rebus, ita in hoc maximè providam, plenissimè illa omnia nobis suggessisse, quibus ad vitam justè, piè & honestè degendam optimè instrui possimus. Quæ ut perfectè ac distinctè à nobis cognoscantur, sciendum est bipartitam eorum rationem esse. Quædam enim sunt, quæ naturâ neque probibentur, neque imperantur, sed libero ipsorum hominum arbitrio permittuntur, ita ut possint homines liberè decernere, quæ pro locis & temporibus sibi magis expedire judicaverint. Quædam verò sunt, quæ determinatè, ut ita dicam, naturâ imperantur vel probibentur, ita ut ejus imperii vel probibitionis mutandæ nulla hominibus facultas concessa sit. In illis quidem primis maximè inspicitur utilitas, in his verò Honestas ac Iustitia sola attenditur: solaque hæc postrema sunt, quæ ipsi natura præcipuo quodam jure tribui possint.* Sic ille; idque ad vulgi Scriptorum mentem, qui ex recto Rationis usu fines illos, quos ultra citraque naturaliter nequit consistere rectum, reperiri edicique dictitare solent. Juxta & illud Euripidis [o]; Vir bonus, inquit,

οἶδε τό γ' αἰσχρὸν, κανόνι τοῦ καλοῦ μαθών

Novit id, quod Turpe est, Malum, seu prorsus fugiendum, ex canone, Regula seu norma illa, quâ Bonum Honestumque designatur edoctus. Quam regulam seu normam in Ratione humana, seu ex ejusdem dictamine haberi passim inculcatur. Ceterùm neque hoc modo simpliciter sumto de Jure Naturali seu universali statuunt, aut disquirunt Ebræi. Qua de re paucis videbimus. Id quidem fatendum est, ex Gentium complurium, quas pro Moratioribus atque Illustrioribus habemus, scitis ac rationibus, juxta ea quæ capite proximè superiori disputata sunt, suffragia ceu interpretationes in disceptationibus de Jure Naturali Permissivo ritè satis interdum adhiberi. Quin & tàm in Juris Obligativi, quàm Permissivi disquisitione subsidium cuique ingens (sicut & in rerum omnium aliarum æstimatione) ex multi-

[n] *De lege Iure & æquitate cap. 18. §. 6.*

[o] *In Hecuba.*

multiplici tum sui, tum aliorum rationis usu, id est, è perquam variis, atque invicem dissidentibus hominum sententiis, juxta capite primo ostensa, præstari. Ut fermè complurium virginum pulcherrimarum, quas seligendi potestatem Zeuxi publico consilio dederant Crotoniatæ, formæ invicem satis dissimiles, id ei præstiterunt, unde unicam Helenæ p, quæ ei magno pretio ab illis conducto depingenda erat, faciem velut excerperet. Ut verò ritè hac de re dispiciamus, Ratio ejusque usus dupliciter sumitur: Aut quà per se Simplex est nudusque, nec alicujus Humanâ naturâ Superioris, sive indicationem, sive authoritatem respicit, aut quà autoritatem ejusmodi seu indicationem Boni Malique officiorumque debitionis terminos designantem agnoscit. De modo secundo agitur capite sequenti. Ceterùm de Ratione in criterium primo modo adhibito, animadvertendum est, non modò non adeo Certum esse, aut sibi Constantem ac similem apud homines ejusdem in hisce discernendis usum, ut, quid ex eo melius, aut optatius sit, semper satis liqueat, verùm etiam nec inde solum, licet certissimus esset sibique simillimus & constantissimus, erui sic posse Obligationis, atque Permissionis (quod heic caput est) legitimæ Causam. Quod ad Incertum atque Inconstantiam, quâ laboravit semper liber nudæ Rationis ille in hisce usus spectat; ut vulgus hominum, cui diligentior Rationis usus, qualiscunque esse solet, satis alienus prætermittam, nemo humanior nescit, de Bono & Malo eorumque finibus numerosissimas fuisse olim etiam Rectæ Rationis professorum seu antistitum, id est, philosophorum, disceptationes, sed mirum in modum invicem discrepantes. Neque erat, qui tantas potuit componere lites. Sectæ erant perquam multiplices, & tam fœcunda dogmatum seges, ut philosophia, quæ accuratissimâ, pro disquirentium viribus ac ingenio, ratione nitebatur, ad CCLXXXVIII. sectas, non quæ jam essent, sed quæ esse possent, adhibitis quibusdam differentiis, facilimè perveniret, quod observavit olim togatorum doctissimus Varro q. Et philosophiam ipsam de veteribus illis adeò, dum suis singuli rationibus, veluti veris & cogentibus subnixi, eam sibi solum cessisse ostentabant, dissidentibus conquerentem eleganter inducit Boëtius. *Epicureum*, inquit r,

vulgus

p *Cicero de Inventione lib. 2.*

q *Apud D. Augustinum lib. 19. de Civitate Dei, cap. 1. Adde Clementem strom. 6. Epiphaniũ (de sectis) in Cõp. de fide Catholicâ, præter Laertium &c.*

r *De Consolat. 1. pros. 3.*

vulgus ac Stoicum ceterique me reclamantem renitentemque velut in partem prædæ trahebant, & vestem, quam meis texueram manibus, desciderunt, abreptisque ab ea panniculis totum me sibi cessisse credentes abiêre. In quibus, quoniam quædam nostri habitus Vestigia videbantur, meos esse familiares imprudentia rata, nonnullos eorum profanæ multitudinis errore pervertit. Ita qui ex professo Principia bene vivendi universalia quæsierunt, in diversissimas abiêre sententias, suas singuli optimas judicantes; aliorum ferè sive damnantes sive reprehendentes. Quid quod nonnullis etiam majorum gentium Philosophis adeo singularis heic erat ratio ejusque usus, ac dictamen (nam de pravitate locus hic non est dicendi,) ut quædam certè ratò apud homines non pro Juri Naturali planè adversis habita, omninò ex eodem jure permissa ac probata esse auderent asserere. Sic Zenoni & Chrysippo, quemadmodum etiam Persarum Magis, μητρομιξία seu concubitus maternus, atque etiam filiæ, uti & masculi licitus [s] habebatur; ut Theodoro philosopho [t] Furtum, sacrilegium, adulterium. Quæ tamen Ulpiano [u] Jurisconsulto, qui nec Christianus, aliisq; paganis naturâ turpia expressim esse dicuntur. Theodorus etiam & Diagoras Melius aliique satis celebres, nullos Deos asseverando, timorem omnem, quo Humanitas regitur, venerationemque penitùs [x] sustulerunt. Hisce adjice Platonis, philosophorum cunctorum divinissimi, uxorum communionem [y], coitum fermè promiscuum, aliorum [z], rerum universarum perpetuam velut ex lege imperante communionem. Accedant Archelai [a] item, Aristippi [b], Carneadis [c] placita, quibus nihil omninò ex naturâ Justum admittitur, sed omnia, quæ illa induunt nomina ex legibus scriptis, hominumque arbitrio, aut utilitate pendunt. Alii etiam tantundem [d] acriter propugnârunt. Quin & id genus innumera alia, pro diversissima disquirentium ac docentium ratione, in veterum scriptis occurrunt. Personat quidem ubique ὁ νόμος ἐστὶν λόγος ὀρθὸς *lex*, maximè naturalis, *est recta ratio*, in quod unanimes satis consentiunt, etiam qui de recta ratione immane quantum, sicut de gustu solemus, interim diffident. Perinde ac si de mensura nomine quidem tenus, veluti pedis ulnæve, satis essent

cap. 12. & vide Platonem de Republica lib. 2. ubi de Gygis annulo.

[s] *Sixtus Empiricus Pyrrhon. hypotyp. lib. 3. cap. 24. & 25. & adversus Mathematic. l. 10. Epiphanius in Cōp. de Fide Catholica.*
[t] *Diogenes Laert. in vita Aristippi. Hesychius Illustris in Theodoro. Epiphanius in Cōp. de Fide Catholica.*
[u] *L. 42. D. de divers. Reg. Iuris.*
[x] *Minutius Felix in Octavio.*
[y] *De Republica lib. 5.*
[z] *Epiphanes Alexandr. apud Clement. strom. γ. alii*
[a] *Laert. in vita ejus.*
[b] *Idem in vita ejus.*
[c] *Lactant. citatus capite proximè superiori.*
[d] *Callicles apud Platonem in Gorgia, & Arist. Elench. lib. 2.*

ſent concordes, de utriusque intereà quantitate mirè diſcrepantes. Et ſanè ubi verbis etiam expreſſiſſimis pro firmantis, quibus initantur homines, præcepta atque interdicta ſive à Numine, ſive à Principibus, ſive ab aliis, qui rebus præſunt, conſcripta habentur, in horas inibi etiam videmus non ſine ingenti Rationis, tametſi habeat ea ibi palàm quo ſubnitatur dirigaturque, uſus diſcrimine in alias atque alias, imò creberrimè in contrarias diſcedere ſententias interpretes, utcunque pollentes admodum ingenio. Summa eſt, quod habet Plato [e]; Soc. *Cum quis Argenti, aut ferri nomen protulerit, nonne universi idem intelligimus?* PHAED. *Id verum quidem eſt.* Soc. τί δ' ὅταν δικαίου ἢ ἀγαθοῦ; οὐκ ἄλλος ἄλλῃ φέρεται καὶ ἀμφισβητοῦμεν ἀλλήλοις τε καὶ ἡμῖν αὐτοῖς; *Quid verò cum Iuſti aut Boni nomen uſurpaverit, nonne alius aliò fertur, & tum inter ſe ipſi & à nobiſmetipſis diſſentimus?* Alii etiam omnia ita in dubio poſuêre, ut aſſenſum perpetuò retinerent. Veluti Pyrrhonii, Sceptici, id genus alii, qui ſtateris Rationes (ut de eis Lucianus [f]) trutinantes, indeque ponderis æqualis eſſe comperientes, Veritatem nullibi haberi exiſtimarunt. Sectis ſuis ſcilicet adeò addicti, ut nec communibus, quæ ſic dicuntur, notionibus, cum aliis, crederent. Cautiùs igitur utendum eſt, nec temerè innitendum liberrimo, ac ſimplici ſolùm Rationis diſquirentis uſu, qui adeò multiformis, atque etiam ita in incerto paſſim eſt poſitus, ut, quod alteri maximè, in hac potiſſimum indagine, ſive pro Principio evidentiſſimo, ſive pro Concluſione principio non impari habitum eſt, id alteri, nec imparis ingenii, planè rejiciendum ac falſiſſimum, aut pro vero ſaltem non admittendum non rarò viſum fuerit. Nam ſic crebrò eveniſſe apud illos diſciplinæ Heroas, qui de Boni ac Mali, Turpis & Honeſti Naturâ, liberè, nec aliunde coercito rationis uſu diſceptârunt, neſcit nemo eorum ſcriptis paulò verſatior. Unde eſt quod de Gentium philoſophia Tertullianus, id eſt, de rationis, quæ Rectæ nomine oſtentari paſſim ſolebat, uſu, *nihil divina*, inquit [g], *licentiæ ſervat, Leges Naturæ Opiniones ſuas facit*, quibus ſi Scholarum, ac Sectarum ſpectes varietatem, nec incertiores, nec invicem magis adverſas ulla in re comperies. Quòd verò ad Obligationem heic attinet, quæ velut juris eſt anima; Homines,

[e] In Phædro & vide ſis Galen. de Hippocratis & Platonis placitis lib. 9 cap. 2.

[f] In Vitarum auctione.

[g] De Anima cap. 2.

nes, in rem quæ præ manibus est, considerari possunt, aut quatenus ipsi universi æquales naturâ (citra scilicet Imperiorum ac Rerumpublicarum constitutionem) philosophis [h] ac Jurisconsultis [i] habiti sunt, aut quatenus, in unicam coaluisse societatem Civilem seu civile ex pacto imperium unicum universi possint fingi. Etenim quà in plures Gentes seu Imperia distribuuntur, capite considerantur proximè superiori. Quatenus homines universi æquale naturâ quomodocunque habiti sunt, seu ut singuli tantum considerantur; concedatur si placet, non solùm philosophos, sed etiam homines universos ita solo ac simplici, qualem diximus, Rationis usu in Honesti & Turpis definitionem aliquam rerumque singularium, quæ sub eis nominibus veniunt, designationem consensisse, eamque planè Naturalem esse, opinatos, adeò ut nec sententiarum discrimen restaret ullum. Scilicet ut hoc rectiùs intelligatur, fingamus cum veteribus aliquot [k], tempus quoddam fuisse, cum in agris homines passim bestiarum more vagabantur, & sibi victu ferino vitam propagabant nec ratione animi quidquam, sed pleraque viribus corporis administrabant. Atque ferinam hanc vivendi libertatem diligentiori Rationis tandem usu, eoque simplici nec superioris autoritatem omnino respiciente sigillatim ductos fingatur eos exuisse, ac unanimes, nec tamen ab æqualitate recedentes, vitæ secundum Juris qualiacunque, Naturalis nomine, capita formulæ in posterum retinendæ nomina dedisse. At quid cedò hoc simpliciter ita sumtum ad Naturalis Obligationis seu Officii debitionis non violandæ, atque Permissionis sive Causam sive Effectum propriè, juxta capite quarto ostensa, dictum? aut ad naturalem Liciti atque Illiciti disterminationem? Quale de constitutione atque observatione Gentium sui seorsim planè singularum juris invicemque æqualium capite dicitur superiori, tale etiam heic de philosophica observatione seu scholastica, utcunque universali, ex nudo rationis liberæ, sine expressissima præeunte autoritate, usu nata est pariter dicendum. Quin Ratio, quatenus talis solùm & simplex, svadet & demonstrat, non jubet aut ad officium, nisi superioris eo, qui jubetur, accedat simul autoritas, obligat. Quod legis datæ proprium est. Alterum hominum sic singulorum

h *Arist. Rhet. 3, cap. 13.*
i *Vlpian. l. 32. D, de diverſ. Reg. Iuris.*
k *Cicero l. 1. de Inventione, Lucretius lib. 5. de Plato de Repub. lib. 2.*

M 2 paris-

L. 51. D. tit. de Receptis qui arbitriũ

parisque invicem juris ex alterius solummodo Ratione, seu unum aliquem sive ex sua (neque enim imperare sibi, neque se prohibere [l] quisquam potest) sive è ceterorum omnium sic obligari, aut juberi, ut suam prout sibi ex arbitrio videbitur, ideò duntaxat rationem ac sententiam etiam in contrariam posteà mutare nequeat, ne admitti quidem potest magis atque ceteros universos ex ipsius unici sic obligari. Nam undenam Obligationis causæ reperitur disparitas, ubi universi, ut diximùs, habentur pariter sui juris & æquales nec in civile aliquod corpus sociati? At verò universos illos etiam, id est, totam gentem Humanam in civile corpus fingatur coaluisse, ac de aliqua non solum vivendi, sed etiam imperii formula consensisse, adeò ut jam inter eos, Principes subditis præessent, pœnæ insuper jus, quod sic ex nuda natum eis est ratione, violantibus præscriberetur. Certè nisi superior etiam & heic accedat autoritas atque jus, ratione qualicunque singulorum superius, quo fides sic inita servanda, quo Principibus parendum, quo pactis standum, quo demum universi simul, ut vinculo singulorum arbitrio, ac vaga ratione pollentiori, constringantur; qui fieri potest, ut Naturalis aliqua, aut quæ à singulis, pro libitu & variante ratione, naturaliter solvi nequeat, Obligatio refragetur, quo minùs à fide, imperio, pactis, pœnarum præscriptione, omnibus tandem in quæ sic consenserint, liberè quisque & pro arbitrio recedere queat? Quà scilicet Turpe & Honestum, Licitum atque Illicitum, Officii debitionem & Jus, non per homonymiam ut assolet, Utile & Inutile, aut Vim Obligatio spectat, quod semper heic advertendum. Ut enim paris in parem imperium esse nequit, ita nec qui pares fuerint, ii ex jure aliquo sibi inter se præscripto, officiique debitionis inde solùm nomine, adeò impares fieri possunt, ut cuilibet nihilominus eorum non sit societati, quam inivit jurique, in quod consensit, par renuntiandi semper libertas, nisi velut ab externo seu aliunde, quàm à se ipsis accedat simul quod Pacta, conventa, deditiones, Jus illud & officium, & quæ cetera sunt, quibus societates humanæ, respublicæ atque imperia nasci conservarique solent, obligando, cum imperio, firmet. Incoibiles planè alioquin sunt invicem Homines, dum Jus tantum & Obligationem commu-

i nem

tem ut heic spectamus. Quin & in quicquid simul Omnes etiam se obligari quacunque ratione velint, eo pariter & Omnes se solvere ritè posse nemo non videt, nisi etiam superior aliqua homine autoritas ipsos ita velit manere obligatos. Rem se aliter habere, sive de hominibus singulis sui pariter ac seorsim juris sive de eis in corpus civile sociatis loquamur, ne facilius quidem potest excogitari, quàm Duabus lineis rectis, sine Alia, quæ utramque pariter terminet, spatium qualecunque comprehendi, aut Extrema invicem continua fieri sine Medio, quo conjungantur, aut demum Numeros, qui Pares sunt, sine unitatis aut Imparis velut ab externo adjectione, crescere posse in Impares. Unde etiam evenit, ut in Paganorum disciplina veteri nec Diis ipsis obligatio aliqua ad pactum promissumve servandum, qualem scilicet ritè satis violare nequirent ipsi, superinduceretur nisi palude Stygia, superioris in hanc rem Numinis nomine, invocata m;

Dii cujus jurare timent & fallere numen,

Ambrosiæ item & Nectaris Deorumque consortii interdictio temporalis, pro pœna violationi imminebat. Ne quidem inter Deos supremos Obligationem invicem admittere quibant citra Numinis ipsis supremis superioris fictione. Qualisnam autem reverà fuerit atque undenam petenda Juris Naturalis Obligatio (quæ etiam jura omnimoda Humana, quæ positiva sunt, consequenter firmet) capite sequenti ostendetur, ubi, quæ huc itidem attinent, alia habentur.

m *In Hesiod. in Theogō. Homer. Odyss. ξ. Virgil. Aeneid. 6.*

CAP. VIII.

Ex Naturæ Parentis *seu* Numinis *sanctissimi* Imperio *atque* Indicatione *orta hominibus esse* Jura Naturalia *seu* Universalia, *cum* Philosophis *aliquot*, patribus *Christianis*, & *Iurisconsultis* etiam nonnullis *Cæsareis*, statuere Ebræos. *Et de* Obligationis *inde ac* Permissionis *ortu, ac* effectu.

Lanè igitur rejecto, in disquisitione de Jure Naturali ineunda, Animalium aliorum usu, nec aut Gentium quantumvis usitatissimis Moribus aut Solâ, ut dictum est, Ratione humana, eorumque opinionibus & consensu ex ratione ejusmodi per se nuda ac simplici pro amussi seu mensura ritè heic judicandi definiendique admissis; restat ut de quarto illo modo, quo Jura Naturæ indagantur, & designari velut à Causa efficiente solent, videamus. Id est, de Naturæ Parentis seu Numinis sanctissimi Imperio, Autoritate atque indicatione. Nimirùm docent, tum Philosophi magni, tum Patres Christiani, quemadmodum etiam Jurisconsulti nonnulli expressim, Deum, ut Naturæ Parentem universique Rectorem, hominum animis inseviße, indicâsse, imperâsse, alia quædam, sigillatim etiam designata, Boni & Honesti nomine observanda, alia similiter nomine Mali ac Turpis perpetuò fugienda, atque inde conflari jus Naturale seu ejusdem velut in unum corpus partes coalescere singulares. Atque ex hisce solùm qualiscunque intereà pullulaverit è nudo rationis humanæ usu ac operatione absque admissa ejusmodi insitione, indicatione atque imperio, Sententiarum seu Opinionum seges Obligationem eam, quæ naturalis est, uti & Permissionem pendere. Adeo ut alia eousque Turpia esse, alia eousque Bona & Honesta illinc designentur, ut ex imperio Naturæ Parentis ejusque autoritate, quâ universi obligamur, sic nunquam esse desinant, atque insuper pœna consequatur Violationem ejus, quod ita ex imperato observari debeat, uti & Observationem præmium. Quod ad Philosophos attinet; *Hanc video,* inquit Cicero n, *Sapientissimorum fuisse sententiam, legem* (De Naturali planè loquitur, è qua ceteras, quocunque designentur nomine, pendere cunctas, nec immeritò voluit; qua de re etiam plura mox) *neque hominum ingeniis excogitatam, neque scitum aliquod esse populorum, sed æternum quiddam quod universum mundum regeret imperandi prohibendique Sapientiâ. Ita principem legem illam & ultimam, mentem dicebant omnia ratione, aut cogentis, aut vetantis Dei.* Et paulò pòst; *Nec si regnante Tarquinio nulla erat Romæ Scripta lex de Stupris, iccircò non contra illam legem sempiternam*

n De Legibus lib. 2.

nem. Sextus Tarquinius vim Lucretiæ Tricipitini filiæ attulit. Erat enim ratio profecta à rerum natura, & ad rectè faciendum impellens & à delicto avocans, quæ non tum denique incipit lex esse, cum scripta est, sed tum cum orta est. Orta autem est simul cum mente Divina. Quamobrem lex vera atque Princeps apta ad Iubendum & ad Vetandum ratio est recta summi Iovis. Idemque alibi o, *Est quidem vera lex, recta ratio Naturæ congruens, diffusa in omnes, constans sempiterna, quæ vocet ad officium jubendo; vetando à fraude deterreat: quæ tamen neque probos frustra jubet aut vetat, nec improbos jubendo aut vetando movet. Huic legi nec propagari fas est, neque derogari ex hac aliquid licet. Neque tota abrogari potest. Nec verò, aut per Senatum, aut per populum solvi hac lege possumus. Neque est quærendus explanator, aut interpres ejus alius. Non erit alia lex Romæ, alia Athenis, alia nunc, alia posthac. Sed & omnes Gentes & omni tempore una lex & sempiterna & immutabilis continebit, unusque erit communis quasi Magister & imperator omnium Deus. Ille legis hujus inventor, disceptator, lator, cui qui non parebit ipse se fugiet & Naturam hominis aspernabitur. Hoc ipso luet maximas pœnas, etiamsi cætera, quæ putantur, effugerit.* Et Hesiodus p,

τὸν γὰρ ἀνθρώποισι νόμον διέταξε Κρονίων

Legem Hominibus constituit Iupiter, seu Naturæ rector. Et *secundum Deum vivere & Deum sequi* idem non rarò habetur cum eo quod est *vivere secundum Naturam*, etiam & *secundum Rationem*, apud Ciceronem, Senecam, Plutarchum, alios. Unde cum Hierocles in egregio illo ad carmina Pythagorica commentario, de eo, quod est Rationi parere, verba facit, Λόγῳ δὲ ὀρθῷ, inquit, πείθεσθαι καὶ Θεῷ, ταυτόν ἐστι. τὸ γὰρ λογικὸν γένος [illegible] τῆς οἰκείας ἐλλάμψεως ταῦτα βούλεται ἃ ὁ θεῖος ὁρίζει νόμος· καὶ γίνεται σύμψηφος Θεῷ ἡ κατὰ Θεὸν διακειμένη ψυχὴ, καὶ πρὸς τὸ θεῖον καὶ τὸ λαμπρὸν ἀποβλέπουσα πράττει ἃ ἂν πράττῃ, *Est verò idem Rationi rectæ parere atque Deo. Natura enim, quæ rationis est particeps, illuminationem sibi sortita, ea amplectitur, quæ præscripsit lex Divina. Nec discrepat à Dei sententia animus, qui secundum Deum se habeat, sed divinitati atque fulgori (à quo illuminatur) intentus ea facit, quæ facit.* Adeò ut Deum ipsum, quatenus indicando rationi imperat, seu imperando indicat, [illegible] τῶν καλῶν [illegible] *[illegible]*, seu officii debitionis, adeoque obligationis,

men-

o *De Republica lib. 3. apud Lactantium lib. 6. cap. 8.*

p In Ἔργ. & vide si sis Clement. strom. 4. sub finem.

mensura seu *amussis* nomen habere etiam velit. Illinc est quod passim Jura Naturalia seu omnium hominum communia interdum quidem communes notitias sed sæpissimè τοὺς θείους νόμους *Leges Divinas* seu à Numine datas appellat. Atque ὁ ὑποδεξάμενος αὐτοὺς λογισμὸς δικαστὴς ἀγρυπνότατος ἑαυτῷ γίνεται *Leges eas*, seu jus ita indicatum imperatumque, *Suscipiens Ratio sibi vigilantissimus efficitur Judex*, quod itidem ille. Quibus sanè verbis id quod ipsi philosophisque etiam paganis aliis non rarò τὸ συνειδὸς in vitæ peragendæ ratione seu *Conscientia* dicitur, optimè designatur. Scilicet ex indicatione atque imperio, quale dictum est, Conscientiâ sic velut conjungi Numen Hominemque cujus Rationi sic indicatum imperatumque est, ut reverà homo injuris Naturalis seu nunquam non observanti capitibus sic indicatis imperatisque discernendis Numini sit conscius, uti & consequenter Obligationis ex autoritate illa, humanâ superiore, sibi superinductæ pœnæque pro violationis comite præstitutæ. Nam conscius heic est ita cum alio scius, quemadmodum de vocabulo illo Nonius. Illinc est quod apud Homerum θέμιστες seu *Jura*, quibus genus humanum carere non debet, non semel [q] Jovi tribuantur ut autori. Et Sceptrum Minois apud Homerum οὐδὲν ἄλλο εἶναι dicit Plato [r], ἢ τὴν παιδείαν τοῦ Διὸς *nil aliud esse quàm doctrinam* seu *disciplinam à Iove acceptam*. Scilicet *arbitria Principum*, *quæ principio rerum*, ut ait Justinus [s] *erant pro legibus*, Jure illo communi seu naturali, quod violari noluit Jupiter, coercebantur. Ex hac causâ itidem Demostheni Jus generatim, id est, omnimodi juris apud homines positivi fundamen proximum seu Jus Naturale, dicitur [t] εὕρημα καὶ δῶρον Θεοῦ *Inventum & donum Dei*, & Dioni Chrysostomo [u] Διὸς θεσμὸς *Iovis sancitum*. Et Euripidi Jura hominum communia νόμιμα Θεῶν [x] *Jura Deorum*, aliisque id genus nominibus designantur. Id genus occurrunt non pauca apud poëtas [y] veteres, aliosque philosophia hac sacra satis plenos. Quin Platonici [z] Νοῦ ἐστὶν ὁ Νόμος διανομὴ *Mentis* seu *Dei est distributio lex* seu *Ius* Atque inde est quòd Aristoteles, ubi pauca de eo quod est, utrum Jus Naturale sit mutabile, loquutus, nonnullis ait [a] mutabile videri, quoniam apud alias atque alias gentes variatim se habeat, τοῦτο δ' subjicit, οὐκ ἔστιν οὕτως ἔχον, ἀλλ' ἔστιν ὡς· καὶ τοι παρά

q Iliad. α. & ι & Odyss. λ.
r In Minoe.
s Hist. 1.
t Orat. 1. adversus Aristogitonem.
u Orat. 80.
x In Ικέτ[ισιν].
y Videsis Stobaeum Eclog. Physic. lib. 1, cap. 7.
z Proclus in Theol. Plat. lib. 5 cap. 9.
a Ethicorum Nicom. 5. c. 10.

τι τοῖς

τὸ τοῖς Θεοῖς ἴσως οὐδαμῶς ἄλλως ἔχον; *Hoc verò non ita se habet, sed quodam modo. Quanquam apud Deos fortè nullo modo se aliter atque aliter habet.* Scilicet, tametsi ob depravatos hominum mores ipsa Juris Naturalis capita, secundum observationem ipsaque observationis sive præcepta sive permissiones apud Gentes non satis secundum Naturam instituta habentes, aliter atque aliter agnosci mutarique videntur, nihilosecius ipsum αὐτοδίκαιον seu *quod per se atque ex sui natura justum est* b ex Deorum præscripto, perpetuò manet sibi simile parilemque semper & parem obligationis vim obtinet. Id est, planè est immutabile. Neque aliunde evenisse fingi posse videtur receptam illam, maximè apud Græcos & Romanos sententiam, de Scelerum pœnis apud inferos dandis. Amphitrio c ad Theseum inde reducem

b Videsis Michaelem Ephesium ad 5. Ethicorū & Albertum Bolognetum de lege Iure & Æqbitate cap. 16. §. 16.

c Apud Senec. in Herc. furente. act. 3.

---------verane est fama, inferis
Tam sera reddi jura & oblitos sui
Sceleris nocentes debitas pœnas dare?

Cui ille

Quod quisque fecit, patitur: autorem scelus
Repetit, suoque premitur exemplo nocens.

Ejusmodi occurrunt infinita, quoties de nefandis & horrendis contra instituta scilicet Naturæ seu Jura communia commissis sceleribus loquuntur. Qua de re etiam plura habes capite suprà quarto. Putandumne est non tam jus ipsum Naturæ seu Commune, quod violatum est, quàm pœnam, quæ ob violationem sic infligitur, à Numine præstitui ipsos existimâsse? Sexcenta sunt in scriptoribus paganis, quæ huc faciunt. Sed plura adjicere supersedemus. Illud verò non prætereundum, Legislatores illos celeberrimos seculorum priscorum, Minoëm, Solonem, Draconem, Charondam, alios, legibus suis autoritatem seu obligationem conciliari nequîsse, opinatos esse, nisi eas Numini alicui acceptas ferrent; quod pueri in historia sciunt. Quid verò patres Christiani heic senserint, ex eorum Scriptis pariter liquet. Fuisse nempe etiam in intervallo illo quod rerum creationem & legis scriptæ in Republicæ Ebraicæ usum primarium dationem; Jura Naturalia, atque Universalia à Nu-

N mine

mine generi humano lata, indicata, imperata, quæ postmodum inter compluria alia in corpore illo Mosaico locum itidem habuêre. Tertullianus de interdicto Arboris scientiæ Boni & Mali loquutus, *In hac lege*, ait d, *Adæ data, omnia præcepta condita recognoscimus, quæ posteà pullulaverunt data per Mosem, id est, Diliges dominum Deum tuum* (ea innuit, quæ in Mosaico corpore scripta etiam pro Naturalibus seu Moralibus, adeoque Mose ipso multùm vetustioribus vulgò sumuntur) *de toto corde tuo, & ex tota anima tua; & diliges proximum tibi tanquam te, & Non occides, Non mœchaberis, Non fraudaveris, Falsum testimonium non dices, Honora Patrem tuum & Matrem, & Alienum non concupisces.* Atque hanc primordialem legem appellans, Matricem quasi esse scribit omnium præceptorum. Et post, *Ante legem Moysi scriptam in tabulis lapideis, legem fuisse contendo non scriptam, quæ naturaliter intelligebatur, & à patribus custodiebatur. Nam unde Noe justus inventus, si non illum Naturalis legis Iustitia præcedebat? Unde Abraham amicus Dei deputatus, si non de æquitate & justitia legis Naturalis?* Quod autem dicit, naturaliter esse intellectam legem illam; id antè ex ipso citata ostendunt ita capi deberi, ut ex imperio Parentis Naturæ seu Numinis à primis parentibus acceptò, atque ad posteros propagato, observanda intelligatur. Discertè etiam Origenes e Naturæ legem vocat eam, quam generi humano sancivit Deus. Ad illud item Esaiæ f, *quia transgressi sunt legem, mutaverunt jus, dissipaverunt fœdus sempiternum*, quod ad alias gentes præter Judæos attinet, S. Hieronymus g, *audiant*, inquit, *Iudæi qui se solos legem accepisse Domini gloriantur, quod universæ primùm gentes totiusque orbis Naturalem acceperit legem, ac idcircò posteà lex data sit per Moysem, quia prima lex dissipata est.* Quin S. Chrysostomus h; ἐξ ἀρχῆς πλάττων ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, νόμον αὐτῷ φυσικὸν ἐγκατέθηκε, καὶ τί ποτέ ἐστι νόμος φυσικός; τὸ συνειδὸς ἡμῖν διήρθρωσε καὶ αὐτοδίδακτον ἐποίησε τὴν γνῶσιν τῶν καλῶν καὶ τῶν οὐ τοιούτων, *Ab initio rerum, cum formavit hominem, Deus ipsi indidit legem Naturalem. Et quid est lex Naturalis? Conscientia nobis explicavit, & ex se notam fecit notitiam rerum, tum honestarum, tum earum, quæ ejusmodi non sunt.*

Unde

d *Adversus Iudæos c.2.*

e *Adversus Celsum lib.5*

f *Cap.24.5.*

g *In Esaiam lib.8.*

h *In Orat.12. ad populum Antiochenũ.*

Unde etiam adnotat legislatorem cum interdicta homicidii, adulterii, furti, Decalogo insereret, eorum causam aliquam non omninò adjecisse uti nec aliorum ibi quæ à principio, ut Juris Naturalis capita, data sunt eoque nomine fuêre notissima; sed simpliciter tantùm de eis breviterque statuisse. At verò præcepto de Sabbato, quod ex vetustis illis esse negat, atque particulare fuisse & temporaneum asserit, causam observat adjectam ex eo quod sanctificata est septima dies post rerum creationem absolutam. Sic ille, ubi plura habet in hanc rem egregia. Ipsam Conscientiam ejus, quod per se honestum est, à Numine hominibus inditam palàm vult. S. item Ambrosius[i]; *Lex vera, sermo rectus; lex vera non insculpta tabulis, nec ære incisa, sed impressa mentibus atque infixa sensibus; quando sapiens, non sub lege, sed ipse sibi lex est, opus legis in corde suo continens naturali sibi stylo & quadam inscriptione formatum.* Stylus ille & inscriptio à Naturæ parente; qui & mentibus impressit & sensibus infixit ut generis humani totiusque naturæ rector moderator, cujus est imperio parendum. Idcircò autem *sermonem rectum* proculdubiò vocavit, quoniam tum apud philosophos Græcos, tum apud Patres Christianos, qui Græcè scripserunt, toties legem generaliter, cum eo nomine Naturalem seu Universalem, ut sæpè intelligunt, vocari legerat λόγον τὸν ὀρθόν. Nam λόγον nemo nescit tam verbum & *sermonem*, quam *rationem* denotare. At intereà id certissimum est, cum Patres Christiani aliquot sic Græcè loquebantur, utcunque vocabula ipsa à Philosophis accepissent (& de Philosophorum sententia, quà de nudo, simplici ac merè libero, absque Numinis imperio, rationis usu intelligatur, capite satis dictum est superiori) ita tamen λόγον eos capi velle, ut, quatenus ad legem sic referebatur, non tam nudam hominis rationem significaret, quàm ipsum *Verbum* seu Numen, quæ persona est Trinitatis secunda, seu juxta illud apud D. Johannem, καὶ Θεὸς ἦν ὁ λόγος. *Et Deus erat ὁ λόγος* seu *Verbum*, quod & apud veteres & recentiores interdum *Sermo* redditur. De vocabulo ipso ejusq; homonymia, qualem diximus, egerunt pridem viri doctissimi [k] non rarò. Ceterum dum λόγος sic sumitur, intereà ab ipso Numine, atque ab ejusce imperio, auto-

[i] *In Psalm. 104.*

[k] *Præter obvios in D. Ioann. Evangel. cap. 1. cōmentarios cōsulas Christophor. Helvic. de Paraphras. Chaldaic. cap. 5. Isaac Casaubon. Exercitat. 1. §. 1. & Daniel. Heins. in Aristarcho sacro c. 3. p. 12.*

autoritate, & indicatione petitur, nec à sitis nuda ratione humana ortis emanâsse dicitur lex illa; unde etiam Νόμ☉ καὶ λόγ☉ *Lex & verbum* simul, Numen, à quo jura naturalia edoceri, atque cum imperio indicari volebant, nuncupabatur; quemadmodum in Concione D. Petri, ut non semel observatum est à Clemente Alexandrino [l], qui notione jam memorata λόγον cum primis usurpat. Huc maximè spectat illud D. Pauli [m], *Cùm gentes, quæ legem non habent* (ut Judæis libris scriptam) *naturaliter ea, quæ legis sunt, faciunt; legem non habentes, ipsi sibi sunt lex, qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientiâ ipsorum.* A Numine scilicet inscriptum indicatumque. Unde & Patres [n] interdum legem naturalem loqui in cordibus nostris aiunt & similia. *Et per hanc naturalem legem*, inquit D. Hieronymus, *& Cain cognovit peccatum suum, dicens, Major est causa mea, quàm ut dimittar; Et Adam & Eva cognoverunt peccatum suum, & propterea absconditi sunt sub ligno vitæ. Pharao quoque, antequam Lex daretur per Moysem, stimulatus lege Naturæ sua crimina confitetur & dicit, Dominus* [o] *justus est, ego autem & populus meus impii.* Ideò etiam apud Jobum, cujus historia antiquior plerumque scripto Mosaico habetur, saltem non intra Rempublicam Ebraicam seu Mosaicam conscripta, legimus [p]; *vestigia ejus secutus est pes meus, viam ejus custodivi, & non declinavi ex ea.* A מצות שפתיו *Mandatis labiorum ejus non recessi, & in sinu meo abscondi* אמרי פיו *verba* seu *dictata oris ejus.* Sic *Custodia viæ Domini* [q] dicitur tempore Abrahæ id quod cuique ex officio præstandum erat. Jura Naturalia seu Universalia ita Numinis Vestigia, Via, Mandata, Verba seu Dictata sunt. Atque apud Theologos item recentiores quamplurima occurrunt, quæ Juris Naturalis originem Numini tribuunt, ejusque inde solùm obligationem petunt. Nempe Jus faciunt divinum duplex: Alterum Naturale seu Humanæ naturæ coævum; Alterum Positivum seu à Numine postmodùm adjectum. Secundi generis pleni sunt libri sacri. Primum autem aiunt [r] esse *participationem Legis æternæ in rationali creatura*, adeoque divinum. Et ad hanc rem apposité Ludovicus Molina [s]; *Cùm Natura à Deo O. M. institu-*

[l] *Stromat. 6. & in Eclog. è propheticis.*
[m] *Ad Romanos 2. 14.*
[n] *D. Hieronym. ad Epist. ad Galatas c. 3. quem & Sidesis in Epist. 151 Algasia quæst. 8.*
[o] *Exod. 9. 27.*
[p] *Iob. 23. 10. & 11.*
[q] *Genes. 18. 19.*
[r] *Alexander Alensis part 3. quæst. 26. art. 4. S. Thom. 1. secunda q. 19. art. 2. Suarez. de legibus lib. 1. c. 3. & lib. 2. cap. 6. §. 13. &c.*
[s] *Tract. 1. de Iustitia & Iure disp. 3.*

institutum sit, Naturaque legem, quâ bonum à Malo discernimus, ipse mentibus nostris impresserit, ut vel experientia ipsa constat, colligiturque apertè ex illo Psalmi 4. Quis ostendit nobis bona? signatum est super nos lumen vultus tui Domine, *quod sane lumen aliud non est, quàm vis ipsa intellectus, qua ea, qua ex se & natura seu bona sunt, ab iis, qua ex se mala sunt, secernimus, ac dijudicamus: consequens profectò est, ut Ius Naturale à Deo O. M. sit mentibus nostris inditum naturisque ipsis rerum impressum, atque adeò ut sit Ius Divinum à Deo ipso datum.* Et Alphonsus à Castro t, *Ius Naturale est illud, quod ex ipsius Natura institutione provenit, & hoc est omnibus commune. Et hoc etiam est Ius Divinum, quia Deus ipse, qui Naturam condidit est Iuris Naturalis autor & institutor. Si igitur Ius illud ad conditorem referas, Divinum dicetur; si verò ad tempus sui ortus illud comparare velis, Naturale dicetur; quia simùl cum ipsa oritur Natura & non posteà per aliquam sive humanam sive Divinam legem.* Tantundem apud theologos alios non paucos. Quod ad Jurisconsultos demùm heic attinet; Fernandus Vasquius u, *omne Ius Naturale,* inquit, *est Ius Divinum, licet ex diverso non omne Ius Divinum sit Naturale, cum in multis sit supernaturale (quale est in cunctis sacramentis ecclesia,) sicque Ius Divinum & Naturale differunt inter se tanquam genus & species.* Et Joachimus Mynsingerus x, *Ius hominum Naturale potest, sic rectè definiri. Ius Naturale est, quod Natura adeoque Deus ipse omnes homines in creatione* (velut) *prima quadam praecepta & formulas Honestatis docuit.* Atque alii y Causam Juris Naturalis efficientem Deum rectè nuncupant. Similiter in opere illo Juris Consuetudinarii Regni Hungariæ à Stephano de Werbewcz contexto, ab Jurisconsultis Regni celebrioribus recognito atque approbato, & regia autoritate confirmato, Jus Naturale dicitur z *incepisse ab exordio Naturalis creatura, à solo Deo institutum.* Certè diu est, quod glossa ad illud *Ius* a *Naturale est, quod Natura omnia animalia docuit,* per Naturam Deum voluit intelligi, sicut & recentiorum aliqui b; tametsi eo nomine reprehendatur glossa à Bartolo, qui Naturam Naturatam, non naturantem, seu Deum ibi denotari velit. Quin & ipsum Deum Juris Naturalis autorem expressim etiam facere videtur Justinianus, ubi de Jure

t *De Lege pœnali lib. 2. c. 14.*

u *Cōtrovers. Illustr. lib. 1. cap. 29. §. 14.*

x *Ad Instit. in princ. tit. de Iure Nat. & ad §. sed Naturalia.*

y *Matth. Wesenceb. Paratit. tit. de Iustit. & Iure.*

z *In Prolog.*

a *D. tit. de Iust. & Iure l. 1. §. 3.*

b *Fernand. Vasquius Illustr. Controvers. lib. 1. c. 29. §. 14. Michael Vlcurrus de Regimine Mundi part. 1. quast 3. s. 1. &c.*

re simul Civili & Naturali loqvutus, *palàm est autem* inquit c, *vetustius esse jus Naturale, quod cum ipso genere humano rerum natura prodidit*, quod Theophilus vertit ὅπερ ἅμα τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων εἰς φῶς ἡ φύσις προήγαγε, *quod simul cum genere Humano in lucem eduxit ipsa Natura*. Quod id ipsum innuit Gajus, à quo sumsit Justinianus, ubi ait d, *antiquius Ius Gentium cum ipso genere humano proditum esse*. Prodere heic, in lucem emittere, seu educere denotat. Et quod genus humanum in lucem emisit simul cum Jure Naturali, id aliud quid esse præter rerum omnium parentem Rectoremque summum seu Numen ne quidem posse satis intelligi existimo. Atque huc spectat etiam illud Justiniani e, *Naturalia quidem jura, quæ apud omnes gentes peraquè observantur, divina quadam providentia constituta semper firma atque immutabilia permanent*. Jam verò hanc ipsam amplexi sunt semper sententiam eamque, dum hac de re decernunt, solam Ebræi. Unde quoties de Juris Humani generis pariter communis capitibus loqvuntur, dicere eis solenne est בני נח נצטוו *imperabantur Noachidis* seu Noachi posteris, id est, generi Humano & נצטוה אדם הראשון *præcepta* illa *accepit Homo primus* seu Adam, à Numine scilicet, quæ מצות בני נח *præcepta Noachidarum* sexcenties nuncupantur. Qua de re mox. Nimirum à Sanctissimo Numine in ipsis rerum primordiis homini imperata indicataque fuisse Jura volunt quædam Naturalia, quæ ex imperio divino nunquam non obligârunt. Unde pro eo quod est in sacris literis *ambulavit cum Deo* dictum de Henocho f & Noacho, qui jure vixerunt Naturali substituitur in paraphrasi Chaldaica Onkeli הליך בדחלתא דיי *ambulavit in timore Domini*, atque in versionibus, Saadiæ Gaon, tum Judæorum Mauritaniensium Arabicis ambulavit بطاعة الله *in obedientia Dei*. Justos scilicet fuisse utrosque, quod & de Noacho expressim dicitur, sic indicari volunt, quoniam Imperantis præcepta simul cum ipsa rerum natura orta & per genus humanum propagata observabant. Illinc scelus erat Caini fratricidium, aliorum adulterium, ejusmodi alia quæ in Pentateucho ante Mosis

c Instit. tit. de rerum divis. § singulorum.

d L. 1. D. de adquir. rerū dominio.

e Instit. De Iure Nat. § sed Naturalia.

f Genes. 5. 22. & 6. 9.

sis tempora seu legem tabulis scriptam, illicita fuisse constat. Unde etiam ad illud *Abraham* g *plantavit nemus in Bersabee, & invocavit ibi nomen domini Dei æterni* paraphrasis Hierosolymitana adjicit convivium ibi Abraham celebrasse, nec convivas locos suos reliquisse דהוה מגייר יתהון ומליף יתהון אורחא דעלמא עד זמן *donec eos proselytos fecisset, & viam seculi illos docuisset.* Id est, donec in Juris Naturalis ex imperio Numinis vim obtinentis observationis professionem eos reduxisset, jus illud hominum sociale explicatius docendo. Neque enim tunc temporis aliud significare potuit *proselytos facere.* Alia huc spectant in Genesis atque Exodi libris obvia. Sic tandem admisso juxta Philosophorum, Theologorum, Jurisconsultorum scita, Jus Naturale seu generis Humani commune ex Imperio ac dictatis Numinis sanctissimi pendere, consectarium habemus manifestum de Obligatione hactenus in præmissis quæsitâ. Nimirum Jus propriè dictum omnimodum est, aut Divinum aut Humanum. Divinum seu ab ipso Numine immediatè indicatum, præstitutum, imperatumque, aut Naturale est, quale jam memoravimus, ipsisque hominum initiis coævum, aut Positivum seu recentius ac posteà in utroque fœdere adjectum. Et utrumque est aut Obligativum, id est, sive Affirmatione sive Negatione expressâ præscriptum, aut arbitrio humano Permissum, adeoque Permissivum dici solitum. Humanum appellamus quicquid ab Hominibus, quatenus Divinum sive quod Naturale est sive quod Naturali postmodum adjectum permittit, variatim superstrui addive solet. Jam verò de Obligatione Divini utriusque generis (ritè scilicet & juxta modos ac limitationes ejusdem ad legislatoris sanctissimi mentem intellecti) adeoque de Naturalis Obligatione nemo dubitabit, nisi qui simul Rectoris universi Potestatem & Imperium nequaquam agnoverit. Ipse enim ut rerum omnium moderator summus & Bonum & Malum per se indicat, & hoc fugiendum, illud amplexandum imperat, adeoque ex sui natura & pro libitu obligat, ut nil possit excogitari suprà. Atque illinc planè habetur Causa Efficiens Juris Obligativi tàm quantum Naturale est, quam quantum Naturali in sacris literis adjectum. Unde Jura Naturalia semper firma & immutabilia permanere, quæ

g Genes. 21. 33.

quæ ſcilicet divina quadam providentia conſtituta ſunt, rectè pronuntiavit olim Juſtinianus [h]. Tametſi non deſunt etiam Juriſconſulti, qui Rationem humanam, quæ ſimplicitèr ſumta in objectis Juris Suaſoria tantùm eſt, nec poteſtatem homine ſuperiorem, quæ eſt Imperatoria, reſpiciunt, ajunt quidem generatim *Ius Naturale eſſe immutabile*, ſed adjiciunt [i] *quamdiu Ius remanet, hoc eſt quamdiu jus illud naturalem habet rationem & æquitatem, quibus juſtum dicitur. Veruntamen & mutabile erit quando ſubductis columnis Rationis & æquitatis juſtum diſſolvitur, quod accidit, quando Rationes, quæ æquum ſtatuebant, aliis ſubortis cauſis novis, incipiunt minui & ſuperantur alia majori æquitate.* Sic Petrus Gregorius, ſic interdum alii. Quod ſanè de Juris Naturalis Obligativi capite aliquo dictum, rationi perquam eſt diſſonum. Nam quatenus ejusdem Juris capita obligant, id eſt, quatenus eorum obligatio intelligitur juxta id, quod voluit Deus legislator, omnimodam planè ſuperant hominum poteſtatem nec Rationis eorum incerto omninò ſubjacent. Quod nemo non videt. Quod verò ad Permiſſivum jus Naturale attinet, adeoque ad Sanctiones Humanas aliter atque aliter in ejusdem objectis indies ſe habentes, & demùm ad Obligationem, quà ad eas, quatenùs Divinis non adverſantur, obſervandas pro vario rerumpublicarum moderamine, homines obſtringuntur; Status hominum bifariàm conſideremus. Aut in ſeculis illis, quæ leges à Numine adjectas antevertunt, aut in eis quæ ſequuntur. Prioribus illis in ſeculis, cum jus aliud non habebatur præter Naturale, quicquid in obligativo Jure Naturali non continebatur, id ut ad permiſſivum ſpectaret neceſſe eſt. Permiſſivi autem Juris Naturalis Actus, quà huc ſpectant, duplicis erant generis; aut qui hominum ſingulis arbitrio naturaliter ſeu à Numine relicti, humana aliqua conſtitutione, pacto, moribus aliterve ab hominibus coerciti non ſunt, aut qui ſic ex ratione & conſenſu inito coerciti ſunt ac illiciti facti, tametſi tum ſingulis anteà paritèr liciti eſſent, tum poſteà, pro diverſa hominum poteſtate, ratione & conſenſu fieri poſſent rurſus liciti. Prioris generis univerſos palam eſt liberè ex ſui natura ac licitè exerceri à

cum

h *Inſtit. tit. de Iure Nat. §. ſed Naturalia.*

i *Petrus Gregorius Syntagm. Iuris univerſi lib. cap. 1. § 8.*

cunctis potuisse. Atque inter hosce nemo non videt Constitutiones ferendi, Pacta ineundi, Mores ac Regiminum formulas introducendi, atque hæc omnia pro hominum, quorum intererat, cœtuum arbitrio temperandi, rescindendi, revocandi actus similiter permissos. Quod verò ad Posterioris attinet generis; simulatque ex ejusmodi permissione, quid ab hominibus sociatis coercitum, vetitum seu constitutum est, ad illud, in quod sic consenserant ipsi (sive pacto, sive deditione, sive aliter) & quicquid civiliter ita est novatum, juxta modos & temperamenta, quibus præscriptum est, observandum obligatos esse quotquot & quatenus civiliter consenserant universos, esse solet in confesso. At undenam Obligatio ista? scilicet à Natura parente actus ejusmodi antea permissi sunt. Atqui Obligationem ex simplici hominum ratione & consensu, absque superioris imperio, nasci nequire in antè [k] dictis ostenditur. [k] *Cap. 7.* A Numinis igitur, id est, homine superioris imperio etiam in hisce petendus est obligationis ortus, adeoque ex capitibus aliquibus Juris Naturalis Obligativi. Nam permissi erant hominibus actus, de quibus loquimur, tum pro libitu exercere, tùm ex consensu mutuo inhibere, suamque, sive pacto invicem pariter inito, sive principibus, qui res moderarentur, constitutis, minuere libertatem; quod ne quidem satis intelligi posse videtur, dum, ut heic semper, Jus & officii debitionem spectamns, nisi & adjicias etiam ex ipsius, qui ut homine superior permittit autoritate ac imperio, inhibitioni ejusmodi ac libertatis diminutioni Obligationem accessisse. Sic Obligatio, qua obtemperandum est decretis aut senatusconsultis, ex permissione decurionibus seu corporis alicujus sociis invicem hactenus paribus à principe indultâ, latis, ex ipsius principis autoritate ac imperio pendet, qui dum permittit pro eorum libitu decreta legesque tum ferre tum rescindere, æque etiam in ipsa permissione vult sic latas leges, usque dum ex eadem similiter permissione rescindantur, observari; id est obligationem inducere. Juris autem Naturalis Obligativi capita, quorum in hanc rem erat tunc usus, fuere: *Pactis ac Regiminum formulis civiliter initis standum*, *Fidem servandam*, & quæ similiter sonant. Quomodo autem ea in capitibus Juris hujus juxta Ebræos sint reperta, in sequentibus videbimus. Ita pactis & legibus ho-

quæ ſcilicet divina quadam providentia conſtituta ſunt, rectè pronuntiavit olim Juſtinianus [h]. Tametſi non deſunt etiam Juriſconſulti, qui Rationem humanam, quæ ſimplicitèr ſumta in objectis Juris Suaſoria tantùm eſt, nec poteſtatem homine ſuperiorem, quæ eſt Imperatoria, reſpiciunt, ajunt quidem generatim *Ius Naturale eſſe immutabile*, ſed adjiciunt [i] *quamdiu Ius remanet, hoc eſt quamdiu jus illud naturalem habet rationem & æquitatem, quibus juſtum dicitur. Veruntamen & mutabile erit quando ſubductis columnis Rationis & æquitatis juſtum diſſolvitur, quod accidit, quando Rationes, quæ æquum ſtatuebant, aliis ſubortis cauſis novis, incipiunt minui & ſuperantur alia majori æquitate.* Sic Petrus Gregorius, ſic interdum alii. Quod ſanè de Juris Naturalis Obligativi capite aliquo dictum, rationi perquam eſt diſſonum. Nam quatenus ejusdem Juris capita obligant, id eſt, quatenus eorum obligatio intelligitur juxta id, quod voluit Deus legislator, omnimodam planè ſuperant hominum poteſtatem nec Rationis eorum incerto omninò ſubjacent. Quod nemo non videt. Quod verò ad Permiſſivum jus Naturale attinet, adeoque ad Sanctiones Humanas aliter atque aliter in ejusdem objectis indies ſe habentes, & demùm ad Obligationem, quà ad eas, quatenùs Divinis non adverſantur, obſervandas pro vario rerumpublicarum moderamine, homines obſtringuntur; Status hominum bifariàm conſideremus. Aut in ſeculis illis, quæ leges à Numine adjectas antevertunt, aut in eis quæ ſequuntur. Prioribus illis in ſeculis, cum jus aliud non habebatur præter Naturale, quicquid in obligativo Jure Naturali non continebatur, id ut ad permiſſivum ſpectaret neceſſe eſt. Permiſſivi autem Juris Naturalis Actus, quà huc ſpectant, duplicis erant generis; aut qui hominum ſingulis arbitrio naturaliter ſeu à Numine relicti, humana aliqua conſtitutione, pacto, moribus aliterve ab hominibus coerciti non ſunt, aut qui ſic ex ratione & conſenſu inito coerciti ſunt ac illiciti facti, tametſi tum ſingulis anteà paritèr liciti eſſent, tum poſteà, pro diverſa hominum poteſtate, ratione & conſenſu fieri poſſent rurſus liciti. Prioris generis univerſos palam eſt liberè ex ſui natura ac licitè exerceri à

cum

h *Inſtit. tit. de Iure Nat. §. ſed Naturalia.*

i *Petrus Gregorius Syntagm. Iuris univerſi lib. . . cap. 1. § 8.*

cunctis potuisse. Atque inter hosce nemo non videt Constitutiones ferendi, Pacta ineundi, Mores ac Regiminum formulas introducendi, atque hæc omnia pro hominum, quorum intererat, cœtuum arbitrio temperandi, rescindendi, revocandi actus similiter permissos. Quod verò ad Posterioris attinet generis; simulatque ex ejusmodi permissione, quid ab hominibus sociatis coercitum, vetitum seu constitutum est, ad illud, in quod sic consenserant ipsi (sive pacto, sive deditione, sive aliter) & quicquid civiliter ita est novatum, juxta modos & temperamenta, quibus præscriptum est, observandum obligatos esse quotquot & quatenus civiliter consenserant universos, esse solet in confesso. At undenam Obligatio ista? scilicet à Natura parente actus ejusmodi antea permissi sunt. Atqui Obligationem ex simplici hominum ratione & consensu, absque superioris imperio, nasci nequire in antè [k] dictis ostenditur. [k] *Cap. 7.* A Numinis igitur, id est, homine superioris imperio etiam in hisce petendus est obligationis ortus, adeoque ex capitibus aliquibus Juris Naturalis Obligativi. Nam permissi erant hominibus actus, de quibus loquimur, tum pro libitu exercere, tum ex consensu mutuo inhibere, suamque, sive pacto invicem pariter inito, sive principibus, qui res moderarentur, constitutis, minuere libertatem; quod ne quidem satis intelligi posse videtur, dum, ut heic semper, Jus & officii debitionem spectamns, nisi & adjicias etiam ex ipsius, qui ut homine superior permittit autoritate ac imperio, inhibitioni ejusmodi ac libertatis diminutioni Obligationem accessisse. Sic Obligatio, qua obtemperandum est decretis aut senatusconsultis, ex permissione decurionibus seu corporis alicujus sociis invicem hactenus paribus à principe indultâ, latis, ex ipsius principis autoritate ac imperio pendet, qui dum permittit pro eorum libitu decreta legesque tum ferre tum rescindere, æque etiam in ipsa permissione vult sic latas leges, usque dum ex eadem similiter permissione rescindantur, observari; id est obligationem inducere. Juris autem Naturalis Obligativi capita, quorum in hanc rem erat tunc usus, fuere: *Pactis ac Regiminum formulis civiliter initis standum, Fidem servandam,* & quæ similiter sonant. Quomodo autem ea in capitibus Juris hujus juxta Ebræos sint reperta, in sequentibus videbimus. Ita pactis & legi-

O bus ho-

tione Humano generi, ipsâ sanctissimâ Numinis voce, fuisse imperata, atque ad posteros per Traditionem solùm inde manâsse; aut tum fuisse humano generi in ipsâ creatione præstituta, tùm Animæ simul cuique Rationali facultatem ejusmodi inditam naturaliter esse ut homini cuilibet mentis non depravatæ, nec malè se habenti ac diligenter satis & ritè intuenti, ea quæ sic imperata sint, nec unquam sint non observanda, sicut & in demonstrativis principia ac theoremata, indicentur & fiant manifesta. De modo juxta eos priori, si nil aliud obstet, non obscurè videtur liquere ex ipso locutionis genere, dum de Imperatis sic verba faciunt. At & alia habent ipsi, quæ etiam posteriorem simul admittunt. Philoni Judæo y lex Naturalis *ὑπ' ἀθανάτου φύσεως ἐν ἀθανάτῳ διανοίᾳ τυπωθεὶς* *ab Immortali Naturâ in mente immortali exarata* dicitur. Sed & Præcepta Naturalia interdum vocant z המצות שנתפרסמו בכל אומות *præcepta quæ manifesta sunt apud omnes gentes*, & מצות שכליות a *præcepta intellectiva*. Nimirum ex debita Intellectus humani operatione & assidua Intellectus Agentis (qualisnam is illis sit, statim ostendimus) ope & auxilio ea, quæ sic imperata sint, seu naturaliter habentur observanda, uti & principia cetera omnia & conclusiones, circa quas versatur intellectus humanus, indicari, dignosci & veluti intùs legi (quatenus scilicet dignoscuntur) innuunt. Intellectus autem Agens, id est, שכל הפועל, illis est, aut Numen ipsum, aut (juxta disciplinam eis recentiorem) Intelligentia omnium postrema, quam b האחרין שבשכלים הנפרדים seu *separatarum Intelligentiarum postremam* nuncupant & ministrum intermedium faciunt, qui, vi atque autoritate à Numine derivatâ, mentem humanam in actu intelligendi illuminet. Sibi autem ipsum Numen sine Intermedio esse interdum ajunt c Intellectum hunc Agentem, velut ex prærogativa gentis; ceteris, Intelligentiam illam, quam diximus. Et de utroque pariter capiunt illud d *In lumine tuo videbimus lumen*, quod Moses Maimonides e interpretatur אשר ישפע ממך בשפע השכל *per influentiam Intelligentiæ, quæ â te influit*. Et R. Aben Tybbon f de intellectu agente sic extra hominem ipsum posito, מוציא שכל האדם מן הכח אל הפועל והוא התחלת שכלו המתפעל כמו שניצוץ השמש או שאר דברים

y Lib. Quod omnis Probus liber.
z Aben Tybbon in Ruach hachen c. 6.
a R. Simeon in Logica c. 8.
b Aben Tybbon in Ruach hachen c. 3. & videsis R. Iehudam in Sepher Cozri part. 2. cap. 87. part. 4. c. 25. & 5. cap. 10. 12. & 14. Adde Mos. Maimonid. in More Nebochim part. 2. cap. 4.
c R. Israel Ben Moses in diss. Cabalistic. de Anima cap. 7. 21. & 25. & videsis notas Iosephi Voisin ad c. 7.
d Psal. 36. 9.
e More Nebochim part. 2. cap. 4. 6. & 12. & part. 3. cap. 52.
f Ruach hachen. cap. 3.

דמדיכם חמאוריכם יוציאו חוש העין מן הכח אל הפועל *efficit, ut intellectus humanus è potentia in actum educatur, atque est principium intellectus ejus in actum educti, quemadmodum radii Solares vel alia res lucidæ educunt sensum visus in actum.* Similitudinem quidem hanc radiorum solarium & Visus in re intelligendi, etiam ubi Intellectus Agens ipsius animæ pars esse admittitur, in scholis crebrò adhibitam nemo nescit. At verò Ebræorum mihi heic sensus est hujusmodi. Sive Numen ipsum sive Intelligentiam, quam vocant Postremam, ut ministrum Numinis, non aliter ritè intelligendi actum menti humanæ semper præstare, quàm Solem seu corpus Lucidum Oculo videndi actum. Atque ut in lumine claro, &, quemadmodum oportet, incidente, oculo nullo modo se malè habenti nec incommodè posito objecta rectè satis internoscuntur, quod non fit in tenebris, aut obscuro lumine, aut oculo ægro aut malè sive se habente, sive collocato, ita etiam menti seu intellectui humano non depravato ac diligentiùs intuenti Intellectus Agentis ope illuminante, Imperata illa, quæ ex Naturæ parentis instituto sunt observanda, uti & cetera etiam intellectus objecta (tam scilicet Vera ac falsa, quàm Bona & mala) indicari; Depravatam autem mentem, etiam & Intellectum Humanum qualemcunque, citra ejusmodi opem, in Imperatis illis ceterisque ritè discernendis planè hallucinari. Nimirùm ut Oculo à Sole seu ex radiis solaribus in Horologio aliterve horæ ad amussim demonstrantur, ita velut in appensa ob Intellectum Humanum perpetuò tabula, seu libro expanso indicari ei ritè disposito (ex Intellectus, qualem diximus, Agentis subsidio, quo phantasmata ritè intelligibilia fiant) Præcepta illa seu Jura Naturalia, ut perpetuò Obligantia, quemadmodum etiam cetera quæ humano arbitrio Permissa. Neque verò Principia Generalia tantùm, qualia sunt: Bonum amplexandum, Malum fugiendum, Honestè vivendum, sed & Conclusiones, & Propositiones, quibus quænam particulariùs Bona, quænam Mala ex natura sui, id est, ex Naturæ parentis placito ac imperio, habenda fuerint, hoc modo hominibus primis seculisque sequentibus, juxta jam dicta, indicari atque imperari asserunt. Quod ex sequentibus facilè constabit. Nec quod societati

verò spectat tandem ad opinionem hac de re Scholarum Christianarum; ea cernitur aut in illis, quæ quadringentis aut circiter abhinc annis floruêre, aut in illis, quæ recentiores sunt. Non partem animæ seu ejusce facultatem fuisse Intellectum Agentem, sed ipsum Numen sanctissimum, quod immediate illuminaret, statuêre vetustiores illæ scholæ. Saltem ita statuerunt Oxoniensis & Parisiensis Academiæ viri quadringentis abhinc aut circiter annis perquam celebres, adversamque sententiam tunc invalescentem velut planè novitiam acriter impugnârunt. Robertum dico Episcopum Lincolniensem, Guilielmum Arvernum Episcopum Parisiensem, Adamum de Marisco, id genus alios. Qua de re etiam egregium Rogeri Baconi Philosophi, Theologi ac Mathematici summi testimonium attexere visum est. *Quia à Deo est tota Philosophorum illustratio* (sic ille [b]) *ostendo, quod intellectus agens est Deus principaliter & secundariò angeli, qui illuminant nos. Nam Deus respectu Animæ est sicut Sol respectu Oculi corporalis, & angeli sicut Stellæ. Et non solum ostendo istud propter meam intentionem heic, sed propter evacuationem unius maximi Erroris, qui sit in Theologia & Philosophia. Nam Omnes Moderni dicunt, quod Intellectus Agens in animas nostras & illuminans eas est pars animæ, ita quod in anima sint duæ partes, agens scilicet & passibilis. Et intellectus passibilis vocatur, qui est in potentia ad scientiam & non habet eam de se; sed quando recipit species rerum & agens influit, & illuminat ipsum tunc nascitur scientia in eo. Et hoc est verum. Sed falsum est, quod Agens sit pars Animæ. Nam hoc est penitus impossibile, sicut ibi* (de alio loquitur Opere, quod Minus vocatur) *ostendo per autoritates & rationes sufficientes. Et Omnes Sapientes Antiqui & qui adhuc remanserunt, usque ad tempora nostra dixerunt, quod fuit Deus. Unde ego bis audivi venerabilem antistitem Parisiensis ecclesiæ, dominum Guilielmum Arvernensem* (Guilielmum Arvernum Episcopum Parisiensem [c], cujus opera prostant, innuit) *congregatâ universitate coram eo, reprobare eos & disputare cum eis. Et probavit per aliquas rationes, quas posui, quod omnes erraverunt. Dominus verò Robertus Episcopus Lincolniensis & frater Adam de Marisco majore, clerici*

demum

b In lib. Mſ. de ſcientiarũ Utilitate ad Clement. PP. 4. cap. 28. ita etiam in lib. de Sapientia ejusque Impedimentis persuaſ. 1. part. 2. cap. 5.

c Conſulas eũ part. 2. de Universo part. 3. cap. 3. Videsis eum in Poster. Analytic. lib. 1. cap. 1. Venetiis 1504.

de mundo & perfecti in sapientia divina & humana hoc idem firmaverunt; unde quando per tentationem & derisionem aliqui minores præsumtuosè quæsierunt à fratre Adam, quid est Intellectus Agens; respondet Corvus Heliæ. Volens per hoc dicere quod fuit Deus vel Angelus. Sed noluit exprimere, quia tentando & non propter Sapientiam quæsiverunt. Vides heic tum tenacissimos fuisse viros tunc in scholis Christianis eximios sententiæ illius de Intellectu Agente Ebræorum suppari, tum eam pro antiquissima tunc habitam & retrò seculis receptiori. Floruit Rogerus Baconus sub annum Christi MCCXC. Illi, quos memorat, paulò vetustiores, sub annum MCCL. Desinere autem seu minui tunc cœpit, ut ex Baconi verbis liquet, sententia illa quæ &, post Guilielmi Episcopi Parisiensis tempora, à successore ejus tantum non proximo, Stephano II. publicè Parisiis anno MCCLXX. damnata est, cum aliis inde pendentibus dogmatis. Scilicet inter Errores tunc damnatos numerantur hi [e] de Anima & Intellectu; *Quod Intellectus non est forma corporis, nisi sicut nauta navis, nec est perfectio essentialis hominis.* Item *quod intellectus est unus numero omnium, licet omnino separetur à corpore hoc, non tamen ab omni,* Item *quòd nos pejus vel meliùs intelligimus, hoc provenit ex intellectu passivo, quem dicunt esse potentiam sensitivam. Error. est, quia hîc ponit unum intellectum in omnibus, aut æqualitatem in omnibus animalibus.* Adeò ut inde magis invalescere ceperit sententia altera, nempe Intellectum Agentem esse partem Animæ seu naturalem ejusdem facultatem, aut non formam separatam seu assistentem, sed informantem, ut in scholis loquuntur. Ea de re videsis cum primis Albertum Magnum [f], & discipulum ejus S. Thomam, cum in Summa [g], tum in opusculo de Unitate Intellectus contra Averroistas alibique [h], uti & Alexandrum Halensem [i] ac ejusdem discipulum Bonaventuram [k] præter horum sequaces ævi citerioris. Et Henricus Gandavensis posteà expressim de *Intellectu agente* inquit [l], *pluriмæ erant opiniones; sed in summa quoad duo. Quoniam quidam dicebant, quod erat intelligentia separata alia à possibili. Alii verò communiùs, quod agens & possibilis sunt duæ potentiæ animæ.* Sed demum ne præberet sententia illa vetustior ansam propagandi Hæresin, qua negatum est substantiam animæ rationalis

P seu

e Habentur ad calcem Editionis aliquot Petri Lombardi, & in Bibliothec. Patrũ Edit. Paris. 2. & 3. tom. 4.

f In Cõpend. Theogogiæ l. 2 cap. 46. & In summa part. 2.

g 1 primæ, q. 79. art. 4.

h Contra Gentiles lib. 2. c. 59.

i Summ. p. 2. q. 69. membr 2. art. 3.

k In sent. 2. dist. 24. q. 4.

l Quodlibet 8 quæst. 12.

seu intellectivæ verè ac per se humani corporis esse formam, aliaque de unica duntaxat generi humano anima intellectrice assistente placita [m] asserendi, ideo, opinor, è scholis Christianorum fermè summota est. Hæresis illa damnatur in Concilio Viennensi [n], utpote quæ ex Græcis & Arabibus de sumta seculo jam indicato invalescere cœperat. Et qui sententiam illam de Intellectu separato rejiciunt sunt passim obvii in Commentariis de Anima. Tametsi sint etiam nuperi seculi philosophi celebres [o], qui eam velint revocatam. Cæterùm & qui animæ humanæ partem esse faciunt, ipsi assistentem seu perpetuo indicantem intellectum Deum itidem esse volunt, *à quo lumen intellectuale ea participat*, ut Thomæ [p] verba sunt; qui item, inde, quemadmodum & alii, legem Naturalem participationem legis æternæ in rationali creatura (ut capite superiori etiam occurrit) appellat. Unde, inquit [q], cum David [r] *dixisset, sacrificate sacrificium Iustitia, quasi quibusdam quærentibus, quæ sunt justitiæ opera, subjungit, multi dicunt, quis ostendit nobis bona? cui quæstioni respondens dicit, signatum est super nos lumen vultus tui Domine; quasi lumen Rationis Naturalis, quo discernimus, quid sit bonum, & quid malum (quod pertinet ad Naturalem legem) nil aliud sit, quàm impressio divini luminis in nobis.* Atque ad hunc modum intelligi solet illud D. Pauli [f] de lege naturali in cordibus hominum scripta & consimiles ea de re locutiones; quæ apud Patres occurrunt. Quomodocunque autem physicè circa hæc fuerit statuendum, certè in idem satis recidit, quantum ad rem, quæ præ manibus est, sive Numen ipsum, sive Ministrum aliquem ex ejusdem autoritate intermedium, sive Animæ Humanæ Partem seu Facultatem Intellectum Agentem facias; cum scilicet etiam qui partem seu facultatem Animæ illum faciunt, ipsi à Numine velut Oculo à sole Lumen intelligendi affulgere decernant, adeoque quæ naturaliter Bona sint, quæ Mala, ab ejusmodi illuminatione divina Rationi ac Intellectui humano ritè disposito per Indicationem cum Imperio insinuari. Atque is sanè sensus est Ebræorum; unde & supremam illuminationis qualis dicta est maximè clarioris & perfectioris causam seu divinitatem, qua huc spectat sexcenties in commentariis שכינה id est, *præsentiam* seu *majestatem divinam*

[m] *Vide sis Colleg. Conimbric. ad lib. 2 de Anima c. 1. q. 7. art. 2.*
[n] *Clementin tit. de summa Trinit c. 1. §. porrò.*
[o] *Iac. Zabarella lib. de Mente agente c. 13. Cardanus apud Iul. Scaliger Exercit. 307. Sect. 30. Ioann. Bodin. Theatr. Natura l. 4. Alii apud Fortunat. Licetum de Intellectu agente l. 2. c. 1.*
[p] *I prima q. 79. art. 4.*
[q] *I. Secunda q. 91. art. 2.*
[r] *Psalm. 4.*
[f] *Ad Romanos cap. 4.*

nam (verbum sonat ac si diceres *habitationem* [t] Dei in homine) non rarò etiam רוח הקדש *Spiritum Sanctum* [u] (uti & Mahumedani [x]) appellitant, graduumque ejusdem discrimina faciunt. Atque per intervallum illud, quod rerum conditum & tempora Mosaica intervenit, præsentiam illam divinam, seu Juris naturalis Lumen Sethianis in posteris Adæ & Semianis in posteris Noachi præ aliis maximè volunt affulsisse. Scilicet in illis סגולה [y] seu successionem *peculiarem* & populum *περιούσιον* seu *ἐξαίρετον* id est *selectum*, seu ut dicere solemus, *ecclesiam visibilem*, habitum. Hisce etiam accessisse ex aliis gentibus alios. Nam memorant [z] prophetas aliquot seculo in illo docuisse אומות העולם *populos* seu *gentes Mundi*. Septem nempè enumerant. Bileamum seu Balaamum [a] ejusque patrem, Jobum, Eliphazum Temanitem [b], Baldadem Schucitem [c], Tropharum Namathitem [d], & Eliam Barcalidem Buzitem [e] quos omnes sub Mosis ævum collocant nonnulli. De sequenti autem tempore dictum habetur [f] ממשה ואילך לא׳ שרתה שכינה ע׳ אומות העולם *A Mose & deinceps non requievit præsentia* seu *majestas divina* (solennis est loquutio, ubi ejusdem absentiam seu illuminationis, qualem diximus, negationem innuunt) *gentibus Mundi* seu Paganis. Nimirum rarò affulsisse eam postea aliis præter seipsos volunt. Quid autem senserint de Paganis, qui jura Naturalia Lumine Naturæ parentis adjuti cognoverint observaverintque, tum ante tetigimus, tum libro septimo plura dicemus. Et ad Capitum tandem designationem transimus.

Cap. X.

Singularia Juris Naturalis *seu* Universalis, *quod &* Noachidarum *dicitur*, *juxta* Ebræorum *disciplinam* Capita, *quæ* Majora *sunt seu* Illustriora, *generatim indicantur. Et de Nomine* Noachidarum. *Tum item de horum* Silentio, *tum de* Mentione obvia *apud Scriptores Christianos.*

CApita Juris Naturalis seu Universalis, juxta Ebræos, designaturo subit in mentem illud S. Ambrosii; *Lex* [g] *Naturalis Tres habet Partes, cujus Prima hæc est, ut agnitus honoretur Creator, nec ejus Claritas & Majestas alicui de Creaturis*

[t] *Videsis V.C. Daniel. Heinsium in Aristarch. sacro c.15. & 18.*
[u] *Gemar. Babylon. ad tit.* Sanhedrin *cap.1. fol.11. a &c. Et vide S. Hieronym. ad Esaiam l.11.c.40.*
[x] *Avicen. in tract. 10 Metaphysis cap. 2. & in Opusculis Arabicis. & vide Averroem in epit. Metaphysic. tr.4.*
[y] *Videsis R. Iehudam in* Sepher Cozri *part.1. §. 63. &c.*
[z] *Gemar. Babylon. ad tit.* Baba Bathra *c.1. fol. 15. a.*
[a] *Num. 22. 5.*
[b] *Iob. 4.1.*
[c] *Ibid. 8.1.*
[d] *Ibid. 11.1.*
[e] *Ibid. 32. 2.*
[f] *Gloss. ad citat. tit.* Baba Bathra, *& videsis Gemaram Babylon. ad tit.* Aboda Zara *c.1. fol.3. a.*
[g] *In Epist. ad Romanos c.5.*

ris deputetur. Secunda autem pars est Moralis, hoc est, ut bene vivatur, modestiâ gubernante. Congruit enim homini habenti notitiam creatoris vitam suam lege frænare, ne frustretur agnitio. Tertia verò pars est Docibilis, ut notitia Creatoris Dei & exemplum morum ceteris tradatur, ut discant, quemadmodum apud Creatorem meritum collocatur. Certè hujus heic sensui quàm propè accessisse Ebræos, sequentia luculenter satis ostendent. Juris Naturalis seu omnium hominum Communis, juxta eos, Capita sunt alia, ut superius memoratur, Majora atque Illustriora, alia Minora seu Obscuriora. Majora atque Illustriora numero continentur septenario. Horum bina sunt בין אדם למקום *inter Hominem & Numen sanctissimum*; quibus scilicet agnoscatur honoreturque Creator. Quatuor בין אדם לחברו *inter Hominem & proximum suum*; seu ad hominum inter se invicem mores spectant. Septimùm demùm immanem erga alia animalia crudelitatem interdicit. Ordine hujusmodi recenseri plerumque solent

I. על עבודה זרה *de Cultu extraneo.*

II. על ברכת השם *de Maledictione Nominis sanctissimi* seu *Numinis.*

III. על שפיכות דמים *de Effusione Sanguinis* seu *Homicidio.*

IV. על גילוי עריות *de Revelatione Turpitudinum* seu *Turpitudine ex concubitu.*

V. על הגזל *de Furto ac Rapina.*

VI. על הדינים *de Iudiciis* seu *Regimine forensi ac Obedientia Civili.*

VII. על אבר מן החי *de Membro animalis viventis* non comedendo.

Priora Sex in ipsis rerum initiis homini imperata à Numine esse ajunt [h], velut primordialem legem & matricem omnium præceptorum Dei, quemadmodum ea, quæ primis parentibus imperabantur, vocat Tertullianus. [i] Adeoq; pro Naturalibus seu Univer-

[h] *Maimon. halach.* Melachim. *c.* 9.

[i] *Adversus Iudæos c.* 2.

versalibus sumunt & nunquam non obtinentibus. Id quod pariter etiam de Septino dici quidèm posset. Sed quoniam cum Christianis non paucis existimant itidem ipsi, ante Diluvium Carnis esum non omninò homini permissum esse, ita ut interdictum singulare de Membro Animalis viventis planè supervacaneum tunc fuisset, quod tamen posteà eliciunt ex carnis cum sangvine esu interdicto Noacho & filiis ejus, ubi k carnis esus expressim indulgetur; Ideò hoc à Noachi tempore tantum solent auspicari; utcunque esset generali lege, qua carnes in escam non permittebantur, ante involutum. Sed ea de re plura alibi l. Nuncupari autem simul omnia hæc ad genus humanam sic attinentia מצות בני נח *Præcepta Noachidarum* seu *filiorum* aut *liberorum Noachi* aliquoties jam diximus. Hoc verò nomine licet etiam ipsi pariter atque alii omnes palàm, si genus spectes, contineantur, nihilò seciùs, ut seipsos velut populum Numini peculiarem à ceteris segregent, præceptorum interim corpus scripto Mosaico insertum velut sibi peculiare habentes, Gentes tantùm ceteras signantius ita vocare solent, quemadmodum etiam אומות simpliciter, id est, *populos* seu *gentes* atque אומות העולם *gentes* seu *populos mundi* atque גוים id est *Gentes* seu *Barbaros*; uti etiam in sacris libris ἔθνη seu *Gentes* passim occurrit pro aliis præter Ebræos Gentibus, sicut etiam *Gentium* Nomen apud Romanos invaluit pro ceteris præter Quirites populis, tametsi pariter & hos idem complecteretur. Quin tam singulare nomen illud בני נח seu *Noachidarum* (quo nihil reapse universalius est) faciunt Ebræi gentibus ceteris seu paganis, ut nec ipsos se eodem velint, ex vi phraseos, comprehendi. Legitur in Misna m; קונם שאיני נהנה לבני נח מותר בישראל ואסור באומות *Si quis voto se damnaverit, commodum se nullum* Noachidi seu *Noachi filio præstiturum, interdictum ei inde non est; quin Israelitæ id præstet. Sed ut Gentibus* seu *Paganis aliquibus illud præstet, planè illicitum est.* Fatentur שכל העולם יצאו מבני נח *universos paganos* seu *populos mundi Noachidarum esse propagines.* Sed non sine hac exceptione seu temperamento de nomine; Israelitas exemptos esse מכלל בני נח כיון דאיקדש אברהם איתקרו על שמיה (ut verba sunt Gemaræ Babyloniæ) *ex universitate* seu *communi filiorum*

k *Genes.* 9. 3. & 4.

l *Lib.* 5. *capite primo.*

m *Tit.* Nidarim *c.* 3. *fol.* 31. *a. in Talm. Babylonic.* & *Maimonid. halach.* Nidarim. *c.* 8. &c.

filiorum Noachi, quoniam scilicet ex eo, quod sanctificatus est Abraham, nomen sibi inde peculiare sortiti sunt. Quod solùm de Abrahamidis interim sumunt, qui divina sequuti sunt instituta; non, de Esavi posteris seu Edomitis, nec de Ismaelitis. Summa est; איתקרו ישראל על שמיה דאברהם ולא על שמם בני נח *Nomen sortiti sunt Israelitæ ab Abrahæ nomine, & minimè à Noachidis.* Tametsi nemo non videt Abrahamum ipsum etiam Noachidem fuisse, quo etiam vocabulo non raró in commentariis eorum nuncupatur, quatenus nimirùm ante legem Mosaicam datam floruit numenve coluit. Sed ex illo circumcisionis ejus tempore, intercisionem ejusmodi nominis seu avitæ originis talem in locutionibus suis haberi voluere, ut non solùm posteri ejus, seu ipsi, Noachidæ non sint dicti, sed etiam aut Abrahamidum aut Israelitarum, uti & tandem etiam Judæorum nomine à Noachidis cunctis voluerint, velut è prærogativa, discriminari. De præceptis autem jam dictis legitur, in Gemara Babylonia [n]; ת"ר שבע מצות נצטוו בני נח דינין וברכת השם ע"ז וגלוי עריות ושפיכות דמים וגזל ואבר מן החי ר' חנניה בן גמליאל אומר אף על הדם *Traditur à Rabbinis, Septem Præcepta imperata esse Noachidis; de Iudiciis, de Maledictione Numinis, de Cultu Extraneo, de Revelatione Turpitudinum, de Sanguinis effusione, de rapina,* seu *Furto, de Membro animalis viventis. Etiam, ex sententia Rabbi Chanina Ben Gamaliel. de Sanguine.* Et in *Beresith Rabba*; על ז' דברים נצטוו בני נח על ע"ז ועל גלות ערוות ועל שפיכות דמים ועל ברכת השם ועל הדין ועל הגזל ועל אבר מן החי רבי חנינה בן גמליאל אמר אף על הדם מן החי *De septem Rebus mandata acceperunt Noachidæ; de cultu extraneo, de Revelatione Turpitudinum, de Homicidio, de Maledictione Nominis Divini, de Iudicio, de Rapina seu Furto, de Membro animalis viventis. Rabbi Chanina F. Gamalielis dixit etiam de Sanguine animalis viventis.* Maimonides [o] autem; על ששה דברים נצטוה אדם הראשון על ע"ז ועל ברכת השם ועל שפיכות דמים ועל גלוי עריות ועל הגזל ועל הדינין אע"פ שכולן הן קבלה בידינו ממשה רבינו והדעת נוטה להן מכלל דברי תורה יראה שעל אלו נצטוה הוסיף לנח אבר מן החי שנ' אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו נמצא ז' מצות וכן היה הדבר בכל העולם עד אברהם בא אברהם ונצטוה יתר על אלו

n Ad tit. Sanhedrin c. 7. fol. 56. a. Beresith Rabba parasch. 34. Moses Mikotzi præcept. affirm. 122. R. Bechai in Biur Tora fol. 37. col. 3. & 4. & sidesis Gemar. Babylon. Ad tit. Ioma cap. 6. fol. 67. b.

o Halach. Melakim cap. 9.

אלו חמילה וגו'. *De rebus sex mandata accepit Adam* seu *primus homo, de Cultu extraneo, de Maledictione Nominis, de Homicidio, Relevatione Turpitudinum, de Rapina seu Furto & de Iudiciis; tametsi hæc cuncta apud nos sint recepta à Mose Magistro nostro atque ejusmodi sint, ut sententia humana in ea præ cæteris quæ legis corpore habentur, proniùs inclinet. Liquet etiam præter hæc Noacho mandatum traditum esse de membro animalis viventis, juxta illud, Carnem* p *in anima sua sangvine suo non comedetis. Ita fiunt septem præcepta. Atque ad hunc modum se res habuit per universum terrarum orbem usque in Abrahæ tempora. Insuper autem illi præceptum datum est de Circumcisione &c.* Tantundem Moses Mikotzi q, alii item obiter. Unde fit etiam, ut cum Magistri, distinctiùs subinde loquendo r, Jura Naturalia, seu quæ perpetuò obligare volunt, מצות & משפטים id est simpliciter *Judicia, Iura, præcepta, seu Mores* universo generi humano præscriptos uti & מצות הדעת *Præcepta scientiæ* seu nemini rectè intuenti ignota appellitent, Jura verò cætera, quæ à Numine ipsis singulariter imperata sunt, חוקים seu *ritus* aut *statuta* nuncupent; in prioris generis exempla, capita Juris Noachidarum afferant velut ea quæ non scripta à rerum initiis obtinuere, & in exempla generis posterioris, ritus aliquot reipublicæ Ebraicæ primò scriptos propriosque. Qua de re animadvertendum est, quod habet Gemara Babylonia ad locum illum legis f sacræ את משפטי תעשו ואת חוקותי תשמרו ללכת בהם אני יהוה אלהיכם *Iudicia* seu *Jura mea facietis atque statuta mea* (vertunt aliqui *Ceremonias meas* Judæi Hispanienses ibi *mis fueros*) *custodietis ut in eis ambuletis; ego* t *Dominus Deus vester.* Scilicet Gemara illa; תנו רבנן את משפטי תעשו דברים שאלמלא לא נכתבו דין הוא שיכתבו ואלו הן ע"ז וגלוי עריות ושפיכות דמים וגזל וברכת השם את חוקותי תשמרו דברים שהשטן משיב עליהם ואומות העולם משיבין עליהם ואילו הן אכילת חזיר ולבישת שעטנז וחליצת יבמה וטהרת מצורע ושעיר המשתלח ושמא תאמר מעשה תוהו הם ת"ל אני ה' אני ה' חקקתיו ואין לך רשות להרהר בהן *Traditio est Rabbinica, Illud, Jura mea facietis, intelligendum de rebus ejusmodi, quæ, tametsi Scriptis nondum mandarentur, mandari tamen per se debuerant;* veluti

p Genes. 9.

q Præcept. Affirm. 122.

r Videsis More Nebochim part. 3. c. 26. & Hug. Grot. de Iure Belli lib. 1. c. 1. §. 9.

f Levitic. 18.

t Tit. Ioma cap. 6. fol. 67. b

veluti de Cultu extraneo, Revelatione Turpitudinum, Homicidio, Rapina seu Furto, & Maledictione Nominis; Illud verò, Statuta mea custodietis, intelligendum de rebus, quas non solum mens humana protervior, verùm etiam Gentes mundi impugnabant; quales sunt esus porci, amictus heterogeneorum, mos calcei in fratria renuntiatione exuendi, uti leprosum mundandi, hircus apopompæus. Ne vero objiceret quis, res hujusmodi esse inanes, expressim adjicitur, ego Dominus, ego Dominus constitui eas. Unde nec tibi licet eas in controversiam revocare. Hinc est quod quæ sunt generis Prioris vocitent דברים המישורים u, *Res, in quibus rectitudo est manifestior*, utpote nemini ferè non agnita; secundi verò generis res, quarum ratio אינו אלא גזירת מלך *non est alia prater decretum regium*. Sic mandata hæc discriminari volunt; non quòd genus utrumque non ex decreto Regis universi, id est, Numinis pendere voluerint (nam ex ejus autoritate & sancitis ipsum Jus Naturale manasse passim docent juxta jam ante ostensa) sed quod à legibus Regum mortalium autoritate Iuri naturali superinduci solitis, locutionis formulam desumserint. Sed interdum quidem in eorum x libris recentioribus hac de re (ut fit de aliis) verba ita malè transponuntur, ut משפטים locum חוקות & hujus pariter illud perperam occupet. Ex contextu verò Talmudico, quem citavimus, sunt corrigenda. Septem autem Præceptorum, quæ diximus, Naturalium fuisse Ebræis ipsis instaurationem in Mara paulò post exitum ex Ægypto, vetus est apud eos traditio. Seder Olam Rabba de statione eorum illic; שם נתנו לישראל עשר מצות שבע מהן שנצטוו עליהן בני נח וגו׳ והוסיפו עליהן ישראל באותה שעה שבת ודינין וכיבוד אב ואם *Ibi tradita sunt decem præcepta Israelitis, quorum septem imperata fuerant Noachidis &c. & (recensitis quæ diximus septem) adjecerunt tunc temporis Israelita Sabbatum & Judicia & Honorem Parentum.* Tantundem etiam habetur in Gemara Babylonia y cujus hac de re verba afferuntur infrà, ubi de singulari ipsis Sabbati jure, nec ad alias Gentes omninò juxta eos attinente agitur; libro nempe tertio. Nam ubi de statione in Mara verba fiunt sacra, adjicitur z *ibi posuit ei* חוק ומשפט *Statutum & Iudicium* quod de Sabbato, & aliis aliquot interpretan-

u *Glossa Talmudica ad tit.* Ionia c. 6. *fol* 67. b Aiin Israel *part. 1. f.* 107. *col.* 4. & *Sidesis Salom. Iarch. ad Levit.* 18. 4. & *Nachmanid in* Pirush Tora *fol.* 198. *b.*

x Pesiktha Zoterrha *fol.* 23. *col.* 3.

y *Ad tit.* Sanhedrin c. 7. *fol.* 56. *b.*

z *Exod.* 15. 25.

pretantur. Lex vero adjecta heic de Judiciis, quomodo ab ea, quæ antea Noachidis data erat, discreparet, atque in denario hoc præceptorum numero locum juxta eorum sententiam sortiretur, in sequentibus ostendimus, ubi Caput Juris Noachidarum de Judiciis tractamus. Quod ad Parentum verò attinet Honorem; etiam ea de re præceptum ex eadem in Mara statione petunt. Unde illud in Repetito decalogo, *Honora* [a] *Patrem tuum & Matrem tuam, sicut præcepit tibi Dominus Deus tuus*, intelligunt de præcepto in Mara antea dato. Rabbi Jehuda, [b] כאשר צוך במרה *sicut præcepit tibi, scilicet in Mara*; uti etiam ad eundem locum adnotat Salomon Jarchius, qui tamen ad memoratum in Exodo de statione in Mara locum, in Mara, inquit, tradita est מקצת פרשיות תורה שיתעסקו בהם שבת ופרה אדומה ודינין *pars capitum legis, quæ se exercerent, nempe de Sabbato, de Vacca Rufa, de Iudiciis.* Honorem Parentum heic prætermittit, legem [c] de Vaccæ Rufæ sacrificio substituens, quod etiam [d] ut primariò tunc traditum ab aliis memoratur. Sed & de Parentum honore plura libro septimo, ubi de Minoribus seu obscurioribus Juris Naturalis capitibus agitur. Ut verò Præcepta illa Illustriora Septem, sacro veluti carmine designata, memoria facilius retinerentur, atque in rerum primordiorum aliquatenus historia inde tum lectori agnoscerentur, tum auditori, ideò ex veterrimo instituto fiebat, ut comma hoc è Genesi [e] desumtum in usum ejusmodi adhiberetur, *Et præcepit Dominus Deus ipsi Adam dicens de omni ligno horti comedendo comedes.* Rabbi Jehuda Ben Samuel verba faciens de commatis sacri sermonis in res hujusmodi adhiberi solitis, inquit [f], כאשר שמעו פסוק ויצו ה׳ אלהים על האדם לאמר סימן לשבע מצות שנצטוו בני נח ויצו אלו הדינין ה׳ ברכת השם אלהים זו ע״ז על האדם זו שפיכות דמים לאמר זו גלוי עריות מכל עץ הגן זה גזל אכל תאכל זה אבר מן החי כמה רחוק בין אלו הענינים ובין פסוק הזה אך אצל העם קבלה בשבע המצות האלה סומכין אותה בפסוק הזה בסימן שמזכיר עליהם וזכרם *quemadmodum cum auditur comma illud & præcepit Dominus Deus ipsi Adam dicens &c. signum est seu indicatio septem præceptorum, quæ Noachidis imperata sunt.* ET PRÆCEPIT *sic denotat Iudicia, seu Præceptum de Iudiciis* (quoniam

[a] Deut. cap. 5. 16.

[b] Gemar. Babylo. ad tit. Sanhedrin. cap. 7. fol. 56. b & videsis Thosiphtha ad Gemar. Babylon. tit. Sabbath c. 9. fol. 87. b.

[c] Num. 19. 2.

[d] Videsis præter Lyranum ad Exod. 15. Dion. Carthus. in Exod. Enarrat. 31. & Abulens. ibi quæst. 9.

[e] Cap. 2. 16.

[f] In Sepher Cozri part. 3. §. 73.

in eis præceptio est atque imperium) DOMINUS, *præceptum de non maledicendo Nomini seu Numini sanctissimo*; DEUS, *interdictum Cultus Extranei seu Idololatriæ*; IPSI ADÆ seu HOMINI, *interdictum Homicidii*; DICENS, *interdictum Incestus* (quia scilicet *dicit dominus* alibi g increpationi de scortatione subjungitur) DE OMNI LIGNO HORTI *furtum* (quia Bona quædam vocabulis illis etiam denotantur) COMEDENDO COMEDES, *Membrum animalis viventis. Sed multum discrepat comma hoc à rebus hisce. Attamen habetur vulgo Cabala seu Traditio de septem jam dictis præceptis perinde ac si ipsa hoc commate subniteretur, quod in faciliorem eorum memoriam ut signum adhiberi solet ut subsidium.* Alii h item hac de re plura. Horum quidem Capitum mentio occurrit subinde apud scriptores Christianos doctrinæ Talmudicæ assuetiores; eaque satis interdum Ebræorum commentariis consona. Scriptores dico, tum qui seculo nostro studiis Orientalibus uberius scaturiente, cordatiores inexploratam sibi noluere prætermitti veterem Ebræorum disciplinam; tum qui non ita diu postquam literæ Orientales sub centum abhinc annis in Occidente renascebantur, commentariis suis placita de Jure interspersere Rabbinica. Neque enim in Christianorum ante illud ævum scriptis mihi comperta est expressa horum mentio omninò aliqua. Delituêre scilicet in libris Talmudicis, qui paucissimis præter Judæos ipsos intellecti olim lective. Neque è Scholasticis, puto, quisquam omninò eis usus est. Citatur quidem interdum S. Thomæ Rabbi Moses, scilicet celeberrimus Ægyptius ille, Rambam dici solitus, uti etiam Joanni Bacono in Sententias, tituli aliquot Talmudici. Sed hic, uti & alii superioris ævi id genus nonnulli, Talmudica seu Rabbinica sua Hieronymo de Sancta Fide & Nicolao Lyrano Exjudæis planè debuit; & S. Thomas sua ex R. Mose desumta veteri versioni libri ejus *More Nebochim* dicti, in quo nec Jus hoc omninò tractatur. Seculo autem nostro, non mentio solùm Juris hujus capitum apud scriptores, quales diximus, satis obvia est, velut eorum, quorum ratio in no-

g Ierem. 3. 1.

h R. Iose Ben Chilpetha in Seder Olam Rabba c. 5.

in nobiliori, & libera rerum disquisitione est habenda, verùm etiam in argumentis de Jure Naturæ gravissimis, eorum aliquot appositissimè interdum usurpantur. Id quod etiam maximè liquet ex incomparabili illo viri Amplissimi Hugonis Grotii opere [i] de Jure Belli ac Pacis; ut minorum Gentium commentarios mittam. At verò prætereundum non est, Theologos nonnullos qui etiam, puto, nunc, id est, in hac literarum Orientalium luce florent, viros alioquin eruditione singulari, septenarium quidem eorundem numerum velut ex Ebræorum monimentis haustum, in scripta sua nuperrimè transtulisse; sed interea ab autoribus, quos citant ipsi, adeoq; ab eo, quod res ipsa est, nimiùm discrepare. Alter enim de Judæorum Mysteriis agens [k], sic; *Neque verò contemnendum arbitror, quod Hebræi Doctores tradunt, si quis Gentilium Iudaicam religionem amplecti vellet, variis præceptionibus velut quibusdam gradibus instituebatur, antequam lex Mosaica illi explicaretur. Primum enim illum docebant Septem Præcepta filiis Noe à Deo data, ut ajunt, quæ erant ejusmodi. 1. Non colere Idola. 2. Benedicere Deum. 3. Cavere ab Incestu. 4. Quodvis aliud peccatum carnis vitare. 5. Non fundere Humanum sanguinem, 6. Non rapere aliena. 7. Non tollere membrum de animali vivente.* Alter dum de Jobi pietate atque observatione præceptorum divinorum, quæ ante Mosaica scripta ab ipsis rerum initiis obtinuerant, verba facit, *his addam* inquit [l], *quod R. Abraham Ben-Ezra, Rab. Levi Ben-Gerson & alii scribunt, Gentiles non admitti solitos ad religionem Iudæorum, id est, verum Dei Cultum, nisi prius promitterent se servaturos Septem Præcepta, quæ ante legem Noe morti proximus filiis suis tradiderat. Idem asserunt* Talmudistæ, *unde & in libro, quem vocant Seder Olam* [m], *scriptum habetur, quod Noe dedit filiis suis Septem Præcepta. Primum; servare Ius Gentium. 2. Fugere Idololatriam. 3. Fugere incestum adulterium & nefandum coitum. 4. Non occidere. 5. Non blasphemare nomen Dei. 6. Non furari. 7. Non abscindere membrum de vivo animali. Confirmatur hæc doctrina* (sic pergit) *ex iis, quæ postea docet per modum examinis suæ conscientiæ per totum caput trigesimum-*

i *lib. 1. cap. 1. § 16. cap. 2. § 5. &c.*

k *Io. Filesacus Selectorum. lib. 2. Tit. Mysteria § 10.*

l *Iacob. Boulducius in Iobi cap. 23. § 12.*

m *Cap. 5.*

 gesimum-

gesimum primum, ubi sigillatim discurrit & ordine quodam per omnes peccatorum species, quæ ad septem prædicta capita facile reduci possunt. Idemque alibi n; *Hebræi & R. Salomon tradunt à Deo data Noe præcepta numero septem: 1. Non colere Idola, 2. Benedicere Deum. 3. Servare jus publicum. 4. Cavere ab illegitimo Concubitu. 5. Non fundere humanum sanguinem. 6. Non rapere. 7. Non tollere membrum de animali viventi. Quæ Christus generaliter quidem, quantum spectat ad Proximum, expressit, iterumque promulgavit in Evangelio, sed sub affirmativo mandato, Omnia* o *quæcunque vultis ut faciant vobis homines, & vos facite illis. Hæc est enim* Lex & *Prophetæ.* Sic ille. Horum autem Prior heic caput illud De *Iudiciis* omninò prætermittit, & nescio cur quartum facit, quod planè Capitis *de Revelatione Turpitudinis* seu *Incestu* pars est. Posterior pariter illud *de Iudiciis* non memorat, nisi in eo quod ei altero in loco primum est, scilicet *servare Ius Gentium* aut in altero loco tertium, *servare Jus publicum*, id forsan contineri velit. At interea *servare jus* sive *Gentium*, sive *publicum* nullibi apud Talmudicos seu Rabbinos, quos ipse affert, aut totidem verbis aut sensu, qualem verba illa exhibent inter præcepta, hæc enumeratur. Neque is sensus est eis Præcepti Naturalis *de Iudiciis*, ut infra suo loco fusiùs demonstramus. Quod verò Prior uti etiam altero in loco Posterior enumerat in hisce caput illud *Benedicere Deum*, quemadmodum sane & alii viri linguarum etiam peritissimi p Orientalium interdum faciunt; id ex eo evenit, quod verbum ברך (unde ברכה in enumeratione nostra pro *Maledictione*) tum *benedicere* denotat, tum quod prorsus contrarium est *maledicere*, ut fusiùs ostendetur, ubi inferius interdictum Maledictionis Numinis explicatur. Quin & in hisce præivit fermè Gilbertus Genebrardus Archiepiscopus Aquensis literis Ebraicis certè apprimè eruditus & Rabbinicis. *Septem*, inquit q ille, *præcepta dantur, quæ Hebræi partim præcepta filiorum Noe, partim Præcepta Naturæ appellant, & obligare etiam Gentiles scribunt isto ordine, 1. Non colere idola, 2. Benedicere Deum, 3. Servare jus publicum, 4. Cavere ab Incestu alioque nefando concubitu,*

5. Non

n *Lib. de Ecclesia post legem, cap. 8.*

o Matth. 7. 12

p *Schindlerus Lexic. pag. 1530. & Guil. Schikardus lib. de Iure Regio cap. 5. theorem 17. alii.*

q *Chronologia l. 1. ann. mundi 1656.*

5. *Non fundere humanum sanguinem*, 6. *Non rapere*, 7. *Non tollere membrum de animali viventi*. Dari scilicet septem hæc præcepta anno primo diluvii ait, atque autores affert R. Salomonem & *Seder Olam*. Sed instaurata tunc temporis fuisse ea, atque cum rerum initiis incepisse (juxta superiùs dicta ex Ebræorum mente statuendum. Neque aliter verum est, quod toties occurrit, sive Noacho, sive à Noacho, sive filiis ejus ea esse tradita, eorumve præcepta esse. Cæterùm quod Theologorum binorum, quos antè memoravimus, tàm Posterior, quàm Prior habet de horum præceptorum usu in Gentilibus ad religionem Judaicam admittendis, id immane quantum doctrinæ Talmudicæ atque Ebræorum magistris refragatur. Nullus enim omninò capitum horum in ejusmodi admissione usus; sed tantummodo in *Proselytis domicilii* quos גרים תושבים appellitant, id est, Gentilibus ad incolatum seu pacem in territoriis ditionis Israeliticæ fruendam, tametsi *Proselyti Iustitiæ* non fuerint seu religione Mosaica non omninò imbuerentur, admittendis. Quotquot enim sic tantùm admitterentur, eos in Capitum horum ritè explicatorum observationis futuræ professionem adigebant; florente scilicet eorum statu. Id quod expliciatiùs suo infrà loco etiam demonstratur. Et quoties *Proselytus Justitiæ*, id est, גר הצדק fiebat, ipsa legis Mosaicæ professio cum circumsione aliisque aliquot ritibus (de quibus etiam inferiùs nos fusè (initia fuêre, quibus admittendus erat; nullâ omninò Noachidarum Juris capitum, quà Noachidarum, ea in re habitâ. Christianis autem scriptoribus accedat etiam hic Manasseh Ben Israel Judæus, Archisynagogus (id munus ni fallor gerit) Amstelodamensis, qui & Latinè & Hispanicè de rebus aliquot Rabbinicis scripsit. Septem, inquit ille, *Præcepta, ut traditur in Gemara* Sanhedrin [r] *omnes Gentes observare tenentur, quæ iccirco vocata sunt* שבע מצות בני נח *septem præcepta filiorum Noachi. Ex his (quemadmodum in* Seder Olam *cap. 5. & apud R. Mosem in* iad Chazaqua [f] *legimus) sena Adamo data sunt; Nimirum ut abstineret ab idololatria, 2. Maledictione nominis divini 3. Cæde, 4. Adulterio, 5. Furto, 6. Ut Iudices instituerent, quorum esset curare, ut illa præcepta observarentur. Super hac Noacho septimum*

r *Cap. 7.*

f Sepher Melakim *cap. 9.*

ptimum additum fuit, ne membrum vivo animali amputatum comederet his verbis Carnem cum anima & ſangvine ſuo ne comedas. *Hæc ſunt præcepta ob quorum violationem, ut ex ſacra Scriptura ibidem in* Sanhedrin *probatur, etiam Gentes Mundi à Deo punitas conſtat.* Sic ille in Conciliatore t. Nec alio ſenſu in libris u de Reſurrectione mortuorum; nec diſſono ab eo, qui Talmudicis recipitur, ſi tum Adulterii nomine omnimodum coitum ex Jure Noachidarum homini illicitum, id eſt, tàm maſculorum ac brutorum (ut infra patebit,) quàm ex ſangvine inceſtum contineri admittas, tum Judiciorum Præceptum nil aliud complecti, præter id, quod eſt Judices inſtituere, quorum eſſet curare, ut illa obſervarentur. Qua de re libro videbimus ſeptimo. Sed de generali apud Scriptores numerandi exprimendique Præcepta Noachidarum Majora atque illuſtriora ratione, hactenus. Capita juris hujus, juxta Ebræos, Minora ſeu Obſcuriora infra ſuo in loco ſeorſim habentur. Singulorum autem, tam eorum quæ Majora diximus, atque Illuſtriora, quàm quæ Minora, uberiorem, juxta Talmudicorum, id eſt, tàm Theologorum, quàm Juriſconſultorum apud Ebræos mentem, explicationem, (quam quidem vix aut ne vix quidem attigit ſcriptorum, quantum ſcio, qui Latinè proſtant, aliquis.) libris ſequentibus unà cum Juris Gentibus aliis, atque Ebræis ſimul, ſive ex præſcripto Numinis Imperativi, ſive ex moribus ſeu arbitrio eorum qui rebus præerant, Intervenientis Capitibus Apicibusque ſatis vulgo etiam doctorum incognitis exhibebimus.

t *Quæſt.* 2. *in* De 11. *Latine, ſed* 163. *Hiſpanice.*
u *lib.* 2. *cap.* 9.

Libri Primi

FINIS.

DE JURE NATURALI ET GENTIUM Juxta Disciplinam EBRÆORUM,

Liber Secundus;

In quo *Interdicta* Noachidarum seu *Naturalia*, *bina Priora*, *Cultus* nempe *Extranei* seu *Idololatriæ* atque *Maledictionis Nominis* *Divini* seu *Blasphemiæ* explicantur, unâ cum Jure Ebræis simul atque aliis Gentibus tum *Imperativo* tum *Interveniente*, quod ad interdicti utriusque in ditione Israeliticâ observationem firmandam, priorisque inprimis violationis ansam qualemcunque etiam Noachidis præripiendam superinductum est. Accedit, ut hisce cæterisque sequentibus necessariò prævium, *Proselytorum Justitiæ*, *Proselytorum* Domicilii, *Libertinorum* designatio; aliorum item ad *Jura Gentium*, juxta eorum mores attinentium.

Cap. I.

De Cultu Extraneo *seu* Idololatria, *quod eorum quæ* Juris Noachidarum *seu* Naturalis Majora *seu* Illustriora *sunt*, *Caput est* Primum. *Interdicti hujus violationis* Noachidi, *in ditione Israelitica*, pœna *erat* plerunque capitalis. *Obiter & compendio de* Idololatria Judæorum, *& ut*

& ut aliqui volunt ipsius Synedrii Magni. *Quam* grave crimen *hanc faciant Magistri.* Magiæ infamis *species aliquot* Idololatriam *esse statuunt.*

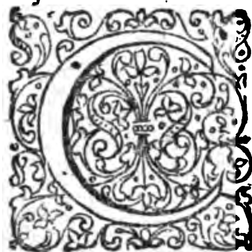

Cultus Extranei nomine (quod Primum est Juris Noachidarum seu Naturalis Illustrioris, juxta libri superioris capite postremo designata, Caput) Noachidis seu Universo humano generi, secundum Ebræos, interdicitur non modò Saxorum, Stipitum, Statuarum, Imaginum, sed etiam qualiscunque Angelorum, Corporum cœlestium, Elementorum, aliusve cujuscunque creaturæ Cultus, sive quà pro Numine supremo ipsa habeatur, sive quà, veluti Intermedia, ad Supremum colenti placandum, invocetur. Imò ut Intermedia tantùm Numina, coli solitas fuisse à Gentilibus Creaturas, sic credebant, ut nec aliter à quoquam eorum aliquam cultam crederent fuisse; quod ex sermone etiam sacro eliciunt. Egregius est ad hanc rem Maimonidis [a] locus, ואתה תדע כי כל מי שעובד עבודה זרה לא יעבדה דעת שאין אלוה בלעדיה ולא דמה מעולם כלל מן העובדים ולא ידמה מן הבאים שהצורה אשר עשה מן המתכות או מן האבנים והעצים שהצורה ההיא היא אשר בראה השמים והארץ והיא הנהיגם אבל אמנם יעבדות על צד שהיא דמיון לדבר שהוא אמצעי בינם ובין האלוה יתברך כמו שבאר ואמר מי לא ייראך מלך הגוים וכו ואמר בכל מקום מוקטר מוגש לשמי וכו רומז אל הסבה הראשונה אצלם וכבר ביארנו זה בחבורינו הגדול וזה ממה שלא יחלוק בו אחד מבעלי תורתנו *Nosti, quicunque fuerit extraneo cultui assuetus, eum non eâ sententiâ eo cultu uti ac si Numen non esset aliud præter id quod colit. Neque enim sive ex ipsis, qui olim colebant, cuipiam venit in mentem, sive ex eis, qui colent imposterum, in mentem veniet, figuram sive ex metallo, sive ex saxo, sive ex ligno confectam, fuisse ipsum Cæli & Telluris Creatorem gubernatoremque. Sed ita eam colunt, quatenus imaginem induit rei alicujus, quæ velut intermedia sit inter ipsos, & Deum Benedictum; sicut & ipse explicat, ubi* [b] *ait; Quis non timebit te ô Rex Gentium. Tuum enim est imperium. Etiam apud omnes sapientes Gentium & in omni imperio eorum non est similis tui. In uno autem* באחת, ubi

[a] More Nebochim. *part.1.c.36.*

[b] *Ieremiæ 10 7. ubi videsis R. David. Kimchium.*

ajua

ἀμη seu *pariter* apud Hellenistas & in vulgatâ substituitur) *desipiunt & stulti sunt, doctrina vanitatis* (eorum) *lignum est*. Atque alibi c, *& in omni loco incensum offertur nomini meo atque oblatio munda, quoniam magnum est nomen meum in Gentibus*. *Vbi causa prima, ex eorum sententia indicatur. Atqui hac de re jam egimus in Opere* d *nostro Majore*. *Neque sane de ea quispiam ex Legis nostræ Magistris dissensit*. Hactenus ille; qui receptam etiam Talmudicorum e heic de Cultus Extranei discrimine, quâ ad Noachidas attinebat, sententiam breviter sic est f complexus.
בן נח שעבד ע"ז חייב והוא שיעבוד כדרכה וכל ע"ז שבית
דין של ישראל ממיתין עליה בן נח נהרג עליה וכל שאין
בית דין של ישראל ממיתין עליה אין בן נח נהרג עליה ואף
על פי שאינו נהרג אסור בכל ואין מניחין אותו להקים מצבה
ולא ליטע אשרה ולא לעשות צורות וכיוצא בהן לנוי
Noachides qui cultu utitur extraneo reus est, modò scilicet juxta assuetum ritum colat. Nam ubicunque ultimo supplicio punitur in foro Israelitico Cultus Extraneus, ibi Noachides, ob similem cultum, gladio plectendus erat. Et ubicunque in foro Israelitico morte non punitur ejusmodi cultus, neque, ob similem, gladio plectitur Noachides. Cæterùm tametsi gladio non fuerit plectendus, interdicitur ei nihilominùs omnimodus cultus extraneus. Neque permittitur ei sive Statuam erigere, sive Lucum plantare, sive Imagines facere, sive quæ sunt id genus alia, ne quidem etiam Ornatus causâ. Loquitur de Noachide seu Gentili Hierosolymis alibive in Ebræorum veterum ditione reo. Israelita autem ultimo supplicio, minimè ob Cultum Extraneum puniebatur, nisi sive propalàm ac disertis verbis Deum sibi Novum invocaret, sive במשתחוה *Adoratione* sive בזובח *immolatione*, sive במקטר *suffimento*, sive במנסך *Libamine*, sive כדרך עבודתו *cultu qui pecularis erat Numini* g *commentitio*; sive בעבודה שהיא מיוחדת לשכם *cultu Numini vero proprio*, illum, idque saltem velut Numen, coleret. Cuicunque igitur ficto Deo sive expressa invocatione Divinitatem apud Ebræos tribueret Noachides, sive ex illis quatuor prioribus ritu aliquo faceret, sive cultum aut Numini Sanctissimo, aut Idolo, ipsi h peculiarem atque proprium adhiberet, ultimo puniendus erat supplicio. Idque partim ex Jure ipsis aliisque Gentibus

c *Malachia* 1.11. *ubi vide ad hãc rem Salomō Iarchium & David Kimchium*.
d *In Iad. halacoth* Iesud. Thora. & Aboda Zara.
e *Gemar. Babylon. ad tit.* Sanhedrin *cap. 7. fol. 56. & 57*.
f *Halach.* Me lakim *cap. 9*.
g *Mecilt̄ha* (*unde Maimonides hal.* AbodaZara *cap. 3. & 4.*) *& Misn. tit.* Sanhedrin c. *7. Gem. Babylon. ibi fol. 60. b. Obadias Bartenorius, alii*.
h *Videsis Deut. 12. 30*.

interveniente, seu ex more majorum superinducto, partim ex Imperativo; non autem ex Naturali seu ipso Noachidarum per se jure, quo Pœnarum species apud homines forenses has vel illas in universum præfiniri neutiquam docent. At verò si quis, præter Osculum aut Amplexum, Saxi jactu Baal Peor, ac corporis denudatione Mercolis seu Mercurium coleret, mortis reus non habebatur. Nam huic peculiaris eratSaxi jactus, illi denudatio corporis. Neutri verò sive Osculum sive Amplexus. Quod de ceteris diis fictis itidem dicendum. Non quod impunè omninò Cultum qualemcunqueExtraneum fieri, nedum licitum fuisse putarent, sed quod ultimo supplicio, ex judicio forensi, illum aliter puniri nollent. Nulla erat Cultus Extranei species, circumstantia nulla, nullæ fermè appendices, quæ non fuêre באזהרה *in Monito* seu *Cautione*, id est, quæ non ita etiam pro interdictis haberentur, ut non modò earum gravius commonefieret populus, verùm etiam, sive ex lege sacra, Excisionis pœna (quam כרת nuncupatam in sequentibus fusiùs explicamus) sive pœna qualiscunque בדי שמים *cælitus infligenda*, sive Verbera, quibus pro vetustissimo reipublicæ instituto culpæ frequentiùs castigabantur, seu id genus pœnæ aliæ, quoties contra quid, heic commissum, nec ultimo supplicio locus erat, sequerentur. Sed de Pœnis ac Judiciis, quà Noachidas spectabant, libro agitur maximè septimo; aliis nihilominùs ea de re subinde, pro re natâ, aliis in locis, ut heic nec imtempestivè interspersis. Summa heic est, voluisse eos à Noachidis seu genere humano, ex præcepto hoc, ita Universi Creatoris Rectorisque Majestatis Divinæ Unitatem Simplicitatem ac Potestatem insociabilem perpetuò esse agnoscendam, ut nec Creaturarum alicui, ne quidem ut medioxumo, cultum liceret exhibere aliquem divinum. Ita nempe se habuit disciplina eorum sacra purâ atque intaminatâ, ut volunt Magistri, quam in Theologiæ & Jurisprudentiæ Pandectis suis docent. Ceterùm hanc nemo nescit moribus perquam adversis sæpiùs interpolatam esse fœdatamque. Ante Templi primi maximè excidium. Seculis enim illis, pro vario hominum perversorum affectu atque dominantium libidine, ita idololatria seu Cultus extraneus subinde apud eos recruduit, ut nullum fermè

ejusdem

ejusdem generis non sit etiam publicè admissum. Id quod passim in federe veteri liquet. De Baalim, Astarte, Lucis sive cultis sive cultui inservientibus, Militia Cœli, Thammuz, ejusdem farinæ ceteris mentio est obvia. Et præ aliis est illud Ezechielis inprimis i observandum; *& ingressus vidi, & ecce omnis similitudo reptilium & animalium abominatio, & universa idola Israel depicta erant in pariete in circuitu per totum. Et septuaginta viri de senioribus domus Israel & Iezonias filius Saphan stabat in medio eorum stantium ante picturas, & unusquisque habebat thuribulum in manu sua: & vapor nebula de thure consurgebat.* Ubi nec illud planè negligendum, Magistros aliquos k septuaginta heic memoratos sumendos velle pro rotundo Synedrii Magni seu septuaginta-unius-viralis numero, iis scilicet, quorum ex dictatis decretisque, juxta divinam in Pentateucho l institutionem, יוצאה תורה לכל ישראל *egreditur* m seu *traditur lex universis Israelitis.* De quibus item sæpiùs dicitur n כל דבר שנותנין ב"ד נפשם עליו סופו להתקיים בידן כמו שנאמר למשה בסיני *Quidquid id fuerit, quod amplexandum censuerint synedrium, id ex eorum autoritate vim sortitur, perinde ac si dictum fuisset Mosi seu à Mose receptum in Sinai.* Id quod intereà sic interdum temperatur, ut pariter aiant o כל גזרה שב"ד גוזרין על הצבור ולא קבלו רוב הציבור עליהן אינה גזרה *Quodcunque decretum tulerit synedrium (Magnum) à populo observandum, id neutiquam vim sortiri nisi si populi pars major id in se susceperat.* Sed hoc obiter. Et de hujusmodi decretis, Synedrii Magni Dignitate & potestate, partisque heic majoris ratione, fusiùs in libris de eodem conscriptis agimus. Tandem verò post Templi primi excidium gens toties icta eousque sapuit (Judaicam dico ita propriè dictam, ut Samariticam colluvionem excludam,) ut nihil magis atque cultum extraneum, idque ex majorum disciplina, quam mali temporis anterioris mores nimium sæpe obumbrarant, sed delere nequibant, velut pestem gravissimam ante alias execrandam fugerent. Occurrunt quidem subinde apud scriptores veteres p de Judaico Angelorum & Astrorum cultu aliquo etiam post secundi Templi excidium testimonia; sed quæ conjecturæ potiùs sunt, nec temerè admittendæ. Et quod è Concione, quàm nescio quis D. Petri nomine insignivit, citatum habetur

i cap. 8. 10.
k Dauid Kimchi, ibidem.
l Numer. 11. 16. & Deut. 17. 10.
m Misna t. Sanhedrin, cap. 10.
n Gem. Hierosolymit. ad tit. Succa c. 4. fol. 54. col. 2. ad t. Shebiith fol. 35. col. 2. halach. 7. ad cap. 1. tit. de Sabbato fol. 3. col. 4. ad cap. 8. tit. Cethuboth fol. 32. col. 3. halach. 11.
o Gem. Hierosolymit. ad tit. de Sabbato c. 1. fol. 3. col. 4.
p Concio D. Petro tributa ap. Clem. Alexand. strom. 6. D. Hieron. Epist. 151. ad Algasiam quæst. 10. & Sidesis Barpinium Ann. Chr. 60.

habetur apud Clementem Alexandrinum de cultu eorum Angelis, Archangelis, Mensi ac Lunæ exhibito, planè hallucinatio est. Angelos quidem, quos & suis designant nominibus, mensibus præesse, ut infrà apertius q ostenditur, aliisque rebus existimarunt, sollicitiùs etiam more majorum in mensium initiis finibusque, adeoque festorum ratione ex Lunæ visione præfinienda semper agere soliti sunt, quod & Concionis illius autor ille sibi memorat, & velut causam ejus, quod de Cultu dixerat, affert r. De cujus verbis alibi r fusius. Sed hæc quid ad cultum? Ita sanè qui Solaris Lunarisque motus apicibus minutiisque, ut temporum ratio sibi in periodis consonet, cruciare se solent, Solem & Lunam adorare seu colere dicerentur. Ita fuêre ex Gentilibus, qui, porcinum Numen s eos adorare t, tradere non vererentur, quemadmodum & alii Asininum, seu t Asini caput. Fortè ex porcinæ carnis abstinentia, quæ præ abstinentia aliarum sacra lege interdictarum, gentilibus multo notior proculdubio & frequentior erat, natum est illud de Porcini numinis cultu convitium; uti & alterum illud de Asino, ex singulari Asini primogeniti redimendi jure u ac more gentilibus perperam intellecto. Sanè utrunque falsissimum esse & cum Apionum, Molonum, id genus aliorum calumniis ceteris connumerandum, nemo, puto, dubitat. *Cœli autem summas advocare auriculas* apud Petronium, & *nil præter nubes & Cœli numen adorare* apud Juvenalem x, tantundemque ab aliis y de Judæis dictum ex eo ortum est, quod solenni eorum locutione Numen sanctissimum, quod solum volebant adorandum, שמים id est, *Cœlum*, sit nuncupatum, uti & Federis novi z linguâ Hellenisticâ. Nubes autem & Cœlum ab eo, qui non ipsum numen, sed Cœlum quod videmus Stellatum, innui putabat, sic conjungi mirum non est. Hinc & Judaica secta quædam Cœlicolæ etiã apud Christianos dictæ, de qua codex a uterque, sed maxime Theodosian9. Sed hæc missa sint. Quod verò ad interdictum Noachidarum seu omnium hominum commune de Idololatria fugienda attinet; illud Magistri dum defæcatam majorum eamque divinitùs acceptam disciplinam de eo tradere conantur, ceterorum quæ sunt Fundamentum primarium faciunt. Unde cum de eo in corpore Mosaico repetito

q lib. 4. cap. 6
r Lib. 2. de Synedrio Magno cap. 13.
s Petronius in Catalectis
t Plutarchus Symp. 4. cap. 5. Videsis Syntagm. de Diis Syris cap. 17.
t Plutarch. loc. citat. Tacit. Hist. 5 Apion. apud Josephum adv. eum l. 2. Videsis Petrum Crinitum de Honesta disciplina lib. 1. c. 9.
u Exod. 13. 13.
x Satyr. 14.
y Strabo l. 16.
z D. Matth. 21. 25. D. Luc. 15. 18.
a Tit. de Judæis, Cœlicolis &c.
b Lib. 16. tit. 7. 19.

petito loquuntur, non ſemel habent c מצות ע"ז כנגד : המצות כולן *Præceptum de Cultu extraneo* ſeu *Idololatria, eſt inſtar præceptorum cunctorum*, & היא עיקר כל המצות כולן *Fundamentum eſt, quo cætera innituntur præcepta univerſa.* Tam nempè ſua ſeu reipublicæ Iſraeliticæ propria, quàm omnium hominum communia, ſeu cum ipſis rerum initiis nata. A quo & illud כל המודה בע"ז כופר בכל התורה כולה ובכל הנביאים ובכל מה שנצטוו הנביאים מאדם הראשון ועד סוף העולם וכל הכופר בע"ז מודה בכל התורה כולה ובכל הנביאים ובכל מה שנצטוו הנביאים מאדם ועד סוף העולם *Quicunque Cultum Extraneum exhibendum eſſe profeſſus fuerit, certè is renunciat non modo Legi univerſæ, ſed & univerſis Prophetis atque Imperatis, quæcunque acceperint Prophetæ ab Ada hominum primo, usque ad finem ſeculi. Quisquis autem Cultui Extraneo renuntiaverit, is profeſſione agnoſcit Legem univerſam, uti & Prophetas univerſos & Imperata, quæcunque acceperint Prophetæ ab Ada usque in finem Seculi.* Nimirùm, dùm unicum agnoſcit quis Deum, nec præter eum alium omninò Colendum (quod heic eſt Cultui Extraneo renuntiare, ſeu exhibendum eum eſſe prorſus nolle) Imperium ſimùl ejus atque Autoritatem, adeoque Legis univerſæ tam rerum initiis æquævæ quàm poſteà divinitùs acceptæ atque Prophetiarum, qualescunque nimirùm fuerint & quatenùs ex eodem imperio atque autoritate pendent, vim palam innuunt illum agnoſcere; Idololatram verò, ſeu qui Creaturæ qualemcunque pro Divino exhiberi velit cultum, ſic, quantum in ſe eſt, aliud in rerum natura facere aut admittere, præter illud, quod reverà unicum eſt, ſive Socium ſive Medioxumum Numen, ut unici illius Creatoris Rectorisque, à quo ejusmodi cultus ſub ipſa creatione expreſſim eſt interdictus, Imperio ſimplici, quà ſimplex eſt, planè renuntiet, ſeu vim ejus Mandata ſortiri, quâ ſatis obſtringantur homines, diffiteatur. Perinde ſcilicet ac ſi omnimodo Juri, quod non tam ex Numinis ejusmodi adſcititii, quàm veri ac unici inſtituto manaverit, vim ac autoritatem quæ ſic obſtringat, dum utrunque vult coli, prorſus denegaret. Nam pro Numine quomodocunque colere aliud quidpiam, eſſe pariter Imperii Divini ſaltem aliquatenus particeps illud facere, intelligunt. Adeoque ubi

c *Maimonides hal.* Aboda zarah *c.* 2. & *Sideſis Gemarum Babylon. tit.* Nidarim *c.* 3. *fol.* 25.

ubi Imperii participes ſunt bini, alterius, quà ſolùm particeps eſt, autoritatem minorem ſimul admitti, quàm quæ ſatis edictis obliget ſola. Atque ad hunc modum ſe habet heic Magiſtrorum ſenſus, tum in ipſo Idololatriæ actu deſignando, tum in Opinionis ſeu Hæreſis, quâ quis, ſine actu aliquo creaturam colendi, eam colendam eſſe fuerit profeſſus, ſcelere deſignando. Tametſi interim hæreſim ejusmodi, ubi cultus ipſe actu non intervenit, Maledictionis Numinis ſpeciem faciunt, adeoque ad Interdictum ejusdem, quod Noachidarum ſeu Naturalium ſecundum heic eſt, rectè trahunt, ut inferius [d] oſtenditur. Illud verò prætereundum non eſt, ad ſpeciem primam earum, quæ ſuperius enumerantur idolatriæ, id eſt, ad eam, qua quis Deum ſibi novum invocaret, ſeu Creaturæ divinitatem tribueret, referri à Magiſtris [e] id quod habetur in ſacris literis de infamibus Magiæ ſpeciebus [f] morte plectendis. Nam à Magis ejusmodi cultum divinum innuunt Spiritibus neſcio quibus exhiberi aut divinitatem quadamtenus tribui, dum quaſi Numinis alicujus, ſeu ejus, quod ſtatum rerum ordinem ac ſcientiam Numinis inſtar ſupereminet, loco habentur. Maimonides [g] כל מכשף הוא עובד ע"ז בלא ספק אבל בדרכים מיוחדים זרים בלתי דרכי. עבודת ההמון לאלהות ההם *Quilibet magus citra dubium eſt Idololatra, modo tamen peculiari & diverſo ab eo, quo vulgus Idola colit.* Sed de Magis, quales diximus, ſumendum eſt. Apud eum videſis hac de re plura; uti & quæ de Ariolis, Auguribus, id genus farinæ aliis occurrũt infra capite ſeptimo.

[d] *Cap. 11. huius libri.*

[e] *Halach.* Aboda Zara *cap.* 6.

[f] *Exod. 22. 17. Levitic. 20. 27. Videſis de eis, juxta Magiſtrorum placita, Paul. Fagium ad Levitic. 19. 31. Munſter ad Levitic. 20. Cõſtãtin, L' Empereur in Notis ad Paraphr. Daniel cap. 2. verſ. 2.*

[g] More Nebochim *part. 3. c. 37.*

Cap. II.

Ex Jure Ebræis Gentibusque *aliis partim* Imperativo *partim* Interveniente *(utrumque* Gentium Jus *heic vocamus)* Templa, *& quæ cetera ad* Cultum *attinerent* Extraneum, *in Ebræorum ditione qualicunque*, diruenda, abolenda. Noachidis *ex eodem jure* Interveniente *non ibi permiſſa, quæ Cultus ejusmodi novandi anſam aliquatenus præbere poſſent, tametſi ex* Jure Naturali *ſeu hominum omnium communi omninò licita.* Perſonarum, *quæ ſive è Gentiliſmo in eorum ritus tranſirent, ſive ſedibus intra eorum ditiones* Gẽtium *hoc* jure *fruerentur*, Conditio, Status Diſcrimina. Proſelytorum Juſtitiæ Initiationis Rituum (ut Circumciſionis. Baptismi. Sacrificii) *Vetuſtas, Exempla, Eorum ſcilicet qui ex* hominibus Liberis *fiebant.*

Ha-

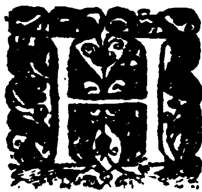

Actenus de Cultus Extranei Interdicto Naturali seu Noachidarum, id est, omnium pariter hominum communi. Ex instituto autem, non modò Jus illud Naturale seu omnium hominū gentiumque ex imperato Numinis, juxta disciplinam Ebræorum, commune tradendum est, verùm etiam angustius illud Jus, quod Gentium in Operis lemmate nuncupamus. Jus scilicet Noachidis seu Gentibus finitimis, vicinis, aliis, sive quæ seu quarum pars aliqua solo Judaico sedes haberent, sive quibuscum bellum gererent, sive quæ in eorum ditionem quovismodo transirent, seu federe, pacto, usu qualicunque cum ipsis jungerentur, Ipsisque tantummodò commune erat; idque sive ex Imperato etiam Numinis ipsis atque aliis ejusmodi, tametsi diversimodè, Imperativum, sive ex Constitutionibus, Pactis Moribusve solùm superinductis, Interveniens, nec ad alias omninò Gentes ex autoritate sui ullatenus diffusum. Ex Imperativo hoc jure ad cultum Extraneum attinente diruenda ab Israelitis fuêre Gentium delubra, atque id genus cetera cum universis eorum appendicibus. Legis verba sunt, [h] *Diruetis omnia loca, in quibus coluêre Gentes, quas possidebitis, Deos suos &c.* Quod de solo Israelitico tantùm, seu terrâ promissâ, ex ipsa legis indicatione, capiunt. Non de terris aliis sibi subactis. Ajunt enim, [i], מצוה לרדוף אחרי ע"ז עד שנאבד אותה מכל ארצנו אבל בחוצה לארץ אין אנו מצווין לרדוף אחריה *Imperatum est nobis, ut persequamur Cultum extraneum, usque dum eruatur è cuncta terra nostra. At verò extra terram nostram imperatum non est, ut persequamur eum.* Id etiam genus sunt illa de federibus, aut pactis cum populis idola ibi colentibus non ineundis, quæ in sacris literis [k] obvia. Sed de pactis & federibus ejusmodi plura inferiùs; ubi de Septem populis ac Jure Belli & Pacis Imperativo & Interveniente agitur. Hæc autem ideò maximè imperata sunt, ne idololatriæ contagione faciliùs postmodùm inquinarentur Israelitæ. Quam Legis sacræ rationem imitati ipsi, Jus superinduxerunt Interveniens de omnimodis templis, aris, lucis, ceterisque idolorum cultui sacratis rebus diruendis abolendisque, etiam in territorio qualicunque alio bello sibi subacto. Nam tametsi de ejus-

h *Deuteron.* 12. 2. *Exod.* 34. 13.

i Maimonides *halach* Aboda Zara *cap.* 7. *Mos. Mikotzi præcept. Affirm.* 14. Sepher Siphri *f.* 39. *col.* 1. *Misna & Gemara tit.* Aboda Zara *cap.* 3.

k *Exod.* 34. 15. *Deuter.* 7. 2.

ejusmodi territorio, quantum ad hanc rem, nihil in Imperativo Gentium hoc jure à Numine expressim præstituebatur, attamen כל מקום שנכבוש אותו נאבר כל ע"ז שבו *Quoties territorium ejusmodi subactum est, aboleri in eo, quicquid idolis est dicatum*, *ex more solebat*. Adeò ut in eorum ditione idolorum cultus ex jure, partim Imperativo, partim Interveniente quod diximus Gentium, omnimodus abolendus esset, nec magis Noachidis, quàm Israelitis permittendus. Etiam ex jure hoc interveniente, pœnarum fuêre genera, quibus ex sententia forensi Noachides, juxta capite superiori dicta, in Ebræorum ditione idololatra afficiebatur. Inde item Idololatrarum consuetudinem, uti & commercii genus omne, quod suspicionem, sive de promovenda, sive sustinenda idololatria injiceret, in vetitis [l] habebant. Quin neque Noachidis, nedum Israelitis, apud ipsos permissum est quidpiam, quod ex civili & singulari Israelitis jure ideò vetitum, ne fortè idololatriæ animis in eam pronioribus occasionem seu ansam præberet, utcunque per se seu jure Noachidarum aut Naturali non omnino illicitum. Idque ex jure quod diximus Interveniente. Quale est illud ad calcem verborum ex Maimonide paulò post initium capitis superioris citatorum; scilicet, *Nec permittitur ei* (Noachidi) seu, *Non permittunt eum, sive Statuam erigere, sive Lucum plantare, sive Imagines facere, sive quæ sunt id genus alia, ne quidem Ornatus causâ*. Neque enim id capiendum perinde ac si velint facultatem Statuam erigendi, Lucum plantandi, Imagines faciendi Noachidi ex jure simpliciter suo, seu quod humani generis commune est, quemadmodum idola colendi, negari. Nam hæc & ejusmodi qualiacunque extra territoria seu ditiones Israeliticas degentibus pro arbitrio, modò non in Cultum extraneum, facere Noachidi licuisse non dubitabant. Cum verò in corpore Mosaico, præter ipsum Cultus extranei interdictum, quod universale est, non semel repetitum, compluria haberentur alia divinitùs ideò ipsis posita, ut populus in idololatriam propensior non solùm ab ea ipsa, sed etiam ab omnimodis rebus, quæ eam quovis modo in animos leviores fortè revocare possent, penitus arceretur; quæ tamen Noachidas seu alios præter ipsos, & qui in eorum ritus transierant, obstringere negant, utpote sibi peculiaria & solùm

[l] *Videsis Maimonid. halach.* Aboda Zara *cap. 9. Mikotzi prae. Neg. 48. Ios. Karo in* Shulcan Aruch *lib. Iore Dea, c. 134. & Misn. & Gemaras superiùs citatas.*

ſolùm poſita; Idcircò Mos, Pactum ſeu Conſtitutio ipſis aliiſque Gentibus ſibi commiſtis Interveniens ſuperinducta eſt ad eas ita regendas cohibendaſque, ut nec illis permitteretur quid in ditione Iſraelitica facere, unde forsàn velut ab Exemplo ſeu Invitamento alitervè idololatria ſic prorſus abolenda recrudeſcere poſſet. Juxta etiam illud ipſi Moſi tributum apud Joſephum m, *Δεῖ μηδὲν εἶναι τοιοῦτον συγκεχωρημένον, ἐξ οὗ κατὰ μίμησιν παρατροπή τις τῶν κατὰ τὴν πολιτείαν ἔσοιτο, Cavēdum eſt, ne quid ejuſmodi permittatur, ex cujus imitatione mores publici depravari queant.* Hæc autem ut rite intelligantur ſimul cum aliis, quæ de Noachidis, Gentilibus, Proſelytis, inter Ebræos ſeu in eorum ditione degentibus, ac de Jure, ſive Imperativo, ſive Interveniente ad illos variatim ſpectante ſeqvuntur, præmittere viſum eſt Perſonarum ejuſmodi apud eos Qualitatem & Conditionem, ejuſque Diſcrimina, quibus non ſatis animadverſis, quicquid de jam memorato jure occurrerit, in obſcuro nimis & confuſo remanebit. Hoc ſimulac præſtitimus, ad Statuas, Lucos, Imagines, qua locum heic habent, aliaque pariter ejusmodi tam Noachidis quàm Iſraelitis ex Jure illo Interveniente interdicta redibimus. Bina fuêre hominum ex Noachidis ſeu Gentibus genera, quibus ſedes licitæ in imperio Iſraelitico. Alterum eorum, qui in ritus Ebræorum prorſus tranſierant, ſeu juris Moſaici corpori nomina palàm, admiſſi juxta modum ſtatim indicatum, dederant. Alterum eorum, quibus ſedes ibi citra aliquam Judaiſmi profeſſionem permiſſæ. Prioris generis, alii Conditionis ſeu Status fuêre Liberi, quos גרים הצדק *Proſelytos Iuſtitiæ* ſeu *Iuſtos* nuncupant, alii Servi, alii demum Libertini משוחררים dicti. De hiſce ordine ſuo. Et primò de Ritu hoſce omnes utriusque generis Admittendi ſeu Initiandi, dein de Admiſſionis ſeu Initiationis Effectu. Nam leges illas ſacras, quibus generatim imperatum eſt n, ſi peregrinus fuerit apud vos, לא תונו אתו *Non vexabitis eum*, aliaſque o, quæ breviter conceptæ parilem omninò peregrini atque Ebræi conditionem facere videntur, ita interpretantur paſſim Talmudici, ut ſine diſtinctionibus aliquot ſubtilitatibuſque à majoribus acceptis, quarum præcipuas ſaltem jam dabimus, ea nolint intelligi. Cum ex Noachide ſeu Gentili conditionis

m *Originum 4. cap. 8.*

n *Exod. 22. 20. Levit. 19. 33. & vide 25. 36.*

o *Num. 15. 15. Videſis S. Thom. 1. Secunda, quæſt. 105. art. 3. Adde Conſtantin l'Empereur in* Baba Kama, *cap. 4. §. 3.*

nis Liberæ fiebat Proselytus Justus, id est, cum in fedus, quod cum Israelitis icerat Numen, recipiebatur Gentilis, Tria illa, adhibebantur Initiamenta, sine quibus nec ipsi Israelitæ fedus illud, juxta receptam ipsorum sententiam, primò inierant, nimirum מילה טבילה וקרבן *Circumcisio*, *Ablutio* seu *Baptismus*, & *Oblatio* seu *Sacrificium*, qua de re etiam alibi p diximus. בשלשה נכנסו ישראל לברית במילה בטבילה וקרבן inquiunt *Tribus initiamentis inierunt Israelitæ fedus, Circumcisione, Baptismo & Oblatione.* Id docent passim Talmudici q. De Circumcisione, tum quà ad Israelitas r spectabat, tum quà ad Proselytos s nemini non constat. Baptismi in his initiamentis rationem seu primum testimonium sive usum in deserto cum legem Deus O.M. erat traditurus, eliciunt ex illo ad Mosem t *Vade ad populum & sanctifica illos hodie & cras, laventque vestimenta sua, ut sint parati in diem tertium, quoniam in die tertio descendet Dominus in oculis totius populi super montem Sinai.* Et paulò post; *Descenditque Moses de monte ad populum, & sanctificavit eum, cumque lavissent vestimenta sua, ait ad eos, estote parati in diem tertium, &c.* Ita vestimentorum ablutione ipsorum qui vestiebantur ablutionem contineri u seu indicari volebant. Utcunque verò ratio seu origo sit petenda de re ipsa, id est, de Proselyti Baptismo modo infra indicato adhibendo uno consentiunt ore, ex majorum placitis ac more edocti. Oblationis jus huc afferunt, ex eo quòd acceptam legem propediem Sacrificia, seu Oblationes insequerentur. *Et scripsit x Moses omnia verba Domini, surgensque manè ædificavit altare sub monte, & duodecim statuas seu titulos secundum duodecim tribus Israel, misitque juvenes de filiis Israel, qui adduxerunt holocausta & sacrificaverunt sacrificia pacifica Domino, nempe juvencos.* Proselyti verò cooptati Oblatio, seu Initiationis sacrificium holocaustum erat, sive, scilicet ex pecore, sive turtures aut columbi. Ita dum stetit templum. Nam eo exciso, tertium hoc initiamentum usque in ejusdem instaurationem comperendinatum volunt. Proselytæ autem Baptismo duntaxat & Oblatione initiabantur. Unde & apud Gulielmum Parisiensem y legitur, *Intrant* (mulieres) *in pactum Abrahæ per quædam baptismata & traditiones, quæ in corpore legis non inveniuntur.* Sed nec Circumcisio sola nisi accederet Baptismus, neque

p *De successi- on. in bona cap.* 26.
q *Gemara Babylon. ad tit.* Iabimoth *c.* 4. *fol.* 46. *a.* & *tit.* Cerithoth *cap.* 2. *fol.* 8. & 9. *Maimonid. halach.* Isuribia *c.* 13. & 14. *Moses Mikotzi Præcept. Negat.* 116. *R. Ioseph Karo in* Shulcan Aruch *tit.* Iore dea *cap.* 268.
r *Gen* 17. 10.
s *Exod.* 12. 48
t *ibid.* 19. 10.
u *Vide Levit.* 11. 25. & 14. 47. & 15. 10. & 23. &c.
x *Levit.* 19. 24.3.
y *Lib. de legibus cap.* 3.

neque hic, nisi & illa accederet; Proselytum faciebat. Numerus item Israelitarum Ternarius qui baptismo præessent, uti & Tempora, velut & alia idonea, præstituebantur. Nec Baptismo solùm, verùm etiam Circumcisioni Proselyti ejusmodi Triumviros adesse debuisse volunt aliqui, eosque omnes כשרים לדין *Qui rite judicia apud Ebræos exercere possent*, id est, sanguinis defæcatissimi Israelitas, etiam & Jurisconsultos. Sed Triumviri Baptismo solùm plerunque præficiuntur, velut ritui cujus heic maxima ratio, Maimonides z; גר שמל ולא טבל או טבל ולא מל אינו גר עד שימול ויטבול וצריך לטבול בפני שלשה והואיל והדבר צריך בית דין אין מטבילין אותו בשבת ולא ביום טוב ולא בלילה ואם הטבילו הרי זה גר *Proselytus qui circumciditur, nec tamen baptizatur, aut qui baptizatur, nec circumciditur, Proselytus neutiquam habendus, antequam tam baptizetur, quàm circumcidatur. Neque legitimus erat baptismus, nisi coram Triumviris perageretur. Et cum actus sit forensis* (Triumviri nempè, qui huic negotio sic præerant, Fori genus erant, sive autoritate publica, sive velut ex compromisso seu auspiciis eorum, quorum intererat, uti & in rebus aliis fieri assolebat, selectum) *ideo nec Sabbato baptismus ritè satis adhibebatur, nec die festo, nec noctu. Quibus temporibus nihilominùs si fortè adhiberetur, Proselytus quidem is erat, qui sic baptizatus.* Actus scilicet non irritus erat, tametsi fieri non debuisset. Quod de tempore adjicitur, ex singularibus sessionum forensium diebus & horis habetur. At verò si pauciores, quàm qui Triumvirorum numerum constituerent, Baptismo aderant, irritus a nec pro initiamento habebatur. Gentilem seu Noachidem, qui in fedus hoc suum, sive pellectus, sive ultrò recipi cupiebat (id quod להכנס ולהסתופף תחת כנפי השכינה non raro appellant, id est, *Intrare & tutam habere stationem sub alis Majestatis divinæ*, & להכנס לקהל ישראל *Introire in congregationem* seu *Ecclesiam Israel*) de rei gravitate plurifariàm monebant b, de Gentis, cujus in societatem cooptandus esset, dignitate, de Justorum mercede, pœnâ impiorum, futuro seculo, Præceptorum Mosaicorum onere, id genus ceteris; diligenter etiam an ob simplicem Judaismi amorem in illum transire desideraret explorantes. Quo ritè peracto, post sinceram Judaismi professio-

z Shulcan Aruch *lib.* IoreDea *cap.* 268. 9.3. a *Halach.* Isuri bia *c.* 13 *& cap.* 14. *& R. Iochanan Gemar. Babylon. ad tit.* Iabimoth *c.* 4. *fol.* 46. a *& videsis R. Mosem Bar-Nachmanin* Pirush Tora *fol.* 213. b *Talm. Hierosolym. apud Mos. Mikotzi præcept. Negat.* 116. *Gemara Babylon. ad tit.* Iabimoth *c.* 4. *fol.* 47, b *Gloss. Talmud. ad tit.* Cethuboth *c.* 1. *fol.* 11. a.

b *Gem. Babylon. tit.* Iabimoth *cap.* 4. *fol.* 47. a *Alphesius part.* 2. *fol.* 419. *Loci alii ante citati. & videsis Guil. Schikard. de Iure Regio cap.* 5. *Theorem.* 17. & *Paraphras. Chald. Ruth c.* 1. & *Iarchium ibid.*

nem, eum circumcidebant. Professionem scilicet integram & perfectam totius Judaismi, & uniuscujusque legis Mosaicæ capitis. Nam si unicum aliquod observare renueret, federe sacro arcebatur. Gemara Babylonia c, גוי שבא לקבל דברי תורה חוץ מדבר אחד אין מקבלין אותו *Si Gentilis adveniret, ut in se susciperet capita legis excepto unico aliquo, eum non admittebant.* Non scilicet in conditionem Proselyti Justitiæ, qualem heic tractamus. Si anteà ex more sive veterum Ægyptiorum, d, Ismaelitarum, Æthiopum, Colchorum, sive aliorum, quorum in moribus circumcisio, aliterve fuisset circumcisus, eliciendum tamen fuisse plerunque e volunt דם ברית *Sanguinem fe-deris* ex præeuntis circumcisionis cicatrice. Id quod etiam fieri solitum Samaritis, quando ex eis Proselytus factus; scribit Epiphanius f. Sed eos, id est, Cuthæos, in Proselyti Justitiæ jus seu conditionem, olim non recipiendos ex edicto Ezræ scribit R. Eliezer g, ob odium scilicet in eos inde natum, quod urbis instaurationem pro viribus impedierant. Quod si כרות הגיד אין מלתו מעכבת מלהתגייר וכנר לידה בטבילה *Abscissum fortè h ante esset ei membrum virile, id non obstabat, quo minus Proselytus fieret. Sufficiebat ea in specie solus* Baptismus, quemadmodum in fœminis in Judaismum cooptandis. Circumcisioni Proselyti accessit, ut ritûs appendix solennis, hæc benedictionis formula i ברוך אתה ה אלהים מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו למול את הגרים ולהטיף מהם דם הברית שאלמלא דם הברית לא נתקיימו שמים וארץ שנ אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי *Benedictus sis Domine Deus Rex mundi, qui sanctificavit nos preceptis suis, & jussit nos circumcidere Proselytos, & ex eis elicere sanguinem federis. Quia nisi sanguis federis fuisset, neutiquam firmata fuissent Cœlum & Terra, juxta quod & dicitur* k, *Absque pacto meo seu federe meo fuisset, Diem & Noctem leges Cœli & Telluris non posueram.* Israelita, qui Proselytum circumcidebat, sic benedictione præibat; membro, dum ea pronuntiabatur, si Major ætate esset, obtecto. Benedictionem item adhibebant, ut actibus aliis plerisque, Israelitarum circumcisioni. Sed ab hac,

c Ad tit. Becoroth cap. 4. fol. 30. b. d Iosephus l. 8. c. 4. Herodotus lib. 2. Origen. contra Celsum l. 5. D. Ambros. in Levit. cap. 12. 4. D. Hieronym. lib. 2. in Ieremiam cap. 9. alii. Vide Petrum Cunæum de Rep. Ebræor. lib. 3. cap. 5. e Gemar. Babylon. ad tit. Iabimoth c. 4. fol. 47. a. Maimonid. & Mikotzi locis citatis, & Halach. Milla cap. 1. §. 7 & vide ibi citata à R. Iom Tob in Migdoloz f Lib. de Ponderibus & Mensuris & vide Gemar. Hierosolymit. ad tit. Sabbath cap. 18. fol. 17. col. 1. g Perek 38. & vide Io. Morin. Exercit. in Pentat. Samarit. 1. cap. 2.

h Shulcan Aruch lib. Iore Dea c. 268. §. 2. i Maimonides halach. Milla c. 3. §. 4. k Ier. 33. 25.

ut res :

ut res ipsa postulavit, aliquantulùm ea discrepabat. Veluti *Benedictus &c.* וצונו על המילה & *jussit nos circumcisione uti*, & וצונו למול את בנינו & *jussit nos filium circumcidere.* Prior nempe formula in usu, cum quis alterius filium circumciderer; posterior, cum suum. Atque aliam insuper adjicere solebat Pater. Astantes autem, tàm ubi Proselytus, quàm cum Israelita circumcisus est, adclamabant, כשם שהכנסתו לברית כן תכניסנו לתורה ולחופה ולמעשים טובים *Quemadmodum introduxisti eum in fedus, sic introduc nos in legem, & protectionem* seu *salutem, & bona opera.* Abluendum autem Proselyti (quemadmodum uniuscujusque immundi) corpus omninò integrum erat [l], idque in מקוה מים *confluente seu conceptaculo aquarum* naturali, veluti fluvio, stagno, fonte. Cavendum item, ne corporis particulæ ulli maneret quid, quod ejusdem ablutionem impediret. Id חוצץ nuncupant, seu quod obstat, quo minus integrum corpus ejusve, quod idem heic est, tota superficies pariter abluatur. In hoc genere enumerant oculorum mucum, cicatricum crustulas, sangvinem induratum, aliasque sortes cuti adhærentes perplurimas. Scilicet voluêre aquâ passim continuâ corpus ablui. Unde aiunt res שהמים באין בהן *per quas transit aqua* (veluti etiam vestium aliquot genera) aut שלא מבדילין בין הגוף ובין המים *Quæ corpus & aquam non interveniebant*, seu *hanc ab illo non separabant*, אין חוצצין *Ablutionem non impedire.* Subtilitates heic habent non paucas de מקוה מים הכשר לטבילה *Confluente* seu *conceptaculo aquarum, quod baptismo ritè posset adhiberi*, in quibus nihil minùs admittunt, quam ut aquâ haustâ, aut conceptaculis artificiosis receptâ, quis ritè omninò sive ut Proselytus sive aliter mundaretur, nisi ubi fortè pauxillulum haustæ in conceptaculum naturale alias idoneum incideret. Et quoties conceptaculum aquæ ipsum ejusmodi non erat, ut rite in eo esset lavandum, aut per res, quales diximus, aquam ad corporis superficiem non admittentes, integrum corpus non baptizabatur, לא עלתה לו טבילה *Baptismus lavato non profuit*, seu *irritus habebatur.* Baptismus autem non adhibebatur, antequam circumsionis vulnusculum integrè resanaretur. Tunc eum baptismo suscipiebant, ita ut, dum in aquâ stabat ipse, Triumviri

[l] *Maimonides halacha* Isuribia *cap.* 13. *& tunc vide cap.* 11. *& dein eundem halach.* Mikvaoth *c.* 1. 2. *&c.*

ſupernè inclinarent ſuper eum tàm graviora aliquot, quàm leviora præceptorum binis vicibus explicantes. Ita etiam præcepta aliquot utriusque generis explicabant, ubi Proſelyta baptiſmo erat initianda. In Præceptorum autem corpore, quod obiter monendum, Graviora quæ חמורות vocant הן שחייבין עליהם מיתת ב"ד או כרת ושבועת שוא ושקר אף ע"פ שאין בהן כרת הרי הן מן החמורות *Quorum* m *violationi imminebat ſive ultimum ſupplicium ex ſententia forenſi inſligendum ſive Exciſio* (de qua plura inferiùs) *uti etiam præcepta de Iuramento vano & falſo, quibus tametſi non adjiceretur Exciſionis pœna, inter graviora ſunt nihilominus etiam numeranda.* De levioribus verò, quæ קלות nuncupant, poſt graviora ſic deſignata, ושאר, inquiunt, מצות לא תעשה ומצות עשה שאין בהן כרת הם הקלות *Cætera præcepta Negativa & Affirmativa, quorum violationi Exciſio non imminet, leviora ſunt.* Fœmina in aquis collocabatur collo tenus à fœminis tantùm, quæ eam lavarent, dum adſtabant Triumviri baptiſmum ritè obſervantes, quibus pudoris causà facies avertendæ, abeundumque ipſa ex aquis aſcendente. Ita autem Baptizatus Benedictione n uſus eſt etiam ipſe ſimulac è lavacro aſcenderat, eâque על הטבילה ſeu *ob Baptiſmum.* Cave putes baptiſmum ſeu ablutionem hanc commune quid, præter ipſas aquas, habuiſſe cum quotidianis illis Judæorum lavacris, de quibus Tertullianus o, alii p. *Semel*, inquit Tertullianus, *lavacrum inimus* Chriſtiani, *ſemel delicta diluuntur, quia iterari non oportet. Cæterum Iſrael Iudæus quotidie lavat, quia quotidie inquinatur. Quod ne in nobis quoque factitaretur propterea de uno lavacro definitum eſt.* Verum quidem eſt, quotidianis ablutionibus, uti hodieque, asſvetos olim eſſe Judæos. At vero ſolennis illa, quâ Proſelytus Juſtus fiebat, unica tantùm erat. Rite peracta, neque ex minoris Proſelyti, poſtquam ætatem compleverat, diſſenſu, ut mox dicetur, irrita habita eſt. Nunquam iterabatur, nequidem in poſteris. Adeo ut plane de uno lavacro etiam apud Judæos, dum de eo, quod initiationis erat, loquimur, fuerit definitum. Nec ſi Proſelytus ætate major initiatus, ut apoſtata, Judaismo renuntiaſſet, unquam iterandus erat ei baptiſmus. Atque hoc demùm erat, *Neophytum vel Proſelytum facere,*

m *Maimonides halach.* Theſuba *ca.* 3.

n Shulcan Aruch *lib.* Iore Dea *c.* 268. §. 2.

o *Lib. de Baptiſmo c.* 15.

p *Petrus Bleſenſis adv. Perfidiā Iudæorum. cap.* 26.

facere, quæ locutionis formula in Evangelio q. Ut Gentiles Majores ad hunc modum ex animi sui sententia Proselyti fiebant, ita Minores (masculi ante annum decimum tertium præter diem unicum, fœminæ ante duodecimum & diem insuper expletum) ex sententia sive Patris sive fori, cui suberant, in Judaismum pariter cooptati. Atque actus tàm forensis, quàm paternus assensum eorum, tum in Circumcisione r & Baptismo, tum in Sacrificio offerendo, quod sequebatur, supplebat. Nempè s גר קטן מטבילין אותו על דעת בית דין שזכות הוא לו *Proselytum minorem baptizabant ex sententia Fori, quia in commodum ejus res cessit.* Nimirùm quod in minoris commodum cedebat, quoniam ipse לאו בר דעת הוא *Filius assensus non erat*, seu *ritè assentire nequibat*, id ita ex Fori sententia, quæ assensus minoris vicem obtinuit, perficiendum. Idem de Fatuo t Jus. Si verò Minor, simulac ætatem compleverat, Judaismo renuntiasset, nec eum omninò, postquam major erat, fuisset amplexus, ita dein evanuit u, quicquid accesserat per initiamenta, quibus ex assensu sive paterno sive forensi cooptatus est, ut in Gentilis planè conditionem rediret. Nominantur Proselyti hujusmodi justi in sacris literis x non raró הגרים הגרים בתוככם προσήλυτοι προσκείμενοι ὑμῖν *Proselyti vobis adjecti*, seu *juris vestri participes*, ut Hellenistæ, qui in eundem sensum idem aliter subinde reddunt. Item גר אשר בשעריך *Proselytus* seu *advena*, *qui in portis tuis* hujusmodi Proselytum interdum, ut in Decalogo, denotat. Alias habent y ejusmodi designationes. Interdum etiam simpliciter גרים dicuntur seu *advenæ*, ex re, circa quam versatur nomen, discriminati ab illis, qui Proselyti domicilii erant, de quibus infra. Unde fit, ut, quoties simplex nomen גר seu *Proselyti* in lege sacra aliqua simul occurrit cùm nomine אזרח *indigenæ*, neque objectum ipsum legis omnium hominum aliàs commune est seu Naturale, non magis indigenam pro Ebræo seu Israelita originario sumant, quàm Proselytum pro Proselyto tantùm Justo, seu quod idem est pro בן ברית *filio federis*. Legis verba sunt: *Et omnis z anima, qua comederit cadaver aut raptum à bestia* (באזרח ובגר) *sive indigena fuerit, sive peregrinus, lavabit vestimenta sua &c.* Ibi in commentariis priscis a, וכל נפש יכול אף תושב ת"ל גר אי גר יכול אף גר תושב

q Matth. 23. 15.
r Vide 1. Mac cab. 2. 46.
s Gemar. Babylon. ad tit. Cethuboth cap. 1. fol. 11. a & Gloss. Ibidem. Maimonid. hal. Isuri bia cap. 13. Shulcan Aruch Iore Dea cap. 268. §. 7. & 8.
t Shulcan Aruch l. Iore Dea cap. 267. §. 6.
u Idem. ib. c. 268. §. 7. & 8. & Maimonid. Halach. Melakim c. 10.
x Levitic. 16. 29. 17. 8. 25. 6. Exod. 12. 49. Num. 15. 13. & c. & Videsis gloss. Iarchi ad Levit. 24. 10.
y Videsis R. David. Kimchi in Iosua cap. 8. 35.
z Levitic. 17. penult.
a Sepher Siphra col. 171. & Pesiktha Zotertha f. 23. col. 2.

תושב ת״ל אורח מרי״ת אורח בן ברית אף גר בן ברית *Et omnis anima; quibus verbis comprehendi forsan videatur etiam Gentilis. Sed animadvertendus est Proselyti nominis heic usus. Quid Proselytus? Eo nomine venire videatur etiam forsan Proselytus domicilii. Sed animadverte indigenæ nomen conjungi. Quid autem eo in loco indigena? Certè filius federis. Unde & Proselytus ibi est filius federis.* Scriptoribus etiam Christianis Proselyti Justi Γειῶραι οἱ ἐπιμικτοι *Proselyti immisti* interdum nuncupantur, ut habetur apud Eusebium b, alios. Sed verò nomen quidem Proselyti Justi tribuunt interdum nonnullis, ad quorum initiamenta juxta rationes memoratas ritus jam dicti omnes attinere nequibant. Nam & Abraham ipse, quocum primò circumcisionis fedus initum est, ita comperio c, appellatum. Postquam autem rationes, quas de Baptismi & Oblationis initiis afferunt, natæ sunt, Primus, quantum observavi, qui in Proselytis Justitiæ nomine memoratur, est Iethro Mosis socer. In *Semoth Rabba* d legitur eum dictum fuisse Jether (& polyonymum fuisse certò scimus) כשהוא גוי שנ׳ וישב אל׳ יתר חותנו ומשנתגייר הוסף לו אות אחת כשם שעשה לאברהם ונקרא יתרו *Dum Gentilis* seu *Paganus fuit, juxta illud, quod in sacro* e *habetur sermone; & reversus est ad Iether socerum suum. Simul ac autem factus est Proselytus, litera unica adjecta est illi, uti & olim Abraha, & vocatus est Iethro.* Proselytum item eum factum ait Gemara f Babylonia, Et in tabulis apud Judæos genealogicis sub Christi tempora fuêre, quæ stemmata Proselytorum g τῶν ἀπ᾽ Αἰγύπτου συνεκπεσόντων ἐπιμίκτων *Qui ex Aegypto, patriis renunciantes institutis commiscebantur* cum Israelitis. Quin Ægyptium illum בתוך בני ישראל *Inter filios Israel* h, blasphemi patrem, Proselytum fuisse vult Iarchius. Nam ad vocabula ea is; מלמד שנתגייר *Inde discendum est, eum Proselytum factum esse:* Quod tamen pro argumento necessario capi nolunt alii i. Sed & quamplurimos factos esse Proselytos Mosis tempore memorat Philo k, uti & D. Ambrosius, qui *fæneravit*, inquit l, *Moyses Gentibus, qui Proselytos acquisivit.* Observant etiam ad illud Josuæ m de Rahaba, patreque ejus ac matre, *positos fuisse extra castra Israelitarum*, ibi positos esse & relictos n עד שיתגיירו ויבואו לדת ישראל ואחר

b Eccles. hist. lib. 1. c. 7.
c Machzor part. 1. fol. 150. b & 175.
d Parash. 27
e Exod. 4. 18.
f Ad tit. Zebachim cap. 14. fol. 116. a.
g Euseb. Hist. Eccles. 1. c. 7.
h Levitic. 24. 10.
i Nachmanides in Pirush Tora fol. 113 b
k Lib. 1. de Monarchia.
l Lib. de Tobia cap. 19.
m cap. 6. 23.
n R. David Kimchi ad dict. locum.

אחר שנתגיירו ישבו בתוך ישראל במו שאמר ותשב בקרב ישראל עד היום הזה. *Usque dum Proselyti fierent & Iudaismum susciperent. Proselyti autem facti sedes habuere inter Israelitas, juxta illud, & habitavit inter Israelitas usque in diem hodiernum.* De Rutha Moabitide item proselyta facta luculentum est in paraphrasi ejusdem historiolæ sacræ Chaldaica o (cui heic Magistri concordes) testimonium. Et de Nabuzardane, aliis in Gemara p Babylonia. De sequentibus seculis plura suis in locis obiter dicentur. Legitur autem in Gemara Babylonia q לא קבלו גרים לא בימי דוד ולא בימי שלמה. *In more positum non erat proselytos admittere seu recipere aut Davidis tempore aut Salomonis.* Quod à clarissimi nominis Magistris r ad hunc modum explicatur. Proselyti hujusmodi nomine initiari debuit nemo, qui sive honoris, sive opum, sive timoris aliave id genus causâ in Judaismum voluit transire. Et כל inquit Maimonides החוזר מן הגוים בשביל דבר מהבלי העולם אינו מגירי צדק *Quisquis è gentilismo exivit ob vanitatem seculi, inter proselytos Justitiæ non est connumerandus.* Mutationem vitæ & religionis hujusmodi inire debuit מאהבה ומלב שלם *Ex amore syncero & integro corde ac animo.* Id quod satis credebatur fieri, quoties amoris ejusmodi indicia in ipsis initiamentis juxta superius dicta manifestò haberentur. Timoris autem causâ complures è Gentibus, ait ille, Davidis tempore, uti & causâ honoris atque opulentiæ, quam in regno florentissimo futuram spe devorassent, tempore Salomonis, à Triumviris quidem, sive ex compromisso, sive ex autoritate principali constitutis ita initiatos fuisse, ut nec Circumcisio, nec Baptismus, nec Oblatio quidem deesset. Attamen, aut amoris animique erga Judaismum synceri professionem tunc non præcessisse, aut de ejusdem simulatione fuisse meritissimò præsumendum. Ubi enim ea præcesserat, nec de simulatione erat præsumendum, initiatio undiquaque, peractis, quos diximus, ritibus, legitima erat. At verò si aut non præcesserat, aut de simulatione præsumebatur, tametsi ex ipsis solùm ritibus illis, hoc nomine nunquam iterandis, velut ex opere, ut loquimur in Scholis, operato fieret quidem quis Proselytus Justus adeoque inde sic esset indigetandus & יצא מכלל הגוים *Ex Gentium universitate eximeretur,* nihilominus publicè

o Cap. 1. & 2.
p Ad tit. Sanhedrin. c. 10. fol. 96. b & vide I Cochii Excerpt. p. 339.
q Ad tit. Iabimoth, fol. 76. a.
r Maimonid. halach. Issuri bia cap. 13.

T

blicè non admittebatur, antequam ex sententia fori sive supremi quod Synedrium erat LXXI-virum, sive XXIII-viralis Synedrii, cui suberat, constaret de Justitia ejus, i. e. aut nomen cum Judaismo ultrò atque ejusdem solùm ob amorem dedisse, aut jam initiatum Judaicam religionem libenter amplecti liqueret. Unde & Maimonides, גר שלא בדקו אחריו או שלא הודיעוהו המצות ועונשין ומל וטבל בפני ג׳ הדיוטות הרי זה גר אפילו נודע שבשביל דבר הוא מתגייר הואיל ומל וטבל יצא מכלל הגוים וחוששין לו עד שיתבאר צדקתו *Ubi in Proselyto initiãdo de animo ejus solicitiùs non inquiritur, nec præcepta vel pœnæ ei explicantur, sed nihilominus adhibetur Circumcisio & Baptismus coram Triumviris è vulgo adscitis, is quidem proselytus est, idque, tametsi manifestum fuerit, eum in Iudaismum transisse lucri seu aliâ ejusmodi causâ. Quoniam enim circumcisus est & baptizatus, eximitur ex universitate Gentium; sed diligentiùs eum observant, nec publicè agnoscunt, antequam de Iustitia ejus satis constet.* Quin si in Gentium idololatriam relaberetur, habebatur כישראל משומד *veluti Israelites apostata*, & non ut Gentilis. Jam verò quod ad illud attinet de proselytis tempore Davidis & Salomonis non receptis, adjiciunt, in foro, id est, autoritate publicâ, tunc quales diximus initiatos, non quidem receptos fuisse, antequam de Justitia eorum constaret, nec tamen rejectos causâ jam memoratâ. Verba Maimonidis; לא קבלו בית דין גרים כל ימי דוד ושלמה *Non recipiebat forum Proselytos toto tempore Davidis & Solomonis*. Ceterùm inquit, הרבה גרים היו מתגיירים בימי דוד ושלמה בפני הדיוטות והיו בית דין הגדול חוששין להם לא דוחין אותן אחר שטבלו מכל מקום ולא מקריבין אותן עד שתראה אחריתם *Complures fuêre Proselyti initiati tempore Davidis & Salomonis à privatis* (scilicet triumviris sive ex compromisso sive ex autoritate Principali, non autem forensi seu ordinariâ, constitutis) *sed Synedrium Magnum* (cujus imperio suberant cetera, quæ fuêre) *hos ita voluit observatos exploratosque, ut nec eos rejiceret, quoniam baptizati utcunque fuerant, nec interea eos publicè vellet admitti, usque dum insequentis vitæ ratio satis eam in rem innotesceret.* Cum verò tunc initiatorum aut nullus, aut quam paucissimi pristina ita exuerent vitæ instituta,

in

ut revera Judaismum amplecti viderentur, ideò nec publicè in Proselytorum censum admissi sunt, nec sive juris Israelitici, ut videtur, prærogativis, quatenus earum alias participes fuêre, uti, sive idem violare permissi. Atque ex ejusmodi Proselytorum justitiæ, sive Admissione, sive Rejectione pro eorum, qui rebus præerant, arbitrio, intelligendum est rescriptum Theodosii, Arcadii & Honorii AAA. ad Tatianum præfectum prætorio, de quibusdam, qui illis etiam in seculis (quibus ita floruêre Judæorum in Oriente res, utcunque afflictæ majorum fuissent, ut post excidium Templi nunquam clarius) autoritate judicum recepti sunt in sectam Judaicam, reclamantibus legis eorum primatibus. Verba sunt [f], *Judæorum querela quosdam autoritate judicum recipi in sectam suam, reclamantibus legis suæ primatibus, adseverant, quos ipsi judicio suo ac voluntate projiciunt: quam omninò submoveri jubemus injuriam, nec eorum in ea superstitione sedulus cœtus, aut per vim judicum, aut rescripti subreptione, invitis primatibus suis, quos virorum clarissimorum & inlustrium patriarcharum arbitrio manifestum est habere suam de religione sententiam, opem reconciliationis mereantur indebita. Dat. xv. Kal. Maji. Constantinop. Arcadio A. II. & Rufino Coss.* Et hac de re plura libro quinto, ubi de Salomonis uxoribus aliisque ex Gentilibus sumptis agitur. Certè & tempore Mordecai in Susis complures Proselytos hujusmodi timoris causâ factos docet Scriptura. Verba sunt [t], ורבים מעמי הארץ מתיהדים כי נפל פחד היהודים עליהם *Et multi ex populis terræ facti sunt Judæi, quoniam pavor Judæorum super eos.* Quo de loco vide plura capite inferius quarto. Exemplum etiam habetur illustre de tota Idumæorum Gente, quæ patriæ retinendæ causâ ex edicto Joannis Hyrcani in Judaismum transierunt. Nam circumcidi, utpote ex Abrahæ posteris, anteà usoliti avitum illum morem exuerant. Cum subegerat scilicet Hyrcanus Idumæos, ἐπέτρεψεν αὐτοῖς (sic Josephus [x]) μένειν ἐν τῇ χώρᾳ εἰ περιτέμνοιντο τὰ αἰδοῖα καὶ τοῖς Ἰουδαίων νόμοις χρῆσθαι θέλοιεν. Οἱ δὲ πόθῳ τῆς πατρίου γῆς καὶ τὴν περιτομὴν καὶ τὴν ἄλλην τοῦ βίου δίαιταν ὑπέμειναν τὴν αὐτὴν Ἰουδαίοις ποιήσασθαι. κἀκεῖνος αὐτοῖς χρόνος ὑπῆρχεν, ὥστε εἶναι τὸ λοιπὸν Ἰουδαίους, *Edixit mansuros illos in patria, si circumcidi, & legibus Judaicis uti vellent. Illi autem amore Patriæ ducti & circumcisionem & reliquam juxta*

[f] *Cod. Theodos. lib. 16. tit. 8. l. 8.*

[t] *Esther. 8. 17. u. Vide Hieronym. cap. 6. ult. & ibi D. Hieronymum. Lutherum, lib. de Judæis & eorum mendaciis. Hugonem Grotium de Iure belli ac pacis lib. 1. cap. 1. §. 16. &c.*

[x] *Originum lib. 13. cap. 17*

Iudaicos ritus vivendi formulam admiserunt. Atque eo tempore eis contigit, ut deinceps Iudaei essent. Inde etiam Straboni y, Stephano z, Ammonio a inter Judæos censiti Idumæi. Sed & Ammonius disertè ait; eos coactos esse in Judaismum transire. Affirmant etiam inter Talmudicos aliqui, Neronem Cesarem b, & Antoninum Pium c Proselytos esse factos, qua de re non disputo. Certè memorat Dio Cassius d cum Judæis tempore Hadriani complures alias Gentes lucri cupiditate conjungi & tumultuari, ac fere ob eam causam omnem orbem terrarum commoveri. Quod de Proselytis Justitiæ, si non de Christianis, dictum. Nam aliorum illo in seculo consuetudinem, quà fieri potuit, non admisêre Judæi, ut fusiùs ostenditur infrà capite quinto. Jam accedat heic mos Ebræorum etiam recentiorum Proselytos, juxta traditiones majorum, admittendi, quemadmodum à Ludovico Mutinensi, Rabbino Veneto, describitur. *Si alcune* sic ille e *volesse farsi Hebreo, primo sono tenuti tre Rabbini, o persone di autorità interrogarlo sottelmente, che cosa lo move a far questa rissolutione, e intender bene se fosse a qualche fine mondano, che devono licentiarlo, e poi protestarle con notificarle che la legge Mosaica è strettissima e che gl' Hebrei al presente sono abietti è vili & esortarlo che meglio sarebbe ch' egli se ne stasse nel stato che si trova. Stando saldo a questo esame, e protesto, si circoncide, e come e sano, si bagna tutto in acqua, sempre alla presentia di quelli tre predetti, e resta con ciò Hebreo come gli altri.* Et de Proselytis Justis, seu Justitiæ dici solitis, id est, Gentilibus conditionis Liberæ Judaismo initiandis hactenus.

y Gregor. lib. 16.
z In Ἰουδαῖοι.
a Lib. de Differ. Verborũ.
b Vide sis Gemar. Babylon. ad tit. Gittin cap. 5. 56. a. Sepher Iuchas in fol. 41. a. Tzemach David part. 2. fol. 24. a. Gemar Hierosolymitana ad tit. Megilla c. 3. fol. 74. col. 1. bal. 2. & ad tit. Sanhedrin c. penult. fol. 29. col. 3. bal. 6.
d Histor. 69.
e Historia de gli riti Hebraici. part. 5. cap. 2.

Cap. III.

De Servis & Libertinis e Gentilibus Judaismo initiandis. De Proselytis Domicilii seu Gentilibus cum Servis tum Liberis, quibus citra Iudaismi professionem sedes in Ebræorum ditione permissa, *ritè admittendis. Admissio ejusmodi solennis* post captivitatem Babylonicam, *seu postquam sui juris satis esse desierant Ebrai, non in usu. Alii postmodum* instar *ejusmodi* Proselytorum *Ebrais in solo Israelitico, prater Gentiles idololatras, permissi.*

DE Servis initiatis Judaismo proximè dicendum. Ii fuêre ex Gentilibus emtitii, aliâve ex causâ ejusmodi adquisiti, aut ex ancillis domini nondum in Judaismum cooptatis domi nati. Quemadmodum verò à Parentibus ingenuis Filii, ita à Dominis Servi ejusmodi circumcidi debebant. Atque ut filius à patre, ita servus, qualem diximus, domi natus, die octavo; adquisitus, si minor, simulac adquirebatur. Ejusmodi officio si deesset, sive Pater, sive Dominus, ex sententia forensi f res erat peragenda. Servus ejusmodi Major, quamprimùm ipse Judaismo nomen dare voluit, nec antè, circumcidebatur. Sed uterque modo, qualem diximus, erat Baptismo item suscipiendus, & oblatio ut in Proselytis Iustitiæ initiandis sequebatur. Ceterùm nisi libertate in ipso actu baptismi donandus esset, disertis verbis baptizabatur לשם עבדות *Nomine servitutis retentæ.* Domino heic cavendum erat, ne servus major in præsentia ejus g Baptismo susceptus profiteretur Triumviris שטבל בפניהם לשם בן חורין או לשם גירות *Se baptizari coram illis nomine* seu *in nomen Ingenui liberivè, aut nomine Iuris Proselyti,* id est, ut libertatem seu integrum Proselyti Justi jus sibi nancisceretur, atque ita ex aquis liberè ascenderet. Sic enim יצא לחרות *liber fiebat*, seu *in libertinitatem transibat*, & תגמר גרותו *integer reddebatur Proselytismus ejus*; adhibito interdum, ex sententia forensi quæ abnuentem dominum coerceret, גט שחרור seu *manumissionis libello*, qui semper libertati plenè adquirendæ necessarius. Qua de re uti etiam de Personarum dominio, plura libro Sexto. Ex more igitur, dominus eum supernè inclinans in aquis cohibuit, nec ascendere sivit, usque dum verbis sive domini sive ipsius disertis Baptismum nomine servitutis retentæ fieri pronuntiaretur. Servi Circumcisioni Benedictio etiam accessit h, qualis Proselytorum Justitiæ superiùs ostensa; si nempè Proselytorum in ea nomen in Servorum mutaretur. Baptizatus item benedicendus i erat. Sed alii volunt à domino, nisi in ipso baptismi actu manumitteretur, non

f *Gemar. Babylon. ad tit.* Iabimoth *c.4. fol.47. & 48. Maimonid. halach* Isuri bia *c.13. & hal.* Milla *c.1. Moses Mikotzi Prac. Negat.* 116. Shulcan Aruch *lib.* Iore Dea *c.*267

g *Dict. Gemara fol.*46.

a *Maimonid halach. ead. cap.*14. & *halach.* Aibdim *cap.*8.

h *Maimonid Halach.* Milla *cap.*3. §.4. Shulcan Aruch *lib.* Iore Dea, *cap.* 267. §. 12.

i *Vide* Magid Misna *ad Maimonid. Halach.* Isuri Bia *cap.*13. *fol.*337. *a.*

non ab ipso, uti à Proselyto, benedictionem adhibendam, Libertini fuêre, qui sive in ipso baptismi, quem diximus, actu, sive postmodùm libertate à Dominis donati. Si in ipso baptismi actu, quomodo id fieret ex jam dictis liquet. Si posteà, alius accessit baptismus לשם חירות *Nomine libertinitatis*, isque coram Triumviris, ut prior. Sed juxta nonnullos, ex jure seu moribus receptis haud ita necessarius erat hic ad libertinitatem baptismus secundus. Utcunque, nova Judaismi professione in baptismo ejusmodi opus non erat. Sexus heic discrimen non aliud atque in Proselytis Justitiæ initiandis; de quibus capite superiore. Minorem seu Infantem è Gentibus captum aut fortè repertum, Israelitæ, qui possideret, integrum erat, sive in Ingenuitatem, sive in Servitutem, sive in Libertinitatem baptizare. Maimonides[k]; ישראל שתקף בגוי קטן או מצא תינוק גוי והטבילו לשם גר הרי זה גר עבד לשם הרי זה עבד לשם בן חורין הרי זה בן חורין *Si Israelita ceperit Gentilem minorem, aut infantem è Gentilibus repereret, eumque baptizari fecerit in nomen Proselyti, is Proselytus fit* (Justitiæ,) *si in nomen Servi, Servus est, si in nomen* Libertini, Libertinus. Servus autem major, qui initiamenta hæc seu Judaismum renueret, Gentilibus retrò vendendus [l] erat, si modo per annum integrum, à domino sæpius iteratâ ut susciperet Judaismum monitione, contumax persisteret. Ita nihilominus ut, si eâ conditione primò expressim adjectâ emtus esset, ut circumcisionis expers serviret eo solùm initiatus modo, quo Gentiles, quibus sedes ritè in ditione Israelitica citra aliquam Judaismi professionem permissæ, tunc sic initiatus apud Israelitas servire permitteretur. Ceterùm si ejusmodi etiam detrectaret initiationem, veluti ne tantillùm luce dignus, morte erat damnandus. Quod verò ad Secundum heic genus Personarum seu Gentiles illos demùm attinet, quibus sedes & habitatio in ditione Israelitica citra Judaismi professionem permissa est; eorum ratio habenda est duplex. Aut tempore, quo floruit suique prorsus juris mansit Ebræorum status, veluti sub Davide, Salomone & si quæ sunt alia id genus tempora; aut tempore rerum eorum accisarum imperiique admodum imminuti, ut sub Romanis, aliisque etiam ante seculis. Tempore priori, permissæ sunt in ditione Israelitica sedes

k *Halach. Abdim cap. 8.*

l *Gemar. Babylon. tit.* Iabimoth *cap. 4. fol. 48 b Maimonid. halach* Milla *cap. 1. §. 6. & halach.* Isuri bia *cap. 14.*

sedes iis tantum, qui Juris Noachidarum seu Naturalis, quod supra & in sequentibus fusius indicatur, ejusque capitum septem, secundum Ebræorum mentem, observationi nomina dederant, גרים תושבים *advenæ* seu *Proselyti Inhabitantes* seu *Proselyti domicilii* seu *inquilini*, dici soliti. Gentili enim Idololatræ, seu qui septem illius Juris præceptis nomen non dederat, sedes & domicilium in ditione sua, dum juris planè sui erant, negabant. Quin in solo Israelitico m ne hospitio quidem volebant excipi. De Proselyto autem hujusmodi, juxta doctrinam Talmudicam, Maimonides n; אי זהו הוא גר תושב זה גוי שקיבל עליו שלא יעבוד עבודה זרה עם שאר המצות שנצטוו בני נח ולא נמול ולא טבל הרי זה מקבלין אותו והוא מחסידי אומות עולם ולמה נקרא שמו תושב לפי שמותר לנו להושיבו בינינו בארץ ישראל. *Qualisnam est is, quem Proselytum domicilii seu inhabitantem vocamus?* (Ut scilicet à Proselyto Justitiæ discriminetur.) *Is Gentilis erat, qui in se susceperat à cultu extraneo abstinere, ac cetera observare, quæ in Noachidarum seu omnium hominum communi Iure continentur. Nec circumcidebatur ille, nec baptizabatur; sed admittebant eum veluti unum ex piis è Gentibus mundi. Ideò autem nuncupatur Inhabitans* seu *Inquilinus, quoniam licuit nobis ei sedes inter nos assignare in territorio Israelitico.* Alii tantundem. Hinc Judæus qui nuperrimè scripsit o גר תושב *Proselytum domicilii*, seu qui septem, quæ tractamus, præcepta in se receperat, vocat *Peregrino moradiso que podia morar con Israel*, id est, *Peregrinum* (ut ipse vertit) *habitantem, quia in Israele morari poterat.* Quin Maimonides vult nec transitum quidem per ditiones Israeliticas Gentili ex jure permissum olim, quoties florebat & sui planè juris erat Ebræorum status, nisi is simili Professione cultui extraneo renuntians cetera etiam Præcepta juris Noachidarum septem in se reciperet. Postquam enim de vulgaribus commerciorum aliquot officiorumque generibus inter Israelitas & Gentiles, qui hactenus cultui extraneo non renuntiaverant, seculis recentioribus permissis egerat, subdit p; אין כל הדברים האלו אמורים אלא בזמן שגלו ישראל לבין האומות או שיד הגוים תקיפה עליהם אבל בזמן שיד ישראל תקיפה על אומות העולם אסור לנו להניח גוי עובד ע"ז בינינו אפילו יושב ישיבת עראי או עובר ממקום למקום בסחורה לא יעבור בארצנו עד שיקבל עליו שבע מצות

m *Misna & Gemar. Babylon. ad tit.* AbodaZara *cap.* I. *fol.* 21. *Moses Mikotzi præcept. Negat.* 41. *& videsis Hugonum Grotium de Iure Belli l.* 1. *cap.* I. §. 16.

n *Halach.* Isuria bia *cap.* 14. *Gemar. Babylon. ad tit.* Aboda Zara *cap.* 5. *fol.* 64. *b.*

o *Manasseh Ben Israel in Cõciliatore ad Deuter. q.* 136. *Hispanice*, 2. *Latine.*

p *Halach.* AbodaZara *cap.* 10.

מצות שנצטוו בני נח שנ' לא ישבו בארצך אפי' לפי שעה ואם קבל עליו ז' מצות הרי זה גר תושב. *Hæc autem intelligenda sunt tantum de tempore, quo aut exulabant inter Gentiles Israelitæ, aut quo Gentiles ipsis prævalebant. Ceterùm quoties Israelitæ prævalebant. Gentibus mundi*, (id est, sui omninò Juris fuere) *illicitum erat nobis permittere, apud nos Gentilem idololatram, ne quidem ex accidenti illic agentem*, (veluti Ægyptios, Phœnicios, Tyriosque operarios ad Salomonem Regem à regibus suis in templi ædificationem q missos) *aut mercaturæ gratiâ à loco ad locum transeuntem. Ne quidem per Terram nostram ei transeundum erat, nisi in se receperat septem præcepta, quæ Noachidis sunt imperata; secundum id quod dicitur *, nec habitabunt* aut *manebunt in terra tua, ne quidem ullam ob rationem. Si verò præcepta illa septem se observaturum profiteretur, Proselytus deinceps domicilii erat.* Alibi etiam idem r כל גוי שלא קבל מצות שנצטוו בני נח הורגין אותו אם ישבו תחת ידינו *Gentilis quilibet, qui non in se receperat septem præcepta Noachidis imperata, ultimo supplicio afficiendus erat, si in ditione nostra commoraretur.* Sed quod de transeuntibus habet, non admittunt alii s, verba quæ affert sacra de domicilio tantùm eoque populorum septem, quos disertè exscindi jussit Numen, intelligentes. Sed Vir eruditissimus atque in literis hisce versatus Petrus Cunæus, *Septem*, inquit t, *præcepta quæ Talmudici data esse filiis Noachi aiunt, Iustitiæ regulas quasdam continebant, quibus carere hominum vita nequibat. Quare vis eorum tam latè ad omnes pertinuit, ut qui nescirent ea, hos interficere in bello atque ex hominum communione tollere jussi sint Israelitæ.* Cæterùm ea de re plura inferiùs, ubi de jure belli Ebræis aliisque Gentibus Imperativo atque Interveniente agitur. Quemadmodum autem Proselytus Iustitiæ, Servus, Libertinus, Judaismo non sine Triumviris initiabatur, ut ostensum est, ita nec Proselytus hic domicilii. Admittendus erat ac professio facienda בפני שלשה חברים *coram* u *tribus minimùm sui generis*, seu, *professione hujusmodi pristina sibi consociatis*, si non coram tribus Israelitis aliisve qui Judaismo nomen dederant. Neque aliter satis intelligere queo verba illa de Triumviris. Mentio Proselytorum hujusmodi occurrit in Pentateucho. Sed non semper eisdem verbis. Discrimen ex natura rei & circumstantiis eliciendum. Sed & expressim legimus x de התושבים הגרים עמכם *Inhabitanti-*

q *Eupolemus apud Euseb. Præpar. Evangelic. 9. c. 30. Clem. Alexand. Strom. a*

* *Exod. 23. 33.*

r *Halach* Melakim *cap. 8.*

s *Abraham Ben. David. ad Maimonid. halach.* AbodaZara *cap. 10.*

t *De Repub. Hebræor. lib. 1. cap. 1. quem vide lib. 2. cap. 19.*

u *Gemar. Babylon. ad tit.* Aboda Zara *cap. 5. fol. 64. b & Maimonid. halach.* Melakim *c. 8.*

x *Levitic. 25. 45. & 47.*

bitantibus, seu *inquilinis, qui Proselyti sunt* seu *peregrinantur apud vos*; quos Chaldæus vocat תותביא ערליא דדיירין עמכון *Incolas incircumcisos qui sunt habitantes vobiscum*. Similisque alibi y apud eum locutio. Quibus verbis proselyti hi domicilii optimè indicantur. Interdum. Proselytus etiam ejusmodi magistris dicitur כל שקבל עליו שלא לעבוד ע״ז ואוכל נבלות *Quisquis Cultui Extraneo* seu *Idololatriæ renunciaverit, ita tamen, ut is sit, qui morticinia licitè comederit.* Cultus extranei renuntiatione, utpote quæ in Proselyti hujusmodi initiatione res erat primaria, cetera quæ ipsi in se recipienda erant sic complectuntur. Id autem quod de morticiniis sequitur, ex loco Deuteronomii jam antè indicato satis explicatur. Quod verò ad morem illum Gentiles in professionem hanc intra ditionem eorum adigendi attinet; aiunt, tametsi nemo Gentilium Iudaismo nomen dare erat omninò cogendus, nihilominùs ex jussu etiam divino à Mose se accepisse, mortalium quemlibet apud ipsos degentem professione ad Septem, quæ diximus, præcepta observanda adstringi debuisse. Maimonides z מי שלא רצה אין כופין אותו לקבל תורה ומצות וכן צוה משה רבינו מפי הגבורה לכוף את כל באי העולם לקבל מצות שנצטוו בני נח וכל מי שלא קבל יהרג *Nolentem non cogebant in se suscipere Legem & Præcepta (Mosaica.) At verò jussit Moses à Numine ipso edoctus, ut quemadmodum dictum est, quisque mortalium in se suscipere cogeretur Præcepta Noachidis imperata. Et qui id facere nolebat, ultimo supplicio erat afficiendus.* Et de tempore duntaxat, quo sui erant satis juris Ebræi, adeò ut nec imperium eorum in Gentiles, qui quovismodo advenirent, minueretur, hæc dicta. Id est, de tempore potissimùm, quod Captivitatem antevertit Babylonicam. Nam & aliqui tunc temporis desiisse morem Proselytos domicilii sic admittendi docent. Nimirum inquiunt a אין גר תושב נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג *non erat mos Proselytos domicilii recipere, nisi tempore tantum, quo observari solebant Iubilæi.* Id est, tempore quo eousque ditionis fuêre omnia in terris illis Israeliticæ, ut leges de possessionibus in Jubilæo restituendis atque id genus ceteris vim & effectum, veluti apud Gentem summum sibi imperium occupantem, integrum retinerent. Iubilæorum autem ob-

y *Deut.* 14. 21

z *Halach.* Melakim *cap.* 8.

a *R. Simeon Ben Eliezer in Gem. Babylon. tit.* Erakim *cap.* 7. *fol.* 29. *a.* *Maimonid. halach* Isuri bia *cap.* 14. & *halach.* Milla *cap.* 1.

b *Maimonid. halach. Semita Wejubal. cap. 10.* c *Idem. hal. Muri bia c. 14. Vide ibi comm. R. Iom. Tob.*

observationem sub captivitatem Babylonicam desiisse scribunt, unde etiam adjiciunt c servum, qualem suprà diximus, si Iudaismum detrectaret, post Iubilæorum cessationem non retinendum, quoniã scilicet ad præceptorum Noachidarum observationis professionẽ rite quempiam adigendi mos desierat. Quod verò ad Tempora insequentia attinet, quo non sui juris erant Ebræi, sed rebus fruebantur nimium accisis; tametsi solennis, & qui ex summo, quo ante gavisi sunt, imperio natus est, ritus ille Proselytos domicilii admittendi evanuerat, nihilominùs quos cogere jam nequibant, eorum ambigendum non est, quin nonnullos pro re natâ ad hanc professionem interdum invitarent & hortarentur, eisque quos viderent esse מחסידי אומות העולם *Ex piis è Gentibus mundi*, id est, citra Judaismum bonis moribus & religione, quali oportuit esse *Proselytum domicilii* solenni ritu admissum, imbutos, sedes in solo Iudaico permissas esse non ita illibentèr vellent. *Et cujus regionis homines non contigit*, inquit Iosephus d, *aliquando apud nos peregrinari?* Egregium hac de re habetur exemplum in federe Novo, ubi occurrit e *Vir quidam in Cæsarea, nomine Cornelius, Centurio cohortis quæ dicitur Italica; religiosus & timens Deum cum omni domo sua, faciens eleemosynas multas plebi & deprecans Deum semper, vir Justus, testimonium habens ab universa gente Judæorum.* Hunc Gentilem fuisse liquet. Nec Italum fuisse, etiam & Romanum, dubitant viri docti f. Id genus fuit Candaces Eunuchus g Hierosolymis, uti & Thessalonicæ Ἕλληνες illi σεβόμενοι seu *Græci* Gentilesve *Deum colentes*, qualibus non est quod dubitemus, quin sedes solo Israelitico permissas esse non illibenter seculis illis voluerint Ebræi, cum plane Proselytorum Domicilii rite admissorum instar essent, utpotè qui simpliciorem illam colerent religionem moresque, quibus Proselyti ejusmodi initiari soliti.

d *Adverf. Apion. lib 2.* e *Act. Apost. 10.1. & 22.*

f *Baronius Ann. Christi 41.* g *Act. 8.27.*

CAP.

Cap. IV.

De Effectibus Initiationis & Admissionis Proselytorum Justitiæ, *veluti* nominis Judæi adquisitione, Regeneratione, Juris Judaici participatione, Peregrinitatis retentione & conditione Posterorum, *quæ omnia* Juris Gentium *sive* Imperativi *sive* Intervenientis *fuère*.

Nitiationum autem & Admissionum, quas capite præcedenti ostendimus, Effectus duplici sunt in genere. Alii in Jure, juxta quod deinceps initiatis ac admissis posterisque suis vivendum erat, cernuntur. Alii in ipsa personis tum ipsorum, tum posterorum inhærente qualitate, secundum quam censebantur. Qui prioris sunt generis, sparsim in sequentibus pro re nata, maximè quoties de Jure Gentium agitur, suum obtinent locum. Unde etiam qui secundi sunt, fusiùs subinde sic explicantur. Sed in priore genere caput habetur unum heic non prætereundum. Scilicet pristinæ vitæ conditionem seu statum idololatricum sive Proselyti ipsius sive parentum ejus neutiquam probro ei objiciendum. Nimirum legem illam [h] Peregrinum לא תונו *non molestabitis*, seu *non vexabitis* ita interpretantur; nec minùs puto, quantum video, ad Proselytum domicilii, quam ad eum, qui Justitiæ erat, volunt attinere. Sed Secundi generis Effectus compendio jam præmittere visum est, ut quoties nomina Proselyti Justitiæ, Libertini, Servi è Gentilibus in Judaismum cooptati & Proselyti domicilii obvia inter legendum habeantur, minùs obscura sint ea, nec de singulari personarum qualitate satis non liqueat. Quod ad Proselytum Justitiæ attinet; Quinque imprimis considerandi sunt heic Effectus ejusdem Initiationis. Judæi nominis adquisitio, Regeneratio, Juris Judaici seu prærogativæ Israeliticæ participatio, Originis atque Peregrinitatis, veluti characteris perpetui ac indelebilis Retentio, & Conditio Posterorum. De Judæi nomine testimonium est sanè luculentum, in eo quod capite superius secundo affertur tum ex Josepho de Idumæis Proselytis factis, tum ex historia Estheris sacra. Idumæos, postquam in ritus Judæorum transierant, Judæos fuisse ait disertè Josephus [i]. Ammonius autem, [illegible], *nominaban-*

h *Exod.* 22. 20. *Levitic.* 19. 33. *Ibid. Iarch.* & *vide Paulum Fagium ad locum utrum-que.*

i *Originum lib.* 13. *cap.* 17.

tur Iudæi. Et in Esthere k מתיהדים à verbo התיהד quod *Iudæum fieri* denotat, usurpatur pro eo quod est in vulgata, *secta eorum & religioni & ceremoniis jungebantur*, seu ut apud Hellenistas *circumcisi & Iudaizabant*, id est, Proselyti facti sunt. Uti etiam disertè ibi Salomon Jarchius, qui מתיהדים explicat per מתגיירים *Proselyti fiebant*, quemadmodum & Paraphrastes Chaldæus. Nomen item Judæi Proselyto cujuscunque gentis exteræ accessisse palam memorat Dio l. Et memini me legisse olim in forensibus temporis Henrici Angliæ Regis tertii tabulis m, Judæos quamplurimos Norwici puerum Anglicanum, Benedicti Physici filium, quem quinquennem circumciderant & proselytum fecerant, ex ædibus, ubi hospitio à muliercula Christiana exceptus est, vi rapere voluisse, sæpiùs inclamantes *ipsum esse Judæum suum*. Et signanter ad hanc rem Josephus n, ubi de Proselytis justitiæ ex Mosis mente admittendis verba faciens, eum ait existimasse, οὐ τῷ γένει μόνον, ἀλλὰ καὶ τῇ προαιρέσει τοῦ βίου εἶναι τὴν οἰκειότητα, *non solùm ex genere seu sanguine, verùm etiam ex singulari instituti vitæ electione nasci cognationem quandam*. Quæ velut in Judæi nomine indicatur. Unde distinctio illa Ebræorum ex Ebræis o, seu Judæorum omninò originariorum ab Ebræis seu Judæis, qui sive ipsi primò accesserunt ad Judaismum, sive è Proselytis Justis nati fuerunt. Alia de nomine hoc Proselytis indito alibi p diximus. Sed advertendum, illud tum demùm cœpisse Proselytis Justitiæ dari, postquam Ebræi, quotquot in terra Israelitica reliqui, Judæi generatim dicti. Nemo enim nescit antiquitùs gentem Ebræos & Israelitas dictam; nec Judæos alios præter Judæ tribules q, nec Judæam aliam Territorii Israelitici partem præter portionem Judæ tribui assignatam primò denotasse r. Quod sanè quamdiu obtinuit, non est cur dubitemus quin ut postea Judæi, ita tunc, sive Ebræi, sive Israelitæ nomen Proselyto Justitiæ tribueretur. Neque enim dissimilis tunc erat horum nominum ratio. Quemadmodum autem Tribus decem, post secessionem, nomine Israelis & domus Josepho ita reliquæ binæ, Juda & Benjamin, Iudæ nomine indigetatæ. s Etiam & lingva harum Judaica t dicta. Et post Tribuum decem captivitatem, cum aliæ præter binas illas (quibus tamen ex Tribubus quæ asportatæ sunt, non pauci procul dubio sunt commixti t; & de Levitis res est mani-

k Cap. 8. 17.
l Hist. 37.
m Placit. 18. Hen. 3. rot. 21. in Arce Londinensi.
n Adversus Apion. lib. 2.
o Vide Epist. ad Philip. 3. 5. & ibi commentat. Adde I. Drus. Observat. 4. cap. 20.
p Lib. de successionibus in bona, cap. 26.
q 2. Reg. 16. 6. 1. Sam. 23. 3.
r Vide 2. Regum. 17. 18. & S. Hieronym. in Osea cap. 1. §. & in illa die, & lib. 2. in Esaiam cap. 5. §. vinea autem Domini
s 2. Reg. 18. 6. 26 & 28.

manifestissima) in solo Israelitico non remanebant, dein quicquid gentis ibi supererat, seu illuc subinde revertebatur, Judæi u nomen sive retinebat sive induebat, adeoque quicquid dein Proselytorum Justitiæ Genti accessit eodem appellabatur. D. Hieronymus x, *Scissum decem Tribuum à duabus, populo nomen* (Judæorum) *imposuit*. Hinc obvium Judæorum nomen in Ezra, Nehemia, Esthere, Jeremia, libris Maccabaicis. Et ut Mardecai Bejaminita inde Judæus y nuncupatur; ita ceteri cujuscunque è Tribu fuerint in reliquiis illis. Post binarum autem Tribuum seu Judæorum, quos diximus, è captivitate reditum, non solùm Judæi inde dicti binarum illarum Tribuum territoriorum ex Ebræis incolæ, verum etiam quotquot Ebræi sive Tribuum ceterarum, principum indultu, territorio possiderent sive alibi Babylone seu loco quovis alio dispergerentur. Unde etiam Terra sancta tota Judææ nomen induit. S. Hieronymus, ad illud Isaiæ z, *Visio quam vidit super Judam & Ierusalem*; *Pro Juda*, inquit, *in quo significantur duæ Tribus, LXX. & Theodotio posuere Judæam, quæ totam terram duodecim Tribuum a ostendit.* Josephus autem, ubi de Esdra & Nehemia populum reducem ad urbem templumque instaurandum hortantibus agit b καὶ ἰουδαῖοι, ait, πρὸς τὸ ἔργον παρεσκευάζοντο. ἐκλήθησαν δὲ τὸ ὄνομα ἐξ ἧς ἡμέρας ἀνέβησαν ἐκ Βαβυλῶνος, ἀπὸ τῆς ἰούδα φυλῆς, ἧς πρώτης ἐλθούσης εἰς ἐκείνους τοὺς τόπους, αὐτοί τε καὶ ἡ χώρα τῆς προσηγορίας μετειλήφασι. *Et Judæi ad opus se accingebant. Vocabantur autem hoc nomine, ex illa die, quâ ascenderunt è Babylone, à Tribu scilicet Judæ, quæ cum prima in locos illos pervenerit, tum ipsis tum regioni hujusmodi appellatio indita est.* Nempe à nomine Judæorum (quod tam apud Josephum, quàm in sacris literis, binis illis Tribubus, & qui eis ex aliis commisti sunt ante etiam tribuitur) post reditum è captivitate, non modo territorii Tribus Judæ ac Bejamiticæ incolæ, sed etiam in ceterorum agris sedes habentes qualescunque atque undecunque illuc confluentes Ebræi, uti etiam ipsâ Terra promissa, dominabantur. Sunt c qui à tempore Judæ Maccabæi Judæos dici cœpisse scripserunt. Sed hallucinatio est manifesta. Certè invaluit etiam apud Paganos opinio, Israelitas omnes Iudæos à Iudæ patriarchæ non solum nomine, sed & ævo sic dictos. Iustinus historicus d, *Populum in de-*

t *Videsis Dionys. Petavium in Epipha. hæres. 78. pag. 333.*
u *Vide Petrum Cunæum de Repub. Hebræorum lib. 1. cap. 10. Ludovic. Capell. ad Act. 26. 7. Constantin. L'Empereur in* Baba Kama *c. 7. §. 7. & c.*
x *In Ionam cap. 1.*
y *Esther. 2. 5.*
z *Cap. 1.*
a *Vide librũ de locis Hebraicis inter D. Hieronymi editum in Verb. Iudæa.*
b *Origin. lib. 11. cap. 5. Videsis Is. Casaubonum Exercit. 1. Ad Apparatum Annal. Baron. §. & 3.*
c *S. Ambros. in Epist. ad Rom. cap. 1. & videsis Petr. Abelardum. Sed & adde S. Ambros. lib. 4. de Sacramentis cap. 3*
d *Histor. 36.*

in decem regna divisum filiis tradidit, omnesque ex nomine Judæ, qui post divisionem decesserat, Judæos appellavit, reliquæ ejus memoriam ab omnibus jussit. De Jacobo loquitur. Ad singularem autem tum vetustatem tum dignitatem hujus nominis spectant etiam, quæ crebrò apud scriptores occurrunt de sacræ illius prophetiæ, seu Iacobi verborum sensu; *Non e auferetur sceptrum de Juda &c.* Christiani scriptores, iique doctissimi nec pauci, ea de re passim leguntur. Et sententias etiam Magistrorum exhibet Manasse Ben Israel f, quem vide. Summa verò est, à Iuda quidem patriarcha, velut ab ipsa origine, sumptum esse Iudæorum nomen g, quatenus scilicet ab eo denominata est illustrior illa Tribus, quæ Genti postmodum nomen dedit. Sed ævo ejus multò, ut dictum est, esse illud recentius. Tamensi per prolepsin subinde etiam Mosis Tempori à scriptoribus h tribuatur. Quemadmodum autem novum sic nomen Proselytus accessit, ita etiam Natales planè novi. Adeo ut simulac initiabatur, Regeneratus haberetur. Non semel Talmudici i, גר שנתגייר כקטן שנולד דמי *Proselytus, ex quo Proselytus, velut infans, qui recens nascitur, habebatur*, idque perinde ac si ipse ex nova aliqua matre renasceretur. Unde evenit, ut nulla deinde ei restaret pristina cognatio seu sangvinis relatio, nec fratrem, sororem, patrem, matrem, liberos antè genitos omninò in suis haberet. Nomina hæc, etiamsi naturalia, esse desiere. Quin si pater, mater, filius, frater simul fierent Proselyti, nulla prorsus restabat cognatio seu sangvinis inter eos relatio. Et pro regula habetur; שאר בשר שהיו לו כשהוא גוי, אינן שאר בשר *Quisquis Proselyto consangvineus erat, dum fuit Gentilis, consangvineus planè jam non est.* Nempe velut jam primò creatus aut è cœlo lapsus omninò novus homo fiebat consangvinitate pristina non minùs ac Gentilismo prorsùs exutus. Unde nec ex jure sangvinis pristini ei succedere quis potuit, ut alibi k ostendimus. Instar ferè erat apud Ebræos eorum qui Athenis à peste convalescentes ἠγνόησαν σφᾶς τε αὐτοὺς καὶ τοὺς ἐπιτηδείους, *Neque ipsi se noverunt nec propinquos*, ut ait Thucydides l. Habebatur quidem in Jure Attico m Regeneratio quædam. Atque in Cæsareo habetur, quando nempe servus non solùm manumissione

fruitur

e Genes. cap. 49. 10.
f In Conciliatore, ad Gen. quæst. 65.
g Epiphanius hæres. 8. Iustin. Martyr. Apolog. 2. Euseb. Præp. Evangel. lib. 7. c. 8.
h Euseb. ibid. cap. 6 &c.
i Gemar. Babylon. ad tit. Iabimoth c. 2. fol. 22. a. & cap. 11. fol. 97. b Maimon. halach. Iebom We-chalitza cap. 1. & Isuri bia cap. 14. Moses Mikotzi præc. affirm. 51. fol. 135. col. 4. Shulcan Aruch lib. Aben haezer. c. 157. sect. 3.
k De successionibus in bona cap. 26.
l Lib. 2. & Galen. lib. de sympt. diff. cap. 3.
m Vide Ios. Scalig. in Festum, verb. Postliminium.

fruitur ac Libertinitate, sed etiam *natalibus* n *restituitur. in quibus initio omnes homines fuerunt, non in quibus ipse nascitur, cum servus natus esset.* Id est, plenâ donatur ingenuitate, adeo ut natales simul & mater, quæ ancilla erat, adeoque ipse, jam pro ingenuis civiliter habeantur. Atque ita ingenuitate donare, dicitur in Novellis o, Regenerare. Sed in regeneratione hujusmodi natalium regenerati conditio tantùm ex autoritate principali mutata est. Proselytus verò Justitiæ sic regenerabatur, ut nec pro antea omninò nato deinceps sumeretur. Hinc erat, quod cum Nicodemus mirabatur Jesum Christum dixisse, *Oportet vos nasci denuò* p instaretque quæritans, *Quomodo possunt hæc fieri, respondit Iesus & dixit ei,* Tu es διδάσκαλος τοῦ Ἰσραήλ, *Magister Israelis*, seu *Magister in Israel*, ut vulgata, *& hæc ignoras*? Etenim Regenerationis notio (tametsi de eâ quæ Spiritu fit, non solum aquâ, loqueretur Christus) in Ebræorum de Proselytis Justitiæ initiandis disciplina ac moribus, quos mirum est Nicodemum non agnovisse, erat minimè obscura. Sed ea de re & quæ consequuntur plura libro quinto, ubi de Proselytorum, Libertinorum, aliorum conjugiis agimus. Heic tantum adjicimus, stupendam, quæ jam memorata est, regenerationem doctrinæ cuidam de animabus Proselytorum in reconditiori eorum philosophia repertæ adeò esse consonam, ut ex hac illam de novis planè natalibus aut ex illa hanc ortam esse sive pendere non immeritò forsan suspicandum. Nimirum animas, aiunt Cabalistæ q, sive singulares, sive è massa, ut loquuntur, ideali educendas innumeras semper existere; atque ex hisce in corpora humana seu embryones immissis fieri homines; instar fermè Platonicorum. Corpus autem humanum esse materiem, Animam formam hominis, ut Physici alii, secundum quos etiam ipsi formam esse scribunt r הדבר המוציא לאור הוית החומר אשר בו הדבר מה שהוא ובו נתעצם ר״ל שבעצם שלם ונבדל בו מעצם אחר *Rem quæ educit in lucem ipsam materiæ essentiam, quâ ex ea est id quod est, & perfecta efficitur substantia, & ab alia substantia ea distinguitur.* Jam verò sicut in Embryonem animam, quâ homo fit, è cœlo delabi aiunt, ita etiam Proselytum quemlibet Justitiæ, novam statim ipsoque eodem, quo fit momento, animam, priore quæ corpus in Gentilismo

n *L. 2. D. de Natalibus restituendis.*

o *Novell. 18. cap. 11. & Nov. 78. cap. 1. & 5.*

p *D. Ioann. 3. 7.*

q *Apud Fratrem Archangelum in Dogmat. Cabalistic. 43.*

r R. Aben Tybbon *in* Ruach hachen *cap. 8.*

lismo occupaverat sive evanescente sive redeunte; immissam cœlitùs asserunt. Quin & commentum hanc ad rem habent de, nescio, quali animarum generatione, quæ omnes in Proselytos novos illabantur. In celebri illo Codice, quem Zohar nuncupant, etiam & τῷ Rabbi Shimeon Ben Jochai, qui sub Adriani tempora vivere desiit Magister illustris, velut autori alii, alii discipulis [f] ejus tribuunt (ut Cabalisticæ doctrinæ promptuarium summum) memorantur quatuor in mundo superiori seu regione cœlesti, היכלין *Palatia*, quæ vocantur היכלין הבנות בוטחות *Palatia filiarum* seu *puellarum confidentium*. Primum tribuitur Batheæ filiæ Pharaonis; ita eam vocitant, quæ Mosem [t] educavit, Josepho [u] Thermuthin dictam. Secundum Sarachæ filiæ [x] Aser. Tertium Jochabedæ matri Mosis [y]; Quartum denique Deboræ [z]. Cum hisce singulis, aiunt Cabalistæ, velut palatiorum præsidibus, adesse innumeras alias sanctas animas, atque eis, tanquam conjugio, virorum etiam sanctorum animas copulari. Addunt, ut in conjugiis hujus mundi seu terrestribus, corpora corporibus conjunguntur, ita in alterius illius seu cœlestibus conjugiis esse אתדבקותא דנשמתא בנשמתא נהורא בנהורא *Conjunctionem animarum cum animabus, Luminis cum Lumine*. Et demùm, ut rem absolvant, subjiciunt [a],
זווגא דההוא עלמא אתעביד איבא יתיר מאיבא דאתעביד בהאי
עלמא בזווגא דלהון דההוא עלמא ברעותא דלהון כחדא כד
מתדבקן נשמתין דא עם דא עבדי איבין ונפקי נהורין מניהו ואתעבידו
שרגין ואינון נשמתין לגיורין דמתגיירין וכל הני עליין להיכלא דא וכד
מתגיירא גיורא חדא פרחא מהוא היכלא נשמתא ועאלת תחות
גדפהא דשכינתא ונשקת לה להבנין דאגין איבא דצדיקיא ומשדרת
לה לגו ההוא גיורא ושראת ביה ומההוא זמנא אקרי גר צדק
Conjugium illius (cœlestis) *mundi facit fructum præstantiorem fructu eo, quem facit conjugium hujus* (terrestris) *mundi. In conjugiis illius mundi, cum mutuâ dilectione animæ invicem conjunguntur, fructum faciunt, ac producuntur Lumina, è quibus fiunt* (velut) *Lucernæ, quæ sunt animæ eorum, qui fiunt Proselyti. Hæ omnes in palatium illud* (ad quod attinent animæ, è quibus prodeunt) *ascendunt, & quamprimùm fit Proselytus, volat ex eo palatio anima, & subit alas Divinæ*

[f] R. Gedalia in Shalshelcth fol. 31. b.

[t] Exod. 2. 5.

[u] Archæolog. lib. 2. cap. 5.

[x] Numer. 26. 46.

[y] Exod. 6. 20.

[z] Judic. 4. 4.

[a] Zohar in Midbar, fol. 167. & 168. Mantuæ.

Divinæ Majestatis, quæ eam osculatur, eo quod est fructus Iustorum, atque eam mittit in corpus Proselyti, in quo manet. Ab eo igitur tempore vocitatur Proselytus Iustus seu *Iustitiæ.* Ita legitur in Zoar. Et pro more Magistrorum, qui sacri sermonis loca ad commenta sua qualiacunque, sive stabilienda, sive ornanda ambitiosius afferre solent, adtexitur heic illud Salomonis, *Fructus justi, arbor vitæ.* מרין דחיי אפיק נשמתין אילנא *Quid arbor vitæ? proventus animarum.* Inde fere hæc transtulit Rabbi Israel Ben Moses in libellum suum ^b^ חמים יחדיו seu *Perfecta simul* dictum, quem etiam Latinè edidit jam pridem Josephus Voisinius Gallus & *Disputationem Cabalisticam de anima* non immeritò nuncupavit. Rescissis heic de animarum generatione nugis (quibus vix impares sunt Platonicorum aliquot) illud animadvertatur, voluisse eos animas in cœlo, antequam in humana corpora infundantur c creari, atq; novam in Proselytum quemlibet, quam primùm factus esset, animam, adeoque novam formam cœlitùs illabi solere. Certè ita planè novus homo dicendus erat, atque pristinam qualemcunque cognationem exuisse, utpote velut infans in utero matris novæ denuò conceptus atque renatus. *Enimvero quis non anima*, inquit Tertullianus d, *dabit summam omnem, cujus nomine totius hominis mentio titulata est. Quantas animas pasco, ait dives.* Et frequentissimus est in linguis Orientalibus usus נפש seu *Anima* pro ipsa persona. Nova, secundum ipsos, anima ipse erat Proselytus, nulla corporis solius seu materiæ habitâ, in cognatione seu natalibus discernendis, ratione. Quoniam quicquid omninò erat Proselytus, ex ipsa forma solummodò seu anima id, uti quisque alius, erat. Juxta fere illud Pythagoræ e,

b *Cap. 21.*

c *Vide Manasseh Ben Israel lib. de Creatione problem. 15. & 16.*

d *Lib. de Anima cap. 13. sic fere Epiphanius in Ancorato, & alii.*

Ipse ego (nam memini) Trojani tempore belli
Panthoides Euphorbus eram; ----

e *Apud Ovid. Metamorph lib. 15.*

ex Metempsychosis doctrina dictum. Diversa fuisse sibi & Euphorbo corpora non dubitavit, uti & Æthalidi f, Pyrrho piscatori, Hermotimo, quos omnes se antea fuisse etiam asserebat. Sed ex eadem ipsa anima in hosce universos ac demum in seipsum, dum in utero matris Embryo erat, transmigrante, nulla corporis ratione habitâ, fuisse se illos pronuntiavit. Ausonius g,

f *Tertullian. de Anima c. 28.*

g *Epist. 25.*

— Sic fama renatum
Pythagoram docuisse refert —

Et fingatur certe in recidivatu illo animarum, quem ipse affirmavit, revolubili (ut Tertulliano nuncupatur) animam novam, quacum natus non est, ei illapsam esse, dum in subterraneo latuit mortuus, ut post septennium revivisceret. Ita expressimum renati (juxta commentum jam dictum) Proselyti exemplum in eo haberemus, quantum ad pristinam cognationem ac natales novos attinet. Etiam & Euphorbus fuisse & Pythagoras ipse ita desierat, adeoque nec parentum filius (quod nomen ex primis natalibus animaque corpori antè conjuncta
h *Halos. lib. 2. cap. 7.* pendet) erat dein dicendus. Sed ex novæ animæ, id est, novæ omninò formæ accessione, novus homo atque denuò renatus sine parentibus. Fuêre etiam inter Ebræos, qui Metempsychosin seu transanimationem, qualem ferme Pythagoræi
i *Numer. 15. 15. adde Lev. 19.33.*
k *Gem. Babylon. ad tit.* Iabimoth *c. 8. fol. 77.* a. 1 Maimon. *hal.* Isuri bia *cap. 12. &c.* admittebant. Ea an huc attinuerit nescio. Solas autem piorum animas ita transire volebant illi, ut memorat Josephus h. Participatio Juris Judaici seu Israeliticæ prærogativæ, quâ gaudebant Proselyti Iustitiæ, in eo cernitur, quod habetur in lege sacra i, ככם כגר *Sicut vobis sit Proselyto.* Unde Talmudici passim ajunt k, Proselytum ejusmodi fuisse כישראל לכל דבר
l *Lib. de Monarchia.* *Velut Israëlitam respectu omnimodo*, & Philo l cum originariis fuisse scribit Proselytis *ἰσοτιμίαν* seu *parem conditionem*, atque alienigenas, qui Iudaismum amplecterentur ab eis *οὐχ' ἧττον* m *τῶν ἰδίων πολιτῶν Non minùs atque suos cives* æstimari. Sed hæc temperanda sunt, atque juxta majorum disciplinam non sine distinctione sumenda. Nimirum in Iure Israelitico alia fuêre, quæ ad vitæ rationem in officiis, juxta Mosaica præscripta, tum erga Deum O. M., tum erga proximum præstandis instituendam, alia quæ ad Magistratus & Præfecturas capessendas gerendasque, & Connubia quædam ineunda spectabant. Prioris quæ fuêre generis, non minùs ad Proselytum Iustitiæ, quam ad Israelitam originarium attinuêre. Quod tamen sic temperandum, ut Sacrorum formulis à Numine datis, quibus quidpiam occurrit, quod originarios signantiùs denotet, minimè uterentur Proselyti Iustitiæ, nec ad ejusmodi Sacra præstanda obligarentur.
n *Deut. 26. 13.* Etenim in lege n præscripta est *Confessionis* seu *Professionis*

m *De Legat. ad Caium.*

nis Decimandi (quam וידוי מעשר *Professionem decimæ* nuncupant) formulâ anno quarto festique Paschalis die postremo post pauperum decimas polluctas adhibenda. In ea habentur verba illa; *benedic populo tuo Ismel, atque terræ, quam dedisti nobis, sicut jurasti patribus nostris;* Quæ adeo singularia habita sunt Israelitis, ut ad Proselytos ideò formula illa neutiquam omninò attineret. Maimonides o ex mente & moribus p majorum, ישראל וממזרים מתודים אבל לא גרים ועבדים משוחררים מפני שאין להם חלק בארץ הרי הוא אומר כאשר נשבעת לאבותינו כהנים ולוים מתודים שאף על פי שלא נטלו חלק בארץ יש להם ערי מגרש *Israelita & Mamzeres Professione illa utuntur. Neutiquam verò Proselyti aut Libertini. Quoniam eis sors non est in Terra sancta* (juxta Professionis scilicet sensum) *nam dicitur, sicut jurasti patribus nostris. Sacerdotes autem & Levitæ eadem pariter utuntur professione. Nam tametsi sortem seu partem sibi in Terra Sancta,* (ut tribus ceteræ) *non habebant, erant nihilominus illis Vrbes & prædiola* q *Suburbana.* De aliis aliquot parilis ratio. Adhibito autem hujusmodi temperamento, Prioris generis res intelligi volunt, quoties Originariorum & Proselytorum conditionis paritas innuitur. Quod de eis, quæ sunt generis Secundi, non dicendum. Nam à Magistratibus & Præfecturis tàm civilibus omnimodis, quàm Castrensibus regulariter r ex jure arcebantur Proselyti hujusmodi, velut neutiquam, ex ipsa Legis Sacræ mente, idonei. Quod fusiùs ostenditur in sequentibus. Proselytarum item connubia Sacerdotibus interdicta esse alibi f monstravimus, quæ tamen Israelitis originariis permissa. Alia etiam Proselytis permissa esse conjugia, quæ illis vetita, nec par Proselytorum omnium in re connubiali jus fuisse inferiùs libro docetur quinto. Quod ad Peregrinitatis seu Originis, velut characteris perpetui ac indelebilis heic Retentionem spectat; tametsi Gentilis, quamprimùm factus est Proselytus Justitiæ, Judæus dicebatur, adeo ut non solùm jam Religionis Judaicæ sodalitio, Gentilismo renuntiato, immisceretur, verùm etiam alius patriæ nomen sibi sic regeneratus indueret, ita nihilominùs semper retinuit גר seu *Proselyti* aut *advenæ* etiam nomen, ut ab originariis perpetuò etiam inde distingueretur. Nec sanè Judæi in illo nomen aliud innuit

o *Halach.* Maigsher Sheni cap. 11.
p *Misn. tit.* Maigsher Sheni c. 5. §. 15.
q *Numer.* 35. 2.
r *Misn. tit.* Sanhedrin *cap. 4. Maimonid. Halach.* Sanhedrin *c. 2. &* 11. *halach.* Melacim *c.* 1, *alii passim.*
f *De successione in Pontificatum Ebræorum l.* 2, *cap.* 2.

quam id, quod est Judæus ex Peregrinis seu Proselytis, non Judæus simpliciter, seu Judæus civiliter ex Judæis, aut Ebræus ex Ebræis, ut se vocavit D. *Paulus* t. Et tametsi in קהל ישראל *Cœtum* seu *Ecclesiam Israelitarum* seu *originariorum* ingrediebatur (ut solennis erat locutio) Proselytus, nihilominus ea multis nominibus sanctior atque alia semper habebatur, etiam & fuit, à קהל גרים *cœtu* seu *universitate Proselytorum* seorsim sumpta. Id quod aliter sane se habere nequivisse liquet etiam ex eo, quod jam dictum est de eis à Dignitatibus, Magistratibus & Præfecturis arcendis, atque Connubiis aliquot eis interdictis, quæ Originariis permissa, aliisque eis permissis, quæ vetita Originariis. Nam à Peregrinitate perpetuò retenta & Originis exteræ non deletæ ratione hoc discrimen. Finge Romanæ Ecclesiæ sacris initiatos quosque exteros, neque ex Romanis familiis oriundos dici ex more Romanos, nec tamen in urbe seu regionibus suburbicariis dignitatum seu munium capessendorum jus illis permitti. Alia aliquot peregrinæ originis nomine eis denegari. Pleraque interim ibi concedi. Ipsissimum sic haberetur Proselytorum Justitiæ apud Judæos exemplum seu specimen. Denominarentur quidem illi à Roma, quam velut novam etiam sic induissent patriam, quatenus scilicet ex initiatione Romani sic fierent, ac quam plurimis, quà Numen, quà Hominem spectarent, privilegiis novisque sibi juris generibus in territorio Romano gauderent. At verò quia alia originariis permissa (juxta quod diximus) eis sic negarentur, idque ex eo, quod è Peregrinis essent, necessum foret, ut perpetuâ Peregrinitatis discriminarentur notâ. Nimirum ut nunquam non haberentur quidem Romani, sed nihilominus ex peregrinis, seu peregrini ac homines novi, qui Romanum induissent nomen; non verò civitate plenè essent, sed quadantenus tantùm donati. Adeo ut Proselyti hi, retentæ peregrinitatis hujusmodi nomine, instar fermè essent Cumanorum, Acerranorum, Atellanorum, qui ea conditione olim Cives Romani erant u, ut semper Rempublicam separatim à populo Romano haberent, & in legione mererent, sed dignitates non caperent, seu municipum quibus jus civitatis honorarium x, sed sine suffragii aut magistratuum capessendo-

t *Ad Philip. cap. 3.5.*

u *Festus in* Municeps.

x *Agell Noct. Attic. lib. 16. cap. 13.*

sendorum jure. Adeò ut juxta Aristotelem y, cui Civis *y Politic. 3. c. 1. & 3.*
οὐδενὶ τῶν ἄλλων ὁρίζεται μᾶλλον ἢ τῷ μετέχειν κρίσεως καὶ ἀρχῆς *nulla re alia magis explicari definirique potest, quàm Iudiciorum & magistratuum communione*, Proselytus Justitiæ, utcunque novato patriæ nomine Judæus diceretur, non tam quidem Civis Judaicus simpliciter censendus esset, quam Peregrinus semper, cui jura quamplurima inter Cives. Ceterùm, quod obiter non prætereundum, ex eo quod jam dictum est de Judæi nomine adquisito, Pristina ex Regeneratione Cognatione omnimoda Deleta & Peregrinitate nihilominùs Retenta, ritè sumendum est illud Taciti z, cui Proselyti Justitiæ rectè dicuntur transgressi in morem Judæorum. De quibus inquit, *nec quidquam prius imbuuntur, quàm contemnere Deos, exuere patriam, Parentes, liberos, fratres, vilia habere*. Horum demùm Posteri, quotquot ex Parentibus utrisque proselytis geniti eâdem cum parentibus perpetuò conditione fuêre. Neque magis aut aliter Cives Israelitici erant, quam parentes ipsi, seu qui primò sunt initiati. Exemplum fermè est in legibus moribusque Hispanorum de Mahumedanis ac Judæis, qui Christianismo nomina dederunt, eorumque posteris. Peregrinitatem enim tàm hi, quàm illi ejusmodi semper retinent, ut à dignitatibus officiisque civilibus non paucis, idque originis seu status pristini unde exibant nomine, arceantur. Ut fusiùs videre est apud Ludovicum à Peguera a, Joannem Escobarum b, alios Hispaniæ Jurisconsultos. Sed verò non aliter atque Israelitæ ipsi, filii Proselytorum circumcidendi tantùm erant, nec quemadmodum parentes sive illi sive filiæ baptizandæ. Nunquam enim solennis Proselyti baptismus ille iterandus erat; nec in ipso, qui primò baptizatus, (tametsi apostata factus in ritus Judaicos rediret,) nec in posteris. Et patris conditionem sequebatur proles ex fœminis, quarum conjugia Proselytis hujusmodi Jure permissa sunt, à Proselyto suscepta, extra quam ubi ex Israelitide eorum aliquis prolem genuisset. Ea enim matris, ob gentis dignitatem, sequebatur conditionem, & civis optima lege erat Judaicus. Proselyti autem filius ex fœmina Gentili susceptus planè Gentilis censebatur, ut ex Ancilla natus, Servus. Horum enim nuptiæ ei, ut in sequentibus dicetur,

z Histor. 5.

a Decis. Criminal. 13.
b Tract. de Puritate & Nobilitate probanda part. 1. Quæst. 1. & 2.

tur, quemadmodum & Israelitis interdictæ. Proselytarum autem proles patrum, quibus ritè nubere possent ipsæ, conditione semper fruebatur; aliàs in profanam [c], veluti cum sacerdoti Proselyta pepererat, transibat, aut in Proselytis item habebatur, ut ubi à Gentili aut Servo genita. Sed hæc regulariter dicta exceptiones aliquot subinde admittunt, de quibus uti & de non paucis huc spectantibus libro quinto, ubi de conjugiorum jure adeoque prolis conditione fusiûs agitur. Hisce heic tantùm subjungere nonnulla sufficiat de fœminæ Gentilis gravidæ [d], quæ proselyta facta est, prole. Ea maternam ita sequebatur conditionem, ut baptismo ei opus non esset. Aiunt scilicet, מעוברת שנתגיירה וטבלה אין בנה צריך טבילה *Si Gravida fiat proselyta, adeoque Lavacro suscipiatur, proli ejus baptismo opus non est.* Nimirum ex eo, quod nata est בקדושה seu *in Sanctitate* matris aut ביהודיה *in* ejus *Iudaismo* (nam hisce sic utuntur vocibus) Proselyti seu matris conditionem induebat. Ad verò animadvertendum, tametsi ex ipsis solùm natalibus ita conditionem Proselyti Justitiæ adquiri volunt, nihilominus consangvinitatis seu fraternitatis rationem inter Proselytæ binos, verbi gratiâ, filios nolunt haberi undiquaque plenam, nisi pariter concepti fuerint utrique, nec solùm sic nati, in Sanctitate, id est, postquam mater est baptismo initiata. Nimirum inter præceptum de fratria leviro ducenda, defuncto sine [e] prole fratre, & interdictum de fratria [f] extra illam speciem non ducenda distingvunt heic Talmudici. Nam verba facientes de fraternitatis jure, quo fratris sine prole defuncti uxor ex lege ducenda, ואפילו; inquiunt [g] אחד מהם הורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה והשני הורתו ולידתו בקדושה הרי הן כזרים ואפילו תאומין ונולדו בקדושה אין ביניהן אחוה עד שתהא הורתן ולידתן בקדושה *etiam ubi frater alter non concipiebatur in Sanctitate sed in sanctitate nascebatur, alter verò tàm concipiebatur quàm nascebatur in Sanctitate, fuêre invicem velut extranei. Quod item dicendum de Geminis in Sanctitate natis. Nam neque inter eos Fraternitas habebatur, nisi tàm conciperentur, quàm nascerentur in Sanctitate.* Adeò ut ex illa lege nec fratriam duceret, nec ei ritu solenni renuntiaret. Cæterum משום אשת אח seu *interdictio de non ducenda aliàs fratris uxore* seu de ejusce concubitu fratres ejus-

[c] *Videsis lib. 1. de Successione in Pontificat. cap. 2.*

[d] *Gemar. Babylon. ad tit.* Iabimoth *cap. 8. fol. 78. a. & Maimonides hal.* Isuri bia *c. 13.* Shulcan Aruch *lib.* IoreDea *ca. 268. 6.*

[e] *Deut. 25. 5.*

[f] *Levitic. 18. 16.*

[g] *Ex Misna t.* Iabimoth *cap. 11. Maimonides halach.* Iebom Wechalitza *cap. 1.* Shulcan Aruch *lib.* Aben ha ezer. *c. 157. §. 1.*

jusmodi teneri h volunt. Sed hæc ad Effectus Secundi heic generis, qui suis sparsim occurrunt infra locis, potiùs spectant. Et de Proselytorum Justiæ eorumque posterorum Qualitate, ac Conditione hoc in loco hæc sufficiant.

h *Maimon. hal.* Isuri bia *cap.* 14. Shulcan Aruch *lib.* IoreDea *cap.* 269. §. 4.

Cap. V.

De Libertinorum *eorumque posterorum Qualitate & Conditione.* Libertini generis Judæi *apud Tacitum quinam fuerint.* Synagoga Libertinorum *in Apostolorum Actis.* *De* Servorum *Iudaismo, citra manumissionem* initiatorum, item Proselytorum domicilii, *uti & qui* horum *seculis recentioribus* instar *fuêre, Conditione & Qualitate* Gentilium omnimodorum consuetudine Ebræi, *seculis recentioribus cùm sui satis juris non erant,* ipsi sibi interdixêre. Jus & Mores *ea de re* varii, *pro locorum ac ætatum diversitate.* *De* Samaritanis. Publicani *nomen unde adeò invisum.* *Titulus olim singularis in* Talmude Hierosolymitano, *De* Proselytis.

EX eis, quæ de Proselytis Justitiæ capite ostenduntur proximè superiori, difficile non est Qualitatem & Conditionem Libertinorum pariter edischere. Præter ipsum Liberti nomen, ovum non ovo similius quàm in cunctis Libertinus Proselyto. Omnia de Judæi nominis adquisitione, Regeneratione adeoque cognatione pristinâ deletâ, Juris Judaici participatione, Peregrinitatis retentione & Conditione posterorum jam antè dicta, in eundem similiter ad amussim conveniunt. Adeò ut reverà Libertinus in Judaismum cooptatus, id est, ut monstratum est, in ipso cooptationis actu Libertinitate donatus, undiquaque ejusdem esset Conditionis & Qualitatis cum Proselyto Justitiæ, qui tempore cooptationis è Gentilismo in Judaismum erat ingenuus seu liber. Qui primò manumissus etiam, & postmodùm circumcisus & baptizatus erat, Proselytus Justitiæ non Libertinus dicendus. Quoniam autem in ipso actu transitionis in Judaismum, Servus baptizatus לשם בן חורין *in nomen Ingenui seu liberi* seu לשם גירות *in nomen Proselytismi* libertatem necessa-

rið

riò ex more majorum consequebatur, ideò in pristinæ conditionis seu Servitutis memoriam, Libertini seu libertate donati nomen retinuit ipse posterique ejus, quemadmodum origine Liber. seu Proselytus Justitiæ nomen, ut dictum est, Proselyti in Peregrinitatis, quam nec totam exuerat, memoriam. Ita nomine tantùm hi discriminantur. Et solenne est Talmudicis [i] גרים ומשוחררים *Proselytos & Libertinos*, & גרים שנתגיירו ועבדים שנשתחררו *Proselytos, qui proselytantur* (verbo venia detur) *& Servos, qui libertate donantur,* seu Libertinos modo, quem indicavimus, factos conjungere, velut par, cui jus non omninò diversum, tametsi nomine ita discreparent. Occurrunt quidem apud scriptores Judæi Libertini generis, quod nomen aliud omninò, si notionem spectes, ab eo, quod jam tractamus, significat; licet veri sit satis simile, in personis eo nomine designatis etiam & Libertinos, quales diximus, repertos. Legitur apud Tacitum [k]; *Actum & de sacris Aegyptiis* (sub Tiberio) *Iudaicisque pellendis factumq; patrum consultum, ut quatuor millia Libertini generis ea superstitione infecta, queis idonea ætas, in insulam Sardiniam veherentur coercendis illic Latrociniis, & si ob gravitatem cæli interiissent, vile damnum: ceteri cederent Italia, nisi certam ante diem profanos ritus exuissent.* Quatuor hæc millia Judæos expressim vocat Josephus [l]. Et ea de re Suetonius [m], *Iudæorum juventutem, per speciem Sacramenti in provincias gravioris cæli distribuit* (Tiberius) *reliquos Gentis ejusdem vel similia sectantes urbe submovit, sub pœna perpetua servitutis, nisi obtemperassent.* De Ægyptiis sic distributis nihil ait. Adeo ut manifestum sit, Tacitum loqui tantùm de Judæis Libertini generis, quanquam verba ejus simpliciter sumta Ægyptios pariter atque Judæos respicere forsan videantur. Sed verò hi universi posteri fuêre Judæorum bello Pompeiano in Judæa sub annum ante octogesimum ac posteà in Sosiano sub Augusto Cæsare aliasque captorum, qui in servitutem abducti dein à Romanis dominis libertate donati sunt, atque ita Libertini Romani facti. Unde Libertini generis dicti, quà jura Manumissionis Romana nomen illud spectat, non omninò quà Manumissionem ex Jure, quod ante explicatum est, Gentium Judæis in usu. Ita in hisce esse potuere, & vix dubitandum est, quin sanè fuerint, tàm Proselyti Justitiæ atq; Libertini, quales ex jure hoc Gentium descripsimus, quàm Judæi Originarii. Nam

i *Maimonid. halach.* Isuri Bia *cap.* 13. & 14. *Misna t.* Iabimoth *cap.* 8. &c.

k *Annal.* 2.

l *Origin. lib.* 18. *cap.* 5.

m *Lib.* 3. *c.* 36.

rii. Nam omnes pariter Judæorum nomine veniunt, ut ostensum est, & non minus ex illis, quàm ex his captivos è Judæa bello captos, atque abductos est existimandum. Ita autem se rem habuisse satis discimus ex Philone, ubi de regione Transtiberina Judæorum sedibus Augusti indultu assignata verba faciens n, Ρωμαῖοι δ᾽ inquit, *ἦσαν οἱ πλείους ἀπελευθερωθέντες, αἰχμάλωτοι γὰρ ἀχθέντες εἰς ἰταλίαν ὑπὸ τῶν κτησαμένων ἠλευθερώθησαν, οὐδὲν τῶν πατρίων παραχαράξαι βιασθέντες, Romani verò erant eorum plerique quibus libertas donata, seu Libertini. Nam bello capti & in Italiam abducti à dominis sunt manumissi, nec ritus patrios violare coacti.* Sensus ab interprete Philonis curtè nimis redditur. Nec Romanorum aut Italiæ apud illum mentio. Hi igitur Judæi etiam Romani fuerunt Cives; id est, Libertini optima lege facti. Quorsum aliàs à Philone signantiùs dicti Romani? Et civem Romanum simul & optima lege Judæum, etiam extra territorium Judaicum natum, quempiam esse potuisse manifestum est ex D. Pauli exemplo; qui ex Ebræis. Nam is Tarso Ciliciæ o natus & Judæus erat & civis Romanus. Quod verò ad Libertinos hosce spectat; scimus quidem ex jure Cæsareo vetustiori Libertinos fuisse alios qui aut p testamento aut in Ecclesia seu concione (æde sacra volunt aliqui) aut ante Consulem manumitterentur, alios qui per Epistolam, aut inter amicos, aut convivii adhibitione, alios qui quovismodo manumissi sunt, postquam pœnæ infamiam insigniorem subierant. Secundum & tertium Genus Latini & Dedititii nuncupabantur, nec civitate fruebantur. Genus autem primum Cives erant Romani seu Quirites quales una vertigo, ut est apud Persium q, fecit. Atque illis eadem competebat libertas, quam habebat manumissor, nisi quòd scilicet Libertinus esset, qui manumittebatur, licet manumissor esset Ingenuus, ut loquitur Justinianus, qui discrimen illud Libertinorum sustulit r, atque omnes pariter civitate donatos voluit. Generis igitur Libertini quod Romani juris erat, non omninò quod Judaici, Judæi sic apud Tacitum denotati sunt censendi. Id est, Judæorum, Proselytorum & Libertinorum, qui juxta mores & ritus Judaicos superius ostensos facti, in servitutem postea à Roma-

n *Lib. de Legatione ad Cajum.*

o *Act. Apost. 22.3. & 27.*

p *Caius Instit. tit. 1.*

q *Satyr. 5.*

r *L. Unic. C. tit. de Dedititia l. toll. & C. tit. de Latina libert. toll. & Instit. tit. de Libertinis §. Libertinorum.*

nis redacti sunt, posteritas. Qualis quidem Servitus, aut Libertinitas Romana obstare nequibat, quo minùs, quà Judaicam rempublicam spectabant, pristino nomine & conditione pristina, prorsus etiam absque postliminio frui possent. Utrum Libertinorum hujusmodi Romanorum in patriam reducum, an Judaicorum, qui nomen scilicet illud ex ipsa è servitute in Judaismum simul & libertatem cooptatione jam ostensa nacti fuerant, Synagoga illa in Novo fœdere memorata conflaretur, viderint acutiores. Verba sunt [s], *surrexerunt autem quidam ἐκ τῆς συναγωγῆς τῆς λεγομένης Λιβερτίνων*, &c. *Ex synagoga quæ appellatur Libertinorum & Cyrenensium & Alexandrinorum, & eorum, qui erant è Cilicia & Asia disputantes cum Stephano.* Non nescimus, inter veteres non deesse, qui Libertinorum nomen ibi sumant pro eo quod regionem [t], Gentem seu populum pariter ut cætera quæ seqvuntur, significet; id est, Judæos dispersionum, ex gente seu populo sic dicto apud quem nati sunt, atque unde in terram sanctam velut reduces confluxerant, pro more denominatos. Et Suidas, *Λιβερτῖνοι, ὄνομα ἔθνους, Libertinos*, ait, *Gentis nomen esse*. Quin & *ecclesia Libertinensis* in Africa habetur in Collatione Carthaginensi. Quin ex Ægypto nomen hoc, qua sectam, nescio, quam designet, petitur ab aliis. Atque ab aliis aliter. Sunt verò intereà non pauci ex doctissimis [u] qui de Libertini generis Judæis, qua libertate utcunque donatos verbum illud è Latio in sermonem Hellenisticum receptum atque tum Syro, tum ab Arabe retentum indicat, locum interpretantur, Chrysostomum [x] secuti, cui Romanorum *ἀπελεύθεροι Libertini* vocantur, qui eo heic fruuntur nomine. De vocabuli notione, qua libertatem nuper acquisitam complectitur, assensum libentissimè præbeo. At verò an non potius Libertinorum sic ex Jure Ebraico juxta jam narrata dictorum, id est משוחררים seu qui è servitute in libertatem ac Judaismum migrarent, quàm eorum qui ex Jure tantùm Romano sic dicebantur, notio eo in loco obtinere debeat, subdubito. Certè id quod apud Tacitum de juventute Judaica generis Libertini in Sardiniam à Tiberio missa habetur, spectat ad annum, quo Marcus Silanus & Lucius Norbanus fuêre Consules seu decimum nonum, juxta vulgi compu-

s *Act. Apost. 6. 9.*

t *Glossa Interlinearis.*

u *Th. Beza, Cornelius à Lapide, I. Lorinus, Ludovicus de Dieu, &c. in Act. 6.*

x *Homil. 15. in Acta.*

computum, à Christi natalibus annum. Et sub annum inde quintumdecimum, seu sub Stephani martyrium manifestum est, Synagogam hanc, neque tunc primùm ut videtur, Hyerosolymis floruisse. Ita incongruum non est de Libertini juxta jura Romana generis sodalitio aliquo synagogam illam intelligere. Nec sanè rationi diffidet, si de Libertinis juxta ritus Judaicos factis capias. Nam & hosce suos habuisse seorsim uti & Proselytos Justitiæ sodalitia & synagogas, vix aut ne vix est cur dubitemus. Et tametsi Libertinitatis nomen tempore illo, quo ita imperarunt Cæsares tam Hierosolymis, quàm Romæ, potuit quidem locum tàm Hierosolymis, quàm Romæ obtinere, quà Servitutem in Libertatem ex jure Romano mutatam innuit; nihilominùs verò propiùs in conjecturæ statera accedere videtur, Libertini nomen, licet è Latio deductum, Hierosolymis tunc temporis, in Synagoga seu collegio ejusmodi, Judæos eos posterosve eorum denotare, qui Libertini dici ex ipsa in Judaismum è servitute cooptatione solebant; idque ex Jure Ebraico seu Hierosolymitano jam ostenso ejusve tunc temporis reliquiis neque sanè ex Romano jure, quod à Judæis ipsis neutiquam nominetenus, nedum re aliqua in synagogarum proculdubiò disciplina receptum est adhibitumve. Porrò haud ita ambigendum videtur, quin Judæi generis Libertini apud Romanos, postquam Hierosolymas redierant, non Libertinæ ibi conditionis sed planè Ingenuæ atque Originariæ, veluti ex jure quodam Postliminii, haberentur. Apud Syrum autem legitur, *surrexerunt homines ex synagoga, qua dicitur Libertinorum, Cyrenæi & Alexandrini, & qui erant ex Cilicia &c.* Omissâ copulâ illa post *Libertinorum* è qua ceteri, qui seqvuntur, ab illis sic disterminati sunt, ut pro aliarum synagogarum sodalibus sumendi videantur. Neque aliter, ut videtur, apud Arabem, quem transtulit Junius. Nam in Erpeniano copula habetur uti & in Latina versione, atque Æthiopicâ, ut adnotat præstantissimus Vir Ludovicus de Dieu, qui ad illud de copula in Syro omissa *sic*, inquit, *unum indigitatur collegium Libertinis Iudæis consecratum, cujuscunque tandem gentis essent, sive Cyrenæi sive Alexandrini sive Cilices sive Asiatici. Quod valde nobis arrideret*

ſ lectio comprobaretur. Certè nil ita mihi videtur obſtare, quò minus etiam dum copulam legimus de unica tantùm Synagoga eaque Libertinorum dictâ, ſed cujus ſodales gentium quæ inſeqvuntur nominibus diſtinguantur, locus capi poſſit. Atque ita eum olim intellexit Cajetanus. Et conſulas quæ de hoc nomine pridem ſcripſit Ægidius Bucherius in tractatu de Paſchali Judæorum cyclo y. Sed de Libertinis ſatis ſuperque. De Servis, ut ſuperiùs monſtratum eſt, Circumciſis & Baptizatis, ſeu Judaiſmo retentâ ſervitute initiatis, ajunt z יצאו מכלל הגוים ולכלל הישראל לא באו *exeunt ex univerſitate* ſeu *numero Gentilium, nec tamen univerſitati Iſraelis* (ſicut proſelyti Juſtitiæ ac Libertini) *accedunt*. Veluti medium quid inter Gentilem & Judæum ſeu Proſelytum Juſtitiæ habebantur. Quod pariter de Ancillis baptizatis dicendum. Nam Servus ex baptiſmo ejuſmodi quo quidem eatenus Judaiſmo initiabatur quatenus ſervi, qui ab alio inter bona poſſidetur, conditio ferret, deſiit eſſe Gentilis, quia Judaiſmi inſtitutis nomen ritu ſolenni dederat. Nec tamen habebatur Proſelytus Juſtitiæ quia libertate caruit, nec ſui omninò erat juris. Unde adquiſiviſſe eum ajunt מקצת גרות *partem Proſelytiſmi*, ſed qualis eum inter bona potiùs quàm in hominum cenſu collocabat. Cognationis autem ſervilis ratio erat eis nulla. Poſteri ejus ex ancillis è Gentilibus ſuſcepti, uti ancillarum è Gentilibus ſic adſcitarum perpetuò parentum ſequebantur conditionem. Quamprimùm autem libertate, juxta ſuperiùs dicta, non ſine alio baptiſmo donabantur, Libertini fiebant tàm poſteri, quàm ipſi qui primò Judaiſmo nomina dederant. Aliud omninò erat Servitutis genus Ebraica illa, quam ſerviebant Ebræi originarii ipſi, in ſacris literis non ſemel memorata. Eam libro Sexto ubi de ſervis etiam hiſce plura, latiùs, ut de utroque genere ſimul conſtet, explicamus. Ita demùm tàm apud Ebræos, quàm Romanos, aliosque illud, quod de hoc hominum ex jure Gentium diſcrimine apud Juſtinianum a habetur, obtinuit. *Poſtquam jure Gentium*, ſic ille, *ſervitus ingenuitatem invaſit, ſecutum eſt beneficium manumiſſionis. Et cum uno communi nomine omnes homines appellarentur, Iure Gentium tria hominum genera eſſe cœperunt; Liberi & his contrarium*

y Cap. 6. pag. 387.

z Gemar. Babylon. ad t. Sanhedrin cap. 4. fol. 58. b. Maimon. halach. Iſuri bia cap. 12. & 13.

a Inſtit. tit. De Libertinis.

marium Servi & tertium genus Libertini, qui desierant esse Servi. Proselyti autem Domicilii Qualitas & Conditio satis quidem videtur manifesta ex eis, quæ de eo jam suprà sunt dicta. Aut Liberæ nempe, qua rempublicam spectavit Ebraicam, aut Servilis erat conditionis. Utrique sedes in territorio Israelitico eorumque ditione, juxta qualitatis discrimen, permissæ. Sic tamen ut Hierosolymis ob singularem urbis sanctitatem habitationis locus eis assignandus non esset. Maimonides [b] תושב אין נותנין בתוכה מקום לגר *Locus Proselyto domicilii intra urbem Hierosolyma assignandus non erat.* Alibi autem, ut dictum est, permissæ Proselytis ejusmodi sedes; idque citra Judaismi professionem, ad quam neminem mortalium adigebant. Sed aut Judaismus amplexandus, aut futuræ Septem Noachidarum seu omnium hominum communium præceptorum observationi nomen dandum erat Gentili cuique in eorum potestate degenti, dum sui juris erant, ut ostensum est. Aliter velut pro hoste habitus. Cognatio omnimoda apud Proselytos domicilii manebat. Et posteri non minus atque ipsi, opinor, in hujusmodi professionem adigi soliti. Quo autem foro uterentur, & quomodo tùm ob Juris Noachidarum seu Naturalis, tùm ob Gentium Juris Imperativi ac Intervenientis violationem puniendi essent, suis in locis obiter in sequentibus docetur. Nec dubitandum puto, quin Proselytus ejusmodi, dum sui juris erant Ebræi, id est, seculis quibus, juxta superiùs dicta, admissio hæc in usu fuit, consvetudine tùm Israelitarum, tùm Proselytorum Justitiæ, aliorumque qui in eorum mores transierant, pro arbitrio, exceptâ sacrorum communicatione (qua de re plura inferiùs) uti posset. Atque illuc spectat illud Josephi [c] Τὺς δ' ἐκ παρέργυ προσιόντας ἀναμίγνυσθαι ταῖς συνηθείαις οὐκ ἠθέλησεν. τ' ἄλλα ἃ προείρηκεν, ὧν ἐστιν ἡ μετάδοσις ἀναγκαῖα, πᾶσι παρέχειν τοῖς δεομένοις, πῦρ, ὕδωρ, τροφὴν ὁδὺς φράζειν, ἄταφον μὴ περιορᾶν, *Eos autem, qui obiter adveniunt,* seu *non ad Iudaismum suscipiendum,* id est, *Proselytos domicilii* seu *advenas in mores nostros non transeuntes* (nam de Proselytis Justitiæ proximè ante locutus est) *misceri solennitatibus* scilicet sacris *noluit* (Moses.) *Cetera tamen indigentibus universis exhibenda constituit, quorum scilicet participatio*

[b] *Halach.* a Bith habechira *cap.* 7.

[c] *Contra Apionem l.* 2.

ticipatio ac communicatio necessaria est, veluti ignem, aquam, alimentum. Itinera item indicari, nec insepultum quempiam relinquere. Ita is veteris seu Mosaicæ de Proselytis domicilii institutionis sensum explicat ex majorum traditionibus, quæ ad tempora anteriora, quibus sui fuêre juris, spectant. Seculis autem insequentibus, seu cum plerumque partim sui juris (solùm fermè in rebus sive sacris sive ad sacra seu singularem Gentis sanctitatem necessario attinentibus; idque ex dominantium indultu, quo nec semper ita fruebantur) partim alieni fuêre, neque eis integrum satis relinquebatur Proselytos domicilii ritu solenni, ac more majorum admittere, utpote quos coërcere jam nequibant, sed tantùm Proselytos Iustitiæ, Libertinos ac Servos in Judaismum eo nomine, ut ostensum est, cooptare, quorum omnium initiationis, nempè quæ ad sacra ferè omninò jam spectabat, neque jus neque usus unquam desiit; seculis inquam illis insequentibus, domicilio sæpè commistos fuisse illis, nemo non videt, Gentiles pro exterorum, qui dominabantur, lubitu, quibus reluctari nequibant. In hisce autem palam est, fuisse tum qui Idololatriam aliosque Gentium, qui Noachidarum juri adversantur, mores retinuerint tum qui מחסידי אומות עולם *è piis* seu *religiosis ex Gentilibus*, seu qui tametsi Proselyti Domicilii nec fiebant, nec jam ex more publico fieri quibant, Proselytorum tamen ejusmodi instar fuêre, tantùm non ritè admissi. Qualis Cæsareæ Cornelius ille co-
d Act. 10. 22. hortis Italicæ centurio, qui non solùm vir religiosus erat & timens Deum sed etiam [d] *μαρτυρούμενος ὑπὸ ὅλου τοῦ ἔθνους τῶν ἰουδαίων, testimonium habens ab universa Gente* seu *multitudine Gentis Iudæo-*
e Cap. 3. *rum*, quales item alii suprà [e] memorati. Ceterùm quoniam quinam jam essent in iis idololatræ, quinam juxta Noachidarum jura pii, ex professione aliquâ publica, & quæ sub pœna obligaret, resciri nequibat & adeò moribus avitis adversum fuerat consvetudinem cujuspiam in solo Judaico admittere, nisi idololatriæ ritu solenni renuncians cetera Noachidarum Juris capita in se suscepisset observanda, atque ut Proselytus domicilii esset admissus, ideò quod ex imperio in Gentiles adeò minuto seu penè deleto præstare non potuêre, id, quantum in ipsis erat, ex imperii in suos reliquiis volebant præstitum. Scilicet ex superinducto

ducto à sapientibus jure Interveniente, quo Judæi, quatenus Gentes respiciebant, inter se, atque ad Judaismum ejusque ritus sartos tectos conservandos essent regendi, mores inolevere de Gentilium omnimodorum, qui in Judaismum non transirent, non solùm, quatenùs commodè fieri posset, maximè in solo Judaico, consvetudine, societate ac familiari consortio, sed etiam contractuum commerciorumque generibus compluribus fugiendis. Ratio quâ Jus ita superinductum nitebatur, velut sola, saltem obtenditur, ne ex eorum, quibus per Jus Israelitarum in solo Judaico ne sedes tenere liceret, consvetudine, consortio ac commerciis, idololatriâ rebusve aliis idololatriæ causâ fugiendis (ut fusiùs infra ostenditur) ipsi inquinarentur. Maimonides de interdictis ejusmodi cum Idololatriis consortiis, pactis commerciisque; וכל inquit [f] הרחיקה הזאת מפני ע״ז הוא שנ׳ וקרא לך ואכלת מזבחו ולקחת מבנותיו לבניך וכו׳ וגו׳ *Et omne id quod sic dicitur de non admittendo Idololatrarum consortio & commercio, idololatria causâ introductum est, juxta id quod habetur in sacra Lege* [g], *ne vocet* seu *invitet te, edasque de sacrificio ejus & accipias de filiabus ejus filiis tuis & fornicentur &c.* Nimirum ob ipsam quæ in sacris literis non semel affertur de septem populorum consortio commerciisque evitandis rationem (unde & de eis Jus Gentium imperativum seu à Numine præscriptum habetur) aliarum item Gentium, quarum non dissimilis ratio, ex Jure Gentium sibi, maximè in solo Judaico quantum fieri potuit, aliisque Gentibus Interveniente seu ab ipsis superinducto, consvetudinem, consortium & commercia aliquot vetabant. Quod ut faciliùs effectum sortiretur, etiam Gentiles omnes pro immundis, seu qui contactu Judæum nunquam non contaminaret, statuère habendos. Cum enim [h] sacras haberent leges, tum de Puerperæ, tum de viri seminis & mulieris sangvinis profluvio laborantis immundite, quæ contactu personarum contrahebatur, neq; leges eæ, Israelitis nempè peculiares, ad Gentiles attinerent, superinductum est sapientum decretum, quo nũquam hujusmodi immunditie seu ejus effectu, quantum ad Judæos, carere Gentiles constitutum est. Scribunt. enim [i] הגוים אין חייבין עליהם משום נדה ולא משום זבה ולא משום יולדת וחכמים גזור

[f] *Halach* Aboda zara *cap. 9.*

[g] *Exod. 34. 16.*

[h] *Levitic. c. 7. & cap. 15.*

[i] *Maimonid. halach* Isuri bia *cap. 4. & vide Misnam t.* Nidda *cap. 4.*

גזרו על כל הגוים הזכרים והנקבות שיהו כזבים תמיד בין ראו בין לא ראו ולענין טומאה וטהרה *Leges sacræ de muliere menstruis aut sanguinis profluvio laborante, aut de puerpera, ad Gentiles quidem non attinent;* id est, ex ipsa lege sacra immundi ex causis illis non sunt. *Sed sapientes decrevêre omnimodos Gentiles, tàm masculos, quam fœminas pro eis, qui perpetuo sanguinis profluvio laborant (sive ea de re constet, sive minimè) habendos, quoties de munditia & immunditia quæstio fit.* Id est, ex eorum contactu immunditiam contrahi. Eos enim qui sacrâ immunditiæ lege non tenebantur, ipsi eis, qui eâ tenebantur, semper immundos haberi, jam ex superinducto hoc atque interveniente jure volebant, ut faciliùs sic eorum consortio, quantum fieri posset, arcerentur Judæi. Quod & tempore Hasmonæorum aut antè, initium habuit. Nam illis tribuitur k decretum, in quo fœmina quælibet Gentilis censebatur velut semper נדה ut libro quinto expressius ostenditur, id est, *quæ menstruis laborat.* Ex hujusmodi decretis pendet illud in Evangelio l, ubi Judæi *non introierunt in Prætorium* Pilati ministris qui Gentiles erant refertum *ut non contaminarentur, sed ut manducarent Pascha* intaminati. Atque ex superinducta Gentilium immunditie manavit & illud D. Petri m; *Vos scitis quomodo abominatum sit viro Iudæo conjungi, aut accedere ad alienigenam.* Græca sunt, *ὡς ἀθέμιτόν ἐστιν ἀνδρὶ Ἰουδαίῳ, κολλᾶσθαι ἢ προσέρχεσθαι ἀλλοφύλῳ, quod illicitum sit viro Judæo adhærescere seu advenire ad alienigenam,* ubi Syrus habet לאנשא נוכריא דלא הוא בר שרבתה *ad hominem extraneum, qui non sit filius generationis suæ. Sed mihi ostendit Deus,* ita ibi statim Petrus, *neminem communem, aut immundum dicendum hominem.* Quod de adventu ejus ad Cornelium Italum dictum est, & immunditie qua Gentiles universos pollutos esse, ex more Judaico existimabatur. Unde etiam ad Petrum viri aliquot ex circumcisione n, *Quare introiisti ad viros præputium habentes & manducasti cum illis?* Nimirum eousque tunc illicitum erat atque infame Gentilem convenire & familiarius consvetudine ejus uti, ut tum contra majorum morem quo absque publica Proselyti domicilii professione in solo Judaico Gentilem sedes habere non permittebatur,

k Gemar. Babylonia ad tit. Aboda zara cap. 3. fol. 36. b Sepher a Iauchasin fol. 15. a

l D. Ioan. 18. 28.

m Act. Apost. 10. 28.

n Act. Apost. 11. 3.

batur, iniquiùs commissum esse videretur, tum aut immunditiem lavacro, velut pœnâ simùl & purgatione solvendam, aut ejus non levem saltem suspicionem contraheret, quisquis id faceret. Hinc & illud apud Justinum historicum o; *Quoniam metu contagionis pulsos se ab Aegypto meminerunt, ne eâdem causâ invisi apud incolas forent, caverunt, ne cum peregrinis communicarent: quod ex causa factum paulatim in disciplinam religionemque convertit.* Hinc illud Apollonii Molonis p, Judæos recipere noluisse ex aliis Gentibus quempiam diversa de Numine sentientem, *μὴ δὲ κοινωνεῖν τοῖς καθ' ἑτέραν συνήθειαν βίου ζῆν προαιρουμένοις, Nec consuetudine eorum uti, qui aliam, præter Iudaicam, vitæ rationem sequebantur.* Quod & verum fuisse palam asserit Josephus, dum rem ipsam ex Græcorum aliquot de peregrinis more pluribus defendit. De Commerciis autem, & humanitatis Officiis aliquot, instituta habuêre, pro locorum diversitate, alia atque alia, uti & proculdubio seculorum. Huc etiam spectat illud de Samaritanis, qui nunc se sanguine Judæis junctos profitebantur, nunc ibant inficias ipsi, sed perpetuò Judæis exosissimi. *Quomodò* q *tu Iudæus cum sis, bibere à me poscis, quæ sum mulier Samaritana? οὐ γὰρ συγχρῶνται ἰουδαῖοι Σαμαρείταις, non enim coutuntur Iudæi Samaritanis*, seu לא מתחשדין *Non habent commercium*, ut Syrus. Verba sunt Samaritanæ ad Jesum Christum aquam poscentem, unde propter consuetudinem hanc cum muliere illa uti etiam cum aliis r Samaritanis atque ex eo, quod discipuli ejus cum Samaritanis commercia habuerunt, convitium illud Judæorum ei impactum est; Samaritanum f illum fuisse, id est, Judæum Apostatam t, seu qui ex consortio illo Iudaismo renuntiâsse videretur. Et sanè gentem Samariticam, utpote quæ Cuthæorum & Iudæorum colluvies verum cultum diversimodè adulterarat, habebant sibi præ aliis invisissimam & veluti Gentiles. Atque, ut aliàs fieri solet, quò angustius post defectionem erat vicinitatis interstitium, eò graviùs utrinque odium. In vetitis autem jam erat ædes u agrosve in solo Iudaico Gentili cuicunque vendere, uti & agros locare. Sed ædes ibi locare ei fas erat modo non in habitationem; nec, ut opinor, Samaritano. De habitatione autem ajunt, אין שכינה פחות משלשה *habitatio non est dicenda, nisi tres simùl inhabitarint.* At in Suria (sic vocitant Aram

o *Lib. 36.*

p *Iosephus contra Apionem. Lib. 2.*

q *D. Ioh. 4. 9.*

r *Ibid. vers. 8. & 40.*

f *Ibid. cap. 8. 48.*

t *Videsis Daniel. Heinsium in Aristarcho sacro, cap. 7. juxta finem, & Io. Morin: in exercita. in Pentat. Samarit. cap. 2. & 4. &c.*

u *Misna tit. Aboda Zara cap. 1. & Maimonid. halach. ejusd. tit. cap. 10. & Vide Mosem Mikotzi Præc. Negat. 48.*

ram zoba, regionem solo Judaico vicinam à Davide subactam) eis locare fas erat, etiam & agros in culturam. Alibi locorum & ædes & agros pariter vendere. Commercia alia eis etiam intra solum Judaicum ex majorum institutis cum Gentilibus permissa; sed ea tantùm, quæ nec Gentilium omninò cultui extraneo adjumento, nec libertatis Israeliticæ reliquiis ipsorumve cultui sacro detrimento, sive reverâ sive existimatione forent. Qua de re quam plurimæ occurrunt subtilitates x. Eas autem, quoniam potiùs sive ad tempora locosque, quibus post urbis templique Excidium per orbem terrarum dispersi sunt Ebræi, sive ad ejusmodi statum, tempora & locos ante Excidium spectant, prætermittimus. Et fieri nequit, quin, pro re nata, alia atque alia de rebus hujusmodi ab iis, qui exulantibus Babylone, Ægypto, alibique per Asiam, Europam, Africam, Judæis præerant, diversimodè superinducerentur instituta. Nam munera civilia inter Gentiles ac Christianos, veluti Decurionatus, alia seculis, quæ Templi excidium propiùs secuta sunt, necessariò subindè y ambitiosiùs obibant, interdum nihilominùs immunes etiam nec z admittendi. Unde diversitas, puto, etiam ipsis juris, de aliorum consortio fugiendo, admittendo. Et vide hac de re plura capite hujus libri postremo. Ex jam dictis autem satis, opinor, constabit de causa, cur adeò invisum esset Ebræis Publicanorum nomen, id est, eorum, qui vectilia ac censum Romanis ab eis solvendum conduxerant. Eorum planè Gentiles alii, alii Judæi. Qui Gentiles erant eo nomine satis odio habiti, utpote Idololatræ, aut saltem sic censiti. Qui Judæi, ideo invisi, quòd cum ejusmodi Gentilibus in terra Israelitica degentibus, velut Præsidibus, Quæstoribus Legatisque Romanis, nec Proselyti domicilii professione, quæ tunc non in usu, obstrictis conductionis ejusmodi contractum, consortium ac consuetudinem contra morem atque instituta majorum, idque palàm velut Gentiles, alieni nempè imperii ministri, inierant. Cum peccatoribus igitur ac meretricibus signantiùs censentur interdum in Evangelii a locutionibus Publicani; interdum pari cum Gentilibus conditione b. *Si ecclesiam non audierit, sit tibi tanquam Ethnicus* seu *Gentilis & Publicanus*. Atque cum bis repetatur in Græcis Matthei editis, *ωσπερ ὁ* Publicani hoc

x In Misna & Gemara tit. Aboda Zara cap. 1. & 2. & Maimonide halach. ejusd. tit. c. 9. & 10

y L. 3. §. 3. D. tit. de Decurionibus L. 5. & 10. C. eit. de Iudæis L. 3. tit eod. Cod Theodosiani & vide ibi L. 24.

z L. 19. C. tit. de Iudæis & C. Theodos. lib. 16. tit. 8. L. 13. & vide inferius huic cap. 9.

a D. Matth. 9, 11. 11, 19. 21, 32. D. Marc. 2, 15. D. Luc. 7. 29.

b D. Matth. 18, 17. vide sis Tertullian. adverf. Marcion. lib. 4. c. 14.

hoc faciunt? Posteriori in loco tum nonnulli codices Græci [d], tum versio vulgata habet veluti synonymum, *nonne & Ethnici hoc faciunt*? Quod verò habet Tertullianus velut ex Deuteronomio [e], *Non erit vectigal pendens ex filiis Israel*, perinde ac si Publicanus ex ipsis inde non fuisset admittendus; id manavit ex versione Hellenistica, quâ τελεσφόρος & τελισκόμενος usurpantur sive pro eo, quod est scortum sive masculum sive fœmineum vectigalia seu pretia sive pendens sive accipiens sive pro eo quod est mysteriorum gentilium præfectus seu initiatus, ut vult Theodoretus [g]. vide hac de re item D. Hieronymum [h], præter recentiores [i] aliquot. De Proselytorum autem, quos jam tractavimus, jure, quod sparsim in corpore, quo utimur Talmudico, & apud Magistros traditur nec sibi, quantum scio, in Talmude, sive Hierosolymitano, sive Babylonio ullo quod typis editum est, aliisve Misnæ editionibus titulum sortitur proprium, habetur, aut olim saltem habebatur apud Judæos Titulus ac liber singularis, qui etiam, ni fallor, Talmudis saltem Hierosolymitani pars. Cum enim librorum corporis Talmudici utriusque quilibet מסכת dicatur, ut *Masseceth Sanhedrin*, *Masseceth Iabimoth*, & qui sunt ceteri, citatur non semel τῷ Rabbi Jom Tob bar Abraham in commentario suo ad Maimonidem [k] *Migdal oz* dicto, מסכת גרים *Masseceth Gerim*, *seu Tractatus* aut *liber de Proselytis*, uti & פרק שני דמסכת גרים ירושלמי *caput secundum Libri de Proselytis in Talmude Hierosolymitano*, atque id genus alia. Perquam mancam esse tàm Venetam, quàm Cracoviensem Talmudis Hierosolymitani editionem nemo nescit, utpote quamplurimis, qui in Babylonia habentur, titulis etiam ad ipsum pariter spectantibus carentem, adeò ut iis, qui sic desunt hic connumerandus esse videatur. Sed nec in Titulis Talmudicis sive ab Ebræis [l] sive à Christianis [m] simul enumeratis hunc de Proselytis comperio. Floruit Jom Tob sub annum Christi trecentesimum septuagesimum supra millesimum.

c Cap. 5. 46. & 47.
d Rob. Stephan. ibid. & Theodor. Beza.
e Cap. 23, 18.
f De Pudicitia cap. 9.
g Quæst. 28.
h Epist. 146.
i Baron. Annal. 31. num. 71. & Isaac. Casaubon. Exercit. 13. §. 36. Caspar. Waserus l. 1. de Antiquis Hebræ. nummis c 18 Abrah. Scultet9 exercit. Evangelic. [illegible] Constantin. L'Empereur ad Baba Kama c. 10. § 1.
k [illegible] Issuri bia c. 13. fol. 337. a & b
l R. Gedaliah Ben Iechaiia Shalsheleth fol. 35. & 36.
m Petrus Galatinus, de Arcanis lib. 1. Sixt Senensis biblioth. 4. I. Buxtorf. in Bibl. Rabbinica &c.

permissum, sive juxta Tabernaculum, sive Templum Hierosolymitanum, sive, ut videtur, in loci ubi adoraret ipse qualiscunque ornatum, Lucum plantare seu arborum ordines conserere. Quin nonnulli z legem sacram ita capiunt, ut nec cuiquam apud eos fas esset sibi Lucum utcunque plantare, nec opus ligneum sive juxta altare, sive in monte Templi construere. Quod si ita fuerit, nec sanè Noachidi Lucum sibi omninò in ædium ornatum suive commodum intra territoria Israelitica plantare licuisse, par est ut existimemus. Sed de permissa extra loca sacra & cultus rationem arbores sive frugiferas sive steriles conserendi adeoque Lucum in promiscuos vitæ usus plantandi facultate, luculentum etiam est alibi a testimonium, quod, puto, potius amplexandum. Nec permissum est Noachidi seu Proselyto domicilii *Imaginis facere* in territorio Israelitico; ne Ornatus quidem causâ; splendoris scilicet seu magnificentiæ, aut in majorum, ut apud Græcos Romanosque, memoriam. Quod itidem sic accipiendum, ut quales Imagines Israelitæ nefas erat formare, tales pariter ex superinducto, quod diximus, Noachidis seu Proselytis domicilii jure, nec hisce omninò formare esset fas. Cum alioquin ex jure Noachidarum communi, seu quo genus humanum obstringi docent, Imagines qualescunque facere, id est, Picturam, Sculptoriam, Statuariam, Cælaturam, id genus artes alias pro arbitrio exercere, nemini interdictum esse velint. Ut verò; quod de Imaginibus minimè apud ipsos faciendis habent, ritè capiatur; de eis distingvendum. Alia ipsis erat Imaginis Humanæ, alia aliorum Animantium, ut Quadrupedum, Volucrum, Arborum rerumque quarumlibet, præter Hominem, terrestrium & aquaticarum, alia denique Cœlestium ratio; veluti Solis, Lunæ, Siderum ceterorum. Humanæ rursus alia erat ratio in Cherubinis Tabernaculi & Templi, alia ubi alias sive Statua fieret sive sculptoris artificio promineret, alia ubi sive Pictura sive Textura planam sive Cælatura insculptam exhiberet. Distinctiones nimirum has faciunt doctiores cordatioresque, dum Idololatriæ in Decalogo interdictum, aliasque leges congeneres ex more majorum interpretantur. Nec sine his ac sequenti explicatione intelligi volunt capita de non faciendis imaginibus in Scriptis Talmudicis breviuscula, nec

z *Salomoh Iarchi in Deut. 16. 21. & vide ibi Nachmanidem.*

a *Vide Maimonid. halach.* Melakim *cap. 7. & hal.* Bith habechira *c. 7.*

nec adjectis quæ integrum sensum aperiant, subinde b concepta. Cherubinis, quorum figuræ genus heic primum est, facies fuisse humanas agnoscunt c, & testatur Scriptura d; alas item eis adjectas quatuor præter alia, unde forma eorum erat, qualis e in rerum natura alibi non omninò simul reperta. Jam verò, præter id quod de singularis Numinis, qui omnium præceptorum dominus est, heic mandato, nemini non facilè occurrit, aiunt interdicti de imaginibus verbis utcunque aliàs intellectis neutiquam contineri horum formationem. quia nihil in eo interdicitur præter imaginem rei, quæ aut in superiori, aut in inferiori mundi parte reperitur. Rabbi Isaac f. Mosaides, à proavo etiam Arama dici solitus, אין מעשה הכרובים בכלל שהרי אין צורתם נמצאת בשום אחד מהסדורים, *Non comprehensa est formatio Cherubinorum in generali interdicto, quoniam scilicet eorum figura non reperitur in re aliqua sive superioris sive inferioris mundi partis.* Qua de re item videsis, quæ è Talmudicis habet alia Manasseh Ben Israel g. Et de Cherubinorum figuris, præter commentarios magis obvios, consule, si plura velis, tum I. Baptistam Villalpandum h, tum Visorii, & Moncæi disputationes de Vitulo aureo. Quod verò ad Imaginem simpliciter humanam in Solido seu Statua, aut materie Prominente expressam attinet; receptissima est eis sententia, talem facere non omninò licuisse. Talmudici i אסור לעשות צורות לנוי ואע"פ שאינן ע"ז שנאמר לא תעשון אתי כלומר צורות של כסף וזהב שאינם אלא לנוי כדי שלא יטעו בהן הטועים וידמו שהם ל"ע ואין אסור לצור לנוי אלא צורת האדם בלבד לפיכך אין מציירין לא בעץ ולא בסיד ולא באבן צורת האדם והוא שתהיה צורת בולטת כגון הציור והכיור שבטרקלין וכיוצא בהן ואם צר לוקה *Nefas erat facere Imagines etiam ornatus causâ, etiamsi citra cultus Extranei rationem; juxta illud, non facietis mecum* seu *coram me deos argenteos & deos aureos &c. Videlicet Imagines argenteas & aureas etiam quæ non fiant ob aliam quàm ornatus causam. Ideò scilicet ne errent, qui in errorem fuerint proniores, & existiment eas in cultum extraneum factas. Ceterùm illicitum non est Imaginem* (rei terrestris alicujus) *aliam præter hominis tantum, ornatus causâ fingere. Unde fit, ut nec è ligno, nec calce, nec saxo Imaginem formarent humanam, quæ*

b *Apud Maimonid. halach.* Sanhedrin *cap.* 19. *alibi.*

c *Gloss. Iarchii ad Exod.* 25.18.

d *Vide Ezechiel.* 41.18. *&* 19. *&* 3. *Regum in Vulg.* 5.36. *&* *vide Leontium in Synod.* 7. *act.* 4.

e *Joseph. Archaeolog.* 3. *c.* 6. *&* *l.* 8. *c.* 2.

f *In* Aqueda Shair. 45. *fol* 149. *col.* 1. *&* Shair 48.

g *In Conciliatore ad Exodu quæst.* 30. *Latinè* 97. *Hispanicè.*

h *Explan. in Ezech. Tom.* 2. *part.* 2. *lib.* 4. *cap* 43.

i *Maimonides halach.* Aboda zara *cap.* 3. *Halach.* Sanhedrin *cap.* 19. *Moses Mikotzi* Præcept. *Neg.* 22. *Et Gemara Babylonia ad tit.* Aboda zara *cap.* 3. *fol.* 42. *&* 43. Shulcan Aruch *lib.* IoreDea c. 4.

scilic.

scilicet prominerer seu extaret; quemadmodum ornamenta & figuræ in tricliniis poni solita, & id genus alia. Et, qui ejusmodi formaverit imaginem, verberibus puniebatur. Sunt qui heic integram tantum hominis figuram, non partem intelligunt. Pictas autem seu ita insculptas Figuras Humanas, ut non Protuberarent, sed aut in Plano tantum aut in Concavo viserentur, licitas habebant. Sic tamen ut ectypas, quæ ex insculptis prominerent, formare nefas. Tametsi interea tam figuris humanis in pariete k pictis cultum apud ipsos extraneum olim exhibitum quàm imaginibus solidis doceamur. Sed regulariter jam dicta exceptiones aliquot pro seculorum rerùmque discrimine admittebant, quas suis in locis infra dabimus. Certè apud Flavium Josephum l, exemplum est de iconibus Cæsaris decurtatis, quæ signis adesse solebant ab Hierosolymitanis non admissis. Pilatus, inquit Iosephus, à Cæsareâ, Hierosolyma traducto in hyberna milite, προτομὰς Καίσαρος αἳ τοῖς σημείοις πρόσεισιν, *Decurtatas Cæsaris imagines, quæ signis aderant*, in urbem intulit. Id quod adjicit factum, ἐπὶ καταλύσει τῶν νόμων ἰουδαϊκῶν, *In Legum Iudaicarum violationem*; subjiciens εἰκόνων ποίησιν ἀπαγορεύοντος ἡμῖν τοῦ νόμου, *Cum nobis interdictum sit Imagines facere.* Unde magno agmine Cives Hierosolymitani, qui Legum suarum violationem ejusmodi ferre nequibant, eum adeunt, & demùm, ut Cæsaream reportarentur, nec sine tumultu ingenti, impetrant. Etiam ex hac causa, qui ante eum fuerant Præsides cum signis aliter insignitis urbem ingredi solebant, ut ibi memorat etiam Iosephus. Vitellius item ad bellum paratus Arabicum, quum vellet per Iudæam exercitum ducere, occurrerunt ejusdem principes m deprecantes transitum; οὐ γὰρ αὐτοῖς εἶναι πάτριον, περιορᾶν εἰκόνας εἰς αὐτὴν φερομένας, *neque enim mores permittere patrios, ut inferantur Imagines*, quales scilicet signa comitarentur, seu Cæsaris. Et precibus horum flexus Vitellius propositum mutavit. Quin cum theatrum aliaque moris Romani Hierosolymitanis perquam inassueta in urbem induxerat Herodes n Rex Antipatri F. atque, inter alia, gentium devictarum Trophæa, scilicet Arma humana auro & argento collucentia, nihil æquè atque hæc civibus molesta, invisa atque execranda fuêre. Nimirùm

k Ezechiel. c. 8. 10. & 23. 14.

l Archæolog. lib. 18. cap. 4. & Halos. lib. 2. cap. 8.

m Iosephus Archæolog.

n Archæolog. lib. 15. cap. 7. 15. cap. 11.

mirùm existimabant imagines humanas eis tectas fuisse. Atque Herode blandis alloquiis eos hac superstitione eximere conante, *ὁμοθυμαδὸν ἐξεβόων, εἰ καὶ πάντα δοκοῖεν οἰστὰ, μὴ φέρειν εἰκόνας ἀνθρώπων ἐν τῇ πόλει, τὰ τρόπαια λέγοντες· οὐ γὰρ εἶναι πάτριον αὐτοῖς*, *Uno ore exclamant, etiamsi reliqua omnia ferenda viderentur, non permissuros se intra urbem Imagines Hominum. Sic Trophaea nuncupabant. Patrium enim suum morem eis adversari.* Postquam autem detracto armorum ornatu Herodes, ut tumultum sedaret, nudos, qui sustinerent stipites, non humanas subesse imagines ostenderat, plerisque satisfactum est. Atque ex hisce Josephi eliciendum videtur non solùm Imagines in Solido Humanas, etiamsi decurtatas, non fieri apud eos debuisse, sed nec omninò factas conspici, aut in usum admitti. Ceterùm juxta disciplinam Magistrorum, tametsi Facere hujusmodi Imagines apud illos illicitum habitum est, tamen de Factarum Usu aliter statuebatur. Et cautiùs intelligendus heic alibique de Imaginibus Josephus. Nam aliæ planæ heic suberant & singulares rationes, ob quas adeò exosæ Judæis imagines illæ. Sed ea de re capite proximo & octavo. Jam verò tametsi ornatus solùm seu Animi causâ imagines ejusmodi fieri illicitum habebant, nihilominùs להתלמד seu *discendi docendique* solùm quid vitæ humanæ necessarium, imagines ejusmodi formare, apud cordatiores saltem eorum neutiquam habebatur nefas. Quod sanè evincitur ex eo, quod mox dicetur de corporum Cœlestium imaginibus discendi docendique causâ formatis. Incisas autem seu Cælatas, nec protuberantes effigies humanas quamplurimas à Judæis ipsis editas habemus in Rituali illo Paschali nuper Venetiis typis mandato, tàm Hispanicè, quàm Ebraicè. Nimirùm res Patriarcharum atque aliorum gestas eorumque vitæ atque itinerum iconas. Tantùm abest, ut in universum verum sit, nullius generis Imagines seu Figuras Humanas ex Judæorum institutis licitè fieri! Joannes Baptista Villalpandus •, vidisse se, ait, apud Fulvium Ursinum nummum pondere drachmæ, qui ex altera parte refert Marci Antonii caput cum inscriptione hujusmodi שלמון מלך, hoc est, *Rex Salomon*; ex adverso verò, rudem quandam & incongruam Templi formam cum inscriptione היכל שלמון

• *Appar. Vrbis ac Templi part. 2. lib. 2. diss. 4. cap. 27.*

Templum Salomonis. Nec dissentit ab Ursino, qui arbitratus est percussum esse hunc ab Herode, qui, ut Antonio assentaretur, ei Salomonis nomen & ædificati templi gloriam adscriberet. *Quapropter*, inquit: *tàm hunc, quàm alium quemcunque similem, si reperiatur, non Hebræorum habendum esse putamus, sed peregrinum. Percussus enim est ab Herode, iniquo Principe, qui se Hebræum esse planè profiteretur, ac nihil minùs curaret, quam Hebræorum legibus se subdere atque institutis, quibus impium habetur atque execrandum, Hominis Imaginem quâcunque ratione aut causâ efformare.* Sed reclamant celeberrimi, quorum scita ex more majorum desumta attulimus, Magistri, si de figurâ humanâ quacunque etiam depictâ aut cælatâ loquatur. Satis intereà concordes, de protuberante in nummo alibive figura humana non efformanda. Quid igitur dicendum de nummo hoc æneo, Mosis figura & nomine insignito, idque velut ex disciplina Ebraica, apud Gulielmum Schikardum p, qui ex antiquaria Thomæ Lansii supellectili illud depromsit? Certè institutis ac moribus Israeliticis planè est alienum.

p *In Proœmio ad* Tarich-*Regum Persarum p.* 34.

Literæ alterâ parte inscriptæ, sive à vetustate, sive à Sculptoris incuria, qui primò incidit, vitii nonnihil traxêre. Sed id, quod volunt, est, quod legitur in Decalogo לא יהיה לך אלהים על פנט *non erunt tibi Dii alieni coram facie mea.* Neque verò, quod affert idem Schikardus de numismate Abrahæ Sene & Vetula insignito, quidquam heic probat. Concedatur, si vis, Traditionem q illam de Abrahæ nummo veram esse. Certè ad instituta Israelitica, quæ diu posteà nata, moresque inde sequentes ritè dignoscendos nihil omninò ea facere potest. Nam Abrahæ ævo nullum de imaginibus faciendis interdictum habebatur, sed tantùm de non colendis; quod Noachidarum faciunt universale. Quin nonnulli Ebræorum, qui legem Mosaicam tot seculis posteà ortam ad

q *In* Beresith Rabba *parasb.* 39.

ad Abrahamum neſcio qua ratione retrotrahunt, adeoque & ipſum interdictis de Imaginibus humanis neutiquam faciendis teneri volunt, traditionem illam non de Senis & Vetulæ imaginibus, ſed de vocabulis tantum ipſis in Nummo capiunt r; quoniam ſcilicet אמיר לעשות צורת אדם *interdictum eſt, ſic facere imaginem humanam.* Habeo equidem ipſe item Moſis icunculam antiquitus expreſſam in Lamina æris rotunda, quam non ita pridem Shenæ, in agro Surreienſi circa nonum à Londino lapidem, inter rudera repertam accepi. Craſſa eſt ea admodum, & ponderis paulò amplius dodrantis unciæ; id eſt, minoris quàm Lanſianum illud æs pendens unciam cum ſextante aut paulò plus, quod ait Schikardus. Craſſitie parili protuberat mecum icon, qualem heic damus; parte alterâ non ſolum eadem ipſa præ ſe ferente verba, ſed eandem etiam ipſiſſimam Scriptionis formam, quæ in ære Lanſiano. At verò in meo non tam crinis criſpus, ut in Lanſiano, quam cornu arietinum cernitur. Rem ſatis non intelligo. Nec capillum ejus an indumentum aliquod Capitis videamus. Nam intereà ratio inſit aliqua cornutæ illius faciei, quæ Moſi tribui ſolet, viderint, qui operæ duxerint pretium. Sed in figuris ejus cornutis, erigi ſolent, ut Panum & Satyrorum aut capreolorum, non incurvari, ut arietum atque Jovis Hammonis, cornua. In picturâ ſcilicet Chriſtianorum, qui ex eo, quod in vulgata habetur de Moſe, *ignorabat* ſ, *quod cornuta eſſet facies ſua,* & *videbat faciem egredientis Moyſi eſſe cornutam,* bicornem Moſem pingunt. Rident autem cornua illa Judæi, quibus ibi, קרן עור פניו quod *cornuta erat ei facies* ſonat in vulgata, ſumitur pro eo, quod eſt *ſplenduit* ſeu *radiavit cutis faciei ejus.* Nec alio ſenſu reddunt Judæi Mauritanienſes, Hiſpanienſes, præter paraphraſtas Chaldæos. Nec ſane alio Helleniſtæ.

r *Thoſiphtha in* Baba Kama *cap. 9. & Comment. ad* Bereſith Rabba *fol.* 43. a

ſ *Exod.* 34. 29. & 35.

stæ. Quin nec alium meritò existimant viri docti fuisse interpretis vulgati sensum, utcunque pictores sculptoresque atque ii, à quibus docentur, illum interverterint. Nam lucis radii cornua velut imitantur, & Ebraicè קרנים tàm hæc, quàm illos denotat. Et radios illos faciei Mosis קרני ההוד *cornua magnificentiæ* vocat ibi Salomon Jarchius. Quin expressim D. Paulus t τὴν δόξαν τοῦ προσώπου αὐτοῦ *Gloriam vultus ejus* nuncupat. Adjici verò insuper seu delitescere in Mosis hujus collari crucis videtur icuncula nomini subjuncta. Adeò demum, ut Christiani alicujus potius opus esse suspicer, fortean ideo ante secula aliquot factum, ut officiosi muneris vice inserviret ad Judæos aliquos, sive demerendos, sive ad Christianismum civiliter invitandos. Nam quanquam à faciendis ornatus animive causâ hujusmodi imaginibus protuberantibus ex more eis abstinendum erat, factis tamen, modò in venerationem neutiquam fierent, ex disciplina sua uti, adeoque dono accipere ritè potuêre, ut capite ostenditur proximo. Tantum autem abest, ut pro nummo aliquo, sive funderetur, sive percuteretur æs hoc meum, ut vel ipsa tum laminæ tum figuræ exstantis crassities satis mihi videatur id palàm denegare. Certè & Mosis figuram cum nomine adjecto a Christianis olim interdum fieri, idque velut in eorum gratiam facilè concedet, quisquis fidem habuerit historiolæ illi, quam, nescio, unde hauserint seculorum paulò anteriorum Judæi de Imagine Mosis, eaque apud Anglos nostros jussu olim regio sic formata, pro insigni tentorii, in quod Judæi Anglienses se reciperent, quotquot Christianismo nomina dare pertinaciter nollent. Ea de re narrationem legimus apud R. Gedaliam Ben Jechaia scriptorem quidem nuperum, (nam sub quinquaginta ab hinc annis floruit,) sed qui è vetustioribus multò ævi antiquioris mediique sui generis scriptoribus quamplurima nec sine industria summa edidit. Verba u apponam. בשנת ה' אלפים כ' כומר א' נימול באינגילטירה
כדי להנשא עם יהודית שנתלהב באהבתה ויודע הדבר לבני העיר והיו
רוצים לשרפם אבל המלך בחר לעשות הנקמה בדרך אחרת וגזר כי
תוך ג' חדשים ימירו ואשר מלו הכומר בשרפו ורבים מהם המירו:
ויקחו כל בניהם מי' שנים ולמטה ויוליכום לסוף מלכותו לטען ישכחו
מנהג אבותיהם היהודים וימת המלך וימלוך בנו תחתיו ותכף בא על
מלכותו

t Ad Corinthios cap. 3. 7

u In Sepher Shalsheleth hacabala f. 112. & 113.

מלכותו דבר ורעב ויאמרו יועציו כי לחטאת היהודים שאינם
מאמינים היטב בא העונש להם ויעש שני אהלים על חוף
הים על א' צייר צורת מ"ר ע"ה ושמו ועל אחר צייר משיחם
ויקרא לכל האנוסים בדברים טובים ויאמר אליהם וכי
מרשה להם להתיהד ולא יכריח שום מהם רשותם דבר
אמונם כדי להכיר מי יהודה יהודי·רוצה שהמתיהדים יכנסו
באהל מ"ר ע"ה וקבלו עליהם לעשותו ורבים נכנסו באהל
מ"ר ע"ה ואחרי הכנסם היו שם מרצחים אותם וכן ספו תמו כלם

Anno quinquies millesimo & vigesimo, Sacerdos quidam Christianus circumcisus est in Anglia, ideò scilicet, ut uxorem duceret Iudaicæ gentis fœminam, quam efflictim deperibat. Id quamprimùm est loci civibus notum, voluêre illi eos vivicomburio punire. Ceterum alio modo ultionem futuram statuit Rex; edicto nempè promulgato, ut intra tempus trimestre Iudæorum commune Iudaismo renuntiaret, & qui Sacerdotem circumciderant comburerentur. Et eorum perplumi sane Iudaismo renuntiarunt. Liberi autem eorum universi Sexennii ætatis & minoris in extremos regni limites missi sunt, ut ibi disciplina avita seu Iudaica obliviscerentur. Mortuo autem regi huic successit filius ejus. Nec diù post, cum & pestis & fames regnum ejus invasit, monuerunt consiliarii ejus, pœnæ hujus causam esse peccatum Iudæorum non rectè credentium. Fiebant igitur jussu regio duo tentoria juxta littus marinum, quorum super alterum efformabatur figura Mosis Magistri nostri, super quem sit pax, uti & Nomen ejus; super alterum autem figura Christi eorum. Mitioribus dein verbis cum eis in angustias has redactis Rex agens, denuntiavit cuilibet eorum licitum fore Iudaismum amplecti & retinere, nec omninò ad rem quampiam eos iri coactum. Id tantùm se velle dignoscere satis, quisnam reverà Iudæus esset, quis non. Imperavit igitur, ut, qui reverà Iudæi essent, atque esse vellent, ingrederentur tentorium Mosis Magistri nostri, super quem sit pax. Conditione accepta, quamplurimi illud ingrediuntur. Ingressos autem occiderunt & in mare projecerunt. Atque sic exitus erat universorum. Ita Rabbi ille Gedalia. Et tantundem, de tentoriis ac Judæis Angliensibus trucidatis ac in Mare projectis, ferè habetur apud autorem Christianum Fortalitii [x] Fidei, sive is [y] Guilhelmus Totamus sit, sive

x Lib. 3. pag. 219. Edit. Lugdu. 1525. & pag 169. Edit. Norimberg. 1494.

y Videsis Anto. Possevin. in Biblioth. select. lib. 9. cap. 3. & I. Molanum in Biblioth. Materiarum.

Bartholomæus de Spina. Sed pro eo, quod legitur apud Gedaliam de Imagine Mosis & Christi super tentoria, in Fortalitio dicitur Legem Iudæorum in altero, in altero Crucem Christi positam; nullâ Mosis mentione habitâ. *Et intrantes;* inquit, *papilionem* (Legis) *unus post alterum jugulabantur in secreto ex altera parte papilionis, & projiciebantur in mare, & sic purgatum est. prædictum regnum & continuò cessit plaga, nec amplius Iudæus ibi habitavit, sed nec habitat usque in hodiernum diem.* Scripsit verò autor hic diù ante Gedaliæ tempora, atque ut nonnulli z volunt, anno Christi 1459; sodalis scilicet Franciscanus. Id verò scribit ille velut è *Chronicis*, ut ipse ait, *Anglorum antiquis* sibi relatum. Nondum quid in Chronicis nostratibus ejusmodi mihi repertum. In iis quidem Iudæos Angliâ pulsos legimus sub annum Regis Edwardi primi decimum octavum, id est, Christi 1290. Neque ea de re dubitandum, cum sexcenties in Archivis illius temporis, tùm Cancellariæ nostræ, tùm Fiscalibus idem asseritur. Sed Occisos seu Tentoria, qualia memorantur sive apud R. Gedaliam, sive in Fortalitio Fidei, posita esse inde non discimus. De tempore autem non satis liquet apud Gedaliam. Initium historiolæ collocat in Judaicæ seu Hillelianæ, quâ hodieque utuntur Judæi, periodi anno 5020, id est, Christi 1260. Occisos verò & in mare projectos tempore Regis, qui tunc regnanti filius successit. Id est, proculdubiò Edwardi nostri primi; qui filius Henrici tertii, cujus annus 43 idem est cum Christi 1260. Quin eidem ipsi anno perperam tribuit Iudæorum Angliensium exilium Salomon a Ben Wirga, qui avorum memoria calamitates atque adeò variantia per orbem terrarum gentis suæ discrimina operosiùs collegit. De exilio Anglicano verba faciens ille, ויהיה inquit הגירוש שנת המשת אלפי' ועשרים ליצירה *atque erat exilium illud anno* 5020 *à creatione*, id est, anno Christi 1260, seu Henrici nostri tertii 43; quod falsum esse scimus. Hallucinatum igitur eum fuisse existimo, aut ex eo, quòd historiolæ initium juxta id, quod apud Gedaliam habetur, alibi ipsi apud suos repertum (nam is Gedaliâ vetustior est) pro ipso exilii anno malè sumpserit, aut ex eo, quòd numeros literis apud suos alibi juxta morem denotatos haud sedulò satis animadvertit. Nam ut

z *Editor Norimbergensis* 1494. *in Prologi fronte.*

a *In Sebet Iehuda, fol.* 19. *a Edit. Adrianopolitana.*

ut ה׳ אלפים כ׳ denotant 5020, sic ה׳ אלפים נ׳ 5050. Et ט נ pro נ׳ ט, elemento maxime in scriptione Rabbinis usitatiori non raro simillimo, sumi uti & hoc pro illo tralititium est. Annus autem periodi Judaicæ 5050 exilio Anglicano satis respondet, id est, Christi 1290; juxta id quod plerunque in Annalibus nostratibus legitur. Nec carent Judæi etiam è suis testimonio omni exceptione majori, quo asseritur circa triennium antè non expulsos Anglia Judæos. Etenim Judæus Angliensis, qui tunc vixit, scriptum reliquit, anno 47 sexti millenarii (id est, periodi quam diximus Judaicæ 5087) prehensos, actosque in carcerem traditos esse universos per Angliam Judæos. Scilicet in cellæ arcis Wintoniensis subterraneæ, quæ proculdubio nonnullis eorum carcer erat, parieti Saxeo hujusmodi habetur inscripio

יום ואמר היר
תפיסים כל יהודי
ארצ האי שנ׳
מ״ז לפ׳ לאלף
ששי אני אשר
חקקתי

quod sonat *Die*..... (utrum י״א מר׳, quod incisis proximat, id est, 11. *Mar.* sit ibi legendum nescio; & vocabulum, ut exaratum est, sonat *& dixit*, aut quid simile cujus ibi sensui locus non est) *prehensi sunt universi Iudæi* seu *Iudæorum communitas* (quæ locutionis apud nos formula tunc temporis in usu) *Terræ hujus, anno 47 juxta sexti millenarii rationem. Ego qui* (seu potius *ego Asher*) *incidi:* Descriptam è cella ante annos aliquot mecum amicissimè communicavit V. Cl. Patricius Junius Bibliothecarius regis, uti & postmodùm Henricus Jacobius. Certè & Annalium nostratium aliqui [b] secundo Maii anni Christi 1287, qui insitissimus est heic annus, ejusmodi Judæorum collocant prehensionem custodiamque.

[b] *I. Stobbeus ex Guil. Thorno Ms. monacho Cantuariensi.*

amque. Alii anno 1286 c qui etiam facilè in ipsum 47 sexti millenarii cadit, si annorum variatim inchoantium apicumque temporis inde pendentium quales heic prætermisimus ratio habeatur. Sed hæc obiter. Ad Gullielmum Schikardum redimus. Quod adjicit ille de aliarum rerum signis in numismatis Ebræorum veterum protuberantibus, haud quicquam facit ad asserendum suum illud de humana in nummo apud eos figurâ. Nam de ceterarum rerum in terra aquave imaginibus, receptior est sententia, nullam ex eis fuisse, quam formare ornatus animi causâ quomodolibetcunque non liceret. Sic enim generatim Magistri celeberrimi d צורת הבהמות ושאר נפש חיה חוץ מן האדם וצורות האילנות ודשאים וכיוצא בהן מותר לצור אותם ואפילו היתה הצורה בולטת *Imagines bestiarum aliorumque, præter Hominem, animalium, imagines item Arborum, Herbarum, id genus aliarum rerum facere licet, idque etiamsi promineant.* Sed excipiunt nonnulli Leonis, Bovis atque Aquilæ (quorum facies in Ezechielis visione) figuras; aliqui etiam Draconis, quippe cujus in Idolis adeò frequens cultus. Sed nec desunt, qui non minùs hujusmodi rerum Imagines, quàm Hominum velint interdictas. Certè scimus Flavium Josephum Legatum à Populo Hierosolymitano ad Tiberienses missum, ut cum illis ageret e de diruendo, τῷ οἴκῳ ὑπὸ Ἡρώδου τοῦ τετράρχου κατασκευασθέντι, ζώων μορφὰς ἔχοντι, τῶν νόμων οὕτως τι κατασκευάζειν ἀπαγορευόντων; *Palatio ab Herode Tetrarcha extructo, quod animalium habebat imagines, cum [illegible] quid extruere ex lege esset interdictum.* Quod & factum est. Sed ea de re vide, quæ dicuntur capite proximo. Nam reverà aliò planè spectat. Eousque etiam detestantur Judæi nonnulli hodierni imagines omnimodas, ut nec sigillis f, quibus figura ceræ imprimatur ulla, uti velint. Sed ad sententiam illam de aliarum in terris præter hominem rerum imaginibus pro libitu faciendis adstruendam, veluti nempè vetustioribus Ebræis receptam, haud parùm facit quod de Numismatis eorum legimus g. Fuisse Numisma Josuæ altera parte Tauro, altera Monocerote insignitum; Davidi etiam, cui, מקל ותרמיל מיכן ומגדל מיכן *Baculum & pera in parte altera, altera turris* visebatur; quin & Morde-

c *Hollinshed. eod. ann. pag. 283.*

d *Maimon. hal.* Aboda Zara *cap. 3. Mos. Kotzensis Præcept. Neg. 22. ex Gem. Babylon. ad tit.* Aboda Zara *cap. 3. fol. 42. & 43.*

e *In Vita sua.*

f *Guil. Schikard. in Proœm. ad* Tarich *Regum Persiæ pag. 43. Videsis Manass. Ben Israel in Exod. quæst. 30.*

g *Bereschith Rabba Parash. 30.*

Mordecaeo, cui שק ואפר מכן ועטרת זהב מיכן *Saccus & cinis in altera, & corona aurea altera* eminebat, non autem Regina Esther & cum ea ipse (ut hallucinati nonnulli [h] ajunt) quod ex Ebraeorum moribus ferendum, ut ostensum est, non erat. Finguntur fortè numismata haec. Nec ea de re contendo. At dum in libris eorum vetustissimis, viris illis sanctis ea utcunque tribuuntur, dubitari, opinor, nequit, quin ejusmodi rerum apud majores suos, idque post Mosaica instituta, imagines non illicitas interea haberent; saltem qui haec scriberent. Nec sanè serpens aeneus [i] sic aut formatus aut retentus, quasi ipsa simpliciter formatio ex jure communi non fuisset licita. Nummi autem Ebraeorum seu Sicli ac congeneres, quos sive ipsos sive apud scriptores depictos vidimus, animalium carent figuris, & sive virga Aaronis sive urna Mannae, sive Thuribulo, Palma (quae velut gentis symbolum in Caesarum etiam Nummis subinde reperitur, veluti Augusti, Vespasiani, Nervae) id genus aliis tantum insigniuntur. Horum figuras habes apud Antonium Augustinum [k], I. Baptistam [l] Villalpandum, Casparum Waserum [m], Joannem Morinum [n], ut alios, qui de eis obiter, praetermittam. Eorum par exhibemus, velut ceterorum omnium fermè instar. Nam tametsi plures apud jam citatorum aliquos habentur, binis tamen hisce inspectis quicquid eorum reliquum est ac genuinum, ad rem saltem, quam tractamus, satis inspicitur dignoscitur que. Ceteri enim aut planè similes sunt aut proximè sive huic sive illi accedunt.

h *Villalpãd. Apparat. Vrbis & Templi part. 2. l. 2. disp. 4. cap. 27.*

i *Num. 21. 8. 2. Reg. 18. 4.*

k *Dialog. 2.*

l *Loco iam citato, & seqq.*

m *Lib. de Antiq. Nummis Hebraeorum.*

n *In Pentateuch. Samaritan. Exercit. 2. cap. 10. & vide Mos. Nachmanidem in Piruch Tora. fol. [illegible] b.*

De Numismate autem Census, Cæsaris in Evangelio imagine insignito, vide quæ habentur infra capite octavo. Binorum, quæ jam depicta sunt, numismatum, Prioris archetypon unum argenteum penes me habeo, cujus altera pars urnulam Mannæ (sic credi solet) altera Aaronis virgam ostendit. Hæc autem verbis hisce Charactere Samaritano, id est, qui Judæis antè captivitatem in usu, circumscribitur, ירושלים הקדושה *Ierusalem sancta*; illa eodem item charactere, verbis hisce שקל ישראל *Siclus Israelis*. Posterioris verba sunt eadem charactere Assyriaco, seu qui post Ezram in usu. Partem alteram Thuribulum & Fumus ascendens, alteram Palma, seu palmæ ramus occupat. Etiam & hujus generis aliquot non semel vidi, figuris, ut in priori, prominentioribus. Sed cum præstò jam non sit ejusmodi mihi ullum, ex Villalpando & Antonio Augustino figuram huc transtuli. Quod demum ad Cœlestium rerum Imagines spectat; quemadmodum ex illo legis sacræ o *Non facietis mecum* seu *coram me Deos argenteos* &c. aliisque legibus congeneribus, Humanam figuram exstantem seu prominentem adeoque statuam humanam formare interdictum esse volunt, ita etiam exinde in universum quidē pronuntiant Talmudici p לא תעשון אתי לא תעשון כדמות שמשיו המשמשין לפני במרום כגון חמה ולבנה כוכבים ומזלות ומלאכי השרת *Non facietis mecum* scilicet, *non facietis imagines instar ministrorum, qui coram me superius ministrant, veluti Solis, Lunæ, Signorum, Syderum, aut Angelorum ministrantium*; unde Maimonides q aliique אסור לצור צורת חמה ולבנה כוכבים ומזלות ומלאכים שנ׳ לא תעשון אתי לא תעשון כדמות שמשי המשמשין לפני במרום ואפילו על הלוח *illicitum est formare simulacra Solis, Lunæ, Stellarum, signorum, & Angelorum; juxta id quod scriptum est, Non facietis mecum; non scilicet facietis instar Ministrorum, qui coram me superne ministrant, ne quidem etiamsi in tabula* seu plano; Id est, etiamsi non promineant, nec exstent, seu ut nonnulli, ואפילו אין הצורה בולטת כגון שברקיע הם שקועים *etiamsi non exstet* seu *promineat earum figura. Nam & ipsa sidera in firmamento immerguntur*. Non prominere videntur. Adeò ut, qui in plano sydera depingit, veram omnimodò, quantum fieri potest, ipsorum figuram (ita proculdubio sensus est) exhibeat, quod fieri non debet. Sic illi. Et tametsi aliter atque aliter inter-

o Exod. 20. 23

p Gem. Babylon. ad c. Aboda Zara cap. 3. f. 43 b.

q Halach. Abodah Zarah. 3. Mass. Mitzvot Præcept. neg. 22. & Ionath. Paraphras. Vzielidi tribut. Exod. 20. 23.

interpretantur legem illam Exodi de Diis argenteis & aureis in hanc rem à Magistris, quorum verba attulimus, citatam, nihilominùs, quantum video, Corporum Cœlestium Figuras sive planas sive prominentes Ornatûs causâ velut in xystis, prothyris, parietibus, aulæis, alibive fieri apud ipsos illicitum unanimes habebant, si Talmudicis fides. At quid intereà tum dicendum de pronai Herodiani velo illo pretiosissimo seu peplo Babylonio apud Josephum r non solùm ita coloribus hyacinthino, purpureo byssino & coccineo variegato, ut ὥσπερ εἰκόνα τῶν ὅλων *velut omnium rerum imaginem*, quæ scilicet sub Luna visuntur, uti per symbola præ se ferret, verùm etiam πᾶσαν τὴν οὐράνιον θεωρίαν πλὴν ζῳδίων *omnem Cœli rationem præter Signa*, ut vertit Ruffinus, haberet in se perscriptam, id est, ipsam Cœli, si quid video, imaginem totam, modò Signa excipias; si ζῴδια pro *signis* seu Zodiaci illis duodecim, ut vulgò, solùm hic sumenda. Cum autem vocabulum ipsum tàm generatim Animalia denotet, quàm Signa illa duodecim, quæ nec Animalia sunt omnia, fortè voluit potiùs Josephus omnem cœli rationem seu rerum cœlestium imagines in velo illo depictas, modò animalium figuras, in quas tam Zodiaci sidera, quàm quæ occupant cœlum, reliqua antiquitùs tributa sunt, excipias. Veluti Orionem, Cepheum, Draconem, Cygnum, Canem, Delphinum, Nam & Tabernaculi Mosaici velum (cujus heic imitatio) ipse alibi s ait floribus omnigenis variegatum esse τοῖς τε ἄλλοις ἐνυφασμένον, ἃ κόσμον ἔνεγκεν ἔμελλον, πλὴν ζώων μορφῆς, *Rebus aliis omnimodis intertextis quæ ornamento esse possent, exceptis Animalium figuris.* Adeo ut absonum non sit τὰ ζῴδια in velo illo Herodiano idem denotare quod τὰ ζῶα in Mosaico illo. Ideone verò innuit Josephus Stellarum ipsarum tam Zodiaci quàm reliqui cœli spatii, Solis, Lunæ, atque errantium ceterarum figuras sive in Mosaico sive in Herodiano veló depictas? aut cum hisce etiam Coronam Ariadnes, Deltoton, Lyram, Argo, Thuribulum, id genus alia. Nam in hujusmodi Partes ac Nomina cœlum diu ante Herodis Magni, id est, Augusti tempora ab Ægyptiis ac Chaldæis, uti etiam à Græcis distributum nemini non est in confesso. Sed, ut ex jam antè dictis vides, doctrinæ Talmudicæ omnino ad-

r *Halofeos. l. 6. cap. 6. gr. 14. lat.*

s *Origen. lib. 3. cap. 5. & vide I. Bapt. Villalpandi Explanationum in Ezech. tom. 2. part. 2. lib. 1. cap. 45.*

versum est Figuras id genus Cœlestes depingere seu quovismodo formare; Ornatûs scilicet seu Elegantiæ tantum Animive causâ. Quod ut signanter adjectum capias. Nam causâ Astronomiam aliave independentia Docendi Discendive, veluti in Globis cœlestibus conficiendis, Ecclipsium diagrammatis designandis, Magnitudinum, Illuminationum, Motuum, aliorumque in theoria syderum id genus, quæ Mathematicis in usu, ob oculos demonstratione, etiam Figuras Cœlestes fieri apud veteres quidem haud video interdictum. Sunt fateor in Magistris; qui nec sic figuras ejusmodi libenter admittere videntur. Abraham Aben-Ezra, & ipse Astrologus summus t אין תמונות בשמים רק שמונה וארבעים צורות וחכמי הצורות עושים דברים אשר לא כן ומעשיהם קרובים לעבודה זרה *non sunt imagines aut simulachra in cælo præter quadraginta octo* (constellationes Astronomis notissimas) *& Pictores formare solent res quidem dissimiles. Sed dum ita faciunt, proxime accedunt ad Cultum extraneum.* Nimirùm Arietem, Taurum, Geminos & quæ sunt cetera, imaginum ipsorum syderum loco habent. Quin & religiosiores hodie Judæi, quod ait Guilielmus Schikardus u, *ne characteres quidem ☉ ☾ ✱ aut ♈ ♉ ♄ ♃ tolerant etiam in suis Lucoth, hoc est calendariis aut Astronomorum libris, neque ceras quovis annulo signant.* At verò non solùm annulorum signatoriorum usus in libris Talmudicis x licitus citra controversiam habetur, verùm etiam permissum Ebræis utcunque non simplicis Ornatûs, tamen Discendi Docendique causâ, juxta Majorum suorum ritus, etiam Figuras rerum ipsarum Cœlestium facere; id quod tùm ex virorum clarissimorum seculorùmque priscorum recentiorumque in libris eorum Mathematicis exemplo, tum ex Talmudicorum scitis edocemur. Illustre est exemplum illud Rabban Gamalielis. Is Princeps erat Synedrii Magni. Abesse autem sibi in supellectili forensi noluit quidquam, quo facilius in Mensium initiis discernendis sanctificandisque fidem probaret testium, qui ex more se Lunam nascentem vidisse assererent. Scilicet à phasi Lunæ noctis à præcedentis mensis initio tricesimæ, quoties ejusmodi phasis haberi quiret, ita supputabant ut ex prima hac Lunæ visione Ratio eis penderet & mensium & anni initii. Adeoque

t *Ad Exod. 20. 22. seu in Decalogum.*

u *In Proœm. ad Tarich. Regum Pers. pag. 34.*

x *Videsis* Shulcan Arach *lib.* Orach Chiim. *cap. 301. §. 4. &c.*

festorum

festorum quæ sive annua erant sive menstrua. Unde Syracides y Lunam ait fuisse εἰς ἀνάδειξιν χρόνου, καὶ σημεῖον αἰῶνος. Ἀπὸ σελήνης σημεῖον ἑορτῆς, *in ostensionem temporis & signum seculi; à Luna signum festi;* ut quæ in Pentateucho alibique in federe vetere de ea in hanc rem occurrunt, prætercam. Illinc igitur Menses finiebantur sive cavi seu dierum viginti novem, sive pleni seu triginta dierum. Nam quoties ex phasi z, qualem diximus, per cœli nubila aliterve res definiri nequibat, mensis qui præterierat plenus seu dierum 30 fiebat. Neque ullus unquam admittebatur aut plurium sanè quàm triginta aut pauciorum quàm viginti novem. Et ex phasi tempore jam memorato habitâ vigesimus nonus præcedentis mensis illum claudebat; proximo à phasi incipiente. Quam mensium rationem unà cum integri mensis seu Adar secundi ex re natâ & pro Synedrii Magni libitu intercalatione incertâ, dum non discunt aut non advertunt Chronologi, de vero anno & die Passionis D. N. Jesu Christi, adeoque de Natalium tempore inde disputantes, circa inaccessa frustrà nimis sudant. Nimirùm calculi solùm Astronomici apicibus tempora civilia perperam metiuntur. Etenim ex phasis solùm diversitate ac dictâ mensium sive cavorum sive plenorum ratione, tum Synodi tum Plenilunia naturalia seu Astronomica civile mensis initium mediumque seu primum & quartumdecimum diem seu diem Paschatis (quem inprimis heic intueri solent) biduo, triduo, quatriduo, plus etiam idque incertissimè ut anteverterent necesse est. Sed hoc obiter. Jam verò manifestum est, Lunam novam, pro habitudine sua ad Solem mense quolibet post coitum aliter atque aliter mutante, diversimodè versus Occidentem primò in Cœlo satis sereno conspici. Idque sive partis nobis illuminatæ quantitatem, sive cornuum situram, sive visionis primæ tempus locumque spectes. Nam pro Nodorum loci seu Latitudinis ab Eccliptica, longitudinis à Sole, motus sive velocitatis sive tarditatis, Zodiaci & Horizontis obliquitatis, adeoque descensionum, poli altitudinis, & quæ sunt id genus in calculo tum Astronomico tum Optico aliorum discrimine multiplici, citiùs quandoque primò conspicitur, veluti die à coitu proximo seu etiam intra ipsum coitûs diem; quandoque

y *Cap. 34. 6.*

z *Videsis Ioseph. Scaliger. l. 2. de Emend. Temp. cap. de Periodo Iudæorũ Alexandrea, Canon. Isagogic. lib. 3. pag. 278. Dionys. Petaviũ in Epiphanium Hæres. 51. pag. 151. Samuel. Petitũ Eclog. Chronologic. lib. 1. cap. 1.*

doque autem tardiùs, veluti die tertio, etiam interdum & quarto. Unde major minorve partis nobis illuminatæ quæ primò conspicitur quantitas. Nunc instar tenuioris tantum arcûs seu lineolæ curvæ lucis; nunc instar segmenti ferè circuli, pro temporis Lunæque loci varietate, angustioris ampliorisque. Easdem item ob causas cornua nunc inclinantur, reclinantur, erectiores apparent. Qua de re accuratiùs egêre seculis vetustis Mathematici illi ex Arabibus egregii, Albategnius seu Muhamedes Aracensis [a] & Muhamedes ille alter Alfragamus [b] præter Messahalam [c]. Orientalium enim plerique, quemadmodum ferè Judæi, ut & alii aliquot Orientalium mores secuti, à prima Lunæ visione menses auspicari sunt soliti. Unde illis de primæ visionis diversitate disciplina perquam erat necessaria. Et Albategnius, *Visûs Lunæ scientia*, inquit, *in mensium primordiis ac eorum extremitatibus inter præmissorum* (eorum quæ de Lunæ motu præmiserat) *potissima numeratur, eo quod Taric* (Epocha ac computi ratio) *Arabum eorumque mensium initia secundum Lunæ visum discurrunt, & in hujus vera cognitione quædam multimoda difficultates habentur, quæ sunt Lunæ vicinitas ejusque à Sole remotio, &c.* Quod de prima dicitur visione, quam diligentius persequitur, haud pariter tractatam apud Mathematicos Græcos, Ptolemæum, Geminum, Cleomedem, alios; qui systematis quæ reliquêre Astronomicis res Lunares ceteras fusiùs tradiderunt. Certè inter Veteres nemo, puto, hac de re æquè expressim atque argutè ac Aristoteles [d], tametsi breviusculè. Sed & de ea recentiores aliquot nostri superiorisque seculi obiter agunt; ut Erasmus Rheinoldus & Petrus Nonnius ad Georgii Purbachii Passiones Planetarum & Joannes Keplerus in Paralipomenis ad Vitellionem, seu Astronomiæ parte Optica; uti etiam Talmudici [e] summa cum accuratione. Et de Visione hac prima decernebat Princeps seu præses Synedrii Magni cum Collegis aliquot, quibus hoc munus mandatum. Maimonides [f] juxta veterum mentem; בית דין מחשבין
ברכים שהאיצטגנינין מחשבין בהן ויודעין הלבנה כשתראה בחדש
זה אם תהיה בצפון השמש או בדרומה ואם תהיה רחבה או קצרה
ולהיכן יהיו ראשי קרני' נוטין וכשיבאו העדי' להעיד בודקין אותם
מצד האמת. אמת' בצפון או בדרום להיכן היו קרני' נוטות כמה
היתה

a *De Scientia Stellarũ cap.* 41.
b *Element. Astron. c.* 27. *Seu Diff.* 25.
c *De Elementis & Orbibus Cælestibus cap.* 9.
d *Problem. sect.* 15. *qu.* 6.
e *Misn. & Gemar. Babylon. tit.* Rosh Hashena *c.* 2. *Maimonides Halach.* Quidosh Hachodesh &c. *cap.* 2. *maxime cap.* 17. *alii.*
f *Halac.* Quidosh hachodesh *cap.* 2. §. 4 *ex tit. Talmudico* Rosh Hashena, *c.* 2. *f.* 23. &c.

היתה גבוה בראיית עיניהם וכמה היתה רחבה אם נמצאו דבריהם מכוונין למה שנודע בחשבון מקבלין אותם ואם לא נמצאו דבריהם מכוונין אין מקבלין אותם *Calculo Astronomico usi qui huic rei praeerant* (id est Præses, quem diximus & collegæ,) *inde sciebant, utrum Luna prima seu quae primò visa est* (*mensis scilicet proximè futuri*) *Soli esset Septentrionalis an Australis, qualisnam item esset ejus latitudo seu ab Ecclipticâ sive distantia sive propinquitas, qualis etiam inde cornuum inclinatio ac positura. Quoties igitur aderant testes* (qui scilicet de Visione ritu solenni Principem Synedrii ac Collegas, quando ipsi non viderant, certiores facerent) *ad testificandum, inquirebant ab eis quomodo Lunam vidissent; an in parte Cœli Septentrionaliori an in Australiori; quamnam in partem inclinarent cornua ejus; quanta esset oculorum eorum aciei altitudo ejus, qualisnam latitudo. Horum responsa si calculo Astronomico dissona non essent, pro testibus hac in re habebantur idoneis. Sin verò, planè rejiciebantur.* Siquidem pro diversa Lunæ ad Solem, juxta antè memorata,

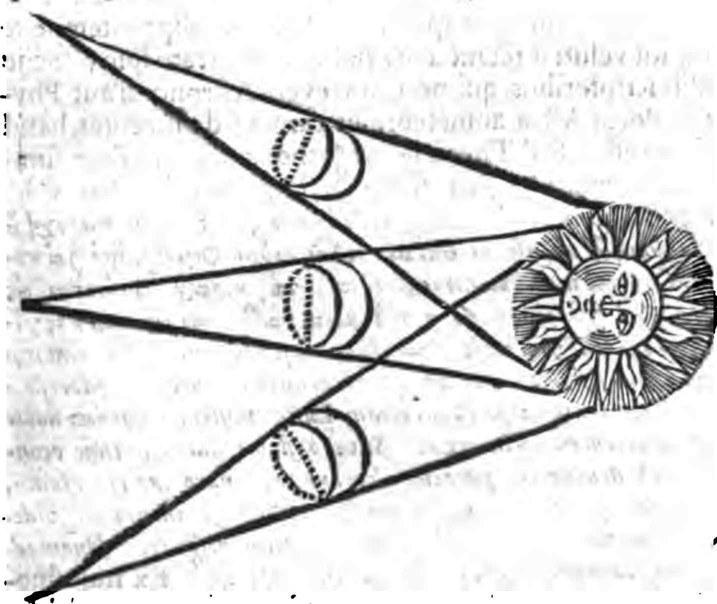

configuratione, aliter atque aliter collustrari eam, luminisque cornua variatim nobis inde inclinare, reclinare, erigi, ex hac etiam

iam manifestum satis est figurâ. Quò spectat quidem & illud Festi Avieni in Prognosticorum Arateorum paraphrasi.

Cynthia cùm primùm cælo nova cornua promit,
Cautus utrinque Deam circumspice: namque revectæ
Nequaquam semper similis lux imbuit ortum:
Sed species diversa trahit, varioque notatur
Formarum primi cum surgit luminis igne.

Et de cornibus erectis, resupinis, inclinantibus, plura apud eum, atque ipsum Aratum. Quam intereà positurae diversitatem intemperiei aëris ventosæ, ventisve nunc his nunc illis imminentibus, tribui subinde etiam à viris doctissimis nequeo satis mirari. Id verum quidem est, pallorem, ruborem, albedinem, colores, quorum in prognosticis usus solennis, alios, Lunæ, quà nobis apparet, ab Aëris qualitate contrahi. Quod nec minùs dicendum de figurà cornuum plus minusve sive acuminata sive obtusa. Sed de istis simul & de ipsa cornuum inclinatione pariter ita loquuntur, ut tàm hanc quàm ista ab aëris velint intemperie pendere, aut veluti inter meteora haberi. De Arato ipso, ac id genus aliis scriptoribus, qui non tam reverà Astronomi aut Physici, quam Poëtæ Astra ac meteora in carmen deducentes, haud adeò mirùm est. Sed Theon ipse, Mathematicus quidem summus, in commentariis[g] εἰ μὲν ζέφυρος, inquit, πνέοι, ἀπὸ τῆς δύσεως ἔμπροσθεν αὐτῆς διωθούμενος τὸν ἀέρα, ἔμφασιν ἡμῖν παρέχει τοῦ δοκεῖν τῆς Σελήνης τὰ κέρατα ὡς ἐπὶ ἀνατολὴν κλινῆ φέρεσθαι, ἐὰν δὲ ἀπηλιώτης πνέοι, πάλιν ἀνάπαλιν γενήσεται· τὰ κέρατα φέρεσθαι εἰς ὑπτίωμα. Ἐὰν δὲ βορέας πνεύσῃ, τὸ ἓν κέρας τὸ βόρειον ἐπικαμπὲς γίνεται. πάλιν ἐὰν νότος, πρὸς νότον κέρας καμπτόμενον, ὡς ἂν εἰρημένον ἀήρ ἐστιν αἴτιος. *si flabit Favonius, quoniam ab Occidente in adversa aërem impellit; ideo in causa est, ut etiam Lunæ nascentis Cornua nobis videantur in Orientem inclinare. Si verò flabit Eurus, tunc econversò cornua videntur in partem alteram reclinare ac resupina. Si flabit Boreas, cornu alterum, seu quod Borealius est incurvari videtur; si Notus, pariter cornu illud quod Notum respicit. Quemadmodum igitur diximus, harum rerum Aer in causa est.* Ex hujusmodi etiam ratione forsan illud Theophrasti[h]; τὸ σελήνιον ἐὰν ὀρθὸν ᾖ μέχρι τετάρτης καὶ εὐκύκλον, χειμάσει μέχρι διχοτόμου, *Luna nova si fuerit directa* (vertitur etiam *Luna cornu alterum si rectum stabit*) *neque*

g In Diosemeia.

h Lib. de signis Tempestatis.

usque ad quartum diem, & benè rotunda; hiemabit usque in partem dimidiam illuminatam. Varro i item, ex veterum disciplina; *si quarto die Luna erit directa, magnam tempestatem in mari præsagiet, nisi si coronam circa se habebit.* Alii veterum id genus alia. Neque hæc recentioribus k aliquot non admissa; perinde quasi ab aeris intemperie seu tempestatum imminentium diversitate cornuum posituram oculis mortalium variatim ingeri non dubitarent. Ex ejusdem quidem latitudine varia, adeoque cornuum erectione, inclinatione, reclinatione, tempestates olim, uti & nunc agricolis, solitas prædici, ex Ptolemæo l, Proclo m, aliis sequacibus scimus. Sed varietatem illam Aeri, aut non motibus solum cœlestibus tribuere, planè Mathematici aut Physici non est. Qua de re etiam olim monuit venerabilis Beda n nostras. Itaque Rabban ille Gamaliel, ut fidem sollertius probaret testium visionis, quam diximus, Lunaris, in tabulis & parietibus figuras aptavit Lunares seu Lunulas adeò variatim illuminatas, corniculatas, cornibusque hâc illâc inclinantibus, reclinantibus, erectioribus, ut, qui testandi de visione gratiâ adessent, inspectis figuris illis responderent, hâc an illâ vidissent nascentem Lunam figurâ. Nam si quis visionis suæ figuram in tabula aut pariete elegerat, sive calculo Astronomico ita alienam, ut reverà sic conspici nequivisse ex demonstratione statuendum esset, sive figuræ ex more pro visione tantùm admittendæ adversam, ejus veluti falsò de visione testantis fidei ratio habebatur nulla. Ex more nimirùm admittendi non erant de visione testes, nisi partem nobis illuminatam sine nubium interventu integram à se conspectam assererent. Hac autem de re plenius multò in libris de Synedrio Magno agimus. Sed de Figuris, quas diximus, disertè Misna o: דמות צורות לבנות היו לו לרבן גמליאל בטבלא ובכותל בעלייתו שבהן מראה את ההדיוטות ואומר הכזה ראית הכזה *Imagines figurarum Lunarium fuere Rabban Gamaliel in Tabula & in Pariete in cœnaculo ejus, quas ostendens testibus & vulgo rogabat hâc an illâ figurâ Lunam vidissent?* Schema adponimus, quali usum fuisse, Principem illum Synedrii, arbitror. Atque id ipsum est, quod pro Lunæ ψηφοφορία, & φηφοφορία σεληνιακῶν σημείων Gamalieliana sumsit vir maximus p perinde ac si

i Apud Plin. Hist. Nat. 18. cap. 35.

k Andreas Mirosski in Theoria Ventorum §. 109. alii.

l Tetrabib. lib. 2. cap. περὶ τῶν ἀπὸ μέρους, &c.

m In locum citatum.

n De Rat. Temp. cap. 25.

o Tit. Rosh hashena cap. 2. Talmud. Babylon. fol. 24.

p Ios. Scaliger De Emenda. Temp. lib. 2. cap. de periodo Iudæorum Alexandrea & Canon. Isagogic. lib. 3. pag 278. Videsis Io. Cochium in Tit. Sanhedrin cap. 1. pag. 13.

Oriens. *Occidens.*

per צורות מבנורת *figuras Lunares* computi tabulæ seu Noviluniorum Computus esset intelligendus. Neque obiter id fecit, aut semel. Nam in libris de Emendatione temporum ubi de visione, quæ jam præ manibus, loquitur, *cui rei etiam*, inquit, *fidem facit, quod in eodem capite Rosch Haschana* (caput idem antè citavimus) *Scriptum extat, Iudices* (Principem quem diximus Synedrii Magni & Collegas) *cum de neomenia speculatum homines delegarent ipsos in ante* צורת חלבנה *habuisse, id est figuram Lunæ quod intelligo* ψηφοφορίαν *Σεληνιακῶν συνόδων ad quam nimirum confugerent, quoties nubila aut imbres visionem oculis inviderent. Sane magna me hujus rei incessit admiratio, &c.* Et in canonibus Isagogicis diu pòst scriptis, *Tempore* ait *nubilo, quod ipsi vocabant* יומא דעיבא *diem nubilum item* יומא דסיתורא *diem opacum, habebant Lunæ* ψηφοφορίαν*, ut hodiè, quam sequebantur. Ea in Talmud dicitur* צורת חלבנה *σχῆμα τῆς Σελήνης, qualem* ψηφοφορίαν *semper ante oculos scribitur habuisse Rabbi Gamaliel.* Ita ille, adeò ut constanter affirmârit non figuras nascentis Lunæ ejusq; illuminationes varias, sed calculi Lunaris formã seu tabulas Lunares seu quibus motus Lunaris epilogismus indicaretur, duntaxat in jam citatis innui fuisse Gamalieli. Sed verò aut depravatũ aliquod Talmudicæ

Misnæ

Misnæ Exemplar virum præstantissimum fefellit, aut lectionem veram non satis animadvertit. Nam pro eo quod utroque in loco vocat ille צורת הלבנה *Figuram Lunæ* (quo forsan nomine simpliciter sumto non ita absonum fuerit, tametsi opinor nondum compertum, ipsum calculum, quo figuræ Lunæ nascentis possint dignosci, per Metonymiam designari) legitur in Misnæ loco à Scaligero laudato, idque in editionibus, quas consuluimus, optimis, nec ita paucis, aut דמות צורות לבנות (ut superius citatur) *Imagines Figurarum Lunarium*, seu *Lunarum*, aut דמות צורות לבנות ut tam in Hierosolymitano, quàm Babylonico Talmude, id est *imagines figurarum Lunæ*. Alio item in loco seu Gemara in Babylonia q idem totidem affertur verbis juxta lectionem priorem. Sed verò lectio sive hæc sive illa nec Lunarem epilogismum, nec quidquam præter id, quod jam monstravimus, si quid video, ritè satis potest denotare. Id palàm etiam asserunt Magistri r, quibus explicatio est צורות לבנות שעור הירח ולאיזה צד קרניו נוטות *figura* seu *Imagines lunares denotant Lunæ mensuram ac quantitatem, atque indicationem, unde dignosceretur, in quamnam cornua ejus inclinarent partem.* Quin & ita rem capiendam, satis docet Gemara in utroque, quem memoravimus, loco Babylonia. Disputatur quidem ibi, utrum licitæ ejusmodi figuræ, cum regulariter corpora Cœlestia neutiquam juxta superius dicta depingenda. Sed tandem Lunarium has figuras licitas juxta cum Misna ait Gemara, quia factæ sunt ללמד להורת seu *docendi discendique causâ* ut expressim ibi dicitur. Nec sanè è subtilioribus tantum calculi apicibus (qui planè non ignaris tantum, sed & inassuetis cruces sunt) aut nudo de Visione colloquio potuisse testem ex hominum vulgo sive discere sive satis enarrare figuræ seu cornuum, de quibus respondendum esset, posituram, omninò credibile est. Unde & R. Ioseph Karo s, צורות חמה ולבנה וכוכבים אסור בין בולטות בין שוקעות. ואם עשאם להתלמד להבין ולהורות כולן מותרות אפילו בולטות *Figura Solis & Lunæ & Syderum tàm plana, quàm prominentes interdicta sunt. At verò si fiant discendi, docendi, resque dubias decernendi gratiâ, licita sunt Omnes, idque etiam prominentes.* Ubi *Omnes*, opinor, tàm ad figuras refertur etiam huma-

q *Ad tit.* Aboda Zara c. 3. fol. 43. a.

r R. *Obadias Bartenorius ad tit.* Rosh Hashana c. 2. sect. 8. Maimonides, ibid. &c.

s *In* Shulcan Aruch, *lib.* Iore dea *cap.* 141. § 4.

humanas docendi quid discendive gratiâ simul & Cœlestium corporum qualescunque facere; tametsi Ornatûs solùm animique causâ hæ non omninò, illæ nisi in plano aut cœlatura, textura, seu incisione fieri non deberent. Certè & de Cœlestium figuris idem firmant Ritualia aliquot Judæorum ab ipsis typis edita. Hymnus scilicet interdum sacris Paschalibus adjicitur, in quo tum mensium duodecim tum Zodiaci signorum, quibus suo ordine respondent, fit mentio; unde & typis etiam margine [t] depictæ habentur signorum omnium, veluti Arietis, Tauri, Geminorum figuræ. Nisi si dicas has reverà non esse figuras cœlestes, sed planè (sicut se res ipsa habet) adinventas, ut Stellarum in Zodiaco Spatia & Numerus aliarum rerum nominibus denotentur, Stellasque tantùm ipsas esse corpora cœlestia; adeoque figuras ipsis similes esse tantùm corporum cœlestium imagines. Certè in Commentariis eorum de motu Solis & Lunæ, id est, de Annorum ratione etiam Talmudicis, Orbes Cœlestes uti Eccentricos, Concentricos, Epicyclos, alios quemadmodum apud Mathematicos sive Paganos sive Christianos, describi ab ipsis solenne est. Et adnotat R. Salomon [u] Loria reperisse se ad Calcem Gemaræ Babylonicæ ad titulum de Sabbato codicis Rabbini celeberrimi צורת הגלגל ומזלותיו Figuram Cœli seu Sphæræ & Signorum ejus. Quæ tamen, ut ipse ob oculos posuit, circulus tantùm est, cujus aream circumeunt mensium nomina Ebraica; peripheriam verò, Signorum duodecim nomina citra aliam omninò figuram. Sed de hisce satis superque. Ex jam dictis verò tandem sequitur, proselyto domicilii ex Jure, quod diximus, Superinducto seu Gentium Interveniente neutiquam permissum esse, Imagines in Solido seu Protuberantes Humanas, nec sive Protuberantes sive in Plano Cœlestes Ornatûs seu splendoris gratiâ, sed tantùm ללמד ולהורות seu docendi discendique causâ formare. Alias autem pro libitu formandi permissam ei libertatem, si receptiorem spectamus sententiam, veterumque morum, ut par est, rationem heic habemus. Utcunque verò ea se res habuerit, dubitandum vix est, quin pro variante eorum, qui rebus ac disciplinæ præerant, opinione seculorumque discrimine, aliter atque aliter Permissio seu Interdictum hoc se habuerit. Nam quod

[t] Machzor Judæorum Germ. par. 1. fol. 171. &c.

[u] In Chochmath Shelomo, fol. 61. b.

quod Israelitæ ob Idololatriæ novandæ metum, de hisce, variatim & juxta discrepantes hominum, ut fieri amat, sententias negatum est, id neque Noachidi apud eos permissum esse, eandem ob causam, secundum jam ostensa, æquum est ut existimemus. Et qui Statuam erexerat, Lucum plantaverat, aut Imaginem aliter atque dictum est fecerat, verberibus ex sententia forensi x, uti etiam qui alia id genus juris capita, quæ mox sequuntur, violaverat, pro more puniendus erat; atque ex jure Civili Judæus. Proselyti autem domicilii, juxta jus Gentium ad regendos eos Civili superinductum, id est, Interveniens Gentium jus, sive verberibus sive aliis, pro rerum temporumque discrimine, pœnis afficiebantur.

x *Maimonid. Halach.* Sanhedrin, *cap.* 19.

CAP. VII.

De Actibus aliis, *à quibus ideo ex* Jure Gentium Interveniente abstinendum Proselyto Domicilii, (*uti ex* Jure Civili *Israelitæ*,) *quia ritus Idololatricos imitari videbantur. Item de* Imaginibus jam factis Proselyto Domicilii, *uti &* Israelitæ (*huic ex* Civili suo, *illi ex* Interveniente, *quod diximus*, Jure) utendi, retinendi, abolendis, Imaginum ac Rerum idolis sacratarum, *nisi sic secrarentur*, possessio & usus *omnimodus utrique* interdictus. *Scilicet* prorsus *erant* abolendæ, Omnimodarum Imaginum *Cultûs gratiâ non factarum nec cultarum* possessio & usus promiscuus eis licitus. *Quid heic* Resecratio *Quomodo* Lucorum, sive Cultûs gratiâ *plantatorum sive* Fructûs causâ, *&* postea cultorum usus *seu* possessio licita illicitave, *ex jure jam memorato*. *Quâ demum ratione* abolendæ *res*, *quarum* usus & possessio *causis jam dictis vetita*.

IN Verbis Maimonidis superiùs y memoratis de Statuam erigendi, Lucum plantandi, Imagines formandi libertate Proselytis domicilii ex Jure Gentibus aliis Ebræisque Interveniente negatâ, occurrit illud וכיוצא בהן לנוי *nec quæ similia seu id genus sunt alia Ornatûs* seu *splendoris* aut *nitoris*, id est, *planè usus qualiscunque etiam qui sacer non fuerit causâ*. Adeo ut, ex Talmudicorum sententia, non solùm tria illa, quæ jam explicata capite habes præcedente, sed & cætera, quæ ex Ebræorum disciplina eandem aut parilem sortiuntur rationem, Pros-

y *Cap.* 2. & 6.

elytis domicilii fuerint similiter interdicta. Non ex jure hominum communi, seu quod per excellentiam Noachidarum dici solet, sed tantum ex interveniente hoc seu Ebræis atque Inquilinis ejusmodi seu in eorum ditione vitam transigentibus singulari, ut supra monitum est; quod inprimis heic semper animadvertendum. Designatio autem illa generalis partim, ni nimium fallor, Imaginum quarundam Possessionem & Usum (nam de faciendis, non de Utendis seu Possidendis Imaginibus antè factis hactenus solùm agitur; saltem si excipias exempla superiùs ex Josepho adducta de Cæsaris Iconibus & trophæis atque Animalium in Palatio Tiberiensi figuris, de quibus, quà jam facta in usum ab Herode, Pilato, Tiberiensibus aliisve apud Ebræos qualemcunque adhibita sunt, mox plura) Imaginum, inquam, quarundam aliorumque bonorum sive ipsâ Idololatria sive ejusdem circumstantiis inquinatorum Possessionem & Usum complectitur, partim Actuum abstinentiam aliquot aliorum quos, cùm pro Cultûs extranei seu Idololatriæ sive imitamentis, sive invitamentis, ab Ebræis, idque ex Lege Sacrâ cum Gentilium ritibus collatâ, haberentur, haud Proselytis Domicilii magis quàm sibi ipsis (quos solos cum Proselytis Justitiæ ex Sacrâ Lege scriptâ teneri heic censebant) permitti voluêre. Actus, aliàs per se ac simpliciter liciti, quibus hoc nomine abstinendum erat z, fuère, habitum sexuum emen-tiri seu sexum alterum alterius habitum induere a (& magnopere sanè mirandum, ut rectè Dionysius Petavius, si modò verum est, quod tradit Epiphanius b, γυναικικοῖς ἱματίοις muliebribus palliolis usos esse Pharisæos ipsos, cum expressimis legis sacræ verbis adversetur, uti & doctrinæ Talmudicæ) vestimentum ex diversis generibus, veluti lanâ & lino, confectum gestare, diversi generis animalia ad coitum seu ad c aratrum simul admittere, fructus ante annum quartum comedere d, in rotundum attondere comam, aut barbam radere, cutem incidere e, alii id genus aliquot in fœdere veteri prohibiti. Ideo enim hosce actus aiunt Israelitis prohibitos, quia solenniores anteà f erant Idololatris sive Cananæis sive vicinis, & quoniam, tametsi extra cultum fierent, propè nimis nihilominus ad Idololatriam ejusve ritus, quibus verendum erat, ne verus Cultus forsan inquinaretur, ac

z Vide Levit. 18. 3. & 20. 23.
a Deut. 22. 5.
b Hæres. 16.
c Levit. 19. 19.
d Ibid. 23.
e Ibid. 27. & 28.
f Videsis Levitic. 20. 23.

tur, ac

tur, accedebant. Ea de re fusius Moses Maimonides g. E cujus item h *More Nebochim* versione veteri S. Thomas h, alii. Neque solùm conjecturâ nituntur, aut traditione majorum, dum actus ejusmodi Paganis, atque Idololatris Orientis viciniisve in usu solenniori fuisse scribunt, indeque vetitos. Nam illis in usu fuisse actus hosce simul cum aliis non paucis, qui ipso Idololatriæ genere per se contenti pariter in lege sacra prohibentur, expressim docent è libris Orientis vetustissimis, nullibi nobis repertis, de Zabiorum ritibus, seu de eorum, qui Orientem maximè occuparunt, omnimodis sacris. Vocantur illi Maimonidi i, אומה הצאבה *gens Zabaa*, quæ inquit, היא אומה שמלאה כל הארץ *erat Gens quæ implevit totum orbem.* l Zabiorum rituum atque superstitionum, seu, ut Saido Batricidi dicuntur, دين الصابيين *Religionis morumque Zabiorum* origo tribuitur ætati Nachoris Abrahæ avi, atque Zaredshatho velut authori. Verba ejus sunt

وفي ايامه ظهر رجل فارسي يقال له زرادشت فاظهر

دين الصابيين وكان بفارس ملك يقال له طهمورث

Et in diebus ejus (Nachoris) *Claruit Persa quidam nomine Zaradshath* (pro eo, ni fallor, quem Zoroastrem dicere solent; nam & eum Zaradem k dictum scimus) *& publicavit* seu *propagavit religionem Zabiorum, regnante tunc in Perside Tecmuratho.* Sed alias habet ille sententias, quibus è Græcia petitur disciplina Zabiorum. Videsis etiam de Zabiis responsa Josephi Scaligeri l, ad quæsita aliquot Isaaci m Casauboni. Et de Zoroastre, quà huc spectet, consulas Laërtium n, Justinum o, alios. In libris autem illis, quos de Zabiorum ritibus in hanc rem memorat Maimonides, primarium obtinet locum is, qui inscriptus est העבודה הנבטיה, quod nomen in versione sua Latina retinuit doctissimus Joannes Buxtorfius nec transtulit. Veteri autem versione Latinâ pro eo substituitur liber *de Agricultura Aegyptiorum* & liber *de servitio Aegyptiaco.* Unde S. Thomas p, aliique heic sequaces de Ægyptiorum Veterum moribus toties loquuntur, dum præcepta aliquot Mosaica explicant.

g More Nebochim *part* 3. *cap.* 37. & *in* Halach Aboda Zara *cap.* 11. & 12. & *in Numer Præcept. Negat.* 40. &c.

h 1. *Secunda quæst.* 102. *art.* 6. *ad* 6. 8. 9. 1&.

2 *Secunda quæst.* 196. *art.* 2. *ad* 3.

i *Ibid. ca.* 29.

k *Agathias lib.* 2. & c.

l *In Epistolis Francof.* 1612. *pag.* 341.

m *Epist.* 438.

n *Lib.* 8.

o *Lib.* 30. & *Videsis Jacobum Bouldurcium de Ecclesia ante legem lib.* 2. *cap.* 18.

p 1. *Secunda q.* 102. *art.* 6. &c.

Certè

elytis domicilii fuerint similiter interdicta. Non ex jure hominum communi, seu quod per excellentiam Noachidarum dici solet, sed tantum ex interveniente hoc seu Ebræis atque Inquilinis ejusmodi seu in eorum ditione vitam transigentibus singulari, ut supra monitum est; quod inprimis heic semper animadvertendum. Designatio autem illa generalis partim, ni nimium fallor, Imaginum quarundam Possessionem & Usum (nam de faciendis, non de Utendis seu Possidendis Imaginibus antè factis hactenùs solùm agitur; saltem si excipias exempla superiùs ex Josepho adducta de Cæsaris Iconibus & trophæis atque Animalium in Palatio Tiberiensi figuris, de quibus, quà jam facta in usum ab Herode, Pilato, Tiberiensibus aliisve apud Ebræos qualemcunque adhibita sunt, mox plura) Imaginum, inquam, quarundam aliorumque bonorum sive ipsâ Idololatriâ sive ejusdem circumstantiis inquinatorum Possessionem & Usum complectitur; partim Actuum abstinentiam aliquot aliorum quos, cùm pro Cultûs extranei seu Idololatriæ sive imitamentis, sive invitamentis, ab Ebræis, idque ex Lege Sacrâ cum Gentilium ritibus collatâ, haberentur, haud Proselytis Domicilii magis quàm sibi ipsis (quos solos cum Proselytis Justitiæ ex Sacrâ Lege scriptâ teneri heic censebant) permitti voluêre. Actus, aliàs per se ac simpliciter liciti, quibus hoc nomine abstinendum erat z, fuêre, habitum sexuum ementiri seu sexum alterum alterius habitum induere a (& magnopere sanè mirandum, ut rectè Dionysius Petavius, si modò verum est, quod tradit Epiphanius b, *γυναικικοῖς ἱματίοις mulicbribus palliolis* usos esse Pharisæos ipsos, cum expressimis legis sacræ verbis adversetur, uti & doctrinæ Talmudicæ) vestimentum ex diversis generibus, veluti lanâ & lino, confectum gestare, diversi generis animalia ad coitum seu ad c aratrum simul admittere, fructus ante annum quartum comedere d, in rotundum attondere comam, aut barbam radere, cutem incidere e, alii id genus aliquot in fœdere veteri prohibiti. Ideo enim hosce actus aiunt Israelitis prohibitos, quia solenniores anteà f erant Idololatris sive Cananæis sive vicinis, & quoniam, tametsi extra cultum fierent, propè nimis nihilominùs ad Idololatriam ejusve ritus, quibus verendum erat, ne verus Cultus forsan inquinaretur, ac-

z Vide Levit. 18. 3. & 20. 23.
a Deut. 22. 5.
b Hæres. 16.
c Levit. 19. 19.
d Ibid. 23.
e Ibid. 27. & 28.
f Videsis Levitic. 20. 23.

tur, accedebant. Ea de re fusius Moses Maimonides g: Ex cujus item *More Nebochim* versione veteri S. Thomas h, alii. Neque solùm conjecturâ nituntur, aut traditione majorum, dum actus ejusmodi Paganis, atque Idololatris Orientis vicinisve in usu solenniori fuisse scribunt, indeque vetitos. Nam illis in usu fuisse actus hosce simul cum aliis non paucis, qui ipso Idololatriæ genere per se contenti pariter in lege sacra prohibentur, expressim docent è libris Orientis vetustissimis, nullibi nobis repertis, de Zabiorum ritibus, seu de eorum, qui Orientem maximè occuparunt, omnimodis sacris. Vocantur illi Maimonidi i, אומת הצאבה *gens Zabaa*, quæ inquit, היא אומה שמלאה כל הארץ *erat Gens quæ implevit totum orbem.* l Zabiorum rituum atque superstitionum, seu, ut Saido Batricidi dicuntur, دين الصابيين *Religionis morumque Zabiorum* origo tribuitur ætati Nachoris Abrahæ avi, atque Zaredshatho velut authori. Verba ejus sunt

وفي ايامه ظهر رجل فارسي يقال له زرادشت فاظهر

دين الصابيين وكان بفارس ملك يقال له طهمورث

Et in diebus ejus (Nachoris) *Claruit Persa quidam nomine Zaradshath* (pro eo, ni fallor, quem Zoroastrem dicere solent; nam & eum Zaradem k dictum scimus) *& publicavit* seu *propagavit religionem Zabiorum, regnante tunc in Perside Tecmuratho.* Sed alias habet ille sententias, quibus è Græcia petitur disciplina Zabiorum. Videsis etiam de Zabiis responsa Josephi Scaligeri l, ad quæsita aliquot Isaaci m Casauboni. Et de Zoroastre, quæ huc spectet, consulas Laertium n, Justinum o, alios. In libris autem illis, quos de Zabiorum ritibus in hanc rem memorat Maimonides, primarium obtinet locum is, qui inscriptus est העבודה הנבטית, quod nomen in versione sua Latinâ retinuit doctissimus Joannes Buxtorfius nec transtulit. Veteri autem versione Latinâ pro eo substituitur liber *de Agricultura Aegyptiorum* & liber *de servitio Aegyptiaco.* Unde S. Thomas p, aliique heic sequaces de Ægyptiorum Veterum moribus toties loquuntur, dum præcepta aliquot Mosaica explicant.

g More Nebochim *part 3. cap. 37. & in* Halach Aboda Zara *cap. 11. & 12. & in Numer Præcept. Negat. 40. &c.*

h *1. Secunda quæst. 102. art. 6. ad 6. 8. 9. 11.*

2 Secunda quæst. 196. art. 2. ad 3.

i *Ibid. ca. 29.*

k *Agathias lib. 2. & alias.*

l *In Epistolis Francof. 1612. pag. 341.*

m *Epist. 438.*

n *Lib. 1.*

o *Lib. 30. & videsis Jacobum Boulducium de Ecclesia ante legem. lib. 2. cap. 18.*

p *1. Secunda q. 102. art. 6. &c.*

Certè

של ישראל ע"ז של נכרי אסורה בהנאה מיד שנ' פסילי אלהיהם תשרפון באש משעשה לו אלוהות ושל ישראל אינה אסורה בהנאה עד שתעבד שנ' ושם בסתר עד שיעשה לה דברים שבסתר שהן עבודתה. *Quod ad discrimen spectat inter imaginem Cultûs causâ ab Gentili factam, atque eam, quæ causâ pari sit ab Israelita; Gentilis Imago ejusmodi statim atque sit, ab omnimodo arcenda est usu, juxta id, quod dicitur in sacra lege, Sculz Deut. 7. 25. ptilia z eorum igne combûretis. Simulac sculpserint, tribuitur ei divinitas. At verò Israelitæ ejusmodi Imago non ita omnimodo arcenda est usu, priusquam colatur (juxta etiam id, quod in sacra lege ha-*

a Ibid. 27. 15. *betur a & in abscondito posuerit) scilicet priusquam ea in abscondito* seu *clanculùm faciat, quæ ad cultum ejus attinent.* Tertii generis Imagines factæ seu repertæ, id est, quæ tantùm factæ sunt, sive à Gentili sive ab Israelita, Ornatûs gratiâ; aut in promiscuum sive in ædibus, sive in vasis, tabulis, aulæis, velis, vestibus ornandis usum, nec postmodum dicatæ, seu cultu extraneo inquinatæ, habebantur planè licitæ (utcunque illicitè apud Israelitas factæ veluti cœlestes qualicunque formâ, & humanæ in solido seu prominentes) non aliter atque suppellectilis pars aliqua alia seu bona quallacunque cetera. Nam pœnâ verberum, quæ illicitas facienti infligenda, expiabatur ipsa faciendi culpa. Nec retinendo alia commissa est. Unde & de imagine apud Gentiles repertâ, quam cultûs gratiâ neutiquam factam esse, juxta jam dicta, præsumebatur, aiunt, הרי היא בחזקת לנוי ומותר *præsumendum erat eam Ornatûs tantùm gratiâ factam, adeoque uti frui licuit.* Quâ de rè etiam pronuntiant המוצא כלים ועליהן צורת חמה ולבנה ודרקון אם היו כלי כסף וזהב או כלי שני או שהיו חקוקים על הנזמים ועל הטבעות הרי אלו אסורין ועל שאר הכלים מותרין מפני שחזקתן לנוי וכן שאר הצורות הנמצאות על כל הכלים חזקתן לנוי ומותרין *si quis reperërit utensilia, in quibus figura Lunæ aut Solis aut Draconis, eaque fuerint aurea aut argentea, aut vestes purpureæ, aut si fuerint figuræ hæ in monilibus aut annulis, utensilia sunt ipsa illicita. Attamen si utensilibus in aliis fuerint repertæ, licita sunt, eo quod præsumitur Ornatûs gratiâ tantùm esse formatas. Quin & figuræ ceteræ in quibuscunque repertæ utensilibus licitæ sunt; quia præsumitur formatas esse ornatûs tantùm gratiâ.* Quoties

quales diximus, verberibus ex sententia forensi in Judæ x pri- niendæ erant. Neque æquum est, ut existimemus Noachidem seu Proselytum domicilii artibus ejusmodi; utcunque ex Jure hominum communi seu naturali, juxta ipsos, non vetitis, impune ex Jure Interveniente uti potuisse; maximè si harum actus ac circumstantias cum ceteris, quæ nunc tractamus, ritè componimus. Quod verò ad Imaginum jam factarum possessionem & usum heic attinet; Triplex erat harum genus. Aut enim factæ sunt Cultûs Causâ necdum cultæ, aut etiam Cultæ, aut Factæ tantummodò לנוי id est, *in Ornatum*, ut fieri solet, sive Rusticum sive Urbanum, seu ejusmodi alium usum citra omnimodam Cultûs Extranei rationem. Primi generis quæ fuêre, aut à Noachide seu Gentili factæ sunt, aut ab Israelita. Imaginem qualemcunque à Gentili Cultûs Gratiâ sic formatam, inter ipsos fuisse y aiunt אסורה להנאה *adeò illicitam, ut nec in usum* seu promiscuum *vitæ Commodum ullatenùs esset adhibenda.* Idque etiam tametsi nondum à Gentili culta fuisset. Et distinctionem habent de præsumptionibus, quibus heic, ubi de re non aliter liqueret, standum erat. Si in Gentilium villis seu oppidulis reperirentur imagines qualescunque אסורים בהנאה מפני שחזקתם שלעבודה זרה הן עשוים *usus earum interdictus erat omnimodè, quoniam præsumebatur eas in cultum extraneum esse factas.* At verò נמצאות במדינה אם היו עומדין על פתח המדינה והיה בידן תצורת צורת מקל או צפור או כדור או סיף או עטרה וטבעת חזקתן שנעשו לע"ז ואסור בהנאה ubi ubi *Imagines repertæ sint in Vrbe aliqua, si ad portam collocatas haberent manu figuram baculi, siborunculæ, aut globi, aut gladii aut Coronæ & annuli, præsumitur factas esse in cultum extraneum, adeoque usus earum interdictus est:* Aliter præsumendum non erat eas Cultûs causâ factas, sed tantùm in Ornatum urbanum. Temperamentum item adjiciunt, de Imagine ejusmodi resecrata, seu quæ antea religione ita solveretur, ut Sacra esse planè desineret. Tunc enim usus ejus, ut bonorum aliorum, satis licitus. Sed de Resecrandis imaginibus plura mox. Ab Israelita autem Imago qualiscunque facta, si minimè omninò culta fuisset aut sacrata, ab omnimodo usu sic arcenda non erat. בין ע"ז של גוי לע"ז

x Idem Hal. Sanhedrin cap. 19.

y Misna & Gemara tit. Aboda Zara cap. 2. & 3. Maimonides Hal. Aboda Zara ca. 7. Hilcoth Gedaloth fol. 120. a Moses Mikotzi Præcep. Negatiu. 45. Joseph. Karo in Shulcan Aruch, lib. Iore Dea cap. 139.

שה״ש ישראל ע״ז של נכרי אסורה בהנאה מיד של פסילי אלהיהם תשרפון באש משעשה נעשה לו אלוה ושל ישראל אינה אסורה בהנאה עד שתעבד שנ׳ ושם בסתר עד שיעשה לה דברים שבסתר שהן עבודתה. *Quod ad discrimen spectat inter imaginem Cultûs causâ ab Gentili factam, atque eam, quæ tantum à pari fit ab Israelita; Gentilis Imago ejusmodi statim atque fit, ab omnimodo arcenda est usu, juxta id, quod dicitur in sacra lege, Sculptilia z eorum igne combaretis. Simulac sculpserint, tribuitur ei divinitas. At verò Israelitæ ejusmodi Imago non ita omnimodo arcenda est usu, priusquam colatur (juxta etiam id, quod in sacra lege habetur a & in abscondito posuerit) scilicet priusquam ea in abscondito seu clanculùm faciat, quæ ad cultum ejus attinent.* Tertii generis Imagines factæ seu repertæ, id est, quæ tantum factæ sunt, sive à Gentili sive ab Israelita, Ornatûs gratiâ, aut in promiscuum sive in ædibus, sive in vasis, tabulis, aulæis, velis, vestibus ornandis usum, nec postmodum dicatæ, seu cultu extraneo inquinatæ, habebantur planè licitæ (utcunque illicitè apud Israelitas factæ veluti cœlestes qualicunque formâ, & humanæ in solido seu prominentes) non aliter atque suppellectilis pars aliqua alia seu bona quallacunque cetera. Nam pœnâ verberum, quæ illicitas facienti infligenda, expiabatur ipsa faciendi culpa. Nec retinendo alia commissa est. Unde & de imagine apud Gentiles repertâ, quam cultûs gratiâ neutiquam factam esse, juxta jam dicta, præsumebatur, aiunt, הרי הוא בחזקת לנוי ומותר *præsumendum erat eam Ornatûs tantùm gratiâ factam, adeoque uti frui licuit.* Quâ de rè etiam pronuntiant המוצא כלים שעליהן צורת חמה ולבנה ודרקון אם היו כלי כסף וזהב או בגדי שני או שהיו הקוקים על הנזמים ועל הטבעות הרי אלו אסורין ועל שאר הכלים מותרין מפני שחזקתן לנוי וכן שאר הצורות הנמצאות על כל הכלים חזקתן לנוי ומותרין *si quis reperarit utensilia, in quibus figura Lunæ aut Solis aut Draconis; eaque fuerint aurea aut argentea, aut vestes purpureæ, aut si fuerint figuræ hæ in monilibus aut annulis, utensilia sunt ipsa illicita. Attamen si utensilibus in aliis fuerint repertæ, licitæ sunt, eo quod præsumitur Ornatûs gratiâ tantùm esse formatas. Quin & figuræ ceteræ in quibuscunque reperta utensilibus licita sunt, quia præsumitur formatas esse ornatûs tantùm gratiâ.* Quoties

z Deut. 7. 25.

a Ibid. 27. 15.

suum est, quàm quod Gentilis est alterius. Nam Talmudis Babylonii Misna aliæque Misnæ editiones ita locum illum habent. Et Gemara utrique ibi non semel, ע"ז שעבדה ישראל אין לה ביטול לעולם *Idolum quod coluit Israelita nunquam omnino potest resecrari, seu religione solvi*, quemadmodum & Magistri consentiunt passim. Ubi & obiter advertendum nomine עבודה זרה *Cultûs extranei* seu *peregrini*, non solùm venire ipsum cultum seu latriam, sed rem etiam ipsam, pro discrimine rerum, de quibus verba fiunt, quæ sive ut idolum colebatur, sive Idolo sacrata est, veluti *ἀλισγήματα τῶν εἰδώλων inquinamenta idolorum* & Idolothyta, id genus cetera. Id quod apud Magistros est frequentissimum. Gentili autem, qualem diximus, non solum quod ipse fecerat seu sacraverat idolum, sed quod alius quis Gentilis, resecrandi facultatem tribuunt. Resecrato autem Idolo ipso, resacrata simul consequenter omnia, quæ ad id spectabant vasa, instrumenta, apparatum asserunt, præter victimas atque oblationes, quæ nec Resecrationis capaces. Vasis autem, instrumentis aut apparatu resecrato, non simul inde resecratum est Idolum. Resecrare heic erat, non solùm liquefacere seu resecrandi animo comminuere aut mutilare, verùm etiam, ut liquefieret seu confringeretur, alienare, & usibus communibus palàm addicere, juxta illud Tertulliani [k]; *Domesticos deos, quos Lares dicitis, domesticâ potestate tractatis, pignerando, venditando, demutando aliquando in cacabulum de Saturno, aliquando in trullam de Minerva; ut quisque contritus atque contusus est, dum diu colitur; ut quisque dominus sanctiorem expertus est domesticam necessitatem.* Quin & Idolum, quod tempore pacis coli desiit, exinde resecratum est; non item, quod tempore belli. Magistri, ע"ז שהניחוה עובדיה בשעת שלום מותרת בהנאה שהרי ביטלוה בשעת מלחמה אסורה מפני שלא הניחוה אלא מפני המלחמה *Idolo, quod tempore pacis à colentibus negligitur, seu coli desinit, uti frui* (inter bona) *fas est. Nam id resecrarunt. At verò si id fiat tempore belli, eo sic uti frui est nefas, quoniam non ob aliam, quàm belli causam coli desiit.* Tametsi autem Gentilis tàm alienum, quam suum idolum, juxta jam dicta, ita resecrare potuit, ut usus ejusdem re-

i Apologetic. cap. 13.
k Idem, ca. 13.

latria usus fuerat, non illicitè e in victima tantum mactanda, sed non dissecanda, adhiberetur. Adeo ut ne quidem ex illorum alicujus, aut possessione, aut venditione locupletiorem fieri apud Israelitas fas esset. Pretium, æquè atque ipsa, illicitum. Præceptum quidem sibi civile habent ex illo legis f Non inferes abominationem, seu ut vulgata, quippiam ex idolo in domum tuam, ne fias anathema, sicut & illud est. Sed execrando execraberis illud, & detestando detestaberis illud, quia anathema est. Rationem etiam afferunt; ne aut ipsum Idolum, aut vasa aliave ipsa ad illud spectantia possessorem in Idololatriam forsan invitarent, aut g rerum dein ejus secundarum seu vitæ, quæ forte sequeretur beatioris causam vulgus, cui in rebus maximè ejusmodi discernendis hallucinari solenne est, in hujusmodi Possessione & Usu temerè collocaret, indeque existimatio & honor cultui extraneo accederet. Atque ex hac ratione consonum superinduxêre Jus Gentium seu Proselytorum domicilii interveniens. Sed prætereundum non est, tàm vasa, & apparatum Idoli, quàm ipsum Idolum, si Resecrarentur seu Religione Solverentur, antequam in Israelitæ possessionem devenirent, non aliter atque alia bona in vitæ usum & commodum licitè adhiberi potuisse. Resecrandi facultatem aiunt fuisse tantummodo Gentili; qui scilicet hactenus esset ipse Idololatra, non Gentili, qui Idololatriæ renuntiaverat. Nec tamen omnigenas Imagines consecratas resecrandi ei fuisse facultatem, sed eas tantum, quæ à Gentili etiam consecratæ fuissent ab Israelita nondum possessæ. Nam nec Israelita ipse resecrare potuit ejusmodi sive Imaginem, sive vas, sive apparatûs sacri partem aliquam à quocunque sacratam. Nec postquam ipse possederat, quis alius mortalium, ut volunt nonnulli. Quod quantum ad Imaginem sacratam ipsam attinet, admittunt omnes. De vasis autem, & instrumentis ita dissentiunt, ut aliqui velint illa etiam, postquam ab Israelita possiderentur, potuisse ritè resecrari. Quod verò legitur in Misna Talmudis Hierosolymitani h נכרי מבטל עבודה זרה שלו ושל ישראל Gentilis resecrat tàm consecratam imaginem seu idolum, quod suum est, quàm quod est Israelita, lapsus est, opinor, sive typographi, sive librarii. Restituendum igitur שלו ושל חבירו quod suum

e Gem. Babylonia ad tit. Cholin cap. fol. 8. a. Maimonid. Hal. Aboda Zara cap. 7. Shulcan Aruch lib. Iore Dea cap. 10. & 142.

f Deut. 7. 26. & vide cap. 13. 17.

g Vide inter alios, Maimon. More Nebochim part. 3. cap. 37.

h Tit. Aboda Zara cap. 4. §. 4.

suum est, quàm quod Gentilis est alterius. Nam Talmudis Babylonii Misna aliæque Misnæ editiones ita locum illum habent. Et Gemara utrique ibi non semel, ע"ז שעבדת ישראל אין לה ביטול לעולם *Idolum quod coluit Israelita nunquam omnino potest resecrari*, seu *religione solvi*, quemadmodum & Magistri consentiunt passim. Ubi & obiter advertendum nomine עבודה זרה *Cultûs extranei* seu *peregrini*, non solùm venire ipsum cultum seu latriam, sed rem etiam ipsam, pro discrimine rerum, de quibus verba fiunt, quæ sive ut idolum colebatur, sive Idolo sacrata est, veluti *ἀλισγήματα τῶν εἰδώλων inquinamenta idolorum* & Idolothyta, id genus cetera. Id quod apud Magistros est frequentissimum. Gentili autem, qualem diximus, non solum quod ipse fecerat seu sacraverat idolum, sed quod alius quis Gentilis, resecrandi facultatem tribuunt. Resecrato autem Idolo ipso, resacrata simul consequenter omnia, quæ ad id spectabant vasa, instrumenta, apparatum asserunt, præter victimas atque oblationes, quæ nec Resecrationis capaces. Vasis autem, instrumentis aut apparatu resecrato, non simul inde resecratum est Idolum. Resecrare heic erat, non solùm liquefacere seu resecrandi animo comminuere aut mutilare, verùm etiam, ut liquefieret seu confringeretur, alienare, & usibus communibus palàm addicere, juxta illud [i] Tertulliani [k]; *Domesticos deos, quos Lares dicitis, domesticâ potestate tractatis, pignerando, venditando, demutando aliquando in cacabulum de Saturno, aliquando in trullam de Minerva; ut quisque contritus atque contusus est, dum diu colitur; ut quisque dominus sanctiorem expertus est domesticam necessitatem.* Quin & Idolum, quod tempore pacis coli desiit, exinde resecratum est; non item, quod tempore belli. Magistri, ע"ז שהניחוה עובדיה בשעת שלום מותרת בהנאה שהרי ביטלוה בשעת מלחמה אסורה מפני שלא הניחוה אלא מפני המלחמה *Idolo, quod tempore pacis à colentibus negligitur, seu coli desinit, uti frui* (inter bona) *fas est. Nam id resecrarunt. At verò si id fiat tempore belli, eo sicuti frui est nefas, quoniam non ob aliam, quàm belli causam coli desiit.* Tametsi autem Gentilis tàm alienum, quam suum idolum, juxta jam dicta, ita resecrare potuit, ut usus ejusdem re-

i Apologetic. cap. 13.
k Idem, ca. 13.

 rum-

CAP. VIII.

Ut quæ de Jure Gentium Interveniente *circa* Imaginũ usum *superius adferuntur, ritè capiantur, ea quæ occurrunt apud* Fl. Josephum, *Capite sexto ante citato, de* Iconibus Cæsaris aliisq; figuris jam factis *à populo Iudaico* nec admissis nec permissis, *unâ cum* Josephi ipsius sententia *de Imaginibus animalium omnino nullorum ritè apud ipsos faciendis. expenduntur. Totius hujus rei apud populum Iudaicum, rationem pendere, non ex eo, quod* Rerum *seu Personarum* Simpliciter figuræ *essent, sed quod vererentur*, ne earum cultus, *pro more seculi*, divinus inde irreperet. *Ea de re alia. Quamobrem* Numismatis Cæsaris icone cusis usi sint Judæi, *apud* Signa *intereà* Romana aliterve *suo in solo eam conspici nolentes*. Nummis aliis Principum *exterorum* vultibus insignitis *usos fuisse Iudæos. De* Rhodio numismate Romæ & Parisiis, *veluti ex triginta, quibus divenditus est Christus, adservato. De eo, quod veterum aliqui habent, nec* Pictorem, *nec* Statuariũ *apud Iudæos esse permissum. De* Vite aureà *tum quæ Pompeio ab Aristobulo donata, tùm quæ supra fores Templi Herodiani.* Judæorum hodiernorum *de* Imaginibus *mores, uti &* Mahumedanorum.

AT qui unde intereà evenit tanto Ebræos habuisse odio Cæsaris icones & figuras generatim humanas in exemplis capite sexto ex Josepho allatis? Nam non modo legi suæ omnino adversas eas esse clamitabant, sed nec intra ditiones suas conspici fas habebant. Quinetiam præ aliis omnibus, quæ contra majorum disciplinam sub id ævum introducerentur, eas habebant longè invisissimas. Imo in œco Tiberiensi τῶν ζώων μορφὰς *Animalium figuras* ita detestati sunt, ut earum causâ œcus ipse, solenni ea de re legatione peractâ, sit dirutus. Et de legibus suis Hierosolymitani p acriter & constanter; ὐδὲν ἀξιῦσιν ἐν τῇ πόλει δείκηλον τίθεσθαι *neutiquam ab eis permissum, in urbe imaginem ullam poni.* Ita scilicet Pilato; Et postmodum Petronio, ex lege asserunt & moribus Patriis, ὐδὲ θεῦ τι δείκηλον, ὐχ᾽ ὅπως ἀνδρὸς, ὐ κατὰ τὸν ναὸν μόνον ἀλλ᾽ ὐδὲ ἐν εἰκαίῳ τινὶ τόπῳ θέσθαι θέμιτον, *non Dei Simulachrum, nedum hominis, non solum in templo, sed nec in prophano aliquo loco fas sibi locare.* Immane quantum distare videntur hæc à doctrina, quam attulimus, Talmudicâ, quâ non duntaxat omnimodis imaginibus ornatûs seu communis usûs solùm causâ factis (utcunque factis illicitè) uti frui licuit, verùm etiam ipsis idolis,

p *Ioseph. Halos. lib. 2. c. 8. ibid. c. 9.*

ante-

antequam ab Israelita possiderentur, resecratis. Quin Josephus ips[e], de Salomone Rege q; *ἁμαρτεῖν αὐτὸν ἔτυχε καὶ σφαλῆναι περὶ τὴν Φυ[λα]κὴν τῶν νομίμων, ὅτι τῶν χαλκῶν βοῶν ὁμοιώματα κατεσκεύασε τῷ ὑπὸ τῇ θαλάτῃ ἀναθήματι καὶ τῶν λεόντων τῶν περὶ τὸν θρόνον τὸν ἴδιον. A prescripto legum discessit, quando areas boum effigies basi maris addiderat, sicut solio suo leonum post apposuit.* Quibus adjicit *οὐδὲ γὰρ αὐτὰ ποιεῖν ὅσιον. Neque enim illa facere fas erat.* Adeò ut tum expressissimam habeamus de Imaginibus non omninò faciendis Josephi Senttentiam [sic], tum alia ex eo & heic & capite sexto, de eis citra legis violationem à Judæis non admissis. Quod ad illius sententiam attinet; novum non est, Talmudicam doctrinam, illius de rebus Ebraicis doctrinæ adversari. Ut heic, ita alibi subinde id ita se habet; quod non semel monuimus. Et non autumare sanè nequeo ea, quæ sic de Imaginibus apud Judæos suos non omninò admissis narravit, eum perperam sententiâ suâ, receptissimæ adeò dissona, inter narrandum velut incrustâsse. Jam verò quod ad ipsa, quæ hac de re narravit ille, spectat; sanè iniquum non est, ut existimemus ea, quæ generatim in Judæorum rationibus, per se & absque Josephi præjudicio sumptis, sic impugnasse videntur qualescunque figuras humanas (nam de Tiberiensium palatio & Animalium in eo figuris seorsim loquemur) eò tantummodò tetendisse, ut tum, quàm compendiosissimè possent, assertione generali ac responso rotundo mores avitos tutarentur, tum ab Cæsaris irritatione ac offensâ, quantum fieri posset, procul abessent; rem ipsam, quam sibi obtrudi nunc palam viderent, nunc meritò dubitarent anxiè intereà verentes. Scilicet in Romanorum votis inprimis erat, ut Cæsarum icones Hierosolymis, atque per Judæam, alibique in eorum Proseuchis, quemadmodum aliis in Orbe Romano locis, dicatæ velut Numina colerentur. Quod quidem expressissimum habetur, tum in rebus à Petronio r gestis, qui, Caio Cæsare jubente, plurimùm, ut id fieret etiam in Templo Hierosolymitano, instabat, tum in historiola illa de Judæis Alexandrinis, quam cum altera illa de Petronio atque legatione sua ad Caium literis mandavit Philo. Id verum quidem est, neque ab Augusto neque à Tiberio, nedum à Julio, qui omnes Judæis plurima indulserunt, ico-

q *Archaeol. 8. cap. 2.*

r *Ioseph. Halos. 2. cap. 9.*

iconum ejusmodi dedicationem omninò eis imperatam. Nempe à Cæsaribus illis permissum est ritus servare patrios, quos nihilominùs dedicationibus ejusmodi violatum iri, maximè postquam in Divos est relatus Augustus, summoperè suspicabantur. In Italia enim, Græcia, Ægypto, Asiæ provinciis non paucis, Augusto superstiti ſ uti & Divo Julio divinos honores haberi, templa extrui, Statuas seu icones sacrari viderant. Quin Herodes t Antipatri filius ipsorum Rex, licet in solo Judaico non auderet, extrà nihilominùs veluti Cæsareæ in Phœnice alibique templa Augusto erexit, atque Statuas sacravit colendas. Prætereà, tametsi Tiberius, quia modicis contentum se honoribus simulare voluit, *Templa, Flamines* u, *Sacerdotes, decerni sibi probibuit, etiam Statuas atqve Imagines nisi permittente se poni: permisitqve* , *ea sola conditione, ne inter simulacra Deorum, sed inter ornamenta ædium ponerentur*, adeo ut nec ante turpissimum Caii factum, quo Jovis nomine per Judæam pariter atque alibi se coli imperavit, Imagines expresso cultûs nomine Judæis omninò à Romanis obtruderentur; attamen prudenter sanè opinor sub Augusto timebant, ne summâ Herodis adulatione & nequitiâ, utpote qui extra solum Judaicum templa & imagines ei dicaverat, uti & alii frequenter fecerant, fortè eveniret, ut, postquam tot disciplinæ patriæ adversa alia intulerat, aut sub armis humanis auratis (qualia fuêre trophæa illa, de quibus in jam antè allatis Josephus) laterent Imagines, sive Cæsaris, sive Romæ cum illius imaginibus ex more interdum simul dicatæ, aut Cæsaris Romæque nomine ipsa in cultum ab eo adveherentur. Civiliter autem in humanas tantùm clamitant figuras, tum à Cæsaris nomine cautiùs abstinentes, tum figuras solummodò cultûs, quem tantopere abhorrebant, gratiâ illatas, non omnimodas aliasve, si quid video, innuentes. Quid quod etiam trophæa illa seu imagines ex eo erant genere, quod & adorari solebat. Tertullianus x; *sed & victorias adoratis cum in tropais cruces intestina sint tropaeorum*. Non ita dissimilis sane ratio locum habuit, sive cum Pilatus Tiberii imaginem in urbem intulit, sive cum Vitellii exercitum ob ejusmodi apud signa Imagines per Judæam transire nolebant. Scilicet

ſ *Videsis Ioseph. lib.* 16. *cap.* 10. *Is. Casaubon. in Monimentū Ancyranum, &c.*

t *Iosephus Archæol. lib.* 15. *cap.* 12. & 13.

u *Suetonius. lib.* 2. *cap.* 26

x *Apologetic. cap.* 16.

cet Imagines illas seu vultus & pectore tenus effigies clypeis exprimi solitas, Thoracidas item dictas, & προτομάς. Quicquid enim incomparabilis simulandi ac dissimulandi artifex ille Tiberius de Imaginibus suis jusserat, eas nihilominus proculdubio locis non incommodis coluêre non pauci, ut honorem ei atque Augusto & Julio exhibere alicubi saltem viderentur parilem. Et Aspendi, quæ Pamphyliæ urbs est, sanctissimas habitas & supra Jovi Olympio dicatas venerabiles etiam Tiberii Statuas legimus apud Philostratum y. Utcunque verò, saltem imagines ejus, quæ apud signa militaria erant, quales hasce fuisse palàm liquet, in castris cultas & adoratas esse z, non est quod ambigamus. Etiam & ipsa Signa, quorum planè hæ veluti pars divinior habitæ, *signorum præsentium & divinorum* nomine indigetabantur, atque adorari solebant. Tertullianus a; *Religio Romanorum tota castrensis signa veneratur, signa jurat, signa omnibus Diis præponit.* Et Tacitus b; *irent, sequerentur Romanas aves, propria legionum numina.* Adeò etiam, ut signis μὴ μετὰ τῶν ῥ κόσμων, *hujusmodi imperatoris effigiebus carentibus*, quibuscum Hierosolymam ingredi solebant retrò præsides (idque ne cives conspectis apud se, quas coli scirent, aut saltem dubitarent, imaginibus commoverentur) cultus quidem exhiberetur à castrensibus divinus, qui tamen Judæis aut ignotus aut dissimulatus. Aliter existimandum est, nec illa admittere ipsos voluisse. Scimus enim Pilatum etiam, non tam in Tiberii gratiam, quàm in odium populi, intra urbem in Herodis regia, ἐπιχρύσους ἀσπίδας *auratos clypeos* dedicasse μήτε μορφὴν ἐχούσας, μήτε ἄλλό τι τῶν ἀπαγορευομένων *nec imagine* seu *figurâ aliqua insignitos, nec alia re quacunque ex lege vetita*; excepto solùm quod nomen dedicantis & ejus ὑπὲρ οὗ ἡ ἀνάθεσις, *cujus causâ* seu *cui facta est dedicatio*, ut inscriptiones necessariè adjicerentur; veluti, opinor, TIBERIO CÆS. AUGUSTI F. PONTIUS PILATUS. Rem narrat Agrippa in libello c, quem popularium gratiâ Caio Cæsari exhibuit. Atqui quoniam Consecrationis Formula etiam illa simplicior numen novum sine Imagine inducere (quod & res ipsa erat) videbatur, clamitant Judæi, ritus patrios eâ violari, nec impensiùs instare desinunt, usquedum jussu principali tollebantur. Ideoque

y *De Situ Apollonii Tyanei lib.* 1. c. 11.

z *Vegetius de re Militari, lib.* 2. *cap.* 6. *ubi Vide Godescalcũ Stewechium.*

a *Apologetic. cap.* 16.

b *Annal.* 2.

c *Apud Philonem, lib. de legatione ad Caium.*

in Templum Cæsareæ Augusto sacrarum erant inde translatæ. Ita Cultum, Adorationem, Novi Numinis dedicationem seu præsentiam qualemcunque etiam sine Imagine, magis semper spectabant, quàm simplices ipsas Imagines; tametsi ubi Imagines cultûs gratiâ obtrudi existimabant, in illas, sed tantùm quà tales acerrimè insurgere solent. Sic & apud Tacitum [d] simulacri nomine generatim usurpato, id tantum ex rerum, quas narrat, circumstantiis innuitur, quod colitur seu pro Numine habetur. De Judæis ipsis, *Nulla simulacra urbibus suis, nedum templis sunt. Non Regibus hæc adulatio, non Cæsaribus honor.* Quod dici de simulacris tantum cultûs gratiâ habitis manifestum videtur. Tametsi paulo antè de Animalis effigie in Penetrali ipsis Sacratâ, (Asininum caput intelligitur,) nescio, cur verba fecerit ipse. Sed diu est, quod eo nomine à Tertulliano [e] est reprehensus. Ejusmodi generalis vocis simulacri usus etiam in C. Norbani Flacci [f] literis ad Ephesios, alibi. Ex hac simulacri notione etiam, puto, ritè capiendum illud de animalium figuris in œco seu Palatio illo Tiberiade, id est, urbe soli Judaici, ab Herode Tetrarcha extructo. Tam urbem ipsam quàm palatium extruxerat ille in Tiberii honorem. Templum, ob Principis interdictum, nuncupare neutiquam est ausus. At verò, viderant Judæi Cæsaream ab Herode Magno Rege suo [g] in Augusti honorem extra Solum Iudaicum in vicino conditam, aliasque etiam urbes uti & hanc Principi cognomines. Etiam templa & effigies planè Numini Julii, Augusti, Caii dicatas. Sub Tiberio autem ejusmodi Consecrationes non quidem adeò palam fieri, nec tamen adulandi artes tunc minutas. Posteà verò de divinis Cæsari honoribus exhibendis, eoque pro Numine accipiendo non semel cum eis actum esse. Jam igitur verentes, opinor, ne & effigies illæ qualescunque in œco Tiberiensi, uti & œcus ipse, aut jam dictis congeneres essent, aut saltem haberentur, adeoque ipsi in Solo suo alienum viderentur. Numen cultumque contra ritus patrios, quos tantopere servare illæsos studebant, admittere, œcum ipsum dirui volebant. Non magis quòd simpliciter Animalium ibi effigies, quam quod simpliciter œcus esset. Sed quòd neq; hunc neq; illas, sine religionis suæ violatione permitten-

[d] Histor. 5.

[e] Apologetic. cap. 16.

[f] Apud Philonem de legatione.

[g] Ioseph. Origin. lib. 15. c. 12. & 13. & in Vita sua.

mittendas existimabat. Id est, in cultum extraneũ ibi positas. Quale manifestò dicẽdum de Aquila aurea, quæ supra maximã Templi portam collocata, adeò Judæis execranda habebatur, ut legitur apud Josephum [h]. Quid quod Murium quinq; & Anorum totidem figuras à Palæstinis vero Deo oblatas simul cum arca non illibenter accipiunt [i] Israelitæ? Et Josephus [k] ipse id, quod pro Anorum simulacris ibi sumitur, disertè nuncupat *ἀνδριάντας Statuas*. Quâ sanè voce propriè denotantur statuæ seu simulacra humana. Adeò demum ut, ubi cultus ratio omninò aberat, nullius imaginis Usus illicitus haberetur. Et sanè absque temperamento ejusmodi minimè intelligenda esse Judæorum apud Josephum de iconibus Cæsareis responsa superius memorata, nec aliter ex sententia publicè recepta capiendam esse illam de animalium in Tiberiensium palatio figuris legationem, satis evincitur è diserto Evangelii [l] testimonio, quod & Magistrorum de iconum etiam humanarum cultûs extranei gratiâ non factarum usu apud ipsos licito, scitis superiùs ostensis est, ni fallor, inprimis consonum. Rogantibus Christum Pharisæis, utrùm censum liceret dare Cæsari, *ostendite mihi*, inquit, *numisma census.* Oblato denario, ait illis: *τίνος ἡ εἰκὼν αὕτη καὶ ἡ ἐπιγραφή; cujus est Imago hæc & inscriptio*, seu *τίνος ἔχει εἰκόνα &c. cujus habet imaginem? Dicunt illi, Cæsaris; Tunc ait illis, reddite ergo, quæ sunt Cæsaris Cæsari, &c.* Numismata igitur illa census, parte alterâ præ se tulisse Cæsaris Vultum seu Imaginem, qualis in Cæsarum nummis haberi solet eamque prominentiorem, neutiquam dubitandum. Et ridiculum est, quod somniant aliqui de Cæsaris imagine in Siclis Judæorum honoris causa heic incisa. Certè Jus cudendæ monetæ etiam tunc Ebræis inter privilegia alia eximia mansisse, uti & antè indultum scimus sub Antiocho Demetrii filio Syriæ rege (nam in diplomate [m] ejus Simoni Pontifici dato legitur *καὶ ἐπέτρεψά σοι ποιῆσαι κόμμα ἴδιον νόμισμα τῇ χώρᾳ σου & permitto* seu *concedo tibi cudere propriâ notâ monetam regioni tuæ*, seu ut vulgata, *& permitto tibi facere percussuram proprii numismatis in regione tua*) jus, Inquam, illud tunc Ebræis mansisse non immeritò existimant viri docti [n], nec antè excidium sub Vespasiano sublatum. Suis autem in officinis monetariis suoque jussu Cæsaris imaginem

h *Holos. l. 1. cap. 21. & Origin. lib. 17. c. 8.*
i *1. Samuel. cap. 6.*
k *Originum lib. 6. cap. 1. & 2.*
l *D. Matth. 22. 17. Marc. 12. 14. Luc. 20. 22.*
m *1. Maccab. 15.*
n *Marquard. Freber. Dissert. de Numismate Census. Gasp. Waserus de Antiquis nummis Ebræorum, lib. 2. cap. 4.*

Siclis suis adpositam asserere, nihil aliud est, quàm eos id fecisse affirmare, quod non solum à moribus eorum publicis, rebus in hujusmodi, pertinacissimè retineri solitis immane quantum dissidet, sed etiam omnimodâ veterum fide caret. Multò minùs est rationi consonum, imaginem Cæsaream à Romanis adpositam fuisse Siclis seu Numismati alicui Ebraico, quod censui inserviret. Numisma igitur Censûs à Romanis cusum est, atque autoritate Cæsarea, Cæsarisque Imagine insignitum, eâque juxta cudendi morem protuberantiori; qualis heic visitur Tiberii Cæsaris, cujus probabilius videtur fuisse Numisma illud; tametsi etiam decessorum Cæsarum alicujus esse potuerit. Sed ea de re, ac de Nomine & Qualitate Numismatis hujus plura libro sexto, ubi de imperio Judæorum à Romanis imminuto, ac Tributo inducto agitur, id est, de Jure his ac illis sub id tempus Interveniente.

Quemadmodum autem Numismata ejusmodi Ebræis, ex suis moribus ac jure apud ipsos usitato cudere nefas erat, ita cusis uti juxta jam antè narrata omnino fas. Atque heic sanè ex Evangeliis nummo icone Cæsaris insignito uti, frui licuisse, obscurum non est. Quod enim אסור להנאל *usibus Communibus interdictum* est, (quâ loquendi formulâ denotare id, quod cultûs extranei Causâ, aut Imaginis damnatæ nomine, aliisque aliquot rationibus communi arcebatur usu, eis passim est solenne,) id nec præstitum tributi debitione quempiam ritè solvere potuit, neque ex ritu patrio omninò retinendum, aut in bonis habendum erat, sed in mare, ut diximus, si aliter ex hominum usu eximi nequibat, abjiciendum. Nec scrupulum injiciat quis, invicem adversa nimis hæc videri; ne quidem apud Signa, Cæsaris hujus Imagines, (quales fermè in ipsis Numismatis) conspici in suo ullibi eos tolerasse, ut memoratum est, in Numismatis verò usu quotidiano, saltem aliquo, qui licitus undiquaque habitus, Hierosolymis passimque alibi admisisse. Discriminis ratio manifesta est. Prioris generis Imagines aut Consecratas esse meritò, sive credebant, sive dubitabant, aut

Con-

Consecratarum, adeoque Numinis loco ab adulantibus habitas. Unde & commovere accendas, velut Idola, decernebant. Secundi vero generis seu Nummarum iconas Caesareas, sive Tiberii, sive decessorum successorumve tam certum est neutiquam consecratas esse, aut Numinis loco habitas, quam [illegible] bitas esse in Templis, seu apud Signa omnino [illegible] dubio satis soli sciverint. Etenim [illegible] id est, Caesarum figuris ornata, nulla religionis [illegible] bra: sed ideo tantum, ut recognita ex imagine [illegible] majestate, promiscuis commerciorum, donationum [illegible] usibus inservirent. Adeo ut plane [illegible] hodieque principum nummi, nostis [illegible] quidem civilis etiam Caesarum figuris [illegible] exhibenda erat, divini nihilominus [illegible] consecratis tribui nullibi competit [illegible] impietatis quendam damnatum [illegible] filium verberabat [illegible] ferentem: nec Romae [illegible] gem [illegible] impressam [illegible] Tiberii imaginem [illegible] Sed ex ridiculis [illegible] tur, vel [illegible] pro consecratis habitas [illegible] Civilis [illegible] nem. Nam [illegible] [illegible]

consecratas conflaverint, aliudve quid simile admiserint, lege Juliâ majestatis u tenerentur, nihilominùs rescripsêre Severus, & Antoninus, *Non videri x contra majestatem fieri ob imagines Cæsaris nondum Consecratas venditas*. Consecratæ ejusmodi imagines simpliciter per se sumtæ, ut & aliorum numinum simulacra, ex Jure Romano hominum commerciis & usu promiscuo eximebantur, nec ullius erant in bonis, antequam resecratæ, seu profanæ factæ, ut phrasis erat Jurisconsultis y Cæsareis. Ut ædibus autem hortisve appendices, non illicitè cum illis simnl vendebantur, ita velut in bonis habitæ; quemadmodum & ex jure Pontificio z res sacræ & religiosæ transeunt cum universitate, si universitas in profanis consistit. Sic Tiberius consulibus, de Falanio accusato, quòd venditis hortis Statuam Augusti simùl mancipasset, *Nec contra*, inquit a, *religiones fieri, quod effigies ejus, ut alia Numinum Simulacra, venditionibus hortorum & domuum accedant*. Id intereà certum est; tum lares seu deos domesticos oppignerari, vendique solere, tum publicos deos in hastario vectigales habitos. *Si Capitolium*, inquit Tertullianus b, *si olitorium forum petitur, sub eadem voce praconis, sub eadem basta; sub eadem annotatione quastoris, divinitas addicta conducitur*. Sed venditionibus hujusmodi præcessit, sive expressa ac apertior, sive obscurior vendentis resecratio, quam, novâ consecratione ritè peractâ, rescindere emtori pro arbitrio licuit, uti pariter & communibus quorumlibet usibus imaginem addicere. Nam citra resecrationẽ, seu nisi profana redderetur divinitas illa seu imago, nullius in bonis adeoque nec contractûs materies omninò per se fuisset. Et sacra scimus, ex Jure Romano c, fieri potuisse profana, non minùs atque usibus publicis relicta in privatos usus reverti, & ex libero servum fieri; illis scilicet formulis ac ritibus, qui in usu, adhibitis. Ita se res habuit de Cæsaris imaginibus sacratis, quas resecrare seu usibus communibus addicere nemini tutum. Quæ autem in Numismatis habitæ sunt, religione omninò liberæ. Earum usus adeò communis ut nihil suprà. Unde tam libenter à Judæis hæ admissæ quam sacratæ, aut quas sacrari sive credebant sive suspicabantur, invisæ. Id quod pariter dicendum de Nummis, quibus inscripta vocabula, quæ etiam Con-

u *L. 6. D. tit. Ad leg. Iuliã Majestatis.*
x *L. 5. ibidem.*
y *Paulus l. 83. D. tit. de Verb. Obligat. § 5.*
z *Dd. ad c. 7. ex literis, t. de Iure patronatus. Incertus autor de diversis Contract. in Tractat. Iurisc. tom. 7. fol. 70. § 2.*
a *Tacitus Annal. 1.*
b *Apologetic. cap. 13.*
c *Paulus l. 83 D. tit. de Verb. Obligationibus, § 5.*

secratio-

secrationem imitari viderentur. Veluti quales olim Tarraconensium qui DEO AUGUSTO præ se ferebant, ejusmodi alii. Neque enim id seu ejusmodi vocabula alia imagini adjecta eam consecrarunt, sed alibi consecratam denotabant. Quod satis scimus de Augusto Julioque [d], quorum utrique etiam in nummis Divi nominis adjectio frequentissima. Quin vocabula ejusmodi, citra Pontificum ritus, Consecrationem neutiquam ex Jure Romano efficiebant. Nam ex eo quod dixerat, juxta morem veterum, Marcianus [e], *Sacra res sunt hæ, quæ publicè Consecratæ sunt, non privatæ*, fecit Justinianus [f], *Sacræ res sunt, quæ ritè per Pontificem Deo consecratæ sunt*. Nec majestatis erat, sed Falsi crimen, adeoque ad legem Corneliam de falsis referri solebat [g], nummos Cæsarum adulterare, lavare, conflare, radere, vitiare. Quod vero, qui Conflaret Pecunias, vel mercandi causâ Transferret, ei Sacrilegii sententiam subeundam, & capite plectendum, legitur [h]; id non omnino ad Consecrationem aliquam Cæsariarum in Numismate Imaginum spectabat. Sed exinde locutionis illa formula manavit, quod Sacrilegii crimen non raro usurpabatur pro eo, quod simpliciter erat Constitutionum qualiumcunque Imperatoriarum violatio, seu Præceptorum Cæsaris neglectus. Id quod ex Codice Utroque [i] liquet. Nam ut Obsequia Sacra, Largitiones Sacræ Sacratissimus Imperator, Sacra item equi ejus [k] Lupata, compluria id genus alia, imperio inclinante dici solebant citra ullam consecrationis, qualem tractamus, rationem (quæ ante frequentior, tunc vetita [l] est) & tantummodo ut singularis, sed eminentissima, Civilis Majestatis, quà civilis, designatio haberetur, ita etiam Sacrilegii crimen, Imperatoriæ constitutionis violatio etiam tunc dicta. Neque existimandum est Numismatis, præter sua, tantummodo Romanis seu Imagine insignitis Cæsareà usos fuisse Judæos, verum etiam & aliis veluti Antonii, Agrippæ, Provinciarum, Victoriæ figuris decoratis, uti etiam nummis aliorum populorum [m] quicunque sive humana aliâ Imagine, ut Alexandri, Philippi, Lysimachi Regum, atque id genus reliquorum, sive Deorum, veluti, Herculis, Apollinis, Minervæ vultibus monetam suam cudentes commer-

Ff cia

d *Anton. Augustin. Antiquit. Rom. & Hispan. dialog. 2. Occo, &c. Videsis Is. Casaub. in Ancyranum Marmor.*

e *D. tit. de rerum Divis. l. 6. §. 2.*

f *Instit. eod. tit. § 8.*

g *Paulus Sent. Recept. lib. 5. D. tit. de lege Cornel. de Falsis & vide C. Theodos. lib. 9. tit. 21. l. 6. Cujac. Observat. 19. c. 25*

h *C. Theodos. lib. 9. tit. 23. lib. 1.*

i *L. 1. C. tit. ut Dignitatũ ordo servetur, tit de Crimine Sacrilegii l. 3. & 4 C. Theod. lib. 11. tit. 30. l. 6.*

k *Claudian. Epig. de equo Honorii.*

l *C. Theodos. lib. 15. tit. 4. & lib. 1. C. tit. de Statuis & Imaginibus.*

m *Videsis Is. Casaubon. exercit. 16. § 8. ad Annales Ecclesiast.*

cia aliqua cum Judæis haberent. Tametsi interea Imagines ejusmodi facere ipsi sibi haberent, ut ostensum est, Judæi nefas. Qui aliter fieri potuit, ut *aurum Judaeorum nomine quotannis ex Italia, & ex omnibus provinciis Hierosolymam exportari soleret*, quod ait Cicero [n]? De annua dimidii sicli [o] in Sacrificiorum publicorum sumtus præstatione loquitur. Aurum illud, id est, haud exigua nummorum vis, ex Europa, Africa, Asia, Hierosolymam quotannis à Judæis quotquot ætatis viginti annorum [p], verno tempore missum est, ibique receptum, inque Sacra publica impensum. In hac autem auri vi quisquamne dubitat fuisse etiam monetam fere omnigenam; veluti Græcam, Romanam, Arabicam, Ægyptiam, Persicam, & siquæ alia à gentibus, quibuscum agebant Judæi dispersi cusa? Certe gentium illarum nummis usos esse Judæos dispersos, ut hodieque, veluti sibi omnino licitis palam est. Ideoque aurum illud Hierosolymam missum, massam fuisse non signatam seu non sine incommodo ingenti quotannis conflatam recusamque Hierosolymis autumandum non est; sed singulares fuisse Provinciarum ac regionum, in quibus Judæis sedes fuere, monetæ species, quæ siclis illis dimidiis mensuratæ in sacros usus pensitabantur. Id quod facile, puto, concedent, qui Numismata ostentant bina, velut ex argenteis illis triginta, quibus, ut moneta ibi tunc in usu promiscua, divenditus est à Juda proditore Jesus Christus. Alterum visitur Romæ in æde S. Crucis in Hierusalem, alterum Parisiis in æde S. Joannis Lateranensis. Horum meminere Jansenius [q], Cæsar Baronius, alii mox citati. Et Baronius [r] expressim; *nos sic affirmamus, nummos illos argenteos eo modo signatos, qui Romæ atque Parisiis vel alio loco habentur, ex illis esse, qui à Principibus Sacerdotum numerati sunt Judæ; ut tamen non triginta tantum ex illis fuerint numerati; sed quod illius monetæ argenti signati certam summam, quam dicemus, Iudas acceperit.* Et Octavius Pancirollus ubi de Ecclesia S. Crucis in Hierusalem agit [s], *sono*, inquit, *anche in questa chiesa due spine, delle quali fu coronato il signore, & uno de quei 30 denari co quali fu da Guida venduto, che verisimilemente gli furno donate da S. Helena.* Mei non heic est Numismatis illis fidem aut præstare, aut minuere. Romani autem figuram, qualem apud Antonium Augustinum Episco-

[n] *Orat. pro Flacco.*
[o] *Exod. 30. 12.*
[p] *Maim. & Gemar. utroque tit. Siklim. cap. 1, 2. &c. & Maimon. eod. tit.* Moses Mikotzi *Præcept. affirm.* 45.
[q] *In Concord. Evangel. cap. 138.*
[r] *Annal. tom. 1. ann. Chr.* 34.
[s] *Tesori nascosti dell' alma citta di Roma;* Romæ 1625. pag. 151.

Episcopum Tarraconensem Italicè Romæ editum t reperio; ibi ejusdem jussu cusam adpono. Haud parum sane ab ea, quæ pro eadem ipsa versioni Andreæ Schotti Latinæ u subjungitur, discrepantem. Sed veterum Rhodiorum palam Numisma hoc est, non Judæorum, uti etiam diserte fatetur Augustinus ille, ac qui de eo agunt alii. Nimirum quod altera parte inscribitur ΡΟΔΙΩΝ est (juxta morem veterem ο pro ω scribendi) seu *Rhodiorum*, id est, Rhodi urbis seu insulæ incolarum, unde & Rhodium & Rhodiense Scriptoribus x dici solet. Flos subjunctus, aut Rosa habetur, aut Heliotropium. Facies in parte altera pro Solis Phœbive seu Colossi Rhodiensis sumitur capite, quod tam radiatum est, quam admodum capillatum. Neque ex conjectura tantum pendet, Rhodium esse Numisma illud. Scimus enim tum solennem insulæ ac Solis, in scriptis veterum y, conjunctionem, tum Rhodi nomen à Rosis, quæ Græce ῥόδα sunt, veteribus deductum. Atque accedit, nummos simili figura utrinque insignitos haberi inter Rhodiorum nummos, qui ab Huberto Goltzio cum Græcarum Civitatum ac insularum aliarum nummis summâ cum diligentiâ typis z eduntur. Uti & alios ab Antonio Pisone a, aliis. Ejusdem plane generis videtur alterum illud quod Parisiis vitro tectum asservatur; de quo Guilielmus Budæus b, *Scio hodie in æde D. Joannis Lateranensis Parisiis ostendi argenteum unum, qui ex illis triginta esse dictitatur, quos Judas in templum abjecit, Characterem diversum à denario Romano habentem. Habet enim effigiem homi-*

t *Dialog. de Numism.* 2.
u *In Tab Numism.* 68.
x *Ibidem & Steph. Vinandus Pighius in Hercule Prodicio pag.* 367.
y *Vide sis Pindar. Olymp.* 7. & *ib. Scholiasten, & Ludovic. Nonnium ad Hub Goltzii Numism. Græca.*
z *In Numm. Insul. tab.* 23.
a *Discours sur les Medailles cap.* 8.
b *De Asse, lib.* 5.

nis non Luscam, eminente altem mala, ut Romana Numismata visuntur, sed adversam & integram, & à tergo flosculum, utrinque nullo indice. De his, consule item, si placet, Marquardum Freherum, & Gasparum Waserum, hunc in libro secundo de Antiquis Ebræorum nummis, illum in eruditissima ac gravissima illa de Numismate Census à Pharisæis in quæstionem vocato Dissertatione. Etiam in curta mea supellectili id genus antiquaria, Numismata argentea habentur aliquot Rhodia, eaque plane genuina, quorum singulis pondus didrachmo proximans. Figura binorum, quæ reliquorum sunt instar, hujusmodi est,

Gentem literis indicans. Nec aliud est omnino à Romano illo alterum. Quidnam vero in alterius, cujus caput nec radiatum est, sed tantum capillatum, parte aversa lineolæ illæ Crucem imitantes & litera E denotent, aliis judicandum relinquo. Sed Solis in utroque facies admodum sane protuberat. Nec quidem pauca id genus ex Oriente solent adferri. In dialogis autem Antonius Augustinus, *B. possetne fieri Iuda proditori vario nummorum genere satisfactum esse; & in his etiam Rhodiensi nummo? A. equidem non inficior. Vero tamen simile magis est, Siclos illi persolutos esse.* Quin in mutuis apud ipsos commerciis ac præstationibus, nummis exterorum utcunque Imaginibus, sive hominum, sive Deorum signatis, promiscue uti solitos Judæos, satis etiam videtur eliciendum ex eo, quod Drachmæ, Stateres, Denarii, alii id genus nummi, qui plane exteri fuere, pro Siclis seu eorum mensura in utroque fœdere ac libris Talmudicis toties substituuntur. Sed & res ipsa adeo, quod volumus, postulat, ut, dum probare nitimur, soli facem accendere videamur. Ideo autem libentius hoc

hoc facimus, quoniam non desunt viri docti, qui eo gravius fuisse scribant, Judæis tributum Romanis præstitisse, *quòd* [c] *ultra dispendium argenti, Cæsaris etiam Imaginem conquirere, manibus contrectare, atque adeò illi afferre cogerentur; quum memores ipsi Divinæ legis omne sculptile omnemque imaginem detestarentur.* Quod quam Talmudicæ de promiscuo Imaginum qualiumcunq; nec cultarum, nec in cultum factarum usu doctrinæ ipsisque Ebræorum moribꝰ adversum sit, ex jam ostensis fit manifestum. Et ut perquàm consonum huc spectat illud, quod habent de Christianorum Principum nummis [d] מטבעות שלע״ז שיש בהן צורת עבודה זרה שתי וערב שרי *Numismata, quibus utimur figuris cultûs extranei staminis & subtegminis insignitis, illicita non sunt.* Staminis & subtegminis nominibus, eo quòd ex illis in textura passim Cruces fiunt, velut per opprobrium joculare, Christianos vocitant linguæ petulantioris Judæi. At distinctionem superiùs è Talmudicis allatam de statuis, figuris prominentibus, & in plano depictis, in super habuisse, aut non agnovisse videtur Origines, dum tàm Pictores, quàm Statuarios apud gentem illam non admissos scribit. Apud illos, inquit [e], οὐδεὶς τῶν εἰκόνας ποιούντων ἐπολιτεύετο. οὔτε γὰρ ζωγράφος οὔτ' ἀγαλματοποιὸς ἐν τῇ πολιτείᾳ αὐτῶν ἦν, ἐκβάλλοντος πάντας τοὺς τοιούτους ἀπ' αὐτῆς τοῦ νόμου, ἵνα μηδεμία πρόφασις ᾖ τῆς τῶν ἀγαλμάτων κατασκευῆς τοὺς ἀνοήτους τῶν ἀνθρώπων ἐπισπωμένης καὶ καθελκούσης ἀπὸ τοῦ θεοῦ εἰς γῆν τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ψυχῆς, *Nemo qui Imagines faceret locum habuit. Nam in eorum Civitatem nullus admittebatur Pictor, nullus Statuarius, lege totum hoc genus arcente, ne qua occasio per statuarum formationem præberetur hominibus crassis, animarum suarum oculos à Deo O. M. ad Tellurem avocandi retrahendique.* Et Tertullianus disputans de Mose & Eliâ ab Apostolis agnitis, *Nec enim*, ait [f], *Imagines eorum vel statuas populus habuisset & Similitudines, lege prohibente.* Sed cum suprà ostensum sit Animalium aliorum præter hominem figuras arte etiam sculptoria fingere eos fas sibi habuisse (modò superstitiosiores aliquot semper excipias) etiam & humanas in plano depingere, non est quòd ita credamus, artifices rerum hujusmodi eis ex instituto unquam defuisse. Certè Salomonis tempore non defuisse scimus. Nec tempore Tabernaculi structuræ, Templique sive à Judæis Babylone reducibus seu Zorobabeliani, sive ab Herode magno instaurati.

c *Gasp. Waserus de Antiq. Hebr. nummis, lib. 2. cap. 20. & tantundem fere Marq. Freber. dissert de Numismate Census. Sed vide I. de Pineda de Rebus Salomonis lib. 7. cap. 15. §. 7.*

d Thosphoth & Pesquim *ad c. 3. tit.* Aboda Zara.

e *Cõtra Celsum, lib. 4.*

f *Adverf. Marcionem, lib. 4. cap. 22.*

rati.

rati. Nam in velis florumque in eis elegantia, ac sacris aliis figuris adornandis g artificum hujusmodi operam nemo non videt adeo necessariam ut nihil supra. Et undenam etiam cedò absque illis Vitis illa Aurea h, quam Pompeio in Cœlosyria agenti dono misit Aristobulus Princeps de regno Judaico cum Hyrcano fratre contendens? Id quod, cimelium erat domus Hassamonæorum, ut rectè eam vocat Josephus Scaliger i. Scilicet inscripta est nomine Alexandri Jannæi Regis Hassamonæi, Aristobuli Patris; ut apud Flavium Josephum Strabo; cui *εἴτε ἄμπελ☉ εἴτε κῆπ☉* ob ingentem magnitudinem dicitur, id est, *sive Vitis, sive Hortus*. Quingentorum quidem talentorum fuisse asseritur apud Josephum & Zonaram k. Neque aliunde acceptam Vitem hanc Auream alicubi docemur. Nec desunt viri docti, qu pomorum omnis generis ac animalium item Figuris insuper ornatum esse hortum illum existiment. Etenim ubi ex ipsis Pompeii triumphi Asiatici actis memoratur apud Plinium l. *Mons aureus quadratus cum Cervis Leonibus & pomis omnis generis, circumdatâ vite aureâ*; locum illum trahit Justus Lipsius m ad hanc ipsam nobilem Vitem. Et Plinii *verbis*, inquit, *apposite observa, vitem hanc non simplicem fuisse; sed monti aureo implexam totumque opus in formam horti flexum. Ideo in Strabonis verbis apud Josephum. εἴτε ἄμπελ☉ εἴτε κῆπ☉*. Jovi Capitolino Romæ Sacra mansit sive Vitis sive hortus hic. Haud sanè minor hujusmodi Artificum operæ usus in aurea illa Vite altera super portam templi Herodiani, de qua item Josephus n. Habebat inquit ille, porta illa *χρυσᾶς ὑπὲρ αὐτῆς ἀμπέλους ἀφ' ὧν βότρυες ἀνδρομήκεις κατεκρέμαντο, aureas super se vites* (sic in Originibus; sed altero in loco singulariter id pronuntiatur) *unde racemi homini longitudine non dispares pendebant*. Etiam sine artificibus hujusmodi undenam folia, uvæ, ac racemi aurei ex hac vite suspendi à voventibus soliti? Sic enim de ea Talmudici o. גפן של זהב היתה עמדת
על פתחו של היכל ומודלה על גבי כלונסות
כל מי שהוא מתנדב עלה או גרגיר או אשכל מביא ותולה בה
Vitis aurea expandebatur super portam templi, erigebaturque super canterios seu *transtra. Quicunque vovebat sive folium sive uvam sive botrum, adducebat ea suspendebatque ex hac vite*. Quod scilicet nolunt

g *Vide Josephum, Orig. l. 15. cap. 14. &* Halos. *lib. 6. cap. 6. Lat. 14. Græc.*
h *Joseph. Origin. lib. 14. c. 5. § unde Zonaras, tom. 1.*
i *Elench. Trihæres. Nic. Serrarii c. 5.*
k *Tom. 1.*
l *Hist. Nat. lib. 37. cap. 2.*
m *Electorum, l. 2. c. 5.*
n *Origin. lib. 15. cap. 14. & Halos. lib. 6. c. 6. Lat. 14. Græc.*
o *Misna tit.* Middoth, *cap. 3. § 8.*

noluntintelligi de foliis ipsis, seu uvis racemisve naturalibus, sed de pampinis uvis, ac racemis ex auro artificiosè confectis. Magistri ibi p; כל מי שהוא מתנדב זהב להיכל ורוצה שהזהב עצמו שהתנדב יתנ והו בהיכל לפי שהיה כלו מצופה זהב היה עושה מאותו זהב שמתנדב כדמות גרגיר או עלה או אשכול ותולהו בה *Quisquis aurum sponte oblaturus templo volebat, ut ipsum quod offerret aurum templum, quod totum erat auro obductum, ornaret, facere consuevit ex ipso auro, quod oblaturus erat effigiem sive uvæ sive folii, aut palmitis sive racemi, eamque ex vite illa suspendere.* Seu, ut in eundem sensum vir præstantissimus Constantinus l'Empereur q, *si quis considerans aurum, quo templum ornatum erat, voveret aurum, nec vellet permutari à Sacerdotibus, sive alia ejus pretio in templi ornamenta aliosve usus comparari, is ex auro confecit pampinum sive folium vitis aut acinum, vel deniq; racemum sive botrum, quæ posteà de vite illa suspenderet.* Causam vitis hujus in eo ponunt לפי שכנסת ישראל נמשלה לגפן *quoniam Synagoga Israelitarum,* seu *eorum Ecclesia, viti assimilatur,* toties scilicet in fœdere r veteri. Atque rejicienda plane est I. Baptistæ Villalpandi sententia, ubi s vitem hanc templi Herodiani foribus visendam, ex filo aureo aulæis intexto, non ex auro solido confectam esse pertendit. Si Magistris credas, dum *vitem ex auro* nuncupant, nec aulæo alicui seu velo miscent, sed transtris seu canteriis suffultam ajunt, & suspensa ex ea donaria aurea, quæ diximus, memorant, non erit omninò, quòd de aureo filo aulæis intexto jam dictum admittas. Sed manifestum est, hallucinatum esse Villalpandum ex depravatâ nimis Flavii Josephi versione Latinâ. Sic enim ille, velut ex Josepho t, *Janua penè ipsi templo par & superliminare aulæis variegatis ornabatur, floribus purpureis distinctis & habentibus Columnas intextas, sub quarum capitibus vitis expandebatur aurea dependentibus botryonibus; mirandum sane opus tàm manu, quàm materia pretio.* Quæ verba sunt ipsissima versionis Gelenianæ. Hinc Villalpandus, *Ecce,* inquit, *omnem auri gloriam intertextam cum columnis & vite, unde quod auream dixit* J*osephus, putandum non est illam fuisse ex auro solido factam, sed ex filo aureo aulæis intexto.* Certè si sub intextarum Columnarum ca-

p *R. Obadias Bartenorius, Maimonides, alii.*

q *Ad tit.* Middoth, *cap. 3. pag. 133.*

r *Psal. 80. 8. Ose 10. 1, &c.*

s *Explan. in Ezech. tom. 2. part. 2. lib. 5. disp. 4. cap. 71.*

t *Origin. lib. 15. cap. 14.*

pitibus expandebatur vitis, (ut vult hæc versio) æquum est ut & ipsam in aulæis seu velis locum habuisse existimemus. Sed res alia omnino erat, alia Josephi verba & mens. Etenim post mentionem illam forium, aulæorum, & florum columnarumq; intextarum, Josephi Græca sunt, *καθύπερθεν δ' αὐτῶν ὑπὸ τοῖς τριγχώμασι* (lego *θριγχώμασι*) *ἄμπελος διέτατο χρυσῆ* &c. pro quo apud Ruffinum substituitur *super quarum Capita vitis tendebatur*. Sed plane reddendum *Supra hæc autem*, (id est in fronte supra fores) *sub muri coronulis vitis aurea distendebatur*. Quod ad amussim eis, quæ Josephus ea de re alibi [u] habet, quadrat. Adeo ut vitis hæc seu opus illud, sive pretium sive artem spectes mirandum, ex solido constaret auro, & artifices, quales negavit Judæis Origenes, satis fateatur. Mille talentorum auri fuisse ait Pseudogorionides, quem hoc nomine, utcunq; scriptorem satis futilem, immeritò nimis ac temerè Villalpandus mendacii incusat, ideò quod ita solidam fecit. Sane & Talmudici [x], נמנו עליה ג׳ מאות כהנים לפנותה *numerabantur trecenti Sacerdotes, qui in ea dimovenda sunt occupati*. Quod quidem per hyperbolen, ut expressim heic ajunt Magistri, dictum, pondus ejus ingens fuisse palàm evincit, nec pictam etiam aut intextam, sed fusoris sculptorisque operâ, atque instar vitis illius Pompeio donatæ confectam; cujus generis vitium aurearum alibi in Oriente usus. Nam & Persarum Regum ejusmodi cimelia memorant scriptores; Athenæus [y], Herodotus [z], Plutarchus [a], Plinius [b]. Jam dicta vitis illa fuit de quâ Tacitus [c]; *Vitis aurea templo* (Hierosolymitano) *reperta*. De hac nunc consulas, si vis scriptores præter citatos Christianos, qui templi fabricam libris integris ostendunt, ut Franciscum Riberam [d], id genus alios, item Isaacum Casaubonum in exercitationibus [e] Baronianis. Monere autem heic obiter liceat de recepta nuper in L. Flori editiones aliquot emendatione Lipsiana, abi de Hierosolymis loquitur à Pompeio expugnatis. Verba sunt [f]; *Hierosolymam defendere tentavêre Iudæi. Sed hanc quoq; intravit, & vidit illud grande impiæ gentis arcanum patens sub aureo uti cœlo*. Ad quæ Justus Lipsius [g]; *quæ isthæc*, inquit, *comparatio patentis arcani, cum aureo cœlo? Inepta & nulli rei. Quin si attendis, fatebere verè nos & cum historia momento emendasse*, sub aureo vitem cœlo. *Ita scilicet res est. Vitis aurea magna artis & pretii* in *Ju-*

u *Halos. l.6. cap.14. Gr.6. Lat.*

x R. Eliæzer. Ben Zadoc *in Misn. tit.* Middoth, *cap.3. §.8. unde habet idem* Sepher Iuchasin. *f.* 276.

y *Dipnosoph.* 7. & 12.

z *Lib.7.*

a *Lib. de Fortuna Alexandri.*

b *Hist. Nat. lib.33. cap.10.*

c *Hist.5*

d *De Templi fabrica. l.1. cap.30.*

e *Exercit.16. §.108.*

f *Lib 3. cap.5.*

g *Electorum, lib.2. cap.5.*

in Iudæorum templo fuit, quam Pompejus illic sive repperit, ut Florus, & Tacitus volunt, sive oblatam ab Aristobulo recepit, ut Iosephus & Zonaras narrant. In hanc vitem ludit, & dentem stringit nunc Florus: & En, inquit, hoc illud secretum & grande arcanum, quod Templi sui adytis Iudæi cælant & colunt. Subjungit dein, quæ Josephus & Zonaras de Vite illa Pompejo data habent, atque conjecturam de emendatione sibi inde palàm firmare visus est. Flori editiones nuperrimæ aliquot [h] hinc juxta Lipsium emendantur. Et nuperus politæ quidem eruditionis editor Joannes Freinshemius, *Nihil certius*, inquit, *hac conjectura Lipsiana.* Sed intereà, tantorum virorum pace, undenam *τῶ vitem* heic locus esse potest ullus? nisi absurdissimi prochronismi rerumq; inprimis disjungendarum confusionis ridiculæ reum peragamus Florum. Quod enim de Aristobuli donario affert Lipsius, ad rem planè non spectat. Nemo veterum dixit, Vitem illam ab Aristobulo donatam unquam in templo fuisse, seu structuræ ejus partem aliquam. Regium domûs Hassamoneæ id cimelium erat, nec omninò Sacrum, antequam Jovi Capitolino postmodum Romæ offerebatur. Neque illud Taciti de Vite in templo repertâ, ad tempora ullatenus attinet Pompejana, sed ad posteriora multò seu Cæsarum tempora. Nec sanè ad Pompejana attinere potuit. Nam ante Herodis structuram, nulla in templi Fabrica Vitis ejusmodi mentio. Vitem sive Salomonicum sive Zorobabelianum habuisse quis veterum docuit? Satis quidem negant, dum in structuris Herode prioribus accuratiùs describendis eam nullibi, in Herodiana autem structura velut singulare memorant. Adeo ut, si etiam vitem Templi fronti sic affixam per ingens illud Gentis arcanum significari vellet Florus, certè id, quod multis posteà natum est annis, in Pompejanam expugnationem prochronismo & rerum confusione neutiquam toleranda eum retrò trahere, necesse est affirmemus. Nam Hierosolyma capta, & ingens illud arcanum à Pompejo visum annis ampliùs viginti ante Herodis initia. Et quorsum cedò Vitem sive Aristobuli, sive templi Herodiani, ingens vocaret ille arcanum? Quisquamne

h *Harderwicidici 1636. & Lugduni Batavorum. 1638.*

ſive donarium illud ante templum expugnatum à Pompejo publicâ legatione acceptum, ſive prominentem in Templi fronte, atque oculis cunctorum tranſeuntium mirùm in modum ſplendentem Vitem ingens nuncuparet arcanum, velut tunc primò patens? Ego ſanè priſtinam lectionem, à quâ etiam ſtant codices MſT. tantùm, puto, non omnes (nam in unico legitur ibi *uti Scælo*) planè retinendam cenſeo. Id eſt Pompejum vidiſſe *illud grande impiæ gentis arcanum patens, ſub aureo uti cælo.* Pro arcano hoc ingenti ipſum templum ſumit Joannes Camers. Ego ſanè pro Sacris in ipſo Sancto Sanctorum, in quod aditus Pontificibus tantûm licitus. Neque enim templum ipſum adeò arcanum ingens. Pompejum autem Sanctum etiam Sanctorum introiiſſe legimus apud Joſephum i. Arcanum hoc ingens meritò vocat Florus; idemque jam à Pompejo viſum patuiſſe *ſub aureo cælo*, id eſt ὑπὸ χρυσῷ οἱονεὶ οὐρανῷ *comme ſous un Ciel d' Or.* Seu, perinde ac ſi conſpectum oculis introgreſſi ſe ſplendidè admodum ac magnificè exhibuiſſet ſub tentorio ſeu concameratione aureâ Cœlum imitante, ſeu inſtar tentorii, atriive aurei cœli nomine notiſſimi, quod ſummæ dignitatis ac magnificentiæ causâ Principibus Supremis maximè Orientis, ut hodieque aliis, in uſu. Quo certè, juxta vulgi captum, nihil fortè auguſtius potuit, comparatione, tametſi ironicè utenti exprimi. Sic adyti rerumque in eo ſacrarum majeſtatem utcunque apparentem adumbrare voluit Florus. Aureos autem Cœlos, ſignificaſſe tentoria, atria, ſeu conclavia, quibus Principes Orientis ſummi ſedentes populo, aliàs receſſibus obtecti, ſubinde patebant, ſcimus ex veterum non paucis. De eis diſertè ſatis Plutarchus k, atque apud Athenæum Phylarchus l, quibus χρύσεοι dicuntur οὐρανίσκοι ſeu *aurea auratave inſtar cælorum minorum tegumenta*; etiam quacunque ex materia facta, modò aurata ſeu auro magnificentiùs ornata. Neque enim Tentoria ſolùm, ſive ex pellibus auro pretioſis, ſive ex filis intertextis, ſic dicta, ſed etiam atria ac conclavia auguſtiora in tholum ſurgentia, quibus è receſſibus ſecretioribus prodire Principes ejuſmodi dignantes ſe exhibebant, & reſponſa velut oracula dabant. Heſychius de Perſis m, τὰς βασιλείους σκηνὰς καὶ αὐλὰς, ὧν τὰ καλύμματα κυκλοτερῆ Οὐρανοὺς, *Tentoria atque atria*

i Halo[ſ]. lib. 1, cap. 5.

k In Photione.

l Dipnoſoph. 12.

m In verb. Οὐρανός.

atria regia, quorum tegumenta circularia, Cælos vocant. Adeo ut sive comparationem spectes, sive loci Sancti Sanctorum in Templo Zorobabeliano, (nam de eo Templo tantùm Pompeji facta narrantur) Figuram, Majestatem, Velumque prætensum, non est quin apposité dixerit Florus arcanum illud vidisse Pompejum *patens sub aureo uti cælo.* Et videsis etiam, quæ de οὐρανίσκοις illis seu *cælis minoribus* observavit vir præstantissimus Isaacus Casaubonus n, ubi ex Polybio o rectè monet Cœlum ejusmodi dici σκηνὴν χρηματιστικὴν, *tentorium unde responsa velut oracula dabant reges Orientis.* Scilicet Ptolomæi Evergetis Regis *Cælum aureum*, seu tentorium magnificum, appellatur Polybio ἐπιφανὴς καὶ χρηματιστικὴ σκηνὴ, *illustre ac oraculis* seu *responsis regiis dandis tentorium.* Certè & Sanctum Sanctorum דביר dictum, id est, *oraculum* nemo nescit, ob responsa illic divinitùs accepta; adeò ut etiam indè velut pro σκηνῇ χρηματιστικῇ seu Cœlulo, aut *tentorio* aureo *unde responsa acciperentur* divina, in dictâ comparatione Sanctum Sanctorum sumi fortè vellet Florus. Quin & Sanctum Sanctorum σκηνὴν vocat autor Epistolæ p ad Ebræos. Et Tabernaculi Mosaici Sanctùm Sanctorùm, quod imitati sunt Templi conditores, disertè dicitur Josepho q τοῖς ἱερεῦσι ἄβατον ὡς οὐρανὸς ἂν εἴη τῷ Θεῷ *Sacerdotibus etiam inaccessum, perinde ac si Cælum Deò fuisset*; quod Floro item inprimis consonum. Sed in callem regredimur, id est, ad Picturæ & Sculpturæ apud Judæos usum. Notat ipse Josephus r velut singulare, Porticus Templi οὔτε ζωογραφίας οὔτε γλυφίδος ἔργῳ *nec Pictura nec Sculptura artificio* ornatas. Ideò alibi in Templo artium harum usus. Recole etiam heic, quæ de omni cœli ratione in velo depicta suprà occurrunt ex Josepho. Picturam item insigniter laudat Philo f Judæus, uti rem disciplinæ suæ gentis per se satis consonam. Mitto quod de Nicodemo Principe illo seu Magistro in Israel dicitur t; eum scilicet arte sculptoriâ, quâ pollebat, Christi Imaginem ex ligno ad similitudinem illam, quam in linteamine impresserat Christus, efformâsse. Ea de re fides sit penes autores. In supellectili autem meâ Rabbinica habeo equidem ipse vetustum satis Mf. codicem Anonymi Ebræi, qui dum præcepta ordine suo Mosaica diligentissimè, id est, Talmudicè, explicat, figuris animalium, veluti Leonum, Equorum,

n *In Suetonii Neronem c. 12. & Animadvers. in Athenæum, lib. 5. cap. 6.*

o *Histor. lib. 5.*

p *Cap. 9. 3.*

q *Originum lib. 3. cap. 5.*

r *Halos. lib. 6 c. 14. Gr. & Lat.*

f *Lib. de Somniis.*

t *Legend. & videsis Alphons. Palæotum lib. de Stigmatibus Christ. c. 1. 1.*

Taurorum, Aquilarum, neque adeò rudibus, paginas ornat, non sine annotationibus pectori, tibiis, alis, subinde insertis. Sed pro seculorum causarumque, dum Idolatriam summopere cavebant, emergentium, maximè sub Cæsaribus juxta antè dicta, discrimine, artificum qualium heic ratio habetur rarior interdum opera erat, nec ita in pretio habita; fortè etiam nonnunquam, juxta Origenem, vetita. Christianorum autem recentiorum obviæ sunt, ubi de Imaginibus scribunt, de Judæorum hac in re, & Usu, & legis sacræ juxta eos Interpretatione sententiæ, nimiùm intereà Talmudicis, ut consulenti liquebit, dissonæ. Vide ea de re præter alios, qui perpetuos ad legem adjiciunt Commentarios, aut de Imaginibus ex professo scribunt, I. Baptistam Villalpandum [u], & Joannem de Pineda [x]. Judæorum autem recentiorum, qui strictiùs, quàm ex veterum scitis necesse est, Imagines à se idque pertinaciùs arceri volunt, alii nullam sive Statuam sive Imaginem humanam (præter eam, quæ in nummis est) ædibus suis, ut multi Judæi Italicenses, retinent; alii verò pictas tantùm, sed non protuberantes nedum completas seu statuas, aut effigies ejusmodi decurtatas. Ita scilicet docet Ludovicus Mutinensis, Archisynagogus Venetus, de Judæorum suorum ritibus agens. *Figure*, inquit [y], *ne Imagini, ne statue non tengono in casa, è tanto meno nelle sinagoge è luochi sacri à loro, per quello che è detto nello Esodo cap. 20.* non farai à te scoltura ne niuna Imagine &c. *Et in molti altri louchi. Ma in Italia molti si fanno lecito tener ritratti è pitture in casa, massime non essendo di relievo ne di corpo compito.* Nec distinguitur heic inter ipsam Imaginis formationem, & formatæ, juxta jam ostensa, usum, qui tàm Talmudicis licitus, quàm illa illicita habita. Judæorum autem superstitiosiores haud parùm sequuntur heic Mahumedani, qui, dum Imagines abhorrent [z] alias, Christianorum nummos Principum vultu signatos libentissimè amplectuntur; quos tamen olim, eo quòd Imagines ejusmodi præ se ferebant, summoperè detestabantur. Nimirùm ex eo quòd in Alcorano toties damnatur Imaginum cultus, nec earum usus admissus. Joannes Leunclavius [a]; *Causa vel prætextus causæ potiùs cur Talismani, velut admodum religiosi & accurati Mahumetanæ religionis observatores, usum nummerum*

[u] *Apparat. Urbis & Templi. part 2. lib. 2. disp. 4. cap. 27.*
[x] *De Rebus Salomonis, lib. 7. cap. 15.*
[y] *Historia de gli riti Hebraici, part. 1. cap. 2.*
[z] *Septem. castr. de rebus Turcicis, cap. 10.*
[a] *Pandect. Turcic. cap. 55.*

morum veterum è medio tollendum censerent, *explicationem minimè difficilem habet. Quippe nota lex Mahumetis, qua statuas, simulacra, sculptas & pictas imagines ex interdicti divini præscripto severè probibuit: notum, quanto Zelo Musulmani Christianorum in Templis Imagines mutilare, frangere, destruere soleant. Itaque quum* Roma*norum & Græcorum Imperatorum Imagines in Nummis & Aspris expressæ conspicerentur, violari Propheta legem clamabant & abolenda moneta veteris autores erant. Sed interim sub prætextu religionis impostores nequissimi quæstum faciebant, ut ipsimet Turcæ satis ingenuè fatentur. Hodiè non ampliùs animos Turcarum illa religio tantopere tangit, ut signatos Christianorum principum charactere nummos aversentur. Immo nummos sive ducatos Venetos, quibus vetita lege Mahumetis impressæ sunt Imagines, Sultaninis suis, qui nihil habent legi contrarium Arabicis duntaxat insigniti literis, longè præferunt. Taleris autem Germanicis, præsertim quibus aut ipsius Imperatoris, aut Ferdinandi Archiducis, aut Septemviri Saxonis insculpti sunt vultus usque adeo non infesti sunt, ut ex illis ipsis sibi prohibitis adgnitos Imaginibus expetant avidissimè.* Ita lucro atque avaritiæ, ut fieri amat, cessit etiam superstitio summa. Et de Imaginum aliarumque, quas suprà diximus, rerum Factura, Usu, Possessione, Abolitione, quà scilicet Proselytos Domicilii, seu Noachides apud Israelitas degentes ex Jure Gentium Interveniente ipsosque simùl ex Jure Civili, quòd Intervenientis subinde mensura erat, Israelitas spectarunt, hactenus.

Cap. IX.

De India *in* Judaicis *apud Claudianum* velis picta, *Digressiuncula.* Iudaicæ gentis Splendor singularis & Privilegia *tempore Claudini seu sub Theodosio primo.*

PRiusquam verò ad Instituti cetera pergimus, liceat obiter heic dispicere, utrum ex Ebræorum de Imaginibus disciplinæ jam in superioribus traditæ ratione elici queat Cl. Claudiani sensus, qui hactenus in obscuro nimis man-

Nunc sacri fontis nemus & delubra locantur
Iudæis, quorum cophinus fœnumque supellex.
Omnis enim populo mercedem pendere jussa est
Arbor, & ejectis mendicat Sylva Camenis.

Quod sanè de ipsis solum Judæis, & qui ritibus eorum imbuti esse accipiendum, non est, opinor, qui ambigat. De Babyloniis à nemine intellectum est. Nemus autem Aricinum fonsque ibi ac delubra olim Musis à Numa Rege sacrata, veteri religione soluta sunt sub Domitiano, ac Judæis urbe pulsis locata. Unde Judæa, nempe ipsa Gens (ut *Græcia mendax*, pro gente Græcorum) magna dicitur Arboris seu Nemoris Sacerdos; quod nomen per opprobrium & ironiam ei Musarum Sacerdotis locum resecratum occupanti, non ut reverà sacerdoti à Juvenale tribuitur. Non sine faceta forsan etiam ad quercus Dodonæas earumque sacerdotes allusione; quod & adnotant interpretes. Utrobique igitur Judæos tantùm innuit Iuvenalis, neque hoc loco minùs atque illo. Adeò tandem ut quod heic de somniis venditis dicitur, aut ad futiles Judæorum aliquot mendicantium tunc temporis in usu Romæ artes, aut ad calumnias saltem, quibus à Romanis inspergebantur omninò, non ad Babylonios, nec sanè tam ad somniorum interpretationem, quàm ad superstitiosa instar somniorum monita seu responsa spectet. Quin & postea expressim in Iuvenale ibi locum suum sibi seorsim habent Babylonii ac Chaldæi. Nam, paucis de Armenio & Commageno aruspice interjectis sequitur,

Chaldæis sed major erit fiducia: quicquid
Dixerit Astrologus, credent à fonte relatum
Ammonis -------

Atque huic de Iudæis strictè sumtis ea in Satyra antè intelligendis, non Babyloniis, (ut vult Barthius) sententiæ satis etiam accedunt citra controversiam interpretes alii. Ioannes autem Wankelius apud Barthium de velo Tabernaculi locum Claudiani capit. *Referendum sibi videri ad velum tabernaculi, quod miris & obscuris figuris pictum tradat Iosephus. Eas Effigies Paganos pro monstris Indicis habuisse.* Locum è Iosepho [l] affert de velis Templi Salomonici.

[l] Origin. lib. 8. cap. 2.

monici. Sed curnam Claudianum tot non solùm à Templi Salomonici, sed etiam ab Herodiani seu ultimi excidio seculis scribentem, Vela sive hujus sive illius, nedum tabernaculi quod propriè Mosaicum erat, adeoque nemini nisi Judæis ipsis satis cognitum, in carmen traxisse crederemus? Id proculdubio nauci est. Conjectura ejusdem Wankelii habetur, qua *Attalicis* potiùs substituendum pro *Iudaicis*. Sed reclamat Codicum Mss. & editionum fides. De loco eo verba faciens Vir doctissimus Franciscus Junius Francisci F. in opere de Pictura veterum [m], Judaica ibi Vela inter textilis picturæ species ponit, nec aliud addit quam ea *nimiis monstris fuisse notabilia*. Hæremus quidem nos. Sed ut conjiciendo rem heic tentemus, primò de Judaici, tunc temporis, nominis splendore insigni atque existimatione, quam supellectilis atque utensilium, (inter quæ Vela, qualia diximus, locum passim obtinent primarium) lautitia & elegantia comitari solet, videamus. Dein, utrum ex jam suprà dictis ratio quare Vela ejusmodi, belluata seu monstris referta, Judaica à Claudiano nominentur, elici possit. Certè Claudiani, id est, Theodosii primi, Arcadii & Honorii A A A seculo, atque tempore, quod propiùs antecedit, Judæos in Oriente, utcunque dispersos urbeque majorum & templo carentes, eximio vitæ splendore rerumque opulentiâ insigniter floruisse, si unquam post excidium, tam certum est ut nihil certius. Celebres tunc eorum Academiæ illæ, seu potiùs respublicæ clarissimæ, Soriana [n], Pombodithana, Nehardaiensis, id satis testantur, uti & Synagogarum Frequentia & Immunitas singularisque Principum indulgentia. Theodosii, Arcadii, & Honorii Augustorum habetur rescriptum ejusmodi ad Addeum Comitem & Magistrum utriusque militiæ; *Iudæorum* [o] *sectam nulla lege prohibitam satis constat. Vnde graviter commovemur, interdictos quibusdam locis eorum fuisse conventus. Sublimis igitur magnitudo tua hac jussione suscepta nimietatem eorum, qui sub Christianæ religionis nomine illicita quæque præsumunt, & destruere synagogas, atque expoliare conantur, congrua severitate cohibebit. Dat.* III. *Kal. Octob. Constantp. Theod. A.* III. *& Abundantio* Conss. Id est, anno Christi CCCXCV. Triennio item post [p] ad Judæos ipsos Arcadius & Hono-

[m] *Lib. 2. cap. 8. §. 9.*

[n] *Videsis R. Gedaliah* Ben *Iechai in* Shalsheleth, *fol. 35. a &c.*

[o] *C. Theodos. lib. 16. tit. 8. l. 9. & vide l. 12. & 25.*

[p] *Ibid. l. 10.*

Honorius AA. *Rectores Provinciæ vobis nullum discussorem, aut moderatorem esse concedent. Quod si qui munere sibi* (fortè *si quis induere sibi*) *curam præter vos proceresque vestros audeat, tum velut aliena adpetentem supplicio coherceri festinent.* Quin iidem Augusti ad Claudianum Comitem Orientis, eodem anno q *si quis audeat illustrium Patriarcharum contumeliosam per publicum facere mentionem, ultionis sententia subjugetur.* Neque iniquum est, ut existimemus, Claudianum hunc ipsum fuisse, qui scripsit Poetam. Nam & Augustis his ac senatui adeo charus habitus est Poeta ipse, ut statua r in foro Divi Trajani, atque titulo honorifico diù ante obitum donaretur. Unde & faciliùs credendum dignitatem hanc & munus insuper accessisse. Proximo item anno ad Cæsarium Præfectum Prætorio iidem Augusti; *Nos in conservandis Iudæorum privilegiis veteres imitemur, quorum sanctionibus* f *definitum est, ut Privilegia his, qui illustrium Patriarcharum ditioni subjecti sunt, Archisynagogis, Patriarchisque ac Presbyteris ceterisque, qui in ejus religionis sacramento versantur, nutu nostri nominis perseverent ea, quæ venerandæ Christianæ legis primis clericis sanctimonia deferuntur. Id enim & divi principes Constantinus, & Constantius, Valentinianus, & Valens divino arbitrio decreverunt. Sint igitur etiam à curialibus muneribus alieni, pareantque legibus suis.* Ita summo principum indultu suoque jure liberè, modo Christianæ religioni palàm non officerent, seu facerent contumeliam, utebantur. Patriarchis eorum nomine nunc Illustrium, nunc Spectabilium t designatis. Nec levia ejusdem rei vestigia occurrunt in D. Chrysostomi homiliis adversus Judæos, ubi in Christianorum & Judæorum consortium adeo frequens invehitur. Brevi autem evenit, ut tot privilegiis, ac tàm ampla vitæ splendidæ libertate nimiùm, ut fieri amat, elati atque rebus tam secundis insolentiùs & superbiùs usi felicitate pristina indigni meritò haberentur. Primò igitur ab Honorio & Theodosio II. Augustis u tum attemptandæ de cetero militiæ aditus eis, quibus anteà uti Romanis ceteris patebat, obstruebatur, tum cingulo militiæ antè decorati Judæi exuebantur omnes. Circa vigesimum scilicet à rescripto illo ad Cæsarium annum, seu Honorio XII, Theodosio VIII consulibus. In ipso autem

q *Ibid. l. 11.*

r *Claudian. in Præfat. ad lib. de Bello Getico, & Lyl. Girald. in Dialog. 5. de Poetis.*

f *C Theodos. lib. 16. tit. 8. L. 13.*

t *Ibid. l. 15.*

u *Ibid. l. 24.*

tem hoc de Militia rescripto, aliàs se satis Judæis eorumque dignitatibus ac splendori favere edici volebant Principes, temperamentum interdicto adjicientes. Verba sunt; *sanè Iudæis liberalibus studiis institutis exercendæ advocationis non intercludimus libertatem, & uti eos curialium munerum onere permittimus, quam prærogativa natalium & splendore familiæ sortiuntur. Quibus cum debeant ista sufficere interdictam militiam pro nota non debent æstimare.* Sua per hæc tempora habuisse in utraque Palæstina Synedria x etiam scimus. Nec ante quadragesimum, aut circiter annum ab Eutropii consulatu, in quem adeò invectus est Claudianus, desierunt hæc Judæis indulta privilegia, vitæque inde collucens passim splendor. Tunc autem seu Theodosio A. secundo XVII: & Festo Consulibus, Valentiniani tertii & ejusdem Theodosii edicto y mirum in modum ea, quibus antè fruebantur, diminuta sunt, ipsique in conditionem pessimam redacti. Sed intereà ex his satis, opinior, fit manifestum ipso in seculo, quo sua scripsit Claudianus, insigniter floruisse Judæos; maximè in Oriente, quæ & scena est carminum ex eo superiùs allatorum, adeoque in Ægypto, quæ Claudiani, ut creditur z, patria est. Neque est quod ambigamus, quin rerum opulentia ædiumque ac suppellectilis, veluti Aulæorum, Velorum, id genus aliorum copiâ, pariter atque aliarum gentium beatiores, eousque ibi per provincias abundarent uterenturque, ut Vela aliave ejusmodi, si quæ essent eis præ aliis singularia, ipsorum nomine propriè satis atque appositè, ut aliorum id genus cetera, in carmine possent designari. Quod ideo etiam adjicimus, quia de lectione à viris doctis ita dubitatum est. Jam verò quod ad conjecturam heic attinet, quare Vela, qualia diximus, Judaica Claudiano appellata fuerint; Quicquid tunc temporis hominum in orbe quidem Romano fuêre, aut Pagani erant, aut Christiani, aut Judæi. Paganorum Vela quotquot picta sunt, pleraque, si non universa, Deorum figuris gestisque, aut gestis, quibus Dii pro more immisti, plena fuisse; credere par est, (ùti & de seculorum anteriorum pictura ex Vitruvio a scimus,) nec solùm in Templis Diis publicis eorum aliqua, sed & domi quamplurima Laribus

x *L. 17. C. Iustin. de Iudæis & C. Theodos. lib. 16 tit. 8. l. 29.*

y *C. Iustin. tit. de Iudæis l. 19.*

z *Petrus Crinitus de Poetis Latinis, cap. 86.*

a *Architect. lib. 7, cap. 5.*

obtendi solere eaque consecrata, aut saltem quasi consecrata. Etiam sive ex artificum, sive ex operæ conductorum voto non rarò idolis quidem, dum fiebant, sacrabantur. Sua etiam Christianis fuisse, partim Paganorum instar, partim sacris suis, quæ Judæi æquè ac Paganorum abhorrebant, aptata. Cum igitur supellectilem ac utensilia cultui extraneo dicata, nisi palàm, atque actu aliquo manifesto ab ipsis, qui cultui ejusmodi addicti sunt resecrarentur, in ornatum aut utensilitatem aliquam adhibere, aut quoquo modo uti frui sibi illicitum haberent Judæi (juxta superiùs ostensa,) & certò satis sciri utrum Vela, Aulæa, id genus cetera, qualia diximus, sive à Paganis, sive à Christianis facta aut possessa, sacris ac religione eorum, qui facerent, aut possiderent, libera essent, rarò, si unquam, posse non immeritò forsan existimarent, etiam & ספק ע"ז אסור *Id* [b] *de quo dubium manebat, utrum cultui extraneo dicatum fuisset, planè esset illicitum*, & demùm Paganorum pariter & Christianorum moribus alienissimos se ambitiosiùs in rebus plerisque facerent; cum, inquam, hæc se ita haberent, nonne inde factum est, ut singulare sibi, saltem ipsis multò magis quàm aliis peculiare, Velorum genus hoc belluatum fieri vellent? Ita quidem satis varietate jucunda ornatum, sed figuris rerum, quibus illa, quæ Paganis & Christianis plerumque in usu plena erant, carens; Figuris, inquam, Judæis etiam eousque invisis, ut, quotquot earum cœlestes essent, nec artificibus suis facere esset licitum, &, quæ fuêre, ceteras velut superstitione inquinatas, saltem de quorum inquinamentis dubitabant, magnopere, juxta jam dicta, ipsi aversarentur. Et genus sanè hoc à ceteris ita ex usu pariter & affectu Judaico haberi potuit discriminatum, ut tum inde nominari signantiùs mereretur, tum ab aliorum religione (utpote in Judæorum potissimùm usus contextum, formatum, pictum) censeretur præ aliis immune. Certè & quotquot hæc imitarentur in aliorum facta usus, sic eodem forte nomine etiam appellitabantur; quemadmodum aulæa, ut volunt Grammatici, ab Attali Regis Asiæ aulâ sic primò nominata quocunque locorum adhibita, sic dicuntur. Et tam quæ imitantur Phrygia, Babylonica, Tyria ejusdem generis artificia apud veteres, quàm quæ hodie Atrebatensia, Turcica, Persica, alia

b *Gemar. Babylon. ad tit.* Zebachim, *cap. 8. fol. 74 a. & Maimonid. halach.* AbodaZara, *cap. 7.*

alia iisdem vocibus non rarò cum prototypis nuncupantur. Quid quod ita non solùm non communes haberent cum Paganis & Christianis figuras, sed nec in velis hisce ullam similitudinem seu imaginem rerum quæ coli solerent; imò earum tantùm, quas nullibi locorum existere crederent, ideoque etiam à cultu extraneo, quâm alias multò sejunctiores? Quin si admitteretur Paganis illius ævi ac Christianis in usu fuisse picturæ genus illud, tantùm duplex, quod ex Vitruvio [c] seculis liquet adhibitum fuisse Claudiano multò vetustioribus, videlicet aut ejus quod est, seu potest esse, id est, esse vel posse esse creditur, veluti hominis, ædificii, navis, fani, luci, montium, reliquarumque rerum, è quarum formis certisque corporum finibus figurata similitudine sumuntur exempla, aut rerum seu partium rerum, quæ quidem existunt, sed ita ab artifice conjunctarum, ut ex ipso naturæ ordine, nec revera sint, nec unquam fuerint, veluti sigillorum sive integrorum, sive dimidiatorum è floribus seu coliculis exeuntium, partim Humanis partim Bestiarum capitibus similium, Candelabrorum ædiculas sustinentium, id genus ceterorum; certè monstrorum Indicorum, quorum nec partes nec corpora credita; Picturæ genus erit Tertium, adeoque facilius potuit esse seligentibus peculiare. Et scimus genus illud Secundum, quod propiùs quàm Primum Indicæ, quam tractamus, accedit, sed interea ab ea longe distat, à veteribus Græcis & Romanis esse acriùs reprehensum. *Neque enim*, inquit Vitruvius utrorumque artium callentissimus, *picturæ probari debent, quæ non sunt similes veritati.* Id si posteà etiam & Claudiani ac proximantibus antè seculis, aliis præter Judæos observatum fuerit, certè Indica monstra depicta, quæ in rerum natura non exstitisse credita, nec in Græcorum ac Romanorum picturam legitimam admittebantur, Judæorum, qui ea sibi ob rationes jam dictas fortè selegerant, seu Judaica commodè satis ac apposite dici possent. Quemadmodum fermè Verpæ ipsi pecora sibi immunda, quæ tamen à Christianis edi viderent, *pecora Christiana* [d] olim appellitabant. Quin & inter diversas de imaginibus eorum sententias obtinuit & illa, ævo forsan in illo, frequentior, *rerum quæ reipsa non sunt, sed finguntur imaginem omnem fatere licere*, ut verba sunt Manassis

[c] *Lib. 7. c. 5.*

[d] *Agobardus Lugdun. epist. ad Ludovicum Imp. de Insolentia Iudæorũ.*

nassis Ben[e] Israel ex Gemara[f]. Quo spectat etiam, quod suprà g ex Arama citavimus. Adeò ut in Velis istis Judaicis pictura haberetur, qualem Cryptica [h] seu *Crotesquam* indigitant. Sed verò conjecturâ tantùm modestiùs auguramur, nec, etiamsi aberremus, veniam desperantes. Dum hæc cogitabamus, monitum de Claudiani loco accepit à Viro amplissimo summoque Hugone Grotio cognatus ejus Franciscus Junius, in literis scilicet, quibus doctissimi ejus de Pictura veterum operis nomine gratiam ei egit. Pro *Iudaicis* fortè substituendum *Lydiacis*; quod in scriptione veteri manifestò quidem proximum. Id mecum communicavit Junius, & de loci sensu, qualem jam exhibui, paucis unà disseruimus. Qua de re cum is rescripserat, à Grotio responsum est, dum hisce prælum calet, *De loco Claudiani & mihi in mentem venerat, posse defendi, si animantium, non quæ conspiciuntur, sed quæ finguntur, formas Velis impressas intelligamus.* Tanti viri, utcunque de lectione subdubitantis, suffragio locum hunc non ornare nequibam. Sed hæc de re satis superque. In callem regredimur Secundum Juris Naturalis seu Noachidarum, quod Illustrius est caput præter Jus etiam Gentibus aliis Ebræisque eo nomine Interveniens proximè explicaturi.

e *Conciliatore in Exod. quæst. 30. lat. 97. Hisp.*

f *Tit.* Aboda Zara, *cap. 3.*

g *Cap. 6. pag. 187.*

h *Gabriel Paleot de Imaginibus, lib. 2. cap 37.*

[illegible handwritten marginal note]

Cap. X.

Ad interdictum Naturale de Maledictione Nominis Sanctissimi Numinis (*quod* Noachidarum *seu generis Humani* Juris communis *quod illustrius est*, Caput *Ebræis habetur* Secundum) *seu* de Blasphemia *meliùs capiendum, præmittitur* Profanationis Nominis Divini, *cui opponitur ejusdem* Sanctificatio, *Genus, velut ejus cujus affine est vocamen, triplex.* Profanationis *ejusmodi* Remissio *ante mortis momentum, juxta Ebræos, nemini perfecta.*

UT Noachidarum seu Omnium Hominum Juris Communis, quod Naturale heic appellatur & Illustrius, Caput secundum seu de Maledictione Nominis Sanctissimi Numinis ritè intelligatur, animadvertendum est apud Ebræos ex sacri sermonis interpretatione occurrere tam חלול השם seu βεβήλωσιν, *pollutionem* aut *profanationem nominis Divini* quam גדופת השם seu ὀνειδισμὸν, κατάραν, *maledictionem* seu *execrationem ejus-*

nem ejusdem quæ item חרפה & קללה nuncupata Blasphemia est omnium gravissimâ. דשם autem seu *Nomen* absolutè positum pro *Sanctissimo Numinis nomine*, seu *ipso Numine*, non solùm passim apud Magistros, verùm etiam in linguâ ipsâ Mosaica i usurpatur. Profanationis seu Pollutionis interdictum est, *Custodite* k *mandata mea, ac facite: Ego Dominus* לא תחללו שם קדשי *Ne polluatis*, seu *profanetis nomen meum sanctum, ut sanctificer in medio filiorum Israel.* Profanari autem tripliciter, ajunt, Nomen Divinum. Primo modo, ubi Ebræus, ut mortem imminentem evitaret, quid adversus sacræ legis præscripta patrabat, quoties scilicet ex majorum instituto seu disciplina Mors præ tanto peccato, ut minus malum, fuisset eligenda. Quoties dico. Neque enim semper volunt mortem anteferendam; ut ex sequentibus liquebit. Nec levioris periculi ratio habebatur l heic ulla. Mors autem imminebat, aut ægro ex Morbo eam palàm minitante, aut ex Hominis alicujus minis, qui legis violationem perseveranti extorquere instaret. Ubi ex Morbo Mors imminebat, fas habebatur ægro, tum vetita comedere, tum alia in lege sacrâ prohibita qualiacunque facere, quæ saluti, ut medicina, conducerent, modò Interdictis tribus Insignioribus semper, juxta exceptionem singularem atque à majoribus acceptam, intereà non contrà iretur. Scilicet Interdictis Idololatriæ, Homicidii ac Revelationis Turpitudinum seu coitus illiciti. Quod verò ad metum mortis ex minis attinet, aliam habent publicæ Persecutionis temporis, quod שעת חשמד nuncupant, rationem, aliam temporis, quo Persecutio ejusmodi nulla. Nimirùm quoties persecutione publica non habitâ, Ebræus quisquam mortis minis, ad legis violationem impelleretur, permissum esse ei, ajunt, qualemcunque in quem sic impelleretur actum, ut inde si morte imminente liberaret; modò trium, quæ diximus, interdictorum singularium violaretur nullum, & distinctio hæc una & altera insuper observaretur. Si in ejus, qui sic minis impelleret, emolumentum tantùm cederet actus, veluti ubi opus ei in Sabbato præstandùm; satius fuisse sic impellenti obtemperare, quàm mortem subire. Si verò in cogentis emolumentum non cederet, sed eo tantùm nomine, ut quid adversus legem sacram committeretur, exacta

i *Levitic.* 24. 10. & 15. *ubi videsis Paulum Fagium.*
k *Levitic.* 22. 32. & *videsis Ezechiel. c.* 20. 14. & 36. 22.
l *Gemara Babylonia ad tit.* Aboda Zara *cap.* 2, *f.* 27. *b* & *ad tit.* Sanhedrin. *cap.* 1, *fol.* 74. *a* & *b.* *Maimonides halach.* Iesudi Tora c. 5. *quod videsis nunc à G. Vil. Vorstio versum & notis explicatum.* *Moses Mikotz Præcept. Negat.* 2. *Affirm.* 5. Shulcan. Aruch. *lib.* Iore Dea, *cap.* 157. & *videsis* Thosphoth *ad Gem. Babylon. tit.* Cethuboth, c. 1. *fol.* 3. *b.*

cta esset violatio, tunc de Numero Ebræorum, quorum in præsentia res esset patranda, distingvunt. Nam de Gentilibus heic impellentibus rem plerunque intelligunt. Si Ebræi decem pluresve adessent, (quem numerum in cœtibus definiendis crebrò usurpant,) tunc mortem præponendam. Sin pauciores, vitam obedientiâ redimendam. Et qui aliter hujusmodi causâ se morti tradidisset eum מתחייב בנפשו seu *vitæ suæ reum* nonnulli appellitant. Tempore autem Persecutionis publicæ, (qualis sub Antiocho Epiphane, cum in violationem legis sacræ Ebræos impellere is acriter instabat,) nefas fuisse docent ullius omninò legis capitis violatione, seu actu ullo lege interdicto vitam redemisse. Huc spectat illud de Israelitis m *Qui mori elegerunt, ne polluerentur cibis* καὶ μὴ βεβηλώσωσι, *& ne profanarent fœdus sanctum; itaque mortui sunt.* Alia item in historiâ Maccabaicâ n ubi agitur de prælio ad vitæ tutelam capessendo, etiam in Sabbato. Quod Talmudicæ doctrinæ o consonum est. Videsis hac de re plura apud Josephum in secundo adversus Apionem, alibique. De fugâ autem heic pronunciant; gravissimum facinus ab eo committi, qui se eâ, ubi facultas esset, non redimens cogenti obtemperaret. Jam verò qui aliter ac dictum est licuisse, imminente morte per actum aliquem lege sacra interdictum se eripuisset, is חלל את השם seu *profanare Nomen Divinum dicebatur.* Et ברבים seu *publicè* atque בפרהסיא quod ex Græco desumtum *palam ac apertè* significat, id profanare dicebatur, si in Ebræorum decem præsentia commiserat. Inversa ratione, qui se morti juxta ante ostensa temperamenta & distinctiones, id est, quoties mors violationi erat antè ponenda, se tradiderat, is קידש את השם seu *sanctificare Nomen Divinum* dicebatur; veluti martyr agonem necessarium subiens; quemadmodum Daniel, Chananiah, Misael, Azariah, id genus alii. Unde & illud apud R. Samuelem Sullam p; fuisse familiam seculis recentioribus Judæorum, quæ tota nomine קדושים *sanctorum* seu *sanctificantium* indigitabatur כי בכל השמדות קדשו את השם *Quoniam in cunctis persecutionibus sanctificabant Dominum,* Profanatio autem Nominis, qualem diximus, supplicio forensi, veluti morte seu verberibus, neu-

m *Lib. Hasmonæorum cap.* 1. 66.

n *Iason in Epit. seu.* 2. *Macc* 6. 18. 1. *Mac.* 2. 41. *Ioseph. l.* 12. *cap.* 8.

o *Maimon. halach.* Sabbath *cap.* 2. & 30. & *Videsis Guil. Schikard. de Iure Regio c.* 5. *Theorem* 18 & *Petr. Cunæum de Repub. Hebr. lib.* 2. *cap.* 22.

p *In Annot ad* Sepher Iuchasin *fol.* 132. *b*

bus, neutiquam erat apud Ebræos punienda; utpote cœlesti vindictæ omninò relicta. Maimonides; מפני שעבר באונס אין מלקין אותו ואין צריך לומר שאין ממיתין אותו. בית דין ואפילו הרג. באונס שאין מלקין וממיתין אלא לעובר ברצונו ובעדים ובהתראה *Quoniam vi peccabat, flagris puniendus non erat, nedum morte ex sententia forensi; idque obtinuit, tametsi homicidium vi patrasset. Nimirùm nullum peccatum flagra aut mors sequebatur, nisi id sponte commissum esset, adessentque testes, & præcessisset admonitio legitima.* Quin vi sic coactum, etiam in idololatriam, pœnam cœlestem, quæ כרת seu *excisio* in sacro appellatur sermone, neutiquam ideò subire aiunt, utcunque gravissimè peccaret, aliterque cœlitùs, nec sine singulari de remissione jure, de quo nonnihil ad finem capitis dicemus, esset puniendus. Sed hoc obiter. Secundus heic Profanandi modus est, ubi quis in præceptum quodcunque בשאט הנפש להכעיס *Cum contemptu* aut *ardore animi etiam ad tentandum* aut *irritandum* Numen, procaciùs seu morosiùs quid patrârat; agnoscens intereà Numinis Unitatem ac Autoritatem, seu non omnino negans, sed proterviùs tantùm irritans. Signantiùs nempe is Profanare Nomen Domini dicebatur, quemadmodum &, qui non aliam ob causam, quàm ut sanctissimo Creatori, qui jussit, placeret, præceptum aliquod observasset, is idem dicebatur Sanctificare. Et ex numero jam ante dicto eorum, qui aderant seu, inspectorum, publicam itidem dicebant sive Sanctificationem sive Profanationem. Tertius demùm Profanandi Nominis divini Modus à Maimonide [q], juxta Talmudicos veteres [r], sic describitur. ויש דברים אחרים שהן בכלל חילול השם והוא שיעשה אותו אדם גדול בתורה ומפורסם בחסידות דברים שהבריות מרננים אחריו בשבילם ואע"פ שאינן עבירות הרי זה חלל את השם *Sunt etiam res aliæ, quæ nomine Profanationis nominis divini veniunt; veluti ubi tum eximiâ legis scientiâ, tum singulari virtute ac pietate vir celebris ea forsan fecisset, quæ, tametsi in legem peccata aliàs non essent, eousque nihilominus hominibus essent offensioni, ut, eorum causâ, eum acriùs etiam inclamando convitiandoque reprehenderent.* (Nempè humanitatis causâ seu societatis humanæ gratiâ, reprehendere seu ob scandalum publicè datum graviùs corripere non nequirent.) *Is enim profanabat etiam Nomen Domini,*

[q] *Halach.* Iesudi Tora, *cap.* 5.

[r] *Gem. Babylon. ad tit.* Ioma *cap.* 8. *fol.* 86. *a.*

Exempla habet ille de tali viro; Si, cum emtor esset nec egenus, venditorem pretium efflagitantem palàm eluderet; Si commessationibus aut risu jocisque effusioribus cum hominum vulgo seu fæce plebis uteretur; si vultu inquieto, iracundo, jurgioso homines excipere soleret. Quibus adjicit וכיוצא בדברים האלו *& parilis est aliorum, quæ sunt id genus, ratio.* Morum autem sanctiorum seu justæ tum gravitatis tum comitatis aliarumque quibus consistit societas humana virtutum legisque sacræ diligentior in ejusmodi viro observatio, *Sanctificatio Nominis* dicebatur. Viderint heic eruditiores, utrum ex eo, quod Ebræis juxta jam ostensa, erat *Profanare Nomen Domini*, eliciendum fuerit, quid sermone Hellenistico sit *Nomen Domini blasphemare*. *Qui in lege*, inquit, D. Paulus [s], *gloriaris, per prævaricationem legis Deum inhonoras. Nomen enim Dei per vos blasphematur inter gentes, sicut scriptum* [t] *est*; ubi D. Hieronymus, *Per bona opera vestra benedicitur Deus; ita nunc non recte conversantibus blasphematur.* Et glossa interlinearis illud D. Pauli affert ad sacra verba de non polluendo seu non profanando nomine in Levitico [u], explicanda. Alibi etiam D. Paulus [x], *Quicunque sunt sub jugo servi, Dominos suos omni honore dignos arbitrentur, ne Nomen Domini & doctrina blasphemetur.* Et similis alio in loco [y] de verbo Dei locutio, quæ ad nominis profanandi genus tertium spectare videtur. De Profanationis autem genere triplici, hactenus indicato, singulare quiddam tradunt, quod Remissionem ejusdem divinam ab aliorum omnimodorum peccatorum remissione perquam diversam esse facit. Ubi enim de Sacrificiis, Confessione, Pœnitentia, Castigationibus, die Expiationum, hirco apopompæo, adeoque de peccatorum aliorum quorumcunque ex hisce כפרה גמורה *Remissione plena ac perfecta*, sive ante diem illum, sive in die illo (pro specierum atque actuum varitate) agunt, de Nominis Profanatione seorsim aiunt, eam nemini plene remissam ante mortem; sed in ipso solummodo mortis momento, idque tametsi præcesserint, quæ omnium remissioni necessariò prævia. Exceptio hac de re habetur in Gemara Babylonia [z], אבל מי שיש חלול השם בידו אין לו כח בתשובה לתלות ולא ביום הכפורים לכפר ולא ביסורין למרק אלא כולן תולין ומיתה ממרקת

s Epist. ad Romanos, c. 2, 24.
t Isaia 52. 5. & vide Ezek. 36, 22.
u Cap. 22. 32.
x 1 Ad Tim. 6. 1.
y Ad Titum 2. 5.
z Ad tit. Ioma cap. 8. fol. 86. a.

ממרקת. שנאמר ונגלה באזני ה' צבאות אם יכפר העון הזה לכם עד תמותון *Sed verò qui reus est Profanationis nominis, et neque potestas est per Pœnitentiam peccatum* (usque ad Diem Expiationum) *suspendere, nec in die illo expiare, nec per castigationem sui abstergere. Sed omninò in suspenso manet, nec ante ipsum mortis momentum deletur. Iuxta etiam illud* a: *& revelatio tum est in auribus Domini exercituum, si expiabitur* (seu *non expiabitur*) *iniquitas hæc vobis, donec moriamini.* Nam & locum illum capiunt de Nominis Profanatione, qualem descripsimus b. Qua de re consulas, si placet, Magistros recentiores, quibus recepta est hæc doctrina.

a *Isaie c.22. 14.*

b *Maimonides Halach.* Theshuba *c.1. R. Obadias Bartenorius ad Misnam, tit.* Ioma *cap. 8. §8.*

Cap. XI.

Sanctificationis Nominis Divini *præcepto* Noachidas, *juxta Ebraeos, non teneri.* Profanationis *Nominis superiùs ostensa genus nullum, in* Interdicto de Maledictione Nominis Universali *seu* Naturali, *contineri; sed horrendum illud* Blasphemiæ *genus, quo* Sanctitas, Potestas, Veritas, Unitas *Numinis sanctissimi, sive* Convitio *seu verborum contumeliâ* proscinditur, *sive* ex professione actuve aliquo scienter, procaciùs & consequenter negatur. *De verbo* ברך *quà tum* pro maledicere, *tum pro* Benedicere *sumitur. De lege illa sacra in Numeris:* Anima *seu* persona, quæ fecerit manu elatâ *&c.* excidetur, *quatenus ad* Interdictum Idololatriæ & Blasphemiæ *solùm attinere illud volunt Magistri.*

Ed verò Profanationis Nominis Divini hactenus indicatæ, utcunque etiam Blasphemiæ nomine (saltem si ita in sermone Hellenistico *blasphemare* pro *profanare* hoc sensu interdum sumatur) non ignotæ, genus nullum volunt Ebræi Interdicto, quod jam tractamus de ברכת השם seu *Maledictione Nominis Sanctissimi* contineri. Neque enim Profanationem ejusmodi Noachidis interdici volunt, seu Sanctificationis Nominis præcepto juxta modum aliquem indicatum eos teneri. Quæstio ea de re olim orta est c, בן נח מצוה על קדושת ה' או אין מצוה על קדושת ה'

c *Gem. Babylon. ad tit.* Sanhedrin *c.8. fol.74. b*

an Preceptum de Sanctificatione nominis, (cujus oppositum est profanatio jam dicta,) *ad Noachidas attineat*? Ubi Rab Ada Bar Ahaba, *scriptum est*, inquit, *Hoc solum* [d] *est, de quo depreceris dominum pro servo tuo; quando ingredietur dominus meus templum Rimmon, ut adoret ibi &, illo innitente super manum meam, si adoravero &c. & respondit Elisha* לך לשלום *vade in pace*. Nimirùm Naaman princeps militiæ Regis Syriæ Noachides erat, qui leprâ mundatus in se insceperat Veri Dei cultum, saltem diis alienis ac cultui extraneo omninò renunciarat, ut citato liquet Scripturæ loco. Unde etiam גר תושב *Proselytus domicilii* expressim in Gemara Babylonia [e] dicitur. Petiit autem ab Elisha, ut ei indulgeretur, si fortè cum Rege suo, cui prorsus obtemperandum erat, manui suæ innitente, in templo Rimmon, coactus (sic loci citati sensus) adoraret; tulitque responsum *vade in pace*; quod Magistrorum quidem nonnullis [f] sumitur pro eo, quod est vade, & vero Deo, quem ipse tibi jam edoctus elegisti, cultum exhibe. At verò in Gemara Babylonia verbis jam laudatis subjungitur ואם איתא, לא לימא ליה הא בצנעא הא בפרהסיא *Si ita fuerit* (scilicet si Noachides præcepto Sanctificationis nominis teneatur,) *non ita respondisset Propheta Naamani, sive in occulto exhibendus, sive publicè fuisset ille cultus.* Et in glossa responsum illud pro assensu in adorationem ejusmodi in templo Rimmon seu extraneum cultum ab invito extortum accipitur. Ubi etiam legitur, ואפי' מצווה בני נח על קדושת השם לא נצטווה לקדש בתוך הגוים אלא בתוך ישראל *Etiamsi præcepto Sanctificationis nominis teneretur Noachides, ad Sanctificationem nihilominus illam non teneretur inter Gentiles, sed tantùm inter Israelitas.* Quod si admitteretur, id Jure Interveniente seu superinducto, non Universali seu Naturali niteretur. Nam quod hoc Jure nititur personarum aut locorum cancellis non terminatur. Apertiùs autem, juxta Talmudicorum veterum mentem, heic Maimonides [g], בן נח שאנסו אנס לעבור על אחת ממצותיו מותר לו לעבור. אפילו נאנס לעבור ע"ז עובד דפי שאינן מצווין על קדושת ה' *Ubi Noachides vi in transgressionem alicujus præcepti, quo is tenetur, adactus fuerit, ipsa transgressio ei licita est; idque tametsi in Idololatriam adigatur. Neque enim eis præcipitur Sanctificatio Nominis.*

[d] 2. Reg. 5. 18.

[e] Ad tit. Sanhedrin c. 10. fol. 96. b.

[f] Levi Ben Gersom. ib. & Sidesis, præter interpretes obvios, Naamanum Syrum in Nic. Serrarii opusculis.

[g] Halach. Melakim cap. 10.

minis. Jam verò quod ad Interdictum, quod tractamus, Naturale seu universale juxta eos attinet; Gravius illud & horrendum flagitium גדופין השם *Maledictionem* seu execrationem Nominis Divini (dictam à ברך quod *probris* seu *conviciis lacessere* significat, & à Syro quidem in aliquot Apostoli [h] locis pro βλασφημεῖν usurpatur) ipsissimam esse volunt Blasphemiam, quæ Interdicto hoc vetatur. Scilicet, quando Sanctitas, Potestas, Veritas, Unitas Numinis, aut convitio ultrò ac disertè proscinditur, aut ex professione actuve aliquo palàm ac procaciter negari consequenter deprehenditur. Prioris generis est Blasphemia, quâ insectatus est Numen [i] Rabsaces. Et Selomithæ filius, eo [k] nomine morte mulctatus. Et ejusmodi Blasphemia vetita est Nebuchadnæzaris edicto. *Omnis*, inquit [l], *populus & lingua, quæcunque locuta fuerit* שלוה (quod propriè quidem errorem significat) *contra Deum Sidrach, Misach, & Abednego, disperreat, & domus ejus vastetur.* Sed Hellenistæ, & vetus Latina habent ibi, *quæcunque locuta fuerit Blasphemiam*; adstipulante item R. Saadia, qui שלוה ibi per דבר מכוער *rem aliquam turpem* interpretatur. Sic insimulatur [m] Nabothus, ברכת אלהים ומלך *blasphemasti Deum & Regem*, ubi etiam Paraphrastes Chaldæus גדפתא habet, quod idem sonat, tametsi tum Latina vetus habeat, *Benedixit Deo & Regi*, tum Hellenistarum versio Ηὐλόγηκας Θεὸν καὶ βασιλέα, *Benedixisti Deo & Regi*. Certissimum est ברך verbum tàm *execrari* seu *maledicere*, quàm *Benedicere* [n] significare; nec puto per Antiphrasin, ut quidam volunt; nedum ex eo, quod *Benedicere* pro *valedicere*, atque hoc demum pro *renuntiare* (ut aliqui [o]) seu *Numen abnegare* sumendum, sive heic sive alibi, ubi similis vocabuli notio. Sed ita ferè ex ipso linguæ sanctæ idiotismo in utramque partem, pro varietate loci, quo usurpatur, significat, ut, apud Latinos, *Sacrare* & *Imprecari*. Nam ut tam diris & exitio quempiam devovere, quàm velut numen seu numini quidpiam consecrare significat interdum prius, & tàm in bonam, quàm in malam partem imprecamur, ita τὸ ברך, in quo nihil est expressim notionis vocum, è quibus *benedicere* ac *maledicere* componuntur, denotat ardentiori quodam animi affectu *homini optare* ac imprecari,

[h] *Epist. 1. ad Timoth. 6.1. ad Tit. 2.5.*

[i] *2 Reg. 8. 30*

[k] *Lev. 24.13*

[l] *Dan. 3.29.*

[m] *Regum 21. 10. & 13. Bidefis Daniel. Heinsium in Aristarcho sacro cap. 28. pag. 498.*

[n] *Vide D. Ambrosium lib. de Nabuthe cap. 11. Sixt. Senens. in Biblioth. Sanct. lib. 2. verb. Iezabela &c.*

[o] *Martinus de Roa singularium lib. 1. cap. 9. in appendice.*

sed sive salutem sive exitium; ac *Numini attribuere*, sed sive laudes gratiasque, (qui usus frequentior est,) sive contumelias ac probra. Et discrimen ex natura rei verborumque comitantium, advertendum. Illustrius aliis est hac de re exemplum

p Iob. 1. 5. in Jobi historia. *Ne fortè peccaverint*, inquit p, filii mei, & ברכו אלהים בלבבם *& maledixerint Deo in cordibus suis.* Nam ut ita intelligatur ibi ברך, res ipsa palàm postulat. Et Chaldæus ibi disertè וארגיזו קדם יי *& maledixerint Deo*, seu *blasphemaverint.* Sic Judæi ibi Hispanienses, *y maldixeron al Dio en su corazon.* Ejusdem autem capitis commate decimo manifestum èst, pro *benedicere* idem usurpari. מעשה ידיו ברכת *operi manuum ejus benedixisti*, quæ verba sunt Satanæ. Et Jobus ipse paulò inferius, שם יהוה מברך *Nomen Domini sit benedictum.* At Satanas eodem in capite, item & sequenti, אם לא על פניך יברכך quod sonat, *si non in faciem tuam maledixerit tibi*; Uti & Chaldæus אין לא באנפי מימרך ירגזנך *si non in faciem verbi tui tibi maledixerit* seu *blasphemaverit.* Ubi & Judæi Hispanienses, *si no sobre tus fazes te meldizera.* Quin paulò post q

q Cap. 2. 9. in verbis uxoris ejus, pro eo quod est ברך אלהים ומת Chaldæus בריך מימרא דיי ומית *Benedic verbo Dei, & morere.* Et Judæi ibi Hispanienses, *Benedize al Dio y muere.* Cum interea in vulgata quolibet heic in loco *benedicere* substituatur. Ut ferè in Hellenistica. Sed in primo loco habet hæc, *Ne filii mei in mente sua* seu *cordibus suis*, κακὰ ἐνενόησαν πρὸς τὸν θεόν; *mala excogitarint adversus Deum*; aliis, juxta Aquilam, ibi habentibus etiam ηὐλόγησαν, *benedixerint*; qua voce etiam in Satanæ verbis utuntur Hellenistæ. Sed in verbis uxoris Jobi; εἰπόν τι ῥῆμα πρὸς κύριον καὶ τελεύτα, *dic verbum aliquod adversus Deum & morere*, seu, ut alia exemplaria, καταρᾶσαι *execrare* Deum. Qua quidem significatione sumitur etiam in verbis Satanæ εὐλογεῖν. Olympiodorus; *si non in faciem tibi* εὐλογήσει, ἀντὶ τοῦ δυσφημήσει, *benedixerit, pro eo quod est maledixerit.* *Et in faciem te benedicet*, τουτέστι, φανερῶς σε βλασφημήσει. id est, *apertè conscindet te maledictis.* Consulas, si placet, alios, qui in Jobi initia conscripsêre. Hinc etiam τὸ ברך plerunq; redditur *benedicere*, maximè à recentioribus, in quibus tamen non desunt, qui, ut res ipsa exigit, *maledicere* substituunt.

ſtituunt. Quin & ברכת השם in interdicto hoc Naturali ſecundo *Benedictio Nominis* ab eis ſubinde vertitur; uti & alibi [r] monemus. Et de convitio ſeu procaciori verborum contumelia in Numen, quà interdictum hoc de Maledictione ſpectat, hactenus. Alterum Blaſphemiæ ſeu Maledictionis genus eſt, quando non ita diſertis in ipſum Numinis nomen verbis contumelia ingeritur, ſed ex profeſſione aliqua actuve Sanctitas, Poteſtas, Veritas, Unitas ejusdem palam ac procaciter negari conſequenter deprehenditur. Velut aut ubi quis citra ipſum cultum extraneum ſeu Idololatriæ actum aliquem (nam ſic crimen ad primum interdictum attinet, & ſimul blaſphemiam ejusmodi juxta Ebræos in ſe continet) eam amplexandam ſive aliis ſuadet, ſive ipſe profitetur, idque ביד רמה *manu elata* ſeu *ἐν χειρὶ ὑπερηφανίας in manu ſuperbiæ*, atque ex protervia, non ex ignorantia ſeu diſciplinæ errore; aut ubi Iſraelita jus Moſaicum, aut Noachides, ſeu qui nondum in Ebræorum ritus tranſiit, jus Noachidarum ſeu Naturale, quod præ manibus eſt, ſimili modo violat; non ſcilicet animi ſui aut concupiſcentiæ innatæ ſeu ignorantiæ causâ, aut ex errore, ſed ex eo, quod in contrarium ſe obligari protervè detrectet agnoſcere, ſeu quia Numinis præcipientis interdicentisve Autoritatem, Poteſtatem, Unitatem minimè reveretur. Id eſt, eam ex ipſo actu conſequenter, idque ſpontè, ſuperbè, ſcienter ac manu elatâ, negat, atque inſuper prorsùs habet. Maimonides [ſ] ex veterum Talmudicorum diſciplina; כל המודה בע"ז שהיא אמת אף על פי שלא עבדה הרי זה מחרף ומגדף את השם הנכבד והנורא *Quisquis nomen* (ita) *dederit* ſeu *profeſſus fuerit Cultui extraneo, adeo ut pro veritate ipſum voluerit amplexandum, tametſi is non omninò idolum coluerit, certè pro maledico & blaſphemo in glorioſum nomen Dei O. M. habendus eſt.* Et ſtatim ſubjungit, ואחד העובר ע"ז ואחד המגדף את השם שנ' והנפש אשר תעשה ביד רמה מן האזרח ומן הגר את ה' הוא מגדף *Parilis ratio habetur illius, qui Idololatra eſt, & qui blaſphemat nomen Domini, juxta id, quod ſcriptum eſt* [t], *& anima quæ fecerit manu elatâ, ſive indigena fuerit, ſive proſelytus* ſeu *peregrinus, in Dominum, is blaſphemus eſt.* Scilicet huc inprimis, ad blaſphemiæ hoc genus ritè capiendum, attinet lex illa ſacra, *Anima* [u] *quæ fecerit per manum elatam* (id eſt, ביד רמה quod vertunt

[r] *Lib.* 1. *cap.* 10. & *lib.* 3. *cap.* 7.

[ſ] *Halach.* Aboda Zara, *cap.* 2. *Misna* & *Gem. tit.* Cerithoth, *cap.* 1. & Bi-de Maimonidem *Halach.* Sanhedrin *cap.* 15.

[t] *Num.* 15. 30.

[u] *Ibidem.*

tunt Hellenistæ *ἐν χειρὶ ὑπερηφανίας, in manu superbia*; Chaldæus בריש גלי *capite aperto*, seu *impudenter*; vulgata, *per superbiam*) *sive fuerit ex indigenis, sive ex peregrinis* seu *proselytis*, את יהוה הוא מגדף *in Dominum is blasphemus est* (vulgata, *quoniam adversus Dominum rebellis fuit*; Hellenistæ *τὸν Θεὸν οὗτος παροξύνει Deum is irritat*; quemadmodum & Judæi Mauritanienses, quibus الله هو يغضي substituitur; Judæorum versio Græcobarbara טון קיריו אבטוש אנותמטיזי *τὸν κύριο αὐτὸς ἀναθέματι. Dominum ipse execratur*; Hispanienses autem Judæi, *a d. el denostan*) *excidetur anima illa de populo suo. Nam verbum Domini contemsit, & præceptum ejus irritum fecit. Ideo excidendo excidetur anima illa, eritque iniquitas ejus super eum.* Neutiquam scilicet legem hanc capiunt de peccato omnimodo scienter, sponte, aut contemptim patrato; tametsi quæ præcedunt, de peccato errore atque ex ignorantia commisso, adeoque sacrificiis expiando, ita disertè sanciantur, ut hoc, quod proximè sequitur, de omnibus antithetis, seu sponte, atque ex animi sententia commissis, leviùs intuenti videri posset intelligi. Sed nullum ita eis fuisset peccatum sponte patratum, quod Excisione (quam pœnam à cœlesti vindicta expectari, non à magistratu infligi aiunt) non fuisset puniendum; cum intereà tringinta sex duntaxat præcepta plerunque enumerent, (inque iis hoc de גדופה seu *blasphemia* simul cum eo de Idololatria censent,) ad quæ כרת seu *pœna excisionis* attinet; ut in tituli Talmudici *Cerithoth*, seu de Excisionibus inscripti, capite primo fusiùs est videre. Sed ea de re nos plura, libro postremo. Legem autem supra allatam, velut de Extraneo cultu ejusve professione & Blasphemia tantùm conceptam ad hunc modum intelligunt. In Levitico x Sacrificia præstituuntur, quibus peccata tum Universitatis tum Hominum Singulorum ex errore seu ignorantia commissa expianda fuere. Peccata scilicet, quibus præceptum אחת מכל מצות *aliquod ex omnibus præceptis*, seu singularia quædam, citra Idololatriam, sive ab Israelitis sive à Proselytis Justitiæ violabantur. De errore autem seu ignorantia etiam heic in Numeris lex fertur. Nam commate

x Cap. 4.

matevigesimo secundo legitur וכי תשגו ולא תעשו את כל המצות האלה *& si erraveritis, & non feceritis* seu *violaveritis omnia praecepta haec* &c. quod ad populi universitatem attinet, cujus in Levitico juvencus est sacrificium, heic verò juvencus in Holocaustum, & hircus in oblationem pro peccato præter liba. Singulorum verò utroque in loco capella. Et tunc heic sequitur in Numeris lex, quam citavimus. Jam verò inquiunt, ut in Levitico de uno aliquo præcepto ex errore violato leges feruntur, ita in Numeris de omnibus simul violatis, ut & verborum discrimen innuit, id est, (nam aliter non intelligunt) de omnium autoritate simul ex violatione aliquà negatâ, non de ipso cujusque violationis actu. Vulgata quidem habet in Numeris heic, *si per ignorantiam praterieritis quodquam horum* &c. Sed Hellenistæ; si peccaveritis, & *μὴ ποιήσητε πάσας τὰς ἐντολὰς ταύτας non feceritis omnia praecepta illa*, quemadmodum & Chaldæus juxta veritatem Ebraicam. Omnia autem sic violari y, id est, autoritatem numinis qui constituit, ejusque unitatem errore seu ignorantia negari, ajunt, quoties Israelita, seu qui in Israelitarum ritus transierat, (veluti minor inter Gentiles captivus, seu majores seculis, quibus ex publica legis ignorantià passim ferè peccatum est) Idololatriæ reus, sed ex errore seu ignorantia, fuerat. Et de hujusmodi negatione ex Idololatria, vide quæ dicta sunt suprà capite primo. Jam verò statim post leges in citato Numerorum loco de errore ejusmodi seu ignorantia (quam, ut dictum est, Idololatriam solùm spectare ibi docent) sequitur ea, quam paulò superius inde descripsimus. Cujus sensum utpote de eo quod scienter ac superbè commissum est latæ, ita intelligunt, ut tum sponte, scienter, ultro, superbè Idololatram in ea contineri velint, quemadmodum Idololatram ex errore in præcedentibus, tum eum, qui sic ביד רמה *manu elata*, scienter ac superbe quid facit, quo non minus ipsam Numinis Potestatem, Unitatem, Veritatem reverà ac palàm negat, quàm Idololatriæ scienter & manu elata commissæ reus. Id est eum, qui sive nomen Idololatriæ dederit, sive ex animi sententia agnoverit, sive alteri amplexandam suaserit, sive demùm præceptum aliquod sic manu elatâ violaverit, ut non ex affectu seu ardore sibi complacendi, Numen-

y *Videsis R. Mosen. Bar Nachmā. in* Pirush Tora *fol. 248. A &* *Abarbinelium* Pir. Tora *fol. 296. col. 3. alios ad Numer. 15. & Maim. nid. halach.* Sanhedrin *cap. 15.*

ve solùm irritandi, nedum errore seu ignorantia, id violaverit, sed ideò quia pręcipientis Numinis autoritatem non agnoverit, neque eâ solâ se obligari existimaverit magis atque ipse, qui scienter & manu elatâ Idolum coluerit, ejusve cultum professus fuerit, alterive, ut dictum est, suaserit. Nempè aliud est præceptum quodpiam agnoscere, atq; simùl autoritatem dignitatemq; Præcipientis, ex animi tamen affectu seu בשאט הנפש *ex toto animo*, etiam irritandi, procaciùs in illud peccare; aliud, neque præcepti vim agnoscere, neque unicam Præcipientis autoritatem, sed ita ביד רמה seu *manu elata* sive committere, sive tutò committi posse quempiam profiteri, aliisve idem suadere, ut veri Numinis Potestatem, Veritatem, Unitatem, simulque præcepti ipsius vim deneget. Non qui primum faciebat (nam & ejusmodi in præcepta reliqua בזדון seu *scienter ac sponte* commissis, alia atque alia pœnarum genera in Pentateucho suis in locis sparsim præstituuntur) sed tantùm qui secundum, allatâ Lege teneri [z] volunt, eumque etiam מגדף השם *blasphemum esse in Dominum*. Unde insuper non minus ad Blasphemiam seu Maledictionem nominis divini expressam, quam ad crimen hujusmodi nefandum *ἐν χειρὶ ὑπερηφανίας* seu *manu superbia* commissum, כרת seu excisionis Pœnam attinere concludunt; cùm nihilominùs utrunque ex Lege [a], ultimo etiam supplicio (sed non sine distinctionibus aliquot de Blasphemia, de quibus capite proximo) esset puniendum. Et de lege illa ad veterum mentem, egregiè Maimonides [b]; העושה ביד רמה הוא המזיד שיעיז ויעבור בפרהסיא שזה עושה לתאבון לבד ולא לעשות מה שמנעה התורה לעשותו לתת מחתיו לבד אבל לחלוק על התורה ולעמוד כנגדה ומפני זה אמר את יי׳ הוא מגדף והוא יומת בלא ספק ולא יעשה אלא מי שעלה בלבו דעת אחרת לחלוק בו על התורה ומפני זה בא הפירוש המקובל בע"ז וכתוב מדבר מפני שהוא חולק על פנות התורה *Qui manu elata facit is est, qui superbus frontem indurat, & palàm atque apertè ita peccat, ut non concupiscentia sua causâ solùm, aut ex morum suorum pravitate Legis Interdicta violet, sed studio ipsi Legi contradicendi, atque ut eam impugnet. Ideo dicitur, Dominum is opprobris afficit*, seu *in Dominum blasphemus est. Atque is sine dubio morte est plectendus* (qua de re consulas caput proximum.)

Neque

[z] *Gem. Babylon. & Gloss. Talmud. ad tit.* Cerithoth *cap.* 1. *fol.* 3. *a & ad eundem locum* *Obadias Bartenorig, præter Maimonidem halach.* Aboda Zara, *c.* 2. & More Nebochim *part.* 3. *cap.* 41.

[a] *Lev.* 24. 16. *Deut.* 13. 5. *& Misna tit. Sanhedrin. cap.* 7. More Nebochim *part.* 3. *cap.* 41.

[b] *Num.* 15. 30.

Neque quis ita peccat, nisi in cujus animam irrepserit dogma aliud, quod Legi *repugnet. Unde recepta est expositio, quod scriptura loquatur ibi etiam de Cultu extraneo, quoniam iste adversatur ipsis Legis Fundamentis.* Atque idem alibi in tractatu suo de Idololatria d, doctrinam de Blasphemia, qualis in eo, quod præ manibus est, interdicto continetur, traditurus, parilem utriusque rationem esse ait, verbis jam suprà citatis, & dein; מפני זה כללתי דין המגדף בהלכת ע"ז ששניהם כופרים בעיקר הם *Atque ideo conjunxi doctrinam de Blasphemo cum ea, quæ est de Idololatra, quoniam uterque ipsum negat fundamentum,* seu *totius religionis principium*. Exempla heic afferunt Manassis e Judæ Regis, qui, Hezekia patre mortuo, manu elatâ in Numen fecit, id est, extraneum f cultum restituit, nec præcepta Sacra nec Præcipientis autoritatem agnoscens; item alia. Animadvertendum autem est, Legum è Numeris jam memoratarum parte priori seu eâ, quæ ad Idololatriam errore aut ignorantiâ commissam, juxta Ebræos tantum attinet, tam גר הגר בתוככם *peregrinum* seu *Proselytum peregrinantem inter vos* (quæ verba bis ibi usurpantur,) seu τὸν προσήλυτον τὸν προσπορευόμενον πρὸς ὑμᾶς *proselytum, qui accedit ad vos*, ut Hellenistæ, seu *advenas, qui peregrinantur inter eos*, ut altero in loco ibi vulgata, quam Judæos seu Israelitas Originarios expressim contineri, id est, tàm Proselytos Justitiæ, quàm Indigenas. Nam de Proselytis domicilii manifestum est, eam partem capi nequire, quippe quæ ad violationem omnium præceptorum, quæ per Mosem recepta sunt, qualem diximus, attinet. At verò in lege illâ, de eo quod est, juxta jam dicta, manu elatâ seu superbè commissum, latâ, mentio quidem parilis est Originariorum; sed non eadem in Proselyto designando vocabula. מן האזרח ומן הגר *sive ex indigenis sive ex proselytis.* Heic proselytorum nomen simpliciter adhibetur. Et certè cum interdicto de Idololatria ac blasphemia, quod non solùm Originarios ac Proselytos Justitiæ, sed pariter Proselytos domicilii seu Noachidas heic repetitum, juxta jam ostensa, spectat, ita hoc conjungatur; non adeò absonum est, ut hoc in loco tàm Proselytos domicilii seu Noachidas, quàm Proselytos Justitiæ præter Originarios indicari, atque eis similiter pœnam Excisionis cœlitùs infligendam imminere existimemus. Sed utrum ad Proselytum

d *Halach.* Aboda Zara, *cap.* 2.

e Pesiktha Zotertha *fol.* 50. *col.* 1. & *Gemar. Babylon ad tit.* Sanhedrin *cap.* 10. *fol.* 99. *b*

f Esa. *Regū*, 21.

ſelytum domicilii ſeu Noachidem pœnam illam hoc in loco præſcriptam attinere velint Magiſtri g, nondum ſatis didici. De pœnis autem forenſibus, quæ jure, ſive Imperativo, ſive Interveniente Gentium huc attinent, proximè videbimus.

g *Videſis Abarbinel in* Pirush Tora *fol. 297. col. 4.*

Cap. XII.

De Pœna Proſelyti domicilii *ob* Blaſphemiam *ſeu* Maledictionem Numinis *ſanctiſſimi* forenſi. Receptior *Talmudicorum ſententia de* Judæo morte ob blaſphemiam *ejuſmodi non puniendo*, *niſi expreſſim* nomen tetragrammaton blaſphemaſſet. *Ea de re aliorum*, *uti &* Synedrii, cui Caiphas in Evangelio præeſt, ſententia diverſa. *De Iudais in Evangelio clamitantibus*, *Ieſum Chriſtum ideo* mortis reum, *quod* Filium Dei *ſe fecerat*. *De* Veſtibus, blaſphemia auditâ *aliaſque ob cauſas*, *tàm à* Sacerdotibus *ac* Pontifice ſummo, *quàm à Iudao quovis alio*, *ex more* dilacerandis.

Uod attinet ad pœnas ob Blaſphemiam ſeu Maledictionem Numinis Sanctiſſimi ſuperiori in capite oſtenſam, juxta Ebræos, forenſes, Proſelytis domicilii, ex jure ſive Proſelytis ejuſmodi ipſiſque ex juſſu Numinis Imperativo, ſive ex moribus ſuperinductis Interveniente infligendas; animadvertenda eſt inprimis lex illa ſacra ea de re in Levitico lata. Simulatque Selomithæ filius qui h יקב את השם ויקלל *Expreſſit* ſeu *blaſphemavit nomen*, *& maledixit*, ex imperio Numinis lapidatione damnatus eſt, ſequitur ſtatim lex ſacra. *Et ad filios Iſrael loqueris dicens*, איש איש id eſt, *quicunque maledixerit Deo ſuo*, *portabit peccatum ſuum. Et qui blaſphemaverit Nomen Domini*, *morte interficiatur. Lapidando lapidabit eum univerſus cœtus* כגר כאורח בנקבו שם יומת id eſt, *ſive fuerit Proſelytus* ſeu *peregrinus*, ſive *indigena* aut *civis*, *ex eo quod blaſphemaverit Nomen*, *morte plectendus eſt.* Pro eo, quod heic eſt *blaſphemaverit*, habetur in Ebræo בנקבו שם יהוה quod & ſimpliciter *explanaverit*, *expreſſerit* ſeu *nominaverit nomen Domini* vertitur tum Chaldæo, tum Helleniſtis i, & من يلفظ لسم الله *qui loquetur nomen Dei* Judæis Mauritanienſibus.

h *Levitic. 24. 11.*

i *Et vide Philonem, lib. 3. de vita Moſis & Daniel. Heinſium in Ariſtarcho Sacro. cap. 28. pag. 498.*

ſibus. Hiſpanienſis item ibi *Y declarante nombre de A, matar ſeru matado.* Sed de ſimplici nominis expreſſione conſule viros doctos k, quorum integros de eo commentarios ſcripſere aliqui. Nos de qualicunque non ſine blasphemia expreſſione, quæ etiam ad rem, quam tractamus, ſolum attinet, legem cum Talmudicis, vulgata, aliiſque heic intelligimus. Peregrinum autem ſeu Proſelytum hoc in loco pro Gentili apud ipſos degenti, id eſt, Noachide ſeu Proſelyto domicilii ſumunt l. Et formulam illam loquendi איש איש *homo homo* (ut & Helleniſtis vertitur; & *Varon Varon* Judæis Hiſpanienſibus) quæ *quicunque* ſeu *univerſi* denotat, adhibitam ibi aiunt m לרבות את הגוים שמוזהרין על ברכת השם כישראל *ut comprehendantur etiam Gentiles, quibus interdicitur Maledictio Nominis, quemadmodum & Iſraelitis.* Legem verò illam, quantum ad pœnam attinet, ita plerunque interpretantur, ut mortis ex ea reus non eſſet quisquam עד שיפרש השם *niſi* n *expreſſiſſet Nomen.* Id eſt, niſi nomen tetragrammaton, quod שם המיוחד ſeu *nomen proprium* appellant, expreſſiſſet, atque, ut Gemara Babylonia עד שיברך שם בשם *niſi maledixiſſet nomini nomine,* ſeu, ut Talmudici o recentiores, niſi maledixiſſet ei בשם מן השמות שאינן נמחקין *nomine aliquo eorum quæ Scripta* (ut illi) *eradi* ſeu *deleri non debent,* id eſt, Septem illorum ſanctiorum, *tetragrammati. Adonai, Elohe, Elohim, Eheihe, Sadai, Zebaoth.* Nempe, ſi rectè capio, niſi ipſum tetragrammaton ore prolatum, (quod tam pro אדני quam pro יהוה à nonnullis ſumitur,) ita blasphemaſſet quis, ut ſive verborum contumeliæ ipſum conjunxiſſet, ſive alio eorum, quæ dicta ſunt, nominum aliquo in ipſa blasphemiæ prolatione tetragrammaton ante expreſſum deſignaſſet. Nam & expreſſim in lege habetur שם יהוה *nomen Domini* ſeu *tetragrammaton;* ubi pœna mortis præſtituitur. Legis initio omnimodam quidem blasphemiam in Deum interdici volunt, tam nominis divini alicujus eorum, quæ כינוין *cognomina* vocant, veluti *Sadai, Zebaoth,* id genus cetera, quàm Proprii ſeu tetragrammati; ac ſuppliciis tum forenſibus, veluti flagris, coërceri, tum cœlitùs immiſſis, veluti Exciſione, puniri, at pœnam mortis blasphemiæ Nominis proprii tantùm, ex lege illa, irrogandam. Atque oportuit, (ita Talmudicorum ſen-

k *Videſis Scriptores ad Levit. 24. Maimon.* More Nebochim. *lib. 1. cap. 61. &c. & I. Druſium de Nom. Tetragram.*

l *Gemar. Babylon. ad tit.* Sanhedrin, *c. 7. fol. 56. a*

m *Ibid. & Se*pher Siphra, *fol. 53. col. 2.* Peſiktha Zotertha, *fol. 31. col. 3. Moſes Mikotz. præc. Negat.* 16.

n *Miſna tit.* Sanhedrin *cap. 7. Gem. Babylon. ib. fol. 56. a* Iarchius *ad Levitic. 24. 15.*

o *Maimon. Hal.* Aboda Zara *cap. 2. Moſ. Mikotzi Præc. Negat.* 16.

tum ſen-

rum ſententia receptor,) ut in ipſius blasphemus verbis, non tantùm adſtantis, nomen proprium uſurparetur, quoties mortis pœna eâ ex lege debita. Unde Gloſſa Talmudica p אבל לא הוציא שם מפיו אלא שמע שם יוצא מפי אחר וברכו פטור *ſi ex Ore ſuo non protulerit nomen, ſed ex alterius ore audito maledixerit, morte non eſt puniendus.* Et gloſſa ad legem ipſam, אינו חייב עד שיפרש את השם ולא המקלל בכינוי Reus (mortis) *non eſt, niſi qui expreſſerit ipſum nomen. Neutiquam verò qui cognomini maledixerit*, quod & paulò antè dictis conſonum. Adeò ut juxta hanc interpretationem, nec Proſelytus domicilii, nec Judæus, (nam pariter in lege hac comprehenditur uterque,) morte plectendus eſſet, niſi ipſi Nomini proprio ſeu tetragrammato expreſſim maledixiſſet. Quod ſi feciſſet Proſelytus domicilii, ex Gentium hoc imperativo jure, morte apud eos puniendus erat; uti Judæus ex eâdem quidem lege, ſed ſibi Civili. Cæterùm quoniam hac in re gravioribus coërceri volebant pœnis Gentiles ſeu Proſelytos domicilii, quam cives Ebraicos, ideò ex Jure Gentium interveniente, ſeu Proſelytis ejusmodi ipſiſque ſuperinducto, tàm Cognominis alicujus blaſphemiam aut Maledictionem, quàm Nominis proprii, in Proſelyto domicilii ſeu Noachide, ultimo plectebant ſupplicio. Maimonides q; בן נח שבירך את השם בין שבירך בשם המיוחד בין שבירך בכינוי בכל לשון חייב מה שאין כן בישראל *Noachides, qui maledixerit Nomini, ſive id fecerit Nomine Proprio ſeu tetragrammato, ſive cognomine aliquo quocunque modo; reus eſt* (mortis; nam ut ita intelligatur, faciunt tam quæ præcedunt quàm quæ ſequuntur, præter rem ipſam) *quod non ita obtinet in Iſraelita.* At non defuêre in Talmudicis, qui cognomina divina etiam ſeu כל הכינויין *omnimoda Dei cognomina* eâ legis hujus parte, quâ ultimum præſtituitur ſupplicium, ſive contineri ſive innui voluerint, ut diſerte Rabbi Meir r. Id ſi admittatur, tunc pœnâ mortis, tàm ob blasphemiam, quâ cognomen uſurpatum eſt, quàm quâ nomen proprium, Proſelytus domicilii ex Jure Imperativo fuiſſet puniendus, uti & Judæus ex Civili. Et ſanè ſententiam ejusmodi de Cognominibus pariter atque Nomine proprio, in Synedrio Magno videtur tunc obtinuiſſe, cum D. N. Jeſus Chriſtus in eo ſiſtebatur. Nam Caiphas

p *Tit.* Sanhedrin, *fol.* 55. *b.*

q *Halach.* Melakim, *c.* 9. & *vide* ſis *Gemar. Babylon. ad tit.* Sanhedrin *cap.* 7. *fol.* 56. *a.*

r *Gem. Babylon. ad tit.* Sanhedrin *c.* 7. *fol.* 56. & *vide Miſnâ ibidem, de maledictione parentum.*

phas s, *Adjuro*, inquit, *te per Deum vivum, ut dicas nobis, si tu es Christus ille Filius Dei. Cui respondit Jesus, Tu dixisti. Veruntamen dico vobis, à modo videbitis filium hominis sedentem à dextris τῆς δυνάμεως*, id est, *Potestatis; & venientem in nubibus cæli. Tunc Princeps Sacerdotum scidit vestimenta sua, dicens, blasphemavit. Quid adhuc egemus testibus? Ecce nunc audistis blasphemiam. Quid vobis videtur? At illi respondentes dixerunt, reus est mortis.* Seu ut D. Marcus t habet, *omnes condemnaverunt eum esse reum mortis.* In ipsis Christi verbis, Nominis proprii mentio nulla; sed Cognominis manifesta, in eo quod est *Sedentem à Dextris Potestatis*, id est, גבורה quod sexcenties apud Magistros inter cognomina usurpatur. Unde etiam in vulgatâ substituitur, *virtutis Dei*. Diligentiùs heic advertas illud de Jesabelâ & Nabotho u, ubi Maledictionis Dei, (nam proprii nominis mentio ibi nulla,) incusatur vir innocens, ut mortis fiat reus. Atque huc spectat illud x, *Nos Legem habemus, & secundum Legem nostram debet mori, quia Filium Dei se fecit.* Certè quod in Caiphæ Synedrio de Sanctissimo capite decisum est, (sed maximè ex odii præjudicio, quod decisionum rationes novare solet,) id ipsum in tumultuaria hac ad Pilatum responsione, id est, blasphemiæ in Deum eum reum fuisse, innui non videtur dubitandum. Non quod ipsis Messiam verum adeò aspernantibus, Filii Dei nomen eousque insolens haberetur, ut nullâ omninò notione id vellent sine blasphemia, cuiquam, præter ipsum Numen tribui. Nam בני האלהים *Filios Dei*, uti & Deos, dictos esse nunc Homines aliquot, (quâ de re etiam vide caput proximum,) nunc Angelos, ex ipsa sacra liquet scripturâ y; idque etiam juxta Ebræorum sententiam. Non aliter fere atque apud Gentiles *Iovis & Deorum Filii* subinde (præter Dæmones z) dicti heroës præ aliis longè eximii. Non divinitate Numinis, sed humanitatis tantùm excellentiâ sic eis, de quibus nomina ejusmodi usurpata sunt, interim per hyperbolen tributâ. At verò Judæis alia erat Filii Dei heic notio, quâ ipsum Dei Verbum seu λόγος, quem Chaldaice מימרא דיי vocabant a, ita designabatur, ut hac notione se quempiam facere aut dicere Dei Filium, non aliud ipsis haberetur quàm reverâ, non per hyperbolen, Deum

s D. Matth. 26. 63.
t Cap. 14. 64.
u 1 Regum. 21. 10.
x D. Ioã. 19. 7.
y Genes. 6. 2. ubi vide Versiones Iudæorum, Chald. Arabic. Hispan. Psal. 29. 1. 82. 2. Dan. 3. 25. Iob. 1. 6. Scholia ibi præter versionem Iudæorum Hispaniensium, & Pirke Rabbi Eliazer c. 22.
z Arist. Rhetoric. lib. 3. cap. 18. & Maxim. Tyrius dissert. 1.
a Vide Christ. Helvicum de Paraphras. Chaldaicis cap. 5. & in Systemate Controvers. Theologic. Elench. Iud. 2. Class. 3.

Deum se profiteri, adeoque, si falsum esset, Numen sanctissimum blasphemare. Atque ut בר נש *filius hominis* millies pro homine in Ebræorum commentariis occurrit, ita *Filius Dei* etiam in eorum heic ore pro ipso vere Deo. Atque huc sanè inprimis attinet illud Philonis Judæi ex more Hellenistarum suorum loquentis b; *ἀναγκαῖον γὰρ ἦν τὸν ἱερωμένον τῷ τοῦ κόσμου πατρὶ, παρακλήτῳ χρῆσθαι τελειοτάτῳ τὴν ἀρετὴν υἱῷ πρός τε ἀμνηστείαν ἁμαρτημάτων καὶ χορηγίας ἀφθονωτάτων ἀγαθῶν* *Necessarium enim erat*, (verba jam fecerat de *τῷ συνέχοντι καὶ διοικοῦντι λόγῳ τὰ σύμπαντα* *Verbo* seu *Ratione cuncta continente & dispensante* in Pontificis Rationali quod pectore gessit repræsentata,) *ut Sacerdos supplicaturus* seu potius *ut sic consecratus Patri omnipotenti, advocatum adhiberet perfectissimum virtute ejus Filium, tum ad peccatorum veniam, tum ad uberem in posterum gratiam impetrandam.* Sed de loco illo, quo, eò quod Filium Dei se fecit Jesus Christus, debuisse eum mori clamitarunt Judæi, præter interpretes obvios, vide virum præstantissimum Danielem Heinsium in Aristarcho c sacro. Quin nec illud observatu indignum, verba illa legis sacræ d קללת אלהים תלוי (quæ verti solent *maledictus à Deo, qui est suspensus*, seu *in maledictione Dei, qui est suspensus*) sumi à magistris perinde ac si ibi pœnæ auctarium blasphemiæ præstitueretur, id est, suspensio e post lapidationem; quasi vertenda essent, *qui Deum blasphemaverit, suspendendus est*, seu patibulo sub occasum solis (sic ajunt) post lapidationem affigendus. Ebræus scilicet, seu Judæus. Nam ad Proselytos domicilii hoc genus mortis non attinuit. Sanè ex hisce atque ceteris de blasphemia legibus jam antè memoratis, mirum non est, si in sententiarum, quale diximus, discrimine (saltem si Christi tempore discrimen erat sententiarum, quale tempore R. Meir) Judæi odio in Christum tàm acriter flagrantes, eligerent amplecterenturque eam, quâ quicquid in Dei Unitatem, Sanctitatem, Veritatem, Potestatem summam Blasphemia ipsis ullo modo videretur, morte luendum esset. Sed de Judicio illo ejusque appendicibus, plura in libro secundo de Synedrio Magno. Quòd verò laceravit seu discidit vestimenta Caiphas, ex more erat avito, *Consuetudinis Judaicæ est*, (inquit ad locum illum D. Hieronymus,) *cum*

b *De Vita Mosis lib. 3.*

c *Cap. 28. pag. 498.*

d *Deuter. 21. ult. & vide Epist. ad Galat. 3. 13. & videsis Io. Drus. Præterit. 4. ad D. Io. c. 19. 7.*

e *Gemar. Babylon. ad tit.* Sanhedrin *cap. 6. fol. 45. Maimonid. Halach.* AbodaZara *cap. 2. & Halach.* Sanhedrin, *c. 15. Moses Mikotzi precept: Affirmat. 103.*

ctum aliquid blasphemiæ & quasi contra Deum audierint, scindere vestimenta sua. Et Lyranus ibi; *Iste erat mos Iudæorum scindere vestimenta in signa doloris, quando audiebant blasphemiam divini Nominis.* Id liquet etiam, tum ex corpore Talmudico f, tum ex sacris literis. Et doloris signum hoc fuisse alibi g in Oriente, scimus ex Jobi historia. Sed Baronius h; *Hac consuetudine ceteri, haud tamen Sacerdotes, tenebantur; nam divina lege Sacerdotibus i vetitum erat, ne sua scinderent vestimenta. Sed Caiphas, illâ contemptâ, quo ceterorum astantium animos in Christi perditionem magis ac magis concitaret, furore quodam percitus, primus summorum omnium Pontificum, (quorum sit memoria,) sic sua vestimenta conscidit.* Ad eundem sensum alii. Atque eâ de re controversia subinde k agitatur. Quæ facilè sopita erit, si Talmudicorum placita penitiùs advertamus. Non solum leges sacras jam è Levitico indicatas, sed etiam alias l adhibent, dum de vestium laceratione Sacerdotibus interdicta loqvuntur. Sed eas intelligunt tantùm de vestibus Sacerdotalibus, quarum solus in sacris ministeriis m usus; unde & illud n המקרע בגדי כהונה לוקה, *Qui dilaceraverit vestes Sacerdotales, vapulabit.* Nec certè, reverentiæ & honoris causâ, fas erat cuiquam sive Sacerdoti sive laico, vestibus dilaceratis atrium, in Templo, Israelitarum ingredi. Alias autem vestes, seu amictum vulgarem, quem extra sacra gestabant ministeria Pontifices sacerdotesque, tàm ipsi, quàm alii cujuscunque generis Ebræi dilacerare o solebant, tum in luctu, tum blasphemiâ ex ore Israelitæ (non Gentili) sive in nomen tetragrammaton sive cognomen Dei aliquod auditâ, aliasque ob causas, veluti legis incendium, atque urbis templive sive excidium sive damnum aliquod insigne. Et expressim tradunt discrimen inter solennem Pontificis Vestium, quas diximus, dilacerationem, atque aliorum. Illi nempe dilacerandas ab ima atque anteriore parte versus summam, aliis à summa deorsum. Misna p; כהן גדול קורע מלמטה והדיוט מלמעלה *Pontifex dilacerat à parte imâ, Sacerdos gregarius à summa*, quemadmodum

f *Misn. tit* Sanhedrin *cap. 7. Gem. Babylon. ad tit.* Moed Katon *c. 3. fol. 26. a Hierosolymit. ib. fol. 83. a. Regum. 18. 37. & 19. 1. Isaia 36. 22. 37 1.*
g *Cap. 1. 20.*
h *Annal to. 1. A. Chr. 34.*
i *Levit. 10. 6. & 21. 10.*
k *Vide Petrū Cunæum de Rep. Hebr. li. 2. c. 3. Isaac.* Casaub. *Exercit. in Baron. 16. ann. 34. num. 37.*
l *Exod. 28. 32. & 39. 23.*
m *Videsis l. nost. 2. de successione in Pontif. c. 7.*
n *Gem. Babylonia ad tit.* Ioma *c. 7. fol. 72. a. adde Maimonid. hal.* Biath hammikdash *cap. 1. & Mos. Mikotz. prac. Negat. 398. & vide Maimo. halach.* Sanhedrin *cap. 19. ord. num. 18. & 34.*

o *2. Sam. 3: 31. Gemara Hierosolymitana ad tit.* Moed Katon *cap. 3. fol. 83. à Babylon. ad tit. eund. fol. 26. a Massec.* Semichoth *cap. 9. Maimonid. halach.* Abel *cap. 8. &* Aboda Zara *cap. 2. Videsis Aloysium Novarin. Schediasm. sacro-proph. lib. 9. cap. 26.* p *Tit.* Horajoth, *cap. 3.*

admodum & cæteri universi. Maimonides ובכלן קורע מלפניו ואם קרע מאחריו או מן הצדדין או מלמטה לא יצא ידי חובת קריעה אלא כהן גדול שהוא פורם מלמטה *Dilacerandæ omnes vestes ab anteriore parte. Qui autem à tergo, aut à latere, aut ab inferiore parte dilacerabat, is à ritu dilacerationis aberrabat. Quod tamen de Pontifice summo non est intelligendum, cui à parte inferiore dilacerandum erat.* Sed hisce missis, si juxta jam dicta Blasphemiæ verba, morte plectendus non erat quisquam, ex lege illa scripta, cujus interdicto, tam Proselyti domicilii, quàm Judæi continentur, nisi ipsum nomen Dei proprium, uti vocant, blasphemus verbis adhibuisset, & nihilominus pœna ea subeunda erat Proselyto domicilii quomodocunque blasphemiæ etiam incognomen reo, palàm sequitur, ex Interveniente Ebræis ac Proselytis ejusmodi jure, quod moribus superinductum est, ultimum supplicium ad Proselytum hujusmodi heic spectasse; uti etiam idem ad eum spectasse ex Jure utrisque Imperativo seu à Numine præscripto, si juxta sententiam illam R. Rabbi Meir ac Synedrii, cui Caiphas præerat, Blasphemiæ verba citra proprii nominis usum mortem mererentur. At verò, qui manu elatâ quid fecerat in Legem è Numeris capite superiori citatam, adeò ut aut Idololatriam profiteretur, aut suaderet, indeque juxta ibi ostensa, pro blasphemo in Dominum pariter haberetur, is si Judæus esset, ex Lege Civili q, si Proselytus domicilii, ex Interveniente Gentium jure, morte erat plectendus.

q Deuteron. 13. &c.

Cap. XIII.

De eo quod habetur apud Flavium Josephum, & Philonem *de* Diis Gentium non blasphemandis. *Magistrorum sententia de Lege Sacrâ, quâ* Deorum alienorum mentio *interdicitur.* Votum *aut* Juramentum Idoli Nomine. *Nonnullorum opinio, ne* Gentili, *ex lege sacra, licuisse* Deo suo *seu* Gentis suæ (*cujus cultui scilicet nondum renunciaverint*) qualicunque maledixisse.

Sed mirum est intereà, quod habet Flavius Josephus in Legum Sacrarum recensione v; βλασφημείτω δὲ μηδεὶς θεοὺς, οὓς πόλεις ἄλλαι νομίζουσι. Μὴ συλᾷν ἱερὰ ξενικὰ, μηδ᾽ ἂν ἐπωνομασ-

r Orig. Judaic. lib. 4. c. 8.

μένον

μηδεὶς ἢ ἵνα τοῦ θεοῦ κειμήλιον λαμβάνειν, *Nemo blasphemet deos, quos aliæ civitates Deos esse æstimant. Nec spolianda fana peregrina, nec donarium Deo cuiquam dicatum auferendum.* Atque alibi [s] hoc ait fuisse αὐτοῖς ἕνεκα προσηγορίας τοῦ Θεοῦ *eò quod Dei nomine indigitabantur.* Quinetiam Philo, Mosem, ait [t] vetuisse convicium in Deos, οὓς ἕτεροι νομίζουσι Θεοὺς εἶναι, μὴ κἀκεῖνοι διακινηθέντες ἃ μὴ θέμις φθέγξονται κατὰ τοῦ ὄντως ὄντος *quos alii existimaverint esse Deos, ne ipsi vicissim irritati prorumpant in voces nefarias in Deum O. Maximum, qui verus est.* Alibi item ipse [u] ex Mosis mente ait, deorum ejusmodi τῆς βλασφημίας ἀνέχειν ἀναγκαῖον ἵνα μηδεὶς ἐθίζηται τῶν Μωύσεως γνωρίμων σύνολως Θεοῦ προσρήσεως ὀλιγωρεῖν *blasphemiâ abstinendum, ne quis Mosis discipulus assuescat ullo modo appellationem Dei contemnere.* Ἀξιονικοτάτη γὰρ, inquit, ἀεὶ καὶ ἐπεραστότατος ἡ κλῆσις, *Nomen enim illud, & invictissimum semper est, & summo amore prosequendum.* Hæc si recipienda essent; sane Juris Gentium apud eos Imperativi caput singulare, idque satis insigne de Numinibus Gentium qualibuscunque, eorum Delubris & Donariis sacris, inde oriretur. Cæterum hæc maximè adversantur receptioribus vetustissimisque Talmudicorum sententiis. Neque apud Mosem reperiuntur. De contrario satis constat. Nam & Idola & quicquid Cultus extranei nomine veniebat, destruendum fuisse abolendumque, neque intra ditiones Israeliticas jure permittendum, ex sacris literis liquet, uti etiam ex iis, quæ juxta Talmudicos superiùs ostenduntur. Quod autem ad aliarum Civitatum seu Gentium Deos heic attinet; scimus quidem apud Hellenistas [x] legi Θεοὺς οὐ κακολογήσεις *Diis non maledices,* seu *Diis non detrahes,* uti Vulgata. Sed Deorum ibi notio habetur, qualis in illo [y] *Deus stetit in Synagoga Deorum. In medio autem Deos dijudicat; quousque judicabitis perversè?* Ita de Judicibus seu Principibus, non de fictitiis diis locus capiendus. Rectè de more apud Judæos loquendi Origines [z]; Judices inquit ἐλέγοντο εἶναι θεοὶ κατὰ τι πάτριον Ἰουδαίων ἔθος *Dii esse dicebantur ex more quodam Iudæis Patrio.* Ebræa sunt אלהים לא תקלל quod sanè ex nuda sermonis vi rectè posset verti, *Diis* seu *Deo* (ex pluralis numeri usu) *non maledices.* Sed expressim ibi Onkelus דיינא לא תקיל *Judicibus non maledices.* Consona est Paraphrasis Jonathani tributa:

[s] Adversus Apion. lib. 2.

[t] Lib. 1. de Monarchia.

[u] Lib. 3. de Vita Mosis.

[x] Exod. 22. 28.

[y] Psal. 82. 1.

[z] Contra Celsum. lib. 4.

buta. Judæi item Mauritanienses ها لما لا تشتم *Iudicibus non maledites*, quemadmodum & Saadias in Arabica sua, & Tawasius in Persica versione. Judæi item ibi Hispanienses *Juezes no maldigas*. Sed Salomon Jarchius ibi הרי ז׳ אזהרה לברכת השם ואזהרה לקללת דיין *ecce*, inquit, *tam interdictum hîc de Maledictione Nominis* seu *Numinis Sanctissimi, quàm de execratione Iudicis*. Alii [a] tantundem. Neque deest Rabbinus in hodiernis, qui Philonis illam, de Diis non maledicendis, velut ex lege Mosaica haustam sententiam satis [b] amplexetur. Atque ex hoc loco hallucinatum fuisse Josephum, sunt [c] qui opinentur. Et Baronius [d] de eo; *communis in dictum illud Exodi (Diis non detrahes) vulgata illa ferebatur interpretatio, ut neque in Deos Gentium obloquerentur*. Ad illud scilicet Alexandri de Apostolorum in Ephesô modestia, *Adduxistis* [e] *homines istos, neque sacrilegos, neque blasphemantes deam vestram*. Ita etiam intellexit olim præceptum illud in Exodo Julianus Apostata [f], quem refellit S. Cyrillus Deorum ibi nomine viros dignitate præcellentes contineri asserens. Quæ Christiani Scriptores hac de re habent, obvia sunt. Sed verò, tàm Josephum, quàm Philonem, par est ut credamus, potius illud suum de blasphemia in deos alienos ex alio hausisse Præcepto sacro, quod sequenti Exodi capite legitur, de diis alienis non nominandis seu memorandis. Nam & Josephus citato capite inter leges habet Mosaicas μὴ βλασφημεῖν *nec conviciandum*, judicibus præsentibus. Et Philonem ex præcepto illo suum sumpsisse, palàm facit ipse ejusdem verborum in libro tertio de vita Mosis contextus; quem vide. Præceptum autem Sacrum [g] de diis alienis non nominandis, seu memorandis ita se habet; שם אלהים אחרים לא תזכירו לא ישמע על פיך *nomen Deorum seu Dei aliorum non memorabitis; non audietur ex ore tuo*, seu ut codex Samaritanus לא הזכר ולא ישמע על פיך *non memorabis; nec audientur ex ore tuo*. Ubi Chaldæus habet ושום טעות עממיא וגו׳ *& nomen Idolorum Gentium non memorabitis &c.* Hellenistæ aliique Orientalium, juxta ac vertimus. Interpretatio autem legis hujus apud Magistros duplex ferè habetur. Alia quæ ad simplicem ipsum nominandi seu memorandi deos alienos actum attinet; alia quæ vota ac Ju-

[a] Gemar. Hierosolym. ad tit. Sanhedrin c. 14. fol. 45. a

[b] R. Simone Luzzato, nello Discorso circa il stato de gli Ebrei, Considerat. 13.

[c] Petr. Cunæus de Republic. Hebr. lib. 2. cap. 21.

[d] Annal. tom. 1. A. Chr. 57.

[e] Act. Apost. 19. 37.

[f] Apud D. Cyrillum, l. 7. in Iulianum.

[g] Exod. 23. 13.

ac Juramenta eorum nomine concipienda, præstanda, atque Societatem, qualis sine juramento mutuo rectè consistere nequeat, cum Gentili, dum Idololatra est, ineundam negat. In iis, qui primam tradunt, alii vetari volunt tantùm eorum nomina, quibus tributiur [h] eis divinitas aliqua, non autem propria nomina, quæ discriminis solùm gratiâ sine expressa divinitatis notione solent usurpari; veluti Moloch, Bel, Mars, & quæ sunt similia. Atque ita sanè legem hanc sacram explicat etiam Tertullianus [i]. Alii verò ne simplicem inter loquendum nominum eorum memoriam inde admittunt [k], אפילו בלא זכר אלהות *ne quidem tametsi divinitatis eorum mentio non fiat.* Adeo ut nec Chemosh, nec Milcom, nec Asima, id genus cetera in sacris literis deorum Gentium nomina sic memoranda esse doceant, sed cum contumeliâ seu probro tantùm designanda; veluti שקוץ או תועבת *Idolum seu abominatio* Moabitarum, Ammonitarum, Hamathitarum. Inde hi, illicitum, aiunt, dicere תעמד עמי ביום ע"ז פלונית *mecum moraberis die festo Idoli Gentibus culti N.* & similia. Sed & sunt, qui dum simplicem nominum usum vetari aiunt, legem nihilominus de Diis in sacris literis sparsim nominatis non intelligi asserunt. Unde Maimonides [l]; quem & sequuntur alii, כל ע"ז הכתובה בכתבי הקדש מותר להזכיר שמה כגון פעור ובל ונבו וגד וכיוצא בהן *Omnium Gentium Idolorum in sacris literis memoratorum fas est nomina memorare, veluti Peor, Bel, Nebo, Baal, Gad, & quæ sunt id genus cætera*; quæ & in scriptis Talmudicis passim occurrunt. Sed & in illis מרקוליס *Merkolis* pro Mercurio, alia item nomina paris apud Ebræos existimationis. Hoc verò genus in sacris suis libris non nominatum, memorari aliqui [m] aiunt nunquam, sine לשון גנאי seu contumeliosâ aliqua syllabarum, sive inversione, sive decurtatione, aliave ejusmodi notâ, quâ opprobrium ingeratur. Qui autem interdictum sacrum sumunt (atque receptior est hæc sententia) de non ineunda cum Gentili, dum Idololatra est, societate, illud intelligunt perinde ac si dictum fuisset, cum Gentili seu Idololatra Societatem minimè ineas, ne fortè inde adigatur ille ad jurandum per Deos suos, & tu sic in causa sis, ut velut Dii, seu non sine divinitatis charactere, ii non solùm memorentur, sed & habeantur. Atque illud

[h] *Vide Annot. ad Maimon. Halach* Aboda Zara *cap.* 5.
[i] *De Idololatria, cap.* 20.
[k] *R. Nachmanides in* Pirush Tora *fol.* 134. b. *Vide Gloss. Iarchii ad Exod.* 23. 13. *& ib. Paul. Fagium.*
[l] *Hal.* Aboda Zara *cap.* 5. *Mos. Mikotzi Prac. Neg.* 32. Shulcan Aruch *in* Iore dea, *cap.* 147.
[m] *Vide Mosem Mikotzi Prac. Neg.* 32 *& Paul. Fagium ad Exod.* 23. 13.

שלפיך quod *ex ore tuo* vertimus, interpretantur pro eo quod est, *pon te* seu ex ratione societatis ejusmodi à te initæ. Atque ex parili ratione, tum votum nuncupari nomine Idoli alicujus, tum juramentum per illud præstari ea lege volunt interdici. Maimonides n; הנודר בשם עבודה זרה והנשבע בה לוקה ש"נ ושם אלהים אחרים לא תזכירו אחד הנשבע בה לעצמו ואחד הנשבע בה לגוי ואסור להשביע הגוי ביראתו ואפילו להזכיר שבחם של ע"ז דרך שבועה אסור *Qui votum nomine Idoli concipit, & qui per illud jurat, vapulat. Nam & lex sacra est* o*, & nomen Deorum aliorum non memorabitis. Neque diversa est ratio ejus, qui sibi sic juraverit, & qui Gentili. Etiam nefas habetur adjurare Gentilem per id, quod is timet; & quidem memorare Idola seu cultum ejus sub ratione juramenti, pariter vetitum.* Subjungit autem paulò post Maimonides; ואסור לגרום לאחרים שידרו ושיקימו בשם עבודה זרה *In vetitis etiam habetur in causa esse, ut quis alio sive votum nomine Idoli concipiat, sive nomine ejus pactum confirmet* seu *juret*; quæ omnia partim item in Misna p, partim in Gemarà Babyloniâ occurrũt. Neq; aliter intelligunt illud Misnæ הנודר בשמו והמקיים בשמו עובר בלא תעשה *qui votum concipit, aut jurat nomine Idoli, præceptum negativum violat*, id est, Legem quam diximus de non nominandis diis alienis. Sed & verba illa Misnæ vir doctissimus vertit; *qui votum concipit in nomine ejus, atque id exsolvit nomine ejus, violat interdictum.* Pœna autem forensis, id est, heic verberum, non infligebatur ex hac lege, nisi ei, à quo, aut votum conceptum, aut juramentum præstitum fuerat Idoli nomine. Maimonides; ואינו לוקה אלא הנודר בשמה והמקיים בשמה והוא הנשבע בשמה *Sed nemo vapulat,* (ex legis jam dictæ violatione, qua ibi interpretatur,) *nisi qui votum conceperit, aut pactum cõfirmaverit, id est, qui juramentum præstiterit illius nomine.* Neq; enim Idololatriæ speciẽ faciebant hujusmodi sive Vota sive Juramenta. Neque divinitatem aliquam Idolis inde tribui existimabant. Nam sic supplicio ultimo punita fuissent, juxta capite primo dicta. In iis verò censebantur interdictis שאין בהן לא כרת ולא מיתת ב"ד שלוקין עליהן *quorum ob violationem* (in sacris literis) *neque Excisionis pœna, neque ultimum supplicium, quod forense est, præstituitur; sed ex more recepto verbera debentur.* Horum Numerus est CLXVIII. Simul alibi q à Maimonide series eorum exhibetur. Unde liceat heic obiter indiligentiæ in prole-

n *Halach.* Aboda Zara c. 5. & *Hal.* Sheluchin Weshothphin cap. 5.

Adde Mosem Mikotz. præc. Negat. 34.

o Exod. 23. 13.

p Tit. Sanhedrin ca. 7. & Gem. Babylon. ib. fol. 63. b.

q *Halach.* Sanhedrin cap. 19.

V gome-

gomenis ad libellum de Successionibus in Bona defuncti lapsum corrigere, ubi hâc de lege verba fecimus r. Numerum ibi, adjecto Denario, correctum sequatur, *Octavus (est) de* הנשבע בשמה *eo qui per nomen Dei alieni juraverit*, quod & fusius &c. Certè legis illius Sacræ interpretationi illi de juramento haud parum accedit versio vulgata. Etenim ea disertè, *Per nomen externorum Deorum non jurabitis, neque exaudietur ex ore vestro*. Ceterùm in sententiarum, quas diximus, Talmudicarum discrimine nihil reperitur, quod de alienis diis non blasphemandis apud Josephum & Philonem occurrit, omninò innitatur. Quin Magistri, qui *abominationis, rei execrandæ*, id genus alia contumeliæ nomina deorum mentioni (qui itidem mos est sacræ Scripturæ) adjici voluêre, planè non sine blasphemia eos à Judæis nominandos docent. Et exemplum est ea de re illustre in Historia sacra s de Elia & Baalis Prophetis. Atque ubi de abolendis Idolis, quæ ע"ז id est *Idololatria* nomine designare solent, loquuntur Magistri t, expressim interdum adjiciunt שצריך לכנות לה שם גנאי *oportere ei nomina contumeliosa & opprobria ingerere*. Ceterùm ex alia lege sacra obtinuit apud aliquos opinio, (quæ heic non prætermittenda,) Gentilium nemini licuisse, Numini patrio, seu quod ipse velut patrium coluerit, maledixisse. Quod de Gentili apud Ebræos, qui nondum solenni ritu Proselytus domicilii factus est, intelligendum. Verba sunt legis u superius etiam adducta, *quicunque maledixerit* אלהיו id est, *Deo suo, portabit iniquitatem suam*; ubi paraphrasis Uzielidi tributa habet שום כינוי אלהיה *cognomini Dei sui*. Hac locutionis formulâ interdici volunt nonnulli x, non solum cunctis mortalium Numinis sanctissimi ac Unici maledictionem; verum etiam Gentilibus, apud Ebræos, maledictionem Deorum, quos sibi adsciverant. Neminem scilicet Gentium Deo suo fictitio, cui nondum renuntiaverat, maledixisse, sine interdicti illius violatione; tametsi pœna mortis ibi præscripta ad eos tantùm attineret, (ut & verba legis posteà sonant) qui Deum verum, ejusque nomen sanctissimum blasphemarent. Sed disciplinæ Talmudicæ, seu quæ Magistris receptior est, quantum video, nimis est hæc dissona. Et de hisce hactenus.

r Edit. Lond. 1636. pag. 12. Lugd. Batav. 1638. pag. **3.

s 1. Reg. 18. 27.

t In Shulcan Aruch, *lib.* Iore Dea, c. 146. §. 15.

u Lev. 24. 15.

x Videsis Abarbinel in Pirush Tora fol. 267. col. 4. & Theodoretum, item Augustinū, & alios, ibi.

Libri Secundi FINIS.

DE

DE JURE NATURALI ET GENTIUM Juxta Disciplinam EBRÆORUM,

LIBER TERTIUS;

In quo dispicitur, utrùm ad *Cultum aliquem Divinum alium* præter eum, qui *Simplici* jam enarratorum binorum interdictorum (quà *Negativa* sunt) & quæ sequuntur Præceptorum reliquorum Noachidarum *Observatione continetur*, *obligari voluerint Ebræi* Noachidas seu *Gentiles*, & *ad Qualem*. Item *Qualis Proselyto domicilii* seu *Gentili Hierosolymis* alibive in *ditione Israelitica Cultus*, ex Jure Gentium sive Imperativo sive Interveniente, *Permissus*; *qualis Interdictus*. Et quid statuerint *Ebræi* de eo quod est, *an Sabbatum* seu *Septimus*, in dierum à rerum initiis periodis, *Dies Universo generi humano fuerit celebrandus*.

CAP. I.

Utrum in superiùs explicatis Interdictis binis, tàm Affirmativum quid de Cultu insuper Numini exhibendo, quàm Negativum de Idololatriæ & Blasphemiæ abstinentia, *ex Ebræorum seu Talmudica doctrina mente contineatur*.

Explica-

Xplicatis in libro superiori prioribus binis Noachidarum seu Naturalibus Interdictis, (idque quatenùs merè Inderdicta sunt seu Præcepta Negativa,) nimirum altero, quod de Cultu Extraneò seu Idololatria datum est, altero, quod de Maledictione Nominis Divini seu Blasphemia; unà cum Jure Gentium apud Ebræos ad utrumque, etiam in Negativis, spectante; consequens est, ut, priusquam transimus ad cetera, quibus mutua hominum inter se officia præstituuntur, dispiciamus, quid de Officio Cultuve alio (præter simplicem Negativis obedientiam præstandam, quâ quidem etiam cultum aliquem contineri nemo non videt) hoc vel illo ritu Numini à Noachide ultrà præstando heic velint Talmudici. Id est, ut videamus, quidnam Affirmativi in hisce Noachidarum præceptis circa Cultum Numinis contineri, sive docerent, sive admitterent. Etenim Cultum Extraneum universo humano generi fugiendum, uti pariter & Blasphemiam, ex superiùs traditis, voluisse eos liquet. Ceterùm ita nihil præter Negativum quid & Abstinentiam tradi forsan videatur. Nam utrùm Præceptum aliquod aliud hac de re affirmativum (excepto eo, quod est de simplici obedientia) quo obligentur Noachidæ, implicari inderdictis Idololatriæ ac Blasphemiæ innuerent, id est, utrùm insuper Colendum ex jure Hominum Communi vellent Deum Verum ac Benedicendum (nam de Sanctificatione Numinis, cujus oppositum faciunt Profanationem, jam antè [a] fusiùs dictum est,) non omninò sanè ex eis, quæ de Interdictorum sensu suprà allata sunt, fit manifestum. Neque sanè de Affirmativâ heic parte perinde ac de Negativâ, dum de Jure Noachidarum agunt, expressiùs agere solent. Cæterùm ritè perpensâ eâ, quam tradunt, disciplinâ, haud difficile est elicere, etiam Deum Verum Noachidis seu universo generi humano colendum, eos, idque ex Jure Naturali, voluisse, & cetera, quæ Cultum solent comitari, veluti Benedictionem, Amorem, Majestatis agnitionem, Gratiarum actionem, id genus reliqua, à cunctis eodem Jure præstanda. Jurium scilicet Noachidarum seu Naturalium de Officiis erga Numen ratio eis planè erat Duplex. Altera, quâ Rempublicam seu Ecclesiam Ebraicam ita spectabant, ut Proselyti domicilii, seu

[a] Lib. 2. cap. 10.

seu quod idem est, Noachidæ in Ebræorum ditione agentes ob eorum violationem essent ex sententia forensi seu Jure Gentium, sive Imperativo, sive Interveniente puniendi; cujus rei exempla habentur libro in superiori. Altera, quâ universum genus humanum ex Imperio Numinis atque pœna violationi inde, sed non ex sententia fori civilis, imminente, simpliciter obligari ad ea servanda volebant. Diffitendum quidem non est, ratione priori, Affirmativum quale diximus de Cultu seu Benedictione in memoratis Interdictis seu eorum materie contineri seu innui præceptum nullum. Neque enim docent Proselytum domicilii seu Gentilem in ditione agentem Israeliticâ, eò quòd non coleret Numen, sic fuisse puniendum; id est, Numen ab eo sive Formulâ sive tempore aliquo præstituto esse colendum, pœnamque simul ejusmodi præcepti violationi apud ipsos in foro civili imminere. Præter Idololatriam ac Maledictionem Numinis, nihil omninò ex Jure Naturali seu hominum omnium communi pro Crimine seu Delicto circa Sacra, quatenus scilicet Noachidas solùm ea respiciebant, in foro, quoties sistebetur Proselytus domicilii seu Gentilis ejusmodi, ipsis est habitum. Adeoque Præcepto Noachidarum de Cultu affirmativo ibi locus nullus. Posteriori autem ratione, sensus eorum proculdubiò erat; obligari quidem tum Proselytos domicilii, tum reliquum genus humanum ad Cultum divinum: Quem tamen si non præstarent, Numinis solius expectandam esse, non civilem, vindictam. Quoniam verò hujusmodi Juris usus forensis in eo, quod Negativum erat, interdicti formulâ conceptum, omninò versabatur, ideò passim negativè seu de Abstinentia Idololatriæ ac Maledictionis, non pariter affirmativè seu de Cultu exhibendò aut Benedictione, in Commentariis eorum, præcepta hæc, quæ ad officia erga Numen singularia spectant, solent exprimi. Ita interim, ut pariter credendum sit, etiam ex ipsa Negatione Idololatriæ ac Maledictionis seu Blasphemiæ, Affirmationem de Cultu & Benedictione Veri Numinis simul voluisse eos insinuari. Nimirum Cultum qualemcunque Divinum adeò in universum præstari solere, ut nemo sit hominum, mentis non depravatissimæ, qui eum rei alicui, Divinitatis nomine, non præstiterit, seu duxerit præstandum.

standum. Id est, aut Cultum Verum, aut Falsum seu Extraneum. Atque ita & Falsi Cultûs interdicto, cujus simpliciter ac Negativè sumpti in foro apud eos solùm ratio habebatur, breviusculè concepto, Verum consequenter ac Affirmative imperari generi humano à Numine (tametsi non sub pœna ex ipsorum fori sententia infligenda) volebant. Adeo ut sensus esset, idque ab ipsa rerum origine seu tempore Interdicti, uti aiunt illi, dati; Deos alienos non habendos seu colendos esse, sed tantùm Deum illum Unicum ac Verum, secundum id etiam, quod habetur in fronte Decalogi. Nam & quod legitur ibi *de non habendis diis aliis*, interpretantur subinde etiam Magistri [b] quemadmodum & scriptores Christiani, velut de Cultu vero Deo exhibendo, à Numine pariter, & satis expressim dictum. Quin & *aliorum* nomen, uti & *Alieni* in *Cultûs Alieni* seu *extranei* vocamine, ita Exceptivi, veluti *nisi*, *præter*, *sed*, vim innuit, ut quod excipitur seu Verus Deus ejusque cultus ex locutionis formulâ satis affirmativè contineri possit. Juxta ferè receptius illud apud Jurisconsultos; *Promitto* [c], *quòd nunquam aliam accipiam uxorem nisi te*, sponsalia contracta esse, perinde ac si dictum fuisset, *in uxorem te accipiam*. Quæ vocabula à nonnullis controvertuntur quidem, dum de sponsalitio contractu agitur; verùm non quod vim Exceptivi affirmativam omninò quis simpliciter neget, sed quòd non in vulgi collocutionibus, unde hujusmodi fieri assolent contractus, perinde ac in legibus ac decretis ex graviori prudentum sermone natis, Exceptivi ejusmodi vim solùm admitti velint, nec sanè immeritò, aliqui. Nec prætereundum est heic illud Naamanis Syri, qui velut Proselytus domicilii Cultu extraneo renuntians, *servus tuus*, inquit Elisæo [d], *non faciet ampliùs Holocaustum & Sacrificium Diis* seu *Deo alieno*, seu *alio præter Dominum*; quasi dixisset, *sed faciam Domino*. Sed ut hæc jam dicta rectè capiantur, & quid de Noachidarum ad Cultum Numini præstandum obligatione, (quà Benedictionis obligationem involutam esse nemo non videt,) senserint Ebræi, liquidò satis constet, fusiùs est agendum, & res altius repetenda. Tria igitur sunt primò heic consideranda. Primum, Cultûs Divini, legitimi scilicet ac Deo vero & unico citra Idololatriam exhibiti, qui ab ipsis

b *Videsis Isaac. Abarbinel lib.* Rosh Amanac. 7, &c.

c *Alexand. 5. Consil. 152. 156. Decian. Consil. 133. Albericus Gentilis de Nuptiis, lib. 2. cap. 9.*

d 2 *Reg. 5. 17.*

rerum Initiis usque in tempora Mosaica ubicunque locorum, & dein extra Territorium seu ditionem Israeliticam Noachidis, florentibus Ebræorum rebus, in usu fuit, Genera, Tempora, Loca. Secundum, Cultûs illius, qui Ebræis post Legem datam in usu, Genera, item Tempora & Loca. Tertium denique, qualisnam Cultus ex Jure Ebræis Gentibusque aliis Imperativo aut Interveniente, sive Proselytis Domicilii seu Noachidis in Ebræorum ditione agentibus, sive exteris aliis, qui tametsi ibi non agerent, sacris nihilominus citra Judaismum Hierosolymitanis misceri subinde cupiebant, Interdictus sit; Qualis item Permissus; & quare Cultus aliquis sic, sive Permissus, sive Interdictus. Nam ex his, ut oportet, diligentiùs perpensis, etiam & Obligationem, quâ ad Cultum divinum obstringi Noachidas, utcunque in foro ab ipsis ob violationem non puniendos, sed Numinis vindictæ relinquendos, innuerent, absque difficultate eliciemus.

CAP. II.

Proponuntur aliquot, quæ Capitis superioris Disquisitioni inserviant. Cultûs simplicioris Numinis Veri *à rerum initiis usque in Mosaica tempora, ac dein ejus qui* aliis præter Ebræos, *dum stetit eorum respublica,* Gentibus in usu, *Consideratio brevis.*

Uod ad Cultûs divini, quo usi sunt Noachidæ eorumque decessores vetustissimi, Genera heic attinet; scimus paulò post ipsa rerum initia Cultum divinum per Oblationes exhibitum, ut in sacrificiis Abelis & Caini. Adæ item similis tribui solet, idque ex eo, quod tunicas haberet [e] ipse & Eva pelliceas. Oblationum autem Abelis & Caini, hujus frugum, illius pecorum, ratio traditur in vetustis Orientalium aliquot Christianorum monumentis. Utrosq; nimirum ex Adæ patris monito sacrificâsse, cum contenderent de Sororum conjugiis, atq; eam deperiret Cainus, quam ei conjungi nefas pronunciârat pater. Nam cum Abele gemellâ natam Avvinam, cum Caino Azronam aiunt. Hanc autem

[e] Genes. 3, 2.

autem sibi in uxorem jungere voluisse Cainum, refragante Ada, & Avvinam ei, uti & Azronam Abeli, (ne alteruter suam haberet gemellam,) destinante, & demum ad hunc modum utrumque monente, خذا من ثمار الارض ومن اولاد الغنم واطلعا الي راس هذا الجبل المقدس * وقربا قربانكما * وحينين تاخذا نساكما * فحمل قابين من ثمار ارضه بقرابين الله طيبة نقية * فحمل هابيل من ابكار غنمه بقرابين الله طيبة نقية * فبينما هما طالعان الي راس الجبل لن دخل الشيطان في قابين ان يقتل اخاه هابيل من اجل ازرون اخته * ومن اجل هذا لم يقبل الله قربان قابين * ولما قدما قرابينهما قبل الله قربان هابيل ولم يقبل قربان قابين *Sumite vobis ex fructu telluris, & ex fœtu gregis, & ascendite in montis hujus sancti cacumen, & offerte oblationes vestras, atque tum accipietis uxores vestras. Attulit autem Cainus è frugibus terræ suæ oblationem Dei opimam mundamque. Abel ex primogenitis gregis oblationem opimam mundamque. Cum autem simul ascendebant in montem, Diabolus suggessit Caino, ut interficeret fratrem suum Abelem, ob Azronam sororem suam; unde fiebat, ut non acciperet Deus oblationem Caini. Et cum offerebant oblationes suas, accepit Deus oblationem Abelis; Caini verò respuit.* Ita scilicet Saidus Batricides Patriarcha ante annos septingentos aut circiter Alexandrinus. Et apud Ebræos [f] sanè de gemellis illis ac Caini in fratrem ob gemellæ suæ amorem malevolentia, parilis ferè habetur narratio. Noachum autem, altari extructo [g], obtulisse holocausta legimus, nec Abrahamum [h] semel & Jacobum [i] aras erexisse. Preces [k] item, Benedictiones, Adorationes, Sacrificia, Vota in Intervallo illo habentur, quod Legem Mosaicam antevertens ad Noachidas generisque humani universitatem pariter attinuit. Primogenitorũ tunc temporis sacerdotia, de quibus alibi egimus [l], prætermitto. Et Jumenta pariter omnia, Feræ, Volucria sine sexûs discrimine, aut vitii corporis ratione, altari satis idonea

[f] *Apud R. Eliezer in* Pirke *cap. 21.*

[g] *Genes. 8, 20.*

[h] *Ib. 12. 7. & 13. 18.*

[i] *Ibid. 22. 5. 13. & 28. 18. & 33. 20. & 35. 1.*

[k] *Genes. 14. 20 & 20. 17. & 28. 20. & vide 6. ult. Job. 42. 8.*

[l] *De Successione in Pontific. lib. 1, c. 4.*

שלפיך quod *ex ore tuo* vertimus, interpretantur pro eo quod est, *post te* seu ex ratione societatis ejusmodi à te initæ. Atque ex parili ratione, tum votum nuncupari nomine Idoli alicujus, tum juramentum per illud præstari ea lege volunt interdici. Maimonides n; הנודר בשם עבודה זרה והנשבע בה לוקה ש"נ ושם אלהים אחרים לא תזכירו אחד הנשבע בה לעצמו ואחד הנשבע בה לגוי ואסור להשביע הגוי ביראתו ואפילו להזכיר שמה שלא דרך שבועה אסור *Qui votum nomine Idoli concipit, & qui per illud jurat, vapulat. Nam & Lex sacra est* o; *& nomen Deorum alienorum non memorabitis. Neque diversa est ratio ejus, qui sibi sic juraverit, & qui Gentili. Etiam nefas habetur adjurare Gentilem per id, quod is timet; & quidem memorare Idola seu cultum ejus sub ratione juramenti, pariter vetitum.* Subjungit autem paulò post Maimonides ואסור לגרום לאחרים שידרו ושיקימו בשם עבודה זרה *In vetitis etiam habetur in causa esse, ut quis alio sive votum nomine Idoli concipiat, sive nomine ejus pactum confirmet* seu *juret*; quæ omnia partim item in Misna p, partim in Gemarâ Babyloniâ occurrũt. Neq; aliter intelligunt illud Misnæ הנודר בשמו והמקיים בשמו עובר בלא תעשה *qui votum concipit, aut jurat nomine Idoli, præceptum negativum violat*, id est, Legem quam diximus de non nominandis diis alienis. Sed & verba illa Misnæ vir doctissimus vertit; *qui votum concipit in nomine ejus, atque id exsolvit nomine ejus, violat interdictum.* Pœna autem forensis, id est, heic verberum, non infligebatur ex hac lege, nisi ei, à quo, aut votum conceptum, aut juramentum præstitum fuerat Idoli nomine. Maimonides; ואינו לוקה אלא הנודר בשמה והמקיים בשמה והוא הנשבע בשמה *Sed nemo vapulat* (ex legis jam dictæ violatione, quã ibi interpretatur,) *nisi qui votum conceperit, aut pactum cõfirmaverit, id est, qui juramẽtum præstiterit illius nomine.* Neq; enim Idololatriæ speciẽ faciebant hujusmodi sive Vota sive Juramenta. Neque divinitatem aliquam Idolis inde tribui existimabant. Nam sic supplicio ultimo punita fuissent, juxta capite primo dicta. In iis verò censebantur interdictis שאין בהן לאו כרת ולא מיתת ב"ד שלוקין עליהן *quorum ob violationem* (in sacris literis) *neque Excisionis pœna, neque ultimum supplicium, quod forense est, præscribitur; sed ex more recepto verbera debentur.* Horum Numerus est CLXVIII. Simul alibi q à Maimonide series eorum exhibetur. Unde liceat heic obiter indiligentiæ in prolegome-

n *Halach.* Aboda Zara *c.5. & Hal.* Sheluchin Weshotphin cap. 5. *Adde Mosem Mikotz. præc. Negat.* 32.

o *Exod.* 23. 13.

p *Tit.* Sanhedrin *cap.7. & Gem. Babylon. ib. fol.* 63. b.

q *Halach.* Sanhedrin *cap.*19.

gome-

gomenis ad libellum de Successionibus in Bona defuncti lapsum corrigere, ubi hâc de lege verba fecimus f. Numerum ibi, adjecto denario, correctum sequatur, *Octavus est de* הנשבע בשם *eo qui per nomen Dei alieni juraverit*, quod & fusius &c. Certè legis illius Sacræ interpretationi illi de juramento haud parum accedit versio vulgata. Etenim ea disertè, *Per nomen externorum Deorum non jurabitis, neque audiatur ex ore vestro*. Ceterùm in sententiarum, quas diximus, Talmudicarum discrimine nihil reperitur, quod de alienis diis non blasphemandis apud Josephum & Philonem occurrit, omninò innitatur. Quin Magistri, qui *abominationis, rei execrandæ*, id genus alia contumeliæ nomina deorum mentioni (qui itidem mos est sacræ Scripturæ) adjici voluêre, planè non sine blasphemia eos à Judæis nominandos docent. Et exemplum est ea de re illustre in Historia sacra s de Elia & Baalis Prophetis. Atque ubi de abolendis Idolis, quæ ע"ז id est Idololatriæ nomine designare solent, loquuntur Magistri t, expressim interdum adjiciunt שצריך לכנות לה שם גנאי *oportere ei nomina contumeliosa & opprobria ingerere*. Ceterùm ex alia lege sacra obtinuit apud aliquos opinio, (quæ heic non prætermittenda,) Gentilium nemini licuisse, Numini patrio, seu quod ipse velut patrium coluerit, maledixisse. Quod de Gentili apud Ebræos, qui nondum solenni ritu Proselytus domicilii factus est, intelligendum. Verba sunt legis u superius etiam adductæ, *quicunque maledixerit* אלהיו *id est, Deo suo, portabit iniquitatem suam*; ubi paraphrasis Uzielidi tributa habet שום כינויי אלהיה *cognomini Dei sui*. Hac locutionis formulâ interdici volunt nonnulli x, non solum cunctis mortalium Numinis sanctissimi ac Unici maledictionem; verum etiam Gentilibus, apud Ebræos, maledictionem Deorum, quos sibi adsciverant. Neminem, scilicet, Gentium Deo suo fictitio, cui nondum renuntiaverat, maledixisse, sine interdicti illius violatione; tametsi pœna mortis ibi præscripta ad eos tantum attineret, (ut & verba legis posteà sonant) qui Deum verum, ejusque nomen sanctissimum blasphemarent. Sed disciplinæ Talmudicæ, seu quæ Magistris receptior est, quantum video, nimis est hæc dissona. Et de hisce hactenus.

Libri Secundi FINIS.

r *Edit. Lond. 1636. pag. 12. Lugd. Batav. 1638. pag. **3.*

s *1. Reg. 18. 27.*

t *In* Shulcan Aruch, *lib.* Iore Dea, *c.* 146. §. 15.

u *Lev. 24. 15.*

x *Videsis Abarbinel in* Pirush Tora *fol. 267. col. 4. & Theodoretum, item Augustinū, & alios, ibi.*

DE

cuntur. Atque illic à Semo & Melchisedeco repositum juxta mandata illa Adæ Corpus ibi postea narratur. Sed de Cultu Divino Temporum vetustissimorum, seu quæ Mosem præcedunt, consulas Jacobum Bolducium in libris [q] de Ecclesia ante Legem, Joannem Cloppenburgium in Sacrificiorum Patriarchalium Schola, Paulum Burgensem in Scrutinio [r] Scripturarum, præter Alexandrum Alensem [s], Scriptores ad Genesin obvios, & qui de Sacrificio Missæ scriptitant nonnullos. Accedant heic varii in Libaminibus, Frugibus, Hostiis, Aromatibus, aliis Numini Vero offerendis ritus, quos usurpabunt Philosophi aliquot Gentilium seu viri cordatiores, Deorum multitudinem non omninò re, utcunque nomine (quod pluraliter passim Ebraicè usurpari etiam in Sacris literis, dum unicus Deus O. M. innuitur, nemo nescit) admittentes. Seculis illis nempè ac Regionibus, quibus Cultûs formulæ nondum [t] à Numine expressius præscriptæ. Apud Græcos veteres ac Latinos (præter singulares aliquot Lustrationum ac Februationum, sine Oblatione, ritus, Supplicationes, Initia, id genus alia ad Cultum spectantia) Bina Sacrificiorum genera illa sexcenties occurrunt, quæ ab exemplo vetustissimo Abelis & Caini in genus humanum manasse non immeritò sanè existimant viri docti [u]. Alterum Cruentorum, veluti Victimarum, seu Hostiarum; quale Abelis fuit; alterum Incruentorum, veluti Frugum; quale Caini, id genus alia. Et utrumque in Panis & Casei oblatione ritè conjungi exhiberique volebant Hæretici quidam prisci, Artotyritæ inde [x] dicti. Sed de Sacrificiis Gentilium fusiùs Lucianus iu Prometheo, Porphyrius in libris de Abstinentia animalium, alii tum veteres tum recentiores, qui de eis Volumina conscripsère integra. Et Gentium Sacrificia ejusmodi tàm Ilastica atque Expiatoria seu Purgatoria quàm Eucharistica, passim liquet tum apud autores omnium manibus tritos, tum ex dedicationum altarium formulis; quarum exempla ampliora tametsi habeamus satis pauca, ex eis nihilominus, quæ extant, mentem Dedicantium, adeoque Sacrificantium elicere non ita est difficile. Digna est, quæ ad hanc rem observetur, Ara illa Jovi O. M. sub Annum Christi CXXXVII Salonæ in Dalmatia dedicata [y], Cn. Domitio Valente

q *Lib. 1. cap. 1. cap. 2. lib. 2. cap. 5. &c.*

r *Part. 2. dist. 3. cap. 11.*

s *Sũma part. 4. membr. 1. 2. 3. 4. & 5.*

t *Videsis S. Thom. 2. secunda quæst. 83.*

u *Fortunius Licetus, in Encyclopædia ad aram Nonarii Terrigenæ, cap. 9. pag. 96. & 97.*

x *Guido de Perpiniano hæres. 28.*

y *Apud. Ian. Gruter. pag. 23. num. 12. & Rosinum Antiq. Rom. lib. 2. cap. 2. Barnab. Brissonium, Formularũ lib. 1.*

Valente Duumviro, præeunte C. Julio Severo Pontifice. Verba, quæ huc spectant, sunt; *Hanc Tibi aram Iupiter Opt. Max. Dico Dedicoque, uti sis volens Propitius mihi Collegisque meis, Decurionibus, Coloniis, Incolis Coloniæ Martiæ Iuliæ Salonæ, Conjugibus, liberisque nostris.* Ipsa, ni fallor, ara jam Patavii visitur. Sæpius item *ex voto* & *pro salute* nunc dedicantis & suorum, nunc Principis atque aliorum dedicationes ejusmodi factæ. Et in universum hâc de re Paulus Burgensis Episcopus, exjudæus z; *In qualibet ætate, & apud quaslibet hominum nationes semper fuit aliqua Sacrificiorum oblatio. Quod autem est apud omnes, naturale est. Hujus autem rei ratio est. Nam sicut in rebus naturalibus, inferiora naturaliter suis superioribus subduntur; ita etiam naturalis ratio dictat, ut secundum naturalem inclinationem homines ei, quod est supra omnes, subjectionem & honorem exhibeant secundum modum homini convenientem. Qui quidem modus est, ut sensibilibus signis utatur ad exprimendum interiorem conceptum, sicut ex sensibilibus cognitionem accipit invisibilium. Unde ex naturali ratione procedit, quòd homo sensibilibus rebus utatur, offerens eas Deo in signum subjectionis & honoris ad similitudinem eorum, qui Dominis suis aliquid offerunt in recognitionem Dominii.* Sic ille uti & S. Thomas a. Alii tantundem non rarò. Fuêre etiam in Sacrificiis Gentium aliquot, Hostiæ Humanæ, quod pueri sciunt; Eæque, ut nonnulli voluêre, ex Ebræorum aliquo ritu per imitationem desumptæ. Sed ea de re plura, libro quarto, ubi Caput de Homicidio tractatur. Atque ut Noachidis seu Gentilibus Cultûs Genera sic variabant, ita etiam Tempora & Loca. Nam similiter, pro diversitate morum, alia atque alia ab ipsis pro arbitrio Festa instituta observataque; alia item atque alia Fana, Delubra, Altaria, Cultui sacrata. Et spontaneæ Oblationes ritusque alii Sacri quoquo Tempore ac Loco ferè pro re natâ adhibiti.

z *Scrutinii Scripturarũ part. 2. dist. 3. cap. 11.*

a *Secunda quæst. 85. art. 4.*

Cap. III.

Cultus Divini, *qui Ebræis ex Lege Sacra in usu*, Generum, Temporum, Locorum *Synopsis. Horum quænam, sive* Permissa, *sive* Interdicta Proselytis Domicilii *seu* Gentilibus in ditione Israelitica, *summatim indicatur.*

Nn Quod

Uod ad Secundam heic Distributionis partem attinet, seu ad Cultum Ebræis ipsis in usu; Genera quidem ejusdem, nemo nescit, fuisse perquàm multiplicia. Ea partim in Precibus, Adorationibus, Benedictionibus, Gratiarum actionibus visuntur; partim in Victimis, Sacrificiis, Oblationibus Præstationibusque in Corpore Mosaico memoratis, præter Solennem cessationem à laboribus, & obedientiam insuper, quâ & Præceptorum Corpus reliqvum erat observandum. Preces autem, Adorationes, Benedictiones, Gratiarum actiones considerantur heic, aut quà simplex in eis Cultus habitus, aut quâ ritus singulares insuper Ebraici ipsis, sive ex Lege scripta, sive ex moribus superindictis conjuncti sunt. Similiter Sacrificiorum, Oblationum, ac Præstationum, atque actuum Sacrorum multiplicium, qui ipsis in usu, ratio ineunda est duplex; aut quà ex humani generis usu solenniores erant, spontaneæ ac simpliciores, aut quà adjecta habuere Jussa, Ceremonias, ritusque Ebræis peculiares. In Priori genere censebant ipsi Holocausta plane Spontanea, tum quæ Sacris usibus reliqua, sive ex Voto, sive ex Donatione ultrò ac simpliciter addicta sunt. Posterioris generis exempla habentur in Libaminibus, Pacificis, Expiatoriis, quorum & ritus varii Ebræis præscripti sunt, & finis, præter Simplicem Cultum, diversimodè etiam peculiaris; quemadmodum insuper in annuis dimidiorum siclorum pensitationibus, decimationibus, agni Paschalis comestionibus, Primogenitorum Consecrationibus, & quæ sunt ejusdem commatis ceteris. Quod ad Tempora autem spectat hujusmodi Cultûs; Dies Festi, præter Jejunia, fuere ipsis non pauci, veluti Sabbatum seu Septimus quisque in periodo dierum à rerum conditu putatorum dies, dies Paschales, Neomeniæ, Scenopegia, alii nemini ignoti. Sacrificia item matutina & vespertina. Preces pariter quotidiè cum Gratiarum actionibus effundendæ. Etiam & Horæ Precum, uti apud Christianos Canonicæ, ipsis peculiares. Preces enim, Benedictiones, Gratiarum actiones ac Celebrationes Numinis etiam in Legibus sacris jussas

ajunt,

ajunt, veluti ex illa [b] ועבדתם את יהוה אלהיכם *& servietis Dominum Deum vestrum*, seu *Coletis* &c. & ex illo [c], *ut diligatis Dominum vestrum, & serviatis ei toto corde vestro, & tota anima vestra*, seu *colatis eum toto* &c. Et in Sapientum scitis [d] habetur אתו היא עבודה שבלב זו תפלה *Cultum cordis esse precationem*. Id verò, quod hoc nomine præstandum volunt, sic describunt, שיהא אדם מתחנן ומתפלל בכל יום ומגיד שבחו של הק"בה ואחר כך שואל צרכיו שהוא צריך להם בבקשה ובתחנה ואחר כך נותן שבח והודיה לה' על הטובה שהשפיע לו כל אחד לפי כחו *ut homo quotidiè supplicationibus & deprecationibus utatur, & laudes Dei Benedicti exprimat, & dein ea, quæ sibi sint necessaria, petitionibus & deprecationibus postulet; quo peracto, etiam profiteatur cum Numinis laudibus Bona ab eo ubersim accepta, quantum fieri potest, etiam singula.* Quoniam autem Tempora Precibus & Gratiarum actionibus hujusmodi in Lege sacra neutiquam præstituuntur, ideò ex Majorum [e] sancitis inolevit, ut Tempora Precum jugis Sacrificii Tempora imitarentur, adeoque Matutinum contineretur intra quatuor horas inæquales à Solis ortu, & Vespertinum horâ dimidiâ post nonam inciperet. Prætermittimus discrimen ex adjectitiis Festorum sacrificiis ortum, quod explicant Talmudici alique [f]. Victimarum autem & Libationum Locus Tabernaculum & Templum Ebræis erat. Et sunt in Pentateucho peculiares de Loco leges [g]. Precibus & Benedictionibus nullibi non usi sunt, nisi loci immunditiesobstaret. Jam verò tametsi nihil magis inculcant, quàm Legis Mosaicæ corpus integrum esse [h] מורשה קהלת יעקב *hereditatem ac peculium Ecclesiæ Iacob*, adeoque sibi proprium faciunt, nec Gentibus aliis pariter à Numine datum; nihilominus Gentes alias ipsis non subditas, nec in Judaismum receptas, ex eodem, velut ex optimo archetypo, sibi leges seu Legum exempla non pauca sumsisse, ritusque Mosaicos sæpius, ut reverà se res habuit, tam in Sacris, quàm Profanis imitatas esse gloriantur. Neque enim ita sibi Proselytisque suis proprium id corpus fecêre, quin semper fas fuisse opinarentur, exteris qualibuscunque (modo Proselytos Domicilii excipias, de quibus statim) ex eodem Juris capita, pro arbitrio, sibi fingere. Non aliter atque Anglis, aut Gallis fas est, (quod nemo non videt,) ex Italorum aut Hispanorum, his vicissim ex

b *Exod.* 23. 25

c *Deut.* 11. 13.

d *Gemar. Hierosolym. ad t.* Beracoth *cap.* 4. *fol.* 7. *col.* 1. Sepher Siphri *col.* 140. *Maimonid. Halach.* Thephilla Webarceth Cohenim *cap.* 1.

e *Misn. tit.* Beracoth *c.* 4. *Maimon. Hal.* Thephilla Webarcoth Cohenim *cap.* 3.

f *Moses Mikotz. Præc. affirm.* 19. *Samuel Petitus Variar. Lect. lib.* 1. *cap.* 5.

g *Deut.* 12. 5. & 16. 2. & *sq.*

h *Deut.* 33. 4.

 illorum

illorum legibus & moribus ea pro re nata & libitu desumere, sibique sua seorsim potestate ac imperio sancire, quæ rerum suarum administrationi fuerint accommodatiora. Cum intereà alteros alterorum, quà alterorum, legibus neutiquam teneri, uti nec Gentes alias Judaicæ legis Corpore, quà Judaicæ, obligatas esse sit manifestum. Huc spectat illud, quod per hyperbolen fortè, sed quæ hac in re mentem eorum satis aperit, traditur de Lege Mosaica cippis seu columnis i inscripta, idque lingvis Septuaginta, (quo numero Gentium universarum lingvas solent denotare,) atque inde à Gentibus, velut divinum sibi in rebus ordinandis exemplar, descripta. Sic enim de lege sic inscripta aiunt Talmudici k; בכל יום ויום אומות העולם משלחין נוטריהן ומשיאין את התורה שהיתה כתובה בשבעים לשון *Indies Gentes mundi miserunt notarios* seu *Scribas suos, qui sibi adferrent legem scriptam in lingvis Septuaginta.* Et נתן הקב"ה בינה בלב כל אומה ואומה והשיאו את התורה שהיתה כתובה בשבעים לשון *Dedit etiam Deus O. M. intelligentiam cordi singulæ gentis, ut procuraret sibi legem illam* (ejusdem Exemplar) *lingvis Septuaginta conscriptam.* Consonum & illud est, quod habent l de ipsa legis datione, per hyperbolen etiam dictum, קולו הולך מסוף העולם ועד סופו *Legem dantis vox exivit ab altera extremitate Mundi ad alteram.* Neque hisce obstat omninò, quod habetur in Calendario Judaico de Jejunio ob Pentateuchum Græcè ab Interpretibus Septuaginta sub Ptolemæo Philadelpho versum quotannis observando, Scilicet ad octavum diem mensis Tebeth, (qui Decembri nostro fermè respondet,) *Jejunium. Scripta est lex Græcè diebus Ptolomæi Regis. Tenebræ triduo per totum orbem.* Nam ad diem viii Tebeth spectat illud Jejunium, ut ritè collocatur à Josepho Scaligero m, Francisco Ribera n, aliis; non ad diem secundum, ubi perperàm Gilberdus Genebrardus o, & ejusdem sequax Paulus Guldinus p posuêre. Dum autem se graviter cruciant Magistri aliquot ad causam Jejunii hoc nomine sic memorati eliciendam, atque aliam aliamque ejusdem & Tenebrarum pro timore summo, mentionis afferunt, nullam omninò in eo ponunt, quod aut nefas esset, aut lugendum, Legem sibi peculiarem cum Gentibus aliis, per ejusmodi versionem, communicari. Quâ de re videsis, quæ adnimadverterunt Samuel

i Vide Deuteron. 27. 8. & Iosua 8. 32. & Magistros ibi.

k Misna, & Gemara Hierosolymitana ad tit. Sota c. 7. fol. 21. col. 4. bal. 5. & Videsis Seder Olam Rabba c. 11. & Leŭi Ben Gersom, & D. Kimchium ad Iosua 8.

l Gemar. Babylon. ad tit. Zobaçim cap. 14. fol. 116. a unde intelligendus Salomō Iarchius ad Psal. 29. 7. & vide Gemar. Babylon. ad tit. Aboda Zara cap. 1. fol. 2. & Ioseph Albo in Sepher Ikarim part. 1. cap. 20.

m Calend. Iudaic. in Canon. Isagogic. lib. 1. pag. 42.

n De Templo L. 5. pag. 21.

o In Calend. Iudaico.

p Refutatione Elenchi Calendarii Gregoriani Lib. 5. cap. 12.

Petitus q, & Joannes Morinus r. Quin apud Philonem s expressum legimus, Festum quotannis in Pharo insula ubi πρῶτον τῆς ἑρμηνείας ἐξέλαμψε *primo versio illa effulsit*, non solùm à Græcis, sed & Judæis ipsis ideò celebratum. Legis igitur suæ seu Mosaicæ capita Judæi Gentibus aliis, quæ sibi subditæ non sunt, nunquam ita inviderunt, ut ejusdem, velut exemplaris optimi, usum eis pro libitu, atque ut res eorum postularent, non usquequaque licitum esse juxta jam dicta arbitrarentur. Quod ita de gentibus locisque extra ditionem Israeliticam dictum; aliter se multò habuit in Proselytis domicilii ac Gentilibus sive in ipsorum ditionem redactis, sive sacris (quod idem fermè heic est) Hierosolymitanis citra Judaismum misceri cupientibus, etiam dum absentes erant. Fuêre sanè singularia quædam, ex ipsius Numinis imperio seu Gentium heic Jure Imperativo, circa sacra, tam Proselytis Domicilii, quàm Ebræis expressim interdicta, utputa vitiosorum t animalium aliarumque specierum quàm quæ præstituuntur oblatio. Ceterorum autem, quæ in corpore Mosaico ad Cultum attinent, pleraque, ex Jure Gentibus aliis ac Ebræis Interveniente, atque juxta receptam à Majoribus Legis sacræ interpretationem, Proselytis Domicilii etiam vetita sunt, utcunque Ebræis imperata; alia vicissim illis pariter atque his permissa. Quod Tertiò, juxta distributionem superiorem est considerandum. Monuimus suprà, Cultûs apud Ebræos generum seu actuum sacrorum rationem haberi duplicem; aut quà simplices fuêre citra Mosaicorum aut peculiarium Ebræis rituum commistionem, aut quà sic commisti. Actus sacri seu Cultûs genera sic commista Proselytis domicilii (modò paucula illa, quæ ex Imperativo Jure ab ipsis, in hostiis seligendis, erant observanda, semper excipias) non omninò permissa sunt. Nec Gentilibus aliis, sacris Hierosolymitanis, dum absentes erant, misceri cupientibus. Veluti Sacrificia Pacifica & Expiatoria, & quæ sunt cetera (præter Holocausta spontanea) in Pentateucho memorata, Primitiarum, Decimarum, dimidiorum siclorum, annuæ pensitationes, & quæ sunt id genus plurima. Quæ autem sic neutiquam ritibus Ebraicis commista sunt, sed solemniori humani generis, etiam à rerum initiis, usu ac simpliciori animi affectu niti existimabantur, ea Pro-

q *Var. Lect. lib. 2. cap. 1.*
r *Exercit. Biblic. 8. lib. 1. cap. 3.*
s *De Vita Mosis Lib. 2.*
t *Levit. 22. 18.*

ea Proselytis domicilii & Gentilibus, quales diximus, planè sunt permissa. Veluti Preces, Adorationes, Benedictiones, Holocausta Ultronea ac simplicia, atque Oblationes Spontaneæ, & Vota simplicia. Tempora item hisce præstandis promiscuè permissa, ita tamen, ut nec Festum aliquod Ebraicum Proselytis domicilii celebrare fas esset, nec sibi Festum aliquod statuere, aut alibi statutum in ditione Israeliticâ observare. Cultûs autem Locorum ratio sic habenda erat, ut nec eorum, quæ libro in superiori de Lucis non plantandis, & Statuis seu Altaribus non erigendis (intra ditionem Israeliticam) ex Jure Interveniente adducta, à Proselyto domicilii quid violaretur. Tametsi vix sit quod dubitemus, quin, quoties Excelsa Israelitis autoritate publicâ in usu, (quâ de re ex Historiâ sacrâ satis constat,) etiam & Proselytis domicilii fas esset in eis Holocausta offerre. Etiam ad Templum (quâ locutionis formulâ uti heic malo; tametsi etiam in Templo dici posset pro varia Templi notione, ut infrà patebit) locum habuêre ejusmodi Proselyti, ceterique Gentiles Proselytorum instar, qui cultûs gratiâ illuc subinde se contulerant. Sed hæc luculentiùs intelligentur è Testimoniis, quæ proximè afferimus, singula inde acuratiùs explicaturi.

Cap. IV.

Testimoniis fusiùs confirmatur, quod jam antè asseritur de Simpliciori illo Cultus Divini *Genere, seu quod in* Precibus, Adorationibus, Gratiarum actionibus, Holocaustis, *aliisque* Oblationibus planè Spontaneis, *ac* Votis, *citra juris ac rituum Ebraicorum commistionem, consistit;* Proselytis Domicilii *aliisque Gentilibus in ditione Israelitica* Permisso; Cultu *verò* Ebraico, *qui in Victimis* Expiatoriis *ac* Pacificis, (*quatenus ab* Holocaustis Spontaneis *distinguuntur*) *alius id genus Sacrificiis,* Primitiarum, Decimarum, & *quæ sunt similium præstationibus habetur, eis* Interdicto.

De

DE Precibus & Adorationibus Proſelytis domicilii ſeu Gentilibus in Templo Hieroſolymitano, (quomodò id capiendum. oſtenditur Capite ſeptimo,) Permiſſis, ſatis quidem docemur ex ipſa Salòmonis Regis ad Deum de Templo ſuo Oratione; *Inſuper,* inquit u, *& Alienigena, qui non eſt de populo tuo Iſrael, cum venerit de Terra longinqua propter Nomen tuum, (audietur enim Nomen tuum magnum, & Manus tua fortis, & Brachium tuum extentum ubique,) cum venerit ergo & oraverit in hoc loco, Tu exaudies in Cœlo, in Firmamento Habitaculi tui, & facies omnia, pro quibus invocaverit te Alienigena: Ut diſcant universi populi terrarum Nomen tuum timere, ſicut populus tuus Iſrael, & probent, quia Nomen tuum invocatum eſt ſuper domum hanc, quam ædificavi.* Aiunt item x תני גוי שמברך את השם עונים אחריהם אמן *Traditio eſt, ſi Gentilis Dominum Benedixerit, reſpondendum eſſe à Iudæo, Amen.* Atque huc inprimis ſpectare videtur locus ille D. Joannis, ubi τινὰς Ἕλληνας *quosdam Græcos* ſeu *Gentiles* Hieroſolymam adveniſſe, ut in Feſto Paſchatis adorarent, memoratur. Scilicet adorarent ſolùm, ut panegyris Sacræ inſpectores eſſent, non ut Feſtum ſimùl celebrarent, quod illis minimè ibi permiſſum ex Jure Interveniente, & mox docebitur. Verba Evangeliſtæ ſunt; *Erant autem* y τινὲς Ἕλληνες ἐκ τῶν ἀναβαινόντων, ἵνα προσκυνήσωσιν ἐν τῇ ἑορτῇ *quidam Græci* ſeu *Gentiles* (ut legitur in vulgatâ, cui conſonus eſt Syrus, qui habet אף מן עממא *etiam ex Gentibus*) *Ex his qui aſcenderant, ut adorarent in Die Feſto.* Et de Gentilibus, qui in eo erant, ut Proſelyti Juſtitiæ fierent, intelligit S. Chryſoſtomus. Sed non deſunt z, qui de Judæis Græcienſibus ſeu Helleniſtis, non de Gentilibus τοὺς Ἕλληνας ibi capiunt. Quod ſi admittendum, d Gentilium quidem Hieroſolymis adorationem, quam tractamus, Locus ille non attinebit. Æthiops item Eunuchus a *venerat adorare in Hieroſolymis.* Quod ad Holocauſta, Spontaneas Oblationes & Vota Hieroſolymis Gentilibus permiſſa, cætera verò Cultûs in Sacrificiis Sacriſq; præſtationibus genera ipſis ibi interdicta attinet; recolendum eſt, quod ex Gemarâ Babylonia b capite ſupra ſecundo occurrit. Gentilium

u 1 Reg. 8. 41. Ioſeph. lib. 8. cap. 2.

x Bereſith Rabba Paraſh. 66 fol. 74. col. 4.

y Cap. 12. 20.

z Io. Calvin ibidem & Io. Druſius Præterit. lib. 4. Sed & vide ibi I. Maldonatum.

a Act. Apoſt. 8. 27.

b Ad tit. Zebachim, cap. 14. fol. 115. b.

idonea tunc habita; excepto, quod Noachidis [m] immundum erat. Nam de immunditie animalium etiam Noacho, nemo nescit, monitum à Numine datum. Gemara Babylonia ubi de Primogenitorum sacerdotio & tempore, quod tabernaculi structuram præcedit, loquitur, statim subjungit [n] והכל כשרין להקריב בהמה חיה ועוף זכרים ונקבות תמימין ובעלי מומין טהורין אבל לא טמאין והכל קרבו עולות *Et universa animalia ritè offerebantur, sive Iumentum*; seu *pecus, sive Fera, sive Avis, idque tàm feminea, quam mascula, tàm vitiosi, quàm integri corporis, modo ex mundis essent, non item immunda. Et victima sic oblata fuêre cunctæ Holocausta.* Nam & sic interpretatur glossa שלא היו מקריבין אלא עולות *quod non offerebant alia* (saltem eorum quæ immolabantur) *præter Holocausta.* Ad idem intervallum attinet illud Domini ad Eliphazum, & amicos ejus duos; *Iratus* [o] *est furor meus contra te, & contra duos amicos tuos; quia non estis locuti de me rectum, sicut servus meus Iob. Nunc igitur tollite vobis septem boves, & septem arietes, & ite ad servum meum Iob, & offerte Holocaustum pro vobis, & Iob servus meus orabit pro vobis.* Atque ex jam memoratis etiam satis liquet, tàm Ilastica seu Propitiatoria atque Expiatoria, quàm Eucharistica fuisse sacrificia Noachidarum decessorumque. Controvertitur autem Panis & Vinum [p] à Melchisedeco prolatum. Et Theologi, qui utrinque disputant, obvii sunt. De sacrificio ea non sumunt Ebræi. Sed de ipso, quantùm ad hanc rem, in Christianis Orientalium monimentis vulgo non prostantibus habetur traditio, quam adjicere non pigebit. Cruentis nempè eum sacrificiis omninò abstinuisse, etiam & abstinere debuisse, & Panem ac Vinum duntaxat Deo obtulisse. Tantundem enim de eo asseritur apud Saidum Batricidem Patriarchum illum Alexandrinum jam antè laudatum, idque tum ex vaticinio, quod de eo effatus est (sic è veterum scriptis Batricides ille) Noacho filio Lamechus, tum ex consonis, quæ è Noacho accepit Melchisedecus, ea de re mandatis. Scilicet Adæ corpus, aromatis, ut ipse moribundus præceperat, conditum, ê Sethianorum monte ubi في مغارة الكنوز *in spelunca Thesauri* repositum est, in وسط الارض

[m] *Vide Gen.* 8. 20.

[n] *Ad tit.* Zebachim, *cap.* 14. *fol.* 115. *b.* *sic Abulensis in* 1. *Paralip. cap.* 16. *quæst.* 28.

[o] *Iob.* 42. 8.

[p] *Genes.* 14. 18.

الارض *Medium seu Umbilicum Telluris* postmodum transferendum, idque ex ipsius etiam jussu. Atque eam rem ut procuraret, in mandatis dedisse Noacho Lamechum paulò ante obitum. Adæ igitur corpus, uti & aliorum Patriarcharum ita sepultorum, in arcam secum tulisse Noachum; idque ad exitum vitæ fermè retinuisse. Moribundum autem Semo imperasse, ut corpus Adæ clàm inde educeret. وخذ معك
خبزا وخمرا المعونة الطريق * وخذ معك ملشيصادق
ابن فالغ * وانطلقا حتى تجعل الجسد حيث يريكما
ملاك الله * وأوصي ملشيصادق وقول له يجلس في
ذلك الموضع ولا تتخذ له امرأة * ويكون ناسكا سائر ايام
حياته * لان الله اختاره ان يخدم قدامه * ولا يبني له بيت
ولا يهرق هناك دم * لا سبع ولا طير * ولا شي من الحيوان *
ولا يقرب هناك قربان * الا خبزا وخمرا * يكون يقرب الى
الله *Et accipias tecum Panem & Vinum in Viaticum. Accipias item tecum Melchisedecum filium Phalegi*, (ita vocatur apud Batricidem), *& progrediamini usque in locum, ubi recondendum est corpus illud, quem vobis indicabit Angelus Dei. Impera autem Melchisedeco ei dicens, quod in loco illo sedes sibi ponat, nec uxorem ducat, sed ut religiosus reliquos vita sua dies transfigat, quoniam Deus eum elegit, ut ministret coram eo. Nec ædificet sibi Templum, nec Sanguinem effundat, sive Pecoris, sive Volucris, sive aliûs cujuspiam animalis, nec offerat illic Oblationes alias præter Panem & Vinum, quæ Deo offerendæ sunt.* Quæ ferme (præter alia ad hanc rem non spectantia) priùs ibi Noacho dixerat de eodem Lamechus, subjungens لان من هناك يكون خلاص آدم *quoniam inde erit salus* seu *Salvàtor Adæ.* Locus scilicet, Telluris Medium, seu Umbilicus in Traditione hac est Golgotha, ubi crucifixus Jesus Christus. Quo nomine non semel apud Judæos Hierosolyma dicuntur.

cH
she.
bai
Ma
kot
cep
215

d*L.*
c*C.*

f*L.*
g*Ib*
h *I*
i*Ib*

k *I*

l*Vi*
tit.
chi
&
Ba
45.
Ob.
ten
bid
&
Sik
1.6
ma
lon
Era
1.*f*

N.° 2.

ORIENTALIS FACIES

Vallibus cubitos trecentos erectæ ad sust
Salomon laxandam curavit, nec n
quæq; ad Gentiles pertinebant;
etiam universalia

Cubiti
50 100

UBSTRUCTIONIS AB IMIS

ndos aggeres quibus atriorum Templi aream
periboli atq; porticuum quæ ad Hebræos
ıt minima cubitorum mensura quæ
stigia dimetiuntur.

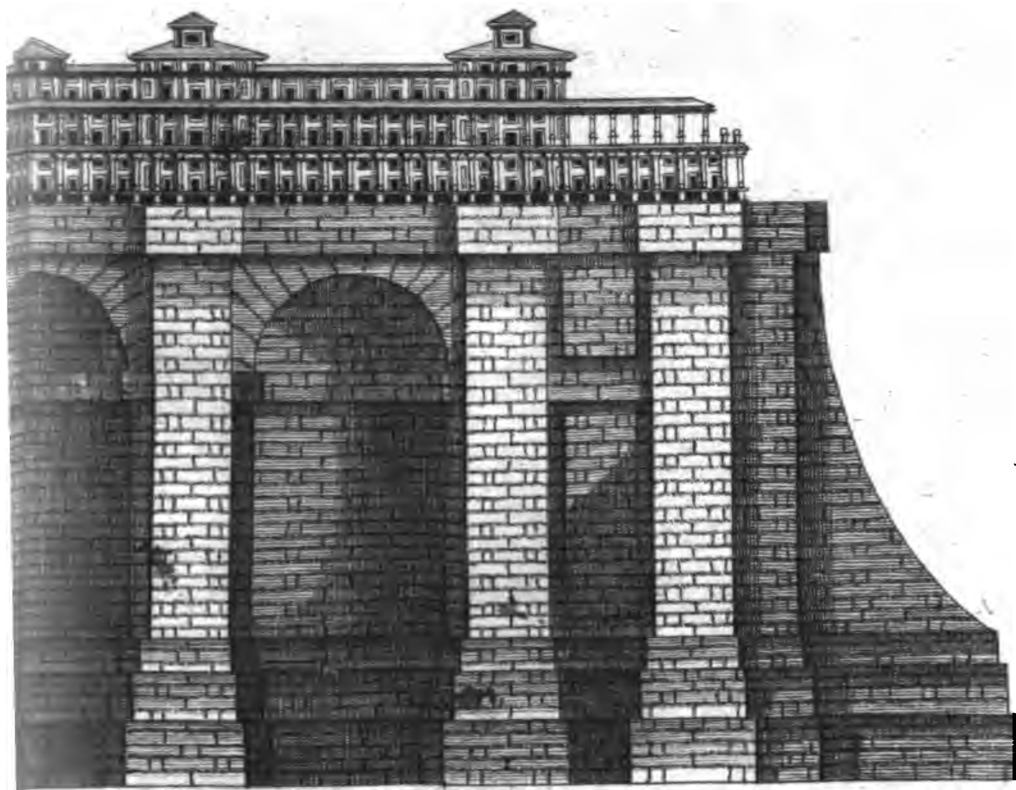

[O]rientalis facies Vestibuli Sanctuarij & Turris superstructæ

Tertius ordo Columnarum cubitorum 24.

Secundus ordo Columnarum cubitorum 30.

Primus ordo Columnarum cubitorum 40.

Altitudo Turris Vestibuli Centum Viginti Cubitorum

N° 4. ad pag: 298.

Cubiti

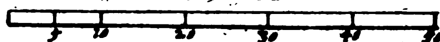

Occidentalis aspectus sanctuarij cænaculi & turris supereminentis.

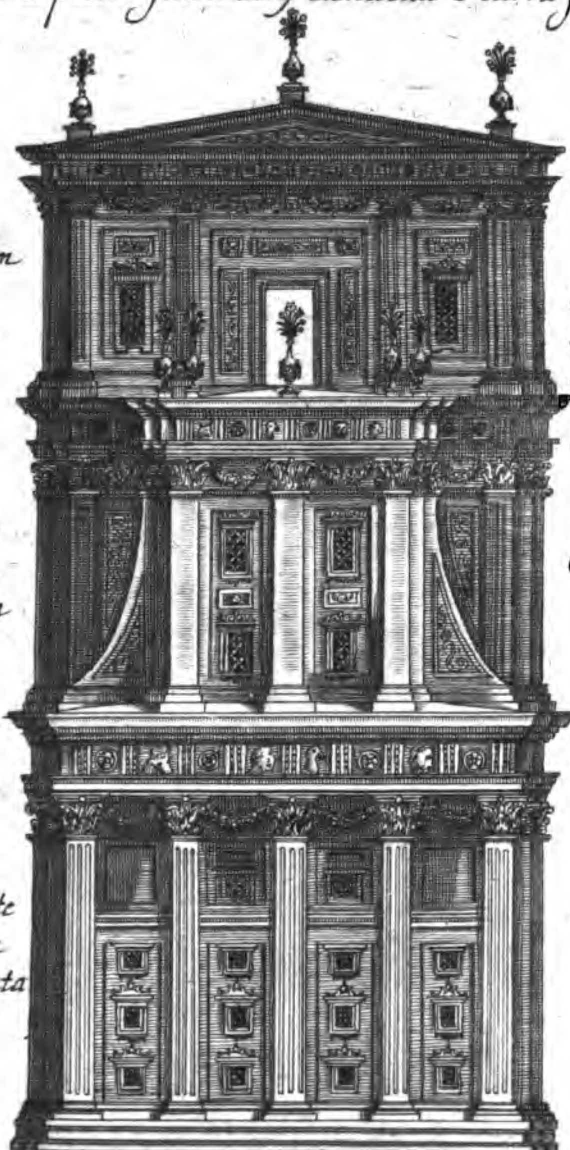

N:6 Cubiti 5 10 20 30 40 50 ad pag. 298.

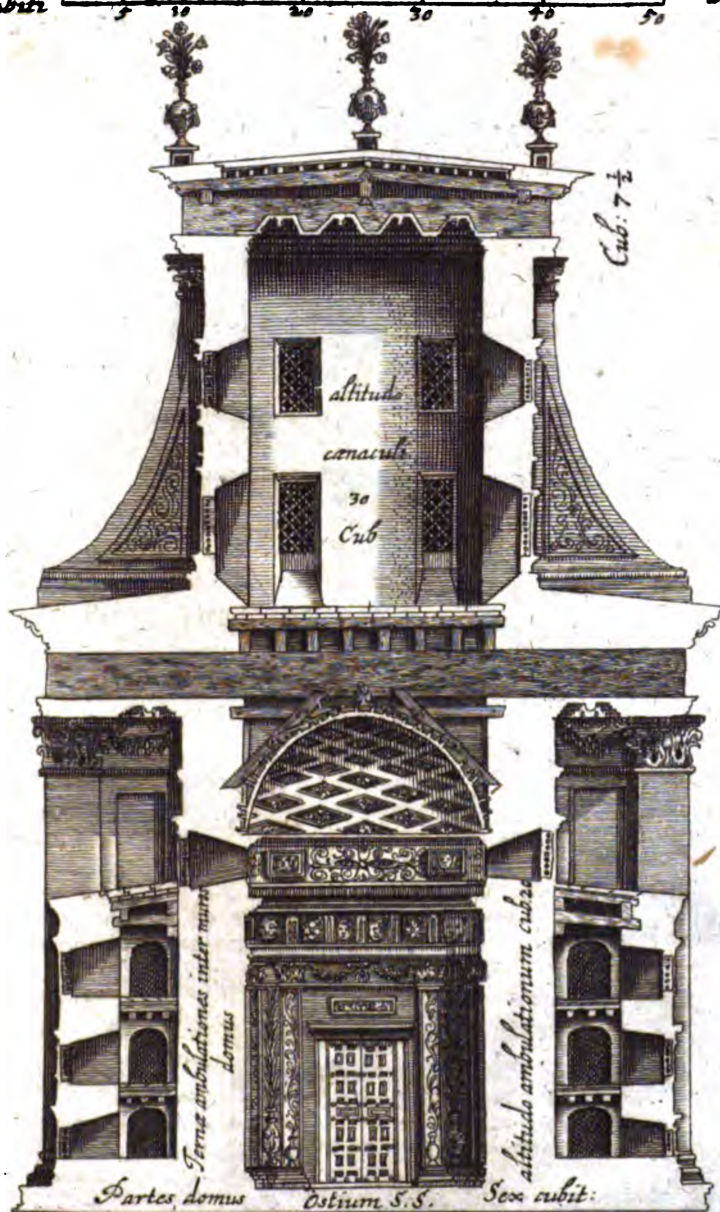

Altitudo nonaginta cubitorum.

altitudo triginta cubitorum.

cub. 10.

Altitudo antæ cubitorum 40.

Sectio murorum Testudinis atq; Cænaculi aulæ sanctæ, ostendens faciem S.S.

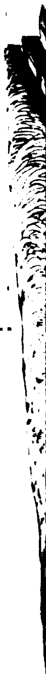

Prospectus testudinis murorum et pavimenti Sancti Sanctorum arcæ Testamenti cum Cherubinis.

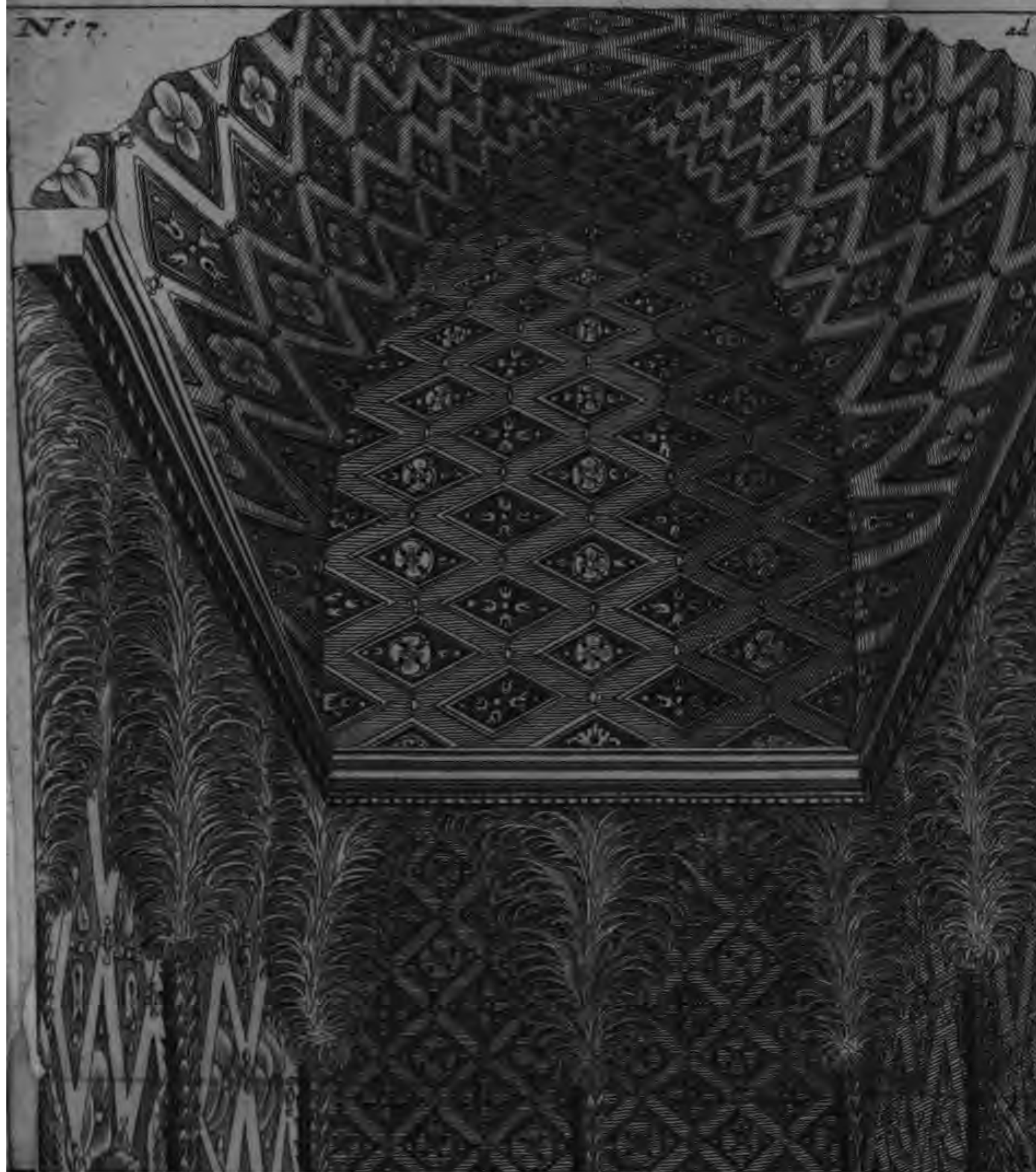

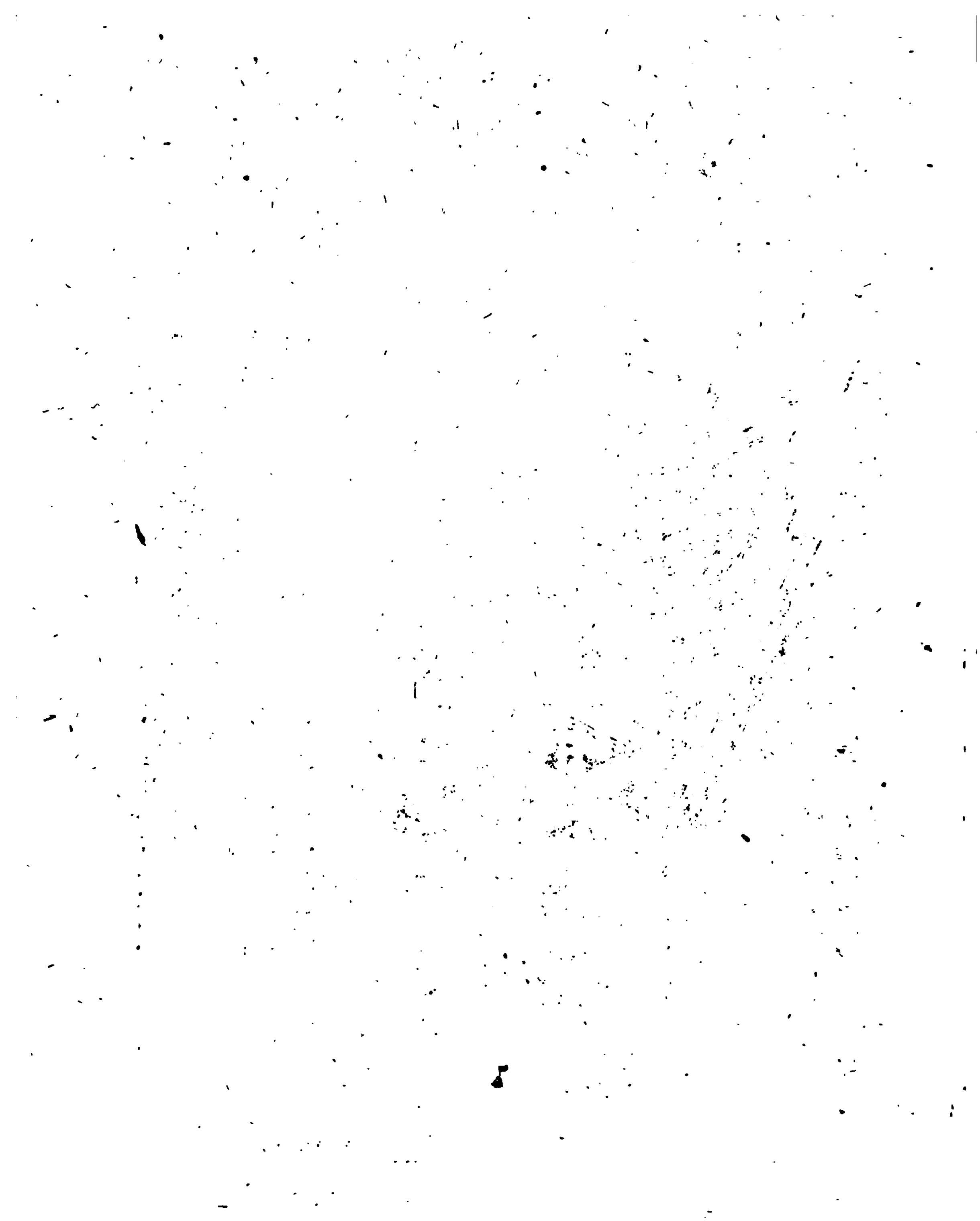

ratione, ut expiaretur Israel, comedenda erant (quæ nempè igne ex ritu non consumebantur) *ab Israelitis; si verò Sacerdoti dederat, à Sacerdotibus.* Dum verò ex illo, toties in Levitico m, de solenni offerentis manûs in victimam impositione, iterato pronuntiant n, כל קרבנות בהמה שיקריב יחיד בין חובה ביע נדבה סומך עליהן כשהן חיין חוץ מן הבכור והמעשר ופסח *Quoties privatus quicquam jumentum seu pecus offerebat* (nam avibus manum solemni imponi ritu nolunt) *sive obligatione* seu *lege, sive sponte, manum ab illo* (id est, ab jumenti seu pecoris domino) *imponendam ei fuisse, dum hactenus vivebat, exceptis Oblationibus Primogeniti, Decimæ & Paschatis*; Dum, inquam, hæc ajunt, excipiunt intereà Fatuum, Minorem, Fœminam & Gentilem. Illos quidem, ut liquet, quoniam etiam in rebus ferè ceteris omnes velut minores habiti sunt, adeoque actus eorum ab aliis, veluti à tutoribus, præstandi. Gentilem autem excipiunt, ni fallor, (neque enim rationem hanc disertè heic adjectam comperio,) ut undiquaque simplicior esset actus ejus sacrificandi, nec ritibus Ebraicis omninò, quantum fieri potuit, commistus. Unde nec Holocaustis Gentilium accessere נסכים *Libamina* aliàs ex lege o Ebræorum Holocaustis præstituta. Expressim ajunt עולות הגוים אין מביאין עמהם נסכים. *cum Holocaustis Gentilium neutiquam offerenda Libamina.* Atque quod habetur de Proselytis in lege illa de libaminibus, *si peregrinetur apud vos Proselytus, seu qui inter vos fuerit in generationibus vestris, & facere voluerit Sacrificium ignitum in odorem Suavitatis Domino, sicut vos facitis, sic ille faciet*, seu ut vulgata, *Tam indigenæ quàm peregrini eodem ritu offerent Sacrificia*, id non de Proselytis Domicilii, sed de Proselytis Justitiæ, aut qui Judaismo nomina dederant, intelligunt. Sed de simplici tàm Proselyti domicilii, quàm Israelitæ Holocausto, Voto, & Spontanea Oblatione legem aliam explicant. Scilicet; *quicunque* p *de domo Israel, & de Proselytis in Israel obtulerit Sacrificium suum pro cunctis votis suis atque pro cunctis oblationibus suis spontaneis, quas adduxerit ad Dominum pro Holocausto &c.* Ubi de sacrificiis immaculatis leges seqvuntur. De lege autem illa ajunt q, איש איש להביא את הגוים שהם נודרים בנדרים ובנדבות כישראל *dicitur in ea homo homo*; seu ut Judæi Hispanienses *varon varon*, id est, *quicunque, ut etiam com-*

m *Cap.* 1. 4. 3. 2. & 8. &c.
n *Mun.* & *Gemara Babylon. ad tit.* Menachoth *c.* 10. *fol.* 92. *b Maimonides hal.* Maigshehakorbanoth *c.* 3. *Obadias Bartenorius ad tit.* Zebachim *cap.* 4. §. 5. *Gemara Babylon. ib. fol.* 45. *b.*
o *Numer.* 15: 4. & 14.
p *Levitic.* 22. 18.
q *Gemara Babylonia Tit.* Cholin *cap.* 1. *fol.* 13. *b* Sephet Siphra *col.* 194 *Sal. Iarch. ad Levit.* 22. 25. *Moses Mikotzi Præcept. Negat.* 314.

prehenderentur Gentiles, qui tàm vovent, & sponte offerunt quàm Israelita. Tametsi nec desint, qui [r] de Proselytis Justitiæ locum illum capiant, haud interea expressim negantes Proselytos domicilii simul contineri. Gentilium autem hujusmodi Sacrificiorum Hierosolymis præstitorum exempla habemus in Vitellio, qui cum Herode Tetrarcha & amicis ascendit Hierosolymam θύσων τῷ Θεῷ ἑορτῆς πατρίου τοῖς Ἰουδαίοις ἐνεστηκυίας *Sacrificaturus Deo in festivitate, quæ tum instabat publica,* uti Josephi [s] versio habet Geleniana. Sed ut Ruffiniana; *Deo bestias immolaturus. Nam dies festus Iudæorum propinquus instabat.* Id est Paschalis, uti satis manifestum sit ex tempore mortis Tiberii, quæ in XVII. Kl. Aprilis tunc [t] incidens sub idem tempus, seu paucis post diebus Vitellio ibi literis est indicata. Et qui Gentilis sic ad immolandum illuc venit, in festo exceptus est à populo εὐπρεπῶς *honorificè* seu *favorabiliter ac decenter*, utpote qui Sacrificiis ibi offerendis, modo, quem è Talmudicis diximus, servato, neutiquam non idoneus. Eadem de re apud Philonem [u] πρῶτον τὸ ἡμέτερον ἱερὸν ἐδέξατο τὰς ὑπὲρ τῆς ἀρχῆς Γαΐου θυσίας *Primum nostrum Templum excepit pro Imperio Caji victimas*, quę scilicet spontanea erant Vitellii Holocausta. Apud eundem item de Augusto Cæsare; οὕτως ὡσιοῦτο περὶ τὰ ἡμέτερα, ὥστε μονονοὺ πανοικίῳ ἀναθημάτων πολυτελείας τὸ ἱερὸν ἡμῶν ἐκόσμησε, προστάξας καὶ δι᾽ αἰῶνος ἀνάγεσθαι θυσίας ἐντελεχεῖς ὁλοκαύτους καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν ἐκ τῶν ἰδίων προσόδων, ἀπαρχὴν τῷ ὑψίστῳ Θεῷ, αἳ καὶ μέχρι νῦν ἐπιτελοῦνται καὶ ἅπαν ἐπιτελεσθήσονται, μήνυμα τρόπων ὄντως αὐτοκρατορικῶν, *Tam sanctè sacra nostra coluit, ut penè omnium Domesticorum ejus dona extent in Templo nostro, in quo mandavit quotidiana mactari Holocausta suis sumptibus Deo sacrata altissimo; quæ Sacra in hodiernum peraguntur, durabuntque perpetuò, monumentum virtutum verè imperatoriarum.* Quod nec semel memorat ille. Juge hoc Augusti Sacrificium Spontaneum Taurus erat & agni bini, ut apud eundem legitur Philonem. Julia etiam Augusta ibi dicitur ornasse Templum Hierosolymitanum aureis phialis & calicibus καὶ ἄλλων ἀναθημάτων πολυτελεστάτων πλήθει *aliisque donis plurimis & pretiosissimis.* Quin Alexandrum Magnum

[r] *Levi Ben Gersom in* Pirush Tora 166. *col.* 3.

[s] *Origin. lib.* 18. *cap.* 7.

[t] *Sueton. in Tiberio cap.* 37.

[u] *Lib. de Legatione ad Caium Cæsarem.*

gnum Josephus [x] scribit summo cum honore à Pontifice ac Sacerdotibus Hierosolymis exceptum, ibique immolâsse κατὰ τὴν τοῦ ἱερέως ὑφήγησιν *juxta Sacerdotis præscriptum*, quod ex ritu superiùs indicatò factum æquum est, ut existimemus. Consonum est illud in decreto Cyri Regis Persarum de Templo, ac sacrificiis in eo instaurandis; *& quicquid necessarium* [y] *Iuvenci, Arietes, Agni, in Holocaustum Deo Cœli, Frumentum, Sal, Vinum & Oleum secundum ritum Sacerdotum, qui sunt in Ierusalem, detur eis per singulos dies; ne sit in aliquo querimonia. Et offerant Oblationes Deo cœli, orentque pro vita Regis & Filiorum ejus.* Id quod Ebræi ipsi impetrarunt; ut scilicet ex Regis Gentilis spontanea ejusmodi Oblatione seu Voto donata (neque aliter eis accipere fas erat) tam varia, quæ ab ipsis suo ritu præstanda erant, Sacrificia commodiùs supplerentur. Heliodorus item Seleuci Regis Quæstor, & Sacrificia [z] Domino Hierosolymis obtulisse, & Vota vovisse dicitur. Hùc spectant, quæ subinde occurrunt plura. Scilicet Exteri interdum sacra aliquot Hierosolymis obire desiderabant, quemadmodum, ut scimus ex Livio [a], legatum gratulatum Romam missi, dona plerunque Jovi Capitolino tulerunt, utque ea in Capitolio ponere ac ibi sacrificare ipsis liceret, subinde impetrarunt. Atque huc imprimis spectat illud de Eleazaro, F. Ananiæ Pontificis, qui paulò antè excidium Templi sub Vespasiano persuasit iis, qui Sacra obirent ministeria, ut nullius Munus aut Hostia, qui non esset da Judæorum gente, susciperetur, quæ erat Romani inde belli καταβολὴ seu seminarium atque materies. Sed qui rebus ibi tunc præerant, Pontifices aliique è Pharisæis nobilissimi, concione habita [b] τῆς προφάσεως τὸ ἄλογον διήλεγχον φάμενοι τοὺς μὲν προγόνους αὐτῶν κεκοσμηκέναι τὸν ναὸν ἐκ τῶν ἀναθημάτων τῶν ἀλλοφύλων τὸ πλέον ἀεὶ προσδεχομένους τὰς ἀπὸ τῶν ἔξωθεν ἐθνῶν δωρεάς· καὶ οὐ μόνον οὐ διακεκρικέναι θυσίας τινῶν, τοῦτο γὰρ ἀσεβέστατον, ἀλλὰ καὶ τὰ βλεπόμενα καὶ παραμένοντα τοσοῦτον χρόνον ἀναθήματα περὶ τῷ ἱερῷ καθιδρυκέναι· αὐτοὺς δὲ νῦν ἐρεθίζοντας τὰ Ῥωμαίων ὅπλα καὶ μνηστευομένους τὸν ἀπ' ἐκείνων πόλεμον, καινοτομεῖν θρησκείαν ξένην καὶ

[x] *Origin. lib. 11. cap. 8.*

[y] *Ezra 6. 9. Ioseph. Orig. lib. 11. cap. 4.*

[z] *2. Maccab. 3. 35. & vide comma 3.*

[a] *Lib. 3. 7. 35. & ap. Barn. Brisson. de Formulis l. 1.*

[b] *Ioseph. Halos. lib. 2 cap. 30. & 31. gr. 17. lat.*

μετὰ τοῦ κινδύνου καταψηφίσεσθαι τῆς πόλεως ἀσέβειαν εἰ παρὰ μόνοις Ἰουδαίοις οὔτε θύσει τις ἀλλότριος οὔτε προσκυνήσει, quam rationi dissona esset eorum causa ostendebant, dicentes; majores eorum ornasse templum, ex magna parte, de Muneribus Gentium Externarum, atque harum munera semper accepisse, nec solùm non probibuisse aliquorum hostias (id siquidem esse impiissimum) sed etiam anathemata, quæ viserentur permanerentque usque in præsens tempus, in templo collocasse. At nunc eos qui arma irritarent Romana & eorum bellum invitarent, rem novam de Exterorum cultu inducere, & temere ream facere decreto suo Vrbem impietatis; Si nempe præter Iudæos solos, nullius alius ibi sacrificarit, nec adoraverit. Quin & *παρῆγον τοὺς ἐμπείρους τῶν πατρίων ἱερεῖς ἀφηγουμένους ὅτι πάντες οἱ πρόγονοι τὰς ἀπὸ τῶν ἀλλογενῶν θυσίας ἀποδέχοιντο, producebant in medium scientissimos morum patriorum sacerdotes, qui testarentur omnes eorum majores Exterarum Gentium* seu Gentilium *sacrificia accepisse.* Quæ autem ex Spontanea Oblatione seu Voto Gentilium accipiebantur, ita accipiebantur, ut ex simplicis duntaxat Voti seu Spontaneæ Oblationis vi, citra ullum Juris sacri Ebræis peculiaris respectum, donata seu præstanda. Aliter velut quæ nefas erat accipere aut admittere, rejicienda erant. Locus eam in rem habetur in Misna [c] egregius, ubi agitur de Siclis dimidiis ex lege [d] quotannis in usus sacros ab Israelitis pensitandis. Ab hac præstatione immunes ajunt Minores, Servos & Fœminas. Horum tamen, si ultrò solveret quis, siclos dimidios haud rejiciendos. Atqui addunt,

הנכרי והכותי ששקלו אין מקבלין מיהן ואין מקבלין מיהן קיני
זבין וקיני זבות וקיני יולדות וחטאות ואשמות אבל נדרים ונדבות
מקבלין מיהן זה הכלל כל שנידר ונידב מקבלין מיהן כל
שאין נידר ונידב אין מקבלין מיהן וכן הוא מפורש על ידי
עזרא שנ׳ לא לכם ולנו לבנות את בית אלהינו

Gentilis seu *Exterus & Cuthæus*, id est, Samaritanus, *si solvere vellent dimidium siclum*, (eo scilicet nomine & velut ex lege Sacra) *admittendi non erant*, seu *ab eis accipiendus non erat siclus ille dimidius. Neque accipiendum ab eis erat turturum* seu *columbarum par nomine immunditiei [e] sive masculæ sive fœmineæ aut puerperii [f], nec Sacrificium expiatorium pro peccato aut transgressione. At verò quæ vovebant, & sponte offerebant, ea ab eis erant accipienda*, (ut in codicibus melioris notæ legitur; nam in nonnullis desunt illa verba.)

c Tit. Siklim cap. I.
d Exod. 30, 13.
e Levitic. 12, 15
f Ibid. cap. 12.

Regula

Regula autem est universalis. Quicquid Vovebatur aut, Sponte Offerebatur; id ab eis accipiendum erat. Quicquid nec ex Voto, nec ex Oblatione Spontanea ab eis adductum est, erat rejiciendum. Atque ita rem explicavit olim Ezra juxta id quod dicitur [g], *non vestrà, sed nostrà interest, ut ædificemus domum* Domino. Habet heic, pro נכרי, Codex *Misnaioth* nuper Amstelodami à Manasse Ben Israel editus עכו״ם quæ abbreviatura est solennis pro עובד כוכבים ומזלות seu *qui colit stellas & signa*, seu *Idololatra*. Sed de qualicunque Gentili locus capiendus; sive fuerit Idololatra sive Proselytus domicilii necdum in Judaismum receptus. Et quoniam seculis, ut libro ostensum est superiori, reipublicæ Israeliticæ recentioribus nulla fuit Proselytorum ejusmodi admissio solennis, ideò tum heic tum alibi non rarò Gentilis & Idololatra pro eodem Magistris sumuntur. Cuthæi autem & Gentiles, tametsi diversas ob rationes, hac in re æquiparabantur. Judæorum enim & Cuthæorum seu Samaritanorum odium mutuum nemini non est notissimum. Et Maimonides[h] hinc edoctus שנתנו מחצית השקל אין מקבלין הגוים inquit, מהם *si Gentiles afferrent dimidios siclos, ab eis accipiendi non erant*. Ita etiam Autor *Sepher Siphre* [i], alii. Parilem ob rationem nec Decimas aut Primitias aut alia [k] ejusmodi accipiebant Sacerdotes a Proselyto Domicilii seu Gentili, qui agrum in ditione Israelitica qualicunque conduceret. Neque si proventus agri à Proselyto Domicilii emerat Israelita, ex jure, aiunt, solvisse hunc Decimas ac cetera; quæ Decimarum comites, nisi emisset, aut antequam a fundo separarentur, aut saltem קודם שתגמר מלאכתן *antequam perficeretur opera, quæ in eos impendenda erat rustica*, veluti colligendo, ligando, insolando. Præstationes enim ejusmodi sacras ad Judæos tantum, non ad Gentiles inter ipsos degentes attinere volebant. Quod verò ad Gentilium Hierosolymis Vota & Oblationes Spontaneas alias, præter Holocausta, (de quibus jam dictum est,) spectat; tametsi oblatum à Gentili animal in Sacrificium Pacificum, non hujus sacrificii, ut ostensum est, sed Holocausti ritu consumendum erat, (quippe utrumque igni, licet diversimodè, devovebatur,) nihilominus si votum aliud susciperet Gentilis, seu quid aliquod offer-

g *Ezra* 4. 3.

h *Halach. Shekalim cap.* 1.

i *Col.* 96.

k *Maimonid halach.* Therumoth *c.* 1.

offerret, aut ſimpliciter tantùm atque expreſſim Deo id fieri debebat, aut ita ad rationem & morem Ebraicum expreſſim referri, ut inde ſciretur, ſimplicem, quæ apud Ebræos etiam erat in uſu, vovendi offerendive in ſacros uſus formulam eum velle imitari, non autem aliquam ritibus Ebræis peculiaribus immiſtam. Et ex Gentilium ejusmodi tantùm Votis ac Oblationibus augebatur ſubinde ærarium ſacrum, quod in ſacrificia ac miniſteria ſacra, atque opera publica erogabatur. Ita tamen ut nec aliquid ſic acceptum, ſive Templi, ſive Urbis ſanctæ refectioni impendi vellent. Quam exceptionem ſub Templo ſecundo natam non eſt quod non exiſtimemus, uti etiam ex ſumptibus [l] à Cyro Rege Templi ejusdem ſtructuræ acceptis licet elicere. Poſt exceptionem autem illam natam, Gentilis & Votum & Spontaneam Oblationem, ſive Templo ſive Urbi reficiendæ, planè reſpuebant. Maimonides [m]. הערכין כולן והדמים הכל סתמן לבדק הבית ויפלו הכל ללשכה שהיתה במקדש מוכנת לקדשי בדק הבית גוי שאמר דמי עלי או דמי פלוני עלי נותן כפי נדרו ואינו נופל ללשכה שאין מקבלין מן הגוים נדבה או נדר לחזק את בדק הבית או בדק ירושלם שנ' לא לכם ולנו לבנות בית וגו' ונאמר ולכם אין חלק וצדקה וזכרון בירושלם ומה יעשה בהן יבדוק הגוי על דעת מי נדר אם נדר על דעת ישראל יוציאוהו בירת׳ רוז במה שיראה להם חוץ מבדק הבית ובדק ירושלם ואם אמר לשמים נדרתי יגנזו *Aeſtimationes univerſa & pretia* (ab Iſraelitis ſcilicet præſtita, juxta legem ea de re ſacram [n]) *in Templi refectionem obſignata conjiciebantur in conclave, quod erat in Templo eis, quæ erant reficiendo Templo Sancta, proprium. At verò ſi Gentilis, ſive ſui ipſius, ſive alterius Pretium voverat, ſolvebat quidem quantum voverat. Id autem in conclave illud neutiquam conjiciebatur. Quoniam à Gentilibus accipienda non erant ſive Vota ſive Oblationes Spontanea, aut in Templi, aut in Urbis Sancta refectionem; juxta id quod dicitur* [o]; *Non eſt vobis, ſed nobis ædificare Templum* &c. *atque item illud* [p]: *& vobis non eſt pars & juſtitia* (vocabulum idem ſignificat inſuper Eleemoſynam) *& memoria in Ieruſalem. Ad hunc autem modum cum Votis & Spontaneis Gentilium Oblationibus agi ſolitum. Quærebant à Gentili, quo animo aut ratione Votum ſuſcepiſſet? ſi reſponderat, id ſe feciſſe juxta rationem Ebraicam* (id eſt, modo ac ratione, quâ ſimplicia

l Ezra 6. 4.

m Halach. Erakin Wecharmim c. 1. & Mithpoth Ainiim cap. 8. vide Gemarâ Hieroſolomit. ad tit. Siklim cap. 1. fol. 46. Col. 2. Miſn. & Gemar. Babylon. ad tit. Erakin cap. 1. fol. 5 &c.

n Levit. 27.

o Ezra 4. 3.

p Nehemia 2, 20.

plicia suscipere solebant vota Ebræi, non peculiari aliquo ipsis ritu) *erogabat, quod sic præstitum est, Synedrium* (Magnum) *idque pro suo arbitrio, ita tamen, ut nihil inde in Templi refectionem Vrbisve impenderetur. Quod si responderat, tantùm se Deo vovisse, in ærarium conjiciebatur.* Hactenus ille ad Talmudicorum veterum mentem. Ita demùm ex Testimoniis hisce liquet, nullum sive animal sivè munus aliud sacrum (veluti Fruges, Pecuniam aut Utensilia) recipiendum fuisse velut Sacrificium aut Oblationem Gentilis seu Proselyti Domicilii præter id, quod Sponte seu Voto Simplici, non omninò ritibus moribusve Ebræis peculiaribus commisto, offerebatur. Nec animal altari offerendum illius nomine alio ritu, quàm eo, qui Holocausto Simplici sine Libaminibus, Manûs Impositione, aliisve sacrificandi ritibus, quos habebant sibi ipsis proprios, competebat.

Cap. V.

Testimonia de Festorum Observatione Proselytis domicilii, *seu* Gentilibus in ditione Israelitica interdictâ omnimodâ; *utcunque sacris suis* Tempora *alias promiscuè eis permissa fuerint. Talmudicorum item de* Legis Mosaicæ observatione *eis ibi vetitâ, Sententia.*

Quod ad Tempora sacrorum attinet promiscuè, ut diximus, Proselytis domicilii permissa, id ex testimoniis, quæ ea de re habent, ita intereà (ut monuimus antè) intelligendum, ut nec Festi dies in ditione Israelitica ipsis permissi sint ulli, nec, puto, Horarum illarum ex more Ebraico Precibus præstitutarum observatio, saltem publica. Par enim videtur heic ratio Horarum & Dierum ex eo, quod de Festis juxta Talmudicorum veterum q mentem docet Maimonides. Sic enim ille r; גוי ששבת אפילו בימות החול אם עשאהו לעצמו כמו שבת חייב מיתה ואין צ״ל אם עשה מועד לעצמו *si Gentilis* (in ditione Israelitica) *Sabbatum celebrarat, licet id fecisset in diebus profestis, si velut sibi Sabbatum id haberet, etiam mortem merebatur. Quod pariter dicendum, si festivi-*

q *Gem. Babylon. ad tit.* Sanhedrin *c. 7. fol. 58.*

r *Halach.* Melakim *cap. 10 & videsis Iosephum Albo in* Sepher Ikarim *part. 3. cap. 19.*

ſtivitatem ſibi (ibi) *præſtituerat aliquam aliam.* Nimirum graviſſimè ex Jure Interveniente puniendus. Et demum ſumma erat, ut extra limites ſui ſeu Noachidarum Juris Sacra illi nulla permitterentur. Idem Maimonides; כללו של דבר אין מניחין אותן לחדש דת ולעשות מצות לעצמן מדעתן אלא או יהיה גר צדק ויקבל כל המצות או יעמוד בתורתו ולא יוסיף ולא יגרע *ſumma eſt; non ſinebant Gentiles* (in ditione Ebraica) *novum quid moribus ſuis adjicere, ſive præcepta ultrò facere. Sed eorum quisque aut Proſelytus Iuſtitiæ fieri debuit atque univerſæ Legis obſervationi nomen dare, aut ſuâ in Lege manere, nec augendo eam nec minuendo.* Et paulò ante גוי שעסק בתורה חייב מיתה לא יעסק אלא בשבע מצות שלהן בלבד *Gentilis qui Legem* (Moſaicam) *obſervaret, reus erat mortis; quippe cui tantum obſervanda erant Septem Præcepta Noachidarum* ſeu *omnium hominum Communia.* Id quod ſumitur è Gemara Babylonia r, ubi legimus, גוי שעוסק בתורה חייב מיתה שנ' תורה צוה לנו משה מורשה לנו מורשה ולא להם ולחשבוה גבי שבע מצות *Gentilis, qui Legem* (Moſaicam) *obſervaret, reus erat mortis* (quod de Proſelyto domicilii aut Gentili in ditione Iſraelitica dici manifeſtum eſt.) *Nam & dicitur, Legem præcepit nobis Moſes in hæreditatem. Nobis eſt hæreditas* ſeu velut peculium, *non Gentilibus, quibus meditandum eſt de Præceptis ſuis Septem.* Quod vero dicitur reum fuiſſe mortis, ita capiendum; ex vetuſto aliquo more ſeu Jure Interveniente ſeu Veterum ſententiâ non planè rejiciendâ, morte plectendum fuiſſe Gentilem ob hujusmodi obſervationem; cum nihilominùs ex recentiori Ebræorum, dum res eorum ſtetêre, more flagris duntaxat coërceretur ejusmodi obſervatio. Idem Maimonides: ואם עסק בתורה או שבת או חדש דבר מכין אותו ועונשין אותו ומודיעין אותו שהוא חייב מיתה על זה ואינו נהרג *Quod ſi obſervaret Legē* (Moſaicam) *aut Sabbatum* ſeu *Feſtum celebraret, aut quid ejusmodi innovaret, flagris puniebatur, non ſine monito, mortem eum mereri, tametſi eâ non afficeretur.* Huc facit & illud à Joſepho t dictum, Proſelytos domicilii ſeu Gentiles obiter in ditionem Iſraeliticam olim advenientes non debuiſſe ἀναμίγνυσθαι ταῖς συνηθείαις ſeu, ut legitur ex eo apud Euſebium u citatum, τῇ συνηθείᾳ, *miſceri ſolennitatibus,* ſeu *conſuetudinibus* Ebræorum; quod & ſupra x memoravimus. Unde etiam Locum

r Ad tit. Sanhedrin Cap. 7. fol. 59. b

t Contra Appionem lib. 2.

u Præparat. Evangelic. lib. 8. cap. 8.

x Lib. 2. pag. 178.

Locum Egesippi apud Eusebium y exagitat Josephus Scaliger z; ubi scilicet Martyrium Jacobi fratris Domini exequens, διά γὰρ, inquit, τὸ πάσχα συνεληλύθασι πᾶσαι αἱ φυλαὶ μετὰ καὶ τῶν ἐθνῶν propter Festum namque Paschatis, non solùm omnes Iudaeorum tribus, sed multi etiam ex Gentibus convenerant. Ad hæc Scaliger; *quis fando audivit, aut legendo didicit, Gentes die Azymorum Hierosolyma convenire solitas? Gentiles sanè adorabant, immolabant, vota solvebant suscipiebantque in Templo Hierosolymitano, non caterpatim nec condicta professione, sed Singuli, & ut quemque negotiatio sua aut casus Hierosolyma tulerat; non autem ut Gentes sibi condicerent diem θρησκείας in festo ullo Iudaico, nedum in Azymorum solenni, à quo omnis incircumcisus summovebatur.* Certè si locus supra è D. Joanne de τοῖς Ἕλλησι Hierosolymam ascendentibus, ut adorarent in die Festo, capiendus sit de *Gentilibus*, non de *Hellenistis*, tunc non omninò erit quòd de Gentilium in Festo ibi conventu dubitemus. Celebrare quidem Festum Paschatis aut Azymorum, Gentilibus Hierosolymis non permissum, uti nec aliud omninò Festum. At interesse tunc ut inspectores (locis sibi non vetitis, de quibus statim) neutiquam prohibebantur, sive condictà profectione, sive singuli convenirent. Et Dionysius Petavius de animadversione Scaligeriana in illum Egesippi locum. *De Gentilibus*, inquit a, *absurdum est negare, illos cum aliis temporibus ac Iudaeorum solennibus, tum Azymorum diebus, quod Festum longè apud Iudaeos celeberrimum fuit, Hierosolyma confluxisse.* Ad quam rem locum illum D. Joannis etiam trahit, & Egesippum defendit. Et quis non videt *propter Festum convenire* id satis ibi denotare, quod est, solennibus quidem Ebraicis, in Urbe, ut Peregrinos, interesse, nec tamen Celebrationis Festi rituumque, qui planè Gentilibus illiciti, participes fieri. De eo verò quod obiter, in jam citatis, de Sabbati, id est, diei in dierum à rerum Conditu periodis Septimi Observatione, veluti Judæis solum propriâ, occurrit, diligentiùs ac fusiùs infrà b videbimus.

y Eccles. Hist. lib. 2. cap. 22
z Animadvers. in Euseb. ad num. 2077. pag. 172
a Ad Epiphan. Hæres. 78. seu Antidicomarianit. pag. 333. & vide Petrum Halloix in illustres Eccles. Orient. Scriptores, ad c. 3. vitæ Egesippi pag. 736.
b Cap. 9. &c.

Cap. VI.

De Locis, *tum* Interdictis, *tum* Permissis *Divino* Gentilium Cultui Hierosolymis, *Testimonia Ebraeorum.* Templum *subinde pro* Montis Templi *extra eam, quae vulgò pro ipso* Templo *solùm sumitur, structuram,* spatiis *intelligitur.* Ibi *Gentilium Cultui* Locus. Atrium Gentium *Doctorum Virorum* è Christianis, *de* Gentilium *Hierosolymis* Cultu *suffragia. De* Gentilium Holocaustis, *etiam* post Templi excidium, T*almudicorum sententia.*

SEquitur ut Testimonia de Locis, quæ Proselytis Domicilii seu Gentilibus sive ad Preces solenniùs effundendas, Adorationesq; , sive ad Hostias offerendas in Tẽplo, seu juxta illud Permissa Interdictave, videamus. Arcebãtur illi, in Templo saltem Herodiano (quod Zorobabelianum plerunq; imitabatur, uti & hoc Salomonicum) non solùm à Sacerdotum Atrio, uti & alii Israelitæ Laici, eoque quod Israelitis Laicis, &, qui ipsorum Jure pariter fermè in ceteris fruebantur, Proselytis Justitiæ, tertioque quod Mulieribus proprium erat, verùm etiam ab ipso Intermurali quod חיל nuncupant; loco scilicet latitudinis decem cubitorum, qui muros Templi vulgò & signantiùs dicti, præcingebat. Adeò ut nec intra eum Precari, aut Hostias sive Immolare sive popis aut Sacerdotibus in Holocausta offerre Gentili fas esset; sed tantùm in Monte Templi (Monte scilicet Moriah) seu spatiis ac porticibus exterioribus, quibus etiam, uti & ipsi Monti, Templi nomen subinde tributum. Rem ostendit ichnographia, quam ob oculos ponimus. Talmudici de diversis Sanctitatis gradibus in locis, de quibus nunc loquimur, agentes ajunt[c], הר הבית מקודש מן העיר שאין זבין וזבות נדות ויולדות נכנסים לשם החיל מקודש ממנו שאין גוים וטמא מת נכנסים לשם עזרת נשים מקודשת ממנו וגו *Mons, Templi* (qualiscunq; scilicet pars ejus inferior, seu Intermurali exterior) *Sanctior est Urbe*, (quæ Sanctior habita, quàm aliæ Terræ Sanctæ regiones,) *quoniam in eum non admittebantur, sive viri, sive Fœminæ Seminis profluvio laborantes, nec menstrua patientes nec puerperæ* (nondum ritè lustratæ) *Intermurale Sanctius est Monte,* (partibus ejus exterioribus) *quia intra illud non admittebantur Gentiles, aut qui cadaveris causâ immun-*

[c] *Misnâ tit.* Celim *cap.* 1. & *Maimonides hal.* Bith habbechira *cap.* 7.

mundi erant. Atrium mulierum Intermurali Sanctius erat &c quemadmodum & Israëlitarum Laicorum atrium, eo quod Mulierum erat, & Sacerdotum eo quod Laicorum, ut ibi sequitur. Et tametsi immundos aliàs pariter habebant Gentiles atque eos, qui seminis aut sanguinis profluvio immundi erant, (ut ante [d] monitum est,) nihilominùs hac in re immunditiem ipsorum ei, quæ erat eorum, qui cadaveris tacti causâ immundi erant, æquiparandam volebant. Urbis autem aream usque ad radices Montis Templi, solenni nomine vocabant [e] מחנה ישראל *Castra Israëlitarum*; quæ inde ad portam Orientalem, מחנה לויה *Castra Levitica*; & demùm quicquid erat inde Templi in atriis, conclavibus, ceterisque structuræ partibus, מחנה שכינה *Castra Divinæ majestatis* appellata, ita nec in ipsa Castra Divinæ majestatis seu Templi cum vulgo tantùm pro eo quod portâ illâ interius erat sumpti partem ullam, nec quidem in Intermurale introitus Gentili licitus. Ceterum quacunque in parte Castrorum Leviticorum seu Montis Templi, quæ Intermurali exterior erat, fas fuit ei Precari & Sacrificia atque alia, sed tantùm, quæ diximus, offerre. Ibi etiam Immolare, quod Altari à Sacerdotibus consumendum. Nam tametsi regulariter ex Lege Sacra [f] immolationes interiùs fieri debebant, (ut interpretantur Magistri,) nihilominûs etiam extrà [g] eas ritè fieri admittunt, quoties, qui suas ipsi immolarent victimas, ob singularem aliquam sui qualitatem propiùs accedere non deberent. Ad quam rem animadvertendus est locus jam antè de varia Locorum Sanctitate è Talmudicis allatus. Sed sæpius nummi accipiebantur in victimas impendendi, item ipsæ victimæ popis, qui immolarent, traditæ [h]; unde facilè fiebat, ut, quod extrà à Gentili offerretur, intrà ritè immolaretur. Atque ita igitur juxta Ebræos capiendum illud supra capite quarto memoratum de Gentilium precationibus in hoc Loco, in Salomonis [i] ad Deum O. M. oratione (si primi & secundi Templi parilem admittant heic rationem) uti & illud Josephi [k] de Alexandro Magno; *ἀνελθὼν ἐπὶ τὸ ἱερὸν ἔθυσε μὲν τῷ Θεῷ* ascendens in *Templum immolavit Deo*; quod de Zorobabeliano dictum. Nimirum ob Templi vicinitatem & singularem Loci Sanctitatem, porticus & spatia, quæ fuêre alia extra Intermurale Loca Montis, quà ascen-

[d] *lib. 2. cap. 5. pag. 180.*

[e] *Maimonid in comment. ad tit.* Celim *cap. 1. alii.*

[f] *Levitic. 17. 4. 1. 11. &c.*

[g] *Maimonides halach.* Maighshe Korbanoth *cap. 18.*

[h] *Vide sis Philonem lib. de Victimis & Ioseph. lib. 3. cap. 10.*

[i] *1 Regum 8. 42.*

[k] *Orig. lib. 11. cap. 8.*

ascendebatur ad Templum, id est, tota Castrorum Leviticorum (ut Spatium illud nuncupabant) area, Templi etiam nomine veniebat, quod plerunque tamen pro eo, quod Intermurali interius erat, tantum sumebatur k. Etiam Josepho l scimus, qui Herodianum describit, Primum Templum (id est ἱερὸν) & Secundum memorari. Ad Frontem autem secundi, columnis inscriptum literis tum Græcis tum Latinis, *μὴ δεῖν ἀλλόφυλον ἐντὸς τοῦ ἁγίου παριέναι Alienigenam* seu *Gentilem in Locum* (illum) *Sanctum transire non debere*, etiam *θανατικῆς ἀπειλουμένης τῆς ζημίας sub interminatione pœnæ Capitis.* Atque ita, quod in Monte exterius erat, pariter Templum habebatur, in quod Gentilibus aditus licitus. Alibique idem Josephus de Templo verba faciens, *quatuor*, inquit m, *porticus habuit in Circuitu, & harum singulæ propriam secundum Legem habuêre custodiam. In exteriorem itaque ingredi Licentia fuit omnibus, etiam alienis. Mulieres tantummodò menstruatæ transire prohibebantur*; quibus ex Talmude vides superiùs conjungi alios, qui juris parilis. Quod de porticu Montis Templi Intermurali exteriori capiendum. Quò spectat & illud in Antiochi Regis diplomate n, *μηδενὶ ἐξεῖναι ἀλλοφύλῳ εἰς τὸν περίβολον εἰσιέναι τοῦ ἱεροῦ, τῶν ἀπηγορευμένων τοῖς Ἰουδαίοις, εἰ μὴ οἷς ἂν ἁγνισθεῖσιν ἐστὶν ἔθιμον κατὰ τὸν πάτριον νόμον Nemini alienigenæ liceat intra septum* seu *Peribolum Templi ingredi, eorum scilicet, qui à Iudæis ingredi probibentur, præter eos, quibus lustratis fas est juxta præscriptum legis patriæ.* Nimirum præter Gentiles seu alienigenas in Judæorum ritus transeuntes, seu Proselytos Justitiæ & Libertinos, qui Juris non diversi. Intelligunt heic viri docti nonnulli o Templi nomen in Evangelio interdum pro Porticibus aut Locis intermurali exterioribus. Hinc etiam ritè capiendus Locus ubi festis diebus celebrioribus cohortes Romanæ Stationes habebant ad Custodiam. Cohibituræ scilicet tumultum, si quis forte existeret. Qua de re vide Josephum p. Si quis de situ horum Locorum in Monte Templi plura velit, præter Josephum scriptoresque ad libros Regum obvios, & qui de tota Templi fabrica diligentiùs scripsêre, Christianos, veluti Bedam, Ariam Montanum q, Franciscum Riberam, Adrichomium, Sebastianum Barradium r, J. Bapti-

l Halos, lib. 6. cap. 14. gr. 6. Lat. & Origin. lib. 15. cap. 14. Vide Constantin. L'Empereur ad tit. Middoth cap. 2. sect. 3. pag. 44. 45. & 90.

m Contra Apionem l. 2.

n Joseph. Orig. l. 12. c. 3.

o Vide Constantinum L'Empereur loco cit. &c.

p Orig. lib. 20 cap. 4. & 7.

q In Apparatu in Libano.

q Comm. in concordiam Evangelic. tom. 2. lib. 3.

J. Baptistam Villalpandum, Joannem de Pineda [s], Ludovicum Capellum [t], adeat Moses illos Maimonidem [u] & Cotzensem [x] & Tractatum Talmudicum *Middoth* seu de Mensuris Templi, qui à V. Cl. Constantino L'Empereur Latinè pridem versus est: ubi habetur etiam Templi sciagraphia Talmudica affabrè delineata. Eam verò compara cum illa, quæ Ebræi ipsi conjunctim interdum exhibent cum Tractatu illo; qualem vise ad calcem ejusdem in *Misnaioth* Pragæ olim editis simùl cum Commentariis RR. Obadiæ Bartenorii & Jom Tob. Locus, etiam in quem patebat Gentilibus in Montis Templi, Sacrorum causâ, aditus, Atrium Gentium non rarò dicitur, quod & [y] non semel in Federe Novo *Porticus Salomonis*, ut volunt aliqui, nuncupatur. De Atrio illo videsis Adrichomium [z]. Et de eo fusissimè disputant I. Baptista Villalpandus [a], & Joannes de Pineda [b], eoque nomine fuisse Atrium tàm in Salomonico quàm in Zorobabeliano atque Herodiano Templo, multis pertendunt. Huc attinent loca aliquot S. Scripturæ [c] de Gentilibus Templo, sed non aliter atque dictum est, arcendis. Et Hierosolymitani D. Paulum, cum viderant Trophimum Ephesium familiariùs ab eo in Urbe habitum, unde existimabant, ipsum ei in Templi interiora comitem fuisse, incusant, quòd Gentiles *induxit* [d] *in Templum & violavit Sanctum Locum istum*. Templi verò Hierosolymitani nomine (quod בית *Domum* Domini, & *domum Sanctam* & *domum Electam* vocitant Ebræi) intelligi subinde non modò sanctiorem illam structuram quod vulgò Templum dicitur, verùm etiam vicina, sed in Monte continentia, quæ diximus Spatia, inque eis tum Porticus tum Loca qualiacunque hypæthra, absonum magis non est quàm Pomærium & suburbana ædificia & vicos Urbis Romæ [e], subinde etiam aliarum nomine, vicinas etiam Ecclesiis Christianis domus [f], hortulos, areas, nomine interdum Ecclesiæ parique Jure insuper hortum Domus legatæ nomine contineri. Si Testator, inquit Papinianus [g], *hortum domûs causâ comparavit*,

s *De Rebus Salomonis l. 5. cap. 5. §. 19.*
t *In Compendio Hist. Iudaicæ subjūcto Historiæ Apostolicæ.*
u *Halach.* Bith habechira *cap. 4. & Seqq.*
x *Præcept. Affirmat. 163*
y *Actis Apost. 3. 11. & 5. 12.*
z *Theatr. Terræ Sanct. p. 162.*
a *Explan. in Ezech. tom. 2. part. 2. lib. 1. cap. 9. & lib. 3 cap. 9. 11. 14. & 27. & lib. 5. disp. 4. cap. 60.*
b *De Rebus Salomonis l. 5. cap 5. §. 19. Videsis Abulens. ad 3. Regum cap 6. quæst. 21. Lucam Burgens. ad S. Matth. 21. 12 Sebastianū Barradium ut Comment in Concord. Evangelic. Tom. 2. lib. 3. c. 29. I. Maldonat. in D. Ioann. 12. 20.*
c *Ezechiel. cap. 44. 7. & c.*
d *Act. Apost. 21. 28.*
e *Dd. ad l 2. D. tit. de Verb. significatione, & Virginius Fortia, de Iure novæ Vrbis condendæ lib. 2. cap. 1. §. 23.*
f *l. 3. C. de his qui ad Ecclesiam conf. comit. Tobetan. 12. cap. 10. c. 35. caus. 17. q. 4. Petrus Gambacurta de Immunitate Eccles. lib. 4. cap. 1. §. 13.*
g *l. 91. Prædiis D. de Legatis 3. Capola de Servitut. Vrban. Præd. cap. 76.*

ut amæniorem domum & salubriorem possideret, aditumque in eum per domum habuit, & ædium hortus additamentum fuit; domus legato continebitur. Et de civilibus Urbis oppidive finibus, vide quæ inferiùs [h] occurrunt, ubi de Itinere Sabbatico obiter agitur. Etiam apud Gentiles nonnulli Templum nuncupabant *non solùm quod potest claudi, verùm etiam quod palis aut hastis aut aliqua tali re, & lineis, aut loris, aut simili re septum est: quod effatum est.* Scilicet cujus fines sive ab Augure sive à Pontifice effati sunt. Verba sunt Servii Honorati [i] ad Virgilium. Et Templa tàm subdialia & arboribus finita, quàm tecta & muris inclusa veteribus fuisse scimus ex Varrone [k], Vitruvio [l], aliis. Quàm verò aliter peculiare fuerit Judæorum immolationibus, nec Gentilium permissum, Templum Hierosolymitanum, ita vulgò, id est, strictiori sensu nuncupatum, rectè innuit Otto Episcopus Frisingensis, ubi de Pompeio, *Inter alia Orientis regna* [m], *Hierusalem veniens, captâ civitate, Templum, quo soli populo Dei immolare licuit, oblatis hostiis polluit.* Sed quod de polluto ex hostiis à Pompeio oblatis Templo habet, (ut obiter id adnotem,) hallucinatio est. Id quidem est verum apud Zonaram legi, imperasse populo Pompeium purgare Templum καὶ θύειν νομίμως *& ritè sacrificare*; atque apud Cedrenum, τὰς θυσίας ἐπιτελεῖν *sacrificia peragere*; etiam ad Sancta Sanctorum antè accessisse, non ut veneratorem, sed ut profanatorem, (quod ait D. Augustinus [n],) atque ita sanè Templum polluisse. Et ex ejusmodi sive Græcorum, quos memoravimus, sivè aliorum verbis fortè illud suum, indiligentiùs advertens, sumpsit Otto ille. Nam hostiis eum Templum polluisse nemo vetustiorum dixit. Hujusce rei autor vetustissimus est Josephus, cujus mens proculdubiò, tametsi non verba, in scriptoribus. Josephi verba sunt; [o] *Postero die post excidium purgare Templum æditus jussit* καὶ τὰς ἐξ ἔθους ἐπιτελεῖν θυσίας *& sacrificia, quæ ritu solenni erant peragenda, peragere*, seu *solennia sacra celebrare* ut vertit Ruffinus, seu *celebrare assueta sacrificia* ut Egesippus. Scilicet intermissum aliquantulùm juge sacrificium ritè jussit instaurari juxta morem patrium, *non devotione supplicis* (ut verba sunt D. Augustini [p] de reserato ab eo Templo) *sed jure victoriæ.* Itaque non hostias obtulit ille, sed, ut suas non intermitterent Ebræi, imperavit victor.

h Cap. 9.

i In Aeneid. 4. & vide Ios. Scaliger. in Fest, verb. Minora.

k De Lingua Lat. lib. 6.

l lib. 1. cap. 2. &c.

m Chronic. l. 2. cap. 46.

n De Civit. Dei lib. 18. cap. 45.

o Haloseos lib. 1. cap. 5.

p De Civit. Dei, lib. 18. cap. 45.

ctor. Jam dictis lucem aliquantulam præbet, mutuoque accipit Taciti q; *Templum* Hierosolymitanum *intimis clausum. Ad fores, tantùm Iudæo aditus; limine, præter Sacerdotes, arcebantur.* Placet Lipsio *Templum intimum* seu potiùs *interius*; nec immeritò. Nam quid *intimis clausum*? Quæ introitu in Sacerdotum atrium interiora fuere, Templum Interius vocare videtur. Nam ad fores ejusdem, Judæo tantùm aditus; per atrium scilicet in quod alienigenæ neutiquam admissi, sed tantùm Judæi. De Gentilium autem Precibus, Adorationibus, Oblationibus, & Votis quæ diximus in Templo Hierosolymitano seu Monte Templi, juxta jam ostensa, præter Scriptores Christianos numerosos illos, qui de Atrio Gentium obiter loqvuntur, expressim etiam alii à Talmudicis edocti iique gravissimi summique nominis. Josephus Scaliger r; *Gentiles sanè adorabant, immolabant, vota solvebant, & suscipiebant in Templo Hierosolymitano.* Quin & Hugo Grotius s; *inter ipsos Hebræos vixerunt semper aliqui exteri homines* εὐσεβεῖς καὶ σεβόμενοι τὸν Θεόν t, *Hebraicè* חסידי אומות *pii ex Gentilibus, ut legitur titulo Talmudico de Rege. Talis qui est in lege* u *dicitur* בן נכר & גר תושב *ubi Chaldæus dixit incolam incircumcisum. Hi, ut narrant ipsi Hebræorum Magistri, Leges Adamo & Noæ datas servare tenebantur, abstinere ab Idolis & sangvine & aliis, quæ infrà suo loco memorabuntur, at non item proprias leges Israelitarum. Itaque cum Israelitis non liceret vesci carne Bestiæ, quæ fato suo periisset, peregrinis* x *tamen inter ipsos viventibus id licebat. Nisi quibusdam legibus specialiter expressum est, ut incolæ iis non minùs quam indigenæ teneantur. Extraneis etiam, qui aliunde advenirent, neque institutis Ebraicis subjicerentur, in Templo Hierosolymitano licuit* y *Deum adorare, & victimas offerre, stantibus tamen in Loco peculiari ac separato à statione Israelitarum.* Sic vir præstantissimus. Simile fermè reperitur in Ecclesiæ Christianæ veteris moribus. In Templum admittendi erant z, & Gentiles, & Judæi, sed *usque ad missam Catechumenorum* tantùm. Quæ verò sunt hactenus dicta, ad secula attinent, quibus floruere, saltem excisæ non sunt, Hierosolymis res Ebræorum. Seculis autem, quæ inde secuta sunt, id est, post dirutum Templum, pristinam Loci sanctitatem ita aiunt

q *Histor. 5.*

r *Animadvers. Eusebian. num. 2077. pag. 198.*

s *De Iure Belli ac Pacis li. 1. cap. 1. §. 16.*

t *Vide D. Matth. 15. 22. Act. Apost. 10. 2. & 17. 4.*

u *Levit. 22. 25. & 25. & 47.*

x *Deut. 14. 21.*

y *Vide 1 Regum. 8. 41. 2. Maccab. 3. 35. D. Ioann. 12. 20. Act. Apost. 8. 27.*

z *Cōcil. Carthag. 4. c. 84 Dist. 1 de Cōsecrat. c. 67.*

aiunt retineri, ut ad ſacrificia peragenda maneat ipſis etiamnum ea peculiaris, nec extra atrium ſeu atrii juxta ſuperiorem delineationem ſpatia regulariter fas ſit ipſis immolare aut offerre. At de Gentilibus adjiciunt a הגוים מותרין להקריב עולות לשם בכל מקום והוא שיקריב בבמה שבנו ואסור לסייען ולעשות שליחותיהן שהרי נאסר עלינו להקריב בחוץ ומותר להורות להם וללמדם היאך יקריבו לשם האל ברוך הוא *Gentilibus licet Holocauſta offerre Domino quocunque locorum* (neque enim poſt excidium Templi adeoque Reipublicæ Iſraeliticæ, Jura ipſis Ebræisque Intervenientia, quibus altaria intra ditionem Iſraeliticam ſibi erigere prohibebantur, vim retinere potuerunt ullam; & extra ditionem illam, nunquam non fuiſſe eis fas holocauſta offerre exiſtimabant) *modò aram ſibi extruant. Sed nobis nefas eſt illis opem præſtare, aut procuratores agere, Quoniam nimirum vetitum eſt nobis offerre extra* Atrium. *At verò fas eſt nobis indicare illis & docere, quomodo offerre debeant Domino Deo Benedicto.* Et in Gemara Babylonia, poſtquam de liberiori illo Holocauſtorum vero Numini ante legem Maſaicam offerendorum more verba fiunt, ſubjicitur b וגוים בזמן הזה רשאין לעשות כן *Etiam & nunc Temporis Gentilibus eo uti fas eſt.*

a *Maimonides halach.* Maighshe Korbanoth *cap.* 19. & *halach* Bith habechira *c.* 6.

b *Ad tit.* Zebachim *cap.* 14. *fol.* 115. *b.*

Cap. VII.

De Sententia Chriſtianorum aliquot *Scriptorum*; Res ipſas, *veluti animalia, à* Gentili *ſeu* Incircumciſo in Sacrificia rite non oblatas *Hieroſolymis, ſed tantùm* earum pretia. Lex ſacra *quâ nititur ſententia illa,* Magiſtrorum *Interpretatio. Alia* ex Scriptoribus Chriſtianis *circa antè oſtenſa.*

SUnt quidem in Scriptoribus Chriſtianis, qui negent Sacrificia ipſa offerenda, à Gentilibus ulla accipi debuiſſe, ſed tantùm Pecuniam aut Pretium rerum, unde Sacrificia coëmerentur. Et ſanè ſolenne ſatis erat ipſis Ebræis pecuniam c offerre pro ſingulis, quibus tenebantur ſacrificiorum Oblationumque generibus, quæ in arculis (harum numerus erat tredecim) repoſita à Sacerdotibus in ſacrificium ipſum, ſeu id, quod præſtit-

c *Miſna tit.* Sikdim *cap.* 1 & 2 & *Maimonides halach.* Siklim *cap.* 2.

præstitutâ specie præstandum erat, ritè erogabatur. Sed Nicolaus Lyranus, etiam ex Judæus, de alienigena, qui, ut ipse ait d, *non erat Iudæus natione, nec conversus ad Iudaismum; à talibus*, inquit d, *non debebat accipi aliquid offerendum in altari. Poterat tamen accipi pecunia vel alia dona, ex quorum pretio emerentur illa, quæ essent offerenda. Et hoc modo dicitur, quod Seleucus Asiæ Rex ex sumptibus suis præstabat ea, quæ pertinebant ad sacrificia.* Alii hujus sententiæ sunt sequaces, in eam interim ducti interpretatione legis sacræ diversa nimis ab ea, quam amplectuntur Magistri. Lex est subjuncta eis, quæ de victimis tantùm immaculatis offerendis latæ sunt, hujusmodi e ומיד בן נכר לא תקריבו את לחם אלהיכם מכל אלה כי משחתם בהם מום בם לא ירצו לכם *Nec de manu filii alienigenæ* (seu *à Gentili*) *offeretis Panem Deo vestro ex omnibus istis* (vulgata ibi habet *& quicquid aliud dare voluerit*) *quia corruptio eorum est in eis. Macula est in eis. Non accepta erunt vobis*; seu, ut vulgata, *non suscipietis ea.* Pro eo quod est heic *Panem*, substituunt Chaldæi ית קרבן *Oblationem*, uti & Judæi Mauritanienses aliique in versionibus Orientalibus. Et Hellenistæ ibi, *οὐ προσοίσετε δῶρα non offeretis munera.* Et de Carnibus aliisque in sacrificium ipsum oblatis accipiunt locum illum scriptores item Christiani f. Ad Oblationes autem seu Victimas ibi memoratas omnes f legem attinere volunt Magistri. Sed ita scilicet, ut sensus sit, isque a majoribus acceptus, Oblationes spontaneas seu vota Gentilium (juxta jam superiùs dicta; quæ etiam paulò antè g ibi lectis de Oblationibus & Votis tam Gentiliũ quàm Israelitarum nituntur) admittenda quidem esse, nec oblationum seu sacrificiorum genera alia. Sic tamen ut nec omnimoda ab ipsis jumenta, aut pecora suis alibi sacrificiis satis idonea, in sacrificium eorum spontaneum Sacerdotibus Hierosolymitanis acciperentur, quod ut fieret fortè morum suorum tenaces sequacesque Gentiles instarent. Sed planè respuenda esse, quæ per manum Gentilis, seu ex more Gentilium ab eo, citra rationem macularum & defectuum ibi præscriptam, offerrentur. Quia scilicet Corruptio ac Defectus seu Vitium tàm in eis, pro vetito ex sacra lege, quàm in sacrificiis Israelitarum erat habendum. Expressim ibi ad veterum mentem Salomon Jarchius נכרי שהביא קרבן ביד כהן להקריבו לשמים לא תקריבו לו בעל מום

d *Ad Levit. c. 22. not. 12.*

e *Levitic. 22. 25.*

f *Abulensis in Levitic. 22. quæst. 12. Cajetanus, Cornelius à Lapide Io. Lorinus. &c.*

g *Comm. 15.*

si Gentilis attulerat Oblationem seu *victimam, ut Sacerdos eam Deo O. M. offerret, non offerendum erat animal vitiosum.* At verò, inquit, תמימות תקבלו מהם לכך נאמר למעלה. איש איש לרבות את הגוים שנודרים נדרים ונדבות כישראל *victimam* seu *oblationem vitio carentem accipietis ab eis. Cum etiam supra dicatur, quisquis* seu *omnis homo; ut ita etiam continerentur Gentiles, Quorum Vota & Oblationes spontaneæ habebantur velut Ismaelitarum.* Sic Maimonides de victimis vitiosis; quas Sacerdos offerre ex lege sacra non debuit, verba faciens ולא inquit h, קרבנות ישראל בלבד אלא אף קרבנות הגוים אם הקריבן והם בעלי מומין לוקה שנאמר ומיד בן נכר לא תקריבו את לחם וגו *N. c solùm id de sacrificiis Israelitarum est intelligendum, verùm etiam de eis, quæ à Gentilibus offerebantur. Nimirùm si, cùm vitiosa essent, ea offerret Sacerdos, is flagris puniebatur. Nam & lex ait, nec de manu filii alienigenæ offeretis Panem &c.* Tantundem alii i, dum legem hanc sacram ita breviter in Præceptorum recensione exhibent; שלא להקריב בעל מום אפילו בקרבנות הגוים *ut non offeratur animal* seu *victima vitiosa, ne quidem etiamsi à Gentili in sacrificium adducatur.* Sed legem illam capit Lyranus aliique k Christiani non pauci de eo quod est, Victimam seu Oblationem aliquam ipsam neutiquam à Gentili offerendam, sed duntaxat Pretium, quo à Sacerdotibus coëmeretur victima seu Oblatio. Quin & Salomonem Jarchium expressim pluribus impugnat Lyranus. Et Abulensis ibi; *Pecunia, tum accipiebatur, non offerebatur Domino, quoniam non erat aliquid cremabile; sed de pecuniâ emebatur aliquid, quod esset ad usus Sanctuarii. Hic autem solùm dicitur; non accipiendum esse aliquid de manu Gentilium, quod offeratur Domino, id est, quod crematur coram Domino, vel ponatur super altare. Unde si aliquis Gentilis voluisset offerre panes, ita ut illi cremarentur super altare, vel cederent in jus Sacerdotum, aut vellet offerre aliquod animal, ut immolaretur, non reciperent hoc Sacerdotes Iudæorum, quia hoc immolandum erat per se; si tamen aliquis Gentilis daret panes aut animalia, non ut per se immolarentur aut offerrentur, sed ut venderentur & converterentur in pecunias applicandas ad usum Sanctuarii, reciperetur talis Oblatio, quoniam hoc solùm prohibitum erat, scilicet id quod ipsi darent poni super Altare vel offerri Deo, ita ut efficeretur sacrum. Si autem Gentiles darent pecuniam vel aliquid aliud*

h *Halach.* Isuri Mizbach. *cap. 1. & Bi-adfis num. 7. in fronte Halach.*

i *Moses Mikotzi Præcept. Negatis 314. Abarbinel in* Pirush Tora *fol. 260. col. 4*

k *Abulensis in Levit. 22. quæst. 22. & 23. Cajetanus, Io. Lorinus, Cornelius à Lapide &c.*

liud convertendum in pecunias, non efficiebantur ista sacra, sed posteà ex eis emebantur alia, quæ sacra essent, scilicet animalia vel panes. Directè autem non efficiebantur sacra quæ illi dabant. Quia postquam acciperentur pecunia data ab eis in Sanctuario, transibat in Ius Sanctuarii. Et ideo sive emerentur inde animalia ad Sacrificia facienda, sive ad aliquid alterum, non dicebatur tale Sacrificium vel talis res data à Gentili, quia jam emebantur ista ad voluntatem Sacerdotum Ministrantium in Sanctuario. Et hoc sufficiebat ad hoc, quod non acciperetur Sacrificium de manu Gentilium. Sic Tostatus ille quod & alibi l pluribus sibi firmare videtur. Joannes Lorinus, alii, tantundem. Sed refragatur Magistrorum schola. Nec vim omninò in eos habet argumentum illud, quod Lyranus affert, & velut firmum admittit Abulensis m, de Paschalibus ritibus cum Gentili non communicandis. Quasi verò inde sequeretur multò minùs ei permissum Templo, ut dictum est, Oblationes spontaneas offerre. Nam Peregrinus in Numeris n, ad Paschatis celebrationem admittendus planè Proselytus Justitiæ est. Et non solùm, ex lege Sacra o alia. Paschalibus ritibus, verùm etiam omnibus aliis p, qui Ebræis proprii, arcebantur Gentiles necdum in Judaismum recepti, juxta Magistrorum placita jam antè ostensa. Non utique spontaneis Oblationibus aut Holocaustis Numen Hierosolymis colere vetiti. Quippe quæ in Cultum offerebantur simplicem, rituum Ebraicorum legumque Leviticarum ratione alia non habitâ quàm ut, juxta Jus illud à Numine datum utrisque, Imperativum, vitio carerent. Quin nec desunt in Christianis q, qui Oblationem quidem pecuniæ seu aliûs cujusvis rei in sacros qualescunque usus accipi à manu Gentilis ea lege prohiberi velint. Aliis r intereà (præter superiori in capite citatos) id ipsum quod docent Magistri, de ipsis Oblationibus vitio carentibus etiam à manu Gentilis accipiendis, asserentibus. Christianorum autem alii, etiam in rebus Ebraicis versatissimi, interiùs quàm Talmudici admittunt in Templo Hierosolymitano Gentiles. Arias Montanus s etiam de Salomonico; *Posterioribus temporibus extra Israelis ac Fœminarum atrium aliud constructum fuit, cui* חיל *hoc est, profano est nomen factum, in quod Exteri, id est, Gentes, quæ Israelis nomen non profiterentur, convenire ad orandum possent: & Israelitæ etiam qui Ceremoniali ritu puri non essent. Ad hoc atrium illa pertinebant*

l *Ad* 1. *Paralip. cap.* 16. *q.* 29.
m *Ad Levit.* 22. *quæst.* 23.
n *Cap.* 9. 14.
o *Exod.* 12. 48.
p *Videsis Abulensem ad D. Matthæi. ca.* 26. *quæst.* 40. 41. &c.
q *Hugo Cardinalis ad Leviti.* 22.
r *Io. Brentius ibidem ubi & vide P. Fagium, Seb. Munsterum. Isidorū Clarium &c.*
s *In Libano pag.* 13.

bant exedra, quarum situm paulo antè descripsimus, partim in sacro partim in profano constituta. Habuit etiam suas porticus atrium hoc, quibus vel imber vel æstus nimius vitari posset. Hujus atrii porta, quæ Ortum respiciebat, infima dicebatur. Citantur ab eo in margine etiam Talmudici [t] aliquot velut hujus rei testes. Admissos quidem Gentiles in loca Intermurali exteriora (ut ostensum est) consentiunt Talmudici. Sed exedræ illæ, quæ partim in sacro, partim in profano ponebantur, fuêre, quæ partim atria Gentilibus planè inaccessa, & partim Intermurale (quod respectu atriorum quæ sanctiora erant, חיל seu *Profanum* etiam est dictum [u]) occupabant. Unde, si verum dixerit Arias, intra Intermurale admissi Gentiles; quod Talmudicis planè refragatur. Nec loci ab eo citati ejusmodi quid omninò præstant. At singulare est, quod apud Bedam aliosque aliquot habetur, ex Cassiodoro; *admissos in extremum atrium Gentiles & Iudæos, qui nuper venerant ex Gentibus usque ad sextum purificationis diem.* Hoc scilicet inter alia ex vetusta Templi apud Cassiodorum figura affertur [x]. Et statim subjungit Beda; *Hæc ut in pictura Cassiodori reperimus distincta, breviter annotare curavimus; ita eum ab antiquis Iudæis didicisse: neque virum tam eruditum voluisse in exemplum legendi proponere, quod non ipse prius verum esse cognovisset.* Tantundem, ex eo, Rabanus Maurus [y]. De Gentilium admissione res quidem palàm est ex suprà memoratis. At Judæos, qui nuper venerant ex Gentibus, (sive Proselytos Justitię seu qui è Gentilium ritibus in Judaismum transierant, sive Judæos originarios è Gentilium regionibus, quibus degerant, Hierosolymam se adorandi causâ conferentes intelligas;) eo nomine interius non admissos ante diem sextum, nondum comperio apud Talmudicos. Sed verò, ut hanc rem tandem finiamus, procul à vero abesse, nemo ex hisce non videt, id quod à nonnullis asseritur, *numquam passos fuisse Iudæos misceri sibi in solenni Dei cultu Gentiles, quin putassent hoc modo se & Templum & sacrificia pollui.* Quod scilicet etiam de adoratione tantùm dictum. Nam ita Joannes Calvinus [z], ubi ob hanc potissimùm causam non vult Gentiles seu incircumcisos fuisse Ἕλληνας seu Græcos illos, qui Hierosolymam apud D. Joannem ascendebant, ut adorarent, sed Judæos Græcienses. Et meritò sanè eo nomine à Joanne Maldonato [a] refutatur.

[t] *Misna de Decima secunda cap. 3. parag.* ח *& Camb. in Ezek. 42. 18.* [u] *Misn. tit.* סוכה *cap. 5. par.* ח. [u] *Constātin. L'Empereur ad Cod.* Middoth *pag. 86*

[x] *Beda Tom. 8. lib. de Templo Salomon. cap. 16.*

[y] *Ad 3. Regum cap. 6.*

[z] *Ad D. Iohan. cap. 12. 20.*

[a] *Ibidem.*

Cap. VIII.

Ex antè allatis concluditur, Ebraeorum sententiam manifestam *esse, tum* Proselytos Domicilii, *tum* Noachidas reliquos *seu Genus humanum universum* ad Cultum Divinum, qui in Precibus, Gratiarum actionibus, Benedictionibus, *Holocaustis* Spontaneis ac Spontaneis Oblationibus (*quibus scilicet peculiares Ebraeorum ritus non commisti*) & Votis simplicibus *habetur,* esse obligatos. Christianorum *aliquot hac de re* Placita. *De* Holocaustis illis *singularia quadam. Ad* fusiorem de Septimo die explicationem *transitus.*

Stenso hactenus tum qualisnam Cultus divinus Proselyto domicilii seu Gentili Hierosolymis alibiye in ditione Israelitica permissus fuerit, tum qualis interdictus, tempestivè redimus ad id, quod suprà proposuimus de eo quod est, Ebraeos non solùm voluisse Gentiles seu Noachidas, id est, Genus humanum, Interdictis illis Naturalibus de Cultu Extraneo & Blasphemia Negativis, quà Negativis, inter cetera Juris Noachidarum capita, teneri, seu sceleribus illis binis, quà Numen seorsim & per se Interdicta respiciunt, abstinere; verùm etiam existimasse eos ad Cultum & Honorem Numini exhibendum obligatos esse; idque velut ex appendice Interdictorum illorum Affirmativa, juxta superiùs capite primo dicta. Quod ex Cultûs, apud ipsos Proselytis Domicilii aliisve Gentilibus eorum instar, Permissione & Interdictione jam fusiùs explicata non est elicere difficile. Etenim dum, ut ostensum est, negant Gentilem, necdum Proselytum Justitiae factum, ritibus Ebraicis, quà Ebraicis, ex Jure ipsis aliisque Gentibus partim Imperativo partim Interveniente potuisse misceri, nec impunè Legem Mosaicam ejusve partem aliquam apud ipsos (quibus Lex ea peculiaris) ab eo servandam fuisse, nec aliud omninò ultrò ibi in Cultum praestari ab eo debuisse, praeter id, quod Jure suo, id est, Septem capitibus Juris Noachi-

achidarum, præstandum erat; sed demùm Preces, Laudes, Adorationes, id genus alia, præter spontanea Sacrificia, Oblationes spontaneas, & Vota, id est, Cultum simplicem ritibus Ebraicis nullatenùs involutum, juxta superiùs dicta, ei etiam, Hierosolymis ipsoque in Monte Templi (pro Templo interdum, ut diximus, sumto) permissum; liquidò sequitur, Cultum ejusmodi, ex Jure ipso Noachidarum seu ejusdem sensu Obligativo ac Affirmativo, veluti Interdictis illis binis annexo, Gentilibus apud ipsos, seu in eorum ditione agentibus præstandum, eos admisisse. Nec scrupulum intempestiviùs heic quis injiciat, Spontaneum Obligationi adversari videri. Ideo enim Spontanea dicuntur heic Sacrificia illa & Oblationes, quia Genus, Tempus, Æstimatio (juxta superiùs dicta) offerentis arbitratui sic relicta sunt, ut; præstitutis, in legibus Ebræorum, Sacrificiis, quæ reliqua sunt, Solennibus essent planè libera; sed pro re nata tamen ex Obligatione præstanda, ut Supplicationes, & Gratiarum actiones. Et cum Cultus divinus sit tum Interior, qui consistit in conjunctione ad Deum summaque ejus reverentia per intellectum & affectum, tum Exterior, quæ in Precibus & Laudibus effundendis, Adorationibus, Sacrificiis, Oblationibus cernitur, neque hic sine illo ritè exhiberi possit; consequitur similiter, ad Cultum utrunque obligatos etiam Proselytos Domicilii, & qui eorum instar fuere, (adulti scilicet nec rationis expertes; & pro rerum suarum sive copia sive inopia.) censuisse Ebræos. Ita tamen ut ob non præstitum alterutrum nulla apud eos sequeretur pœna Civilis, sed cultus neglecti pœna בידי שמים, [illegible] cœlitùs esset expectanda; quemadmodum loquuntur etiam non rarò de peccatis aliquot ex lege ipsis Civili, cœlitùs tantùm, non in foro Civili puniendis agentes. Atque ex hoc de Proselytis Domicilii seu Gentilibus eorum instar sic demonstrato, pariter sequitur, ad Simplicem Reverentiam ejusmodi actu tum interiori tum exteriori præstandam, Cultumque quantus in Precibus, Gratiarum actionibus, Benedictionibus, Sacrificiis ac Oblationibus Votisque simplicibus consistebat, exhibendum, similiter obli-

obligatum esse Universum genus humanum Ebræos antumasse. Nam nil permissum, in ultroneo cultu, Proselyto Domicilii Hierosolymis seu in ditione Israelitica, præter id quod ex Juris Noachidarum, quod humani generis faciunt commune, Obligatione pendebat. Atqui Cultus, qualem diximus, simplex atque ultroneus ille Proselyto domicilii permissus est Hierosolymis, & pro natura rei, alibi in ditione Israelitica. Unde manifestum fit, ad communia hominum officia etiam ex Obligatione, Cultum illum, juxta disciplinam, quam tractamus, pertinuisse. Neque igitur Expiatoria signantiùs sic dicta, juxta eos, Sacrificia, Propitiatoria, aut Pacifica, ne Oblationes aliæve Præstationes lege scriptâ, quâ scriptâ, imperatæ, in cultu externo Proselyti Domicilii Hierosolymis locum habuêre ullum; adeoque nec in cultu illo externo, ad quem Genus Humanum ab ipsis rerum initiis Obligari volunt. Sed in eo tantùm locum habuere Preces, Benedictiones, Gratiarum actiones, Holocausta simplicia, eaque ultronea (ut supra ostensum est) & ultroneæ Obblationes ac Vota. Holocausta autem, tametsi ex interdicto illo de eis divino (quò tàm Proselyti Domicilii, quàm Israelitæ, ut dictum est, licet diversimodè, continebantur) Hierosolymis tum vitiis in Levitico memoratis carere debebant, tum ex gregibus ac armentis tantùm aliquot ibi enumeratis seligi; nihilominùs extra ditionem Israeliticam, seu ubi non obligabat Lex Mosaica, sed jus tantùm Noachidarum, ex aliis [b] animalium generibus, mundorum saltem, nec ita vitio carentibus, indiscriminatim (modò hostiis humanis, de quibus libro quarto, abstinerent) sumi potuêre. Quale de aliis etiam Gentilium Oblationibus Votisque Numini vero dicendum. Vices autem tàm Ilastici atque Expiatorii quàm Eucharistici Sacrificii, Simplicia ac spontanea Holocausta illa Proselytis Domicilii adeoque ceteris Noachidis supplesse, Ebræos non dubitasse, puto, palàm est. Nam ut Abelis & Noachi Eucharistica & Ilastica fuisse liquet ex disertis sacri sermonis [c] verbis, ita non solùm Eliphazi [d] Baldadi & Tzovari Holocausta, quæ ad Intervallum illud etiam ante legem scriptam, attinent,

[b] *Vide sis Salomon. Iarch. ad Levit. 22. 25.*

[c] *Genes. 4. 4. 8. 20.*

[d] *Iob. 42. 8. & 9.*

nent, sunt Expiatoria; verùm etiam de ipso Holocausto spontaneo (ad quod solum Sacrificii cruenti genus, utpote simplicissimum; admittebantur Hierosolymis Gentiles) dicitur c ונרצה לו לכפר עליו & *acceptabile erit pro eo, ut scilicet expiatio fiat illi*, seu ut vulgata, *acceptabilis erit atque in expiationem ejus proficiens*, nimirum sponte offerentis. Quale pariter de Gentilium Oblationum aliarum spontanearum votorumque effectu Ebræos existimasse, æquum est ut autumemus; modò saltem accederet Confessio & Pœnitentia f, sine quibus Expiationem ritè sic fieri sibi ipsis quidem non admittebant. Hisce, ut sequaces, connumerandi etiam sunt, Spes præmii ac Timor pœnæ divinæ, qui cultûs interioris pars. Sed de ea plura, ubi Caput de Judiciis infra tractamus. Neque Ebræorum sententiæ de Cultu per Sacrificia & Oblationes Numini ante Legem scriptam, id est, ex Jure Noachidarum seu humani generis Communi, sic exhibendo, dissona sunt, quæ apud Patres Christianos subinde occurrunt de Intervallo illo. S. Thomas; *sicut g in statu legis Naturæ, homines nulla lege exteriùs datâ* (literis mandatâ) *sed solo interiori instinctu* (ex Numine indito) *movebantur ad Deum colendum; ita etiam ex interiori instinctu determinabatur eis, quibus rebus sensibilibus ad Dei Cultum uterentur.* Recole heic etiam quæ suprà h ex Paulo Burgensi afferimus. Et certè, qui Sacramenta i illius Intervalli tria illa faciunt; Sacrificium, Oblationem, & Fidem, Ebræis heic proximè accedunt. Sed de Externo Cultu, Signis sacris, ac Sacramentis illius Intervalli, quamplura huc spectantia controvertuntur apud Scholasticos k, quos, si placet, vide. Præ aliis autem S. Thomam, Alexandrum Halensem, Scotum & Gvidonem Briansonem. Certè & Ebræorum sententiam fuisse, Noachidas seu genus totum humanum ad Cultum divinum præstandum, non solùm Idololatriâ & blasphemiâ abstinendum, obligatos esse, idque ex sensu Interdictorum binorum, quæ, libro secundo explicavimus, non dubitarunt viri aliquot in Christianis scriptoribus summi, dum interdicta illa è Magistrorum commentariis obiter enumerant. Monuimus suprà l, esse, qui ברכת השם quod *execrationem* seu *Maledictionem nominis* meritò vertimus, *Benedictionem* interpretantur. Horum quidem aliqui id explicant per *ut hunc solum*

create-

c *Levit.* 1. 4 & *vide Ioseph. lib.* 3. *c.* 10. & *Philonem. lib. de Victimis.*

f *Vide Maimonidem halach.* Thesuba.

g *Part.* 3. *qu.* 60. *art.* 5. *ad tertium.*

h *Cap.* 2.

i *Guid. Briāson in Sent.* 4. *Dist.* 1. *qu.* 1. *Correlar.* 35. *Gregor. Moral. l.* 4. *c.* 2. *Dist. de Consecrat.* 4. *cap.* 5.

k *Ad Sent.* 4. *dist.* 1. & *S. Thom.* 2. *sec. q.* 85. *part.* 3. *quæst.* 60. & *vide Hugonem de Sacramentis l.* 1. *part.* 11. *c.* 3. *Adde Abulens. ad Gen.* 6. & *ad* 1 *Paralip. cap.* 16. *quæst.* 26. & 27.

l *Lib.* 1. *cap.* 10. *pag.* 127.

creatorem veneraretur. Sic Guilielmus [m] Schickardus. Alii pro Interdicto substituunt *Benedicere Deum.* Sic praeter supra citatos, Paulus Fagius, Sebastianus Munsterus, Isidorus Clarius, alii ad Levitici caput vigesimum secundum. Atque id planè Cultum denotat. Petrus item Cunaeus [n] pro eodem, in Juris Noachidarum Capitum ex Ebraeis recensione habet *celebrandam divini nominis majestatem esse.* Summa igitur est, in Oblationibus spontaneis, Holocaustis itidem spontaneis & Votis (pro vario personarum ac rerum discrimine) praeter Preces, Gratiarum actiones, Benedictiones, constitisse Cultum illum divinum, ad quem Genus humanum obligatum esse voluêre Ebraei, idque ex jure, quod tractamus, Naturali. In Oblationibus scilicet ac Votis (qualia in Oblationibus desinunt) rerum sacros in usus, veluti in Templa ac Aras extruendas, Sacerdotiorum sumptus, ministeria, instrumenta & si quae sunt id genus alia. In Holocaustis autem cruentis, seu animalium Sacrificiis, igne omninò consumendis, parte nullâ polluctâ seu comesâ. Quod ex eo videtur manâsse, quod primae aetatis hominibus, id est, qui Noachum praecesserunt, carnium esus permissus non sit (sic enim Ebraei [o] statuunt; qua de re plura, ubi inferiùs agimus de membro animalis viventis Noachidis interdicto) atque tunc temporis Sacrificia illa ignita, ex jussu seu inspiratione [p] Numinis cum ceteris ad Cultum necessariis, originem habuerint. Neque enim ex immolati animalis parte aliqua (quemadmodum in Sacrificiis aliis Ebraeorum, & in non paucis Gentilium aevi succedentis) epulum sacrum, velut Sacrificii appendicem, celebrari tunc licitè potuisse nemo non videt. Et cum Carnium esus verbis disertis generi humano post compluria secula à Numine indultus est, de Sacrificiorum cruentorum ritu nihil interea est novatum. Sed totum animal pro victima oblatum, excoriatum [r] tamen ex more, & dissectum, ut ante, concremandum erat. Usibus nempè humanis sic planè eximendum; idque tum in recognitionem supremi Numinis imperii, tum in gratiarum actionem, favoris conciliationem, peccatorum expiationem, velut per symbolum, quod Retributionis Universi Domino factae faciem saltem sibi indueret. Adjiciunt etiam aliqui in ipso primo quod disertè legitur Holocausto cruento, adeoque in ceteris, quae secuta sunt,

m *De Iure Regio cap. 5. Theorem. 17. pag. 129.*

n *De Repub. Hebraeorum lib. 2. cap. 19.*

o Beresith Rabba *parash. 34. fol. 38. col. 2. Ioseph. Albo li.* Ikarim *part. 3. cap. 14. & 15.*

p *Alex. Halens. part. 4. memb. 6. Scot. in sent. 4. dist 1. qu. 7.*

q *Genes. 9. 4. Ioseph Orig. 1. cap. 4.*

r *Gemar. Babylon. adtit.* Zebachim *cap. 14. fol. 115b.*

rationem singularem habitam humani in cætera animantia, quæ dignitate & similitudine homini proxima; dominii agniti. Scilicet Abelem ritè didicisse adeoque credidisse, utcunque carnibus vesci homini non liceret, animalia nihilominus omnia ita homini ex Numinis indultu subjacuisse, ut non solùm alios in usus cogenda, sed etiam in Holocausta immolanda essent. Inde, ut tam insignem indultum Numinis, quàm imperium ejus ac bonitatem agnosceret, ac propitium redderet, primogenita ovium, eaque optima in Holocaustum eum immolâsse, Numinique sic placuisse. Cainum verò tantùm abfuisse ab hoc tam eximio Numinis hominibus indultu agnoscendo, ut nondum admitteret animantium ceterorum alicujus immolationem seu cædem licitam magis fuisse atque homicidium. Parilem item hominibus ac animantibus ceteris fuisse exitum. Atque inde eum res viliores, seu fruges terræ obtulisse; & hoc demùm nomine Numini displicuisse. Quæ pluribus exequitur R. Joseph f Albo, quem vide. Et de hisce satis superque. Jam verò Obligatione Noachidarum ad Cultum, juxta Ebræos, sic ostensâ, restat ut fusiùs dispiciamus, quemadmodum superiùs promisimus, de sacra Sabbati seu Septimi diei observatione. Obiter ibi ex Ebræis docuimus Festa eorum omnimoda Proselyto Domicilii interdicta, uti & omnimoda alia, quæ fortè Proselytus ejusmodi sibi intra ditionem Israeliticam observanda institueret, aut alibi instituta ibi servaret. Id est, Tempus nullum soleme seu Festum, nullum ex Jure Noachidarum seu humani generis communi Sacris, quæ diximus, juxta eorum sententiam, etiam necessariò generi humano obeundis, esse præstitutum. Id enim manifestò ex jam antè ostensis sequitur. Nam quod Proselytum Domicilii observare non permittebant, ad id nec ipsum nec Gentilem alium seu Noachidem obligari eos voluisse, inde palàm est. Pro vario igitur tam Locorum ac Temporum, quàm personarum ac rerum discrimine ac opportunitate, Cultum illum à Noachidis extra ditionem Israeliticam exhibendum censuere; quemadmodum, dum parentes dicimus colendos, seu ablata restituenda, alia ejusmodi, obligationem quidem palàm innuimus, Loca tamen & Tempora observationis ex re nata ac rerum & personarum discrimine atque opportunitate perquam variatim elicienda nec

Part. 3. cap. 15.

Cap. 5.

signato

signato aliquo die determinata intelligimus. Quæ nihilominus ex jure aliquo positivo determinari posse nemo dubitat. Nec dubitarunt Ebræi, quin Gentiles sui plane juris extra ditionem Israeliticam, & Tempora & Loca Cultui suo sacro possent pro arbitratu suo præstituere, & sive Festa cultui veri Numinis ab ipsis adinventa celebrare, sive Ebraica etiam, quotquot vellent u, imitari. Quod Proselytis domicilii, utpote ex Arbitratu, non ex Obligatione pendens, plane negatum. Et cum ita se rem habere ex jam ante allatis constet, supervacaneum forsan nimis videatur plura de Septimi diei seu Sabbati Festi observatione, qua Noachidas seu genus reliqvum humanum spectat, heic adjicere. Ceterùm, quoniam non solùm olim in schola x, verùm etiam & hoc seculo, perillustris habetur ea de re Quæstio, eaque à scriptoribus sanè gravissimis aliquot, tum integris ea de re libellis, tum commentariis ad caput Genesis secundum, & Decalogum, aliisque lucubrationibus editis agitata, in qua subinde trahuntur in partes etiam Ebræorum nonnullorum sententiæ, perinde ac si ex Jure Naturæ universalem, necessariam, ac perpetuam Sabbati aut septimi diei, ut festi, observationem ipsi docerent, adeoque ad eandem Genus Humanum universum obligatum esse statuerent; ideò operæ pretium duximus, rem altiùs repetendo, tum quid de Sabbati seu Septimi diei, ut Festi necessario celebrandi, Institutione atque etiam Observatione (qua Noachidas spectet) ulteriùs docuerint Talmudici, tum quid de locis aliquot in hanc rem è celeberrimo illo Judæorum pari, Flavio Josepho & & Philone, afferri solitis statuendum sit, proximè explicare. Et primò de Sabbati seu recurrentis Septimi in dierum periodis diei, ut Festi, celebrationis, juxta Talmudicos, Institutione.

u *Vide supra cap. 5.*

x *Alex. Halens. part. 3. quæst. 32. S. Thomas 2 Secunda quæst. 122. Scotus ad sent. 3. dist. 37. quæst. unic. & c.*

Cap. IX.

Quid de Originis *seu* Primariæ Sabbati *seu* Septimi *in dierum periodis diei, ut Festi,* Institutionis Tempore *&* Loco *senserint* Talmudici. *Obiter de* Itinere Sabbatico; *& quanta fuerit ejusce* mensura, *atque* unde auspicanda. *De Chronico* Seder Olam Rabba *dicto, ejusque Autore & Vetustate.*

IN Sabbati, ita per excellentiam dicti, id est, Septimi in periodis dierum à rerum conditu putatis diei, ut Festi, celebrationis Solennis nec sine piaculo intermittendæ (quæ in opere ac laboribus, Cultûs Causâ, abstinendo, lege legenda, audienda, ac Sacrificiis singularibus, maximè cernebatur) Institutione, juxta Ebræos, dispiciendâ, consideremus oportet, ex eorum disciplina, potissimum Tempus Institutionis, Locum, Causam, & quamnam Relationem habere velint Institutionem illam ad genus humanum, seu ejusce partem aliquam. Tempus Institutionis non in rerum primordiis, sed intra mensem ab exitu ex Ægypto, adeoque ante Decalogi promulgationem à Talmudicis collocatur. Scilicet in statione Israelitarum in Mara, quæ quinta y est ab exitu. De statione illa legitur in Exodo z *ibi posuit ei Deus* חוק ומשפט id est, *Statutum & Iudicium.* Partem scilicet capitum legis Mosaicæ, quæ postea secuta est, heic intelligunt, ut & antè a memoratur. Atque in ea parte Sabbati institutionem fuisse pronuntiant. Et tametsi de omnibus capitibus tunc traditis neutiquam consentiant universi, attamen Sabbatum in eis contineri Traditio est eis avita atque vetustissima. Statuti nomine, Sabbatum; Judicii, hujus Formulas ibi innui plerunque volunt, præter Honorem Parentum. Ea de re quod suprà b citatum est ex *Seder Olam Rabba* & Glossa Salomonis Jarchii, heic recole. Consona est Gemara etiam Babylonia, ubi legitur c עשר מצות נצטוו ישראל במרה שבע שקיבלו עליהן בני נח והוסיפו עליהן דינין ושבת וכיבוד אב ואם דינין דכתיב שם שם לו חוק ומשפט שבת וכיבוד אב ואם דכתיב כאשר צוך ה׳ אלהיך ואמר ר׳ יהודה כאשר צוך במרה *Decem Præcepta accepêre Israelitæ in Mara; Septem quæ Noachidarum fuêre* seu *Humani generis Universi. Iam verò adjecta sunt Iudicia, Sabbatum & Parentum Honos. Iudicia, juxta illud* d, *illic posuit ei statutum & Iudicium. Sabbatum & Parentum Honorem; juxta illud, quemadmodum præcepit tibi Dominus Deus tuus, quod ex Sententia Rabbi Iehudæ intelligendum est de eo, quod antè præceptum est*

y Numer. 33. 8.
z Exod. 15. 25.
a lib. 1. cap. 10 pag. 123.
b Ibid.
c Gemar. Babylō. ad Tit. Sanhedrin. ca. 7. fol. 56b.
d Exod. 15. 25.
e Deut. 15. 12 & 16.

est in Mara. Scilicet observant in Lege repetita seu Decalogo à Mose in Deuteronomio iterato bina illa Præcepta de Sabbato & Parentum Honore, verba illa, *quemadmodum præcepit tibi Dominus Deus tuus*, velut sibi peculiaria habere; ceteris sine hisce omninò ibi prolatis. Et sunt quidem in Magistris, qui[f] de lege in Sinai anteà datâ verba illa intelligunt. Sed utroque in Loco adjecta ea esse volunt viri apud Ebræos insignes, Rabbi Jehudæ heic sequaces, ad indicandum id, quod in Mara, atque ante Decalogi ipsius promulgationem, præceptum est. Unde ad jam allatum è Deuteronomio locum Salomon Jarchius, אשר צוך קודם מתן תורה במרה *quemadmodum præcepit* (seu anteà præceperat) *intelligendum est de eo, quod ante legem datam præceptum est in Mara.* Quin & in Gemara Babylonia, ubi de Itineribus Sabbaticis disputatur, quæstio sit, utrum etiam illa in Mara præfinirentur. Atque altercantibus ea de re Magistris admittitur interea, ut receptissimum, ipsum Sabbati seu Septimi in enumerationis ordine à mundi conditu inchoato diei observationis Præceptum originem esse in Mara sortitum. Verba sunt[g], ופליגי בשבת דמרה דכתיב כאשר צוך ה' אלהיך ואמ' רב יהודה אמר רב כאשר צוך במרה מר סבר אשבת איפקוד אתחומים לא איפקוד ומר סבר אתחומים נמי איפקוד *Altercatio fuit* (inter Rab Acha Bar Jacob & Rabba) *de Sabbato, quà ad Mara refertur. Scilicet scriptum est, quemadmodum præcepit tibi Dominus Deus tuus; quod interpretatur Rab Iehuda, quemadmodum præcepit in Mara. Alter verò eorum existimavit, non ibi Itinerum quantitatem præfinitam esse, sed tantùm Sabbatum; alter etiam & itineris quantitatem.* Scilicet תחומי השבת *Itinerum* seu *Intervallorum Sabbaticorum* apud Talmudicos, juxta receptam antiquitùs Sententiam, de qua obiter heic monere liceat, duplex habetur genus. Alterum Majus, quod Legi scriptæ coævum, id est, Mosaicum fecêre; alterum Minus, quod ex Scribarum scitis, id est, moribus superinductis manavit. Prius aiunt fuisse XII Milliarium. Posterius Cubitorum bis Mille; quod æquale est Milliario Italico aut præterpropter. De minori illo itinere Scriptores Christiani ad Apostolorum Acta[h]; ubi pro Σαββάτου ὁδός *Iter Sabbati* (quæ distantia ibi inter Montem Olivarum & Urbem Sacram) substituitur à Syro איך שבעא אסטדון

[f] Aben Ezra ad Deuter. 5. & Isaac. Abarbinel in Pirush Tora fol. 339. col. 3. & 4.

[g] Gemara Babylon. ad tit. de Sabbato cap. 9. fol. 87. b.

[h] Cap. 1. 12.

quasi septem stadia; ab Æthiope i autem *Cursus unius Viri, quod est iter antiquum Sabbati.* Sed pro bis Mille Cubitis, velut ex Ebræis, habet S. Hieronymus totidem Pedes tantum. *Præterea*, inquit ille k de Judæis, *quia jussum est, ut diebus Sabbatorum sedeat unusquisque in domo* l *sua, & non egrediatur, neque ambulet de Loco, in quo habitat; si quando eos juxta literam ceperimus artare, ut non jaceant, non ambulent, non stent; sed tantum sedeant, si velint præcepta servare; solent respondere & dicere; Rab Akiba & Simeon, & Hillel* (sic planè legendum, non *Hille*, ut in editis) *Magistri nostri tradiderunt nobis, ut bis Mille pedes ambulemus in Sabbato.* Sic ille; ubi tamen Erasmus m, aut legebat, aut intellexit (ni memoriæ lapsus fuerit) bis Mille passus. Sed quod citavimus ex Hieronymo, id ipsum fermè legitur pariter apud Agobardum Episcopum n Lugdunensem, cui nec Cubiti, sed Pedes etiam heic mensura sunt. Sed hisce vetustior Origenes o Cubitos seu πήχεις totidem habet, uti & ex eo Oecumenius & Theophylactus, tametsi in Libris Theophylacti corruptè excusis legatur, velut ex Origine, τριῶν πηχῶν trium Cubitorum pro δισχιλίων *bis Mille*, ut rectè animadvertit I. Drusius p. Atque ita sanè apud Suidam citatur locus ille sive ex Origine sive è Theophylacto aut Oecumenio desumptus. Eucherius etiam per mille passus, qui eidem mensuræ satis sunt consoni, iter Sabbati in Actis, ut rem notissimam explicat. Sic ibi Beda, Lyranus; sic glossa interlinearis; quæ adjicit, *quod, cujus autoritatis sit, ignoratur.* Sic alii. Sed oscitanter nonnulli duûm Miliariûm substituunt heic spatium. Atqui audiamus Talmudicos.

היוצא חוץ לתחום המדינה בשבת לוקה שנ' אל יצא איש ממקומו ביום השביעי מקום זה הוא תחום העיר ודבר נתנה תורה שיעור לתחום זה אבל חכמים והעתיקו שתחום זה הוא חוץ לשנים עשר מיל כנגד מחנה ישראל וכך אמר להן משה רבינו לא תצאו חוץ למחנה ומדברי סופרים שלא יצא אדם חוץ לעיר אלא עד אלפים אמה הוא מגרש העיר

Qui in Sabbato *ultra terminum Vrbi præstitutum exibat, vapulabat; juxta id, quod habetur in Lege* q, *non egrediatur ullus è loco suo die Septimo. Locus hic est Terminus Vrbi præstitutus*, seu *spatium intra terminum illum protensum. Ejus verò mensura disertè non statuitur à lege; unde tamen per interpretationem Sapientes illud fecere duodecim Mil-*

i Apud Ludov. de Dieu ibid.
k Epist. 151. ad Algasiam quæst. 9. & videsis Baronium Ann. Christ. 34. Maldonat. ad S. Matth. 28. 20. & c.
l Exod. 16. 29.
m Ad Act. Apost. cap. 1.
n Opusc. de Iudaicis superstitionibus.
o Apud Theophylact. in Act. 1. & Peri Archon. lib. 4. cap. 2. & adde Suidam verb. Σαββάτου ἔχων ὁδόν.
p De Quæst. N. T.
q Exod. 16. 29

Milliaria, quod spatium erat ultra quod è Castris Israeliticis non erat egrediendum: Nam & sic jussit Moses Magister noster, non esse egrediendum è Castris. Caterùm ex Scribarum scitis manavit illud, quod non liceret Homini Vrbe exire ultra bis Mille Cubitos. Scilicet spatium illud pro suburbio r *habetur.* Sic Maimonides s, Moses Mikotzi t, autor *Sepher* Colbo u, alii, idque juxta scita in Corpore Talmudico x utroque reperta. Jam dicta autem sic interpretantur, ut fas fuisse aiant לאדם בשבת להלך את כל העיר כולה אפילו היתה כנינוה בין שהיתה מוקפת חומה בין שלא היתה מוקפת חומה וכן מותר לו להלך חוץ לעיר אלפים אמה לכל רוח *Homini in Sabbato totam Vrbem peragrare, etiamsi fuerit amplissima, etiam ut Ninive* y; *idque sive muris cincta esset, sive non cincta. Atque ita etiam fas fuisse ex Vrbe egredi per bis mille Cubitos in quamlibét plagam.* Dein adjiciunt; ואם יצא חוץ לאלפים אמה מכין אותו מכת מרדות עד שנים עשר מיל אבל אם יצא והרחיק מן העיר יתר על שנים עשר מיל אפילו אמה אחת לוקה מן התורה *si bis mille Cubitos excederet, nec tamen duodecimum lapidem attingeret, flagris puniebatur, eis scilicet, qui Scribarum scita non observarent, debitis. Caterùm si ultra duodecimi ab Vrbe lapidis distantiam exiret usque ad Cubitum unicum, vapulabat ex Lege sacra.* Atque ita vetustior obtinuit sententia, quæ & sui habet sequaces in Talmudicis recentioribus Viros celebriores. Recentioribus intereà aliquot, & si Talmudicos vetustiores excipias, sanè aliquot vetustis, non aliud præter minus intervallum omninò agnoscentibus, quo nec inter se usquequaque z consentiunt omnes. Certè in Chaldæa Ruthæ a paraphrasi legitur אתפקדנא למטר שבתא ויומי טבא בדיל דלא להלכא בר מתרין אלפין אמין *Praceptum accepimus de observandis Sabbatis & diebus festis, ne longius iter faciamus, quàm bis mille Cubitorum* Sic etiam in *Sepher Zohar* b. Quod nec accipiunt, quantum video, de tanto solùm itinere unico; sed nonnisi die Sabbati quempiam procul magis Urbe sua aut loco, ubi mansit, ritè potuisse discedere. Atque idem Intervallum velut cum ipsa lege natum esse volunt nonnulli c. Quo & illud Josuæ d de Arca trahunt; *longitudo esit inter vos & illam quasi mensura duum millium Cubitorum, nec appropinquabitis ad eam, quatenus scilicet sciatis viam, per quam incedatis.* Ubi Salomon Iarchius

r Vide Num. 35.4. & seq.
s Halach. Sabbath c. 27
t Præcept. Neg. 66. & vide Shulcan Aruch. in lib. Orach chiim cap. 397.
u Cap. 34. fol. 37.
x Hierosolymit. tit. Erubin cap. 5. fol. 21. col. 3. Babylon. eodem tit. cap. 4. fol. 49. 50. &c.
z De cujus amplitudine videsis Iacobum Capellum in Misellan. ad rem Nummariam & Mensurariam.
z Videsis Magid. Misna ad Maimonid. halach. Sabbath. c. 17. fol. 126. b. Sepher Mechilta fol. 30. col. 1.
a Cap. 1. 16.
b In Elle Semoth fol. 64 Edit. Mantuana.
c Iarchius ad Exod. 16. 29.
d Cap. 3. 4.

e Bemidbar fol.65. col.2.

è Midrash Tanchuma e שתהיו יכולין לילך ולהתפלל בשבת לפניו *ut poteritis ire & precari coram Domino, etiam in Sabbato.* Quæ ratio habetur ipsissima apud Theophylactum & Suidam. Subtilitates, quàs hac de re habent Magistri scrupulosiores non paucas, & singularem quatuor Cubitorum insuper f rationem heic sæpiùs habendam, libenter prætermittens, ex veteribus tantùm adjicio, id quod de modo Intervalli Cubitorum, quæ diximus, bis mille dimetiendi tradunt singulare, nec rerum hujusmodi studiosis puto, injucundum: maximè, cum ad locum illum Novi federis de Itinere Sabbatico ritè capiendum, forsan haud parum faciat, sed apprimè sit accommodum. Qui tempore Sabbati Desertum, Planitiem campestrem ab urbe procul dissitam, aut locum aliquem occuparet alium, cujus mensura adeo ignota, ut cubitorum jam dictorum terminum certiùs dignoscere nequiret, permissi g sunt ei אלפים פסיעות בינוניות תרן הוא תחום שבת *bis mille passus mediocres, qui sunt iter Sabbati.* Scilicet mensuræ exactiori adeò hi proximabant, ut in incerto ejusmodi vicem ejus satis sortirentur. Si quis tunc in domo esset, quæ urbis seu oppidi non pars, eam passim obambulare fas habebatur, & cubitos bis mille quoquoversùm ab ejus extremitatibus. Jam verò quod attinet ad Urbes ac Oppida integra, quà ex ædibus contiguis, insulis, areisque interpositis in unum nomen coalescentibus constabant; Urbis seu Oppidi figura fermè erat, aut circularis, aut Quadrata, aut Oblonga, aut Triangularis, aut multilatera, aut Semicircularis, aut Segmenti instar, aut gibbosa, aut Curvaturis variatim circumquaque Extumescens, aut Arcuata, aut Falcata seu Uncinata; veluti Gamma Græcorum, aut Ebræorum Daleth, Resh, aut Caph finale, aut harum alicui ita proximans, ut pro ipsis, quod in rebus hujusmodi fieri amat, haberetur. Si Quadrata esset aut ita Quadrangularis, adeò ut quatuor haberet angulos rectos seu quasi, ab h angulis & lateribus, Cubiti bis mille dimetiendi. Nam urbis seu oppidi ipsius areæ ratio in horum mensura, ut & supra monitum est, habetur nulla. Si Circularis esset aut quasi circa Circulum describendum erat Quadratum, à cujus angulis & lateribus mensura auspicanda. Ut à lateribus & angulis B C D E quadrati circa Urbem circularem A descripti, in adiecta figura

f *Misn. tit.* Erubin *c. 3. & 4. & Sepher Mechilta fol. 20. col. 1. gloss. ad Exod. 16. 29. & ibi paraphras. Vziellidi tributa.*

g *Gemar. Babylon. ad tit.* Erubin *ca. 4. f. 42. a. Maimon. halach.* Sabbath *c. 27. Mikotzi Præcept. Negat. 66.*

h *Misna & Gemara tit.* Erubin *c. 5. Babylon. fol. 55. Maimonides hal.* Sabbath *c. 28. Mikotzi præcept. Neg. 66.*

figura. Si Triangularis esset aut multilatera, aut quadrangularis, quæ rectilinea non est (veluti Rhombus seu Trapezium,) aut Semicircularis aut Segmenti instar, aut Gibbosa, seu Curvaturis variatim circumquaque extumesceret, in Quadrati seu Quadrilateri rectanguli speciem sive describendo sive complementum conjungendo, eam reducebant, atque ab hujus angulis & lateribus dimetiebantur. Latera autem illa, quatuor mundi plagas rectà semper spectare debebant. Unde alia atque alia ratio figuram Urbis seu oppidi in Quadrati seu Rectanguli figuram reducendi, adeoque etiam augendi. Triangularis B, quoniam latera bina rectà plagas mundi spectant, parili triangulo augenda erat unde à lateribus & angulis quadranguli CDEF dimetiendum. Circa multilateram Urbem C, quadratum aut quadrangulum, pro diversitate figuræ Urbis, ita describere oportuit, ut dimetiendum esset ab angulis & lateribus figuræ DEFG. Si Semicircularis esset, ut D, & diameter LM rectà ab Occidente in Orientem Septentrionem spectaret, in quadrangulum IKLM reducenda erat. Atque ab hujus angulis & lateribus dimetiendum. At verò si diameter ita inclinaret, ut non illa, sed linea GH rectà spectaret Se-

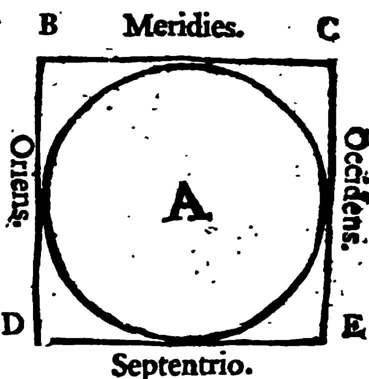

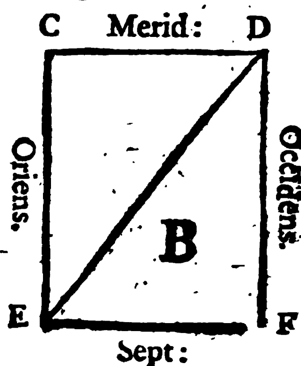

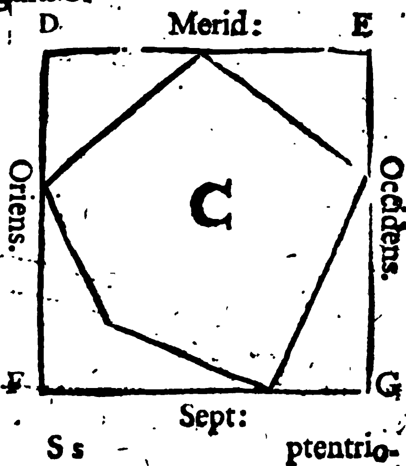

ptentrionem, à lateribus & angulis quadranguli E F G H captanda mensura. Similiter, si triangularis Urbis E latus H I rectà ab Oriente in Occidentem duceretur, à lateribus & angulis N G H I dimetiendum erat. Sin ita inclinaret latus illud, ut linea H M sic rectà duceretur, latere K H ab austro in Septentrionem porrectô, Quadranguli K L H M tantùm heic erat usus. Et nemo non videt ex hisce exemplis perquam diversimodè, pro alio atque alio Urbis ad plagas mundi situ, habuisse se Figuram, unde dimetiendum erat, urbiumque ac oppidorum terminos areasque hinc conflatas dissimillimè ampliari. De Figura dein Arcuata atque Uncinata seu Falcata singulare quiddam habent. Si chordæ seu hypotenusæ G H ab extremitatibus Urbis seu Oppidi arcuati F, aut chordæ seu hypotenusæ H K ab extremitatibus Urbis seu Oppidi Uncinati aut Falcati G ducta longitudo 4000 cubitis seu itinere Sabbati duplicato

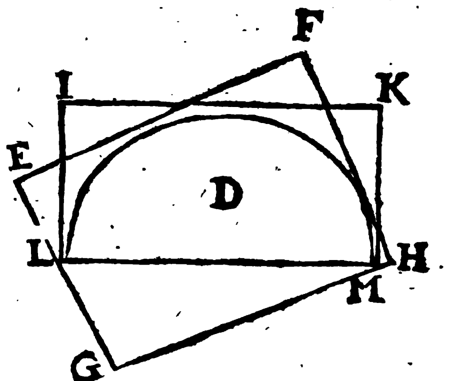

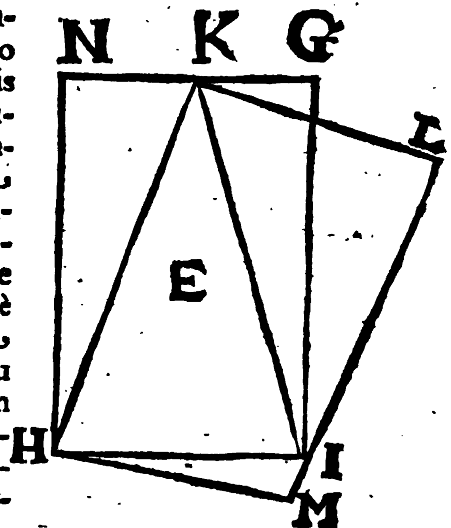

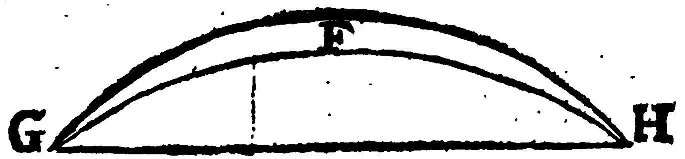

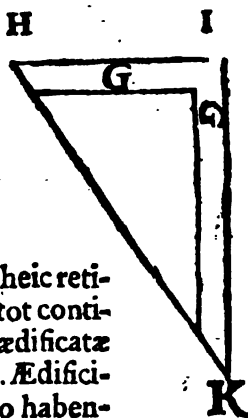

plicato minor esset, mensura ab ea atq; ab extremitatibus reliquis exterioribus captanda fuit, perinde ac si spatium intra chordam seu hypotenusam inclusum ædificiis non minus obductum esset, quàm Urcis seu Oppidi area inædificata. Unde fiebat Urbis seu Oppidi, quantum ad hanc rem, figura sive trilatera sive semicirculi sive segmenti instar aut quasi; quæ in mensura heic retinenda. At verò si hypotenusa seu chorda illa tot contineret, aut amplius Cubitos, ab ipsius areæ inædificatæ extremitate qualibet duntaxat dimetiendum. Ædificiorum autem sparsim circumjacentium ita ratio habenda erat, ut, quod cubitis 70 & $\frac{2}{3}$ non distaret זה מצטרף למדינה ונחשב ממנה *id cum ipsa Urbe conjugendum esset & ejusdem pars heic existimandum.* Adeoque ædes hujusmodi tum in figurarum variatione includendæ; tum figuram Civitatis aliam atq; aliam, ut facerent, necessum est. Distantiam illam קרפף vocitant, atque ajunt esse עלה בירת סאתים המרובעת *raaicem* seu *latus quadratum Spatii duorum satorum seminis quadrati*; id est numeri [i] 5000, qui fit ex multiplicatione 100 per 50, quæ latera fuêre Atrii Tabernaculi. Ex hoc autem conjunctionis spatio miram etiam ineunt de Urbibus seu Oppidis vicinis heic rationem. Si ita vicinæ essent invicem Urbes binæ seu bina Oppida, ut distantia non excederet jam dictum conjunctionis spatium duplicatum, id est, Cubitos 141 & $\frac{1}{3}$, Urbs seu Oppidum velut unicum ad hanc rem habebantur. Atque ex hac ratione, spatiandi in Sabbato per Urbes aut Oppida hæc bina, velut unicum, licentia; & mensura Itineris Sabbatici extra Urbem seu Oppidum velut unicum, in figuram juxta jam dicta accommodam reducendum, semper æstimanda. Quin & tria Oppida (& plurium opinor ratio parilis) sic inde in unum ad hanc rem coaluisse docent, ut à trianguli circa ea descripti angulis & lateribus dimetiendum esset Sabbati iter cujusque incolis pariter servandum. Verbi gratiâ; si Oppida hæc tria F G H ita ponerentur, ut H ab F & G 2000 tantum Cubitis aut minori intervallo distaret, nec major distantia F à G

[i] Vide Exod. 27. 9. & Salom. Iarch. ad 1 Regum 18. 32.

 quam

quam קרפף spatium conjunctionis quadruplicatum, id est 282 Cubitorum, & $\frac{2}{3}$, intercederet, oppidum H velut rectâ lineâ inter Oppida F & G, pari utrinque distantiâ, locatum in Jure fingebatur; unde fiebat, ut ex ratione sic spatii conjunctionis fictâ in unicum k tria hæc coalescerent. Perinde ac si revera ad hunc modum collocata fuissent.

F		H		G
*	141	$\frac{1}{3}$	141	$\frac{1}{3}$

Sed מודדין לה אלפים אמה לכל רוח מחוץ לשלשתן *mensurandi erant* 2000 *Cubiti* (pro Itinere Sabbati) *in quamlibet plagam ab extremitatibus trianguli, quod faciebant.* Scilicet trianguli I K L, intra quod cujusque incolis par in Sabbato, ut in oppido unico, spatiandi libertas. Refragatur quidem de quadruplicato heic conjunctionis spatio R. Abraham Ben-David. Sed refutat eum Rabbi Jom Tob Bar l Abraham, & Talmudicorum hunc sensum esse, post alios eosque celeberrimos Magistros, ostendit. Si autem Urbs seu oppidum ad fluvii seu Torrentis ripam sedes haberet, nunc in fluvii seu Torrentis ripa ulteriore, nunc in extremitatibus ædium adeoque citra fluvium seu Torrentem terminus, à quo mensurandum erat, collocabatur. Maimonides juxta mentem veterum; עיר שיושבת על שפת הנחל אבל יש לפניה דקה רוחב ארבע אמות על שפת הנהר כדי שיעמדו עליה וישתמשו בנחל נמצא הנחל בכלל העיר ומודדין לה אלפים אמה משפת הנחל השניה ויעשה כולו בכלל המדינה מפני הדקה הבנוי מצרו ואם לא היה שם דקה אין מודדין אלא מפתח בתיהן ונמצא הנחל נמדד מן האלפים שלהם *Si urbis sedes fuerit ad ripam Fluvii* seu *Torrentis, atque in ripa, quæ præjaceret, haberetur statio* seu *locus aliquis* (veluti tuguriolum, gurgustiolum, scabellū aut quid ejusmodi aliud) *latitudinis quatuor Cubitorū*, qui incolis illic se conferentibus usui esse soleret; *Fluvius seu Torrens ille in Corpore urbis erat censendus, atque ita mensurandi erant* 2000 *Cubiti ab ulteriore*

k *Misna tit.* Erubin *c.5.* *ubi vide R. Obadiā Bartenorium.* *Et Maimonides halach.* Sabbath *cap.* 28. Sepher Colbo *c.34.*

l *In* Migdol *Oz ad locum Maimonidis citatum fol.* 129.

teriore fluvii seu Torrentis ripa.. Toto scilicet Fluvii seu *Torrentis tractu sic in Corpus Urbis conjecto, loci, quem diximus, causâ juxta eum habiti. Caeterum si ejusmodi non fuerit ibi locus, mensura auspicanda erat ex ostiis aedium incolarum* (id est, ab Urbis non mutatae latere, quod fluvius praeterfluebat, uti à muratae maeniis) *atque in eam conjiciendus fluvius seu Torrens.* Alia habent de Montium ac convallium in hac mensura varietate. Et viderint eruditiores, utrum in rite dignoscendo quid fuerit Iter illud Sabbati inter montem Olivarum & Hierosolymam m, non oporteat tum Quadrati, juxta superius dicta, circum describendi, tum Fluvii seu Torrentis Cedron prope murum Orientalem interfluentis rationem habere. Guilielmus Tyrius n; *est mons Oliveti urbi ab Oriente oppositus, ab urbe quasi milliario distans, valle Iehosophat interjecta, unde est quod à beato Luca dicitur, ab Hierosolymis iter habens Sabbati.* Vix est ut non credamus Torrentem illum ita vicinum ejusmodi fuisse Hierosolymis, qualem volunt in jam dictis Talmudici pro ipsius Urbis parte o, in Sabbatico itinere dimetiendo, sumendum. Vide Urbis descriptionem apud Adrichomium & Villalpandum p. Nos alio trahimur. Nec locus hic est apicibus mensurarum quorum hac in re usus, diutius immorandi. De eis consulas, si placet, viros doctos, qui data operâ eos seorsim & subtilius tractant, veluti, Ariam Montanum q, Villalpandum, Jacobum Capellum, ejusmodi alios. Monere nihilominus liceat etiam Judaeis hodiernis iter Sabbaticum esse idem, quod è veteribus indicavimus. Ludovicus Mutinensis Archisynagogus Venetus suorum in Sabbato ritus exequens, *Non possono*, inquit t, *caminar piu d' un miglio fuori della citta è borgi, cioe due mila braccia.* Quod supra dictis est consonum. Fuere quidem in Samaritanis aliisque haeretici, qui ipso legis sacrae f sono simplici (majorum interpretatione traditioneque avita prorsus rejecta) ita niterentur, ut quo loco t, quo habitu, qua positione quis repertus esset in Sabbati initio, eâdem toto die ei superstitiosiùs manendum velint. Sed Talmudici, ut diximus, neque ambulandi spatiandive libertatem aliter in Sabbato denegant, quam ne quid inde sequatur, quod ex opere aliquo seu labore (maxime in rerum à loco altero in alterum translatione)

m *Act. Apost. 1.12. ubi vide Th. Bezam, Ludovicum de Dieu &c.*
n *Hist. lib. 8. cap. 11.*
o *Vide Ierem. 31.40.*
p *Tom. 3. l. 5.*
q *In Tubal-cain.*
t *Hist. de gli riti Hebraici part. 3. cap. 1. §. 8.*
f *Exod. 16. 29.*
t *Origenes Peri archôn lib. 4. cap.*

quam קרפף spatium conjunctionis quadruplicatum, id est 282 Cubitorum, & $\frac{2}{3}$, intercederet, oppidum H velut rectâ lineâ inter Oppida F & G, pari utrinque distantiâ, locatum in Jure fingebatur; unde fiebat, ut ex ratione sic spatii conjunctionis fictâ in unicum k tria hæc coalescerent. Perinde ac si revera ad hunc modum colloca- F H G ta fuissent. Sed 141 $\frac{1}{3}$ 141 $\frac{1}{3}$ מודדין לה אלפים אמות לכל תח מחוץ לשלשת *mensurandi erant 2000 Cubiti* (pro Itinere Sabbati) *in quamlibet plagam ab extremitatibus trianguli, quod faciebant.* Scilicet trianguli I K L, intra quod cujusque incolis par in Sabbato, ut in oppido unico, spatiandi libertas. Refragatur quidem de quadruplicato heic conjunctionis spatio R. Abraham Ben-David. Sed refutat eum Rabbi Jom Tob Bar l Abraham, & Talmudicorum hunc sensum esse, post alios eosque celeberrimos Magistros, ostendit. Si autem Urbs seu oppidum ad fluvii seu Torrentis ripam sedes haberet, nunc in fluvii seu Torrentis ripa ulteriore, nunc in extremitatibus ædium adeoque citra fluvium seu Torrentem terminus, à quo mensurandum erat, collocabatur. Maimonides juxta mentem veterum; עיר שיושבת על שפת הנחל אם יש לפניה רקה רוחב ארבע אמות על שפת הנחל כדי שיעמדו עליה וישתמשו בנחל נמצא הנחל בכלל העיר ומודדין לה אלפים אמה משפת הנחל השניה ויעשה כולו בכלל המדינה מפני הרקה הבנוי מצדו ואם לא היה שם רקה אין מודדין אלא מפתח בתיהן ונמצא הנחל נמדד מן האלפים שלהם *Si urbis sedes fuerit ad ripam Fluvii* seu *Torrentis, atq; in ripa, quæ præjaceret, haberetur statio* seu *locus aliquis* (veluti tuguriolum, gurgustiolum, scabellū aut quid ejusmodi aliud) *latitudinis quatuor Cubitorū*, qui incolis illuc se conferentibꝰ usui esse soleret; *Fluvius seu Torrens ille in Corpore urbis erat censendus, atq; ita mensurandi erant 2000 Cubiti ab ulteriore*

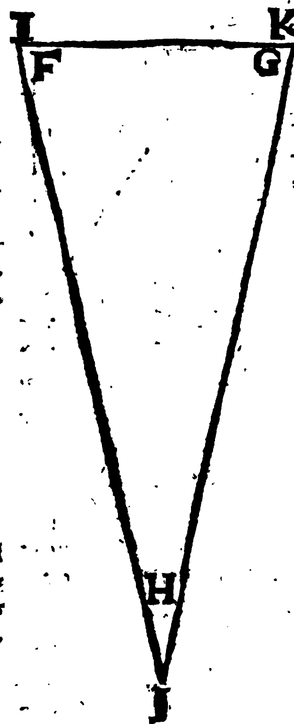

k *Misnatit.* Erubin *c.5. ubi vide R. Obadiā Bartenorium.* Et *Maimonides halach.* Sabbath *cap. 28.* Sepher Colbo *c.34.*

l *In* Migdol oz *ad locum Maimonidis citatum fol. 79.*

teriore fluvii seu Torrentis ripa.. Toto scilicet Fluvii seu *Torrentis tractu sic in Corpus Urbis conjecto, loci, quem diximus, causâ juxta eum habiti. Ceterum si ejusmodi non fuerit ibi locus, mensura auspicanda erat ex ostiis adium incolarum* (id est, ab Urbis non mutatæ latere, quod fluvius præterfluebat, uti à muratæ mæniis) *atque in eam conjiciendus fluvius seu Torrens.* Alia habent de Montium ac convallium in hac mensura varietate. Et viderint eruditiores, utrum in rite dignoscendo quid fuerit Iter illud Sabbati inter montem Olivarum & Hierosolymam [m], non oporteat tum Quadrati, juxta superius dicta, circum describendi, tum Fluvii seu Torrentis Cedron prope murum Orientalem interfluentis rationem habere. Guilielmus Tyrius [n]; *est mons Oliveti urbi ab Oriente oppositus, ab urbe quasi milliario distans, valle Iehosophat interjecta, unde est quod à beato* Luca *dicitur, ab Hierosolymis iter habens Sabbati.* Vix est ut non credamus Torrentem illum ita vicinum ejusmodi fuisse Hierosolymis, qualem volunt in jam dictis Talmudici pro ipsius Urbis parte [o], in Sabbatico itinere dimetiendo, sumendum. Vide Urbis descriptionem apud Adrichomium & Villalpandum [p]. Nos alio trahimur. Nec locus hic est apicibus mensurarum quorum hac in re usus, diutius immorandi. De eis consulas, si placet, viros doctos, qui data operâ eos seorsim & subtilius tractant, veluti, Ariam Montanum [q], Villalpandum, Jacobum Capellum, ejusmodi alios. Monere nihilominus liceat etiam Judæis hodiernis iter Sabbaticum esse idem, quod è veteribus indicavimus. Ludovicus Mutinensis Archisynagogus Venetus suorum in Sabbato ritus exequens, *Non possono*, inquit [r], *caminar piu d' un miglio fuori della citta è borgi, cioe due mila braccia.* Quod supra dictis est consonum. Fuere quidem in Samaritanis aliisque hæretici, qui ipso legis sacræ [s] sono simplici (majorum interpretatione traditioneque avita prorsus rejecta) ita niterentur, ut quo loco [t], quo habitu, qua positione quis repertus esset in Sabbati initio, eâdem toto die ei superstitiosius manendum velint. Sed Talmudici, ut diximus, neque ambulandi spatiandive libertatem aliter in Sabbato denegant, quam ne quid inde sequatur, quod ex opere aliquo seu labore (maxime in rerum à loco altero in alterum trans-

m *Act. Apost.* 1.12. *ubi vide Th. Bezam, Ludovicum de Dieu &c.*

n *Hist. lib.* 8. *cap.* 11.

o *Vide Ierem.* 31.40.

p *Tom.* 3. *li.*

q *In Tubal-cain.*

r *Hist. de gli riti Hebraici part.* 3. *cap.* 1. §. 8.

s *Exod.* 16 29.

t *Origenes Peri archôn lib.* 4. *cap.*

de supra adductis liquet,) tum in Chronico illo Ebræorum *Seder Olam Rabba* dicto, ut ostensum est loco ex eodem citato in capite postremo i libri primi; quod etiam ex eis, quæ mox de Observatione ejusdem inde afferimus, plenius constabit. Sunt quidem qui Chronicum illud scriptum opinentur circa annum Domini k millesimum. Atqui nec ita adeo est recens. Et autoritas ei utcunque haud exigua tribuitur, dum à Rabbinis anno illo non ita citerioribus subinde citatur. At vero etiam existimatur codex ille multo vetustior, nec vicinioribus Christo seculis recentior. Scilicet, autorem ejus fuisse Rabbi Iose Ben Chilpetha. *Autor libri*, ait doctissimus Ioannes Buxtorfius l pater, ר' יוסי בן חלפתא *Rabbi Iose Ben Chilpetha putatur.* Etiam τῷ R. Iose tribuitur Chronicon illud à Iosepho Scaligero m aliis Christianorum. Quin & expressim Ebræi, Chronici ejusdem nominis τοῦ R. Iose hunc faciunt n autorem. Iam vero de R. Iose hujus ævo, atque apud Ebræos existimatione & in rebus hujusmodi autoritate, paucis monere liceat, ut inde etiam de Traditione, de Sabbati Institutione illa Chronico hoc intexta (si interea autor illius ille fuerit) sit liquidius dijudicandum. Floruit hic R. Iose Ben Chilpetha sub Antonino Pio; coævus o celeberrimis illis Rabbinis, Simeoni, Meir, & Iehudæ, qui *Misnaioth* composuit. Ante hunc mortuus est, τῷ R. Meir superstes. Et in Gemara Babylonia p Chronicon illud, saltem ejusdem nominis, ad hunc modum citatur; תנא בסדר עלם ניסן שבו יצאו ישראל ממצרים בארבעה עשר שחטו פסחיהן בחמשה עשר יצאו ואותו היום ע"ש היה *legitur in Seder Olam, Mensis Nisan, in quo ex Aegypto profecti sunt Israelitæ; die* XIV *eos Paschata sua immolasse, & in* XV *exivisse, qui erat vespera Sabbati.* Quod ipsum habetur in *Seder Olam Rabba* q, qui τῷ R. Iose tribuitur. Atque alibi etiam in ipsa eadem Gemara r, Codicem nomine *Seder Olam* conscripsisse R. Iose memoratur. Et nomen quidem R. Iose (ut non raro solent autorum nomina in scriptis Orientalium) occurrit sub initium codicis istius in ipso sermonis filo. Scholæ Zepphorensi præfuit, ubi legem prælegebat. Frequentissimè sententia ejus in disputationibus Talmudicis adhibetur, in quibus, tametsi sint complures Rabbini ejusmodi prænominis, veluti Rabbi Iose Ben Ioazar, Iose Sacerdos, Iose Galilæus, Iose Ben Iochanan, Iose Ben Choni, aliique, & non raro nomen Rabbi

i *circa mediū*

k *Gilbert. Genebrard. in Epist. dedicatoria Versioni præfixa. & Antō. Possevinus in apparatu Sacro lit. S.*

l *In Biblioth. Rabbinic. lit.* ס.

m *De Emend Temp. lib. 5. pag. 445.*

n Sepher Iuchasin. *fol. 9. b & 34. a &* Shalsheleth hacabala *fol. 33. b*

o *ibid. &* Iuchasin *fol. 62.*

p *Ad tit.* Sabbath *cap. 9. fol. 88. a.*

q *cap. 5.*

r *Apud Abr: Zacathum in* Sepher Iuchasin, *fol. 43. a*

Levi Ben [c] Gersom, alii complures. Atque Isaac Abarbinel de Sabbato in Decalogi explicatione disputans [d], ubi de primo praecepti vocabulo זכור *Recordare* dispicit, traditionem illam disertè agnoscit; ולפי דעת חז״ל ששבת ודינין במרה איפקוד אפשר לפרש זכור את יום השבת זכור מה שצויתיך במרה *Et secundum sententiam*, inquit, *sapientum piæ memoriæ, Sabbatum & Judiciorum formulas in Mara fuisse institutas, absonum non erit interpretari illud, Recordare diei Sabbati, recordare ejus, quod tibi præcepi in Mara.* Mittimus id, quod habetur in *Baal haturim* [e] de eodem numero literis finalibus verborum כאשר צוך יי' אלהיך (id est, *quemadmodum præcepit tibi Dominus Deus tuus*) & literis vocabuli מרה *Mara* conflato. Somnia quidem merito habentur, quæ ex literis, qua numerales sunt, ita deducere solent Cabalistæ. Ceterum etiam & hinc traditionem hanc esse receptam probatur. Et Rabbinis veteribus generatim, ut ipsis receptissimum, tribuitur etiam à Levi Ben Gersom [f]. Quod vero de Judicii formulis in allatis dicitur, non omnino intelligendum est de Præcepto, quod de Judiciis Noachidis, (ut libro primo memoratum est,) ex Ebræorum sententia dabatur. Sed id inferius libro postremo fusius habes explicatum. Manasseh autem Ben Israel ipse Judæus, & jam nunc Archisynagogus Amstelodamensis; *Quid quod*, inquit [g], *quidam veterum dicant in Mara omnibus Israelitis præceptum Sabbati datum fuisse? & eo adducunt hæc verba; illic posuit eis Statutum & Iudicium. Nec plura de traditione illa memorat ille*, in medio sic rem relinquens. Quin nec sententiam hanc de Sabbati in Mara observatione imperata placuisse Magistrorum Recentiorum [h] nonnullis video. Veruntamen veteres illi sunt Ebræis non autoritatis adeo levis; nec æstimationis tam exiguæ, ut eorum ratio non inprimis in rebus hujusmodi decernendis fuerit apud eos habenda. Non dico Mosem Maimonidem, Salomon Iarchium, ejusmodi alios jam laudatos, quos tamen ipsi maximi faciunt. Nimirum hi neutiquam hujusmodi sententiæ de prima Sabbati in Mara institutione autores sunt primi. Sed eam per veterum ac Sapientum gentis suæ scholas à seculis vetustissimis propagatam accepere, posterisque secundum id, quod declaratum jam est, ut certam tradiderunt. Porro pro receptissima habetur tum in Corpore Talmudico, (ut ex locis in-

de su-

c *In* Pirush Tora *fol. 70. col. 3.*

d Pirush hatora *fol. 175. col. 1.*

e *Ad Deut. 5.*

f *In* Pirush Tora *fol. 70. col. 3.*

g *De Creatione problem. 8.*

h *R. Mos. Bar Nachman in* Pirush Tora *fol. 16. a & vide Levi Ben Gersom. fol. 70. col. 3.*

de supra adductis liquet,) tum in Chronico illo Ebræorum *Seder Olam Rabba* dicto, ut ostensum est loco ex eodem citato in capite postremo i libri primi; quod etiam ex eis, quæ mox de Observatione ejusdem inde afferimus, plenius constabit. Sunt quidem qui Chronicum illud scriptum opinentur circa annum Domini k millesimum. Atqui nec ita adeo est recens. Et autoritas ei utcunque haud exigua tribuitur, dum à Rabbinis anno illo non ita citerioribus subinde citatur. At vero etiam existimatur codex ille multo vetustior, nec vicinioribus Christo seculis recentior. Scilicet, autorem ejus fuisse Rabbi Iose Ben Chilpetha. *Autor libri*, ait doctissimus Ioannes Buxtorfius pater, ר' יוסי בן חלפתא Rabbi *Iose Ben Chilpetha putatur*. Etiam τῷ R. Iose tribuitur Chronicon illud à Iosepho Scaligero m aliis Christianorum. Quin & expressim Ebræi, Chronici ejusdem nominis τὸν R. Iose hunc faciunt n autorem. Iam vero de R. Iose hujus ævo, atque apud Ebræos existimatione & in rebus hujusmodi autoritate, paucis monere liceat, ut inde etiam de Traditione, de Sabbati Institutione illa Chronico hoc intexta (si interea autor illius ille fuerit) sit liquidius dijudicandum. *Floruit* hic R. Iose Ben Chilpetha sub Antonino Pio; coævus o celeberrimis illis Rabbinis, Simeoni, Meir, & Iehudæ, qui *Misnaioth* composuit. Ante hunc mortuus est, τῷ R. Meir superstes. Et in Gemara Babylonia p Chronicon illud, saltem ejusdem nominis, ad hunc modum citatur; תניא בסדר עולם ניסן שבו יצאו ישראל ממצרים בארבעה עשר שחטו פסחיהן בחמשה עשר יצאו ואותו היום ע"ש היה *legitur in Seder Olam, Mensis Nisan, in quo ex Aegypto profecti sunt Israelitæ; die* XIV *eos Paschata sua immolasse, & in* XV *exivisse, qui erat vespera Sabbati.* Quod ipsum habetur in *Seder Olam Rabba* q, qui τῷ R. Iose [tribuitur]. Atque alibi etiam in ipsa eadem Gemara r, Codicem nomine *Seder Olam* conscripsisse R. Iose memoratur. Et nomen quidem R. Iose (ut non raro solent autorum nomina in scriptis Orientalium) occurrit sub initium codicis istius in ipso sermonis filo. Scholæ Zepphorensi præfuit, ubi legem prælegebat. Frequentissimè sententia ejus in disputationibus Talmudicis adhibetur, in quibus, tametsi sint complures Rabbini ejusmodi prænominis, veluti Rabbi Iose Ben Ioazar, Iose Sacerdos, Iose Galilæus, Iose Ben Iochanan, Iose Ben Choni, aliique, & non raro nomen Rabbi

i circa medium

k Gilbert. Genebrard. in Epist. dedicatoria Versioni præfixa. & Anto. Possevinus in apparatu Sacro lit. S. l In Biblioth. Rabbinic. lit. ס.

m De Emend Temp. lib. 5. pag. 445.

n Sepher Iuchasin. fol. 9. b & 34. a & Shalsheleth hacabala fol. 33. b

o ibid. & Iuchasin fol. 62.

p Ad tit. Sabbath cap. 9. fol. 88. a.

q cap. 5.

r Apud Abr: Zacathum in Sepher Iuchasin, fol. 43. a

Rabbi Jose simpliciter occurrat; hoc nomine tamen simpliciter R. Jose hic Ben Chilpetha propter ejus excellentiam semper intelligitur. Et quemadmodum in Scholis Christianis cognomina sua habuêre notissima, Angelici, Seraphici, Subtilis, Resoluti, Mirabilis, Profundi, Solemnis, Irrefragabilis, Theologiæ Scholasticæ Magistri, ita ferè apud Ebræos t Rabbi Meir dictus est חכם וסופר *Sapiens & Scriba*, Rabbi Jehuda חכם לכשירצה *Sapiens quoties ipse vellet*, scilicet satis deliberaret, Rabbi Tarphon גל של אגוזין *Nucum acervus* ob Solennem Scripturæ, Misnæ, Homiliarum in argumentis suis confusionem, Rabbi Aquiba קופה הרוכלים *arca aromatum*, alii aliter, & demum Rabbi Jose Ben Chilpetha נימוקו עמו id est, *Doctrina* seu *observatio* seu *ratio* ejus cum *eo*, seu Orthodoxus. Adeoque perspicacia ac judicio pollebat, ut, juxta populariûm sententiam, ubicunque sententiæ ejus alii qualiscunque dignitatis ac præstantiæ Magistri singulares in libris Talmudicis adversantur, ea semper præponderet. Sæpiùs enim binæ occurrunt diversæ sententiæ suis autoribus singulis insignitæ, quarum altera tantum recepta est; ut perpetuò ea, quæ est hujus Rabbi Jose; ubi nimirum sententiarum autor seu assertor est alter ipse, nec unica plures habet adversas. Id in Gemara docemur Babylonia u. Et in vetusto autore τῶν *Halacoth Gedaloth* x; ר׳ מאיר ור׳ יוסי הלכה כר׳ יוסי ר׳ יהודה ור׳ יוסי הלכה כר׳ יוסי ר׳ שמעון ור׳ יוסי הלכה כר׳ יוסי ר׳ אלעזר ור׳ נחמיה ור׳ אליעזר בן יעקב שנחלקו עם ר׳ יוסי הלכה כר׳ יוסי כל אלה הלכה כר׳ יוסי במה דברים אמורים בזמן שנחלק עליו אחד אבל אם נחלקו עליו חכמים הלכה כחכמים *si dissentiant Rabbi Meir & Rabbi Iose, recipitur sententia Rabbi Iose. Idem fit ubi ab eo dissentiunt singuli Rabbi Iehuda & Rabbi Simeon. Quin ubi Rabbi Eliezer, Rabbi Nehemias, aut Rabbi Eliazer Ben Iacob ab eo dissentiunt, ejusce recipitur sententia. Quod nempe intelligendum est, ubi singulares habet adversarios. Cæterum si Sapientes ei adversentur, recipitur sententia sapientum.* Hinc etiam Abraham Zacuthus y, Rabbi Jose Ben Chilpetha, inquit, היה חסיד גדול והלכה כמותו נגד חבריו משום דנימוקו עמו ר״ל טעמו *fuit vir pietatis insignis, & sententia ejus perpetuò recipitur præ illa, quæ ejus est, quocum conjungitur; idque quoniam adeò doctrina & ratione*

t Ibidem.

u Ubi de hoc Disputatur in Gemara Babylonia tit. Gittin c. 6 fol. 67 [illegible]

x In Halacoth [illegible] rubin cap. 4. fol. 40. [illegible] Cap. Ketuboth fol. [illegible]

y Sepher Iuchasin, fol. [illegible]

 tione

tione pollebat. Sed de autore illo satis superque. Tempus autem, cui ita tribuunt hanc Sabbati Institutionem, intra menstruum ab Exitu cadere manifestum est. Nam in medio mense Nisan, seu sub Paschatis celebrandi tempus z exibant ex Ægypto. Ante verò medium mensem, qui insequitur, id est, Ijar, in Mara castra metati sunt; quod docemur, ubi legitur a, eos è Mara in Elim, & dein ex Elim in desertum Sinæ decimo quinto die mensis secundi, id est, Ijar, discessisse. Ita autem stationum tempora putant Chronologi aliqui b, ut etiam diem tantum unicum, id est XXIV Nisan, in Mara transegisse Israelitas velint. Quod si ita fuerit, intra novem ab exitu dies Institutio hæc in Mara. Decalogus autem in Sinai sub initium mensis tertii c seu Sivan, qui ferè Junio Juliano respondet, datus est. Hujus item sexto diei (quem in Sabbatum seu feriam septimam incidisse tradunt alii; alii in Sabbati vesperam, seu sextam feriam) dationem ejusdem d plerunque assignant. Quemadmodum & Chronologi aliquot Christiani; apud quos de feria parilis subinde habetur controversia. Hac autem de re vide etiam, quod habetur capite proximo, ubi de Observatione prima agitur. At verò ex jam dictis, viginti amplius diebus, etiam, si in Mara diem tantùm XXIV Nisan transegerint, circa quadraginta, ante Decalogi promulgationem, Sabbati Institutionem atque Originem hanc, quam ita à Patribus acceptam tradunt, evenisse necesse est, & post annos bis mille & quingentos aut circiter à mundi conditu elapsos. Sunt autem in Christianis, qui e pluribus hanc præcepti de Sabbato in Mara dationem oppugnant, quos, si placet, consulas. Alii intereà idem de ejusdem Institutione cum Rabbinis hic sentiunt. Leonardus Marius f, Theologus insignis; *præsentem*, inquit, *Locum* (citatum antè ex Exodo locum de Judicio & Præcepto in Mara dato) *optimè possumus vel de Sabbati lege exponere. Nam cum statim sequenti capite fiat mentio requiei, quam Deus voluit in eo servari, neque alibi ejus mentio præcedat, illius institutio, aut Præceptum requiescendi, videtur id hoc loco commodè intelligi. Præsertim cum ibidem paulo post in renovatione Cultus Sabbati præmittat Moses proœmium, quo factum indicatur, illud etiam antè à Deo per aliquod præceptum institutum*

z Exod. 12. 37. Numer. 33. 3.
a Exod. 15. 27. & 16. 1.
b Iacobus Capellus, in A. M. 2503. & vide Seder Olā Rabba cap. 5.
c Exod. cap. 19. 1.
d Seder Olam Rabba cap. 5. vide Mechilta f. 18. col. 4. Gemara Babylon. ad tit. de Sabbath. c. 9. fol. 87. b. & R. Abraham in Iuchas. fol. 9. Iosephum Albo Sepher Ikarim part. 2. cap. 11. Iehudam Ben Saul ad Sepher Cozri fol. 76. col. 1.
e Abulensis in Exod. 15. quæst. 9. alii.
f Comment. in Exodum, pag. 448. §. 223.

sequaces, imprimis amplexandam, eamque velut ceterorum fidei suæ articulorum summam quandam esse docuêre; scilicet [p] nullam rem esse Deo coævam, seu אין דבר קדמון עם השם quod idem sonat. Unde habent illa Talmudici, הכופר בשבת כאילו כופר בכל התורה כולה *qui negaverit Sabbatum, similis est illi, qui negaverit totam Legem.* Nimirùm Totius legis seu articulorum fidei eorum fundamentum esse aiunt Creationem mundi; hanc autem, in Sabbati Institutione atque cultu, ut ejusdem causam seu Rationem, esse agnoscendam, adeoque Sabbatum negare aut violare idem esse ipsis, ac creationem seu legis totius fundamentum abnegare. Hinc scilicet illud. [q] כל העושה מלאכה בשבת מכחיש במעשה בראשית רק איננו מכחיש השם הנכבד *Quisquis opus fecerit in Sabbato, abnegat ille opus Creationis, quantumvis non abneget ipsum Deum O. M.* Alteram Institutionis Causam in eo ponunt, quod in repetitione Decalogi seu Deuteronomio habetur; servos eos fuisse in Ægypto. Scilicet, ut beneficii à Numine tunc, cum servitute gravissimà, quæ sine ulla dierum intermissione, nedum Sabbati requie, eos presserat; liberabantur, accepti memoriam semper retinerent. Agnoscunt etiam Dignitatem & Honorem Diei memoratum in eo, quod sub initium Genesis legitur historiæ creationis subjunctum; *Et benedixit Deus diei septimo & sanctificavit illum.* Quod intelligunt aliqui tantùm ut per Prolepsin ibi dictum de Benedictione & Sanctificatione Sabbati, quod omnium Primum proximè post Institutionem seu Præceptum in Mara celebratum est; unde ad eundem Genesis locum, Salomon Iarchius, המקרא כתוב על העתיד *Id quod ibi* (in ipsis rerum initiis) *traditur* (de septimi diei Sanctificatione) *ad secula sequentia attinet*, seu per Prolepsin ibi sedem habet. Sed ea de re plura capite proximo. Sequitur, ut, juxta superiùs propositum, de Relatione, quam Institutionem Sabbati habere velint Ebræi ad Genus Humanum, seu aliquam ejus partem, id est, ad quosnam ipsi velint eam, quà in Præceptis habetur, pertinere, dispiciamus. Certè ita sibi suisque, id est, ritibus & religione eadem imbutis, proprium & peculiare eos facere præceptum de Sabbato, ut alias ad gentes illud,

p *More Nevochim part. 2. c. 13. & 27. adde Manasseh Ben Israel de Creatione problem. 1. & Ioseph. Albo part. 1. ca. 12. & 23.*

q *Apud Aben Ezra ad Exod. 20.*

lud, quâ præceptum est, attinere planè denegent, non obscurè liquet ex eis, quæ suprâ s adducta sunt, ubi de Proselyto Domicilii Legem Mosaicam observante agitur. Alia adjicimus heic consona. In vetustissimis ritualibus preces habent, & hymnos Sabbato proprios, quorum unico (quem nec ipso Ezra seu viris magnæ Synagogæ recentiorem esse volunt) inseritur periocha illa de Sabbato, quæ legitur supra ex tricesimo primo capite Exodi, ubi dicitur Sabbatum esse *signum inter me & filios Israel.* Periochæ huic statim subjungitur in illo hymno f, ולא נתתו יי אלהינו לגויי הארצות ולא הנחלתו מלכנו לעובדי אלילים וגם במנוחתו לא ישכנו רשעים כי לישראל עמך נתתו באהבה לזרע יעקב אשר בם בחרת *Et non dedisti illud, Domine Deus noster, Gentibus terræ, neque in possessionem seu hereditatem illud dedisti, Rex noster, idololatris, neque in requie ejus habitabunt impii, quoniam Israeli populo tuo dedisti illud ex amore erga semen Iacob, quod in eis elegisti.* Unde etiam illud, quod ait Rabbi Jochanan, ex autoritate Rabbi Simeon Ben Jochai t. כל מצות שנתן להם הקב"ה לישראל נתן להם בפרהסיא חוץ משבת שנתן להם בצנעה שנאמ' ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם *Omnia præcepta à Deo O. M. Israelitis tradita, eis tradita sunt publicè, excepto præcepto de Sabbato, quod privatim eis est traditum, secundum id quod scriptum est, inter me & filios Israel signum sit in perpetuum.* Vult dicere, peculiare esse præceptum hoc Israelitis. Nam & statim subsequitur אי הכי לא נענשו גוים על השבת *quod cum ita sit, non puniuntur Gentiles ob Sabbatum.* Unde etiam fit, quod Judæi hodierni, ubi Epistolis adjiciunt tempus Sabbati initio proximum; ita interdum exprimunt u סמוך להכנסת כלה *proximè ingressum sponsæ.* Ut Gentis sponsam, sibi esse volunt proprium Sabbatum. Unde etiam Rabbi Iisa x כמו כנסת ישראל אקרי שבת בגין דאיהו בת זוגו והיא היא כדקא דכתיב ושמרתם את השבת כי קדש היא לכם לכם ולא לשאר עמין ועל דא איתמר ביני ובין בני ישראל ודאי היא אחסנת ירותת עמין דישראל *etiam Synagoga seu Ecclesia Israelitica Sabbatum nuncupatur; quoniam ei consors est & sponsa. Nam & scriptum est, observabitis Sabbatum, quoniam Sanctum est vobis. Vobis, non Gentibus reliquis. Atque hoc est, quod intelligitur ver-*

s Cap. 5.

f Machsor Iudæorum Germ. part. 1. f. 49. a. Vide Manasseh Ben Israel De Creatione problem. 8.

t Gemara Babylon. ad tit. Bitza cap. 2. fol. 16. a. & Halacothge daloth fol. 16. col. 2. Petrus Galatinus de Arcanis l. 11. c. 9. & Christophorus Helvic. Elen. Iudæorum 6. §. de Sabbato.

u Buxtorf. in Epist. Hebraic. Instit. pag. 45.

x In Zohar ad Elle-Semoth fol. 63. b. editione Mantuana; & Vide. Zeroi Haimmor. fol. 4. col. 3.

ſequaces, imprimis amplexandam, eamque velut ceterorum fidei ſuæ articulorum ſummam quandam eſſe docuêre; ſcilicet p nullam rem eſſe Deo coævam, ſeu אין דבר קדמון עם השם quod idem ſonat. Unde habent illa Talmudici, הכופר בשבת כאילו כופר בכל התורה כולה *qui negaverit Sabbatum, ſimilis eſt illi, qui negaverit totam Legem.* Nimirùm Totius legis ſeu articulorum fidei eorum fundamentum eſſe aiunt Creationem mundi; hanc autem, in Sabbati Institutione atque cultu, ut ejuſdem cauſam ſeu Rationem, eſſe agnoſcendam, adeoque Sabbatum negare aut violare idem eſſe ipſis, ac creationem ſeu legis totius fundamentum abnegare. Hinc ſcilicet illud. q כל העושה מלאכה בשבת המכחש במעשה בראשית רק איננו מכחש השם הנכבד *Quisquis opus fecerit in Sabbato, abnegat ille opus Creationis, quantumvis non abneget ipſum Deum O. M.* Alteram Institutionis Cauſam in eo ponunt, quod in repetitione Decalogi ſeu Deuteronomio habetur; ſervos eos fuiſſe in Ægypto. Scilicet, ut beneficii à Numine tunc, cum ſervitute graviſſimà, quæ ſine ulla dierum intermiſſione, nedum Sabbati requie, eos preſſerat; liberabantur, accepti memoriam ſemper retinerent. Agnoſcunt etiam Dignitatem & Honorem Diei memoratum in eo, quod ſub initium Geneſis legitur hiſtoriæ creationis ſubjunctum; *Et benedixit Deus diei ſeptimo & ſanctificavit illum.* Quod intelligunt aliqui tantùm ut per Prolepſin ibi dictum de Benedictione & Sanctificatione Sabbati, quod omnium Primum proximè poſt Institutionem ſeu Præceptum in Mara celebratum eſt; unde ad eundem Geneſis locum, Salomon Iarchius, המקרא כתוב על העתיד *Id quod ibi* (in ipſis rerum initiis) *traditur* (de ſeptimi diei Sanctificatione) *ad ſecula ſequentia attinet*, ſeu per Prolepſin ibi ſedem habet. Sed ea de re plura capite proximo. Sequitur, ut, juxta ſuperiùs propoſitum, de Relatione, quam Institutionem Sabbati habere velint Ebræi ad Genus Humanum, ſeu aliquam ejus partem, id eſt, ad quoſnam ipſi velint eam, quà in Præceptis habetur, pertinere, diſpiciamus. Certè ita ſibi ſuiſque, id eſt, ritibus & religione eâdem imbutis, proprium & peculiare eos facere præceptum de Sabbato, ut alias ad gentes illud,

p *More Nevochim part. 2. c. 13. & 27. adde Manaſſeh Ben Iſrael de Creatione problem. 1. & Ioſeph. Albo part. 1. ca. 12. & 23.*

q *Apud Aben Ezra ad Exod. 20.*

re, quod institutum seu præceptum in Mara paulo post secutum est, collocant. E Mara scilicet in Elim, atque inde in desertum Sin, quod est inter Elim & Sinai, quintadecima die mensis secundi, seu Iiar, profecti sunt Israelitæ; ibi cum murmurabant ob panis inopiam, *ait* [c] *Dominus ad Mosem: ecce ego pluam vobis panem de Cœlo, & egredietur populus, colligantque rem diei in die suo, ut probem eum, utrùm ambulet in lege mea, annon. In die verò sexto, parabunt sibi quod inferant; eritque illud duplum, respectu illius, quod colligunt per singulos dies.* Et paulò post: *colligebant* (Mannam) *mane per singulos dies &c. Et fuit id die sexto, ut colligerent panem duplum, binos scilicet Gomeras pro una. Et venientes omnes Principes congregationis retulerunt Mosi, qui ait ad eos, hoc est, quod locutus est Dominus; Quies Sabbati sancti cras est* Domino; *quod pinsere volueritis, pinsite &c. sex diebus colligetis ipsum; & in die septimo non erit in illo. Factum est autem in die septimo, ut egrederentur quidam de populo ad colligendum; & non invenerunt. Et ait Dominus ad Mosem, usquequò renuitis observare præcepta mea & leges meas? Videte, Dominus dedit vobis Sabbatum, & ob id quoque dat vobis in die sexto panem pro duobus diebus. Maneat igitur quisque apud se, & non egrediatur ullus loco suo in die septimo. Sabbatum igitur celebrarunt*, aut *Sabbatizaverunt* seu *requieverunt populus die septimo.* Hein manifesto Sabbati seu septimi diei requiei observatio indicatur. Atque Sabbatum Ebræis hoc primum nuncupatum est, seu שבת ראשון (ut in Gemara Babylonia [d]) quod idem significat. Et Rabbi Jose Ben Chilpetha in *Seder Olam* [e] uti & alii (quod infra liquebit) primæ huic observationi pro loco assignant *Alusham* seu mansionem Israelitarum decimam; quæ pars eremi Sinæ seu Sin, quæ octava est mansio, censetur. S. Hieronymus [f], *Profecti de deserto Sin castrametati sunt in* דפקה Daphca. *Nona mansio. Profecti de Daphca castrametati sunt in* אלוש *Alus. Decima mansio. In Exodo non habetur, crediturque in Sin eremo contineri, eodem narrante libro. Profecta* [g] *est omnis multitudo filiorum Israel de eremo Sin per mansiones suas juxta os Domini, & venerunt Raphidim* (quæ scilicet est mansio undecima.) *Ex quo perspicuum est, plures mansiones ejusdem regionis vocabulo demonstrari.* Et S. Ambrosius [h], *Decima mansio Halus est: ad quam à Dephca profecti sunt filii*

c *Exodi* 16.4.

d *Ad tit.* Sabbath *cap.*16. *fol.*118. b & *vide* Thosiptha *ad cap.* 9. *fol.* 87b.

e *Cap.*5.

f *Epist.*127. *ad Fabiolā.*

g *Exod.*17.1.

h *Lib. de* 42. *mansionibus*

filii Israel: Ideo dicit [i]; *Et profecti Dephkah castrametati sunt in Alus. In Exodo nec ista mansio distinctè nominatur, sed comprehenditur sub mansionibus à deserto Sin usque ad Raphidim.* In Alus igitur, Alush seu Alusha, statione seu mansione decima, adeoque in Deserto Sinæ, primam sic collocat Sabbati observationem *Seder Olam*; באלוש נתנה להם השבת ושם עשו שבת ראשונה שנ׳ וישבתו העם ביום השביעי *In Alusha* [k] *acceperunt Sabbatum, ibique primum Sabbatum celebrarunt; juxta illud, quod scriptum est, & Sabbatizavit populus die septimo.* Jam verò facit ille diem decimum quintum mensis primi seu Nisan (pleni, seu XXX dierum,) quo ex Ægypto [l] profecti sunt Israelitæ, feriam sextam; unde sequitur in calculo, ut & habet ille, Quintum decimum mensis secundi seu Jiar, quo [m] venerunt in desertum Sinæ, in primum hebdomadis (dierum à mundi conditu elapsorum inita ratione) incidisse. Putatis igitur inde diebus, quibus Manna collecta est, primum illud Sabbatum juxta eum diei XXI Jiar respondet. Sed receptior est Talmudicis [n] sententia, ipsum Quintum decimum diem Nisan seu diem exitûs fuisse feriam, in ejusmodi enumeratione, quintam, non sextam, adeoque Quintumdecimum Jiar, seu illum, in quo castra in Sinam movebant, fuisse septimam. Et sic pro hac sententiarum diversitate Sabbatum ebrum primum, id est, dies septimus, requie à laboribus primò celebratus, incidat aut in XXI aut in XXII diem mensis Jiar, qui fuit anni exitûs ex Ægypto; adeoque, legem datam in Sinai seu Decalogum ita diebus aliquot antevertit. Nam sub initium mensis Sivan seu tertii [o], qui secutus est, ejusque, ut tradunt, die sexto Decalogus datus est. Monendum verò, mensis nomina, quæ post nata sunt, ut fieri assolet, heic adhiberi. Ratio autem Temporis inde diversa non est, sed explicatior habetur, Calculi, quod diximus, discrimen usque ad Decalogi dationem ob oculos ponimos; Jiar, ut volunt Ebræi, cavò facto, seu XXIX dierum. Adsciuntur etiam dies mensium; qui in anno Juliano retrò putato, juxta Chronologiæ aliquot coryphæos, mensibus illius anni Ebræorum respondent. Veluti Josephum Scaligerum, Sethum Calvisium,

i Num. 33.13.

k Vide Num. 33.13. & 14. & compara cum Exod. 16 1. & 17.

l Num. 33. 3.

m Exod. 16. 1.

n Gem. Babylon. ad tit. Sabbath c. 9. fol. 17. b Mechilta f. 18. col. 4. Jarchius ad Ex. 16. 1.

o Exod. 19. 1.

Ludovicum Capellum, alios, qui Talmudicorum aliorum, non & Seder Olam, in neomeniis & diebus mensium sunt, heic sequaces,

	Seder Olam & sequaces.	Dierum Hebdomades.	Talmudici alii.	Menses Iuliani.	
* Nisan mensis primus.	*			*	* Aprilis.
	14	V	15	16	
	15	VI	16	17	
	16	VII	17	18	
	17	I	18	19	
	18	II	19	20	
	19	III	20	21	
	20	IV	21	22	
	21	V	22	23	
	22	VI	23	24	
	23	VII	24	25	
* Iiar mensis secundus.	24	I	25	26	
	25	II	26	27	
	26	III	27	28	
	27	IV	28	29	
	28	V	29	30	
	29	VI	30	*1	* Maius.
	30	VII	1	2	
	*1	I	2	3	

Seder Olam & sequaces.	Dierum Hebdomades.	Talmudici alii.	Menses Iuliani.
2	II	3	4
3	III	4	5
4	IV	5	6
5	V	6	7
6	VI	7	8
7	VII	8	9
8	I	9	10
9	II	10	11
10	III	11	12
11	IV	12	13
12	V	13	14
13	VI	14	15
14	VII	15	16
15	I	16	17
16	II	17	18
17	III	18	19
18	IV	19	20
16	V	20	21
20	VI	21	22

	Seder Olam & sequaces.	Dierum Hebdomades.	Talmudici alii.	Menses Iuliani.	
	21	VII	22	23	
	22	I	23	24	
	23	II	24	25	
	24	III	25	26	
	25	IV	26	27	
	26	V	27	28	
	27	VI	28	29	
	28	VII	29	30	
	29	I	1	31	
* Sivan mensis tertius.	*1	II	2	*1	* Iunius.
	2	III	3	2	
	3	IV	4	3	
	4	V	5	4	
	5	VI	6	5	
	6	VII	7	6	
	....	....	....	....	

Atque ita in XXIII Maii, qui juxta eos idem est in anno illo cum XXII Jiar, prima incidit illa Sabbati observatio. Adeò ut

sit tametsi præceptum de Sabbato in Mara ita datum fuerit, ut plures inde quàm septem dies hanc observationem antecederent, imò ut viginti septem dies inter præcepti dationem & XXII Iiar intervenirent (si stationum calculum, qui unicum tantùm, eumque XXIV diem Nisan seu XXV Aprilis ei, quæ in Mara fuit, tribuit, admittimus) nihilominùs ex præcepto illo, cujus, non minùs ac populi ejusque peregrinationis, Dominus erat Legislator sanctissimus, ante XXII hunc diem Jiar seu Maii XXII, observatio p secuta non sit. Atque ex Observatione illa Prima novatoque tunc temporis præcepto, cum Mannæ descensu conjungitur non rarò ipsum præceptum. Rabbi Jehuda Levita q, de Decalogo verba faciens & de præcepto Sabbati qnod in eo habetur וכבר inqnit קדמה מצותו עם הורדת המן *præcesserat etiam præceptum illud, quando Manna descendebat.* Alibi item ipse; והלא תחלת השבת איננה כי אם מסיני ומאלוש קודם. לכן שירד המן בו תחלה *Anne initium Sabbati aliunde repetendum est, quàm è Sinai & ab Alusa antè, ubi primus Manna descensus.* De tempore autem jam dicto, disertè Josephus Scaliger r; XXII Iiar inquit, *qua incidit in* XXIII *Maii* (sic plane legendum) *observatum primum Sabbatum, qua erat* XIIII *Ziu in anno prisco dierum. Et deprehensum est etiam àludæis Neomeniam Iiar illius anni incidisse in Sabbatum* (Septimum nempè in periodo dierum septenaria diem) *& proinde Nisan feria quinta contigisse: quæ est egregia observatio, quæ frenat licentiam Chronologorum, qui nullum modum faciunt novos annos, noves reges, novas Epochas comminiscendi. Mirum verò extitisse, qui adversus verba Mosis negent secundi mensis neomeniam in Sabbatum incidisse. Hebræi pervenerunt in desertum Sin* XV *mensis secundi* s, *sexta die ab illa jubetur populus colligere duplum demensum* t *Manna. Ea dies igitur* XXI *mensis. Atqui erat parasceve & prosabbatum. Ergo neomenia mensis erat Sabbatum.* Id est, ergo dies XXII ejusdem mensis erat Sabbatum, quod Primum cum Ebræis vocat ille. Tantundem ipse u alibi; Ubi etiam *Ambes quoque*, inquit, *Christiani scribunt feriam quintam incidisse in* XV *noctem illius Nisan, quo Moses populum eduxit.* Quod consonum est jam ostensæ dierum dispositioni. Et Jacobus Capellus x;

p *Vide* Thosephtha *ad Gem. Babylon. ad tit.* Sabbath *c. 9. fol. 87. b,*

q *In* Sepher Cozri *part.* 1. § 87. *& part.* 2. § 20. *& R. Iehuda Ben Saul in comment. ibidem.*

r *De Emendat. Temporum lib. 5. p.* 351.

s *Exod.* 16. 1.

t *Commate* 5. 22. *&* 23.

u *Canon Isag. lib.* 3. *pag.* 312.

x *A.*

Iiar XVI, Maii XVII, *feriâ primâ Man colligere incipiunt, usque ad Iiar* XXII, *Maii* XXII, *quo Sabbatum observare jussi sunt; unde Iosephus Scaliger & Sethus Calvisius rectè colligunt, Sabbatum hoc observatum annis Iulianis 1496 diebus 213 ante Ianuarias æra Christi Kalendas.* Sed & Sethus Calvisius, *die*, inquit y, *15 mensis secundi, qui fuit dies 16 Maii, de Observando Sabbatho legem fert Deus, in ipso die Sabbati; sed primum Sabbatum à quibusdam Manna colligere volentibus violatum est die 23 Maii.* Consonum est jam dictæ mensium & dierum dispositioni id, quod habent Ebræi plerique, z de Tempore Decalogi dati. ערב שבת בששה לחדש
בשש שעות ביום קבלו ישראל את הדברות *Vespera Sabbati*, VI *die mensis* (Sivan quæ heic est Junii quintus) *hora diei* VI *acceperunt Israelitæ Decalogum*. Sunt autem Chronologi alii, nominis etiam summi, quibus hæc non ita placent, quin de anno, feriis, & mensibus Julianis heic Ebræorum respondentibus diffideant. Gilbertus Genebrardus, ex mente ut vult ipse τȣ̃ *Seder Olam*, in anno 2670 *vigesimo secundo*, inquit, *die Aprilis primam Sabbati celebritatem agitarunt.* Atque simili ratione dies reliquos Julianis assignant, τȣ̃ *Seder Olam* (cujus in versione Aprilem τῷ Jiar respondere etiam vult) interea sic sequax, ut & Feriarum, quæ in calculo superius allato vititur, seriem ejus potius admittat. Atque quantum ad ferias attinet, ita Augustinus Torniellus, qui Nisan hunc facit cavum, unde & alia in diebus heic denominandis diversitas. Anno autem Mundi 2544 rem collocat ille. In Josephum Scaligerum de anno & Temporis charactere hoc disputat Dionysius Petavius a. Sed verò anno mundi 2453, & ante Christum 1519 Sabbatum hoc ponens, etiam & ipse vigesimo secundo diei Iiar idem planè assignat, dum de octavæ stationis in Sin rebus verba faciens, eas *contigisse*, ait b, *die* XVI *mensis secundi, qui est Iiar, feria prima*, quam tamen non XVII ut in superius exhibito calculo, sed IV Maii facit. At sic cadit Sabbatum in XXII Iiar, uti ex sacro Exodi textu satis etiam liquet. Id est, juxta Petavium, in Maii diem decimum. Alii c aliter. Sed de litibus his plura huc afferre, intempestivum. Utcunque, de Anni Tempestate quâ Primum Sabbatum juxta Talmudicos collocandum, manifestò liquet.

§. 99. Ad hanc Sabbati Primi, id est, primò obser-

y A.M. 2453.

z Pirke Eliezer cap. 46. Gemar. Babylon. ad tit. Sabbath c. 9. fol. 87. b. Mechilta f. 18. col. 4. & vide ad finem capitis superioris.

a De Doctrina Tempor. lib. 9. cap. 23.

b Ibid lib. 13. period. Julian. 3183. & videsis Samuel. Petitum Eclog. Chronolog. lib. 1. c. 20.

c Videsis Leonard. Marium ad Exod. pag. 378.

observati notionem, qualis juxta Magistros jam ostensa est, attinet illud, quod à Petro Galatino [d] ex libro *Siphri* citatur. Apud Ebræos, inquit, *legitur ibi super illud* [e] *& fecerunt pascha; Non fecerunt nisi illud tantùm. Dixit R. Elaazar, habetur in Exodo* [f], *Sabbatizavit populus in die septimo. Per hoc docet, quod omnibus 40 annis, quibus filii Israel fuêre in deserto, non fecerunt nisi duntaxat Primum Sabbatum*, id est שבת ראשונה quæ locutio est è Talmudicis superiùs adnotata. Sed commentum hoc de unico tantùm Sabbato in deserto observato non admittunt omninò Magistri. A primo, quod diximus, septimum diem insequentem pro secundo, & deinceps alia enumerant. Post primi Sabbati in *Seder Olam* mentionem sequitur statim אחד בשבת כב״ג איר וגו׳ *Primo die Hebdomadis, qui fuit* XXIII *Iiar, descendentes de Alusha accesserunt ad Raphidim, ubi puteus eis datus est, & pugnarunt contra Amalecitas* ושם עשו שבת שניה id est, *atque ibi celebrarunt Sabbatum Secundum.* Sed mendum in numero est manifestum, quod & à Genebrardo in versione perperàm retinetur. Restituendum planè est כב׳ seu XXII pro כ״ג seu XXIII. Nam nemo non videt Sabbatum primum ex autoris mente in XXI diem incidisse, cum scilicet disertè ajat diem XV fuisse primum hebdomadis, seu feriam primam, id est, XIV fuisse septimum, qui in Sabbatica dierum enumeratione proximè præcedebat. Et nisi sic emendetur Chronicon illud, in pauculis illis, quæ ibi conjunguntur, lineis, sibi ipsi palam in numerando discors est. De discordia quidem monuit [g] Dionysius Petavius. Sed cur de mendo librarii dubitaremus in re tam manifesta, non omninò video. Certè Philo de hac prima Sabbati (sic Talmudicis dicta) celebratione loquitur, perinde ac si, post Cultûs septimi diei ex præcepto divino institutionem, dubitassent de ipso die, qui enumeratione à mundi conditu septimus esset, eumque ideò jam primùm & ex oraculo & miraculo didicissent. Is enim enarrans beneficium Numinis, quo Manna depluente alebantur (quod totum ad tempus & locum, de quo verba facimus, attinet) ἅμα μέν τοι καὶ τὴν περιπόθητον ἡμέραν, inquit [h] ἀνεδιδάσκοντο, ζητοῦντες γὰρ ἐκ πολλοῦ, τίς ἄρα ἡ τοῦ Κόσμου γενέθλιος, ἐν ᾗ τόδε τὸ πᾶν ἀποτελέσθη, καὶ παρὰ πατέρων καὶ προγόνων τὴν ζήτησιν ἄλυτον διαδεξάμενοι μόλις ἠδυνήθησαν εὑρεῖν, οὐ μόνον χρησμοῖς ἀνα-

[d] De Arcanis Catholicæ Veritatis, l. 11. cap. 10.
[e] Num. 9. 5.
[f] Cap. 16. 30.
[g] De Doctrina Temporū lib. 9. cap. 23.
[h] Philo, de Vita Mosis lib. 1.

ἀναδιδαχθέντες, ἀλλὰ καὶ τεκμηρίῳ πάνυ σαφεῖ: Simul etiam discebant diem illum desideratissimum. Cum enim jamdudum quæsissent, quis esset mundi Natalis, in quo hoc Universum absolutum est, nec à patribus aut majoribus quæstionem solutam accepissent, rem tandem comperiebant, non solùm oraculis, sed & signo seu *argumento manifestissimo edocti.* Atque vix est sanè, ut non autumemus Trogum Pompejum ex Ebræorum traditionibus de hac Sabbati celebratione illud hausisse, quod ex eo de primo Sabbato narrat Justinus, utcunque, pro more ejusmodi scriptorum, nonnulla, quæ falsissima sunt, interserantur. Verba Justini [i] sunt. *Itaq; Moses, Damascenâ antiquâ patriâ repetitâ, montem Synam occupat, quò septem dierum jejunio per deserta Arabiæ, cum populo suo fatigatus, cum tandem venisset, septimum diem, more Gentis, Sabbatum appellatum, in omne ævum jejunio sacravit; quoniam illa dies famem illis erroremque finierat.* Quod cum Paganorum aliis de Jejunio habet, falsissimum est. Neque enim die Sabbati, qui dies est in dierum periodo septimus & vulgo sic dictus, ex Ebræorum instituto jejunandum. Qua de re plura inferiùs [k]. Atqui interea ex fame natum illud festum ait; id quòd alimenti inopiam, quæ primam Festi Observationem ac descensum Mannæ præcesserat, respicere videtur. Et si desertum Synam dixerat Justinus, idem etiam fermè dixerat, quod autor *Seder Olam*, non sine sacrarum literarum autoritate; ubi in Sina (nam Alusham & Sinæ deserti partem esse, antè monitum est) Primum Sabbatum scribit celebratum, ut suprâ monstratum. Sed desertum Sinæ in montem Sinam pro Sinai (qui locus celebrior multo erat & ob legem ibi datam illustrior) mutari scriptori Pagano satis obviũ erat. Et Tacitus [l] de Judæis, *septimo die otium placuisse ferunt, quia is finem laborum tulerit.* Traditionem de refocillatione hac, quam nacti sunt in Sinæ deserto, forte etiam respexit ille. Certè & celeberrimi in Ebræis Magistri primam illam sub Genesis initium Benedictionis & Sanctificationis septimi diei mentionem, ad primam hanc in Sinæ deserto diei celebrationem ac Beneficia in eam accepta referunt. Ita Salomon Jarchius ad illud [m], *& benedixit Deus diei septimo, & Sanctificavit illum;* ברכו במן שכל ימות

[i] Histor. lib. 36.

[k] Cap. 15.

[l] Histor. 5.

[m] Genes. 2

ימות השבוע יורד להם עומר לגלגלת ובששי לחם משנה וקדשו במן שלא ירד כלל והמקרא כתוב על העתיד *Benedixit ei per Mannam* seu *in Manna, quoniam in ceteris diebus Septimanæ descendebat unicuique Gomera, sexto verò panis duplus*, seu *quantitas dupla*. *Sanctificabat item per Mannam, quoniam* (in eo die) *ea non omninò descendebat. Et quod heic scriptum est, ad tempus ita attinet futurum*. Adeò ut Benedictionem, & Sanctificationem ibi à Mose memoratam ad Benedictionem & Sanctificationem, quæ post tot secula in Mara evenit, spectare voluerit. Ita etiam ad Decalogum, ubi iterantur n verba sacra de Benedictione & Sanctificatione, ברכו במן לכפלו בששי לחם משנה וקדשו במן שלא היה יורד בו *Benedixit ei in Manna, quæ in sexto die duplata est* (in usum septimi) *& sanctificavit eum in Manna, quippe quæ in septimo die non descendit*. Neque sanè Jarchii est commentum hoc: sed pro more suo è veterum hausit commentariis, quod & ad eundem locum notat Moses Bar Nachman. In *Bereshith rabba* o, ר' ישמעאל אומר ברכו במן וקדשו במן ברכו במן שכל ימות השבת היה יורד עומר ובערב שבת שני עומרים וקדשו במן שלא ירד בו כלל ר' נתן אומר ברכו במן וקדשו בברכו ר' יצחק אמר ברכו במן וגו' *Docuit Rabbi Ismael, benedictionem* (diei septimi) *fuisse per Mannam, & Sanctificationem itidem per Mannam* (loquitur de Benedictione & Sanctificatione, cujus in secundo Genesis capite mentio) *Benedictionem in eo quod, cum in ceteris diebus septimanæ descenderit Gomera unicuique unica, pridie Sabbati descendebant bina Gomera; Sanctificationem in eo, quod illo die nihil omninò descendebat. Ex sententia verò Rabbi Nathan; Benedictio quidem in Manna erat & Sanctificatio in ipsa Benedictione. Quin & Rabbi Isaac adstipulatur, & Benedictionem ejus in Manna collocat &c.* Quæ omnia eo plane spectant, ut prima Sabbati Benedictio & Sanctificatio (quatenus ea etiam sub initium rerum à Mose memoratur,) ad Locum & Tempus Primæ observationis Sabbati juxta sententias jam ostensas, sit ex horum mente indubitanter referenda. Sed de Benedictione & Sanctificatione illa, quæ in Genesi occurrit, ad Ebræorum placita, plura mox. Illud intereà accipe, quod pluribus ostendunt Rabbini, Jehuda Ben Samuel & Je-

n *Exod.* 20.

o Parash. 11, *fol.* 13. *col.* 1.

& Jehuda Ben Saul, in Commentariis ad dictum Samuelidem [p], scilicet ipsum initium Sabbati, quà ex Præcepto festum est, Tempori & Loco superiùs memorato ita esse tribuendum, ut primò ex illa duntaxat Cœli, Solis, Terræque positura, dein ex Hierosolymæ seu Terræ sanctæ (cujus gratiâ Leges de Tempore Festisque, in Deserto traditæ) situ, neque ex alio auspicandum fuerit Primum Sabbatum, quà Festum; uti neque numeri seu periodi dierum à rerum conditu septenariæ, juxta quam Sabbati festum in die septimo institutum, aliundè quam à terra Israelitica primitùs deducendi. Id est, à dierum ibi vespera, seu Solis occasu; non inde ut à meridiano primo, aliter atque meridianus ille vesperam illam seu occasum designat. Legitur in dialogo illo *Sepher Cozri* dicto אמר הכוזרי הלא
תחלת קביעות הימים מן הצין מפני שהוא תחלת המזרח
ליישוב. אמר החבר והלא תחלת השבת אינו כי אם מסיני
ומאלוש קודם לכן שירד המן בו תחלה ואין השבת נכנס אלא
עד מי שבא עליו השמש אחר סיני עד הדרגה עד אחרית
המערב ואחר כך עד אשר תחת לארץ ואחר כך עד הצין אשר הוא
מזרח מיושב ונקרה השבת לצין אחר ארץ ישראל בשמונה
עשר שעות מפני שארץ ישראל באמצע ליישוב וכאשר בא
השמש לארץ ישראל הוא חצי הלילה לצין וחצי היום
בארץ ישראל הוא בא השמש לצין וגו׳ והכונה היא לארץ
ישראל שהיא מקום התורה שהורד בו אדם מגן עדן בליל
שבת וממנו תחלת המנין סמוך לששת ימי בראשית והתחיל
אדם לקרות שם לימים וכאשר נשבה הארץ ורבו בני
אדם היו סופרים הימים כאשר יסד אותם אדם ועל כן לא יחלקו
בני אדם בשבעת ימי השבוע וגו׳ *Dixit Cozri, nonne initium præstitutæ dies numerandi formulæ à Zin petendum, ideo quod locus ille initium est Orientis Orbis Terrarum? Responsum est, An initium Sabbati aliunde petendum est, quàm à Sinai & antè etiam ab Alusha, quia ibi primus erat Mannæ descensus. Nec verò incipit Sabbatum, antequam Sol ultra Sinai transeat in extremum Occidentis gradum, unde posteà sub tellurem circumvolvitur ad Zin, qui Oriens est Orbis Terrarum. Et esse incipit Sabbatum in Zin, postquam habetur ejusdem initium in Terra israelitica, Horis Octodecim. Eo scilicet quod Terrâ Israelitica in medio seu Umbilico Orbis collocatâ, Occasus solis illic est*

[p] Sepher Cozri *part.* 1. §. 87. & *part.* 2. §. 20.

nox

nox media τῶ Zin, & meridies Terra Israelitica est occasus Solis τῶ Zin &c. *Aptanda autem est res Terra Israelitica* (nimirum Sinai & Alus'ha circa sesquigràdum Occidentaliores sunt Hierosolymis) *quoniam ea locus est Legis, & idem est locus in quo pulsus est Adam è Paradiso nocte Sabbati* (alia exèmplaria habent בע"ש *vespera Sabbati*) *atque inde initium enumerationis dierum qua sex diebus creationis innititur. Atque ibi incepit Adam nomina diebus imponere. Et cum postea, auctis ejus posteris terra habitata est, hominum mos erat numerare dies eo modo, quo disposuerat eos Adam; unde factum est, ut non dissentiant homines de Septenario Septimana dierum numero*, seu *de Hebdomadis constitutione* &c. Sic ibi R. Jehuda. Zin heic est Sinarum seu צינין aut صينين regio, plagæ Orientalis ultima; ita scilicet scriptoribus tàm Arabicis & Ebraicis, quàm Ptolemæo ejusque sequacibus q censita. Objectio est; nonne inde, scilicet ab Oriente ultimo, ratio dierum enumerandorum ineunda? Minimè inquit, R. Jehuda. Nam à rerum initiis dierum enumeratio erat eadem, quâ utimur nos in terrâ Israelitica, id est, à vespera ad vesperam. Id quidem scimus etiam ex Sabbati Observatione, cujus initium in Alus'ha & Sinai. Et quicquid ibi statutum reperitur, ita aptandum est terræ Israeliticæ, cujus gratiâ lex data est, ac ubi primus parens noster Adam dies sic à vespera ad vesperam numerare, & in periodos septenarias distribuere cœpit, ut à Solis è terra Israelitica in Occidentem discessu, seu à tempore, quo terræ Israeliticæ Sol occidit, (quæ sic velut naturalis habetur, & primaria dierum civilium, id est XXIV horarum, numerandorum Epocha) dierum initia adeoque Periodi Septenariæ sint deducendæ. Atque ita necesse erit, ut Horarum Octodecim spatio tum Sabbatum, tum quilibet alius pariter dies incipiat in terra Israelitica, antequam in Orientis ultimo seu apud Sinas incipiat; similisque in aliorum locorum dierum initiis, veluti primario illi secundariis, pro Longitudinis diversitate, ratio fit habenda. Exempli gratia; cum in adjecta figura Sol per circulum ABCD graduum 360, circum tellurem EFGH spatio XXIV horarum

q *Geograph. Arab. part. 9. & 10. Climatis.* Abraham *Ben* Chaia *in sphæra mundi, c. 6. &c.*

feratur, diesque, juxta jam dicta, à Cardine GC qui Occasus est Solis τῶ F Terræ Israeliticæ seu Umbilici telluris heic locum occupanti, incipiat; palàm est diei initium telluris Umbilici seu τῶ F incolis, XVIII horis priùs haberi quàm suum ex ejusmodi numerandi ratione initium habeant Sinæ in extremo Orientis, qui τῶ E designantur. Nam ut GC solis Occasus est τῶ F, ita FB τῶ E seu Sinis. Et inter GC & FB, per DA, arcum 270 graduum intercipi, id est XVIII horas, nemo non videt. Qui sensus est Rabbini, quem citavimus, ejusque sequacium. Pendere vides hanc dies enumerandi in terra Israelitica positam epocham ex eo quod est, Adamum ibi sic enumerare cœpisse, adeoque illam regionem primùm tenuisse. Unde & טבור הארץ eam nuncupant Ebræi seu *umbilicum telluris* quemadmodum oppositum in globo Telluris locum, seu H in superiori figura, טבור הים *Umbilicum Maris*. Certè & alii ibi Telluris Umbilicum collocant; quod etiam scimus ex eo, quod superiùs citatur ex Saido Batricide de Ada in terræ Umbilico sepeliendo. Occurrit itidem in descriptionibus territorii tribus Judæ, Spelunca Adam; seu rupis, in qua traditur, eum cum Eva uxore diu luxisse Abelem occisum; locus etiam, ubi à Caino occisus Abel. Et apud Christianos Scriptores non rarò ea in regione vitam transegisse primos parentes existimatur. Obvia sunt, quæ de Paradisi loco & vicinio, in quod relegatus est Adam, & de monte Calvariæ disseruntur.

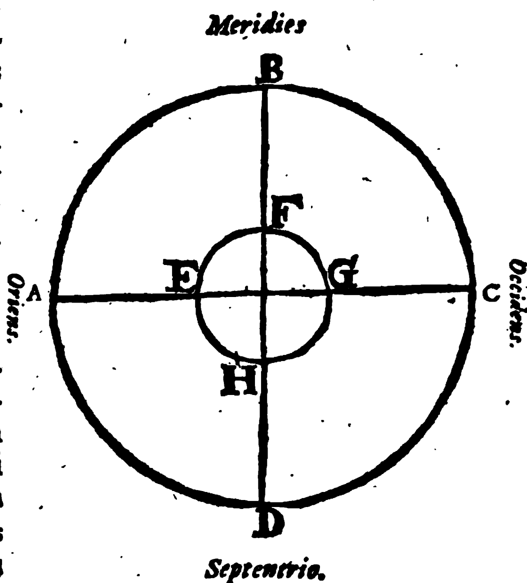

ſeruntur. Saidus autem Batricides in Indiæ Orientalis montem aliquem expulſos fuiſſe è paradiſo primos parentes, ex Orientalium traditionibus ſcribit. Verba ſunt. اخرجهما من الجنه في تسعت ساعات من يوم الجمعه علي جبل من جبال الهند *expulit eos* (Deus) *è Paradiſo hora IX feria VI in montem è montibus India.* Quin & mons ille Mahumedanis dicitur mons سرنديب *Sarandib.* Abu Mahumed Muſtaphi Ben Haſen in Hiſtoria univerſali perquā eximia, quod Bibliothecæ Oxonienſis cimelium eſt manuſcriptum; اهبط ادم علي جبل سرنديب من شرقي ارض الهند *relegavit* (Deus) *Adam in montem Sarandib in Orientali India regione.* Eò ſpectat etiam quod lego in Abu Walid Mahumed Ben Elſhecina Hiſtorico penes me vetuſto Ms. ubi dè وسط الارض *medio* ſeu *umbilico telluris* verba faciens قالوا inquit هو وادي سرنديب حيث اهبط ادم عليه السلام *fertur locum hunc eſſe fluvium Sarandib, quò deſcendit Adam, ſuper quem ſit pax.* Sarandib autem inſula maris Orientalis, Harchend dicti, celeberrima, fusè deſcribitur apud Geographum Arabem [1]. Neque alia eſt à Tapobrana, quæ item سمطرة *Sumatra* dici ſolet. Fluvius autem ille ſub Æquinoctiali ponitur. Achmed Ben Magad in Inſularum Chorographia ولما الحقيقه خط الاستوي هو الوادي وادي سرنديب *ad amuſſim ſub linea Aequinoctiali habetur Fluvius dictus Fluvius Sarādib.* Quod & Ptolemaicæ Tapobranæ Geographiæ diſſonum non eſt. Unde etiam Latitudines Urbium ac Provinciarum à jam dicto Fluvio putantur, ut Achmed ille, quemadmodum Longitudines ab Occidentis termino. Ita in Orientis extremo juxta nonnullos ponitur Telluris Umbilicus ſeu Medium. Sed nomen illud pro vario gentium ingenio aliter etiam collocatum ſcimus ex eo quod Græci atque ex eis Latini de Delphis habent. Ibi ſcilicet eſſe Medium ſeu Umbilicum Orbis Terrarum. Strabo, Pauſanias, Li-

[1] *Part. 8. Clim. 3.*

vius, Plutarchus, alii [f] autores veteres sunt obvii. Quæ autem hactenus dicta sunt, absque controversia admittunt, asseruntque Sabbatum in Alusha, seu Primum, quod in deserto celebratum est post Mannæ descensum, fuisse diem (ut par est credere) à Mundi Natalibus in Septenaria dierum periodo Septimum. Quod sanè non defuêre inter Christianos qui negarint. Paulus Episcopus Burgensis [t], ex Judæus; *Si bene consideras primum Sabbatum quod legitur in deserto celebratum* (sic ibi Paulus, quem inter & Saulum Judæum Dialogus fit) *non fuit Septima dies correspondens primo Sabbato, quod fuit in mundi exordio, prout tu dicis. Sed fuit septima dies à descensu Manna. Qui quidem discensus non legitur incepisse in prima die Hebdomada; Vnde sic septima dies computata à prima die descensus Manna concurrat cum die Sabbati in primo exordio sanctificati. Imò probabiliùs posset dici, quod dies prima, in qua Manna descendit, non fuit prima dies hebdomada, qua dicitur una Sabbatorum. Nam in primis vesperis illius diei descendit Coturnix* [u] *& saturati sunt carnibus. Constat autem, quod si illa vespera esset vespera secunda diei Sabbati, non esset eis licitum occidere conturnices, & parare eas. Ex quo patet, quod dies immediatè pracedens descensum Manna, non fuit dies Sabbati, & perconsequens prima dies, in qua Manna descendit, non fuit una Sabbatorum.* Sic ille. Sed ratio ejus perquàm frivola videtur. Nam quis non videt primas vesperas illius diei, ut ille vocat, seu secundam Sabbati vesperam, fuisse etiam partem seu initium feriæ primæ, non omninô septimæ seu ejus, quæ præcedens Sabbati recurrentis in dierum periodis loco respondet. Juxta scilicet Ebraicam temporis rationem; à vespera ad vesperam. Quorsum igitur heic conturnicum in vespera occisionis & præparationis, velut ejus quod Sabbatum violaret, mentio? Sed nec ejusmodi redargutione adeò opus est, cum juxta receptiorem Ebræorum sententiam, Institutionem seu Præceptum Sabbati Observatio neutiquam secuta sit ante septimum post migrationem ibi memoratam diem, id est ante XXII Jiar qui ipsum, in quo migrabant Israelitæ in Sin, diem, seu XV Jiar quæ feria erat septima, insecutus est. Quò spectat & illud Viri maximi [x] de eis, qui simili ratione noluit ipsum XV Jiar feriam fuisse

[f] *Videsis If. Casaub. in Comment. ad Strabonem, pag. 180.*

[t] *Scrutin. Scripturar. part. 1. Dist. 8. cap. 14.*

[u] *Exod. 16. 13.*

[x] *Ioseph. Scaliger. de Emendat. Temp. lib. 5. pag. 351.*

fuisse Septimam seu Sabbatum, quà vocabulum illud in dierum periodis locum habet. *Atqui Hebræi* (sic apud eum objiciunt) *non migrassent die Sabbati* (inde nimirum volunt XV Jiar non fuisse feriam septimam.) *Egregiam animadversionem! Quid est magis contra Sabbatum, quàm Sabato colligere Manna? Atqui multi profecti sunt colligendi* y *causâ die Sabbati: Isti Critici non meminerunt adhuc Legem datam non fuisse.* Legem scilicet quæ ad Observationem alicujus diei pro Sabbato, ante migrationem illam obligaret, aut datam non fuisse, aut pro data atque statim in deserto observanda non habitam.

y *Exod.* 16. 27. *&* 28.

CAP. XII.

Ad Sabbati *Observationem*, *ut* Judæos Originarios, *sic* Proselytos Justitiæ *& parilis Conditionis reliquos obligari;* Proselytos *autem* Domicilii aliosve Gentiles *non item*, *statuunt Ebræi. Nec* Observatio *ejusmodi* permissa Proselytis domicilii. *De* Peregrino *seu* Proselyto *in* legibus de Sabbato sacris. *Magistrorum sententia.*

Uod demùm ad Sabbati, quale diximus, Observationem, quà eam Ebræi aliis sive Imperabant, sive Permittebant, sive Interdicebant, idque ex avitis institutis placitisque, attinet; non minùs atque seipsos ad illud observandum teneri volebant Proselytos Justitiæ universos, Libertinos, aliosque Baptismo & Circumcisione, veluti Servos, ut superiùs libro secundo ostensum est, in Ecclesiam Ebraicam ritè coopto. Neque verò alios aliasve Gentes. Nam & Proselytos Domicilii seu eos, qui Judaismo nondum nomina dederant, in qualecunque vitæ commercium intra ditionem Israeliticam admissi, non modò Observatione omninò solutos habuêre, sed pœnis gravissimis obnoxios, si observarent. Id quod satis dignoscitur ex eis, quæ capite superiùs quinto ea de re allata heic non repetimus. Et in eundem sensum plura occurrunt in scriptis z Talmudicis. Neque iuxta eorum interpretationem ritè intellectam, adversatur omninò, quod habetur in Decalogo, *non facies ullum opus, tu & filius tuus & filia tua, servus tuus &*

z *Gemar. Babylon. ad tit.* Sanhedrin, *ca.* 7. *fol.* 58*b. & vide Excerpt. ex eadem Gemara apud I. Cochium, pag.* 274.

tuus & ancilla tua, & גר *advena* seu *Proselytus tuus, qui in portis tuis*; uti nec illud [a] *sex diebus facies opera tua, & in septimo die quiesces, ut habeat quietem bos tuus atque asinus tuus, & respiret* seu *refrigeretur filius ancillæ tuæ & Peregrinus*, seu *Proselytus*; quæ fermè alibi totidem etiam in sacro sermone [b] verbis habentur. Id quidem verum est, ad legem posteriorem expressim adnotari à Salomone Jarchio בן אמתך בעבר ערל הכתוב מדבר והגר גר תושב *filius ancillæ tuæ sumitur ibi pro servo incircumciso, & Peregrinus* seu *Proselytus pro Proselyto domicilii*. Alii [c] tantundem. Ideonè etiam Proselytis domicilii seu Gentilibus Sabbatum existimabant observandum? Nihil minùs. Distinguendum nempè est de ratione nominis Servi aut Proselyti in contextum ejusmodi adhibita. Ea duplex est. Altera, quâ intelligat quis, tàm Servum & Proselytum ex legis vi ad Observationem Sabbati pariter obligari; altera, quâ sic obligari Judæos & quotquot in eorum ritus transirent, ut nec ipsi opere aliquo Sabbatum violarent; nec Sabbato in causa essent, ut sive à Servo, sive à Proselyto opus aliquod fieret. Priori ratione non alium volunt legibus illis contineri Servum, quàm Circumcisum, aut ancillam aliam præter eam, quæ baptismo in Judaismum cooptata est, nec alium peregrinum seu Proselytum, quam Proselytum Justitiæ ac Libertinum, qui juris parilis. Id est, non alios præter eos qui Ecclesiæ Ebraicæ pars fuerunt seu בני ברית *filii* seu *liberi federis*. Posteriori autem ratione solùm Servos incircumcisos, ac Proselytos domicilii ibi innui aiunt. Scilicet fas non fuisse Judæo servi Gentilis seu incircumcisi domino, Sabbato in causa esse, ut Servus ejus ejusmodi opus aliquod tunc faceret, nec fas Judæo fuisse tunc in causa esse, ut Proselytus domicilii (cujus cum ejusmodi servo parilis, quantum ad hanc rem, conditio) præstaret opus aliquod. Id est, fas ei non fuisse, aut per se, aut per alios, aut per jumenta eo die operari. Egregius est ea de re locus apud Rabbi Mosem Bar Nachman; ubi ostendit quidem legum jam citatarum cunctis non eandem prorsus esse, si verba spectes, interpretationem; ejusmodi tamen cunctis esse, ut, juxta distinctionem jam allatam, sint omninò capiendæ. Verba ejus [d] sunt, ad illud וגרך וגו' *Proselytus* seu *advena tuus qui in portis tuis*, *in Decalogo*;

על

[a] *Exod.* 23. 13

[b] *Deut.* 5. 14.

[c] Sepher Mechilta, *fol* 36. *col.* 1.

[d] Pirush Tora, *fol.* 125. *b.*

על דרך הפשט גר שער לעולם הוא גר תושב שבא לגור
בשערי עירנו וקבל עליו שבע מצות בני נח והוא הנקרא
גר אוכל נבלות שאמ׳ בו הכתוב לגר אשר בשעריך תתננה
ואכלה׃ ולכן לא היתה בו המצוה שיאמר לא תעשה
בו מלאכה האזרח והגר אבל לנו יצוה שלא יעשה
מלאכה לצרכינו כקטנים והבהמה והוא בעצמו אין עליו
זאת המצוה ועושה מלאכה לעצמו בשבת והכתוב
שאמר וינפש בן אמתך והגר הוא גר צדק שנתיהד וחזר
לתורתנו שצוה אותו בשבת וכן בכל שאר המצות כאשר
אמר׳ תורה אחת ומשפט אחד יהיה לכם ולגר הגר
אתכם לגר ולאזרח הארץ אבל מצאנו לרבותי׃ שדרשו
בהפך אמרו כי והגר אשר בשעריך על דרך הפשט גר צדק
והוא חייב כמונו בשביתה וינפש בן אמתך והגר לרבות
גר תושב הערל ורצונם שיהיה המוזהר תהלה הגר
הנימול שחייב כמונו והכתוב השני לרבות הערל ולפיכך
הוקש לבהמה שאמר למען ינוח שורך וחמורך וינפש בן
אמתך והגר צוונו בשביתת כלם בשוה שלא יעשו לנו ויעשו
כרצונם לעצמן וכן יהיו העבד והגר הנזכרים בעשרת הדברות
שוים וחויבים בכל דין השבת כמונו כמו שנאמר למען ינוח עבדך
ואמתך כמוך *Proselytus* seu *advena Portæ simpliciter sumptus intelligitur de Proselyto Domicilii; qui advenerat, ut peregrinaretur in portis civitatis alicujus, & qui susceperat in se observationem septem præceptorum Noachidarum. Atque idem vocatur etiam Proselytus comedens carnem morticinam, de quo loquitur Scriptura* e; *Proselyto, qui in portis tuis, dabis, ut comedat. Et propterea non datur ei mandatum, quod imperet, ne in Sabbato opus omninò faceret aut Proselytus aut indigena. Sed nobis datur mandatum, ut in usum seu commodum nostrum opus is non faciat; uti nec Minores aut jumenta. Adeò ipsi Proselyto non datur mandatum hoc, quippe cui opus sibi facere in Sabbato licitum. Atque in illo Scriptura loco ubi dicitur*, (Sabbatum ita observandum) *ut respiret filius ancillæ tuæ & peregrinus* f; *capiendus est peregrinus* seu *Proselytus pro Proselyto Iustitiæ, qui Iudæus factus legi nostræ nomen dederat, adeoque ad Observationem Sabbati ex mandato obligatus erat; sicut ad præceptorum reliquorum juxta id quod dicitur* g; *lex una & Iudicium unum erit vobis, & Proselyto, qui peregrinatus fuerit apud vos; Proselyto scilicet & indigenæ Telluris. At verò comperta etiam est apud*

e *Deut.* 14. 21.

f *Exod.* 23. 12.

g *Num.* 15. 16.

est, apud Rabbinos nostros diversa heic interpretatio. Nimirum, Proselytum tuum intra portas tuas simpliciter dictum (in Decalogo) *significare Proselytum Iustitia, qui ad Observationem Sabbati non minùs obligatur, quam nos ipsi. Illud autem* (postmodum in Exodo dictum) *ut respiret filius ancilla tua & peregrinus* seu *Proselytus, eo spectare, ut & Proselytus Domicilii, qui incircumcisus erat, includeretur. Nempè existimant, Primo loco* (in Decalogo ipso) *expressim contineri Proselytum circumcisum, qui aquè atque nos ipsi obligatur. Loco autem altero, qui sequitur, contineri etiam Incircumcisum. Argumento, ex eo quod ibi dicitur de Iumento, etiam sumpto. Nam verba sunt; ut quietem habeat bos tuus atque asinus tuus, & respiret filius ancilla tua & Proselytus. Parili omninò modo voluni mandatum nobis datum de cunctis. Scilicet ut nobis minimè opus aliquod faciant. Qui tamen sibi pro libitu facere possint. Atque juxta hanc interpretationem Servus & Proselytus in Decalogo memorati nobis ipsis* (hac in re) *aquales sunt, & pariter ac nos ipsi ad Observationem Sabbati obligantur, perinde ac si dictum fuisset* (ibi) *ut requiescat servus tuus, & ancilla tua non aliter atque tu ipse.* Sive hanc sive illam interpretationem admittas, palàm est, neque hanc, neque illam voluisse Proselytos Domicilii seu Gentiles omninò ad Sabbati Observationem, ex legum illarum sensu, obligari, sed tantummodò Proselytos Justitiæ, & qui in Judaismum transierant. Et Proselyti nomen ac Proselyti intra portas pro materiei, circa quam in Scriptura versatur, diversitate, nunc pro Justitiæ, nunc pro Domicilii Proselyto sumi superius [h] etiam monuimus. Atque ex jam dictis ritè intelligendi sunt Jarchius alïique Magistri, qui Proselytos Domicilii in legibus de Sabbato contineri [i] scribant. Consonum est illud Josephi Caro [k].

אדם מצווה על שביתת עבדו שמל וטבל לשם עבדות וקבל עליו מצות הנוהגות בעבד אבל אם לא מל וטבל אלא קבל עליו שבע מצות בני נח הרי הוא כגר תושב ומותר לעשות מלאכה בשבת

Imperatum est unicuique (Israelitæ,) *ut servus ejus Sabbatum observet, qui scilicet Circumcisus fuerit, & Baptizatus nomine servi, & in se receperit Pracepta, qua ex more ad Servos attinebant; At verò si non fuerit Circumcisus & Baptizatus, sed in se receperit septem*

h *Lib. 2. cap. 2, pag. 146.*

i *Vide* Sepher Mechilta, *fol. 26. col. 2. & 36. col. 1.*

k *In* Shulcan Aruch *lib,* Orach Chiim, *tit.* Sabbath, *cap. 304*

septem Noachidarum Præcepta, et, quoniam erat planè ut Proselytus Domicilii, fas erat opus facere in Sabbato. Nimirùm Servum ejusmodi nullatenus ad observationem Sabbati teneri volunt, uti nec Proselytum Domicilii, cujus, quantum ad hanc rem, parilis conditio. At verò subjicit idem autor, juxta Talmudicorum veterum sententiam, לעצמו אבל לא לרבו ואסור לכל ישראל לומר לו לעשות מלאכה בשבת לצורך ישראל אפילו מי שאינו רבו *fas erat Servo ejusmodi opus facere, in sui ipsius nempè usum,* seu commodum, *non in usum Domini. Et illicitum est unicuique Israelitæ jubere eum opus quidpiam facere in Sabbato in usum Israelitæ cujuscunque; etiamsi non fuerit Dominus ejus.* Ipsi nimirùm Israelitæ ex jure suo Sabbatico tenebantur, non solùm, ut nec Servo Noachidi seu Gentili, aut Noachidi, qui Servus non esset, seu Proselyto Domicilii opus aliquod facere in Sabbato, quocunque in tempore, imperarent, verùm etiam ut nec operis in Sabbato à Noachide in Israelitæ usum præstiti beneficio seu commodo, durante eodem Sabbato, omninò uterentur. Cujus tamen usus eis licitus, si Noachides in Sabbato sibi duntaxat, non Israelitæ [l] id præstitisset. Nam usum in Sabbato operis à Noachide seu Proselyto Domicilii in Israelitæ quidem usum, tametsi ejus injussu, in Sabbato præstiti, pro Festi violatione sumebant, ideò quia hujusmodi operis usus velut ejusdem participatio habebatur. Quod non volebant obtinere, ubi in ipsius Noachidis usum præstitum est. Inde etiam evenit, ut ex Scribarum scitis illicitum fieret, quocunque extra Sabbatum tempore jubere aut conducere operas Proselyti Domicilii in Sabbatum ad id, quod Israelitæ illicitum esset, in eo præstandum. Ne scilicet, si id fieri soleret, promptiores redderentur inde Noachidæ ad opera Sabbatis in Israelitarum usum præstanda, quorum beneficio seu commodo perinde ac illorum, quæ à Noachidis in sui tantum usum præstarentur, licitè frui nequirent; unde etiam Sabbati dignitas forsan Noachidis seu Proselytis Domicilii haberetur vilior. Moses Maimonides [m] אסור לומר לגוי לעשות לנו מלאכה בשבת אף על פי שאינו מצווה על השבת ואע"פ שאמר לו מקודם השבת ואע"פ שאינו צריך לאותה מלאכה אלא לאחר השבת ודבר זה אסור מדברי סופרים כדי שלא תהיה שבת קלה בעיניהן ויבאו

לעשות

[l] Misna tit. Sabbath cap. 16. Talmud. Babylon. eod. tit. fol. 122. a.

[m] Halach. de Sabbato ca. 6. vide &c. 12. §. 7. & Mosem Mikotzi præcept. Negativ. 65.

לעשות בשבת גוי שעשה מלאכה מעצמו בשבת אם בשביל ישראל
עשה אותה אסור ליהנות באותה מלאכה עד מוצאי שבת
גו' ואם בשביל עצמו בלבד עשה מותר ליהנות בה בשבת

Illicitum est (Judæo,) *jubere Gentiles opus facere in Sabbato, tametsi illis non sit imperatum Sabbatum, & tametsi jubeat ante Sabbatum, & tametsi usus ejusmodi operis expectandus fuerit, usque dum transierit Sabbatum. Hoc vero è Scribarum scitis manavit, tum ne apud Gentiles vilius haberetur Sabbatum, tum ne ipsi ultrò id præstarent. Si Gentilis in Sabbato opus ultrò fecerit, idque in Ismaelitæ usum, interdictus est ejusdem usus* (Israelitæ,) *usque dum desinat Sabbatum &c. At verò si in sui tantum usum id fecerit, usus ejus etiam in Sabbato* (Israelitæ) *licitus est.* Quod Gemaræ Babyloniæ n, unde sumitur, est concors. Et exempla afferunt de lumine à Noachide sibi in Sabbato accenso, fune quo è navi descendat tunc sibi contorto, id genus alia, quorum scilicet in Sabbato, per solennem diei quietem, usus licitus. Atque ex hisce intelligitur id, quod habent Talmudici o de non prohibendo Noachide aliquo, conditionis liberæ, ab opere, quali Israeta Sabbatum violaret. Verba sunt; ישראל אין מוחין על שביתת גוי שאינו עבד שלהם *Ismaelita non prohibent ab opere in Sabbato Gentilem,* seu *non monent eum de requie eo in die, nisi fuerit eorum servus.* Nimirum quà Gentilis seu Noachides erat, præcepto teneri eum nolunt. Quà verò servus fuerit Noachides Israelitæ, monendus erat, non velut quem ad Sabbati observationem existimarent omninò obligari, sed ut cui abstinendum erat ab opere in usum Domini; quippe cujus beneficio & commodo uti is ritè nequibat, secundum ea, quæ dicta sunt.

n *Ad tit.* Sabbath, *cap. 16. fol. 122. a.*

o *Gloss. ad Alphesium part. 1. fol. 145. Obadias Bartenorius ad Misn. tit. de Sabbato c. 16. §. 6. & Rab. Nissim ad dictum Alphesi locum.*

Cap. XIII.

Quæ, antè de Sabbato *ostensis, videantur* apud Ebræos adversari; *tum eos, qui* Ebraicè scripsere, *tum* Philonem & Fl. Josephum.

Hisce ita, ex Ebræorum Commentariis, de Sabbato seu Septimi diei Cultu explicatis, quæ nempe receptissimas Talmudicorum ea de re sententias aperiunt; restat, ut de iis, quæ hisce apud eos reluctari videantur, dispici-

dispiciamus. Scilicet de iis, quæ ex eorum commentariis trahi possunt ad has astruendas Assertiones adversas; Sabbatum seu Septimum in periodo dierum à mundi conditu diem, ut Festum, universo humano generi colendum; in ipsis rerum primordiis, seu Mundi natalibus, initium habuisse; ante Legem seu stationem in Mara, ut Festum, ex præcepto observari esse solitum; atque demùm ab aliis gentibus in ritibus suis, veluti ex jure omnium Gentium communi seu Noachidarum adhibitum. Quomodo interpretentur nonnulli, atque ii vetusti simul & celebres Magistri, illud de Sanctificatione atque Benedictione diei Septimi simul cum creatione rerum memoratum, ostensum est suprà p. Scilicet ad primam illam, juxta ea quæ ostensa sunt, in Sina seu Alusha celebrationem Sabbati, locum illum volunt per prolepsin attinere. Quæ sententia quidem nonnullis q displicet ob tanti temporis seu, ut ipsi supputant, MMCCCCXLVIII annorum anticipationem. Neque satis consonum esse admittunt, ut, quæ ad primum Mannæ descensum seu Sabbati in Sina tot seculis postea celebrationem spectant, ea locum aliquem habere sentiamus in ipsa rerum primordiorum descriptione, utcunque ab historico eodem sacro descensui Mannæ seu celebrationi jam dictæ coævo tradita. Benedictionem igitur & Sanctificationem diei septimi etiam fuisse volunt hi in ipsis rerum Primordiis seu Natalibus mundi. Sed qualisnam ea fuerit, perquam variè definiunt, & interdum nugacissimè. Alii enim Benedictionem ibi memoratam in eo ponunt r, quod, si diis placet, nullum omninò tempus nocturnum, seu nulla nox diei illi septimo accesserit, sed ex perpetua constiterit luce. Ita Benedictam aiunt ejusdem lucem. Atque exinde secutam esse Sanctificationem, quia ita à ceteris diebus, qui præcesserant, est discriminatus. Nempe ita הנבדל seu *discriminatum* seu *separatum* מעסקי העולם *à communi rerum natura* Sanctum dici, unde & Israelitas, quos sibi separavit Numen, Sanctos nuncupatos. Alii Benedictionem & Sanctificationem ibi pro eadem ipsa re sumunt ſ, atque locum intelligunt velut illud t וימשחם ויקדש אותם *& unxit eos & sanctificavit eos*; ungendo Sanctificavit. Benedictione hac volunt hi naturam Septimo diei tunc inditam aliam ab ea, quæ

p Cap. x.

q Mos. Maimonid. ab Abarbinele in Pirush Tora fol. 21. col. 3. citatus Rabbi Becchai ad Genes. fol. 10. col. 2.

r Bereshith Rab. parash. 11. & R. Becchai ad Bereshith, fol. 10. col. 2.

ſ Rabbenu Nissim apud Abarbinelem in Pirush Tora fol. 21. col. 3.

t Num. 7. 1.

est reliquorum ac multo præstantiorem; nimirum ut בו״ר תגבר בו הנפש *ex ea vires in eo adjiciantur, augeanturque menti humanæ* ob requiem corporis, quæ in eo. וזאת קדושת השבת שלא תשתמש בו הנפש בדבר חול כלל רק בדברים המקודשים *Atque* (juxta hanc sententiam) *hac est Sabbati sanctificatio, ut mens humana in eo non incumbat rei alicui profanæ, sed tantummodo rebus sanctis.* Nec Mentis solùm, sed etiam corporis vires ex ea Benedictione quolibet in Sabbato augeri volunt ex eis alii [u]; unde Benedictionem ibi nuncupant תוספת טובה *incrementum bonitatis.* Alii Benedictionem ibi ad creaturas, quæ jam recens ex nihilo formatæ erant, existimant attinere; quemadmodum in illo Jobi [x], *maledixit diei suo, & pereat dies, in qua natus sum,* maledictio diei ad ipsum; qui in eo natus est, attinet. Ita Isaac Abarbinel, qui etiam de Sanctificatione heic; קדש והבדיל לכבוד ולתפארת את יום השביעי בעבור שבהכנסתו נשלמה ונגמרה מלאכת שמים וארץ כמו האדם בעשותו מלאכה יקרה יעשה אחר גמירתה משתה ויום טוב *Sanctificavit & separavit in honorem & gloriam Diem septimum, quoniam in ejus adventu perfectum est & consummatum opus Cæli & Terræ, quemadmodum etiam homo, ubi opus quid magnificum præstiterit, postquam illud perfecerit, convivium facit & diem festum.* Sic ille. Adeò ut Sanctificationem & Benedictionem diei septimi ipsis rerum initiis coævam hi omnes, uti & alii similes, faciant. Unde etiam natum est commentum illud, ipsum Adamum cantici illius [y] in Sabbatum autorem fuisse, atque illud cecinisse, quemadmodum etiam tribuunt Adæ Psalmum alium [z] ob dicta quædam in eo, ut volunt illi, ad primam hominis creationem attinentia. Quin & à Patriarchis septimi diei festum, sive velut è Naturali omniumque hominum universali jure, sive ex alio, quod ante legem, quam supra memoravimus, de Sabbati institutione obtinuit, ortum, voluêre nonnulli fuisse observatum. Menasseh Ben Israel jam nunc Archisynagogus Amstelodamensis; *Dico*, inquit [a], *quemadmodum traditio Creationis Mundi penes Abrahamum & ejus posteros tantum fuit, ita etiam ex dictamine Legis Naturalis, Sabbatum ab iis solis cultum fuisse. De Abrahamo dicit S. Scriptura* [b], *Observavit cultum meum; quo loco custodia Sabbati intelligitur. De Jacobo idem*

u *Abenezra ad Genes. 2.*

x *Cap. 3.*

y *Psal. 92. R. Eliézer in Pirke cap. 19. & vide Genebrard. Chron. pag. 6*

z *Tit. Baba Bathra cap. 1. fol. 14 b. Psal. 139.*

a *Lib. de Creatione Problem. 8.*

b *Genes. 26. 5*

idem affirmant veteres ex eo loco, quo dicitur venisse [c] *ad Salém & castra posuisse è regione vel ad conspectum civitatis. Quia enim Sabbatum, inquiunt, instabat, non licebat ei ulterius proficisci, sed subsistebat antè urbem. Idem asserunt de Iosepho, quando dicitur jussisse servis suis, ut mactarent & præpararent, id propter Sabbatum ab eo factum fuisse. Ad hæc refertur in Semot Rabba, Mosem petiisse à Pharaone in Aegypto, ut afflicto populo suo permitteret unum diem cessare à laboribus, eoque impetrato, ex traditione elegisse Sabbatum. Ex his omnibus colligitur Sabbatum antè datam legem observatum fuisse.* Ita Archisynagogus ille. Et certè verum est ad locum illum Genesis de Abraha, ex illo משמרתי *cultum meum* seu *Observationem meam*, rituum Sabbaticorum ita fieri à nonnullis mentionem, ut etiam, eos existimasse Abrahamum Sabbatum coluisse, non ita absonum sit autumare. Rabbi Jochanan ibi[d]; אפילו הלכות עירובי חצרות היה אברהם ידע *etiam traditiones de commixtionibus atriorum* (nempè de apicibus aliquot juris Sabbatici, qui integrum occupant in Talmude titulum[e]) *scivit Abraham.* Alii [f] tantundem. Et de Jacobo, quod habet heic Manasseh, legitur, ut nonnullorum sententia, in *Beresith Rabba* [g], quemadmodum & illud de Abraha. Etiam & illum præstitutæ itineris Sabbatici quantitatis autorem [h] fuisse. Sabbatum item & Josepho in Ægypto celebratum esse, velut receptissimum habent aliqui[i]. Et demum, quod de Mose & Pharaone adjicitur, disertè occurrit in *Semoth Rabba* [k]. Verba sunt; ad illud de Mose[l] *& vidit onera eorum,* ד"א ראה שאין להם מנוחה הלך ואמר לפרעה מי שיש לו עבד אם אינו נח יום אחד בשבוע הוא מת ואלו עבדיך אם אין אתה מניח להם יום אחד בשבוע הם מתים אמר לו לך ועשה להן.כמו שתאמר הלך משה ותקן להם את יום השבת לנוח *sunt qui aiant, Mosem, cum videret, nullam eis esse laboris intermissionem, ad Pharaonem se contulisse, eique dixisse. Servus, cui labor non intermittitur, unico in Hebdomade die, morietur. Hi Servi tui sunt; qui, nisi permiseris ipse, ut unico in Hebdomade die requiescant, itidem morientur. Respondit Pharao, abi, fac eis, ut dixisti. Abiit Moses, & ordinavit eis diem Sabbati, quo requiescerent.* Ubi adnotat Ishacar Ben Nepthali [m] וזהו שתקנו וישמח משה במתנת חלקו שהיה שמח על שבחר הקב"ה שינוחו ישראל בוכם שבחר הוא להם

c Genes. 33.18

d Beresith Rabba parash. 64.

e Tit. ערובין

f Beresith rabba parasch. 47. Iarchius ad Genes. 26. & Bechai ad Genes. f. 37. col. 4

g Parasch. 79.

h Ibid. & in Comment. ad Machzor, part. 1. fol. 49. a.

i Bechai ad Beresith. fol. 37. col. 4.

k Parasch. 1

l Exod. 2. 11.

m Edit. Cracoviens. fol. 118 b.

Atque hinc est, quod à posteris in ritualibus habetur, Lambitur Moses ob datam sibi sortem; Lambitur scilicet, eò quod elegit Deus O. M. eundem ipsum diem, quo requiescerent Israelitæ, quem ipse eis elegerat. Verba illa sunt hymni initium vetustissimi, qui in Sabbati sacris [n] occurrit. Et Menasseh, quem diximus, de Institutione Sabbati in Mara locutus [o], *Quicquid*, inquit, *ea de re sit, certum est, eos omnes, qui per traditionem à majoribus suis creationem Mundi acceperant, etiam observasse Sabbatum. Et quamvis alii quidem illo die, adhibitis quibusdam ceremoniis, coluerint Deum, & preces ad eum fuderint; nihilominus tamen alii quoque illo die quieverunt, & feriati sunt.* Nec desunt, qui in Jóbi Historia [p] Sabbati seu Septimi diei cultum reperiri velint. Traditur scilicet ibi septem fuisse ei filios. *Et ibant filii ejus, & faciebant convivia per domos, unusquisque in die suo &c. cumque in orbem transissent dies convivii, mittebat ad eos Iob, & sanctificabat illos, consurgensque diluculo offerebat holocausta juxta numerum eorum. Sic faciebat Iob cunctis diebus.* Septimum diem sic volunt aliqui [q] Jobum Sacrificiis celebrasse. Quin de Festo hoc, velut ex Jure universali nato observandoque, loquitur Philo. In ipsis primordiis Mundi sanctificatum esse ait, & statim subjungit [r]; ἑορτὴ γάρ ἐ μιᾶς πόλεως ἢ χώρας ἐστὶν, ἀλλὰ τ͂ παντὸς, ἣν κυρίως ἄξιον καὶ μόνην πάνδημον ὀνομάζειν καὶ τ͂ κόσμου γενέσιον. quod vulgò vertitur, *Est enim Festus non unius populi regionisve, sed in universum omnium; qua sola digna est, ut dicatur popularis festivitas, & Mundi natalis.* Alibi item, solenne esse omnibus gentibus abhorrere ab externis ritibus, eosque aspernari, præter popularium suorum seu Judæorum ritus, quos à cunctis summa in veneratione habitos addit. Et τίς γὰρ, inquit [s], τὴν ἱερὰν ἐκείνην ἑβδόμην οὐκ ἐκτετίμηκεν ἄνεσιν πόνων καὶ ῥᾳστώνην αὐτοῖς καὶ τοῖς πλησιάζουσιν οὐκ ἐλευθέροις μόνον, ἀλλὰ καὶ δούλοις μᾶλλον καὶ ὑποζυγίοις διδοὺς; *quis sacrum illum diem per singulas hebdomadas recurrentem non honorat, remissionem laborum feriasque afferentem patrisfamilias cum domesticis non ingenuis tantùm, verùm etiam mancipiis & jumentis?* Et Josephus [t]; Οὐδ᾽ ἔστιν ἐ πόλις Ἑλλήνων ἐδ᾽ ἡτισῶν, ἐδὲ βάρβαρος.

[n] Machzor part. 1. fol. 49. a.
[o] De Creatione probl. 8.
[p] Cap. 14.
[q] AbenEzra & c Apud Bonlducium ibid.
[r] Lib. de Opificio Mundi.
[s] De Vita Mosis lib. 2.
[t] Contra Apionem, L. 2.

βάρβαρος, οὐδὲ ἓν ἔθνος, ἔνθα μὴ τὸ τῆς ἑβδομάδος ἣν ἀργοῦμεν ἡμεῖς τὸ ἔθος οὐ διαπεφοίτηκεν. Quod vertitur in editis, *Neq; est Civitas Græcorum ulla usquam aut Barbarrrum, nec ulla gens ad quam Septimana, in qua vacamus, consuetudo minimè pervenerit.* Quin de Sabbato, verè inquit vir doctissimus [u] Christophorus Helvicus ex Ebræorum Commentariis edoctus, *Mira somniarunt Iudæi. Fingunt enim omnes Gentiles, qui Sabbathum non servarunt, horribiles cruciatus perpeti in inferno, & nolentes volentes cogi ad Sabbathum etiam apud inferos servandum, idque tum fabellis, tum mysteriis Cabalisticis ex tertio præcepto erutis mirabili modo probant.* Recentiorum etiam Judæorum aliquot opinionem, Universum genus humanum ad Sabbati Cultum obligari, rationibus è fluvio Sabbatico, & Sanctificatione diei in ipsis rerum initiis petitis, exhibet Petrus Galatinus [x]. Sed verò, sicut pluris faciendum non est, quantum video, hoc de fluvio Sabbatico, quam figmentum illud Alcoranicum [y] de Piscibus in Sabbato, nec aliis diebus, capita sua è mari exerentibus, aliaque similia, oscitanter nimis ex insania amabili credi solita; ita quæ de Gentilium apud inferos Observatione Sabbati, eorumque quoniam vivi non observarant, cruciatibus memorantur, deliria quis non videt esse hominum id genus feriatorum, qui ritus suos qualescunque tanti & tam morosè æstimant, ut cuique mortalium eos pariter amplexandos, larvatis atque monstrificis argumentis, gravioribus planè ac rationi consonis indigentes, inculcare non vereantur. Cæterùm, nec in Judæis solùm, verum etiam in Mahumedanis reperiuntur, qui præceptum de Sabbato, quà ipsum Septimum diem in periodis à conditu mundi dierum conflatis denotat, Naturale esse, probare conati sunt; quemadmodum Ahmed filius Zin Alabedin, Persa in Politore Speculi adversus Christianæ religionis instituta conscripto. Sed eum refutavit pridem vir doctissimus Philippus Guadagnolus [z] linguæ Arabicæ Romæ Professor, qui & illud ex Alcorano [a] in eum affert; نلعنهم كما لعنا اصحب السبت *maledicemus eos, sicuti maledicimus Sabbatizantibus.* In Christianorum porro Theologorum aliquot scriptis etiam non pauca reperiuntur, quæ illuc tendunt, ut

[u] *Elench. Iudæorum* 6. § 2.

[x] *De Arcanis Christ. Veritatis, lib.* 11. *cap.* 9. & *quod habet ibi de fluvio Sabbatico, legitur in Gemara Babylon. ad tit.* Sanhedrin. *cap.* 7. *fol.* 65. *b.* & *vide Ioseph. Halosis, lib.* 7. *c.* 13. *Eldadum Danitem, Plin. lib.* 31. *cap.* 2. *Adde Is. Casaub. Exercit.* 15. § 20. *Nic. Fuller Miscell. lib.* 1. *cap.* 9. *Petr. Cunæum de Repub. Hebraeorum, lib.* 2. *cap.* 24. *Eliam Thisb. in Sambation. Manass. Ben Israel in Cociliatore ad Exod. qu.* 36.

[y] *Azoar.* 7. *Arab.* 17. *Lat.*

[z] *In Apologia pro Christiana Religione, part.* 2. *cap.* 8. *sect.* 9.

[a] *Azora* 3.

ut Septimi diei Cultum Naturalem seu rerum initiis coævum, atque generi humano observandum asserant. Horum alii aliter rem, sive lucubrationibus singulis, sive ad Decalogum, aliterque definiunt. Sed neque hos, neque illos, aut impugnare, aut defendere ad præsens attinet Institutum. Quod nempe in eo solummodo versatur, ut expendamus, An & quomodo Testimonia graviora jam ex Ebræis allata, nec Commentis illis insulsis de Observatione Sabbati apud Inferos aut Fluvio Sabbatico commista (nam quis non agnoscit hæc adeo futilia esse, ut nihil suprà; nisi diutius in eorum examine immorari futilius dixeris) adversentur eis, quæ suprà, pro receptis Talmudicorum sententiis, circa Institutionem primamque Celebrationem Sabbati, qua Festum erat ex jussu Divino colendum, ejusque singularem Ebræis Observationem, afferuntur.

Cap. XIV.

Expenduntur *atque* explicantur, *quæ capite in superiore ex* Magistris & Philone *allata, receptis eorum* de Sabbati Institutione, *atque* Prima Celebratione Observationeque *sententiis* adversari *videantur*.

Uæ superiore in capite, velut receptis apud Ebræos de Sabbato sententiis adversa, corrogantur, ea aut ad Sanctificationem ejus in rerum primordiis, aut ad Patriarcharum, antè Legem sive in Mara sive in Sinai datã, ejusce Observationem, aut demum Universalem aliarum gentium ejusdem Diei Cultum spectant. Quod ad Sanctificationem illam in ipsis rerum primordiis attinet, vides eorum aliquos, qui ibi Sanctificationem collocant, non de recurrentis cujuslibet Septimi diei, sed de ipso tantummodo Septimo à creationis initio die unico locutos esse. Quorsum aliàs illud de perpetua ejusdem diei luce? Et qui alia habent de Diei, ut Mundi Natalis, Bonitate, Dignitate, Honore, nihil interea adjiciunt de Festi Institutione aut Obligatione aliqua universali, quâ teneretur humanum genus ad Septimum quemque inde recurrentem cessatione à laboribus aliterve celebrandum. Et expressim

pressim nonnulli, qui neque recentiorem Mundi conditu volunt esse diei Sanctificationem, eam aiunt [b], uti & Benedictionem, ibi memorari [illegible] *ut ad ipsum Sabbatum* seu *diem ipsum attineat, non ut ad eos, qui eum observarent.* Cum autem Sacra Creationis historia, adeoque memoria diei, qui Universi erat Natalis, ad posteros transmitteretur sive libris, qui periêre, mandata, sivè inter Patrum traditiones accepta; mirum quidem adeo non est, inter Patriarchas fuisse, qui tam celebrem, ut Creationis historia simulque summa Numinis potestas in animis hominum commodiùs recoleretur servareturque, interdum colerent, Festumque [c] haberent. At verò ideò eos, qui Patriarcharum ejusmodi Observationem admittunt, putâsse præceptum seu Institutionem Naturalem seu Divinam, adeoque observandi Obligationem, rituumve ex præcepto designationem aliquam præcessisse, non omninò sequitur. Non magis sanè, quàm ideò existimaris scriptores alios, dies Principum, Philosophorum, aliorum natalitios ex instituto seu præcepto quod obliget, semper celebrari, quoniam à compluribus, aiunt, dies ejusmodi celebrari solitos. Quod autem ad Abrahæ, Jacobi, ac Josephi Observationem in superiùs allatis attinet; monendum est, apud Ebræos perquam receptum esse, tam singularem horum, maximè Abrahæ, fuisse prærogativam sanctitatis atque illuminationis divinæ in lege discernenda anticipationem, ut non Sabbatum duntaxat, atque apices juris ad illud pertinentes ritè observarent, verùm etiam totam [d] integramque eam, quæ postmodum data est, Legem ejusque DCXIII præcepta. Scilicet quicquid in toto habetur juris Levitici corpore. Et planè hyperbole est. Unde fit, ut etiam ipsi, qui primam Sabbati non solùm, quà festum est, Observationem, sed etiam Sanctificationem in deserto Sinæ, ut dictum est, collocant, Abrahæ interea Sabbati cultum etiam accuratiorem non denegent [e], imò asserant; ut videre est in Salomone Jarchio, qui non semel primam Sanctificationem & Benedictionem diei, ut Festi requie celebrandi, in Sina ac descensus Mannæ historia ponit, (ut capite liquet undecimo,) & simul hoc de Abraha admittit. Nam &

[b] *R. Saadias Gaon apud Abarbinel in* Beresith, *fol. 11. col. 3.*

[c] *Videsis Alexand. Alens. part. 3. quæst. 32. membr. 3. art. 1.*

[d] *Apud Rab.* Bechai *ad* Beresith, *fol. 37. col. 4.*

[e] Salomon Iarchius *ad Genes. 26. 5.*

nescio, quam Opinionem Cabalistarum cœtus, portentosis otii sui commentis indulgentissimus, imbiberat de ipsius Legis, totius, quemadmodum itidem de Paradisi, Hierosolymarum, Israelis, etiam antè Mundi conditum creatione; unde itidem, ad Patriarcharum, quos diximus, dignitatem impensiùs extollendam, singularem illam, nec adeò facilè intelligendam Sanctitatis atque Observationis prærogativam & anticipationem eis tribuere non verebantur. Sed peculiaria ejusmodi somnia non omninò faciunt, quo minùs etiam apud eosdem stabilis remaneat, atque pro receptissima habeatur illa de Institutione & primaria Observatione Sabbati sententia superiùs ex eorum commentariis exhibita; quà scilicet sive Humani generis, sive cœtûs Israelitici totius, sive legis alicujus de Sabbato Observando promulgationis ratio in hisce dispiciendis historica sit habenda. Id verò, quod de Mose & Pharaone ex veterum aliquot habetur traditionibus; illum scilicet ab hoc impetrâsse, ut Israelitæ, ærumnis Ægyptiacis pressi, Sabbato requie gauderent, non omninò probat, (tametsi de veritate constaret,) tunc temporis Obligationem aliquam fuisse, ne quidem ex eorum opinione, qui id tradunt, ad diem illum Septimum, ut Festum, colendum. Detur Mosem Natalis mundi diem sic in illorum requiem elegisse. Ideone Natalis ille ex universali aliquo præcepto tunc observandus? Nullo modo sequitur. Nec verò recipitur Ebræis historiola illa Mosis, utcunque in vetusto illo codice *Rabboth* inter ejusmodi alias non paucas interserta. Imo planè rejici videtur viris inter eos egregiis, qui ideò volunt in repetito Decalogo [f] causam Sabbati observationis ex servitute in Ægypto deductam esse, quoniam ita memoria Laborum, quibus omni sine intermissione dierum ibi fuerant pressi, & jam Numinis beneficio liberati, erat retinenda. Sic certe Moses Maimonides[g]. Neque erat sanè cur Ishacar Ben Nepthali tàm fidenter hymnum illum in Sabbati ritualibus ex historiolà illa interpretaretur. Certè sive Maram, sive desertum Sinæ, sive Montem Sinai respicias, (in quibus omnibus de Sabbato, uti volunt, aliquid præfinitum est,) indiscriminatim pariterque verba illa, *Lætabitur Moses ob datam sibi sortem,* ad

[f] Deut. 5. 15.

[g] More Nebochim, Part. 2. c. 31.

...ρμηνευόμενοι, τὸ δὲ Ἰουδαίων ἔθνος συνεχῶς ἐξ διαλείποντας ἑκάστης de ...cro die Septimo, ut is sanctè piique transigatur. Hunc civitates ...adam semel in mense ut Festum celebrant, numerando à Novilunio ...litùs ostenso. Cæterum Iudaica gens quemlibet diem Septimum ...ntinenter, seu semper relinquentes. Nil manifestius est, quam ...m heic peculiarem singularemque popularibus suis facere ...ei, in periodo dierum, Septimi seu Sabbati Hebdomadici ...ultum; utcunque aliud diei Septimi genus apud gentes ali...uas alias receptum etiam memoret. Nimirùm Septimus Men...s Dies, Apollinis natalibus sacer erat. Qua de re plura in...riùs, capite decimo sexto. Quin etiam Philo ubi sollicitiùs ...mnia de numeri Septenarii tum Usu tum Honore, ex disci...linis Gentilium & Physicis & Mathematicis congerit, conclu...it tandem Mosem dignitatem ejus tum sacratissimis tabulis ...egis, tum ταῖς q διανοίαις τῶν ὑφ' αὐτὸν ἁπάντων animis omnium, ...ui sub sua erant ditione, insculpsisse diei Septimi seu Sabbati re...urrentis Observationem, non omninò ejusdem apud Gentiles ...ultum aliquem interserens. Atqui & alia huc spectantia oc...urrent in sequentibus.

q Lib. de Mundi Opificio.

Cap. XV.

I. Josephi locum Capite in Decimo tertio adductum, si de diei Septimi Cultu alias apud Gentes pariter atque Ebræos recepto sumatur, ipsi rerum Veritati palàm reluctari. Neque sic intelligendum. Aliæ scilicet Gentes neutiquam Diem in periodis Dierum Septimum seu Sabbatum Hebdomadicum colebant. Obiter de Sabbati nomine, hujusque & Jejunii apud Scriptores Paganos, Confusione. Calendarium Romanorum Vetus. Orbis dierum Nundinalis.

Uod ad Josephi locum superiùs è libro ejus adversus Apionem secundo citatum attinet, quo disertè asseritur, nullam fuisse civitatem aut Gentem sive Græcorum, sive Barbarorum ἔνθα μὴ τὸ τῆς ἑβδομάδος ἣν ἀργοῦμεν ἡμεῖς τὸ ἔθος οὐ διαπεφοίτηκεν: vertitur is quidem vulgò, ut

Scilicet non ait, populorum omnium aut regionum esse hoc Festum, sed τῆς παντὸς *Universi* seu *Mundi*; unde & ejusdem vocat Natalem, quo nomine manifestum est, tum ex ipso Decalogo, tum ex receptissimis Ebræorum traditionibus illum esse ex instituto celebratum. Posteriore autem in loco non omnino loquitur Philo de Sabbato, velut aliis gentibus pariter culto, sed tantum de ejusmodi honore ei apud alias gentes exhibito, qualem ii, qui exteræ gentis ritus seu alienos eis, quibus sunt peculiares suis in territoriis libenter permittentes, ipsis ritibus dicuntur exhibere. Id palam fit ex sequentibus eodem in loco atque connexis. Nam paulò post o, τίς δὲ, inquit, τὴν λεγομένην νηστείαν οὐ τέθηπε καὶ προσκυνεῖ, καὶ μάλιστα δι' ἔτους ἀγομένην τῆς ἱερομηνίας αὐστηρότερον καὶ σεμνότερον τρόπον; *quis jejunium, quod vocant, non mirabundus adorat, maximè quod annuum habetur in sacrato illo mense, disciplina tetrica & austera?* Et deinde itidem; τὸ τῆς νομοθεσίας ἱεροπρεπὲς *Sanctitas Legum Judaicarum*, inquit, non solum ipsis Judæis, verum etiam παρὰ πᾶσι τοῖς ἄλλοις τεθαύμασται *omnibus aliis venerabilis habetur.* Alia habet ejusmodi. Quæ eò quidem faciunt omnia, ut rituum non solùm Sabbaticorum, sed etiam reliquorum legumque Judæis in usu, honorem quendam atque venerationem apud alias gentes omnimodas, inter quas tunc temporis dispersi sunt Ebræi, reperiri ostenderet; sed neutiquam eò omninò tendunt, ut eorum observatio aliqua extra ipsos Ebræos, aut qui in ipsorum ritus transierant, haberetur. Parili modo verba facit ille, de celeberrimo illo in mense Septimo, seu Tisri, Festo expiationum, & demum sanè de toto Ebraici Juris corpore. Neque Sabbatum intereà magis, atque hoc totum alias innuit gentes observasse. Ex indultu autem Principum, veluti, Julii, Augusti, Tiberii, ritus Judaicos Judæis ipsis plerunque permissos scimus; adeoque inde dubitandum non est, quin ritus ipsi, quos memorat illic Philo, in honore passim cum Judæis ipsis apud alias gentes habiti. Quin ipse Philo expressius alibi, *Quartum*, inquit p, *preceptum est* περὶ τῆς ἱερᾶς ἑβδόμης, ἵν' ἁγιστῶς καὶ ὁσίως ἄγηται. Ταύτην ἔνιαι μὲν τῶν πόλεων ἑορτάζουσιν ἅπαξ τοῦ μηνός, ἀπὸ τῆς κατὰ σελήνην νουμηνίας διαριθμοῦ-

o *De Vita Mosis lib.* 2.

p *Lib. de Decalogo.*

διαφημιζόμενοι, τὸ δὲ Ἰουδαίων ἔθος συνεχῶς ἐξ διαλείποντας ἡμέρας de Sacro die Septimo, ut is sanctè piique transigatur. Hunc civitates quadam semel in mense ut Festum celebrant, numerando à Novilunio cœlitùs ostenso. Cæterum Iudaica gens quemlibet diem Septimum continenter, seu semper relinquentes. Nil manifestius est, quam eum heic peculiarem singularemque popularibus suis facere diei, in periodo dierum, Septimi seu Sabbati Hebdomadici Cultum; utcunque aliud diei Septimi genus apud gentes aliquas alias receptum etiam memoret. Nimirùm Septimus Mensis Dies, Apollinis natalibus sacer erat. Qua de re plura inferiùs, capite decimo sexto. Quin etiam Philo ubi sollicitiùs omnia de numeri Septenarii tum Usu tum Honore, ex disciplinis Gentilium & Physicis & Mathematicis congerit, concludit tandem Mosem dignitatem ejus tum sacratissimis tabulis Legis, tum ταῖς q διανοίαις τῶν ὑφ' αὐτὸν ἁπάντων *animis omnium, qui sub sua erant ditione*, insculpsisse diei Septimi seu Sabbati recurrentis Observationem, non omninò ejusdem apud Gentiles Cultum aliquem interserens. Atqui & alia huc spectantia occurrent in sequentibus.

q *Lib. de Mundi Opificio.*

Cap. XV.

Fl. Josephi *locum Capite in Decimo tertio adductum*, *si* de diei Septimi Cultu alias apud Gentes pariter atque Ebræos recepto *sumatur*, *ipsi rerum Veritati palàm reluctari. Neque sic intelligendum.* Aliæ *scilicet* Gentes neutiquam Diem in periodis *Dierum* Septimum *seu* Sabbatum Hebdomadicum colebant. *Obiter de* Sabbati nomine, hujusque & Jejunii *apud Scriptores Paganos*, Confusione. Calendarium *Romanorum* Vetus. Orbis *dierum* Nundinalis.

Quod ad Josephi locum superiùs è libro ejus adversus Apionem secundo citatum attinet, quo disertè asseritur, nullam fuisse civitatem aut Gentem sive Græcorum, sive Barbarorum, *ἔνθα μὴ τὸ τῆς ἑβδομάδος ἣν ἀργοῦμεν ἡμεῖς τὸ ἔθος οὐ διαπεφοίτηκεν*: vertitur is quidem vulgò,

Nec te prætereat Veneri ploratus Adonis,
Cultaque Iudæo Septima Sacra viro.

Et paulò pòst

Culta Palæstino Septima Festa viro.

Septimi diei Sacra Judæo, qui Palæstinus tum Græcis, tum Romanis dici solitus, facit propria, nec Romanis suis aliisve omnino communia. Versum hunc immane quantum, sive verba, sive metrum spectes, depravavit idque miserrimè insignis ille Theologus, Alphonsus Tostatus, cui tamen idem ipse est ejusdem ad hanc rem, sensûs, quem heic volumus. Sic autem ille c; *Ovidius dixit in primo de Arte amandi loquens de Iudæis*

c *Ad Exod. 20. quæst.* II.

Terra Palæstina septimo Culta viro.

Id est, Terra Palæstina, quæ comprehendit partem terræ Chanaan, est culta, id est, habitata Septimo viro, id est, Iudæo, qui vocatur septimus, quia de septem in septem dies Sabbata facit. Et sic magnus iste poëta posuit istud adjectivum septimus, tanquam proprium Hebræorum connotatum. Sed hoc non esset verum, si aliæ gentes servarent Sabbata. Ergo nulla gens hoc faciebat. Sic ille. Perquam absurdum esse illud de Septimi nomine Ebræis tributo, etiam pueri vident; quod viro gravissimo aliasque doctissimo excidens est condonandum. Sed proprium ex Ovidii sensu fuisse Ebræis recurrentis Septimi diei Cultum appositè satis infert. Unde & Sabbata peregrina Romanis vocat idem Poëta d.

d *De arte Amand. l.* I.

Nec Pluvias opta, nec te Peregrina morentur
Sabbata ----

Animadvertendum autem obiter est, quemadmodum à Judæis ipsis Festa sua seu dies feriati qualescunque etiam Sabbata e dicebantur, quod nemo ferè nescit; sic Gentilibus itidem Jejunia omnimodasque eorum Solennitates eodem interdum nuncupari vocabulo. Rectè quidem Josephus Scaliger f; *Omnem Festivitatem Iudaicam non solum Iudæi, sed & Gentiles Sabbatum vocant. Iudæi quidem, cum dicunt, Tisri nunquam incipere à feria primâ, quartâ, sextâ, ne duo Sabbata continuentur: Gentiles autem non alii*

e *Levit.* 23. 24. *Epiphan. hæres.* 30. *& c.*
f *Lib.* 3. *de Emend. Temporum, pag.* 209.

alio nomine omnes eorum solennitates vocabant. Iuvenalis; Observant ubi Festa mero pede Sabbata Reges. Nudipedalia enim Iudaica, quae nona Ab, & alias etiam extra Sabbati diem, si ita contingat, celebrantur. Unde &, post Acronem, Neomenias, tametsi feriatae non essent, (nam praeter Neomeniam Tisri, quod initium anni solennius, feriata fuit nulla,) sic dictas rectè observat g, uti & alii h ex illo Horatii i,

g *Ibid. & Canon. Isagogic l. 3. pag. 223.* h *Aegidius Bucherius de Paschali Iudaeorum cyclo, pag. 384.* i *Lib. 1. Ser. 9.*

——— hodie tricesima Sabbata, vin' tu

Curtis Iudaeis oppedere? ———

Tam jejunia itidem Judaeorum, quàm solennitates alias Sabbata Romanis dici, scimus ex illo Augusti k ad Tiberium; *Ne Iudaeus quidem, mi Tiberi, tam libenter Sabbatis jejunium servat, quàm ego hodie servavi.* Hinc & Martiali l, ipsa gens, *Sabbatarii*;

k *Suetonius in Octavio, cap. 76.* l *Lib. 4. Epig. 4. ubi vide Matth. Raderum.*

Quod siccae redolet palus lacunae,

Quod jejunia Sabbatariorum &c.

Persius m item

m *Satyr. 5.*

———recutitaque Sabbata palles.

Et Petronius,

Et non jejuna Sabbata lege premet.

Nimirùm Festi notissimi celeberrimique nomine, ceteris etiam Festis seu diebus feriatis ab ipsis Judaeis communicato, Romani nullâ etymi ratione habitâ, & Neomenias & Jejunia eorum pariter vocitabant. Unde evenit etiam, ut moribus gentis non satis perspectis nominibusque Jejunii & Sabbati confundi solitis, ipso Sabbato hebdomadico seu τῇ φύσει Σαββάτῳ (ut appellat Epiphanius n) id est, *naturali calculo septimo*, seu Sabbato inde celebrari consueto, jejunia celebrata tradiderint scriptores nominis maximi. Sic enim expressim Trogus seu Justinus o, alii veterum. Quod sanè rei veritate est alienissimum. Sabbato enim

n *Haeres. 30. §. 32.* o *Histor. 36.*

hebdomadico non solùm non jejunabant Judæi, (ut etiam videre est apud Plutarchum p, qui eos Sabbata, quo nomine hebdomadica is tantùm intelligit, pollucibiliter celebrasse scribit,) quod & rectè monent Cæsar Baronius q, & Isaacus Casaubonus r; sed nec jejunare eis fas erat, uti passim docent Magistri. Cum verò in qualibet dierum septimana bini nimirùm haberentur in Judæorum solennitatibus jejunii Dies s, nempè feria secunda & quinta, seu Lunæ & Jovis dies, quibus, ut in Sabbatis etiam, Legis Sacræ publicè pars aliqua legebatur, adeò ut etiam sic reperirentur in eorum sacris alii, præter Sabbatum hoc, dies septimi cum jejuniis crebrò recurrentes; quod ipsum est, de quo Tacitus t; *Longam olim famem crebris adhuc jejuniis fatentur*, quò & spectare videtur illud Censorini u, *Iudæos in dierum omnium numeris sequi septenarium*; cum, inquam, se res ita habuerit, adeò mirùm non est, aut Augustum Sabbati Judæorum jejunium pro exemplo in Epistola ad Tiberium attulisse, aut Romanos alios sic jejunia eorum & Sabbata simùl memorâsse. Nam quà Sabbati vocabulum, sive Septimum diem recurrentem, sive solennitatem Judæorum omnimodam eis dènotabat, sic sanè Jejuniorum illorum, quæ stata & solenniora, dies ritè signabat. Utpote qui non minùs Septimi dies in dierum periodis quàm ipsa Sabbata illustriora seu dies Saturni. Hinc etiam dies Septimos seu Saturni ac Sabbata hebdomadica pro Jejuniis perperàm sumpsit doctissimus Geographus Strabo x, in Pompeii obsidionis Historia. Nam rem ipsam ad Sabbata hebdomadica seu dies requiei, non jejunii, attinuisse liquet ex scriptoribus aliis, Josepho y, Plutarcho z, Dione a. Scimus quidem, Sabbatis seu diebus Saturni Christianos aliquot b veteres jejunasse, atque dos Judæos interdum à scriptoribus Romanis appellari. Sed Augusti (cujus autoritas jam antè adducitur) tempus aliaque minimè sinunt, ut de illis Sabbati jejunia, quæ memoravimus, sint sumenda, sed tantùm de Judæis ipsis. Utut autem se res hæc habuerit, Sabbata hebdomadica Romanis fuisse planè peregrina, nec in Civitatis Romanæ sacra admissa, ex jam memoratis edocemur. Quibus accedat illud Claudii Rutilii c,

p *Sympos.* 4. *cap.* 4.
q *Annal. Eccles. an Christi* 4. *ubi de cœna purâ, & vide Iudith, cap.* 8, 6.
r *Ad Svetonii Octavium, cap.* 76. *& Exercit.* 16. 108.
s *D. Luc.* 18. 12. *I. Drusius ibid. & ad Luc.* 1. Sepher Iuchasin f. 10. a. *Epiph. Hæres.* 21.
t *Histor.* 5.
u *De Die Natali, cap.* 1.
x *Geograph. lib.* 16.
y *Orig.* 14. *c.* 8. *Halos. lib.* 1. *cap.* 5.
z *Lib. de Superstitione.*
a *Histor.* 37.
b *S. August. Epist.* 86. *& vide Socrat. Hist. Eccles. lib.* 5. *cap.* 22. *Græc.* 21. *Lat. de Romanis, & Gabrielem Albaspinum Observat. lib.* 1. *cap.* 13.
c *Itinerar. lib.* 1.

Reddimus obscœna convicia debita genti,
Quæ geni tale caput propudiosa metit.
Radix stultitiæ, cui frigida Sabbata cordi,
Sed cor frigidius religione sua est.
Septima quæque dies turpi damnata veterno,
Tanquam lassati mollis imago Dei.
Cetera mendacis deliramenta catastæ
Nec pueros omnes credere posse reor.

Dubitatne quisquam hæc de Judæis ita dici, ut eis Sabbati hebdomadici usus seu Septimi diei Cultus non minùs, ad Rutilii mentem, proprius esset & singularis, quàm circumcisionis ritus; id est neutiquam Romanis Græcisve aliisve Gentibus in Occidente receptus. Juvenalis item [d] de Judæis, [d] Sat. 14.

Quidam sortiti metuentem Sabbata patrem,
Nil præter Nubes & Cœli numen adorant &c.
Sed pater in causa est, cui Septima quæque fuit lux
Ignava, & partem vitæ non attigit ullam.

Quis non videt hoc de Septimam lucem colentibus sic dictum, ut Cives Romanos neutiquam ex more suo eundem colere innuat? Cum primis huc facit item Senecæ Testimonium. Is in Civilem Romanorum aliorumque Romæ degentium Theologiam vehementiùs ac copiosiùs, quàm Varro in theatricam & fabulosam invectus, *reprehendit etiam sacramenta Iudæorum & maximè Sabbata* (sic ex libro ejus contra superstitiones, qui jam non extat, D. Augustinus [e]) *inutiliter eos facere affirmans, quod per illos singulos Septem interpositos dies septimam ferè partem ætatis suæ perdant vacando, & multa in tempore urgentia non agendo lædantur.* Gentilium suorum Numina ritusque sacros seorsim exagitat; Sabbata autem seu Septimi diei requiem ut Judæorum omnino propriam. Subdit item; *Illi tamen causas ritus sui noverunt, & major pars populi facit, quod, cur faciat, ignorat.* Ritum *suum*, seu Judæis singularem tantum, iterum agnoscit. Martianus item Capella [f] veterum rituũ callentissimus, ubi Philologiam inducit omnimoda numina in cœlo

[e] Lib. 6. de Civit. Dei, cap. 10.

[f] De nuptiis Philologiæ, lib. 2.

venerabundam, *posuitque*, inquit, *quosdam tres deos, aliosque diei noctisque Septimo radiatos; quandam etiam Fontanam virginem deprecatur.* De Christiana proculdubio Theologia falsus loquitur; sed interea de septimi diei cultu sive ipsis sive simul cum Judæis singulari. Hoc verò ut liquidius constet, (si, quæ hactenus ostensa sunt, non satisfaciant,) componantur jam dicta cum ipsis, tum Romanorum, tum Græcorum in dierum observatione moribus. Græcos dies suos habuisse scimus mensis *ἱσαμένου, μεσοῦντος, φθίνοντος, ineuntis, medii, inclinantis* ita dispositos, ut inde trifariam divideretur mensis quilibet. Festa etiam quamplura eorum visuntur, tum apud veteres, tum in recentioribus g, qui integra de eis edidere opera, nec intereà Festi Hebdomadici in dierum periodis redeuntis vestigium aliquod exhibentes. Quicquid autem in adversum tendere videatur, infrà diluetur. Quod ad Romanos attinet; dum Ovidius, Macrobius, alii, dies eorum fastos, nefastos, intercisos, feriatos, Kalendas, Nonas, Idus, copiosiùs ostendunt, de diei Septimi recurrentis Cultu nullibi apud eos reperitur mentio. Verum quidem est, noni redeuntis rationem esse ipsis publicè habitam.

Est h *quoque qui nono semper ab orbe redit.*

Quale de Septimo in dierum observatione Sacrâ, publica, atque ex instituto, apud Gentiles veteres, inauditum. Scilicet Ogdoas, non Hebdomas, in dierum tributione servabatur in Romanorum Calendario (ut maximè videre est in eo, quod sub initio Cæsarum saxo incisum, quantum ad hanc rem, tam antè quàm posteà diù fuit in usu) propter Nundinas seu noni diei reditum, ut Hebdomas apud Judæos propter Sabbatum, & apud Christianos propter diem Dominicum. Atque ut literæ, quas Dominicales Ecclesia vocitat Christiana, ideò τῷ G seu numero Septenario in Calendariis nostris terminantur, ita parilem ob rationem, ad observandum nundinarum reditum, in Calendario illo Romanorum veteri τῷ H finiebantur seu Ogdoade. Calendarii illius Romani, quod & Colotianum Josepho Scaligero dici solitū, etiamnum Romæ, puto, in ædibus Maffeianis ad Agrippinam visitur, exemplar heic exhibemus.

g *Petrus Castellanus in Eortologio, I. Meursio in Græcia Feriata, Hospin. de Fest. Origine. Lyl. Gyrald. l. de Annis & mensibus. Mich. Beutherus in Fastis, &c.*

h *Ovid. Fast.* 1.

Ianua-

Januarius.	*Februarius.*	*Martius.*
A K. JAN. F	H K. FEB. N	D K. MAR. NP
B F	A N	E F
C C	B N	F C
D C	C N	G C
E NON. F	D NON	H C HOC DIE CÆSAR PONTIFEX. MAX. FACT. EST.
F F	E N	A N
G C	F N	B NON. F
H C	G N	C F
A AGON	H N	D C
B EN	A N	E C
C CAR. NP	B N	F C
D C	C N	G C
E EID. NP	D EID. NP	H EN
F EN DIES VITIOSOS EX S. C.	E N	A EQ. NP
G CAR.	F LUPER. NP	B EID. NP
H C	G EN	C F
A C	H QUIR. N	D LIB. NP
B C	A C	E C
C C	B C	F QUIN. NP
D C	C C	G C
E C	D FERAL. F	H C
F C	E C	A N
G C	F TER. NP	B TUBIL. NP
H C	G REGIF. N	C Q. REX C. F
A C	H C	D C
B C	A EN	E C
C C	B EQ. NP	F N HOC DIE CÆSAR ALEXAND. RECEPIT.
D C	C C	G C
E F	XXIIX.	C C
F N		A C
G C		B C
XXXI.		XXXI.

Aprilis.	*Majus.*	*Iunius.*
C K. APR. N	A K. MAI. N	H K. JUN. N
D C	B F COMP.	A F MART. CAR MONET.
E C	C C	B C
F C LUDI MATRI MAGNÆ	D C	C C
G NON. LUDI	E C	D NON.
H N LUDI	F C	E N
A N LUDI	G NON N	F N
B N LUDI	H F	G N MENTI IN CAPIT.
C N LUDI	A LEM. N	H VEST. N FER. FEST.
D N LUDI IN CIRC.	B C	A N
E N	C LEM. N	B MATR. N
F N LUD. CERER.	D N. LUD. MART. IN CIRCO.	C N
G EID. NP LUDI	E LEM. N.	D EID. N
H N	F C	E N
A FORD. N LUDI	G EID. NP	F Q. ST. D. F
B N LUDI	H F	G C
C N LUDI	A C	H C
D N LUDI	B C	A C
E CER. N LUDI	C C	B C
F N IN CIRC.	D C	C C
G PAR. NP	E AGON. NP	D C
H N	F N	E C
A VIN. N	G TUB. NP.	F C
B C	H Q. REX. C. F.	G C
C ROB. N	A C	H C
D F	B C	A C
E C	C C	B C
F NP LUD. FLOR	D C	C C
G C LUDI	E C	D F
H C LUDI	F C	E C
XXX.	G C	XXX.
	XXXI.	

Julius.	*Augustus.*	*September*
F K JUL. N	E K AUG. N	D K.SEPT.N HOC DIE FER. NEP.
G N	F C FER HOC DIE C.CÆS.VICIT.HISP.	E N
H N	G C	F NP
A N	H C	G C LUDI ROM.
B POPLIF. N	A NON. F	H NON. F LUDI
C N LUD. APOLLIN.	B F	A F LUDI
D NON. N LUDI	C C	B C LUDI
E N LUDI	D C	C C LUDI
F N LUDI	E N HOC DIE CÆS. HISPAL. VIC.	D C LUDI
G C LUDI	F C	E C LUDI
H C LUDI	G C	F C LUDI
A N LUDI	H C	G N LUDI
B C LUDI CIRC.	A EID. NP.	H EID. N
C C MERK.	B F	A F.F. EQVOR.PROB.
D EID. N MERK.	C C	B C LUD.ROM. IN CIRC.
E F MERK.	D C	C C IN CIRC.
F C MERK.	E PORT. NP	D C IN CIRC.
G C MERK.	F C	E C IN CIRC.
H LUCAR. MERK. VICT. CÆSAR.	G VIN. F. P.	F C IN CIRC.
A C LUD.	H C	G C MERK.
B LUCAR LUD.	A CONS. NP.	H C MERK.
C C LUDI	B EN	A C MERK.
D NEPT. LUDI	C VOLC. NP	B NE MERK.
E N LUDI	D C	C C AUGUSTINATALIS LUD. CIRC.
F FURRN. LUD.	E OPIC. NP	D C
G C LUDI	F C	E C
H C IN CIRC.	G VOLT. NP	F C
A C IN CIRC.	H NP. H.D. ARA VICTORIÆ IN CURIA DEDICATA EST.	G C
B C IN CIRC.	A F	H F
C C IN CIRC.	B F	A C
D C	C C	XXX.
XXXI.	XXXI.	

October.	*November.*	*December.*
B K OCT. N	A K. NOVEM. N	G K. DEC. N.
C F	B . . .	H . . .
D C	C . . .	A . . .
E C	D . . .	B . . .
F C	E NON. F	C NON. F
G C	F F LUDI	D . . .
H NON. F	G C LUDI	E C
A F	H C LUDI	F C
B C	A C LUDI	G C
C C	B C LUDI	H C
D MEDITR.	C C LUDI	A AGON. NP
E AUGUST. NP	D C LUDI	B EN
F FONT. NP	E EID. NP EPUL. INDICT.	C EID. NP
G EN	F F EQVOR. PROB.	D F
H EID. N	G C LUD. BLEB. IN CIRC.	E CONS. NP
A F	H C IN CIRC.	F C
B C	A C IN CIRC.	G SAT. FERIÆ SATURN.
C C	B C MERK.	H C
D ARM. NP	C C MERK.	A OPAL. NP
E C	D C MERK.	B C
F C	E C	C DIV. NP
G C	F C	D C
H C	G C	E LAR. NP
A C	H C	F C
B C	A C	G C
C C	B C	H C
D C LD. VIGT.	C C	A C
E C LUDI	D C	B C
F C LUDI	E F	C F
G C LUDI	F C	D F
H C LUDI	XXX.	E C
XXXI.		XXXI.

Dict

Dici solent à scriptoribus hi Fasti Kalendares; quales Cn. Flavius publicasse & Populo Romano tradidisse creditur, quosque Ovidius XII libris descripsit. Habentur apud Aldum Manutium i à Paulo Patre explicati; Janum Gruterum k, Josephum Scaligerum l, Hubertum Goltzium m, Joannem Rosinum n, Sibrandum Siccamam o, Carolum Neapolim p, alios. Atque horum nonnulli è veterum libris auxerunt explicaruntque. Fragmenta etiam Kalendariorum seculi illius veteris reperiuntur alia, quibus dierum Ogdoades literariæ pariter adnotantur. Atque nono quolibet die Nundinæ seu Urbani Rusticorum conventus habiti. Ita tamen, ut per q intercalationem seu translationem caveri soleret, ne, mali ominis causâ, Nundinæ in Kalendas Januarii aut Nonas alicujus mensis inciderent. Sententiarum autem, etiam apud veteres habetur discrimen de Orbe Nundinali. Aliis Ogdoade in ipsa contineri Nundinas volentibus (quod facilè concipitur, si terminus posterior semper iteraretur, & fieret sequentis Ogdoadis initium) aliis intereà diem nonum Ogdoadis orbem proximè sequentem pro Nundinis habentibus, adeoque Nundinas Enneade dierum integra claudentibus. *Rutilius*, inquit Macrobius, *scribit Romanos instituisse Nundinas, ut Octo quidem diebus in agris Rustici opus facerent, Nono autem die, intermisso rure, ad mercatum legesque accipiendas Romam venirent.* Varro r autem; *Annum ita diviserunt, ut Nonis modò diebus urbanas res usurparent, reliquis VII ut rura colerent.* Et Dionysius Halicarnasseus s *αἱ δὲ ἀγοραὶ Ῥωμαίοις ἐγίνοντο ὡς καὶ μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων δι' ἡμέρας ἐνάτης. ἐν δὲ ταύταις συνιόντες ἐκ τῶν ἀγρῶν* (sic planè legendum pro eo quod est *ἀγορῶν* in excusis) *οἱ δημοτικοὶ εἰς τὴν πόλιν τάς τε ἀμείψεις ἐποιοῦντο τῶν ὠνίων, καὶ δίκας παρ' ἀλλήλων ἐλάμβανον* &c. (τὰς δὲ) *μεταξὺ τῶν ἀγορῶν ἑπτὰ ἡμέρας αὐτουργοὶ ὄντες οἱ πολλοὶ καὶ πένητες ἐν τοῖς ἀγροῖς διέτριβον. Nundinæ autem apud Romanos diebus Nonis celebrabantur, quemadmodum etiam ad nostra tempora. In iis plebs agrestis in Urbem confluebat, venalia permutabat, seu commercabatur, & jure inter se agebat* &c. *Septem autem diebus intermediis ruri degebant, quòd magna pars ob paupertatem operaretur suis manibus*; sic ille. Alii veterum de Nonis diebus t & diebus Novem rem non ita explicant, ut satis sciamus, utrum orbem Nundinalem ex En-

i Subjunct. ad l. 1. de Orthographia.
k Inscript. pag. 133.
l De Emendat. Temp. lib. 4.
m Thesaur. Rei Antiquariæ pag. 122.
n Antiq. Rom. lib. 4. cap. 20.
o Fast. Kal. lib. 1.
p Ad Ovid. Fast.
q Macrobius Saturnal. I. cap. 13. Dio Hist. 40. & 48. & vide Jos. Scaliger. Emendat. Temp. lib. 5. cap. de Bissexto ab Aug. correcto.
r Præf. ad l. 2. de re Rustica.
s Antiq. Rom. lib. 7. pag. 342. Parisiis.
t Columella in præfat. ad l. 1. de re Rustica, Dio Hist. 40. Plutarch. in Quæst. Rom.

neade integra conflari, an Octavum semper inter putandum sic repeti vellent, ut Octo duntaxat dies integri in orbe illo haberentur; Perinde ac si Hebdomadem nostram, Ogdoadem dierum (quemadmodum interdum Hispani, Itali, Germani) & diem Dominicum diem octavum, putatis duobus diebus Dominicis in qualibet Ogdoade, cum patribus [u] etiam aliquot vocaremus, à secundo scilicet Dominico seu primo supremoque, ut eum vocat Ausonius, Ogdoadem proximam semper auspicantes, sed non alium interea præter Septenarium reverà dierum orbem innuentes. Persimilem in Lustris & Olympiadibus, quibus nunc quinquennia nunc quadriennia tribuuntur, supputandis rationem nemo nescit. Jam verò Rutilium disertè vides orbem Nundinalem facere dierum integrorum novem. Varronem autem & Dionysium Halicarnasseum dierum octo, adeò ut Septem dies Rusticationi, octavus, id est, nonus à proximè superioribus Nundinis repetitis putatus, conventui Urbano inserviret. Certè autores sunt Varro & Dionysius illi gravissimi antiquissimique. At recentioribus scriptoribus, quos inter sunt etiam viri summi judicii & doctrinæ politissimæ, Rutilii sententiam [x] video plerunque receptam. Et recipiunt sanè magis, quàm discutiunt. Inde etiam Trinundinum, quo leges, antequam vim sortirentur [y], promulgandæ erant, spatium sit [z] 27 dierum, quod juxta Varronem & Dionysium triduo foret minus. At si horum codices minimè corrupti sint, non esset omninò cur ipsis non crederemus. Sunt igitur, qui pro ἑπ]ὰ ἡμέραις *septem diebus* apud Dionysium substitui velint ὀκ]ὼ *octo*, ut sic Rutilio is consonus fiat. Certè tunc & VIII pro VII apud Varronem legendum. Sed nec desunt in recentioribus [b] etiam, qui rejecto Rutilio, Ogdoade orbem Nundinalem velint contineri; non paucis aliis de Nundinarum qualitate reliqua verba facientibus, qui de reconciliando de earum quantitate sententiarum discrimine aut non omninò aut negligentiùs loquuntur. Nos autem vulgarem recentiorum & Rutilii sententiam heic admittentes minio sic Nonum quemque diem in Kalendario suprà notavimus. Quod si displiceat, facilè est cuique Enneadem in Ogdoadem commutare, id est, octavam quamque literam pro miniata seu Nundinarum die habere. Neque verò Nundinas sic exhibemus, quasi in anno reverà sic aliquo se-

ha-

[u] *Tertullian. de Idololatria cap. 14. Beda de Ratione Temporum, cap. 4. Ausonius Eclog. de Nominibus Septem dierum; alii.*

[x] *Anton. Augustin. de Legibus cap. 10. & in lege Cæcilia & Didia & Hortensia. Dionys. Petav. Variar. Dissertat. lib. 5. cap. 13. Samuel Petitus Eclog. Chronolog. lib. 5. cap. 2.*

[y] *Cicero Orat. pro domo sua.*

[z] *Francisc. Hotoman. Antiq. Roman. lib. 3. cap. ult.*

[a] *Aemyl. Port. in Comment. ad Dionys. Halic. lib. 7.*

[b] *Hospinian. lib. de Origine Festorum cap. 5.*

habuerint. Nam feriæ non interruptâ etiam Nonis & Kalendis eas adjicimus; quibus ne caderent, per intercalationem seu translationem quotannis à Pontificibus prospiciendum erat. Unde nam autem initium numerandi ducendum esset, viri docti e aliter atque aliter conjiciunt. Exemplum tantùm nos Orbis Nundinalis in Calendario Juliano vero, ita ob oculos poni curavimus, ut inde satis liqueat dierum sive Novem sive Octo (juxta sententiarum, quod diximus, discrimen) non Septem, periodi usum fuisse veteribus Romanis. Nec diem aliquem Septimum in dierum periodis eis cultum. Nundinæ autem illæ olim Feriæ fuêre, sive Jovi d sive Saturno e Sacræ, adeoque nefastæ. Sed postmodum Lege Hortensiâ f effectum est, ut essent fastæ. Ut fastæ scilicet essent, nisi alia fortè causa, veluti Festus dies, redeuntem sic diem nonum nefastum redderet. Quod ex lege Hortensia sic novatum; dum non animadvertit Franciscus Hotomanus g, Nundinas pro diebus nefastis, juxta atque ex vetustiori ritu apud Festum nuncupantur, ita [illegible] quasi nunquam fastæ fuissent. Qua de re etiam [illegible] inter veteres dissensus ex legis Hortensiæ neglectu, ut monet apud Macrobium Granius Licinianus. Nam Pontifices ibi & Trebatius Nundinas neutiquam ferias fuisse asserunt, sed in eis posse cum populo agi, ac fas esse prætori tria verba foro solennia pronuntiare; id est fastas esse. Quod negabant Julius Cæsar & Cornelius Labeo. Sed tam hi quàm illi verum dixêre, si temporis diversitatis & legis Hortensiæ, quæ diù ante Cæsares lata, ratio habeatur. Manifestum igitur est, ex veteri Jure Romano, quoties Feriæ publicæ veluti Stativæ ac Conceptivæ, quæ Annuæ plerunque erant, aut Imperativæ, veluti ob victoriam seu lætitiam aliquam ex eventu publicam, non intervenirent, totis diebus sive Octo sive Septem continuis opus omnimodum, quod dierum aliàs simpliciter Nefastorum nomine non est interdictum, facere licuisse, Nonum autem seu Octavum (pro diversitate sententiarum de Orbe Nundinali semper loquor) ante legem Hortensiam feriatum fuisse; ex lege autem illa ferias esse desiisse. Etenim Feriæ Romanis operum genere multiplici (qua de re vide inferiùs capite decimo septimo) polluebantur, *Quapropter*, inquit Servius Honoratus h, *Pontifices*

e Samuel Petitus Eclog. Chronologic. lib. 5. cap. 2. Dionys. Petavius Dissert. Varia. l. 5. cap. 17. & Gib. de Ios. Scalig. de emend. Temp. lib. 5. cap. de Bissexto Ab[illegible] gust[illegible] correcto.

d Granius Licinianus apud Macrobium Saturnal. 1. cap. 16.

e Plutarch. in Quæst. Rom.

f Granius Licinianus loco citato.

g Antiq. Rom. lib. 3. cap. ult.

h Ad Georgica

tiscas [feriis] Sacrificaturi præmittere calatores suos solent, ut sicubi viderint opifices assidentes, opus fieri prohibeant, ne pro negotio suo, & ipsorum oculos & Deorum ceremonias attaminent. Feriæ enim opera Deorum credita sunt. Sic item Festus, Macrobius i, alii.) Quin præcepti negligens multabatur. Et præter multam, affirmatum est eum, qui talibus diebus imprudens aliquid egisset, porco piaculum dare debere; imprudentem expiare non posse. Nec cum populo agere, lites decidere, aut comitia habere Feriis seu diebus Festis magis licuit, atque opus aliquod interdictum facere; Cum nihilominus in Januario dies XIII continuos Comitiales suprà habeamus. Nam dies ejusmodi, literà C denotantur, ut Fasti literà F, ac simpliciter Nefasti literà N. In Majo item Septem Comitiales habentur continui, in Junio Comitiales & Fasti continui XVI, in Novembri XVII, in Decembri VIII; ac in Octobri Comitiales XII continui; Qui planè Septenariam Feriarum aliquam periodum, si nil aliud, id facerent, excludunt. Et de Romanis hactenus. Quin demum nec Josephus ipse, sive dum de Sabbati sanctificatione seu Natali mundi loquitur k, sive ubi de obsidione Pompejanâ, in qua singularem Sabbati Hebdomadici Observationem meminit l, sive dum alibi de Sabbati Cultu verba facit, aut in Apionem de origine gentis disputat m, gentem aliquam omnino aliam nominat, cui dies Septimus cultus, sed eum veluti Judæorum Festum proprium semper nominat. Quod sanè facere eum noluisse, vix est ut dubitemus, si in loci, quem tractamus, verbis generatim prolatis, gentibus aliis universis Festum hoc commune omninò existimasset. Accedat, Theodoretum n item expressim monuisse, solam Judæorum Nationem Sabbatum observasse, nec gentes, quæ etiam Circumcisionem in suos è Judæa, sed non satis Judaicè, ritus acceperant, Sabbatum seu Septimum diem coluisse. Alii eum sequuntur. Quin & Julianus Apostata testis est heic perquam idoneus. De Decalogo verba is faciens ποῖον ἔθνος, inquit o, ἐστὶ πρὸς τῶν θεῶν, ἔξω τοῦ οὐ προσκυνήσεις θεοῖς ἑτέροις, καὶ τοῦ μνήσθητι τῶν σαββάτων, ὃ μὴ τὰς ἄλλας οἴεται φυλάττειν ἐντολάς, *Quænam gens est, per Deos, si hæc demseris, non adamussim Deos alios*

i Saturnal. lib. 1. cap. 16.
k Lib. 1. Archæolog. c. 1.
l Ibid. lib. 14. cap. 8. & Hel. los lib. 1. c. 5.
m Lib. 2. contra Apionem sub initium.
n In Ezechiel sect. 7. vide Isychium in Levitic. lib. 6. cap. 19.
o Apud S. Cyrill. contra eum lib. 5.

alios, & Mementò Sabbatorum, quæ mandata cætera (Decalogi) *servanda non putet?* Gentibus antiquitus aliis non cultum magis Sabbati aut Septimi diei quàm Numinis unici Cultum in usu fuisse, palam dicit.

Cap. XVI.

Quæ apud veteres *tum* Græcos, *tum* Latinos *occurrunt*, alia *item* veteribus tributa, *quorum autoritate* asserendum videatur, *etiam* à nonnullis asseritur, Diem Septimum Gentilibus olim *soli seu* observari, *idque velut* ex instituto publico, solitum.

Atqui jam dictis, de eo quod est, Diem Septimum Gentibus aliis Flavii Josephi seculo temporibusque anterioribus non cultum, observatumque, refragari nimis forsan videantur non pauca, quæ obvia apud Scriptores tum Græcos tum Latinos. Aristobulus, Judæus, sed Philosophus Peripateticus, (quem inter Græcos potius heic numero, quia Græcorum tantum scriptis ad hanc rem utitur,) is, inquam, de creatione verba faciens ac de Die Septimo seu popularium suorum Sabbato, Hebdomadisque seu numeri septenarii tum significatione mystica, tum in rerum natura vi, Διασαφεῖ, inquit [p], Ὅμηρος καὶ Ἡσίοδος, μετειληφότες ἐκ τῶν ἡμετέρων βιβλίων, ἱερὰν εἶναι. *Palam etiam docuêre Homerus & Hesiodus, cum id nostris haussissent ex libris, sacram esse.* Quod de ipsa die Septima, quàm antè memorat, non capere nequeo. Tunc, Hesiodus, inquit, ad hunc modum

[p] *Apud Euseb. Præparat. Evangelic. l. 13. c. 12.*

Πρῶτον ἔνη, τετράς τε καὶ ἑβδόμη. ἱερὸν ἦμαρ

Primùm Prima, Quarta, & Septima dies sacra est. Item

Ἑβδομάτη δ' αὖτις λαμπρὸν φάος Ἠελίοιο.

Septima verò rursus, Lux splendida Solis. Ex Homero autem affert idem;

Ἑβδομάτη δ' ἤπειτα κατήλυθεν ἱερὸν ἦμαρ.

Septima dein illuxit Sacra dies. Et

Ἕβδομον ἦμαρ ἔην καὶ τῷ τετέλεστο ἅπαντα

Septima dies aderat, quâ cuncta absoluta sunt. Uti & illud

Ἑβδομάτῃ δὴ οἱ λίπομεν ῥόον ἐξ Ἀχέροντος.

Septimâ liquimus fluvium, Acherontis. Quibus subjungit item ex Lino

Ἑβδομάτῃ δ' ἠοῖ τετελεσμένα πάντα τέτυκται.

Septimâ quâ cuncta, quæ absoluta sunt, perficiebantur, &

Ἑβδόμη εἰν ἀγαθοῖσι καὶ ἑβδόμη ἐστὶ γενέθλη,

Ἑβδόμη ἐν πρώτοισι καὶ ἑβδόμη ἐστὶ τελείη

Septenarius bonus est; Septenarius item est ortus; est etiam Septenarius primus, atque postremus etiam seu *perfectus, ac absolutus est Septenarius.* Pro quo in Eusebii versione substituitur

Omine læta dies est Septima, Septima rerum
Ortus, & eximias inter perfecta coruscat.

q *Stromat. 5. & apud Euseb. Præparat. Evangelic. lib. 13. cap. 13.* r *Vers. Latina Eusebii.* s *Vers. Lat. Clem. Alexandrini.*

Clemens item Alexandrinus q, ἀλλὰ καὶ τὴν, inquit, ἑβδόμην ἱερὰν οὐ μόνον οἱ Ἑβραῖοι, ἀλλὰ καὶ οἱ Ἕλληνες ἴσασι quod aliis vertitur r *Septimum quoque diem Sacrum esse non Hebræi modo, verùm etiam Græci agnoscunt:* Aliis s, *Quin etiam Septimum diem esse sacrum non solùm sciunt Hebræi, sed etiam Græci.* Atque totidem ferme verbis eosdem affert ille versus, quos Aristobulus ex Hesiodo & Homero. Illud autem Ἑβδομάτῃ δὴ οἱ λίπομεν apud Clementem ipsum legitur, Ἑβδομάτῃ δ' ἠοῖ λίπομεν *Septima luce liquimus* &c. tametsi apud Eusebium citetur ex Clemente non aliter atque ex Aristobulo. Affert etiam ex Homero Clemens, Ἑβδόμη ἦν ἱερὴ *Septenarius sacer erat*, seu *septima sacra fuit.* Quos autem Lino tribuit Aristobulus versus, Clemens Callimachi facit; lectione aliquantulùm in primo variante. Sic enim apud Clementem ipsum,

Ἑβδομάτῃ δ' ἠοῖ καὶ οἱ τετελεσμένα πάντα

Septima verò in luce, quâ omnia parata sunt; qui apud Eusebium ex Clemente citatus ita se habet

Ἑβδομάτῃ δ' ἠὼς, καὶ οἱ ἐτέτυκτο ἅπαντα

quod tantundem sonat. Addit demum Clemens, ἀλλὰ καὶ Σόλων ἐλεγείαις σφόδρα τὴν ἑβδομάδα ἐκθειάζει, quod etiam vertitur

titur ab Eusebii interprete, *Quam diem* (septimam) *uti sanctiorem ipsi quoque Solonis elegia mirum in modum prædicant.* Lucianus item, dum exempla adducit de nomine hominibus aliquot per facetias ideò tributo, ut rei eo designatæ qualitate asperiùs reprehenderentur, ἄλλ', inquit t, Ἑβδόμην ὅτι ὥσπερ οἱ παῖδες ἐν ταῖς ἑβδόμαις, κεκλῆτο· ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις ἔπαιζε καὶ διεγέλα καὶ παιδιὰν ἐποιεῖτο τὴν σπουδὴν τοῦ δήμου, *alium quendam nuncupavit Hebdomam* seu *Septenarium, quod perinde ut pueri septimanis diebus solent, etiam ille in Concionibus luderet, & rideret, & pro joco haberet serium populi studium.* Quocum conjungas illud Agellii, ubi de nugatore quodam Philosophi Platonici nomen ambiente, *is in conviviis*, inquit u, *Iuvenum, quæ agitare Athenis Hebdomadibus Lunæ solenne nobis fuit, simul atque modus epulis factus & utiles delectabilesque semones cœperant, tum silentio ad audiendum petito loqui cœptabat.* Quem locum sunt, qui x interpretentur de septimo quoque die Lunæ. Sic igitur Festa Hebdomadica Athenis. Suetonius item y, de Diogene Grammatico; *Disputare Sabbatis Rhodi solitus, venientem* (Tiberium) *ut se extra ordinem audiret, non admiserat, ac per servulum suum in Septimum diem distulerat. Hunc Romæ salutandi sui causâ pro foribus adstantem nihil ampliùs, quàm ut post septimum annum rediret, admonuit.* Sabbata sic in usu ac Septimi diei observatio Rhodi! Atque ejusdem mentio velut rei notissimæ! Quin & Censorinus z; *Alter ille partus, qui major est, majori numero continetur, septenario scilicet, quo tota vita humana: ut & Solon scribit, & Iudæi in dierum omnium numeris sequuntur, & Etruscorum libri rituales videntur indicare.* Librine Etruscorum rituales indicare visi sunt in dierum numeris septenarium, quemadmodum Judæi? Certè ejusmodi fuisse sensum, non dubito, quin concessisset Guilielmus Postellus. De Etruriæ originibus a scribens ille, *Quod erat ipsis Iudæis*, inquit, *& Patriarchis in primo præcepto & usu, hoc est Sabbatum, illud fuit etiam Romæ usitatum. Licet enim non esset forsan eadem dies, quæ apud Iudæos observari solita est, tamen sicuti nos in Solis die,*

Pseudo-

t *In Pseudologista, seu* περὶ ἀποφράδος.

u *Noct. Attic. lib. 15. cap. 2.*

x *Apud Barnab. Brisson. ad L. Dominico C. Theodos.*

y *In Tiberio cap. 32.*

z *De die Natali cap. 11.*

a *Florentiæ 1551. p. 210.*

Pseudo-Iudæi Ismaelitæ in Veneris die, eandem atque Iudæi in Saturni Sabbative die, Septem Intelligentiarum, quæ Planetis motrices sunt, mentionem religiosam facimus ad summi Dei Creatorisque laudem, sic Romani una hebdomadis die. Nam ut est videre apud Ciceronem in Sacris legibus, & apud Halicarnassæum in Romuli institutis, indicta erat Romæ dies Sacra quieti servitiorum & animalium. Asserit verò Dion Historicus tricesimo Septimo Romanæ historiæ libro, ejusdem Sabbati, quod & apud Iudæos erat, usum ad Græcos Romanosque fuisse translatum. Verùm ejus fides ideò mihi non videtur magnifacienda, quod apud Aegyptios dicat, ortam esse hanc observationem Sabbati, quum revera, licet de Sabbato & Deo Iudæorum aliquid velle dixisse visus est, nihil mihi de Sabbato, quove die observaretur à Iudæis, attigisse videatur, ut ipse in Planetarum hæreat intervallis. Posito enim his diatessaron descendendo, debuit ponere diapente ascendendo, & rursus diatessaron descendendo, & item diapente ascendendo &c. Satis est ab illo obtinuisse hoc unum, quod Romani primi omnium gentium post Iudæos observarint Sabbatum. Certissimum vero est, quum nunquam in Sacris cum ipsis Iudæis convenerint, aliunde quam à prisca institutione Jani accipere non potuisse, quum primi omnium gentium habuerint. Licet enim ipse Dion dicat, recenter Romanos accepisse, illi non crederem, nisi, qua occasione, adferret. Satis est ut mihi testetur Sabbati instar unam ex Septem diebus hebdomadis fuisse quieti concessam, Sic Postellus. Accedat heic illud Ovidii [b], ubi amantem docens, quomodo dediscat amare, hoc inprimis monet, ut procul à loco discederet, quo amicam alloqui, convenire, videre assueverat;

[b] *De Remedio Amoris. lib. 1.*

> *Sed quanto minùs ire voles, magis ire memento:*
> *Perfer & invitos currere coge pedes.*
> *Nec Pluvias opta; nec te peregrina morentur*
> *Sabbata; nec damnis Alia nota suis.*

Peregrina Sabbata dici posfunt videri, ut Sacra Peregrina, de quibus Festus; *Peregrina Sacra appellantur, quæ aut evocatis diis in oppugnandis Vrbibus Romam sunt conlata, aut quæ ob quasdam religiones*

giones per pacem sunt petita, ut ex Phrygia Matris Magnæ, ex Græcis Cereris, Epidauro Æsculapii, quæ coluntur eorum more, à quibus sunt accepta. Sic igitur *Peregrina Sabbata* intellexerit fortè quis pro Sabbatis seu more Sabbatico, qui hebdomadicus erat, à Romanis, ad quos scribit Ovidius, ex Judæa accepto, quemadmodum sacra illa è Græcis, Phrygibus, Epidauriis. Et conjunguntur ab eo heic Sabbata, cladis Aliensis diei funestissimo infaustissimoque, qui sub medium Julii [c] recurrit, perinde ac si ut hic ita illa in usu Romanis, parilisque fuisset de utrisque ratio monendi, in remedium amoris nimium hærentis, delirum amatorem ac moras ultrò nectentem pedemque ægrè producentem, ne causaretur quidem dies illos, tametsi rebus agendis nequaquam idonei essent (qua de re inferiùs) discessum ejus præpedire. Quemadmodum ubi de puellæ primò captandæ tempore rudimenta docet, eosdem ipsos dies similiter conjungit velut eos, quibus, utcumque rebus agendis aliàs non idoneis, ansa nihilominùs amoris conciliandi, avidè juventuti Romanæ arripienda. Verba ejus [d] sunt,

[c] *Videsis Gu. Xylandrum in Plutarchi Camillū & Andream Schottum Nodorum Ciceronian. l. 3. cap. 6.*

[d] *De Arte Amandi l. 1.*

Tunc licet incipias, quâ flebilis Alia luce
Vulneribus Latiis sangvinolenta fuit;
Quoque die redeunt rebus minus apta gerendis
Culta Palæstino Septima Festa viro.

Tibullus item Ovidio, id est, Augusto Cæsari coævus, dum in Phæacia morbo laborat, de discessu suo à Roma conquerens, Deliam, suam scilicet Dominam, ait, Deos sortesque consuluisse de ejus reditu, ipsam tamen, quanquam cuncta dabant reditum, fletibus haud abstinuisse, quibus subdit [e],

[e] *Lib. 1. Eleg. 3.*

Ipse ego solator, quum jam mandata dedissem,
Quærebam tardas anxius usque moras.
Aut ego sum caussatus aves, aut omina dira
Saturni, aut sacram me tenuisse diem.

Seu ut Josephus Scaliger mavult;

-------- aut omina dira
Saturni sacrâ me tenuisse die.

Quoniam scilicet scriptis aliquot libris *aut* deest in versu postremo. Heic manifestò dies Saturni, qui idem est cum Judæorum Sabbato Hebdomadico, Sacer dicitur, & velut itineris impedimentum Romanis veteribus haberi videtur. Accedat hisce Tertulliani locus illustris. Is adversus Gentes scribens, eorumque in Christianos convitia diluens, *Alii*, inquit, ad Gentes f, *planè humaniùs & verisimiliùs Solem tradunt Deum nostrum &c. Aequè si diem Solis lætitiæ indulgemus, aliâ longe ratione, quàm religione Solis, secundo loco ab eis sumus, qui diem Saturni otio & victui decernunt, exorbitantes & ipsi ab Iudaico more, quem ignorant.* Ubi vir doctissimus Desiderius Heraldus, *sanè dies*, inquit, *Saturni, qui erat Septimus, otio ac quieti fuit veluti assignatus, nec apud Romanos solùm aut Græcos, sed apud Gentes penè omnes, quod observabat Iosephus contra Apionem.* Atque ex Philone, Luciano, Ovidio, Tibullo jam superiùs memorata eam in rem affert. Tantundem certè fusiùs & expressiùs occurrit in Tertulliani congenere ad Nationes opere g dudum à Jacobo Gothofredo in lucem primùm edito. Ibi enim; *alii planè humanius Solem Christianum Deum æstimant, quod innotuerit, ad Orientis partem facere nos precationem vel die Solis lætitiam curare. Quid vos minùs facitis? Non plerique affectatione adorandi aliquando etiam Cœlestia ad Solis initium labra vibratis? Vos certè estis, qui etiam in laterculum Septem dierum* (legit, nec puto infeliciter, Samuel Petitus h *Deorum*) *Solem recepistis, & ex diebus ipsorum prælegistis, quo die lavacrum subtrahatis, aut in vesperam differatis aut otium & prandium curetis: Quod quidem facitis exorbitantes & ipsi à vestris ad alienas religiones. Iudæi enim festi, Sabbata, & cœna pura & Iudaici ritus lucernarum & jejunia cum Azymis & orationes litorales, quæ utique aliena sunt à diis vestris. Quare, ut ab excessu revertar, qui Solem & diem ejus nobis exprobratis, agnoscite vicinitatem. Non longè à Saturno & Sabbatis vestris sumus.* Nationum heic disertè habentur seu Gentilium Sabbata velut ex ritu Judaico (saltem eum aliquantum imitantia) & Saturni diei qualiscunque observatio. Ubi doctissimus Gothofredus; *comparat otium & convivia Christianorum in die Dominica cum otio & conviviis Sabbathi, quod & ipsum Gentiles Iudaico*

f *Apologetic. cap.* 16.

g *Lib.* 1. *c.* 13.

h *Comment. ad leges Atticas pag.* 4.

daico more observarunt. Nempe Saturni diem seu Sabbathum otio & quieti ubique Gentium, Iudæorum imitatione, assignatum fuisse, etiam Josephus lib. 2. contra Apionem, & Clemens Alexandrinus lib. 5. Stromatum testantur. Verum quidem est, Tertullianum Flavio Josepho annis amplius centum recentiorem esse. At verò de receptis antè & priscis Gentilium moribus is loquitur, quemadmodum & Scriptores aliquot alii supra citati, qui itidem Josepho recentiores; ut Agellius, Lucianus. Quin & Ælius Lampridius de Alexandro Severo; *Capitolium septimo die, quum in urbe esset, ascendebat, Templa frequentavit.* Sed & de seculo ipso Josephi, Seneca[i]; *Quomodo,* inquit, *sunt dii colendi, solet præcipi. Accendere aliquem lucernam Sabbatis prohibeamus; quoniam nec lumine dii egent, & ne homines quidem delectantur fuligine.* Ubi Justus Lipsius; *Lucernas accendere in honorem Deorum aut Principum, Festis diebus, mos apud Romanos: Sed, ut apparet, paulatim Iudaici ritus invaluêre, & Sabbathi diem illâ superstitione coluerunt.* Certè de luminibus Sabbatis accendi solitis loquitur Seneca, velut de ritu usitatissimo. Neque jam ex obiter dictis animadversa Septimi diei observationem aliquam solennem veteribus Romanis in usu fuisse solum videntur firmare, verùm & ipsa Calendarii eorum formula à viris aliquot doctissimis edita. Prodiit, idque primum, ni fallor, anno Salutis 1552. Venetiis ex Juntarum officina, Calendarium Ecclesiasticum novum. Opus de vera Paschatis celebratione institutum, idque ex Pontificum summorum quatuor jussu supputatum; Autore Luca Gaurico Geophonense Episcopo. In ipso titulo monetur adjici etiam Festos Julii Cæsaris. Et post supputationes Paschales, propè libri calcem, demùm sequitur hic titulus *Calendarium Iulii Cæsaris. Fasti primorum sex mensium per Pomponium Gauricum & Thamiram sub Capitolinis Ruinis in antiquo marmore reperti, cujus marmoris altera pars reliquos sex menses sine Fastis continebat.* Interpositis dein dierum & Noctium cujuslibet mensis longitudine, & quid Fastorum nomine veniret; ideò scilicet maximè interpositis, ne paginæ reliquum, quo Calendarium commodè incipere nequiret, literis careret, sequitur *Calendarium Iulii Cæsaris cum cyclo Lunæ*; quod ad hunc modum Januarium exhibet.

[i] Epist. 96.

Cyclus	Dies	Literæ	Januarius		
3	1	A	Calendis	JANUARIUS	Festum Jovis & Æsculapii.
	2	B	4 non.		
9	3	C	3 non.		♋ occidit Cosmice.
	4	D	2 Pri. Non.		
17	5	E	1 Nonis.		Lyra occidit Chronice.
6	6	F	8 idus		
	7	G	7 idus		Delphin oritur Cosmice.
14	8	A	6 idus		Agonia incipiunt.
3	9	B	5 idus		Agonalia, Ludi Agonales.
	10	C	4 idus		Hyemis medietas.
11	11	D	3 idus		Festum Carmentis & Juturnæ.
	12	E	2 Prid. idus		
19	13	F	1 Idibus	FEBRUARIUS,	Festum Jovis, redditæ sunt provinciæ.
8	14	G	19 cal.		Cæsar Octavius dictus Augustus.
	15	A	18 cal.		Festum Carmentis, Porimæ.
16	16	B	17 cal.		Festũ Corcordiæ de Templi consecrat.
5	17	C	16 cal.		☉ ♑ relicto.
	18	D	15 cal.		☉ ♒ ingrediebatur.
13	19	E	14 cal.		
2	20	F	13 cal.		
	21	G	12 cal.		
10	22	A	11 cal.		
	23	B	10 cal.		Lyra parte occultatur.
18	24	C	9 cal.		Pectus ♌ occidit Cosmice, Festum se-
7	25	D	8 cal.		(mentis.
	26	E	7 cal.		
15	27	F	6 cal.		Festum Castoris & Pollucis.
4	28	G	5 cal.		
	29	A	4 cal.		
12	30	B	3 cal.		Festum Pacis.
1	31	C	2 Prid. cal.		

Ex hoc

Ex hoc specimine reliquorum dierum ratio dignoscitur. Sequuntur enim ibi ceteri quinque menses priores, Syderum aliquot ortu occasuque, Festis, Cyclo Lunæ, ac dierum Hebdomadibus per literas itidem signati; Sole, Lunâ, & Zodiaci Signis, characteribus, qui Astronomis in usu, similiter passim denotatis. Additio fit & reliquorum sex, quorum quidem Julius & Augustus parili fermè modo exhibentur. At quatuor qui supersunt, Cyclum Lunæ, dierum numerum, Hebdomadas, seriemque Kalendarum, Iduum & Nonarum adnotatam habent, sine festis aliisve quæ columnæ superiùs quintæ respondeant. Paulus item de Middelburgo, Episcopus Foro-sempronienses, in Paulina sua, seu opere de recta Paschæ observatione ad Leonem X inscripto, caput habet *de Cyclo Lunari decemnovenali Romanorum, quem Iulius Cæsar suo Calendario inscripsit*, cui subjungit *Calendarium Romanum cum cyclo Romano Iulii Cæsaris*. Id annum similiter per Hebdomadas dierum seu literarum mensibus adjectarum (quod idem heic est) dividit, quemadmodum illud Lucæ Gaurici. Exhibet etiam Joannes Stœflerus [k] *Quatuor primos menses Calendarii Romani cum Cyclo divi Iulii Cæsaris dictatoris*, cum feriarum literis in orbem septenarium recurrentibus. Alii viri docti [l], dum Calendarium veterum Romanorum non è marmoribus describunt, sed tàm ex horum monumentis, quàm ex Ovidio, aliisque Fastorum autoribus conficiunt, Hebdomadas seu literas usque G tantum, non Ogdoadas seu literas ad H inclusivè diebus cujuslibet mensis adponunt; aliis quidem, uti par est, Ogdoadas in ejusmodi Calendariis rite retinentibus, ut videre est ad calcem editionum Ovidii Fastorum, in Dionysii Petavii Uranologio, alibi. Ex jam antè dictis igitur Observationem aliquam Diei septimi recurrentis solennem, eamque sacram, tum Græcis tum Romanis veteribus in usu fuisse, eoque publico, asserendum forsan videatur. Quin sanè non desunt viri insignes, quibus etiam id planè inde asseritur. Sed quæ sic corrogantur, ritè perpensa, ad assertionem ejusmodi tuendam vi carebunt omnimodâ; qua de re proximè videbimus.

[k] *Kalendar. Rom. Magn. propos. 34.*

[l] *Tho. Demster in Paralipomenis ad Io. Rossini Antiq. Rom. lib. 2. cap. 4. &c.*

CAP. XVII.

Quæ capite superiori ex Aristobulo *ac* Clemente Alexandrino, (*adeoque ex* Hesiodo, Homero, Lino, Callimacho) Luciano, Agellio, Suetonio, Censorino, Ovidio, *ac* Tibullo, *de* diei Septimi *seu* Saturni observatione apud Gentiles *allata sunt, explicantur. Ea ad* Sacrum Diei *in periodis dierum septenariis*, Septimi Cultum, *non omnino attinere. De* Sabbati *nomine tàm* Orientalibus, *quàm* Occidentalibus, *accepto pro ipso* Die Septimo, *quà septimus est, perinde ac si* Septimum significaret.

ID quidem manifestum est, Aristobulum Judæum in superiùs citatis voluisse, Hesiodum & Homerum innuere diem Septimum Sacrum fuisse, velut ex sacris literis edoctos, atque Sabbatum seu requiem numero dierum Septenario apud pupulares suos recurrentem, ipsum ea in re primariò respexisse. Sed nec minùs est manifestum, aut insigniter hallucinatum fuisse eum, aut id, quod res est, ultrò planè dissimulasse. Si nempe diem Septimum in dierum periodis recurrentem inde, velut Festum, cultum Græcis seu Gentilibus fuisse vellet probari. Nam ea de re haud ita expressim loquitur. Quod autem ad Hesiodi locum hunc attinet aliaque Capite superiore allata; ut commodius, quæ de eis dicenda sint, capiantur, præmittenda est dierum apud Gentiles veteres distributio; quæ quantum ad hanc rem ritè dispiciendam, Triplex erat, qualis certè hodieque apud nos. Primi generis fuêre dies ἑορτάσιμοι seu Festi, in quibus mos erat τὰς ἱερουργίας [m] μετ᾽ ἀνέσεως ἑορταστικῆς ποιεῖσθαι, *Sacra curare cum laborum intermissione solenni*; veluti Panathenæa, Eleusinia, Thalysia, Elaphebolia, id genus Festa sexcenta apud Græcos, & Saturnalia, Lupercalia, Agonalia, Carmentalia, reliqua ejusmodi apud Romanos. De Festis autem seu feriis hisce, advertendum est, non omnimodo opere, juxta Gentilium disciplinam necessariò fuisse in eis abstinendum; imò opera, quæ ad vitæ utilitatem pertinuere, haud pauca facere licuisse. Virgilius [n]

m *Strabo lib. 10.*

n *Georgic. 1.*

Quippe

Quippè etiam Festis quadam exercere diebus
Fas & jura sinunt; rivos deducere nulla
Relligio vetuit: segeti prætendere sepem,
Insidias avibus moliri; incendere vepres
Balantumque gregem fluvio mersare salubri.

Et Columella o; *Feriis ritus majorum etiam illa permittit, far pinsere, faces incidere, candelas sebare, vineam conductam colere, piscinas, lacus, fossas veteres tergere & purgare, prata sicilire; stercora æquare, fœnum in tabulam componere, fructus Oliveti conductos cogere, mala, pyra, ficus pandere, caseum facere, arbores serendi causá collo vel mulo clitellario adferre; sed juncto advehere non permittitur, nec apportata serere, neque terram aperire, neque arborem collucare. Sed ne sementem quidem administrare, nisi prius catulo feceris; nec fœnum secare, aut vincire, aut vehere, ac ne vindemiam quidem cogi per religiones Pontificum feriis licet, nec oves tondere, nisi prius catulo feceris. Defrutum quoque facere & defrutare vinum licet. Pellibus oves vestiri, non licet. In horto quicquid olerum causa facias, omne licet. Feriis publicis hominem mortuum sepelire non licet. M. Porcius Cato* p *mulis, equis, asinis nullas esse ferias dixit. Idemque boves permittit conjungere lignorum & frumentorum advehendorum causá. Nos apud pontifices legimus feriis tantùm denicalibus* (quibus scilicet hominis mortui causa q familia purgari solita) *mulos jungere non licere, ceteris licere*. Ita ea de re varia quidem erat opinio, ut in rebus præsertim ejusmodi fieri amat. Sed qui disciplinas Pontificum interiùs agnovere, in die Festo, ut monet Servius Honoratus r *sine piaculo dicunt posse fieri, quæ supra terram sunt, vel quæ omissa nocent, vel quæ ad honorem deorum pertinent, & quicquid fieri sine institutione Novi Operis potest.* Qua de re consulas item, quæ habent Umbro, Scævola, alii apud Macrobium s. Secundi dierum generis fuêre ἐργάσιμοι seu *rebus agendis idonei dies*, id est, *profesti* Latinis; quibus scilicet opus aliquod facere per leges & mores ex autoritate publica receptos licuit. Vocabulum nostrum Working daies optimè rem interpretatur. Tertium autem genus constituunt ἀποφράδες t seu *dies infausti, inauspicati, atri*, quibus nimirùm festivitas quidem nulla, sed opere omnimodo, nisi quod necesse erat adgredi, abstinebant velut mali

o *De Re Rustica lib. 2. cap. 22.*

p *De Re Rustica, cap. 139*

q *Festus.*

r *Ad Virg. Georgic.*

s *Saturnal. 1. cap. 16.*

t *Lucian. in Pseudologista, Plutarch in Camillo.*

mali ominis infortunium superstitiosius verentes. Atque generis hujus Binæ fuêre Species; Altera eorum, qui ex autoritate publica seu instituto civili ita Infausti seu Atri habebantur, Religiosi item dicti seu Sacri, ea notione, quâ Sacrum ac Religiosum execrandum, detestandum aut tristi omine infame significat [u], non quâ diis dicatum, aut cultu celebrandum. Altera eorum, qui non ex autoritate seu instituto civili, sed ex privatorum hominum opinione, observatione, seu disciplina secretiori sic habiti. Prior species visitur in eo, quod apud Romanos institutum est de diebus postriduanis. Quoniam scilicet Sulpitius tribunus militum [x] ad Aliam adversum Gallos pugnaturus rem divinam fecerat postridie idus Quintiles; item apud Cremeram multisque aliis temporibus & locis post Sacrificium die postero celebratum, malè cesserat conflictus; ideò jusserunt patres, ut ad collegium Pontificum de his religionibus referretur. Pontifices igitur statuêre *postridie omnes Kalendas, Nonas, Idus, atros dies habendos; ut hi dies, neque prœliales, neque puri, neque comitiales essent. Sed & Fabius Maximus Servilianus Pontifex in libro duodecimo negat oportere atro die parentare, quia tunc quoque Ianum Iovemque præfari necesse est, quos nominari atro die non oportet.* Et de his, Festus Pompeius [y]; *Dies autem religiosi, quibus nisi, quod necesse est, nefas habetur facere; quales sunt sex & triginta atri, qui appellantur & Aliensis atque ii quibus mundus patet.* Sex & triginta sunt postriduani illi. Mundus autem patere dicebatur [z] postridiè Vulcanalium & a. d. III Nonas Octobris & ante diem VI Idus Novembris. Tunc existimatum, quæ occulta & abdita fuêre religionis Deorum Manium, patere ac veluti in lucem duci, unde Mundum tunc patere dici solebat. Per eos dies non cum hoste manus conserebant; non exercitus scribebatur, non comitia habebant, non aliud quicquam in republica, nisi quod ultima necessitas admonebat, administrabatur. Ita hæc infaustorum seu atrorum dierum species tàm opus & laborem, quàm festorum genus, non admittebant; idque ex autoritate seu instituto publico. Sed diversissimâ planè ratione. Festi, ob sacrorum curam & deorum cultum. Atri, tantùm ne malè cederet opus incœptum, ob malum diei omen. Neque enim illis sacrificium [a] rite peragebatur. Posterioris Atrorum speciei exem-

u *Agell. Noct. Attic. lib. 4. cap. 9.*

x *Cassius Hemina apud Macrobium Saturn. l. 1. cap. 16. Anno ab V. C. 363. Agell. Noct. Attic. lib. 5. cap. 17.*

y *Verba* Religiosus.

z *Fest. in verb.* Mundus.

a *Agell. Noct. Attic. 5. c. 17.*

plum ha-

plum habetur in quarto Kalendas, Nonas & Idus cujuslibet mensis [b]. Verrius Flaccus aliique scriptores veteres, tum apud Macrobium, tum apud Agellium [c]; *Ante diem quartum Kalendas vel Nonas, vel Idus tanquam inominalem diem plerique vitant. Ejus observationis, an religio ulla tradita sit, quæri solet. Sed nos nihil super ea re scriptum invenimus; nisi quod Q. Claudius annalium quinto cladem illam vastissimam pugnæ Cannensis factum refert a. d. quartum Nonas Sextiles.* Hujusmodi farinæ sunt quintæ dies cujuslibet mensis Lunaris apud Hesiodum & Virgilium (natales scilicet Furiarum,) item quibusdam quartus Lunæ dies [d], Ægyptiaci [e] alii aliquot, olim hodieque forsan à nonnullis, ut atri seu infausti, servati. Bini, in quolibet mense, ejusmodi habentur apud Bedam. Alii, apud Joannem Paduanum [f], & Joannem de Sacro Bosco. Alii in Calendario Romano Constantini Magni [g] dicto. Atque apud alios editos, aliter atque aliter se dies illi habent. Quos inter tamen consensus est nullus, uti nec cum dierum ejusmodi penes me designatione in schedis sane scripta vetustis, hujusmodi; εἰσὶ δὲ ἐν ἑκάστῳ μηνὶ ἀνὰ δύο ἡμέραι ἃς ὀφείλει πᾶς ἄνθρωπος παρατηρῆσαι· μηνὶ Ἰανουαρίῳ ἡ β καὶ ἡ ιδ· μηνὶ Φεβρουαρίῳ ἡ β καὶ κϛ, μηνὶ μαρτίῳ ἡ δ καὶ ἡ κ, μηνὶ ἀπριλλίῳ γ καὶ κ, μηνὶ Μαΐῳ ζ καὶ κβ, μηνὶ Ἰουνίῳ γ καὶ ιβ· μηνὶ Ἰουλίῳ ϛ καὶ β, μηνὶ Αὐγούστῳ δ καὶ ιε, μηνὶ Σεπτεμβρίῳ γ καὶ ιδ, μηνὶ Ὀκτωβρίῳ γ καὶ κη, μηνὶ Νοεμβρίῳ ε καὶ ια, μηνὶ Δεκεμβρίῳ γ καὶ κδ, *sunt in mense quolibet dies bini, quos cavere debet quisque mortalium. Ianuario* II *&* XIV, *Februario* II *&* XXVI, *Martio* IV *&* XX, *Aprili* III *&* XX, *Maio* VII *&* XXII, *Iunio* III *&* XII, *Iulio* VI *&* II, *Augusto* IV *&* XV, *Septembri* III *&* XIV, *Octobri* III *&* XXVIII, *Novembri* V *&* XI, *Decembri* III *&* XXIV. Atque ex duplici fere ratione dies hujus speciei atri habiti. Aut ex malo seu infortunio aliquo insigni, quod in illis accidisse notaretur, aut ex disciplina Astrologica, qualem docuere Hesiodus & Orpheus. Dierum autem jam dictorum tam generis Secundi seu Profestorum aliquot, quam Primi & Tertii omnes ἡμέραι ἱεραὶ *dies sacræ* dicebantur, sed ratione perquam dissimili. Cur primum genus sic dictum, res ipsa indicat. Quia scilicet Diis Sacræ ac Sanctæ; seu ut Angli vocamus Holidaies. Cur autem genus tertium, & quam di-

b *Saturnal. lib. 1. cap. 16.*
c *Noct. Attic. 5. cap. 17.*
d *S. Ambros. Hexaemer. 4. cap. 9.*
e *Cæl. Rhodigin. Antiq. lect. lib. 14. cap. 9. Gratian. C. 26. quæst. 7. C. 17. Lil. Gyrald. lib. de diebus & mensibus & Sidesis Io. Tzetz. Chiliad. 10 303.*
f *Vide A. Romanum in supputatione Ecclesiastica pag. 8. Wiceburgi. 1595. & Henric. Ranzovium in Calendario pag. 119.*
g *Edit. in Dionys. Petavii Vranologia, pag. 112.*

versâ ratione, paulo superius monetur. At qui Secundi generis, id est, profestorum, rebus agendis maxime ac præ aliis idonei, sive ex ratione Astrologica, sive alia quavis disciplina habebantur, ideo etiam ἱεροὶ nominari solebant, veluti ταῖς ἀποφράσι seu *infaustis*, atque inauspicatis sic oppositi. Et observant passim Grammatici τὸ ἱερὸν seu *sacrum* etiam Homero aliisque veterum dici, nunc quidem, notione communiori, tum id quod Diis sacrum, tum id quod suo in genere præstabilius, nunc etiam quod, singulari Deorum beneficio, humano generi utilitatem affert insigniorem. Unde ἱερὸν ἄλφιτον, ἱερὰ πόλις, ἱερὰ γῆ, *Farina sacra, Urbs sacra, tellus sacra*. Jam verò, cum Hesiodus diem Septimum ἱερὸν dixerat, rationem statim subjungit [h].

[h] *In Diebus.*

------ -- ἑβδόμη, ἱερὸν ἦμαρ,
Τῇ γὰρ Ἀπόλλωνα χρυσάορα γείνατο Λητώ.

Septimus dies sacer est. Hoc enim Apollinem auri-ensem genuit Latona. Nimirum mensium dies exequitur, bonos, malos, mediocres. Insignes tres facit; Neomeniam seu primum, *quartum*, & Septimum. Rationem reddit expressim *de Septimo*. Natales Apollinis incidisse in mensis diem Septimum, id est, ut docuere Delii, Thargelionis, quod scimus ex Laertio [i]. Unde & ἑβδομαγένης dictus Apollo. Qua de re visendi Plutarchus [k], Proclus ad Hesiodi locum, Eustathius [l], alii; qui inde non solum mensis, in quo natus est diem Septimum, (quo Thargelia celebrari [m] solita; ut Septimo mensis Pyanepsionis, Pyanepsia,) sed uniuscujusque Septimum, per totum annum, ei tradunt sacrum fuisse. Quemadmodum octavum quemque mensis diem Neptuno [n], atque Mercurio quartum scribunt nonnulli. Festum autem illud Apollini celebrabant [o] Athenienses, laurum gestantes, canistrum coronantes, hymnisque laudentes Deum. At quid hoc omnino ad Septimi diei in recurrentibus periodis dierum Hebdomadicis cultum? Nihil heic asseritur præter id quod solum est, Septimum mensis diem Apollini sacrum. Neque enim Septimus, qui sequitur, seu decimus quartus mensis inde, hoc sensu sacer est Hesiodo, sed alterâ illâ sacri notione, quâ id, quod utilissimum est, aut perquam accommodum, dicitur sacrum. Unde post de decima quar-

[i] *In Platonis Vita.*
[k] *Sympos. 8. quæst. 1.*
[l] *Ad Iliad. Φ. Videsis Io. Meursium, de Denario Pythagorico cap. 9. & in Græcia feriata, lib. 3. in* Ἑβδόμη.
[m] *Plutarch. Sympos. 8. quæst. 1.*
[n] *Idem in Theseo.*
[o] *Proclus in Hesiodi Dies.*

quarta mensis die (sic τετράδα ἱσταμένου *quartam mensis instantis*, quo nomine mensem vocat ille usque ad diem vicesimum; id est pro secunda tetrade seu decadis secundæ tetrade sumit Proclus, aliique interpretes Græci) & de inclinantis etiam mensis seu tertiæ decadis die quarta, id est vicesima quarta die, simul locutus, non vult dies illos quempiam omnino curis gravioribus terere seu animum tunc, ominis causâ, cruciare, sed res qualescunque lætius agere. Rationem ex singulari rebus agendis temporis opportunitate, addit de utraque.

——— μάλα γάρ τι τετελεσμένον ἦμαρ

Valde hac accommoda est dies. Quod per ἱερὰ seu *sacra* explicant interpretes. Non quia Festi illi dies. (si Festum Buphoniæ in xiv Scirrophorionis p mensis, aut similia ex accidenti evenientia excipias,] sed quoniam ex ratione Astrologica rebus agendis perquam idonei auspicatissimique. Proclus; τὰς δὲ τετράδας ἀμφοτέρας εἶναι ἱεράς. τὴν μὲν ὡς μάλιστα τὸ σεληναῖον ἐκφαινούσας φῶς. τὴν δὲ ὡς τοῦτον ἔχουσαν πρὸς τὴν τριακάδα (sic plane pro τετράδα legendum) λόγον ὃν ἡ ἑβδόμη πρὸς τὴν νουμηνίαν· καὶ γὰρ ἡ τετάρτη καὶ εἰκοστὴ ἑβδόμην ἔχει τάξιν πρὸς τὴν ἐσχάτην· *Quartas dies utrasque* (id est, decimam quartam & vigesimam quartam mensis) *sacras facit. Alteram, quoniam in ea maxime splendet Luna*; scilicet plenilunium est. *Alteram, quoniam eandem ea habet, ad trigesimam* (si putes retro) *rationem, quam habet Septima ad Novilunium. Nam dies vigesima quarta locum obtinet Septimum ab ultimo mensis die.* Et de decimaquarta expressius postea Hesiodus,

Τετράδι δ' οἶγε πίθον (περὶ πάντων ἱερὸν ἦμαρ)
Μέσσῃ.

Quarta qua media est, seu decadis secundæ die quarta, *dolium aperi*; *præ omnibus sacra dies est*; quemadmodum & iterum ibi sacrum eo sensu facit diei tertii decadis quartæ tempus antemeridianum. Neque vero spectat illud de dolio aperiendo ad diem decimum quartum, velut ad Festum tunc celebrandum, aut primitias novi vini tunc ritu solenni ac sacro delibandas. Nam Festum eo nomine notissimum, scilicet πιθοιγία, ad diem Anthesterionis undecimum q attinuit. Et ad decimum quartum mensis diem, ratione jam dicta, attinere volunt aliqui r illud Virgilii,

p *Etymologic. in* Βουφόνια.

q *Plutarch. sympos.* 3. *quæst* 7.

r *Apud Servium in Georgic.* 1. & *vide sis Io. Picum Mirand. in Astrologiam lib.* 5. *cap.* 14.

Septima post decimam felix, & ponere Vites
Et prensos domitare boves, & licia telæ
Addere ———

Septima nimirum duplicata, quæ dies est iteratò septima post primam decadem. Sed liquidò hinc constat non omninò voluisse Hesiodum Septimum diem recurrentem ea notione sacrum fuisse, quâ cultus aliquis denotatur, sed cujuslibet mensis tantùm diem Septimum Apollini sic sacrum; quemadmodum in rythmico illo carmine de diebus Ægyptiacis,

Prima dies mensis & Septima truncat ut ensis

nihil ad septimanæ, sed ad mensis, Januarii scilicet, Septimum diem duntaxat spectat. Adeo ut nihil ex Hesiodo de Septimi recurrentis diei, sive cultu, sive observatione aliqua posse elici; nemo non videat. Versus, qui apud Aristobulum ex Hesiodo sequitur, festivitatem ne verbo tenus quidem respicit; uti nec reliqui, quos citat ex Homero, præter unicum illum, quo dies Septima, quemadmodum Hesiodo, etiam ἱερὸν ἦμαρ dicitur, seu *dies sacer*. Nam bini reliqui non magis sanctitatem Septenario in diebus numero tribuunt, quàm illud Papinii f,

f Thebaid. 3.

Septima jam nitidum terris aurora deisque
Purpureo vehit ore diem ———

aut Claudiani t illud

t Præfat. in Nuptias Honorii & Mariæ.

Septima lux aderat Cœlo, totiesq; renatus
Viderat exactos Hesperus igne Choros.
Tum Phœbus &c.

Et quæ sunt similia. Sacrum autem diem nuncupari interea Homero diem Septimum, mirum magis non est, quàm Hesiodo. Ratio & fortè parilis. Quin & non semel alibi u Homerus

u Odyss. μ & ν.

Ἀλλ' ὅτ' δὴ ἕβδομον ἦμαρ ἐπὶ Ζεὺς θῆκε Κρονίων

Sed quando Septimum diem Jupiter induxerat. In quo nulla Septenariæ periodi dierum ratio alia præter eam, quæ rei, quam narrat, singularis erat. Atque altero in loco expressim naves conscensas ait, solutumque è portu. Neutro, sacra memorat. Tametsi

etsi ex veterum more, Dies etiam omnes, quà optatissimam lucem hominibus præstant, tam sacri dici possent, quam ii, qui auspicatiores habiti. Per Metonymian causæ, qui Jupiter heic seu Numen est. Unde *ἡμέρας ἐκ Διὸς καὶ ἐκ διόθεν Dies à Jove* generatim dicti, quod nihil aliud significat quàm *dies, quos Natura constituit*, uti & monuit vir præstantissimus Daniel Heinsius in Hesiodum. Unde & Diei [x] nomen, & Diespiter. Et Homerus [y] etiam

ὄφρα μὲν ἠὼς ἦν καὶ ἀέξετο ἱερὸν ἦμαρ.

Quandiu tempus matutinum erat, & sacra crescebat dies. Ubi quidem Sanctitatem volunt aliqui [z] tempori antemeridiano tribui, ex eo quod tunc sacra peragi frequentiùs solita. Sed Eustathius rectè quidem integro diei ibi tributam vult, ratione ei, quam diximus, haud dispari. Et Scholiastes alter vetus nihil aliud dictum ibi vult, quàm diem ex ortu solis auctum seu factum. Quæ sequuntur apud Aristobulum ex Lino, atque apud Clementem ex Callimacho (si versum priorem excipias, in quo intereà ne vestigium aliquod extat, unde sanctitas seu Cultus diei Septimo asseratur) ad singularem numeri septenarii dignitatem, non ad diei Septimi cultum, aut sanctitatem omninò attinent. Neque rectè, si quid video, vertunt interpretes Clementem, perinde ac si voluisset ille Septimum in periodis dierum diem sacrum tam Græcis quàm Ebræis agnitum. Dum enim ait quidem *τὴν ἑβδόμην*, qui *numerus* est *Septenarius*, sacram esse utrisque, non ut Aristobulus, tam de die Septimo loquitur quàm de numero in Universũ Septenario. Tam Græci, inquit, quàm Ebræi sciunt *τὴν ἑβδόμην ἱερὸν εἶναι numerum Septenarium* esse sacrum *καθ' ἣν* (sic enim pergit) *ὁ πᾶς κόσμος κυκλεῖται τῶν ζωογονουμένων καὶ φυομένων ἁπάντων per quem*, aut *secundum quem Universus mundus circum agitur eorum, quæ viva gignuntur, & omnium quæ producuntur.* Quod ipsum crebrò dici solitum [a] ab Astrologis veteribus (quibus *κοσμοκράτορες mundi gubernatores* nuncupati Planetæ Septem) etiam totidem verbis, de hebdomadibus seu numeris Septenariis, dixerat Aristobulus paulò antè illud, ex eo de Hesiodo & Homero allatum. Atque alibi idem ipsum de Hebdomadibus seu numeris Septenariis repetit ipse Clemens [b], ubi explicans, quænam Hebdoma-

[x] *Varro de ling. Lat. lib. 4. Macrob. Saturn. 1. c. 15.*

[y] *Iliad. θ.*

[z] *Porphyrius ap. Eustath. ad Iliad. κ & θ.*

[a] *Vide sis Iul. Firmic. Mathes. lib. 3. in procemio, Proclum in Timæum pag. 11. &c.*

[b] *Stromat. 6.*

bdomadibus illis innuantur, ea, dicit, esse Septem Angelos principes, Septem Planetas ὑφ' ὧν κατὰ συμπάθειαν οἱ Χαλδαῖοι πάντα γίνεσθαι νομίζουσι τὰ περὶ τὸν θνητὸν βίον *à quibus Chaldaei* (sic ille) *existimant omnia per sympathiam, quæ ad mortalem vitam pertinent, fieri*; Septem Pleiadas, Septem triones, καθ' ἃς αἱ γεωργίαι καὶ ναυτιλίαι συμπεραιοῦνται *per quos & agricultura exercetur, & navigatur*, Lunaris figuræ Septeno quolibet à Neomenia die mutationes, Septem Lyræ sonos, Septem sensuum instrumenta, mutationes ætatis anno quolibet Septeno, dies in medicina criticos; in quibus Hebdomadis nomen notissimum; uti & apud Ciceronem [c] est videre, ut, quæ apud medicorum filios ea de re sunt obvia, prætercam. Atque alia ejusmodi reperiri, inquit Clemens, quam plurima apud Hermippum in libro περὶ Ἑβδομάδος seu *de Septenario*. Qualis etiam liber de Hebdomadibus tribuitur Hippocrati apud Chalcidium [d]; qui in operibus ejus non reperitur. Unde manifestum fit, de Septenario numero generatim, non simpliciter de die septimo intelligendum in citatis Clementem. Neque aliò spectare vult versus illos Hesiodi, Homeri, Lini seu Callimachi. Quibus, velut ex Callimacho, uti etiam Aristobulus ex Lino, subjungit distichon consonum,

> Ἑπτὰ δὲ πάντα τέτυκτο ἐν οὐρανῷ ἀστερόεντι
> Ἐν κύκλοισι φανεῖσθ' ἐπιτελλομένοις ἐνιαυτοῖς,

Septem verò omnia perfecta sunt in cælo sidereo, quæ orbibus visuntur volventibus in annis. Neque igitur ἑβδόμη in Callimachi seu Lini versibus *dies Septima* est, sed *septenarius numerus*; nec Hebdomas pro die septimo cum interprete sumenda in eo, quod habet Clemens de Elegiis Solonis. Nam palàm est, elegias illas de annis climactericis seu septenaria ætatis humanæ mutatione, Hebdomadum nomine Aristoteli [e] etiam; aliisque sæpius, denotata, tantùm loqui. Quod liquet ex ipsis Solonis ea de re versibus, tum alibi sæpius, tum apud Clementem ipsum [f] occurrentibus. Ac celeberrimas fuisse has Solonis hebdomadas scimus ex Plutarcho, Censorino, aliis. Et de eximia dignitate ac præstantia Septenarii (cui Virginis, Palladis, ipsiusque Temporis [g], omnium rerum Nodi, alia veneranda nomina indita) ex Schola Pythagorica,

c *Fam. Epist. lib. 16. 9.*

d *In Timæum Platonis.*

e *Politic. lib. 7.*

f *Stromat. 6.*

g *Hesychius* ἐπίκαιρος.

rica, & Platonica innumera habent Varro[h], Macrobius[i], Nicomachus Geraſenus[k], Philo[l], Chalcidius[m], Matianus Capella[n], alii. Et ea de re Commentarios ſcripſere recentiorum aliqui[o]. Adeò ut nec ſenſus Clementis alius eſſe queat, quàm ut Ebræis ita & Græcis Septenarium numerum valde in honore habitum; non omninò, diem Septimum his, uti & illis, cultum; quod tamen cum interprete ejus ſunt viri docti, qui aſſerant. Ex jam dictis autem de Septimo menſis apud Athenienſes aliosque die, ea quæ è Luciano & Agellio afferuntur, intelligenda. Dies ſeptimanæ & Hebdomades illis ſunt dies menſium ſeptimi ſeu Lunæ Hebdomades; minimè dies ſeptimi Periodis perpetuò recurrentes: Atque ita ſumit Agellium Joannes Meurſius[q]. Samuel autem Petitus[r], de Prytaniæ Hebdomadibus. Utcunque, ad Sacrum aliquem Septimi cujusque Diei cultum non attinent ibi Hebdomades. Uti nec Varronis liber de Hebdomadibus, Agellio[ſ], Nonio[t], Symmacho[u] citatus; nec Hermippi, cujus meminit Clemens[x]. Neque ſane ex eo, quod Diogenes Grammaticus Rhodi Sabbatis diſputare ſolitus eſt apud Suetonium, ideo Sabbati ſeu Septimi diei Cultum Rhodiis fuiſſe, omninò ſequitur. Septenariam quidem ibi dierum periodum recurrentem innui, res ipſa docet. Nam in Septimum diem, pro Sabbato in quo diſputare volebat, Tiberium diſtulit Diogenes. Idem fortè ſcripſiſſet Suetonius, ſi dixerat, diebus ſeptimis ſeu die quolibet ſeptimo, perinde ac ubi de M. Antonio Gniphone ait[y], eum quotidie præcepta eloquentiæ tradidiſſe, declamaſſe verò *non niſi Nundinis*, aliud fortè non ſignificat niſi nono quoque die, non ipſarum, ut in civili temporum ratione locum habuere, Nundinarum die declamâſſe. Nam ut Nundinæ ex origine Latina nonum diem, ita ſane & τὰ *Sabbata* ex origine Ebraica & linguæ Helleniſticæ, quæ apud Judæos Ægyptienſes, Græcienſes, Romanenſes in uſu, propagine in Romanorum linguam receptum, non ſolum Feſta & Solennitates omnimodas Judæorum (ut ante memoravimus) denotavit, verùm etiam ipſos dies ſeptimos, quà ſeptimi fuêre. Atque ita in Sabbatis diſputare; foret tantùm diſputare in Hebdomadis recurrentis die aliquo unico, quem ſibi præſtituerat. Sonus quidem affinis eſt è שבע *Sebai*, quod *Septem* eſt, & è שבת *Sabath* ſeu *Sebath* quod

h *Apud Agellium lib. 3. cap. 10.*
i *In ſomn. Scipionis lib. 1.*
k *De Mundi Opificio & lib.* περὶ Ἑβδομάδ.
l *Arithmetic Theolog. apud Photium cod. 187.*
m *In Timæū Platonis.*
n *De Nuptiis Mer. & Philologiæ lib. 7*
o *Fabius Paulinus l. 7. de Hebdomadibus, I. Meurſ. in Denario Pythagorico cap. 9. &c.*
p *Iac. Boulduc. De Eccleſia ante Legem lib. 1. cap. 2. alii* [?]
q *Græcia feriata l. 3. in* Ἑβδόμη.
r *Eclog. Chronolog. lib. 4. cap. 4.*
ſ *Lib. 3. c. 10.*
t *Verb.* nidulantur & luces.
u *Auctario Ep. 2. ubi vide Iuretum.*
x *Stromat. 6.*
y *Lib. de Illuſtr. Gram.*

quod est *Sabbatum* seu *Requies*, nec commune quid ex vi nominis habet cum septimo. At verò, quoniam septimo requiescendum erat, die scilicet atque anno, ideò ipsum vocabulum שבת *Requiem* seu *Sabbatum* denotans, linguâ Hellenisticâ uti & Orientalium aliis, ipsisque Judæis, subinde *Septimum* reddebatur. In
y Exod. 20. 11. ipso decalogo y pro eo quod est על כן ברך יהוה את יום השבת ויקדשהו *idcirco Benedixit Dominus diei Sabbati, & sanctificavit eum*, habent Hellenistæ Διὰ τῦτο ἐυλόγησε κύριος τὴν ἡμέραν τὴν ἑβδόμην καὶ ἡγίασεν αὐτήν, *Idcirco benedixit Deus diei Septimo, & sanctificavit eum.* Quemadmodum etiam R. Saadias Gaon in versione sua Arabica substituit ibi *benedixit Deus* اليوم السابع *diei Septimo*, uti & & vetus Arabica versio penes me manuscripta. Sic item in Decalogo legitur, qui in Ritualibus aliquot Christianorum. Sed Judæi Mauritanienses, Chaldæi, alii ibi Sabbatum
z Exod. 31. 15. juxta Ebraicam retinent veritatem. Alibi item in Exodo z *omnis, qui fecerit opus* ביום השבת *die Sabbati, morte morietur*, ab Hellenistis editis vertitur, omnis qui fecerit opus τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ *in die septimo.* Sed ibi quidem in Codice vetustissimo Regio, ex Oriente pridem allàto, legitur τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Σαββάτου *die Sabbati.*
a Lev. 23. 15. Ex ratione non dissimili pro eo quod est in Ebræo a, *numerabitis* שבע שבתות *septem Sabbata integra &c.* habent Hellenistæ ἑπτὰ ἑβδομάδας ὁλοκλήρους, *septem Hebdomadas integras*, *uti &* שבע
b Ibid. 25. 8. שבתות השנים *septem* b *Sabbata annorum* appellant in versione Hellenistæ ἑπτὰ ἑβδομάδας ἐτῶν, *septem annorum Hebdomadas*, & utrobique consona etiam est vulgata. Priore in loco Chaldæi item שבע שבועין, R. Saadias سبعة اسابيع, etiam & Judæi Hispanienses *sieite semanas*, quæ omnia *septem Hebdomadas* significant. Insuper posteriori, Judæi Mauritanienses, سبعة اسابيع سنين. *septem Hebdomadas annorum*, ubi Hispanienses *siete Sabbathoth de annos.* Ita ex interpretatione tam veteri, quam recentiori שבת seu *Sabbatum* non solum *Quietem* seu *à laboribus cessationem*, quæ pars Festi semper singularis habita, atque vocabuli ipsissima est significatio, denotat, verùm etiam diem seu annum Septimum, quoniam in eo quiescendum;

dum; uti & Lustrum & Olympias, quinquennium seu (pro varia ratione putandi) quadriennium, prætermissâ primariâ unde dicitur utrunque significatione, quæ nihil temporis ejusmodi omnino in se habet. Hinc nemo nescit Hebdomadam etiam seu orbem dierum septenarium, tam Magistris dici passim שבת quam שבוע, id est, tam *Requiem*, quàm *Septimanam*, ut per synecdochen partis. Illinc Feriæ sexcenties appellantur prima, secunda, tertia בשבת *Sabbati*; quemadmodum etiam in federè novo. Ut, *prima* seu *una Sabbatorum* c pro die Solis seu Dominico; & *jejuno bis* d *in Sabbato*, pro eo quod est, jejuno bis in hebdomade. Mirum igitur non est, Lactantium existimasse Sabbatum septem denotasse. *Hic est*, inquit e, *ille dies Sabbati, qui lingua Hebræorum à numero nomen accepit.* Sic alii f. Hinc factum est insuper, ut Gentiles, quorum in linguas Sabbati hæc notio per Judæorum, sive consvetudinem, sive libros Hellenisticos irrepserat, diem quemlibet in ordine Hebdomadico vocarent *ἡμέραν τὴν Σαββατικὴν diem Sabbaticum*, perinde ac si significasset, ex vocabuli vi, diem Hebdomadicum, ut inferius g patebit ex Vettio Valente Antiocheno. Hæc cum ita sint, intelligi quidem commodè potest, Diogenem Grammaticum Septimis quibuslibet disputasse diebus, per Sabbatorum vocamen sic à Suetonio (cui τ *Sabbata* pro recurrente dierum septenorum, quibus jejunia servata sunt, periodo notum esse scimus ex Epistola Tiberii, de qua supra h) denotatis; non aliter atque intelligimus illud Vulcatii Gallicani de Avidio Cassio. *Exercitium Septimi diei fuit omnium militum, ita ut & sagittas mitterent, & armis luderent; & arma militum Septima die semper respexit.* Si dixerat, Sabbatis, idem sanè, tametsi vocabulo peregrinæ originis, seu Romanis suis eâdem notione non inusitato, dixerat, Nullo ad festivitatem Sabbati, ita vulgo dicti, sed ad dierum Septenorum tantùm qualemcunque orbem, respectu habito. Quod interea si quis non ferat, concedatur Sabbata Diogenis illius fuisse ipsos dies Saturni, Ebræorum Sabbatis ita vulgo dictis, semper respondentes; quæ ob Ebræorum mores nullibi ferme in Romano Imperio non in usu, eo nomine Romanis etiam satis nota. Certè id non ita facilè concedendum, quoniam dies ille rebus agendis inauspicatior

c *D. Marc.* 16. 9. *D. Ioann.* 20. 1.

d *D. Luc.* 18. 12.

e *Lib.* 7. *seu de Divino Præmio*, cap. 14.

f *Theophil. Antiochen. ad Autolicum lib.* 2.

g *Cap.* 19.

h *Cap.* 15.

Romanis Græcisque habitus. Qua de re etiam plura mox. At vero Cultum quærimus. Ideone sive Rhodiis sive Gentilibus aliis cultus dies Saturni seu Ebræorum Sabbatum, quoniam memoratur, Diogenem eis in diebus Rhodi disputasse solere? nihil minus sequitur. At demum de Græcorum veterum moribus heic in Universum illud pronuntiandum est; Annorum & Mensium rationem in sacris, non omnino dierum aliter atque ex recurrente anni mensisve tempore revolverentur, eos habuisse. Scilicet ab oraculis legibusque acceperant ipsis sacrificandum esse κτ̃ γ, ἤγουν τὰ πάτρια, μῆνας, ἡμέρας, ἐνιαυτοὺς *secundum Tria, videlicet patria, Menses, dies, annos.* Unde ἅπαντες οἱ Ἕλληνες *universi Græci* (ut ait Geminus i Astronomus priscus, qui rem totam narrat) *annos juxta Solem, menses vero & dies juxta Lunam agebant.* Atque ἀπὸ τῶν τῆς σελήνης, inquit ille, φωτισμῶν αἱ προσηγορίαι τῶν ἡμερῶν κατωνομάσθησαν, *à Luna illuminationibus appellationes dierum sunt denominatæ*, id est, à Synodo ad Synodum, nullâ Septenarii k revertentis ratione civili seu sacrâ (nisi, ut dictum est, ex accidenti) habitâ, sed subinde Astrologica. Quod ex Ritualibus Etruscorum libris apud Censorinum affertur, ad numeri Septenarii, in ætatibus urbium ac hominum prærogativam, non omnino ad dierum cultum pertinet. Nec quod de Judæis intermiscetur, eos spectat aliter atque numeri illius ipsis in temporum distinctione usus erat, quemadmodum Soloni & Etruscis, de quorum libris, quæ huc attinent, ipse Censorinus l postea in ætatum discrimine. Et sciunt pueri, Solonis Hebdomadas aliud non fuisse præter annos climactericos. Quod vero habet de Etruscis Postellus, aut hallucinatio est manifesta, aut commentum audax. Neque enim Dionysius Halicarnasseus m, neque Cicero n, quos citat ille, de Septimo aliove die recurrente loquuntur; ut intuenti liquebit. Et quod ait, Dionem asserere Sabbati Judæorum usum ad Græcos Romanosque fuisse translatum, aut testari saltem unam ex septem diebus Hebdomadis fuisse quieti concessam; id etiam à vero est alienissimum. Nil hac in re asserit Dio præter id quod est, dierum juxta Planetarum septem in eis dinumerandis ordinem ab Ægyptiis acceptam passim invaluisse,

i Isagoge εἰς τὰ Φαινόμενα c. 6.

k Videsis Arati Diosemeia & Hug. Grotii notas ibi pag. 17. col. 1.

l Cap. 17.

m Antiq. Rom. 1.

n De Legibus lib. 1.

se, maximeque apud Romanos, quod ad unam in hebdomade quieti concessam nullatenus spectat. Et quod adjicit de Iani institutione, nugæ sunt prorsus nugacissimæ. Nec omnino culta Romanis Sabbata seu hebdomadem Judæorum innuit tetrasticon illud prius Ovidii. Monet scilicet amantem, qui amare jam dedisceret, ut in remedium amoris loca, quibus ipse simul cum amica assveverat, diligentius quantocius & procul fugeret. Idque adeo sollicite, ut nec dies inauspicatissimi alias rebus agendis, adeoque itineri, habiti eum laqueis amoris nondum extricatum morarentur. Quinam heic illi? Dies Saturni, quibus Sabbata ab Ebræis Romæ culta, adeoque peregrina dicta, etiam & cladis Aliensis dies infaustissimus. Peregrina enim Sacra alia fuêre, quæ Romanis ex autoritate publica è regionibus exteris invecta, qualia memorat loco citato Festus; Et Ausonius o,

Adjiciam cultus peregrinaque sacra Deorum,

Alia, quæ Peregrinis ibi degentibus plerunque, sed non semper permissa, nec Romanis ex more aut jure Romano omnino communia; qualia Ægyptiaca aliqua fuêre & Iudaica, *alienigenarum sacra* Senecæ p dicta. Et C. Cassius q de Servis; *Postquam nationes in familiis habemus, quibus diversi ritus, Externa Sacra aut nulla sunt, colluviem istam non nisi metu coërcueris.* Suetonius item de Tiberio r; *Externas cæremonias, Aegyptios Iudaicosque ritus compescuit: coactis qui superstitione ea tenebantur, religiosas vestes cum instrumento omni comburere.* Et Tacitus s, *Actum & de sacris Ægyptiis Iudaicisque pellendis.* Atque inter hujusmodi Sacra peregrina, Sabbati cultus tunc fuit Romæ: non inter ea quæ ex decreto publico recepta. Nam & Sabbata sua hebdomadica seu peregrina illa Romæ sub Augusto, id est, cum scripsit Ovidius, servâsse Judæos scimus etiam ex Philone t, ubi traditur, Augustum rationem, in distributionibus suis menstruis, Judæorum ita haberi voluisse, ut, si liberalitas illa in τὴν ἱερὰν ἑβδόμην *sacrum diem septenum* incidisset, quâ illis nec dare nec accipere licuit, à diribitoribus, die postero beneficium illud acciperent. Quod sane nec Romanis commune fuisse die septimi celebrationem seu cultum obiter palam facit. Et Ovidius ipse, ubi de locis puellarum captandarum, amoris candidatum docet,

o *In Eclogario.*

p *Epist. 108.*

q *Tacit. Annal. 14.*

r *Cap. 36.*

s *Annal. 2. & vide sis Ioseph. Archaeolog. lib. 18. cap. 4. & Valer. Max. lib. 1. cap. 3.*

t *Lib. de legatione ad Caium.*

docet, locos Romæ, quibus culta Septima Sacra Judæis, memorat, ut videre est in disticho superius capite decimoquinto ex eo citato. Non igitur in eo quod ait, *nec te peregrina morentur Sabbata*, de Sabbatis peregrinis amasium Romanum monet, perinde ac si Sabbatorum ipsorum, id est, Festi gratiâ, dubitaret de discessu ejus. Sed cum dies, quibus Sabbata illa à Judæis celebrata, id est, Saturni, per Sabbatorum peregrinorum nomen illic denotati, inter infaustos ac atros, licet non ex autoritate publica seu instituto civili, tamen ex disciplina permultis privatim recepta, numerarentur; ideo dubitavit Ovidius, ne facilè evenire posset, ut diebus illis discessum pronius differret amasius (libentissime alias etiam cunctabundus) eò quòd rebus gerendis, ac itineri minus idonei existimarentur. At verò, inquit, non solum dies illiusmodi te non morentur, qui ex disciplina tantum Mathematicorum inauspicati habentur, verum nec illi, qui ex instituto publico rebus gerendis minimè idonei seriò sunt, veluti dies ille cladis Aliensis. Id est, nullius diei aut temporis utcunque alias infausti qualitas discessum tuum differat. Quod quidem firmatur ex sequenti tetrasticho. Nimirum docet, puellam primo captare intempestivum esse Natalibus suis seu Calendis Aprilis Festisve solennioribus, *quaque aliquid dandum est, illa fit atra dies*. Aliàs verò, inquit, etiam dies alioquin atri seu infausti haberi soliti, veluti cladis Aliensis, & septima Festa Judæis culta, id est, dies Saturni, amori incipiendo satis idonei sunt, tametsi aliâs rebus sint minus apti gerendis. Ex re enim manifestum est, in utroque tetrasticho Sabbata & Festa septima ad tempus ipsum seu diem Saturni tantum denotandum, non ad ipsos diei ritus sacros, velut Romanis ipsis in usu, indicandos, memorari. Unde & quod ex Tibullo subjungitur & lucem capit & mutuo dat. Quæsivit ibi amasius moras; mala avium omina causatus est; inauspicatam etiam Saturni diem se tenere; Sacram etiam nuncupatam ea notione, ut antè diximus, qua Sacrum quid aut religiosum, eo quod tristi omine est infame, nuncupatur. [u] Unde Justus Lipsius tum Ovidii peregrina Sabbata, tum Tibulli diem Saturni breviter sic explicat. *Triste Saturni sidus & maleficum: quale ingenium inferorum. Inde est mania Græcorum* Κρόνιοι ὄμμα, *id est, Saturnius oculus*,

[u] *Saturnal. Serm. lib. I. cap. 5.*

oculus. Inde superstitio, Saturni diem via non faustum. Quæ omnia in id recidunt, ut dies Saturni seu septimus pro inauspicato, tantùm est disciplina Mathematica, adeoque tantùm iis, qui eâ, ut amantes non rarò, caperentur; non civili seu publico aliquo instituto. Malevolum nimis Saturni sidus esse, passim apud Astrologos legitur; de quorum denominatione dierum à planetis, fusiùs (ut rite Josephi locus, de quo agitur, explicetur) infra dicemus. Summa ex hactenus dictis est, diem illum ex instituto moribusve publicis tantùm Judæorum genti, atque eis, qui in eorum ritus, ut Proselyti Justitiæ, transierant, Festum fuisse; Romanorum autem nonnullis ex disciplina Mathematica diem quidem inauspicatum, ob sideris dominantis, à quo denominatus est, malevolentiam, haberi. Sed neque sic ex instituto seu moribus publicis. Ita ut ejusdem ratio nulla omninò Romanis haberetur extra Astrologicas privatorum opiniones; quas sanè, cum in seculo illo, Mathematicorum, id est, heic Astrologorum, artes (ut scimus ex Suetonio & Tacito) toties Romæ tanto in pretio essent, totiesque damnatæ pulsæque recurrerent, non est quod dubitemus, plurimum apud vulgus, ut fieri amat, invaluisse. Et Festos Saturni dies, quotquot omninò fuerint, in Decembri simul locatos esse, nescii non sunt, qui nondum ære lavantur.

Cap. XVIII.

Ostenditur quæ capite decimo sexto è Tertulliano, Lampridio, Seneca, *de* die Saturni, Sabbatis *ac* die Septimo *afferuntur, non omnino probare* cultum diei Septimi Romanis veteribus ex instituto *seu* publicè *receptum.* Festa Romanorum *quotannis* stativa *ne* Pentecostes *numerum, juxta* Tertullianum, *implesse.* Calendariis *aliquot, velut* ex More Romanorum veteri, Dierum Hebdomadas, *pro* Ogdoadibus, *summa cum oscitantia adponi.*

Sequuntur in Capitis superiùs decimi sexti Objectionibus, loci illi Tertulliani bini insignes. Alter ex Apologetico; ex libro adversus Nationes alter, cum virorum doctorum aliquot in eos animadversionibus; quibus apud gentiles veteres Septi-

mi diei seu Sabbati Hebdomadici observationem in usu fuisse asseritur. Certè si id de Septimi, id est, Saturni, diei otio simplici, velut ejus qui minus aptus rebus gerendis erat, non religionis, sed disciplinæ Astrologicæ causâ (ut jam antè dictum est) sumatur, idque non de instituto aliquo moribusve publicè receptis, sed de superstitione privatorum, nec fortè paucorum, qui disciplinæ ejusmodi indulgentiores fuerint; consonum erit eis, quæ capite superiori tradita sunt de operis itinerisque eo die apud veteres abstinentia, eo quòd inauspicatum atque velut atrum haberent. At sic, Cultûs sacri, de quo quæritur nihil inesse dicit Tertullianus. Certè nec de Gentilibus generatim, aut de Gente aliqua, Populo, Civitate, aut instituto publico loquitur ille. *Secundo loco ab eis sumus*, inquit, *qui Diem Saturni otio & victui decernunt.* Ab eis qui ex disciplina sibi recepta id faciunt. Qui cum Gentiles etiam sint ipsi, non est quod Solis diei lætitiam magis nobis Christianis objiciatis, quàm ipsis pariter Saturni diei otium. At utroque in loco exorbitare ipsos ait; altero, à Judaicis moribus, quos ignorabant; altero, à suis ad alienas religiones. Nonne igitur etiam religionis seu cultûs causâ, otium ac victum fuisse innuit diei illius? quemadmodum & alia observata, quæ ibi memorat, ex ritu Judaico sacro. Certè vix diffitendum. Et sanè Superstitio illa, in dierum observatione, Astrologica, bene satis apud veteres illos pro Religione, sensu vulgari, intelligi potest. Cognatissimæ planè sunt. Et superiori capite monuimus, etiam dies Atros, Religiosos & sacros, sed notione peculiari, dici solitos. Sed detur, voluisse Tertullianum etiam Judaica Sabbata ipsos, de quibus loquitur, voluisse quà Judaica, religione imitari. Certè ita hoc tantùm sequitur, fuisse, qui etiam ex Judaicis ritibus sibi aliquos, atque in illis hunc de Sabbato sumpsissent; sed perperàm interea hunc observassent à Judaico more exorbitantes, quia nec eo more, quem ignorabant, otiabantur; à suis item religionibus exorbitantes, quoniam otium ejusmodi ac observatio qualiscunque Hebdomadica sacris eorum erat planè aliena. Quod quidem negare planè ipsum, observationem ejusmodi aliquam ex ritu fuisse Gentilium, aut in eorum sacris (quorum ipse inter Patres Latinos, ut Clemens inter Græcos, callentissimus erat) repertam, satis interea etiam evincit. Et credibile

sanè

sanè est, Romæ, ubi indultu Principum, sacra Judæis ipsis ibi perquam numerosis Proselytisque Justitiæ adeò permissa fuerint, non defuisse ex Paganis, qui tametsi in ritus eorum ut Proselyti non transissent, ritus nihilominùs eorum, uti & aliorum ejusmodi ibi degentium, subinde ita imitarentur, ut moribus suis, maximè eis qui cognatiores fuêre, illos commiscerent, ac Judaicam etiam Religionem ipsam venerarentur ac metuerent; utcunque ei nomina sua ritè non darent. Horum ex genere haud forsan iniquum existimare fuisse Aureliam Soteriam, de qua marmor hoc vetus, quod Polæ in Istria visitur; saltem pridem [x] visebatur.

[x] *Apud Ianum Gruterum in Thes. p. 721. num. 11.*

AVR. SOTER. ET
AVR. STEPHANUS
AVR. SOTERIAE
MATRI PIENTISS.
RELIGIONI JUD-
AICAE METUENTI
F

Sive quadratarii sive exscriptoris incuriâ *Religioni* legitur pro *Religionis.* Et scimus quidem, *metuentem Sabbata & metuentem Ius Iudaicum* pro ipso Judæo seu Proselyto Justitiæ sumi Juvenali [y]. Sed & aliàs Judaicam religionem ritusque quosdam affectantes, nec tamen Proselytos factos, Romæ seculis illis egisse, cum res ipsa suadet, tum elicere licet ex illo Senecæ de seipso; *Quæris, quomodo desierim? in Tiberii Cæsaris principatum juventa Tempus inciderat. Alienigenarum sacra movebantur. Sed inter argumenta superstitionis ponebatur quorundam animalium abstinentia.* Quod de seipso, velut Judaicam religionem, non Christianam affectare viso, rectè probat Joannes Rualdus [z] adversus Martinum del Rio [a]. Ad locum autem Tertulliani posteriorem, seu qui in opere ad Nationes habetur, annotavit quædam V. C. Samuel Petitus, quæ huc transferre non pigebit. *Integrum,* inquit ille in commentariis [b] ad leges Atticas, *locum descripsimus, ut emendemus. Primo enim ista,* qui etiam in laterculum Septem dierum Solem recepistis, *omninò sunt corrupta. Quanquam enim agatur de Hebdomadis*

[y] *Satyr. 14.*

[z] *In vita Plutarchi cap. 9. & vide Lips. in Tacit. Annal. 2. n. 173.*

[a] *In vita Senecæ cap. 12.*

[b] *Tit. 1. pag. 4*

madis observatione paulò ante hac tempora usurpari cœpta à Romanis, cujus dies denominationem à Planetis acceperunt, immediatè sequitur, & ex diebus ipsorum prælegistis &c. *Satis indicant τὸ* dierum, *ad quod refertur τὸ* ipsorum *non esse sanum. Itaque rescribo,* qui etiam in Laterculum Deorum Solem recepistis. *Nam à septem Planetis, quos in Diis censuèrunt Ethnici, dies Hebdomadis nomina invenerunt. Addit deinde Tertullianus quibusdam Hebdomadis diebus Romanos otium & prandium curasse, quibusdam totis jejunasse, quibusdam ad nonum tantùm, quod imitatione Iudaeorum proculdubiò usurpabant. Hinc addit Afer noster;* Quod quidem facitis exorbitantes, & ipsi à vestris ad alienas religiones. *Nomine* alienarum religionum, *intelligit* Judaicam; *sed verba in mendo cubant, quanquam id non primo venæ tactu deprehendas. Sed morbi arguunt hæc Tertulliani verba ex Apologetici cap.* XVI. Æque si diem Solis Lætitiæ indulgemus, aliâ longè ratione quàm religione Solis, secundo loco ab eis sumus, qui diem Saturni otio & victui decernunt: exorbitantes & ipsi à Judaico more, quem ignorant. *Nam optimè dixit Tertullianus, Ethnicos exorbitâsse à Iudaicis moribus, quos tamen usurpare videbantur, idque verissimum est. Neque enim veri Dei religione ista observabant, sed pravâ Judaeos imitandi affectatione, cum tamen mores illorum, eorumque causas ignorarent; quemadmodum Christiani Die Solis lætitiæ indulgebant aliâ certè longè ratione, quàm religione ulla Solis; atque ita Ethnici exorbitant à suis moribus, ut & etiam ab alienis, quos tamen admittebant, quia alia religione tacti, quàm ii, à quibus acceperant, mores istos usurpabant. Rescribo igitur:* exorbitantes & ipsi à vestris, ab alienis, religione. *Exorbitant enim, ut jam diximus, à suis ritibus ad alienos, Iudaicos nempe, rursumque à Iudaicis moribus exorbitabant religione, quia Judæi Saturni diem lætitiæ indulgebant longè aliâ quàm Ethnici religione, quia isti hæc in honorem usurpabant.* Sic ille. Sed quod ait in honorem Saturni, admittere nequeo. Nam dies celebrati in honorem Saturni festi erant; uti Saturnalia in Decembri. Quicquid Saturni erat in diei Hebdomadici hujus observatione, diem faciebat atrum, inauspicatum, non omninò Festum. Quicquid autem Festi inerat, ex Judæorum ortum est imitatione, quà Judaicæ religionis metuentes ali-

tes aliqui, ut dictum est, subinde trahebantur. De Hebdomadibus autem dierumque nominibus, quale illud Saturni apud Tertullianum, plura mox. Ne vero scrupulus dubitandi maneat de ejusdem mente in locis illis, quos jam tractavimus, ipse alibi, ni fallor, luculentissimus est sui interpres. Christianos nascentis Ecclesiæ exagitat, qui Ethnicorum Festis interesse ac celebrationis participes esse solebant; veluti Saturnalibus, Brumalibus, Matronalibus. Et demum, *O melior Fides*, inquit [c], *Nationum in suam sectam, quæ nullam solennitatem Christianorum sibi vindicat! Non Dominicum diem, non Pentecostem, etiamsi nossent, nobiscum communicassent. Timerent enim, ne Christiani viderentur. Nos, ne Ethnici pronuntiemur, non veremur. Si quid carni indulgendum est, & habes non dicam tuos dies tantum; sed & plures* (legunt aliqui, *non dicam suos dies &c.* Id est, Ethnicorum; sed editio Rigaltiana, *non tamen dies tantum, sed & plures.*) *Nam Ethnicis semel annuus dies quisque Festus est. Tibi octavo quoque die* (Rigaltiana, *Tibi octavus quisque dies.*) *Excerpe singulas solennitates Nationum, & ordinem texe* (Rigaltiana, *in ordinem exsere*) *Pentecosten implere non poterunt.* Christiano Festa Paganica frequentanti inquit, si ita genio indulgeas, ut dies Festos numerosiores cupias, cur eo nomine ad Ethnicorum solennia sic confugis? In Christianismo dies Festos jam habes multò plures, quam in Paganismo. Pagani enim Festa habent tantummodò annua, semel quotannis, nec minori temporis spatio recurrentia. Christiani vero seu sodalitium illud, cujus tu pars es, octavo quosibet die Festum celebrant, id est, die primo cujuslibet Hebdomadis (qua ratione tam octavus, quàm Septimus dies ille veteribus habitus, supra [d] monitum est.) Atque ita etiam quinquaginta duos dies Festos quotannis iteratos habes. Sed & si Festa universa annua Ethnicorum in ordinem texas; numerum Festorum quinquagenarium implere non potes; nequidem illum, qui tibi continenter celebrandus. Scilicet Pentecosten; quo nomine veteres Christiani non solum ipsum diem à Paschate quinquagesimum, sed cunctos simul dies, qui intercedunt, seu *contextas quinquaginta diebus ferias*, ut S. Hieronymi [e] verbis utar, nuncupantes, intervallum illud integrum, ut Festum continuum

[c] De Idololatria, cap. 14.

[d] Cap. 15.

[e] Epist. 28. ad Lucinium.

uni seu jugem & continuatam Festivitatem celebrabant. D. Ambrosius f; *Instar Dominicæ tota quinquaginta dierum curricula celebrantur, & omnes isti dies velut Dominici deputantur.* Alii g tantundem non raro. Ethnicorum Festa annua universa nec dies tuos Dominicos, nec quidem unicam hanc continuam, qua quotannis frueris, Festivitatem numero æquant. Sic Christiano Festa Ethnicorum sectanti, pater ille. Quisquamne igitur autumare potest voluisse omnino Tertullianum die Septimo recurrente Festum aliquot Ethnicis ex civili aliquo seu publico instituto celebratum? cum & omnia eorum Festa Annua esse dicat, adeoque nulla Hebdomadica, neque ea numerum quinquagenarium implesse. De Ethnicis Romanis proculdubio loquitur. Id inde satis liquet, quòd adversus Christianos Romanorum Festa celebrantes agit. De feriis item Stativis, non de Conceptivis aut Imperativis; quæ incertæ fuere. Et certè si Stativas ferias in Calendario Romano, quod supra exhibemus, minio notatas, enumeres, quinquaginta non reperies. Sed ea de re vide, si placet, præter Ovidii Fastos & Ausonii h Ferias Romanas, eos qui è veterum libris Calendarium illud sive auxerunt, sive commentariis illustrarunt; maximè Sibrandum Siccamam i, Lylium Gyraldum k, Carolum Neapolim l, Thomam Demsterum m, Dionysium Petavium n, ut alios, qui de Festis Romanorum fusiùs egerunt, velut Rodulphum Hospinianum, Michaelem Beutherum & id genus reliquos, prætermittam. Quod vero ex Lampridio affertur de Alexandri Severi ascensu in Capitolium Septimo quoque (nam sic intelligendum) die, cum in Urbe esset; dubitandum non videtur, quin id spectarit ad animum ejus, sive in Judaismum, sive in Christianismum propensiorem, adeòque sive ad Dei, sive Judæorum, sive Christianorum Hebdomadici singularem cultum. Nam statim sequitur apud Lampridium. *Christo templum facere voluit, eumque inter Deos recipere.* Et antè; *quodam tempore Festo, ut solent, Antiochenses, Ægyptii, Alexandrini, lacessiverunt eum conviciolis, Syrum Archisynagogum eum vocantes & Archieream.* Velut ritibus Judaicis utentem. In Diis etiam, id est, in Larario sui nominibus, Abrahamum eum ac Christum habuisse scribit idem Lampridius. Ita morem ejus

f Sermone de Temp. 60. & Dist. 76. c. 8.
g Epiphan. in compendio de Doctr. Catholica. Autor Quæst. & Resp. Iustino tribut. 115, &c.
h In Eclogario.
i In Fastorũ Kalendario.
k Lib. de Annis & Mensibus.
l Ad Ovidii Fastos.
m In Paralipom. ad I. Rossin. lib. 4. cap. 4.
n In Uranologio pag. 102.

Septimo die in Capitolium ascendendi non omninò refert illе, perinde ac si ex publico aliquo ac veteri Romanis instituto mos ille manasset. Quod de Lucernis in Sabbatis accensis ex Seneca citatur, ad Judæorum plane ritus spectasse fatendum est. Apud eos enim patrifamilias cuilibet ex instituto veteri mos erat, uti hodieque o, vesperâ Sabbati sub crepusculum, Lucernas nocti imminenti accendere. Nec quisquam sive vir, sive fœmina familiæ præerat, cui non incubuit officium p, לחיות בבתיהן נר דולק בשבת אפילו אין לו מה יאכל שואל על הפתחים ולוקח שמן ומדליק את הנר שזה בכלל עונג שבת *Lucerna accendenda in ædibus suis in Sabbato. Quin tametsi deesset, quod comederet*, id est, si pauperrimus esset, *ostiatim mendicandum erat, ut oleum sibi ad hanc rem compararet. Quoniam pars hæc erat lautitiæ Sabbaticæ.* Atque hinc est, quod Arnoldus Albertinus q, *quærò*, inquit, *si quis descendens de gente Judæorum solennizaverit vesperam sextæ feriæ, incendens Luminaria, domum mundando & abstinendo ab opere servili; non tamen observaverit Sabbatum operando in eo, an iste dicatur ceremonias legis Moysi observare, adeò quod de crimine Hæresis & Apostasiæ accusari possit.* Atque quæstionem hanc ait frequenter accidere, & de luminum accensione hac pluribus disputat. Etiam tum ex jam antè citatis è Tertulliano, tum è Josepho r scimus, accensionem lucernarum Judaicam s nonnullos, necdum Judæos seu Proselytos, imitatos. At interea, ex aliquorum sive Judaicam religionem, ut diximus, metuentium seu affectantium, sive eorum, quibus ritus exteri adeo subinde grati fuere, more ejusmodi, à Judaica etiam ratione, ut dixit Tertullianus, exorbitante, Sabbata Judaica à Romanis, velut ex instituto publico celebrata esse, asserere; rationi nemo non videt plane dissonum. Quin sane Senecam de Judæis ipsis, qui Romæ tunc numerosi, tantùm locutum esse, non iniquum est ut existimemus. Ita nullo modo publicus Sabbati apud Romanos ipsos ex eo cultus probatur. Quod verò tandem attinet ad Calendarium illud, Julii Cæsaris dictum, quod Hebdomades dierum sibi aptatas habet; Certo certius est ex marmore aliquo veteris Romæ descriptum id non fuisse. Quisnam enim in illius seculi aliquo marmore,

o *Leo Modena nella Historia de Gli riti Hebraici part. 3. c. 1. §. 13.*

p *Misna & Gemara Tit.* Sabbath *c. 2. Maimonides eod tit, cap. 5.*

q *de agnoscendis Assertionibus Catholicis & Hæreticis. Quæst. 32.*

r *Advers. Apion. lib. 2.*

s *Videsis, Io. Filesacum, Selectorum lib. 2. cap. d, Ceremoniis §. 10.*

aut figuras numerorum Barbaricas, aut Planetarum & Signorum characteres unquam vidit? Scimus figuras illas Barbaricas ex Arabicis non ita dissimilibus fieri, ac primo ante annos quingentos aut circiter ab Arabibus ipsis Mauritaniensibus, ac Hispaniensibus, cum artibus liberalibus Christianos imbuerent, esse communicatas. Et manifestum quidem est, Calendarium illud, prout à viris doctis rem, quam tractamus, negligentiùs curantibus exhibetur, à Christianis sub seculum quartum aut quintum à Christo, aut citrà, compositum, adeoque Hebdomadem in eo, pro more Christiano, Ogdoadis locum inde supplesse. Rectè Josephus Scaliger[t]; *Post tempora Theodosii, imò à temporibus Dionysii exigui Kalendaria Romana in Hebdomadas tributa, & cyclus Lunæ in margine appositus, quem aureum numerum vocamus, exemplo Kalendarii Alexandrini. Antea nondum Kalendariis Iulianis annotabatur numerus aureus. Nam plane inventum est Christianorum post consessum Nicenum. Vt satis mirari non possim doctos viros, qui asseverant etiam epactas à Iulio in Kalendario suo impressas. Diceret eos cum Sosigene in consilium à Dictatore adhibitos.* Eâdem item de re Dionysius Petavius[u]; *Minimè dubito, quin falso Kalendarium istud Iulium Cæsarem, vel Augustum authorem præferat, ac tantam originis suæ vetustatem ementiatur. Nam est longè recentioris inventi & instituti: prorsus ut à Christianis concinnatum appareat. Cujus rei complura sunt argumenta. Sed illa maximè, quod Circulus Heptazoni veteribus Romanis ignotus sit* (publicò scilicet temporis calculo non receptus, aliter nec verum est, ut mox ostendemus) *nec ab aliis quàm à Christianis secundum Iudæos usurpari solitus. In illo vero Calendario Dominicales literæ septem feriarum orbem circumagunt. Quod aureorum numerorum usus in Calendariis sub ipsum Nicænum Concilium introductus fuerit, ut libro* II *declaravimus. Quod parùm Latinè multa in Gaurici Calendario concepta sint. Hæc enim scilicet Augusti seculum redolent?* Oriri chronicè, heliacè, cosmicè, medietas Veris & *alia compluria, recentioris seculi barbarie digna. Postremo quod in sex duntaxat primis mensibus Festa & Sidera ortus occasusque notantur. Hinc enim evidens est, ex Ovidianis Fastis Calendarium istud esse descriptum.*

Et quis

[t] De Emendat. Temp. l. 4. pag. 219.

[u] De Doctrina Temporũ lib. 6. cap. 12.

Et quæ obiter in Calendariis aliis, velut ex Romæ veteris consuetudine, habentur dierum Hebdomades appositæ, ex incuria pariter, atque oscitantiâ summâ scriptorum ortæ sunt, vetustati ipsi planè refragantes, quod ex eis, quæ supra disseruntur, fit satis manifestum. Interdum autem tam Ogdoas, quàm Hebdomas à Christianis apponitur, ut in Calendario illo Constantini Magni dicto, quod è Bibliotheca Joannis Georgi Hervvartii primò ante annos aliquot in lucem seorsim emissum, nuperque Dionysii Petavii Uranologio insertum.

Cap. XIX.

Flavii Josephi verborum de Hebdomadis more (*quà* ad Gentes universas eum pervenisse *ait*) *Explicatio initur. Cujus gratiâ quædam præmittuntur. Primò* Dierum per Hebdomadas distributio, & Planetarum nominum adjectio, *ejusq;* Vetustas.

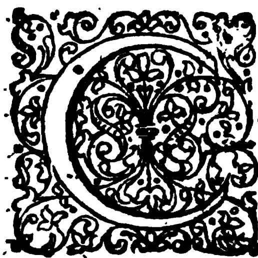

Um igitur verba illa Flavii Josephi, τὸ ἔθος τῆς ἑβδομάδος ἣν ἀργοῦμεν ἡμεῖς, *Consvetudinem* seu *morem Hebdomadis, quam vacatione operum celebramus nos,* seu *qua nos otiamur*, ad alias gentes civitatesque universas pervenisse, de diei Septimi cultu seu Sabbati Hebdomadici Festo, ex instituto aliquo Civili seu publico recepto, non sit sumendum, (quod in superioribus fusè demonstratum est,) restat, ut expendamus, quinam eorum verborum fuerit sensus & vis. Ego sanè sic statuendum duxi. Nemo non videt ex jam superiùs dictis Triplicem Hebdomadis seu diei Septimi circumacti rationem & haberi posse, atque etiam habitam. Primam, quà septimus, ut festus seu Sabbatum, aliterve seorsim ex religione recepta, atque instituto publico colitur; Secundam, quà in Fastos, Calendaria, ac publicas Temporum, citra Sacra, rationes admittitur; Tertiam, quà septem dierum sive apud Mathematicos eorumque in rebus gerendis sequaces, sive apud alios sic qualitercunque (sed

citra institutum civile aut publicum) numerantes, periodum die proximo semper instaurandam tantùm finit. Quolibet pariter modo Hebdomas dicitur dierum Septem postremus, & cuilibet ritè tribui potest vocamen illud τὸ ἔθος τῆς ἑβδομάδος *Consuetudo, usus* aut *mos Hebdomadis* seu diei Septimi recurrentis ac Systema finientis. Jam verò Tertio modo usus erat Hebdomadis passim inter Gentes Josepho cognitas auditasve omnes seu plerasque, fortè & alias, isque tunc vetustus; etiam & Secundo, ut videtur, apud gentes saltem aliquot alias, præter Judæos, Orientales, tametsi nec Græcis, nec Romanis admissus. Modo verò Primo nullibi Josephi seculo, præter Judæos, saltem si nascentem, tum Ecclesiam Christianam excipias. Usus scilicet tum dies per septenarios distribuendi, tum Planetarum, ut hodieque, nominibus signandi juxta modum Tertium, passim invaluerat; ita ut septimo præesset Saturnus, ut Sol primo. Sensus igitur, opinor, est; Usus seu Consuetudo diei Septimi velut termini redeuntis dierum periodi, nulla in Civitate, in Gente nulla sive Græca, sive Barbara (quale dici solet de plerisque) non reperitur; quin & ejusdem ipsius diei ἣν ἀργοῦμεν ἡμεῖς *qua otiamur*, seu *quam otio celebramus nos*. Nam in dinumeratione itidem is apud gentes alias est periodi terminus; uti nobis non solum laborum terminus, sed & Festus. Adeò ut eo in loco, τὸ ἔθος *usus* seu *mos* non ad celebrationem Sabbaticam seu Festivitatem aliquam, quæ Judæis ita singularis fuit, sed ad periodi similis eodem ipso in die desinentis observationem aliquam Mathematicam ac subinde Chronologicam, gentium ceterarum communem, spectet, & tale quid tantùm interim innuatur, quale Philo, Judæus alter, de Sabbato simul atque numeri septenarii dignitate plurima congerens, tandem subdit x, Τιμᾶται δὲ καὶ παρὰ τοῖς δοκιμωτάτοις Ἑλλήνων καὶ Βαρβάρων οἳ τὴν Μαθηματικὴν ἐπιστήμην διαπονοῦσιν, *in honore etiam habetur apud illustriores tàm Græcorum, quàm Barbarorum, qui disciplinis versantur Mathematicis*, De numero septenario, non de Sabbato, manifestum est eum loqui. Ut verò Sententiæ hujus ratio rectiùs capiatur, Sex sunt inprimis animadvertenda. I. Dierum apud alias gentes per Septimanas distributionis qualiscunque Vetustas & Origo. II Planetarum septem nominum Hebdomadi adjectionis, eorumque in orbem sic redeuntium Observationis qualis-

x *Lib.* περὶ κοσμοποιίας.

qualiscunque itidem Vetustas. III. Planetarum in orbe illo seu Periodo septenaria Ordo singularis, uti & Dierum. IV. Ordinis ejusdem Ratio. V. Usus hujus Ordinis, & undenam in vulgus Observatio ejusdem ita olim disseminata. VI. Scopus Josephi in verbis illis, unde mens ejus ac sententia, quam amplectimur, clariùs elucescat. Quod ad Primum attinet; Quanquam ex Græcorum ac Romanorum veterum institutis publicis seu disciplina civili, Hebdomadicam temporis rationem neutiquam adhibitam comperimus, (quod ex superiùs ostensis satis dignoscitur,) attamen autores sunt non ita contemnendi, qui etiam ab ipsis seculis primis Hebdomadum in dierum periodis Usum petant, atque eum apud antiquissimos temporum artifices putatoresque receptum, per alias præter Judæos, seculis vetustissimis, Gentes sic velint inde propagatum, ut nullibi fermè incognitus planè esset. Hùc inprimis spectat, quod capite superiùs undecimo legitur ex *Sepher Cozri* de septenaria dierum periodo ab Ada incœpta & in posteros propagatâ. Ex Georgii item Syncelli Chronologia MS. in Regis Galliarum bibliotheca observatur, *priusquam ratio computandi per menses & annos ab Astrologis inventa fuisset, veteres illos patres spatia distinxisse tantùm καθ' Ἑβδομάδας*, ut ex Claudii Salmasii indicatione citat Andræas Rivetus y. Certè in annalibus Michaelis Glycæ legitur (interprete Joanne Leunclavio) *Georgius tradit Sethum primum invenisse literas Hebraas, signa Cœlestia, conversiones annorum, Menses, Septimanas.* Neque Georgius hic alius est à Syncello illo, quem sæpius citat Glycas. Sed quicquid de Setho dicendum, vetustissimum intereà esse, atque ab intima antiquitate petendum Hebdomadis in Temporum ratione usum, scriptores superiorum seculorum existimasse videmus. Et Joannes Philoponus, ἐκεῖνο γε μὴν, inquit z, συμπεφώνηται πᾶσιν ἀνθρώποις ἑπτὰ μόνας εἶναι ἡμέρας αἵτινες εἰς ἑαυτὰς ἀνακυκλούμεναι τὸν ὅλον ποιοῦσι χρόνον, *In illud certè omnes homines consentiunt, Septem solos esse dies, qui in seipsos revoluti totum tempus constituunt.* Quibus dein subjungit, τίνα ἂν τούτου λόγον ἔστιν εἰπεῖν ἕτερον ἢ μόνον ὃν εἴρηκε Μωϋσῆς; *hujus rei quam certè aliam rationem dare possumus præter illam solam, quam Moses assignavit?* Nempè in Creationis historia numero Septenario signata. Quod verò ait, omnes homines consensisse; sumendum est, ut id genus locutiones

y *Dissert. de Sabbato, c. 5.*

z *De Mundi creatione, l. 7. cap. 14.*

ctiones aliæ, pro quamplurimis, idque tàm Gentilibus, quàm Judæis aut Christianis. Floruit enim Philoponus ille, quem & Joannem Grammaticum appellitant, scriptor scilicet in Aristotelem celeberrimus, sub annum [a] Christi DC, quo tempore gentes complures quidem Græcis Romanisque satis notæ fuêre, quæ Paganismum nondum exuerant, adeoque nec è Christianismo, nec è Judaismo (nam Mahumedismi natales Philopono coævi fuêre) sed ex antiquissima Creationis historia per genus humanum diffusâ, utcunque sive interpolatâ, ut fit, sive oblivione inobscurata, Hebdomadum morem aliquem, tametsi non sacrum, acceperant. Sic vult Philoponus. Et Theophilus Patriarcha Antiochenus; *Præterea,* inquit [b], *de die Septimo, qui inter omnes mortales celebris est, magna apud plerosque ignorantia est. Hic enim dies, qui ab Ebræis Sabbatum vocatur, Græcè, si quis nomen interpretetur* (quâ de re suprà diximus) *Septimus dicitur. Hoc nomine mortales omnes diem istum appellant. At nominis causam nesciunt plerique.* Certè perinsigne heic habetur de cycli dierum Septenarii apud Gentiles usu aliquo, etiam universos, id est, notiores seu plerosque, testimonium, idque de seculis vetustissimis. Saltem, si opus illud Theophili hujus esse genuinum cum viris aliquot doctissimis admittas. Neque enim aliter loquitur, atque de re diù antè per Gentes diffusa. Et seculum ejus est Josepho omninò proximum. Adstipulantur heic è recentioribus [c], viri clarissimi, Theologi aliique quotquot etiam à primis seculis per Gentem humanam, sacram diei Septimi observationem volunt disseminatam. Quam autem Sacram fuisse illi volunt, si in Astrologicam aut Chronologicam tantum observationem, ut debent, mutant, id ipsum, quod voluêre veteres, satis enuntiant. Sed & ad hanc rem plura habentur in eis, quæ statim de Planetarum nominibus Hebdomadi inditis sequuntur. Planetarum Septem nominum diebus Hebdomadis Adjectio ejusque Observatio (de qua proximè juxta institutum est heic videndum) ex intima etiam petitur antiquitate. Id est, ex veterrima Astrologorum disciplina, non ex civili seu publico aliquo instituto; dum scilicet de seculis illis priscis loquimur. In scriptoribus seculis aliquot Josepho recentioribus manifesta quidem occurrunt Adjectionis hujus testimonia

[a] *Niceph. Callist. l. 18. c. 47. & ipse Philoponus in Comm. ad lib. 4. Physicorum.*

[b] *Lib. 2. ad Autolycum.*

[c] *Vide Andream Rivetum Dissert. de Sabbato, cap. 5. Guil. Postellum de Orig. Etruria pag. 108. Philipp. Cluverium in Germania Antiqua, lib. 1. cap. 33. alios, qui de Sabbato scripsere.*

monia, velut rei cujus tunc origo in Gentilismo veteri agnita. S. Augustinus ad titulum illum Psalmi XCIII *Psalmus ipsi David in quarta Sabbati* (qui reperitur quidem in vulgata, atque in editionibus aliquot Hellenisticis) *Quarta Sabbatorum*, inquit, *quarta feria, qui Mercurii dies dicitur à Paganis, & à multis Christianis.* S. item Hieronymus [d], *una Sabbati dies Dominica intelligenda est; quia omnis Hebdomada in Sabbatum, & in primam & secundam & tertiam & quartam & quintam & sextam Sabbati dividitur, quam Ethnici idolorum & elementorum nominibus appellant.* Alia sub horum ævum, id est, sub trecentos à Josepho annos obvia sunt, è quibus Planetarum septem nomina tunc è Gentilismo veteri indita scimus; veluti Rescripta aliquod [e] Valentiniani, Theodosii & Arcadii AAA, Ausonii ea de re carmen [f], uti & Theonis [g], Sozomeni [h] historia de Constantino, Petri Alexandrini Isagoge Apotelesmatica, alia [i]. Ceterum, ut res manifestior fiat, ab hisce ascendamus per scriptores aliquot, qui etiam ultra Josephum sursùm excurrunt. Nam & hæc cum eis, quæ sic vetustiora sunt rite commissa, liquidum facient, Planetariam dierum denominationem, idque in Paganismo, fuisse Josepho multum antiquiorem. Constantini Magni de Die Solis habetur [k] rescriptum; *sicut indignissimum videbatur, diem Solis* (inseritur ibi, in Guilielmi Monachi Malmesburiensis, quæ habeo MS. Excerptis è codice Theodosiano, *quem Dominicum dicimus*) *venerationis sua* (ex MS. corrige *veneratione sui*) *celebrem altercantibus jurgiis & noxiis partium contentionibus occupari, ita gratum ac jucundum est eo die, qua sunt maxime votiva, compleri.* Atque ea de re luculenter etiam historiæ [l] Ecclesiasticæ. Constantino autem vetustior Dio Cassius sub annum à Josepho centesimum quadragesimum floruit. Is τὸ δὲ δὴ, inquit [m], ἐς τοὺς ἀστέρας τοὺς ἑπτὰ τοὺς πλανήτας ὠνομασμένους, τὰς ἡμέρας ἀνακεῖσθαι, κατέστη μὲν ὑπὸ Αἰγυπτίων, πάρεστι δὲ καὶ ἐπὶ πάντας ἀνθρώπους, οὐ πάλαι ποτὲ, ὡς λόγῳ εἰπεῖν ἀρξάμενον. οἱ γοῦν ἀρχαῖοι Ἕλληνες οὐδαμῇ αὐτὸ, ὅσα γε ἐμὲ εἰδέναι, ἠπίσταντο. *Quod verò Septem stellis, qui Planetæ vocantur, dies assignari receptum est, inventum quidem putatur Aegyptiorum. Sed in omnes tamen homines, haud ita pridem, ut sic dixerim, vulgari cæptum. Certè*

[d] Epist. 150. ad Algasiam quæst. 4.
[e] Lib. 7. C. tit. de Feriis & C. Theodos. tit. eod. lib. 2.
[f] In Eclogario.
[g] Antholog. l. 1. cap. 91.
[h] Hist. Eccles. lib. 1. cap. 8.
[i] Vide. Barnab. Brisson. ad l. Dominico C. Th. tit. de spectaculis.
[k] Lib. 1. C. Theod. lib. 2. tit. 8. & vide C. Iustin. tit. de Feriis. 3.
[l] Euseb. de vita Constantini lib. 4. c. 18 Sozomen. lib. 1. cap. 8. Nicephor Callist. l. 7. c. 46. Baron. Annal. tô. 3. ann. Chr. 321.
[m] Hist. 37. & Xiphilin. in Pompeio. Et videsis Angel. Politian. Miscellan. Cent. 1. cap. 8.

Græci veteres (quantum equidem scio) nullo prorsus eam rem pacto cognitam habuēre. Sed ea de re vide, quæ mox dicentur. Et quidem de tempore suo expressim heic Dio, καὶ πάνυ νῦν τοῖς τε ἄλλοις ἅπασι καὶ αὐτοῖς τοῖς Ῥωμαίοις ἐπιχωριάζει καὶ ἤδη καὶ τοῦτο σφίσι πάτριον τρόπον τινὰ ἐστι *& nunc ubique ferè apud omnes alios, etiam & ipsos Romanos in usu est, & velut mos ipsis patrius habetur.* Quod sine vetusta tunc origine factum intelligere nequis. Morem dicit velut patrium; quia ita inter Mathematicos, id est, Astrologos, & qui eorum disciplinæ sequaces fuēre numerosissimi alios, non omninò intereà ex instituto civili sive Romanis sive Græcis tunc receptus, ut & supra ostensum est. Quod heic semper animo recolendum. Dione antiquior circa annos quadraginta Clemens Alexandrinus, de quarta & sexta feria verba faciens ἐπιφημίζονται, inquit [n], ἡ μὲν Ἑρμοῦ, ἡ δὲ Ἀφροδίτης *Nuncupatur quidem hæc Veneris, illa Mercurii.* Atque huic coævus Tertullianus Afer, diem Solis & Saturni disertè memorat locis capite supra decimo sexto, ex Apologetico ejus & opere adversus Nationes adductis. Egregii sane testes, in Occidente aliter, aliter in Oriente, moris hujus, ut in Paganismo passim, modo, quo diximus, usitati. Hisce antiquior Justinus Martyr, qui Josepho sexaginta aut circiter annis tantùm recentiùs scripsit, Solis itidem Diem & τὴν Κρονικὴν id est *Saturniam* verbis memorat [o] expressis. τὴν δὲ τοῦ ἡλίου ἡμέραν, inquit, κοινῇ πάντες τὴν συνέλευσιν ποιούμεθα *Die Solis communiter omnes convenimus.* Et τῇ πρὸ τῆς Κρονικῆς ἐσταύρωσαν αὐτὸν *Pridie Saturni diei in Crucem actus est* Jesus Christus. Si nupera tunc fuisset denominatio illa Planetaria, velut è Gentilium Theologia & artibus pridem nata, proculdubio eâ uti noluisset Pater ille adeò familiariter. Illustres, dum ad Josephi tempora ascendimus, sequuntur bini illi, Plutarchus & Tacitus, Græcus alter, alter Romanus; ejusdem cum Josepho seculi, etiam satis coætanei. Disquisitionem inierat Plutarchus, undenam evenerit, Planetarum nomina diebus Hebdamadis sic esse assignata. Titulus ejusdem hactenus visitur in Sympofiacorum [p] editione Aldina, aliisque aliquot. Nam in recentioribus, nescio, quare cum nonnullis aliis prætermittitur. Verba sunt, διὰ τί τὰς ὁμωνύμους τοῖς πλάνησιν ἡμέρας, οὐ κατὰ τὴν ἐκείνων τάξιν, ἀλλ' ἐνηλλαγ-

[n] Stromat. lib. 7.

[o] In Apologia. 2.

[p] Lib. 4. quæst. 7.

λαγμένως ἀριθμοῦσιν *Quamobrem dies Planetis cognomines, non juxta Planetarum ordinem, sed mutato ordine numerari soleant.* Ipsa disquisitio utinam minimè temporum injuriâ, cum aliis ejusdem operis, periisset. At cum eâ miscuerat Plutarchus scriptum περὶ ἥλων τάξεως *de clavorum ordine*. Id est, de clavis annalibus Idibus Septembris Romæ in ædium sacrarum pariete ad annos dinumerandos q pangi antiquitùs solitis. Ante scilicet annorum à consulum nominibus numerandorum morem. Anne Planetarum Clavorumque heic usum parilem habuit, aut non ita dissimilem vetustatem? Certè ex eo solùm, quod ipse tunc sub Josephi ævum rem, pro more suo vetera indagando, aggressus sit, non obscurè liquet, etiam Josephi ævo nomina illa diebus adhibita, maximè apud Græcos. Tacitus autem manifestò idem innuit, dum rationem Sabbati seu Septimi diei apud Judæos quietis, ex honore Saturno habito, juxta nonnullos ait deduci, *seu quod è Septem syderibus, quis mortales reguntur, altissimo orbe, & præcipuâ potentiâ Stella Saturni feratur; ac pleraque cœlestium vim suam, & cursum Septimos per numeros conficiant*, per Septimos scilicet tum in horis, tum in diebus numeros, juxta Astrologorum, qui tunc maximi habiti sunt, disciplinam. His conjungendus est Damis Assyrius, qui de rebus Apollonii Tyanei, cui socius erat, scribens tradidit, Jarcham Brachmanum Principem ei dedisse δακτυλίους ἑπτὰ τῶν ἑπτὰ ἐπωνύμους ἀστέρων, οὓς φορεῖν τὸν Ἀπολλώνιον κατ' ἕνα πρὸς τὰ ὀνόματα τῶν ἡμερῶν *Septem annulos septem stellis* (planè Planetis) *cognominos; eorumque singulos, secundum dierum nomina, Apollonium gestasse*. Sic ille Josepho coævus; ut legitur apud Philostratum r. Tibullus autem centum amplius annis Josepho est antiquior. Saturni diem disertè apud eum memorari antè s notatum est. Quin & Oracula defecisse diù ante Josephum creditur. At vero in vetusto Apollinis legitur ex Porphyrio apud Eusebium t.

q *Festus in* Clavus. & *videsis Iacob Durantium Var. Lect. 1. cap. 5.*

r *De vita Apollonii l. 3. cap. 13.*

s *Cap. 16.*

t *Præpar. Evangelic. l. 5. cap. 14. & habetur in Orac. Vet. c. 8*

> Κληΐζειν ἑρμῆν ἠδ' Ἠέλιον κατὰ ταῦτα
> Ἡμέρῃ Ἠελίου, μήνην δ' ὅτε τῆσδε παρείη
> Ἡμέρη, ἠδὲ Κρόνον ἠδ' ἑξείης Ἀφροδίτην.

Invoca Mercurium, & pariter Solem die Solis. Lunam itidem, cum aderit ejusdem dies, & simili modo Saturnum & Venerem. Atque

Hinc ait Iosephus Scaliger u, *demonstratur, quod vetustissima sit appellatio dierum à Planetis, etiam apud Græcos.* Ubi etiam adnotat, in oraculi explicationem, vulgus credidisse Planetas apparere die suo; nempe omni die Martis ipsum Planetam sui videndi potestatem facere. Et sic de reliquis. *Idque*, inquit, *planè Orpheus designavit in* Ἔργοις καὶ Ἡμέραις

Πρώτῃ μὲν ἐν πρώτῃ σελήνῃ φαίνεται Ἄρης,
Μήνη δ' ἐς τ' Ἄρεω ἐπιτέλλεται, ἴσχεο δ' ἔργων,

Nam. disertè intelligit, si Neomenia τῆς Σελήνης *inciderit in diem Martis, id est, feriam tertiam, abstinendum ab opere.* Ita scilicet Scaliger versus illos ex Orphei Ephemeridibus sumptos, & depravatè apud Joannem Tzetzem in animadversionibus Hesiodianis olim editos legit & explicat. Aliis ibi viris doctissimis πρώτῃ μὲν πρώτῃ ἐν &c legentibus. Sed quod ait Scaliger heic de vulgi opinione, Planetas die suo exoriri solitos, satis amplecti nequeo. Nec sane ibi mentionem fieri diei Martis, quà in orbe Hebdomadico locum habet. Hoc enim tantùm, ni fallor, significant versus illi; *Si die primo mensis apparet Mars, Sidus infaustum, & cum Marte Luna, operibus abstine.* Utcunque verò, ex Oraculis vetustissimis, atque etiam ex Orphicis (si conjecturæ Scaligerianæ fidem tribuere velis) denominationem dierum Planetariam habemus. Quin & Origo ejusdem à Scriptore veteri Græco nondum edito Zoroastris & Hystaspis Scholæ Chaldaicæ & Ægyptiacæ tribuitur. Οἱ τὴν Ζωροάστρου καὶ Ὑστάσπου Χαλδαῖοι καὶ Αἰγύπτιοι, ἀπ' ἀριθμοῦ τῶν πλανητῶν ἐν ἑβδομάδι τὰς ἡμέρας ἀνέλαβον. *Qui Zoroastris*, inquit x, *& Hystaspis sectam amplexi sunt*, seu *eorum sectatores Chaldæi & Ægyptii à numero Planetarum dies in Hebdomade repetebant.* Certè Zoroaster Magus nonnullis y est Abrahæ ipsi coætaneus; aliis z eum sexcentis annis ante Xerxis transitum collocantibus, id est, sub Ebræorum regni initia, etiam aliis a aliter atque aliter vetustiorem eum facientibus. Et Hystaspis, ut autoris ac Prophetæ Magique vetustissimi mentio apud Clementem b, Justinum c, alios. Darii Patrem eundem fuisse, vult Ammianus Marcellinus d. Hydaspen vocat Lactantius e, uti & alii tam de fluvio cognomine, quàm de viro loquentes.

u In Prolegom. ad lib. de Emendat. Temp.

x Citatur ab Andrea Riveto in Dissert. de Orig. Sabbati c.5.

y Eusebius in Chronico.

z Xanthus Lydius apud Laert. in proœmio. & Dan. Heinsius de Ios. Scalig. in Basilicia... pag.15.

a Videsis Plin. hist.30. cap.1.

b Stromat.5.

c Apolog.2.

d Histor. lib.23.

e lib.7. cap.15.

At

At multis intereà seculis doctrinam illam de planetaria dierum denominatione Fl. Josephum etiam sic antevertisse sequitur, quemadmodum insuper ex eis, quæ Oraculi versibus paulò heic ante è Porphyrio citatis continenter subjunguntur.

Κλήσεσιν ἀφθέγκτοις ἃς εὗρε Μάγων ὄχ' ἄριστος
Τῆς ἑπταφθόγγου βασιλεὺς ὃν πάντες ἴσασιν.

Invocationibus arcanis, quas invenit Magorum præstantissimus Septisonæ Rex, quem omnes norunt. Seu ut vertitur.

Vocibus arcanis, quas maximus ille Magorum
Septisonæ Dominus reperit, notissimus idem
Omnibus ——————

Designari autem ab Oraculo, intelligere dixerunt se, qui præsentes fuêre, Hostanem seu Ostanem, Astanem [f] interdum etiam nuncupatum; quod nomen quidem est obvium apud Scriptores [g], qui de Magis veteribus, eorumque Philosophia agunt. Etiam & eousque familiam in Magia duxit, ut Hostanæ apud Persas dicti [h] ipsi Magi. Scaliger autem, ad secundum versiculum, βασιλεὺς, inquit [i], τῆς ἑπταφθόγγου (Rex Septisonæ) *est Ostanes Rex Babylonis. Babylon enim est ἑπτάφθογγος, hoc est, Septem literarum.* *Babylon* quidem est Septem literarum, quod & æque dixeris de τοῦ Ὀςάνης. Nam elementum heic secundum seu δίσημον, in bina ritè tribui posse nemo non videt. Atque ita βασιλεὺς τῆς ἑπταφθόγγου, *Rex* seu *Dominus Septisonæ* posset quidem intelligi tam pro *Rege* αὐδῆς seu λέξεως τῆς ἑπταφθόγγου seu *vocis septem literarum*, (ut dixit ille, homo trium literarum,) quàm pro Rege πόλεως seu *urbis* Septisonæ; uti vult Scaliger. Sed vero φθόγγος rarò pro litera alia usurpatur, quàm vocali seu sono per se ab alio diverso. Atque ita sane, nec Babylon, nec Ostanes est proprie Septisonus, sed trium tantummodo sonorum seu syllabarum. Neque intereà tam pro Rege Βασιλέα ibi sumi existimandum est sensu vulgari, quam eo quo viri insigniores eminentioresque Homero, Hesiodo, aliis [k] Βασιλεῖς dicti. Nec satis compertum habeo, Ostanem Babylonis Regem omninò fuisse. Suidas [l]; *Astronomiam Babylonii primùm invenerunt* διὰ Ζωροάστρου μεθ' ὃν καὶ Ὀστάνης, *per Zoroastrem; post quem etiam Ostanes.* Cujus nomen tamen celebre

f Apuleius in Apologia.
g Plin. lib. 30. cap. 1. Laert. in Proœmio.
h Suidas in verb. Ὀςάνας.
i Prolegom. ad Emend. Temp.
k Eustath. ad Odyss. A.
l Verb. Ἀστρονομία.

celebre non tam apud Babylonios, quam Persas primò fuit. Malim sane ego per τῆς ἑπταφθόγγου intelligere aut τῆς συμφωνίας τῆς ἑπταφθόγγου, *Concentus Septisoni*, quo nomine m etiam ars sideralis, ob ueterum de orbium septem cœlestium harmonia opinionem, satis indicatur, aut τῆς ᾠδῆς, λέξεως seu τελετῆς ἑπταφθόγγου, *vocis*, *orationis*, seu *Sacri sermonis ritusve Septisoni*. Adeò ut Ostanes sic diceretur hujusmodi Vocis Ritûsque solennis Rex, præfectus, seu moderator, Autor, Præceptorque summus; Qua notione & Regem interdum Latinis usurpari, sciunt pueri. Ritûs nempè ἀστροθύταις seu *astrorum sacrificulis* solennis septies Deos illos cœlestes seu Planetas verbis arcanis n invocandi. Septies, sive ipsorum spectes per singulorum dies numerum, sive ritûs ejusmodi solennis septemplicem cuilibet repetitionem. Nam & ea videtur fuisse in Ostanis disciplina hac Magica. Quod elicendum ex versu, quem, simulac nominatus est ab audientibus Ostanes, effutiit Oraculum;

Καὶ σφόδρα καὶ καθ' ἕκαστον ἀεὶ θεὸν ἑπτακιφώνην.

Vertitur *Magna quemque Deum ac septenâ voce vocabis.* Et *valde & singulatim semper Deum septemplici voce.* Pro vocabulo postremo legitur in MSS. aliquot ἑπτάκι φωνεῖν fortè pro ἑπταχῆ φωνεῖν, quod versioni priori satis consonum. Id est, Planetam quemlibet suo die septies voce altâ invocabis. Nisi forsan ἑπτακιφώνην velis heic fuisse nomen mysticum ipsius Solis, seu Phœbi, eumque quotidie, velut Numen supremum, ex prærogativa etiam simul invocandum. Nam Theologis Gentilium τὸ ἑπτάκις ei singulare fuisse, scimus ex Proclo o. Palàm vero Morem istum denominationis Planetariæ, ab Oraculo, seculis etiam ipso vetustioribus ac Magorum Primariorum ævo tribui sic videmus. Invocabantur autem velut dii, quales existimari eos voluit antiquitas Gentilis. Unde etiam feriæ seu dies Septimanæ apud Astrologos diù postea ἡμερῶν τῶν θεῶν *dierum deorum* nomen retinuere. Lemma est apud Petrum Alexandrinum p, περὶ τοῦ γνῶναι, ἑκάστην ἡμέραν, τίνος τῶν θεῶν ἐστιν, *ut sciatur, qualibet dies cujusnam Deorum sit*; id est, cuinam in orbe Hebdomadico Planetæ sit assignanda; seu quomodo ordine feriarum sit denominanda. Nec prætermittenda est hæresis illa vetusta, quæ dixit, *Nomina dierum Solis, Lu-*

m *Videsis Nicomach. Gerasen. in Enchirid. Harmonices. lib. 1. & 2.*

n *Videsis Philostratum de vita Apollonii, lib 3. cap. 13.*

o *In Timæu Platonis lib. 1. pag. 11.*

p *Isagoge* εἰς τὴν ἀποτελεσματικήν.

na,

næ, Martis, Mercurii, Iovis, Veneris, Saturni, à Deo ita posita ab origine mundi, non hominum vana præsumptione nuncupata, ut refert Philastrius q; qui dum ejusdem falsitatem detestatur, originem intereà ejusmodi denominationis Planetariæ Hermeti Ægyptio tribuit. Expressim ait, *à Prima origine usque ad Græcos Reges & Hermen fallacissimum illum, qui hæc nomina vanissima & frivola mentiendo ausus est nuncupare, si quærere volueris, invenies multum fluxisse temporis, & sic Paganos, id est, Græcos hæc nomina posuisse: cum* (per) *hæc nomina etiam, secundum septem Stellas, dixerint hominum generationem consistere, uti ille ipse delirans hoc definit.* De ipso originis denominationis hujusmodi momento seu anno seu seculo non ita anxiè disquirimus. Sed ex hisce demùm liquet per Gentes tum Orientis, tum Occidentis, perquamdiù ante Josephi ævum, idque per Barbaras Græcasque morem illiusmodi dies denominandi fuisse diffusum, & temerè nimis scripsisse aliquos r, *Diei Solis, Lunæ, Martis, Mercurii, Iovis, Veneris, aut Saturni, nusquam in antiquis autoribus apparere vestigia.* Etenim non solum, de more illo velut de re notissima, loquuntur monumenta Græca ac Latina, etiam Josepho vetustiora aliqua, ut indicatum est; verùm etiam petitur ex Ægyptiis Babyloniisque, id est, primariis rerum Mathematicarum arcanorumque Theologiæ Gentilis magistris, *παρ' ὧν πολλὰς πίστεις περὶ ἑκάστου τῶν ἄστρων, à quibus plurimas de unoquoque astro persuasiones* Græcos veteres imbibisse, scribit Aristoteles s, aliique passim. Quin nec desunt in Magistris priscis, qui illud Decalogi *memento diei Sabbati, ut Sanctifices eum*, sic seorsim intelligi velint, ut etiam tunc temporis velut monitum haberetur, ne numerarent dies Hebdomadis more eorum, qui Planetarum nomina eis indiderant, sed quemlibet ipsius Sabbati vocamine denotarent, quemadmodum cum dicunt, Primâ Sabbati, Secundâ Sabbati, tertiâ Sabbati, pro die Solis, die Lunæ, die Martis. Rabbi Isaac t sic verba illa interpretatur, לא תהא מונה כדרך שאחרים מונין אלא תהא מונה לשם שבת *non numerabis more, quo numerare solent alii; sed numerabis per nomen Sabbati*, quod ad denominationem Planetariam, Gentilibus olim in usu, spectare vult Isaac Abarbinel.

q *Lib. de Hæresibus, num.* III.

r *Phil. Beroald in Chrō. lib. 1. cap. 4.*

s *De Cælo lib. 2. c. 12. Ptolem. Tetrabib. lib. 1. &c.*

t Sepher Mechilta, *f. 26. col. 2. Abarbinel. in* Pirush Tora, *f. 175. Col. 3.*

nel. Accedant heic etiam Vettius, Valens Antiochenus, & Petrus Alexandrinus Astrologi antiqui, & Ebræus, Josepho, ut Magistris vulgò creditur, coævus, id est, Rabbi Eliæzer τῶν פרקי *Capitum*, nomine hoc insignitorum, autor celebris. Hic sane, ut rem notissimam vetustissimamque, Planetas diebus Hebdomadis assignatos tradit, & cum eo alii congeneres. Vettius etiam Astrologis seu Theologis vetustissimis Gentium assignationem illam fert accepto. Sed opportunius horum verba asserimus, dum lemma, quod suprà proposuimus, Tertium, seu illud, quod est de Singulari Planetarum in hac distributione Ordine, tractamus; quod proximè faciendum. Unde etiam, uti & ex aliis, quæ in hac dissertatione sequuntur, ea quæ de vetustate Denominationis jam diximus, haud parum firmabuntur.

Cap. XX.

De Planetarum *in diebus designandis* Ordine, *ejusq;* Vetustate. Ἑπτάζωνος. Ἡμέρα Σαββατική. Zonarum *notio, pro Orbibus Spatiis seu Circulis, quibus circumferuntur Planetæ Septem.* Commetitia, *apud* Judæos *aliquot,* Planetarum, *in diebus Hebdomadis,* Ordinis dispositio. Orbis *dierum* Hebdomadici *constans apud veteres initium* in die Solis, *quale hodieq; manet. De* Mahumedanorum الجمعة *seu* Die Veneris illis sacro.

Um ipsum Planetarum in diebus denominandis Ordinem, quo jam & per plurima abhinc secula utimur, Dionis tempore apud Græcos ac Romanos, etiam & Ægyptios, unde acceperant isti, obtinuisse, ex verbis ejus superiori capite allatis liquet. Floruit ille sub Alexandro Severo. Nimirùm, Solem, Lunam, Martem, Mercurium, Jovem, Venerem, Saturnum, hoc ordine, dierum denominasse Orbem Hebdomadicū. Neq; opinor dubitandum, quin superioribus in seculis, & quæ ultra Josephum sursùs excurrunt, idem esset ordo receptissimus. Elicere fas est quidem illud etiam ex antè dictis de Planetariæ denominationis, qua ordo is nec aliꝰ innuitur, vetustate. Et videmꝰ ibi Solis, Saturni, Veneris, Mercurii dies ita ex veteribꝰ memoratos, ut ipsis, qui nunc sic dicuntur, prorsùs quadrent. Neq; est, quod ambigamus.

gamus, quin is ipse ordo fuerit, de cujus ratione disputationem instituit Plutarchus[u]. Quid quod etiam in Oratione sacra ipsi Pythagoræ tributa monitum reperitur[x] *Ἀφροδίτῃ τὶ θυσιάζειν τῇ ἕκτῃ Veneri sacrificandum esse sextâ?* si de sexta Hebdomadici orbis capiatur, testimonium videtur insigne, Venerem in diebus locum, uti & nunc, tenuisse sextum ævo Pythagoræ, quod vetustissimum. Sed fortè de sexta mensis ineuntis est intelligendum. Nam paulò post dixit, & Herculi sacra immolanda *ὀγδόῃ τοῦ μηνὸς ἱσταμένου octava mensis consistentis.* Ceterùm egregium est ad hanc rem, quod legitur apud Vettium Valentem Antiochenum, Astrologum priscum. Is de Heptazono & die Sabbatica seu Hebdomadico orbe agens, ab intima antiquitate ipsum, quo tamdiù usi sumus, ordinem Planetarum manâsse, haud parùm confirmat. Caput ex Ἀνθολογιῶν seu *Floridorum* ejus MS, primo integrum exhibebus unum & alterum.

Ὑπὲρ Ἑπταζώνου ἤτοι Σαββατικῆς
ἡμέρας ἀπὸ χειρός.

Περὶ δὲ τῆς Ἑβδομάδος καὶ Σαββατικῆς ἡμέρας οὕτως· Τὰ ἀπὸ Αὐγούστου ἔτη πλήρη καὶ τὰς ἐμβολίμους ἀναλαβὼν, πρόσθες καὶ τὰ ἀπὸ Θὼθ ἕως τῆς γενεθλιακῆς ἡμέρας· Καὶ ἐκ τούτων ἀφαίρει ὁσάκις δυνῇ ἑπτά. Τὰς δὲ λοιπὰς ἀπὸ ☉ εἰς οἷον δ' ἂν καταλήξει ἀστέρα, ἐκείνου ἄρα ἡ ἡμέρα. Ἡ δὲ τάξις τῶν ἀστέρων πρὸς τὰς ἡμέρας οὕτως ἔχει ☉ ☽ ♂ ☿ ♃ ♀ ♄. Ἡ δὲ τῶν ζωνῶν διάθεσις οὕτως ♄ ♃ ♂ ☉ ♀ ☿ ☽. Ἐκ ταύτης δὲ τῆς διαθέσεως αἱ ὧραι σημαίνονται, ἐκ δὲ τῶν ὡρῶν ἡ ἡμέρα τοῦ ἑξῆς ἀστέρος· οἷον ἔτος α Ἀδριανοῦ, μεχὶρ κατὰ Ἀλεξανδρεῖς ιγ ρ' ὥρα α, τὰ ἀπὸ Αὐγούστου ἔτη πλήρη ρμη καὶ ἐμβόλιμοι λϛ, καὶ ἀπὸ Θὼθ ἕως ιγ μεχὶρ ρξγ, γίνονται τμζ· Ἀφαιρῶ Ἑβδομάδας μθ. λοιπαὶ δ. ἀπὸ ☉ καταλήγει εἰς ☿ ἡ ἡμέρα, καὶ ἡ α ὥρα ☿, ἡ β ☾, ἡ γ ♄, ἡ δ ♃, ἡ ε ♂, ἡ ϛ ☉, ἡ ζ ♀, ἡ η ☿, ἡ θ ☽, ἡ ι ♄, ἡ ια ♃, ἡ ιβ ♂, ὥρα α ρ' ☉, β ♀, γ ☿, δ ☽, ε ♄, ϛ ♃, ζ ♂, η ☉, θ ♀, ι ☿, ια ☾, ιβ ♄. Εἶτα ἑξῆς γίνεται ἡ ἐπιοῦσα ἡμέρα τοῦτ' ἔστι Μεχὶρ ιδ ἀριθμὸς ♃, καὶ ἡ α ὥρα.

Περὶ οἰκοδεσπότου ἔτους.

Εἰ δὲ καὶ τὸν οἰκοδεσπότην τοῦ ἔτους θέλῃς ἐπιγνῶναι τῷ αὐτῷ τόπῳ οἷον ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ὑποδείγματος τὰ πλήρη Αὐγούστου ἔτη ρμη, καὶ ἐμβόλιμοι λϛ, καὶ τοῦ

[u] *Sympos. lib. 4. cap. 7.*
[x] *Iamblichus de vita Pythagoræ, cap. 28.*

Θωθ. δ (lege α, ut res ipsa exigit; neque heic solùm in exemplari meo δ sic pro α in numeris, librarii incuriâ, perperam substituitur) γίνονται ϱπε. ἐκ τούτων ἀφαιρῶ ἑβδομάδας κϛ, λοιπαὶ γ. ταύτας ἀπὸ ☉ καταλήγει, τὸ ἔτος ♂ ἐστίν. Ἐπεὶ οὖν ἐπιγνῶς τὸν κύριον τοῦ ἔτους, εὑρήσει καὶ τὸν κύριον τοῦ μηνὸς οὕτως τῇ τῶν ζωνῶν διαθέσει ἀναφερῶς χρώμενος· οἷον ἡ Θωθ ἔσται ♂. ἐπεὶ οὖν ἡ κθ τοῦ Θωθ πάλιν εἰς τὸν ἄρεα καταλήγει, ἡ λ ☿, ἡ πρώτη τοῦ Φαωφ ἔσται ♃, ἡ κ ♀ ἡ α τοῦ ἄρεως ϱ ♄ (locum incuriâ librariorum depravatum restituo; ♃, ἡ α τοῦ Ἀθὺρ ♄) ἡ τοῦ χοιὰκ ☽, ἡ τοῦ τυβὶ ☿, ἡ τοῦ μεχὶρ ♀· Ἐπεὶ οὖν τοῦ μὲν ἔτους κύριος ♂, τοῦ δὲ μηνὸς ♀, τῆς δὲ ἡμέρας ☿, τῆς δὲ ὥρας ☉, τούτους σκοπεῖν δεήσει ἐπὶ τῆς γενέσεως πῶς εἰσὶ κείμενοι· ἐπεὶ τόπος μὲν γὰρ καὶ τῆς αἱρέσεως πράξεως δηλωτικός· καὶ μάλιστα ὅταν ὁ κύριος τοῦ ἔτους διατηρούμενος τύχῃ τὸν κατεχόμενον ἐνιαυτόν· Ὁ δὲ τοῦ μηνὸς τὸν μῆνα, καὶ ὁ τῆς ἡμέρας τὴν ἡμέραν· Ἐὰν δέ πως παραπέσωσιν ἢ ὑπὸ κακοποιῶν μαρτυρηθῶσιν ἐναντιωμάτων καὶ ταραχῶν εἰσὶν δηλωτικοί. Ἐμοὶ δὲ μᾶλλον φυσικώτερον ἔδοξε τὰ πλήρη τὰ ἀπὸ Αὐγούστου ἔτη καὶ τὰς ἐμβολίμους λαβόντα καθὼς πρόκειται καὶ τὰς ἀπὸ Θωθ ἕως τῆς γενεσιακῆς ἡμέρας καὶ ἐκκρούσαντα ἑβδομάδας καὶ τὰς λοιπὰς ἀπολύσαντα ἀπὸ ☉, ἐκεῖνον κρίνειν τοῦ ἔτους κύριον εἰς ὃν κατέληξεν ὁ ἀριθμός· Ἑκάστης γὰρ γενέσεως ἡ Νουμηνία τὴν γεννητικὴν ἡμέραν ἐφέξει· Ἐν δὲ αὐτῷ ἔτει τοὺς γενομένους ὑπὸ μίαν οἰκοδεσποτίαν πεσεῖν τυγχάνειν οὐ δοκεῖ λόγον ἔχειν· Καθολικῶς οὖν τοῦ ἔτους κύριον καὶ κοσμικῶν κινήσεων οἱ παλαιοὶ ἐκ τῆς Νουμηνίας Θωθ κατελάβοντο. ἔνθεν γὰρ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἔτους ἐποιήσαντο· φυσικώτερον δὲ καὶ (lego ἐκ) κυνὸς ἐπιτολῆς. Quæ sonant.

Canon facilis de Heptazono, seu *die Sabbaticâ.*

Quod ad Hebdomadem, & diem Sabbaticam seu Septimanæ diem attinet, sic faciendum est; Integris ab Augusto annis ac diebus intercalatis, adde dies, qui à Thoth usque ad diem Natalem effluxerint. Ex his dein, quoties poteris, abjice septem. Reliquas à ☉ *dinumera. Syderi, quod numerum terminat, dies natalis est tribuendus,* seu *dignoscitur ex syderum ejusmodi dinumeratione; quemadmodum*

Hebdomade locum dies Natalis obtinuerit. Ordo autem syderum, quà dies designant, ad hunc modum se habet ☉ ☽ ♂ ☿ ♃ ♀ ♄. *Zonarum autem dispositio est hujusmodi* ♄ ♃ ♂ ☉ ♀ ☿ ☽. *Atque ex hac dispositione Horæ indicantur. Ex horis verò, dies syderis ordine insequentis. Verbi gratia; nascitur quis anno Adriani Primo, Mechir mensis, juxta Alexandrinos,* 13, *horâ noctis* 1. *Integri ab Augusto sunt anni* 148, *dies intercalati* 36, *& à Thoth* (mensis ille anni Ægyptiaci primus erat) *usque ad* 13 *Mechir mensis*, 163. *Fiunt* 347. *Abjicio Hebdomadas* 29. *Religui sunt dies* 4. *Dinumeratio à Sole facta desinit in Mercurii die. Hujus hora prima est* ☿ (exemplar meum habet heic ιγ ἡ α ὥρα ρ̇ ☿ *& prima hora noctis* ☿; sed delendum est illud ρ̇ quod pro Nocte substitui solet. Nam à summo mane initium diem apud Vettium heic, uti apud Astrologos in hujusmodi calculo alios, habuisse nullus dubito.) 2 ☽, 3 ♄, 4 ♃, 5 ♂, 6 ☉, 7 ♀, 8 ☿, 9 ☽, 10 ♄, 11 ♃, 12 ♂, *hora prima noctis* ☉ (In Mss. meo habetur tantùm ὥρα ☉ *hora Solis*; sed docet res ipsa legendum ὥρα α ρ̇ ☉) 2 ♀, 3 ☿, 4 ☽, 5 ♄, 6 ♃, 7 ♂, 8 ☉, 9 ♀, 10 ☿, 11 ☽, 12 ♄. *Inde fit dies insequens*, seu 14 *Mechir*, *Iovis*; *Cujus etiam est ejusdem hora prima.*

De Gubernatore Anni.

Sin verò anni gubernatorem scire velis, pariter eodem in exemplo cum sint anni Augusti integri 148 *& dies intercalati* 36 *& Thoth mensis* 1, *fiunt* 185. *Ex hisce, demptis Hebdomadibus* 26, *reliqui sunt dies* 3. *Dinumeratione à Sole factâ, Annus Martis est* (nempe ad dierum rationem, qua ☉ ☽ ♂ Hebdomadis priores tres dies denominant.) *Cognito ita Anni domino, reperies etiam dominum Mensis, si hac ratione, Zonarum posituram ascendendo, utaris.* Τȣ *Thoth dominus erit* ♂. (scilicet, primi mensis idem est Planeta, qui, in ostenso calculo, anni est.) *Quandoquidem igitur vigesimus nonus revolvitur in* ♂, *adeoque trigesimus in* ☿, *prima dies Phaophi* (vulgo Paophi) *erit* ♃, *prima Athyr* ♄, *prima Choiac* ☽, *prima Tybi* ☿ *& demum Mechir* (qui mensis est Natalitius) ♀. *Reperto ita, Anni dominum esse Martem, Mensis Venerem, Diei Mercurium, Hora Solem, quomodo hi in themate disponantur, advertendum est. Confert enim locus ad rerum gerendarum electionis indicationem; tunc verò inprimis, quoties anni dominus anno instanti eum pertransit, aut domi-*

nus mensis in mense instante, aut diei dominus in die. Quin, si debiles fuerint, aut stellis maleficis conjuncti, adversa & perturbationes significant. Ceterùm mihi natura videtur convenientius, integros ab Augusto annos atque dies intercalatos, ut dictum est, sumere præter illas, quæ ab (initio) *Thoth fluxere usque ad diem Natalitium, &, abjectis Hebdomadibus, reliquos à ☉ dinumerare, atque ipsum anni dominum censere, in quo finitur numerus. Vniuscujusque enim nativitatis Novilunium diem natalitium ipsum coercebit. Eodem autem in anno natos gubernationi unicæ subditos esse, rationi non videtur consonum. In universum igitur, tum anni, tum motuum mundanorum dominum veteres è novilunio Thoth accepere. Etenim inde Annum sunt auspicati. Natura verò magis est congruum, ut etiam ex Canis ortu.* Hactenus Antiochenus ille, cui annorum ab Augusto putatorum epocha est Ægyptiaca illa, Romanà annorum Augustanorum biennio, ut est apud Censorinum, antiquior. Menses sunt Actiaci. Sed de hisce consulas Josephum Scaligerum [y], Chronologos alios. Et de rotundo heic annorum numero, viderint idque non immeritò Chronologi; etiam de næniis genethliacis Astrologi. Sufficit abunde in rem nostram, Hebdomadici dierum orbis denominationem Planetariam eodem, quo utimur ordine, Vettii hujus ævo notissimam fuisse, & in Astrologicas rationes ex antiquitate intima tunc receptam. Josepho quidem is recentior est. Nec fortè alius à Valente illo Mathematico summo, qui natalitium Urbis Constantinopolitanæ thema, jussu Constantini Magni, constituisse tradidere aliqui, ut refert Zonaras [z], atque ex eo Michael Glycas [a], alii. Et è schedis vetustis ex Oriente allatis descripsit olim mihi tantundem amicus eruditione ac virtute ornatissimus, Patricius Junius; Σημειῶσαι (sic schedæ illæ) ὅτι ἐθεματίσθη ἡ Κωνσταντίνου πόλις παρὰ Οὐάλεντος ἀστρονόμου ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῶν ἐγγλυίων (legendum ἐγκαινίων) αὐτῆς, διὰ προστάξεως τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου ἐν μηνὶ Μαΐῳ ια, ἡμέρᾳ β, ἰνδικτιῶνος γ, ἔτους ἀπὸ κτίσεως κόσμου ε ω λ η. *Nota quod thema natalitium Urbis Constantinopolitana constitutum est ab Valente Astronomo in die dedicationis ejusdem, idque jussu Imperatoris Constantini mensis Maii* XI, *feriâ secundâ, Indictione* III, *anno ab orbis conditu 5838.* At

[y] *Lib. 5. de Emend. Temp. cap. de primo Thoth August. &c. lib. 3. Canon. Isag. pag. 267.*

[z] *Annal. Tom. 3.*

[a] *Part. 4.*

At verò tametsi antiquior is non fuerit, nihilominùs disciplinam suam Astrologicam, cujus hæc pars est insignis, hausisse se passim fatetur Valens ex autoribus vetustissimis, Petosiride, Necepsone [b], Abramo, quem *τὸν θαυμάσιον* nuncupat, Hermippo, Timæo, Critodemo, Seitho, Apollinario, aliis, qui prorsus periere. Similia apud Petrum Alexandrinum in Isagoge apotelesmatica habentur. Nam de diebus Deorum, uti vocat ille septem, eorumque dominio horario, ut tempore suo (coævus Theodosio & Gratiano creditur) ex vetustissima origine in usu, qualem è Vettio Valente dedimus, fusè loquitur. Vide quod capite superiori ex illo affertur. Et rem totam à Valente, Petro Alexandrino, aliisque de denominatione ejusmodi tam mensium, (ut vides in eis, quæ exscripsimus,) quàm dierum succinctè complecti videtur Herodotus autor vetustissimus, dum priscos Ægyptiorum mores exequitur. *Καὶ*, inquit [c], *τὰ δὲ ἄλλα Αἰγυπτίοισι ἐστὶ ἐξευρημένα· μείς τε καὶ ἡμέρη ἑκάστη θεῶν ὅτευ ἐστὶ, καὶ τῇ ἕκαστος ἡμέρῃ γενόμενος, ὁτέοισι ἐγκυρήσει, καὶ ὅκως τελευτήσει, καὶ ὁκοῖός τις ἔσται, καὶ τούτοισι τῶν Ἑλλήνων οἱ ἐν ποιήσει γενόμενοι ἐχρήσαντο. Alia etiam sunt ab Ægyptiis excogitata; quis mensis diésve cujusque deorum sit* (id est, Planetarum, ut disertè Petrus Alexandrinus) *& quo quis die genitus, qualia sortietur, & quam mortem obiet, & qualis existet. Quibus rebus ii, qui è Græcis in poësi versabantur, usi sunt.* Sic ex Ægypto, ejusque moribus ac disciplina vetustissima in Græciam, illam de Planetaria denominatione cum ceteris ad artem genethliacam attinentibus traducit. Viderat illa Vettii Josephus Scaliger. Is scilicet, *Hebdomadem*, inquit, *dierum veteres Græci, τὸ ἑπτάζωνον vel τὴν ἑπτάζωνον τῆς Σαββατικῆς ἡμέρας vocant, ut distinguant ab ea, quæ dicitur ἡ ἑπτάζωνος τῶν ἀστέρων, quæ est series septem Planetarum* ♄ ♃ ♂ ☉ ♀ ☿ ☽. *sed ἡ ἑπτάζωνος τῆς Σαββατικῆς ἡμέρας, ut eam vocat priscus scriptor Vettius Valens Antiochenus, est series dierum hebdomadis per notas septem Planetarum* ☉ ☽ ♂ ☿ ♃ ♀ ♄. Posteà etiam, *Cyclus Solis est orbis, ἑπταζώνου Σαββατικῆς ἡμέρας.* Et alibi [d]; *Quam vocamus Septimanam Christiani, ipsi Gentiles vocabant τὴν ἑπτάζωνον, septizonium, præsertim Ægyptii.* Alii Scaligeri sequaces eodem modo subinde *Heptazoni* vocabulum usurpant, viri quidem doctrinâ illustres; scilicet

[b] *Vide sis Petrum Crinitum de Honesta disciplina lib. 19. cap. 13.*

[c] *In Euterpe.*

[d] *In Manilii Isagogic. 2. pag. 290.*

licet pro dierum orbe Hebdomadico. Ipse item in Eusebianis e de Septizonio, quod & Septizodium interdum scribitur in Historia Augusta alibique, verba faciens, *veteres*, inquit, *commutant hæc inter se: ut circulum dierum Hebdomadis quidam Septizodium, alii Septizonium vocant.* Et Bedæ in Ephemeride, Septizodium usurpatur pro eo quod est redeuntium dierum Septimorum cyclus. At verò non appellavit Vettius seriem dierum Hebdomadis τὴν ἑπτάζωνον τῆς σαββατικῆς ἡμέρας seu *Septizonium diei Sabbaticæ*, nec quantum video veterum aliquis. Id quidem palàm est, τὴν σαββατικὴν ἡμέραν, ei dici diem in orbe Hebdomadico quamlibet, perinde ac si dixisset, septenariam. Nam quo modo apud veteres Sabbatum, adeoque Sabbaticum, quæ ab eo, quod Quietem Ebraicè significat, fiunt, etiam pro septenario sumpta sint, superiùs f est ostensum. Et ἡμέρα ἡ σαββατικὴ ita non alia accipitur notione, quàm ἡμέρα ἡ ἑβδοματική, ut Græcis aliis nuncupatur. Et rectè quidem Scaliger g, *Vettius Valens*, inquit, *Antiochenus priscus scriptor* σαββατικὴν ἡμέραν *vocat quamlibet diem septimanæ.* At verò τὸ ἑπτάζωνον adhibetur à scriptoribus Græcis pro serie duntaxat Planetarum septem, non quà alio, quàm suo, quem in cœlo tenent, ordine diebus tribuuntur, sed quà in cœlo collocantur. Id manifestum satis est ex illo Valentis, ubi de dierum etiam à Planetis denominatorum serie heic locutus, seorsim τῶν ζωνῶν διάθεσιν *Zonarum dispositionem* septem (unde ἑπτάζωνος fit) cœlestem & continuum Planetarum ordinem tantum, nec semel, nuncupat. Et Heptazonus simpliciter pro eodem ordine seu compage cœlesti solùm sumitur ab scriptore anonymo (quem compactum habeo cum Valente) de Temporibus nati domini distribuendis. Οἱ πλεῖστοι μέντοι, inquit ille, μερίζουσι τοὺς χρόνους ἐπὶ πάσης γενέσεως κατὰ τὴν ἑπτάζωνον, ἀρξάμενοι πρῶτον ♄ διδόναι, ἔπειτα ♃, εἶτα ♂, εἶτα ☉ μεθ' ὃν ♀, ἔπειτα ☿, καὶ ἑξῆς ☽, *Plerique distribuunt tempora cujuslibet thematis natalitii juxta Heptazonum, incipientes à Saturno, & dein per Iovem, Martem, Solem, Venerem & Mercurium ad Lunam pervenientes.* Sic etiam Petrus Alexandrinus ὁ τῆς ἑπταζώνου στοιχειωτικὸς λόγος *Elementaria* seu vulgo receptissima *Heptazoni ratio*, usurpatũ h pro eo, quod est Planetarum

e Animad. pag. 209.

f Cap. 17.

g Canon Isagog. lib. 3. pag. 177.

h Isagog. cap. περὶ πολεύοντος καὶ διέποντος.

netarum in Cœlo ſeries vulgata. Qui interea dum, quemadmodum Vettius, diſciplinam illam horarum & dierum Aſtrologicam tradit, nullibi orbi dierum Hebdomadico, ſed duntaxat Planetarum ordini continuo eorumque compagi, Heptazoni nomen tribuit. Quoniam ſcilicet Zonas habent Planetæ ſibi numero pares. Nam tametſi apud Coſmographos & Aſtronomos, ſive veteres, ſive recentiores, quos terit vulgus, Zonæ nomen ita plerunque occurrat, tum pro intervallis quinque illis notiſſimis, quæ Paralleli diſterminant Tropici & Polares, tum pro ipſis his Parallelis & Æquatore, perinde ac ſi orbes ſeu circuli cœleſtes alii eo nomine neutiquam indigetarentur; atque etiam Zonis his [i], uti & Climatibus [k] Planetas, præeſſe ſubinde doceatur; nihilominus Zonæ vocabulo etiam uſi ſunt veteres, tum Græci, tum Latini, pro cujuslibet Planetæ, ſive ſede, ſive orbe, ſive ſpatio circulari, in quo circumfertur æthereo. Theon Alexandrinus [l] ἔχει ὁ οὐρανὸς ζ΄ ζώνας οὐκ ἐπιψαυούσας τῷ ζωδιακῷ, ὧν τὴν μὲν πρώτην ἔχει ὁ Κρόνος, τὴν δὲ δευτέραν ὁ Ζεύς, τὴν δὲ τρίτην ὁ Ἄρης, τὴν δὲ τετάρτην ὁ Ἥλιος, τὴν δὲ πέμπτην ἡ Ἀφροδίτη, τὴν δὲ ἕκτην ὁ Ἑρμῆς, τὴν δὲ ἑβδόμην ἡ Σελήνη. ὁ μὲν δὲ ζωδιακὸς κύκλος ἀνώτερος ἐστὶ πάντων. *Habet cœlum Septem Zonas Zodiaco non conterminas, quarum primam habet Saturnus, ſecundam Iupiter, tertiam Mars, quartam Sol, quintam Venus, ſextam Mercurius, ſeptimam Luna. Circulus autem Zodiaci* (in cœlo ſtellato) *his omnibus eſt ſuperior.* Petrus item Alexandrinus [m]; ἐστὶ δὲ ἡ τάξις τῆς ἑπταζώνου ἔχουσα οὕτως· ὁ μὲν τοῦ ♄ ἀστὴρ κεκληρώσατο τὴν α καὶ κειμένην ἐν τῇ πάγῳ, ὁ δὲ τοῦ ♃ τὴν δευτέραν καὶ εὔκρατον &c. *Ordo Heptazoni hujuſmodi ſe habet. Stella Saturni ſortitur primam & ſupremam Zonam, quæ frigida eſt, ac in glacie ſita; Iovis ſecundam, quæ temperata eſt.* Et ſic de ceteris pergit. Achilles item Tatius in Aratum; οἱ περὶ τὰ μετέωρα δεινοί φασι ζώνας τινὰς εἶναι ἑπτὰ δι᾽ ὧν φέρονται οἱ ἑπτὰ ἀστέρες *Cæleſtium rerum periti aiunt, Zonas quaſdam eſſe Septem, per quas totidem feruntur ſtellæ*, ſeu Planetæ Septem. Inde vetus illud [n], τὸν δημιουργὸν ἓξ ἀνακρεμάσαι ζώνας, ἕβδομον ἡλίου μεσεμβολῆσαι τὸ πῦρ· *Rerum Creatorem ſex ſuſpendiſſe Zonas, atque eorum in medio Solis Ignem collocaſſe.* Conſonum eſt Oraculum illud Apollinis, qui conſultus, quo ſenſu cœleſtes orbes multos eſſe dici ſoleret,

[i] *Achill. Tatius in Aratum, cap. 29. & liber Eratoſthenis dictus in eundem, cap. 3. & 9.*

[k] *Bardeſanes apud Euſeb. Præp. Evangelic. lib. 6. cap. 10. Haly & Albumaſar citati in ſumma Aſtrologiæ Anglicanæ Tract. 1. diſt. 8. cap. 1.*

[l] *In Aratum*

[m] *Iſagog. cap.* περὶ πολεύοντος &c.

[n] *Apud Proclum in Timæum Plat. lib. 4. p. 258.*

Εἷς,

Εἷς, inquit o, ἐν παντὶ πέλει κόσμῳ κύκλος, ἀλλὰ σὺν ἑπτὰ Ζώναισι περιφόρηται εἰς ἀστερόεντα κέλευθα. *Vnicus in toto est mundo circulus; sed cum Septem Zonis fertur in itinera astrica.* Atque Zonas has porrò οὐρανίας *Cælestes* dici solitas ait Chaldæis Ebræisque. Hinc etiam Chaldæis Dii fuêre alii Ζωναῖοι, alii Ἄζωνοι, ut notat Michael Psellus ad Oracula Chaldaica. Et Servius Honoratus p ad illud Virgilii, *Et diis communibus oras; ut altioris scientiæ hominibus placet, dii communes sunt, qui ἄζωνοι dicuntur, id est, qui cœli certas non habent partes, sed generaliter â cunctis coluntur. Vbique enim eos esse manifestum est. Vt Mater Deûm, cujus potestas in omnibus Zonis est. Nam ideò & Mater Deûm dicitur, quod cum omnibus est ejus communis potestas.* Et Martianus Capella q; *Excunctis igitur cœli regionibus advocatis diis, ceteri, quos Azonos vocant, ipso commonente Cyllenio convocantur.* Id est, Dii Zonâ sibi propria, orbe, seu circulo carentes. Adeò tandem ut Circuli, orbes seu spatia, quibus circumferrentur Planetæ septem, totidem dictæ fuerint Zonæ, velut inferiora mundi circumcingentes; quemadmodum & signifer ipse, sub quo moventur, Manilio r dicitur *ingenti Stellatus balteus orbe.* Nam balteus planè Zona est. Unde & Vitruvius s loquitur *de Zona* XII *signorum & Septem astrorum.* Et Arabes Zodiacum subinde eadem notione appellant المنطقة & منطقة id est, cingulum seu Zonam. Hinc in Alcabitii fronte, *Nitacb, id est, circulus signorum dividitur in* XII *partes &c.* Ab hac etiam Zonæ notione nuncupavit Nonnius t οὐρανὸν ἑπτάζωνον *Cælum Heptazonum.* Et parili notione Zona usurpatur non semel Claudiano. In Theodosii apotheosi ait u eum, globum Lunæ ingressum, Mercurium dein, Venerem, Solem, Martem, & Jovem permensum esse, & demùm stetisse

——— arce suprema
Algenti, quâ Zona riget Saturnia tractu.

Alibi x etiam de Urbe Roma;

Qua Septem Scopulis Zonas imitatur Olympi.

Et de Clementia y;

Qua Iovis incoluit Zonam ———

o Prophyrius apud Eusebiũ Præparat. Evangelic. lib. 9. cap. 10.

p ad Aeneid. 12.

q De Nuptiis. lib. 1.

r Astron. lib. 1.

s Architect. lib. 9. cap. 4.

t Dionysiac. 41.

u Panegyric. de 3. Consulatu Honorii.

x De laudibus Stiliconis lib. 3.

y Ibid. lib. 2.

Non

Non dissimili notione dicta est Orpheo z Oceani seu Pelagi Zona, eo quod terram cingit. At verò nondum comperi, orbem dierum Hebdomadicum, Septizonum, aut Heptazonum apud priscos, ut vult Scaliger, dici; tametsi diem in orbe illo Zonam per metaphoram non immeritô autumarit forte quis nuncupari apud Ausonium in Eclogario. Nam nomina Septem dierum planetaria carmine describens, de Mercurii & Jovis die inquit

z *In Theologia apud Eusebium Præp. Evang. lib. 3. cap. 9. alii.*

Mercurius quarti sibi vindicat astra diei,
Illustrant quintam Iovis aurea sidera Zonam.

Ubi tamen Zona potest etiam accipi de ipsa Planetæ *Zona*, quinta ibi dicta, si Heptazonum de Planetis itidem dici velis, cum nec suo, sed dierum ordine ipsi numerantur. Cæterum Scaliger non solùm Septimanam, sed & omnem Septenarium ordinem Septizonum & Septizodium vocatum ait. Quin & Septizonium apud Ælium Spartianum (Septizodium etiam dictum, ut ejusdem libri præ se ferunt, qui idem vocabulum habent tàm in Antonio Geta, quàm in Severo) ita censeri vult ille a, ut omnia ædificia ex molibus alia alii impositis consurgentia idem significet. *Severi Septizonii*, inquit Marlianus b, *supersunt* (Romæ) *tres ordines columnarum invicem superimpositarum. Alios autem quatuor insuper fuisse quidam putant, & ideo Septizonium dictum, quòd Septem Ordinibus columnarum jungeretur, ut Septem Zonis.* Sic item Cœlius Rhodiginus c. Sed & Severo vetustius illud in substructionibus nomen. Nam Suetonius d Titum memorat natum in sordidis ædibus propè Septizonium. Sed, (ut de Heptazoni & Zonæ notione ac usu plura non adjiciamus,) luce puto clarius est tam Vettio Valenti, quàm Petro Alexandrino aliisque, Seriem seu compagem Planetarum Continuam & Cælestem, non, pro dierum sive denominatione sive regimine, Immutatam Heptazoni nomine indigetatam; uti etiam ordinem illum immutatum, quo hodieque utimur, ex vetustis Astrologorum monimentis ac disciplina manâsse. Neque enim aliter de hoc loquuntur, atque de eo quod ex antiquitatis intimæ penu, id est, Ægyptiorum Chaldæorumque disciplinis, quas Occidens acceperat, hausissent. Quin & ordo seu series illa Planetarum in diebus designandis

a *Animadver. Euseb. ad n. 2216.*
b *Topograph. Romæ, lib. 4. cap. 6.*
c *Antiq. Lect. lib. 22 c. 19.*
d *In Tito, cap. 1.*

eadem eſt Judæis vetuſtis, & vetuſtiſſima habita, tametſi non ſit eadem eorum omnibus ordinis illius in orbe Hebdomadico nominibus aptandis diſpoſitio. Etenim in iis ſunt, qui ab ipſis rerum initiis ordinem petentes primum diem Mercurio, ſecundum Jovi, tertium ♀, quartum ♄, quintum ☉, ſextum ☽, & Marti ſeptimum aſſignant; adeò, ut à rerum origine diebus putatis, Mars Septimum, non Saturnus, ut vulgo, ſortiretur, & Sol ſextum, non primum. At intereà non ſolùm ordinem eundem ipſum, quem tum ex Dione & Vettio, tum ex hodierno habemus uſu, retineri vides: verùm etiam vetuſtiſſimam dierum juxta Planetarum apud Gentiles numerum dinumerationem ipſis Judæis habitam. Commentum habent, dum hac de re loquuntur Judæi [e] aliqui perridiculum de exorta die creationis quarto, ſeu quo ſydera creata ſunt inter luminaria controverſia; Lunam ſcilicet graviter ferentem Planetarum poſtremum ſe fieri, non ſolùm in orbium poſitura, verùm etiam in diei horarum dominio, in Solem querelam procaciter inſtituiſſe, atq; ob calumniam demum luce, quam antea multo majorem fuiſſe nugantur, minutam eſſe. Quod verò habent de poſtremo Lunæ loco in horarum dominio non ſatis, ſi diis procedit, niſi diem illum quartum, (quo Lumina creata,) Saturno, ut dictum eſt, tribuant. Nam ſic hora ejus prima erit, Lunæque Septima ſeu in primo horarum aſſignatarum ordine poſtrema. Adeoque ex hoc commento alia illa jam memorata Planetarum, in Hebdomade, ordinis diſpoſitio nata eſt. Atque hinc intelligendus Rabbi Eliezer [f]
כל הכוכבים משרתים לשבעת כוכבים של שעות ושמן כלש
"צמחן והבם משרשי' לשבע ימי השבוע יום א' כוכב חמה
יום ב' צדק לבנה יום ג נוגה מאדים יום ד' שבתאו כוכב
יום ה' חמה צדק יום ו' לבנה נוגה יום ז' מאדים שבתאי Hæc quidem ſonant, *ſydera univerſa miniſtri ſunt ſyderibus Septem, quæ horis præſunt, quorum characteres ſunt* ☿ ☽ ♄ ♃ ♂ ☉ ♀. *Hi autem miniſtri ſunt diebus Septem Hebdomadis. Diei 1 Mercurius, Sol; Diei 2 Iupiter, Luna; Diei 3 Venus, Mars; Diei 4 Saturnus, Mercurius; Diei 5 Sol, Iupiter; Diei 6 Luna, Venus; Diei Septimo Mars, Saturnus.* Ita, inquam, verbotenus reddita ſonant. Senſus autem neutiquam proculdubiò eſt binos cuilibet diei Planetas aſſignari,

[e] *Lib. Neomeniarum & Aequinoct. à Munſtero edit. pag. 91. in Calendario Ebraico.*

[f] Pirke, *cap.* 6

gnari. Sed cum juxta commentum illud de Solis & Lunæ controversia, dies quartus Saturno, primusque Mercurio (unde ab hoc, Planetarum etiam numerus heic, sumit initium) tribueretur, ceterique eadem dispositione dies alias quàm vulgò acciperent denominationes, vix ambigendum putaverim, quin commentitiæ huic dispositioni vulgaris ac recepta; sive à librariis sive à lectore aliquo prisci seculi inter lineas posita typis simul mandaretur, adeo ut verba, dispositionis diversitatem tantùm, non partiarium singulis diebus Planetarum sive ministerium sive imperium, ad hunc modum denotent.

	☿	♃	♀	♄	☉	☽	♂.
Dies	1	2	3	4	5	6	7.
	☉	☽	♂	☿	♃	♀	♄.

Superior verparum aliquot commentitia est, inferior vulgaris & antiquissima dispositio, quam & ita esse satis asserunt Judæi alii, quibus [g] Saturnus Ebraicè, id est, שבתי-*Sabthai*, נקרא כן מצד היותו מושל ביום השבת *sic nuncupatur, quia Dominus est Sabbati*, seu Sabbato inter Planetas assignatus est, id est, diei Septimo, non quarto. Certè inter Levitas apud Nehemiam [h] nomen habetur etiam שבתי *Sabthai* seu *Sabbatæus*, velut à Sabbato itidem deductum. Perinde ac si Hesychium aut Requietum diceres. Summa demum esse videtur, quod existimat Joannes Philoponus [i], Gentiles, quemadmodum stellas inerrantes aliis atque aliis Deorum dæmonumque aut Heroum, velut Orionis, Herculis, id genus aliorum nominibus dedicarunt, sic etiam ταῖς ἡμέραις ἑπτὰ πεπιστευμέναις ὑπὸ πάντων ὑπάρχειν *cum ab omnibus Septem dies* (seu periodus à rerum initiis dierum Septenario numero terminari solita) *esse crederetur*, aut hisce Planetas numero suppares, aut Planetis hosce ordine jam dicto tribuisse. Et de Ordine ipso Planetarum in diebus denominandis, hactenus. Dierum autem denominatorum Ordo (quicquid de Mercurii initiis & inaudita alibi illa orbis Hedomadici dispositione, quâ Sol quintum sortitur diem, & Saturnus quartum, loquantur Judæi aliqui jam citati) passim apud veteres alias ejusmodi est, ut Primus Soli tribuatur, adeoque postremus Saturno, ceteris intervenientibus, non aliter atque juxta morem hodiernum; seu ut Ausonio,

[g] *Iebuda Ben Saul ad Sepher Cozri part. 1. cap. 57 fol. 24. b.*

[h] *Cap. 11. 16.*

[i] *De Mundi Creatione lib. 7. cap. 14.*

Cuncta supergrediens Saturni Septima Lux est,
Octavum instaurat revolubilis orbita Solem.

Solis diem Octavum, supremum, & primum pariter vocat. In Ogdoade scilicet ex repetitione facta, est is tàm supremus, quàm primus. Neque alium fuisse veteribus Ordinem palam liquet ex eis, quæ è Vettio Valente aliisque suprà depromta sunt. At verò Nicolaus de Cusa Cardinalis, *Septem*, inquit[k], *dierum numero apud omnes nomina revolvuntur* (de Gentibus, quæ Europæis etiam antiquitùs cognitæ, *Omnes*, hac in re semper intellige) *licet de prima septimana die, ac dierum nomine diversitas sit. Christianorum Septimana initium est à die Dominico, Græcorum ac Alexandri à die Luna, Iesnargit* (Jesdegird) *à Die Martis, Nabugodonosor à die Mercurii, Ethnicorum à die Iovis, Elbigera à die Veneris, Hebræorum à die Sabbati.* Palàm negat initium Septimanæ idem omnibus esse, utcunque in universum periodum dierum Septenariam omnibus in usu esse asserat. Sed oscitantur nimis perperamque hoc traditum. Quæ enim affert de omnibus, quos memorat, modò Christianos excipias, ad rem, de qua loquitur, non omninô attinent. Certè ut Christianis tàm Orientis, quam Occidentis initium Septimanæ est dies Dominicus seu Solis (unde & dixêre Græci Christiani [l], annum *ἑβδομαδικῶς κανονίζειν Hebdomadicè ordinare* pro eo quod est à die Solis incipere) ita pariter reliquis. Dies autem, quos habet ille alios velut pro variis Septimanæ initiis, sunt dies Epocharum Chronologicarum, seu dies alii atque alii in Septimana, id est, feriæ aliæ atque aliæ, à quibus anni solùm putantur, neque ad orbis Hebdomadici initium spectant. Verbi gratia, ubi ait Septimanæ Jesdegird, id est, Persicæ, initium esse à die Martis, id non aliter verum est, nisi intelligas Characterem annorum Persicorum à regno Jesdegird, esse diem Septimanæ tertium, interim Septimanæ initio etiam apud Persas in die Solis, non Martis collocato. Sic illud, diem Mercurii initium esse Septimanæ Nabugodonosor, nihil aliud est, quàm à feria quarta annos ejus putandos. Nabonassarus scilicet ille, cujus Epocha Astronomica illustris in Almagesto Ptolemæi, intelligitur. Alfraganus; *Character annorum Persicorum à regno Iezdaieris* (Jesdegird) *filii Schared filii Cosre est dies tertius*; id est, Martis. *Character annorum Aegyptio-*

k In Reparat. Calendarii.

l Maximus Martyr in computo Ecclesiast. part. 1. cap. 23.

gyptiorum in Libro Almagesti à regno Nebukadnezirîs Babylonii est dies quartus, id, est, Mercurii. De aliis ille similitèr. Quod ideò adjeci, ut etiam ex scriptore Mahumedano hoc vetere manifestum fiat, Septimanæ initium dierumque in ea ordinem ejusmodi fuisse, ut locum primum Solis dies sortiretur. De ceteris apud Cusanum non aliter statuendum. Quod habet de Ethnicis, intelligo de Mahumedanis, quos eo nomine Occidentis lingua non semel notavit. Dies Jovis seu quintus Epochæ fugæ Mahumedis è Mecha assignatur etiam ab Alfragano, unde Cusanus. Sic Georgius Almacinus, alii. Elhigera autem, seu الهجرة, pro eadem notissima Mahumedis æra etiam sumitur, cujus initium feriâ sextâ ab aliis collocatur. Dies verò secundus seu Lunæ, æræ Alexandreæ etiam Alfragano aliisque initium est. Sed quid hæc ad initium Septimanæ? Sabbatum demùm Ebræis, ut vult Cusanus, septimanæ initium fuisse, nemo dicet, qui sive novi federis illud recoluerit de *Una* seu *Prima Sabbati* pro die Solis, seu Prima septimanæ, seu tralatitiam eorum dinumerandi rationem per primam, secundam, tertiam &c. Sabbati, pro Hebdomade sumpti; meminerit; Tametsi videam quidem alios [m] eundem errorem cum Cusano obiter admittere. Sed planè, quod Cusano in animo heic fuit, id ad annorum mundi epocham spectat. Nimirùm palàm liquet Sabbati diem seu septimum esse in computo inde annali, sed intereà septimum seu postremum in orbe Hebdomadico. Neque solùm eis, qui Planetarum nominibus heic frequentius usi sunt, adeoque Solem præposuêre, nec Judæis solùm & Christianis, tàm Orientis, quàm Occidentis, quibus idem est, Festi etiam recurrentis gratiâ (his diei dominici, quem primum habent, illis Sabbati, quem diem habent supremum) in orbe hebdomadico initium, dies Solis, idque ex more veterrimo, est feria prima, seu prima Sabbati; verum etiam apud ipsos Mahumedanos, quibus nec Solis, nec Saturni dies Festus est, is, qui Soli tribuitur, locum in ordine illo obtinet primum, quod tum ex Alfragano Mahumedano superiùs citato palam scimus, tum ex Abugiafare aliisque ejusdem sectæ Historicis, Theologis, Chronologis. Almacinus ex Abugiafare [n]; اول الهجرة كان بيوم الخميس

[m] *Henr. Ranzovius in Calendario, p. 112. Valent. Schindler. Lexic. Pentaglot. col. 324.*

[n] *Saracen. Hist. lib. 1.*

الخميس واخر مدة حياته يوم الاثنين *Primus dies Hegira seu Mahumedis fuga dies fuit quintus, & ultimus Vitæ ejus secundus.* De Jovis & Lunæ diebus, nemo non intelligit. Quamplurima id genus sunt obvia alia apud eum ex eodem Abugiafare. Et vide seriem dierum inferiùs capite vigesimo secundo. Festum autem hebdomadicum intereà illis est dies Sextus seu Veneris. Sed nec inde orbem septimanæ incipiunt, nec eo claudunt. Josephus Scaliger o; *Quod Muchoram Hegira cœpit â feria sexta, ideo eam diem sacram Mahumedanis dicunt ab eo tempore. Ego scio antiquiorem superstitionem esse propter Venerem, quam* CHOBAR *vocabant & summa superstitione antiquitus venerabantur. Ceterùm feria sexta illis dicitur* جمعة (Giuma) *hoc est συναξις, ἐκκλησία, ὁμιλία, quæ ea reverentia illis est, qua Iudæis Sabbatum, Christianis dies Solis.* Atque sic passim apud viros doctissimos nominis يوم الجمعة *diei Giuma* ratio inde petitur, quod conventus Mahumedanis sacer tunc haberi qualibet septimanâ solet. Verum quidem est, ex vi nominis simplici, illud idem significare. Cæterum sunt in Mahumedanis ipsis, qui ex rerum creatarum, eodem in rerum initiis die, seu universi compage absolutâ, diem *Giuma* dictum velint. A verbo scilicet جمع quod *congregare* seu *in unum corpus conflare* denotat. Etenim sic lego in Abu Walid Mahumed Ben Elshecina, historico veteri Mss. qui rerum initia & sex creationis dies exequens, ait,

ثم خلق الكو الكلب والشمس

وعبر ذلك وكان ابتدا ذلك يوم الاحد الى يوم الجمعة

وسمي يوم الجمعة لاجتماعه لتكامل اصول الخلق فيه

Tunc creavit Stellas & Solem, & quæ sunt id genus cetera. Et continuatum est opus illud à die primo in diem Giuma. Ideo autem vocatur dies Giuma, quoniam eo in universum rerum primò creatarum compages est absoluta, seu τὸ παντὸς fuit συμπλήρωσις. Certè & Arabes Christiani eodem nomine solent scriptis suis nuncupare feriam sextam; quod eos noluisse facere autuman-

o *De Emend. Temp. lib. 2. pag. 132.*

sumandum, si tantummodò sacer Mahumedanorum conventus eo innueretur. Sic Saidus Batricides, Patriarcha Alexandrinus, scribit, Adamum è Paradiso ejectum hora nona يوم الجمعة *Ilei Giuma*. Quo nomine alias pro eodem die ei solenne est uti. Quin & qui Arabicè Novum transtulit fedus pro parasceve Sabbati, id est, die Veneris, الجمعة passim substituit p. Mahumedanum autem illum, qui, sicut diximus, hoc derivat, in animo etiam habuisse non dubito vocabulum جميع *Giamia* toties iteratum in Genesis Arabicæ historia Creationis pro eo, quod est *Omne* seu *universum*. Et q وبطل في اليوم السابع من جميع صنعته التي عمل *Et quievit in die Septimo ab Universo opere, quod fecerat.* Certè persuasum habeo cum Scaligero, Hegirâ antiquius esse, etiam sub nomine Giuma, Festum illud. Sed an à Saracenico cultu Veneris derivandum, (quod & olim r existimavi ipse,) haud parùm dubito. Antiquius esse, eliciendum videtur ex eo, quòd in Alcorano memoratur, velut notissimum, Festi nomen, quo etiam, ut lemmate, Capitis integri frons insignitur. Verba sunt s, يا ايها الذين امنوا اذا نودي الصلوة من يوم الجمعة فاسعوا الى ذكر الله وذروا البيع ذلكم خير لكم ان كنتم تعلمون *O vos qui è credentium sitis numero, quando convocatur ad precandum in die Giuma*, seu *die Veneris* (uti & vertitur à Retinensi; & notat ibi Mahumedes Ben Achmed في (من بيعكم) *mercandi negotia relinquite*; *quod bonum est vobis, si sapitis.* Et quod ad originem Festi, quatenus à Mahumedanis retinetur, attinet; cum partim è Christianis, partim è Judaicis ritibus conflatum esse Mahumedismum certum sit; an non constitutioni Constantinianæ illi, quâ tam Dies Veneris seu feria, quod prosabbatum est, quam Solis dies seu Dominicus Festus habendus erat, ea debetur? In Christianismo quidem diu est, quod evanuit constitutio illa. Sed fortè inde diem illum in colluviem suam

p D. Matth. 27. 62. Marc. 15. 42. Luc. 23. 54. Ioann. 19. 14. 31. & 42.

q Genes. 2, 2.

r De Diis Syris Syntagm. 2.

s Azor 62. Arab. 72. lat.

suam recipi voluit Mahumedes. De constitutione illa Eusebius t, Sozomenus u, Nicephorus x Callistus; unde Baronius y.

t De Vita Constantini. lib. 4. cap. 18.
u Hist. Eccl. lib. 1. cap. 8.
x Hist. Eccl. lib. 7. cap. 46.
y Annal. tom. 3. ann. 321.

Cap. XXI.

De Ordinis *in orbe Dierum Hebdomadico* Planetarii Ratione. Horarum Præfecturæ, *apud Astrologos veteres*, Planetariæ. *De* Horarum vetustate. *Priscorum sententia de* Heptazoni *seu* Planetarum *in Cælo* Ordine. *Unde* Argumentum *à nonnullis* adversus denominationis Hebdomadicæ *vetustatem perperam affertur.*

Rdinis in diebus designandis Planetarum jam ante ostensi Ratio seu Causa, juxta superiùs proposita, proximè est inspicienda. Nam ex ea etiam ritè perpensa, tum faciliùs diluuntur nonnulla, quæ ejus orbisque dierum, qualem descripsimus, hebdomadici vetustati adversari videantur, tum ipsa vetustas pressiùs asseritur. Sunt quidem, qui rem fortuitò seu *κατ' ἐξουσίαν ἀνθρώπων, pro hominum libitu*, citra rationem rei ipsi aptandam, factam opinentur z. Alii inter veteres de Causa disputarunt; quorum scripta temporum injuria delevit. Partem dico desideratissimam quarti Symposiacon Plutarchi Josepho, cujus verborum gratiâ dissertatio hæc tota instituta est, coævi. Titulum ejus ea de re habes suprà capite decimo nono. Certè & verisimile est, Hermetis Ægyptii libros illos vetustissimos, de quibus Clemens Alexandrinus, seu volumen illud ejus Panaretum dictum apud Petrum Alexandrinum, rationem hanc aperuisse. Nam Astrologica non pauca, atque inprimis ad Planetarum ordinem, regimen, usum spectantia, in libris illis contineri ex autoribus jam dictis, qui eos memorarunt, satis liquet. Ratio autem seu causa Ordinis illius Planetarum intermissi, alia atque alia habetur tum apud Veteres, quorum scripta non periêre, tum apud Recentiores. Triplex fermè apud veteres occurrit. Prima ex proportione Musica petita. Ex Horarum præfecturis Secunda; & demum, ex alternatione quadam Planetarum Luminibus vicinorum, Tertia. Quod ad primam attinet; cum in Hebdomade sic disponantur Planetæ, ut Sole diem primum

z Philopon. de Mund. creatione, lib. 7. cap. 14.

primum occupante, Lunàque proximum, bini in ea orbium ſerie, quæ vulgo agnoſcitur & Ptolemaica eſt, ſemper itidem prætermittantur, quartuſque ab antecedente repetito in dierum denominatione (ut in adjecto tum Heptazoni, tum denominationis hebdomadicæ ordinis paradigmate) ſequatur, id eſt, ut ſaltus in quartum quemq; Planetarum fiat; fuêre a qui juxta harmoniam, quæ diateſſaron dicitur, Ordinẽ Planetarum illum intermiſſum exiſtimarint primò inſtitutum; adeoque Muſicum eſſe voluerint. Et de Muſicis in cœlo rationibus obvia ſunt non pauca ex Pythagoreorum aliorumque veterum ſcholis apud Ptolemæum b, Macrobium c, Nicomachum Geraſenum d, alios; quemadmodum & inter recentiores ſummi nominis e Mathematicos. Ratio heic ſecunda, ſeu quæ ex Horarum præfecturis pendet, ipſiſſima eſt quæ exhibetur in eis, quæ ſuperiùs ex Vettio Valente Antiocheno afferuntur. Etenim diſtributis, ſecundum vulgarem orbium ſeu Heptazoni ſeriem continuam, viginti quatuor diei cujuslibet ſeu temporis nycthemerini horis inæqualibus (ſcilicet diei naturalis duodecim, totidemque noctis) adeo ut Planeta, cui dies cognominis, primam ſortiatur horam, ceteraſque ceteri ſuo deinceps ordine continuo in orbem redeuntes; is qui horæ proximi perpetuò diei primæ præfectus eſt, eidem etiam diei nomen tribuit, quod putanti manifeſtum eſt. Utraque ratio à Dione ſimùl, velut ab anterioribus ſeculis accepta traditur. Sed poſteriorem video viris doctis, qui res hujuſmodi ſeculis recentioribus tractant, maximè placere; veluti Nicolao Cardinali Cuſano f, Joanni Garcæo g, Franciſco Maurolyco h, Joanni Lucido i, Chriſtophoro Clavio k, Franciſco Barocio l, Rudolpho Hoſpiniano m, Joanni Keplero n, aliis. Tertia ratio, ſeu quæ pendet ex varia Planetarum

a *Dio hiſt. 37. Xiphilin. in Pompeio.*
b *Harmonic. lib. 3. cap. 10. &c.*
c *Macrob. in ſomn. Scipionis.*
d *Enchirid. Harmonic. lib. 1.*
e *I Kepler. Harmonices Mundi, lib. 5. cap. 3. & in Prodomo diſſert. Coſmagrophic.*
f *In Reparat. Calendarii.*
g *Tractat. 1. de Tempore, cap. 29.*
h *Lib. de Sphæra, & in Coſmograph. Dialog. 1.*
i *De Emend. Temp. lib. 1. cap. 1.*
k *In cap. 1. Ioan. de Sacro Boſco.*
l *Coſmogr. lib. 3. cap. 2.*
m *De Origine Feſt. cap. 5.*
n *Epit. Aſtronomiæ Copernicanæ, lib. 3.*

tarum reliquorum Luminibus vicinitate atque alternatione, habetur apud Bedam o. *Hæc erat*, inquit ille, *stultitia Gentilium, falsa ratiocinatione subnixa, qui quasi jure primam diem Soli, quia maximum est Luminare; secundam Lunæ quia secundum Luminare est, se consecrare putabant*, (&) *de inordinata alternatione tertia diei primam à Sole Stellam, quarta primam à Luna, quinta secundam à Sole, sexta secundam à Luna, septima tertiam à Sole præponebant.* Atque ita hac de re veteres. Recentiorum autem, qui dissident, instar omnium erit vir præstantissimus Josephus Scaliger. Is non Horas in causa fuisse opinatur appellationis dierum (nam appellatione ejusmodi, Horarum usum ac distributionem recentiorem facit) sed potiùs dies, Horarum. *Ea appellatio*, inquit Scaliger p, *longè antiquior Horis. Quare non ab Horis Planetariis nomina diebus Septimanæ imposita, sed potiùs superstitio appellationis dierum in Horas derivata.* Alibi item de Ebræis veteribus q, quorum scilicet res in fœdere veteri enarrantur, locutus, *ne horarum quidem*, scribit, *ulla apud eos mentio. Nam diem*, id est, τὸ νυχθήμερον *in* XXIV *horas partiri & Græcorum est commentum, & longe post tempora Solonis in Heliotropiis Græcorum notatum, & tandem sub Romanorum imperio ad Iudæos à Romanis translatum. Itaque antiquior, ut mea fert opinio, feriarum appellatio à Planetis, quam ut ab horis, quæ singulæ Planetam suum sibi vindicant, nominatæ sint.* Causam autem seu rationem, cur dies cognomines Planetarum non sequantur ordinem & situm siderum, quorum sunt cognomines, sed, binis prætermissis, quartum semper in dierum denominatione sit sidus proximum, ad hunc modum assignat r. *Septem Planetæ per Circulum secundum ordinem suum dispositæ æquabili intervallo constituunt septem triangula*

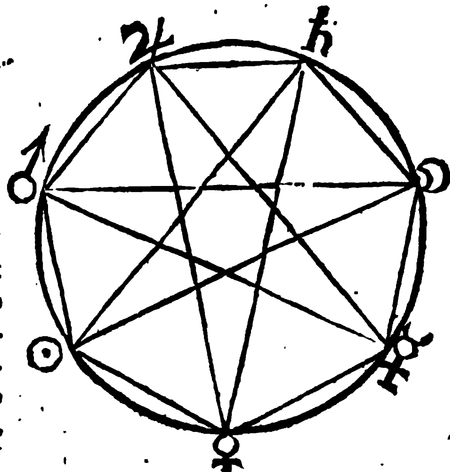

o *De Temporum ratione, cap.* 6.

p *Prolegom. ad Emend. Temp.*

q *lib.* 2. *de Emend. Temp. p.* 131.

r *Lib.* 1. *de Emend. Temporum, pag.* 8.

gula Isoscele ad peripheriam, quorum bases sunt Latera Heptagoni Circulo inscripti, ut habes in Circulo proposito, ad cujus peripheriam septem errantes sunt secundum seriem suam sita constituentes triangula Isoscele ♄♀♃, ♃☿♂, ♂☽☉, ☉♄♀, ♀♃☿, ☿♂☽, ☽☉♄. In quibus Triangulis dexter angulus ad basim est prima Stella trianguli, secunda in angulo ad verticem, tertia angulus sinister ad basim: ita ut omnis Stella anguli dextri habeat oppositam Stellam anguli in vertice, Stella autem anguli à vertice Stella anguli sinistri ad basim sit opposita. Sequentur igitur sese omnes septem Planetæ non per seriem suam, sed per intervalla laterum, quæ vera sunt oppositiones. Sit igitur Triangulum ☉☽♂ primum ordine. ☉ in angulo basis dextro præibit. Sequetur Luna ei opposita in vertice; eam oppositus Mars in angulo sinistro basis. Qui quidem Mars cum in triangulo ☉☽♂ sinistrum agulum basis occupet, in triangulo ♂☿♃ occupabit dextrum basis angulum, habens oppositum Mercurium; Mercurius autem oppositum Iovem in angulo sinistro; Qui Iupiter faciet angulum dextrum in Triangulo ♃♄♄ habens oppositam in vertice Venerem, ut ea opposita est Saturno in angulo sinistro, sed angulus ille rursus erit dexter in triangulo ♄☉☽, Et sic erogati sunt septem Planetæ in totidem dies, quas Ecclesia Romana vocat ferias. Hac est vera harum appellationum ratio. Sic Josephus Scaliger. Quod verò loquitur ille de Horis seu vicesimis quartis diei civilis partibus, quasi recentius illarum inventum esset & usus; certè dum ævo Soloni proximo in Heliotropiis notatas admittit, eas admodum vetustas facit. Nam Solon sexcentis ampliùs annis Natales Christi antevertit. Et expressim Herodotus [f], *gnomonem*, inquit, *&* καὶ τὰ δυώδεκα μέρεα τῆς ἡμέρης παρὰ Βαβυλωνίων ἔμαθον Ἕλληνες *& duodecim partes diei didicerunt à Babyloniis Græci.* Quod intelligo de XII horis inæqualibus diei naturalis, totidemque noctis. Quales quidem vulgo ab intima antiquitate in usu, diù olim obtinuere, à Planetis nomina, ut ostensum est, sortiti. Tametsi interea Mathematicis ipsis seu Astrologis in motuum temporumque calculo horæ æquinoctiales, ut quidem necesse erat, adhiberentur. Certè de Anaximandro Milesio legitur apud Eusebium [t]

[f] *In Euterpe.*

[t] *Præparat. Evangel. l. 10. cap. ult.*

οὗτος πρῶτος γνώμονας κατεσκεύασε πρὸς διάγνωσιν τροπῶν τε Ἡλίου, καὶ χρόνων, καὶ ὡρῶν καὶ ἰσημερίας, primus stylos elaboravit, ut dignoscerentur conversiones Solis, Tempora, Hora & Æquinoctium. Qua de re etiam Laërtius in Anaximandri vita, & Plinius [u]. Horas item ejusmodi in usu Romanis sub Augusti ævo scimus ex Varrone, Manilio, Virgilio. Antiquiorem item earundem distributionem, ex P. Cornelii Nasicæ censoris Horario, quod ex aqua fecit. Et Censorinus [x]; *Horarum nomen non minus annos CCC Romæ ignoratum esse credibile est. Nam* XII *tabulis nusquam nominatas Horas invenies, ut in aliis posteà legibus, sed ante Meridiem.* Ex Ebræorum item historia sacra [y] notissimum est illud de Achazi Regis solario. Et ne quidem, qua ratione calculum inire Astronomicum possent veteres illi citra horas, qualibus utimur, aliasve certas & invicem syderum venatoribus cognitas temporis mensuras, quæ eas imitarentur, excogitari potest. Et postquam horæ æquinoctiales seu æquales tempori nycthemerino à Mathematicis in calculi usum tributæ sunt, successit proculdubiò altera illa apud vulgus inæqualium seu Planetariarum, ex eorundem disciplina [z], ratio. Sed de Horarum vetustate, Horologiis, Schiothericis id genus aliis consulas, si vis, Josephum Scaligerum [a], Claudium Salmasium [b], Dionysium Petavium [c]. Intereà agnoscendum videtur; ut vult Scaliger, rationi magis consonum esse Horarum nomina ex superstitione appellationis dierum sed Hebdomadicæ orta, quam hanc ex horarum cyclis. Suadet inprimis illud, quod è commentis Astrologicis vetustissimis legimus apud Petrum Alexandrinum [d] *περὶ τοῦ πολεύοντος καὶ διέποντος de* Planeta *possidente & administrante.* Scilicet Planetam diei cognominem totum diem & quamlibet ejusdem horam *πολεύειν possidere*, adeoque regere, Horarium autem Planetam ministerium præstare. Verbi gratiâ die Saturni ajebant, *ὁ αὐτὸς ἀστὴρ κύριος τῆς ἡμέρας γίνεται καὶ πολεύει ὅλην τὴν ἡμέραν· τὴν α ὥραν αὐτὸς πολεύων καὶ διέπων, τὴν β παραδίδωσι τῷ ♃, καὶ λέγομεν, τὴν β ὥραν ♄ πολεύοντος καὶ ♃ διέποντος ipse Saturnus Dominus est diei, & possidet integram diem. Quin & Horam primam non solùm ut dominus possidet, verùm etiam sibi ipsi regiminis ministeria præstat. Secundam verò bo-*

u *Hist. Nat. lib.2. cap. 76.*

x *De Die Natali, cap. 23.*

y *2 Reg. cap. 20. & Isaia cap. 38.*

z *Vid. Francisc. Barocium in Cosmographia, lib. 3. cap. 2.*

a *Ad Manil. Isag. 2. pag. 254.*

b *Plin. exercitat. p. 632. &c.*

c *Ad Auctarium Differtat. lib. 7. c. 8. & 9.*

d *In Isagoge Apotelesmat. & Sidesis Ios. Scalig. ad 2. Isagog. Manilii. p. 290.*

rò horam tradit Iovi. Et dicimus Horam secundam possidente quidem seu dominante Saturno, sed ministerium præstante aut procurante Iove. Quin & Rabbi Gedaliah Ben Jechai [e] ex disciplina illa futili, sed prisca; הכוכב המתחיל למשול בשעה ראשונה בין ביום בין בלילה נמשכת כל היום ההוא וכל הלילה ההיא שהוא יהיה מושל על כלן אמנם יתר הכוכבים הנכנסים למשול בשאר שעות הם כמו כ׳ חברים המושלים יחד אך המושל בשעה ראשונה יותר חזק מהאחרים *Planeta, qui Hora prima incipit dominari, sive interdiu sive nocte, totum diem illum & totam illam noctem possidet, quoniam is dominus est supremus. Attamen & Planetæ ceteri, qui ordine suo horis præsunt reliquis, sunt* (quatenus primæ horæ Dominum respiciunt) *veluti Socii qui & simul dominantur. Veruntamen Horæ primæ Dominus ceteris præcellentior est.* Hinc sanè existimandum non videtur, Dominium totius diei & potestatem cujuslibet etiam Horæ superiorem & continuam, adeoque Planetariam diei denominationem, ab Horario illo recurrente qualicunque dominio ortum habuisse, sed potiùs Horarium illud dominium, quod minùs habitum est, & inferius est diurno, ex diei dominio manâsse, atque ansam Horarum sic denominandarum inde arreptam. Ministros, Procuratores, legatos, præsides Principibus, qui universis imperent, posteriores esse, palàm est. Quod verò ad Planetariæ denominationis ordinis Rationem seu causam primariam spectat; sanè mihi nondum persuasum est aut à proportione Musica, aut ab Horarum præfecturis, nedum à triangulis laterùmve aut basium ratione seu oppositionibus, hujusmodi ordinem manâsse; sed à simpliciori multò origine, eaque quidem alternationi illi, de qua loquitur Beda, proximante. Nimirum advertendum est inter Planetas, seu in Heptazono, longè primariam obtinuisse semper dignitatem Solem & Lunam. Etenim apud Philosophos, Astrologos, Gentium Theologos aliosque [f] passim dicuntur, & sunt illi bina Lumina (per excellentiam sic nuncupata) temporum rerumque moderatores adeo singulares, ut tam reliquos in Heptazono varia suarum configurationum vi potissimùm regant disponantque, quàm inferiora, velut Principes corporum cœlestium, gubernent, atque etiam in veteri Paganismo universa divinitatis nomina

[e] *Sepher, Shalsheleth, fol. 74. b*

[f] *Ante alios videsis Iul. Firmicum Mathes. lib. 3. cap. 1. Necepsone & Anubio.*

alia complectantur. Ea de re consulas Macrobium, ut ceteros mittam pariter obvios. Unde evenit etiam Solem ex disciplina Indorum, Persarum, & Ægyptiorum in Onirocriticis, Regem, Lunam *πρόσωπον τοῦ ἀπὸ βασιλέως δευτερεύοντος personam ejus, qui secundus à Rege praeest*, denotare, ut docet Achmes g. Unde & Ægyptii assimilare soliti Solem Regi & oculo dextro, Lunam autem Reginæ & sinistro, reliquos quinque hisce *δορυφόρους* seu Satellites habentes, ut tradit Sextus Empiricus h. Quin & in ipsa creationis historia sacra soli illi bini, ob præcellentiam memorantur per nomina majoris & minoris Luminaris. *Luminare majus* i למשלת היום *in dominium diei, & Luminare minus in dominium noctis.* Quod postquam Hellenistæ verterant *εἰς ἀρχὰς τῆς ἡμέρας in principatus* seu *dominium diei*, & *εἰς ἀρχὰς τῆς νυκτὸς in principatus* seu *dominium noctis* (idque satis juxta veritatem Ebraicam) legerunt nonnulli veterum *τὴν ἀρχὴν*, & vocabulum Græcum alià illâ notione, qua *initium* seu inchoationem significat, accepere. Ita ut sacrum sermonem perperam intelligerent, fuisse *Luminare majus ad initium* seu *inchoationem Diei, Luminare minus ad initium* seu *inchoationem Noctis.* Qua de re præter S. Augustinum k, Isaacum Monachum l, Eugubinum m, (cujus verba Græca ex Isaaco Monacho desumuntur,) videsis Robertum Episcopum Lincolniensem in Hexaemero, citatum in *summa Astrologiæ Anglicana* n in impressis, quos vidi, tributa Joanni Eshcuido, quem & Esquidum nominat Gulielmus Camdenus o. Autor verò est Joannes *de* Eschenden/ Esthenden/ etiam & Ashelden/ in MS. Bibliothecæ Oxoniensis. Socius erat olim Mertonensis ibi Collegii p, nostratibus etiam subinde *de* Estwode/ quod in Esquidum degeneravit dictus. Sed ex utravis versione præcellentiam vides perleximiam utrique Luminari tribui. Summa heic est, quod ex Astrologorum veterum scitis habet Ptolemæus q; *ὁ μὲν ☉ καὶ ἡ ☽ διακριτικοὶ ὥσπερ ἡγεμόνες εἰσὶ τῶν ἄλλων Sol & Luna, ut principes ceterorum, imperium exercent.* Cum igitur tam insignis habita sit semper, idque meritò, utriusque dignitas ac præcellentia, diesque inde Hebdomadis primus Soli velut siderum plane Regi summo, & ob dignitatem secundam, Secundus Lunæ esset

g *Onirocritic. cap. 167. & 168.*
h *Adversus Mathematicos lib. 5.*
i *Genes. 1, 16.*
k *In Genes. ad literam lib. 2.*
l *In Computo.*
m *Ad Gen. 1.*
n *Tract. 1. Dist. 1. Venetiis, 1489.*
o *In Britannia, pag. 132.*
p *I. Baleus Cent. 6. script. 14. I. Pitsæus æt. 14. script. 602.*
q *Tetrabib. lib. 2. cap. περὶ τῆς ποιότητος τοῦ ἀποτελέσματος.*

esset (quod aliter inter denominandum vix fieri quibat) assignandus; videtur quidem intervallum, non dico Magnitudinis seu Spatii, sed Numeri, quo bini hi Planetæ primarii in Heptazono invicem disjungerentur, velut prototypum fuisse ceteris in Heptazoni cyclo sequentibus. Adeo ut quemadmodum & quoniam Luna Solem binis intermediis, nempe Venere & Mercurio prætermissis, in Hebdomadicæ denominationis initio sequebatur, ita etiam atque ideo parili, in revertente Heptazoni cyclo, intervallo numeri distaret tertius à Luna. Unde tertium diē sortitus est Mars, & simili semper intervallo deinceps didies suos reliqui quatuor, ut in figura adjecta. Atque

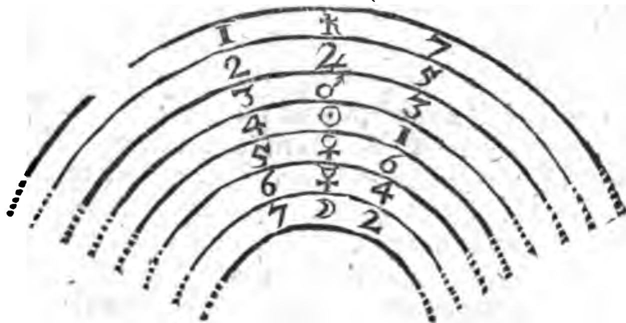

etiam hinc fortè ratio aliqua est petenda, cur Sol, Phœbus, Apollo, (nam nomine hæc eadem esse, sciunt pueri) Ἑβδομαγέτας, id est, Ἑβδομηγέτης veteribus diceretur. Quoniam scilicet τῆς Ἑβδόμης esset ἡγέτης, seu *septenarii* tàm in Planetis, quà Cœlum tenent, quàm in Hebdomadicà dierum denominatione *Princeps*, Dux, seu qui velut in exemplum præibat. Æschylus [r];

Καλῶς ἔχει τὰ πλεῖσ' ἐν ἓξ πυλώμασι
Τὰς δ' Ἑβδόμας ὁ σεμνὸς Ἑβδομαγέτας
Ἄναξ Ἀπόλλων εἵλετο ————

Benè se habent reliqua in sex portis. Septimam verò venerandus Hebdomageta, Rex Apollo elegit. Scholiastes autem ibi, ὅτι ἐν Ἑβδόμῃ τοῦ μηνὸς γεννηθεὶς ἐκλήθη Ἑβδομαγέτας, *quoniam septimâ mensis die natus* (qua de re suprà [f]) *vocatus est Hebdomagetas.* Id ipsum illi nomen tribuitur apud Proclum [t]. Apollini τὴν, inquit, ἑβδομάδα ἀνεῖσαν ὡς συνέχοντι πάσας τὰς συμφωνίας &c. διὸ καὶ Ἑβδομαγέταν ἐκάλουν τὸν θεὸν, *septenarium dedicarunt veluti ei, qui concentus universos*

r In septem contra Thebas.
f Cap. 17.
t In Timæum Plat. lib. 3. pag. 200.

versos

versos complecteretur &c. unde & Hebdomagetam eum vocabant. Quam locutionem retinendam sentio, neque mutandam in [t] Ἑβδομαγενῆ, id est, *Septimo die natum.* Pace dico viri literatissimi [u], qui non semel monuit sic potius mutandum. Scimus quidem etiam hoc nomine Apollinem à Sacerdotibus [x] dictum, quod & suprà [y] memoratum est, uti & à nonnullis [z] ἑπταμηνιαῖον *septimestrem.* Atverò nec ideò sequitur apud Proclũ Ἑβδομαγενῆ substituendũ, cũ & res ipsa & quod apud Æschylum legitur [t] Ἑβδομαγέται palàm videantur asserere. Nam & apud utrunque non natales, (quicquid nugatur Scholiastes,) sed principatus ejus & in septenario prærogativa singularis designatur. Et Sextus Empiricus [a], τῶν ἑπτὰ, inquit, ἡγεῖσθαι μὲν τὸν Ἥλιον καὶ τὴν Σελήνην οἴονται *Septem stellis arbitrantur praesse Solē & Lunā,* id est Hebdomagetas esse. Rationi autem, quam conjectando adduximus, de ordine ceterorum in diebus denominandis; Solis & Lunæ, qui heic Principes sunt, licet dispares, ordinem & intervallum imitante, similis fermè ratio est, quæ habetur in aliquot Ecclesiæ Christianæ nominibus dierum, qui ex nulla sui omninò ratione ea sortiti sunt, sed tantum è solennitatis primariæ, è qua pendent denominationis imitatione quadam seu respectu. Quadragesimæ nomen inditur primo diei Dominico, à quo jejunium sic dictum auspicamur. Hujus gratià seu imitatione [b], Dies Dominicos retrò putatos dicimus Quinquagesimam, Sexagesimam, Septuagesimam, nullam numerorum his nominibus denotatorum rationem, quod nemo non videt, habentes, sed quadragesimæ seu primarium respicientes solummodo nomen, quod sono & similitudine quadam non re omninò nomina cetera imitantur. Sic fere Feriarum nomen à feriis reverà primariis ad alios dies, qui nec revera feriæ, translatum. Sic à Sabbati nomine primario Hebdomas ipsa & dies quælibet, prima, secunda, tertia & deinceps, Sabbati dicta. Nimirum, ut inquit Beda [c], *à requietionum die, qua suo nomine & cultu singularis excellebat.* Sed verò objectio heic obvia est, quæ ex ordinis ejusmodi, in diebus denominandis, Planetarii ratione qualicunque, sumpta, vetustatem ejusdem denominationis, quam anteà adstruimus, haud parum impugnare videatur. Ratio nempè quovis modo hactenus adducta admit-

[u] I. Meursius in Græcia Feriata. lib.3. in Ἑβδόμη & lib. de Denario Pythagorico, cap. 9.

[x] Plutarch. sympos. 8. cap. 1.

[y] Cap. 17.

[z] Scholiast. Callimachi ad hymn. in Delum.

[a] Adversus Mathematicos, lib. 5.

[b] Guil. Durand. Rational. lib. 6. c. 24. §. 5. & 6.

[c] De Temp. Rat. cap. 8.

admittit, seriem Heptazoni, seu in cœlo Planetarum, vulgarem, veteribus, qui diebus nomina indiderint, receptam esse, juxta paradigmata ante ostensa. At vero scimus, apud veteres aliam atque aliam fuisse de Planetarum in cœlo ordine & locis sententiam. Supremo in loco collocarunt aliqui Solem, atque huic Lunam proximam, ut Anaximander, Metrodorus, Crates d. Alii superiores tres ♄, ♃, ♂, ordine, qui tum vulgo, tum Mathematicis, post hosce, plerisque omnibus placuit, ponentes, Solem Lunæ sursùs proximum fecêre, (ut non solum Plato e, & Eratosthenes f, atque autor libri de Mundo Aristoteli g tribui soliti, verum etiam Ægyptii h, saltem in eis nonnulli nominis celebrioris, (adeoque Venere & Mercurio inferiorem. Et de dissensu circa hanc rem Veteres alii i, recentioresque k obiter atque affatim. Quin disertè scribit Moses Maimonides l, tam Physices ac Mathematices, quam Theologiæ ac Jurisprudentiæ Judaicæ magister quidem eximius, הוא דעת הראשונים כלם שכוכבי נגה וכוכב למעלה מן השמש *Veterum omnium sententia fuit, Orbes Veneris & Mercurii esse supra Solem*, quod nec semel dicit. Atque fuisset ita Heptazoni ordo, horum alteruter. Subjungit vero: ואחר כן בא בטלומיוס והכריע הוהרן מתורה Maimonides, *& sequutus est posteà Ptolomæus, qui argumentis obtinuit eos esse infra Solem.* Certe si Veterum omnium opinio esset, Solem Mercurio & Venere inferiorem fuisse, adeoque alium fuisse Heptazoni ordinem ab eo, quo in ratione dierum denominandorum dispiciendâ usi sumus, sequeretur aut denominationem illam vetustam non fuisse, aut saltem rationes hactenus sive ex ejusdem ordinis intervallis, sive è recurrente in horarum præfecturas, juxta eundem ordinem, successione nihili plane esse. Nam quæ dicta sunt, vulgari ordine velut priscis receptissimo nituntur. Unde etiam nec defuêre, qui cum Maimonide heic sentientes, ante Ptolemæum scilicet ordinem illum apud veteres non admissum, ipsam denominationem hebdomadicam ex ordine illo natam, Ptolomæo antiquiorem esse

♄	♄
♃	♃
♂	♂
♀	☿
☿	♀
☉	☉
☽	☽

d Plutarch. de Placit. Philos. 4. c. 15. e In Timæo. f Chalcid. in Plat. Tim. g Cap. 2. h Macrob. in Somn. Scip. lib. 1. cap. 19. i Ptolem. de Magna construct. lib. 9. cap. 1. Proclus in Timæum Platonis. Achil. Tatius in Aratum, cap. 16. Simplicius in Arist. lib. 2. de cælo, &c. k Copernicus lib. 1. cap. 10. Io. Picus ad vers. Astrologiam, lib. 10. cap. 4. Francisc. Picus in exam. doctrin. Vanit. Gentium l. 1. c. 12. Cornelius Agrippa de Vanitate Scientiarum. cap. 30. Francisc. Barocius de Sphæra Mundi, lib. 1. cap. 2. Francisc. Maurolyc. Cosmograph. dialog. 1 Clavius in c. 1. Ioan. de Sacro Bosco. l More Nebochim l. 2. c. 9.

esse negent. Floruit Ptolemæus sub annum post Christi natales CXL. Expressim Hospinianus m; *Nec dies Hebdomada ante tempora Ptolemai nominibus Planetarum eo ordine ut hodie distincti fuerunt. Sed nominati solùm à numero, quo se invicem in mense sequebantur. Id hac ratione probo Veteres Astrologi ante Ptolemæum statuerunt, Solem immediatè suprà Lunam, sic ut illis Saturnus esset primus, secundus Iupiter, tertius Mars, deinde Venus, post eam Mercurius, inde Sol, ultima Luna;* &c. Et pluribus sententiam suam adstruere conatur. Sed palam hallucinatio est insignis. Neque enim ordinis Heptazoni illius receptissimi autor est Ptolemæus. Vetustiorem esse apud complures manifesto liquet. Certè tametsi in mutilo Ciceronis de Universo opere, ex Platonicorum sententia, Lunæ proxima supra Terram est Solis circumvectio, atque inde ad Venerem & Mercurium ascenditur, in Somnio nihilominus Scipionis satis expressim collocatur Sol in Heptazoni medio. *Subter*, (scilicet post tres superiores,) inquit, *mediam ferè regionem Sol obtinet, dux & Princeps, & moderator luminum reliquorum. Hunc ut comites consequuntur Veneris alter, alter Mercurii, in infimoque orbe Luna &c.* Cicero autem ducentos circiter ante Ptolemæum annos floruit. Ejusdem item seculi Manilius n, sunt, inquit, quæ Cœlum terramque intervolitantia pendent sidera,

> *Saturni, Iovis, & Martis, Solisque: sub illis*
> *Mercurius Venerem inter agit Lunamque locatus.*

Sic & Hyginus in Astronomicis, Manilio coævus. Quin & Cicerone recentior non fuit Geminus, si Dionysii Petavii o de tempore ejus conjecturæ fides. Quem tamen non desunt, qui tertio à Christo seculo ponant, ut Josephus Blancanus p. Certe Geminum, si quid video, palam est scripsisse ante Actiacam Victoriam. Nempe sub id tempus q annus Julianus receptus est ab Ægyptiis, qui antè anno usi sunt æquabili ac vago illo, CCCLXV dierum, quadrantis, qui excrescit, nullâ habitâ ratione; adeo ut in periodo 1461. annorum festa eorum singula per totum annum vagantia nullo mensis alicujus die semel non celebrarentur, ut & monet Herodotus r, & res ipsa docet. Disertè autem Geminus s de vago illo anno, suo tempore

m *De Origine Festorum, c.3.*

n *Astronomic. lib.1.*

o *De Doctrina Temp. lib. 2. cap. 6. in Notis ad Geminum, pag. 411. Rationar. Temp. part. 1. lib. 4. cap. 14.*

p *Mathematic. Chronolog. secul. 3.*

q *Censorin. de die Natal. c.21. Ios. Scalig. de Emend. Temp. lib. 4. pag. 221. Dionys. Petav. de Doctr. Temp. lib. 4. cap. 5. & lib. 10. cap. 72.*

r *In Euterpe.*

s *Isagog. cap. 6.*

Ægyptiis in usu, ac Festorum circumpactione pluribus loquitur, nec Thoth mensem in calce Augusti fixum, a quo, postquam Julianum acceperant, annum semper auspicabantur, omnino agnoscit. Jam vero pugna Actiaca Ptolemæum annis CLXXX. aut circiter antevertit. Et Geminus expressim eundem facit t ordinem Heptazoni, quem approbat Ptolemæus, vulgari scilicet consonum. Sic etiam Alexander Milesius apud Chalcidium u, alii Ptolemæo vetustiores. Quin & Macrobius x de Sole à Cicerone sic medio Heptazoni in somnio Scipionis collocato, ac Platonis sententia de proximo Lunæ sursum ejusdem loco verba faciens, *Ciceroni*, inquit, *Archimedes & Chaldaeorum ratio consentit. Plato Aegyptios omnium Philosophiae disciplinarum parentes secutus est.* Ita non solùm Cicero, Manilius, Geminus, Archimedes, Alexander Milesius, verum & Chaldæi, natio quorum è scitis ipsam Astrologiam natam esse dici solet, de ordine Ptolemaico diu ante Ptolemæum consensere. At verò & ipse Ptolemæus y; videmus τὴν τῆς Ἀφροδίτης (σφαῖραν) καὶ τὴν δὲ Ἑρμοῦ παρὰ μὲν τοῖς παλαιοτέροις ὑποκάτω τιθεμένας τῆς ἡλιακῆς, παρὰ δὲ ἐνίοις τῶν μετὰ ταῦτα καὶ αὐτὰς ὑπερτιθεμένας, *Veneris Sphaeram, atque eam, quae Mercurii est, à vetustioribus sub Sphaeram Solis positas. A nonnullis autem juniorum eas supra collocari.* Ipse disertè agnoscit, antiquitus receptum eundem esse, quo utimur ordinem seu vulgarem, quem & disertè postea appellat παλαιοτέραν τάξιν *vetustiorem ordinem*, eoque nomine eum laudat amplectiturque; alterum autem illum recentiorum esse ait commentum. Idem ipse ordo palam etiam agnoscitur in Harmonico cœli Pythagoræ calculo, apud Censorinum z. Nec alius est hujus calculus apud Nicomachum Gerasenum a, nisi quod Mercurius inter Venerem ab hoc ponatur & Solem; quo nomine certè libris, ejus librarii errorem inesse suspicati sunt veterum aliqui b. Et expressim de Ordine Pythagorico quemadmodum Censorinus, Plinius c. At, ut Nicomachus, autor vitæ Pythagoræ anonymus apud Photium d. Sed de Veneris & Mercurii ordine plura statim. Hæc cum ita fuerint, audiendi heic non sunt, qui veterum de Sphærarum seu Heptazoni ordine dissensum sic objiciunt, ut ante Ptolemæum, vulgarem illum receptum denegent. Et planè hallucinati sunt, sed & cum

t Ibid. cap. 1.
u In Timæi Platonis.
x In Somn. Scip. lib. 1. cap. 19.
y Almagest. lib. 9. cap. 1.
z De Die Natali cap. 13.
a Harmonic. lib. 1.
b Vide edit. Meursian. pag. 86.
c Hist. Nat. lib. 2. cap. 22.
d Biblioth. Cod. 259.

cum ipso Maimonide, ex historiæ Astronomicæ imperitia. Qualiscunque autem Sententiarum fuerit heic diversitas, animadvertendum est, quemadmodum in rebus aliis hujusmodi, ita in hisce, aliud esse receptiorem vulgo Astrologorum aliorumve Magistrorum, qui vetera securè docent retinentque, sententiam, aliud singulares, sive Philosophorum, sive Mathematicorum opiniones, qui disciplinas, ut fieri amat, sive novatum eunt, sive emendatum ex suo ingenio ac inventis, tritiori orbitæ doctrinæ, qua primo imbuuntur, non ita confidentes. Apud genus hominum posterius, nulla ætate non habentur sententiæ à receptis aliter atque aliter diversæ, neque eæ quidem paucæ, cum interea prius sit hominum genus, quorum scitis & ex antiquitate receptis dogmatis regulæ, mores, ac disciplinæ, quibus vulgo utimur, innitantur. Ex antiquo igitur ordinis Heptazoni illius vulgaris usu (qualem ostendimus) satis constat penes genus hominum, quod diximus heic prius, id est, qui receptiores sententias & amplexi sunt & professi, & rationes qualescunque Astrologicas, è quibus nasceretur denominatio hebdomadica, invenerunt receptissimum fuisse ordinem illum; penes alterum autem genus non item. Quale in rebus aliis evenire nemo non videt. Etiam superiori & nostro in seculo de Marte, Mercurio, Venere, Sole, novis etiam Planetis circum Jovem & Saturnum latis, sententiæ ortæ sunt Mathematicis summis, Copernicis, Rheticis, Tychonibus, Kepleris, Galilæis, aliis, ab antiquorum receptorumque perquam diversæ, quæ tamen impostèrum argumento neutiquam omnino erunt, vulgus astrologorum velut ab intima vetustate ordinem cœli quem populariter agnoscimus, continenter propagatum non accepisse; non magis sane quam Pythagoræ, atque Hippocrati, Chio, eundem non receptum asserere, ideò quòd Planetam octavum esse dicerent, cui raro apparenti [e] Cometæ nomen tribueretur. Sed singularia ejusmodi receptis sententiis adversari neutiquam solent. Ægyptii autem illi aliique, qui supra Solem Venerem, & Mercurium collocarunt, (quorum scilicet loca rem heic primario turbare videntur,) etiam & utrumque, ut in hoc schemate, Sole pariter inferiorem agnovere. *Scilicet in Solem inter Lunam & Mercurium locatum*

[e] *Apud Arist. in Meteorolog. l. 1. c. 6.*

tatum volebant, ut ratione deprehenderint (sic Macrobius f, & *adixerint cur à nonnullis Sol supra Mercurium supraque Venerem esse crederetur.* Ita nimirum circumambire Veneris Sphæram eam, quæ Mercurii est, atque hujus eam, quæ est Solis, voluêre, ut sidus utrunque in perigæo seu semicirculo inferiore constitutum Sole inferius esset, sicut in apogæo seu semicirculo superiori, eo superius. Cum enim consensus ferme nullibi non esset de tribus superioribus, *horum trium* (appositissimè scribit Macrobius) *sibi proximorum, Veneris Mercurii & Solis ordinem vicinia confudit; sed apud aliquos. Nam Aegyptiorum sollertiam ratio non fugit, quæ talis est. Circulus per quem Sol discurrit, à Mercurii circulo ut inferior ambitur; illum quoque Superior circulus Veneris includit.* (Sic etiam voluit Copernicus, & qui eum sequuntur, viri magni.) *Atque ita fit, ut hæ duæ stellæ, cum per superiores circulorum suorum vertices currunt, intelliguntur supra Solem locatæ; cum verò per inferiora commeant circulorum, Sol eis superior æstimetur.* Unde sententiarum diversitatem ex ipsorum Ægyptiorum disciplina sic reconciliat. *Illis ergo, qui sphæras earum sub Sole dixerunt, hoc visum est ex illo stellarum cursu,*

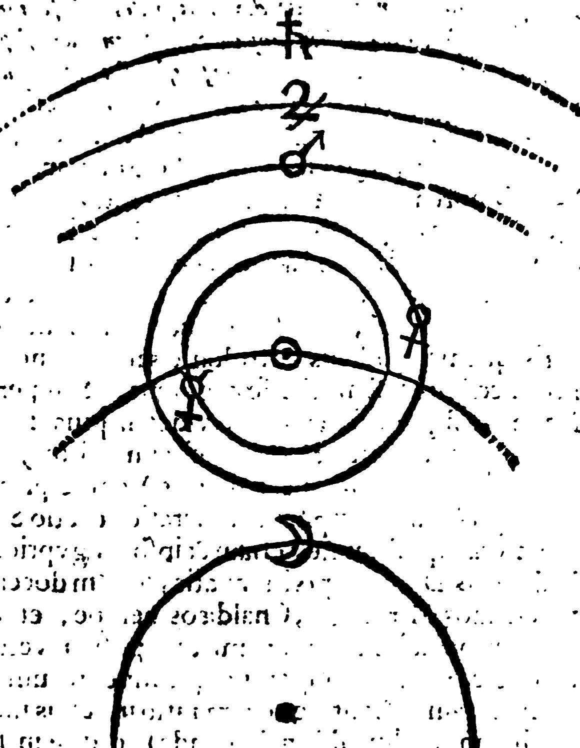

f *In somn. Scip. lib. I. cap. 19. Videsis Martian. Capellam de Nuptiis Philologia, lib. 8. cap.* quod Tellus non sit, &c. *Copernic. Revolut. lib. 1. cap. 10. Anathas. Kircher, in Prodromo Copto, pag. 166.*

cursu, qui nonnunquam, ut diximus, videtur inferior, qui & verè visibilior est, quia tunc liberiùs apparet. Nam cum superiora tenent, magis radiis occultuntur. Et ideo persuasio ista convaluit, & ab omnibus penè hic ordo in usum receptus est. At verò dixerit quis, qualisnam ad rem nostram reconciliatio hæc? Nam sic Venus in Semicirculo suo inferiori, cujus loca quæ à Sole maximè distant, eam terris splendidiorem, utpote viciniorem, reddunt, Mercurio inferior est. Atque ita Heptazoni vulgaris luxatio remanet. Quod verum quidem est. Sed antequam accuratius Veneris & Mercurii situm sic explorarant Ægyptii, natus est ex veteri cœlestium corporum ignorantia, tametsi docta, apud Chaldæos ordo ille vulgaris, quem in judiciis Astrologicis novari nolebant ne quidem ii, qui cœlestem semper esse negarent. Semper dico. Nam e schemate superiori nemo non videt sæpius fieri, ut Mercurius (qui etiam velocius & sæpius circumagitur,) inferiorem suum semicirculum peragrans, Lunæ sit Venere proximior. Atque ita Heptazoni in simplici enumeratione ratio & usus popularis idem erat apud omnes etiam & ipsos Ægyptios, ut ex Vettio Valente & Dione superius allatis, itidem docemur. Summa est, veterrimos Astrologos, Chaldæos nempe, etiam & Ægyptios ipsos turbamque reliquorum, qui postea vetustatis disciplinæ acquiescentes, eam ingenii atque inventorum accessione minimè novatam vellent (quorum ratio in rebus moribusque hujusmodi popularibus solùm habenda) ordinem illum Heptazonii vulgarem semper mire Astrologicè retinuisse, nec placita eorum qui diversimode sive apud Ægyptios recentiores sive apud alios senserunt docueruntque, magis in denominationem illam sive Hebdomadicam sive Horariam ex ordine illo, ut ostensum est, pendentem, invaluisse, aut in ejusdem antiquitatem invalescere quàm Copernici, Galilæi, Kepleri Astronomiam novatam in hodiernam dierum denominationem Planetariam, cui, ut ex Heptazonio veteri nata est, horum hypotheses æquè dissonæ sunt. Certè & R. Abraham Judæus Hispaniensis, Ben Chaia g, de Venere & Mercurio expressim החכמים הקדמונים סוברים תחת כוכב חמה והיה סדר הכוכבים לפי דעת כל *Sapientes seu Philosophi veteres universi* (seu Philosophorum ac Astrologorum vulgus) *opinati sunt eos collocari infra Solis orbem, ordine*

g *In Sphæra mundi, cap.* 8.

ordinarum Planetas Ordine hujusmodi ♄ ♃ ♂ ☉ ♀ ☿ ☽. Vera, horum positura ad rem hanc non omninò attinet. Sed ex eo quod est, hujusmodi fuisse veterum idque ab intima antiquitate de eorum ordine sententiam, eamque populariter passim receptam, planè satisfit objectis, quæ ex Ptolemaico Heptazoni ordine velut novo adversus Planetariæ denominationis vetustatem afferuntur. Quin & in Sinensium Paganismo, & civili temporum ratione ex seculis antiquissimis longeque Josephum (si fides eis, qui rem narrant) antevertentibus petita, idem habetur ordo in diebus denominandis Planetarius; qua de re plura capite sequenti.

Cap. XII.

Ordinis dierum *in Hebdomade, &* Planetariæ *eorundem* denominationis, Josephi *seculo*, Usus; *In* Oriente; *in* Occidente. *Et undenam in vulgus hominum hujus* Observatio *adeo fuerit olim* disseminata.

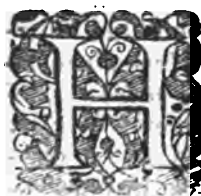

Hisce ita de Hebdomadis dierum Vetustate, Planetarum septem nominum assignatione, Ordine, Ordinisque Ratione ac causâ ostensis, sequitur ut de ejusdem Ordinis apud Gentes sive universas sive tot, quot universarum nomine apud scriptores veteres solent venire, Usu, atque unde Usus ille sic disseminatus, dispiciamus. Ex superiùs adductis satis liquet diem in periodis dierum septimum seu Saturni, neque apud Græcos veteres, neque apud Romanos aliasve gentes, præter Judæos (quantum ex priscis monimentis ritè intellectis est eliciendum) in Festis omninò habitum, seu laborum vacatione celebrari ex instituto seu moribus receptis solitum. Cum verò facilè, uti & suprà [h] monitum est, concipiatur, Triplicem haberi dierum Hebdomadis usum; Primum, quà Sacrum indicat Festum recurrens; Secundum, quà in Fastos seu Temporis calculum, citra Festi rationem, ex instituto publico admittitur; Tertium, quà, ex artificum tantùm disciplina, Chronologica

h Cap. 19.

gica seu Astrologica, citra publicum institutum; Tametsi usus primus nullibi gentium præter Judæos, Josephi seculo (nisi exceptam velis Christianam tunc enascentem Ecclesiam) repertus est; nihilominus de Tertii generis Usu, apud Gentes tunc plerasque, testimonia sunt satis frequentia. Atque Secundi etiam apud nonnullos Vestigia, ut mox dicetur, forte non obscura. Tertii generis usum videre est in eis, quæ superius tum ex oraculis vetustis, tum ex Sabbatico in rebus genethliacis decernendis calculo aliisque id genus depromuntur. Atque Astrologicarum ejusmodi affaniarum usum in orbe Romano frequentissimum fuisse seculis Josepho vetustioribus palàm liquet ex Manilio, Horatio, Lucano, aliis, Etiam anno ferme, ante Cæsares, centesimo, edicto jussi i sunt Chaldæi *intra decimum diem abire urbe atque Italiâ.* Et postmodum k tantundem factum, non semel sub Augusti tempora; etiam sub Tiberio l. *Facta* (inquit Tacitus) *& de Mathematicis Magisque Italia pellendis Senatusconsulta; quorum è numero* L. *Pituanius saxo dejectus est.* Idem m memorat Ulpianus. Sub Claudio item, Tacitus n; *De Mathematicis Italia pellendis factum Senatusconsultum atrox & irritum.* Nimirùm in leges etiam invaluerant eorum artes. Et egregium est illud ejusdem o de illis; *Mathematici novos motus & clarum Othoni annum observatione siderum affirmantes; genus hominum potentibus infidum, sperantibus fallax, quod in civitate nostra & vetabitur semper & retinebitur.* Luculentissimum sanè est testimonium, ipsi Josepho etiam coævum, de frequentissimo superstitionum Astrologicarum (nam Astrologos, Chaldæos, Mathematicos, id genus hominum pariter veteribus dici nemo nescit) adeoque Hebdomadis seu calculi Sabbatici, qui in eis tam eximium, uti superius ostensum est, obtinuit locum, usu tunc temporis inter Romanos, quemadmodum & antè diu & apud alias gentes, recepto; qui nec legibus abigi potuit. Atque hinc sanè facilè est conjectari, quàm per alias gentes seu orbem Romanum tunc temporis fuerit usus ille diffusus. Et apposite scribunt Beda p & Isidorus q Hispalensis Gentilitatem credidisse, in hebdomadica illa dierum juxta Planetas distributione, *habere se à Sole spiritum, à Luna corpus, à Marte sanguinem, à Mercurio ingenium & Linguam, à Iove temperantiam, à Venere*

i Valer. Max. lib. 1. cap. 3.
k Dio lib. 49. & 56.
l Annal. 2.
m Apud autorem Collat. Legg. Iud. & Rom. tit. de Mathematicis & Manichæis. Et vide Lips. ad Tacit. Annal. 2. num. 60.
n Annal. 12.
o Histor. 1.
p De Temporibus, cap. 4.
q Etymolog. lib. 5. cap. 30.

neris voluptatem, à Saturno tarditatem, velut à diis quorum imperio suberant. Adeò ut quidem sic tàm Theologica etiam, quàm Astrologica Hebdomadi inesset ratio. Sed non omninò quæ publicis niteretur moribus, sed nugaci disciplinæ circumcellionum, qui levibus & ineptis ingeniis, uti ait Valerius r, fallaci siderum interpretatione quæstuosam mendaciis suis caliginem injiciebant. Hinc Saturni dies inauspicatus, nec rebus aptus gerendis, ut ostensum est, habitus. Hinc Gentilitatis moris, tametsi non superstitionis, etiamnum reliquiæ in Planetaria apud Christianos dierum denominatione. Atque sane sive hinc sive fortè à simplici temporum calculo, nec sine instituto publico, sed non omninò sacra ratione, Hebdomadis invaluit antiquitus Usus apud Gentes, quæ cum nec Christiani, nec Judæi sint, nimirùm, nec Dominicum Diem seu Solis, nec Sabbati seu Saturni diem Festum habeant, adeoque non Festi ratione orbe hebdomadico utantur, eundem dierum ordinem in numerando etiam & citra plerunque Planetarum nomina servant. De Christianis gentibus palam est, quotquot earum locutione & scriptione vulgari Planetariam denominationem retinent, eam è veteri illo Gentilium usu accepisse. Nam notissimum est illud, stilo magis proprio atque Ecclesiastico, Feriarum nomine, non Planetarum, ex veteri Sylvestri primi, ut passim creditur, Pontificis Romani instituto, dies hebdomadis, adjecto numero, nuncupandos; quorum & sextus Parasceve non raró dicitur, uti primus Dominicus, & septimus etiam Sabbatum. Atque hac de re videsis, quæ congessit doctissimus Barnabas Brissonius s. Et sunt quidem gentes Christianæ, quæ undiquaque, ni fallor, veterem illam consuetudinem ita exuerunt, ut nullius Planetæ nomine in diebus designandis, ne sermone vulgari utantur; quemadmodum, Poloni, Bohemi, alii linguâ Slavonicâ cognati; qui t Nedele & Niedzela aut vocabulo affini, pro *Dominico* primum vocantes, proximum postriduanum Dominico dicunt, tertium secundum, quartum tertium & deinceps usque ad sextum, quem quintum nominant, id est, quintum à postriduano incluso, & demum septimum Sobota quod Sabbatum est. Hungari item u, sine Planetarum adjectione dies designant. Græci etiam, opinor, diu est quod à Dominico x secundam, tertiam

r *Lib. 1. cap. 3.*

s *Ad L. Dominico C. Theodos. tit. de Spectaculis.*

t *A. Roman. in supputat. Ecclesiast. & Vocabular. Trilingue Pragense.*

u *Hieronym. Megiser. in Thes. Polyglotto Verb. Dies.*

x *Theodor. Gaza lib de Mensibus, cap. 17.*

tiam, quartam diem & deinceps numerare solent, Planetarum nominibus planè sepositis. At verò in Ecclesiæ Occidentalis regionibus plerisque ceteris, celebrioribus, puto, universis, denominatio illa in valuit Planetaria, quam, cum è Christianismo ipso manare ea nequiret, ex vetustissimis Gentilitatis moribus ortam propagatamque planè censendum est. Gentes quæ linguis utuntur provincialibus seu à Latina degenerantibus, veluti Itali, Hispani, Galli, vestigia cuique manifesta nominum Planetarum Romanorum eorumque antiquitatis in prioribus sex diebus retinent, Septimum intereà Sabbatum vocantes Hispani & Itali, ut *Sammedy* Galli. Et Cambro-Britannorum etiam denominatio dierum, adeo Latinam redolet originem (sic ab amicis, qui eorum linguam callent, mihi observatum est) ut è Romanorum Paganismo in Britanniam eam desumptam esse non sit quod dubitemus. At verò Germanorum, Belgarum, Danorum, Anglorum, nomina dierum vulgaria ut sunt à Latinis alienissima, ita & summam ac singularem sui atque Planetariæ apud gentes has denominationis adeoque Hebdomadis Astrologicæ usus vetustatem indicant. Ea ad hunc modum se habent.

	Germani,	Belgæ,	Dani,	Angli
Dies Solis	Sontag	Sundach	Sondag	Sunday
D. Lunæ	Montag	Maendach	Maandag	Monday
D. Martis	Dienstag	Dinghestach	Thisdag	Tuesday
D. Mercurii	Mitwoch	Woensdach	Onsdag	Wednesday
D. Jovis	Donnerstag	Donderdach	Thaarstag	Thursday
D. Veneris	Freytag	Vreydach	Fredag	Fryday,
D. Saturni.	Sambstag	Saterdach	Loffuerdag	Saterday.

Saturni quidem dies heic Germanis & Danis non ab ipso denominari videtur. Sed Sambs in Sambstag Sabbatum, puto, est, unde forsan & *Samme* in *Sammedy* Gallorum. Et tralatitium est apud eos, qui linguarum cognationes observant, quam plurima vocabula Persica in lingua Germanica aliisque ei cognatioribus reperiri. Certè ut Judæi Sabbati nomen, tum pro hebdomade ipsa atque die septimo, tum in hebdomadis diebus singulis recensendis adhibere solent, ita &

ita & Persæ شنبه *Sambe* y; tametsi pro eo quod est Sabbatum in Pentateucho Tavvasii Persico [illegible] quod *requiem* denotat, passim usurpetur. De Danorum autem Loffuerdag, Loverdag item & Leffuerdag dicto, *sicut non uno modo scribitur*, ait Isaacus Pontanus z, *ita nec uniusmodi haberi potest ejus interpretatio. Qui Loverdag scribunt, videntur respicere vel ad* Lotionem *publicam, cui eo die vacarent, vel ad nuptiarum contractus. Post nimirum acceptum à Frea nuptiarum auspicium. Vnde & Loven, Loffte & Bruyloffde nuptialia adhuc apud Danos verba sunt.* Alii Lofferdag significare volunt diem purgationis. Alii aliter a. Germanis item Mercurii diem dici vides Mittwoch, id est, *septimanæ medium*, quia initium, & finem pari respicit intervallo. At cetera nomina Planetarum esse, quorum in Gentilismo gentium illarum usus, non iniquum est ut sentias. De Sole & Luna, res palàm in omnibus videtur; licet animadvertat Pontanus, *Danos non, ut omnis fere hodiè Germania,* Son *sed* Soel *dicere; ut scilicet hic primus hebdomadæ dies* Sondag *diceretur, quod esset quasi dies pacationis ac judicationis dominica. Nam & hodiè adhuc* Sone *pacare Danis dicitur.* Ita etiam subdubitando alii b, qui intereà Solem in Danorum Sondag contineri malint. Quod ad Martis diem attinet, qui & Zinstag Germanis seu Alemannis, & Dissendach & Dilsdach Belgis nuncupatur; opinantur viri docti, à Tuistionis seu Teutatis (quorum alterum habetur apud Lucanum c pro Deo Barbarorum, qui Septentrionaliores regiones incoluêre, alterum apud Tacitum d pro gentis Germanorum conditore) nomine; diei prænomen in linguas illas cognatas pariter defluxisse. Atqui & aliæ sunt de illis sententiæ, uti & de diei hujus denominatione. Sed cum locum Martis inter præcedentes sequentesque occupet prænomen illud, vix dubito quin pro ipso Marte antiquitùs sumeretur. Mercurius autem Wodan aliisque, quæ proximant, nominibus dictus est; & Danis Othin; unde Othinsdag in Onsdag contractum. Certè dum de Paganismi hisce in regionibus Theologia loquuntur subinde Scriptores veteres e, Wodan Martem nuncupari, aut saltem officium ejus ab illo præstari solitum ajunt.

y *Ios. Scaliger. lib. 1. de Emendatione Temp. pag. 8.*

z *Chorograph. Daniæ descript. p. 798.*

a *Olaus VVormius in Fastis Danicis. lib. 1. cap. 15.*

b *Olaus VVormius ibidem.*

c *Pharsal. 1.*

d *De moribus Germanorũ.*

e *Adam Bremensis histor. Ecclesiastic. cap. 233.*

Sed tum Mercurium eum fuisse disertè asserit Paulus Warnfredus[f], tum ea de re testimonia sunt quamplurima in annalibus Anglosaxonicis, id est, de Saxonum, qui in Angliam sedes transtulere, rebus gestis, moribusque conscriptis. Ubi de primo Horsi & Hengisti, qui Saxones in hanc insulam secum duxêre, atque Vortigerni Regis Britonum colloquio verba faciunt Annalium illorum autores, *quæsivit*, inquit [g], *Rex ab eis quam fidem, quam religionem, patres eorum coluissent. Cui Hengistus, Deos patrios, scilicet Saturnum, Iovem, atque ceteros, qui mundum gubernant, colimus, maximè autem Mercurium, quem linguâ nostrâ* Woden *appellamus. Huic patres nostri veteres dedicaverunt quartam feriam septimanæ, quæ in hunc hodiernum diem* Wodenesday *appellatur. Id est*, ƿodenandæȝe, si locutionis Saxonicæ veteris rationem habeamus. Scilicet dicebant [h] ƿunnandæȝe, monan dæȝe &c. pro *Die Solis, Die Lunæ*. Hunc innuit & Tacitus [i]; Germanos ait ille, *Deorum maximè Mercurium colunt, cui certis diebus humanis quoque hostiis litare fas habent. Herculem & Martem concessis animalibus placant. Pars Suevorum & Isidi sacrificat.* Quod ideo libentiùs citavimus, quia hinc discimus deos quidem hos, adeoque Planetarum nomina tunc fuisse Germanis sua, nec adeo contracta, ut vult Cæsar, qui, cum non explorata ita ei esset eorum religio, *Deorum numero*, inquit [k], *eos solos ducunt, quos vident, Solem, Vulcanum & Lunam. Reliquos ne famâ quidem acceperunt.* Sed falsò, uti & rectè notat Lipsius ad Tacitum. Et Wodenum jam dictum diu etiam à Paganis post Christianismum in regionum harum nonnullis disseminatum, cultum esse memorat Ethelvverdus [l]. Nec rarò in annalibus nostris obiter, aliàs pro Mercurio Gentilismi Saxonici sumitur. Sic & Thonner, Donner & Thor [m] pro Jove accipi solet, unde dies ejus inde denominatus. Haud alium fuisse à Tarani apud Lucanum, existimant aliqui. Frigga verò, Fricco, Frea, seu Frecca, unde Frie & Vrey in prænomine diei Veneris, pro Venere passim apud Scriptores sumitur. Et in Hengisti ad Vortigernum oratione [n]; *Post illum* (VVodenum) *colimus deam inter ceteras potentissimam, vocabulo Fream, ex cujus vocabulo* Friday (id est, Friccandæȝe) *appellamus.* Tam de hac dea quam

Wodeno

f De Gest. Longobard. lib 1. cap. 9.

g *Apud Mat. VVestmonasteriensem in Florilego, a. d. 450. alii.*

h *Leges Edgari Regis, cap. 5.*

i *De Moribus Germanorũ.*

k *De bello Gallico lib. 6.*

l *lib. 1. cap. 2.*

m *Adam Bremens. hist. Ecclesiastic. cap. 233.*

n *Apud. Mat. VVest. in Florilego, ann. 450.*

Wodeno Gulielmus Malmesburiensis [o]; *erant* (Hengistus & Horsa) *abnepotes illius antiquissimi* Woden, *de quo omnium penè barbararum gentium regium genus lineam trahit, quemque gentes Anglorum Deum esse delirantes, ei quartum diem septimanæ, & sextum uxori ejus Frea, perpetuo ad hoc tempus consecraverunt sacrilegio.* Saturni autem nomen pene ipsius Latinum à Belgis & Anglis retinetur in septimo. Et de his & cunctis, vide plura si vis apud Gulielmum Camdenum [p], Olaum VVormium [q], Isaacum Pontanum [r], Philippum Cluverium [s], alios qui de Septentrionalium moribus agunt. Hinc autem liquet non minus in populorum Septentrionalium, quam Australium veterum Gentilitate seu Paganismo denominationem dierum Planetariam cum Hebdomade obtinuisse. Neque mirum est, tam diversa Septentrionalibus fuisse à Latinis aut Græcis hæc sive Planetarum sive Deorum nomina. Nam satis quidem diversa sunt ipsa Latina ab eis, quæ Græcis vulgò recepta. Etiam & Græcis ipsis pariter fuêre nomina diversissima, uti & Ægyptiis. Saturnus tum Græcis etiam, tum Ægyptiis, qui Græcâ linguâ uterentur, dictus est *Phænon* [t]; sed ipsis Ægyptiis (si fides Planetarum nominum descriptioni Româ ad Claudium Salmasium missæ, quam typis nuper edidit V. præstantissimus Ludovicus de Dieu [u], nunc etiam in Athanasii Kircheri Prodromo Copto [x] Romæ evulgatam) *Rephan*, atque, ut alii, Nemesis Stella; Jupiter item, Phaeton, & ab Ægyptiis ipsis *Pizeus*, &, ut alii, Osiridis Stella; Mars, Pyroeis, & ab Ægyptiis ipsis *Moloch* & Stella Herculis; Sol Ægyptiis ipsis *Pire*; Venus Phosphorus, & Ægyptiis ipsis *Surot*; Mercurius, Stilbon, Ægyptiis ipsis *Piermes* & Apollinis Stella, & Luna Aegyptiis ipsis *Piia*. Quin & nomina Planetarum alia atque alia sunt, atque à Græcis Latinisque diversissima Arabibus, Ebræis, Polonis & qui linguæ Slavonicæ propaginibus utuntur. At & aliæ quidem atque aliæ nominum rationes. Atque ita fuêre olim à ceteris diversa Germanis & Saxonibus seu Septentrionalibus sub Cauro positis Planetarum vocabula, prout in dierum nominibus supra ostensis; licet nunc, Sole & Lunâ exceptis, Latinorum nominibus in idioma suum deflexis, ubi de Planetis simpliciter loquuntur, uti soleant. Et de reliquiis Gentilismi ex Hebdomadis

o *De gestis Reg. Angl. lib. 1. cap. 1.*

p *Britan. pag. 97.*

q *In Fast. Danicis lib. 1. c. 15.*

r *Chorographic. Daniæ descript. pag. 797. & c. Orig. Franc. lib. 6. c. 1.*

s *Germania Antiqua, lib. 1. cap. 26. & 33.*

t *Mart. Capella lib. 8. Achilles Tatius Isagog. in Phænomena. Et Firm. Matthes. lib. 1. cap. 2. & c.*

u *Animadvers. ad Act. Apost. cap. 7. vers. 43.*

x *Cap. 5. pag. 147.*

esse negent. Floruit Ptolemæus sub annum post Christi natales CXL. Expressim Hospinianus [m]; *Nec dies Hebdomadæ ante tempora Ptolemæi nominibus Planetarum eo ordine ut hodie distincti fuerunt. Sed nominati solùm à numero, quo se invicem in mense sequebantur. Id hac ratione probo Veteres Astrologi ante Ptolemæum statuerunt, Solem immediatè suprà Lunam, sic ut illis Saturnus esset primus, secundus Iupiter, tertius Mars, deinde Venus, post eam Mercurius, inde Sol, ultima Luna,* &c. Et pluribus sententiam suam adstruere conatur. Sed palam hallucinatio est insignis. Neque enim ordinis Heptazoni illius receptissimi autor est Ptolemæus. Vetustiorem esse apud complures manifesto liquet. Certè tametsi in mutilo Ciceronis de Universo opere, ex Platonicorum sententia, Lunæ proxima supra Terram est Solis circumvectio, atque inde ad Venerem & Mercurium ascenditur, in Somnio nihilominus Scipionis satis expressim collocatur Sol in Heptazoni medio. *Subter*, (scilicet post tres superiores,) inquit, *mediam ferè regionem Sol obtinet, dux & Princeps, & moderator luminum reliquorum. Hunc ut comites consequuntur Veneris alter, alter Mercurii, in infimoque orbe Luna &c.* Cicero autem ducentos circiter ante Ptolemæum annos floruit. Ejusdem item seculi Manilius [n], sunt, inquit, quæ Cœlum terramque intervolitantia pendent sidera,

> *Saturni, Iovis, & Martis, Solisque: sub illis*
> *Mercurius Venerem inter agit Lunamque locatus.*

Sic & Hyginus in Astronomicis, Manilio coævus. Quin & Cicerone recentior non fuit Geminus, si Dionysii Petavii [o] de tempore ejus conjecturæ fides. Quem tamen non desunt, qui tertio à Christo seculo ponant, ut Josephus Blancanus [p]. Certe Geminum, si quid video, palam est scripsisse ante Actiacam Victoriam. Nempe sub id tempus [q] annus Julianus receptus est ab Ægyptiis, qui antè anno usi sunt æquabili ac vago illo, CCCLXV dierum, quadrantis, qui excrescit, nullâ habitâ ratione; adeo ut in periodo 1461. annorum festa eorum singula per totum annum vagantia nullo mensis alicujus die semel non celebrarentur, ut & monet Herodotus [r], & res ipsa docet. Disertè autem Geminus [s] de vago illo anno, suo tempore Ægyptiis

m De Origine Festorum, c.3.

n Astronomic. lib.1.

o De Doctrina Temp. lib. 2. cap.6. in Notis ad Geminum, pag. 411. Rationar. Temp. part.1. lib.4. cap.14.

p Mathematic. Chronolog. secul. 13.

q Censorin. de die Natal. c.21. Jos. Scalig. de Emend. Temp. lib.4. pag. 221. Dionys. Petav. de Doctr. Temp. lib 4. cap.5. & lib. 10. cap.72.

r In Euterpe.

s Isagog. cap. 6.

Ægyptiis in usu, ac Festorum circumactione pluribus loquitur, nec Thoth mensem in calce Augusti fixum, à quo, postquam Julianum acceperant, annum semper auspicabantur, omnino agnoscit. Jam vero pugna Actiaca Ptolemæum annis CLXXX aut circiter antevertit. Et Geminus expressim eundem facit t ordinem Heptazoni, quem approbat Ptolemæus, vulgari scilicet consonum. Sic etiam Alexander Milesius apud Chalcidium u; alii Ptolemæo vetustiores. Quin & Macrobius x de Sole à Cicerone sic medio Heptazoni in somnio Scipionis collocato, ac Platonis sententia de proximo Lunæ sursum ejusdem loco verba faciens, *Ciceroni*, inquit, *Archimedes & Chaldaeorum ratio consentit. Plato Aegyptios omnium Philosophiae disciplinarum parentes secutus est.* Ita non solùm Cicero, Manilius, Geminus, Archimedes, Alexander Milesius, verum & Chaldæi, natio quorum è scitis ipsam Astrologiam natam esse dici solet, de ordine Ptolemaico diu ante Ptolemæum consensere. At verò & ipse Ptolemæus y; videmus τὴν τῆς Ἀφροδίτης (σφαῖραν) καὶ τὴν τοῦ Ἑρμοῦ παρὰ μὲν τοῖς παλαιοτέροις ὑποκάτω τιθεμένας τῆς ἡλιακῆς, παρὰ δέ τισι τῶν μετὰ ταῦτα καὶ αὐτὰς ὑπεράνω τιθεμένας. *Veneris Sphaeram, atque eam, quae Mercurii est, à vetustioribus sub Sphaeram Solis positas. A nonnullis autem juniorum eas supra collocari.* Ipse disertè agnoscit, antiquitus receptum eundem esse, quo utimur ordinem seu vulgarem, quem & disertè postea appellat παλαιοτέραν τάξιν *vetustiorem ordinem*, eoque nomine eum laudat amplectiturque; alterum autem illum recentiorum esse ait commentum. Idem ipse ordo palam etiam agnoscitur in Harmonico cœli Pythagoræ calculo, apud Censorinum z. Nec alius est hujus calculus apud Nicomachum Gerasenum a, nisi quod Mercurius inter Venerem ab hoc ponatur & Solem; quo nomine certè libris, ejus librarii errorem inesse suspicati sunt veterum aliqui b. Et expressim de Ordine Pythagorico quemadmodum Censorinus, Plinius c. At, ut Nicomachus, autor vitæ Pythagoræ anonymus apud Photium d. Sed de Veneris & Mercurii ordine plura statim. Hæc cum ita fuerint, audiendi heic non sunt, qui veterum de Sphærarum seu Heptazoni ordine dissensum sic objiciunt, ut ante Ptolemæum, vulgarem illum receptum denegent. Et planè hallucinati sunt, sed & cum

t Ibid. cap. 1
u In Timaeü Platonic.
x In Somn. Scip. lib. 1. cap. 19.
y Almagest. lib. 9. cap. 1.
z De Die Natali cap. 13.
a Harmonic. lib. 1.
b Vide edit. Meursian. pag. 86.
c Hist. Nat. lib. 2. cap. 22.
d Biblioth. Cod. 259.

cum ipso Maimonide, ex historiæ Astronomicæ imperitiâ. Qualiscunque autem Sententiarum fuerit heic diversitas, animadvertendum est, quemadmodum in rebus aliis hujusmodi, ita in hisce, aliud esse receptiorem vulgo Astrologorum aliorumve Magistrorum, qui vetera securè docent retinentque, sententiam, aliud singulares, sive Philosophorum, sive Mathematicorum opiniones, qui disciplinas, ut fieri amat, sive novatum eunt, sive emendatum ex suo ingenio ac inventis, tritiori orbitæ doctrinæ, qua primo imbuuntur, non ita confidentes. Apud genus hominum posterius, nulla ætate non habentur sententiæ à receptis aliter atque aliter diversæ, neque eæ quidem paucæ, cum interea prius sit hominum genus, quorum scitis & ex antiquitate receptis dogmatis regulæ, mores, ac disciplinæ, quibus vulgo utimur, innitantur. Ex antiquo igitur ordinis Heptazoni illius vulgaris usu (qualem ostendimus) satis constat penes genus hominum, quod diximus heic prius, id est, qui receptiores sententias & amplexi sunt & professi, & rationes qualescunque Astrologicas, è quibus nasceretur denominatio hebdomadica, invenerunt receptissimum fuisse ordinem illum; penes alterum autem genus non item. Quale in rebus aliis evenire nemo non videt. Etiam superiori & nostro in seculo de Marte, Mercurio, Venere, Sole, novis etiam Planetis circum Jovem & Saturnum latis, sententiæ ortæ sunt Mathematicis summis, Copernicis, Rheticis, Tychonibus, Kepleris, Galilæis, aliis, ab antiquorum receptorumque perquam diversæ, quæ tamen impostèrum argumento neutiquam omnino erunt, vulgus astrologorum velut ab intima vetustate ordinem cœli quem populariter agnoscimus, continenter propagatum non accepisse; non magis sane quam Pythagoræ, atque Hippocrati, Chio, eundem non receptum asserere, ideò quòd Planetam octavum esse dicerent, cui raro apparenti [e] Cometæ nomen tribueretur. Sed singularia ejusmodi receptis sententiis adversari neutiquam solent. Ægyptii autem illi aliique, qui supra Solem Venerem, & Mercurium collocarunt, (quorum scilicet loca rem heic primario turbare videntur,) etiam & utrumque, ut in hoc schemate, Sole pariter inferiorem agnovere. *Scilicet ita Solem inter Lunam & Mercurium locatum*

[e] *Apud Aristot. in Meteorolog. cap. 6.*

ordinarum Planetas Ordine hujusmodi ♄ ♃ ♂ ☉ ♀ ☿ ☽. Verùm horum positura ad rem hanc non omninò attinet. Sed ex eo quod est, hujusmodi fuisse veterum idque ab intima antiquitate, de eorum ordine sententiam, eamque populariter passim receptam, planè satisfit objectis, quæ ex Ptolemaico Heptazoni ordine velut novo adversus Planetariæ denominationis vetustatem afferuntur. Quin & in Sinensium Paganismo, & civili temporum ratione ex sæculis antiquissimis longeque Josephum (si fides eis, qui rem narrant) antevertentibus petita, idem habetur ordo in diebus denominandis Planetarius; qua de re plura capite sequenti.

Cap. XII.

Ordinis dierum *in Hebdomade*, & Planetariæ *eorundem* denominationis, Josephi *seculo*, Usus; *In* Oriente; *in* Occidente. *Et unde nata in vulgus hominum hujus* Observatio *adeo fuerit olim* disseminata.

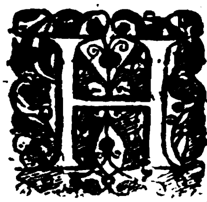

Hisce ita de Hebdomadis dierum Vetustate, Planetarum septem nominum assignatione, Ordine, Ordinisque Ratione ac causâ ostensis, sequitur ut de ejusdem Ordinis apud Gentes sive universas sive tot, quot universarum nomine apud scriptores veteres solent venire, Usu, atque unde Usus ille sic disseminatus, dispiciamus. Ex superiùs adductis satis liquet diem in periodis dierum septimum seu Saturni, neque apud Græcos veteres, neque apud Romanos aliasve gentes, præter Judæos (quantum ex priscis monimentis ritè intellectis est eliciendum) in Festis omninò habitum, seu laborum vacatione celebrari ex instituto seu moribus receptis solitum. Cum verò facilè, uti & suprà [h] monitum est, concipiatur, Triplicem haberi dierum Hebdomadis usum; Primum, quà Sacrum indicat Festum recurrens; Secundum, quâ in Fastos seu Temporis calculum, citra Festi rationem, ex instituto publico admittitur; Tertium, quà, ex artificum tantùm disciplina, Chronologica

[h] Cap. 19.

ptembrem Haliȝmonaþ ſeu *Menſem ſacrorum*, & Novembrem Bloðmonaþ *Menſem immolationum*, à Bloð quod *ſangvis* eſt. Initium item anni illis fuiſſe ait in VIII kl. Januarii ſeu ipſo Decembris Juliani, Giuli dicti, die XXV, quem Moðranecht id eſt, *matrum*, ut inquit ille [h], *noctem* appellitarunt. Perſequitur etiam [i] concordiam Maris & Lunæ, & juxta quidem hujus motum, maxime autem juxta illius fluxus refluxusque, quos pro incrementi & decrementi varietate Mælinaſ nuncupatos ait & Leðoneſ, majoribus ſuis menſes in dies tributos, nunc ſeptenos, nunc octonos, alternante ſucceſſu. Qua in re totius temporis rationem eis conſtitiſſe vult, unde & cyclum illorum Lunarem hauſit Joſephus Scaliger [k]. At de Hebdomadico recurrenti perpetuo dierum orbe aliquo apud eos non omnino loquitur Beda tametſi de Hebdomadis Planetaria denominatione à Gentilibus adhibita non ſemel alibi generatim loquatur, ut & ante memoravimus. Et de Antiquorum Anglorum temporum ratione ſic verba facturus diſertè inquit; *Neque mihi videtur congruum aliarum Gentium annalem obſervantiam dicere, & mea reticere.* Quaſi vellet indicare, in uſu civili ac Faſtis Anglorum veterum, ſeu Saxonum, adeoque aliorum eisdem moribus in vicinia utentium, omnia quæ ſubdit, nec alia locum obtinuiſſe. Neque igitur Hebdomas eis civili ſeu publico in uſu, ſed tantum Aſtrologico, aut ſi vis, Theologico, quà hic, ſubinde cum Aſtrologico, nondum in publica ſacra aut Faſtos recepto, penes Gentiles confundebatur. Id eſt uſu non diſſimili ab eo, qui inter Græcos ac Romanos, ut oſtenſum eſt, ex diſciplina Aſtrologica, citra inſtitutum publicum, invaluerat. Nec interea miretur quis, diſciplinam, qualem diximus de Hebdomade, Aſtrologicam adeò per tot orbis terrarum populos olim diſſeminatam eſſe. Nam illud non magis mirum quam Medicinæ artem & ſacros Orientis ritus per Occidentem diffluxiſſe. Scilicet Aegyptiorum (uti & par eſt credere ceterorum, quorum illi ſive magiſtri ſive diſcipuli) mos erat Sacros ritus, Medicinæ præcepta, & Aſtrologica ſimul eisdemque in libris conſultò tradere. Rem quidem tangit Ptolemæus [l]. Sed expreſſius vetus ad eum Scholiaſtes; *Οἱ Αἰγύπτιοι ἐγνωκότες τὴν αἰτίαν τῆς τοιαύτης ἀγνοίας ἐν*

ἰδίᾳ

[h] *Videſis Ioſ. Scalig. de Emend. Temp. lib. 2. pag. 162*

[i] *Bed. de Ratione Temp. cap. 27. & lib. de Natura Rerum, cap. 39.*

[k] *Loc. citat. & videſis. Dionyſ. Petav. de Doctr. Temp. lib. 2. cap. 70.*

[l] *Tetrabib. lib. 1.*

neris voluptatem, à Saturno tarditatem, velut à diis quorum imperio suberant. Adeò ut quidem sic tàm Theologica etiam, quàm Astrologica Hebdomadi inesset ratio. Sed non omninò quæ publicis niteretur moribus, sed nugaci disciplinæ circumcellionum, qui levibus & ineptis ingeniis, uti ait Valerius r, fallaci siderum interpretatione quæstuosam mendaciis suis caliginem injiciebant. Hinc Saturni dies inauspicatus, nec rebus aptus gerendis, ut ostensum est, habitus. Hinc Gentilitatis moris, tametsi non superstitionis, etiamnum reliquiæ in Planetaria apud Christianos dierum denominatione. Atque sane sive hinc sive fortè à simplici temporum calculo, nec sine instituto publico, sed non omninò sacra ratione, Hebdomadis invaluit antiquitus Usus apud Gentes, quæ cum nec Christiani, nec Judæi sint, nimirùm, nec Dominicum Diem seu Solis, nec Sabbati seu Saturni diem Festum habeant, adeoque non Festi ratione orbe hebdomadico utantur, eundem dierum ordinem in numerando etiam & citra plerunque Planetarum nomina servant. De Christianis gentibus palam est, quotquot earum locutione & scriptione vulgari Planetariam denominationem retinent, eam è veteri illo Gentilium usu accepisse. Nam notissimum est illud, stilo magis proprio atque Ecclesiastico, Feriarum nomine, non Planetarum, ex veteri Sylvestri primi, ut passim creditur, Pontificis Romani instituto, dies hebdomadis, adjecto numero, nuncupandos; quorum & sextus Parasceve non rarò dicitur, uti primus Dominicus, & septimus etiam Sabbatum. Atque hac de re videsis, quæ congessit doctissimus Barnabas Brissonius s. Et sunt quidem gentes Christianæ, quæ undiquaque, ni fallor, veterem illam consuetudinem ita exuerunt, ut nullius Planetæ nomine in diebus designandis, ne sermone vulgari utantur; quemadmodum, Poloni, Bohemi, alii linguâ Slavonicâ cognati; qui t Nedele & Niedzela aut vocabulo affini, pro *Dominico* primum vocantes, proximum postriduanum Dominico dicunt, tertium secundum, quartum tertium & deinceps usque ad sextum, quem quintum nominant, id est, quintum à postriduano incluso, & demum septimum Sobota quod Sabbatum est. Hungari item u, sine Planetarum adjectione dies designant. Græci etiam, opinor, diu est quod à Dominico x secundam, tertiam

r *Lib. 1. cap. 3.*

s *Ad L. Dominico C. Theodos. tit. de Spectaculis.*

t *A. Roman. in supputat. Ecclesiast. & Vocabular. Trilingue Pragense.*

u *Hieronym. Megiser. in Thes. Polyglotto Verb. Dies.*

x *Theodor. Gaza lib de Mensibus, cap. 17.*

moda rebus agendis. De celeberrimo loquitur illo Rogerio Bachone Anglo, qui Sectæ Franciscanæ ante CCCXL amplius annos Philosophus, Theologus, Mathematicus floruit perinsignis. Quid quod etiam sub id tempus non deessent, qui [p] ipsum Judaicum diei cultum Saturni gratiâ, quemadmodum & conjectabat olim Tacitus [q], habitum, existimarent, Christiani quidem, sed nugacibus Astrologorum scitis fanaticè dediti. Mitto qui ex ipso Schemate tum Mundi tum Jesu Christi natalitio, quem frustrà sibi fingunt, ex Magnis conjunctionibus, atque ex imperii, si diis placet, Planetarii successione mira etiam de Theologiæ ac Religionis statu mutationeque superioribus seculis scire videri ac prædicere auderent; ut Joannes ille Esquidus dictus [r], seu apud illum alii, Petrus de Alliaco [s], Hieronymus Cardanus [t], alii similes. Sed de hisce satis superque.

[p] *Apud Gulielm. Parisiensem. lib. de Legibus, cap. 4. & 20.*
[q] *Histor. 5.*
[r] *Summa Anglic. Tract. 1. Dist. 1.*
[s] *Elucidario Astronomicæ cōcordiæ.*
[t] *Ad Ptolemæi Quadripartit. l. 4. dist. 54. & videsis Sixtū Senensem Biblioth. lib. 6. annot. 10.*

Cap. XXIII.

Scopus Flavii Josephi *in verbis illis, quorum gratiâ hactenus disputatum est,* eiusque vera *ibi* sententia de More Hebdomadis, quem ad gentes universas *ait* pervenisse.

Am verò, ut ad ipsa Flavii Josephi verba, de quibus quæstio instituta est, tandem revertamur; animadvertendus est ejusdem ibi [u] Scopus, unde sanè mentem ejus quæ vulgò accepta totius antiquitatis fidei palam renititur, non obscurè perquam veritati consonam esse patebit. Scilicet præter dignitatem & vetustatem Mosis, Ducis, Doctoris, Legislatoris Judæorum singularem, dum in Apiones, Molones, alios gentiles ibi scribit, summopere leges seu jura eorum collaudans, ea antè alia, universis hominibus in pretio habita esse tradit; Philosophus item veteres de Deo aliisque vitæ rationibus sententias aliquot doctrinæ Mosaicæ non dissimiles amplexos esse; etiam & cultum Judaicum seu religionis eorum aliquot ritus Gentilibus eousque placuisse, ut tametsi suos sibi peculiaris haberent, Iudaicorum tamen à longe imitatores seu amantiores interea se palam ostenderent, dum ex eis

[u] *Lib. 2. adversus Apionem.*

ex eis mores aliquot, utcunque Judaicis non satis consonos, sibi adsciscerent, adeoque etiam ipsum Hebdomadis seu diei septimi (in quo labore vacabant Judæi, non item Gentiles) morem qualem supra fuisse demonstravimus, item Jejuniorum, Luminum accendendorum, animalium aliquot abstinentiam. Verba ejus ibi perpendenda ὑφ' ἡμῶν inquit, διηλέγχθησαν οἱ νόμοι καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ἀνθρώποις ἀεὶ καὶ μᾶλλον αὐτῶν ζῆλον ἐμπεποιήκασι· πρῶτον μὲν γὰρ οἱ παρὰ τοῖς Ἕλλησι φιλοσοφήσαντες τῷ μὲν δοκεῖν τὰ πάτρια διεφύλαττον, ἐν δὲ τοῖς πράγμασι καὶ τῷ φιλοσοφεῖν ἐκείνῳ κατηκολούθησαν. Ὅμοια μὲν περὶ Θεοῦ φρονοῦντες, εὐτελείαν δὲ βίου καὶ τὴν πρὸς ἀλλήλους κοινωνίαν διδάσκοντες. *Et nostrum causâ accusari solent leges*, (ita vertendum; non, ut interpres, *A nobis itaq; declarata sunt leges*, quod ibi nihili est.) *etiam quæ hominibus ceteris universis zelum* seu *imitationis cupidinem*, seu *honorem sui præ aliis induxerunt. Primùm enim qui apud Græcos philosophati sunt, visi quidem sunt jura patria observare, ipsis autem vitæ actionibus* seu *reverà atque inter philosophandum, illius* (id est, Mosis) *sequaces fuêre, similia de Deo sentientes, & vitã frugi atq; ad invicem communionem edocentes*. Hæc statim, sequitur, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πλήθεσιν ἤδη πολὺς ζῆλος γέγονεν ἐκ μακροῦ τῆς ἡμετέρας εὐσεβείας, quod mihi sonat, *quin etiam hominum vulgo zelus non exiguus evenit, à longè nostri cultûs*: id est, cultum nostrum tanto habent in pretio, ut imitari videantur, tametsi ab eo, qui verus est, nimium exorbitent. Hisce dein proxima sunt verba de Hebdomadis usu supra allata. Neque verò est, inquit, civitas aut gens ulla sive barbara sive Græca, ad quam μὴ τὸ τῆς ἑβδομάδος, ἣν ἀργοῦμεν ἡμεῖς, τὸ ἔθος οὐ διαπεφοίτηκεν *Hebdomadis* seu *diei septimi, quem laborum vacatione celebramus nos, consvetudo non pervenerit*, καὶ αἱ νηστεῖαι (sic enim pergit) καὶ λύχνων ἀνακαύσεις καὶ πολλὰ τῶν εἰς βρῶσιν ἡμῖν οὐ νενομισμένων παρατετήρηται· μιμεῖσθαι δὲ πειρῶνται καὶ τὴν πρὸς ἀλλήλους ἡμῶν ὁμόνοιαν καὶ τὴν τῶν ὄντων ἀνάδοσιν καὶ τὸ φιλεργὸν ἐν ταῖς τέχναις καὶ τὸ καρτερικὸν ἐν ταῖς ὑπὲρ τῶν νόμων ἀνάγκαις & *Jejunia & Lumina accensa & multa circa ea, quæ nobis comedere nefas est, observantur. Conantur verò imitari mutuam inter nos concordiam, æquam rerum distributionem, industriam in artibus, & constantiam, quoties pro legibus ad necessitatem aliquam adacti simus &c.* De Philosophis locutus est, de aliis item gentilibus, qui sive leges sive dogmata, de Deo vitæque ratione, aliquot Mosaica aut

amplexi sunt, aut, zelo eorum qualicunque ducti, sunt imitati. Similia de Deo, inquit, sentiebant Philosophi Mosis sequaces. Idque de Legibus expressim dixerat, zelum eas sui hominibus universis ceteris induxisse, tametsi ob odium gentis, ipsæ intereà ab adversariis accusarentur. Et satis scimus, Leges eorum tum Morales tum Judiciales, velut exempla, à quibus gentes aliæ fuerint edoctæ, non raró sumi. Quemadmodum autem simpliciter primò dixerat, Leges Judæorum zelum sui hominibus universis aliis induxisse, ita statim id ipsum de Εὐσεβεία, Cultu, Ceremoniis seu ritibus sacris, sed cum temperamento, subdit. *Quin & vulgo hominum*, inquit, seu *quamplurimis zelus insignis evenit* ἐκ μακρῷ τῆς ἡμετέρας εὐσεβείας *à longè cultûs nostri*. Non ita quidem Ceremonias nostras sacras seu Cultum amplexi sunt ut Leges & Philosophiam. Attamen etiam Cultum seu Ceremonias nostras â longè imitati sunt aliquas, ut videre est in Hebdomadis (qua laboribus vacamus nos) usu seu more, in Luminibus accendendis x, Jejuniis, animalium aliquot abstinentia. Licet eodem modo, quo nos animalibus, non abstineant, nec Lumina eodem modo seu ritu accendant, nec Jejunia celebrent, nihilominus in hisce omnibus suo modo observandis ἐκ μακρῷ μὲν τῆς ἡμετέρας εὐσεβείας ζῆλος, πολὺς αὐτοῖς γέγονε *cultûs nostri* seu *rituum nostrorum zelus insignis evenit*, sed *à longè*; seu qui non ita rei ipsi proximat, ita tamen ut, dum in horum observatione longè à nobis dissiti sunt, nostrorum rituum, utpote omnium vetustissimorum, quadamtenus se imitatores non obscurè nec illibenter præbeant amantesque. Quod & de Hebdomadis usu dicendum. Scilicet Septimo quidem die seu Saturni laboribus vacamus Nos. Vacatio illa cultûs nostri pars est. Cultum ejusmodi licet in aliarum gentium instituta receptum esse non reperiamus, uti nec in Calendaria seu publica temporis apud Græcos aut Romanos monimenta periodum dierum septem, transisse, ipsius tamen Hebdomadis seu diei septimi recurrentis observationem seu morem (id est τὸ τῆς ἑβδομάδος ἔθος) ad gentes populosque universos utcunque pervenisse scimus, atque tam in disciplinis, quibus summopere incumbunt Gentiles, quàm in hominum vitæ functionibus, tametsi non in publicis ubique temporum monimentis, locum primarium obtinere, & demum

x *Vide Senec. lib. de Vita Beata, cap. 27. Lipsium Elect. 1. cap. 3. Fortunat. Scacchū Sacrorum Eleo Chrismat. l. 1. cap. 6.*

Gen-

Gentiles ipsam periodum nostram septem dierum sacram sedquidem à longè, dum dieiSeptimi cultus cujus, gratia nobis est in usu, ab illis prætermittitur, imitari. Horum quidem zelo ducti à longe sunt imitatores. Alia etiamnum nostra imitari contendunt; ut concordiam, industriam, constantiam. Hic, ni fallor, est Josephi eo in loco sensus. Interpreti ejus τὸ ἐκ μακροῦ tempus ibi designat. Nam *olim* vertit; Alii itidem *à longo tempore* substitui volunt. Ego potins *à longe*, notione jam ostensa: Quod vero interea ad rem ipsam attinet, ex jam disputatis, opinor, est manifestissimum, locum, illum, utcunque vertendum, non omnino de Gentium aliarum cultu Sabbatico intelligendum esse. Mores hac de re gentium aliarum supra exploravimus. Ad eas ipse Josephus, velut ad rei totius & Judices & testes provocat. Αὐτὸς γέ τις ἕκαστος inquit, τὴν πατρίδα καὶ τὸν οἶκον ἐπισκοπῶν τὸν αὐτοῦ τοῖς ὑπ' ἐμοῦ λεγομένοις οὐκ ἀπιστήσει· *Quilibet suam patriam domumque inspiciat. Certè ita non recusabit jam dictis fidem adbibere.* Si sensu nostro locus intelligatur, certum, opinor esse ipsos, ad quos ipse sic provocat, Græcos scilicet & Romanos, Orientales Occidentalesque, gentes demùm ei cognitas universas, Hebdomadis usum sibi receptum fuisse asserere, adeoque dictis ejus præbere assensum tunc voluisse. At vero si de Cultu capiatur Sabbatico in Gentium instituta recepto, non solùm non universæ gentes assensum sic appellatæ præbuissent, sed nec etiam ulla fuisset comperta, quæ mendacii eum manifesti non meritissimo coarguisset. Et de Jure tum Naturali, tum Gentium, ex disciplina Ebræorum, quantum ad Sacrum Cultum ejusque ritus attinet, hactenus.

Libri Tertii

FINIS.

DE

DE JURE NATURALI ET GENTIUM

Juxta Disciplinam EBRÆORUM,

LIBER QUARTUS.

Homicidii Interdictum Naturale (quod *Noachidarum* seu omnium hominum communis *Juris* Illustrioris *Caput* est *Tertium*) cum *Temperamentis* suis, *Limitationibus* atque *Exceptionibus* apud Ebræos; *Jus* item *Gentium, quo,* apud illos, *Caput hoc commissum*, explicat: adeoque *Jus* apud eos *Tutelæ* sive *sui* sive *aliorum*, etiam *ex vim inferentis cæde*, *Jus* item *singulare Zelotarum*. *Excommunicationis* insuper ac *Hominis devovendi*, seu *Anathematis* Jus, quà *cædes humana* sive inde *reverà permissa*, sive *permitti à nonnullis credita*; *Jura* item *Asyli*, tum in *Urbibus* Levitarum, tum in *Altari*; *Jus vindicis Sanguinis*; alia ejusmodi.

CAP. I.

De Scelere Homicidii voluntarii *Ejusdem* Genera, & Pœna *tum* Cœlestis *tum* Forensis; Ordinaria, Extra ordinem. *Nefas* abortum inferre, fœtũ in utero extinguere, liberos exponere. *Juris discrimen hic, quoad* Pœnã *inter*

inter Originarios, Proselytos Justitiæ, reliquosque rite Circumcisos, & Proselytos Domicilii *seu* Gentiles in ditione Ebraica degentes. *De* Vindicis Sanguinis, ex jure cognationis, potestate.

Stenso, libris proxime superioribus binis, quid senserint docuerintque Ebræi veteres de duobus Juris Noachidarum capitibus Prioribus, quæ sunt בין אדם למקום seu *inter hominem & Numen sanctissimum*, id est, cultum divinum ejusque ritus spectant, idque tum quà simpliciter Naturalia sunt seu Universalia, tum qua sive Imperativum sive Interveniens Ebræis aliisque Gentibus Jus eis accessit seu commistum fuit, sequitur, ut transeamus ad capita ea, quæ sunt בין אדם לחבירו *inter hominem & proximum suum*, id est, quæ mutua hominum inter se officia complectuntur. Ita scilicet dicta, quia in ejusmodi officiis maximè cernuntur; tametsi etiam obedientiam Numini præstandam habeant conjunctam, & nonnulla insuper in eis contineantur, quæ simpliciter duntaxat Numini obedientiam exigunt, veluti simplex cædis sui interdictum, ut mox ostenditur. Horum Primum est, (sed in enumeratione omnium simul Tertium) על שפיכות דמים *de Effusione Sanguinis*, quo nomine Generi humano Homicidium interdicitur. Qualisnam autem eis fuerit sensus ejusdem interdicti, tam qua Naturale est, quam quatenus Jure apud eos Gentium subinde commiscebatur, juxta quod supplent eorum commentarii, imus nunc explicatum. Ex nonnullis obiter in superioribus dictis, satis liquet, eos ita tantum habuisse interdictum hoc obligativum, ut interea vim suam pariter sortirentur leges aliæ moresque de Pœnis etiam Mortis, quæ scilicet, ut reliquæ in simplici Noachidarum jure, ex capite illo altero de Judiciis, quod in enumeratione nostra Sextum est, oriuntur. Nam de ultimo supplicio ipsis in usu tam ex jure eorum Civili, uti & sacræ passim docent literæ, quam Gentium, aliquoties supra, dum de Idololatria atque Blasphemia agitur, dictum est. Et de ejusmodi aliis similiter dicendum subinde in sequentibus. Sed vero Interdictum hoc non solum sic tem-

perant Pœnis Mortis ex sententia forensi, seu solenni judiciorum more, irrogandis, verum etiam pariter aliis, quarum pleræque revera Pœnæ Scelerum & Delictorum sunt nuncupandæ, uti & nonnullæ Quasi Pœnæ potius appellandæ, ut infra ostendetur. Summa erit, velle eos, Homicidium non committendum pro cujusque arbitrio, aut extra Pœnæ legitimæ, aut Quasi, rationem; qui quidem ipse est sensus Scholæ, dum ait homicidium nefas esse sub ratione Indebiti. Interdictum hoc, etiam qua Universale est, Noachidis ad hunc modum in-
a Genes. 9. 5. stauratur. *At sangvinem* a *vestrum de animabus vestris* (de vobis ipsis) *requiram, de manu cuncti animalis requiram eum, & de manu hominis, de manu viri fratris sui requiram animam hominis. Qui effuderit sangvinem hominis, per hominem sangvis ejus effundetur, quoniam in imagine Dei* (Deus) *fecit hominem.* Postmodum autem, præter id quod est *Non occides*, in decalogo, habentur leges de Homicidio in corpore Mosaico Ebræis non
b Exod. 21. 12. semel datæ. Ut, *Percutiens* b *hominem unde moritur, morte interficiatur.* —— *Et: si homo machinetur in proximum suum, ut dolo occidat eum, ab altari meo tolles illum, ut moriatur.* —— *Et: si percusserit vir servum suum aut ancillam suam virgâ, & mortuus fuerit sub manu ejus, ulciscendo ultio sumetur. Et si* יום או יומים quod verbo tenus sonat *per diem, vel per duas dies* (sed magistrorum sensum infra damus) *manserit seu steterit, non ultio exigetur, eo quod pecunia illius sit. Si contenderint viri & offenderint mulierem pragnantem, ut egrediantur fœtus ejus seu nati ejus* [Scilicet ויצאו ילדיה; quod singulariter legitur in Pentateucho Samaritano ויצא ילדה *& egrediatur fœtus ejus*) *& non fuerit exitium, puniendo punietur, secundum quod illi imposuerit maritus mulieris, dabitque juxta judicum sententiam. Et si exitium fuerit,*
c Levit. 24. 23. Num. 35. 16. &c. Deut. 19. 11. *dabis animam pro anima.* Alia occurrunt in sacra lege c ejusmodi. Inter quæ & hoc inprimis heic animadvertendum de potestate legitima ejus, qui גואל הדם *vindex Sangvinis* erat,
d Num. 35. 19. id est, uti & Hellenistis & vulgatæ vertitur, *Cognatus*, seu *propinquus occisi.* Verba legis sacræ d sunt גואל הדם הוא ימית את הרצח בפגעו בו הוא ימיתנו *Vindex sangvinis interficiet homicidam, cum occurrerit ei*, seu ut vulgata, *statim ut apprehenderit eum, interficiet eum:* quod & paulo post iteratur. Jam

vero

vero Priora verba eorum, quæ è Genesi citantur seu *è sanguinem vestrum de animabus vestris requiram*, interpretantur Magistri de cæde sui. Glossa ibi; אף החונק עצמו אף ע"פ שלא יצא ממנו דם *etiam qui laqueo finit sibi vitam*, (in legem hanc committit) *licet sanguis ejus non effundatur*. Quale in ceteris cædis generibus incruentis semper recolendum, tametsi effusionis sanguinis nomine homicidium plerunque eis denotetur. Et Nachmanides illic; רבותינו דרשו בו הורג את עצמו וגו' *Rabbini nostri locum explicant de Cæde sui*. Ita alii e. De cæde autem sui, præter ea quæ obiter à Theologis f homicidium tractantibus dicuntur, consulas Balthasaris Gomesii, I. C. Toletani librum g *de Potestate in seipsum*, uti & quæ nuper ex Olympiodori commentariis M. S. in Platonis Phædonem, atque aliunde eâ de re edidit Carolus Annibal Fabrotus h Jurisconsultus. Quæ sequuntur, *de manu cuncti animalis requiram eum*, nunc explicant de cæde per animalia rapacia ac voracia illata, homine instigante; nunc etiam de pœna cœlitus homicidis infligenda, immissis scilicet ab ipso numine bestiis, quæ vindictam sumant, si homines scelus non puniant. Quâ de re obiter satis superius i diximus. Illud *De Manu hominis, de manu viri fratris sui*, alii interpretantur de sicario, qui interficiat, misso, id est, altero; quod *per fratrem* designari solet; alii de cæde ex errore facta ab amico seu socio. Codex Samaritanus ibi habet מיד איש ואחיו *de manu viri & fratris ejus*, quemadmodum & vulgata. Paraphrasis autem Chaldæa Onkeli; *Et de manu hominis, de manu viri, qui fuderit sanguinem fratris sui, requiram animam hominis*. Etiam receptior est Magistris sententia, verbum דרש, quod *requirere* significans heic iteratur, denotare שדינם מוסר לשמים *judicium de eis* (si sacra verba ibi tantum spectes) *referri ad ipsum Numen*, seu cœlitus expectandum. Posteriora item in Genesi verba, *qui effuderit sanguinem hominis, per hominem sanguis ejus effundetur*, de Judicio forensi seu pœna in foro civili homicidæ, qui *per se* בעצמו non per alium, nec ex errore, sed datâ opera seu ex animo, cædem patraverit, sumi volunt. Certe & Onkelos ea vertit; דישוד דמא דאנשא בסהדין על מימר דיניא דמיה יתשד .. *Qui effuderit sanguinem hominis, per testes juxta sententiam judicum sanguis ejus effundetur*. Et Judæi itidem ibi Maurita-

e Maimonid. halach. Rotzach Cap. 2.
f Thom. 2. secunda q. 64. art. 5. alii ibidem. & c.
g Panormi. 1610.
h Exercitat. 5.
i Lib. 1. Cap. 5. pag. 64. & 65.

niensès ; من يسفك دم الانسان بقول الانسان دمه يسفك *qui effuderit sanguinem hominis, ex decreto* seu *sententia hominis effundetur sangvis ejus.* Jam vero dum legem hanc de Homicidio Noachidis diserte instauratam, cum sibi civilibus illis de homicidio item in corpore Mosaico latis committunt, omnimodam quidem cædem humanam (extra rationem Pœnæ legitimæ aut Quasi, quod mox explicabitur) interdici tum ipsis volunt, tum generi humano; at interea perquam diversimode apud ipsos puniri homicidium utcunque ex animo & datâ operâ patratum (nam de cæde errore commissa dicemus inferius) idque sive Genera Cædis, sive Personas, quæ interemerint, sive interemtos spectes. Quod ad Genera attinet; cædes [k] ex animo patrata, sive gladio, sive fuste, sive saxo, aliterve per ipsum reum, cæsim, punctim, jactu, ultimo supplicio, id est heic gladio, ex sententia forensi punienda. Neque Personarum, quæ cædem patrarent, hac in re discrimen. Tam scilicet Ebræus & quilibet rite circumcisus, quam Proselytus domicilii seu Gentilis Ebræorum in ditione sic puniendus. Nempe gladio vita privandus. Nec sane quod habet Philo [l], etiamsi Judæus, de suspensione homicidæ in patibulo (quod & male nonnulli viri doctissimi de cruce sic vulgo dicta sumunt,) velut ex lege Mosaica atque Ebraico usu, omnino verum est; si Talmudicis fides. De Philonis loco videsis ante alios Isaacum Casaubonum [m] in Baronianis. Sic de pœna homicidii spontanei ab homicida ipso patrati. At vero de Ebræis reliquisque rite circumcisis, cædis non per seipsos, sed per alium, eorum jussu seu opera, factæ reis aiunt, …ס הורג להרוג את חברו או ששלח …ניו והרגוהו או שכפתו והניחו לפני הארי וכיוצא בו והרגתו חיה …ן ההורג את עצמו כל אחד מאלו שופך דמים הוא ועון הריגה בידו וחייב מיתה לשמים ואין בהן מיתת בית דין *Si quis mercede conduxerat alium in cædem humanam, seu servos suos miserat ut alterum interficeret, ac cædes secuta esset, aut quempiam ligatum exposuerat leoni aut bestiis similibus, à quibus fuerit occisus, aut sibi ipsi mortem consciverat, pro homicida habendus erat, & homicidii plane reus; quo nomine mortem* (etiam ex lege) *cælitus infligendam merebatur. Sed ex sententia forensi morte eorum plectendus erat nullus.* Quod tamen dici volunt de Jure ordinario. Nam extra ordinem & pacis tranquillitatisque publicæ

[k] Misn. & Gemar. tit. Sanhedrin. cap. 9. Mos. Maimonid. in hal Rotzach cap. 2. Moses Mikotzi. Præc. Neg. 163.
[l] Lib. de leg. spec ad 6. & 7. præc.
[m] Exercit. 16 num. 76.

publicæ causâ, ex hisce speciebus homicidia, quæ jure ordinario morte non punienda, etiam in Ebræo ceterisque ritè circumcisis, etiam morte puniebantur. Addunt enim, כל אלו הרצחנים וכיוצא בהן שאינן מחוייבין מיתת ב"ד אם רצה מלך ישראל להורגם בדין המלכות ותקנת העולם הרשות בידו וכן אם ראו בית דין להרגם בהוראת שעה אם היתה השעה צריכה לכך יש להם רשות כפי מה שיראו. *Homicidas jam dictos, qui, ex sententia forensi, morte* (jure ordinario) *neutiquam erant plectendi, si morte nihilominus afficere vellet Rex Israel, ex jure Regio* [n], *& in salutem publicam, id ita facere ei licuit; quemadmodum etiam, si extra ordinem & ob singularem temporis necessitatem morte plectendi Synedrio* seu *foro civili atque ordinario* (sive scilicet LXXI virorum, sive XXIII.) *viderentur, fas etiam & sic eos morte plecti.* Quin & subjungunt, si nec causa esset, cur aut Synedrium, aut Rex ita homicidas ejusmodi morte plecteret, בית דין חייבין מכל מקום להכותם מכה רבה הקרובה למיתה ולאסרם במצור ובמצוק שנים רבות ולצערן בכל מיני צער כדי להפחיד ולאיים את שאר רשעים שלא יהיה הדבר להם לפוקה ולמכשול ויאמר הריני מסבב להרוג אויבי כדרך שעשה פלוני ואפטר *Ex officio, Synedrio incubuisse, plurimis verberibus eos plectere etiam usq; fermè ad mortem; & in carcerem traditos ibi annis multis tenere, ærumnisq; omnimodis premere, ut sic deterrerentur homines alii pessimi, nec inde titubarent atq; in offendiculum inciderent, adeo ut eorum quis sibi diceret, ad occidendum inimicos meos circumcursito, modo quo N. fecit, nec pœnâ omninò afficiar.* De Personis dein interemptis tradunt, אחד ההורג את הגדול ואת הקטן בן יומו בין זכר בין נקבה הרי זה נהרג עליו אם הרג בזדון והוא שכלו לו חדשיו אבל אם נולד לפחות מט' חדשים הרי הוא כנפל עד שישהה ל' יום ואם הרגו בתוך שלשים יום אינו נהרג עליו *Parile jus est, si quis annis Majorem, aut Minorem recens natum occidat,*

[n] Vide sis More Nebochim *lib.* 3. *cap.* 40.

sive masculam sive fœminam. Cædis nempè hujusmodi nomine, morte plectendus est, si ex animo seu *sponte occidat. Quod ita intelligendum, ut recens natus compleverit menses suos. At verò si novem mensibus in utero matris non manserit, pro abortivo habendus est, usque dum diem transegerit trigesimum. Et qui eum intra dies triginta occiderit, eo nomine minimè morte plectendus.* Neq; diversum jus faciunt, sive quis occiderat origine Ebræum, sive liberum, sive servũ, sive Proselytum Justitiæ, sive servum è Gentilibus alienum; qui scilicet nomine servitutis juxtà antè o ostensa lavacro susceptus esset, seu ritè circumcisus, nec manumissus. Servum nempè alterius, qui קבל עליו המצות ונוסף על נחלת ה׳ *in se receperat præceptorum* (servis baptizatis observandorum) *observationem, & ita adjectus est hæreditati seu possessioni Domini Dei O. M.* Diversum jus, inquam, non faciunt, sive liberum, sive ejusmodi servum alterius quis occiderat. Neq; sane, si quis suum è Gentilibus servum (nam par omninò servi origine Ebræi ac liberi heic conditio; uti & rectè monet Lyranus) ita percusserat, ut intra viginti quatuor horas seu noctem diemque proximè insequentem stare nequiret, sed ex plaga seu vulnere statim decumberet atque inde moreretur. At si per tantum tempus steterit, seu non, ut æger, ex plaga seu vulnere decumberet, posteà tamen inde mortuus esset, morte dominus non plectendus. Ita scilicet interpretantur p Magistri legem illam sibi civilem de servo suo à quopiam percusso antè ex Exodo citatam. *Si per diem vel duos dies steterit*, id est, ajunt, quantum saltem tempus nox & dies, seu dies unicus civilis complectitur. Et Pentateuchus Samaritanus ibi expressim pro eo quod est נקם ינקם *ulciscendo ultio sumetur*, & לא ינקם *ultio non exigetur*, habet מות יומת *morte morietur* & לא יומת *non morietur*. Et quæ ibi sequuntur, de muliere gravidâ percussâ sic intelligunt, (juxta versionem etiam vulgatã, Chaldæam, aliasq; Judæorum ipsorum) ut, si ex abortione mortua non esset fœmina, nec sequeretur pœna ibi præstituta. Quod autem vertitur ibi, *si non fuerit exitium & si fuerit exitiũ* (id est אסון) per *mortem* interpretantur באשה seu *mulieris*. Compensationem autem damni marito hinc illati æstimabant ex detrimento, quod uxoris corpori inde eveniret q, seu juxta id quod uxoris pretio, si ancilla esset, inde decederet. Huic etiam accessere mulctæ forenses aliæ, ipsi fœminæ præstandæ. At verò de eo quod est si interime-

o Lib. 2. cap. 3. & 5.

p Moses Bar Nachmã in Pirush Tora fol. 130a. alii in Exod. 21. & Maimonid. halach. Rotzach c. 2. & videsis Philonem. lib. de leg. spec. ad præc. 6. & 7.

q Maimonides halach Chobal We-mazik c. 4.

terimeretur inde mulier, adeo ut *anima pro anima danda eſſet*, Magiſtri diſſident. Gloſſa Jarchii; רבותינו חולקים בדבר י"א נפש ממש וי"א ממון אבל לא נפש ממש שהמכוין להרוג את זה והורג את זה פטור ממית' ומשלם ליורשיו דמיו כמו שהיה נמכר בשוק *Magiſtri noſtri diſſentiunt heic. Alii enim animam ſumunt pro anima, ſeu vita ipſa ſeu perſona ipſa.* Adeo ut ultimum ſequeretur ſupplicium. *Alii verò de pecunia locum capiant, nec de vita ipſa* r. *Scilicet cum quis alium occiderat, præter eum quem ex animo occidere voluit, capitali pœna forenſi liber erat, & occiſi hæredibus pendebat quanti occiſus auctione vendi potuit.* Ceterùm haud parum diſcrepant hæc ab eo, quod habetur in verſione Helleniſticâ. Sic enim ea ibi. *Si viri bini pugnantes percuſſerint mulierem gravidam* καὶ ἐξέλθῃ τὸ παιδίον αὐτῆς μὴ ἐξεικονισμένον *& egreſſus fuerit fœtus ejus non formatus, mulctâ mulctabitur &c.* Ἐὰν δὲ ἐξεικονισμένον ᾖ, δώσει ψυχὴν ἀντὶ ψυχῆς, *ſi verò formatus fuerit, animam dabit pro anima.* Videſis quæ heic habent Patres Chriſtiani ſ. Atque juxta hanc verſionem pœna utraque & tota lex illa ad abortionem ſpectat, & pro abortivi qualitate, non matris ſive incolumitate ſive cæde, aliter atq; aliter ſe habet. Quin & ita expreſſim legem illam capit Philo t, de ea copioſiùs diſſerens. Sed & de utraq; poſteriorem legis hujus partem intelligit Lyranus. Ad illud *ſi mors ejus fuerit ſubſecuta*, *ſcilicet*, inquit, *mors mulieris vel pueri jam animati, & poſſit hoc probari, cum jam ſit ſpecie humanâ.* Certè quicquid de Pœna forenſi ſibi Proſelytisque Juſtitiæ ceterisque ritè circumciſis ob cædem fœtus in utero matris irroganda, variatim ſtatuerint; Homicidii ſcelus decernebant ab eis commiſſum eſſe, non minùs quàm ab eis, qui occiderent, in lucem emiſſos, quorum tamen ob cædem, intra triginta dies, ut dictum eſt, quoties novimeſtres non eſſent, ultimum ſupplicium à foro non irrogabatur. Etiam apud Joſephum legimus u, imminere mortis pœnam, ſiquis τοὺς δὲ γεγαμημένην ἢ τεκνοτροφοῦσαν· ἃ πάντα προστάξειν ὁ νόμος, καὶ γυναιξὶν ἀπεῖπεν μηδ' ἀμφιβάλλειν ποτὲ ἐν τινι τῶν αὐτῆς, μήτε διαφθείρειν ἀλλὰ μηχανῇ τινι προσεπιάζειν αὐτό· τεκνοκτόνος γὰρ ἂν εἴη ψυχὴν ἀφανίζουσα καὶ τὸ γένος ἐλαττοῦσα, quod vertitur, *ſuaſerit nupta aut filios nutrienti; quæ omnia lex præcepit. Univerſis autem mulieribus interdixit, vel celare quod natum eſt, vel aliâ machinatione corrumpere filios. Infanticida enim eſſet animas demoliens & genus imminuens.*

r Vide Nic. de Lyra ad Exod. 21.

ſ Theodoret. quæſt. 48. Auguſtinus &c

t De legib. ſpec. ad 6. & 7. præcept decalogi.

u Adverſ. Apion. lib. 2.

nuens. Sed depravatus proculdubiò est locus. Lego potiùs πεῖσει γεγαμημένω· Τέκνα τρέφειν ἅπαντα προσέταξε νόμος καὶ γυναιξὶν ἀπεῖπεν μήτε ἀπαμβλῶν ποτὲ &c. Et tunc vertô, *si quis nuptam pellexerit* (in concubitum scilicet.) *Liberos nutrire universos precepit lex* (Mosaica,) *& mulieribus abortivum facere interdixit fœtum sibi aliquem aut eum extingvere sed voluit ut eum arte potiùs aliquâ foveret, Infanticida enim esset &c.* Sanè & ubi non pauca simul alia Josephi ex eodem libro, apud Eusebium x, citantur pro his substituuntur εἰ πείσαι γεγαμημένην· Τέκνα τρέφειν ἅπαντα προσέταξε καὶ γυναιξὶν ἀπεῖπε μὴτ' ἀμβλῶσαι τὸ σπαρὲν μήτε διαφθείρειν· ἀλλ' ἦν φανείη, τεκνοκτόνος ἂν εἴη, ψυχὴν ἀφανίζουσα καὶ τὸ γένος ἐλαττοῦσα *si nuptam illexerit. Liberorum quicquid susceptum erit educari jussit. Vetuit autem, ne qua mulier abortivum sibi faceret fœtum aliquem, aut susceptum semen ejiceret, aut extingueret. Quæ secus faxit, infanticida seu liberorum interfectrix est utpote quæ vitam abigat, & generis propagationem minuat.* Ita peculiare Ebræis habitum, nec fœtus humanos teneros ne in utero matris (sed temperamentum habes sub calcem capitis insequentis) sine scelere extinguere, adeoque neque natos abjicere aut exponere, quod apud Gentes olim alias frequentissimum, qua de re vide si placet, quæ toto demensa horreo congessit Alphonsus à Caranza y, Jurisconsultus Hispanus. Apud Philonem z item, Judæum etiam ipsum, lege Mosaica vetita est βρεφῶν ἔκθεσις, ὃ παρὰ πολλοῖς τῶν ἄλλων ἐθνῶν ἕνεκα τῆς φυσικῆς ἀπανθρωπίας χειρόηθες ἀσέβημα γέγονε· *Expositio infantium, quæ apud multas gentes propter nativam inhumanitatem vulgaris est impietas.* Et in expositionem hujusmodi plurimum invehitur ille velut Gentibus aliis in usu licito, non omnino Judæis. Et quod de fœtu, qui novimestris non esset, superius dictum est, ita intelligendum, ut, tametsi ultimum cædi ejus in Ebræô non infligeretur supplicium, impunè tamen non omninò fieret ejusmodi scelus, ut ex jam ostensis etiam satis liquet. Nec malè igitur ad illud, de Ebræis, Taciti a, *Augendæ multitudini consulitur. Nam & necare quemquam ex agnatis nefas*; Justus Lipsius, *qui otiosè* inquit, *legerit*, *nihil offendet: fortasse is qui intentè. Si enim de cæde capis tantùm; quid in eo novi? Sanè & Romanis & Barbaris plerisque necare consanguineos nefas.* (modò

x Præparat. Evangelic. lib. 8. cap. 8.

y Lib. de Partu Naturali & legitimo cap. 4.

z Lib. de Legib. special. ad præcept. 6. & 7.

a Histor. 5.

(modo scilicet exponendi morem excipias] *sed alium hic ego sensum odoror, & scribo*, necare quenquam ex gnatis. *Scimus Græcis Latinisque in promiscuo usu fuisse abjectiones infantum & expositiones, imo neces. Id aliter in Iudæorum moribus, & gentem inprimis suboli studuisse, adeo ut nullimodi partum necare fas, notat novum noster.* Et diu sane etiam post Christianismum in usu aliquo [b] liberorum alibi expositio adeoque occisio. Atque ita se habuit res de Personis interemptis, sive ab Israelita, seu Proselyto Justitiæ aliove aliquo ritè circumciso, ubi etiam interemti ex horum aliquo genere. At verò ob Proselyti domicilii cædem aliusve Gentilis ab illorum aliquo patratam, mortis Pœnam forensem non irrogabant Ebræi. Maimonides [c], uti & Talmudici vetustiores; ישראל שהרג גר תושב אינו נהרג עליו בבית דין שנאמר וכי יזיד איש על רעהו ואין צריך לומר שאינו נהרג על הגוי *si Israelita interemerat Proselytum domicilii, neutiquam ob illam causam morte erat plectendus ex sententia forensi. Nam & in sacra dicitur lege* [d], *& si homo machinetur in proximum suum &c.* (qualem nolunt esse Proselytum domicilii) *multò minùs morte plectitur ob cædem Gentilis*, qui nondum scilicet Proselytus domicilii factus. Ita manifestum ex hisce interim est, illud in Genesi [e], *qui effuderit sanguinem hominis, per hominem sangvis ejus effundetur*, (quod de judicio ob homicidium capitali ac forensi sumi solet, ut jam dictum est,) à Magistris accipi, non pro lege ita latâ, ut ultimum supplicium sit necessariò semper homicidii sceleri irrogandum, sed pro indicatione divinâ atque expressâ, in sceleris odium, ex designatione Pœnæ gravissimæ, quam pro re nata administrationisque publicæ varietate fas esset humano generi præstituere irrogareque. Etiam si plures Ebræi aliive ritè circumcisi, congenerum quempiam plagis seu jactibus sic peremissent, ut eorum nullus seorsim id fecisset, quod Mortem inferre potuisset כולן פטורין ממיתת ב"ד *cuncti liberi erant ultimo supplicio ex sententia forensi infligendo*, quoniam nullus per se homicida. Atque hoc est quod legitur in Misna [f] רוצח שנתערב באחרים כלן פטורין *Homicida si admisceatur aliis, omnes liberi sunt.* Id est, Pœnâ capitis forensi. Quin & ubi unicus tantum erat testis, aut non bini qui simul cædem patratam alias Morte plectendam viderant,

b *Vide Paganin. Gaudentium de Iustinianei seculi moribus cap. 40. & Decretal. t. de Infant. & Lang.*

c *Halach* Rotzach *cap.* 2. *& sidesis Lyran. ad Exod.* 21. *Levitic.* 24. *& Numer.* 35. *Adde eū ad Zachar. cap.* 5.

d *Exod.* 21. 14

e *Cap.* 9. 6.

f *Tit.* Sanhedrin *cap.* 9.

[g] Num. 35. 30. rant, adeo ut ex lege ſacra [g] ultimum ſupplicium non ſequeretur, aut ſi בלא התראה *ſine præmonitione*, perinde ac ſi diceres ex ignorantia interdicti (de circumciſis tantum intellige) quis alium occiderat homicidas [h] ejuſmodi כונסין לכיפה ומאכילין אותן לחם צר ומים לחץ עד שיצרו מעיהן ואחר כך מאכילין אותן שעורין עד שתבקע כריסם מכובד החולי ואין עושין דבר זה לשאר מחוייבי מיתות ב"ד אבל אם נתחייב מיתה ממיתין אותו ואם אינו חייב מיתה פוטרין אותו *conjiciebant in carcerem peranguſtum, & cibabant eos pane ærumnæ & aquâ anguſtiæ, donec coarctarentur viſcera eorum, & dein cibabant eos hordeo, uſque dum dirumperetur venter eorum ex cruciatuum gravitate* (quod, puto, hyperbole eſt.) *Nec vero ſic faciebant reliquis homicidii generibus, aliàs ultimo ſupplicio ex ſententia forenſi puniendis. Sed ſi morte quis plectendus eſſet, morte plectebatur, ſin vero, liberabatur.* Atque demum quod in Exodo [i] habetur, inter leges Ebræorum civiles, *Percutiens hominem, unde moritur, morte interficiatur*, & quæ ſunt ejuſmodi in corpore Moſaico reliqua ita interpretantur, ut non omne homicidii ſcelus ſic in foro puniendum eſſet; ſed juxta diſtinctiones, ſive Perſonas, ſive cædis Genera ſpectas, jam oſtenſas, à majoribus ſcilicet acceptas, & generalia legis verba etiam ex doctrina Moſaica (ſic volunt) temperantes. Diſtinctiones, inquam, ad Originarios atque Proſelytos Juſtitiæ, Libertinos & Servos è Gentilibus rite circumciſos, id eſt, rite circumciſos omnes, tantum attinentes. Nam Proſelytus Domicilii ſeu Noachides, id eſt, Gentilis in eorum ditione qualiſcunque ſeu incircumciſus heic reus, ſine cauſa diſcrimine, Mortis Pœnâ erat, ex jure ipſis aliiſque Gentibus intervenienté, ex ſententia forenſi afficiendus. Maimonides [k]; בן נח שהרג נפש אפילו במעי אמו נהרג עליו וכן אם הרג טריפה או שכפתו ונתנו לפני ארי או שהניחו ברעב עד שמת הואיל והמית מ"מ נהרג וכן אם הרג רודף שיכול להצילו באחד מאבריו נהרג עליו שאין כן בישראל *Noachides ſi quempiam occiderit, etiamſi fœtum in utero matris, ultimo ſupplicio plectendus erat. Quod itidem dicendum, ubi jam vulneribus confoſſum interfecerit, aut vinctum Leoni expoſuerit, aut fami reliquerit, uſque dum vitâ privatus fuerit. Quoniam ſcilicet mortis in cauſâ fuit, morte plectendus erat.*

[h] Maimon. halach. Rotzach cap. 4. & Misna tit. Sanhedrin cap. 9.

[i] Cap. 21. 12.

[k] Halach Melakim cap. 9. Gemar. Babylon ad tit. Sanhedrin cap. 7. fol. 57 a.

dus erat. Idem jus obtinuit, si vim inferentem occiderit, ubi mutilato aliquo ejus membro tutelam satis praestare potuisset. Sed diversum est jus, si Israelita horum quid fecerit. De tutela adversus vim inferentem, plura dicentur inferius. Etiam testis unicus sufficiebat, in Proselyto Domicilii morte tum heic damnando, tum alias; qua de re plura, ubi infra Caput de Judiciis tractamus. Etiam בלא התראה *sine praemonitione* & tametsi ignarus esset Gentilis ditionis Israeliticae, illicitum omnino esse homicidium, morte nihilominus plectendus erat. Maimonides [l] de eo; אם הרג והוא לא ידע שאסור להרג הרי זה קרוב למזיד ונהרג לא תיחשב זו להם שגגה מפני שהיה לו ללמוד ולא למד *Si homicidium commiserat, ignarus interea nefas id omnino esse, adeo sponte scelus committenti is proximabat, ut morte esset puniendus. Nec errore aut ignorantia hujusmodi excusabatur; quoniam non deerat, unde discere potuit, nec didicit.* Atqui obvia forsan est in discrimen, quod aperuimus, Juris objectio ex lege sacra [m]. מכה אדם יומת משפט אחד יהיה לכם כגר כאזרח יהיה כי אני יהוה אלהיכם *qui percusserit hominem, morte plectatur. Ius* seu *judicium unum sit vobis, sicut Proselyto sic indigena erit, quia ego Dominus* Deus *vester.* Et pro eo quod est *percusserit* heic (ut in vulgata & Hellenistica alibique) in Chaldaea & Arabicis יקטול & يقتل id est, *occiderit* substituitur, quemadmodum & alias pro verbo נכה quod heic usurpatur. Tantundem paulò ante, eodem in capite Levitici [n], legitur. Adeo ut legi de homicidio sic iteratae subjungatur clausula, parile fore seu idem Jus Proselytis seu Peregrinis & Originariis, etiam in homicidii poenis. Undenam igitur jus hisce tam diversum in scelere hoc puniendo? Manifestum est, Proselytum ibi sumi Magistris (ut non raro alibi) pro Proselyto Justitiae non Domicilii. Atque inde Lyranus disertè; *Accipitur hic peregrinus, Gentilis conversus ad Iudaismum.* Et de sceleris Homicidii voluntarii seu sponte patrati poenae ex sententia forensi discrimine, hactenus. Subjungitur in legibus supra allatis illa de גואל הדם *vindice sanguinis*, cui fas etiam homicidam ejusmodi sine fori sententia, obvium praeoccupando morte plectere. Quin &

[l] Halach. Melakim c. 10. & Halach. Rotzach c. 5.

[m] Levit. 24. 21. 22.

[n] Vers. 17.

eos sic plectere, qui ex sententia forensi morte non afficiendi; vel uti, ubi unicus tantum esset testis, aut minime præcessisset præmonitio, ut dictum est. Vindex ille erat sangvine occiso ita conjunctus ut proximus esset hæres. Maimonides o; מצות בגואל הדם להרג הרוצח שנאמר גואל הדם הוא ימית את הרוצח וכל הראוי לירושה הוא גואל הדם *Præceptum est de vindice sangvinis, ut is homicidam interficiat, juxta illud quod dicitur* p, *Vindex sangvinis morte plectat homicidam. Et quisquis jure hereditario ei succedere debuisset, is Vindex erat sangvinis.* Adeo ut nomen hoc in sacra lege & commentariis Ebræorum usurpetur, velut id quod non tam ex singulari constitutione inter Mosaicas, inductum sit, quam ex more anteriore in Oriente receptum. Et quis cuique hæres esset legitimus ex jure Ebraico, disce, si nescis, ex libello de Successionibus in Bona defuncti olim non semel edito. Male igitur Gelenius Josephi interpres q, *Licere cuivis è cognatis interempti homicidam impune occidere, duntaxat extra urbem refugii deprehensum*, quæ verba postrema ad homicidium involuntarium tantum attinent, de quo capite proximo. Græca sunt; ἐχόντων ἐξουσίαν τῶν τοῦ πεφονευμένου συγγενῶν κτείνειν, εἰ λάβοιεν ἔξω τῶν ὅρων τῆς πόλεως εἰς ἣν ἔφυγε, τὸν πεφονευκότα. quod recte ante verterat Ruffinus *habentibus scilicet potestatem cognatis perempti* (id est, quisquis perempto sangvine esset proxime juxta stemmatis hæreditarii rationem conjunctus; non è cognatis quivis, ut Gelenius) *occidere homicidam, si eum extra terminos civitatis, ad quam fugerat, inveniret.* Neque aliter igitur intelligendus Philo r, ubi pariter interemti ἀγχιστεῖς seu *cognatos* in hanc rem non semel memorat. Quod singulariter, ut & in sacris literis, semper accipiendum, si Talmudicis fides. Pergit Maimonides; לא רצה גואל הדם או שלא היה יכול להמיתו או שאין לו גואל הדם בית דין ממיתין את הרוצח בסייף האב שהרג את בנו אם היה בן להרוג יהרג זה הורג אבי אביו מפני שהוא גואל הדם ואם אין לו בן אין אחד מן האחין נעשה גואל הדם להמית את אביו אלא בית דין ממיתין אתו ואחד הזכר ואחד הנקבה בגאולת הדם *Si nollet vindex sangvinis, aut si neqviret interficere homicidam, aut si illi non esset vindex sangvinis* [id est, hæres, ut Proselyto Justitiæ sine prole post Judaismum susceptum mortuo; aut si homicida

o Halach. Rotzach cap. 1. & 6. Moses Mikotzij Præcept. Negat. 160. & 161.

p Num. 35. 19.

q Archaeol. lib. 4. cap. 7.

r Lib. de leg. Spec. ad 6. & 7. præcept.

cida ipse hæres esset) *ex sententia forensi ultimo supplicio puniendus erat, idque gladio.* (Quoties scilicet circumstantiæ atque apices juris, sine quibus forensis sententia locum non omninò habuit, minimè deerant) *Unde evenit, ut, si pater filium interficeret, cui proles esset* (scilicet hæres) *ab ea avus esset interficiendus, quoniam proles hæc vindex erat sanguinis; sin verò prole careret, fratrum nullus factus est vindex sanguinis* (nam pater ipse, seu homicida hæres erat.) *Atque eadem erat hæredum utriusque sexus ratio in vindicta ex jure sanguinis sumenda jure.* Neque fas erat in juris sui compensationem pretium seu lytrum vindici heic ab homicida recipere, aut eum pœnâ imminente pretio omninò liberare. Scilicet adjiciunt, ומזהירין בית דין שלא ליקח כופר מן הרוצח ואפילו נתן כל ממון שבעולם ואפילו רצה גואל לפוטרו שאין נפשו של זה הנהרג קנין גואל הדם אלא קנין הק"בה שנאמר ולא תקחו כופר לנפש רוצח *Et monere solebant synedria, ne impunitatis pretium acciperetur ab homicida, etiamsi daret quicquid opum essent in mundo, atque etiamsi vindex sanguinis eum libenter liberare vellet; quoniam vita occisi hujus non erat habenda in rebus vindicis sanguinis, sed in rebus Dei Opt. Max. juxta & illud quod scriptum est* [f]*, & non accipietis pretium seu lytrum pro vita homicidæ.* Quale autem jus in ditione Israeliticâ esset proximo cognato Proselyti Domicilii, alteriusve Gentilis, in hac sanguinis vindicta, ex eis eliciendum, quæ sub capitis proximi calcem de Homicidio Involuntario & Asyli jure (quà ad Proselytos Domicilii & Gentiles alios in ditione Israelitica hæc spectarent) sequuntur. [f] Num. 35. 31.

CAP. II.

De Homicidio Involuntario, *seu quod* Casu *factum ac* Errore. Urbes sex Refugii, *seu* Asyla. *Ceteris Levitarum* Urbibus XLII Asyli *item* jus, sed dispar. *Iterum de* Vindice sanguinis. Jus Asyli *quale* in Altari *esset*. *Horum* omnium Jura, *quatenus eorum sive* Proselytis Domicilii *sive* Gentilibus aliis *in ditione Israelitica, aut legitimus esset* usus *aut* nullus.

Væ ſuperiùs tradita ſunt, ad Homicidii ſcelus ſpectant planè Voluntariam, quod בזרון & בכונה nuncupant. Generis autem Homicidii Involuntarii, quod בלא כונה vocitant, tres faciunt Magiſtri t ſpecies. Prima eſt, quando בשגגה *ex errore & ignorantia* ſimplici atque infortunio, nec tamen ſine culpa levi ex negligentia aliqua, qualẽ prudentiores ſeu cordatiores fugerent, contracta, omnino intereà nolens quis hominem occiderat, juxta illud in lege ſacra u: *Qui non eſt inſidiatus, ſed Deus tradidit* (illum) *in manum ejus, ponam tibi locum, quo confugiat.* Cui ſpeciei accedit etiam homicidium quidem per ſe aliàs voluntarium, ſed ex ignorantia ſeu errore hujuſmodi facti velut ex jure commiſſum. Quemadmodum ubi vindex ſanguinis homicidam ex hujuſmodi errore, non ſponte, è civitate Refugii egreſſum occiderat; qua de re mox plura. Secunda, quando etiam ex Errore quis hominem occiderat ſeu Caſu, ſed qui קרוב לאונס *ad injuriam ſeu violentiam prope accedens* ſeu eam quadamtenus imitans interea caſus eſſet שאינו מצוי ברוב מאורעות בני אדם *qui nequaquam in rebus humanis evenire ut plurimum ſoleret*; unde nec culpa ne levis quidem homicidæ tribuenda. Exemplum Secundæ habent in eo, qui, dum ſcalam aſcendit fortè delabens in quempiam, caſu hoc mortem ei infert. Primæ verò in eo, qui deſcendens idem facit. Quoniam enim caſus in deſcenſu frequentior eſt, non item in aſcenſu (ſic illi;) ideo diſcrimen hoc ineſſe volunt, imputatâ in exemplo primæ negligentiâ ſeu culpâ levi, in ſecundæ non item; unde & regulam habent de deſcenſu & aſcenſu, caſum ex hoc ſecundæ eſſe ſemper ſpeciei, at ex illo, primæ. Tertia autem homicidii involuntarii ſpecies eſt, ubi יש הורג בשגגה ותהוה השגגה קרוב לזדון *qui alium occidit ex errore quidem* aut *ignorantiâ, quæ tamen propè accedit ad id, quod ſpontaneum eſt* ſeu *voluntarium*; veluti ubi quis alterum occidere volens, alterum jactu aliterve perimit, aut ubi jactu ſive ſaxi ſive teli in hominum cœtum, cujo nec ignarus qui jecerit, qui occiſus, adeoq; intervenerit culpa latiſſima. Ex Tribus hiſce homicidii involuntarii Speciebus nulla eſt, quæ morte ex ſententia forenſi ordinariâ ſive in Ebræo aliove circumciſo, ſive in Proſelyto Domicilii, aut Gentili alio puniretur. Nam in univerſum

t *Misna & Gem. tit.* Maccoth *cap. 2. Maimonides halach.* Rotzach *cap. 6. Mikotzi Præcept. Affirm 75.*

u *Exod. 21. 31. adde Num. 35. 22. Deut. 19. 5.*

versum pronuntiant, homicidam nullum בְּלֹא כַוָּנָה seu *qui non sponte scelus patraret*, sic foro puniendum. Nec ad Speciem Secundam aut Tertiam attinere volunt Urbium Refugii seu φυγαδευτηρίων jura in corpore Mosaico x præscripta, sed tantùm ad Primam, & ad primam fermè duntaxat y, quoties percussus statim moreretur, nec ex vulnere seu ictu langueret. Sic enim non satis constare, utrũ ipse sibi ex negligentia aliterve, an qui percusserit, in mortis esset causa. Unde nec ad Asylum homicidæ ejusmodi, ubi mors repentina non sequeretur, confugiendũ; nec confugiendi causa. Neq; enim Vindici sanguinis in eum potestas. Excipiunt heic item Patrem filium, ac Magistrum discipulum, verberibus corrigentem atq; inde forte occidentem, quoties scilicet sive filius sive discipulus inter Legem, Philosophiam, aliasve artes necessarias à Patre aut Magistro ediscendum verbera inde mereretur seu castigandus esset. Pari modo excipiunt heic lictorem, qui in Jus vocatum, nec sequentem aut comitantem, verberibus forte interimeret. Quoniam scilicet infortunium evenit ex eo, quod fiebat non sine præcepto seu juris præscripto, nec solùm ex arbitrio. Maimonides z; הבן שהרג את אביו בשגגה גולה וכן האב שהרג את בנו גולה על ידו בכמה דברים אמורים בשהרגו שלא בשעת למוד או שהיה מלמדו אומנות אחרת שאינו צריך לה אבל אם יסר בנו כדי ללמוד תורה או חכמה או אומנות ומת פטור וכן הרב המכה את תלמידו או שליח בית דין שהכה את בעל דין הנמנע מלבוא לדין והמיתו בשגגה פטור מגלות שנ׳ לחטב עצים לדברי הרשות יצא האב המכה את בנו והרב הרודה את תלמידו ושליח ב״ד שהרי שגגו והרגו בשעת עשות מצוה *Filius, qui patrem errore aut casu occiderat, in urbem refugii eo nomine migrabat. Uti & pater qui filium. Nimirum ubi pater filium occiderat non disciplina causâ castigando, seu inter artes alias, quam quæ ediscere oportuit, ediscendum. At vero si castigaverat filium; dum docebat eum legem aut philosophiam artesve (* necessarias) *atq; ita occiderat, non migrabat ad urbem Refugii. Quod similiter dicendum de Magistro percutiente discipulum suum, ac lictore forensi, qui reum renitentem forte occideret. Exemplum enim in scriptura est de ligna a succidente, seu de rebus factisve liberi arbitrii. Excipitur ex illis Pater filium sic percutiens, & Magister imperium in discipulum sic excercens & lictor forensis. Nam errore occidebant, dum id faciebant, quod ex jure faciendum,* nec pro arbitrio rite omittendum. Et de eis ajunt,

x *Exod. 21. 13. Numer. 35. Deut. 5. Ioseph. Archæolog. 4. ca. 7. & Philo lib. de special. legib. ad præc. 6. & 7. Et præter commentarios Christianorũ ad dicta loca Bidesis Isidor. Pelusiotam l. 3 Epist. 108.*

y *Maimonides halach.* Rotzach c. 5

z *Halach.* Rotzach c. 5. *Mos. Mikotzi præc. affirm. 75. & Bide Iarchi. ad Exod. 21. 14.*

a *Deut. 19. 5.*

ajunt, אע"פ שהם מזידין אין מערימין *tametsi sponte percutiebant, tamen dolo malo* aut *cum injuria id non faciebant*. Ideoque immunes erant non solùm pœnâ forensi, sed etiam migratione ad Asylum, adeoque Vindicis potestate. In Specie verò Secunda, ubi nulla imputata negligentia, sed casus, qui rariùs eveniret, in causa homicidii esset, nec Asyli itidem juris usus, nec Vindici sanguinis potestas in homicidam. Ajunt enim, פטור מן הגלות ואם הרגו גואל הדם נהרג עליו *liber erat* (homicida ille) *ab exilio* seu *migratione* (in urbem refugii,) *& si eum interemerat Vindex sanguinis, ipse, eo nomine, ultimo puniendus supplicio.* Tertiæ demùm speciei homicidæ ex errore, qui adeò facinori spontaneo proximat, salus nulla in urbibus refugii, neque ad eum jus ad eas confugiendi attinuit. Rationem adjiciunt, מפני שעונו חמור אין גלות מכפרה לו ואין ערי מקלט קולטותו אות שאינן קולטות אלא המחוייב גלות בלבד לפיכך אם שצאו גואל הדם בכל מקום והרגו פטור ומה יעשה זה ישב וישמור עצמו מגואל הדם *Quoniam graviùs deliquit, migratio ejus in Urbem Refugii ei non profuit, nec Urbes ejusmodi eum tuebantur. Nimirum tuebantur illa eos tantùm, ad quos jura illa refugii attinebant, seu quibus ex jure confugiendum erat. Unde, si eum quocunque loci repertum Vindex sanguinis interimeret, impunè id faciebat. Quid igitur homicida ejusmodi faciendum? Certè cautiùs sibi prospiciendum, ne in potestatem Vindicis sanguinis incideret.* Atque sub hac tertia specie continebatur ex errore qualicunque homicida, qui odio haberet percussum seu ei inimicus esset. De eo scilicet Magistri [b] הוקתו שהוא קרוב למזיד ואיזהו שונא זה שלא דבר עמו שלשה ימים מפני האיבה *Præsumebatur homicidium ejus fuisse spontaneo proximum. Is autem odio habuisse eum dicebatur, qui inimicitiæ causâ per triduum integrum cum eo colloquium non haberet.* Urbes illas Refugii, homicidii, ex errore speciei primæ, causâ tantum præstitutas, duplicis faciunt generis. Alterum est illud notissimum, quod sex Urbes Levitis assignatas complectitur, de quibus sacræ literæ [c] fusiùs. Alterum reliquas quadraginta duas Levitis assignatas (nam quadraginta octo habuêre) continet. Maimonides [d] ex veteribus, כל ערי הלוים קולטות וכל אחת מהן עיר מקלט היא שנ' ועליהן תתנו מ"ב עיר כל הערים אשר

b Deut. 19. 11.

c Numer. 35. Deuter. 19. Jos. 20. & 21.

d Halach. Rotsach c. 8.

אשר תתנו ללוים מ"ח עיר הקיש הכתוב כלן זו לזו לקלוט *Vniversæ Vrbes Levitarum, fuêre Vrbes Refugii* seu *Asyla.* *Scilicet earum erat nulla, quæ hoc non gavisa est privilegio. Nam & in lege dicitur* (ubi [e] sex præstituuntur) *& ultra has, dabitis quoque quadraginta duas civitates; ut scilicet omnes civitates sint quadraginta octo civitates. Ita pares fere facit scriptura universas simul sibi invicem, quantum ad Refugii seu Asyli jus.* Fere nempe. Nam inter genera hæc bina discrimen ejusmodi fuisse volunt, ut sex illarum quælibet in causâ homicidii ex errore, qualis in specie prima describitur, commissi, nunquam non esset ex se Asylum seu refugium adeo tutum, ut nefas esset Vindici sanguinis ibi homicidam occidere. At vero reliquæ habebantur tantum Asyla, pro incolarum arbitrio, seu si ita vellent homicidam illuc confugientem recipere, ut Asyli jus ibi tutò sortiretur. Idem Maimonides, ומה הפרש יש בין ערי מקלט שהובדלו למקלט ובין שאר ערי הלוים שערי מקלט קולטות בין לדעת בין שלא לדעת הואיל ונכנס בהן נקלט ושאר ערי הלוים אינן קולטות אלא לדעת *Discrimen inter Vrbes refugii eo nomine signantius assignatas & reliquas Levitarum urbes erat hujusmodi; ut scilicet illæ Iure Asyli gauderent, sive vellent sive nolent incolæ, adeo ut simulac ingrederetur in earum aliquam homicida, tutus esset; hæ vero non nisi vellent incolæ* seu *pro eorum arbitrio.* Adjiciunt etiam; הרוצח הדר בערי מקלט אינו נותן שכר ביתו והדר בשאר ערי הלוים נותן שכר לבעל הבית *Homicida in urbium aliqua signantius Refugii causâ assignatarum domicilium absque mercede habet, in ceteris vero domino ædium merces ab eo solvenda.* Extra autem Urbis Refugii limites seu agrum suburbanum (ut dissertè satis etiam sacræ literæ [f]) deprehensum homicidam, ante Mortem summi Pontificis [g] (nec enim post omnino) fas erat Vindici sangvinis perimere. De Limitibus illis seu suburbiis videsis Paulum Burgensem in additionibus ad Glossam [h] Numerorum, alios ibi obvios. Quin & aiunt Ebræi, etiam si quis alius præter Vindicem sangvinis eum limites illos sponte egressum occiderat, impunè id factum. Quod ex illo eliciunt. *Si [i] egrediens egressus fuerit homicida, veneritque ultra terminum civitatis Refugii sui, ad quam confugit, & invenerit eum vindex sangvinis, interfeceritque vindex sangvinis homicidam illum,*

[e] Num. 35. 6.

[f] Num. 35. 26.

[g] Videsis Maim. More Neboch. lib. 3. cap. 39.

[h] Ad caput citatum.

[i] Ibidem.

אין לו דם *non est ei sangvis*, quod verti solet, *non est ei reus*. Hinc docent k; יצא חוץ לתחומים בזדון הרי זה התיר עצמו למיתה ורשות לגואל הדם להורגו ואם הרגו כל אדם אין חייבין עליו שנאמר אין לו דם *Sponte si esset egressus limites urbis Refugii, ipsum se morti obnoxium reddebat; & Vindici dein sangvinis fas erat eum interficere. Quin si quis alius mortalium eum occiderat, neutiquam illius nomine fuerat puniendus. Nam & dicitur in lege sacra; Non est ei sanguis*, seu *reatus inde nullus*. Ita scilicet de sponte egresso. Quod si errore aut ignorantiâ egressum כל ההורגו בין גואל הדם בין שאר אדם גולה עליו *occideret, sive vindex sangvinis, sive quis alius, in Asylum ejus nomine migrandum erat*. Nimirum error ibi, nec sine culpa saltem levi, eum occidenti imputabatur, quoniam ejus, in egressu, erroris (qui alias eum tueri debuisset) nescius, cum interea ex inquirendi diligentia errorem illum scire potuisset, velut ex Jure, sed ex Facti ignorantia, eum occiderat. Ob occisum autem homicidam ejusmodi, quocunque loci, intra limites Urbis, etiam vindex sangvinis Morte ex sententia forensi plectendus. Alios habent de Asylis hujusmodi, viis quæ illuc ducerent publicis, earum curâ, id genus aliis, Juris apices, quos videsis in capite secundo Tituli Talmudici *Maccoth* (qui & Latine prostat) & in Maimonide, Mose Kotzense l & commentariis tam Magistrorum ad leges sacras satis obviis, quam aliorum; maximè Pauli Fagii m. Nec solum Urbes illæ Levitarum Asyli gaudebant privilegio, verum & Altare Templi, licet perquam dispari. Maimonides ut & alii n, המזבח קולט שנאמר בהורג בזדון מעם מזבחי תקחנו למות מכלל שההורג בשגגה אינו נהרג במזבח לפיכך הורג בשגגה שקלטו מזבח והרגו שם גואל הדם הרי זה נהרג עליו כמי שהרגו בתוך עיר המקלט *Altare locus erat confugii legitimi; Nam & scriptum est o de homicida, qui sponte scelus patraverat, ab Altari meo tolles illum, ut moriatur. Vnde eliciendum plane, homicidam ex errore* (qualis in superioribus describitur) *ad Altare interficiendum neutiquam esse. Quare si homicidam ejusmodi, qui ad altare confugerat, ibi occiderat Vindex sangvinis, is ejus nomine Morte plectendus erat, pariter atque si in Urbe refugii eum occidisset.*

Sic

k Maimonid. halach. Rotzach cap. 5.

l Precept. affirm. 75. & 76.

m Ad Num. 35.

n Halach. Rotzach c. 5. & Rabbini ad Exodi 21. 14. & ad 1 Regum cap. 2. alii jam citati.

o Exod. 21. 14

Sic item Gemaræ ad caput secundum tituli *Maccoth*, alii. Ceterum exceptiones heic adjiciunt; quæ insigniter Asyli jus in Altari imminuunt. Alias de partibus Altaris; De personarum & de facinorum qualitate, etiam de Mora ibi, alias. Plerunque inquiunt; אין קלט אלא גג של מזבח *Confugii tutelam non præstitit alia pars altaris præter ipsum tectum* seu *corporis altaris partem superiorem.* Non scilicet cornua, nedum vicinia aliqua, aut Laterum tactus. Personis autem aliis Altare tutelam heic præstitisse negant præter Sacerdotes, neque eis omnibus, sed tantummodo Sacerdoti in ipso altaris tecto seu parte superiori sacra operanti. Nimirum אין קולט אלא כהן ועבודה בידו אבל זר או כהן שאינו עובד בשעה שנהרג או שהיה עובד ולא היה עובד על גגו של מזבח אלא סמוך לו או אוחז בקרנותיו אינו נקלט *Tutela ab altari non præstabatur nisi Sacerdoti, eique Sacra ibidem operanti. Ceterum nec ei, qui Sacerdotalis generis non erat, nec Sacerdoti, qui ibi sacra non operabatur, ipso quo occisus est momento; nec ei, qui operabatur* seu sacra aliqua peragebat, *non super ipsum operimentum altaris, sed in vicinio ejus* seu *ei innitebatur,* seu *tangebat; nec ei qui cornua ejus amplectaretur, tutela inde debita.* Nec morandum ibi erat ei, qui confugerat. Magistri, מי שקלטו המזבח אין מניחין אותו שם אלא מוסרין לו שומרים ומגלין אותו לעיר מקלטו *qui confugerat ad Altare, tutelam inde nactus, non permissus est ibi morari, sed traditis eis custodibus, deduci eum faciebant in Urbem refugii ei idoneam.* De facinorum demum qualitate sic distingvunt, ut quæ jam de Altari dicta sint, ad homicidas tantum spectent, quibus aliàs Urbes in Asyla assignatæ tutelam præstarent, seu quibus ritè, juxta superius ostensa in eas esset migrandum, quas מחוייבי גלות vocitant. At vero si ordinariâ mortis sententia liberi, ut Capite primo diximus, judicium tantum Regium aut forense illud, quod extraordinarium erat, etiam ob Homicidium Voluntarium, merito timentes, ad Altare se tutelæ causâ contulissent, sive Sacerdotes sive alii ex Ebræis circumcisis e ceteris, atque illud amplexi essent, (utcunque ex Iure ordinario aditus illuc aliis præter Sacerdotibus non patebat,) tuti ibi, hac in causa, erant, nec לוקחין אותן מעם המזבח למות לעולם *divellendi unquam ab Altari, ut mortis judicio traderentur.* Nec

Joabo, qui Abneri & Amasæ cædis reus cornua altaris amplexus est, tutela præstari non debuisse, אם לא היה מחויב מיתה בב"ד *nisi etiam ob patratum facinus ultimo, ex jure ordinario & sententia forensi, supplicio ritè plecti potuisset.* Sic Magistri p. Jus igitur Asyli nullum in Altari quidem, nec Sacerdotibus ipsis, extra jam memorata. Unde locum illum Exodi q de cæde voluntaria sic explicat paraphrasis Uzielidi tributa; אפלו כהנא הוא ומשמש על גבי מדבחי מתמן תסבוניה ותקטלוניה בסייפא *etiamsi Sacerdos ipse fuerit, & ministraverit ad Altare* seu *super Altare meum, inde rapiene eum, & gladio occidente.* Et Paraphrasis Hierosolymitana tantundem etiam de Pontifice summo. Verba sunt, אפלו הוא כהנא רבא דקאי ומשמש קדמי מן תמן תסובן יתיה ותקטלון יתיה *etiamsi fuerit Pontifex summus, qui steterit, & ministraverit coram me, inde rapiene eum, & gladio occidente.* At vero Nicolaus Lyranus ibi, *etiamsi fuerit Sacerdos, ut dicit R. Salomon, nisi inceperit officium ministrandi in Altari, in quo casu erat expectandum complementum ministerii; quo peracto, trahebatur ad mortem.* Sic ille velut ex R. Salomone; aliique r ex eo, R. Salomonis nomine interea solum utentes. At Rabbi ille ibi tantum ad hunc modum, quemadmodum & R. Abenezra, אם היה כהן ורוצה לעבוד עבודתו תקחנו למות *si fuerit Sacerdos, & voluerit Sacrum suum præstare officium, rapietis eum ad Mortem.* Et plane id R. Salomoni heic tribuit Lyranus, atque in jam dictis (uti & alias subinde) velut ex eo aliisque Magistris id asserit, quod Talmudicæ doctrinæ nimis adversum. Nec more quidem, usque dum perageretur inceptum sacrificium in R. Salomone aliisve Magistris vola aut vestigium; quod & rectè olim advertit I. Drusius s. I nunc & vide, quæ obiter habent Theologi Christiani t de Ebraico Asylorum Jure, uti & Jurisconsulti u, dum interpretationes ac scita Ebræorum ipsorum negligunt. Ideo autem hæc, tametsi pleraque ipsis civilia fuerint, ita fusius heic enarravimus, tum ut Temperamenta, quæ in his habent de interdicto Homicidii, (unde & quantum ipsis in eo censeretur, Naturale ediscitur,) observarentur, tum ut inde atque ex eis, quæ statim sequentur, apertius liqueret, quale fuerit in hisce Jus Proselytorum Domicilii aliorumve apud Ebræos

Genti-

p Lebi. Ben Gersom. ad 1 Regum. c. 2.
q Cap. 21. 14.
r Abulensis ad Exod. 21. quæst. 16.
s Ad difficil. loc. Exodi c. 33. & vide si lib. nostrum 2. de success. in Pontificatum cap. 6.
t Abulensis ad Iosua 20. quæst. 6. alii ad Exod. 21. & Num. 35. Petrus de Gambacurta de Immunitate Ecclesiarum lib. 1. cap. 9.
u Ad tit. de Homicidio & ad C. tit. de his qui ad Eccles. confugiunt. Didac. Covarruvias Var. Resolut. lib. 2. c. 20.

Gentilium; & quomodò illud Ebræorum civili heic Juri sive dissonum sive consonum esset; sive ubi Ebræus, aut circumcisus occideretur à Proselyto Domicilii aliove Gentili, sive ubi hic ab Ebræo. Si Proselytum Domicilii sive liberum sive servum casu occiderat Ebræus, migrandum ei erat in Urbem refugii. Ad Gentilem autem, qui nondum Proselytus Domicilii factus, sive Ebræum sive Gentilem ex errore seu casu qualicunque occiderat, Urbium Refugii privilegia non attinuêre. Nec tamen ex sententia forensi Morte plectendus is erat; sed vindicis sanguinis arbitrio ita suberat, ut ab eo impunè posset occidi. Maimonides x. בן נח ששגג באחת ממצותיו פטור מכלום חוץ מרוצח בשגגה שאם הרגו גואל הדם אינו נהרג עליו ואין לו עיר מקלט אבל בתי דיניהם אין ממיתין אותו *si Noachides caput aliquod Septem Praeceptorum* (quæ sub Juris Naturalis nomine tractamus) *violaverat ex errore* seu *casu* (nec sponte) *liber erat* (Pœnâ civili,) *excepto homicidii errore* seu *casu reo. Nam si eum occiderat vindex sanguinis impunè id factum. Neque ei profuit Urbs aliqua Refugii. Sed verò ex sententia fori, quo res ejus cognoscenda, Morte non erat homicida ejusmodi afficiendus.* Alibi etiam idem y, ישראל שהרג בשגגה את העבד או את גר תושב גולה *Israelita, qui occiderat Servum aut Proselytum Domicilii, in Urbem Refugii migrandum erat.* At verò והגוי שהרג הגוי בשגגה אין עיר מקלט קולטת אותו שנ׳ לבני ישראל *Gentili, qui Gentilem casu occiderat, tutelam non præstitit Urbium Refugii aliqua. Nam & scriptum est, Filiis Israel* z; nempè Urbes Refugii eis præstitutæ. Quod scilicet, ut consimile paulò ante, aliarum, ad Gentilem, qui nondum Proselytus Domicilii factus, spectare volunt. Nam Proselyti ejusmodi jus erat heic singulare. Si casu occiderat is Ebræum seu circumcisum, Urbs Refugii ei non proderat. Si verò Proselytum sui generis sive liberum sive servum, Asyli ejusmodi privilegio gaudebat. Uti etiam tam servus quàm liber ejusdem generis. Ajunt enim; גר תושב שהרג את ישראל בשגגה אע״פ שהוא שוגג הרי זה נהרג, *Proselytus Domicilii, qui ex errore* seu *casu Israelitam occiderat, tametsi involuntarium esset homicidium, nihilominus morte seu gladio* (à vindice scilicet sanguinis, non ex sententia forensi) *plecti potuit.* Atque adjiciunt; גר תושב שהרג את גר תושב או את העבד בשגגה גולה שנ׳ לבני ישראל ולגר ולתושב שבתוכם

x *Halach.* Melakim *cap.* 10.

y *Halach.* Rotzach c. 5.; *Ita etiam Moses Mikotzi Præc. Affirm.* 75. & *Gem. Talm. Babylon. tit.* Maccoth c. 2. *fol.* 9. *b.*

z *Numer.* 35.

Proselyto Domicilii, qui casu interemerat, sive Proselytum Domicilii, sive servum (ejusdem generis,) *migrandum erat in urbem Refugii. Nam & scriptum est* a, *Filiis Israel & Proselyto, & qui domicilium habet inter vos*. Quod tamen juxta jam memoratas distinctiones intelligebant. Nec parile jus Gentilibus nondum Proselytis Domicilii, atque Domicilii Proselytis; nec horum alterutris, cum circumcisis. Nam ex his manifestum est, Jura vindicis sanguinis tàm ad Gentiles, nondum Proselytos Domicilii factos, quàm ad eos, qui in hanc transierant conditionem, non minùs atque ad Originarios reliquosque, circumcisos in ditione Ebraica spectasse: Non item Jura Urbium Refugii; sed ad Proselytum Domicilii, quando alium sui generis occiderat; Ad Gentilem autem, nondum factum ejusmodi Proselytum, nequaquam omninò. Jus item Gentium apud Ebræos, de Errore seu Casu, fuisse, in homicidii causa, singulare, nec quale in alicujus aliûs, septem Noachidarum juris capitum violatione involuntaria. Quod verò habet velut ex Ebræis Lyranus b; *Altare propter reverentiam Loci fuisse refugium in aliquibus casibus, inter quos erat homicidium Gentilis, sed non Judæi*; de Gentili, si Proselytum Domicilii intelligas, ac de vindice sanginis, planè falsum est. Neque enim, ut Asylum, sic profuit Altare Judæo homicidæ Gentilis ejusmodi aliter atque si Judæum occiderat. Non aliter scilicet tutus erat à vindice sanguinis. Sed & alii c fidenter heic Lyrani sequaces sunt. De vindice autem sanguinis toties antè memorato observatu dignum est, quod monet vir præstantissimus Hugo Grotius; *Cum jam ante diluvium*, inquit d, *gigantum ætate promiscua invaluisset cædium licentia, instaurato post diluvium humano genere, ne idem mos idem invalesceret, severiùs occurrendum Deus censuit; & repressa prioris seculi lenitate, quod natura non iniquum esse dictabat, & ipse permisit, ut insons esset, qui homicidam occidisset. Quod posteà institutis Iudiciis summas ob causas ad judices solos restrictum est; ita tamen ut moris pristini vestigium manserit in jure ejus, qui occisum sanguine proximè attingeret etiam post Mosis Legem.* Quod autem ad interdictum homicidii, quà naturale est, attinet, manifestum est ex jam dictis, non alium esse, juxta Ebræos, ejusdem sensum, quam ut cædes etiam permitteretur humana sub ratione Pœnæ legitimæ seu sub ratione reatûs, quod in idem recidit. Et mox ostendetur,

a Ibidem.

b Ad Exod. 21, 14.

c Dionys. Carthusian. ad Exod. 21, &c.

d De Iure Belli & Pacis lib. 1. cap. 2. §. 5.

detur, tantundem etiam permitti apud eos sub ratione Quasi Pœnæ, seu Quasi reatûs. Ad rationem autem Pœnæ heic seu reatûs seu Quasi (id est, vindictæ atque coercitionis) spectat item cædes bellica (de qua, ut à Jure Naturali, ex Ebraica disciplina, non dissonat, copiosè & doctissimè etiam Hugo Grotius [e]; ut alios prætermittam; & nos plura libro sexto.) & quæ sunt alia in sacris literis de capitali supplicio non raro irrogando. Advertendum autem est, irrogari ex eorum disciplina, idque in Pace supplicium illud dupliciter; aut ex sententia forensi seu solenni magistratus civilis decreto, aut ex singularum etiam personarum, quarum sive privatim sive publicè intererat, interdum Arbitrio aut Jure. Genus Prius passim in sacris literis obvium est, & in antè dictis non semel occurrit. Etiam posterioris specimen habetur eximium in illo, quod jam tractavimus de Vindice sanguinis; de quo item apposite Grotius [f]; *Lex Hebræa propinquo occisi permittit, ut extra Asyli loca homicidam interficiat: recteque notant interpretes Hebræi talionem pro mortuo exigi posse, pro se, ut puta in vulnere, non nisi per Judicem, quia scilicet difficilior est moderatio, ubi propius dolor accedit.* Nec ejusmodi talionis Jus propinquis, tantum apud Ebræos olim. Verba Theoclymeni ad Telemachum apud Homerum [g] similem inter Græcos vetustissimos morem testari videntur. *Fugisse se*, ait Theoclymenus, ob cædem contribulis patratam, cui plurimi *κασίγνητοί τε ἔται τε consanguinei amicique*, quorum

——ὑπαλευάμενος θάνατον καὶ κῆρα μέλαιναν
φεύγω ——

nece ac nigro fato ut me eximam, fugio. Nisi de talionis qualiscunque, non legitimæ, timore locum capi velis. Sed & apud Ebræos [h] impunè occidebatur fur nocturnus ædes invasurus, ab ædium domino aut custode, quemadmodum & ex lege XII tabularum & Platonicis [i]. Exemplum [k] occurrit item insigne de trucidatis, velut absque cognitione forensi, ob vitulum aureum conflatum adoratumque, tribus millibus. Viginti tria millia habet vulgata; Sed contrà veritatem Ebraicam versionesque tum Hellenisticam, tum quæ linguarum sunt Orientalium omnes, modo Arabicam nuper Romæ excusam excipias, quæ vulgatæ omninò

[e] *Ibid. & c.*

[f] *De Jure Belli & Pacis lib. 2. cap. 20. §. 8.*

[g] *Odyss. o.*

[h] *Exod. 22. 2. & 3.*

[i] *De Legibus lib. 9.*

[k] *Ibid. 32. 28.*

omninò versio est. De numeri autem discrimine ibi, vide Lyranum, aliosque commentarios Christianos. Sed verò & jussu Numinis; cui lex qualiscunque pro placito ejus cedit [l], id factum; idque enunciat Moses. Et pro judicio forensi seu Principis extraordinario ac singulari, ante rempublicam ordinariam rem capiunt Magistri [m].

[l] *Vide S. Augustin. de Civitat. Dei. l. 1. cap. 21.*

[m] *Apud Mos. Nachmanidem in* Pirush Tora *fol. 155b. &* *vide sis S. Thom. 2. secunda quæst. 64 art. 3. & ad eum alios Dominic. Soto De Iustitia & Iure lib. 5. quæst. 1 art. 3.*

CAP. III.

De Pœnâ capitali à Privatis *irrogatâ, adeoque* Cæde, *apud Ebræos,* Privatis, *sed ad morum publicorum amussim,* citra cognitionem forensem, *variatim, extra causam* vindicis sanguinis, permissa, Moderamen inculpatæ tutelæ. Ebræi *qui* Ebræum in Gentilium potestatem traderet; *qui in* contemptum Numinis præceptum aliquod violaret; Apostatæ, Idololatræ *cædes.* Dolo, *ut vita horum nonnullis eriperetur, uti licuit,* qualis in Gentilem non adhibendus. *De* officiis *erga Gentiles* humanioribus, *seu* charitate *quid senserint Ebræi. De* Fœtus nece, *puerpera salutis causâ.*

Fuêre autem in moribus Ebræorum etiam alia, extra causam Vindicis sanguinis, Homicidii genera Privatis, sub ratione Pœnæ, aut Quasi citra judicium forense, permissa; sed ita ut & ipsi morte aliterve plectendi essent, nisi id in cæde sollicitiùs servarent, quod præscripti reipublicæ mores exigerent. Adeoque tametsi, quà Judicibus tribunal tenentibus ministrisque publicè ac nominatim constitutis opponebantur hi, quibus sic permissum est, Privati etiam rectè dicendi erant, attamen, cum quicquid fas eis esset heic præstare, id publicis moribus, quibus Pœnæ irrogandæ, ac autoritate publicâ, quâ hoc indultum est, omninò niteretur, etiam pro Publicis velut Judicibus simul & Ministris, saltem Ministris, quoties mortem cuiquam licitè inferebant, planè habendi. Quale certè dicendum de more illo Venetorum, qui cum complures à patria exules habeant condemnatos, singulis facultatem faciunt (sic Dominicus Soto,) ut qui alium eorum interfecerit, vitâ ac libertate donetur. Quod exules heic licitè facere queunt, homines utpote privati,

vati, id reipublicæ Venetæ decreto ac autoritati tribuendum esse palam est, adeoque publicorum saltem ministrorum personam eos induere. Mos fere ejusmodi apud Græcos veteres observatur n à viris doctis. Et vide sis, quæ tradunt Jurisconsulti o aliqui, aliique p de Hæreticorum manifestorum cæde. Adde, si placet, quæ de privatorum vindicta disputant Scholastici q Jurisconsultique r. Ex Jure autem ordinario Ebræorum & usu quotidiano, extra singulares, quales diximus permissiones, intelligendum illud Judæorum de Herode ob nefariam Ezekiæ, aliorumque necem Hyrcano conquerentium. Transgressus est, inquiunt, legem nostram, quæ hominem quantumvis scelestum vetuit affici supplicio capitali, *εἰ μὴ πρότερον κατακριθείη τοῦτο παθεῖν ὑπὸ τοῦ Συνεδρίου nisi prius eo damnatus fuerit à Synedrio*, quod memorat Josephus s. Species autem insigniores cædis humanæ Privatis, apud Ebræos, sicut jam dictum est, citra sententiam forensem, sub ratione Pœnæ legitimæ permissæ (præter illam, quæ permissa Vindici sangvinis, ut ostensum est) Binæ fuere. Altera violentiæ injustæ quædam genera Repellenti impedientique seu sive se sive alium Tuenti permissa, Altera Zelotis. Nam ex Jure ordinario dictum illud apud Josephum jam memoratum verum esse, asserunt item Talmudici t, בשעבר ועשה העון שחייב עליו מיתת בית דין *quoties id, quod jam perpetrabatur, ex sententia forensi posset morte puniri.* Quod ad specierum jam dictarum priorem attinet; lex habetur u sacra לא תעמוד על דם רעך *non stabis adversus sanguinem proximi tui.* Hujus sensum, ex doctrina avita, docent esse, proximum, id est, congenerem, à periculo imminente ita ipsis tuendum, ut non solùm è flumine, puteo, igne aliove vitæ periculi genere, qua fieri posset, esset omni diligentia eripiendus, verum etiam ab occisuro, seu qui necandi animo persequeretur, liberandus. Non stabis ociosus seu iners adversus sanguinem proximi tui. Maimonides x; הרודף אחר חברו להרגו אפי׳ היה הרודף קטן הרי כל ישראל מצווין להציל הנרדף מיד הרודף *si quis alium persequeretur, ut occideret eum, quantumlibet minor, tenebantur universi Israelitæ* (quilibet pro loci ac temporis opportunitate) *eripere seu liberare eum, cui vis ita illata, è manu* seu *potestate persequentis*, seu aggressoris. Tutelæ ejus-

 modi

n Io. Meursius in comment. ad Lycophro. pag. 298.
o Prosper. Farinach. de Hæresi q. 189 §. 3.
p Iac. Simanca de Cathol. Instit. t. 46. num. 50.
q S. Thom. 2. secunda qu. 64. art. 3. Petrus de Aragon. alii ibidem.
r Petr. Faber. Semestr. lib. 2. c. 2. Hugo Grot. de Iure Belli. lib. 2. cap. 20. Vide Caspar. Beatum de creditore inope debitori addicendo. c. 1. §. 68. & 69. l. 1. D. ad leg. Cornel. de Sicariis.
s Archæol. l. 14. cap. 17.
t Maimonid. halach. Rotzach. cap. 1. Moses Mikotzi Præc. Negatis 163.
u Lev. 19. 16.
x Halach Rotzach cap. 1. Mos. Mikotzi præc. Negat. 163.

modi moderamen legitimum erat, ut si fieri posset, incruenta præstaretur. Sin vero, etiam cum aggressoris membri alicujus mutilatione seu abscissione. Quæ si nec sic præstari posset, cædes aggressoris legitima habita, nec aliter. Et tam tutela sui, quam alterius heic pariter intelligitur. Neque solùm vim necis causâ illatam, sic aggressoris cæde, cuique propulsare licuit; sed etiam adulterii ac incestus omnimodi causâ, uti & pæderastiæ seu concubitus masculi. Verba sunt Misnæ y, אלו הן שמצילין אותן בנפשן הרודף אחר חבירו להרגו ואחר הזכר ואחר הנערה המאורסה *Hi sunt, qui etiam vita sua jactura præripiendi sunt, seu impediendi, ne peccent. Qui alterum persequitur; ut eum occidat; qui persequitur Masculum; & qui puellam desponsatam.* Recensetur heic species trina. Prima ad moderamen inculpatæ tutelæ attinet; adeo ut vim animo occidendi illatam, etiam inferentis morte, si citra eam fieri nequibat juxtà jam dicta, repellere liceret non solùm ipsi, cui vis inferebatur, sed & alteri cuicunque qui suppetias adferret. Secunda est de eo, qui masculum, ut nefando cum eo coitu misceretur, fuerit adgressus. Tertia de eo, qui alterius sponsam vi fuerit compressurus. Scelestos hujusmodi adtectus vi privatâ, etiam occisione (si verbere, vulnere, aut mutilato membro cohiberi nequirent) puniri volebant. Sed neque aliud obtinuisse jus, aiunt ad Misnam jam citatam Gemaristæ Babylonii, ubi illicitum alium quemcunque concubitum nomine ערוה seu *Turpitudinis* in Levitici decimo octavo denotatum (excepto concubitu bestiæ) vi quis attentaret. Neque ut præpedirentur ad hunc modum, occisione nempe vim inferentis, alia præter hæc jam dicta, volebant ii z qui hisce rebus præerant; unde mendum, puto, esse manifestum, sive librarii sive Typographi, in Gemara Hierosolymitana a, ubi legitur אחר הרודף אחר חבירו להורגו ואחר הרודף אחר כל שאר עבירות שבתורה מצילין אותו בנפשו *Eadem est ratio ejus, qui alium animo occidendi persequitur, & ejus, qui vi attentat qualecunque cæterorum peccatorum, quæ in Lege. Utrunque etiam vita suæ jacturâ præpedire fas est.* Pro עבירות quod *peccata* sonat, lego עריות; quod *Turpitudines* illas seu concubitus passim denotat, adeo ut versio ita sit mutanda, *& ejus, qui vi attentat qualemcunque cæterorum concubituum* (humanorum)

y Tit. Sanhedrin cap. 8. Gemar. Babylon. ibid. fol. 73 a.

z Gemar. Babylon. ad t. Sanhedrin fol. 73 a. Obadias Bartenorius ad Misnam eund. tit. cap. 8. Maimonides halach. Rotzach c. 1.

a Ad tit. Sanhedrin cap. 8. fol. 26. col. 3.

norum,) *qui nomine Turpitudinum in Lege occurrunt.* Nam scribitur hoc ad Misnam quam attulimus hac de re. Et שאר, quod heic τῷ *ceterorum* respondet, unicam illam ערוה *seu* Turpitudinem, sive cum sponsa aliena concubitum, in Misna memoratum respicit. Neque eum, qui Gemaram & Glossam ad eundem locum Babyloniam consuluerit, dissensurum omnino heic arbitror. Huc spectat cædis ejus, qui Israelitam, ipse scilicet Israelita, (extra causas statim indicatas) seu bona ejus in potestatem Gentilium tradiderit. Talmudici [b], אסור למסור ישראל ביד גוים בין בגופו בין בממונו. *Nefas est Israelitam tradere in potestatem Gentilium, quod tam de bonis ejus sumendum quàm de Persona.* Idque tàm de scelestissimo, quàm de probo ac pio. Neque traditori sortem fore admittunt in seculo futuro. Et demum adjiciunt, מותר להרוג המוסר בכל מקום ואפילו בזמן הזה שאין דנין דיני נפשות ומותר להרגו קודם שימסור *fas est occidere traditorem ejusmodi quocunque loco; idque etiam hoc seculo, licet genti nostræ jam diu permissa non sint judicia Capitalia. Quin & fas est eum occidere antequàm tradiderit*, ubi scilicet animum tradendi ei perseverare liquerit. וכל הקודם להרגו זכה *Et quisquis eum occiderat, quantocyùs poterat, insons erat.* Addit verò Maimonides; הרי זה יהרג שמא ימסור אחרים ומעשים בכל יום בערי המערב להרוג המוסרים שהוחזקו למסור ממון ישראל ולמסור המוסרים ביד הגוים להורגם ולהכותם ולאסרם כפי רשעם וכן כל המצער לצבור ומצערן מותר למוסרו ביד הגוים להכותו ולאסרו ולקנסו אבל מפני צער יחיד אסור למוסרו ואסור לאבד ממונו של מוסר ואע"פ שמותר לאבד גופו שהרי ממונו ראוי ליורשיו. *Cædes autem ejusmodi permissa est, ne is tradat seu prodat alios. Sed & frequenter in civitatibus Occidentis* (id est, Occidentalium Judæorum, qui Terram sanctam incoluêre; sic dicti ut ab Orientalibus, qui Babylonem & loca vicina occupant, discriminarentur) *evenit, ut, qui sic tradendi Israelita alicujus bona animo perseverârent, occiderentur; aut in potestatem Gentilium traderentur ipsi, ut ab eis occiderentur, vapularent, & coercerentur secundum quod malitia eorum mereretur. Ita etiam si quis populi universitatem* (Ecclesiam seu cœtum Israeliticum) *acrius oppugnaret, eamque contumeliis afficeret, fas erat eum tradere in Potestatem Gentilium*, ut

[b] *Maimon. halach. Chobal Wemazik cap. 8. Mikotzi precept. affirm. 70.*

*ut ab eis vapularet, coerceretur, multaretur. Non item, si priva-
tum quempiam sic contumeliis afficeret. Nec fas erat bona tradito-
ris diripere, tametsi esset fas personam ejus sic lædere. Nam Bona
ejus ad hæredes attinebant.* Accedat & heic id, quod tradunt
de cæde cuique permissa Judæi, qui palam atque ad irritandum
Numen seu, ejusce contemptu, præceptum aliquod divinum
c Halach Roezach cap. 4. pag. 484. violaret. Maimonides c ex veterum scitis d; המינים והם
עובדי עבודה זרה מישראל או העושה עבירות
להכעיס אפילו אכל נבלה או לבש שעטנז להכעיס הרי זה
d Gem. Babylon. ad t. Aboda Zara c. 2. fol. 17. b. מין והאפיקורסין והן שכופרין בתורה ובנבואה מישראל
מצוה להרגן אם יש בידו כח להרגן בסייף בפרהסיא הורג
ואם לאו יבוא עליהן בעלילות עד שיסבב הריגתן כיצד ראה
אחד מהן שנפל לבאר והסולם בבאר קודם ומסלקו ואומר
הריני טרוד להוריד בני מן הגג ואחזירנו לך וכיוצא בדברים אלו
*Seu Prævaricatores seu Minim (sic vocamus Israelitas idola colentes, uti
& eos, qui alias transgrediuntur ad irritandum numen, seu in ejus
contemptum, etiamsi morticinum comederint, aut vestibus heteroge-
neis fuerint induti in ejus contemptum) uti & Epicurei (quo nomine
continentur nobis Israelitæ, qui abnegant legem & prophetias) occi-
dendi sunt ab eo, cui facultas est eos occidendi, modo id gladio & pa-
lam seu in publico faciat. Id vero si facere nequeat, dolis eum ad-
grediatur, usque dum mors ei eveniat (non vi,) sed ad hunc,* verbi
gratia, *modum: Si quis viderit ex hoc genere hominum aliquem
in puteum decidisse, & scalam in puteo; hanc præoccupans relinquat
eum dicatque, diligentius conabar, ut filius meus descendat è tecto, &
e Vide lib. 6. cap. 3. tunc utrique ad te redibimus.* Ut scilicet sic spe deceptus e ci-
tius periret. *Ejusmodi aliis fraudibus quibus mors ei inferatur, uti fas est.* Nec quid sic commissum censebant adversus
legem illam suam f de non mentiendo, nec decipiendo pro-
f Levitic. 19. 11. ximum, quod nomen ex prævaricatione & apostasia ejusdem
desiisse voluere. Quod de Israelita aliter, veluti in sui
sive utilitatem sive voluptatem tantum, non contumaciter
aut constanter peccante, non omnino intelligunt. Quan-
quam autem sic sive vi palam sive dolo Israelitam ejusmo-
di ob prævaricationem seu apostasiam, alteri (Israelitæ item)
cuiquam fas habebatur trucidare aut morti dolo tradere; ne-
[illegible] fas ni-

fas nihilominus existimabant, Gentilem in sui exitium sic dolo circumvenire, tametsi nec legi nec Prophetiis nomen daret is, sed eas planè abnegaret; uti nec tametsi Idololatriæ hactenus non renuntiasset. Apud Maimonidem ibi statim sequitur[f]; אבל הגוים שאין בינינו ובינם מלחמה ורועי בהמה דקה מישראל וכיוצא בהן אין מסבבין להן המיתה ואסור להצילן אם נטו למות כגון שראה אחד מהן שנפל לים אינו מעלהו שנאמר לא תעמד על דם רעך ואין זה רעך *At verò Gentiles, quibuscum nobis bellum non erat, & qui pecora minuta Israelitarum nutriebant* (moribus enim introductum est, ut haud ipsi, ne frequentiora inde vicinis damna evenirent, locis, quibus aut vineæ aut segetes adjacerent [g], ea nutrirent, sed tantummodò in sylvis & desertis; unde factum est, ut gentilibus vicinis nutrienda sæpius locarent) *atque id genus reliquos dolo circumveniendi, ut morti traderentur, non erant. Sed nec fas erat, eos imminente morte liberare. Veluti si quis eorum in mare caderet, eum inde sublevare. Nam scriptum est* [h], *non stabis adversus sanguinem proximi tui, & hic proximus tuus non est.* Nimirùm legem illam sacram capiunt, perinde ac si dictum fuisset, non piger stabis seu otiosus, quando periculum mortis proximo tuo imminet, sed eripere eum conaberis; ut & ante dictum est. Atqui quanquam concesseris proximi heic nomine Gentilem non contineri, (quod & de aliis legis sacræ locis non rarò scriptitant magistri,) undenam interea vetitum esse volunt Israelitis, Gentilem periculo ejusmodi liberare? Nam heic quidem præcipitur Israelitæ, ut Israelitam liberet. An inde elicitur, ut Gentilem liberare non liceret? Forte huc illud trahunt [i], את הנכרי תגש quod vertitur *à peregrino exiges*, & locum habet in lege singulari de debitorum in septimo anno remissione inter Originarios. Sed quidem id intelligunt Magistri, perinde ac si pauculis illis verbis, utcunque ibi interpositis, vetaretur ipsis quidquam Gentilibus præstare, quod Charitatis Simplicis in se speciem, extra Juris Stricti amussim, haberet; modò paucula aliquot sui interea in commodum, ac pauperum è Gentilibus, sed tantùm inter Pauperes ex Israelitis, alendorum caussam excipias, de qua inferiùs [k]. Et tametsi Gentiles, ut puto, nolunt, ex alia lege [l] (saltem postquam Proselyti Domicilii fierent) contra justitiam meram seu jus strictum à se *vexandos* seu opprimen-

[g] *Misna tit.* Baba Kama *cap. 7. §. ult. & ibi Constantin. l'Empereur.* *Maimonid. halach* Nazikin Mammon *cap. 5.*
[h] *Levitic. 19. 16.*
[i] *Deut. 15. 3. & vide Nachmanid. in* Pirush Tora *fol. 323. a.*
[k] *Lib. 6. c. 6.*
[l] *Exod. 22. 20. & vide supra lib. 2. cap. 4.*

primendos, fallendos, attamen ſeipſos ab officiis humanioribus illis [m], maximè qui nondum Idololatriæ renuntiarint, etiam in contractibus aliàs præſtandis, ex jure ſuo ſacro cohibitos docent; qua de re plura libro ſexto [n], ubi de Uſuris agitur. Quanquam interà ſciam, Joſephum [o], ubi gentis ſuæ mores evehere non parùm ſtudet, tradere, etiam ex receptis legibus ac moribus, advenis qualibuscunque ſeu Proſelytis ſaltem Domicilii neceſſaria omnia præbenda ab Ebræis fuiſſe, ignem, aquam, cibum; viam item illis indicandam. Sed verò ex jam oſtenſis juxta Talmudicos manifeſtum eſt, Cædem ſic Privato permiſſam, tam in Pœnam permitti Aggreſſoris & Traditoris, quam in Tutelam aliorum, & planè in Pœnam Prævaricatoris & Apoſtatæ, quos diximus. Jam verò ex illo Tutelæ jure ortum eſt illud, quod Quaſi Pœnam ante diximus. Quaſi item Pœna, & Quaſi vis illata, cum reverà non eſſet, locum apud eos habuit, ubi, ſine puerperæ exitio [p], fœtus vivus eximi nequiret. Utriusque vitâ in juſtitiæ ſtatera poſitâ, illius, ut dignioris, ita anteponebatur, ut hujus cædes juſta, quia neceſſaria, ob illius ſalutem, haberetur; quaſi ob imminens matri, veluti ex vi illata, periculum ipſe Pœnas meruiſſet. Ita *in ipſo adbuc utero*, (quod ait Tertullianus [q],) *infans trucidatur neceſſariâ crudelitate, quum in exitum obliquatus denegat partum, matricida, ni moriturus.* Maimonides juxta Gemaræ paulò ante citatæ mentem; הורו חכמים שהעוברה שהיא מקשה לילד מותר לחתוך העובר במעיה בין בסם בין ביד מפני שהוא כרודף אחריה להורגה *Decrevere ſapientes, ſi fœmina gravida puerperio laboraret*, (ita ut ejusdem inde vitæ periculum planè immineret,) *fas eſſe fœtum in utero ejus ſive pharmaco ſive manu extinguere, quoniam habitus eſt quaſi aggreſſor* ſeu *quaſi is, qui vim inferret necandi causâ.* Quod tamen ſic temperant, ut ſi vel caput in lucem emiſerat fœtus, ei non omninò matris gratiâ nocendum; quoniam inquiunt, אין דוחין נפש מפני נפש *non pellenda anima pro anima*, id eſt, innocentis alterius vita, gratiâ alterius non tollenda. Allata jam verba ſequitur, ואם משהוציא ראשו אין נוגעין בו שאין דוחין נפש מפני נפש *Verùm ſi exeruerat caput, ei nocendum non erat, quia anima* ſeu *vita pro anima* ſeu *vita pellenda* ſeu *tollenda non erat.* Neque tunc aggreſſoris inſtar ſeu quaſi vim inferens habitus. Hac de re videſis, quæ diſputant Theologi, maximè

[m] Vide Maimonid. halach. Rotzach cap. 12. ſub fine.
[n] Cap. 10.
[o] Adverſ. Apion. lib. 2.
[p] Maimon. halach. Rotzach cap. 1.
[q] Lib. de Anima cap. 25.

maximè Sanchez [r] & Rainaudus [s], quibus aliorum turba laudata. Medici item ea de re obiter.

r *Lib. 9. de Matrimonio disp. 20.*
s *De ortu infantium cõtra Naturam per Sectionẽ Cæsaream c. 9.*

Cap. IV.

De singulari **Zelotarum** ***apud Ebræos Jure,*** **quo criminibus** ***in*** **aliquot atrocioribus** ***deprehensi, à Privatis illico sive impunè verberabantur, sive occidebantur.***

SUpplicium item Capitale בשעת מעשה, id est, *in ipso dum committebatur facinus duntaxat momento*, seu homini ἐπαυτοφόρῳ deprehenso, à zelotis, id est, Privatis zelo ductis, infligi permittebant, quoties Sanctitatem sive Numinis, sive Templi, sive Gentis, Ebræus aut circumcisus alius seu in Judaismum cooptatus ita violaret, ut palam ac in publico eam sive denegare sive spernere, speciebus aliquot facti atrocioribus [t], videretur. Misna; הגונב את הקסוה והמקלל בקוסם והבועל ארמית קנאין פוגעין בו כהן ששימש בטומאה אין אחיו הכהנים מביאין אותו לב"ד אלא פרחי כהונה מוציאין אותו חוץ לעזרה ומפציעין את מוחו בגזרין *Qui sacrilegium commiserat* (ex sacra nempè supellectili quid furatus erat;) *qui per Idolum maledixerat* (Numini,) *qui coitu se miscuerat cum fœmina Aramæa*, id est, extera seu plane Gentili, *Zelotis fas fuit incurrere* [u] *in eum. Sacerdotem in immunditie sua sacra obeuntem, non erat necesse, ut Sacerdotes ceteri in forum deducerent. Sed Sacerdotes, qui per ætatem nondum ministerio sacro pares erant, eum extra atrium protrahebant, & cerebrum ejus fustibus elidebant.* Heic Templi ac Numinis sanctitatis violatio manifesta. Gentis autem sanctitatem coitu jam dicto violari volebant, etiam & coitum ejusmodi veluti cultum extraneum, (sed non ita in foro puniendum) habebant. Gentilem autem fœminam heic intelligunt non qualemcunque, sed eam tantum [x], quæ nondum Proselyta Domicilii ipsa facta, aut Proselyti ejusmodi filia non esset. Nam stuprum Israelitæ in hujusmodi Proselyta, sive libera, sive ancilla, (tametsi manserit planè Gentilis,) verberibus tantùm in foro ex veterum traditione puniebant. Zelotarum verò, quorum

t *Tit. Sanhedrin. c. 9. §. ult. Gemar. Babylon. ib. fol. 81b. & c. Hierosolym. eod. tit fol. 27. col. 2. §. u.*
u ובחזן in eo *Codice Hierosolymitano.*
x *Gemar. citat. & Maimonid. hal. Isuri bia cap. 12.*

-rum

rum heic mentio, & qui Ebræis [y] dicuntur בני אדם כשרין המתקנאין קנאתו של מקום *Homines pii, qui Zelo Numinis accenderentur*, jus ejusmodi habebatur, ut, si viderent בפרהסיא *palam* seu *in Publico*, id est, ut recepta fertur sententia, præsentibus coram decem minimùm Israelitis, quempiam facinorum aliquod jam dictorum commissurum, ipso eodem momento fas eis esset [z] incurrendo seu aggrediendo eum, aut verbere aut vulnere præpedire ac cohibere, aut etiam cæde perseverantem è medio tollere. Nam si intermitteret, occidendus non erat, sine Judicio forensi. Idem Juris obtinuit de Israelita Apostata seu הכופר בעיקר *eo, qui renuntiasset Fundamento*, id est, ipsius Numinis sanctitatem veritatemque palam ac aperte negâsset, Legemque sive scriptam sive oralem planè deseruisset [a]. Origo, unde manavit pendebatque jus hoc Zelotarum, dicitur, ut non pauca recepti Juris alia, הלכה למשה מסיני *Traditio Mosis è Sinai.* Et exemplum ejus habent primum ex sacra [b] historia Phinees, qui hasta trajecit, zelo accensus, Zimiri Principem tribûs Simeonis & Cozbi Paganam, filiam Zur Principis Midianitarum, in stupro palàm deprehensos; ubi laudatur à Numine בקנאו את קנאתי בתוכם *quia zelaretur Zelum meum inter eos.* Et de hoc Philo [c]: ἐπαινέσας οὖν ὁ Θεὸς τὴν ἀριστείαν αὐτοκελεύστῳ καὶ ἐθελουργῷ σπουδῇ γενομένην διτταῖς αὐτὸν ἀνέστεψε δωρεαῖς, εἰρήνῃ καὶ ἱερωσύνῃ *Deus idcircò laudavit navatam sponte & aliorum injussu operam eamque honoravit præmio duplici, Pace atque Sacerdotio.* De Sacerdotio Phinees nemo nescit. De pace verò heic adjicit ille, τῇ μὲν, ἄξιον διακρίνας ὑπὸ πολέμου μεταποιεῖσθαι βίον τὸν ἀεράμιον τοὺς ὑπὲρ τιμῆς Θεοῦ ἀγῶνας· *Pace honoravit, quia judicavit bello implicari non debere, qui cultus divini propugnatorem se exhibuisset.* Adeo ut Philo etiam Zelotarum jus velut à Numine tunc præstitutum asseruerit. Quod itidem licet parciùs, innuit ipse, ubi de eo [d], qui lignatum exivit in Sabbato, loquitur. Conspectum scilicet, ait, eum à quibusdam. qui statim occisuri erant præ ira, seu Δυσανασχετήσαντας, cohibitos tamen fuisse ἵνα μήτε ἰδιῶται, περὶ ἀρχόντων, κολάζειν τινὰ δοκῶσι καὶ ταῦτ᾽ ἄκριτον κἂν ἄλλως τὸ παρανόμημα ᾖ ἐμφανές, *ne scilicet viderentur, cum privati homines essent in aliquem animadvertere, idque indictâ causâ priusquam magistratus* (id

[y] Gloss. ad Gem. Bab. ad tit. Sanhedrin f. 81b.

[z] Præter locos citatos, vide Maimonid. halach. Rotzach c. 4. & halach. Sanhedrin c. 18. & halach. Aboda Zara cap. 10.

[a] Videsis etiam Maimonid. halach. Memarim c. 3. Mos. Mikotzi præc. Negativ. 163. Shulcan Aruch tit. Iore dea c. 158.

[b] Numeror. 25. & videsis historiam illam fusiùs narratam à Iosepho. lib. 4. cap. 6.

[c] Lib. 1. de Monarchia & lib. 1. de Vita Mosis.

[d] Lib. 3. de Vita Mosis.

tur (id decernerent,) *tametsi crimen esset manifestum*. Agnoscitur heic Zelotarum jus, ejusque non obscurum vestigium. Jam verò קנאה *Kinea* Zelus est, & קנא *Kanna* & קנאי *Kannai* Zelotes, unde pluraliter קנאין *Kinnain* Zelotæ. E quorum numero fuisse videtur Apostolus ille Simon cognomento Zelotes [e] apud D. Lucam. Appellatur idem DD. Matthæo [f] & Marco [g] Κανανίτης (ut in plerisque, & quos vulgo sequimur, codicibus) quod per Cananæum reddit vulgatæ autor. Exemplaria alia habent Κανανᾶιος, alia Καναῖος, id quod proxime accedit, ut ex *Kanna* seu *Kannai*, adjecta Græcorum terminatione, fiat. Neque assentire queo viris doctis etiam S. Hieronymi [h] sequacibus, qui à Cana, (quod קנה Hebraice scribitur [i]) Urbe Galilææ eum ita dictum volunt. EtiamUrbs illa קטנא Katana passim [k] Syro exaratur. Et quid Zelotæ cognomento cum Urbe illa? Cananæum autem seu Cananitem apud DD. Matthæum & Marcum reddit Syrus per קנניא *Canania*; Zelotem verò apud Divum Lucam per טננא *Tanana*, quod id est ipsum, uti & Arabs per الغيور *Zelatem* etiam significans, ut appellativum est. Sed perperam nimis Ebraicum Matthæi Evangelium habet שמעון הכנעני *Simeonem Cananæum*, ac si à terra Canaan nomen deduxisset. Nec soni nec ipsius rei ratio id omnino fert. Non magis videntur Thomas & Didymus iidem esse, quàm heic *Cananæus* & *Zalotes*, de Simone dicti. Ad receptum hoc Zelotarum jus attinet illud in historia Maccabæorum, ubi in Judæum Modinæ, juxta edictum Antiochi Regis, sacrificaturum involat Mattathias. *Id videns* [l] *Mattathias zelatus est, & contremuerunt renes ejus, & accensus est furor ejus secundum Judicium Legis* (κατὰ τὸ κρίμα,) *& insiliens trucidavit eum super aram. Sed & virum, quem Rex Antiochus miserat,* (Apelles ei nomen) *qui cogebat immolare, occidit in ipso tempore & aram destruxit & zelatus est Legem* (id est, ἐζήλωσε τῷ νόμῳ) *sicut fecit Phinees Zamri filio Salom. Et exclamavit Mattathias voce magna in civitate dicens, omnis qui Zelum habet legis, statuens testamentum* (id est, ratum habens fœdus inter nos & Deum nostrum) *exeat post me*. Josephus verba illa

[e] *Luc.* 6. 15. *Act. Apost.* 1. 13.
[f] *Cap.* 10. 4.
[g] *Cap.* 3. 18.
[h] *Ad D. Matth.* 10.
[i] *Iosua* 19. 28.
[k] *D. Ioann.* 2. 1. 4. 46. 21. 2.
[l] 1 *Maccab.* 2. 24. *Ioseph. Orig. Judaic. lib.* 12. *cap.* 8.

illa Mattathiæ ita profert, εἴ τις ζηλωτής ἐστι τῶν πατρίων ἐθῶν καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ θρησκείας, ἑπέσθω ἐμοί, *si quis Zelotes sit patriorum morum & Dei Cultus, sequatur me*. Alia illic de hac re habes. Scimus etiam, obtentu hoc nominis; nec ab alia planissimè petito origine; immanem scelerum segetem Hierosolymis pullulasse, quam pluribus explicat Josephus libris de bello Judaico. Ejusce autores ita se nominasse ait ille [m], ὡς ἐπ' ἀγαθοῖς ἐπιτηδεύμασιν ἀλλ' οὐ ζηλοῦντες τὰ κάκιστα τῶν ἔργων καὶ ὑπερβαλλόμενοι *ac si optimis rebus studuissent, & non pessima facinora, usque ad nequitiæ summum, Zelo affectassent*. Atque alibi [n] καὶ τοὔνομα προσηγόρευον αὐτοῖς, ἀπὸ τῶν ἐπ' ἀγαθῷ ζηλουμένων ἐπιθέσθαι *Nomen sibi ab iis, qui id, quod Bonum est, Zelo affectabant, imposuere*. Zelotas planè, de quibus diximus, innuit seu המתקנאים קנאתו של מקום *eos qui zelati sunt zelum Dei O. M.* quemadmodum Ebræis nuncupabantur. Neque novum est nefarios homines, patrii juris obtentu, qualecumque id fuerit, flagitia sua obtegere; ut scelesti illi, hujus juris Zelotarum obtentu, fecere. Quo tamen, dum pii atque sancti utebantur, privati quidem ipsi, sed publica nixi autoritate atque moribus è majorum disciplina receptis, bene consultum est & Numinis, & Templi, & Gentis sanctitati, quam illi volebant atque inviolatam servare. Nec injuria vis inferebatur, quia patriis legibus etiam à Mosis ævo deductis id ita inferri liceret, sic stabilitum. Et apposite Hugo Grotius [o]; *Hebræorum moribus; Hebræus à Deo & Dei lege deficiens, aut ducem se ad falsos cultus [p] præbens, illicò à quovis homine poterat interfici. Iudicium zeli id vocant Hebræi, quod à Phinea [q] primo exercitum aiunt, & inde abiisse in morem. Sic Iudæum quendam Græcis se ritibus polluentem occidit Mattathias [r]. Sic trecenti alii Judæi à popularibus suis occisi referuntur libro, qui vulgo dicitur Maccabæorum tertius. Nec alio obtentu instituta lapidatio in Stephanum [s], & conjuratio in Paulum [t]; multaque alia exempla ejusmodi extant, & apud Philonem, & apud Josephum.* Sic ille. Certè & legitur in Essenorum disciplina [u], σέβας μέγιστον παρ' αὐτοῖς μετὰ τὸν Θεὸν τὸ ὄνομα τοῦ νομοθέτου, κἂν βλασφημήσῃ τις εἰς τοῦτον κολάζεσθαι θανάτῳ. *Summa in veneratione apud eos habetur post Deum, ipsius legis latoris* (Mosis) *adeo ut, si quis in eum convicium effutiret* seu *blasphemaret, morte puniretur.* Interpres ibi, *morte damna-*

mna-

m De Bello Judaic. lib. 4. cap. 12.
n De Bello Judaic. lib. 7. cap. 30.
o De Iure Belli ac pacis lib. 2. cap. 20. §. 8.
p Deut. 13. 9.
q Num. 25.
r 1 Maccab. 2. 24.
s Act. 7. 57.
t Act. 23. 13.
u Joseph. lib. 2. de Bello Judaico cap. 12. gr. 7. lat.

puniretur. Si de Iudicio forensi rem capias, undenam apud sectam hanc imperium ejusmodi aut jurisdictio? Nisi de Zelotarum Iure fuerit intelligendum, quomodo impunè convitiantem quempiam Mosem adeoque Legis sanctitatem polluentem sic ii (sive alios sive ipsorum sectarios tantum ita puniri velit Josephus) punire possent, ne ariolari quidem queo; maximè cum vicatim etiam inermes x degerent. Nec verò ad aliud præter Zelotarum jus referri videtur, quod tradit Philo y de Pæderaste & Androgyno τὸ φύσεως νόμισμα παρακόπτοντι *sexum adulterante.* Legem scilicet jubere eum νηποινὶ τεθνάναι μηδεμίαν ἡμέραν ἀλλ᾽ μηδ᾽ ὥραν ἐπίμονον ζῆν, ὄνειδος αὑτοῦ καὶ οἰκίας καὶ πατρίδος ὄντα, καὶ σύμπαντος ἀνθρώπων γένους, *impunè occidi, nec diem aliquam aut horam vivere permittendum* (seu *die ipsa & hora qua prehenditur* sic puniendum) *utpote & sui & familiæ & patriæ dedecus, adeoque totius humani generis.* Sed nec satis capio, quid velit, aut quamnam legem intelligat. Nec in Zelotarum apud Magistros Iure ejusmodi quid occurrere, memini.

x *Iosephus ibi*
& Philo lib. Quod õnis probus liber.
y *De legibus specialibus seu 6. & 7. dec præcept.*

Cap. V.

Vtrum Zelotarum Jus *in* Negotiatoribus, & Nummulariis *flagello à* D. *N.* Jesu Christo è Templo ejiciendis, *locum habuerit.*

Viderint heic perspicaciores, utrum D. N. Jesus Christus, cum privatam omnino personam, (qua nempe civibus suis est censitus,) sustinens, *ejiciebat omnes vendentes & ementes in templo, & mensas numulariorum & cathedras vendentium columbas evertebat,* ut S. Matthæus z, & Marcus a (qui adiicit, eum nec permisisse ἵνα τις διενέγκῃ σκεῦος διὰ τοῦ ἱεροῦ *ut quis vas transferret per templum*) seu, ut S. Joannes b, *vendentes oves & boves & columbas, & numularios sedentes flagello, quod de funiculis ipse fecit, omnes ejecit de Templo, oves quoque & boves & numulariorum effudit æs, & mensas subvertit, & eis, qui columbas vendebant, dixit, auferte ista hinc, & nolite facere domum patris mei domum negotiationis,* adeoque, dum pro privata tantum persona atque omnimodo im-

z *Cap. 21. 12*
a *Cap. 11. 15.*
b *Cap. 2. 14*

perio ac jurisdictione publicâ Hierosolymis carente habebatur, vim hujusmodi sic palàm Templi sanctitatem violantibus inferebat, idque impune & citra reprehensionem eorum, qui, ut sanctissimæ illius innocentiæ pœnas irrogarent, omnem indies summopere movebant lapidem; utrum, inquam, à pœnis forensibus, quæ aliàs vim citra juris autoritatem inferentibus ibi debitæ, & infligi solitæ, tutus esset ac immunis, ideò quod ex Zelotarum jam dicto jure, quicquid sic à capite sanctissimo, sed interea invisissimo, præstitum est, planè licitum haberetur. Locus, in quo Nummulariorum hujusmodi ac vendentium & ementium sedes, à scriptoribus poni, nec immeritò, solet ad Montis templi (qui & Templum interdum dictus, quâ de re ante [c] monitum est) partem Orientalem seu Atrium [d] Gentium, scilicet ad Intermuralis partem exteriorem, cujus quidem sanctitas, tametsi dispar haberetur sanctitati interiorum Montis Templi partium, singularis tamen fuit, & urbis reliquæ sanctitate multò præstantior, ipsiusque Templi structuræ gratiâ diligentius tuenda. Ut autem res heic ritè capiatur, dispiciendum est, undenam, & quinam Nummularii hi, & qui oves, boves, columbas ibi venderent. Docent Talmudici, ubi de annua dimidii Sicli [e] in sacros usus pensitatione agunt, solenne fuisse quotannis per urbes & oppida primo die mensis Adar moneri populum de pensitatione illâ. Die autem ejusdem mensis decimoquinto, aiunt [f], ישבו השולחנות בכל מדינה ומדינה ותובעין בנחת כל מי שיתן להם יקבלו ממנו ומי שלא נתן אין כופין אותו ליתן *sedebant Mensarii* seu *Nummularii in quolibet urbe, & cum vasculo flagitantes ab omnibus, qui solvebant, accipere; quorum tamen neminem tunc cogebant solvere.* Id scilicet in diem Adar xxv distulêre. Etenim tunc Nummularii in Templo, seu Monte Templi, (ut dictum est,) considentes, ab eis, qui non solverant, etiam vi per ministros exigebat. Talmudici; בחמשה ועשרים באדר ישבו במקדש לגבות ומכאן ואילך כופין את מי שלא נתן עד שיתן וכל מי שלא יתן ממשכנין אותו ולוקחין עבוטו בעל כרחו ואפילו כסותו *Die* xxv *Adar sedebant* (Nummularii) *in Templo ad exigendam* Sicli dimidii pensitationem. *Atq; tunc & deinceps quemlibet non solventem solvere cogebant. Et quisquis non solvebat; eum in pignus adigebant, quod & ab eo sive* volente

[c] Lib.3.cap.6.
[d] Videsis I. Baptist. Villalpand. ad Ezech. tom.2 part.2. lib.3. cap. 9.
[e] Exod.30.12. & vide suprà lib.2.cap. 8.pag.228.& Iosephum Archaeolog. lib.9. cap. 8.
[f] Misna tit. Siklim c. 1. Maimonid. tit. eod. cap. 1. Mos. Mikotzi Precept. Affirm. 45.

volente sive nolente auferebant, etiam vestimenta ejus. Confidentes autem sic in Templo nummularii perpetuò coram habebant tredecim arcas totidemque mensas. Arcæ fuêre tubarum instar, seu parte superiori angustæ, inferiori latæ, ut commodius retinerent, quod per foramina angusta reciperent. Talmudici g; ובמקדש היה לפניהם תמיד י"ג תיבות כל תיבה כמין שופר *Et in Templo semper habebant* (Nummularii) *coram se tredecim arcas, quarum qualibet tubæ instar erat.* Unde & Tubæ sunt dictæ. Nam de hisce intelligendum illud Misnæ; שלשה עשר שופרות שלשה עשר שולחנות *Tredecim fuêre Tubæ, totidemque Mensæ*, id est, nummariæ. Arcarum autem usus singularum ad hunc modum explicant.

g *Mun. Gemar. & comment. ad tit.* Siklim *c. 6. Maimonid. halach. ead. cap 2. Moses Mikotzi prac. affirm. 45.*

א לשקלי שנה זו.	I *Ad recipiendos Siclos anni instantis.*	
ב לשקלי שנה שעברה.	II *Ad Siclos anni præteriti.*	
ג לכל מי שיש עליו קרבן שתי תורים או שני בני יונה אחד עולה ואחד חטאת משליך דמיהן לתיבה זו.	III *Vnicuique* h, *à quo oblatio duorum turturum seu pullorum columbæ, alterius in holocaustum, alterius in sacrificium pro peccato, præstanda erat. Nempe pretium eorum in hanc conjiciendum arcam.*	h *Levitic. 5. 7. 12. 8. & 15. 14.*
ד לכל מי שיש עליו עולת העוף בלבד משליך דמיה לתיבה זו.	IV *Vnicuique, à quo in holocaustum tantum avis* i *offerenda. Pretium ejus in hanc conjiciendum.*	i *Levitic. 14.*
ה למי שהתנדב מעות לקנות עצים למערכה.	V *Ei qui sponte obtulit pecuniam, quâ ligna in sacros usus compararentur.*	
ו למי שהתנדב מעות ללבונה.	VI *Ei qui sponte obtulit pecuniam thuri coemendo.*	
ז למי שהתנדב זהב לכפורת.	VII *Sponte offerenti aurum in Templi ornatum.*	
ח למותר חטאת כגון שהפריש מעות לחטאתו ולקח חטאת והותיר מן המעות ישליך לתיבה.	VIII *Residuo sacrificii pro peccato ex errore* k. *Veluti, si quis pecuniâ, quam sacrificio suo pro peccato destinaverat, parte aliquâ sacrificium emerat: residuū pecunia in arcā hāc cōjiciebatur.*	k *Levitic. 4.*
ט למותר אשם.	IX *Residuo sacrificii* l *pro delicto spontaneo.*	l *Levitic. 6.*

י למותר קיני זבים ויולדות.	X *Residuo nidorum* (id est, pullulorum in sacrificium m) *profluvio laborantium & puerperarum.*
יא למותר קרבנות נזיר.	XI *Residuo oblationum* n *Naziraeorum.*
יב למותר אשם מצורע.	XII *Residuo sacrificii, pro delicto spontaneo Leprosi.*
יג למי שהתנדב מעות לעולת בהמה.	XIII *Sponte offerenti pecuniam, ut inde compararentur pecora in holocausta.*

m *Levitic.* 12. 8. & 15. 14.
n *Num.* 6. 14.

Cuilibet arcæ titulus usus inscriptus erat. Quicquid enim nomine Residui, juxta jam dicta, veniebat, ex Synedrii magni decreto in holocausta ex pecoribus impendebatur; atque adeo, quæ in arcas posteriores sex conjecta, sic impensa. De Sicli autem dimidii pensitatione annuâ aiunt o, חצאי השקלים הכל צריכין להן כדי שיתן כל אחד ואחד חצי שקל שהוא חייב לפיכך בשעה שהולך אדם אצל השולחני ומצרף שקל בשני חצאין יתן לו תוספת על השקל ואותה התוספת נקראת קלבון לפיכך שנים שנתנו שקל שניהם חייבין בקלבון. *Nemini non opus erat, ut Siclos dimidios sibi haberet, adeo ut singuli, qui hac tenebantur pensitatione, dimidium Siclum* (ipsam dimidii Sicli speciem) *solverent. Hinc evenit, ut, cum quis ad Nummularium veniebat, ut* (ob hanc causam) *Siclum integrum binis Siclis dimidiis commutaret, ei insuper in augmentum daret,* (id est, Siclo, quod commutaret, adjiceret,) *quod Kolbon vocitabant, adeo etiam ut, si bini Siclum integrum sic afferrent, ab utroque Kolbon esset præstandum.* Et subtiles habent aliquot distinctiones de augmenti hujus præstatione ex ratione sociorum ac cohæredum juris, & ex commodati, donationis, Eleemosynæ discrimine, aliisque ejusmodi ortas, quæ huc non attinent. Kolbi autem seu Kollybi valor erat חצי מעה *obolus dimidius* p, seu pars Sicli quadragesima octava. Et Kollybi hujusmodi usus tam in urbibus Terræ sanctæ aliis, aliisque, ubi mensarii postulabant dimidios Siclos, regionibus, quàm Hierosolymis solennis erat. Adeo ut, qui solveret ex lege, haud alia specie, præter ipsam dimidii Sicli, solvere deberet; cum intereà eis, qui alibi reciperent, fas esset לצרף אותם בדינרי זהב מפני משאוי דרך *commutare speciem*

o *Tit.* Siklim *cap.* 1. & *Maimonid. tit. eod. cap.* 3.

p *Misna tit.* Siklim *c.* 2. & *ibi Obadias Bartenorius.*

speciem illam in nummos aureos, ob itineris ac oneris commoditatem. Nam ad Templum sic universi undiquaque advehendi. Jam vero ex his nemo non videt, qualesnam fuerint Nummularii in Templo sedentes, eorumque mensæ in Evangeliis memoratæ. Vocantur autem ii in Matthæo & Marco, κολλυβισταὶ, & à Joanne κερματισταὶ, quorum prius etiam קלבון seu Kollybi vestigia retinet manifesta. Utrumque sane remipsam seu Nummulariorum officium maximè in Siclis dimidiis, qui quotannis & frequentiùs ibi solvebantur, recipiendis palam indicat. Qualesnam item boves, oves, & columbas ibi venderent, non difficile est conjectari. Vetus est sententia, animalia illa illuc adducta, ut in sacrificia tum publica tum privata, quæ adeo crebra fuêre, in dominorum commodum distraherentur. Nec dissimile est veri, etiam in hisce fuisse, qui infamiâ notati à Talmudicis מפריחי יונים *columbas volare docentes* appellitantur. Scilicet quatuor hominum genera [r] à testimoniis & judiciis ob infamiam arcent; Aleatores, Fœneratores, quæstum facientes ex anni septimi, seu Remissionis anni frugibus, & demùm eos, qui Columbas volare docebant. Quoniam scilicet [s] horum nemo מתעסק בישובו של עולם *incumbit rebus, quæ ad firmitudinem seculi*; id est, ad bonum publicum seu vitæ humanæ commodum *spectant*. Adjiciunt enim; אסור לאדם שיתעסק בעולם אלא או בתורה וגמילות חסדים או בסחורה ואומנות ומלאכה שיש בהן ישובו של עולם *Nefas esse homini in vita sua ratione rebus aliis incumbere præter Legem & Beneficiorum retributionem seu charitatem, aut Mercaturam, aut Artificia atque Opera bono publico utilia*. Phrasis autem illi, שיש בהן ישובו של עולם *quibus inest firmitudo seculi* aut *mundi*, quod vertimus, *quæ bono publico utilia*, similis habetur apud Syracidem, ubi meminit agricolarum, fabrorum, figulorum, aliorum ejusmodi artificum, sine quibus civitas manca est, tametsi primas non teneant partes. Attamen, inquit [t], κτίσμα αἰῶνος στηρίσουσι seu ut alia est lectio στηρίζουσι *structuram seculi servabunt* seu *firmabunt*: id est, reipublicæ utiles sunt. Vulgata ibi, *Creaturam ævi confirmabunt*. Sed sensus ex idiotismo Ebraico petendus. De eis autem, qui columbas volare docebant, Gemara Babylonia [u]; מפריחי יונים אף שממרין

אית

[q] *Videsis supra lib. 2. cap. 8. pag. 228. & 229.*

[r] *Misna tit. Sanhedrin, cap. 3.*

[s] *Gemar. Babylon. ibid. fol. 24. & 25. & Obadias Bartenorius ibidem.*

[t] *Cap. 38. 45.*

[u] *Adtit. Sanhedrin cap. 3. fol. 25.*

ארת היונים ולא יונים ובלבר אלא בהמה חיה ועוף *Qui columbas volare docebant, fuere qui eas ad certamen irritabant. Nec vero duntaxat de columbis, sed etiam de pecoribus, feris, volucribus aliis simile intelligendum.* A testimoniis nempè & Iudiciis arcendos esse tàm qui alia animalia sic docerent, quàm qui columbas. Id ipsum habet & Gemara Hierosolymitana x. Glossa ad Babyloniam ad שממרין quod *qui ad certamen irritant* vertimus, interpretatur, per מרגיזין אותן זה על זה להלחם *excitant eas ad certamen mutuum.* Columbarum autem nomine signantiùs usurpato, (quia forsan aut illæ frequentiùs sic edoctæ, aut cariùs præ ceteris habitæ,) qui cætera animalia pariter docerent, innuuntur à Talmudicis, perinde ac si nos, nomine eorum, qui gallos in certamina nutriunt, etiam eos qui ursos, tauros, canes, simili curant instituto, complecti vellemus. Id genus forte fuère illi, qui ex cœlestis oloris in themate suo genethliaco virtute, ut ait Manilius y, clausas

-------- culmine summo
Pascere aves gaudent Veneris & reddere cæcas,
Aut certis revocare notis, totamque per urbem
Qui gestant caveis volucres ad jussa paratas.

Ad jussa paratæ volucres etiam sunt, tum qui in certamina nutriuntur volatûs reditûsve celerioris, tum qui in pugnam. Hodieque item Memphi, Damasco, Tripoli, alibi in Oriente columbæ quasi z hominum nunciatrices, novarum rerum eventus, pacis bellique successus mirâ velocitate denuntiare solent. Atque inter Africæ Mahumedanos, consimiles, velut non infrequentes, memorat Leo Afer. Nec vero apud Talmudicos sententia est hac de re unica. R. Obadias Bartenorius a; אית דמפרשי מן ממיני השחוק אם תקדים יונתך ליונתי אתן לך כך וכך ואית דמפרשי שמגדל יונה מלומדת להביא יונים לביתו בעל כרחן ויש בהן גזל משום דרכי שלום ולא גזל גמור *sunt qui ludum intelligunt, quo de columbarum celeritate* (velut hodie equorum, canum) *pignore certabatur. Sunt etiam alii, qui dictum capiunt de columbis ideò nutritis adeoque ad jussa paratis, ut ad domini tecta alias etiam vi secum adducerent, unde quidem, si humana invicem officia spectes, velut rapina quadam commissa est, tametsi*

x *Ad tit. eundem fol. 21. col. 1. & ad tit.* Shebuoth *cap. 7. fol. 37. col. 4. hal. 4.*

y *Astronom. lib. 5. ubi vide Ios. Scaligerum.*

z *Gabriel. & Ioannes Maronita in l. de nonnullis Orient. urbibus cap. 9.*

a *Ad Misn. tit.* Sanhedrin *cap. 3. §. 3. & vide Gemar. Babylon. ad tit. eundem fol. 25.*

menetsi neutiquam simpliciter rapina. Sic Bartenorius. Sed hac de re plura libro sexto e. Ideo autem libentius admiserim etiam in vendentibus columbas, oves, & boves in Templo, fuisse quales infamiâ sic notant Talmudici, quoniam ut illi nomine מפריחי יונים τῶν *columbas volare docentium* signantius, ut ostensum est, usurpato, pariter eos qui animalia alia in certamina ludicra nutriebant, contineri seu innui volunt, ita & Evangelistæ bini (scilicet Matthæus & Marcus, veluti phrasin receptam secuti) tantummodo columbas vendentes, non vendentes oves & boves, hos intereà pariter cum D. Joanne innuentes, memorant. Hisce hactenus sic explicatis, redimus ad quæstionem de Zelotarum Jure in Nummulariis, ac vendentibus animalia illa ejiciendis nec sine flagelli vi. Certe quanquam Servator Humani Generis & Deus & Rex erat, adeoque ita Universi, nedum Judæorum, Dominus, ut quidquid ei placeret, illud non licitum fuisse nefas sit putare; attamen cum cæteras res omnes etiam & seipsum receptis atque stabilitis reipublicæ formulis judiciariis, qua Ebraicæ eæ essent, qua Romanæ, permiserit, atque absolutissimum Justitiæ exemplar ab omni vi illicita, veluti privatus, abstinere voluerit; quin & tanta ei imminuerit invidia, ut nihil magis invidentium in votis esset, quàm ut cujuscunque delicti reum eum peragere potuissent; haut rationi sane ita consonum videtur, existimare ejectionem illam factam seu vim illatam ab eo fuisse sine agnita, etiam ab ipsis, qui tam maligne ei invidebant, Lege seu more, quod in id genus homines Templi Sanctitatem ita polluentes, incurrere licuerit, atque vi ejicere. Quid obiter facilius quàm adversus eum, pro privato habitum, Scribas & Sacerdotes (qui *eum* & tunc *quærebant* d *perdere*) statim egisse de vi publica sive ex Jure patrio, sive ex Romano, nisi id, quod fecisset, ex Jure patrio, quod tunc temporis haud hac in re Romano cesserat, fieri fas fuisset. Ideo non iniquum videtur ut existimemus, fas etiam idem tunc esse habitum Ebræo cuicunque privato, idque ex recepto, quod diximus, Zelotarum Jure; quod heic adhibitum item esse, elicere licet ex verbis D. Ioannis, hac de re. Postquam eis, quos ejecerat, dixerat Christus, *auferte ista hinc, & nolite facere Domum Patris mei Domum Negotiationis, recordati sunt*

e Cap. xi.

d D. Marc. 11. 18.

Ttt *discip-*

e Psal.69.9. *discipuli ejus* (ut Evangelista) *quod scriptum est* e, *zelus domus tuæ comedit me;* perinde ac si *τῶν* קנאין seu *zelotarum* Juris moribus patriis subnixi, expressè illic meminissent, & ad Domini factum traxissent. Qualisnam autem sanctitatis Templi pollutio ac violatio in negotiatorum, quos diximus, commerciis fuerit, satis ostendit ipse Dominus, dum in verbis è S. Ioanne jam citatis Templum negotiationis domum neutiquam fieri debere ait, & apud Matthæum, *scriptum est* f, *Domus mea Domus orationis vocabitur, vos autem fecistis eam speluncam latronum,* seu ut apud Marcum, *Nonne scriptum est quod Domus mea Domus orationis vocabitur omnibus gentibus? vos autem fecistis &c.* Domus Orationis scilicet לכל העמים *omnibus gentibus* seu *populis.* Nam in monte Templi g locus Orationis etiam Gentibus. Atque ibi Nummularii hi & negotiatores, qui ejecti. At vero ex more erat patrio eoque solenni ac licito, ut Nummularii seu Mensarii ibi perpetuò fermè sederent juxta jam è Talmudicis ostensa. Quanquam igitur ita polluebant loci sanctitatem vendentes oves, boves, & columbas, tum forte in certamina aliasve artes h non licitas quam sacrificia, idque per fraudes crebras, quas in quæstum etiam exercerent; curnam Nummularii etiam seu Mensarii, quorum ibi consessus solennis licitus, ac sacris necessarius, simul ex hoc Iure ejecti? Certe simplex Nummulariorum seu Mensariorum, in siclis dimidiis reliquisque nummis, secundum quod dictum est, in sacros usus, recipiendis arcisque condendis, officium, neutiquam loci sanctitatem polluisse est existimandum. Sed quoniam Negotiationis illicitæ societatem cum vendentibus ibi inierant, atque animalia, quæ extra loca sancta emenda erant, in sacrificia, contra fas, ibi compendii causâ emere solebant, nec fraudibus eo in hominum genere non rarò reperiri solitis, illic ministerio illo fungentes carebant; ideo & ipsi, ut qui tum criminis aliorum participes, tum suo infames pariter sic Templum seu Montis Templi locum illum alias ipsis permissum profanabant, ejiciendi. Alia sunt recepti hujus moris exempla, tam ubi falsò ac impiè obtendebatur zelus, quam ubi, ut heic, expressissimò universæ pietatis, ac Iustitiæ exemplari revera & tempestive accensus est. Nec reverentiam ipsam sive summi Pontificis sive Consessus Magni obstitisse

f Isaia cap. 56.

g Vide supra lib.3.cap.6.

h Vide lib.6. cap. 11.

stitisse puto, quin mos hic licitus haberetur. Etenim cum in Consessu sistebatur Christus, ac filium Dei se profitebatur, ob quod reus blasphemiæ habitus est, in adstantibus erant, qui zelum proculdubio obtendentes, in eum irruerent, in faciem exspuerent, colaphis cæderent, uti videre est apud DD. Matthæum ac Marcum. Etiam cum ex ministris cuidam Christus haud satis reverenter habuisse Caipham summum Pontificem visus est, ab eo i percutitur. Ubi observandum est Servatoris responsum ministro illi, *si malè*, inquit, *locutus sum, perhibe testimonium de malo; si bene, cur cadis me?* ac si ex more licitum fuisse adstanti eum, qui publicè Pontificis summi sanctitatem, quæ velut & Templi est, irreverenter habuisset seu violasset, irruendo statim percutere. Rogat igitur tantum, ut testimonium perhiberetur de Malo, quod alapam ibi mereretur. Nam ubi nihil ejusmodi esset, nefas fuisse reum in judicio percutere, scimus ex D. Pauli verbis. Sistebatur Paulus k nec dum quid omnino dixerat, quod ipsis Judæis sanctitatem sive Numinis, sive Templi, sive Gentis violare visum est. At percuti eum, furore in Christianismum percitus, jubet Ananias Pontifex. Paulus autem Juris gentis suæ scientissimus, *sedes*, inquit, *ut judices me secundum Legem, & contra Legem jubes me percuti?* Sed de his hactenus.

i D. Ioan. 18. 22.

k Act. Apost. 23. 3.

Cap. VI.

De Cæde Humana, *extra* Belli, Pœnæ *seu* Quasi *ultionem, juxta nonnullos (ex lege sacra, de* Anathemate *seu* חרם*) parentibus saltem & heris permissa; velut* Hostiæ humanæ *nomine.*

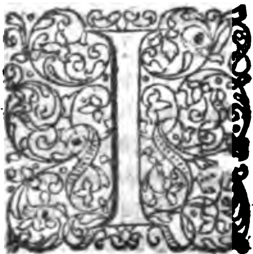

Ita temperatum in antè dictis vides apud Ebræos generale homicidii interdictum, ut nihilominus Pœnæ nomine, & Quasi Pœnæ, mortem irrogari fas haberetur. Quemadmodum etiam, pro facti specierum varietate, habebatur tum in ipsa lege sacra, tum in universarum, quas novimus, gentium moribus. Et quanquam temperamenta ejusmodi, qua

di, quâ in Noachidarum Jure dispiciendo locum habere possunt, potius ad sextum eorum Juris caput, quod de Judiciis est, attinet; dum scilicet Pœnarum nomine simpliciter considerantur; attamen dum ea, ut interdicti laxamenta, intuemur, locum habent heic sibi debitum. Uti etiam in primis illud, utrum in sacra illa Republica ejusmodi haberetur aliquod interdicti Naturalis de Homicidio laxamentum, idque ex ipsa lege sacra; ut spontaneum homicidium aliquod (nulla Juris bellici, Pœnæ, seu Quasi Pœnæ ratione habita) jure potuisset committi? Ex lege dico perpetuâ, expressâ, & cujus Ebræis, pro libitu eorum, usus permissus. Nam ex præcepto Numinis singulari atque extraordinario, sive quale de immolando filio accepit Abraham, sive ejusmodi alio, cædem humanam licitam fuisse, utpote ab eo, cui tota rerum natura simpliciter ac omnimodo subest, imperatam, dubitandum non est. Sed vero lex expressim sacra hujusmodi habetur[t] de rebus, quæ devovebantur; כל חרם אשר יחרם איש ליהוה מכל אשר לו מאדם ובהמה ומשדה אחזתו לא ימכר ולא יגאל כל חרם קדש קדשים הוא ליהוה כל חרם אשר יחרם מן האדם לא יפדה מות יומת *Omne anathema quod devoverit* seu *anathematizaverit homo Domino* (vulgata, *Omne quod Domino consecratur*; Judæi Hispanienses *todo apartamiento que apartare varona* A. *Paraphrasis Hierosolymitana* כל אפרשו די יפריש גבר לשמא דיהוה *omne separatum* seu *sacris usibus destinatum quod separaverit homo Nomini Domini*) *ex omnibus quæ habet, ex homine & e pecore & ex agro possessionis suæ, non vendatur, nec redimatur*; *Omne anathema sanctum sanctorum est Domino*, seu *sanctissimum est* Domino. *Omne anathema quod devovetur ex homine* (vulgata, *omnis consecratio quæ offertur ab homine*; Hellenistæ, πᾶν ἀνάθεμα ὃ ἐὰν ἀνατεθῇ ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων *omne anathema quod consecratum fuerit ab hominibus* seu *de aut ex hominibus*: Judæi Hispanienses, *todo apartamiento que se apartare del hombre*; & Paraphrases Chaldææ & Hierosolymitana, præter versiones Arabicas, retinent particulam מן quod *ab, de* & *ex* pariter Orientalibus significat) *non redimatur. Morte moriatur* seu *interficiatur*. Ad hanc legem, *disceptatio est*, inquit Munsterus, *inter Iudæos, num homo etiam interfici debeat per votum anathematis domino consecratus*. Alii tantundem. Jam vero si ita capiantur verba illa sacra, ut significent omne Anathema, Devotum, Conse-

[t] Levitic. 27. 27.

:onsecratum ex homine seu è cœtu hominum, esse morte affici-
ndum, sequitur, ut ultroneà consecratione, devotione, seu ana-
ıematizatione, liceret cuicunque, ad quem lex hæc attineret,
lium, saltem quem ei fas esset, ut sui Juris, devovere, morti ad-
icere. Quod sanè mirè derogaret universali Homicidii inter-
icto, & cædem humanam pro affectu eorum, cui devovendi po-
:stas, permitteret. Eodem ferè modo, quo apud Africanos
lim, maximè Carthaginienses, etiam & aliquot in Europæ Asiæ-
ue locis, cædes humana in hostiis humanis diis immolandis
ermittebatur. Non tamen quibusvis, sed eis, quæ in immo-
ntium potestate, veluti filiis m, servis. Nam ita proculdubiò
res habuit ut plurimùm; tametsi etiam essent, apud quos ho-
estum haberetur patrem immolare, ut Triballi n. Neque de-
ınt in scriptoribus Christianis, qui ex citatâ jam de Anathemate
ge, licitum fuisse apud Ebræos existiment filios aliosque, quos
potestate sua quis haberet, neci devovere atque immolare.
orum instar omnium heic erit V. CL. Ludovicus Capellus,
jus prostat diatriba singularis & certè doctissima de voto Jeph-
æ. In ea ille; *ad diritatem & immanitatem quod attinet hujus legis*
a scilicet intellectæ; & obvium erit tunc diritatem objicere,)
imus eandem propè hujus legis esse rationem, quæ fuit legis de Repudio.
n probabat Deus repudium; sed si quis erat tam duro & præfracto
imo, ut nollet diutius uxori convivere, Deus quatenus populi Iudaici
x erat veluti politicus & civilis legislator, non prohibebat, quo minus
m à se amandaret, dato repudii libello. Sic etiam Deus non probabat,
quis personam humanam sibi per חרם Cherem *devoveret, sed si quis*
o temerarius erat, ut votum ejusmodi nuncuparet, non de bestia aut
o tantùm, sed de persona etiam, quæ ipsius esset juris, volebat eam
rte affici; non quod illi probarentur & grata essent humanæ hostiæ, sed
s de causis legitimis quas lex quidem non aperit, (neque enim Deus
um & præceptorum suorum rationem reddere tenetur.) sed aliquate-
nobis suspicari & eas subolfacere licet. Ac primò quidem, videtur De-
sic tacite voluisse innuere, se potestatem vitæ & necis concedere paren-
is in liberos & heris in servos, non quidem ipsismet pro arbitrio ex-
endam quum liberet, quomodo eam Ethnici Græci & Romani exercue-
t, sine magistratûs conscientia (sed quam hac duntaxat ratione exer-
nt, sacrâ nempe capitis eorum devotione, ad cujus executionem inter-

Ttt 3 *venire*

m *Videsis Syntagm. 1. de Diis Syris ca. 6. pag. 181. Hugonem Grotium de satisfact. Christi c. 10.*

n *Aristot. Topic. 2. c. ult.*

venire oportebat sacerdotum operam & ministerium; ad quos nimirum pertinebat votorum cognitio rerumque Deo per חרם Cherem *sacratarum jus & proprietas sive dominium; Numer.* 18. 14. כל חרם בישראל לך יהיה Omne anathema in Israel tuum erit. *Quâ sanctione sacerdotes Judices erant à Deo constituti, qui dispicerent & judicarent, an vota illa essent legitimè necne concepta & nuncupata, atque ita mors liberorum & servorum à parentibus & heris devotorum non simpliciter & nudè à parentum & herorum arbitrio & libidine pendebat, quandoquidem sacerdotum judicium & sententiam intervenire oportebat. Ita abusus cavebatur, & simul parentes à liberis, & heri à servis tanto majore in honore habebantur, utpote quos tantùm viderent in se habere vitæ & necis potestatem, ut si libuisset, ab uno oris ipsorum verbulo vita & mors sua penderet. Hac ratione magis in officio & debitâ erga parentes & heros obedientiâ continebantur.* Adjicit etiam, hac ratione parentes magis ab imprecationibus seu diris in liberos fuisse deterritos; ne scilicet ita morti ex lege essent tradendi. Typicum insuper legis sensum adjungit; patrem cœlestem filium suum in humani generis redemptionem, immolationi devovisse, ejusmodi alia. Nec omninò prætermittit adversas Ebræorum aliorumque sententias, quas tamen potiùs tangit, quàm explicat; & demum ex hac lege Jephthan filiam suam devovisse atque immolasse asserit. Certè negandum non est, quin omnimoda ejusmodi cædes ex lege Numinis, cujus imperio universa rerum natura subest, (si ita is voluisset,) Jure certissimo committi potuisset. Neque ideo de legis justitia, si ejusmodi sensu intelligenda sit, ullatenus disputandum. Sed verò quoniam ex hujusmodi devovendi immolandique libertate necesse fuisset, ut mirum in modum minueretur interdicti de homicidio amplitudo, nec ulla ita prolis ac servorum (à quibus neque in hac lege alii quicquam distinguuntur) vitam innocentia tueri potuisset, adeò ut planè ultroneum homicidium tum extra belli, Pœnæ aut Quasi rationem, tum citra fori sententiam eorumve, qui rebus præerant decretum, hac in specie intra sacram illam rempublicam permitti inde esset concludendum (nam quod addidit Capellus de sacerdotum interveniente heic sententia veluti forensi, nihil habet id omninò, quo nitatur sive in lege sacra, sive in Magistrorum

gistrorum commentariis; & certe si haberet, nil aliud sequeretur, præterquam quod pro devoventis & sacerdotum arbitrio extra causas omnimodas jam dictas homicidium potuisset patrari) idcirco quid ipsi Talmudici tum de legis hujus sensu, tum de Jephthæ voto filiæque ejus, quæ nonnullis creditur, immolatione statuerint, fusiùs heic ostendere duximus operæ pretium.

Cap. VII.

De verbis Legis illius sacræ, quâ ultronea cædes humana *parentibus & heris liberos & servos* anathemate devoventibus permitti *visa est. Et de* vario *apud Ebræos* Anathematis genere.

T ritè, ad mentem Ebræorum, capiatur lex illa sacra, quà nonnullis videtur cædem humanam quandam ultroneam, hostiasque humanas in republica illa à Numine institutà ita permitti, Tria inprimis sunt dispicienda. Primum est, ipse legis sacræ verborum contextus ejusque in versione significatio; Secundum Naturæ & חרם *Cherem* seu Anathematis apud Magistros diversitas atque circumstantiæ; Tertium, quomodo in ea diversitate, atque inter illas circumstantias legem jam dictam ipsi interpretentur; quibus satis apertis nec intempestivè subjungemus, quod de Jephthæ voto filiæque immolatione ita creditâ tradunt. Quod ad primum attinet, observandum est in Levitici capitis o quod legem illam habet priore parte, præstitutas esse formulas æstimandi taxandique vota seu res & personas, ubi non tam ipsæ res seu personæ, quam eorum æstimatio pretium seu valor domino consecratus est. Hujusmodi vota nuncupantur נדרי ערכין *vota æstimationum*. Atque res voto æstimationis illigita, pretio seu æstimatione soluta, etiam & ipsa solvebatur dominoque ita redimebatur in usus quoscunque retinenda. Postea in eodem capite sequitur ritus devo-

o Cap. 27.

devovendi, quo ipsa sive res sive persona devovetur, atque consecratur sine spe redimendi. Et tam personas quam res in lege illa contineri, manifestum est ex verbis illis; מאדם ובהמה ומשדה *ex homine & pecore & agro*, seu, *sive homo fuerit sive pecus sive ager*, quod fuerit devotum. Quin ut מאדם eo in loco *ex homine* seu *ex hominibus* denotat, ita sane in verbis sequentibus מן האדם æquum satis videtur, ut interpretaremur *ex hominibus* seu *ex homine*, nimirum *si quod caput fiat ex hominibus ut anathema sacrum, non redimatur; morte moriatur*; cum scilicet similis sit utrobique & in locis adeo invicem proximantibus præpositionis illius usus. Atque ita sanè intelligunt verba illa Ebræi, ut mox liquebit. Utcunque sint inter Christianos viri sanè doctissimi, qui non ex sed *ab* ibi malint vertere, adeo ut significatio fiat, *aut quicquid ab homine fuerit abdicatum ut anathema, interficiatur*, quo sensu homo ipse eo in loco anathema non erit, sed animal quæcunque alia ab homine devota. Res seu persona ad hunc modum devota חרם *Cherem* nuncupabatur, quod *anathema* rectè vertitur; cujus vocabuli, qua etiam devotionis in ea vis habetur, diversitatem (quod secundum est eorum, quæ heic dispicienda proposuimus) diligentius oportet animadvertere. Quemadmodum autem Devoti, Anathematis, Sacri, aliorumque ejusmodi vocabulorum significatio interdum rem pietatis ergo Numini sacratam, interdum diris onustam, denotat, (cum scilicet utraque devovebatur; hæc ut malorum vindici, illa ut bonorum autori, conservatorique,) ita etiam usus & חרם *Cherem* seu Anathematis aut Devotamenti (ut Tertulliano p dicitur) apud Ebræos obtinuit. Usus autem seu Notio vocabuli quadruplex ad rem, quam tractamus, habetur. Aut enim sacrum significat donarium ipsum, quod Numini seu in sacros usus devovebatur, ut in commate 28 Capitis vigesimi septimi Levitici, seu prioribus periochæ inde superiori in capite citatæ verbis; aut id quod expressim Jure belli ac militari seu ob inimicitias capitales devovebatur perditioni, internecioni, aut odio intestino; aut quod in commissum cadit; aut demum quod diris, Jurè tantum pacis, onustum. De Primo genere non est, ut heic plura dicantur. Secundi generis exemplum illustre habetur in Sacris illis de Hieri-

p *Advers. Gnosticos cap. 7.*

Hierichunte verbis q, והיתה העיר חרם היא וכל אשר בה ליהוה q *Iosua cap. 6. 17.* *Et sit urbs hac anathema,* seu *Cherem; ipsa & omnia, qua in ea, Domino.* *Et* statim; *Et vos cavete ab anathemate, ne fiatis anathema, & tollatis de anathemate ponatisque castra Israel in anathema & turbetis ea. Sed omne argentum atque aurum, vasa anea atque ferrea Domino consecrabuntur, venientque in thesaurum Domini.* Urbs ita tota anathema erat in Pœnam seu vindictam hostium; ita tamen ut metalla in victoris potestatem redacta anathemata fierent primi generis, sacra utpote Domino & in sacros servanda usus; Ceteræ tam personæ, (exceptà Rahab; quod ex historia nemo nescit,) quàm res sive nece sive incendio aliove modo disperderentur. Quod adeo necessum erat fieri, ut flagitium haberetur horrendum quempiam rerum seu personarum ita devotarum quid sibi sumere, quemadmodum scimus ex Achanis pœnà capite proximo ibi narratâ. Alia sunt quæ huc faciunt in sacris literis, ubi verbum חרם hac notione, nec infrequenter occurrit. Atque ad hoc genus attinent publica sive populi sive Regis sive Synedrii Magni anathemata, quibus bellum gesturi seu prælium inituri milites suos aliosve, si quidquam imperatum non præstarent, devovebant morti; quemadmodum illud populi, de eis qui non ascenderent r in Mizpa, r *Iudic. cap. 21. 5.* & illud Saulis Regis de eis qui ſ ante noctem quid comederent. ſ *1. Sam. 14. 25.* Huc etiam attinet excommunicatio illa simul & anathema, quo Cuthæi veteres, qui Templi instaurationem impedirent, devovebantur, veluti quorum in amicitiam nunquam redituros se profiterentur Judæi. Legitur in *Pirke* Rabbi Eliæzar t de Ezra, Zerubabele & Josua Ben Jozedec Pontifice tum maximo, קבצו את כל הקהל אל היכל יי והביאו שלש מאות כהנים ושלש מאות תיבוקות ושלש מאות שופרות ושלש מאות ספרי תורה בידם והיו תוקעין והלוים משוררים ומזמרין ומנדין את הכותיים בסוד שם המפורש ובכתב הנכתב על הלוחות ובחרם בית דין העליון ובחרם בית דין התחתון שלא יאכל אדם מישראל פת כותי עד עולם מכאן אמרו כל האוכל בשר כותי כאלו אוכל בשר חזיר ואל יתגייר אדם כותי ואין להם חלק בתחיית הסתים שנאמר לא לכם ולנו לבנות בית אלהינו לא בעולם הזה ולא בעולם הבא ועוד שלא יהיה להם חלק ונחלה בירושלם שנאמר ולכם אין חלק וצרקה וזכרון בירושלם

t *Cap. 38. & Bidesis Sephar* Tanchuma *fol. 16. col. 1. & 2. & Io. Buxtorf. Lexic. Chald. Talmud. & Rabb. col. 2464.*

ושלחו החרם אצל ישראל שבבבל ועוד הוסיפו עליהם חרם
על חרם והוסיף המלך כורש וקבע עליהם חרם עולם
congregaverunt totam Ecclesiam seu cœtum populi in templum Domini, & introduxerunt CCC *sacerdotes, &* CCC *pueros* (seu discipulos minores,) *quibus erant in manibus* CCC *buccina & trecenti libri Legis. Hi clangebant, cantantibus interea & psallentibus Levitis. Et excommunicabant Cuthæos per mysterium nominis Tetragrammati & per scripturam descriptam in Tabulis* (Decalogi) *& per anathema Fori superioris seu Cœlestis, & per anathema fori inferioris, ita ut nemo Israelitarum unquam inposterum comederet buccellam aliquam Cuthæorum. Hinc etiam inolevit, eum, qui comederit carnem Cuthæorum, habendum veluti qui comederit carnem porcinam. Neque Cuthæos Proselytos fieri, neque eis esse partem in Resurrectione mortuorum juxta

u Ezra. 4. 3. illud quod scriptum est* u. Non ad vos simul nobiscum attinet instauratio Domûs Dei nostri; *nec scilicet in hoc seculo nec in futuro. Et præterea non esse eis partem, seu hereditatem, aut possessionem Hie-

x Nehem. 2. 20. rosolymis, juxta id quod itidem scriptum est* x, *& vobis nec portio est, nec jus, nec memoria Hierosolymis. Miserunt autem anathema ad Israelitas qui in Babylonia. Quin & sæpius iterarunt in eos anathema. Etiam & adjecit Cyrus Rex anathema, quod stabilivit in eos in perpetuum.* Formulam anathematis heic adhibitam usurpasse

y Pirke R. Eliezar cap. 47. alibi y dicitur Phinees, scilicet *per mysterium nominis Tetragrammati & per &c.* Et de capitalibus inimicitiis inter Israelitas & Cuthæos testimonia sunt passim obvia. Et quod ad buccinarum usum in anathemate denuntiando attinet; alia sunt ejusce rei exempla, quod à viris doctis z etiam pridem observatum est. Nec de trecentorum in tam publica anathematis denuntiatione numero mirabitur, qui quadringentas adhibitas fuisse legerit, etiam in simplici ab uno Magistro, idque extra forum, excommunicatione denuntiata, de qua sub calcem capitis octavi. Tertium Anathematis genus visitur in illo Ezræ edicto a, *quicunque non adfuerit intra triduum, juxta decretum Principum & seniorum* יחרם כל רכושו והוא יבדל מקהל הגולה *ἀναθεματισθήσεται πᾶσα ἡ ὕπαρξις αὐτοῦ καὶ αὐτὸς διασταλήσεται ἀπὸ ἐκκλησίας τῆς ἀποικίας anathematizabitur* (vulgata *auferetur*) *universa substantia ejus, & ipse disterminabitur ab ecclesia transmigrationis.* Quarti denique generis, quod, Jure Pacis, diris

z Io. Cocbius in excerpt. ex Gemar. tit. Sanhedrin cap. 1. pag. 146. & Gemar Babylon. ad tit. Sanhedrin cap. 11. fol. 107 b.

a Cap. 10. 8. & vide lib. 3. Esdræ. cap 9. 4. & Nehemiæ c. 10. 29.

diris fiebat, species sunt binæ; altera ubi diris quis devovebatur, si quid imposterum sive committeret sive omitteret; altera ubi quis ob jam commissum quid ita devovebatur. Prioris exemplum est egregium in illo Josuæ [b]; *Iuravitque Iosua in tempore illo dicens: Maledictus sit coram Domino qui surgens ædificaverit urbem istam Hierichuntem. In primogenito suo fundabit eam, & in minore* (filio) *collocabit portas ejus*; Scilicet proles ejus posteritasque universa destruatur. Certè & hujus est generis, quod ex instituto Rabbenu Gersom (natione is Gallus floruit sub annum Christi 1070) literis obsignatis Judæi hodierni apponere solent. Diris nempe devovent eum, qui præter sententiam mittentis eas resignaverit; Personæ & Loco ad quem mittuntur, nunc ad hunc modum, nunc ad alium, devotionis formulâ subjunctà; וחרם לזר בנדוי חרם שמתא דרבן גרשום מאור הגולה ופתו פת כותיים ויינו יין נסך *In anathema devoveatur alienus per Excommunicationem, Anathema, & Separationem Rabbi Gersom Luminis Captivitatis; & panis ejus sit cibus gentilium, vinum ejus, vinum idololatricum.* Hujusmodi scilicet diris alienum, qui resignaverit, devovent [c]; breviter atque more suo, unoquoque vocabulo, primo tantùm sui elemento designato. Atque ad hanc speciem attinet illud [d]; *collegerunt se quidam ex Iudæis & ἀνεθεμάτισαν ἑαυτοὺς anathematizaverunt seipsos dicentes neque manducaturos neque bibituros, donec occiderent Paulum*, ubi Syrus habet ܐܚܪܡܘ ܢܦܫܗܘܢ *se anathemate devoverunt*, ab ipso חרם *Cherem* quod Ebræum est; & paulo itidem post ܚܪܡܐ ܐܚܪܡܢ ܢܦܫܢ. pro eo quod est *anathemate devovimus nos*; alibique ex Ebraico חרם, facit id quod Græco anathemati respondeat in Novo fœdere, quemadmodum etiam Arabs. Nempè devoverant se diris Judæi, si vel ederent vel biberent, atque intereà omitterent necem Pauli. Ejusdem est speciei anathema, quo devovebantur adjurati, si pejerarent. Nam præter alias diras (de quibus nos [e] alibi) ipsum τὸ חרם non rarò adjectum est; ut è Mose [f] Cotzensi discimus. Accedat etiam illud, quo admissi in Essenorum sectam se obligabant, ut videre est apud Josephum [g]. Quin & Apocryphis de Orbis terrarum distributione [h] inter Noachidas illos tres memoratur ju-

b *Cap. 6. 26. & vide Nehemiam cap. 13. 25.*

c *Io. Buxtorfius in Epistolar. Hebraic. Instit. pag. 59.*

d *Act. Apost. 23. 12. & 14. & 21.*

e *In prolegom. ad lib. de success. in Bona.*

f *Præcept. negat. 219.*

g *De bello Iudaico lib. 2. cap. 12. gr. 7. lat.*

h *Epiphanius in Ancorat*

rejurando invicem ſe patre præcipiente, obſtrinxiſſe, alterum alterius fines non transgreſſurum. Qui verò transgrederetur, eum ἐξολοθρεύεσθαι ἐν τῷ ὅρκῳ καὶ πᾶν τὸ σπέρμα αὐτοῦ *funditus exterminandum uti & poſteros ejus.* Atque huc ſpectat anathema illud generale, quod ſtatis temporibus Ebræi veteres in univerſos Iſraelitas, qui capita aliquot Juris ſive ſacri ſive aliter introducti, cautiùs pro re nata obſervanda, ſponte & ſcienter violarent, tactis bibliis ſacris promulgare ſoliti. Formula ejusmodi anathematis habetur in Rituali illo libro, quem *Colbo*, id eſt, Pandecten nuncupant, ſub titulo דין העבר על החרם *Ius quod ad eum attinet, qui anathema* ſeu *Cherem violaverit.* Sunt quidem in eo tum Aſtrologica nonnulla, tum neſcio quæ de Angelis atque ejusmodi alia, quæ ſeculorum recentiorum commenta eſſe meritò cenſeas. Sed integrum, ut habetur [i], exhibemus.

[i] Sepher Colbo *fol. 144. a.*

נוסח חרם

בגזרת עירין ובמימר קדישין אנו מחרימין ומשביעין ומנדין
ומשמתין ומקללין ומארדין על דעת המקום ועל דעת הקהל
בספר התורה הזה בשש מאות ושלש עשרה מצות הכתובות
בו בחרם שהחרים יהושע את יריחו ובקללה שקלל אלישע
את הנערים ובקללה שקלל גחזי נערו ובשמתא דשמתיה
ברק למרוז ובשמתא דשמתינהו אנשי כנסת הגדולה ובשמתא
דשמתיה רב יהודה ב״ר יהזקאל להחוא עבדא ובכל החרמות
והאלות והקללות והנידויין והשמתות שנעשו מימות משה
רבינו ועד עכשיו בשם אכתריאל יה ה׳ צבאות בשם
מיכאל השר הגדול בשם מטטרון ששמו כשם רבו בשם
סנדלפון הקושר קשרים לרבו בשם שם בן ארבעים ושתים
אותיות בשם שנראה למשה בסנה בשם שקרע משה
את הים [k] בהם אהיה אשר אהיה בכור שם המפורש
בכתב שנכתב על הלוחות בשם ה׳ צבאות אלהי ישראל יושב
הכרובים בשם הגלגלים ואופנים וחיות הקדש ומלאכי השרת
בשם כל המלאכים הקדושים משרתי עליון כל בר ישראל
או בת ישראל שיעבור על שום דבר מההסכמות או מן אחת
מהן המבוארות בהערמה ארור הוא לה׳ אלהי ישראל יושב
הכרובים ארור הוא מפי השם הנכבד והנורא היוצא מפי הכהן
גדול ביום הכפורים ארור הוא בשמים ובארץ ארור הוא מפי
הגבורה ארור הוא מפי מיכאל השר הגדול ארור הוא מפי מטטרון
ששמו כשם רבו ארור הוא מפי אכתריאל יה ה׳ צבאות ארור
הוא

[k] Lege בשם

הוא מפי שרפים ואופנים וחיות הקדש ומלאכי השרת המשרתים
פני עליון בקדושה ובטהרה
ואם נולד בחדש ניסן ששם מלאך ראש משמרתו שמזלו
אוריאל ארור הוא מפיו ומפי כל משמרתו ואם נולד בחדש
אייר ששם מלאך ראש משמרתו שמזלו צפניאל ארור הוא
מפיו ומפי כל משמרתו ואם נולד בחדש סיון ששם מלאך
ראש משמרתו שמזלו אמריאל ארור הוא מפיו ומפי כל
משמרתו ואם נולד בחדש תמוז ששם מלאך ראש משמרתו
שמזלו פניאל ארור הוא מפיו ומפי כל משמרתו ואם נולד
בחדש אב ששם מלאך ראש משמרתו שמזלו ברקיאל ארור
הוא מפיו ומפי כל משמרתו ואם נולד בחדש אלול ששם
מלאך ראש משמרתו שמזלו ...... ארור הוא מפיו ומפו כל
משמרתו ואם נולד בחדש תשרי ששם מלאך ראש משמרתו
שמזלו צוריאל ארור הוא מפיו ומפי כל משמרתו ואם נולד
בחדש מרחשון ששם מלאך ראש משמרתו שמזלו בזכריאל
ארור הוא מפיו ומפי כל משמרתו ואם נולד בחדש כסלו
ששם מלאך ראש משמרתו אדוניאל ארור הוא מפיו ומפי
כל משמרתו ואם נולד בחדש טבת ששם מלאך ראש
משמרתו שמזלו ענאל ארור הוא מפיו ומפי כל משמרתו
ואם נולד בחדש שבט ששם מלאך ראש משמרתו שמזלו
גבריאל ארור הוא מפיו ומפי כל משמרתו ואם נולד בחדש
אדר ששם מלאך ראש משמרתו שמזלו רומיאל ארור הוא
מפיו ומפי כל משמרתו ארור הוא מפי שבעת מלאכים הממונים
על שבעה ימי השבוע ומפי כל משמרתם וסיעתם ארור היא מפי
ארבעה המלאכים הממונים על ארבע תקופות השנה ומפי כל
משמרתם וסיעתם ארור הוא מפי שבעה היכלות ארור הוא מפי
שרי התורה שם כתר ושם חותם ארור הוא מפי האל הגדול הגבור
והנורא [l] מבע ליהו תבריה בעגלא [m] התא מפלתיה אל אלהי — [l] מבעילהו
הרוחות לכל בשר השמידהו והאבידהו. אל אלהי הרוחות לכל — [m] *l.* תהא
בשר השפילהו אל אלהי הרוחות לכל בשר הכניעהו אל אל
אלהי הרוחות לכל בשר השחיתהו. אל אלהי הרוחות לכל
בשר הכריתהו. חמת ה׳ וסער מתחולל על ראש רשעים יחול
מלאכי חבלה יפגעו בו ארור הוא בכל אשר יפנה בבהלה תצא
נשמתו. באסכרה תהא מיתתו לא יצא ולא יעבור [n] חדשו וכנו — [n] *Lego* נפשו
בשחפת ובקדחת ובדלקת ובחרחור ובחרב ובשדפון ובירקון
ורדפו הו עד אבדו חרבו תבוא בלבו וקשתותיו תשברנה:
יהיה כמוץ לפני רוח ומלאך ה׳ דוחה. יהי דרכו
חשך

חשך וחלקלקות ומלאך ה' רודפו תבואהו שואה לא
ידע רשתו ° אשר ה' טמן תלכדו יהדפוהו מאור אל חשך
ומתבל ונדוהו יבעתוהו צר ומצוקה יראו עיניו בידו ומחמת
שדי ישתה ילבש קללה p במדו יאכל בדי עורו גם אל
יתצהו לנצח ויסחהו מאהל לא יאבה ה' סלוח לו כי
אז יעשן אף ה' וקנאתו באיש ההוא ורבצה בו כל האלות
הכתובות בספר התורה הזה ומחה את שמו מתחת
השמים והבדילו ה' לרעה מכל שבטי ישראל ככל
אלות הברית הכתובות בספר התורה הזה ואתם
הדבקים בה' אלהיכם חיים כלכם היום מי
שברך אברהם יצחק ויעקב ומשה ואהרן דוד ושלמה
ונביאי ישראל וחסידי עולם הוא יברך כל הקהל הקדוש
הזה עם כל קהלות הקדש לבד מי שעובר על
החרם הזה המקום ברחמיו ישמרם וושיעם ויצילם
מכל צרה וצוקה ויאריך ימיהם ושנותיהם וישלח
ברכה והצלחה בכל מעשה ודיהם ויגאלם
בקרוב עם כל ישראל חבריהם וכן יהי רצון ונאמר
אמן.

° Lego אשר טמן

p כמוו

Formula Anathematis.

q *Daniel. IV. 14.*

Ex q *Decreto Civitatum & sanctorum jussu, nos anathematizamus, adjuramus, exterminamus, excommunicamus, maledicimus & execramur, volente Deo & Ecclesiâ, per librum hujus legis, per* DCXIII *praecepta in eo conscripta, per anathema, quo anathematizavit Iosua* r, *Hierichuntem, per maledictionem, quâ maledixit Elisha* s *juvenibus, & per maledictionem, qua maledixit Gihezi puero suo, & per excommunicationem, qua excommunicavit Barak* t *Meroz, & per excommunicationem, qua viri Synagogæ magnæ sunt usi, & per excommunicationem, qua usus est Rab. Iehuda filius Rabbi Iehezkiel hujusmodi in re, & per omnia anathemata, imprecationes, diras, excommunicationes, atque exterminationes, quæ facta sunt à tempore Mosis Magistri nostri & deinceps, per nomen Acetheriel* u, *Iah, Dom. Exercituum, per nomen Micael principem illum Magnum, per Nomen Mittatron, cujus nomen est ut nomen magistri sui, per nomen Sandalipon, qui ligat ligamenta domino suo, per nomen nominis quadraginta duarum literarum, per nomen ejus, qui apparuit Mosi in rubo, per nomen quo divisit Moses mare, per nomen Sum Qui*

r *Ios. 6. 17.*

s *2. Reg. 5. 22. 27.*

t *Iudic. 5. 23.*

u *Videsis* Sepher Cotzri *pag. 190. a.*

Qui sum, per mysterium nominis tetragrammati, per scripturam quæ scripta est super tabulas, per nomen Domini exercituum, Deum Israel sedentem super Cherubin, per nomen sphærarum & circulorum & animalium Sanctorum & Angelorum ministrantium, per nomen universorum Angelorum, qui Deo *supremo ministrant; Quilibet scilicet Israelita & qualibet Israelitis scienter & sponte violans quidquam eorum, quæ observanda esse jam denuntiantur, maledictus sit Domino Deo Israelis sedenti super Cherubin.*

Maledictus sit per nomen gloriosum & lucidum, quod exprimit ore suo Pontifex maximus in die Expiationum. Maledictus sit per Cælum & Terram. Maledictus sit à Deo Omnipotente. Maledictus sit à Micaele Principe illo magno. Maledictus sit à Mittatron cujus nomen est ut nomen magistri sui. Maledictus sit ab Acetheriel, jah, Dom. Exercituum. Maledictus sit à Seraphim & orbibus & animalibus sanctis, & angelis, qui ministrant coram Deo supremo in sanctitate ac munditie.

Si natus fuerit in mense Nisan, quem Angelus dictus Vriel, ut princeps classis cui subest, gubernat, maledictus sit ab eo, & ab universa classe ejus. Et si natus fuerit in mense Iiar, quem Angelus dictus Tzephaniel, ut princeps classis cui subest, gubernat, maledictus sit ab eo & ab universa classe ejus. Et si natus fuerit in mense Sivan &c. Scilicet similis fit atque eisdem verbis pro quolibet mense imprecatio. Angelus qui præest mensi Sivan, Amiariel ibi nuncupatur; qui Thamuz, Peniel; qui Ab, Barachiel; mensis Elul prætermittitur præfecti nomen; Tisri mensis Angelus dicitur Tzuriel; Marchvvescan habet Zacaliel; Casleu, Adoniel; Tebet Anael; Sebat Gabriel; Adar Rumiel; Sed alia nomina etiam angelorum signis seu mensibus interdum ab eis x assignantur. Dein sequitur; *Maledictus sit à septem Angelis constitutis super septem diebus hebdomadis, & à tota eorum classe & potestate adjutrice. Maledictus sit à quatuor angelis, qui præficiuntur quatuor cardinibus anni, & ab universa eorum classe atque potestate adjutrice. Maledictus sit à septem palatiis. Maledictus sit à principibus legis; Nomine Coronæ & Nomine sigilli. Maledictus sit à Deo Magno, forti, & Lucido. Ex coitu ejus sit ei confusio. Veloci cadat ruinâ. Deus, Deus spirituum, universa carni eum destruat & perdat. Deus, Deus spirituum universa carni eum subdat. Deus, Deus spirituum eum universa carni prosternat. Deus,*

Deus

x *Vide Ioseph. Voisin ad R. Israe* [illegible] *eidem cap. 5. p. 305.*

y Ierem. 23. 19. *Deus spirituum universæ carni eum deprimat. Deus, Deus spirituum universæ carni eum exscindat. Ira Domini* y *& turbo violentus cadat super caput impiorum. Angeli perditionis in eum incurrant. Maledictus sit in omnibus, ad quæ se divertat. In terrore exeat anima ejus. Ex angina moriatur. Non exeat, non redeat ei spiritus. Phthisi, febre, uredine, siccitate, gladio, marcore, ictero feriatur, neque ante exitium eis liberetur. Gladius* z *suus in cor suum ingrediatur, & arcus ejus diffringantur. Sit velut* a *pulvis coram vento, & angelus Domini eum dispellat. Sit via ejus tenebræ & lubricitates; & angelus Domini eum persequatur. Veniat ei desolatio inopina & rete suum, quod abscondidit ipse, eum deprehendat. Expellent* b *eum ex luce in tenebras, & ex orbe habitabili eum exterminabunt. Terrebunt* c *eum tribulatio & angustia, videbunt* d *oculi ejus perditionem suam, & bibet furorem Omnipotentis. Induet* e *maledictionem ut amictum suum. Comedat* f *robur cutis suæ. Etiam Deus* g *dissipabit eum in æternum & evellet eum de tabernaculo. Non acquiescet dominus* h*, ut propitietur ei, sed fumabit tunc furor domini & zelus ejus in virum istum, & cubabunt super istum omnes maledictiones scripta in libro hujus Legis, delebitque dominus nomen ejus sub Cœlo. Separabit quoque eum dominus ad malum ex omnibus tribubus Israel juxta omnes maledictiones federis, quæ scripta sunt in libro hujus legis. Vos* i *autem qui adhæretis Domino Deo vestro, vos omnes salvete hodie. Is qui benedixit Abrahæ, Isaaco, Iacobo & Mosi & Abaroni, Davidi & Salomoni, & prophetis Israel, & iis qui inter Gentes pii sunt, totam hanc congregationem sanctam benedicat cum omnibus congregationibus sanctis, excepto tantum eo, qui anathema hoc violaverit. Deus ex misericordia sua custodiat eos, salvos eos faciat atque eripiat eos ex omni ærumna ac miseria, atque prolonget dies eorum, atque annos eorum, & mittat benedictionem & eventum prosperum omni operi manuum eorum, atque eos vindicet festinanter cum omnibus Israelitis aliis. Atque ita sit voluntas ejus & decretum, Amen.*

z Psal. 37. 15.
a Ibid. 35. 5. &c.
b Iob. 18. 18.
c Ibid. 15. 24.
d Ibid. 21. 20.
e Psalm. 109. 18.
f Iob. 18. 13.
g Psalm. 52. 7.
h Deuteron. cap. 29. 20.
i Deut. 4. 4.

Ejusdem generis anathematismi sunt in Jure Cæsareo, velut ex Ebræorum more memorati. Permisit Justinianus Ebræis Legem suam sive Græcè sive Latinè legere. *Neque*, inquit k, *Licentiam habebunt hi, qui ab his majores omnibus Archiperecitæ aut Presbyteri appel-*

k Nobell. 146. cap. 1.

appellantur perineis aliquibus aut anathematismis hoc prohibere nisi velint propter hoc castigari corporis Pœnis &c. Et de quarti generis anathematis specie priori hactenus. Ejusce species altera est, quâ ex sententia forensi devovebatur is qui excommunicatus seu à cœtu Israelitico ejusque consuetudine ritè juxta mores receptos, semotus, intra tempus sibi iterato præstitutum non resipisceret, sed ex contumacia sua aut neglectu, sibi in causa esset, ut excommunicatione interim non solveretur. Hæc species ut rectè intelligatur, Causas, Effectus, Formulas, Ritusque Excommunicationis, quam sequi solebat hæc anathematis species, proxime ut subjiciamus, res ipsa poscit.

Cap. VIII.

Causæ, Ritus, *ac* Effectus Excommunicationis *apud Ebræos atque τὸ* Cherem *seu* Anathema, *quod inde interdum sequebatur.* Hujus *item* Formula *ac* Effectus. Utriusque Solutio.

Viginti quatuor apud Talmudicos assignantur Causæ, ob quas excommunicandus erat quis, seu liberâ cœtus Israelitici consvetudine interdicendus. Excommunicationem hujusmodi נידוי *Niddui* vocant, plerunque excommunicatm מנודה, & qui excommunicant מנדין à verbo נדה, quod in prophetarum lingva *separare* ac *semovere* denotat. Eandem etiam excommunicationem appellant שמתא *shammatha*, & verbum שמת pro eo quod est *excommunicare* non raro usurpatur in commentariis Talmudicis; qua de re plura mox. Causæ in personis excommunicandis ad hunc modum se habent.

I המבזה את החכם ואפילו אחר מותו *Qui* [l] *sapientem* seu *Magistrum contumeliâ affecerat, tametsi mortuum.*

II המבזה שליח בית דין *qui* [m] *ministrum fori publicum contumelia affecerat.*

III הקורא לחבירו עבד *qui* [n] *alterum* (liberæ scilicet conditionis) *servum appellarat.*

IV מי ששלחו לו בית דין וקבעו לו זמן ולא בא *is* [o] *qui in forum evocatus ad diem sibi præfixum non venerat,*

l *Gemara Babylonia ad tit.* Moed katon *cap.* 3. *fol.* 17 *a.*
m *Eadem Gemara ad tit.* Iabimoth *c.* 5. *f.* 52 *a.*
n *Ead. ad tit.* Kidduschim *cap* 1. *fol.* 28 *a.*
o *Ead. Gem. ad tit.* Moed katon *c.* 3. *fol.* 16 *a.* & *Hierosolym. ibid. fol.* 81. *col.* 4. & *c.* *Maimonid. halach.* Sanhedrin *cap.* 25.

המזלזל מדבר אחד מדברי סופרים ואין צריך לומר בד"ת V *qui*[p] *vilipenderet praceptum unicum*, seu *unicum doctrinæ caput, quod habetur in præscriptis scribarum, nedum in præscriptis legis.*

VI מי שלא קיבל עליו את הדין מנדין אותו עד שיתן *qui*[q] *non in se susceperat judicatum præstare; excommunicandus erat usque dum præstaret.*

מי שיש ברשותו דבר המזיק כגון כלב רע או סולם רעוע מנדין VII אותו עד שיסיר היזקו *Is*[r] *qui in suo haberet, quod aliis pauperiem seu damnum inferret, veluti canem mordacem aut scalas confractas, excommunicandus erat usque dum id, quod damnum ita inferret, corrigeret.*

המוכר קרקע שלו לגוי מנדין אותו עד שיקבל עליו כל אונס VIII שיבא מן הגוי לישראל חבירו בעל המיצר *Qui fundum suum vendiderat Gentili, Excommunicabant eum nisi in se suscepisset resarcire damnum quodcunque inde eveniens Israelitæ proximo suo.*

המעיד על ישראל בערכאות של גוים והוציא ממנו בעדותו IX ממון שלא בדין ישראל מנדין אותו עד שישלם *qui*[s] *testem se exhiberet contra Israelitam in tribunalibus Gentilium, adeo ut inde pecuniam solvere cogeretur ex moribus Israelitarum indebitam, Excommunicandus erat, usque dum ipse refunderet.*

טבח כהן שאינו מפריש המתנות ונותנן לכהן אחר מנדין אותו X עד שיתן *Sacerdos*[t] *mactans, qui non seposuerat donanda sacerdotibus ceteris, Excommunicandus erat, usque dum ea daret.*

XI המחלל יום טוב שני של גליות אף על פי שהוא מנהג *qui*[u] *diem feriatum secundarium in Captivitate profanaret; tametsi id esset ex consuetudine.*

XII העושה מלאכה בערב הפסח אחר חצות *qui*[x] *opus aliquod fecerat pridie paschatis tempore pomeridiano.*

XIII המזכיר שם שמים לבטלה או בשבועה בדברי הבאי *qui*[y] *nomen Dei pronuntiarat sive oscitanter, sive cum juramento, verbis elatioribus* aut *hyperbolicis.*

XIV המביא את הרבים לידי חילול השם *Qui*[z] *vulgo in causa esset,*

[p] *Eadem Gemara ad tit.* Beracoth *c. 3. fol. 19a. & Hierosolym. ad tit.* Moed Katon *cap. 3. f. 8. col. 4.*
[q] *Ib. & Gem. Bab. ad tit.* Baba kama *cap. 10. fol. 112 b. Maimonid. halach.* Sanhedrin *cap. 5.*
[r] *Gemar. Babylon. ad tit.* Baba Kama *cap. 1. f. 15b. & cap. 4. fol. 46 a.*
[s] *Vide Gemar. Babylon. ad tit.* Baba Kama *cap. 10. fol. 119a. Maimonid. halach.* Chobal We-mazik *cap. 8.*
[t] *Gem. ead. ad tit.* Cholin *cap. 10. fol. 132b.*
[u] *Gem. ead. ad tit.* Pesachim *cap. 4. fol. 52 a.*
[x] *Ibid. fol. 50b. & Vide Maimonid. halach.* Sebbathachlom tebh *cap. 8. §. 27.*
[y] *Gemara Babylonia ad t.* Nedarim *c. 1. fol. 7. b.*
[z] *Gemara Hierosolymit. ad t.* Moed katon *cap. 3. fol. 81. col. 4.*

esset, ut nomen Dei profanarent. Quale illud facinus, libro secundo [a] explicatum est.

XV המביא את הרבים לידי אכילת קדשים בחוץ *Qui* [b] *vulgo in causa esset, ut sacra extra locum sacrum comederent.*

XVI המחשב שנים וקובע חדשים בחוצה לארץ *Qui* [c] *annos supputaret & menses præfigeret extra terram sanctam.* Id est, aliter eos observaret, atque olim in terra sancta à majoribus temporum ratio præstituta est.

XVII המכשיל את העור *Qui* [d] *cæco posuerat offendiculum,* seu *eum labi fecerat.*

XVIII המעכב את הרבים מלעשות מצוה *Qui vulgo esset impedimento, ne præceptum quodpiam præstarent.*

XIX טבח שיצאת טרפה מתחת ידו *mactans* [e] *qui permiserat pecudem laceratam exhiberi.* Vide Levitic. 22. 8.

XX טבח שלא בדק סכינו לפני חכם *mactans* [f] *qui coram sapiente non exploraverat cultrum suum.*

XXI המקשה עצמו לדעת *Qui morosiùs* [g] seu *difficilius se præbuerat ad discendum.*

XXII מי שגירש את אשתו ועשה בינו ובינה שותפות או משא ומתן המביאין להן להזקק זה לזה כשבאו לבית דין מנדין אותן *Vbi repudiaverat quis uxorem, quacum nihilominus commercii societatem retinuerat, quæ in causa esset adeo redintegrandi eorum congressus ut in forum eo nomine vocarentur, erant excommunicandi.*

XXIII חכם ששמועתו רעה [i] *sapiens cui mala fama.*

XXIV המנדה מי שאינו חייב נידוי *Excommunicans* [k] *alium immerentem.*

Neque verò causæ hæ tam solæ quam primariæ; tamesi etiam seculis vetustissimis, eodem continerentur excommunicationis causæ numero. Expressim Gemara Hierosolymitana [l]; על עשרים וארבעה דברים מנדין *ob* XXIV *causas excommunicare solent.* Sed sparsim hæ in Gemaris leguntur; à Mose Maimonide [m] aliisque simul enu-

a *Cap.* 10.
b *Ibid. & Babylon. ad tit.* Pesachim *c.* 4. *fol.* 53 *a.*
c *Ad finem Gem. Bab. ad tit.* Beracoth.
d *Gem. ead. ad t.* Moed katon *cap.* 3. *fol.* 17. *Vide Levitic.* 19. 14. *& comm. ad Maimon. halach.* Talmud Tora *cap.* 6.
e *Rab. Alphesi in tit.* Sanhedrin *cap.* 3. *part.* 3 *f.* 274 *& in nonnullis Talmudis Babylon. exemplaribus ead. cap. fol.* 25 *a.*
f *Gem. Bab. ad tit.* Cholin *cap.* 1. *fol.* 18 *a.*
g *Ead. Gem. ad tit.* Nidda *cap.* 2. *fol.* 13 *b.*
h *Ead. Gem. tit.* Cethuboth *cap.* 2. *fol.* 28. *a.*
i *Gem. ead. ad t.* Moed katon *cap.* 3. *fol.* 17 *a.*
k *Ibidem.*

l *Ad t.* Moed katon *c.* 3. *fol* 81. *col.* 4. m *Hal.* Talm. Tora *c.* 6. *Elias de* Widesh *in* Reshith Cochma *l.* 3. *c.* 7. *Vid. Ios. Caro in* Shulcan Aruch *lib.* Iore dea *sect.* 334. §. 43. *& vid. Ioan. Coc. in Tit. Talm.* Sanhed. *pag.* 147. *&* Migdol, *ad Maimon. par.* 1. *f.* 23 *a. & vide jam Lexicon Chaldaic. Io. Buxt. col.* 1303.

mul enumeratæ. Et vides in nonnullis capitibus singularia quamplurima reperiri. Et memini Judæorum Londinensium universitatem ab Henrico Angliæ Rege tertio, impetrasse licentiam, ut à Magistris suis excommunicarentur, quotquot Judæi promissum cœmiterio suo Londini sustinendo subsidium solvere detrectarent. Diplomatis regii verba sunt. *Rex Iustitiariis suis* a *ad custodiam Iudaeorum assignatis salutem. Sciatis quod concessimus Judais nostris London, quod Magistri Legis eorundem Iudais in Civitate London promulgare possint sententiam excommunicationis in omnes illos Judaos, qui subsidium aliquod promiserint ad cœmiterium suum London sustinendum, & illud non solverint, ita quod nos, & non alius, de Iudais excommunicatis sufficientes emendas recipiamus. In cujus &c. T. R. apud* Clarendon XXVIII *die Iunii.* Neque juxta veterem eorum disciplinam, tantummodo ex sententia fori quis erat excommunicandus; nempe sive ex consessus magni sive ex viginti trium virorum sive ex trium virorum (nam triplex ita forum eis erat) autoritate. Nam non solum alteri alterum extra forum ob causas jam dictas excommunicare licuit, verum etiam in gravioribus aliquot causis, veluti ubi quis in caput decimum tertium commiserat, is qui præsens audierat חייב לנדותו ואם לא נדהו הוא עצמו חייב נידוי וצריך להתיר לו מיד כדי שלא יהא מכשול לאחרים *obligabatur ad eum excommunicandum. Et si eum non excommunicaret, ipse etiam excommunicandus erat. Sed vero & statim absolvendus, ne aliis esset offendiculo,* quæ verba sunt Josephi Caro b. Sed immerito excommunicantis temeritatem puniebat forum tum excommunicatione, tum aliter ut res ipsa postulaaat. Excipiunt vero heic personas aliquot illustriores c, quos docent aut nullatenus, aut cautissimè nec publicè excommunicandos fuisse, extra causam Idololatriæ; veluti Sapientes seu Juris sui prudentes, qui nominis celebritate præcellebant, ac Principem fori seu ejusdem Patrem, qui Principi erat Secundarius. Quin nec legis studiosos sine summa deliberatione forum excommunicabat; licet tum hos, tum illos ob causas jam dictas graviter alias puniret. Etiam qui tantum ob illatam Magistro, Sapienti, seu Legis Studioso contumeliam excommunicabatur, eorum tantùm consvetudine (jux-

a *Rot. Pat. 34. Hen. 3. membr. 3. seu Anno Christi 1251.*

b Shulcan Aruch *lib.* Iore Dea *sect.* 334. §. 37.

c *Gem. Babylon. ad tit.* Moed Katon *cap. 3. f. 17. a. Maimonid. halach.* Talmud Tora *cap. 7. & ibi Abraham Ben David. Gemara Hierosolymit. ad t.* Moed Katon *c. 3. fol. 81. col. 4. Gl. Iarchii ad tit. Talm. Pesachim f. 51 a. & 52. desiilo. Buxtorf. in Lexico Chaldaic. col. 2465. & 2466.*

(juxta ea, quæ infra dicentur) privabatur, qui Magistro, Sapienti seu Legis Studioso dignitate inferiores erant. Si q verò ob causam aliquam jam dictarum aliam, etiam & universorum; temperamentis, quæ infra dicuntur, adhibitis. Occurrit etiam interdum r, תלמיד חכם מנדה לעצמו ומיפר לעצמו *Sapiens* seu *Sapientis discipulus* (Juris peritus Scientiâ celebris) *potuit seipsum excommunicare & absolvere seipsum.* Formula autem hujus excommunicationis tum forensis, tum extrajudicialis illius, cuilibet, secundum jam ostensa permissæ, causâ primùm indicatâ, verbis in conceptis hujusmodi erat, פלוני יהיה בשמתא *N. sit in excommunicatione*, seu *shammatha*, id est, *excommunicatione sit obstrictus.* Etiam si adesset ipse excommunicandus, non secundâ sed tertiâ personâ rite excommunicabatur hac formulâ פלוני זה בשמתא *N. hic sit in excommunicatione.* Et, ubi ignorabatur excommunicandi nomen s, ההוא גברא בשמתא *homo ille sit in shammatha* seu *excommunicatione.* Quanquam enim נידוי מנודה מנדין *Niddui, Menuda, Menadin* non rarò in corpore Talmudico & commentariis Ebræorum occurrit pro eo quod est *excommunicatio, excommunicatus, excommunicantes*, à verbo נדה quod est *Separare*, nihilominus in ipso, tum forensi, tum extra forum solenni excommunicandi actu, non *Niddui*, sed *shammatha* ut magis proprium ac receptum usurpabatur; unde fit etiam quod in Gemara Babylonia t בשמתא pro *in excommunicatione &* משמתינן ליה & שמתיה pro eo quod excommunicationem hanc in alium pronuntiatam indicat, frequenter occurrat. Adeo ut manifestissimum sit vocabulum שמתא *shammatha* (quod pro eodem ipso expressissimè in decisione illa de excommunicatione R. Rish Lakish in Gemara Babylonia t memorata sumitur) à verbo שמת quod *separare, abdicare* aut ejusmodi quid primario & denique *excommunicare* significat, simpliciter deducendum esse; nec omninò à שם אתא *shemeatha*, quod sonat *Dominus venit*, ut viri quidem docti ariolati sunt. Nec igitur meliùs faciunt qui *Niddui* & *shammata* binas tradunt esse excommunicationis species contra locorum in commentariis Talmudicis innumerorum fidem, Et tametsi, quà vocabulorum, horum, seu verborum, quibus conjugata sunt, usus aliis in rebus, veluti in Votis, locum habuit, discrimen Ebræorum nonnullis inter ea u fuisse visum

q *Ras. in Gem. Bab. t.* Moed Katon c. 3. f. 17 a. & *vide Io. Buxtorf. Lexic. Chald. col.* 2465. & *Maimonid. halach.* Nedarim *cap.* 1.
r *Gem. Babyl. ad t.* Moed Katon *cap.* 3. *fol.* 17 a.
s *Ad tit.* baba kama *c.* 1. *fol.* 15 b. *c.* 10. *fol.* 123 b. *ad tit.* Cholin *c.* 10. *fol.* 132 b. *ad tit.* Pesachim *c.* 4. *fol.* 52 a. & *ad t.* Moed Katon *cap.* 3 *fol.* 16. 17. & *c.*
t *Ad tit.* Moed Katon *c.* 3. *f.* 17 a. Aiin Iacob *part.* 2 *fol.* 159. *col.* 1. Halacoth gedaloth *f.* 104. & 105.
u *Videsis Gem. Bab. ad t.* Nedarim *cap.* 1. *fol.* 7 a. & *Gloss. ib.* & *Mos. Maimon. halach.* Nedarim c. 4.

 est,

mul enumeratæ. Et vides in nonnullis capitibus singularia quamplurima reperiri. Et memini Judæorum Londinensium universitatem ab Henrico Angliæ Rege tertio, impetrasse licentiam, ut à Magistris suis excommunicarentur, quotquot Judæi promissum cœmiterio suo Londini sustinendo subsidium solvere detrectarent. Diplomatis regii verba sunt. *Rex Iustitiariis suis* n *ad custodiam Iudaeorum assignatis salutem. Sciatis quod concessimus* Judæis *nostris London, quod Magistri Legis eorundem Iudæis in Civitate* London *promulgare possint sententiam excommunicationis in omnes illos Iudaos, qui subsidium aliquod promiserint ad cœmiterium suum London sustinendum, & illud non solverint, ita quod nos, & non alius, de Iudæis excommunicatis sufficientes emendas recipiamus. In cujus &c. T. R. apud* Clarendon XXVIII *die Iunii.* Neque juxta veterem eorum disciplinam, tantummodo ex sententia fori quis erat excommunicandus; nempe sive ex consessus magni sive ex viginti trium virorum sive ex trium virorum (nam triplex ita forum eis erat) autoritate o. Nam non solum alteri alterum extra forum ob causas jam dictas excommunicare licuit, verum etiam in gravioribus aliquot causis, veluti ubi quis in caput decimum tertium commiserat, is qui præsens audierat p חייב לנדותו ואם לא נדהו הוא עצמו חייב נדוי וצריך להתיר לו מיד כדי שלא יהא מכשול לאחרים *obligabatur ad eum excommunicandum. Et si eum non excommunicaret, ipse etiam excommunicandus erat. Sed vero & statim absolvendus, ne aliis esset offendiculo*, quæ verba sunt Josephi Caro o. Sed immerito excommunicantis temeritatem puniebat forum tum excommunicatione, tum aliter ut res ipsa postulaaat. Excipiunt vero heic personas aliquot illustriores p, quos docent aut nullatenus, aut cautissimè nec publicè excommunicandos fuisse, extra causam Idololatriæ; veluti Sapientes seu Juris sui prudentes, qui nominis celebritate præcellebant, ac Principem fori seu ejusdem Patrem, qui Principi erat Secundarius. Quin nec legis studiosos sine summa deliberatione forum excommunicabat; licet tum hos, tum illos ob causas jam dictas graviter alias puniret. Etiam qui tantum ob illatam Magistro, Sapienti, seu Legis Studioso contumeliam excommunicabatur, eorum tantùm consvetudine

> n Rot. Pat. 34 Hen. 3. membr. 3. seu Anno Christi 1252.

> o Shulcan Aruch lib. Iore Dea sect. 334. § 37.

> p Gem. Babylon. ad tit. Moed Katon cap. 3. f. 17 a. Maimonid. halach. Talmud Tora cap. 7. & ibi Abraham Ben. David. Gemara Hierosolymit. ad t. Moed Katon c. 3. fol. 81. col. 4. Gl. Iarchii ad tit. Talm. Pesachim f. 52 a. & 62. de his Io. Buxtorf. in Lexico Chaldaic. col. 2465. & 2466.

(jux-

(juxta ea, quæ infra dicentur) privabatur, qui Magistro, Sapienti seu Legis Studioso dignitate inferiores erant. Si verò ob caussam aliquam jam dictarum aliam, etiam & universorum; temperamentis, quæ infra dicuntur, adhibitis. Occurrit etiam interdum q, תלמיד חכם מנדה לעצמ ומפר לעצמ *Sapiens* seu *Sapientis discipulus* (Juris peritus Scientiâ celebris) *potuit seipsum excommunicare & absolvere seipsum.* Formula autem hujus excommunicationis tum forensis, tum extrajudicialis illius, cuilibet, secundum jam ostensa permissæ, causâ primùm indicatâ, verbis in conceptis hujusmodi erat, פלוני יהיה בשמתא *N. sit in excommunicatione*, seu *shammatha*, id est, *excommunicatione sit obstrictus.* Etiam si adesset ipse excommunicandus, non secundâ sed tertiâ personâ rite excommunicabatur hac formulâ פלוני זה בשמתא *N. hic sit in excommunicatione.* Et, ubi ignorabatur excommunicandi nomen r, ההוא גברא בשמתא *homo ille sit in shammatha* seu *excommunicatione.* Quanquam enim נידוי מנודה מנדין *Niddui, Menuda, Menadin* non rarò in corpore Talmudico & commentariis Ebræorum occurrit, pro eo quod est *excommunicatio, excommunicatus, excommunicantes*, à verbo נדה quod est *Separare*, nihilominus in ipso, tum forensi, tum extra forum solenni excommunicandi actu, non *Niddui*, sed *shammatha* ut magis proprium ac receptum usurpabatur; unde fit etiam quod in Gemara Babylonia s בשמתא pro *in excommunicatione &* משמתינן ליה & שמתיה pro eo quod excommunicationem hanc in alium pronuntiatam indicat, t frequenter occurrat. Adeo ut manifestissimum sit vocabulum שמתא *shammatha* (quod pro eodem ipso expressissimè in decisione illa de excommunicatione R. Rish Lakish in Gemara Babylonia t memorata sumitur) à verbo שמת quod *separare, abdicare* aut ejusmodi quid primario & denique *excommunicare* significat, simpliciter deducendum esse; nec omninò à שם אתא *shemmatha*, quod sonat *Dominus venit*, ut viri quidem docti ariolati sunt. Nec igitur meliùs faciunt qui *Niddui* & *shammata* binas tradunt esse excommunicationis species contra locorum in commentariis Talmudicis innumerorum fidem. Et tametsi, quà vocabulorum horum, seu verborum, quibus conjugata sunt, usus aliis in rebus, veluti in Votis, locum habuit, discrimen Ebræorum nonnullis inter ea u fuisse visum est,

q *Ras. in Gem. Bab. ad* Moed Katon *c.3. f.17 a. & vide Io. Buxtorf. Lexic. Chald. col. 2465. & Maimonid. halach.* Nedarim *cap.1.*
r *Gem. Babyl. ad t.* Moed Katon *cap. 3. fol. 17 a.*
s *Ad tit.* baba kama *c. 1. fol. 15 b. c. 10. fol. 122 b. ad tit.* Cholin *c. 10. fol. 132 b. ad tit.* Pesachim *c. 4. fol. 52 a. & ad t.* Moed Katon *cap. 3. fol. 16. 17. & c.*
t *Ad tit.* Moed Katon *c. 3. f. 17 a.* Aiin Iacob *part. 2 fol. 159. col. 1.* Halacoth gedaloth *f. 104. & 105.*
u *Videsis Gem. Bab. ad t.* Nedarim *cap. 1. fol. 7 a. & Gloss. ib. & Mos. Maimon. halach.* Nedarim *c. 4.*

est, (quod alii admittere nolunt,) quatenus tamen ad solennem excommunicationem attinent, nullo modo ea esse invicem, aliter ac supra ostensum est, diversa apud Talmudicos comperi. Qua de re plura mox. Effectus ac Finis excommunicationis hujusmodi, Jure communi, erat, ut solitæ popularium consuetudinis libertate reus privaretur, usque dum pœnitentiâ ad bonam mentem rediens solveretur sententiâ. Scilicet nec luctûs ritibus ei uti fas erat x, ולא כוללין אותו בעשרה לכל דבר שצריך עשרה *neque censebant eum in numero hominum denario, ubicunque scilicet* (pro more gentis; cujus exempla sunt nonnulla libro secundo, ubi de profanatione Numinis agitur) *numerus ejusmodi necessarius.* Nimirùm ita cœtus esse pars desiit, ut cum novem aliis decem non conficeret. Quin adjicitur in *Sepher Shulcan Aruch*, אם ראו בית דין לנדות שלא יזמן בג׳ ולא יתפלל בעשרה ולא יקברו לו מת ולא ימולו לו בן רשאים הם *si ita visum esset foro, licuit interdici ei, ne convivio trium interesset, nec cum decem oraret, nec si mortuum haberet, quis eum sepeliret, nec, si filium, eum quis circumcideret.* Sed verò ex Jure communi seu receptissimis moribus haudquaquam fas ei erat alteri (præter uxorem & liberos) intra spatium quatuor cubitorum assidere. Nec mortuus plangendus erat. Et Hierosolymitani y; ערוהו ומת בנידויו וסקלו בית דין ארונו ללמדך שכל המנודה ומת סוקלים ארונו. *Ubi quis excommunicatus moritur in excommunicatione sua, forum lapidat ejus tumulum, unde discas oportet cujuslibet excommunicati, qui mortuus fuerit, tumulum esse lapidandum.* At verò Babylonii z; ר׳ יהודה אומר לא שעומדת עליו גל אבנים כגלו של עכן אלא בית דין שולחין אבן גדולה על ארונו ללמדך שכל המתנדה ומת בנידויו ב״ד סוקלין את ארונו *Id quod de lapidatione dicitur, ex sententia R. Iehuda non ita intelligendum est, saxorum cumulum super eum congeri, instar cumulis Achan* a. *Sed ex jussu forensi relinquitur super tumulum ejus saxum grande, ut inde discas, oportere cujuslibet excommunicati tumulum esse lapidandum.* Nam & lapidationis Pœnæ, quæ gravissima erat, ritus traditur fuisse b, ut in prostrati pectus primò lapis unicus à testium altero immitteretur; undè etiam hæc Pœnæ illius in excommunicati tumulo simulatio; quæ ideò infligebatur, quia הוא מובדל מן הציבור c *mortuus est, dum separabatur à cœtu* seu *Ecclesia sua*; quemadmodum erat separatus etiam

x *Gem. Bab. ad tit.* Moed Katon *ca.* 3. *fol.* 16. & 17. *Maim. hal.* Talm. Tora *c.* 7. Shulcan Aruch *lib. Iore dea ca.* 334. §. 2. & 7.

y *Gemar. ad t.* Moed katon *cap.* 3. *fol.* 81. *col.* 4.

z *Ib. fol.* 15 *a.* & *ad tit.* Beracoth *c.* 3. *fol.* 19 *a. Alphesius part.* 1. *fol.* 388. & *Mordecai ad tit.* Moed Katon *fol.* 407. Halacoth Gedaloth *fol.* 104.

a *Iosua cap.* 7. 26.

b *Misna tit.* Sanhedrin *cap.* 6.

etiam excommunicatus edicto illo Ezræ ſuperiori in capite citato. Si verò excommunicatus pœnitentiâ ductus ſolvi ſe deſideraret, à privato, ſi privatus ſuperſtes eum excommunicâſſet; à foro aliquo ſeu cui fori poteſtas mandata eſt, ſi excommunicâſſet eum forum; & à Principe fori alicujus, ſi aut mortuus eſſet qui excommunicaſſet, aut plane ignotus eſſet, ſolvi ſolebat. Formula Solvendi excommunicatos erat, ſi ipſe adeſſet, שרוי לך ומחול לך *Abſolutio tibi eſt: res eſt tibi remiſſa*: ſi abſens, פלוני שרוי לו ומחול לו *Abſolutio eſt N. & res eſt ei remiſſa.* Ita tamen ut qui præſens excommunicatus eſt, præſens etiam, quà fieri puotit, abſolvendus. Pro diverſitate peccati & peccantis moribus nunc citiùs nunc ſeriùs ſequebatur Abſolutio. Sed ut plurimùm excommunicatio fiebat in diem triceſimum; unde ſæpiùs occurrit [d] אין נדוי פחות משלשים *Excommunicatio non fit in tempus minus, quàm dies triginta.* Intra hoc tempus expectabàt forum, ut ad bonam rediret mentem. reſipiſceret, &, quæ juberent ipſi, præſtaret. Ita tamen ut interim verberibus etiam, pro fori arbitratu [e] eſſet puniendus. Poſt triginta dierum contumaciam, idem tempus ſemel iterabatur, adeò ut, ex jure, quod plerunque obtinebat, ſexaginta dierum ſpatium excommunicati [f] contumaciæ ita permitteretur. At verò ſi neque intra id ſpatii pœnitens Abſolutionem peteret, τῷ חרם *Cherem* ſeu Anathemate feriebatur, id eſt, diris multò [g] gravioribus. Nam in ipſa excommunicatione non aliæ fuêre diræ, quàm quæ ſolitâ populàrium conſvetudine eum privarent. In anathemate autem ſeu *Cherem* accedebant diræ qualeſcunque in vindictam execrationibus ſeu juramentis, ſive adjici ſolent, ſive tacitè ineſſe exiſtimatur. Carmen illud ſolenne ac horrendum hujusmodi erat [h] פלוני מוחרם וארור בו אלה בו שבועה בו נדוי *N. anathema ſit, ſeu devotus, atque execrandus habeatur. Diræ imprecationes in eum, Iuramentum in eum excommunicatio in eum.* Quicquid ſcilicet horrendum eſt, ſive Numinis vindictam ſive hominũ odium atq; averſam conſvetudinem ſpectes in hunc incidat. Hoc, ſi reſipiſceret ita devotus, reſcindebatur ſimili planè formula, qua excommunicatio. At verò Devoti ſeu anathematis hujus ſtatus pejor multò fuit eo, qui erat excommunicati.

[c] *Maimon. halach.* Talmud Tora *cap. 7.*
[d] *Gem. utraque ad tit.* Moed katon *c. 3. &c. Videſis Moſen Cotzenſem præcept. negativ. 208.*
[e] *Gem. Bab. ad dict. tit. fol. 16 a. & gloſſ. ibid.*
[f] *Gem. Babylon. ad dict. tit. fol. 16 a. Maimon. halach.* Talmud Tora *cap. 7. Moſes Cotzenſis loco citato;* Shulcan Aruch, *lib.* Iore Dea *cap. 334. &c.*
[g] *Videſis præter Iuriſconſultos obvios & Theologos de excõmunicatione & anathemate Chriſtianorum, Albaſpinæum Obſervat. 2. cap. 4. Dionyſ. Petavium Miſcel. exercitat. c. 15.*
[h] *Ib. & Gem.* Babylon. *ad tit.* Shebuoth *cap. 4. fol. 36 a. & Maimonid. loco citato.*

חשך וחלקלקות ומלאך ה׳ רודפו תבואהו שואה לא
ידע רשתו ° אשר ה׳ טמן תלכדו יהדפוהו מאור אל חשך
ומתבל ונדוהו יבעתוהו צר ומצוקה יראו עיניו בידו ומחמתם
שדי ישתה ילבש קללה p במדו יאכל ברי עורו גם אל
יתצהו לנצת ויסחהו מאהל לא יאבה ה׳ סלוח לו כי
אז יעשן אף ה׳ וקנאתו באיש ההוא ורבצה בו כל האלות
הכתובות בספר התורה הזה ומחה את שמו מתחת
השמים והבדילו ה׳ לרעה מכל שבטי ישראל ככל
אלות הברית הכתובות בספר התורה הזה ואתם
הדבקים בה׳ אלהיכם חיים כלכם היום מי
שברך אברהם יצחק ויעקב ומשה ואהרן דוד ושלמה
ונביאי ישראל וחסידי עולם הוא יברך כל הקהל הקדוש
הזה עם כל קהלות הקדש לבר מי שעבר על
החרם הזה המקום ברחמיו ישמרם ויושיעם ויצילם
מכל צרה וצוקה ויאריך ימיהם ושנותיהם וישלח
ברכה והצלחה בכל מעשה ידיהם ויגאלם
בקרוב עם כל ישראל חבריהם וכן יהי רצון ונאמר
אמן.

° Lego אשר טמן

p כמוו

Formula Anathematis.

Ex q Decreto Civitatum & sanctorum jussu, nos anathematizamus, adjuramus, exterminamus, excommunicamus, maledicimus & execramur, volente Deo & Ecclesiâ, per librum hujus legis, per DCXIII *præcepta in eo conscripta, per anathema, quo anathematizavit Iosua r, Hierichuntem, per maledictionem, quâ maledixit Elisha s juvenibus, & per maledictionem, qua maledixit Gihezi puero suo, & per excommunicationem, qua excommunicavit Barak t Meroz, & per excommunicationem, qua viri Synagogæ magna sunt usi, & per excommunicationem, qua usus est Rab. Iehuda filius Rabbi Iehezkiel hujusmodi in re, & per omnia anathemata, imprecationes, diras, excommunicationes, atque exterminationes, quæ facta sunt à tempore Mosis Magistri nostri & deinceps, per nomen Acetheriel u, Iah, Dom. Exercituum, per nomen Micael principem illum Magnum, per Nomen Mittatron, cujus nomen est ut nomen magistri sui, per nomen Sandalipon, qui ligat ligamenta domino suo, per nomen nominis quadraginta duarum literarum, per nomen ejus, qui apparuit Mosi in rubo, per nomen quo divisit Moses mare, per nomen Sum*

q *Daniel. IV. 14.*

r *Ios. 6. 17.*

s *2. Reg. 5. 22. 27.*

t *Iudic. 5. 23.*

u *Videsis Sepher Cotari pag. 190. a.*

Qui

Qui sum, per mysterium nominis tetragrammati, per scripturam quæ scripta est super tabulas, per nomen Domini exercituum, Deum Israel sedentem super Cherubin, per nomen sphærarum & circulorum & animalium Sanctorum & Angelorum ministrantium, per nomen universorum Angelorum, qui Deo supremo ministrant; Quilibet scilicet Israelita & qualibet Israelitis scienter & sponte violans quidquam eorum, quæ observanda esse jam denuntiantur, maledictus sit Domino Deo Israelis sedenti super Cherubin.

Maledictus sit per nomen gloriosum & lucidum, quod exprimit ore suo Pontifex maximus in die Expiationum. Maledictus sit per Cœlum & Terram. Maledictus sit à Deo Omnipotente. Maledictus sit à Micaele Principe illo magno. Maledictus sit à Mittatron cujus nomen est ut nomen magistri sui. Maledictus sit ab Acetheriel, jah, Dom. Exercituum. Maledictus sit à Seraphim & orbibus & animalibus sanctis, & angelis, qui ministrant coram Deo supremo in sanctitate ac munditie.

Si natus fuerit in mense Nisan, quem Angelus dictus Vriel, ut princeps classis cui subest, gubernat, maledictus sit ab eo, & ab universa classe ejus. Et si natus fuerit in mense Iiar, quem Angelus dictus Tzephaniel, ut princeps classis cui subest, gubernat, maledictus sit ab eo & ab universa classe ejus. Et si natus fuerit in mense Sivan &c. Scilicet similis fit atque eisdem verbis pro quolibet mense imprecatio. Angelus qui præest mensi Sivan, Amiariel ibi nuncupatur; qui Thamuz, Peniel; qui Ab, Barachiel; mensis Elul prætermittitur præfecti nomen; Tisri mensis Angelus dicitur Tzuriel; Marchvvescan habet Zacaliel; Casleu, Adoniel; Tebet Anael; Sebat Gabriel; Adar Rumiel; Sed alia nomina etiam angelorum signis seu mensibus interdum ab eis x assignantur. Dein sequitur; *Maledictus sit à septem Angelis constitutis super septem diebus hebdomadis, & à tota eorum classe & potestate adjutrice. Maledictus sit à quatuor angelis, qui præficiuntur quatuor cardinibus anni, & ab universa eorum classe atque potestate adjutrice. Maledictus sit à septem palatiis. Maledictus sit à principibus legis; Nomine Coronæ & Nomine sigilli. Maledictus sit à Deo Magno, forti, & Lucido. Ex coitu ejus sit ei confusio. Veloci cadat ruinâ. Deus, Deus spirituum, universa carni eum destruat & perdat. Deus, Deus spirituum universa carni eum subdat. Deus, Deus spirituum eum universa carni prosternat. Deus,*

x *Vide Ioseph. Voisin ad R. Israe[illegible] eidem cap. 5. p. 305.*

Deus

ventis non erant, attinebat, veluti ad hostes, in quos bellum inferendum. Neque verò cuiquam Ebræo erat tanta potestas sui, ut in alterius servitutem non redimendam transire posset. Adeóque in hoc primo anathematis genere tantum abest, ut ultroneam cædem admittant aliquam humanam, ut ex ipso anathemate nil aliud præter ipsum devoventis jus seu dominium, quod ex contractu aliquo mutare potuit, alienari velint. Cui nemo est hominum, qui vitæ & necis, extra anathema, potestatem hactenus assignavit. Atque hæc, ex eorum mente, apertiora erunt, si, quid etiam de ceteris anathematis generibus, quà cædis cuicunque permissæ in eis ratio aliqua habeatur, heic statuant, dispiciamus. Genus tertium seu ubi ex anathemate quid in commissum cadit (nam secundum, seu quod certæ perditioni atque internecioni devovetur, inferius & postremò tractabitur) nihil in se habet quod servi, verbi gratiâ, qui solus ex ejusmodi anathemate, dum personas tantùm spectamus, in commissum cadere potuit, cædem introducat. Neque ejusmodi rei vestigium aliquod in commentariis eorum reperio. Quod si ita aliquando fuisset ut servus ejusmodi anathemate; cum ceteris domini devoti bonis, devotus interfici potuisset, id sanè Pœnæ nomine, non cædis extra rationem Pœnæ ultroneæ, venisset. Nam ita fieri potuit, ut servus domini criminis particeps simul cum domino ipso morte damnaretur; si lex ita anathematis obtinuisset. Id quod etiam rectè dicendũ est de generis anathematis quarti speciebus illis binis, quæ in unicam satis recidunt, si conditiones in priori præstitutæ tollantur, aut non perimpleantur. Scilicet, si liberum fuisset sive carnifici sive alteri cuiquam devotum istiusmodi diris occidere, cædes ea in Pœnæ augmentum fuisset; non, citra Pœnæ rationem, ultronea aut quæ è libitu cujusquam penderet. Sed verò neque ejusmodi devotum horrendisque, ut vides, diris onustum cuiquam occidere fas fuisse comperio; eo nimirùm nomine, quòd ita devotus esset, aut anathema adeo execrabile omnibus haberetur, tametsi occurrat apud virum clarissimum[a] rebusque in Ebraicis versatissimum, etiam ejus qui excommunicatione illa *Shammatha* dictâ damnatus est, *cujusvis manibus vitam expositam esse & cuilibet eum interficiendi fuisse libe-*

[a] *Io. Buxtorf. in Instit. Epist. Hebraic. pag. 58.*

se liberam potestatem. Sed verò quod pace tanti viri dictum sit, non solùm in commentariis Talmudicis nihil ejusmodi haberi puto, sed contrarium inde manifestò probari. Mitto illum ibi excommunicationem illam *Shammatha* postremam sive facere sive admittere (nam obiter tantùm rem tractat) & τῷ *Cherem* secundam, quin & à *Niddui* diversam omniumque gravissimam; quæ res se aliter multò habet, ut ex jam dictis liquet. Etiam & alibi [t] vir doctissimus satis agnovit. Neque tanta est autoritas Eliæ Levitæ [t] aut Davidis de Pomis, qui non tam Jurisconsulti, quàm Grammatici oscitanter tres species חרמות seu Anathematum faciunt *Niddui*, *Cherem* & *Shammatha*, atque hoc ordine alteram alteri & tempore & dignitate præponunt, ut ab eis, quæ tum è gravissimis gentis Jurisconsultis ac Magistris recentioribus, tum ex ipso corpore Talmudico supra allata sunt, omnino dimoveamur. Nec ubi in lingua [u] Targumica alibive occurrit interdum, sed puto rarissimè, שמתא pro חרם, quasi diversa hæc non essent, aliud est præter catachresin, è quâ, ut fieri amat, verba sensûs cognatioris, licet interim diversi, se invicem quandoque permutant. Etiam perperam heic Paulus Fagius ipsa Eliæ verba vertit; אם לא הוא שב: הוין משמתין אותו ופי׳ שמתא שם מיתה *si adhuc non agit pœnitentiam* (ita loquitur Elias, sed contra Talmudicorum disciplinam, de eo, qui τῷ *Cherem* devotus est) *reum mortis judicant, ut sit sensus τοῦ* שמתא *ibi mors.* Sic Fagius; ubi mortis reus ei habetur is, qui ita anathemate feriebatur. At verò verba illa tantum sonant, *si adhuc pœnitentiam non agit, eo genere anathematis* seu *excommunicationis, quod* Shammatha *nuncupatur, eum devovent. Et exponitur Shammatha per Sham mitha*, id est, *ibi mors.* Nimirùm de morte, quâ eâ damnandus foret sive excommunicatus sive devotus, ibi nihil habet Elias. Sed ipsum vocabulum Talmudicum שמת, quod excommunicare denotat, usurpat, & dein subjungit quorundam non tam etymon quàm allusionem τοῦ *Shammatha*, cujus quidem autor est Rab in Gemara Babylonia [x], quemadmodum alterius illius שמת תהא *Shamma theha*, id est, *desolatio erit* autor est Rabbi Samuel eodem in loco. Sed hæc nihil omninò faciunt ad probandum, mortis omnino reum fuisse sive excommunicatum

Lexic. Chald. col. 2469.

[t] *In Thisbi verb.* נידוי *& verb.* שמתא *vide etiam I. Drusium q. & Resp. lib. 1. quæst. 9. & Ludov. Capellum in Spicileg. ad D. Ioan. cap. 9. comm. 22. & in Diatrib. de voto Iephthæ pag. 174. David de Pomis in Lexico pag. 226. col. 2. Cornel. Bertram. de Politia Iudaic. cap. 7.*

[u] *Paraphras. Ionathani tribut. Deuteron. 7. 26.*

[x] *Ad tit.* Moed katon *c. 3. fol. 17 a. Vide* Halacoth gedaloth *fol. 104. col. 4. &* Baal Aruch *in* שמת

catum

catum sive hujusmodi devotum. Lusus sunt grammatici; integrâ & planè alienâ intereà significatione ה שמת verbi unde שמתא *shammatha*, pro eo, quod est simpliciter *excommunicare* & *excommunicatio*. Sed demum nil manifestius est, quàm neque excommunicatum, neque devotum mortis reum habitum esse, aut cujusquam manibus more gentis expositum; cum etiam devoto, ex majorum instituto tabernaculum sibi singulare, quo seorsim & à popularium cœtu remotus aleretur, ut supra ostensum est, esset assignandum. Popularium consuetudine ita τῷ *shammatha* seu excommunicatione atque anathemathe seu τῷ *Cherem*, ut jam dictum est, ex sententia seu denuntiatione forensi privatos, ipsos fuisse credo ἀποσυναγώγους seu *à Synagoga* ejectos, quales fieri impensè timebant Judæi
y Cap. 9. 22. multi, iique ex principibus, ut in Evangelio D. Joannis memoratur. *Conspiraverant*, inquit ille y, *Iudæi, ut, si quis eum confiteretur esse Christum*, ἀποσυνάγωγος γένηται, *extra Synagogam*
z Cap. 12. 42. *fieret* seu *Synagogâ moveretur*. Et *ex principibus* z *multi crediderunt in eum; sed propter Pharisæos non confitebantur* ἵνα μὴ ἀποσυνάγωγοι
a Cap. 16. 2. γένωνται, *ut de Synagoga non ejicerentur*. Atqve ipse Servator a, ἀποσυναγώγους ποιήσουσιν ὑμᾶς *Absque Synagoga* seu *fine Synagoga facient vos*. Syrus primo & tertio loco substituit id, quod significat ejici, in hoc è Synagogis suis, in illo simpliciter è Synagoga. Secundo verò loco habet ܕܠܐ ܢܗܘܘܢ ܠܒܪ ܡܢ ܟܢܘܫܬܐ *ne essent foras à Synagoga*. Atque hunc sequitur Arabs, cui Synagoga vocatur, notissimo illo in Oriente pro conventu seu Synagoga vocabulo, الجماعة *Algamaiah*. In
b Synod. 7. Nicæn. act. 4. oratione item Athanasii b de Imagine Christi Berytiensi, Judæum, cujus in ædibus illa reperta est, generis sui primores ἀποσυνάγωγον ποιήσαντες ἤλασαν. *Extra Synagogam facientes expulerunt*. Video viros doctos Synagogam in hujusmodi versionibus, atque in composito illo è Synagoga facto sive pro eo sumere, quod erat solennis in Synagogis, locis ita dictis, conventus, sive pro ipso loco, ædibus Synagogæ, seu בית כנסת *domo congregationis* eadem notione, quâ Christiani ædes sacras seu Templum, etiam Ecclesiam, quo nomine congregatio itidem denotatur, nuncupare solemus.

Quâ

Quâ notione sæpissimè in Evangeliis Synagoga sumitur, velut in eo: *Synagogam* c *nobis ipse ædificavit*. Sed verò & Synagogis Deus invocabatur, tum Sabbatis, tum secundâ & quintâ feriâ, idque ritu solenni. Cæterum notissima est τῆς συναγωγῆς notio illa duplex. Altera eo in sensu, quem jam diximus, quo item verbum Synagogæ in aliis linguis hodieque utimur. Altera, qua omnimodus populi plebisve sive totius sive partis conventus denotatur, quemadmodum in Pentateucho & Prophetis, ubi sæpissimè apud Hellenistas συναγωγὴ pro קהל substituitur d, quod *populi conventum* seu *totum populum* seu Ecclesiam universalem illis significat, uti etiam sexcenties pro עדה e, quod idem ferme sonat. Unde etiam habetur *Synagoga peccantium* f, *Synagoga superborum*, *Ludentium* g, id genus alia; quibus res luce clarior fit, frequentissimum fuisse in lingua Hellenistica τῆς συναγωγῆς seu *Synagogæ* usum pro eo, quod generatim *conventum*, *congressum*, *cœtum hominum* qualemcunque innuit. Atque ex hac notione Vir præclarus ad D. Matthæum, *Synagoga*, inquit h, *significat conventicula, quæ fieri solent in plateis ac foro seu triviis*. Quod cum ita sit, posterior sanè Synagogæ notio multò accommodatior videtur locis illis de eo, quod est extra Synagogam fieri seu ἀποσυνάγωγος, quàm prior illa, quâ loci Synagogarum, sensu angustiori, seu conventicula Judæorum in locis illis indicantur. Nimirum Synagogis priori sensu motos esse quospiam, ita ut interea aliis hominum cœtibus liberè interessent, nullibi in Ebræorum disciplinâ reperitur. Posteriori verò, tàm Excommunicatus, quàm Devotus anathemate (juxta ea, quæ superiùs dicta sunt,) aut motus erat, aut pro fori libitu moveri poterat, & privari solitâ congressus hominum libertate. De anathemate devoto, res palam est. Nam omnimodâ præter eam, quæ victui in tuguriolo sibi singulari necessaria erat; hominum consuetudine privabatur, ut est ostensum. Atque is plane *à communicatione orationis & conventus & omnis sancti commercii relegabatur*, quemadmodum de hujusmodi anathemate sub initiis Ecclesiæ Christianæ loquitur Tertullianus i. Excommunicatum autem non malè dixerit quis, itidem solita hominum consuetudine semotum seu extra Synagogam fieri (secunda Synagogæ notione,) cum ex jure communi

c *D. Luc. 7. 5.*

d *Exod. 16. 3. Levit. 4. 13. Num. 10. 7. Deuter. 5. 2. &c.*

e *Exod. 12. 3. Levit. 4. 13. Numer. 1. 18 &c.*

f *Syracides 3. 30. 16. 7.*

g *Ierem. 31. 4.*

h *Erasmus in notis ad D. Matth. cap. 6.*

i *Adverf. gentes cap. 30.*

muni ei intra quatuor cubitos nemini, secundum id, quod monstravimus, assidere licuerit, nec solitis conventiculis interesse. Adeo, ut extra Synagogam fieri seu ἀποσυνάγωγος denotaret *solita hominum* scilicet popularium *consuetudine privari, exterminari, dispellive*. Et sanè peculiare erat etiam Hellenistis [k] verbum ἀποσυνάγειν pro eo, quod est quomodocunque *abigere* seu *expellere*. Suadet etiam posteriori notione Synagogam apud D. Joannem locis indicatis sumendam singularis ille apud eum alibi τῆς συναγωγῆς usus. Nam cum apud Evangelistas ceteros frequentius priori notione sumatur, quorum nullus id quod est extra Synagogam fieri meminit, & D. Joannes semel tantummodò vocabulum illud Synagogæ nudum ipse usurpaverit, vix est, ut non sentiamus ipsum etiam posteriore, quæ multò frequentior est in lingua Hellenistica, notione usum fuisse. Sic enim ille de Servatore Pontifici, de doctrina ejus, atque discipulis interroganti respondente; *Respondit* [l] *ei Iesus, Ego palam locutus sum Mundo. Ego semper docui* ἐν τῇ συναγωγῇ καὶ ἐν τῷ ἱερῷ ὅπου πάντοτε οἱ Ἰουδαῖοι συνέρχονται *in Synagoga & in templo, ubi semper Iudai conveniunt*. Sic codices nonnulli, Alii ὅπου πάντες οἱ Ἰουδαῖοι, &c. *Ubi Iudai universi conveniunt*. Atque ita sanè non vulgata solùm, sed & Syrus & Arabs. Certè haut ita commodè capitur heic Synagoga pro particulari aliquo loco eo nomine signato, aut pro plurimis ejusmodi Synagogis; sed potius pro ipso populi Hierosolymitani qualicunque conventu publico; quod proculdubio intellexit Arabs, dum ibi substituit في الهيكل وفي الجامع حيث يجتمع كل اليهود *in Templo & Synagoga, seu cœtu, ubi conveniunt Iudai universi*. Et demum in vetustissima illa excommunicationis atque anathematis formulâ apud Ezram [m] habetur יבדל מקהל הגולה *disterminabitur ab Ecclesia* seu *populo transmigrationis* seu eorum, qui è captivitate redierant, quod planè ipsum est ἀποσυνάγωγον fieri, ut appositissime monuit V. doctissimus Ludovicus Capellus in Spicilegio ad D. Joannem. Nec sanè Locis sacris ejectos fuisse aposynagogos seu excommunicatos, sed hominum tantùm cœtu, inde satis evincitur, quòd

k 4 Regum 5, 3. 6. & 7.

l D. Joann. 18. 20.

m Cap. 10. 8.

quòd etiam Templum ipsum ingredi excommunicatis ejusmodi nefas non esset; quod palàm elicitur è titulo Talmudico *Middoth* n, ubi legitur, si quis rogatus cur sinistrorsum, & non, ut ritus alias obtinuit, dextrorsum se vertens Templum ingrederetur, responderet שאני מנודה *quoniam ego excommunicatus sum*, ex more solenni ei reponendum fuisse השוכן בבית הזה יתן בלבך ותשמע לדברי חביריך ויקרבוך *qui hanc ædem inhabitat, indet cordi tuo, ut ausculteś verbis sociorum tuorum, quo fiat, ut recipiant te.* Sed verò undenam evenisse putandum est, ita Pharisæos, seu qui rebus tunc ante alios præerant, minis sive Excommunicationis sive Anathematis sive utriusque (nam qui non resipiscerent, tàm hoc quàm illà damnabantur) eos qui Christum confiterentur deterruisse, etiam & excommunicandos seu devovendos fore denunciâsse, nec tamen ipsum Servatorem, quem ita odio habebant, excommunicatum ivisse? Si conjecturam ex Ebræorum Disciplina adjicere fas sit, sanè in promptu satis videtur. Nam ut neutiquam omninò excommunicabant sive Principem sive Patrem Fori alicujus sive jurisprudentiâ celebriorem; ita neque Juris sui studiosum (quem תלמיד חכם nuncupant, id est, discipulum sapientis seu philosophum) sine summa deliberatione; quod & ante o memoravimus. Maimonides p; כל תלמיד חכם שנתחייב נידוי אסור לבית דין לקפץ לנדותו במהרה *Neque inter Iuris studiosos reperitur aliquis, quem temerè* seu *sine summa deliberatione excommunicare fas erat, ne quidem foro.* Ita etiam Gemara Babylonia q. Et temerè excommunicans minimè ex jure excommunicandum, etiam & ipse excommunicandus erat, ut videre est in Causarum viginti quatuor suprà memoratarum postremâ. Hinc sanè suspicandum est, ob Servatoris, quà jurisprudentissimus erat & nominis inde celeberrimi, dignitatem, excommunicatione ejus abstinuisse etiam ipsos, qui interea Christianos seu sequaces ejus è turba, excommunicatione terrebant. Neque obstat quod legitur apud D. Joannem r, etiam Principes fuisse qui licet crederent, metu tamen excommunicationis, fidem suam profiteri non auderent. Nam Principum nomine quamplurimi fuêre (veluti tribuum, vicium, stationum, familiarum) qui, ut fori Principes aut legis studiosi, minimè ex-

commu-

n *Cap. 4. §. 1.*

o *Cap. 7.*

p *Halac. Talmud Tora. cap. 7.*

q *Ad tit. Moed Katon c. 3. fol. 7.*

r *Cap. 12. 42.*

communicatione adeò liberi. Sed verò habetur in corpore Talmudico narratiuncula de ipso D. Jesu Christo excommunicato, Alexandriæ Ægypti, ab Josua Ben Perachia Synedrii magni Principe, qui illuc ut comes, cum eo (sic illi) fugerat, ab Jannæi tyrannide. Quasi verò Jannæus (sive Alexandrum cognominem, sive Joannem Hyrcanum, ut nonnulli, intelligas) Christo esset coævus, qui centum seu plurimis ante annis Rex & Pontifex Judæorum ad plures abierat. Sed rarum non esse, tempora illius seculi Ebræis confundi, aliterque multò atque à Christianis putari, sciunt, qui Chronica eorum salutarunt. Verba sunt Gemaræ Babyloniæ s; אזל רבי יהושע בן פרחיה וישו לאלכסנדריא של מצרים *descendit Rabbi Iosua Ben Perachia & Iesu Alexandriam, quæ est Ægypti.* Dein ajunt, Rabbi Simeonem, Ben Shatach, sive Patrem sive Principem Synedrii, cujus Soror, quæ Jannæo uxor fuit, (sic volunt t) illuc etiam descenderat, à Perachiade, qui Præceptor ei fuerat, petiisse, ut ipsam hospitio exciperet. Advenientem autem salutasse Jesum, ac de ea dixisse כמה יפה אכסניא זו *quam pulchra hospes hæc?* adjecisse verò Perachiadem, עיניה טרוטות *oculos ei fuisse teretes* seu *rotundos.* Jesum reposuisse, רשע בכך אתה עוסק *improbe, rebus ejusmodi tu occuparis!* oculis ejus caperis u! Ob quod dicterium veluti probrosum nec impunè in legis magistrum celebrem emittendum, אפיק ארבע מאות שיפורי ושמתיה *produxit quadringentas buccinas* (nempe R. Josua Ben Perachia) *& excommunicavit eum.* Quò spectat, quod paulò ante in eadem Gemara legitur de Jesu utraque manu à Perachiade depulso. Dominum autem nostrum Jesum Christum ibi Talmudicis intelligi palàm est. Nam simplici illo nomine ישו eum eis denotari est solenne. Et de eo capiunt, qui locum integrum, non aliam ob causam, è Talmude Babylonico editionis Basiliensis, cum aliis non paucis, expurgando deturbarunt. Sed in his nimii sumus. Hoc liceat obiter adnotare, ubi legitur apud Virum doctissimum x, reperiri *in libro præceptorum majore 67. 4. Soliti sunt excommunicare per Maledictionem, per Separationem, per Maranatha, & per alia ejus generis*, perinde ac si ipsum anathema, adjecto vocabulo *Maranatha*, cujus in initiis Ecclesiæ Christianæ y mentio, eo ipso nomine in Talmudica

s *Ad tit.* Sanhedrin *cap.* 11. *fol.* 107 *b.*

t *Ibid.* & Sepher Iuchasin *fol.* 67. *a.* & *vide gloss. ad* Kiddushin *f.* 66*a.*

u *Vide suprà cap.* 7. *Caus.* 1.

x *I. Drus. Præterit. lib.* 4. *ad D. Ioan. cap.* 9. 22.

y 1 *ad Corin.* 16. 22.

tibi revertenti cum pace à filiis Ammon, eum holocaustum offeram Domino. Græci etiam interpretes ibi, καὶ ἔσται ὁ ἐκπορευόμενος ὃς ἂν ἐξέλθῃ &c. καὶ ἔσται τῷ κυρίῳ (ut in exemplaribus nonnullis; quæ conjunctio aliis deest), ἀνοίσω αὐτὸν ὁλοκαύτωμα *& erit, exiens quicunque exierit &c. & erit Domino, & offeram eum holocautoma.* Adeo ut ipsum votum de persona hominis immmolationi destinata conceptum sumatur necesse sit, si rectæ versiones hæ. At verò, manifestum est ex Ebraismo verti posse, & sanè debere ad hunc modum, quantum ad personæ alicujus designationem attinet; *Erit, ut egrediens quod egressum fuerit de foribus domus meæ in occursum meum, cum reversus fuero in pace de filiis Ammon, erit Domino, & offeram ipsum in Holocaustum.* Ita non personæ tantùm (si verba spectes,) sed animalia qualiacunque alia in voto continentur. Dein de voti solutione subjungitur ויעש לה את נדרו אשר נדר *& fecit ei sicut voverat* (ut vulgata) καὶ ἐτέλεσεν ἐν αὐτῇ τὴν εὐχὴν αὐτοῦ ἣν ηὔξατο *& perimplevit in ea* (filiâ, quæ ei redeunti cum victoria occurrerat) *votum suum, quod voverat.* Non autem hominis personam tantùm, verùm etiam alia animalia votum fuisse complexum palam docent Ebræi, ubi ad priora Voti vocabula adnotant u [illegible] *fieri potuit, ut etiam immundum quid* (veluti porcus aut canis) occurreret, ut voto esset satisfactum; sed *occurrit ei filia sua.* Prior autem heic sententia, qua filiam suam ex hoc voto immolasse Jephtham affirmatur, habetur non solùm apud Flavium Josephum x, sed etiam in Chaldaica Judicum paraphrasi y & apud Rabbinos celebres, quorum aliqui z Jephtham existimant deceptum fuisse more illo anathematis bello seu prælio, ut supra ostenditur, prævii, atque inde tam personam hominis, quàm aliud quodcunque animal devovisse. Nimirùm, cum in more positum esset, Principem seu populum internecioni devovere sive hostes sive cives, qui Jura militaria anathemate præstituta violarent; Jephtham hunc morem perperam intelligentem temerè devovisse tàm personam, quam animal quodcunq; ei post victoriam occurreret Filiam verò præter spem occurrentem, post menses binos, quibus virginitatem deflevit juxta Votum immolasse, nec ad Phineesum Pontificem accedere voluisse, ut is Voto eum solveret (nam & sic etiam ajunt) & Pontificem ad eum adire detrectasse

u *Gem. Bab. ad tit. Thaanith cap. 4. fol. 4. & Vaiicra Rabba parasch. 37.*

x *Orig. Judaic. lib. 5. c. 9.*

y *Cap. 11. proxime post com. 9.*

z *R. Mos. Bar Nachman, R. Bechai in Pentat. fol. 161. col. 1. &c.*

Ipsum Maranatha retinent versiones pleræque recentiores. At vero in Germanica Lutheri legitur, Der sey Anathema Maharam Motha, uti & in Danica illius sequaci Hand vere Anathema Maharam Motha. Scilicet *Marannatha* voluere sub Lutheri ævum cum ipso alii aliqui, depravatum esse vocabulum, ex eo quod potius in origine *Maharam motha* fuisset, seu מחרם מותא quod significaret *devotus* seu *anathematizatus usque ad mortem*, quemadmodum & in nota Germanicè Epistolæ ad Corinthios primæ subjecta visitur. Unde & versio, qua Ecclesia Anglicana superiori in seculo usa est, habet ibi Let him be had in execration *yea excommunicated* to death. Et in Latina, quam Galterus Deloenus Henrico Angliæ Regi octavo Biblioscopus ei dedicatam publicavit d, *Marannatha* per *Dominus* seu *Dominus noster* (nam variatio illa ex eo evenit, quod volunt aliqui נא ibi esse pronomen affixum) *venit* vertitur quidem in adjecta notula; sed *nisi forte*, inquit ille, *vitiosè scriptum sit pro Mahanmatha, quod internecionem significat, deductum à* חרם, *quo Malachias suam prophetiam absolvit*. Neque novum est hunc D. Pauli locum ad illud Malachiæ f referre. Ibi scilicet legitur פן אבוא והכיתי את הארץ בחרם *ne forte veniam, & percutiam terram anathemate*. Sed & inde sensus D. Pauli nonnullis fit, *veniat Dominus, & cum æterno exitio feriat*. Sed Jacobus Simanca g, *quidam*, inquit, *hanc sive fabulam sive historiam retulit. Maranatha anathematis significationem induit ex illa eventu, quia Judæi gloriantes de venturo Messia dicere solebant vulgo*, Maran, *hoc est, Dominus noster: contra quos Christiani dicebant* Maran atha, *Dominus noster venit. Hinc inimicitiæ ortæ inter Christianos & Judæos, quorum in ore erat Maran, quos per contemptum Christiani Maranitas vocabant & illis obtrudebant*, maranatha, *id est, Dominus noster venit vel invitis vobis, irridentes eos & illis male precantes. Unde apud nostrates vulgo* Maranos *appellant eos, qui ex Judæis descendentes apostatæ facti sunt, Messiam suum expectantes*. Commentum pulchrum! De Ebræorum autem Excommunicationibus, videsis nunc etiam Aloysium Novarinum h.

d Londini 1549.
e Vide Eliam in Thisb. & Buxtorf. Lexic. Talmudic. col. 1248.
f Cap & commate postremo.
g De Catholic. Institut. tit. 27. §. 8.
h Schediasm. sacro-proph. lib. 5. cap. 10.

CAP.

sæ postmodum forsan eveniret præter id, quod voventis seu Jurantis animum occuparet ipso Voti seu Juramenti momento. Atque ea de re fusiùs Magistri [k]. Neque ad hunc locum attinet plura de ea adjicere. Undenam igitur ortum illud, Jephthæ Votum solvi aut redimi nequivisse absque indultu & præsentia Pontificis? Cætera mittimus, quæ congeri possent adversus commentum hoc de Phineeso, quod nec in Talmudico corpore locum habere memini, sed in ejusdem Glossis, Tis Rabboth, Paraphrasi Chaldaica & in Magistris aliquot recentioribus. Quin si ita adversus jus patrium conceptum esset (quà ad filiam immolandam attinere potuit) Votum hoc, ut illud ejus immolatione perimplere nefas esset, (quod universos Ebræos sentire existimo,) quorsum de eo relaxando heic negotium facessunt? Quod ad alteram, heic Ebræorum de Jephthæ Voto sententiam attinet; primo, ipsa Voti sacra verba aliter, qui hanc amplectuntur, intelligunt, atque prioris sententiæ auctores. Nempe illa, והיה ליהוה והעליתיהו עולה quod sonat quidem *& erit Domino, & offeram illud in holocaustum* ita capiunt, ut copulativum secundo loco vim disjunctivi induat. Adeò ut Votum conceptum esset, & erit Domino, seu consecrabo Domino, si res ejusmodi fuerit, ut in sacros usus, aut Domino sancta remaneat. Quin & si ejusmodi fuerit, ut in holocaustum offerri ritè queat, etiam in holocaustum offeram. Breviter; & erit seu manebit Domino, aut offeram illud in holocaustum. Sic Rabbini Kimchii pater & filius. Rabbi David Kimchi ad Judicum locum memoratum; חערת רז"ל בזה ידוע וא"ל ז"ל פיר' והעליתיהו ו' והיו במקום או ופירו' והיה ליי' הקדש אם אינו ראוי לעולה או העל' יהיה עלה אם ראוי לעולה וכמו זה וו' מכה אביו ואמו או אביו ואמו וזפה פירו' *Quid heic Rabbini nostri pia memoria plerunque sentiant satis notum est. Ceterum pater meus memoria pia,* (is est Josephus Kimchius) *in eo quod est*; & offeram illud *interpretatur & pro* aut, *perinde ac si scriptum fuisset; & consecratum erit seu sanctum manebit Domino, si non sit holocausto idoneum, aut offeram in holocaustum, si fuerit idoneum holocausto. Et sic in lege sacra de eo qui percusserit patrem & matrem, & pro* aut *sumitur. Atque hæc interpretatio pulchra est.* Similiter R. Levi Ben Gersom והנה בהכרח בעל החיים ואם היה

[k] Mishna tit. Chagiga c. 1. & Glossa ib. in Talmud. Bab. fol. 10a. & Hierosolymit. fol. 76. col. 3. Gem. Bab. ad tit. Nazir cap. 9. f. 62a. Maimon. halach. Shebuoth c. 6 & halach. Nedarim c. 4. Moses Mikotzi præc. Negativ. 238. &c.

violantibus morti devotis, (quâ scilicet homines ea in legé comprehenduntur) qui non redimendi, sed ad unum omnes morti tradendi erant. Priori nimirum in commate donaria seu anathemata sacros in usus consecrata & sacerdotibus Jure communi l possidenda contineri aiunt, qualia necesse erat ut essent e devoventis bonis secundum ipsa verba sacra, מכל אשר לו *ex omnibus, quæ sua sunt*, veluti signanter dicta ad excludendum anathema quodcunque ex eis, quæ necdum devoventis erant in bonis, nec, post devotationem, humanis usibus seu commodo omnino applicanda, sed plane delenda. Hujus autem generis cum Unicum duntaxat esset Anathema, idque aut in hostibus seu civitatibus, in quas bellum inferendum erat devovendis, (quale ad usus sacros seu sacerdotum possessionem nemo devovens attinere volebat) quemadmodum illud Ebræorum de Araditis m, *& vovit Israel votum Domino dicens, si tradendo tradideris populum istum in manum meam* והחרמתי את עריהם *etiam* morti & internecioni *devovebo urbes eorum*, unde populo ex hoc anathemate deleto, locus ipse חרמה *Chorma* seu *Anathema* dicebatur; Aut in Jure militaria violantibus neci similiter devovendis, ut prætermittamus exempla superius ea de re memorata; commate in hoc breviusculo proximè subsequente, hoc genus Anathematis tunc satis generali illo nomine cognitum existimant designari. Perinde ac si in commatis illis scriptum fuisset; ubi quid de suo quis in sacros sacerdotum usus, sive hominem, sive bestiam, sive agrum consecraverit seu devoverit, non vendatur, non redimatur, quia sanctum est, nec in usus profanos omnino revocandum; Et tantum de hoc ita fiat. Nam in principio commatis prioris אך *tantum* etiam ad hanc rem præfigi notant. At vero ubi quis devoverit quid מן האדם *ex homine*, seu ex hominibus, juxta nempe notissimum illud devovendi morem bello prævium, adeo ut nil præter necem, destructionem atque excidium devoti sit postmodum, ex ipso voto seu anathemate, expectandum, ibi tantum abest, sive vendatur sive redimatur, sive sanctum maneat Domino, ut Jure fieri nequeat; quin plane sit delendum; & sive homo fuerit sive animal quodcunque aliud interficiendum. Ita devovens priori in commate fit המחרים משלו *devovens id, quod suis esset in bonis*; in posteriori המחרים מן האדם

l *Numer.* 18. 14. *vide Gemar. Bab. ad tit.* Erakin *cap.* 9. *fol.* 28. *&* 29.

m *Numer.* 21. 2. *videsis ibi D. August. quæst.* 40. *& adde D. Hieronym. ad Algasiã q.* 9.

שאת

Æstimationem autem seu pretium sive filii sive filiæ sive alterius cujuscunque (modo excipias servos & ancillas è Gentilibus) consecrati, sacerdotibus solvendum præscribit lex sacra o, non ipsos addicendos. Quin & qui ipsos se devoverant etiam & se redimere quibant. Et de æstimatione filiæ Jephthæ vetus erat controversia inter Magistros binos Talmudicos, Rabbi Simeon Ben Lakish, & Rabbi Jochanan. Ben Lakish existimavit p Jephtham ex hoc Voto pretium seu æstimationem filiæ juxta legem sacram sacerdotibus solvere debuisse. At verò R. Jochanan, nec pretium aut æstimationem; quia res ipsa, quæ devovebatur, erat immolanda, qualis filia ejus seu homo quispiam non erat, neque ex lege esse potuit, ita ut ille nec filiam seu personam aliquam in ipso Voto contineri velit, sed tantùm animalia cetera, quæ immolatitia. De secunda autem sententia heic, seu ea, qua negatur filiam Jephthæ esse immolatam, Genebrardus q scribit se ab Ebræo aliquo accepisse interpretationem illam seu sententiam esse ab autoribus suis excogitatam, *ne inde typus filii Dei à patre sacrificati duceretur.* Utcunque autem se res ea habuerit, id certum, puto, esse, non reperiri apud Magistros, qui ex Jure aliquo immolandam eam esse affirmaverit. Quin in Gemara Babylonia r expressim dicitur sacrificium שלא כהוגן *quod offerri non decuit.* Et Josephus s, τὴν παῖδα ὡλοκαύτωσεν, οὔτε νόμιμον οὔτε τῷ Θεῷ κεχαρισμένην θυσίαν ἐπιτελῶν *filiam immolavit, neque legitimum, neque Deo gratum sacrificium solvens.* Idcirco ex hactenus enarratis, de Interdicto Naturali Homicidii, sic demùm heic statuendum est; apud Talmudicos atque Ebræos ceteros nullibi (si errorem illum Jephthæ, ut aliqui volunt, excipias) esse admissum, ut ultronea cædes seu homicidium extra Pœnæ legitimè constitutæ, seu Quasi rationem [nam & cædes bellica in Pœnæ ratione satis continetur,] adeoque hostiæ humanæ oblatio Jure aliquo subniteretur. Quoniam vero societatis humanæ compages sine facinorum castigatione consistere nequit, ac Pœnæ sive pro criminum qualitate sive pro Reipublicæ commodo nunc leviores nunc graviores, ex Jure Naturali de Judiciis [quod sextum est heic Juris Noachidarum caput] sunt introducendæ, & in justo bello Pœna itidem hostibus infligenda, ideo, quemadmodum sartum tectum interdictum, quod hactenus tractavimus, Naturale de Homicidio servandum docebant

o *Levitic. 27. 2. &c. vide & Iosephum lib. 4. cap. 4.*

p Beresith Rabba *parasch. 60. &* Vaicra Rabba *parasch. 37 unde habet D. Kimchi in Iudic. 11.*

q *Ad annum mundi 2981.*

r *Ad tit. Thamith cap. 4. fol. 4. a.*

s *Orig. Iudaic. lib. 5. cap. 9. & vide I. Cloppenburgiũ in Schola sacrificiorum. 5.*

bant ab omni ultroneæ, extra rationem jam dictam, seu indebitæ cædis permissu, ita mortis Pœnam, id est, cædem humanam tum in bello fuisse licitam, tum sceleribus ac delictis eam præstituere nefas non fuisse eis, qui rebus præessent, seu quibus Pœnarum constituendarum jurisque Positivi condendi potestas cederet, neutiquam omnino dubitabant. Quod fusiùs è libris sequentibus, ubi de re Bellica atque de Judiciis agitur, explicabitur. Adeo verò ipsum actum cædis humanæ utcunque licitum, invisum habebant, saltem nonnulli, & impurum, ut lustratio aliqua ei, qui commiserat, esset necessaria. Ad illud Mosis in Numeris, post cædem in prælio Midianitarum *Manebitis* [t] *extra castra septem diebus; quicunque scilicet quempiam occidit, & qui tetigit cadaver, purificetur seu lustretur in die tertio & septimo, tam vos, quam captivi vestri*, Philo [u], *jussit*, inquit, victores extra castra dies aliquot manere, τῷ δὲ μεγάλῳ ἱερεῖ καθῆραι τοῦ φόνου τοὺς ἀπὸ τῆς παρατάξεως ἥκοντας τῶν συμμάχων *& Pontifici summo mandavit, ut lustraret reversos à recenti cæde commilitones.* Rationem reddit; καὶ γὰρ εἰ νόμιμοι αἱ κατ' ἐχθρῶν σφαγαὶ, ἀλλ' ὅγε κτείνων ἄνθρωπον εἰ καὶ δικαίως καὶ ἀμυνόμενος καὶ βιασθεὶς ὑπαίτιος εἶναι δοκεῖ διὰ τὴν ἀνωτάτω καὶ κοινὴν συγγένειαν. οὗ χάριν καθαρσίων ἔδησε τοῖς κτείνασι πρὸς ἀπαλλαγὴν τοῦ νομισθέντος ἄγους γεγενῆσθαι. *Quamvis enim per leges liceat hostes occidere, tamen qui necavit hominem, etiamsi coactus & propulsans injuriam, obnoxius seu reus esse videtur propter antiquam generis & communem cognationem. Ideoque lustratione opus erat, ut etiam species qualiscunque sceleris ab eis dilueretur.* Et pueri sciunt similem ob causam apud Gentiles (maximè Græcos) lustrationes etiam in usu. Locum autem illum Numerorum capiunt Magistri de pollutione seu immunditie non tam à cæde, quam à mortuis [x] contracta adeoque lustranda, qua de re etiam consulas Josephum [y].

[t] Num. 31. 19.

[u] De Vita Mosis lib. 1.

[x] Levitic. 21. Numer. 5. 2.

[y] Archæolog. lib. 4. ca. 4.

Libri Quarti FINIS.

tis reverterit cum pace à filiis Ammon, eum holocaustum offeram Domino. Græci etiam interpretes ibi, καὶ ἔσαι ὁ ἐκπορευόμενος ὃς ἂν ἐξέλθῃ &c. καὶ ἔσαι τῷ κυρίῳ καὶ (ut in exemplaribus nonnullis; quæ conjunctio aliis deest), ἀνοίσω αὐτὸν ὁλοκαύτωμα *Et erit, exiens quicunque exierit &c. & erit Domino, & offeram eum holocautoma.* Adeo ut ipsum votum de persona hominis immmolationi destinata conceptum sumatur necesse sit, si rectæ versiones hæ. At verò, manifestum est ex Ebraismo verti posse, & sanè debere ad hunc modum, quantum ad personæ alicujus designationem attinet; *Erit, ut egrediens quod egressum fuerit de foribus domus meæ in occursum meum, cum reversus fuero in pace de filiis Ammon, erit Domino, & offeram ipsum in Holocaustum.* Ita non personæ tantùm (si verba spectes,) sed animalia qualiacunque alia in voto continentur. Dein de voti solutione subjungitur וַיַּעַשׂ לָהּ אֶת־נִדְרוֹ אֲשֶׁר נָדָר *& fecit ei sicut voverat* (ut vulgata) καὶ ἐτέλεσεν ἐν αὐτῇ τὴν εὐχὴν αὐτοῦ ἣν ηὔξατο *& perimplevit in ea* (filiâ, quæ ei redeunti cum victoria occurrerat) *votum suum, quod voverat.* Non autem hominis personam tantùm, verùm etiam alia animalia votum fuisse complexum palam docent Ebræi, ubi ad priora Voti vocabula adnotant [u] כל אשר [illegible] כלב *fieri potuit, ut etiam immundum quid* (veluti porcus aut canis) occurreret, ut voto esset satisfactum; sed *occurrit ei filia sua.* Prior autem heic sententia, qua filiam suam ex hoc voto immolâsse Jephtham affirmatur, habetur non solùm apud Flavium Josephum [x], sed etiam in Chaldaica Judicum paraphrasi [y] & apud Rabbinos celebres, quorum aliqui [z] Jephtham existimant deceptum fuisse more illo anathematis bello seu prælio, ut supra ostenditur, prævii, atque inde tam personam hominis, quàm aliud quodcunque animal devovisse. Nimirùm, cum in more positum esset, Principem seu populum internecioni devovere sive hostes sive cives, qui Jura militaria anathemate præstituta violarent; Jephtham hunc morem perperam intelligentem temerè devovisse tam personam, quam animal quodcunq; ei post victoriam occurreret Filiam verò præter spem occurrentem, post menses binos, quibus virginitatem deflevit juxta Votum immolâsse, nec ad Phineesum Pontificem accedere voluisse, ut in Voto eam solveret (nam & sic etiam ajunt) & Pontificem ad eum adire detrectâsse

u *Gem. Bab. ad tit. Thaanith cap. 1. fol. 4. a.* Vaicra Rabba *parash. 37.*

x *Orig. Judaic. lib. 5. c. 9.*

y *Cap. 11. proxime post com. 9.*

z R. Mos. Bar Nachman, R. Bechai in Pentat. fol. 161. col. 4. &c.

violantibus morti devotis, (quà scilicet homines ea in legè comprehenduntur,) qui non redimendi, sed ad unum omnes morti tradendi erant. Priori nimirum in commate donaria seu anathemata sacros in usus consecrata & sacerdotibus Jure communi possidenda contineri aiunt, qualia necesse erat ut essent e devoventis bonis secundum ipsa verba sacra, מכל אשר לו *ex omnibus, quæ sua sunt*, veluti signanter dicta ad excludendum anathema quodcunque ex eis, quæ necdum devoventis erant in bonis, nec, post devotationem, humanis usibus seu commodo omnino applicanda, sed plane delenda. Hujus autem generis cum Unicum duntaxat esset Anathema, idque aut in hostibus seu civitatibus, in quas bellum inferendum erat devovendis, (quale ad usus sacros seu sacerdotum possessionem nemo devovens attinere volebat) quemadmodum illud Ebræorum de Araditis m, *& vovit Israel votum Domino dicens, si tradendo tradideris populum istum in manum meam* והחרמתי את עריהם *etiam* morti & internecioni *devovebo urbes eorum*, unde populo ex hoc anathemate deleto, locus ipse חרמה *Chorma* seu *Anathema* dicebatur; Aut in Jure militaria violantibus neci similiter devovendis, ut prætermittamus exempla superius ea de re memorata; commate in hoc breviusculo proximè subsequente, hoc genus Anathematis tunc satis generali illo nomine cognitum existimant designari. Perinde ac si in commatis illis scriptum fuisset; ubi quid de suo quis in sacros sacerdotum usus, sive hominem, sive bestiam, sive agrum consecraverit seu devoverit, non vendatur, non redimatur, quia sanctum est, nec in usus profanos omnino revocandum; Et tantum de hoc ita fiat. Nam in principio commatis prioris אך *tantum* etiam ad hanc rem præfigi notant. At vero ubi quis devoverit quid מן האדם *ex homine*, seu ex hominibus, juxta nempe notissimum illud devovendi morem bello prævium, adeo ut nil præter necem, destructionem atque excidium devoti sit postmodum, ex ipso voto seu anathemate, expectandum, ibi tantum abest, sive vendatur sive redimatur, sive sanctum maneat Domino, ut Jure fieri nequeat; quin plane sit delendum; & sive homo fuerit sive animal quodcunque aliud interficiendum. Ita devovens priori in commate sit המחרים משלו *devovens id, quod suis esset in bonis*; in posteriori המחרים מן האדם

שאינו

l Numer. 18. 14. Vide Gemar. Bab. ad tit. Erakin cap. 9. fol. 28. & 29.

m Numer. 21. 2. Vide sis ibi D. August. quæst. 40. & adde D. Hieronym. ad Algasiã q. 9.

sit postmodum forsan eveniret præter id, quod voventis seu Jurantis animum occuparet ipso Voti seu Juramenti momento. Atque ea de re fusiùs Magistri k. Neque ad hunc locum attinet plura de ea adjicere. Undenam igitur ortum illud, Jephthæ Votum solvi aut redimi nequivisse absque indultu & præsentia Pontificis? Cætera mittimus, quæ congeri possent adversus commentum hoc de Phineeso, quod nec in Talmudico corpore locum habere memini, sed in ejusdem Glossis, Tis Rabboth, Paraphrasi Chaldaica & in Magistris aliquot recentioribus. Quin si ita adversus jus patrium conceptum esset (quâ ad filiam immolandam attinere potuit) Votum hoc, ut illud ejus immolatione perimplere nefas esset, (quod universos Ebræos sentire existimo) quorsum de eo relaxando heic negotium facessunt? Quod ad alteram, heic Ebræorum de Jephthæ Voto sententiam attinet; primo, ipsa Voti sacra verba aliter, qui hanc amplectuntur, intelligunt, atque prioris sententiæ auctores. Nempe illa, והיה ליהוה והעליתיהו עולה quod sonat quidem *& erit Domino, & offeram illud in holocaustum* ita capiunt, ut copulativum secundo loco vim disjunctivi induat. Adeò ut Votum conceptum esset, & erit Domino, seu consecrabo Domino, si res ejusmodi fuerit, ut in sacros usus, aut Domino sancta remaneat. Quin & si ejusmodi fuerit, ut in holocaustum offerri ritè queat, etiam in holocaustum offeram. Breviter; & erit seu manebit Domino, aut offeram illud in holocaustum. Sic Rabbini Kimchii pater & filius. Rabbi David Kimchi ad Judicum locum memoratum; תערת קז"ל בזה ידוע וא"ל ז"ל פיר׳ והעליתיהו הו״ו במקום או ופירו׳ והיה ליוי׳ הקדש אם אינו ראוי לעולה. או׳ העל׳ יתיהו עלה אם ראוי לעולה וכמו זה הו״ו מכה אביו ואמו או אמו ויפה פיר׳ *Quid heic Rabbini nostri piæ memoriæ plerunque sentiant satis notum est. Ceterum pater meus memoriæ piæ,* (is est Josephus Kimchius) *in eo quod est*; & offeram illud *interpretatur* & *pro* aut, *perinde ac si scriptum fuisset*; *& consecratum erit seu sanctum manebit Domino, si non sit holocausto idoneum, aut offeram in holocaustum, si fuerit idoneum holocausto. Et sic in lege sacra de eo qui percusserit patrem & matrem,* & *pro* aut *sumitur. Atque hæc interpretatio pulchra est.* Similiter R. Levi Ben Gersom והנה בהכרת בעל החיים ואם

k Misna tit. Chagiga c. 1. & Glossa ib. in Talmud. Bab. fol. 10. a. & Hierosolymit. fol. 76. col. 3. Gem. Bab. ad tit. Nazir cap. 9. f. 62 a. Maimon. halach. Shebuoth c. 6 & halach. Nedarim c. 4. Moses Mikotzi præc. Negatis. 238. &c.

 היה

cis ignarus illud violâsset. Alii verò aliter legem illam de anathemate sacram interpretantur, perinde scilicet ac si de homine morti ex sententia forensi damnato lata fuisset. Si quis, inquiunt, devoverat æstimationem capitis damnati eo modo, quo consecrationis fiebant, juxta ea, quæ priore dicti Levitici capitis parte constituuntur, Votum ejus irritum fuisset. Et verba illa *non redimatur*; *morte morietur*, significare volunt, eum non rediméndum, seu pretium seu æstimationem aliquam ejus nomine non solvendam, quoniam ultimo supplicio damnatum statim mori oportuit, adeoque ipse jam velut mortuus erat, unde nec pretium, nec æstimationem habebat. Atque tum in libris vetustissimis[e] hæc occurrit etiam sententia velut à majoribus accepta; tum apud maximi nominis Magistros[f] seculorum recentiorum. Sed verò, ut tandem hæc de Anathematis concludamus, manifestum est ex Ebræorum interpretatione qualicunque dictæ legis sacræ, nullum omninò homicidium ultroneum, seu extra Pœnæ, seu Quasi rationem permissum eâ fuisse; quod erat inprimis atque ad rem, quam tractamus, aperiendum.

[e] *Gemar. Babylon. ad tit.* Eracin *c.1. fol.6b, & ad tit.* Cethuboth *cap.3. fol.37b.* Sepher Siphra *col.* 336.

[f] *Mos. Maimon. halach.* Eracin Wechermim *c.* 1. *Mos. Mikotsi præc. affirmat.* 132. *Larchius ad Levit.* 27. *R. Bechai.* Pesictha Zotertha *f.36, & c.*

Cap. XI.

De Jephthæ Voto, *discrepantes Ebræorum sententiæ.* Nullo Jure immolandam *fuisse ejus* filiam consentiunt; Summa *Sententia Ebræorum, de cæde humanâ.* Lustratio *post* cædem *etiam* licitam.

REstat, ut, quid Ebræi de Jephthæ Voto, atque filiæ suæ immolatione statuant, videamus. Verum quidem est non unicam apud eos reperiri de Voto ejus sive concipiendo sive solvendo sententiam. Etenim sunt, qui eum illud tàm de personis hominum, quàm de aliis animalibus concepisse, atque filiam immolando solvisse volunt; aliis neque eam immolâsse nec immolationi personam aliquam destinasse asserentibus. Prior quidem vetus est. Utraq; autem pendet ex varia interpretatione historiæ sacræ; verba sunt, *& vovit*[g] *votum domino Jephtha dicens, si tradendo tradideris filios Ammon in manum meam* והיה היוצא אשר יצא מדלתי ביתי לקראתי בשובי בשלום מבני עמון והיה ליהוה והעליתיהו עולה quod in vulgata vertitur, *quicunq; primus fuerit egressus de foribus domus meæ mihiq; occurrerit re-*

[g] *Iudic. 11, 30. & 31.*

tis reverterit cum pace à filiis Ammon, eum holocaustum offeram Domino. Græci etiam interpretes ibi, καὶ ἔσται ὁ ἐκπορευόμενος ὃς ἂν ἐξέλθῃ &c. καὶ ἔσται τῷ κυρίῳ (ut in exemplaribus nonnullis; quæ conjunctio aliis deest), ἀνοίσω αὐτὸν ὁλοκαύτωμα *Et erit, exiens quicunque exierit &c. & erit Domino, & offeram eum holocaustoma.* Adeo ut ipsum votum de persona hominis immolationi destinata conceptum sumatur necesse sit, si rectæ versiones hæ. At verò, manifestum est ex Ebraismo verti posse, & sanè debere ad hunc modum, quantum ad personæ alicujus designationem attinet; *Erit, ut egrediens quod egressum fuerit de foribus domus meæ in occursum meum, cum reversus fuero in pace de filiis Ammon, erit Domino, & offeram ipsum in Holocaustum.* Ita non personæ tantùm (si verba spectes,) sed animalia qualiacunque alia in voto continentur. Dein de voti solutione subjungitur, ויעש לה את נדרו אשר נדר *& fecit ei sicut voverat* (ut vulgata) καὶ ἐτέλεσεν ἐν αὐτῇ τὴν εὐχὴν αὐτοῦ ἣν ηὔξατο *& persimplevit in ea* (filiâ, quæ ei redeunti cum victoria occurrerat) *votum suum, quod voverat.* Non autem hominis personam tantùm, verùm etiam alia animalia votum fuisse complexum palam docent Ebræi, ubi ad priora Voti vocabula adnotant [u] כל אשר [illegible] [illegible] כלב, *fieri potuit, ut etiam immundum quid* (veluti porcus aut canis) occurreret, ut voto esset satisfactum; sed *occurrit ei filia sua.* Prior autem heic sententia, qua filiam suam ex hoc voto immolasse Jephtham affirmatur, habetur non solùm apud Flavium Josephum [x], sed etiam in Chaldaica Judicum paraphrasi [y] & apud Rabbinos celebres, quorum aliqui [z] Jephtham existimant deceptum fuisse more illo anathematis bello seu prælio, ut supra ostenditur, prævii, atque inde tam personam hominis, quàm aliud quodcunque animal devovisse. Nimirùm, cum in more positum esset, Principem seu populum internecioni devovere sive hostes sive cives, qui Jura militaria anathemate præstituta violarent; Jephtham hunc morem perperam intelligentem temerè devovisse tàm personam, quam animal quodcunq; ei post victoriam occurreret Filiam verò præter spem occurrentem, post menses binos, quibus virginitatem deflevit juxta Votum immolasse, nec ad Phinehasum Pontificem accedere voluisse, ut is Voto eum solveret (nam & sic etiam ajunt) & Pontificem ad eum adire detrectâsse

u Gem. Bab. ad tit. Thaanith cap. 4. fol. 4. Vaiicra Rabba parash. 37.
x Orig. Judaic. lib. 5. c. 9.
y Cap. 12. proxime post com. 9.
z R. Mos. Bar Nachman, R. Bechai in Pentat. fol. 161. col. 2. &c.

trectasse; utroque invicem dignitatis prærogativam obtendente. In Vaicra Rabba a; אזל לותי אנא נדר וליזל אצל פנחס אמר אני מלך ואלך אצל פנחס ופנחס אמר אני כהן גדול בן כהן גדול ואלך אצל עם הארץ זה בין דין לדין ספת חהיא *Potuit quidem voto suo solvi, si ad Phineesum accessisset: At verò dixit, ego cum rex sim adibò Phineesum? Phineesus etiam; ego cum sim Pontifex, Pontificis etiam filius, adibo plebeium b? Atq; ita inter se invicem altercantibus periit ipsa;* seu אבדה הנערה ההיא *perdita est virgo illa.* Adjiciunt tàm Phineesum, quàm Jephtham hoc nomine punitum c à Numine. Hunc membrorum paralysi, illum Spiritus Sancti ab eo discessu. Et demum interpretantur illud ותהי חק בישראל d *atque erat statutum in Israel* (quod in vulgata, ita commati proximo conjungitur, ut denotet inde statutum fuisse annuum quatriduum ob puellam luctum) de sanctione apud Ebræos inde orta, ne quis humanas hostias ex simili errore posteà immolaret, nec sive Jephthæ sive Phineesi morosum dignitatis prærogativæ obtentum in similibus imitaretur. Unde ibi paraphrasi suæ inserit Chaldæus תוספת גזירת לא לאסקא גבר ית ברה וית ברתיה לעלתא כמא דעבד יפתח גלעדאה ולא שאל לפינחס כהנא ואלו שאיל לפינחס כהנא הוה פריק יתה בדמין *Addicta est sanctio illa seu statutum ideo ne quis immolaret filium suum seu filiam suam, quemadmodum fecerat Jephtha Gileadites; nec consuluit Phineesum Pontificem, qui consulenti eam, ob pretium datum, liberaverat.* Vide etiam quæ de Phineeso, atque immolatione hac ex Saido Batricide Patriarcha Alexandrino alibi e notavimus. Et de ipsa immolatione rara non est apud Christianos scriptores f mentio, unde & festum idololatricum, in ejusce memoriam alicubi natum etiam scribunt nonnulli g. Sed verò, ut præteream difficultates Chronologicas de Phineeso h hoc tempore superstite, nondum mihi è commentariis Ebræorum compertum est, quodnam jus illud fuerit adeo Pontifici singulare solvendi heic Votum, ut absque eo id solvi nequiret. Nec qui Synedrium nescio quod heic memorant i ad Voti relaxationem à filia consultum, quasi aliter relaxari nequiret, mores patrios satis videntur meminisse. Receptissimũ fuisse Ebræis, velut ab ipso Mose, per majorum traditiones acceptum scimus, à Sapiente seu legis Doctore unico, seu trium viris illis (si ipsis ita visum esset) Jure potuisse, tum Vota, tum Juramenta relaxari, ubi quid nimirum causæ post-

a Parash. 37. & Beresith Rabba parash. 60. Adde Midrash Coheleth ad cap. 10. 15.

b Videsis Iudicum 9. 2.

c Præter jam citata e Rabboth, vide Sal. Iarchiũ ad Indic. 11. & ad 1. Paralip. 9. 20.

d Iudic. 11. 39.

e De successionibus in Pontific. lib. 1. cap. 2.

f Ambros. de Virginib. lib. 3. & c.

g Epiphan. hæres. 78.

h Videsis R. Gedaliah Ben Iechaia in Shalsheleth fol 14a.

i In Gloss. Iarchii & Davidis Kimchii ad Indic. 11.

-sæ postmodum forsan eveniret præter id, quod voventis seu Jurantis animum occuparet ipso Voti seu Juramenti momento. Atque ea de re fusiùs Magistri [k]. Neque ad hunc locum attinet plura de ea adjicere. Undenam igitur ortum illud, Jephthæ Votum solvi aut redimi nequivisse absque indultu & præsentia Pontificis? Cætera mittimus, quæ congeri possent adversus commentum hoc de Phineeso, quod nec in Talmudico corpore locum habere memini, sed in ejusdem Glossis, Libris Rabboth, Paraphrasi Chaldaica & in Magistris aliquot recentioribus. Quin si ita adversus jus patrium conceptum esset (quâ ad filiam immolandam attinere potuit) Votum hoc, ut illud ejus immolatione perimplere nefas esset, (quod universos Ebræos sentire existimo,) quorsum de eo relaxando heic negotium facessunt? Quod ad alteram, heic Ebræorum de Jephthæ Voto sententiam attinet; primo, ipsa Voti sacra verba aliter, qui hanc amplectuntur, intelligunt, atque prioris sententiæ auctores. Nempe illa, והיה ליהוה והעליתיהו עולה quod sonat quidem *& erit Domino, & offeram illud in holocaustum* ita capiunt, ut copulativum secundo loco vim disjunctivi induat. Adeò ut Votum conceptum esset, & erit Domino, seu consecrabo Domino, si res ejusmodi fuerit, ut in sacros usus, aut Domino sancta remaneat. Quin & si ejusmodi fuerit, ut in holocaustum offerri ritè queat, etiam in holocaustum offeram. Breviter; & erit seu manebit Domino, aut offeram illud in holocaustum. Sic Rabbini Kimchii pater & filius. Rabbi David Kimchi ad Judicum locum memoratum; הערת קז"ל בזה ידוע וא"א ז"ל פי' והעליתיהו הו"ו במקום או ופירו' והיה ליי' הקדש אם אינו ראוי לעולה או העל' יתיהו עלה אם ראוי לעולה וכמו זה הו"ו מכה אביו ואמו או אמו ויפה פירש *Quid heic Rabbini nostri piæ memoriæ plerunque sentiant satis notum est. Ceterum pater meus memoriæ piæ,* (is est Josephus Kimchius) *in eo quod est*; & offeram illud *interpretatur & pro* aut, *perinde ac si scriptum fuisset; & consecratum erit seu sanctum manebit Domino, si non sit holocausto idoneum, aut offeram in holocaustum, si fuerit idoneum holocausto. Et sic in lege sacra de eo qui percusserit patrem & matrem,* & *pro* aut *sumitur. Atque hæc interpretatio pulchra est.* Similiter R. Levi Ben Gersom והיה בהכרת בעל החיים ואם היה

k Misna tit. Chagiga c. 1. & Glossa ib. in Talmud. Bab. fol. 10. & Hierosolymit. fol. 76. col 3. Gem. Bab ad tit. Nazir cap. 9. f. 62 a. Maimon. halach. Shebuoth c. 6 & halach. Nedarim c. 4. Moses Mikotzi præc. Negativ. 238. &c.

היה סמך האדם יהיה לה' והיה מיוחד לעבודת הש"י *Necesse est ut animal aliquod intelligeretur, quod si accideret esse è specie humana, Domini fiebat, utpote separatum in ejus cultum.* Alii tantundem [l]. Voto ipso ita intellecto, verba illa *& fecit sicut voverat* pro filiæ consecratione ejusmodi sumunt, non omninò pro immolatione. R. David Kimchius עשה לה בית והכניסה שם והיתה שם פרושה מבני אדם ומדרכי העולם והיה חק בישראל כי משנה לשנה היו הולכות אליה בנות ישראל *fecit ei domum, & introduxit in eam, atque ibi remansit seclusa à filiis hominum & à rebus secularibus. Atque statutum seu mos invaluit in Israel, ut quotannis eam inviserent Israelitides.* Atque notat Gersomides, si filius aut mas Jephthæ ita occurrisset, ipsum à mulierum consortio non ita secludendum fuisse, sed tantum Domino consecrandum, ut sacris inserviret, [quemadmodum Levitæ] nec intereà conjugio arceretur. Cum vero eveniret, ut filia occurreret, וחייב שתהיה פרושה מאיש שאם היה לה בעל לא תהיה מיוחדת לעבודת הש"י אבל תעבוד עם זה בעלה כמשפט הנשים הנשואות *Oportebat eam à viri consortio segregari. Nam si conjugem haberet, non potuit Domino solùm inservire; sed conjugi etiam inservierat, more uxorum.* Atque hinc ait Gersomides fuisse causam, cur vestimenta laceraret Jephtha, atque ita doleret, quamprimùm filia ei visa est. Nempe eam, quæ ei unica erat proles, jam sciebat è viri consortio in perpetuum secludendam, adeò ut de posteris ex ea suscipiendis spes non esset reliqua. Sed mirum interea est magistros, qui hujus sententiæ sunt autores, admittere etiam, Votum hujusmodi ita præcisè obligasse eum, ut necessum esset ex lege seu moribus patriis filiam ita devotam à virorum consortio seclusisse. Quin & ipse Jephtha, *aperui os meum Domino, neque potero revocare.* Certè neque patriæ ejusmodi potestatis alicubi in corpore Talmudico, aut apud Jureconsultos eorum celebriores, vestigium reperio. Neque omninò potestatem ejusmodi consecratio Samuelis [m] asserit. Nam & ipse Levita erat, atq; eo nomine & à natalibus Domino sacer. Atque ipse libenter matris Votum sacra ministeria præstando solvit. Quin in corpore Talmudico receptissimum est, filium aut filiam ita sacrari nequivisse, ut ipsi sacerdotibus aut sacris usibus ex parentum voti vi cederent, ut superiùs [n] ostensum est.

cujus-

l Vide sis R. Bechai in Pentateuch. fol. 161. col. 1.

m 1. Samuel. 1. 11.

n Cap. 7.

Æstimationem autem seu pretium sive filii sive filiæ sive alterius cujuscunque (modo excipias servos & ancillas è Gentilibus) consecrati, sacerdotibus solvendum præscribit lex sacra o, non ipsos addicendos. Quin & qui ipsos se devoverant etiam & se redimere quibant. Et de æstimatione filiæ Jephthæ vetus erat controversia inter Magistros binos Talmudicos, Rabbi Simeon Ben Lakish, & Rabbi Jochanan. Ben Lakish existimavit p Jephtham ex hoc Voto pretium seu æstimationem filiæ juxta legem sacram sacerdotibus solvere debuisse. At verò R. Jochanan, nec pretium aut æstimationem; quia res ipsa, quæ devovebatur, erat immolanda, qualis filia ejus seu homo quispiam non erat, neque ex lege esse potuit, ita ut ille nec filiam seu personam aliquam in ipso Voto contineri velit, sed tantùm animalia cetera, quæ immolatitia. De secunda autem sententia heic, seu ea, qua negatur filiam Jephthæ esse immolatam, Genebrardus q scribit se ab Ebræo aliquo accepisse interpretationem illam seu sententiam esse ab autoribus suis excogitatam, *ne inde typus filii Dei à patre sacrificati duceretur.* Utcunquè autem se res ea habuerit, id certum, puto, esse, non reperiri apud Magistros, qui ex Jure aliquo immolandam eam esse affirmaverit. Quin in Gemara Babylonia r expressim dicitur sacrificium שלא כהוגן *quod offerri non decuit.* Et Josephus s, τὴν παῖδα ὁλοκαύτωσεν, οὔτε νόμιμον οὔτε τῷ Θεῷ κεχαρισμένην θυσίαν ἐπιτελῶν *filiam immolavit, neque legitimum, neque Deo gratum sacrificium solvens.* Idcirco ex hactenus enarratis, de Interdicto Naturali Homicidii, sic demùm heic statuendum est; apud Talmudicos atque Ebræos ceteros nullibi (si errorem illum Jephthæ, ut aliqui volunt, excipias) esse admissum, ut ultronea cædes seu homicidium extra Pœnæ legitimè constitutæ, seu Quasi rationem [nam & cædes bellica in Pœnæ ratione satis continetur,] adeoque hostiæ humanæ oblatio Jure aliquo subniteretur. Quoniam vero societatis humanæ compages sine facinorum castigatione consistere nequit, ac Pœnæ sive pro criminum qualitate sive pro Reipublicæ commodo nunc leviores nunc graviores, ex Jure Naturali de Judiciis [quod sextum est heic Juris Noachidarum caput] sunt introducendæ, & in justo bello Pœna itidem hostibus infligenda, ideo, quemadmodum sartum tectum interdictum, quod hactenus tractavimus, Naturale de Homicidio servandum doce-

o *Levitic. 27. 2. &c. vide & Iosephum lib. 4. cap. 4.*

p Beresith Rabba *parash. 60. &* Vaicra Rabba *parash. 37 unde habet D. Kimchi in Iudic. 11.*

q *Ad annum mundi 2981.*

r *Ad tit. Thamith cap. 4. fol. 4a.*

s *Orig. Iudaic. lib. 5. cap. 9. & vide I. Cloppenburgiu in Schola sacrificiorum. 5.*

bant ab omni ultroneæ, extra rationem jam dictam seu indebitæ cædis permissu, ita mortis Pœnam, id est, cædem humanam tum in bello fuisse licitam, tum sceleribus ac delictis eam præstituere nefas non fuisse eis, qui rebus præessent, seu quibus Pœnarum constituendarum jurisque Positivi condendi potestas cederet, neutiquam omnino dubitabant. Quod fusiùs è libris sequentibus, ubi de re Bellica atque de Judiciis agitur, explicabitur. Adeo verò ipsum actum cædis humanæ utcunque licitum, invisum habebant, saltem nonnulli, & impurum, ut lustratio aliqua ei, qui commiserat, esset necessaria. Ad illud Mosis in Numeris, post cædem in prælio Midianitarum *Manebitis* t *extra castra septem diebus; quicunque scilicet quempiam occidit, & qui tetigit cadaver, purificetur seu lustretur in die tertio & septimo, tam vos, quam captivi vestri*, Philo u, *jussit*, inquit, victores extra castra dies aliquot manere, τῷ δὲ μεγάλῳ ἱερεῖ καθῆραι τοὺς φόνους τοὺς ἀπὸ τῆς παρατάξεως ἥκοντας τῶν συμμάχων. *Pontifici summo mandavit, ut lustraret reversos à recenti cæde commilitones.* Rationem reddit; καὶ γὰρ εἰ νόμιμοι αἱ κατ' ἐχθρῶν σφαγαί, ἀλλ' ὅγε κτείνων ἄνθρωπον εἰ καὶ δικαίως καὶ ἀμυνόμενος καὶ βιασθεὶς ὑπαίτιος εἶναι δοκεῖ διὰ τὴν ἀνωτάτω καὶ κοινὴν συγγένειαν. οὗ χάριν καθαρσίων ἔδεησε τοῖς κτείνασι πρὸς ἀπαλλαγὴν τοῦ νομισθέντος ἄγους γεγενῆσθαι. *Quamvis enim per leges liceat hostes occidere, tamen qui necavit hominem, etiamsi coactus & propulsans injuriam, obnoxius seu reus esse videtur propter antiquam generis & communem cognationem. Ideoque lustratione opus erat, ut etiam species qualiscunque sceleris ab eis dilueretur.* Et pueri sciunt similem ob causam apud Gentiles (maximè Græcos) lustrationes etiam in usu. Locum autem illum Numerorum capiunt Magistri de pollutione seu immunditie non tam à cæde, quam à mortuis x contractâ adeoque lustrandâ, quâ de re etiam consulas Josephum y.

t Num. 31. 19.
u De vita Mosis lib. 1.
x Levitic. 21. Numer. 5. 2.
y Archæolog. lib. 4. ca. 4.

Libri Quarti FINIS.

DE JURE NATURALI ET GENTIUM

Juxta Disciplinam

EBRÆORUM,

LIBER QUINTUS.

De *Concubitu* agit, ex *Jure* ab origine rerum *Naturali*, *illicito*; De *Matrimonio* item, *Concubinatu*, & *Divortio*, juxta eos, ex eodem jure; De accessione *Interdictorum Revelationis Turpitudinum*, quæ in *Levitico* habentur, quatenus ad *Gentes alias* illa spectare velint Ebræi. Et demum de *Jure Gentium* huc attinente, id est, *Jure*, quo sive *Proselytos Justitiæ* aliosve non ex originariis circumcisos, sive *Proselytos domicilii aliosve* alterutrius sexûs *Gentiles*, tùm in *re Matrimoniali*, tum in eo qui etiam *extra Matrimonium* fit *Concubitu*, *Nationi* suæ seu *Originariis* sive *vetitos*, sive *permissos* tradunt.

CAP. I.

De Concubitu illicito. *Tum qualisnam concubitus ex* Jure Naturali ante Legem Mosaicam illicitus *habebatur*, *tum* Qualis postea *ex ipsis ejusce legis verbis*, *juxta Ebraeorum sententiam*, *generatim indicatur*.

JUris Naturalis, in recensione superius allatâ, caput, quod ex Illustrioribus est, Quartum ad Revelationem Turpitudinum [quam גילוי עריות appellitant] id est, ad Incestos seu illicitos

tos Concubitus attinet. Horum ratio heic duplex primò habenda. Altera, quâ ante Leges in decimo octavo Levitici capite latas illiciti aliqui habiti: Altera, quâ ex illis legibus accessêre de incestu Interdicta insuper alia. Ante leges illas, sive sub ipsis rerum initiis, adeoque, juxta quæ dicentur, ex Jure Naturali, interdictum, hoc nomine, fuisse scribunt Homini coitum cum sex hisce;

I באמו id est *Cum Matre sua.*
II באשת אביו *Cum uxore Patris seu Noverca.*
III באשת איש *Cum uxore aliena.*
IV באחותו מאמו *Cum sorore ex matre sua, seu uterina.*
V בזכור *Cum Masculo.*
VI בבהמה *Cum Bestia.*

Sic verò sub ipsis rerum initiis vim suam obtinuisse quartum ex hisce, de sorore scilicet Interdictum, intelligendum est, ut non ante proximam fere ab ipsis initiis ætatem cœperit observari, adeoque ut inter primos qui fuêre fratres ac sorores uterinas, seu Adami ex Eva liberos, conjugia licita, nec illicitus coitus haberetur. Quod nemo non videt. Et ea de re mox plura. Ex lege in dicto Levitici capite lata viginti sex personas recensent, quibus, concubitus illiciti nomine, Pœna *Excisionis*, quam כרת nuncupant, irroganda; unde quales ex ipsa lege concubitus ad mentem eorum interdicti sint, dignoscas. Ad hunc modum[b] hosce quindecim exhibent.

I הבא על האם *qui cum Matre concubuerit*[c].
II הבא על אשת האב *qui concubuerit cum uxore Patris*[d].
III הבא על הכלה *qui concubuerit cum Nuru*[e].
IV הבא על הזכור *concumbens cum Masculo*[f].
V הבא על הבהמה *qui concumbit cum bestia*[g].
VI האשה המביאה את הבהמה עליה *Fœmina quæ in coitum pellexerit sibi bestiam*[h].
VII הבא על אשה ובתה *qui concubuerit cum fœmina & filia ejus.*

Lex[i], *Turpitudinem fœminæ* (אשה; ubi *uxoris* plerunque substituitur, nam idem vocabulum, tam uxorem, quam fœminam denotat,

a *Gem. Bab. ad tit.* Sanhedrin *c.* 7. *f.* 58 *a. Maimonid. halach.* Melakim *c.* 9. & *halach.* Isuri Bia *cap.* 14. *Moses Kotzensis præcept. affirmat.* 122.
b *Misna tit.* Cerithoth *c.* 1. *Maim. hal.* Shagegoth *cap.* 1. *Moses Mikotzi præcept. affirm.* 213.
c *Levitic.* 18. 7.
d *Levitic.* 18. 8. *adde Lev.* 20. 11. & 27. & *Deut.* 27. 20. & 22. 30. *seu* 23. 1.
e *Levit.* 18. 15. & 20. 12.
f *Levit.* 18. 22.
g *Lev.* 18. 23.
h *Ibidem.*
i *Ibid. comm.* 17.

-notat, ut Graecis *γυνή*) *& filiæ ejus non revelabis, filiam filii ejus, aut filiam filiæ ejus non accipies, ut reveles turpitudinem ejus; propinquæ sunt: Et nefas est.* Ubi vulgata; *& talis coitus incestus est.* Huc spectat etiam illud; *Vir qui acceperit uxorem & matrem ejus, id nefas est.* Uti & illud l, *Maledictus qui concumbit* עם [illegible] חותנתו *cum socru sua.* Ceterum, unico hoc nomine *concumbentis cum fœmina & filia ejus* simul comprehendi volunt etiam qui m concubuerit cum nepte ejusdem fœminæ, sive ex filia sive ex filio; cum socru, socrus matre, aut matre soceri. Et si filiam heic tam Neptem quam Filiam denotare sinas (quod frequens satis est) obscurum non erit, cur tot nomina sive consangvinitatis sive affinitatis hoc unico includant. Quin nec filiæ aut neptis ex filio filiave concubitûs prohibitionem, in hac recensione, aliter designant. Nimirum si cum uxoris filia aut nepte fuerit illicitus, multo magis cum sui ipsius sive filia n sive nepte. Sed de nepte Lex diserte lata est; *Turpitudinem filiæ filii tui, vel neptis ex filia tua non revelabis; quia turpitudo tua est.* Unde nec de filia, quæ tacite includitur, dubitandum. Hinc igitur pergit recensio potius ad hunc modum,

VII הבא על א[illegible] אשתו *concumbens cum socru sua.*

VIII הבא על אם אמה [illegible] *concumbens cum socrûs matre.* o Typographi incuriâ legitur in Maimonide [illegible] id est, avia quæ in secundariis Talmudicis habetur, non in lege sacra interdictis. Uti & ex ipso Maimonide alibi p liquet.

IX הבא על א[illegible] אביה *cum soceri matre concumbens.*

X הבא על בתו *qui cum filia concubuerit.*

XI הבא על בת בתו *concumbens cum nepte ex filia.*

XII הבא על בת בנו *concumbens cum nepte ex filio.*

XIII הבא על בת אשתו *cum privigna concumbens* seu *uxoris filia.*

XIV הבא על בת בתה *concumbens cum nepte uxoris ex filia.*

XV הבא על בת בנה *concumbens cum nepte uxoris ex filio.*

XVI הבא על אשת איש *qui concumbit cum uxore aliena* q.

XVII הבא על אחותו *qui concumbit cum sorore sua* r uterina.

XVIII הבא על אחותו שהיא בת אשת אביו *concumbens cum sorore sua, quæ fuerit filia uxoris patris, id est, germana.* s Sed non uterina

k Levitic. 20. 14.
l Deuterom. 27, 23.
m R. Obadias Bartenorius ad tit. Cerithoth cap. 1. § 1. & cap. 2. § 6. & Maimon. ejusdem tit. cap. 2. R. Bechai ad Vaicra fol. 148. col. 4. Pesiktha Zotertha fol. 24. col. 3.
n Maimon. halach. Issure bia. cap. 2.
o Levitic. 18, 10.
p Halach. Ishoth cap. [illegible]
q Levit. 18.
r Ibid. comm. 9. & 11. Adde cap. 20. 17. & Deut. 27. 22.
s Ibidem.

pina. Hoc autem in Mosis Kotzensis enumeratione praetermittitur, velut id quod verbis prioribus de sorore generatim dictis satis contineretur. Unde & tametsi de viginti sex primò loquitur, viginti quinque tantum personas enumerat.

XIX הבא על אחות אביו *qui concumbit cum sorore patris sui, seu Amita* t.

XX הבא על אחות אמו *qui concumbit cum sorore matris suae seu Matertera* u.

XXI הבא על אחות אשתו *qui concumbit cum sorore uxoris suae* x.

XXII הבא על אשת אחיו *qui concumbit cum uxore fratris sui seu Fratria* y.

XXIII הבא על אשת אחי אביו *qui concumbit cum uxore patrui* z.

XXIV הבא על הנדה *qui concumbit cum ea quae mensibus laborat* a.

XXV הבא על אביו.

XXVI הבא על אחי אביו.

Quos duos postremos adjiciunt, ex eo quod legitur in lege sacra; *Turpitudinem patris tui non revelabis* b. Et, *Turpitudinem patrui tui non revelabis* c, quasi verbis illis de utroque contineretur d יתירה על אזהרה של משכב זכור *additamentum interdicto de concubitu masculi*. Ad hosce omnes concubitus attinet illud in lege subjunctum; *Quicunque* e *fecerit aliquid ex istis abominationibus,* נכרתו *excidentur animae illae de medio populi sui*; id est, Poenâ *excisionis* seu כרת punientur. Quilibet item ejusmodi concubitus, nomine ערוה seu *Turpitudinis* Talmudicis passim denotari solet, ubi etiam ipsae quarum concubitus interdicitur. Unde Maimonides f; כל שאסר ביאתו בתורה וחייב על ביאתו כרת והם האמורות בפרשת אחרי מות הן הנקראות עריות וכל אחת מהן נקראת ערוה כגון אם ואחות ובת וכיוצא בהן *Quarumcunque concubitus interdictus est in lege, adjecta Excisionis Poena, quae scilicet memorantur in dicto Levitici capite, nuncupantur ea* עריות *seu Turpitudines. Quin earum unaquaeque nuncupatur* ערוה *seu Turpitudo, veluti Mater, Soror, Filia, & quae sunt caetera.* Idem ipsum nomen Masculo & Bestiae similiter tribuunt,

buunt,

t Levit. 18. 12.
u Ib. comm. 13.
x Ib. comm. 18.
y Ib. comm. 16. adde Lev. 20. 21.
z Levit. 18. 14. vid. Deut. 22. 30. seu 23. 1. & 27. 20.
a Magistros ibid.
a Levit. 18. 19.
b Ibid. 7.
c Ibid. 14.
d Mos. Mikotzi in Indice Praecept. Negat. titulo נשים num. 89. & 90.
e Levit. 18. 29.
f Halach. Ishoth, cap. 1.

buunt, ob frequentem in illo legis loco τῆς ערוה seu *Turpitudinis revelandæ*, ad illicitum coitum designandum, mentionem. Neque alias fœminas præter eas, quæ in allata recensione exhibentur, ita nominant; tametsi sint etiam aliæ, quarum Nuptiæ interdicuntur; veluti, ex ipsa g Lege, Profanæ, Repudiatæ, & Meretricis sacerdoti, harum, & viduæ pontifici summo, atque ex majorum sancitis h שניות seu *Secundariarum*, id est, aliquot remotioribus, quàm qui in Levitico expressim vetantur, gradibus distantium; de quibus, utpote ad jus duntaxat Israeliticum seu gentis civile omninò attinentibus, in Uxore Ebraica seu Libris de Nuptiis Ebræorum agimus. In secundariis illis habetur אשת אחי אמו seu *uxor avunculi*; quod ideo heic monemus, quia in editionibus aliquot k iisque alioqui optimus, τῶν Misnaiot, tam uxor avunculi quàm patrui locum habet inter eas, quæ etiam Excisionis Pœna ex ipsa Lege i interdicuntur; quod planè nec agnoscunt editiones aliæ l, nec omninò admittunt Magistrorum placita.

CAP. II.

Quomodo, etiam è verbis Sacris, *eliciant Talmudici*, illicitos *ab ipsis rerum primordiis, atque* ante Legem Mosaicam, concubitus.

INterdictorum de incesto concubitu, secundum id quod jam ante ostensum est, ratione sic habita duplici; primò videndum est de Sexillis prioribus, qua tum ante Legem Mosaicam, tum nunquam non Gentes universas eis teneri volunt. Dein de eisdem simul cum ceteris in Levitico adjectis. Ubi quidem & Gentiles contineri tradunt. Sed qua ratione inferius explicabitur. Quod ad Sex pristini illius intervalli seu primorum seculorum Interdicta heic attinet; liquet in eis causam inesse quadruplicem. Speciei diversitatem, unde bestiæ interdicitur homini coitus; diversitatem sexûs, unde masculi masculo; alterius Nuptias, unde vetatur aliena uxor, (nam nullibi apud eos reperitur opinio illa, quam temerè aliqui & contumeliosè Mosi Ægyptio m, id est, Maimonidi tribuunt, adeoque Judæis, de adulterii ante promulgationem legis, licentiâ ac permissione, sed contrarium tum apud

g Levitic. 21. 7. & 14.

h Misna. tit. Iabimoth, c. 2. & 9. & Maimon. hal. Ishoth. cap. 1. de quibus consulas etiã Hugonem Grotium lib. 2. de Iure Belli ac Pacis cap. 5. §. 13.

i Maimonid. & Misn. locis citatis.

k Talmud. Babylon. tit. Cetuboth cap. 1.

l Misn. dict. tit. & cap. cum commentariis Obadiæ Bartenorii.

m Vide Sixtum Senensem Biblioth. Sanct. lib. 5. annot. 94.

apud ipsum Mosem Ægyptium, tum apud Talmudicos ceteros millies millies occurrit) & demum Consanguinitatem, unde Matris, Novercæ, ac Sororis Uterinæ coitus interdicitur. Etiam ratio cuilibet horum, ut traditione duntaxat minime subnitantur, pro Magistrorum more, ex Sacra Scriptura adhibetur. Illud Adæ, à Numine edocti, in Genesi [n], *Propterea deseret Vir patrem suum & matrem suam, & adhærebit* seu *conglutinabitur*, seu *adglutinabit* [o] *se* באשתו id est, *uxori*, seu *Viræ* [p] (si ita dicere licet) aut *Mulieri* [q], *atque erunt in carnem unam* (seu *in carne una*, ut habet vulgata) id est, *caro una*, veluti Legem, sub ipsa sexuum creatione, natam interpretantur; eamque non ad maritalem conjunctionem (quemadmodum totidem verba inde desumpta in Evangeliis [r]) sed ad illicitos concubitus seu Turpitudinem Revelationes interdictas ante Legem Mosaicam, attinere volunt. Glossa Jarchii ibidem; רוח הקדש אומרת כן לאסור על בני נח העריות *verbis illis usus est Spiritus Sanctus, ut Noachidis, seu universo generi humano, interdicerentur concubitus incesti*. Atque hoc ad mentem veterum [s] etiam, qui primas in juris interpretatione apud Ebræos tenuêre. Unde *Patrem suum*, pro uxore patris sui sumunt; uti & revelatio Turpitudinis patris pro uxore patris non rarò intelligitur. Novercæ sic coitum aiunt ibi vetari. Matris autem, nomine aperto. Certe Onkelos ibi habet, *propterea deseret vir* בית משכבי אבוהי ואמיה & Targum Hierosolymitanum, uti & illud Pseudouzielidis, בירת מדמכא דאבוי ואימיה Utrunque sonat; *Cubile Patris sui & Matris suæ*. Unde etiam doctissimus & ingeniosissimus ille scholasticus Alexander Halensis [t], citatis jam memoratis verbis sacris, *A prima*, inquit, *ergo origine excluditur à matrimonio pater & mater; cum lex ab origine ponatur in personis*. Sequentibus autem verbis illis ודבק *& adhærebit* seu *conglutinabitur Viræ seu Mulieri suæ*, vetari scribunt [u], non solum adulterium seu fœminæ alienæ aut alienæ uxoris coitum, sed etiam Masculi, seu pæderastiam. Pro *adhærebit* seu *conglutinabitur*, ibi habent Hellenistæ κολληθήσεται quod *adglutinabitur* sonat, quod & de ipso coitu usurpatur, ut Ebræis [x] דבק. Unde etiam D. Paulus [y], *An nescitis, qui adhæret* (id est, κολλώμενος seu *adglutinatus*) *me-*

[m] Videsis Epiphan. hæres. 33. & I. Mercerum ad
[n] Genes. 2. 24.
[o] Tertul. lib. de Anima c. 11. & 21.
[p] Nicol. Lyranus ibid.
[q] Sic Tert. lib. de Virginib. velandis cap. 5. & lib. de Anim. c. 21.
[r] D. Matth. 19. 5. D. Marc. 10. 7.
[s] Gemar. Babylon. ad tit. Sanhedrin cap. 7. f. 58 a. adde Isaac Abarbinel in Beresith fol. 29. & Maim. halach. Melakim cap. 9.
[t] Summ. part. 3. q. 27. art. 3.
[u] Babylon. ad tit. Sanhedrin c. 7. fol. 58 a. Hierosolymitani, in Gemara tit. Kidoschim c. 1. fol. 58. col. 3.
[x] Talm. Babylon. ibid.
[y] Ad Corinth. Epist. 1. c. 6. comm. 16.

tus) *meretrici*, *unum corpus efficitur*; seu *unum est corpus*, ut Græcè habetur. Adjici demum, *atque erunt in carnem unam*; ut interdiceretur utrique sexui humano carnis seu speciei diversæ coitus. Singularis nimirùm primorum parentum erat carnis unitas, utpote cum altera ex ipsa alterius carne ac ossibus formaretur. Et D. Augustinus de utroque sexu; unum, unamve carnem, dici certum esse ait [z], *vel propter conjunctionem vel propter originem fœminæ, quæ de masculi latere creata est*. Et opinio illa vetus [a] etiam apud Ebræos, parentem utcunque primum, primò unico in corpore creatum fuisse. Hac de re autem Gemara Babylonia [b], והיו לבשר אחד מי שנעשין בשר אחד יצאו בהמה וחיה שאין נעשין בשר אחד *Et erunt in carnem unam; scilicet qui fiunt caro una; unde excipiuntur jumenta ac feræ, quæ nequaquam una fiunt caro.* Nempè neque in ipsa creatione seu prima formatione bestiarum, unitas erat ejusmodi carnis sexuum earum, qualis illa viri & fœminæ; neque bestiarum caro atque humana una dicenda. Unde non alium coitum verbis illis permitti volunt ac eum, quo primaria illa atque singularis speciei humanæ unitas seu caro ūnica conservaretur. Glossa Talmudica [c] מי שנעשה לבשר אחד שזרע יוצא מהם שנעשה בשר האם והאב אחד בו *sicut in carnem unam ad prolem ex parentibus prognatam attinet. Etenim in ea, caro Patris & Matris una fit.* Atque ejusdem author alibi [d]; לבשר אחד הולד נוצר על ידי שניהם ושם נעשה בשרם אחד *Verba illa, in carnem unam, de prole per utrunque parentem formata dicuntur. Ibi scilicet fit caro eorum una.* Maimonides verò [e], והיו לבשר אחד להוציא בהמה חיה ועוף שאין הוא ודם בשר אחד *Et erunt in carnem unam; quod dicitur ad excipiendum jumentum, feram, volucrem. Quoniam animalium horum atque hominis caro una non est.* Græci interpretes, uti & ipse humani generis Redemtor in Evangeliis [f], pro *Et erunt in carnem unam*, habent *καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν*, *Et erunt duo*, aut *illi duo*, *in carnem unam*. Neque aliter paraphrasis Jonathani tributa; ויהון תרויהון לבישרא חד *Et erunt ambo* [g] *ii in carnem unam*. Atqui Codex Samaritanus, *propterea deseret vir patrem suam & matrem suam, & adhærebit uxori suæ* והיה משניהם לבשר אחד *Et erit, aut fit, ex utrisque illis in*

[z] D. Civitate Dei lib. 14. cap. 22.

[a] Apud Maimonid. More Neboch. lib. 2. cap. 30. & Leonem Dialog. de Amore lib. 3.

[b] Ad tit. Sanhedrin cap. 7. fol. 58 a.

[c] Ad locum citatum.

[d] Ad Beresith cap. 2. comm. 28.

[e] Halach. Melakim cap. 9.

[f] D. Matth. cap. 19. 5. D. Marc. cap. 10.

[g] Videsis Ludovicum de Dieu ad indicatum D. Matthæi locum.

Carnem unam, seu *Caro una*. Singulare tandem de sorore uterina, ante Legem in Levitico latam, interdictum eliciunt ex Abrahæ historia, ubi g de Sara uxore sua ab Abimelecho Geraris rege in concubinatum capta, sed intacta (quam sororem suam, ne uxoris nomen sibi fortè fraudi foret, appellari, uti anteà h in Ægypto, volebat) *sed & verè soror mea est*, inquit, *est enim filia patris mei, tametsi non sit filia matris meæ, & facta est mihi in uxorem*. Quod nonnulli de alio consanguinitatis genere, quo contigisse Saram Abrahamum volunt, intellexêre; scilicet neptem illam ei fuisse ex fratre Harane, neque aliam ab *Isca* filia Haranis in Genesi i dicta; uti disertè etiam paraphrasis ibi Uzielidi tributa. Nec minus proprie aut minùs ad linguæ sanctæ seu ipsius Abrahæ idiotismum, neptem ita dici sororem, quàm alio in loco nepotem eidem nuncupari fratrem. Nam Lotum Haranis fuisse filium manifestum est, adeoque nepotem ex fratre Abrahæ; cum interim expresse ille ad Lotum *Nos k fratres sumus*. Sed verò receptior est & ad rem, quam tractamus, accommodata sententia, apud Ebræos, Saram fuisse Tharæ filiam, adeoque Abrahæ sororem tantum non uterinam. Unde Glossa Jarchii ad verba illa Abrahæ de sororis nomine בת־אב מותרת לבן־נח שאין אבות לגוי *Filia patris* (soror, non uterina) *jure conjungebatur Noachidi, quoniam inter Gentes* (seu ex jure Naturali) *ratio consanguinitatis paternæ neutiquam habebatur*. Quin Tharæ uxoris, quæ Abrahæ mater, uti & matris Saræ, quæ eidem uxor altera, nomen habetur apud vetustum illum scriptorem Saidum Batricidem, quem & Apthiflum nuncupant, ante annos septingentos Patriarcham Alexandrinum; qui ex priscis Orientis monumentis, à rerum initiis ad sua tempora Historiam seu potius Annales plerunque Ecclesiasticos summa cum diligentia Arabicè contexuit. Abrahæ matri nomen fuisse يونا *Ionam*, eamque Tharæ uxorem primam, quâ demortuâ, nuptam ei fuisse تهوبت *Tebevitham*, è qua susceptam Saram; atque ita intelligendum esse, quod habet Scriptura Sacra de conjugum istorum cognatione. Verba ejus sunt, يا جذ ابراهيم مروجته سارهي وهي اخته ...

g Genes. 20. 12. Gemar. Babylon. ad tit. Sanhedrin c. 7. fol. 58 b. Maim. halach. Melakim cap. 9. Isaac Abarbinel in Beresith fol. 71. col. 4.
h Genes. 12. 13.
i Cap. 11. 29. & vide Glossam Salom. Iarchii, tam ad Genes. quam ad Talmudis Locum indicatum, & S. Hieronym. adversus Helvidium.
k Genes. 13. 8.

من امه لان بارخ ابو ابراهيم لما ماتت يونا ام ابراهيم
تزوج امراة اخري اسمها تهويتا فولدت منه سارة
وتزوجها ابراهيم ومن قبل ذلك كان ابراهيم يقول انها
اختي ابنة ابي وليست ابنة امي *Et cepit Abraham conjugem suam Saram, quæ Soror ei erat ex patre. Etenim, mortuâ Ionâ, Abrahæ matre, duxit in uxorem Tharas pater ejus fœminam aliam, cui nomen Tebevitha, ex quâ suscepit Saram, quæ Abrahæ nupsit. Atque inde est, quod dixit Abraham, eam fuisse sororem suam quidem; sed ex patre, non uterinam.* Mater autem Abrahæ, seu uxor Tharæ, è qua Abrahamum suscepit, in veteribus Mahumedanorum [l] monimentis *Ibicilne*, si rectè transtulerit Hermanus Dalmata, nuncupatur. Ut verò Ebræorum, de Primævis quæ diximus Incesti Concubitus Interdictis, sensus explicatior reddatur, duo inprimis sunt heic penitiùs dispicienda. Alterum illius intervalli, quod Legem Scriptam antevertit, jus Matrimoniale, quo tum fiebat Fœmina quæpiam Uxor. Alterum, Conjugum, qui eodem intervallo occurrunt, aliarumque, quarum consanguinitatis ratio heic habenda, personarum Cognationes. Et de utroque, sigillatim.

[l] *Lib. de Generatione Mahumet & Nutritura ejus.*

CAP. III.

De Jure Matrimoniali *atque* operæ Liberis dandæ, *ad quod ab ipsis rerum primordiis* obligari *volunt Ebræi* ipsum genus humanum. *Et primò de* Origine ejusdem *atque* Necessitate. *Obiter de* Essenorum abstinentia *à consortio muliebri.*

Quod ad jus attinet illius Intervalli Matrimoniale; videndum est, ad Magistrorum placita, de Origine ejus, de Necessitate, de ipso Contractu seu Obligatione Nuptiali, de Innuptarum Concubitu, de Ritibus Nuptialibus, de Polygamia, & demum de Divortio & Nomine Concubinarum. Juris Matrimonialis Originem ex illo petunt. *Creavit* [m] *itaq; Deus Hominem in imagine suâ, in imagine Dei creavit eum. Mascu-*

[m] *Genes. 1. 28. cap. 9. 1.*

Masculum & Feminam creavit eos. Et benedixit illis Deus, dixitque ad eos Deus פרו ורבו *fructificate & multiplicamini, & implete terram atque subjicite eam.* Unde à פרה quod *fructificare* est, vocabulum petunt aliqui אפריון [n] quod significat *lectum conjugalem*, ac si *fructificandi locum* appellares. Et לבנות אפריון *Extruere locum fructificandi* phrasis hodie est [o] Rabbinis frequens & solennis, ubi de Nuptiis celebrandis loquuntur. Quin & velamen, quo protegi soliti sponsi, in ipsa deductione ita [p] subinde nuncupatur. Necessitatem etiam Matrimonii, præcepto illo fructificandi seu propagationis multiplicationisque; eò usque sanciri docent, ut ita eo teneri velint Masculos omnes, ut quicunque expleto vigesimo ætatis anno (& sunt qui de minore ætate heic pronunciant) uxorem non duxerit, eum in illud committere scribant; nisi aut assiduo Legis studio incumbat, acriori libidinis stimulo immunis, aut partium, quibus viri sumus, defectu, generationi impar sit. Ubi horum neutrum in causa, uxorem ducendam. Et ad omnes pariter homines ac Noachidas universos præceptum hoc attinere volunt, tametsi illud in illustrioribus non enumerent, quâ de re plura inferiùs. Jam verò, quod ad feras, quantum ex Genesis libro dignoscitur, primævi seculi parentum Generationes attinet; ne illi non satis tempestivè aut operi satis datâ, præcepto Multiplicationis generis Humani obtemperâsse videantur, animadvertere liceat, quod habet D. Augustinus de eorum prole atque Generationis tempore loquutus. *Aut tantò serior*, inquit [r], *fuit proportione pubertas, quanto vita totius major annositas; aut quod magis video esse credibile, non hic primogeniti filii commemorati sunt, sed quos successionis ordo poscebat, ut perveniretur ad Noe, à quo rursus ad Abraham videmus perventum.* Et paulò post, *Porro autem Seth quando natus est, non quidem taciti sunt anni patris ejus. Sed jam genuerat alios. Et utrum solos Cain & Abel, affirmare quis audeat? Non enim quia soli nominati sunt propter ordines generationum, quas commemorare oportebat, ideo consequens videri debet, solos fuisse tunc generatos ex Adam. Cum enim silentio coopertis omnium nominibus ceterorum, legatur eum genuisse [s] filios & filias, quota fuerit ista proles ejus, quis præsumat asserere,*

[n] *Gem. Bab. ad tit.* Sota. *cap. 1. fol. 12 a. & Baal Aruch in* אפריון

[o] *1. Buxtorf. pater ad Ep. Hebraic. lib. 2. cp. 7. usurpatur* אפריון *pro* חופה *seu* Thalamo (*sed Templum innuitur*) *Cantic. Salom. 3. 9.*

[p] *Misna tit.* Sota *cap. 9. Talm. Bab. fol. 49. b.*

[q] *Maimonid. hal.* Ishoth *cap. 15. & Bi-desis Gemar. Bab. ad tit.* Pesachim *cap. 10. fol. 113 b.*

[r] *De Civitate Dei lib. 15. c. 15.*

[s] *Genes. 5. 4.*

struere, si culpam temeritatis evitat? Deinde quod scriptum est, Vixit [t] *autem Seth* CCV *annos, vel secundum Hebræos* CV *annos, & genuit Enos, quis possit nisi inconsideratus asseverare, hunc ejus primogenitum fuisse? Vt admirantes meritò requiramus, quomodo per tot annos immunis fuerit à connubio sine ullo proposito continentia, vel non genuerit conjugatus, quandoquidem etiam de ipso legitur; Et genuit filios & filias, & fuerunt omnes Dies Seth* DCCCCXII *anni, & mortuus est? Atque ita deinceps, quorum anni commemorantur, nec filios filiasque genuisse reticentur. Ac per hoc non apparet omninò, utrum, qui nominatur genitus, ipse fuerit primogenitus: imo verò quoniam credibile non est, Patres illos ætate tam longâ aut impubes fuisse, aut conjugibus caruisse vel fœtibus: nec illos eorum filios primos eis natos fuisse credibile est. Sed cum sacra scriptor historia ad ortum vitamque Noe, cujus tempore diluvium factum est, per successiones Generationum notatis temporibus intenderit pervenire, eas utique commemoravit, non quæ primæ suis parentibus fuerint, sed quæ in propagationis ordinem venerint.* Cujus rei exemplum subdit luculentum ex Christi, apud D. Matthæum, genealogiâ, ubi, ut servetur succedentium ordo, Abraham dicitur genuisse Isaacum, hunc Jacobum, Jacobum Judam Phares & Zaram, quorum nullus genitori primogenitus. Et de Ada exempli gratiâ, aiunt ex veterum traditione nonnulli non solùm statim à Creatione, saltem ab egressu è Paradiso, operam liberis eum dedisse, sed & Cainum cum filia gemella unica, & Abelem cum binis gemellis ex Eva suscepisse. Rabbi Josuah Ben Carchia, de primis parentibus, עלו למטה שנים וירדו שבעה קין ותאמתו והבל ושתי תואמותיו *Et Ascenderunt,* inquit [u], *in thorum bini. Descenderunt septem. Nempè Cain & gemella ejus soror, & Abel cum sororibus suis binis gemellis.* Adjectis parentibus, ita fiunt septem. Alii de hac re [x] aliter, sed mente non ita dissimili. Et de gemellis Adami & sequioris ejus sexus liberis, plura mox capite octavo, ubi de fratrum & sororum, sub initiis rerum, conjugiis agitur. Methodius verò Episcopus Patarensis haut ante tricesimum ætatis annum Cainum filium primogenitum ei natum esse, velut ex Orientalium traditionibus edoctus, scriptum reliquit. Ut ut verò se res hæc habeat,

t *Ibi com.* 6. & 7.

u *In* Beresith Rabba *parash* 22. *R.* *Bechai ad* Vaicra *fol.* 148. *col.* 3.

x *Apud Hieron. de Sancta Fide in Hebræo magistris lib.* 2. *cap.* 1. *De liberis fere Adæ, ante Sethum, susceptis, videsis* Sepher Zohar, *Cremona, ad* Beresith *fol.* 45. *col.* 177. *Maimonidem in* More Nebochim *lib.* 2. *cap.* 7. Sepher Juchasin *fol.* 8 *a. Gemar. Bab. ad tit.* Erubin *cap.* 2. *fol.* 18 *b.* Sepher Zohar *(Mantua) ad* Vaicra *fol.* 76. & 77. Pirke *R. Eliezer cap.* 21.

habeat, Ebræi eum, qui uxori superstes prolem utriusque sexus, ejusque integri (nam spado aut filia plane sterilis, prolis vicem heic non obtinet) non haberet, præcepto y neutiquam voluere satisfecisse. Eum autem, cujus filius & filia mortui relinquerent liberos utriusque sexus, ita ut nec eorum alterutro proles deesset, præcepto liberum fuisse. Aliter semper ætate non effœta, teneri, ubi in prole sexus deesset alteruter. In prole autem, filiorum filiarumque locum supplere nepotes neptesque, ut dictum est. Gentilem item, cui liberi essent utriusque sexus, non aliter, si Proselytus fieret z, ex hoc Jure teneri, ac si, postquam Judaismum fuerit amplexus, eos suscepisset. Quale tamen obtinere nolebant, ubi servus, post susceptam ejusmodi prolem, manumissus est. Scilicet uxorem aiunt ei denuo ducendam, prolemque utriusque sexus aliam suscipiendam. Rationem adjiciunt, eo, quod העבד אין לו יחוס. *servo familia*, cognatio, prosapia *non est*. Nimirum ante nolebant satisfieri præcepto, quàm liberis ingenuis ingenuus seu qui liber est genus humanum adauxerat. Nec sufficere ut sterilem quis vetulam, aut quæ viripotens non est, duceret, nisi & superinduceret fœcundam. Utrunque autem pariter sexum præcepto illo teneri negant plerunque Magistri; sed duntaxat necessitatem, quam diximus, ad Masculos attinere, adeò ut ipsi solùm præceptum violarent, quoties nempe, quantum in se esset (juxta jam dicta) matrimonio & liberis operam non darent. Verba sunt Misnæ a האיש מצווה על פריה ורביה אבל לא האשה *Vir præcepto fructificandi & multiplicandi tenetur. Non item Fœmina.* Ibi tamen adjicitur sententia Rabbi Jochanan Ben Baruka, utrunque pariter teneri ex eo, quod habet scriptura. *Et benedixit eos Deus & dixit eis* (utrique sexui,) *fructificate & multiplicamini.* Et in utraque Gemara, tàm Hierosolymitanâ b, quàm Babyloniâ c, occurrunt qui recipiendam esse ejus sententiam volunt, uti & alii qui rejiciendam; quos sequuntur Moses Maimonides d, Obadias Bartenorius e, Salomon Jarchius f, alii non pauci. Etiam argumentum sumunt ex eo, quod sequitur in Genesi, *Implete terram & subjicite eam.* Quasi præceptum de Terra subjicienda seu Imperio ad Masculos tantummodò, non ad fœminas spectaret, adeoque neque id, quod eâdem verborum serie præce-

y *Gem. Bab. ad tit.* Iabimoth. *cap.* 6. *fol.* 61. & 62. *Hierosolym. eod. tit. fol.* 7. *col.* 3. §. 6. *Maimon. loco cit. Moses Mikotzi præcept. affirmativ.* 49.

z *Ibidem & Rabbi Iochanan in Gem. Bab. tit.* Becoroth *cap.* 8. *fol.* 47. *a.*

a *Tit.* Iabimoth *cap.* 6.

b *Eod. tit. fol.* 7. *hal.* 6. *col.* 4.

c *Eod. tit. fol.* 65 *b.*

d *Hal.* Ishoth *cap.* 15.

e *Ad tit.* Iabimoth *cap.* 6. §.

f *Ibid. & Ad Genes.* 1, 28.

præcedit, eas ibi æque obligaret. Unde etiam, ubi deeſſe obſervatur g ad vocabulum וכבשה, quod vertitur *& ſubjicere eam*, literam *vau* ſeu pluralis numeri notam (quæ tamen in bibliis, quibus puncta adſunt, per Kibbuts ſuppletur) adeoque ſi punctum negligatur, *& ille ſubjiciat eam* ſingulariter ibi poſſe ſubſtitui, adjicitur eo denotari tam ſequiorem ſexum maſculo ſubjiciendum, quam propagationis & multiplicationis præceptum ad maſculum tantum, qua ſcilicet præceptum, ſpectare. Gloſſa Jarchii, חסר ו"יו ללמדך שהזכר כובש את הנקבה שלא תהא יצאנית ועוד ללמדך שהאיש שדרכו לכבוש מצווה על פריה ורביה ולא האשה *Deficit ibi Vau, tum ut inde diſcas, Maſculo ſubjiciendam eſſe fœminam, ne extra limites ſuos vagetur; tum ut ibidem diſcas, viro, cui proprium eſt ſubjiciendi munus, imponi propagationis ac multiplicationis præceptum, non Fœminæ.* Perinde ac ſi viro dictum fuiſſet, adſtante fœmina, Acceptâ tibi fœminâ, jubeo ut fructificetis & multiplicemini & impleatis terram & ſubjicias tu eam. Ita ut verba pluralia ideo adhiberentur, quoniam ſine fœmina propagatio ſeu multiplicatio fieri nequiret, non quoniam ad utrunque ſexum præceptum pariter, quà præceptum, attineret. Ideoque virum, qui, quantum in ſe eſſet, non ei obtemperaret, reum eſſe, non item fœminam, cui ita integrum per legem aiunt ſive cælibem ſive nuptam vitam tranſigere. Tametſi vero quis præcepto huic ſuſcipiendo prolem, modo quo dictum eſt, utriusque ſexus ſatisfecerit, ex adjectis tamen Magiſtrorum monitis, ab humani generis ejusmodi propagatione ac multiplicatione neque ſic abſtinendum. Maimonides [h], ex mente veterum; אף על פי שקיים אדם מצות פריה ורביה הרי הוא מצוה מדברי סופרים שלא יבטל מלפרות ולרבות כל זמן שיש בו כח שכל המוסיף נפש אחד בישראל כאילו בנה עולם וכן מצוה חכמים הוא שלא ישב אדם בלא אשה שלא יבא לידי הרהור ולא תשב אשה בלא איש שלא תחשד וחובה על כל איש לקנאות לאשתו *Quanquam perimpleverit quis præceptum de multiplicatione humani generis, habetur nihilominus præſcriptum ex ſcitis ſcribarum, ut nemo ceſſet à multiplicatione Humani generis ullo tempore, modo ei ſuppetat facultas. Nempe quicunque adjecerit animam unicam Iſraeli, quaſi Mundum ædificat. Quin etiam in ſcitis eſt ſa-*

g *Gem.* ſ. *cap.* 228.

h *Halach. Iſhoth c.* 15.

est sapientum, ut nec Vir Domicilium habeat sine uxore, ne libidinis stimulo urgeatur, neque uxor sine marito, ne suspecta reddatur & procorum importunitati obnoxia. Hinc est etiam quod toties inculcatur hyperbole illa apud Magistros i, כל אדם שאין לו אשה אינו אדם שנאמר זכר ונקבה בראם ויקרא את שמם אדם quemlibet hominem, cui non est uxor, minimè esse hominem, cum etiam in scriptum dicatur, Masculum & fœminam creavit eos & vocavit nomen eorum Adam, seu Hominem. Item k, כל מי שאין עוסק בפריה ורביה כאילו שופך דמים *Quicunque negligit præceptum de Multiplicatione Humani generis, habendum esse veluti Homicidam*. Id genus occurrunt plurima etiam ad sensum Varronis l in Lege Mœnia; *si quis patriam, Majorem parentem, extingvit, in eo culpa est; quod facit pro sua parte is qui se eunuchat aut aliqua liberos producit*. Ubi *Liberos producere* (quod prolem gignere vulgo sonaret, ut Lucilio m, *intuere*) pro *liberorum procreationem differre* seu *impedire*, usurpari, neque ex glossemate, cum Ausonio Popma, irrepsisse, vult Christophoris Colerus n. Ejusmodi fere alia habes de Nuptiarum necessitate, apud Hieroclem & Musonium o philosophos. Ut τὰς τῆς ἀγαμίου, καὶ ὀψιγαμίου δίκας id est *multas sive ob cælibatum sive ob dilatas nuptias impositas* Athenis, ac Lacedæmone, qualia fuere etiam Uxoria q Romæ, alia item ex Lege Julia & Papia r, prætermittamus. Et eleganter Plato, cuilibet, inquit, Χρὴ τῆς ἀειγενοῦς φύσεως ἀντέχεσθαι τῷ παῖδας παίδων καταλείποντα ἀεὶ τῷ Θεῷ ὑπηρέτας ἀνθ' αὑτοῦ παραδιδόναι *oportet perpetuam Naturam sustinere, Liberos nepotesque relinquendo, ut Numini ministros, sui vice, suppleat*. Sed exorti etiam sunt, quemadmodum fieri amat, ex Judæorum gente, qui adeo receptis majorum sententiis heic volebant adversari, ut non modo Nuptiis sed omnimodo fœminarum consortio sibi interdicerent. Essenos dico, seu tertium illud præter Pharisæos ac Sadducæos philosophorum ad Judæos genus, cui γάμου μὲν ὑπεροψία *Conjugii plane fastidium* erat, quod de eis ait Flavius Josephus s, atque ex eo Porphyrius t, è quo Eusebius u. Quod tamen de altero tantum eorum τάγματι *collegio* seu *secta* dicitur, sed majori. Nam & eorum secta memoratur altera, quæ receptiori majorum sententiæ satis

i Rabbi Eliazer in Gem. Bab. ad tit. Iabimoth c. 6. fol. 63a.
k Idem ibid. & Bereschith Rabba parash. 34. Salom. Iarchi. ad Gen. 9. 1.
l Apud Nonium in Eunuchare.
m Satyrarum lib. 26.
n Parerg. c. 34.
o Stobæi serm. 65.
p Pollux. lib. 3. c. περὶ ἀγάμων. ad. de Platonem de Legibus lib. 4. & 6.
q Festus Verb. uxorium, atq; ibi. Ios. Scaliger.
r C. tit. de infirmandis pœnis cælibatus L. unic. adde Lipsium ad Taciti. Annal. 3. de Lege Papia.
s De excidio urbis lib. 2. c. 12. & Archæolog. l. 18. c. 2.
t De Abstinentia Animalium. lib. 4.
u De Præparatione Evangelica l. 9.

ſatis erat de conjugio conſona, uti videre eſt apud Joſephum. De priori autem illa Plinius x, *Ab Occidentali Palæſtinæ littore Eſſeni, quos fugitant uſquequaque nocentes. Gens ſola & in toto orbe præter cæteras mira, ſine ulla fœmina, omni Venere abdicatâ, ſine pecunia, ſocia palmarum. In diem ex æquo convenarum turba renaſcitur, longe frequentantibus, quos vita feſſos ad mores eorum fortunæ fluctus agitat. Ita per ſeculorum millia (incredibile dictu) gens æterna eſt, in qua nemo naſcitur. Tam fœcunda illis aliorum vitæ pœnitentia eſt.* Et Solinus y, *Eſſeni præditi memorabili diſciplina receſſerunt à ritu gentium univerſarum, majeſtatis, ut reor, providentia ad hunc morem deſtinati. Nulla ibi fœmina. Venere ſe penitus abdicarunt. Pecuniam neſciunt, palmis victitant. Nemo ibi naſcitur, nec tamen deficit hominum multitudo, locus ipſe addictus pudicitiæ eſt; ad quem plurimi licet undique gentium properent, nullus admittitur niſi quem caſtitatis fides & innocentiæ meritum proſequatur.* Et mox; *Per immenſum ſpatium ſeculorum (incredibile dictu) æterna gens eſt, ceſſantibus puerperiis.* Hujusce autem rei ratio habetur apud Joſephum ejusque exſcriptores. Hoc nempe faciebant, ſeu abſtinebant nuptiis, *τάς τε τῶν γυναικῶν ἀσελγείας φυλασσόμενοι καὶ μηδεμίαν τηρεῖν πεπεισμένοι τὴν πρὸς ἕνα πίστιν quia*, ut rectè vertit Ruffinus vetus interpres, *Cavendam putabant intemperantiam fœminarum, nullam earam uni viro fidem ſervare credentes.* Poſteriora verba de fœminarum fide apud Porphyrium deſunt, uti etiam Euſebium. Uterque vero habet priora de earum intemperantia, quæ Euſebii interpres, *quia mulierum mores cavendos putabant*, vertit & vetuſtior Porphyrii, vir doctus, Joannes Bernardus Felicianus, ante octoginta amplius annos Venetiis typis editus, *ut mulierum petulantias evitarent.* Quorum utrumque Græci ſermonis mentem ſatis aperiunt. Libentius hoc ideo monuimus, quoniam nuperus Porphyrii è Gallia interpres, neſcio unde edoctus, ne quid gravius dicam, verba illa ex Joſepho autori ſuo exſcripta *τάς τε τῶν γυναικῶν ἀσελγείας φυλαττόμενοι*, vertit, *quocirca ut alienarum fœminarum libidines coerceant, excubias agunt*; cum

x Hiſt. 5. cap. 17.

y Polyhiſt. c. 38.

planiſſime nihil aliud verbis eis innuatur, quam ut ratio Eſſenorum abſtinentiæ nuptiarum reddatur, & manifeſto ſit vertendum, *quoniam petulantes fœminarum mores cavebant*, aut earũ intemperantiam, ut Veteres etiam interpretes oſtendunt. Sed rarum non eſt nupero illi, ab autoris mente nimium aberrare. Exceptionem, quam heic habent Magiſtri de ſuis, qui ſacræ legis ſtudio asſiduo incumberent, in Uxore Ebraica, ſeu liberis de eorum Nuptiis ſive Jure Matrimoniali eorum ſimpliciter civili exhibemus.

Cap. IV.

Conſenſu, *ſed* non ſine Concubitu, *ex Iure Noachidarum ſeu* Naturali, *ante legem Moſaicam, fieri matrimonium. De* Innuptarum *tunc* Concubitu. *Quid de eo, ex lege Moſaica novatum velint. Et de Magiſtrorum in lege τῆς* זונה & קדשה, *quod* ſcortum *ſeu* meretrix *vulgo vertitur, receptâ, quantum ad hanc rem, interpretatione, & de* meretricis mercede *non offerenda*.

VT Contractus matrimonialis ſeu obligatio illa Nuptiarum mutua, qua fieret fœmina quæpiam uxor, ſatis ante Legem Moſaicam ſeu ſine ea iniretur, præter mutuum, in vitæ lectiq; ſocietatem, Conſenſum & in thalamum, ubi rerum poſtulabat circumſtantia, deductionem, etiam Concubitum neceſſarium aiunt fuiſſe. Conſenſus autem non ſolum ex ipſorum conjugum, eorumve nomine parentum aut propinquorum verbis, ſed etiam per proxenetam ſeu internuncium habebatur, ut videre eſt in Nuptiis Iſaaci & Rebeccæ, & Jocobi atq; utriusque Labanis filiæ. De contractu illo intervalli quod jam tractamus matrimoniali, ad hunc modum Moſes Maimonides z; קודם מתן תורה היה אדם פגע אשה בשוק אם רצה הוא והיא לישא אותה מכניסה לתוך ביתו ובועלה בינו לבין עצמו ותהיה לו לאשה *Ante Legem datam* (Moſaicam) *ſi Fœmina in publico occurriſſet vir, & tam hæc quam ille in matrimonium conſenſiſſet, eam is domum deducebat, & remotis arbitris* [בועלה] id eſt, *cum ea concumbebat, atq; ita ei fiebat ea uxor* ſeu *fœmina ejus fiebat*. Etenim verbũ בעל quod συνοικεῖν, *maritum eſſe*, ſeu *connubio jungi*, plerunq; in veteri Teſtamẽto vertitur, pro *concumbere* à Magiſtris frequentiſſime ſumitur, id eſt, de conjunctione corporum ſeu mutuis conjugum amplexibꝰ & com-

z *Halach* Iſhoth *cap.* 1. *& vide in Gemara Hieroſolymit. ad tit.* Kidoſchim *cap* 1. *fol.* 58. *col.* 2. *verba Rabbi Iona nomine R. Samuelis.*

& commistione signantius dici intelligitur, non aliter fere ac apud Latinos *Nubere* & *Nuptiæ*, quæ, licet de Matrimonio seu ipsis ejusdem solennibus plerunque usurpentur, ipsum tamen duntaxat concubitum seu naturalem corporum conjunctionem non rarò indicant; quemadmodum apud Plautum [a], ubi *viduam in lecto cubare* & *Nubere*, de Meretrice à Lena dicta, invicem opponuntur. Silenium de Gymnasio meretrice;

At satius fuerat eam viro dare nuptam potius. LENA *etiam.*
Hæc quidem ecastor cotidie viro nubit; nupsitque hodie.
Nubet mox noctu. Nunquam ego hanc viduam cubare sivi,
Nam si hæc non nubat, lugubri mihi fame familia pereat.

Quo etiam sensu *nuptias columbarum* legimus apud Martialem [b].

Amplexa collum, basioque tam longo
Blandita, quam sunt Nuptiæ columbarum,
Rogare cœpit Phyllis amphoram vini.

Alia sunt ejusmodi non pauca. Et rectè Lipsius; *Nubendi verbum,* inquit [c], *antiquitus inter ea fuit, quæ custos ille hortorum libentius quàm virgines Vestæ usurparent. Inde Festo Nupta verba, obscœna; & Petronio Nuptias facere τὸ συνουσιάζειν.* Quin *maritare* quod uxorem ducere plerunque significat, interdum ipsum coitum solùm denotat. Varro de canibus loquens, *de fatura,* inquit, *principium admittendi faciunt Veris principio. Tunc enim dicuntur catulire,* id est, *ostendere se velle maritari.* Neque aliunde est, quod maritæ arbores apud Plinium [e] & Columellam [f] nominantur eæ, quas vites & flexiles ejusmodi alii sinuosi frutices complectuntur. Ab ipsis conjugum amplexibus locutionem transferri dubitandum non est. Firmare autem hanc de concubitûs, in matrimonio contrahendo, necessitate sententiam volunt ex illo Numinis, de Sara Abrahæ uxore, ad Abimelechum Geraris Regem. *Venit* [g] *Deus ad Abimelechum in somnio noctis & dixit ad eum, ecce tu morieris propter mulierem,* אשר לקחת והיא בעולת בעל *quam accepisti. Nam concubuit cum ea maritus.* Id est, juxta Magistrorum sententiam, ita consummatæ erant nuptiæ atque adeo ex coitu, quo contractus nuptialis, præeunte consensu

a *In Cistellaria act. 1.*
b *Lib 12. epig. 66.*
c *Antiq. Lection. lib. 2. c. 9. cui addes quæ de hac re habet Albericus Gentilis de Nuptiis l. 2. c. 9 & Fernandius de Cordoba in Didascalia multiplici ca. 39. & Videsis & Tertullianum ad uxorem l. 1. c. 5. & adversus Hermogenem c. 1.*
d *De re Rustica l. 2. c. 9.*
e *Hist. Nat. lib. 14. cap. 1.*
f *De re Rustica lib. 11. c. 2.*
g *Genes. 20. 3.*

perficitur h, legitima erat uxor Abrahæ Sara, seu ita ei inde planè acquirebatur, ut, qui cum ea postmodum rem haberet, is morte, ut adulter, esset plectendus; non item, si ante mariti coitum, sine quo uxorem fieri seu nuptialem obligationem satis contrahi tunc temporis nolunt. Unde etiam Glossa Talmudica i, לא כתיב והיא אשת איש אלמא הנך מת משום בעילתו של בעל ולא מפני קידושין וחופה *Non scriptum est,* Nam Uxor viri est, *seu* viri alterius fœmina; *sed verba illa*, ecce morieris *pronunciantur, eo quòd maritus concubuerat cum ea, & non ratione sponsaliorum aut deductionis in thalamum.* Ita Matrimonium illius seculi Magistris aliud non est atque corporalis viri & fœminæ, præeunte in vitæ communionem & lecti societatem consensu, conjunctio. Quod inchoarat utriusque consensus, id perfici intelligunt ex sequenti, qui è consensu illo penderet, concubitu, atque exinde compleri matrimonium, (contra ac Jurisconsulti k Romani atque Christiani) velut ex traditione, præeunte donationis causâ, dominium. Scilicet eam, quâcum hujusmodi contractus ac concubitus haberetur, fieri אשת איש, id est, *αἰδοίη ἀνδρὸς* seu *Viri fœminam*, ac tam maritale inde dominium nasci quàm possessionem. Quid de certis legum conditoribus, quos Ægyptiorum quidam olim sequebantur, legimus, quibus (ut in l Zenonis constitutione habetur) placuit, sine corporum conjunctione nuptias non videri esse contractas; fortè ex Ebræorum, quibus assueverant, scitis de Gentium seu Noachidarum Jure, edoctis. Ebræis autem ipsis, ex Jure suo sacro & civili, consensus solus citra omnem controversiam sufficiebat, ut in libris de Nuptiis eorum ostendimus. Unde & deprehenditur manifesta doctorum aliquot hallucinatio, qui Ægyptiorum nomine in memorata constitutione innui putant Judæos. Nam horum conjugia sine concubitu ex consensu firma semper habita; nec fratrum mortuorum conjuges, nisi ex singulari Jure, ubi sine liberis demorerentur, sibi copulari, quod ibidem etiam memoratur, ipsi fas censebant. Quemadmodum autem ubi sine causa donationis, venditionis aut alicujus aliûs ejusmodi tituli, traditio à domino fit, veluti depositi, commodati, locati, non dominium, sed possessio tamen legitima transfertur; ita fœmina, cui potestas erat sui ac dominium, id est, quæ contractûs matrimonialis

h *Videsis, ad hanc rem, etiam Genes. cap. 39. 23.*

i *Ad tit.* Sanhedrin *c. 7. fol. 57 b. & tantundem fol. 56 a.*

k *Vlpianus l. 30. ff. tit. de Regul. juris.*

l *L. 8. C. de Incest. & inutilibus Nuptiis.*

ſtrere, ſi culpam temeritatis evitat? Deinde quod ſcriptum eſt, Vixit[t] *autem Seth* CCV *annos, vel ſecundum Hebræos* CV *annos, & genuit Enos, quis poſſit niſi inconſideratus aſſeverare, hunc ejus primogenitum fuiſſe? Vt admirantes meritò requiramus, quomodo per tot annos immunis fuerit à connubio ſine ullo propoſito continentiæ, vel non genuerit conjugatus, quandoquidem etiam de ipſo legitur; Et genuit filios & filias, & fuerunt omnes Dies Seth* DCCCCXII *anni, & mortuus eſt? Atque ita deinceps, quorum anni commemorantur, nec filios filiaſque genuiſſe reticentur. Ac per hoc non apparet omninò, utrum, qui nominatur genitus, ipſe fuerit primogenitus: imo verò quoniam credibile non eſt, Patres illos ætate tam longâ aut impubes fuiſſe, aut conjugibus caruiſſe vel fœtibus: nec illos eorum filios primos eis natos fuiſſe credibile eſt. Sed cum ſacra ſcriptor hiſtoria ad ortum vitamque Noe, cujus tempore diluvium factum eſt, per ſucceſſiones Generationum notatis temporibus intenderit pervenire, eas utique commemoravit, non quæ primæ ſuis parentibus fuerint, ſed quæ in propagationis ordinem venerint.* Cujus rei exemplum ſubdit luculentum ex Chriſti, apud D. Matthæum, genealogiâ, ubi, ut ſervetur ſuccedentium ordo, Abraham dicitur genuiſſe Iſaacum, hunc Jacobum, Jacobum Judam Phares & Zaram, quorum nullus genitori primogenitus. Et de Ada, exempli gratiâ, aiunt ex veterum traditione nonnulli non ſolùm ſtatim à Creatione, ſaltem ab egreſſu è Paradiſo, operam liberis eum dediſſe, ſed & Cainum cum filia gemella unica, & Abelem cum binis gemellis ex. Eva ſuſcepiſſe. Rabbi Joſuah Ben Carchia, de primis parentibus, ועלו למטה שנים וירדו שבעה קין ותואמתו והבל ושתי תואמותיו *Et Aſcenderunt,* inquit[u], *in thorum bini. Deſcenderunt ſeptem. Nempè* Cain *& gemella ejus ſoror, & Abel cum ſororibus ſuis binis gemellis.* Adjectis parentibus, ita fiunt ſeptem. Alii de hac re[x] aliter, ſed mente non ita diſſimili. Et de gemellis Adami & ſequioris ejus ſexus liberis, plura mox capite octavo, ubi de fratrum & ſororum, ſub initiis rerum, conjugiis agitur. Methodius verò Epiſcopus Patarenſis haut ante triceſimum ætatis annum Cainum filium primogenitum ei natum eſſe, velut ex Orientalium traditionibus edoctus, ſcriptum reliquit. Ut ut verò ſe res hæc habeat,

[t] *Ibi com. 6. & 7.*

[u] *In* Bereſith Rabba *paraſh 22.* R. *Bechai ad* Vaicra *fol. 148. col. 3.*

[x] *Apud Hieron. de Sancta Fide in Hebræo magiſtris lib. 2. cap. 1. De liberis vero Adæ, ante Sethum, ſuſceptis, videſis* Sepher Zohar, *Cremonæ, ad* Bereſith *fol. 45, col. 177. Maimonidem in* More Nebochim *lib. 2. cap. 7.* Sepher Juchaſin *fol. 8 a. Gemar. Bab. ad tit.* Erubin *cap. 2. fol. 18 b.* Sepher Zohar *(Mantuæ) ad* Vaicra *fol. 76. & 77.* Pirke *R. Eliezer cap. 22.*

Lege habetur, Non sit קדשה *seu meretrix sive qua pro libitu corporis sui copiam faciat, ex filiabus Israel; unde fit, ut, si quis ut stuprator fœminam compresserit, ubi non intercesserint sponsalia, verberandus sit ex lege, ideo quod cum innupta, qualem diximus, coiverit.* Meretrices autem in publico ita quæstum, ante Legem, non contra fas fecisse, eliciunt ſ etiam ex historiola illa Sacra de Juda & Thamar; *quæ* t, *depositis viduitatis vestibus, assumpsit theristrum, & mutato habitu sedit in bivio itineris, quod ducit Thamnam &c. quam cum vidisset Judas, suspicatus est esse* זונה seu *meretricem, operuerat enim vultum suum. Et declinans ad eam in via dixit, age dimitte me, ut coeam tecum; nesciebat enim illam nurum suam esse. Et illa respondit, quid dabis mihi ut fruaris concubitu meo? Ego,* inquit ille, *mittam hædum tibi de gregibus.* Et arrabone dato, ex pacto coeunt. De Pœna autem capitali, quam postea inflicturus erat Judas Thamari, eo quod ex intumescente utero eam coitu aliunde pollutam fuisse suspicaretur, dicetur infra. Neque sententiæ huic de innuptarum coitu ante Legem Mosaicam, Pœnam illam adversari omninò volunt; quod fusiùs etiam ostendetur, ubi de Pœnis hujus, quod tractamus, intervalli inferiùs agitur. Atque ibi plura de Thamaris, quà præ manibus est, exemplo. Uti etiam de Dina Jacobi filia à Sichemo ante legem u datam violata. Scio *vocem* קדשה in citata ex Deuteronomio lege, plerunque Magistris sumi pro מפקרת לזנות seu *meretrice quæ in stuprum se publicè prostituit, prostibulo*, sive *scorto publico*, uti etiam accipitur in historia x illa Thamaris. Eodem tamen vocabulo non modò scorta publica ex lege interdici, ad eorum sententiam, est manifestum, verum etiam amicas qualescunque, quæ sine Juris matrimonialis interventu amasiis, uti ex Maimonide palam est, pro libitu se permiserint. Unde Hellenistis pro קדשה & קדש *Meretrice* & *scortatore*, substituuntur πόρνη & πορνεύων, vocabula, quibus tam ea, quæ quocunque stupro compressa est y & stuprator, quàm prostibula comprehenduntur. Pro eisdem habet R. Saadias Gaon, in versione Arabica, [illegible] & [illegible] non dissimili sensu; uti & codex Erpenianus زانية & زاني à زنى quod idem est cum Ebræorum זנה *scortari* & *stuprare* significante, unde זונה fit, quæ fœminam sine

ſ Magid Misna ad citatū Maimonidis locum.

t Genes. 38. 14.

u Genes. c. 34.

x Genes. 38. 21. & 22.

y Vide Hellenist. Gen. 38. 15. 21. & 22. & Deuter. 23. 17. & 19.

ſine nuptiis qualitercunque ſponte compreſſam denotat. Senſu dico vulgari. Nam ſingularis eſt & diſpar ſatis ejuſdem vocabuli ſignificatio, ut mox dicemus. Interdicti verò illius Sacri, z More Nebochim. *lib.* 3. *cap.* 49.
Non ſit meretrix &c. ratio etiam adfertur à Maimonide [z]. Tum ad evitanda, inquit, contentionum & ſimultatum mala, quæ ex ejuſmodi libidine matrimonio non cohibita oriri ſolent, tum להביא התועלת הכוללת והיא ידיעת היחסים נאסרה הקדשה והקדש ולא נמצא צד היתר למשגל רק ביחד אשה ולישא אותה במפורסם *ut bono illo fruamur, Diſtinctionis ac certæ notitiæ Familiarum, interdicitur* קדשה *ſcortum &* קדש *ſcortator, nec ullus concubitus permiſſus eſt, præter illum, qui cum propriâ eſt uxore, eâque publicè in matrimonium ductâ.* Sed interdictum illud aliter multò ac alii, explicat paraphraſtes Chaldæus Onkelos לא תהי אתתא מבנת ישראל לגבר עבד ולא יסב גבר מבני ישראל אתתא אמא *Non erit fœmina ſeu uxor de filiabus Iſrael, viro ſervo, neque jungat ſibi vir de filiis Iſrael fœminam ſeu uxorem, quæ ancilla eſt.* Paraphraſtem autem ita intelligunt, ac ſi ideo de ſervo & ancilla ſic loquutus fuerit, quoniam ex Jure Ebræorum civili de ſervis è Gentilibus (nam de eis tantum verba ſunt) אין קידושין תופשין בהם *juxta* a Gloſſ. Targ. chii ad Deut. 23.18.
matrimonialis; ut ex vetere etiam Jure Romano, *rite capaces illi non ſunt.* Ne igitur ex contubernio tantum בעילת זנות *ſtuprum* ſeu *ſcortatio ſequeretur*, id quod in Ebræo diſertius Iſraelitis interdicitur, verba de ſervo & ancilla paraphraſten volunt ibi feciſſe. Sed exceptiones habent in Jure ſuo civili heic Ebræorum aliquot, de quibus plura inferiùs capite duodecimo. Etſi verò ex innuptæ coitu liberi, non minùs atque ex nuptæ, ſuſcipi poterant, nihilominùs, ne aut communio in ſpeciei propagationem vitæ deeſſet, aut non ita certa haberetur notitia, quonam ex parente prognata eſſet proles, ſi nuptæ abfuiſſent, ideo neutiquam ſatisfactum fuiſſe præcepto jam dicto de generis humani multiplicatione volunt, niſi etiam uxor, ſaltem unica, quæ eſſet fœcunda, ut ſupra oſtenſum eſt, duceretur. Quod verò ad vocabulum זונה in jam dictis attinet, quo *ſcortum, meretrix* & ejuſmodi alia denotari plerunque, nec malè admittitur; ejuſdem interpretatio & ſenſus apud Magiſtros interdum mul-

tum diversus est, maximè in legibus sanctis, ubi vocabulum illud expressim occurrit. Quomodo sumendum sit in lege de meretrice, scorto, seu זונה sacerdoti non ducenda, alibi b fusè è Magistris explicavimus. Et in lege itidem illa de τῆς אתנן seu *meretricis* mercede; *Non inferes* אתנן זונה *scorti* seu prostibuli aut πόρνης (ut Hellenistæ) *mercedem, aut pretium canis in domum Domini &c.* quod de oblationibus intelligunt; scortum seu זונה non sumitur pro quacunque sine nuptiis vitiata, sed pro ea duntaxat, quæ, cum aut ratione priorum nuptiarum, veluti alterius uxor, aut ratione sanguinis aut affinitatis, aut demum alicujus sacri interdicti, nuptiæ ejus essent cum eo, quocum concubuerit, illicitæ, mercedem ab eo seu donum, coitûs nomine, acceperat; aliis aliquot, ex parili legis interpretatione, mercedis speciebus etiam adjectis. Maimonides c ad veterum d mentem אחד שפחה גויה או שפחה או ישראלית שהיא ערוה עליו או מחייבי לאוין אבל הפנויה אפילו היה כהן אתננה מותר וכן אשתו נדה אתננה מותר אע"פ שהיא ערוה נשא אחת מחייבי לאוין כל שיתן לה מחמת בעילה הרי זה אסור והזכור אתננו אסור כתנרה האשה אתנן לבועל הרי זה מותר מסוכם אתנן האומר לחבירו הא לך דבר זה ותלין שפחתך אצל עבדי עברי הרי זה אתנן והוא שאין לו אשה ובנים אבל אם של(ו) אשה ובנים הרי זו מותר כשפחה כנענית כמו שיתבאר *Eadem heic est ratio* τῆς זונה *seu scorti, sive ea fuerit pagana, sive ancilla, sive Israelitis, quacum matrimonium sive nomine incestûs reguliter prohibeatur, sive alio interdicto sacro. Ita tamen ut si innupta fuerit* (nec hisce interdictis vetita) *tametsi is, qui cum ea rem habuerit, sacerdos fuerit; merces ejus rite offerri possit, uti etiam ubi cum uxore mensibus laborante quis concubuerit, quanquam inter incestuosos coitus etiam hic prohibeatur. Etiam si quis in uxorem duxerit fœminam, quæ interdicto quocunque sacro vetita est, nec tamen aut sanguinis aut affinitatis ratione, id quod ei nomine mercedis coitûs causa dederit, rite offerri nequit. Neque alia est ratio mercedis, quæ datur ob coitum masculum. At verò si dederit fœmina mercedem viro, hoc nomine nil obstat, quin rite ea possit offerri. Cæterum si quis alteri dixerit, tibi hoc do, ut conjungatur ancilla tua servo meo Ebræo, hoc quidem mercedis nomine heic venit; si nempe non fuerint servo illi uxor & liberi.*

At

b *Lib. 2. de success. in Pontificatum c. 2.*

c *Halath* Isuri Mizbach *cap. 4.*

d *Talm. Babyl.* Themura *cap. 6. fol. 29 & vide Mosem Coczensem præcept. Negativ. 316.*

At si essent ei liberi & uxor, non offerri poterit. Ancilla heic pro Cananaea (seu non origine Ebraea) *intelligitur; uti & alibi explicatum est.* Ita Maimonides; cui etiam, uti & Talmudicis ceteris, pretium Canis est id, quod in permutatione pro cane datur, non quod ἐν ὀχείαις κυνὸς *seu pro canis admissura*, ut apud Josephum [e] habetur. De ancilla heic Cananaea seu Gentili servo Ebraeo conjuncta, fusius infra [f] ex eodem autore librisque aliis Talmudicis; ubi satis liquebit, quare distinctio illa habeatur heic de servo, cui antea uxor & liberi, & eo cui non essent. Etenim ancillae copulationem ex lege censebant huic illicitam, non item illi. Nec cum innupta, qualem diximus, matrimonium illicitum. Ideo nomine זונה seu scorti heic non veniebat. Quae satis consona sunt eis, quae de אשה זונה interpretatione habentur, ubi de conjugio sacerdotum loquuntur. Quod verò de innuptarum coitu etiam apud Israelitas heic dicitur, maximè de prostibulis est intelligendum seu amicis sine nuptiis amasiis suis pro eorum libitu se permittentibus. Nam de virgine, quae sive ex illecebris sponte, sive vi semel compressa fuerit, leges habent singulares, de quibus in Uxore Ebraica agimus.

[e] Orig. Iudaic. lib. 4. c. 8

[f] Infra, cap. 10 & lib. 6. cap. 7.

CAP. VI.

De Ritibus Nuptialibus, *qui, velut ex jure seu moribus ante Legem Mosaicam in usu, eliciuntur è sacra historia.*

DE Ritibus ac solennibus, intervalli Juris Naturalis seu quod Mosaicam antevertit Legem, Nuptialibus, pauca leguntur. Veluti de Mora sponsae apud parentes, de Flamei seu theristri usu, de convivio Nuptiali. Quod ad moram sponsae attinet; ad illud fratris & matris Rebeccae Abrahae servo nuptias Isaaci & Rebeccae procuranti, *Maneat* [g] *puella nobiscum* (ימים או עשור) *dies, saltem decem, & postea ibit*, notat Salomō Jarchius per dies Annum intelligi integrum, per Decem, menses decem. Scilicet postulasse eos (ac si mos sic inolevisset) annum integrum, quo maneret apud parentes Rebecca, aut saltem decem menses, ne à more usitatiori longius recederet, ut per id tempus sibi nuptialia aptaret commodius ornamēta. Onkelos ibi,

[g] Genes. 24.

maneat nobiscum ימים או עשרה חדשים בעידן או עסרא ירחין *per tempus aliquod, saltem decem menses.* Et paraphrasis Uzielidis dicta, יומי שתא חדא או עשר ירחין *per dies anni unius, aut per decem saltem menses.* Judæi item Mauritanienses شهور او عشرة *annum aut decem menses.* Cum tamen Græci interpretes ἡμέρας ὡσεὶ δέκα *circa decem dies*, & vulgatæ autor *saltem decem dies* ibi substituat. Cæterum alibi etiam in lege de ædibus urbanis venditori redimendis ימים תהיה גאלתו [h] quod sonat, si verbum verbo reddas, *Dies erunt redemptio ejus*, sumitur pro eo quod est, *annus erit redemptio ejus*, atque ita expressè vertitur Judæis Mauritaniensibus سنة تكون فكه quod id ipsum denotat. Et Glossa Jarchii ibi ימי שנה שלמה קרויים ימים *Dies anni integri vocari solent dies absolutè.* Quemadmodum autem apud Romanos Flamei erat [i] usus, quo se obtegebant novæ nuptæ, ita etiam volunt aliqui in primo Isaaci & Rebeccæ occursu, therisfri seu pallii, velut solennis sponsæ ornamenti, usum fuisse, atque inde Flameum habuisse ortum. Historia sacra[k]; *Rebecca* (jam per internuntium desponsata) *levavit oculos suos & viso Isaac, lapsa est de camelo, & dixit ad servum, quis est vir ille, qui ambulat in campo in occursum nostrum? respondit servus, ipse est Dominus meus* (scilicet Isaac,) *tulit igitur* הצעיף quod θέριστρον vertunt Hellenistæ, & vulgatæ autor, *pallium, & operuit se. Et narravit servus ipsi Isaac omne quod gesserat. Introduxitque eam Isaac in tabernaculum Saræ matris suæ, & accepit Rebeccam, & facta est ei in uxorem.* Certè *θέριστρα nos possumus*, inquit D. Hieronymus[l], *appellare palliola, quibus obvoluta erat Rebecca, ut hodie quoque Arabia & Mesopotamia operiuntur fæmina, ab eo quod θέρος, id est, in æstate & caumate corpora protegant fæminarum.* Et vocabulum illud, quod in fonte heic pro pallio, theristro seu velo usurpatur, interpretantur Orientales per רדיד & רדידא, ut in Targum Jonathani tributo & Hierosolymitano, item per עיפא, ut Onkelos, & ردى ut Arabes, quæ omnia Rabbi Nathan [m] denotare ait velum tenue, quo fœminarum velantur capita. רדיד בלשון ישמעאל רדא והיא צעיף דק שמכסה האשה על ראשה *Lingua*, inquit, *Arabica* ردى *idem est, quod* רדיד *nimirum velum tenue, quo fœmina-*

h Levitic. 25. 29.

i Festus in Flameo, alii passim.

k Genes. 24. 64.

l Comment. in Esaiam cap. 3. & de Arabicarum fœminarum velis ejusmodi. legitur in Alcorano, Azoar. 24. edit. Lat. 34. & Azoar. 33. edit. Lat. 43.

m in Aruch, Verb. רד.

fœminarum capita obtegi solent. Ita alii. Nec sanè ejusdem usus duntaxat ad æstivos calores minuendos, sed etiam, pudoris causâ, tàm à meretricibus, quàm sponsis ac matronis adhibebatur. Etenim hoc veli genus, neque alio [n] denotatum nomine, pars erat habitûs, quo, ne agnosceretur, usa est Thamar in bivio itineris meretricem simulans. Et generatim Tertullianus [o], *Atquin etiam apud Ethnicos* (sponsæ) *velatæ ad virum ducuntur*. Convivia autem Nuptialia, seculis illis, solennibus accessisse scribunt, eaque per septem dies celebrari solita; quod ex Nuptiis Jacobi & Labanis filiarum observant. Laban, dum simulat se Rachelem in uxorem ei tradere, *convocatis* [p] *omnibus hominibus illius loci* ויעש משתה. *fecit convivium*, quod Hellenistæ vertunt ἐποίησε γάμον *fecit nuptias*, sed Aquila & Symmachus ἐποίησε πότον seu *convivium fecit*, uti etiam Onkelos, paraphrastes Uzielides dictus, Hierosolymitanus & Arabs. Sed vulgatæ autor ibi *vocatis multis amicorum turbis ad convivium, fecit Nuptias*. Cùm verò post noctem, quam cum Lea habuerat Jacob, de Rachele ei promissâ apud Socerum quereretur, *respondit* Laban, *non est hujus loci consuetudo, ut tradatur in nuptias junior ante majorem*. Imple שבע זאת *septenarium hujus*, seu, ut Hellenistæ τὰ ἕβδομα ταύτης *Hebdomadem hujus*, seu ut vulgata, *hebdomadem dierum hujus copulæ* ונתנה לך גם את זאת *& dabitur quoque tibi ista* (nimirum Rachel) *pro servitute, quâ servies mihi adhuc septem annis aliis. Fecit itaque Iacob sic, & implevit Septenarium illius. Et tradidit ei Rachelem filiam suam in uxorem — Et ingressus est quoque ad Rachelem, & dilexit Rachelem plus quàm Leam, servivitque illi septem aliis annis.* Septenarius heic seu hebdomas pro septem diebus, quibus epulum Nuptiale celebraretur, sumitur Magistris, uti & Hellenistis, ut vides, & vulgatæ autori, qui habet etiam, *Hebdomadâ transactâ, Rachel duxit uxorem.* Septenarium ibi disertè per שבעת ימי המשתה id est, *septem dies convivii* explicat Rabbi Eliezer [q] & pro solenni nuptiarum convivio sumit. Sic etiam Salomon Jarchius, tum à vetustissimo hoc Rabbino, tum à Gemnara [r] Hierosolymitana edoctus, quam citat. Targum item Hierosolymitanum pro eo quod heic est, *Imple septenarium &c.* habet, אשלים. שבעתי יומי משתותא דדא ונתן *Imple*

[n] Genes. 38. 15.

[o] Lib. de Velandis Virginibus cap. 11.

[p] Genes. 29. 22.

[q] In Pirke R. Eliezer cap. 16. & cap. 33.

[r] Ad tit. Moed katon, c. 1. fol. 90. col. 4.

§. 7.

 septena-

septenarium numerum dierum convivii Leæ, & dabitur &c. Et Jonathanis paraphrasis ita dicta, אשלים כדון שובעתי יומי משתיא דדא ויתיתן לך אוף ית דא בפולחנא דתפלח עמי תוב שיב שנין אוחרנין *Imple nunc septenarium numerum dierum convivii hujus, & dabitur tibi etiam ista, non sine conditione, ut servias mihi altero septennio*; & paullo post ועבד יעקב כדין ואשלים שבעתי יומי משתיא דלאה *& fecit Iacob juxta id, quod dictum est, atque implevit septenarium numerum dierum convivii Leæ.* Quo expleto, & Rachel ei in uxorem datur. Perinde ac si dixisset Laban. Utriusque Nuptiæ hebdomade epulari pro more sunt celebrandæ. Perfice, agedum, eam, quæ nomine Leæ inchoata est. Et tum Rachel, iterata septennii servitutis conditione, ut scilicet post ejusce nuptias septennium mihi servias, etiam in uxorem tibi dabitur, & epularis illius nomine, hebdomas redintegrabitur. Atque ita sanè, in locis Ebraicis, vult D. Hieronymus locum illum capi. Etiam in historia Samsonis septidui ejusmodi nuptialis celebritatem haberi [f] observatur, velut eam, quæ ex jure seu moribus Palæstinis, Ebræis, aliisque gentibus tunc atque antea diu intervenientibus & plerunque receptis in usu. Quin & Benedictionis exemplum, ante Legem datam, sumunt ex eo de Rebecca, ubi deducebatur in uxorem Isaaci, *Et benedixerunt* [t] seu *imprecabantur prospera sorori sua* (ut vulgata) *dicentes, soror nostra es; crescas in mille millia, & possideat semen tuum portas inimicorum tuorum.*

[f] R. David Kimchi, alii ad Iudic. 14. 15.

[t] Genes. 24. 60.

CAP. VI.

De Polygamia *ex* Jure Naturali, *seu* Universali *illo, quod tum* ante Legem Mosaicam, *tum* post, *juxta Ebræos, pariter obtinuit.*

POlygamia, cum alia sit ubi plures uxores, sed per successionem tantum, seu plures itidem viri, sed non simul plures, eidem habentur; alia, ubi plures viri uni uxori, pluresve uxores uni viro, idque simul, conjunguntur; De prima specie non est cur plura dicamus. Neque enim à secundis pluribusve, alterutro conjugũ demortuo, Nuptiis quempiam sive

in in-

in intervallo quod tractamus, id est, ante Legem Mosaicam, sive postea, ex Magistrorum placitis, arceri comperimus; tametsi in patribus Christianis non desint, qui Nuptiis aliquantulum iniquiores utriusque speciei velut interdictum ex rerum petant initiis. De Monogamiæ disciplina disputans Tertullianus u, *Hoc ipsum*, inquit, *demonstratur à nobis, neque novam, neque extraneam esse Monogamiæ disciplinam, imò antiquam & propriam Christianorum, ut Paracletum restitutorem potiùs sentias ejus, quàm institutorem. Quod pertineat ad Antiquitatem, quæ potest antiquior forma proferri quàm ipse census generis humani? Unam fœminam masculo Deus finxit, unâ costâ ejus decerptâ, & utique ex pluribus. Sed & in præfatione ipsius operis, Non est, inquit, bonum homini solum eum esse: faciamus adjutorium illi. Adjutores enim dixisset, si pluribus eum uxoribus destinasset. Adjecit & Legem de futuro. Siquidem prophetice dictum est; Et erunt duo in unam carnem, non tres neque plures. Ceterùm jam non duo, si plures. Stetit lex. Denique perseveravit unio conjugii in auctoribus generis ad finem usque, non quia non erant fœminæ aliæ, sed quia ideò non erant, ne primitiæ generis duplici matrimonio contaminarentur. Alioquin si Deus voluisset esse, & potuissent. Certè de filiarum suarum numerositate sumpsisset, non minus ex ossibus & ex carne sua habens Evam, si hoc piè fieret. At ubi primum scelus, homicidium, in fratricidio dedicatum, tam dignum secundo loco scelus non fuit quàm duæ Nuptiæ. Neque enim refert, duas quis uxores singulas habuerit, an pariter singulæ duas fecerint. Idem numerus conjunctorum & separatorum. Semel tamen vim passa institutio Dei per Lamech constitit postea in finem usque gentis illius. Secundus Lamech nullus extitit, quomodo duabus maritatus. Negat Scriptura, quod non notat. Aliæ Diluvium iniquitates provocaverunt, semel defensæ quales fuerunt. Non tamen septuagies septies; quod duo matrimonia meruerint. Sed & reformatio secundi generis humani Monogamia matre censetur. Iterum duo in unam carnem crescere & redundare suscipiunt. Noë & uxor filiique eorum in unicis nuptiis. Etiam in ipsis animalibus Monogamia recognoscitur, ne vel Bestiæ de mœchia nascerentur. Ex omnibus, inquit x,*

u *De Monogamia cap. 4. sed & videtum lib. de unis Nuptiis ad uxorem cap. 2. citatis heic capite proximo.*

x Genes. 6, 19.

bestiis,

bestiis, ex omni carne duo induces in Arcam, ut vivant tecum; masculus & fœmina erunt de animalibus volatilibus secundum genus, & de omnibus serpentibus terra secundum genus ipsorum. Duo ex omnibus introibunt ad te, masculus & fœmina. Eadem forma & septena ex binis adlegi mandat ex masculo & fœmina, uno & una. Quid amplius dicam? Immundis quoque alitibus cum binis fœminis introire non licuit. Quin Joannes Cantacuzenus, Imperator Constantinopolitanus, adversus Mahumedem hac de re differens, ex veterum etiam mente unicam Noachi uxorem in scriptura memorari animadvertit, singulasque filiis ejus singulis, πάντως, ita inquit y, οὐδὲν ἕτερον δηλοῦντος τοῦ λόγου ἢ ὅτι ἐὰν καὶ μίαν καὶ μόνην γυναῖκά ἐστιν ἀπὸ δικαίου ἔχειν τὸν ἄνθρωπον, *ac si non aliud ejusmodi narrationis genus innuisset quàm ex justo & æquo unam atque unicam duntaxat quempiam sibi habuisse uxorem.* Etiam Innocentius Papa tertius, *nec ulli*, inquit z, *unquam licuit simul plures uxores habere, nisi cui fuit divina revelatione concessum, qui mos quandoque, interdum etiam fas censetur.* Alii tantundem. Sed de Pluralitate hac uxorum ex Jure vetustioribus seculis concesso aliter alii ex patribus Christianis. *Prolis gratiâ*, inquit D. Augustinus a, *patres sanctos ex Abraham & ante Abraham, quibus Deus, quod ei placuerint, perhibet testimonium, usos fuisse conjugibus, neminem oportet dubitare Christianum, quando quibusdam etiam singulis plures habere concessum est, ubi ratio fuit prolis multiplicandæ, non variandæ appetitio voluptatis.* Obvii sunt Theologi, qui hac de re agunt, nec pauci. Atque Hugo Grotius b *Conjugium naturaliter esse existimavimus talem cohabitationem maris cum fœmina, quæ fœminam constituat quasi sub oculis & custodia maris. Nam tale consortium & in mutis animantibus quibusdam videre est. In homine verò quà animans est, utens ratione, ad hoc accessit fides, quâ se fœmina mari adstringit. Nec aliud, ut conjugium subsistat, Natura videtur requirere. Sed nec divina lex amplius videtur exegisse ante Evangelii propagationem. Nam & viri sancti ante legem plures unà uxores habuerunt; & in lege præcepta quædam dantur his c, qui plures unà habent, & regi d præscribitur, ut nec uxorum, nec equorum nimiam sibi adsciscat copiam; ubi Ebræi inter-*

y Apolog. κατὰ τοῦ Μαωμὲθ. 4.

z C. 8. gaudemus. tit. de Divortiis.

a De Nuptiis & Concupiscentia, lib. 1. cap. 8. quem vidæsis item lib. de bono conjugali c. 25. & contra Faustum lib. 22. cap. 47. & 48.

b De Iure Belli ac Pacis, l. 2. cap. 5. § 8, & 9.

c Deut. 21. 15.

d Ibid. 17. 16. & 17.

interpretes notant octodecim sive uxores sive concubinas regi fuisse concessas, & Davidi Deum imputat, quod uxores ei complures & quidem illustres dedisset. Et sane juxta Ebræorum placita, semper viro licita fuit uxorum etiam simul conjunctarum (sed nunquam virorum uxori) pluralitas ante Legem Mosaicam, seu ex Jure Naturali; nec minus, post illam legem, temperamentis aliquot, ex Jure ipsis civili (de quibus alibi) adjectis. Receptum enim est illud, quod in Gemara Babylonia [c] habet Rabba;

נושא אדם כמה נשים על אשתו והוא דאית ליה למיזנינהו

Fas est cuique quotcunque superinducere uxores, modo, quibus victus eis prabeatur, res ei suppetant. Ubi tamen præter alimenta & Vestitum sufficientem, etiam τὴν עונה, id est, τὴν ὀφειλομένην εὔνοιαν *debitam benevolentiam* seu conjugale illud concubitus debitum volunt, ut superinducenti esset singulis præstandi potestas. *Fas est*, inquit Maimonides [f], *quotcunque, etiam centum, uxores sive simul omnes sive alteram post alteram ducere*, ואין אשתו יכולה לעכב והוא שיהיה יכול ליתן שאר כסות ועונה כראוי לכל אחת ואחת *neque potestas uxori antea ducta virum heic impediendi, modo illi potestas fuerit præstare Alimenta, Vestitum atque Debitum conjugale, secundum id quod unicuique earum competit.* Et hæresis habita est, nec toleranda Sadducæorum opinio, quâ binas simul haberi Jure uxores negabant ex lege illa [g] male intellectâ אשה אל אחותה לא תקח לצרור *uxorem sorori sua non accipies, in ejus afflictionem*, τῷ אחותה quod ibi *sorori sua* est, pro *alteri*, ut certe verbum ipsum fert, sumpto. Cæterum de sororibus binis, idque dum in vivis tantum fuerit utraque, locus ille passim Magistris capitur, ut fusius in libris de Nuptiis Ebræorum ostendimus. Et auctor *Pesicthba Zotertha* [h], ad dictam legem, שאמר שתי נשים בעלמא אסורות בידוע שאין להם לא דת לא חוק שהרי כמה צדיקים נשאו שתי נשים כגון אלקנה ודוד ושלמה ובדברי הימים כמה בשתי נשים *Qui dicit, binas simul uxores esse interdictas, notum sit eum nec morum nec juris esse peritum. Nam multi justi acceperunt binas uxores; velut Elcana* [i], *David* [k], *Salomon* [l]. *Et in libro Paralipomenon multi memorantur, quibus binæ uxores.* Vetustiora autem plurium simul conjunctarum uxorum exempla habes non so-

[c] Ad tit. Iebimoth cap. 6. fol. 65 a. & videsis Misnam, tit. eodem c. 4. ubi de quatuor fratribus eorumque superstite agitur in Gem. Bab. fol. 43 b.

[f] Halach. Ishoth c. 14. adde R. Bechai ad Vaicra fol. 141. col. 2. & 3.

[g] Levit. 18. 18.

[h] Fol. 24. col. 1. & videsis I. Drusium ad difficiliora loca Levitici, cap. 61.

[i] 1. Samuel. 1. 2.

[k] 2. Samuel. 3. 2 & 5. 13.

[l] 1. Reg. 11. 3.

m Genes.4.19. lùm in Lamecho m, ſed etiam in Abraha n, & Jacobo o, Eſau p, n Geneſ.16.3. quæ ad Jura Noachidarum ante Legem Moſaicam obtinentia o Geneſ.29. ſpectant. Quin & Joſephus q, neſcio, unde edoctus, binas p Geneſ.36.2. & 6. uxores, Tharbin Æthiopiæ Regis filiam & Sepphoram Raguelis ſeu Jethronis (quæ in ſacris literis unica eſt] Moſi ipſi tribuit. q Lib. 2. Archaeolog. c.5. Id quod velut fabuloſum rejiciunt viri r docti. De Lamechi autem ſeculo atque eo, quod inde usque ad Diluvium intervenit, traditio priſca eſt, morem fuiſſe frequentem, ut, ubi binæ cuipiam haberentur uxores, altera prolis gratià, eaque ſeverius & durius haberetur; altera voluptatis tantum, quæ ſterilitatis exhauſto poculo, opipare & lautius, velut nova ſemper nupta aut amica, cottidie exciperetur. Ad Hiſtoriam ſacram de binis Lamechi uxoribus Salomon Jarchius s, כך היו דרכן של דור המבול אחת לפריה ורביה ואחת לתשמיש זו שהיא לתשמיש משקה כוס של עיקרין כדי שתעקר ומקושטת ככלה ומאכילה מעדנים וחברתה נזופה ואבלה כאלמנה וזהו שפירש איוב רועה עקרה לא תלד ואלמנה לא ייטיב *Ad hunc modum ſe habuit mos ſub diluvii tempora, ut alteram haberent uxorem prolis gratiá; alteram vero ad concubitum. Ea autem quæ ad concubitum duntaxat ducebatur, ſterilitatis exhaurire ſolebat poculum, ut ſterilis redderetur. Ornata etiam, velut nova nupta lautiores comedebat dapes. Acerbius autem ac durius tractabatur ſocia ejus, ſeu altera, & lugebat, velut vidua. Atque hoc eſt quod intelligitur apud Iobum* t, *ubi ait, Pavit ſterilem, quæ non peperit, ſed viduæ bene non fecit.* Nam periocha illa *levis erat ſuper faciem aquæ &c.* in Jobi verbis de Diluvio etiam Jarchio ſumitur, uti etiam vetuſtioribus multo interpretibus. *Pereſith Rabba* u; כך היו אנשי דור המבול עושין היה אחד מהן לוקח לו שתי נשים אחת לפריה ורביה ואחת לתשמיש זו שהיתה לפריה ורביה היתה יושבת כאלו אלמנה בחיה וזו שהיתה לתשמיש היה משקה כוס של עקרים שלא תלד והיתה יושבת אצלו מקושטת כזונה הה"ד רועה עקרה וגו' *Sub Diluvium hominum mos erat, ut pro libitu binas ſibi duceret quiſque uxores, alteram prolis gratiá, alteram in concubitum. Ea autem, quæ prolis gratiâ haberetur, velut vidua*

r Auguſtinus Chiſamenſis apud Sixt. Senenſ. Bib. ſancti. lib.5. annot.123.

s Tantûdem, ad Iobi caput.24.21.

t Cap.24.21.

u Rabbi Friab, ex Rabbi Iuda Bar Simon, ibi Paraſch.23.

quam-

quamdiu superstes esset, degebat. Sed ea, quæ in concubitum adhiberetur, sterilitatis exhaurire solebat poculum, ut sterilis redderetur, atque juxta virum accumbere solita, velut meretricio ornabatur habitu. Atque idem innuitur verbis illis, Pavit sterilem &c. quemadmodum ex Jobo jam ante citantur. Quin statuere audent, quænam ex Lamechi uxoribus prolis gratiâ; quænam in concubitum adhibita. Priorem Adam dictam, prolis gratiâ; alteram, nomine Sellam aut Zillam, in concubitum. Id quod etiam ex nominum etymo ludentes [x] petunt. Adam scilicet seu ערה ita nuncupatam, quoniam ערה מינה invicem *recedere solebant* sive quod rara eorum consvetudo; Zillam autem seu צלה quoniam versari solebat בצלו *in umbra ejus*. Quoniam vix à marito, magis ac à corpore umbra discedebat. Utcunque vero se res haberet, tam Zillam quam Adam marito fœcundam fuisse liquet satis in historia sacra. Quin & traditur apud Christianos aliquot, Polygamiæ illo ævo morem fuisse, ut plures simul uxores, utcunque ductæ, non cohabitarent, sed singulis seorsim fruerentur ædibus. Epiphanius [y], εἰ γὰρ καί τινες τῶν πατέρων δύο καὶ τρεῖς γυναῖκας ἐσχήκασιν, οὐκ ἐν μιᾷ οἰκίᾳ αἱ γυναῖκες ἦσαν, *tametsi enim quidam patres duas & tres uxores habuerunt, non tamen in una domo uxores fuerunt.* Quod certe & institutis Ebræorum in veteri sua Polygamia [z] est apprime consonum. Ceterum qualia temperamenta de eo, quod de infinito uxorum numero seu polygamia hactenus adductum est ad intervallum Legis Naturalis, seu quod Mosaicam antevertit spectans, sive ex Lege sive ex Institutis monitisve seipsos accepisse aiant Ebræi (quos & imitati sunt Mahumedani) ostendimus in Uxore Ebraica. Jus hoc Polygamiæ in Oriente (semper excipias locos gentesque, quibus à Christianismo abolitum est) olim hodieque passim in usu. In Occidente non item. Nam ne quis binas eodem tempore uxores haberet, Cecropem Atheniensium Regem [a] memoriæ proditum est primo constituisse. Et raræ satis binæ simul in Occidente nuptiæ; licet post Cecropem psephisma occurrat [b] διὰ τὸ λειπανδρεῖν, συναυξῆσαι τὸ πλῆθος *ne homines deficerent, atque ut multitudo cresceret,* γαμεῖν μὲν ἀστὴν μίαν, παιδοποιεῖσθαι δὲ καὶ ἐξ ἑτέρας, *unam uxorem civem & legitimam ducendam, liberos vero etiam ex alia suscipiendos.* Sed rara quidem apud Græcos aut Romanos Polygamiæ seu legitimarum seu justarum uxorum

[x] Bereshith Rabba *ibidem.* Sed alia horū nominum etyma habes in *Gem. Hierosolymitana ad tit.* Iabimoth *cap. 6. fol. 7. col. 3.* §. 5.

[y] *Heresi 80*

[z] *Maimonid. hal.* Ishoth *cap. 14.*

[a] *Videsis Petrum Fabrū Semestr. 2. cap. 1.*

[b] *Demosthen. Orat. contra Neæram Athenæus Dipnosoph. l. 13. & videsis Samuel. Petit in Leges Attic. lib. 6. tit. 1.*

plurium simul exempla; quanquam in Socrate [c] legimus Valentinianum primum legem evulgasse, quâ cuilibet liceret δύο νομίμους ἔχειν γυναῖκας *duas uxores habere simul legitimas.* Et vide caput proximum, ubi de Concubinis agitur. Apud Barbaros autem seu gentes alias frequenter reperta Polygamia. Tacitus de Germanis; *Severa illic matrimonia. Nec ullam morum partem magis laudaveris. Nam prope soli barbarorum singulis uxoribus contenti sunt, exceptis admodum paucis, qui non libidine, sed ob nobilitatem pluribus nuptiis ambiuntur.* Alia sunt hac de re in scriptoribus obvia; quibus adscribere non pigebit, quæ de Cecrope, quem diximus, tradit Joannes Antiochenus Malala dictus [d], maxime cum nondum is sit typis editus. Ἐκέλευσε νομοθετῆσαι τὰς γυναῖκας τὰς ὑπὸ τὴν βασιλείαν αὐτοῦ οὔσας ἐν ᾧ εἰσὶν παρθένοι γαμεῖσθαι ἑνὶ ἀνδρὶ ἅστινας ἐκάλεσε Νύμφας ἐν τῇ νομοθεσίᾳ αὐτοῦ διὰ τὸ πηγαῖς ἐοικέναι αὐτὰς παρθένους καὶ κόρας αἳ τίκτουσι καὶ ἀπὸ ἀδήλων πόρων πηγάζουσι γάλα. Πρὸ γὰρ τῆς βασιλείας αὐτοῦ πᾶσαι αἱ γυναῖκες τῶν Ἀττικῶν καὶ τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν πλησίον χώρας θηριώδει μίξει ἐμίγνυντο ἑκάστῳ συγγινόμεναι τῷ ἀρεσκομένῳ αὐταῖς ἐὰν κἀκείνη ἐβούλετο, καὶ ἐκαλεῖτο ἡ ἁρπαζομένη γυνὴ οὐδενὸς, ἀλλὰ τοῖς πᾶσι προσήρχοντο διδοῦσαι ἑαυτὰς εἰς πορνείαν, καὶ ὅσας ἐβουλήθη τις κρατῆσαι αὐτὰς ἡμέρας καὶ ἵππον παρέμενον αὐτῷ τρεφόμεναι, καὶ εἰ ἤθελε πάλιν ἀπέλυσεν αὐτὴν τοῖς βουλομένοις· τοῦτο δὲ ἀπὸ τῆς Ἀττικῆς ἤρχθη, τὸ μὲν ἀναγκάζεσθαι αὐτὰς συνεῖναι ἀνδρὶ πρὸς ὃν βούλονται· οὐδεὶς οὖν ᾔδει τίς ἦν υἱὸς ἢ θυγάτηρ, καὶ ἐδίδου τὸ τεχθὲν ᾧ ἐβούλετο ἀνδρὶ συμμιγέντι αὐτῇ εἴτε ἄρρεν εἴτε θῆλυ ἔτεκε. Καὶ ἔχαιρον δεχόμενοι. Ὁ δὲ Κέκροψ ἐκ τοῦ Αἰγύπτου καταγόμενος ἐξεφώνησε τὸν Νόμον τοῦτον εἰρηκὼς ὅτι ἡ Ἀττικὴ χώρα διὰ τοῦτο ἀπώλετο· Καὶ λοιπὸν ἐσωφρόνησαν πᾶσαι καὶ ἀνδράσιν ἐξέδωκαν ἑαυτὰς αἱ ἄγαμοι παρθένοι· Ἡ δὲ πορνευθεῖσα ἐγαμεῖτο ἑνὶ ᾧ ἐβούλετο ἀνδρί· Καὶ ἐθαύμασαν οἱ Ἀθηναῖοι τὸν τοῦ βασιλέως νόμον, ὥστε καί τινες ἐξέθεντο ὅτι διὰ τοῦτο αὐτὸν οἱ Ἀθηναῖοι εἶπον διφυῆ ὅτι ἐξεύρισε τὰ τέκνα τὸ εἰδέναι τοὺς ἑαυτῶν γονεῖς. *Edicto jussit fœminas, quotquot virgines in illius regno essent, viro unico nubere. Atque has in legis latione Nymphas dixit, ideo quod fontibus Virgines & puellæ sunt similes, utpote quæ pariunt, & ex obscuris meatibus lac emittunt. Etenim ante ejus regnum fœminæ regionis Atticæ & Atheniensis & quæ in vicinia erant, more ferino commiscebantur, cuicunque pro libitu vellent. Nec vocabatur fœmina sic arrepta Uxor alicujus. Sed promiscuè omnibus in libidinem*

[c] *Hist. Ecclesiast. lib. 4. c. 26. & vide Baron. alios. & C. de Incest. nupt.*

[d] *Ms. in Bibliotb. Oxo-folesa.*

nem se dabant. Et quamdiu quis eas retinere vellet, domi manebant ab eo alimenta accipientes. Et pro libitu sic retentam dimittere solebat aliis, qui pariter pro libitu acciperent. Hoc autem Attica regione vetitum est; ut in posterum libido hæc promiscua locum ibi non sortiretur. Nemo enim scivit, quis sibi filius, quæ filia. Et mater dare solebat prolem, sive masculam sive fœminam, cuicunque eorum, quibuscum rem habuerat, pro arbitratu suo. Qui libentissimè etiam sic datam recepere. Cecrops autem ex Aegypto redux, legem hanc promulgavit; dixitq́; regionem Atticam ex more pristino eversam. Dein igitur mores amplexa pudicos, maritis se junxere virgines innuptæ. Et quæ vitiata etiam fuisset, cuicunque vellet, nubebat. Adeò autem admirabantur regiam hanc legem Athenienses, ut inde ab eis Rex ipse διφυής *nuncuparetur (ut volunt aliqui,) quoniam sic nobilitata est proles, ex eo quod parentes dignosceret.* Ita sanè & nominis ratio redditur apud Athenæum [e]. Apud alios, aliter. *e Lib. 13.*

Cap. VII.

De Divortio *ex* Jure Naturali *seu* Omnium, *juxta Ebræos ante legem Mosaicam seu extra illam* Communi, *ac de* Concubinæ *&* Uxoris *nomine; & obiter de vocabulo Anglicano* wife.

Matrimonium igitur, ex Jure, quod docent Ebræi, Naturali, erat viri & fœminæ, sive unius sive plurium fœminarum, tàm ex concubitu quàm consensu præeunte, conjunctio, vitæ consvetudinem continens. Non adjicimus individuam, quod Christiani habemus in Matrimonii [f] definitione. Neque enim separari aut dividi nequibant conjuges, seu Matrimonium dirimi, nisi ex singulari aliqua legis permissione, seu repudii causâ; neque communis consensus (quo ex veteri Jure Cæsareo distrahi Matrimonia scimus) necessarius erat, ut dimeretur. Neque individua dici potuit vitæ consvetudo, quæ *f Instit. t. de patria potestate in princ.*

æ quo Jure à marito pluribus communicabatur. Quemadmodum verò ex veteri Jure Cæsareo distrahebantur Matrimonia g, alia quidem consentiente utrâque parte, pactis causam, sicut utrique (ut verba sunt Justiniani) placuerit, gubernantibus, alia verò per occasionem rationabilem, quæ etiam *Bona h gratia* vocabatur, alia citra omnem causam, alia quoque cum causa rationabili (cui libertati sanctiones, tàm Cæsareæ i etiam, quam Pontificiæ haud parùm derogarunt) ita ex Jure Naturali ab ipsis rerum primordiis communi citra ullam omninò causam ea distrahi fas fuisse volunt Magistri. Idque pro libitu tàm uxoris quàm viri, quod etiam, ex præscriptis aliquot causis, Jure Cæsareo olim permissum est. Adeò ut pactum matrimoniale heic non aliud haberetur, quâm Sociorum contractus, qui eo usque stabilis manet, dum in eodem consensu utrinque perseveratur, & renuntiante societati k alterutro solvitur. Ita, sive viro sive uxore matrimonio renuntiante, solutum ajunt fuisse contractum, vel ut divortio planè legitimo. Moses Maimonides l, ad mentem Gemaræ Babyloniæ m, hac de re, בן נח שייחד שפחה לעבדו הרי זה נהרג עליה משום
אשת חבירו ואינו חייב עליה עד שיפשט הדבר ויאמר כל העם זו
דבותו עבד פלוני ומאימתי תחזור להתירה משיפרישנה מעבדו
ויפרע ראשה בשוק ומאמתי תהיה אשת חבירו כגרושה שלנו
משיוציאנה מביתו וישלחנה לעצמה או משתצא היא מתחת
רשותו והלך לה שאין להם גירושין בכתב ואין הדבר תלוי בו לב"ד
אלא כל זמן שירצה הוא או היא לפרוש זה מזה פורשין
Noachides seu Gentilis, si conjugaverit Ancillam in contubernium servo suo, etiam ipse (si cum ea rem habuerit) *ultimo supplicio puniendus est, eo quòd uxorem alienam compresserit. Sed hoc nomine reus ille neutiquam est, usque dum manifestum fuerit contubernium, & publicè dignoscatur eam ex servi ejusmodi familia* (velut conjugem) *esse. Undenam verò fiet, ut cum eâ licitè denuò contumbat? Nimirum si disjungat eam à servo suo,* (nam utriusque voluntas in potestate domini) *& caput ejus palam aperiatur* [si detecto capite in publicum ea prodeat; quoniam n non sine velo nuptæ prodire solebant.) *Undenam verò fiet, ut aliena, apud Noachidas* (liberi hominis) *uxor similis fiat ei, quæ apud nos divortio separatur? Nimirùm si aut ex ædibus vir eam ejiciat & solutam dimittat, aut ipsa exeat è potestate ejus & eum relinquat. Neq; enim ad eos Libellus Divortii attinet. Neque res est omninò*

g *Novell.* 22. *cap.* 4. & 117. *cap.* 10.
h *Novell.* 98. *cap.* 2.
i *C. de Repudiis l.* 8. *Novell.* 22. *C.* 4. & 117. *cap.* 10. *C. Theodos. lib.* 3. *tit.* 16. *Harmenopul. Prochir. l.* 4. *t.* 12. & *videsis Alberic. Gentil. de Nuptiis l.* 6. *cap.* 4.
k *Instit. tit. de Societate*, §. *manet.*
l Halach. Melakim *cap.* 9.
m *Ad t.* Sanhedrin *cap.* 9. *fol.* 58*b*.
n *Glossa Iarchi, adcitat. Gemara Babylonia locum.*

omninò (uti apud nos) *forensis. Ceterùm quandocunque sive viro sive uxori disjungi invicem placuerit, disjungantur.* Unde & occurrit interdum in vetustissimis scriptis Talmudicis o, בנינח אין להן קדושין אין להן גרושין *Noachidis nec sunt Nuptiæ* (solennes scilicet illæ & ex consensu tantùm contractæ, ut ante ostensum est) *nec Divortia*, qualia nimirum Ebræis præscripta. Sed שניהן מגרשין זה את זה *alteruter conjugũ pro libitu connubium solvit*. Et appositissimè Josephus Scaliger p; *apud Romanos & Græcos tàm mulier quàm vir potest alter alteri dicere, ut res suas sibi habeat. Quin nomina rei illius propria jure Attico prodita erant, ut, si vir discederet ab uxore, hoc diceretur ἀποπομπὴ, si mulier à viro, ἀπόλειψις.* Voces has in re Græcorum divortii memorat Julius Pollux q. Discriminis autem rationem rectè exhibet Samuel Petitus r; *Cur uxor*, inquit, *non dicatur ἀποπέμπειν τὸν ἄνδρα, ratio est, quod uxor nupta deducitur domum mariti, neque potest ἀποπέμπειν, id est, ejicere virum ex illis adibus, quarum ea domina non est: at potest eum relinquere, & ab illius adibus recedere.* Quod verò ajunt Ebræi ad Noachidas seu Gentiles non attinere libellum Divortii, id intelligendum est, nec scilicet, quemadmodum ex lege sacra apud Ebræos, nec ex rei natura, omninò Divortiis eorum necessarium esse ex Jure quo tenentur Naturali libellum. Pro libitu autem adhiberi posse, & adhibitum, ex civili quod superinduxerint Jure. Unde tàm Græcis quàm Romanis libellus in usu. Quale pariter dicendum de eo quod est, Ebræorum Divortium, Noachidis rem neutiquam esse forensem. Græci libellum Divortii, sive τῆς ἀποπομπῆς, ubi vir fœminam ejiciebat, sive τῆς ἀπολείψεως γράμματα ubi hæc illum relinquebat, nuncupabant s. Et Archontis Athenis erat sortiri Judices t, apud quos disceptandum, utrùm Divortii causa esset legitima. Morem illum ἀπολείψεως, quæ nullo pacto legitima erat Judæis, inducere tamen ex Jure seu exemplo aliarum Gentium voluit Salome Herodis magni soror, cum Costobaro marito suo libellum Repudii mittebat, quod scribit Josephus u. Sed aut Proselyta ea fuit, aut Libertina, aut ancilla in Judaismum cooptata, aut plane Gentilis (qua de re vide inferius capite vigesimo secundo) non omninò Originaria. Exemplum ejusmodi aliud sub id tempus habetur in Herodiade x Aristobuli filia. Certè & de ἀπολείψει seu Divortii libello ab uxore misso velut de eo quod in de-

o Gem. Hierosolym. ad tit. Kidoschim cap 1. fol. 58. col. 3.

p Animadv. Euseb. num 2015. & de Paganorum divortiis Sic de Alex. ab Alexand. Genialium dierum lib. 4 c. 8. Et Alphonsum à Vera cruce specul. conjugior. par 1. 2. art. 9. 12. & 13.

q Onomastic. lib. 3. cap. 3.

r Comment. in leges Atticas lib. 6. pag. 459.

s Plutarch. in Alcibiade.

t Andocides Orat. in Alcibiad. & Isæus pro Pyrrho.

u Archæolog. lib. 15. cap. 11.

x Idem. lib. 18. cap. 7.

in declinante Ebræorum statu aliquantulum contra mores avitos inoleverat, loquitur Christus; *si y uxor dimiserit virum suum, & alii nupserit, mœchatur.* Quin & Divortii pro libitu alterutrius conjugum usus repertus est apud novi orbis incolas; quod docet Alphonsus à Vera Cruce z in Academia Mexicana Theologiæ olim professor primarius. Atque advertendum, quod habet de Divortiis apud alias Gentes D. Augustinus a, de eis ex lege Evangelica loquutus. *Aliter*, inquit, *se habere Iura Gentium quis ignorat, ubi, interposito repudio, sine reatu aliquo ultionis Humanæ, & Illa, cui voluerit, nubit, & Ille, quam voluerit, ducit; cui consuetudini simile aliquid propter Israelitarum duritiem, videtur permisisse Moses de Libello Repudii.* Quæ cum ita sint, manifestum erit, qualesnam fuerint concubinæ, id est, פילגשים sic dictæ, ante legem; neque obscurum, qualesnam eæ, quæ post legem in sacro sermone hoc nomine indigitantur. Quod ad concubinas ante Legem attinet, Concubinæ Abrahæ b, Nachoris c, Jacobi d, Eliphazi e, à Mose memorantur. Et Tertullianus f; *sanè apud veteres nostros, ipsosque Patriarchas, non modo Nubere, sed etiam plurifariam uti matrimoniis fas fuit. Erant & concubinæ.* Cum verò Legitima uxor, consensu præeunte, eoque, concubitu, ut ostensum est, firmato, in vitæ consvetudinem acciperetur, pluresque ita simul possent ritè haberi; cumque matrimonium, pro alterutrius conjugum arbitratu, nunquam non esset, idque nisi interveniret lex adversa civilis, sine libello, solvendum, juxta scilicet jam dictam Magistrorum, de Noachidarum jure, sententiam; sequitur, Concubinam, quæ item in concubitum & vitæ consvetudinem æquè adsci ci soleret, nec leviori divortii genere disjungi posset, aut nomine tenus duntaxat, aut saltem dignitatis tantùm minoris (ubi, verbi gratiâ, ancilla esset aut generis obscuri) ratione, ab uxore discrepâsse; Jugalem autem contractum nodumq; utriq; eundem ipsum fuisse. Appositè heic Philo, καὶ Ναχὼρ inquit g, καί τοι ὁ ἀδελφὸς ὁ Ἀβραάμ, ἔχει δύο γυναῖκας, ἀστὴν καὶ παλλακήν, ὄνομα καὶ τῇ μὲν ἀστῇ Μελχά, Ῥυμὰ δὲ τῇ παλλακίδι, etiam Nachor Abrahæ frater duas habuit uxores, justam & concubinam. *Justa nomen erat Melchaja, concubina Ruma.* Neque patitur ratio, ut aliter sit de ipso contractu sentiendum. Quin expresse

satis

y D. Marc. 10.12.

z Specul. Conjug. part. 2. art. 5.

a De bono conjugali. cap. 8. quem vide-sis etiam l. 1. de Nuptiis & Concupiscentia lib. 1. cap. 8.

b Genes. 25.6.
c Genes. 22.4.
d Genes. 35.22
e Gen. 36.12.
f Lib. 1. de Vnis Nuptiis ad Vxorem cap. 2.

g Lib. περὶ τῆς πρὸς τὰ προπαιδεύματα συνόδου.

satis adstipulatur sacra scriptura. Cetura (quam eandem cum Hagare ancillâ fuisse plerunque [h] volunt Orientales) dicitur à Mose אשת seu *uxor* Abrahæ; quæ ipsa in Paralipomenis [i] concubina nuncupatur. Et egregiè ad hanc rem, quod ex sacro contextu habet D. Augustinus, cui Cetura & Hagar diversæ sunt, uti ferè Christianis. *Ambæ*, inquit [k], *& uxores Abrahæ & concubinæ sunt appellatæ. Sara verò nunquam dicta est concubina, sed uxor tantùm. Nam & quando data est Hagar Abrahæ, ita scriptum est* [l]; *Et apprehendit Sara uxor Abram Agar Aegyptiam ancillam suam post decem annos quàm habitaverat Abram in terra Canaan, & dedit eam Abram viro suo uxorem. De Cethura autem, quam post obitum Saræ accepit, sic legitur* [m], *Adjiciens autem Abraham sumpsit uxorem; cui nomen erat Cethura. Ecce ambæ dicuntur uxores; ambæ porrò concubinæ fuisse reperiuntur, postea dicente scripturâ* [n]; *Dedit autem Abraham omnem censum suum Isaac filio suo, & filiis concubinarum suarum dedit Abraham dationes, & dimisit eos ab Isaac filio suo adhuc se vivo ad Orientem in terram Orientis.* Et Tertullianus, Abraham, *inquit* [o], *mutatus est in Digamiam per Ancillæ concubinatum.* Concubinatus igitur tunc Nuptiæ erant, & concubina etiam uxor habita. Et quia ancilla erat, ideo concubinam dictam fuisse Ceturam volunt Magistrorum [p] nonnulli. In universum autem ii Concubinas ab uxoribus distinguunt pactis dotalibus & sponsaliorum solennibus. Sæpe occurrit illud [q], נשים בכתובה ובקידושין פלגשים בלא כתובה ובלא קידושין *uxores fiunt cum pactis dotalibus & sponsaliorum solennibus, Concubinæ neque his neque illis.* Sed hoc maximè ad concubinatum, qui post legem in usu, attinet; cum scilicet & Dotalia pacta & alia atque in pristino seculo solennia, eaque magis necessaria, Nuptiis, quod alibi fusiùs exhibemus, præscriberent; nec tamen ejusmodi quæ contractum irritum omissa facerent. Nam ante legem, in Consensu solùm & Concubitu, modò ad vitæ consuetudinem futuram uterque haberetur, matrimonii substantiam ponebant solennibus, pactisque dotalibus, pro libitu omninò adhibitis, quæ postmodùm etiam ex eorum, qui rebus præerant, autoritate præscripta atque aucta, formulam etiam legitimam, sed non substantiam matri-

h *Targum Hierosolym. & Jonathan Genes. 25. 1. & Iarchius ibi, & ad comm. 6.*
i *1. Paralip. 1. 32.*
k *De Civitate Dei lib. 16. cap. 34. quem & videsis in Genes. ad literam quæst. 90.*
l *Genes. 16. 3.*
m *Genes. 25. 1.*
n *Ibid. comm. 6.*
o *Lib. de Monogamia, c. 6.*
p *Rabbi Bechai ad Gen. 25. 1. f. 35. col. 4.*
q *Gemar. Hierosolymit. ad tit.* Cethuboth *cap. 5. fol. 29. col. 4. §. 3. Babylon. ad tit.* Sanhedrin *cap. 2. fol. 21. a. Iarchius ad Genes. 25. 6. Bechai loco citato David de Pomis f. 143. Moses Maimonid. halach.* Melakim *cap. 4. adde Mosem Mikotzi Præcep. Negat. 228.*

monii, seu ipsum contractum, mutâsse docent. Hinc concubinarum Saulis [r], Davidis [s], Salomonis [t], Rehoboam [u], Regum, ad Magistrorum mentem, nomen ritè intelligendum. Unde, cum ex majorum institutis, dotem & sponsaliorum solennia nuptiis accedere velint justis hominum privatorum seu subditorum, Regi tamen suo fas fuisse, utpote hac lege superinducta soluto, aiunt concubinam [x] sibi בייחוד בלבד *solùm concubitu sibi conjungere*, אבל ההדיוט אסור בפילגש אלא באמה העבריה בלבד אחר ייעוד *privato nihilominùs seu subdito interdictam fuisse concubinam, si excipias ancillam Ebraam tantùm, postquam eam ex venditione patris [y] desponsaverit.* Qua de re, libro proximo fusiùs; ubi ancillam illam planè uxorem fuisse liquet, sine nuptiarum solennibus conjunctam, id est, Concubinam. Certè & Levitæ concubina, à Benjaminitis nefariè peremta, planissimè uxor habebatur. Is etiam vir ejus [z] dicitur. Atque in vulgata versione, indiscriminatim & uxor & concubina appellatur. In fonte nuncupatur bis אשה פילגש quod sive *uxor concubina* sive *fœmina concubina*, uti etiam γυνὴ παλλακὴ verti potest. Quod itidem dicendum de decem illis Davidis concubinis, quæ נשים פילגשים [a], id est, sive *uxores concubinæ*, sive *fœminæ*, seu, ut vulgata, *mulieres concubinæ* vocantur. Et de Levitæ, quem diximus, concubinâ, ad rem heic inprimis D. Ambrosius [b]; *Vir*, inquit, *Levita acceperat jugalem, quam à concubitu concubinam appellari arbitror.* De successione etiam liberorum è concubinis apud Ebræos susceptorum, alibi [c], uti etiam de concubinis plura diximus. Commentum verò habet Elias Levita de nominis פילגש, quo concubina in sacris literis denotari solet, originatione, & veluti Uxorem dimidiatam eam inde facit. Concubina, inquit [d], vocatur, פילגש Pilegesh שהיא מלה מורכבת מן פלג אשה פי׳ חצי אשה: ובלשון רומי אדם שיש לו שתי נשים קוראת זו אל זו פלגש *quod vocabulum compositum est ex* Pelag Isha, *id est, uxore dimidiata; & Linguâ Latinâ, ubi quis binas habet uxores, harum altera nuncupatur alteri Pellex.* Quasi Pellex, pallaca, ac παλλακὴ pro concubina, ab Ebræorum jam dicta voce, quod & alii volunt, deducenda esset. Et certè Pellicis habetur notio altera [e], quæ ipsam heic concubinam rectè satis denotat. Quemadmo-

r 2. Samuel. 3. 8. & 21. 11.
s 2. Samuelis 5. 13.
t 1. Reg. 11. 3.
u 2. Paral. 11. 21.
x Maimonid. halach. Melakim cap. 4.
y Ex lege Exod. 21. 8.
z Iudic. 1. 3 ubi vid. comm. 1. 9 29. & cap. 20. 4. & 5 &c. & videsis Henning. Arnisæum de Iure Connubiorum cap. 5.
a 2. Sam. 15. 16.
b De Officiis lib. 3. cap. 14.
c De success. in bona defuncti. cap. 3.
d In Notis, ad David. Kim. chi Radices, verbo. פלגש
e L. Massurius 144. ff. de verb. signific.

admodùm autem, ubi plures uxores, ibi etiam Concubinæ plures, mixtæve concubinæ & uxores licitæ (ut apud Ebræos & fere in Oriente alibique apud Mahumedanos) fuêre juxta ea quæ dicta sunt; ita ubi unicam duntaxat uxorem superstitem (ut non solùm ex legis Evangelicæ interpretatione, ubicunque ea viguit, sed ex civiliorum ita dictarum Europæ diù ante Christianismum nationum [f] moribus obtinuit) liceret habere, ibi & unicam concubinam, id est, sine solennibus præviis uxorem, sed usu tamen satis conjunctam, licuit olim retinere; ceterùm non magis binas, quàm binas uxores. Nec unicam hanc magis repudiare fas erat quàm uxorem. Cum scilicet nomine magis & solennibus, quàm re invicem distarent. Jurisconsulti Græci [g] παλλακή ἐστιν ἡ συζῶσά τινι ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, νομίμου χωρὶς γάμου, *Concubina est, quæ cum aliquo in ædibus cohabitat, sine matrimonio legitimo;* sine formulis matrimonio præscriptis, non simpliciter sine matrimonio. Et veteri, apud Harmenopulum [h], constitutione Cæsarea, Concubinatus, qui κοινωνία τῆς παλλακῆς ibi dicitur, nomine γάμου οὐκ εὐπρεποῦς seu *Matrimonii indecori* designatur. Hinc Julius Paulus, celeberrimus sub Alexandro Severo, id est, antequam Christianismus in Imperium Romanum receptus est, Jurisconsultus, *Eo tempore*, inquit [i], *quo quis uxorem habet, Concubinam habere non potest*; aliàs licitam, ut uxorem sine solennibus. Neque verò ingenua, eo ævo, sed tantùm ancilla, liberta, libertinave, in concubinatu ita propriè dicto potuit esse sine [k] testatione manifestum hoc faciente; quæ, si accederet, nullis aliis adhibitis solennibus, Ingenua concubinæ nomine deposito, uxor honoris causà, dicebatur. Cæteris, quæ ingenuæ non erant, concubinis [l], ut inferiore dignitatis notâ, appellatis, & solâ animi destinatione [m] seu affectione æstimatis [n]. Instauratum posteà est jus illud, quo nefas erat uxorem simùl & concubinam (id est, alteram cum solennibus, saltem testatione satis manifestâ, alteram sine hac, sine illis, sed utramque conjugem) habere; idque tum à Constantino Magno [o], tum à Justiniano [p]. Etenim, velut in diversa sub uno tempore conjugia convenire, ad Ebræorum morem, id deputabatur. Unicam verò, qualem diximus, concubinam

f *Vide Sixt. Empiric. Pyrrhon. hypotypos. lib. 3 cap. 24. Cæsar. de Bell. Gallico lib. 6.* ubi de Britannis &c. *Athenæum Dipnos. 13. ubi de Cecrope, Suidam in eo, Petr. Fabrum in Semestr. lib. 2. c. 1. Iacob. Rebard. lib. de autoritate Prudent. cap. 1. &c.*

g *Basilic. ap. Theodorum Balsamonem in Photii Nomocanon. tit. 13. cap. 5.*

h *Procbir. lib. 4. tit. 7.*

i *Sentent. Recept. lib. 2. tit. 20. adde ff. tit. Communia de Manumissionibus. lib. 3. in fine.*

k *Marcianus l. 3. ff. de Concubinis, & Modestinus l. 24. ff. de Ritu Nuptiarum.*

l *Vlpianus l. 1. ff. de Concubinis.*

m *Paulus l. ult. ff. eodem titulo.* n *Vlpianus l. 3. ff. de donat. inter virum & uxorem.* o *L. unic. C. de Concubinis.* p *Novell. 18, cap. 5. & 89. C. 12. adde l. ult. ff. tit. communia de Manumissionibus.*

nam in vitæ consuetudinem (non ad tempus q certum ex contractu) adhibitam, loco uxoris, neque eâ minus licitè conjunctam, in veteri Ecclesia ei cui uxor alia nondum esset, habere r permittebatur, usque dum Cæsareæ s, Pontificiæ t, minorumque gentium sanctiones, præter vetustum etiam in Christianismo u morem, de solennibus Conjugiorum quorumcunque sacrisque Benedictionibus, publica eorum Testatione, atque id genus aliis ita vim sortirentur, ut Conjugia aliter inita pro interdictis etiam interdum & irritis x haberentur. Neque forsan observatu indignum videatur; cum Sponsæ, Conjugis, Jugalis, Concubinæ, id genus aliorum nominum, etiam & τῆς אשה & γυναικὸς pro Uxore notationes apertæ sint, atque ejusmodi ut possessio & usus matrimonialis, sive tori societas atque sexus eis palam indicetur; Uxoris interim quæ è prisca, ante Christianismum, Latinitate deducta est, notationem quidem nimiùm latere, sed tamen à Grammaticis aliquot à sacro y ungendi, in solennibus Nuptiarum, liminis ritu peti, ideoque etiam Unxorem eam olim dici. Perinde ac si absque sacris illis seu solennibus Nuptiarum, etiam ex ipsa vocabuli, vi nulla propriè illo nomine fuisset indigitanda. Certè sacris, veluti interventui ignis & aquæ (qui veteribus sacramentum z fœderis Nuptialis dicebatur) Farri, Confarreationi a, ejusmodi aliis non paucis locum fuisse in Nuptiarum solennibus scimus; atque in iis, Liminis etiam unctioni, cui præerat Dea Unxia dicta. *Vnctionibus superest* (sic apud Arnobium b legimus) *Vnxia, Cingulorum Cinxia replicationi, Victa & Potua sanctissima victui potuique procurant. O egregia numinum & singularis interpretatio potestatum, nisi postes virorum adipali unguine oblinerentur à sponsis, nisi virginalia vincula jam ferventes dissolverent atque imminentes mariti, nisi potarent & manderent homines, Dii nomina non haberent? Et* Josephus Scaliger c, *Vnxor dicendum erat pro Vnctor. Ejusmodi enim erant verbalia apud veteres, uxor pro unctor; pacio pro pactio. Ita dicta est, quia adipe lupino postes novi mariti ungeret.* Sed interea versum adfert Ennii Donatus seu quis alius ejusmodi in Terentii Hecyram, quo ritus ille, unde & Uxor etymon habeat, probetur; quod tantum

q D. Aug. de Bono conjugali cap. 17. caus. 32. q. 2. c. 5.
r Dist. Nobell. & Concil. Toletan. 1. cap. 17. dist. 34. c. 4.
s Nobell. 74. cap. 4. Leonis Constit. 89. & 91. Harmenopulus Prochir. lib. 4. tit. 4. & 7.
t Caus. 30. q. 5. & extr. de Cland. desponf. c. 3.
u Tertull. lib. 2. ad uxorem, cap. 9. & lib. de pudicitia, c. 4. D. Ambros. epist. l. 3. ad Vigilium. adde Francisc. Hotoman. Quæst. Illustr. 5. & Dionys. Gothofred ad Leonis Constit. 89.
x Leo Constit. 89. Harmenopul. lib. 4. tit. 4 & 7.
y Donatus in Terentii Hecyram.
z Lactantius lib. 2. de Origine Erroris, cap. 10. Adde Dionys. Gothofred. ad. l. 66. ff. de donat. inter virum & uxorem §. 1.
a Boetius, in Ciceronis Topica & Servius ad Virgilii Georgic. lib. 1. Arnob. lib. 4. alii.
b Adversus Gentes, lib. 3.
c Ad Festum Verb. Auctor.

tum abest ut inde fiat, ut nec ad Nuptias omninò, sed ad funus Tarquinii, versum illum unctionemque in eo memoratum, spectare à viris doctis [d] rectè observetur. Utut se res hejc habeat, tam Coemptione & Usu, quàm Confarreatione seu Farre (qui modus erat Nubendi religiosissimus) uxores omnifariam fiebant & propriè ita dicebantur, cum tamen nec Usus nec Coemptio sacra ulla haberent. Adeo ut vocabulum illud, non minùs ac cetera jam dicta, undecunque demùm derivetur, Possessionem ac Usum Matrimonialem seu tori societatem, etiam citra sacra, veteribus indicaret. Quin ipsum sexum tantùm Uxoris nomine, ac si mulieri aut fœminæ seu τῇ אשה & *γυναικὶ* synonymum esset, denotat Martialis.

[d] *Paull. Merula ad Annalium Ennii lib. 3.*

Conviva [e] quisquis Zoili potest esse,
Summænianas cœnet inter uxores.

Et

———— *resina [f]*
Summæniana qua pilantur uxores.

[e] *Lib. 3. epig. 81*

[f] *Lib. 12. epig. 32.*

Prostibula, quæ in summœnio, seu suburbana innuit; summœnianas Mulierculas, sive nuptas sive innuptas. Sed has antè illas; quæ raro satis in Roma veteri in prostibulis. Et videmus sanè in Linguis provincialibus, Latinam parentem suam agnoscentibus, vocabula quæ uxorem denotant, ex pronuntiatione, sive barbara sive decurtata, Fœminæ seu Mulieris (quæ sexum duntaxat respiciunt) possessivo adjunctæ, enasci. Quin & vox illa **wife** quâ nos Angli ut conjugio propriâ, non aliter ac veteres Romani generatim uxoris vocabulo, utimur, transmissa ad nos est ab Anglosaxonibus, seu majoribus nostris vetustioribus, quibus vocabulum illud uxorem non aliter denotabat atque fœmina seu *γυνὴ* seu id quod sexum sequiorem simpliciter etiam designaret. Adjecto possessivo dicebant illi (ut nos) **his wife** id est hẏſ ƿiꝼ, seu *fœmina ejus*, ut scimus ex Evangeliis [g] Anglosaxonicis. Nam in eis pro eo quod est *Benedicta tu in mulieribus* legitur [h], Ðu eaꞃꞇ ꝫebleꞇꞅeꝺon ƿiꝼu & beꞇƿux ƿiꝼum, ac si diceremus, **thou art blessed among wives**; & pro illo [i] *quædam mulier ei dixit* ſum ƿiꝼ him ꞇo cƿæð; uti & pro *erat* [k] *enim mulier Gentilis*, ſoðlice ꝥ ƿiꝼ ƿæꞅ hæðen; & pro *venit* [l] *mulier de Sa-*

[g] *D. Matth. 5. 31. &c.*

[h] *D. Luc. 1. 28. & 42.*

[i] *Ibid 11. 27.*

[k] *D. Marc. 7. 26.*

[l] *D. Ioan. 4. 7.*

pi historiolæ seu Revelationis editionibus nonnullis [b] Calemera & Lebora (quæ aliis Debora [c]) pro Calmana & Lembora, ut rectiùs scribendum [d], Adæ filiæ nominantur. Quin apud Saidum Batricidem, Patriarcham Alexandrinum, Azrona & Awina Adæ sunt filiæ primæ. Verba ejus sunt ووقعي لآدم علي حوي فحملت وولدت غلاما وجارية فسمىا الغلام قابين وسما الجارية ازرون ثم حملت حوي وولدت غلاما وجرية فسما الغلام هابيل وسما الجارية لوبير *Et concubuit Adam cum Eva, quæ concepit & peperit puerum & puellum. Et vocavit puerum Cain; Puellam verò nominavit Azron. Rursus concepit & puerum itidem & puellam peperit; quorum hanc Avvin, illum Abel nominavit.* Subjungitur autem in altero exemplarium, quibus utor, sed recentiori, Avvinam dici بالرومي لغورا *Lingua Romana, Leboram*; quod ad consimile nomen è Methodio jam ante notatum attinere nullus dubito. Apud Mahumedanos [e] etiam habetur filia Adæ & Evæ Machuveliet nuncupata, ubi commentum etiam adjicitur, *præter Seth, omnes partus Evæ gemellos fuisse, singulos ex masculo & fæmina.* Adeo ut de primorum parentum gemellis opinio veteres suos, tametsi non ubique similes, aurores non solùm apud Ebræos (ut ex eis [f] supra notatum est) verùm etiam apud Mahumedanos, ipsosque demùm Orientis Christianos habuerit. De harum conjugiis etiam eorundem autorum plerique loqvuntur. Epiphanius, è Leptogenesi οἶτι τέτε, inquit [g], ᾧοὶ συνήφθησαν, ὁ μὲν Κάιν τῇ ἀδελφῇ τῇ μείζονι Σαυὴ ὄνομα καλουμένῃ, ὁ δὲ Σὴθ τρίτος ὑιὸς, μετὰ τὸν Ἄβελ γεννηθεὶς, τῇ λεγομένῃ αὐτοῦ ἀδελφῇ Ἀζουρᾷ. *Et ipsius* (Adæ) *filii matrimonio conjuncti sunt, Cain nimirum sorori Majori Save dictæ, Seth verò tertius filius post Abel genitus, sorori suæ, quæ Azura vocabatur.* Sanè & Setho eam Adæ filiam, quam Asuam nominat, Azuram puto innuens, nuptam esse scribit Cedrenus. Vetustus autor vitæ Mahumedis, Sethi uxorem fuisse ait, Machuveliet jam dictam. Saidus verò Batricides, Azronam, Caini gemellam sororem, ipsi fuisse in uxorē ductam; Awinam au-

[b] *In Orthodoxographia Iacobi Grynæi fol. 93. & 101.*
[c] *Vide Petr. Comest. hist. Scholast. lib. 1. cap. 25.*
[d] *Vt apud I. Allatium in Notis ad Eustathium Antiochenum p. 213.*
[e] *Vetustus autor, de Generatione Machumet. ab Hermanno Dalmata versus.*
[f] *Cap. 3.*
[g] *Hæresi 39. Videsis Operis imperfect. in D. Matth. S. Chrysostom. tributi Homil. 1. & Sixt. Senens. lib. 6. annot. 4.*

namautem, gemellam Abelis, Setho nuptam. Et rem, de hisce, cujus in libris editis ne vestigia puto comperta esse, ex receptis Orientalium traditionibus narrat; primos nempè parentes, tametsi fratribus sorores conjungere tunc necesse erat, nihilominùs ita statuisse, ut, qui, in ipsis fratribus & sororibus, magis essent ceteris invicem natalibus dissiti, non conjunctiores, matrimonio copularentur. Conjunctiores verò fuisse gemellos, quàm qui partu diverso nascerentur. Inde, adolescentibus, quos ex eodem autore memoravimus, gemellis, eorum paria ita disjungi voluisse, ut gemella fratri, qui non esset gemellus, nuberet. Gemellorum autem Nuptias etiam tum illicitas fuisse, veluti eorum, ὡς ἡ μὲν φύσις ut ait Philo[h], ἐμαυτῇ γενέσει διήρτησε καὶ διέζευξε, *quos ipsa quidem Natura ipsis natalibus disjunxit invicemque separavit.* Hinc Caino 'Avvinam, Abelli Azronam destinâsse. Quod cum Caino, qui sororem sibi gemellam, utpote venustiorem, deperiret, maximè displiceret, Adamum, utrunque filium, alterum ut frugibus, alterum ut pecorum fœtu Numini, in Monte sancto, faceret, monuisse; utque, ad bonam mentem, quæ peractis sacrificiis adesset, nuptias inirent. Peractis sacrificiis, Cainum, ne gemella sibi soror alteri jungeretur, fratrem, illiso in caput saxo, interfecisse; Idque animo, ante sacrificium, præstituisse. Azronam ita sibi in uxorem cepisse (sed uxor ejus Pseudophilonii nescio unde edocto Themech dicitur) atque in convallibus cum posteris suis impiè vitam transegisse. Sethum verò, Adami auspiciis, Avvinam cepisse in uxorem; montem sacrum (ubi etiam sepultus, ut vult ille, Adam) illum ejusque posteros tenuisse, cujus ad radices Cainitarum convalles erant; Numen & Naturalia Jura religiosè coluisse, usque dum in convalles, ut è Caini filiabus sibi uxores seligerent, è Monte aliqui eorum descenderent, etiam post præstitutum commune omnibus بدم هابيل *per sanguinem Abelis*, juramentum se non descensuros. Unde & explicatur Batricidi illud[k], *videruntque filii Dei filias hominum, quòd pulchra essent, & acceperunt sibi uxores ex omnibus quas elegerant*; Sethum nimirùm & posteros ejus filios Dei, Caini filias neptesque filias hominum, utpote hominum vitiis nimis sordescentium nuncupari. Certè & Dei nomine

h *Lib. de Specialibus Legibus ad Adulterium & Homicidium attinentibus. Sed & videsis R. Eleazer in Pirckè cap. 22.*

i *In Antiquitatibus Biblicis.*

k *Genes. 6, 2.* Ad quem locum, præter ea quæ obiter occurrunt multa, *videsis Suidam in verbo* Μισογαμίας *Librum Henoch apud Iosephum Scaligerum in Notis ad Eusebium pag. 244. & Io. Drusium in Notis ad Sulpitium Severum pag. 23.*

mine Sethum fuisse celebrem ex Leptogenesi scribit Cedrenus. Sed filios Dei, seu Dei liberos, posteros ejus, tum ob pietatem atque Adæ similitudinem dici, tum eo quòd sibi in populum eos elegerat Numen, monent etiam Ebræi [l] nonnulli; aliis [m] etiam ipsorum, loco illo Genesis, Angelos qui Caini filias nepotesque sibi in conjugium sumpserant, intelligi, cum patribus aliquot Christianis, autumantibus. Observandum verò, versionibus Orientalium plerisque, ibi non *filios Dei*, (id quod in Ebræo est בני אלהים) sed *filios magnatum*, seu *Principum* verti. Sic enim Onkelos Chaldæus בני רברביא quod idem sonat. Sic etiam paraphrasis Uzielidi tributa. Et in versione Arabica tâm Judæorum Mauritaniensium, quèm R. *Saadiæ*, *filii* vocantur بني الاشراف *Nobilium* seu *Principum*, quemadmodum item Symmacho qui vertebat τῶν δυναστευόντων, *potentum*. Nec alia mente Aquila cui filii τῶν Θεῶν, *Deorum* ibi legebatur. Judæi etiam Hispanienses *y vieron hiios de los grandes a hiias del hombre que buennas ellas*. Tavvasius autem in versione Persicæ pro eo quod est heic *filii Dei* habet فريشتكان خودا *Magnates Dei*; quemadmodum & veterum Græcorum versio, qua usus est tum Philo [n] tum D. Augustinus [o], οἱ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ *Angeli Dei*. Qualem lectionem, etsi fuère inter Patres [p], qui non agnoscerent, manifestum tamen est, antiquissimam fuisse, eò quòd etiam reperiatur in codice Hellenistarum versionis summæ antiquitatis, quod cimelion est serenissimi Regis nostri ad D. Jacobi bibliothecæ, ex Oriente ante annos aliquot allatum. Sed hoc obiter. Verba autem Batricidis quæ ad rem, quam tractamus, inprimis attinent, adjicimus;

فلما كبرا الغلامان قال آدم لحوي ليأخذ قابين
اوين التي ولدت معه هابيل وليأخذ هابيل اقرون
التي ولدت معه قابين فقال قابين لامه حوي انا اخذ
اختي وياخذ هابيل اخته لان اقرون كانت احسن
من اوين فلما سمع آدم هذا الكلام شق عليه جدا
وقال

l Rabbi Iehuda Ben Samuel in Sepher Cozri part. 1. §. 95. More Nebochim part. 1 cap. 14.
m Apud R. Eliezer in Pirke cap. 23. adde Apocryph. Enochi apud Ios. Scaliger. in Notis ad Eusebium pag. 244 Gide annotat. supra lib. 2. cap. 12. pag. 264.
n Lib. de Gigantibus.
o De Ciuitate Dei lib. 15. c. 23. & in Genes. quæst. 3.
p D. Chrysostom. in Genes. hom. 22 & Theod. ret. quæst. 47.

وقال هذا خلاف الوصية ان تاخذ اختك التي ولدت معك
وكان قابين فلاحا للارض وكان هابيل راعي غنم فقال
لهما ادم *Cum verò pueri adolescerent, praecepit Adam Evae, ut Cainum Avvinam, Abelis nempè gemellam, sibi conjungeret, atque Abel itidem Azronam, quae Caini gemella soror erat, in uxorem duceret. Sed Matri suae Evae dixit Cain, se ducturum sororem suam, & Abeli fore conjunctam suam sororem. Etenim Azrona venustior erat Avvinâ. Hoc cum audisset Adam: valde conturbatus; at, inquit, nefas tibi est uxorem accipere sororem tuam, quae tibi gemella. Erat verò Cain cultor agri & Abel pastor ovium. Dixit autem illis Adam;* ea quae superiùs q ex Batricide hac de re afferuntur. Sequitur dein q Lib. 3. cap. 2. pag. 377.

فحرد قابين علي هابيل غضبا وحنقا وحسد اخاه فلما نزلا
من الجبل شد قابين علي هابيل فضرب راسه بحجر فقتله
واشتد حزن ادم وحوي وناحا علي هابيل مايه سنة ولعن الله
قابين وولده وكان قابين فزعا من تعشا هايما ايام حياته
وطرحه الله في غربه في نود ولكن قابين لزرون اخته معه
وكان مسكنه هناك ثم وقع ادم علي حوي فحملت
بعد ان اتا علي ادم مايتين وثلثون سنة وولدت غلاما فسماه شيث
وكان شيث صبيح الوجه جميلا تام الخلق مثل ابيه وهو
ابو الجبابرة الذين كانوا قبل الطوفان فزوج ادم اشيث اوذينه
اخت هابيل وولد له منها انوش وولد لانوش قينان

Unde ira commotus est Cainus in Abelem, atque indignatus eum invidebat. Itaque cum è monte descenderent, involat in Abelem Cain & caput ejus saxo percutiens occidit eum. Adam verò & Eva moerore afflicti plangebant Abelem centum annos. Et execratus est

Deus Cainum ejusque posteros. Et erat Cain animo perturbato, homo subdolus errabundusque, dum vivebat. Et ejecit eum Deus ut velut exul ageret in Nôd. Et cepit Cain Azruam sororem suam secum, atque ibi sedes posuit. Rursus concubuit Adam cum Eva quæ concepit tricesimo supra ducentesimum anno (interpretum Græcorum calculum sequitur) *postquam primò congressi sunt, & puerum peperit atque vocavit eum Seth. Erat autem Seth aspectu pulchro, fortis, nec natura dissimilis à patre; & parens erat Gigantum, qui ante Diluvium. Conjunxit verò Adam Setho in matrimonium Avvinam sororem* [gemellam] *Abelis, cui ex ea susceptus est Enos, cui natus est Cainan.* Ut igitur id, quod ex Gemara Babylonia superiùs citatur, ritè tandem ad Magistrorum mentem capiatur; ideò aiunt, à filiarum Nuptiis abstinuisse Adamum, quoniam ex filiis ejus erant ducendæ, ad genus humanum commodiùs multiplicandum. Sed ducendæ velut ex indulgentia temporis, id est, rerum initiorum necessitate id exigente, cùm citra illam necessitatem fratribus sorores uterinas conjungi etiam ex Jure primævo nefas fuisset. Quin & Indulgentiam hanc seu Juris, quod ad liberos spectabat, relaxationem, velut Interdicto [r] ejus, quod parenti aliàs fuisset neutiquam illicitum, tunc compensatam. Certè & notatur apud scriptores aliquot Christianos [ſ] Evam velut planè filiam Adæ fuisse, utpote quæ ex ejus carne desumpta indeque formata. Etiam indulgentiæ hujus in Lege Mosaica mentionem fieri volunt Magistri. Lex ait [t]; *Vir qui acceperit sororem suam filiam patris sui, aut filiam matris suæ, & viderit turpitudinem ejus & ipsa viderit turpitudinem illius,* חסד הוא (pro quibus verbis substituunt Hellenistæ *ὄνειδός ἐστι. flagitium est*, vulgata *rem nefariam sunt operati*, interpretes ferè alii tantundem; Sed Talmudici τὸ חסד quod sæpissimè in prophetarum lingua occurrit pro *gratia, benignitate*, seu *indulgentia*, & rarissimè alibi interpretibus aliter sonat, etiam sumunt heic, pro *gratia* seu *indulgentia seculi primævi*, adeo ut, ad eorum mentē, vertendum sit) *indulgentia erat; exterminabuntur in oculis filiorum populi sui: Turpitudinē sororis suæ discooperuit, iniquitatem suam portabit.* Quasi in ipsa lege scripta, quâ tam germana quàm uterina soror interdicebatur,

r Glossa Iarchii ad Gem. Bab. tit. Sanhedrin cap. 7. fol. 58 b.

ſ Epiphanius hæreſ. 39.

t Levitic. 20. 17.

batur, præoccupatio intercessisset objectionis, quæ fieri potuisset de ipsis rerum initiis, quando sorores etiam uterinæ fratribus nubebant, atque aptata fuisset responsio, illud tunc temporis ex gratia seu indulgentia, rem necessitate exigente, obtinuisse. Itaque Gemara Hierosolymitana [u]; הכתיב ואיש אשר יקח את אחותו בת אביו בת אמו וראה את ערותה והיא תראה את ערותו חסד הוא שלא תאמר קין נשא את אחותו הבל נשא את אחותו חסד עשיתי עם הראשונים שיבנה העולם מהם אמרתי עולם חסד יבנה *Vbi in lege scripta habetur, vir [x] qui acceperit sororem suam sive filiam Patris sui sive filiam Matris suæ, & ille viderit turpitudinem ejus, atque illa turpitudinem illius viderit, indulgentia erat; id adjicitur ne objicias, at Cainus sororem suam in uxorem duxit, ac Abel suam etiam in uxorem duxit sororem; atque intelligendum est ac si interfertum fuisset, Indulgentiâ seu gratiâ usus sum erga homines primævos, quoniam ex eis Mundus ædificatus est. Dixi [y], Indulgentia ædificavit Mundum.* Et glossa Jarchii ad citatam Legem, מדרשו אם תאמר קין נשא אחותו חסד עשה המקום לבנות עולם ממנו *Exponi solet; si objicias Cainum in uxorem duxisse sororem suam, id ex Numinis indulgentia factum est, ut ædificaretur seculum illius ex eo.* Quin paraphrasis Chaldaica Jonathani tributa, Legis illius vocabula illa חסד הוא *Indulgentia erat*, ita fusiùs enarrat. גנאי הוא ארום חסדא עבדית עם קדמאי מן בגלל דיתמלי עלמא מנהון עד לא אתיהיב קימא בעלמא ומן דאתיהיב קימא בעלמא כל דיעבר כדין וגו׳ *Turpe est. Cæterum indulgentiâ usus sum erga homines primævos, adeo quod ex eis mundi fierent propagines, usque dum satis multiplicatum esset genus humanum. Sed postquam id satis multiplicatum est, quicunque ita faceret &c.* Et pœnam in sacro sermone adjectam subjungit. Ubi tamen, contra mentem Magistrorum, tam germanam quàm uterinam sororem, postquam satis multiplicatum est genus humanum [z] & cognationum crevit varietas, interdictam fuisse innuit. Nam ante Legem Mosaicam, & post humani generis multiplicationem, quæ uterina non esset fratri ex Noachidarum jure interdici nolunt Talmudici, ut anteà ostensum est; Germanam nempe, seu quæ paterno tantùm sanguine conjungeretur, neutiquam fuisse antè fratri illici-

u *Addit.* Sanhedrin *c.* 16. *fol.* 26. *col.* 4 §. 1.

x *Levit.* 20. 17.

y *Psalm.* 89. 3 *Atque ita uterque locus intelligitur in* Sepher Zohar *ad* Vaicra *fol.* 38 *col.* 2. Cremonæ. & *fol.* 77. Mantuæ & *R. Eliezer. in* Pircke *cap.* 28.

z *Genes.* 6. 1.

Deus Cainum ejusque posteros. Et erat Cain animo perturbato, homo subdolus errabundusque, dum vivebat. Et ejecit eum Deus ut velut exul ageret in Nod. Et cepit Cain Azruam sororem suam secum, atque ibi sedes posuit. Rursus concubuit Adam cum Eva quæ concepit tricesimo supra ducentesimum anno (interpretum Græcorum calculum sequitur) *postquam primò congressi sunt, & puerum peperit atque vocavit eum Seth. Erat autem Seth aspectu pulchro, fortis, nec natura dissimilis à patre; & parens erat Gigantum, qui ante Diluvium. Conjunxit verò Adam Setho in matrimonium Avvinam sororem* [gemellam] *Abelis, cui ex ea susceptus est Enos, cui natus est Cainan.* Ut igitur id, quod ex Gemara Babylonia superiùs citatur, ritè tandem ad Magistrorum mentem capiatur; ideò aiunt, à filiarum Nuptiis abstinuisse Adamum, quoniam eæ filiis ejus erant ducendæ, ad genus humanum commodiùs multiplicandum. Sed ducendæ velut ex indulgentia temporis, id est, rerum initiorum necessitate id exigente, cum citra illam necessitatem fratribus sorores uterinæ conjungi etiam ex Jure primævo nefas fuisset. Quin & Indulgentiam hanc seu Juris, quod ad liberos spectabat, relaxationem, velut Interdicto [r] ejus, quod parenti aliàs fuisset neutiquam illicitum, tunc compensatam. Certè & notatur apud scriptores aliquot Christianos [s] Evam velut planè filiam Adæ fuisse, utpote quæ ex ejus carne desumpta indeque formata. Etiam indulgentiæ hujus in Lege Mosaica mentionem fieri volunt Magistri. Lex ait [t]; *Vir qui acceperit sororem suam filiam patris sui, aut filiam matris suæ, & viderit turpitudinem ejus & ipsa viderit turpitudinem illius,* חסד הוא (pro quibus verbis substituunt Hellenistæ ὄνειδός ἐστι *flagitium est*, vulgata *rem nefariam sunt operati*, interpretes ferè alii tantundem; Sed Talmudici τ' חסד quod sæpissimè in prophetarum lingua occurrit pro *gratia, benignitate*, seu *indulgentia*, & rarissimè alibi interpretibus aliter sonat, etiam sumunt heic, pro *gratia* seu *indulgentia seculi primævi*, adeo ut, ad eorum mentē, vertendum sit) *indulgentia erat; exterminabuntur in oculis filiorum populi sui: Turpitudinē sororis suæ discooperuit, iniquitatem suam portabit.* Quasi in ipsa lege scripta, quâ tam germana quàm uterina soror interdicebatur,

[r] *Glossa Iarchii ad Gem. Bab. tit.* Sanhedrin *cap. 7. fol. 58 b.*

[s] *Epiphanius hæres. 39.*

[t] *Levitic. 20. 17.*

CAP. IX.

De ratione Cognationis habitâ in Conjugiis, *inter ipsa* rerum Initia & *tempus datæ* Legis Mosaicæ.

DE Cognationibus sub ipsis rerum initiis, quæ matrimonia spectabant, jam dictum est. In sequentibus, usque ad Mosaicam Legem, seculis, præter Abrahæ nuptias cum sorore tantùm non uterinâ initas c (ita volunt, ut ante c Genes. 20. 12.
est ostensum; unde & eum docuisse ait Clemens Alexandrinus d, *τὰς ὁμομητρίας μὴ δεῖν ἄγεσθαι πρὸς γάμον*, d Stromat. 2.
uterinas sorores non oportere in uxores duci) & binas sorores simùl e Jacobi in uxores ductas, quarum neutræ, ex Lege Mo- e Genes. 29. 30.
saica, non disertè f interdictæ sunt; exemplum inprimis habe- f Levit. 18. 9. & 18.
tur illud Amrami, qui uxorem duxit Jochabedam amitam suam. Nimirùm g τοῦ Levi filius erat Koathus & filia Jocha- g Exod. 6. 16. & seq. & 2. 2
beda. Koathi autem filius Amram Mosis pater; de quo ipse, *accepit*, inquit h, *Amram Iochabedam* דודתו id est, *amitam suam in uxorem, genuitque illa ei Aharonem & Mosem.* h Ibid. 20.

Levi
Koath Jochabed
Amram

In vulgatâ habetur *accepit autem Amram in uxorem Iochabed patruelem suum*, & Hellenistis ea appellatur *θυγατὴρ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ filia patrui sui.* Certè etiam דודה pro patrui uxore alibi i sumitur, & pro uxore sive avun- i Levit. 18. 14.
culi (in vulgata k) sive patrui, quæ generatim est *συγγενὴς* Helle- k Ibid. 20, 20.
nistis. Sed loco de Amramo adducto, amitam, seu patris sororem, vocabulo illo denotari, non modò evincit ipsa genealogia sacra, sed consentiunt versiones Orientales. Onkelos expressè אחת אבוהי *Sororem patris sui.* Eodem sensu habet Pseudouzielides חבובתיה idem seu amitam sonans, & Arabica tàm Judæorum Mauritaniensium quàm Saadiæ versio عمة aliud l Gloss. ad
non significans, & Tavvasii Persica, ex eodem factum, عمي Talmud. tit.
Judæi itē Hispanienses, *su tia.* Atque ita expressè volunt l Talmu- Sanhedrin
dici. Binorum etiam fratrum cognationem liquet non obstitisse in cap. 7. fol. 58 b.
hoc intervallo, quo minùs, mortuo alterutro, uxor ejus superstiti & ad Exod. 6. 20.
conjungeretur. Exemplum, nec sine juris testatione, habetur in Judæ filiis m ejusque nuru Thamar. Cum autem Jacobo uxores m Genes. 38. 8.

suæ

suæ patrueles essent, qualis etiam τῷ Esau Basematha uxor ejus
n *Ibid. 36. 2.* n Ismaelis filia, & Rebecca ab Isaaco, unico gradu, longiùs distaret, nec Loti ex conjugio cum filiabus esset concubitus; aliud quod hùc spectet, ex sacris Ebræorum monimentis observari, puto, nequit, nisi illud de Juda & Thamar, quæ cum nurus ejus esset, ex Mosaica lege o plane fuisset ei ob filii cognationem, interdicta, velis ad hanc rem attinere. Nam & hosce sunt apud Ebræos qui matrimonio conjunctos fuisse volunt, idque divinitùs seu ex voce è cœlo in honorem Messiæ parentum delapsâ, dum in judicio ipse in eam, veluti flagitii ream (qua de re plura, ubi de pœnis Noachidarum libro septimo agitur) sententiam erat laturus. Et quod habetur in Scriptura p ולא יסף עוד לדעתה quod ab interpretibus ferè vertitur, *& non adjecit ultra cognoscere eam*, seu quod idem est, *ultra non cognovit eam*, id accipi volunt aliqui pro eo quod contrarium est, *Non cessavit cognoscere eam*, id est, re detectâ, *non abstinuit ab ejus concubitu.* Certè verbum id יסף quod plerunque *adjicere* sonat, etiam cessare aut abstinere alibi interpretatur. Moses de LXX senioribus Mosi adscitis (unde consessus magnus natus est;) *&* q *factum est, cum requiesceret spiritus super eos, prophetaverunt* ולא יספו quod in vulgata est, *nec ultra cessaverunt*, id est, ולא פסקין (ut tàm Onkelos, quàm Pseudouzielides ibi) tametsi & eo in loco Hellenistæ habeant καὶ οὐκ ἔτι προσέθεντο *& non ultra adjecerunt*, quemadmodum etiam intelligunt r ferè Ebræi. Quin ad verba illa de Juda, Rabbi Bechai s, ולא יסף עוד לדעתה אחר שקיים המצוה אע"פי שהיתה מותרת לו כל ימיו וכונת האומר ולא יסף עוד לדעתה והוא פסק שמותרת היא לו ואשה הקנו לו מן השמים *Et non adjecit ultra cognoscere eam, scilicet postquam perimpleverat mandatum* [de multiplicatione generis humani] *tametsi ipsa ei esset licita omnibus diebus suis. Etiam & qui locum illum sumit pro eo quod est & non cessavit, sensus ejus est, eam fuisse ei licitam, utpote uxorem divinitùs acquisitam.* Etiam in Christianis sunt, qui horum nuptiis heic adstipulantur. Paulus de Abbatia Pollicinii, Calmaldulensis, I. U. D. Congregationis sacræ Eremi Abbas olim generalis, *in hoc mysterio*, inquit t, *necesse erat, ut Iudas voluntariè corrigeret seu expelleret motum illum deformem, qui fuit per concu-*

o *Levit. 18. 15.*

p *Genes. 38. 26.*

q *Num. 11. 25.*

r Sepher Siphri *apud Sal. Iarch. ibid.*

s *Ad Beresith. fol. 51. b. col. 3. Videsis de hoc loco, R. Isaac Abarbinel ad* Beresith *fol. 104. col. 4.*

t *In Theoremate Gestorum Thamar, pag. 145. & 151.*

concupiscentiam carnis, cum altero motu honesto, hoc est, per Matrimonium sanctum, ut esset Thamar Nurus Iudæ (pro solatio tristitiæ suæ, quam habuit) Mater honorificata in ævum. Et paulo post, *Itaque persuasissimum Nobis est, quod eadem hora, qua mulier accersita comparuit ad Tribunal, desponsaverit eam sibi Judas, instigante Deo, perinde ac si torqueretur anxietate expellere pudorem.* Nuptias autem ejusmodi, Legibus Mosaicis non consonas licitas aiunt [u], eo quod initæ sunt קודם מתן תורה, *antequam Lex traderetur.* Noachi uxor, tametsi in Scriptura sacra minime nominatur, nec quemnam virum consanguinitate contingeret in ea compertum est, traditio tamen apud Ebræos habetur, eam fuisse Noemam Lamechi Adæ [x], in Caini posteris, trinepotis filiam, adeoque à Noacho, qui ab Ada in posteris, Sethi, nonus est, gradu nono, juxta calculum juris Pontificii, distitisse. R. Abba Bar Kohena [y], נעמה אשתו של נח היתה *Noema uxor erat Noachi.* De ea, quam diximus, disertè loquitur. Memoratur etiam Barthenos [z], pro Noachi uxore. Sed verò & nomen & cognationem aliam omninò ejus uxoris habet Saidus Batricides, aliquoties antè laudatus, Patriarcha Alexandrinus, uti & conjugum trium ejus filiorum. Duxisse is scribit, ex Apocryphis Orientalium monimentis, Noachum Hacalam filiam Namusa, qui ei est filius Enochi, proavi Noachi, atque hanc ipsam fuisse, quæ cum eo in Arcam est ingressa; filiam nempe patrui ejus magni atque ita tertio, ab eo, gradu dissitam. Enoch hic is ipse est, (quod obiter notari non displiceat) qui Arabibus ادريس *Aidris* nuncupatur, nec semel in Alcorano eo homine memoratus واذكر في الكتب ادريس انه كان صديقا نبيا ورفعناه مكانا عليا *memor* [a] *esto in hoc libro Aidrisi, quoniam erat propheta veridicus; & eum nos in locum excelsum elevavimus.* Alibi item [b], ut Azoara jam dicta, Ismael & Aidris conjunguntur. Atque ad verba illa Alcorani Mahumed Ben Achmed paraphrastes; هو جد ابي نوح حي في السما الرابعة وقيل السادسة او السابعة *hic avus erat patris Noachi* (seu Noachi proavus) & *vi-*

u Gloss. Talmudic. tit. Sanhedrin fol. 58. b. R. Isaac Abarbinel. ad Vaicra fol. 255. col. 3. & 4.

x Genes. 4. 22.

y In Beresith Rabba parasch. 23 atque inde Sal. Iarchius ad Genes. 4. 22.

z Apud Epiphan. hæres. 26.

a Azoar. 19. Arab. 29. lat.

b Azoar. 21. Arab. 31. lat.

vit in cœlo quarto seu, ut volunt alii, in sexto aut septimo. In Latinis codicibus editis alter Alcorani locus perperam habet *Hesdram*, alter *Hesdram*. Nec melius Italus ille Arrivabenius qui Latinam Retinensis versionem quoties secutus non est, pejorem multò Italicè substituit, nec Arabici codicis ope, contra quam jactat, usus esse videtur. Sed in manuscriptis Latinis locus uterque habet Hesdram pro Aidrisio: Scriptor item Christianus ille Saidus Batricides, في ثلثة عشر سنة من حيوة لامك اصطفى الله اخنوخ ورفعه اليه والعرب تسميه ادريس *anno* XIII. *ætatis Lamechi, selegit Deus Enochum & cum sibi sursum sumsit.* Is *Arabibus dicitur Aidris.* Unde etiam inter Jaredum & Methusalam, seu inter patrem Enochi & filium ejus ponitur Aidrisius, scilicet pro ipso Enocho, in monumento illo Orientalium

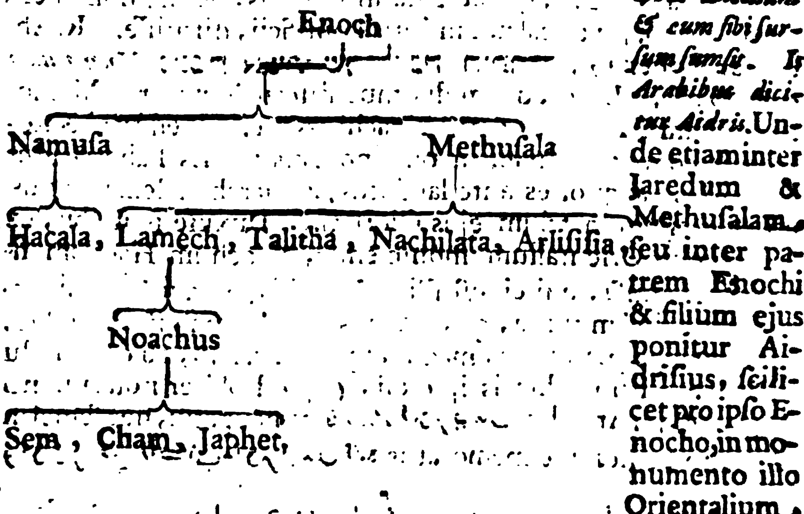

quod vulgavit Guilielmus Schikardus [c]. Sed ut ad uxores Noachi & filiorum ejus revertamur; Saidus ille ex Orientalium traditionibus, filiorum ejus, ait, singulos Methusalæ filias, nempè amitas suas magnas, ut ex superiori stemmate (ab eo quod in Pseudophilone [d] habetur satis diverso) liquet in uxores cepisse. Semum Talitham seu Talibam, Chamum Nachilatham seu Tachilatham (nam utroque modo scribuntur) Japhetum Arlisisiam, quæ & Dalsisia exaratur. Verba ejus sunt, ubi de tempore Diluvium proximè præce-

c *Proem. ad Tarik Regg. Pers. pag.* 24.

d *In Antiquitat. Biblicis & vide de uxorum harum nominibus addit. ad Petr. comest. Hist. Schol. lib.* 1. *cap.* 33.

præcedente loquitur ولم يبقى في الجبل المقدس الا نوح وحده
وامراته اسمها هيكل ابنة ناموسا ابن اخنوخ وثلاث اولاده
سام وحام ويافث فثلاث نسوة لهم وهم من بنات متوشالخ
فاسم امرأة سام صليبة واسم امرأة حام [e] نحلة واسم امرأة
يافث ارلسيسية فلما كثر الفسق في الارض اختلط اولاد
شيث باولاد قايين الملعون وعملوا المعاصي واستعملوا الفسق
والعاقوا على الملاهي *Neque relicti sunt in Monte sancto aliqui præter Noachum solum & uxorem ejus, cui nomen erat Hacala filia Namusa filii Enochi, & tres filios ejus Sem, Cham & Japhet, & tres eorum uxores, quæ erant ex filiabus Methusala. Nomen verò uxoris Sem erat Taliba. Nomen uxoris Cham Nachilatha, & deinde Iaphethi Alisisia. Et postquam scelera crevere in Terris, commiscebantur posteri Seth cum posteris Cain maledicti, impia facinora committentes; atque adeo libidini consuescebant, ut ad eam explendam se totos devoverent.* Ita ille octo personas tantùm in arca salvas facit; quem numerum habet itidem sacra Scriptura [f]. Sed sunt etiam inter Christianos Orientis, qui numerum illum auxerunt, veluti Constantinus Manasses [g], cui non solùm ipse Noachus, uxor, filii tres, totidemque nurus, verum etiam *νύμφαι θυγατέρων γενεᾶ*, adeoque puto filiæ, in arca navigarunt. Quin Mahumedanis nonnullis commentum est fuisse

في السفينة ثمانية وسبعون نصفهم رجال ونصفهم نسا

in arca personas, LXXVIII, *quarum pars altera viri, altera fœminæ*, ut legitur in Achmetidis paraphrasi in Alcoranum, qui etiam interdum [h] numero rotundo eos fuisse ait, octoginta; atque eorum alii aliter. Sed adeò tenaces fuêre in Oriente ac sibi certi de numero heic octonario tàm Mahumedani aliquot [i], quàm Christiani, ut disertè scribant Noachum sociosque in arca inde egressos urbem extruxisse eamque nominâsse ثمنين سوق ثمانين *Tzbema-*

[e] Exemplari in Setustior تحلت Tachilatha legitur & pro Semi uxore صلهب Taliba, uti & pro Iapheti والسيسة Dalisisa.

[f] D. Petrus 1. epist. 3. 20. & Genes. 7. 7. & 13. & Sixtus de Syrum in loco D. Petri citato.

[g] In Annalibus.

[h] Ad Azoar. 11. Arabic.

[i] Abugiafar in Histor. Saracenic. apud Almacinum lib. 1. pag. 14.

nin (quasi dicas Octonarium) *juxta sui numerum*, ut scribit Saidus Batricides, qui rem ita explicat لي نحن ثمانية نفوس *ac si dixissent* (eo in nomine) *nos animæ seu personæ sumus octo.* Quoniam verò ثمانين *octoginta* quidem in numerorum ordine etiam denotat, ideo puto Mahumedanos aliquot ex vocabulo, quod nomen factum erat urbi proprium, ut octonarium personarum numerum designaret (ut expressim Batricides, cui octo itidem numerantur) numerum octogenarium perperam confecisse. Quod verò, ut in callem redeamus, ad nefariam illius ævi libidinem attinet (de qua jam ante Batricides) sanè Ebræorum aliqui illam signantiùs, quàm aliud aliquod flagitium denotari volunt à Mose, ubi causas innuit, ob quas diluvio genus ferè humanum puniebatur, & tam spurcissimam pæderastiam k atque bestiarum concubitus, quàm illicitos fœminarum, in iis locum habuisse primarium. Et Rabbi Ismael ad illud l *quoniam omnis caro corruperat viam suam super terram*, כל מקום שנאמר השחתה אינו אלא דבר ערוה וע"ז דבר ערוה שנ' כי השחית כל בשר את דרכו וע"ז דכתיב פן תשחיתון ועשיתם וגו' *Ubi*, ait m, *vocabulum* Hashchatha *pro corruptela* [hominum] *usurpatur, aut rem Turpitudinis* (id est, nefarios concubitus) *aut cultum extraneum ferè significat. Rem Turpitudinis, ubi dicitur; quoniam omnis caro corruperat viam suam; Cultum extraneum, ubi dicitur* n, *ne ipsi vos corrumpatis, & faciatis vobis sculptile &c.* Sed verò horrendum illud concubitûs masculi scelus initia habuisse aiunt Mahumedani post Diluvium seu Loti tempore, cujus uti & Sodomæ notissima est è sacris historia. Non semel memoratur in Alcorano Lotum Sodomitas increpuisse, sceleris hujus incusasse, atque adjecisse, ما سبقكم بها من أحد من العالمين *non* o *præcessit vos in eo quisquam è sæculis*, quod interpretatur Achmetides per الانسين والجن *neque ex hominibus neque ex diabolis*, unde in Latino codice dicitur *scelus à nemine & nusquam ante perpetratum.* Sed verò quid in moribus Mahumedanorum de hoc scelere reperiatur, docet Guilielmus Postellus p. Quod autem

k *Sal. Iarchius ad Genes.* 6. 2.

l *Genes.* 6. 12.

m *In Gem. Bab. tit.* Sanhedrin *cap.* 7. *fol.* 57. *a. adde Iarch. ad Genes.* 6. 12. & Vaicra *Rabba parash.* 22. & *R. Eliazer* Pirke *cap.* 22. & 23.

n *Deuteron.* 4. 16.

o *Azoar.* 7. *Arab.* 17. *Lat.* & 29. *Arab.* 39. *Lat.*

p *Lib.* 3. *de Orbis concordia pag.* 179.

autem ad locum è Genesi citatum attinet, præter carnis corruptionem, quâ illicitos ibi concubitus innui volunt, memoratur etiam Magistris causa altera, quæ חמס dicitur, id est, rapina, concussiones, injustitia (nam & ἀδικίαν vertunt Hellenistæ) particularis. *Repleta* q *est terra injustitiâ;* quod de Judicum atque eorum, qui, in judiciis, rebus præerant repetundarum criminis rei, pravitate maximè vult intelligi Salomon Jarchius. Explicat tantùm per לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל *Minime absolvebatur decretum Judicis, nisi per concussionem, sive extorto munere.* Sed aliis r, היותר נראה בפסוק כי להורות סוגי העבירות שנים מה שבין אדם לחבירו ומה שבין אדם למקום *potius locus ille* (de corruptione Terræ) *intelligendus videtur de binis illis iniquitatum generibus summis, quorum alterum est inter hominem & proximum suum, alterum inter hominem & Deum.*

q *Genes.* 6. 13.

r *Isaac Abarbinel in* Pirush hatorah *fol.* 43. *col.* 1. *Adde R. Bechai in* Biur *fol.* 18. *col.* 4. Sepher Zohar *ad Beresith fol.* 48. *col.* 3. *Cremonæ.*

CAP. X.

Quomodo Cognationis *atque* Affinitatis gradus, *quâ amplexibus conjugalibus sive* à primis rerum initiis *sive* ex lege in Levitico tradita, *fuerint impedimenta, simul* intelligant *Ebræi.*

Ostulat instituti ratio demùm tum de primævis illis interdictis Sex, nomine גלוי ערות *seu Revelationis Turpitudinum,* id est, Incestûs denotatis, quàm de ceteris id genus in Levitico lege Mosaica adjectis, nec diverso nomine à Talmudicis denotari solitis, quà eis legem illam ad Noachidas seu Gentiles juxta Magistrorum mentem, spectarunt, porrò videamus. Adeo ut satis explicetur tùm quomodo illa post legem Mosaicam eis sint intellecta, tum quali, ad ea observanda, obligatione Noachidæ ad eorum mentem fuerint obstricti. Quod ad Primum attinet; utriusque generis commistio, in qua etiam primævorum instauratio habetur, ita suprà f designatur, ut eorum simul numerus quemadmodum in titulo Talmudico *Cerithoth* simul & Magistrorum explicationibus occurrit, fiat viginti sex. Bestiæ verò, masculi & menstibus laborantis concubitum qui in recensione illa locos occupat sex (id est IV, V, VI, XXIV, XXV, XXVI.) libenter heic prætermit-

f *Cap.* 1. *hujus libri.*

mittimus; uti etiam Alienam Uxorem. Nam & de ea, quatenus ad Noachidas attinet, & non, sine concubitu consensum in vitæ communionem insequente, ritè ex jam dicto Noachidarum seu Gentium Naturali jure conjungitur (etenim ex Jure Israelitico, seu Ebræorum civili, Consensum seu Sponsalia tantùm de præsenti, sufficere volunt, quod alibi fusiùs ostendimus) anteà satis locuti sumus. Sororis item nomine, tam Germana quàm Uterina pariter intelligenda. Demptis igitur sic octo, restant in superiori Designatione octodecim Personæ sive ob Cognationem sive ob Affinitatem disertis verbis interdictæ; ita tamen, ut in numero ejusce designationis septimo, ubi Matris & filiæ concubitus generatim interdicitur, octo simul vetentur, partim ex ipso legis sermone, partim ex interpretatione sermonis Legis enata. Ex ipso Legis sermone adjiciuntur ibi quinque, Neptis ex filio, Neptis ex filia, Privigni Filia, Filia Privignæ & Socrus. Ex interpretatione tres; Filia & Prosocrus utraque, seu uxoris avia tam paterna quàm materna. Universas schemate exhibemus.

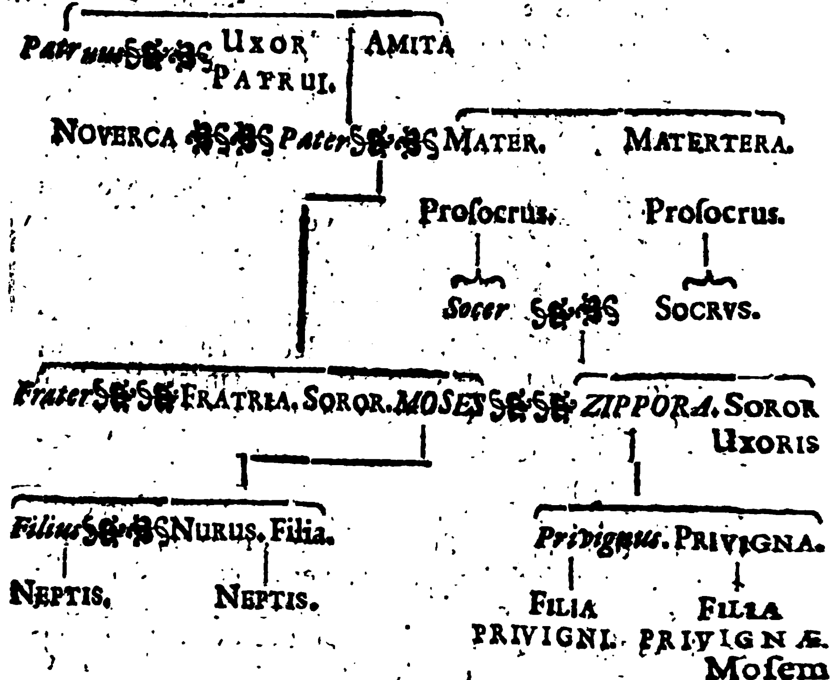

Mosem heic, Zipporæ maritum, Octodecim fœminæ (quarum quindecim disertis verbis in Lege memoratæ literis majusculis denotantur) nominibus quibus, sive affinitatis sive consanguinitatis eum contingunt, designatæ respiciunt. Filiâ, ex argumento קל וחומר seu *a minori ad majus*, adjectâ, & utraque prosocru ex ipsa ratione qua privigni & privignæ filiæ seu uxoris ex filio & filia neptes. Scilicet ut hæ descendendo, non ducendæ sunt, ita nec ascendendo alterutra prosocruum; quibus nimirum uxor neptis est. Hasce omnes & ex lege solas hasce Mosi, verbi gratia, interdici volunt, aliis non paucis tamen, quas שניות seu *secundarias* appellitant, ex majorum instituto seu civili apud ipsos adjectis, de quibus, suo loco [t]. De hisce etiam pronuntiata aliquot habent, heic minimè negligenda, eaque vi ac sensu Legis subnixa. Nurum, Fratriam, Patrui Uxorem (scilicet patri fratris germani, non tantum uterini; nam ea in Secundariis recensetur, ut videre est in libris de Nuptiis) nedum Novercam & Matrem, etiam repudiatas [u] interdici; etiam viris superstites; extra quam ubi frater demoritur, liberis non relictis. Tunc enim jure singulari fratri superstiti fratria apud eos ducebatur. Quod verò ad fratrem & sororem attinet, eandem aiunt esse rationem fratris ex stupro seu adulterio ab alterutro [x] parente suscepti, & ejus qui thoro natus est legitimo; uti etiam sororis. Et quod de sorore habent, ex verbis illis Mosis, *Quæ nata est domi aut genita est foris*, eliciunt. Tantundem habent de Amita & Matertera, diversum non esse, sive ex Nuptiis sive ex stupro seu adulterio alterutrius parentis prognatæ fuerit; [y] modò eo naturalis sanguinis genere, eum de cujus nuptiis quæritur, contingant. Idem aiunt de Filia [z] sive ex uxore ante nuptias sive aliunde, ex stupro aut adulterio, genita. Sex item uxoris consanguinearum aliquam, sive Socrum scilicet seu uxoris matrem, sive aviam ejus sive paternam sive maternam, id est, alterutram in schemate Prosocrûm, Privignam, aut hujus, aut Privigni Filiam, nec superinducere, nec uxore mortuâ, nedum repudiatâ, ducere fas esse volunt; nec demum septimam, Uxoris nempe Sororem sive Uterinam sive Germanam, dum illa superstes, tametsi fuerit [a] repudiata. Nam de uxoris sorore, jam demortuæ, nunquam dubitarunt; cum

verba

t *Uxoris Ebraicæ seu de Nuptiis Ebræorum. lib. 1. cap. 2.*

u *Maimonid. halach.* Isuri Bia *c. 2. Gemar. Babylon. ad tit.* Sanhedrin *c. 7. fol. 54. a. ad Misn. tit.* Iabimoth *cap. 3. in Talmud. Babyl. f. 32 a.*

x *Gemar. Bab. ad tit.* Maccoth *cap. 1. fol. 5. b. & Maimonid. halach.* Isuri Bia *cap. 2.*

y *Levit. 18. 9*

z *Misn. & Gemar. Babyl. tit.* Sanhedrin *cap. 8. fol. 75. a. Maimonid. hal.* Isuri Bia *cap. 2.*

a *Salomon Iarchi ad Levit. 18. 18. & Maimonid. halach.* Isuri Bia *cap. 2.*

verba legis de uxore[b] sint, *dum ipsa adhuc vivit*. De hisce autem Septem fœminis ita in schemate Zipporæ (quam innuptam nunc fingas) sanguine conjunctis, simul receptissimum est; interdictum de revelatione earum turpitudinis, seu alicujus earum concubitu, quà matrimonio impedimentum esse possit intelligi, ad tempus, quod matrimonium præcedit, non omninò attinere, sed ipsis Legis utrobique verbis לא תקח[c] *non accipies*, haberi לשון קיחה *interpretationem ex captione* alterius earum in matrimonium; nimirùm neque ex earum alicujus concubitu citra matrimonium, Zipporæ & Viri concumbentis matrimonium impediri, neque ex Zipporæ citra matrimonium concubitu, earum aliquam atque concumbentis impediri matrimonium. Veruntamen ex Maiorum sancito, non ex ipsa Lege, inolevisse aiunt, ut illicitum esset adultero aut stupratori ullam stupratæ aut adulteræ superstitis consanguineam à dictis cognationis gradibus conjunctam in uxorem ducere, veluti publicæ honestatis justitiæ causâ.[d] Ita tamen illicitum, ut verberum pœnam subiret, qui contrà faceret, non ut inde matrimonium initum dirimeretur. Sed rem hanc totam, præter alia, ad veterum mentem, hùc spectantia ex Maimonidis[e] verbis rectiùs intelliges.

הבועל אשה דרך זנות לא נאסרו עליו קרובותיה שהן
השבע נשים שאמרנו אבל חכמים אסרו על מי שנאף עם
אשה לישא אחת מן השבע נשים קרובותיה כל זמן שהזונה
קיימת מפני שהזונה באה לקרובותיה לבקר אותן והוא מתייחד
עמה ולבו גס בה ויבא לידי עבירה שבעול השדה ולא עוד
אלא אפילו נטען על אשה הרי זה לא ישא אחת מקרובותיה
עד שתמות זו שנטען עליה ואם כנס הקרובה שזנה עם קרובותיה
לא יוציא: מי שנטען על ערוה או שיצא לו שם רע עמה לא
ידור עמה במבוי אחד ולא יראה באותה שכונה ומעשה באחד
שהיו מרננין אחריו עם חמותו והכו אותו חכמים מכת מרדות
מפני שעבר על פתח ביתה: הבא על אשה ובתה דרך זנות או על
אשה ואחותה וכיוצא בהן הרי זה כמי שבא על שתי נשים נכריות
שאין נעשות ערוה זו עם זו אלא בנשואין לא בזנות וכן אם אנס אביו
או בנו או בן בנו או אחיו אשה או פיתה אותה הרי זו מותרת לו
וישאנה שלא נאסר אלא אשת ואין כאן אישות אביו או בנו שנשא
אשה הרי זה מותר לישא בתה או אמה כמו שבארנו ומותר לאדם
לישא אשת בן אחיו ונושא אדם אשה ובת אחותה או בת
אחיה כאחת ומצות חכמים שישא אדם בת אחותו והוא הדין
לבת

[b] Levit. 18. 18.

[c] Levit. 18. 17. & 18. & ibi Jarchius.

[d] Sic cap. 5. Caus. 35. q. 2. & 3. & extr. tit. de eo qui cognovit Consanguineam uxoris suæ vel sponsæ.

[e] Halach. Issuri Bia cap. 2. & Misn. & Gemar. Bab. tit. Iabimoth cap. 2. fol. 25. & 26. & cap. 11. fol. 97. a.

לבת אחיו שנאמר ומבשרך לא תתעלם *Si stupraverit quis fœminam, non adeò* (ex Lege) *interdicitur ei aliqua fœmina illius consanguinea, ex septem jam dictis. Ceterum ex sapientum statuto, interdicitur stupratori, seu adultero ducere in uxorem aliquam ita adultera seu stuprata conjunctam, quamdiu ipsa adultera seu stuprata superstes fuerit. Ratio est, ne cum adultera aut stuprata consanguineam, ut fieri amat, inviserit, maritus ei congressus & amore denuò captus incestum committat. Quin & qui meritò suspectus est, etiam ei consanguinearum ejus, cujus nomine suspectus est, jam dictarum qualibet illicita est, quamdiu illa vixerit. Ceterum si quis duxerit stupratam cum consanguineis ejus, necesse non est, ut eam repudiet. Ubi quis meritò de incestu suspectus est, seu famâ laborat publicâ, cavendum ei est, ne cum ea, cujus nomine est suspectus, alicubi introeat, aut in eisdem ædibus visatur. Et de hac re Decisio comperitur. Erat, qui cum nomine Socrus, passim in ore populi famâ laborabat publicâ, juxta ædium illius ostium transiret. Ex sententia Sapientum verberibus, quæ in eos, qui majorum institutis ultrò adversabantur, infligenda sunt, puniebatur. Ubi quis concumbit cum fœmina & filia ejus ut stuprator seu adulter, seu cum fœmina & sorore sua, aut cum id genus ceteris, hoc non aliud est, ac si quis concumberet cum binis quibuscunque fœminis invicem extraneis. Scilicet fœminæ non faciunt invicem, ut incestus sit nisi tantùm ex alterius matrimonio, non ex stupro seu adulterio. Similiter si cujusquam pater, aut filius, aut frater, aut patruus fœminam sive vi sive illecebris compresserit, ei illa ritè nihilominùs in uxorem duci potest. Nimirum Lex de eorum uxoribus heic tantùm loquitur. Si pater cujuspiam aut filius uxorem duxerit, ipsi sive matrem ejus sive filiam ducere fas est, ut ostendimus. Fas etiam est cuique ducere in uxorem eam, quæ fuerat uxor nepotis ex fratre; uti etiam fœminam simul cum nepte sive ex sorore ejus sive ex fratre. Et in monitis sapientum habetur, ut [f] in uxorem ducat quis ante alias neptem ex sorore seu* (nam idem est jus) *ex fratre neptem, juxta id quod dicitur* [g]; *A carne tua ne te abscondas.* Afferunt etiam interdictorum de conjunctionibus incestis, rationes; Alteram, ne, si libera forent erga fœminas interdictas, uti erga ceteras, vota conjugalia, ex futuri matrimonii

[f] *Videsis Gemar. Babylon. ad tit.* Iabimoth *c. 6. fol. 62 b. lin. ult.*

[g] *Isaia 58. 7.*

 sive

ſive ſpe ſive obtenſu, faciliùs explendæ, in familiarum fraudem, libidinis anſa [h] præhenderetur; quum ſcilicet perſonæ interdictæ cum viro, cui interdicuntur ſive ob conſanguinitatem ſive ob affinitatem, in eiſdem ſimùl ædibus plerunque ſoleant commorari. Cujus generis eſt etiam illa, ne frequenti tam propinquarum, ut fieri amat, æmulatione [i] Lares inquietarentur. Alteram, משרש וענף *à radice & Ramo* deductam. Nefas eſt, inquit Maimonides, על שרש וענף שיבעיל אחד מהם את חבירו ואין הפרש בין שיבעול השרש או הענף או שיתקבצו שרש וענף בבעילת גוף שלישי *Vt Radix Ramum ducat, aut Ramus Radicem. Neque diſcrimen eſt, ſive quis Radicem ſive Ramum ducat, ſive conjugantur Radix & Ramus, ſeu conveniant ex tertii alicujus connubio.* Et ad hanc attinet triplex [k] illa nonnullorum Diſtinctio & קרובה ſeu *propinquitatis.* Aliam eſſe שלא היתה שם פרוד מעולם *Ubi inter perſonas diſtantia ſeu diviſio omninè pro nulla habita eſt*; aliam שלא היתה שם קרובה מעולם *Vbi propinquitas pro nulla omninò habita.* Tertiam denique, ubi ſunt קרובים בשאר בשר שהיו נפרדים בבר *Propinqui ſanguine conjuncti, ſed non ita diù antè disjuncti.* Primum genus fuiſſe aiunt inter Adamum & filias ejus, atque haſce & ejuſdem filios, velut inter radicem & germina pullulantia, atque inter ipſa invicem germina nondum in ramos diffuſa. Heic licitè conjunctiones matrimoniales qualeſcunque fieri, tum ob propagationis neceſſitatem, tum ob ipſam, velut in creatione, unionem. Atque hoc genus, pro diverſitate proximè inſequentium ſeculorum morum, ut ad conjunctiones etiam alias quàm Lege permittuntur Moſaicâ, eis in ſeculis habitas, ſecundum ingenium Rabbinicum attineat, neceſſum eſt. Secundi generis propinquitatem volunt haberi in iis, qui à parentibus non aliter gradibus aliquot disjunguntur ac rami à trunco præciſi, & ſive per inciſionem ſive per plantationem aliò atque aliò traducti. Et de horum conjunctionibus non dubitandum. Tertium denique genus in eis eſſe, quorum conjunctiones in Lege Moſaica prohibentur; velut in ramis, qui ſatis diffuſi, nec in radicem retorquendi nec invicem implicandi ſunt, ſed aliò, ut inſerantur plantenturve, traducendi. Et in hujuſmodi rationibus pronuntiare interdum audent, eſſe

h *Moſes Maimonid.* More Nebochim *l. 3. cap. 49.* *Iſaac Abarbinel in* Piruſh hathora *fol. 355. col. 2. & 3.*

i *Iben Caſpi, in citato Abarbinelis loco.*

k *R. Bechai ad* Vaicra *f. 148. col. 3.*

esse טעם הפרשה באסור העריות *Causam periocha illius Legis, ubi concubitus incesti vetantur.* Sed de hisce non disputamus nos; nec an melius ii, qui quatuor humores & quatuor elementa [l] adducunt ad quartum in conjugiis gradum adstruendum, aut, [m] sex ætates mundi, ad sextum. Alii graviori cum judicio [n] hanc rem tractant, quos consulat, si placet, lector. Sed de Incesti interdictis, disertè Rabbi Menahem Racanatensis; טעם איסור העריות לבעלי הקבלה דבר אין מקובל בו *Quod ad Rationem attinet interdictorum Incesti; Magistri traditionum de ea nihil certi acceperunt*; tametsi etiam eas, quas jam memoravimus, non intactas relinquat, velut Magistrorum commenta eas interim subjiciens.

[l] *Concil. Lateran. sub Innoc. 3. extr. c. 8. non debet tit. de consang. & Affinitate.*

[m] *Isidor. Etymol. 9. cap. 6. & Caus. 34. q. 4. c. sinc. & Sent. 4. dist. 40.*

[n] *D. Augustinus de Civitate Dei, lib. 15. cap. 16. Alberic. Gentilis de Nuptiis lib. 5. c. 7. & seqq. Hugo Grotius de Iure Pacis ac Belli lib. 2. cap. 5. §. 12. &c.*

CAP. XI.

Quomodo & unde *velint Ebræi*, Gentiles, & Quales, *legibus de Incestu in* Levitico *latis contineri. Obitèr tum Orientalium tum Occidentalium veterum*, Christianorum, Mahumedanorum, circa Consanguineorum conjugia *Mores & Scita.*

T, qua ratione tradunt Ebræi leges de Incestu in Levitico latas ad Gentiles ullatenùs spectare, ritè intelligamus, animadvertenda sunt inprimis verba, tàm quæ præcedunt, quàm quæ insequuntur interdictorum ibi enumerationem. Præfatio ita sè habet, *Loquere ad filios* [o] *Israel & dices ad eos, ego sum Dominus Deus vester.* כמעשה *Iuxta factum* (Hellenistæ κατὰ τὰ ἐπιτηδεύματα, *Secundum instituta*; & Vulgata, *juxta consuetudinem*) *terra Aegypti, in qua habitastis, non facietis, & juxta factum regionis Canaan, in quam ego vos introduco, non agetis, neque in* חוקותיהם *in legitimis eorum ambulabitis. Iudicia mea & legitima mea* (id est, *præcepta* seu προστάγματα mea; eodem vocabulo heic usurpato, quod ante pro *legitimis* Cananæorum) *observabitis, & in eis ambulabitis. Ego sum Dominus Deus vester. Custodietis igitur* Legitima mea & Iudicia mea, *quæ faciens homo vivet in eis. Ego dominus.* איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו ἄνθρωπος ἄνθρωπος *homo, homo*, id est, *unusquisque hominum ad proximam seu*

[o] *Levit. 18. 1.*

propinquam Carnis suæ non accedat, nimirùm nemo hominum accedat, *ut revelet turpitudinem ejus*. Dein sequuntur interdicta, quæ tàm ad ceteros concubitus nefarios, quàm ad propinquarum incesta & ad Molochi sacrificia attinent. Quibus absolutis subjungitur, *Nec polluamini in omnibus istis. Nam in omnibus istis pollutæ sunt gentes, quas ego emittam à facie vestra. Et polluta est Terra, & visitabo iniquitatem ejus super eam, & evomet habitatores suos. Vos igitur custodietis legitima mea & Iudicia mea, & non facietis* [aliquam] *ex omnibus abominationibus istis, nec indigena nec peregrinus* (seu Proselytus) *qui peregrinatur inter vos. Quoniam omnes abominationes istas fecerunt homines terræ, qui fuerunt ante vos, & polluta est terra. Et non evomet terra vos, si pollueritis eam, sicut evomuit gentem, quæ fuit ante vos? Quoniam quicunque fecerit de omnibus abominationibus istis* [aliquam] *excidentur* (nimirùm נכרתו) *anima sic facientes è medio populi sui. Observabitis igitur quod observandum præcepi, ne faciatis* [aliquod] *ex legitimis illis abominabilibus, quæ facta sunt ante vos, nec in eis polluamini. Ego Dominus Deus vester.* Ex receptâ à majoribus sententia & illo locutionis genere איש איש לא וגו *nemo omninò hominum &c.* Volunt non solùm se ipsos sed etiam Gentiles præceptis ibi de Incestu obstringi. Magistri sæpius p; הני רבנן איש מה ת"ל איש איש להבורת את הגוים שמוזהרין על העריות כישראל *Tradunt Rabbini. Homo ibi quid? Sensus est ejusmodi, ut homo homo dicatur* (id est *nemo hominum non &c.*) *ideo ut etiam Gentiles comprehendantur, qui tam de incestu præmonerentur, quàm Israelitæ.* Et Magistri Hierosolymitani r איש מה תלמוד לומר איש איש אלא להביא את הגוים שבאו על עריות האומות שידינו כדיני האומות ואם באו על עריות ישראל שידינו אותם כדיני ישראל *Quid homo? sensus est ejusmodi, ut* homo homo *dicatur ad Gentiles etiam comprehendendos, ut ubi deliquerint in leges suas* (id est, Noachidarum, seu universim anteà præscriptas; de quibus supra) *de incestu judicandi sint juxta judicia Gentilibus propria. Si verò in leges de Incestu Israelitis proprias, judicandi sint juxta Israelitarum judicia.* Quin Rabbi Becchai s, דרש ר"ל במסכת סנהדרין איש איש אל כל שאר בשרו איש איש לרבות הגוים

p *Ad tit.* Sanhedrin *cap. 7. fol. 57 b. unde habetur in* Pesiktha Zotertha *fol. 23. col. 2.* Sepher Siphra *col. 173. alibi.*

q *Christianos hac de re Vide; Alphonsum à Vera Cruce spec. Conjug. part. 2. artic. 25. &c.*

r *Gemar. Hierosolym. ad tit.* Kidoschim *c. 1. fol. 58. col. 2. & 3.*

s *In* Biur Vaicra *fol. 148. col. 3.*

הגוים שמוזהרין על העריות כישראל וכן איש איש כי
יקלל אלהיו ואיש איש אשר יתן מזרעו למולך לרבות
הגוים שמוזהרין על ברכת השם ועל ע״ז *Docent illud homo homo ad aliquam propinquam suæ carnis &c. Rabbini nostri, piæ memoriæ, in tractatu Sanhedrin* (loco jam indicato) *ideò habere τὸ Homo iteratùm, ut includerentur etiam Gentiles, qui de incestu tàm præmoniti quàm Israelitæ. Eadem loquendi formula usurpatur eodem sensu alibi. Homo* t, *Homo, qui maledixerit* t Levit. 24. 15.
(quicunque maledixerit) *Deo suo; portabit peccatum suum. Et homo* u, *Homo, qui dederit ex semine suo Moloch &c. Scilicet ut comprehenderentur item Gentiles. Qui interdicto quidem tàm de* u Levitic. 20.
Maledictione Numinis, quàm de Idololátria tenentur. Certè aliis in 20. & vide-
Levitici locis איש איש seu *homo homo*, id est, omnis homo, *sis supra lib.*
aliquoties occurrit. Sed aut diserta quæ adjunguntur verba, *2. cap. 12. pag.*
aut ipsa, de qua agitur, res ad Israelitas tantùm illis in locis atti- *262.*
nere ejusmodi locutionem indicat. Jam vero, id quod sic habent de Gentilibus Legibus illis de incestu contentis, non eodem modo ab omnibus video intellectum. Fuère enim qui omnimodum incestum ibi memoratum Gentilibus (saltem qui ditionis Israeliticæ) inde interdici voluerint. Gemara Babylonia

תניא כדעתיה דר׳ יוחנן כל ערוה שבד ישראל x, x *Ad tit.* San-
ממיתין עליה בני נח מוזהר עליה אין בית hedrin *cap. 7.*
דין של ישראל ממיתין עליה אין בן נח מוזהר עליה *fol. 57. b. &*
דברי ר׳ מאיר וחכמים אומרים הרבה עריות יש *vide ibi glos-*
שאין בית דין של ישראל ממיתין עליהן ובן נח *sas.*
מוזהר עליהן *Traditur ex mente Rabbi Iochanan* (quod & id ipsum alibi y τῷ Rabbi Jose tribuitur) *de omni incestu, ob quem mors in* y *Gemar. Hi-*
foro Israelitico irroganda est, præmoneri Gentiles (in Levitico sci- *erosolymita-*
licet) *de incestu verò, cui Pœna ejusmodi ibi non irrogatur, non præ-* *na ad tit.* Ia-
moneri Gentiles seu Noachidas. Sic retulit Rabbi Meir. Sed dixe- bimoth *cap.*
re sapientes compluria esse incestûs genera, de quibus tametsi morte in *11. fol. 12. col. 1.*
foro Israelitico non puniantur, Noachidæ nihilominùs præmonentur. Nimirùm, præter illa sex antiquiora genera, morte puniri ex lege sacra non pauca alia liquet z. Ut concubitum Nu- z *Levit.* 20.
rûs, lapidatione; Privignæ, & Neptis uxoris sive ex Filio *Maimonid.*
sive ex Filia, Socrûs matris, Matris soceri, Filiæ, Neptis- *halach.* Isuri
que sive ex Filia sive ex Filio, vivicomburio. Ceteris Ex- Bia *cap. 1. &*
cisionis Pœna ut etiam omnibus, cœlitus expectanda, non *Misna tit.* Sanhedrin
c. 7. 8. & 9.

 mortis,

mortis, imminebat. Atqui, quicquid de Gentilibus ita præmonitis hi tradunt, receptissima est, quantùm video, penes Talmudicos sententia; Gentiles in legibus illis de incestu sic tantùm contineri, ut, quoniam fuere ex Jure Naturali sex incestûs genera ipsis, id est, universo generi humano, antè interdicta, ut ostensum est, quæ simul cum aliis jam Israelitarum gratiâ introductis enumerantur, ideo continerentur quidem, ratione jam memoratâ, Gentiles in legum procemio, sed non ut inde ad singulorum quæ sequuntur incestûs interdictorum observationem tenerentur, sed ad eorum tantùm, quæ ex Jure suo seu Naturali etiam antè observanda. Adeo ut quemadmodùm Israelita quilibet Universis tenebatur, ita Gentilem quemlibet ditionis Israeliticæ seu Proselytum quemlibet Domicilii sex illis vetustioribus. Sic reddendo singula singulis rem capiunt. Unde & Maimonides [a] de jure quoad incestum, Noachidarum, etiam post legem Mosaicam, juxta receptam à majoribus sententiam; הגוים אין אסורים עליהם משום ערוה אלא אמו ואשת אביו ואחותו מאמו ואשת איש וזכור ובהמה כמו שנתבאר בהלכות מלכים ומלחמותיהם אבל שאר עריות מותרות להן *Gentilibus, nomine Turpitudinis* seu *Incestus, interdicuntur duntaxat Mater, Patris uxor, Soror Uterina, Uxor aliena, Masculus & Bestia, quemadmodum explicatum est in tractatu de Regibus rebusque eorum bellicis. Reliqua Incestûs nomine interdicta eis permissa sunt, seu licita.* Atque hac de re vide plura libro septimo, ubi de Judiciis incestûs & illiciti concubitûs, quatenus Jure Gentium ea nitebantur, agitur. Quod verò legitur in posteriori illius Levitici periochæ parte, Cananæos pollutos esse *in omnibus istis*, & *fecisse omnes istas Abominationes*, id non accipiunt (quod nec ferunt, quæ superiùs ostensa sunt) acsi omnia ibi prohibita adeò anteà illicita fuissent, ut nihil eorum non pollueret Terram aut populum, aut non fuisset Abominatio ante prohibitionem. Sed intelligunt [b] de aliquot anteà illicitis iisque eorum, quæ ibi vetantur gravioribus, quibus se polluerant Cananæi, etiam & illis, quæ licita anteà, jam illicita Israelitis fiebant, consuescentes. Quoniam verò non solùm his, sed illis etiam, quæ nec pauca erant, consuescebant, id est, omnibus ibi memoratis, ideo in omnibus faciendis, tam

a *Halach.* Issuri Bia *cap.* 14.

b *Isaac Abarbinel in* Pirush hathora *fol.* 355. *col.* 3. & 4. *adde nonnullorum opinionem ab Abenezra memoratam ad Levit.* 18. 18.

tam illis, quàm his, pollui dicebantur. Illicita, quibus se antea pollueraut, fuere, ut ex sacro liquet sermone, Idololatria, seu Molochi cultus, pæderastia, bestiarum concubitus, Adulterium, Matris, Novercæ ac sororis uterinæ incestus. Nam hæc nunquam non illicita, modò uterinam sub ipsis rerum initiis sororem, de qua supra, excipias. Abominationes autem, id est תועבות (quod & non nemo veterum [c] Aspernamenta alibi transtulit) vocantur non solùm hæc, sed etiam cetera ibi interdicta. Sed hæc, quia nunquam non abominationes erant; Cetera, quia ex sacro Numinis interdicto jam nomen illud satis induebant; non aliter ac in legibus de piscibus atque avibus aliquot & reptilibus, à quibus Ebræis abstinendum erat, non semel adjicitur [d] שקץ הוא βδέλυγμά ἐστιν, *abominatio est*, & in lege [e], de bove aut pecore in quo macula aut vitium, non sacrificando, כי תועבה הוא ὅτι βδέλυγμά ἐστι *quia abominatio est*. Utrobique Abominationis nomen, non ex pristina natura rei, sed ex sanctissimi Legislatoris, eo in interdictorum suorum formulis utentis, placito, induitur. Ab eadem ratione itidem omnia simul, sub finem capitis nuncupantur חוקות התועבות νόμιμα τὰ ἐβδελυγμένα *statuta*, Legitima, seu recepti mores *abominandi* sive abominabiles. Et certe non solùm apud Cananæos atque Ægyptios (quorum moribus interdicuntur Ebræi) ex institutis patriis in Jura ipsa primæva de incestu graviter peccatum est, sed etiam, in consanguineorum maximè commistionibus apud alias tàm Occidentis (modo magis pudicos veteris in hac re Romæ mores excipias) quàm Orientis gentes. Prætereo Masculam Venerem etiam philosophis inclytis ut Zenoni, Cleanthi, Chrysippo [f] probatam, & tam populos πολυάνδρους seu *plures uni uxori maritos permittentes*, quàm uxorum communitatem, quorum meminit Ptolemæus [g], Cæsar [h], Athenæus [i], alii. Notissimum autem est illud [k], ut de incestu Orientis videamus;

Nam Magus ex matre & gnato nascatur oportet.

Uti & docuit Xanthus in Magicis [l]. Et horrendæ Persarum conjunctiones passim, apud scriptores, obviæ; Matrum, Sororum, Filiarum, idq; ex instituto, cujus originem alii [m] Nino, qui Semiramidẽ matrẽ duxisse fertur, tribuunt, alii quà Magos spectat, Nim-

rodo;

[c] *Apud Lilium Rufinum in collat. Leg. Jud. & Rom. tit. de stupratoribus. ad Levit. 20. 13.*

[d] *Levit. 11, 10 20, 41, 42.*

[e] *Deut. 17. 1.*

[f] *Sext. Empiric. Pyrrhon. Hypotyp. lib. 3. cap. 24. & videsis Joseph. adversus Apionem lib. 2. Petrum Guerram de Lorca in catachesibus Mystagog. pro adventu & secta Mahumedana cap. 5.*

[g] *Tetrabib. l. 2.*

[h] *De Bello Gallic. lib. 6.*

[i] *Dipnosoph. lib. 13. & vide Lips. ad Tacit. German. not. 39.*

[k] *Catull. epig. 91.*

[l] *Apud Clement. Alexan. strom. 3.*

[m] *Chronic. Alexandrin. p. 86. Constantin. Manasses, alii.*

rodo; (qui idem Ninus habetur) quemadmodum ex Orientalium monimentis edoctus Saidus Batricides, Patriarcha Alexandrinus. De Abraha loquutus, inquit وفي عصره كان نمرود
الجبار ملك بابل ويقال انه اول ملك ملك ببابل وابصر شبه
الاكليل في السما من سحاب فدعي صانعا فصاغ
له اكليل ووضعه على راسه ومن اجل هذا كانوا
الناس يقولون نزل له تاج من السما ويقال انه اول من عبد
النار لانه راي نارا بعينه في المشرق طالعة من الارض
فنزل نمرود فابصرها وسجد لها واقام رجل هناك يخدم
النار ويطرح فيها اللبان ومن ذلك الوقت بدا المجوس
يعبدون النار ويسجدون لها وكان اسم الرجل الذي
اقامه نمرود بخدم النار اندشان وكلمه الشيطان من جوف
النار وقال له ليس احد يقدر بخدم النار ولا يتعلم ديني الا
ان يجمع امه واخته وبنته ففعل اندشان كما قال له الشيطان
فمن ذلك الوقت صاروا كهنة المجوس يجمعون امهاتهم
واخواتهم وبناتهم واندشان هذا هو اول من ابتدا بهذا الراي

Coævus ei fuit Nimrod gigas, Rex Babyloniæ. Et dicitur is primus Rex, qui Babyloniæ regnavit. Et cum observaverat similitudinem coronæ in cœlo a nubibus formatam, accersitis, qui conflarent, conflavit sibi coronam, & capiti sibi imposuit. Unde apud vulgus invaluit fama, eum diadema è cœlo accepisse. Dicitur etiam is primus, qui ignem coluit. Scilicet cum videret flammas è longinquo in Oriente ascendentes è terra illa, ut penitius eas contueretur descendit, atque eas adoravit. Illic vero hominem constituit, qui sacra ministraret

ministraret Igni & in eum thura porrigeret. Atque ab eo tempore cœperunt Magi Ignem colere atque adorare eum. Nomen autem hominis, quem Nimrod constituit sacrum Ignis ministratorem, erat Andshan cui Diabolus è medio Ignis hisce usus est verbis, Nemo hominum potis est ritè Igni ministrare, nec mea sacra callere, nisi commisceatur cum matre sua, & sorore sua, & filia sua. Fecit itaque Andshan juxta quod dixerat ei Diabolus. Et ab eo tempore qui sacerdotio apud Magos functi sunt, commisceri solebant cum matribus, & sororibus suis, & filiabus suis. Et Andshan hic primus erat, qui hunc morem incepit. Qui vero exemplari altero exaratur, ut heic, اندشان *Andshan*, in altero, eoque vetustiori, scribitur ايدسان *Aidsan*. Neutrum vocalia habet, quæ opem pronuntiationi ferant. Neque habetur apud Græcos aut Latinos nomen Magi, in quo hujus videantur inesse vestigia, nisi aut *Osthanem*, *Hosthanem*, seu *Ostanem* (nam ita variat scriptio) ex *Andshan* aut *Aidsan*, aut hunc ex illo factum putes. Sexcenta sunt nomina, quæ ex malo punctorum situ & vocalium absentia, non minus ab Europæorum sive scriptione sive pronuntiatione distant, cum ex Orientalium characteribus exhibentur. Scio non deesse apud veteres [n] qui scribant Ostanem Medum in Ægyptum à Persidis principibus missum, ut sacris Memphi præesset, Democritum Abderitem ibi initiâsse. Certè quisquis ille Ostanes Medus [o] fuerit, ut mille supra quingentis, aut circiter, annis citra Nimrodum vixerit necesse est. Nam Hippocrati Democritum coævum fuisse nemo nescit, id est circa centum à Persarum Monarchiæ initio annos floruisse. Sororum autem conjugia Cambysis tempore atque exemplo apud Persas cœpisse tradit Herodotus [p]. Utcunque autem initia Incestûs ejusmodi apud Persas se haberet, sanè illum in quamplures alias Orientis regiones transfusum esse legitur. Et *mos*, inquit Clemens Romanus [q], *apud Persas matres accipere in conjugium, & sorores & filias, & sub illo omni axe incesta Persæ ineunt matrimonia. Ac ne forte liceat his, qui mathesim sequuntur, uti illo perfugio, quo dicant, certas esse quasdam plagas cœli, quibus propria quædam habere conceditur, ex ipsa Persarum gente aliquanti ad peregrina profecti sunt, qui Magusæi appel-*

[n] *Abydenum in Euseb. Chron.* λογ. *α, pag. 43.*
[o] *Videsis supra lib. 3. cap. 19. pag. 411.*
[p] *In Thalia.*
[q] *Recognition. lib. 9. Ad de D. Hieronimum lib. 2. contra Iovinianum Sext. Empiric. Pyrrhon. Hypotypos. l. 3. c. 24. Bardesanem apud Eusebii Præparat. Evangelic. lib. 6. cap. 10. Agathiam: hist. lib. 2. Iosephi lib. 20. cap. 2.*

appellantur, ex quibus usque ad hodiernum sunt alii in Media, alii in Parthia, sed & in Aegypto nonnulli, plures autem in Galatia & Phrygia; qui omnes incesta hujus traditionis formam indeclinabilem servantes ac posteris custodiendam transmittunt, etiam cum plagam cæli mutaverint. Ptolemæus item de incolis secundi quadrantis seu maximæ australioris Asiæ partis locutus, τοῖς πλείςοις αὐτῶν, inquit [r], *συνέπτωσιν ἐκ τῶν μητέρων τέκνα horum plerisque accidit* (velut ex moribus à situ loci inditis) *liberos è matribus* suscipere. Et de quadrantis quarti, in quo Ægyptus, incolis; *sororibus,* ait, *commisceri solent.* Et in amoribus Clitophontis & Leucippes [s] admittitur, ut moribus Phæniciis plane consonum, Sororem, saltem non uterinam, matrimonio quempiam jure sibi conjunxisse. Quin & in Ægypto sororum tam uterinarum quàm germanarum etiam & gemellarum connubia licita habita præter alios [t] scribit Philo [u]. Atque decantata satis est historiola [x] de Antiocho Sotere, Syriæ Rege, qui Novercam sibi, ut nec illicitam matrimonio copulavit. Ita ferè Oriens olim. Nec solùm, seculis in illis remotioribus ac vetustissimis. Nam & recentioribus, seu sub annum Christi MCLXX, in desuetudinem plane non abierant hujusmodi in Oriente seu Asia citeriore incestus. Hujus incolæ nonnulli, Dogzi in Benjamino Tudelensi [y], qui eo in ævo scripsit, nuncupati & pro atheis habiti רבם שטופי זמה ו׳ יוצא לוקח את בתו *in incestus effusi sunt, & proprias filias sibi matrimonio junxere.* Sed in Occidentalium moribus Parentum cum liberis conjugia nunquam non execranda, puto, habita sunt. In ea asperè Athenis Sophocles [z], Romæ Seneca [a], ut immane quantum detestanda, in scena invehuntur. Et Papinius [b].

-------- Illum, illum sacris adhibete nefastis,
Qui leto fodit ense patrem, qui semet in ortus
Vertit, & indigna regerit sua pignora matri.

Lucanus item [c];

------ cui fas implere parentem.
Quid rear esse nefas?

Atque juxta Occidentis veteris disciplinam, oraculum illud in somnio accepit philosophus ille Romanus [d] ex eorum cœtu, qui in

r Tetrabibli lib. 2.
s Achilles Tatius lib. 1.
t Sext. Empiric Pyrrhon Hypotyp. lib. 3. c. 24. &c.
u Lib. de specialibus Legibus, quæ ad Adult. & Homicid. attinent. adde Senecam in Colocynthosi emendatum à Iano Rutgersio Var. Lect. 2. cap. 9.
x Iulian. in Misopogone.
y In Itinerario pag. 36 Edit. Ariæ. & 34. Edit. Const. L'empereur.
z In Oedipo Tyranno.
a In Oedipo & Thebaide.
b Thebaidos 4.
c Pharsal. 8.
d Agathias hist. 2.

redit

reditu è Perside cadaver in agro Persico insepultum comperientes terrâ humaniter contumulassent;

> Μὴ θάψῃς τὸν ἄθαπτον, ἔα κυσὶ κύρμα γενέσθαι,
> Γῆ πάντων μήτηρ μητροφθόρον οὐ δέχετ' ἄνδρα.

Ne tumules inhumatum. Relinquatur præda canibus. Respuit Terra omnium mater hominem, qui matrem coitu (ut Persæ) *vitiaverit.* Unde & insepultum denuò repertum est mane proximo. Numinum quidem suorum aliquot cum matribus suis & cum filiabus commista esse memoratur; ut Jovem cum Deûm Matre & cum Libera, id est, Proserpina filia sua ex eadem prognata. *Neque illum sanctitas aut reverentia genetricis, horror etiam pignoris ex se sati, ab imagine potuit tam fœda cogitationis abducere?* quod de eo ait Arnobius [e]. Atqui etiam ipsa fere Occidentis Numina ejusmodi ex Oriente traducta sunt, ejusdem item moribus inquinata. Et,

> *Sunt* [f] *superis sua jura; quid ad cœlestia ritus*
> *Exigere humanos, diversaque fœdera tento?*

Taceo Mythologos physica potius ibi latere quam rem ipsam enarrari ferè velle. Damnatur etiam, ut universis infanda, Novercæ commixtio, apud Senecam in Hippolyto. Nec obstat quod in sententiis Zenonis & Chrysippi habeatur μητρομιξία seu *matris concubitus* interglicita. Nam è philosophorum aliquot, utcunque celeberrimorum, in scholis opinione, mores sive seculi sive populi alicujus (& de moribus receptis jam loquimur) elicere, à ratione absonum est. De Fratribus ac Sororibus aliisque è latere, ingens est inter Græciæ veterisque Romæ instituta discrimen. Nam ut Dii

> ---------- *suas* [h] *habuere sorores,*
> *Ut Saturnus Opim junctam sibi sanguine junxit,*
> *Oceanus Tethyn, Iunonem rector Olympi;*

Sic & suas fere Græci [i] veteres, Deos imitati. Athenis Germanas [k] ducebant, sed non Uterinas ex Solonis instituto. Spartæ has, sed neutiquam illas ex Lycurgi. Imo hujusmodi conjunctiones, id est, tam uterinarum quam germanarum sororum, in sanctiore, quam finxit, Republica permisit Plato [l], & unicuique fas fore, in uxorum quam ibi præscripsit communione, quibuscunque

[e] Adversus Gentes lib. 5.

[f] Ovid. Metamorph. 9.

[g] Sext. Empiric. Pyrrhon. Hypotyp. lib. 3. c. 24. & 25.

[h] Ovid. Metamorph. 9. Lactantius de Falsa Religione cap. 10

[i] Ioseph. contra Apionem lib. 2.

[k] Philo. l. de special. Legib. ad Adult. & Homicid. spectantibus & Minutius Felix in Octavio.

[l] De Republica lib. 5.

appellantur, ex quibus usque ad hodiernum sunt alii in Media, alii in Parthia, sed & in Aegypto nonnulli, plures autem in Galatia & Phrygia, qui omnes incestæ hujus traditionis formam indeclinabilem servantes ac posteris custodiendam transmittunt, etiam cum plagam tali mutaverint. Ptolemæus item de incolis secundi quadrantis seu maximæ australioris Asiæ partis locutus, τοῖς πλείστοις αὐτῶν, inquit [r], συνέπεσεν ἐκ τῶν μητέρων τέκνα *horum plerisque accidit* (velut ex moribus à situ loci inditis) *liberos è matribus* suscipere. Et de quadrantis quarti, in quo Ægyptus, incolis, *sororibus*, ait, *commisceri solent*. Et in amoribus Clitophontis & Leucippes [s] admittitur, ut moribus Phæniciis plane consonum, Sororem, saltem non uterinam, matrimonio quempiam jure sibi conjunxisse. Quin & in Ægypto sororum tam uterinarum quàm germanaram etiam & gemellarum connubia licita habita præter alios [t] scribit Philo [u]. Atque decantata satis est historiola [x] de Antiocho Sotere, Syriæ Rege, qui Novercam sibi, ut nec illicitam matrimonio copulavit. Ita ferè Oriens olim. Nec solùm, seculis in illis remotioribus ac vetustissimis. Nam & recentioribus, seu sub annum Christi MCLXX, in desuetudinem plane non abierant hujusmodi in Oriente seu Asia citeriore incestus. Hujus incolæ nonnulli, Dogzi in Benjamino Tudelensi [y], qui eo in ævo scripsit, nuncupati & pro atheis habiti רבם שטופי זמה ו׳ יצא לוקח ארת בתו *in incestus effusi sunt, & proprias filias sibi matrimonio junxere*. Sed in Occidentalium moribus Parentum cum liberis conjugia nunquam non execranda, puto, habita sunt. In ea asperè Athenis Sophocles [z], Romæ Seneca [a], ut immane quantum detestanda, in scena invehuntur. Et Papinius [b],

> -------- *Illum, illum sacris adhibete nefastis,*
> *Qui leto fodit ense patrem, qui semet in ortus*
> *Vertit, & indignæ regerit sua pignora matri.*

Lucanus item [c];

> ------ *cui fas implere parentem.*
> *Quid rear esse nefas?*

Atque juxta Occidentis veteris disciplinam, oraculum illud in somnio accepit philosophus ille Romanus [d] ex eorum cœtu, qui in reditu

r *Tetrabibli lib. 2.*
s *Achilles Tatius lib. 1.*
t *Sext. Empiric Pyrrhon Hypotyp. lib. 3. c 24. & c.*
u *Lib. de specialibus Legibus, quæ ad Adult. & Homicid. attinent, adde Senecam in Colocynthosi emendatum à Iano Rutgersio Var. Lect. 2. cap. 9.*
x *Iulian. in Misopogone.*
y *In Itinerario pag. 36 Edit. Aria. & 34. Edit. Cōst. L'empereur.*
z *In Oedipo Tyranno.*
a *In Oedipo & Thebaide.*
b *Thebaidos 4.*
c *Pharsal. 8.*
d *Agathias hist. 2.*

reditu è Perside cadaver in agro Persico insepultum comperientes terrâ humaniter contumulassent;

Μὴ θάψῃς τὸν ἄθαπτον, ἔα κυσὶ κύρμα γενέσθαι,
Γῆ πάντων μήτηρ μητροφθόρον οὐ δέχεται ἄνδρα.

Ne tumules inhumatum. Relinquatur præda canibus. Respuit Terra omnium mater hominem, qui matrem coitu (ut Persæ) *vitiaverit.* Unde & insepultum denuò repertum est mane proximo. Numinum quidem suorum aliquot cum matribus suis & cum filiabus commista esse memoratur; ut Jovem cum Deûm Matre & cum Libera, id est, Proserpina filia sua ex eadem prognata. *Neque illum sanctitas aut reverentia genetricis, horror etiam pignoris ex se sati, ab imagine potuit tam fœda cogitationis abducere?* quod de eo ait Arnobius [e]. Atqui etiam ipsa fere Occidentis Numina ejusmodi ex Oriente traducta sunt, ejusdem item moribus inquinata. Et.

Sunt [f] superis sua jura; quid ad cœlestia ritus
Exigere humanos, diversaque fœdera tento?

Taceo Mythologos physica potius ibi latere quam rem ipsam enarrari ferè velle. Damnatur etiam, ut universis infanda, Novercæ commixtio, apud Senecam in Hippolyto. Nec obstat quod in sententiis Zenonis & Chrysippi habeatur μητρομιξία seu *matris concubitus* interglicita. Nam è philosophorum aliquot, utcunque celeberrimorum, in scholis opinione, mores sive seculi sive populi alicujus (& de moribus receptis jam loquimur) elicere, à ratione absonum est. De Fratribus ac Sororibus aliisque è latere, ingens est inter Græciæ veterisque Romæ instituta discrimen. Nam ut Dii

——————suas [h] habuere sorores,
Ut Saturnus Opim junctam sibi sanguine junxit,
Oceanus Tethyn, Iunonem rector Olympi;

Sic & suas fere Græci [i] veteres, Deos imitati. Athenis Germanas [k] ducebant, sed non Uterinas ex Solonis instituto. Spartæ has, sed neutiquam illas ex Lycurgi. Imo hujusmodi conjunctiones, id est, tam uterinarum quam germanarum sororum in sanctiore, quam finxit, Republica permisit Plato [l], & unicuique fas fore, in uxorum quam ibi præscripsit communione, quibuscunque

e *Adversus Gentes lib.* 5.

f *Ovid. Metamorph.* 9.

g *Sext. Empiric. Pyrrhon. Hypotyp. lib.* 3. c. 24. & 25.

h *Ovid. Metamorph.* 9. *Lactantius de Falsa Religione cap.* 10

i *Ioseph. contra Apionem lib.* 2.

k *Philo. l. de special. Legib. ad Adult. & Homicid. spectantibus & Minutius Falix in Octavio.*

l *De Republica lib.* 5.

cunq; cognatis, pro libitu, commisceri, πλὴν θυγατέρων καὶ μητρὸς καὶ ταῖς τῶν θυγατέρων παισὶ καὶ ταῖς ἄνω μητρὸς *exceptis filiâ ac matre & ex filiabus neptibus, & quæ à matre ascendunt.* Fœminis verò, & commisceri suis, pro libitu, πλὴν υἱεῖ καὶ πατρὶ καὶ τοῖς τῶν τοιούτων εἰς τὸ κάτω καὶ ἐπὶ τὸ ἄνω *exceptis filio, ac patre & tam qui ab his ascendunt quàm qui descendunt.* Et Cimonem Miltiadis F. in matrimonio habuisse scimus Sororem germanam suam Elpinicen dictam. Qua in re erat *non magis amore* (ut verba sunt Æmilii Probi) *quam patrio more ductus.* Nam Atheniensibus licet, ait ille, *eodem patre natas uxores ducere.* Eodem Jure Mnasiptolemam sororem ὁμοπάτριον duxisse Archeptolim Themistoclis F. scribit [m] Plutarchus. Sed intereà Sororum conjugia, magnis in Occidente viris, jurisque Humani ac Divini, priscis illis seculis, studiosissimis, non modo magnoperè displicuêre, sed etiam, si conjectare fas sit, adeò raro fiebant, ut pro illicitis potius, ex ipsis Græciæ moribus, à nonnullis æstimarentur; maximè Pythagoreis. Nam ex illa Schola, autor vetustissimus, Ocellus Lucanus, in monitis [n] de commoda sobolis propagatione quam ἄνευ σωφροσύνης καὶ ὁσιότητος τῆς τοῦ νόμου συνεργούσης *sine temperantia & pietate cum Lege simul operante, esse noluit,* δεῖ δὲ καὶ inquit, παιδεύειν τὰ τοιαῦτα τῶν νομίμων ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς πόλεσι, τὸ μήτε μητρὶ συγγίνεσθαι, μήτε θυγατρὶ, μήτε ἀδελφῇ, μήτε ἐν φανερῷ τόπῳ. *Oportet etiam instituere hujusmodi mores, qui in Græcis civitatibus legitimi ac recepti sunt, nimirum neutiquam cum Matre, Filia aut Sorore concumbere, nec in templis, nec in propatulo.* Perperam verò ibi vertit Ludovicus Nogarola non sine insigni in veterem Græciam contumelia; *Quin etiam hujusmodi institutorum disciplina in terra Græcia civitates inducenda est, ne cum matre, &c.* quasi aut hujusmodi flagitiorum in Græcia tunc usus fuisset, isque legitimè firmatus, aut Ocellus, qui genus humanum ibi instituere nititur, de Græciæ seorsim moribus instaurandis cogitasset. In utroque manifestum est, Italum, Itali interpretem, mirificè hallucinatum esse. Atque ad hunc Ocelli locum spectat, seu potiùs est ipse quem attulimus Ocelli locus, id quod hac de re legitur apud Jamblichum [o]. ἐπαινεῖσθαι δὲ αὐτοῖς (Πυθαγορείοις) καὶ τὰ τοιάδε τῶν προϋπαρχόντων νομίμων ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς πόλεσι, τὸ μήτε μη-

τέρας

[m] In Themistocle.

[n] Lib. περὶ τῆς τοῦ παντὸς φύσεως c. 4.

[o] De Vita Pythagoræ, c. 31. pag. 118.

τράσι συγγίνεσθαι, μήτε θυγατρὶ, μήτε ἀδελφῇ, μήτ' ἐν ἱερῷ μήτε ἐν τῷ φανερῷ *Laudibus à Pythagoreis celebrari hujusmodi, qui antea obtinebant in Græcia civitatibus, mores legitimos, nempè ne quis cum Matre, Filia aut Sorore concumbat, neque in templo, neque in propatulo.* Alia etiam aliquot quæ ibi tum præcedunt, tum sequuntur, Ocelli sunt. In τοῖς νομίμοις seu *legitimis* Græcarum urbium moribus ponit abstinentiam à Sororis conjugio, quod tamen ex instituto ibi licuisse, interdum etiam contrahi, palam est. Sed quia rarentèr id adeo fiebat, ut plerisque, velut inprimis fugiendum, displicere videretur, & tametsi pro licito habitum, propter metum tamen horreretur illiciti, ideo etiam aut ejus interdictum ex moribus (qui utentium consensu oriri solent) invaluisse opinabatur Ocellus, aut plerorumque abstinentiam pro interdicto libentèr saltem obtendi, puto, volebat, dum institutioni suæ exempla è Græcia petebat. Quod itidem de Euripide, ni fallor nimium, dicendum est, ubi Hermionem Menelai filiam inducit Phthiæ (quod oppidum Thessaliæ, quo natus Achilles) Andromachen Hectoris, dicteriis insectantem, quod filium Molossum pepererat Neoptolemo Achillis, qui Hectorem interfecerat, filio, & subjicientem [p]

> Τοιοῦτον πᾶν τὸ βάρβαρον γένος.
> Πατὴρ τε Θυγατρὶ, παῖς τε μητρὶ μίγνυται,
> Κόρη τ' ἀδελφῷ· διὰ φόνου δ' οἱ φίλτατοι
> Χωροῦσι, καὶ τῶνδ' οὐδὲν ἐξείργει νόμος.

[p] *In Andromache.*

Hujusmodi est omne Barbaricum genus. Pater enim filiæ & filius matri miscetur; soror item fratri; & per cædem charissimi vadunt. Neque horum quid prohibet Lex. Sororis concubitum in nefariis barbarorum moribus censet, tametsi non solum ex instituto tum Solonis tum Lycurgi (ut dictum est) permissum esset ejus conjugium, sed etiam ipsa tam Archetolis & Mnasiptolemæ, quam Cimonis & Elpinices exempla jam memorata essent poetæ coæva. Atqui ad juris illam apud Athenienses licentiam, quâ tamen paucissimos usos esse reor, attinere videtur illud Phædræ Hippolytum generum depereuntis precibusque apud Senecam [q] tentantis. Matris eam nomine, insignioris reverentiæ causa, compellarat, inter loquen-

[q] *In Hippolyto, act. 2.*

quendum, Hippolytus; cui illa,

Matris superbum est nomen, & nimium potens:
Nostros humilius nomen affectus decet;
Me vel Sororem, Hippolyte, vel famulam voca.

Matris nomen vult, etiam & novercæ, inter amantes nimis abhorreri, non item Sororis, quam ducere ex Jure patrio non illicitum. Et conjugium planè Hippolyti, velut viduam (Theseo nondum ab inferis regresso) eam primò ambire ibi satis liquet. Sed posterioribus Græciæ seculis planè evanuit, idque ante Christianismum in ea satis receptum, Fratrum & Sororum conjugii non usus solùm sed & jus. Id constat ex Sexto Empirico qui sub Antonino Pio Plutarchi ex sorore nepos, disertè scribit r, apud suos tam Sororis quàm Matris conjugium fuisse illicitum. Et cum in Clementis atque Appionis colloquio, objicerentur à Clemente in Græcorum superstitiones Ganymedis raptus, Jovis etiam concubitus sororii atque adulteria, *Quid?* inquit Appion s, nonne καὶ Ἕλληνες καὶ Ἑλλήνων νόμοι ἀπαγορεύουσι τὰ τοιαῦτα; καὶ τοὺς μοιχούς τε καὶ ἄλλως τὰ ἐναντία πράττοντας τιμωρεῖσθαι νομοθετοῦσι; *Etiam & Græci Græcorumque leges hæc vetant? & adulteros & eos qui aliàs contrafaciant, suppliciis coercent?* Unde etiam Simplicius t, *Jam cum lex & consuetudo Sororis & Fratris consuetudine interdicat: appetitiones non secus ac ab ipsius naturæ imperio suppressæ, ita prorsus sunt immobiles; nisi fortè aliquos furoris intemperies & diræ scelerum ultrices agitarint.* Idem discimus ex Artemidoro u. Atque de Græcis, hactenus; quorum moris hac in re jurisque mutationem Romanis, postquam in horum sunt potestatem redacti, deberi est sentiendum. Nam in Romano imperio veteri non solùm vetita sunt parentum, etiamsi adoptivorum, atque adeo omnium quotquot in linea stemmatis recta reperiuntur, conjugia, sed etiam, in transversa, fratrum (quod satis liquet item ex Catullo x & Ovidio y, apud quem amores suos erga Caunum fratrem incestos, ad mores Romanos, non ad Carum, exagitare puto Byblidem) amitæ, materteræ, neptis sive ex sorore, sive ex fratre, aliarum longiùs quàm in Schemate supra allato dissitarum. Etiam & adfinium, veluti Novercæ, socrus, pri-

r Pyrrhon. Hypotyp. l. 3. cap. 24.
s Clement. epist. ad Iacobum episc. Hierosolym. de gestis D. Petri, pag. 29
t Comment. ad Epicteti cap. 47.
u Onirocritic. lib. 5. c. 85.
x Epigr. 89.
y Metamorph. 9.

privignæ, fratriæ, uxoris prioris sororis, nurus; quæ non solùm ex Christianorum Imperatorum sanctionibus [z], sed ex celebrium, ante Christianismum in Imperium Romanum receptum, Jurisconsultorum scriptis, veluti Gaii [a], Pauli [b], Ulpiani [c], id genus aliorum ediscimus. Et quam pudicæ hujus disciplinæ Romani veteres tenaces essent, liquet sanè ex Agrippinæ & Claudii Principis patrui sui matrimonio, cujus solennia primò celebrare, *non audebant, nullo* (quod ait Tacitus [d]) *exemplo deductâ in domum patrui fratris filiâ. Quin & incestum, ac si sperneretur, ne in malum publicum erumperet, metuebatur.* Vitellius autem, oratione in senatu eam in rem, ut auspices essent Patres ipsi, habitâ, objectionem, etiam in sacerrimo illo adulationum atque servitudinis seculo, ob insitas pudicitiæ majorum relliquias, inevitabilem anticipans, *at enim*, inquit, *nova nobis in fratrum filias Conjugia! Sed aliis gentibus solennia, nec lege ullâ probibita. Et sobrinarum diù ignorata, tempore addito percrebuisse: morem accommodari prout conducat, & fore hec quoque in his quæ mox usurpentur.* Et tametsi in Principum gratiam, summo adulandi studio, senatus populique decreto justæ inter patruos [e] fratrumque filias Nuptiæ etiam in posterum statuebantur, minimè tamen repertus est, *nisi unus talis matrimonii* (ut Taciti verba sunt) *cupitor, T. Alledius Severus, eqves Romanus* (quem plerique Agrippinæ gratiâ impulsum ferebant) præter libertinum obscurum, cujus Svetonius [f] meminit. Quod autem de Sobrinis habet Vitellius, de consobrinis, patruelibus, seu amitinis planissimè, uti & annotavit Lipsius, intelligendum est. Et memorat Plutarchus plebiscitum [g], quo decretum est, πᾶσιν ἐξεῖναι γαμεῖν ἄχρις ἀνεψιῶν, τὰς δ' ἀνωτέρω κεκωλῦσθαι *licere omnibus ducere uxores usque ad consobrinas, sed quæ in stemmate superiores essent, eas esse illicitas.* Sed in Roma veteri etiam patruelium, amitinorum, seu consobrinorum nuptiæ nunc vetitæ fuere [h] nunc permissæ [i]; & notissima etiam est controversia de negatione, quam hac de re in versione sua Græca Justiniano [k] adhibuit Theophilus; qua de, uti etiam de tota re patruelium & amitinorum

z *Instit. Iustin. tit. de Nuptiis & C. Theodos. l. 3. tit. 12. C. Inst. t. de incest. Nupt. l. 17*
a *Instit. t. 4.*
b *Sent. Recept. lib. 2. tit. 19. & ff. de Rit. Nupt. l. 14. & 68.*
c *L. 12. ff. tit. de Ritu Nupt. Adde edictũ Dioclesiani & Maxim. c. 5. tit. de Nuptiis. lib. 17. quod habetur integrũ in Cod. Gregoriano lib. 5. tit. de Nuptiis, & in collat. Leg. Rom. & Iudaic. Licinii Rufini.*
d *Annal. 12.*
e *Vide sis Cujacium Observat. 13. & 16. sed & observa quod legitur apud Vlpianũ, tit. de his qui in Potestate sunt.*
f *In Claudio cap. 26.*

g *Problem. Rom. 6.* h *Gaius Instit. tit. 4. Pomponius l. 3. ff. tit. de Ritu Nupt.* i *Augustin. de Civitate Dei lib. 15. cap. 16. l. 19. C. de Nuptiis, c. 20. c. 35. q. 2. & 3.* k *Instit. de Nuptiis §. duorum autem. Vide sis Aurelium Victorem in Theodosio, D. Ambros. epist. 66.*

rum conjugali, dissertationem tum Juridicam tum historicam doctrinâ & judicio refertam pridem edidit Christophorus l Riccius Dantiscanus. Pontificii verò Occidentis, vetustis Christianismi seculis, aliam omninò induxerunt heic rationem, eamque satis miram. Divinum de hac re præceptum generale illud m, *Nemo ad propinquam carnis suæ accedat*, seu *ad consanguineam suam*, ita accipi voluere, ut omnigeni consanguinei inde arcerentur inter se nuptiis. Ne tamen in eos objicias, nullos omninò reperiri, qui non aliquo consanguinitatis genere, utpote non solùm in primis sed in propioribus parentibus convenientes, naturaliter conjungantur; ad civilia, in Jure Cæsareo, cognationum nomina, quibus hæreditates & tutelæ deferuntur, se n contulere; extra quorum limites, quoniam specialia consanguinitatis vocabula Jurisconsultis Romanis non habebantur, nec consangvinitatem heic præpedientem agnoverunt. Civilia illa nomina septem conclusa sunt gradibus, ut videre est in Pandectis o. Et Paulus, *successionis*, inquit p, *gradus septem constituti sunt, quia ulteriùs per rerum Naturam nec nomina inveniri nec vita succedentibus prorogari potest.* Ubi q vetus interpres Anianus; *in his septem gradibus omnia propinquitatum nomina continentur, ultra quos nec affinitas inveniri, nec successio potest amplius prorogari.* Hinc interdictæ olim nuptiæ in Occidente usque ad septimum gradum inclusivè (qui & pro sexto r variante in personis calculo, interdum æstimatur) rationibus redditis, *quoniam* ſ *hæreditas rerum per legales diffinitiones sancita usque ad septimum gradum protendit successionem. Non enim succederent, nisi eis de propagine cognationis deberetur, & quia* t *posteà parentela cognosci non potest.* Interdictæ item, *usque dum* u *generatio recordatur, cognoscitur, aut memoriâ retinetur.* Perinde ac si post septimum gradum omnimoda sanguinis relatio propinquitatisque, etiam ad sensum quo ipsi illa Legis de Nuptiis Mosaicæ verba prævia ac generalia intelligerent, prorsus deleta fuisset. Cum intereà certò sciamus, non solùm qui longiùs sive rectâ sive ex transverso, etiam in infinitum, distarent, vetustis x Jurisconsultis consanguineos nuncupari, sed etiam, usque ad decimum y gradum jure Cæsareo,

l In vindiciarum Iuris præmiss. cap. 5. & vide Iac. Gothofred. ad Libanii orat. περὶ ἀγγαρειῶν, & de hisce vide Barnab. Brisson. lib. de Iure connubiorũ &c.
m Levit. 18. 6
n Calixtus papa c. 2. Caus. 35. q. 2. & 3.
o L. 10. ff. de gradibus & affinibus.
p Sentent. recept. l. 4. tit. 11. adde Modestin. l. 4. ff. tit. de Gradibus.
q Hinc illud Isidori Etymol. lib. 9. & c. 6. Caus. 35. q. 5.
r Gratian. c. 21. C. 35. q. 2. & 3.
ſ C. 1. Caus. 35. q. 2. & 3. & c. 15. & 20. ibid. Gregorius PP. I.
t Nicolaus PP. 2 c. 17. ib. & apud Pet. Lombard sent. 4. dist. 40.
u Concil. Wormat. c. 2. & Caus. 35. q. 2. & 3. c. 18.
x Vlpianus l. 2. tit. de suis & legit. hæred. ff. 8. 1.
y Iustin. Institut. tit. de successione cognatorum §. hoc loco & Novell. 118.

Cæsareo, consanguinitatis nomine, sublata agnatorum & cognatorum differentia, succedere, atque excludere fiscum. Sed vero quod & magis mirere, petita, ut diximus, è Jure Cæsareo graduum, extra quos, velut ex eo edocti, consanguinitatem non agnosci volebant; enumeratione generali, ita aliam nihilominus & juri Cæsareo plane incognitam, Jurisconsultisque nonnullis haud parum [z] invisam, gradus ex transverso supputandi inibant rationem, ut tametsi septimi gradus nomen quidem retinerent, decimum quartum tamen, ad Cæsareorum calculum, non raro innuerent. Nam, ubi, jure Cæsareo, generatio cujuslibet personæ ex transverso gradum facit unicum, adeo ut Frater & Soror binis ita distent gradibus (nam in transversa linea primus gradus [a] Cæsareis non habetur) & consobrini quatuor, horum liberi sex, atque horum denique liberi octo, scilicet pronepotes fratris & sororis; Pontificii illi quarto duntaxat gradu hosce distare volunt, ita putatis consanguineorum gradibus, ut quot à communi parente, in æquali inde distantia, alter distet, tot solum inter se distent; in inæquali, quot à communi parente distet remotior. Adeoque ut ipsas Cæsareorum proximitates, intra quas consanguineorum nomen cohiberi putabant (unde & leges stabiliebant nuptiales) ipsi duplicando ita excederent. Et demum de gradibus septem ita numeratis pronuntiabant, *ultra hos* [b] *nec consanguinitas invenitur, nec nomina graduum reperiuntur, nec successio potest amplius prorogari, nec memoriter ab aliquo generatio recordari*; cum interim decimus, ad juris Cæsarei calculum, (cujus etiam in successionibus ratio habita) vicesimus ita esset ad Pontificii. Et obtinuit [c] sanè hujusmodi matrimonii prohibitio, nec multum in affinibus dispar, usque ad Concilium Lateranense sub Innocentio III, anno salutis MCCXV celebratum, in quo sancitum [d] *prohibitionem copulæ conjugalis, quartum consanguinitatis & affinitatis gradum non excedere*, (id est, octavum in Juris Cæsarei calculo;) *quoniam in ulterioribus gradibus, jam non potest absque gravi dispendio hujusmodi prohibitio generaliter observari.* Atque hoc puto Jure in Occidente, ubi autoritas Pontificis Romani legibus abacta non est, (velut in Anglia, ubi juris Divini heic tantum ratio; ex Lege [e] habetur) utuntur.

[z] Alberic. Gentilis de Nuptiis lib. 5. cap. 8. alibi citati.

[a] Caius l. 1. ff. tit. de Gradibus.

[b] Alexander PP. 2. cap. 2. Caus. 35. q. 5.

[c] C. 14. Caus. 35. q. 2. & 3. &c.

[d] C. 8. extr. de Consang. & Affin.

[e] Stat. 32. Henrici Regis 8. cap. 38.

LIII; Neque

Neque sanè sine difficultate olim introducta sunt in Britanniam nostram Pontificia de gradibus hisce decreta, ut videre est ex eo quod quarto distantes gradu, sub initiis apud Anglo-saxonas Christianismi, invicem conjungi, epistolâ Augustino Anglorum gentis Episcopo datâ, indulserit f Gregorius magnus, *ne à bono, quod cœperant, metuendo austeriora, recederent.* Apud veteres autem Scotorum aliquos ne ipsa quidem divina hac de re præcepta, ante sexcentos aut circiter abhinc annos satis admissa sunt, nedum Pontificia. Vetustus autor g vitæ Margaretæ Reginæ Scotorum, Malcolmi III uxoris, quæ in Divas relata, *Illicita*, inquit, *Novercarum Conjugia similiter & uxorem fratris defuncti fratrem superstitem ducere, quæ ibi* (in Scotia) *anteà fiebant, nimis ostendit execranda & à fidelibus, velut ipsam mortem, devitanda. Multa quoque alia contra morem Ecclesiæ inoleverant, quæ in eodem Consilio damnans de regni finibus extirpavit.* In Ecclesia Orientali, remissius heic ex transverso quàm in Occidentali, non solùm seculis anterioribus sed etiamnum, licet diversimode h, egerunt. Gradus enumerant ii, neque unquam aliter solìti, ad Juris Cæsarei formulas. Qui sursum deorsum in recta stemmatis linea occurrunt, universos arceri invicem nuptiis volunt. Sed, ex transverso, antiquitus gradum sextum planè, id est, ad Pontificiorum, in Occidente, calculum, tertium admitti nolebant, octavum indubitanter admittentes. Putatis verò ad personarum seu generationum numerum (quemadmodum in Jure Cæsareo) gradibus, de septima persona, id est, gradu septimo, pronuntiare solebant, eum nec permitti expressè, nec denegari à lege, ideoq; τὸν τοιοῦτον γάμον πρὸ μὲν τοῦ συσταθῆναι μὴ ἐπιτρέπεσθαι, μετὰ δὲ τὸ γενέσθαι, μὴ διασπᾶσθαι μὲν, *hujusmodi nuptias, antequam inirentur, non permitti, initas verò minimè sane distrahi debere.* Postmodum verò, nempe anno Salutis MLV, sub Michaele Patriarcha Constantinopolitano, decisum est in Synodo k, ut persona seu gradus septimus etiam illicitus imposterum, quod & nunc ibi obtinet, haberetur, sed ut octavus citra controversiam licitus esset. Ceterum qui ita unicâ, in Consanguinitatis gradibus, personâ, velut ex indulto differunt à Pontificiis Occidentis, strictiùs ac subtiliùs in Affinitatibus agunt; quibus sunt ali-

quæ,

f *Lib. 12. epist. 31. Beda Hist. Eccles. lib. 1. cap. 27. & c. 20. caus. 35. q. 2. & 3. & c. caus. 35. q. 5.*

g *Nova Legenda Angliæ fol. 226.*

h *Videsis S. Basilium Canone 68. Synod. in Trullo can. 54. Harmenop. in Epit. Canonum sect. 5. tit. 5.*

i *Juris Græco-Romani tom. 1. lib. 3. pag. 204. & lib. 4. pag. 266.*

k *Ibid. lib. 3. pag. 206. Adde Matthæum Monachum lib. 7. ibid. pag. 480.*

quæ, Occidentalibus Jurisconsultis planè ignotæ, nimium involutæ, nec breviter describendæ, ut omittam etiam cognationes eorum heic adoptivas ac spirituales, quarum rationem, uti etiam Occidentales, habent ipsi. Pluribus ostensæ sunt Græcorum seu Orientalium quos diximus, hac de re sententiæ receptæ ac Decisiones, in Juris Græco-Romani ab J. Leunclavio editi autoribus, Constantino Harmenopulo l, Manuele Hierodiacono, apud Zachariam Chartophylacem, cognomento etiam Marapharam, in synopsi ejus περὶ τῶν τῆς συγγενείας βαθμῶν seu *de Consanguinitatis gradibus*, atque Petro Arcudio m, qui omnes Græcæ Jurisprudentiæ callentes eam tractarunt. Mahumedani heic jus suum habent singulare, ita ex Ebræorum, veterum Romanorum, Gentium ante legem Mosaicam, & demum Christianorum moribus atque interpretamentis compilatum, ut nihilominus quod etiam omninò suum sit infarciant, ne totum aliis accepto ferrent. De consanguinitate illi ferè ut Romani veteres Christianismo, ante abjectum Pontificium graduum calculum, firmant. Affinitatem nolunt privignarum aut socruum matrimonia impedire, citra præeuntem uxoris concubitum. Nurum omninò ducere nefas esse volunt, uti & Novercam & binas Sorores. Nutricibus autem & sororibus collacteis, etiam & iis, quæ hisce proximitate conjunguntur, quemque interdicunt. Alcorani verba sunt n;

l *Prochir. lib. 4. tit. 5.*

m *De Concordia Ecclesiæ Orientalis & Occidentalis l. 7. cap. 30.*

n *Azoar 4. Codice Lat.*

ولا تنكحوا ما نكح اباوكم من النسا الا ما قد سلف
انه كان فاحشة ومقتا وسا سبيلا * حرمت عليكم
امهاتكم وبناتكم واخواتكم وعماتكم وخالاتكم
وبنات الاخ وبنات الاخت وامهاتكم اللاتي ارضعنكم
واخواتكم من الرضاعة وامهات نسايكم وربايبكم
اللاتي في حجوركم من نسايكم اللاتي دخلتم

بهن فان لم تكونوا دخلتم بهن فلا جناح عليكم
وحلايل ابنايكم الذين من اصلابكم وان تجمعوا بين
الاختين الا ما قد سلف ان الله كان غفورا رحيما *

Ne matrimonio conjungamini fœminis, quibus parentes vestri conjuncti sunt. Quod tamen olim permissum est. Sed Turpitudo est, abominatio atque mos nefarius. Piaculum esto vobis ducere matres vestras (quæ non semel ob nefandos, qui in Oriente ingruerant, ut supra ostensum est, matrum concubitus, in Alcorano o expressim interdicuntur.) *aut filias vestras, aut Sorores, aut amitas vestras* (tàm librariorum quàm typographi incuriâ habet heic Codex Latinus *Amicas*, literulâ malè mutatâ; unde & Arrivabenius p in Alcorano Italico *l'amiche*) *aut materteras vestras, aut neptes ex fratre, aut neptes ex Sorore, aut Matres quæ vos lactarunt* (Nutrices) *aut collacteas Sorores, aut uxorum Matres* (Socrus) *aut uxorum filias* (Privignas) *quæ in tutela vestra sunt. De uxoribus vestris intelligendum est scilicet, quibuscum concubueritis. Quod si cum eis nondum concubueritis,* (si repudiaveritis ante coitum, aut ante coitum demortuæ fuerint) *hasce ducere vobis nefas non est; neque ducendæ sunt vobis uxores filiorum vestrorum naturalium* (Nurus, maritis superstites seu repudiatæ) *nec binæ Sorores, quod tamen antiquitus permissum. Et Deus indulgens est & misericors.* Quod explicans Mahumedes Ben Achmed, ad illud de Matribus, ait وشمل الجدات من قبل الاب والام *idem esse jus de aviis,* (seu majoribus in recta linea fœmineis) *sive paternis sive maternis*; de Filiabus, وشملت بنات الاولاد وان سفلن *sive idem esse de neptibus ex prole & de descendentibus;* & de Sororibus, comprehendi quæ sunt من جهة الاب او الام *sive germana sive uterina.* Neque amitarum nomine, patris tantùm sorores sed & avorum venire, uti & materterarum, non solùm

o Azoar. 33. Arab. 43. Lat. & 58. Arab. 68. Lat.

p Lib. 2, cap. 7.

ſolùm Matris ſed & Aviarum maternarum Sorores. Nam interpretatur خالاتكم اخوات امهاتكم وجداتكم *ſorores matrum veſtrarum & aviarum veſtrarum.* Conſona eſt Retinenſis verſio, ſed malè ibi *Patrueles* pro hiſce ſubſtituit Philippus Gandagnolus in reſponſione q ad Ahmed Ben Zin Perſam. Neptes autem, etiam & filias ſuas ſeu pronepṭes heic denotare docet Achmetides. Sororum autem collactearum ejusmodi rationem habendam, quà conſanguineas ſuas ſpectant; ut quemadmodum fratris ſeu ſororis ſanguine conjunctæ propinquæ, veluti amita, matertera, neptis ſive ex Fratre ſive ex Sorore; interdicuntur, ita etiam & vetitas eſſe collacteæ Sororis propinquas ejusmodi non aliter ac ſi naturaliter ipſæ Lactenti fuiſſent conjunctæ. Et regulam ſubdit; يحرم من الرضاع ما يحرم من النسب. *Interdicitur Lactentis nomine, quatunque nomine ſanguinis interdicitur.* Ita ille. Et celebris apud Mahumedanos Juriſconſultus Abu Bircat Abdalla Ben Achmed r de vetitis nuptiis يحرم من تزوج ام وبنت وان بعدتا ولخت وبنتها وبنت الاخ وعمة وخالة وام امراته وبنتها ان دخل بها وامراة ابيه وابنه وان بعدتا والكل رضاعا, *Interdicuntur cuique nuptiæ matris ſuæ & filiæ ſuæ & earum quæ ſurſum deorſum ſequuntur, & Sororis ſuæ & filiæ ejus & filiæ Fratris ſui, & amitæ ſuæ & materteræ ſuæ & matris uxoris ſuæ & filiæ ejus (ſi modo concubuerit cum uxore) & uxoris patris ſui ſeu Novercæ, & filii ſui ſeu Nurus & eorum qui ſurſum deorſum ſequuntur, atque etiam fœminarum quæ jure collacteo ei conjunguntur.* Quoniam toties inculcari ſolet, rationem Naturalem, ſeu Naturalia-jura in Cognationibus quà matrimonia ſeu coitum præpediunt, velut ante alia, adeo paſſim conſpici, ideo & fuſiùs aliorum præter Ebræorum ſcita, mores, ac Leges ea de re viſum eſt ſic adnotare. Atque hactenus de Concubitu illicito, ac re Matrimoniali quatenus pependit ſive ex

q *In Apologia pro Christiana Religione lib. 1. cap. 5. ſect. 3.*

r *In Compendio Juris Canonici Mahumedanorum Ms. lib. 5. c. 1.*

Jure Naturali & Universali juxta Ebræorum placita, sive ex Levitico, quà Gentiles spectavit.

CAP. XII.

De Matrimonio *&* Coitu, *quà sive* vetitus *sive* permissus *inter* Judæos *&* Servos *ac* Ancillas exteræ originis, *sed in Judaismum, citra libertatem cooptatos.* Gentilium, *qui Judaismo nondum nomina dederant*, Matrimonium & Coitus Judæis *illicitus. Non unica tamen* Magistrorum *de* interdicti *illius* initio *aut* causâ *sententia. Quinam ex* natalibus Servi *ac* Gentiles *habiti.*

CONsequens est ut videamus de Matrimonio & Coitu, ex Jure Gentium, apud Ebræos, sive admisso sive vetito, ratione aut Conditionis Servilis aut Gentis Exteræ, aut exteræ originis, etiam postquam quis in Judaismum esset cooptatus; atque hoc tam quà hominum hujusmodi matrimonia seu coitus sive Originariis, sive aliis in Judaismum adscitis, sive permissus sive vetitus fuerit, quàm quà in ditione Israelitica, sive vetitus sive permissus ipsis hominibus ejusmodi inter se invicem. Quod ad Conditionem Servilem priori modo heic attinet, occurrit quidem nonnihil de Servorum (è Gentilibus in servitutem redactorum; nam servorum Ebræorum, qui perpetui, ut nemo nescit, non fuere, sed tantum temporales, alia planè conditio) & Ancillarum nuptiis Judæis interdictis, supràs ubi è paraphraste Chaldæo prohibitionem etiam sacram ea de re habes. Quod in universum & sine ulla exceptione (præter eam quæ, secundum aliquos, est de jure in bello captivæ singulari, de quo infrà) verum est, si de servis & ancillis nondum in Judaismum nomine servitutis seu servitute retentâ, juxta superius t ostensa, adscitis rem capias. Nam servi ejusmodi planè ita exteri fuere, ut ab aliis merè Gentilibus, quorum matrimonia & coitus nunquam non Ebræis vetitus, ut mox ostenditur, neutiquam distinguerentur. De servis autem in Judaismum servitutis nomine seu servitute retentâ adscitis (juxta quod libro secũdo explicatur) regulariter etiam prohibitio quidem ejusmodi & de id genus ancillis recepta est. Unde & Josephus u habet inter leges sibi Mosaicas

s Cap. 4. hujus libri.

t Lib. 2. cap. 3

u Archaeolog. lib. 4. cap. 8.

Δύλας

Δούλας μὴ γαμεῖσθαι τοῖς ἐλευθέροις Ancillas ingenuis non matrimonio jungendas. Ceterùm accedunt exceptiones, apud Talmudicos, quantum observavi, trinæ. Prima est de Mamzere; secunda de Ancilla partiaria seu partim manumissa aut partim libertina; tertia de servo Ebræo, seu Ebræo in servitutem temporalem ex more gentis addicto. Mamzeri, etiam Originario, permissum est Ancillæ conjugium, jure perquam singulari, de quo vide inferiùs capite decimosexto. Ancilla partiaria heic dicta ea erat, quæ è Gentilibus in servitutem, non sine Judaismo, redacta, libertatis partem, non integram seu perfectam, domini indultu nansisceretur; quando scilicet pro libertatis pretio aliquanto soluto, aliquantum etiam libertatis, veluti dimidia seu tertia pars à domino ei est indulta. Nam tam servus ejusmodi eis erat quàm ancilla; atque hanc x חציה שפחה וחציה בת חורין *partim ancillam & partim libertinam* uti & illum חצי עבד וחצי בן חורין *partim servum & partim libertinum* vocitant. De ejusmodi aiunt ancilla Ebræi, cum ea sponsalia non irrita fuisse, nec tamen vim satis integram sortita antequam illa nacta esset libertinitatem integram. Atque de ea legem illam intelligunt, *Quicunque y dormierit cum muliere concubitu seminis quæ est* (שפחה נחרפת לאיש) ancilla addicta viro (nubilis habet vulgata & *διαπεφυλαγμένη ἀνθρώπῳ viro asservata* Hellenistæ, Tertullianus z, *quæ homini esset reservata*) *non tamen redimendo redempta, nec libertate donata, ipsa vapulabit; non morientur, quia non libera.* De partim tantùm, juxta jam dicta, redemptâ a intelligunt. Quacum quoniam אין קדושיה גמורין *minimè erant sponsalia perfecta* seu matrimonium absolutum antequam totam libertinitatem acquireret, ideo non ultimum supplicium velut ob adulterium, sed verbera tamen, quia inchoata erant, licet necdum ratione servilis conditionis partim adhuc retentæ perfecta sponsalia, irrogabantur. Quod vertitur heic addicta, pro desponsata, sumitur etiam in versionibus plerisque Orientalibus. Et Judæi Hispanienses ibi, *sierva desposada à varon.* Sed de sponsaliis seu Matrimonio quale diximus inito, nec satis perfecto, capiunt Magistri. Exceptionem heic Tertiam in superioribus b tetigimus. Neque alia est quàm licuisse domino Ebræo, servo

x *Maimonid. hal.* Abdim *cap. 7.*

y *Levit. 19. 20.*

z *De Pudicitia cap. 20.*

a *Gemar. Babylon. ad tit. Gittin cap. 7. fol. 43. a.*

b *Cap. 4. hujus libri.*

servo suo temporali, item Ebræo ex sententia fori in servitutem addicto (non aliter) ancillam aliquam suam è Gentilibus in Judaismum servitute retentâ cooptatam conjungere, ut prole servili seu utriusque fructu familiam & bona sic augeret; qua de re plura inferius c. Atque ita de Servis & Ancillis è Gentilibus in servitutem simul ac Judaismum redactis, quâ sive matrimonium sive coitus Originariis aliisque Judæis cum illis sive permissus sive vetitus. Jam verò tam liberæ quàm servilis conditionis hominum universorum, Gentilismo nondum exuto, coitus & matrimonium Ebræis Judæisque cunctis interdictus habebatur, admissâ intereà juxta aliquos exceptione illa de Captiva, quam capite proximo fusiùs dabimus. Ad Gentes heic exteras universas spectare volunt aliqui d legem illam sacram, *Affinitatem non contrahes* e *cum eis* (id est לא תתחתן בם) *neque filiam ejus accipies filio tuo.* Sunt & ejusmodi f aliæ. Quâ-his etiam, ex more, ante Legem Mosaicam post Circumcisionis fedus, in filiabus eorum, qui circumcisi sunt, obtinuisse videtur. Nam filii Jacob Sichemo & patri ejus responderunt g, *non possumus facere rem istam, ut demus sororem nostram viro incircumciso,* כי חרפה הוא לנו *Nam id opprobrio esset nobis*; seu ut vulgata, *quod illicitum & nefarium est apud nos.* Juxta quod Theodotus h Jacobum induxit loquentem.

Οὐ γὰρ δὴ θεμιτόν γε τόδ' Ἑβραίοισι τέτυκται
Γαμβροὺς ἄλλοθεν εἰς γε νυοὺς ἀγέμεν ποτὶ δῶμα,
Ἀλλ' ὅστις γενεᾶς ἐξεύχεται εἶναι ὁμοίης.

Nefas est Ebræis sive generos sive nurus (legendum enim opinor, γαμβροὺς ἄλλοθεν ἢ γε νυοὺς) *ab exteris in lares suos ducere; sed eos tantùm qui sunt contribules.* Et illustre habetur hac de re judicium apud Ezram i, ubi videtur quidem non ad septem populos paulò ante in loco Deuteronomii jam antè citato memoratos tantùm legem illam atque ceteras congeneres attinere, sed pariter ad alias gentes, quotquot nondum in Judaismum adscitæ. Alii verò leges illas ad Septem populos ita tantummodò volunt k spectare, ut alios in illis includi nolint. Sive autem ex legibus illis, sive simùl ex adsidua singularis quam sibi haberent sanctitatis conservatione ac avita tradi-

c *Lib. 6. c. 7.*

d *Maimonid.* Insuri Biah *cap. 12.* & *vide Gemar. Babylon. ad tit.* Iabimoth *c. 2 fol. 23. a.* & *ad tit.* Kidoschim *cap. 3. f. 68. b.*

e *Deut. 7, 2.*

f *Exod. 23, 32, 34, 16.*

g *Genes. 34. 14.* & *vide ibi. comma 7.*

h *Apud Euseb. Præparat. Evangelic. lib. 9. cap. 22.*

i *Cap. 9.* & *10.* & *vide Nehem. c. 13. 25.*

k *Gemaram ante citata.* & *Mos. Mikotzi præcept. Negat. 112.* & *116.*

[illegible] certum est tam à coitu (nisi unicam [illegible] jam ante memoratam exceptionem) quam à matrimonio Gentilium, circumcisos fœminasque sive ex Origine sive ex Cooptatione Judæas abstinere debuisse, contractusque sponsalitios cum eis fuisse plane irritos, apud Talmudicos [l] esse receptissimum. Exteræ autem nationes, eis plane sunt tantum non in Judaismum cooptatæ. Quid Christiani de Paganorum & Christianorum conjugiis statuerint, ex ipsorum disputationibus obviis eliciendum. Disertè etiam Mahumedes prohibet [m] Musulmanorum suorum & المشركين Infidelium, seu qui nondum Mahumedismo nomina dederint, conjugia [illegible] usquedum crediderint, id est, Musulmani fierent. Sed verò Talmudici qui ex ipsis legibus sacris, ejusmodi cunctarum nationum exterarum (nec solùm septem populorum) matrimonia putant [n] suis interdicta, adeoque & coitum דרך אישות conjugalem, ipsi nihilominùs coitum earum דרך זנות meretricium seu fornicationem è traditione seu instituto avito tantùm vetari volunt. Quæ interea de re sententia non est apud Magistros unica. Certè de Zelotarum Jure quo veluti à Mose recepto, Israelita cum gentili se coitu publicè miscens impunè occidi poterat, superius [o] monitum est. Simile facinus clam patratum verberibus luebatur ex majorum instituto; quod alii è seculis repetunt vetustissimis, sed alii ab Hasmonæorum tempore. Scilicet legitur in corpore Talmudico [p], interdictum fuisse Ebræis [illegible] consistorio seu Consensu Hasmonæorum coitum בצנעה clandestinum fœminæ gentilis seu ethnicæ [illegible] id est nomine menstruis laborantis seu immundæ [q], ancillæ, ethnicæ, & scorti; perinde ac si cum ea coitus tot simul nominibus haberetur imposterum illicitus, adeoque verberum pœnâ luendus. Quod nihilominus à nonnullis [r] ita intelligitur, ut tot nominibus delinquat tantum Israelita, qui velut uxorem seu concubinam legitimam sibi paganam conjunxerit; is verò qui meretriciis ejus obiter amplexibus uteretur, puniendus esset nomine duntaxat Ethnicæ & Scorti. Hinc Moses Cotzensis [s] [illegible]

[l] Et vide sis Ioseph. lib. 11. cap. 8.
[m] Alcoran. Azoar. 3. Lat. Amb. 2.
[n] Gem. Bab. [illegible] Aboda zara cap. 2. fol. 36b. Maimonid. [illegible] Biah cap. 12.
[o] Lib. 4. c. 4.
[p] Gem. Bab. ad tit. Aboda Zara cap. 2. fol. 36b. unde intelligendus est locus [illegible]. Vide sis Ioan. Coch. in excerpt. e Gemara San[hedrin] [illegible]
[q] Vide [illegible] lib. 2. cap. 5. [illegible]
[r] Maimonid. hal. Isuri Biah cap. 12.
[s] Præcept. Affirmat. 122. quem & vid. Præcept. Negat. 112. de Ethnicarum concubitu.

בבעילת Ante consistorii Hasmonaeorum tempus, cohabitationi clandestinus (Ebraeo) licitus erat. Quod de innupta aut ea, cujus nuptiae civiliter solutae sunt, capiendum; & cum eo quod ante habetur t de stupri inter Israelitas ipsos interdicto sacro comparandum. Nam juxta hanc sententiam, interdictum illud ad Judaeorum & Judaearum tantum, non ad Judaei & paganae coitum attinuit. Alii vero qui ex Origine vetustissima coitum ejusmodi illicitum apud ipsos faciunt, graviorem foeminae Ethnicae quam Judaeo cum ea concumbenti Poenam volunt ex judicio forensi u infligendam. Nimirum ultimum supplicium; cum Judaeus duntaxat vapularet. Atque hujus originem Poenae seu exemplum sumunt ex sacra x de Midianitidibus, quibuscum Ebraei coiverant, historia. Ex hisce illud Taciti y, *projectissima ad libidinem gens alienarum concubitu abstinent.* Et gravissima habent Magistri monita quibus gentem suam ab omnimodo exterarum nationum, ante Judaismum susceptum, coitu ut plane illicito deterrent. Quin nec prolem ex ethnica susceptam in liberorum numero habebant. Disertè Maimonides, ubi etiam ex incestu qualicunque genitos in liberis civiliter censendos juxta mores eorum docet, ובנו מן הגויה אינו בנו *sed* inquit z, *filius ex Gentili susceptus ab Israelita, pro filio non est habendus.* Sed ex Israelitide à pagano suscepta proles generis Israelitici fuit, ut infra ostenditur. Ex jam dictorum sensu etiam ad illud Eusebii, *Herodes Antipatri Ascalonita & Matris Cypridis Arabissae filius à Romanis Iudaeorum suscepit principatum,* Josephus Scaliger a, *Matrem,* inquit, *quanquam Arabissam, tamen Iudaeam fuisse dicimus, quia acceperat ritus Iudaicos. Aliter homini Iudaeo nubere non potuisset. Nam ante tempora Hasmunaeorum licebat rem habere cum pagana, cum tamen de Moabitidibus mulieribus districtè interdictum fuisset à Mose, & à Nehemia. Sed Iudaei progressu temporis deteriores facti, id sibi tacito consensu permiserunt, donec temporibus Hasmunaeorum sancitum est, ne cum pagana Iudaeus rem haberet, ne clam quidem.* בית דינו של חשמונאי גזרו על הבא על הגויה אפילו בצנעה כי קודם זה היה מותר כדאיתא במשנה קבב (id est, ut habet ille) *Tribunal Hasmunaei sanxit super concubitu Ethnicae, etiam clandestino, quod antea permissum erat, ut extat in praeceptis.* Sic Scaliger. Quod vero dicit de praeceptis

t Cap. 4.

u Maimonid. hal. Issuri Bia cap. 12.

x Num. 31. 16.

y Hist. lib. 5.

& Seldenus de successionibus in Bona cap. 3.

z Maimon. hal. Issuri Bia cap. 12.

a Animadvers. ad Euseb. pag. 199. seu ad num. 1983.

ptis in versione hac, intelligendum est de Mosis Cotzensis, loco jam citato, præceptis affirmativis. Nam & verbis illis Ebraicis à Scaligero plane ex Abraha Zacuthio b allatis, ipse numerus qui apud Cotzensem est, ut vides, adjicitur. Sed quod heic habet Scaliger de Herodis matre, id expendi debet ad trutinam, quam infra de Natalibus Israelitarum, Proselytorum, Paganorum etiam & Herodis exhibemus. Ut vero quinam ex natalibus sive Servi sive Gentiles, Pagani, aut Exteri censerentur, dignoscatur, regula ex Jure Ebræorum civili c בן הבא מן העבד או מן הגוי או מן השפחה או מן הגויה הרי הוא כאמו ואין משגיחין על האב *proles sive è servo sive è pagano sive ex ancilla sive è pagana nata, ejusdem est cum matre conditionis, nec patris ratio omninò* (in ea discernenda) *habetur*. Adeo ut ab Israelita proles suscepta ex ancilla seu pagana non minus conditionis esset servilis seu paganicæ, quam à servo aut pagano genita. Contrà, tam Israelitica erat proles à pagano seu servo ex Israelitide suscepta, quam ab Israelita. Matris in illicitis hujusmodi commistionibus semper ratione duntaxat habitâ ex jure civili Ebræorum. Et sic Maimonides juxta veteres d Talmudicos. Unde mendum insigne apud Mosem Cotzensem e in utraque ejusdem Venetiis editione (tertiam nondum novi) corrigendum est. Pro eo quod in jam citata regula est הרי הוא כאמו *ejusdem est cum matre conditionis*, legitur apud Cotzensem prima editione כמוהו הרי הוא altera כמוהו הרי הוא utroque denotante *ejusdem est cum illo conditionis*, ac si de patre verba fierent, quo nihil magis est juri civili Ebræorum aut Cotzensis ipsius sententiæ adversum. Restituendum כאמו seu *Conditionis materna* quemadmodum habet in allatis Maimonides.

b Sepher Iuchasin f. 132.

c Maimon. hal. Issuri Bia cap. 15.

d Misna tit. Kidoschim c. 3. & Gemara ibidem.

e Precept. Negat. 117.

Cap. XIII.

De singulari jure, quo militi Ebræo *cum* Captiva *Gentili, præda suæ partis*, semel ante nuptias *nefas non fuisse aiunt concumbere; quacum tamen* Concubitum *ei* non fuisse, *citra nuptias*, Iterandum.

IAm verò jus illud, quod capite superiore memoravimus singulare (unde & exceptio in ante dictis de fœminæ paganicæ concubitu juxta nonnullos nata est) ex lege illa sacra pendet f. *Quando egressus fueris in prælium contra*

f Deuteron. 21. 10.

contra hostes tuos, tradideritque eos Dominus Deus tuus in manum tuam & ceperis eos captivos, viderisque in captivitate mulierem pulchram (*quam* אשת יפת תואר nuncupant, seu *mulierem formæ venustæ*) *& concupiveris eam habere, & acceperis eam, ut tibi uxor fiat; introduces eam in domum tuam, & radat caput suum, & faciat*, seu, *crescere sinat ungues suos* (ita illud ועשתה את צפרניה ibi sonat & Magistris & Onkelo; ut ipsa utroque g devenustaretur. Vulgata ibi, *circumcidat ungues suos*; neque aliter Hellenistæ) *& deponat vestem captivitatis suæ* (splendidiores vestes) *a se, & sedeat in domo tua, deploretque patrem suum & matrem suam per mensem dierum. Et postea intrabis ad eam, & concumbes cum ea, eritque tibi in uxorem. Sin autem non dilexeris eam, dimittes eam sibi* (vulgata & Hellenistæ, *dimittes eam liberam*) *neque vendes eam pro pecunia, neque opera ejus serviliter uteris, eo quod humiliasti eam.* Dum de libertate loquuntur militari, qua nefas non habebatur milites in gentilium, adversus quos bellum gerebant, territorio, sive in itinere sive in obsidione alibive, cibos alias interdictos qualescunque, si liciti non adessent, comedere, adjiciunt h וכן חלוצי צבא בועל אשה בגויתה אם תקפו יצרו *Neque dissimili modo miles* (*cui in præda obtigit puella Gentilis*) *concumbit cum ea, dum adhuc Gentilis est, si impellat eum concupiscentia ejus*, quod ad Legem jam allatam omnino dicunt. Plerique scilicet id dicunt. Nam & sunt etiam i qui, nisi Proselyta Justitiæ fieret & matrimonio conjungeretur, concubitum heic plane illicitum esse velint. Sententia vero quæ plerumque obtinet, hujusmodi k est; captivæ gentilis unicæ, quam Ebræus quis in sua prædæ sorte, bello ultroneo (nam de eo quod ex præcepto erat, hoc non intelligunt; & distinctionem illam belli fusius tradimus libro proximo) feliciter gesto, acceptam statim deperiret, domumque duceret, concubitum unicum fuisse permissum, ita tamen ut sine nuptiis eundem non omnino iteraret, neque aliter postea, ac in Lege præscriptum est, eam, tametsi jure belli ancilla fuisset, haberet. Idque ex recepta interpretatione habent verborum illorum, *Introduces eam in domum tuam*; ita tamen, ut non tam ex ipsa lege id expressim permissum velint, quam non a majoribus, qui & hanc & alias de interdicto innuptarum nu-

g *Gem. Bab. ad tit.* Iabimoth *cap. 4. fol. 48a. & Magistri ad citatam legem, præter Maimonid. hal.* Melakim *cap. 8.*

h *Maimon. halach.* Melakim *cap. 8. ad mentem Gemar. Babylon. ad tit.* Kidoschim *cap. 1. f. 21a. Sepher Siphre, col. 199.*

i *R. Iochanan in Gem. Hierosol. apud R. Isaac Abarbinel in* Pirush *f. 378. col. 2. Adstipulatur Philo l.* περὶ φιλανθρωπίας *& Iosephus lib. 4. Arch. cap. 8.*

k *Præter jam citatos, videsis R. Bechai in* Biur *fol. 222. col. 4. & R. David Kimchi ad 2 Samuel. 13. 1. R. Moses Mikotzi, præcept. affirmat.*

plurimumque concubitu interpretabantur; vetitum כדי לפרוש [illegible] יצרו ne placeretur militis libido. Unde etiam de uxore aliena capta locum intelligunt, non minùs ac de nupta. Nam, ut ostensum est suprà, Gentium matrimonia, pro alterutrius conjugum libitu, solvi volebant Ebræi. Unde etiam captiva seu ancilla, quæ in potestatem planè domini transierat, pro illius item libitu pristino matrimonio, ad eorum sententiam solvebatur. Hinc etiam Josepus [l] legem hanc de captiva, suo more, recitans αἰ ἢ αἰχμάλωτον inquit, τὶς λάβοι παρθένον, αἴτε καὶ γεγαμημένην &c. si quis captivam abduxerit sive virginem sive marito ante conjunctam &c. At verò aliqui singulare hoc fuisse Israelitis jus uxoris alienæ ita in bello capiendæ, volunt, nec omninò Gentilibus, sive inter se sive adversus Ebræos belligerantibus [m] permitti, sed eis Furti nomine hoc, velut alieni contrectationem interdici. Quod mirum videtur. Nam ex ipsorum ratione jam allatâ, captiva ejusmodi Gentilis, pro victoris cujuscunque arbitrio, aliena esse uxor desinit. Post concubitum ejusmodi unicum, si in Judaismi professionem allici potuerit, baptismo statim suscipiebatur לשם גרות nomine juris Proselytæ, sive ut Proselyta justa fieret, modo superius [n] indicato. Sive autem Judaismum aversaretur sive susciperet, luctus menstruus, juxta Legis allatæ verba, domi ei erat agendus. Nec ante binos alios elapsos in uxorem ducere domino fas erat, tametsi Proselyta justa fieret. Tempus hoc adjectum להבחין בין זרע ראשון לזרע שני ad distinguendum semen primum à semine secundo; ut scilicet dignosceretur ex tempore trimestri, utrùm ex concubitu ante quàm Proselyta fieret, an post fortè gravidaretur. De cujus rei ratione mox. Si Proselyta justa fieri nollet (qua de re ut monita interim deliberaret, tempus à captivitate etiam annuum præstituebatur) ut Proselyta Domicilii fieret necesse erat, secundum ea quæ etiam supra [o] dicta sunt, si in terra Israelitica seu Ebræorum imperii finibus etiam vitâ gaudere vellet. Nam si hoc detrectaret, planè erat occidenda, ut alii idem detrectantes. Nisi autem Proselyta fieret justa, nefas erat domino eam ducere, uti & Ebræis universis Gentilem. Neque fas ei, si Proselyta maneret Domicilii, ultra velut ancillam seu captivam eam sibi habere, utpote libertatem, ex eo quòd primò ita amata concubitu uni-

[l] Archæolog. 4. cap. 8.

[m] Gem. Babylon. ad tit. Sanhed. cap. 7. fol. 57a.

[n] Lib. 2. c. 2.

[o] Ibid. cap. 3.

co, in futuræ sponsæ spem, dehonestaretur, lege adeptam. Ex primo illo ejusmodi captivæ concubitu proles nata, antequam mater baptismo initiaretur (nam nata post etiam omnimodo jure Proselyti, sine baptismo p, modò circumcideretur, ut Ebræus, gaudebat) ex sententia forensi baptismo & circumcisione in Ebræorum Ecclesiam, Proselyti nomine cooptanda erat. Singulare juris hujus exemplum ajunt fuisse in bello à Davide Rege adversus Tolmium Gesuris Regem gesto. Nimirum Maacam (quam posteaquam Proselyta facta fuerat, in uxorem duxit David) יפת תואר *forma venustæ feminam* fuisse; quo nomine captivam, qualem diximus, semper denotant. Ex primo verò ejusce concubitu q, dum adhuc gentilis esset & captiva, natam fuisse Thamarem, & dein, ex eadem Proselyta facta atque in uxorem ducta, Absalonem. Ex hac autem Lege de Captivæ concubitu, rationem etiam reddunt, quare nefas non haberetur Ammoni Davidis filio eam, utpote fratri, Sororem matrimonio conjungi; quam in eis, quæ de Proselytorum Cognatione infra r sequuntur, exhibebimus.

p *Maimon, halach.* Isuri Bia *cap.* 13.

q *R. Dabid. Kimchi ad* 2. *Samuel.* 33. *&* 13, 1. *Maimon. halach.* Melakim *c.* 8. *R. Bechai in Biur fol.* 232. *col.* 4. *Gem. Bab. ad tit.* Sanhed. *cap.* 2. *f.* 21. *Moses Mikotzi præcept. affirmat.* 122.

r *Cap.* 18.

Cap. XIV.

Quatenus variatim interdicta *haberentur sive* Originariorum *&* Proselytorum (*Justitiæ*) *sive* Proselytorum *&* Israelitidum, *originis exteræ nomine*, Conjugia. *De* Nethinæis *ab Israeliticis* conjugiis arcendis *decreta.* Proselytorum *diversæ invicem conditionis*, proles qualis.

ITa de Servis atque Exteris, nondum Libertinis aut Proselytis Justitiæ factis, ut jam ostensum est, se res habuit. Proselytorum verò Justitiæ utriusque sexus Jus heic varium erat. Nam tametsi Proselytus Justitiæ integer pari in rebus plerisque erat ac censebatur cum Originario conditione, & ipsam Judæam velut patriam novam induerat; in re tamen matrimoniali, quæ ad Proselytos & Judæos originarios attinuit, diversitas erat non exigua, nec unius generis. Cum Gentium nonnulla-

cum proselytis utriusque sexus vetita sunt perpetuò Originariis conjugia; cum nonnullarum, sexûs masculi tantùm; cum aliarum, usque ad generationes aliquot; cum reliquarum, simul atque facti sunt Proselyti, permissa sunt eorum cum Originariis (nec sine temperamentis aliquot) conjugia. In primo genere ponunt nonnulli populos illos Septem, Cananæos, Amorrheos, Hivæos, Perizzæos, Hittæos, Gergesæos & Jebusæos, adeò ut nec velint eorum, utcunque in Judaismum cooptatorum cum Originariis conjugia licita esse, idque ex ipsa lege sacra illa [s], *non contrahes affinitatem cum eis* &c. De qua superius etiam dictum est capite duodecimo. Et quanquam tum illam tum congeneres leges intelligunt aliqui (ut ibi monitum est) de universis Gentilibus seu Paganis, ante Judaismum susceptum, à connubiis Originariorum arcendis, nihilominùs ubi ad septem populos disceptatio venit singularis, controversum est, Utrum ex Lege sacra Proselyti è populis illis facti ritè Israelitica inire potuerint conjugia. Negant igitur alii [t] eo quod adeò signanter interdictum de illis locum in Legis corpore occupat. Alii affirmant [u] licita fuisse cum ipsis, non obstante Lege illa, postquam Judaismum susceperant, conjugia, neque interdictum affinitatis contrahendæ ad aliud tempus præter id quo pagani manerent, attinuisse; quod ex eo inprimis etiam eliciunt, quoniam, postquam ex illis Gibeonitæ, qui Hivæorum pars, Proselyti facti sunt & ministeriis aliquot sacris sed sordidioribus à Josua [x] addicti (unde נתינים Nethinæi, id est, *dedititi*, seu hujusmodi ministeriis dati vocantur) bina à majoribus lata de eis à conjugiis Israeliticis arcendis traduntur decreta. Alterum Josuæ, quod temporarium fuisse ajunt; alterum Davidis [y] Regis, quo perpetuò arcebantur; quod & inde natum esse ajunt, quia adeo crudeles se exhibuerant Gibeonitæ [z], ut sine suspendio septem filiorum Saulis Regis nollent placari. Hujusmodi decretis opus non fuisse si ex ipsius legis sacræ vi nuptiis Israeliticis fuissent interdicti. Et mirum sanè est intereà quempiam existimâsse [a], Josephum S. Mariæ conjugem, & planè optimo Jure Israelitam, ex ordine Nethinæorum fuisse. Sunt etiam [b] in Magistris, qui Proselytos Septem populorum qualescunque primò factos tantùm ex legis sacræ vi arceri heic velint, non autem posteros eorum in Sanctitate, uti ajunt, id est postquam parentes

[s] *Deut.* 7. 3.
[t] *Rabba in Gem. Babylon. tit.* Iabimoth *cap.* 8. *fol.* 76 *a. Moses Mikotzi præcept. negat.* 112. & 116.
[u] *Moses Maimonides halach* Isur Bia *cap.* 12. Shulcan Aruch. *tit.* Aben hæzer *c.* 4. Magid Misna *ad citatũ Maimonidis locum* Et *vide R. David Kimchi ad Iosu.* 6. & 1. *Regum cap.* 3. 1. & *c.* 11. 1.
[x] *Iosua.* 9. 23. *Ezra.* 2. 43. 8. 20. *Vide Apocr. Esther.* c. 14. 15.
[y] *Rab. Chana in Gem. Babylon. ad tit.* Iabimoth *c.* 8 *fol.* 78 *b.*
[z] 2. *Samuel.* 21. 2. 6. & 9.
[a] *Iac. Boulduc de Ecclesia ante legem lib.* 1. *c.* 5.
[b] *Vide* Magid Misna *ad citatum Maimonidis locum.*

rentes sunt facti Proselyti natos, atque hinc causam [illegible] de Nethinæis, velut de primorum posteris, petant. Utcunque verò, Nethinæorum, sive ex decreto majorum, sive ex ipsa Lege sacra, vetita cum Israelitis in æternum conjugia, unà agnoscunt; idque tam masculorum quàm fœminarum. Quod itidem de maribus Ammonitarum & Moabitarum (Secundo [illegible] genere) dicendum. Lex sacra c; *Ammonites & Moabites* לא יבא בקהל יהוה *non intrabit in congregationem* seu *Ecclesiam Domini, etiam in generatione decima nullus ex ipsis veniet in Ecclesiam Domini, usque in seculum.* Quibus verbis cum Israelitidibus nuptias eorum perpetuò volunt interdictas. Scilicet *non veniet*, aut *non ingredietur in Ecclesiam* seu *congregationem Domini* passim interpretantur per לא ישא אשה ישראלית *non ducet in uxorem Israelitidem.* Unde legi huic adjicitur in paraphrasi Chaldæa Jonathani tributa למסב איתא מקהל עמא דיי *Ut accipiat sibi uxorem de cœtu populi Domini.* Quod etiam in cæteris similibus quæ eodem in capite Deuteronomii habentur, paraphrasi in eadem occurrit. Et decimam generationem tempus infinitum denotare plerunque consentiunt. Certè in Nehemiæ velut ex citato Deuteronomii loco, legitur d solum עד עולם *in seculum*, seu *perpetuò*, sine decimæ generationis mentione. Et observant heic dici e עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית *Ammonitam non Ammonitidem, & Moabitam non Moabitidam*, adeo ut fœminarum ex hisce gentibus, quæ in Judaismum ritè transirent, nuptias nunquam statuerint Originariis vetitas. Id quod etiam inter Sinaicas Mosis traditiones censent. Unde etiam Moabitidas illas Rutham & Orpham Mahaloni & Chilioni Ebræis ritè conjunctas f, quantum ad nationem attinet, concludunt aliqui. Nam ut proselytæ essent necesse erat, antequam juris cum Ebræo matrimonialis capaces juxta Magistrorum sententiam fieri potuissent. Certè Rutha inter Proselytas vetustissimas, unde recentiorum seculorum Proselyti genus ducebant, apud Eusebium g, ex tabulis Judæorum genealogicis diligenter olim asservatis recensetur. Sed verò eam non Proselytam factam esse ante prioris mariti obitum volunt nonnulli h. Idumæorum autem atque Ægyptiorum connubia cum Ebræis ex ipsa lege vetita sunt usque in generationem tertiam.

c *Deut.* 23.3.
d *Cap.* 13.1.
e *Misna*; & *Gemara Babylon. tit.* Iabimoth *cap.* 8. *fol.* 77 *a.* *Hierosolym. fol.* 9 *a.* & *loci supra e Talmudicis citati*, & *Mikotzi praec. Negat.* 114.
f *Ruth. cap.* 1. 4. *Vide* Midrash *Ruth Parash.* 2. & *Io. Drus. in eundem Ruthe locum. Adde S. Ambros. ad D. Luc. lib.* 3. *c.* 9. & *lib.* 4. *cap.* 4.
g *Hist. Ecclesiast. lib.* 1. *c.* 7.
h *Sal. Iarchinus ad Ruth* 1. & *Paraphras. Chaldæa ibidem diserte.* & *Sidesis lib. de successionibus in bona cap.* 14.

tiam. Quod ad genus heic Tertium spectat. Sic capiunt illud [i], *Non abominaberis Idumaeum, quia frater tuus est, nec Aegyptium abominaberis, cum peregrinus fueris in terra ejus. Liberi* (seu בנים) *qui geniti fuerint eis, in tertia generatione venient* בקהל יי׳ id est *in Ecclesiam Domini.* Quâ phrasi nuptias Israeliticas volunt indicari. Hinc cum proselytis ipsis sive [k] Idumaeis sive Ægyptiis atque eorum liberis, Israelitis interdicta aiunt conjugia; cum nepotibus autem neptibusve ex liberis hisce permissa. Sic enim generationes enumerant, ut primam in ipso, qui primo fit, Proselyto figant, utpote regenerato, ut libro secundo ostensum est; secundam in filio seu filia; tertiam (cujus conjugium heic licitum) in nepote nepteve sive ex filio sive ex filia. Nam sexûs distinctionem heic habent traditiones eorum avitae juxta plerosque nullam; utcunque non desint qui vocabulo בנים non *liberos*, sed filios designari in lege hac sacra velint [l], adeoque filias harum gentium non esse omnino vetitas; Unde etiam nuptias Salomonis Regis & filiae Pharaonis Regis Ægypti Proselytae factae licitas esse statuunt. Sed vero Maimonides de hisce, ad veterum mentem & sententiam receptiorẽ; * מצרית מעוברת שנתגיירה בנה שני מצרי. שני שנשא מצרית ראשונה או מצרי ראשון שנשא מצרית שניה הולד שני שנאמר בנים אשר יולדו להם הכתוב תלאן בלידה: גר עמוני שנשא מצרית הולך עמוני שנשא עמונית הולד מצרי זה הכלל באומות הולד הולך אחר הזכר נתגיירו הולך אחר הפחות *Aegyptia gravida, quae proselyta fit, proles generationis est secundae. Aegyptii generationis secundae qui Aegyptiam generationis primae duxerit, uti & Aegyptii primae generationis cui nupserit Aegyptia secundae, proles secunda* [m] *est generationis, juxta illud quod scriptum est, liberi qui geniti fuerint eis; ubi rem pendere palam est ex generationum qualiumcunque numero. Si verò Ammonita duxerit Aegyptiam, proles eorum est Ammonitica. Sed si Aegyptius duxerit Ammonitidem, proles est Aegyptiaca. Regula quidem est inter Gentiles seu Paganos, prolem sequi masculum, seu patrem; at vero inter Proselytos* (ubi diversarum gentium, quarum par jus non est, Proselyti commiscentur) *sequi partem deteriorem* seu ut alias dixere veteres הפגום שבשניהם *maculam*

i Deut. 23. 7.

k Misna & Gemar. Babyl. tit. Iabimoth cap. 8. fol. 76. 77. & 78. Maimon. halach Isuri Bia cap. 12. Moses Mikotzi praecept. negat. 116.

l Apud R. David Kimchi in 1 Reg. 3 com. 1.

* Locis paulo ante e Talmude citatis.

m Videsis Shulcan Aruch in Abenhaezer cap. 4. § 5. ubi sunt qui sentiant etiam tertiae esse.

culam vitium ſeu *incommodum quod inter eos reperitur deterius.* Senſus eſt in exemplo de Ammonitarum & Aegyptiorum conjugiis; ſed paucis explicandus etiam ultra ea quæ Maimonides compendio ita ſcripſit [n]. Ubi ait Aegyptii & Ammonitidis Proſelytorum prolem eſſe Ægyptiacam, de prole capienda eſt fœminea. Nam ejus conditio eſt deterior, quam ſi pro Ammonitica prole haberetur. Scilicet Ammonitis qualiſcunque Proſelyta Iſraelitæ rite poterat conjungi (ut ante oſtenſum eſt) non Ægyptia ante generationem tertiam. At ſi proles eſſet maſcula, Ammonitica fuiſſet, quia tunc perpetuo illicitum fuiſſet ejus poſterorumque cum Iſraelitidibus conjugium, cum Ægyptiacæ interdictum eſſet interea temporarium. Eodem modo, proles maſcula Ammonitæ & Ægyptiæ Proſelytorum Ammonitica erat; fœminea, Ægyptiaca. Eandem ob ipſam, ut palam eſt videre, rationem. Quod autem hactenus dictum eſt de nationum exterarum Proſelytis aliis perpetuo, *aliis* ad generationes aliquot ab Iſraelitarum connubiis arcendis, *id* obtinuiſſe aiunt atque obſervatum [ſaltem obſervari debuiſſe] ante captivitatis Aſſyriacæ & Babylonicæ tempora, dum ſcilicet ita invicem ex tabulis genealogicis aliterque diſtingui poterant nationes jam dictæ. Poſtmodum vero, eo quod invicem ita confuſæ ſunt (aliis in aliarum terram migrantibus & cum quàm pluribus aliis quibus, Proſelytis factis, interdictum conjugii Iſraelitici ſacrum poſitum non eſt, commixtis] ut alia dignoſci ab alia rite nequiret, nec à terra ſeu regione ipſa in qua quis natus ſit, ſed à genere, unde originem duceret, nationis nomen juxta Ebræos tribueretur, deſiit apud eos tam legum ſacrarum quam ſupervenientium decretorum de Proſelytorum nuptiis diſcriminandis interdicendiſque obſervatio, adeo ut citra tempora illa, è quacunque gente ſive Proſelytus ſive Proſelyta adveniret, rite ſatis Iſraelitici conjugii capax fuerit, ſeu quod idem eſt illis מותרין לבא בקהל יהוה מיד *licitum fuerit eis ingredi in Eccleſiam domini ſimulac facti fuerint.* Certè & Mahumedes noluit expreſſim, ſive fœminas ſive viros exteros aliosve antequam Mahumedici fierent Proſelyti, Muſulmanis nuptiis conjungi. Verba ſunt [o] لا تنكحوا المشركات حتي يومنّ

[n] *Magid. Mišna ad Maimon. halach.* Iſuri Bia *cap.* 12 & Shulcan Aruth, *loco citato.*

[o] *Alcoran.*

[Arabic] non ducatis in uxores incredulas, usque dum fiant Musulmani, seu religionis Mahumedicæ. Nam uti apud Ebræos, ita apud Mahumedanos peregrinitas primaria ex alia discernitur persuasione. Quemadmodum item de Persis legitur in illis Chosrois Regis de se dictis, *cum Syra Christiana esset & ego Gentilis*, & lex nostra non permitteret nobis potestatem χριστιανὴν ἔχειν γαμετὴν *Christianam habere uxorem*, ut memorat Evagrius p. Quod vero traditur de conjugiis Originariorum & Proselytorum sive quos jam diximus sive reliquorum (de quibus singulares in Pentateucho non reperiuntur Leges] simul atque facti sunt Proselyti, permissis, id ita semper capiendum est ut temperamentum de Sacerdotum nuptiis simul admittatur. Neque enim eis qui Sacerdotali muneri nati sunt, licuit Proselytas omnino aliquas matrimonio sibi jungere. Et ob natalium inquinamentum ab altari arcebatur proles ex ejusmodi matrimonio seu coitu nata. Filiæ vero Sacerdotum pariter atque aliorum Originariorum ritè nubebant Proselytis. Sed hac de re fusius alibi q egimus. Et quod de Proselytis heic dictum, de Libertinis (qui parilis cum eis juris) intelligendum.

p *Hist. Eccles. 6. cap. 20.*

q *Lib. 2. de successione in Pontif. c. 2.*

Cap. XV.

De Rahaba, *Timnathæâ puella ac* Dalila Prose'yta. *Item de* Salomonis uxoribus, extraneis *in sacra scriptura dictis. Et de* liberis *ex* conjugio *gentis nomine* interdicto susceptis. Ex genere, *non à* Lc[illegible], Nationem Ebræis semper denominari.

IUxta jam ante ostensa de Conjugiis exterarum gentium Ebræis, ante Judaismum susceptum, plane interdictis, & Proselytorum permissis, sed non fine, quæ memoravimus, temperamentis, explicant ipsi conjugia aliquot tum in sacris literis narrata, tum in avitis traditionibus de sacrarum literarum tempore reperta. In traditionibus habent, Rahabam nuptam r fuisse Josuæ, Proselytam scilicet factam. Et qui

r *Gedaliâ Benlechaiim* Shalsheleth hacabala *f. 144.* Sepher Iuchasin *fol. 10. 4. Moses Mikotzi præcept. Negat. 112. R. David Kimchi ad Iosua c. 6. 23 & vide supra lib. 2. c. 2. pag. 148.*

qui volunt ne Proselytarum quidem è septem populis conjugia Israelitis fuisse permissa, (ut superius dictum est) ii etiam negant, eam aut familiam suam fuisse de septem populis, sed plane in ipsis fuisse exteram adeoque in lege de affinitate cum septem populis non contrahendâ non contineri. Neque aliter Josuæ ritè potuisse, quod credunt, conjungi. Nimirum negant gentilem seu paganam esse בת קידושין *filiam sponsaliorum* seu ejusmodi, quacum Ebræus potuit contractum inire nuptialem, qui irritus non esset. Inde etiam de Timnathæa illa atque Dalila Palæstina puella aiunt, eas Proselytas esse [t] factas, quia Sampsoni nuptæ. Quin de Salomonis Regis uxoribus, quæ in sacris literis vocantur נכריות seu *extera*, dicunt aliqui, tametsi è Tribunalium majorum atque ordinaria autoritate publica, Proselytorum admissio, alias solennis, rara satis erat nec illius aut Davidis patris tempore in usu (ob rationes superius libro secundo [u] memoratas) nihilominus etiam tunc temporis quamplurimas aut privatorum autoritate, id est, triumvirorum ex compromisso constitutorum, aut jussu principali, qui extraordinarius erat (quo totidem hanc in rem præficerentur) factos fuisse Proselytos Proselytasque [x], sed non sine vitio illo quod impensè detestantur. Nempe sive ob Pœnæ timorem sive ob Præmii humani spem. Hos aiunt lavacro sacro ceterisque solennibus ita utcunque susceptos, à Consessu LXXI virorum non quidem rejectos fuisse seu ex Ecclesia Ebraica pulsos, nec tamen ita sine diligenti exploratione morum & simplicis amoris erga Judaismum futuri quo dignitatem Proselyti mereri saltem viderentur, admissos fuisse inter ceteros optimi juris Proselytos, ut pari undiquaque fruerentur cum eis conditione nominisque celebritate; ideoque veluti Semiproselytos ante ejusmodi explorationem & citra amorem ejusmodi habitos, Exterorum seu paganorum nomine, quod pristinum eis erat, fuisse nuncupatos. Unde adjiciunt evenisse, Salomonis uxores Exteras quidem dici, utpote aut ex jam dicto Proselytorum numero selectas, aut simili modo in Judaismum cooptatas. Sed eatenus fuisse Proselytas ut nuptiarum seu juris conjugalis Israelitici fierent, saltem, ut dici solet, in foro exteriori capaces. Neque aliter intelligi volunt hi illud de Salomone

[t] Gersomides ad Iudicum 14. & 16. & Moses Mikotzi præcept. Negat. 116.
[u] Reg. 11, 1. [u] Cap. 2.
[x] Maimon. halach. Issuri Bia cap. 13. Mos. Mikotzi præcept. Negat. 116. & vide David. Kimchi ad 1. Regum 3. & 11, 1.

ויחתן

ויתחתן שלמה את פרעה *& affinitatem contraxit Salomon cum Pharaone* rege Ægypti, accepta ejus filia. Nisi Proselyta ipsa facta fuisset, negant affinitatem per leges sacras contrahi ita potuisse, ullumve cum ea conjugium. Sed vero detur, ut volunt hujus sententiæ autores, Proselytas factas qualescunque fœminas illas, quæ Exteræ in sacro sermone dictæ Salomoni nupserunt; certe Pharaonis filia nondum ex singulari, quæ ad Ægyptios & Idumæos attinuit, lege y conjugali ritè duci potuit, ut ex superiore liquet capite. Ægyptia enim erat primæ generationis, adeo ut ante tertiam gentis nomine, ab Israelitico arceretur conjugio, quod & monuere David Kimchius & Levi Ben Gersom z. Juxta receptiorem dico Talmudicorum sententiam. Nam & sunt, qui legem illam de Ægyptiorum filiis tantum, non filiabus capiant, ut & superius monuimus. Et quicquid sane heic velint Magistri aliquot de Salomonis uxoribus Proselytis factis, id manifestum est ex historia sacra a, eum in legem quæ exterarum gentium nuptiis Originariis interdixit, eas accipiendo commisisse, quod qua ratione benè intelligi possit non video, si Ammonitidibus & Moabitidibus (verbi gratia; nam ex expressim nominantur) Proselytis se factis matrimonio conjunxerat. Etenim pronuntiat sine controversia Magistrorum cœtus, cum hisce nuptias Originariis, ut antè ostensum est, licitas semper fuisse. Et Salomonis exemplum etiam adducitur, ubi ob exterarum gentium uxores increpantur apud Nehemiam b Judæi. Proselytas igitur eas factas esse, non ita rationi consonum videtur. Tam vero ex jure ejiciendi, ut plane alieni, fuere liberi ex uxore extera nec Proselyta facta suscepti quam ipsa uxor. In Ezra legitur c de uxoribus illis extraneis, *Omnes hi acceperant uxores alienigenas & fuerunt ex eis mulieres quæ pepererant filios* seu *liberos*. In origine בנים pro *liberis* habetur. Atque in repetita eadem historia inter Apocrypha d, secundum Magistrorum traditiones de liberorum heic sive nomine sive agnitione, adjicitur, *In his ergo sit jusjurandum à domino expellere omnes uxores vestras, quæ ex alienigenis sunt cum filiis earum* (seu ut in Græco habetur σὺν τοῖς τέκνοις αὐτῶν *cum earum liberis*) *sicut tibi decretum est à majoribus secundum legem domini, exurgens explica*. Itaque non solum ex autoritate repetitæ hujus Ezræ historiæ, verùm etiam

y *Deut.* 23.

z *Ad* 1. *Reg.* 3. 1. *& Gersomides ad c.* 11. 1.

a 1. *Reg.* 11. 2.

b *Cap.* 13. 26.

c *Cap.* 10. 44.

d 3. *Esdræ* 8. 93.

ex ipsorum Talmudicorum disertis e testimoniis paganæ liberi tametsi ab Ebræo suscepti, plane pagani erant. Perpetuo erat proles כמותה seu *ejusdem cum pagana conditionis*, quod sexcenties occurrit, & בנה *filius* seu *proles ejus*, non Israelitæ, civiliter; uti & supra monitum est capite duodecimo. Quemadmodum & illud è contra, Israelitidis prolem sive à pagano sive à servo susceptam generis esse Israelitici. Atque obvium est apud Talmudicos f, גוי ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר בין בפנויה בין באשת איש *ubi sive paganus sive servus concubuerit cum Israelitide proles recta erat* (id est Israelitico genere; quæ pariter cum Israelitis universis, præter sacerdotes, quibus eo quod profana erat g rite conjungi nequibat, jure fruebatur nuptiali) *idque tam ubi Israelitis innupta erat quam ubi nupta*. Et inprimis heic illud advertendum; nunquam Civitatis, Regionis, Terræ seu Loci in quo quis esset natus, sed tantummodo primi autoris generis è quo descenderet aut descendere existimaretur (juxta ea quæ dicta sunt) rationem apud Ebræos habitam, ut in seipsis ab aliis, ita in Exteris & Proselytis inter se invicem distingvendis; adeo ut Ægyptii, Idumæi, Ammonitæ, Moabitæ, id est, qui à Mezraim, Edomo, Ammone, Moabo descenderat seu ab his, ubi de majoribus disquisitum est, descendere existimabatur, in Judæa, Arabia, Græcia, Romæ, nata proles, Ægyptiaca, Idumæa, Ammonitica, Moabitica censeretur. Maxime ante Captivitatis tempora; scilicet dum sive tabulis Genealogicis sive aliter res discerni ritè quibat. Qua de re capite superiore monuimus. Postea enim non tam Proselyti ex hac vel illa natione, quam simpliciter Proselyti habiti undecunque admissi; evanescente, ut dictum est, diversitate Proselytismi ex nomine gentium aliquot, quæ ante ex legibus sacris in usu.

e *Gem. Bab. ad tit.* Iabimoth *cap. 2. fol. 23. a. & ad tit.* Kidoschim *cap. 3. fol. 68 b. & Glossas ibidem unde et iam intelligendum est quod habet Iarchius ad Deuteron. c. 7. 2.*

f Gem. *Bab. ad tit.* Iabimoth *cap. 4. fol. 45 b. Maimonid. hal.* IssuriBia *c. 15. Moses Mikotzi præc. Neg. 117. & videsis Act. 16. 1. & c. de Timotheo.*

g *Vide lib. 2. de successione in Pontific. cap. 2.*

Cap. XVI.

De Originariorum aliquot conjugiis Proselytis Justis & Libertinis *etiam & Ancillis*, permissis, *quæ interim* Originariis ceteris vetita *sunt. Scilicet* Mamzeram, *&* Eunuchorum.

Ex

EX allatis hactenus liquet, quæ Conjugia Originariis vetita sint nomine Nationis seu Originis exteræ sive ob Servitutis statum; quænam item regulariter permissa, sequitur ut & moneamus de Conjugiis etiam Originariorum aliquot non solum Proselytis & Libertinis sed Ancillis permissis, at interea Originariis ceteris vetitis. Generis fuere ea duplicis. Alterum erat conjugium Mamzerum etiamsi Originariorum. Alterum Castratorum seu Eunuchorum, etiam Originariorum. Quod ad genus primum attinet; observandum est, recenseri apud Talmudicos Decem familiarum genera invicem distincta, ad hunc modũ [h], עשרה יוחסין עלו מבבל כהני לויי ישראלי חללי גירי וחרורי ממזירי נתיני שתוקי ואסופי *Decem familiarum genera ascenderunt è Babylone* (Ezræ tempore) *Sacerdotes, Levitæ, Israelitæ, Profani, Proselyti & Libertini, Mamzeres, Nethinæi, Sethukim, Asuphim.* Ex hisce bina posteriora, quorum in versione nomina retinemus Talmudica, fuere quidem Mamzerum genera, sed dubia. Scilicet, cum Mamzer in lege sacra memoratus [i] is esset qui è coitu aliquo Turpitudinis seu incesti nomine (excepto duntaxat eo qui cum muliere immunda habebatur) interdicto nasceretur, non alium in lege innui volunt, præter eum, qui esset Mamzer ודאי seu *Manifestus*, id est de quo liquido constaret eum esse ex ejusmodi coitu prognatum. Alios autem [k] Mamzeres in duplici constituebant discrimine. Eorum quidam fuere dubii, veluti ubi ex ejusmodi nuptiis nati, ut in dubio restaret utrum mater ante viro alteri legitime nupta esset, aut legitime divortio separata, aut ubi ejusmodi quid aliud eveniret. Nã in specie jam dicta dubitabatur, an ex adulterio (quod incestorum seu עריות unum est genus) essent nati. Prolem hujusmodi vocitabant ממזר ספק *Mamzerem dubium*, sed ita ut in enumeratione superius allata generali Mamzerum nomine satis comprehendatur. Alii fuere Mamzeres ממזרי סופרים *ex institutis scribarum* seu *majorum*, quemadmodum ubi fœmina, quæ virum suum alienis in terris demortuum esse audiens novo juncta fuerat marito & priori redeunti prolem pepererat. Quia sine dolo secundæ heic nuptiæ factæ sunt, ideo, non ex lege, sed ex instituto majorum Mamzerem prolem hanc habuere. Dubiis item annumerabantur,

h *Misna tit.* Kidoschin c. 4. & *Gemar. Babyl. ad tit* Iabimoth c. 9. *fol.* 58a.

i *Deut.* 23. 2.

k *Maimon. hal.* IsuriBia *cap.* 15. *Talmudic. ad jã citatos e Misnæ & Gem. locos. Moses Mikotzi præcept. Negat.* 117.

tur, ex innuptis nati quorum patres non manifesti; qui ipsi sunt *Sethukim* in enumeratione superiori ita dicti à שתק quod est *tacere* seu *silere*. Quia de patre passim, ut de ignoto, silentium. Item expositi seu in foro, agris, alibive reperti liberi in dubiis erant Mamzeribus, quoniam utrum ex incestu essent geniti (quod itidem de *Sethukim* dicendum) erat in incerto. Hi autem sunt qui *Asuphim* dicti, id est, *collecti*. Nimirum *Setbukim* fuere, quorum patres ignoti, *Asuphim* quorum nec pater nec mater cognita. Jam vero nemo non videt tum Mamzeres hosce ex Originariis genitos, si sangvis spectetur solus, fuisse etiam Originarios seu Israelitas, quemadmodum & Sacerdotes & Levitas plane Originarios seu Israelitas fuisse optimi juris certissimum est, uti & Profanos ex genere Israelitico, si sangvinis ratio duntaxat habeatur. Sed animadvertendum est, Talmudicos ut Sanctitatis causâ distingvere solent Sacerdotes & Levitas l ab Israelitis, adeo ut hoc nomine, quod alioquin universos Judæos originarios continet, ii soli non rarò comprehendantur, qui nec Levitæ nec Sacerdotes sint, sic etiam, ob Israelitarum non illicito coitu prognatorum dignitatem, nec Profanis nec Mamzeribus quibuscunque nomen Israelitarum plerunque tribuere; ne scilicet illiciti parentum coitus nota in eis designandis aboleretur. Sic etiam Nethinæos vides à Proselytis heic distingvi; utpote Proselytis ceteris indigniores. Mamzerum autem liberi posterique itidem nisi è pagana aut ancilla suscepti (qua de re etiam vide, quod supra m adnotatur) Mamzeres fuere, neque ex aliorum nominum conjugiis eis permissis, de quibus statim, in ea proles eorũ transmigrabat. Ob Natalium autem defectum, qualem diximꝰ, interdicta sunt Mamzeribus utriusq; sexus conjugia Israelitica, seu Israeliticorum Israelitidumque (notione jam dicta) nedum Sacerdotum atque Levitarum. Lex sacra est n *Non ingredietur Mamzer in congregationẽ Domini; etiã in generatione decima, qui est natꝰ ex illo, non intrabit in congregationem Domini*. Non intrare בקהל יהוה *in congregationem Domini* nuptiarum Israeliticarum interdictum Magistris denotare sæpius monitum est. Unde & Petrus Comestor ante secula aliquot; *Hebræus*, inquit o, *verius tradit dicens, ingredi Ecclesiam Dei esse de filiabus Israel ducere uxorem & sic in se & in genere suo fieri de populo Dei*. Ratio autem præcepti de Mamzeribus nuptiis Israelitidum interdictis redditur à Maimonide p, להודיע הבוא והנואפת שאם יעשו יפסידו בורעם הפסד

l *Videsis etiam Psalm. 135. 19. & 20.*

m *Cap. 12.*

n *Deut. cap. 23. 2.*

o *Hist. Scholastic. lib. 5. cap. 12.*

p More Neb. *part. 3. c. 49.*

[illegible] *ut inde adulteri adulteraque* (aliique incestuum affectantes), *videant se prolem suam irreparabili labe affecturos, si rem perpetrent.* At vero Proselytorum Justitiæ nuptiis non arcebantur Mamzeres, quod idem dicendum de Libertinorum etiam & Nethinæorum. Nam & heic קהל יהוה *in congregationem domini* signantiùs Israeliticam universitatem, seu Originariam, nec aliam, volunt innuere ; uti & Generationem decimam tempus quod perpetuum est. Sed de Proselytorum heic posteris sententiæ sunt aliquantùm diversæ. Alii q conjugia inter eos ac Mamzeres ritè iniri potuisse aiunt עד שישתקע שם ע״ז מזרעו *usque dum memoria cultus extranei* (quo parentes se polluerant) *& Gentilismi in eis, tempore deleretur*, seu עד שלא יודע שהוא גר *usque dum non satis constaret, utrum Proselyti essent an Israelitæ originarii.* Alii verò r hoc decem generationibus finiunt. Scilicet גר עד עשרה דורות מותר בממזרת *Proselyto usque ad decem generationes fas est jungi Mamzeræ.* Utrique adjiciunt, מכאן ואילך אסור *deinde autem fas non est.* Ratio redditur, quoniam, ita evanescente quasi Proselyti nomine, pro Israelitis originariis vulgo habebantur, seu uti aiunt ipsi נראין כישראל *videbantur esse Israelitæ*; unde fiebat, ut, ne Israelita in vetitis hujusmodi nuptiis peccare videretur, etiam ei, qui revera Israelita non esset, sed vulgò interea habitus, neutiquam permitterentur. Etsi autem in lege sacra Mamzerem manifestum tantum contineri statuebant, nihilominùs ex instituto majorum tam dubios quàm manifestos aiunt Originariorum ceterorum arceri conjugiis. Manifestos autem inter se ritè contrahere, sed non cum Dubiis, neque hosce invicem. Ne scilicet alter eorum forte Mamzer non esset, sed Israelita, quocum ex lege Mamzera conjungi nequibat. Nec Dubiis conjuges aliunde quàm è Proselytis aut Libertinis ritè fuisse petendas. Hac tamen in re non comperio Magistros s satis consentire. Et de Mamzeris nuptiis plura statim ; Lex sacra est t *Non ingredietur* פצוע דכא id est, *compressione læsus*, seu *eunuchus attritis vel amputatis testiculis* (ut vulgata) seu θλαδίας uti Hellenistæ, וכרות שפכה *nec cui exsectum est effusionis membrum*, seu *eunuchus abscisso veretro*, ut vulgata, seu ἀποκεκομμένος, ut habent Hellenistæ,

q Gem. Bab. ad tit. Kidduschin cap. 4. fol. 75. a. & Maimonid. hal. Issure Bia cap. 15. Moses Mikotzi præcept. negat. 117.
r Gem. ead. ibid. & Schulcan Aruch c. Aben Haezer cap. 4. [illegible]

s Præter loca citata, conf. Obadiam Bartenoriam ad tit. Kiddusch. cap. 4. & Gem. Hierosolymit. [illegible] moth cap. 8. fol. 9. col. 2.
t Deuteron. [illegible]

in Ecclesiam Domini; quod de nuptiis Israeliticis à Magistris [illegible] multoties diximus. Judæi Mauritanienses heic habent [illegible] [illegible] *qui fuerit contritis testiculis & cujus membrum virile est abscissum*. Atque idem ferè Saadias Gaon in versione sua Arabica. Neque adeò expressim aliæ versiones Orientales, licet ejusdem sint mentis. Judæi Hispanienses, *No venga llagado maiado y taiado de vertedero en congregation de A.* Et Talmudici [u] primum capiunt pro eo, cui testiculi ita collisi fuerint, ut nec generationi par fuerit; secundum pro eo, cui virile membrum abscissum, aut adeò mutilatum, ut itidem inde sit impar generationi. At verò heic distinctionem adhibent. Alios [x] esse סריסי חמה *Eunuchos Solis* (nam utrumque genus Eunuchi nomine continetur) quos etiam סריסים בידי שמים *eunuchos à Numine factos*, id est, natos appellant. Alios esse סריסי אדם *eunuchos hominis*, qui scilicet integris membris nati, ab homine castrantur aut Veneri seu generationi impares redduntur. Quod tamen contra fas semper factum aiunt, ut libro ostenditur septimo [y]. De genere priori legem plerunque non capiunt, sed tantum de posteriori. Quemadmodum etiam Josephus [z], qui de γάλλοις *gallis* seu *castratis* legem intelligendam disertè docet; licet non tam de nuptiis eorum Israelitidibus tantum interdictis (ut Talmudistæ), quam de consortio eorum, qualicunque abhorrendo, eam interea capiat. Atque ad bina, ut videtur, hæc Eunuchorum genera attinet illud in Evangelio [a]; *Sunt Eunuchi, qui de matris utero sic nati sunt; & sunt Eunuchi, qui facti sunt Eunuchi ab hominibus. Et sunt Eunuchi, qui [illegible] seipsos, propter regnum cælorum.* Priora bina genera sunt ipsissima, quæ à Magistris memoravimus. Tertium verò per similitudinem videtur dici. Neque de eis, qui revera castrantur intelligendum; sed de eis, qui libidinis stimulo renuntiantes sacræ Legis studio toti incumberent, seu qui [b] [illegible] בתורה [illegible] *Legis studium* [illegible] *favore amplexantes [illegible] versarentur*, adeoque nec præcepto de multiplicatione humani generis (de quo supra [c]) [illegible] fusius)

u Misna Gemmam tit. Iabimoth c. 8. Babylon fol. 75. & 76. a. Hierosolym. fol. 9. col. 4.
x Loc. citat. & Maimonid. halach. Ishoth cap. 2. halach. Isuri Bia cap. 16. Moses Mikotzi precept. Negat. 118. Shulcan Aruch lib. Eben haezer cap. 5. adde Filesacum select. l. 2. cap. 11.
y Cap. 3.
z Originum. lib. 4. cap. 8.
a D. Matth. 19. 12.
b Maimonid hal. Ishoth cap. 15. Vide Epiphanium hæres. 58. & S. Hieronym. in Tradit. Hebraic. ad Genesis cap. 28.
c Cap. 3. hujus libri.

fusius) ad receptas Magistrorum sententias obligati erant. Etenim solenne verbum est, & regulariter apud eos verum, העוסק במצוה פטור מן המצוה; *qui praecepto incumbit seu sedulò occupatus est, in tantum praecepto* (ceteris iisque affirmativis) *est immunis*. Regnum coelorum ipsum Regnum Dei in citato Evangelii loco denotat; id quod Talmudicis d est כתר התורה, seu *Corona Legis*. Exemplum habent in e Rabbi Jochanan Ben Uzai, quem hoc nomine scribunt praecepto de Multiplicatione humani generis non obligatum. Ratio autem de Eunuchorum nuptiis inter Originarios interdictis datur à Maimonide f שאין בעולה נפסדת ולבטלה והנשואין האלו יהיו מכשול לה ולתובעיה וזה מבואר מאד *quia inutilis est coitus seu conjugium tale; quin & ejusmodi nuptiae offendiculo essent tum ipsi virgini, tum eis, qui in amorem eam pellicerent*. At verò, quemadmodum Proselytis, Libertinis, ac Mamzeribus conjugia invicem ritè potuisse iniri, nec obstitisse legem de Mamzeribus ab Israelitarum aliorum nuptiis arcendis, consentiunt Magistri, ut jam ante monstratum est; ita etiam & castratos hos seu Eunuchos Proselytas Justas & Libertinas ritè duxisse, uti etiam Nethinaeas & Mamzeras Dubias, sed non Manifestas tradunt. Quoniam scilicet ex ipsa lege sacra hae Originariis vetitae. Dubiae verò tantum ex majorum instituto. Atque sic demum statuunt de conjugiis Originariorum aliquot Proselytis & Libertinis permissis, quae ceteris interim Originariis vetita. Perquàm autem singulare est jus heic de ejusmodi etiam conjugio alio permisso Mamzeri, quod & superius g tetigimus. Scilicet Mamzeris proles posterique regulariter perpetuò Mamzeris nomen infamiam retinebant, qualicunque conjugum commistione nati. Sequebantur nempè הפגום seu *vitium* parentis sic dicti. At verò quoniam nec deesse volebant Mamzeri posterisque ejus legitimum aliquem actum h seu remedium, quò fieret תקנת הבנים *restitutio natalium & conditionis liberorum*, seu labis contractae abolitio, adeo ut tandem evanesceret nomen illud Mamzeris satis odiosum, permissum est ei לישא שפחה *in uxorem ducere ancillam* (intellige lavacro susceptam, & in Judaismum, nomine servitutis, adscitam) ut prolem ex ea progenitam, quae non omninò pro Mamzere, sed pro servo seu an-

d Pirke Aboth cap. 4.
e Maimonid. hal. Ishoth cap. 15. Shulcan Aruch L. Haben haezer c. 1. § 4.
f More Nebokim p. 3. cap. 49.
g Cap. 12.
h Misna & Gem. Bab. ad tit. Kideschim c. 3. f. 69. a. Maimonid. hal. Isuri Bia cap. 15. Moses Mikotz. praecept. Neg. 117

 cilla

cilla (nam ancillæ proles nunquam non servilis planè erat conditionis) habebatur, ritu solenni in Judaismum integrum seu Libertinitatem manumitteret; quo peracto, Libertinus id est pari cum Proselyto Justitiæ integro, Jure censebatur filius ejus (quod itidem de filia dicendum) posterique sequentes, qui absque hoc fuisset, Mamzerum nomen perpetuò retinuissent. לא גזרו על השפחה לממזר מפני תקנת הבנים *Non decernebant, ne Mamzeri jungeretur ancilla; restitutionis seu emendationis posterorum gratiâ.* Quæ emendatio fiebat modo jam indicato. Unde & exceptionem singularem nasci vides regulæ illi de Ancillæ prole à successione arcenda, de qua alibi [i].

[i] *De successionibus in Bona cap. 3.*

CAP. XVII.

Servorum *atque* Ancillarum, *è Gentilibus in servitutem redactarum*, Cognationis nullam, *ne quidem post Iudaismum susceptum, ante manumissionem, apud Ebræos*, in re Concubitus, rationem esse habitam. *Et de eorum* Contuberniis.

Quæ capitib9 proximè superioribus quinque absolvuntur, ad Matrimonium & Coitum sive vetitum sive permissum Originariis cum Servis, Ancillis, Exteris necdum in Judaismum cooptatis seu Proselytis Domicilii, Proselytis Justis, ac Libertinis, attinent. Postulat instituti ratio, ut porro dispiciamus, de Matrimonio & coitu sive vetito sive permisso Servis, Ancillis, ceterisque, quos diximus, Originis Exteræ, inter se invicem; in ditione scilicet Ebraica, atque ex Jure Gentium, quo homines ejusmodi exteræ originis inter se ibi uti aut debuerunt, aut licitè potuêre. Homines hi aut Proselyti fuere Domicilii, seu eorum instar, adeoque planè Noachidæ aut Gentiles, aut in Judaismum cooptati, veluti Servi & Ancillæ baptizatæ, Proselyti Justi, Libertini. De Proselytis Domicilii, quantum ad hanc rem attinet, commodiùs loquemur libro postremo, ubi de judiciis & illiciti concubitûs Pœnis, quà ad illos ex in ditione Ebraica spectarunt, agitur. Servi & Ancillæ in Judaismum, quantum

ad sacra & religionem attinuit, circumcisione & baptismo, servitute retentâ, ut libro secundo docetur, cooptati, veluti Proselyti erant quidem partiarii. Sed ejusdem conditionis parte alterâ eousque carebant, quamdiu non manumitterentur, ut non solùm in civibus aut juris civilis, extra sacra, participes (quemadmodum fere olim ubique) non haberentur; sed etiam nec cognationis seu jurium sangvinis ulla omnino ratio aut vestigium inter eos superesse existimaretur. Unde, quod satis mirere, nec filiarum, nec sororum, nec parentum quidem contubernia seu concubitus, Cognationis nomine, eis interdicebantur. Rabbi Chasda [k]; עבד מותר באמו ומותר בבתו יצא מכלל גוי ולכלל ישראל לא בא *servo fas est cum matre sua & cum filia sua commisceri. Nam desiit prorsus esse Gentilis, & Israelitici juris* seu *pars Ecclesiæ Israeliticæ non fit.* Hoc vult; cum omnes homines essent aut Gentiles aut Ebræi, servum ejusmodi ob Judaismum susceptum planè desiisse esse Gentilem; ob servitutem verò retentam, velut Judæum aut juris Judaici esse nequivisse; Jura autem Cognationis aut ad Gentiles, eosque liberos, aut ad eos tantùm, qui Judaici essent juris, spectâsse; hunc, quia horum neuter erat, juribus ejusmodi neutiquam teneri. In Gemara quidem Hierosolymitana dubitationes hac de re, etiam & sententiæ adversæ occurrunt. Sic enim ibi [l] legitur, רבי אידי אמר קומי רבי יוסי בשם רב חסדא עבד מותר באחותו אמר ליה שמעת אפילו מאמו אמר ליה אין רבי פינחס אמר קומי רבי אסי בשם רבי יוסי עבד שבא על אמו חייב חטאת ואמרת אליהם לרבות עבדים *Rabbi Aidi dixit coram Rabbi Iose, nomine Rab Chasda, servo fas esse cum sorore sua misceri, cui ille, audivi etiam, cum matre sua, quod hic negavit. Rabbi Phinees dixit coram Rabbi Iose, ipsius nomine, seu ejusce sententiam proferens, servum qui cum matre sua concubuerit, peccati reum esse, verbaque illa sacra in præfatione Interdicti incestûs, ad eos dices, etiam ut servi continerentur, usurpari.* Sed receptam demum heic sententiam ita ex veteribus explicat Maimonides [m]; העבד מותר לישא אמו כשהוא עבד ואין צריך לומר בתו ואחותו וכיוצא בהן שכבר יצא מכלל גוים ואין לו עריות והאסורות על הגוים אסורות עליו ולא בא לכלל ישראל כדי שיאסרו עליו עריות האסורות על הגרים ויראה לי שאם בא העבד על

k Gem. Bab. ad tit. Sanhed. cap. 4. f. 58 b. Videsis supra lib. 2. cap. 5.

l Ad tit. Iabimoth cap. 11. fol. 12. col. 1.

m Hal. Isuri Bia cap. 14.

על הזכור ובהמה הרג שאיסור שתי עריות אלו שוה בכל האדם עבדים שנשתחררו הרי הן כגרים כל שאסור לגרים אסור להן וכל המותר לגרים מותר להן נותן אדם שפחתו לעבדו או לעבד חבירו ומוסר שפחה אחת לשני עבדים לכשתרצה ואינו צריך שום דבר אלא הרי הן כבהמות ושפחה שהוצאת מיוחדת לעבד או שאינה מיוחדת אחת היא לפי שאין אישות אלא לישראל או לגוים על הגוים אבל לא לעבדים על העבדים ולא לעבדים על ישראל *Servo fas est in contubernium accipe-re matrem suam, quamdiu servus manet, nedum suam filiam aut sororem & quæ sunt id genus cæteras: Etenim jam desiit esse prorsus Gentilis, & Incesta Gentilibus interdicta ideo ei non interdicuntur. At nec Israelitici juris ita fit, ut interdicantur ei incesta, quæ Proselytis justis interdicuntur. Cæterum mihi videtur, servum, qui cum masculo aut bestia concubuerit, capite plectendum; quoniam illa duo Incesta æque ad universum genus humanum attinent.* Quod itidem de adulterio n dicendum. Nam quoniam servilis Cognatio pro nulla habita est, ideò tantum cetera Incesta non interdicta esse aiunt servis; alioquin etiam, dum Proselyti essent duntaxat Domicilii, ad Septem Noachidarum juris capita, ut dictum est, observanda, obstrictis. *Servi verò manumissi, ut Proselyti planè optimi juris habentur, & quicquid hisce nefas, etiam illis nefas erat, & quod hisce fas, fas etiam erat illis. Licuit etiam domino, ancillam suam, sive servo suo, sive servo alterius dare; etiam & ancillam unicam binis servis tradere simili modo. Neque discrimen heic aliquod inter eos habebatur o & jumenta. Neque aliud est ancilla servo in contubernium conjuncta jus ab ejus, quæ nondum ita conjungitur. Quoniam verum & legitimum conjugium non habetur nisi inter Israelitas* (& qui eorum jurium civitatisque sunt participes) *aut inter Gentiles ad invicem. Non verò inter servos & ancillas, neque inter hosce & Israelitas.* Contubernia autem servorum, ex domini arbitrio nata, quamdiu indissoluta manerent, eousque legitimum conjugium imitabantur, ut inde cum ancilla ita conjuncta adulterium ab ipso domino, antequam dissolverentur, commissum pronuntiarent capite luendum, ut ex superius allatis q liquet. Sed ut contuberniorum ejusmodi dominus ipse solus autor erat, ita & pro libitu suo ea, modo etiam [illegible]

n *Animadvers. ad citat. Maimonid. locum.*

o *Videsis Gemar. Bab. ad tit.* Kidoschim *cap. 3. fol. 68. a.*

p *Ex Maimonide, superius cap. 7.*

prà indicato, dissolvebat s. Nam ita conjunctorum voluntas, assensus, dissensus, in sola potestate manebat domini. Et pro voluntate alterutrius etiam conjugorum legitimorum, extra r jus civile Israeliticum, cujus participes servos esse nolebant s, dissolvi, ad eorum mentem, conjugia, ante ostensum est. Atque hinc intelligendum illud ex Maimonide jam citatum, haud dispar esse heic jus ancillæ contubernio conjunctæ & ejus quæ nondum conjungitur s. Scilicet minime dispar fore, quotiescunque dominus contubernium ejusmodi pro libitu dissolverit, & dein cuicunque, ut in fructu prolem haberet, servo ancillam in concubitum tradiderit t. Quod vero ad cognationis heic servilis negationem attinet, unde & passim illud habent עבד אין לו יחוס *servo non est prosapia* seu *cognatio*; advertendum etiam est, occurrere apud veteres Jurisconsultos Romanos *ad* q *Leges, serviles cognationes non pertinere*, nec facile r ullam servilem videri esse cognationem s. Attamen ipsi, dum in tutelis, successionibus id genus Jure tantum civili suo subnixis aliis locum penitus servili cognationi olim (quod & postea t etiam aliquantulum mutatum est) negabant, in jure nihilominus matrimoniali libertinorum ac contuberniis servorum, horum perinde ac ingenuorum cognationem observandam esse t volebant, utpote non magis in hisce quam in illis, ex jure Sanguinis, naturalem s. Quod itidem de eorum affinitatibus definiebant t. In contrahendis nempe matrimoniis, naturale jus & pudorem inspiciendum esse. *Et quod attinet ad jus* u *civile*, inquit Ulpianus, *servi pro nullis habentur; non tamen jure naturali, quia quod ad jus naturale attinet omnes homines æquales sunt.* Verum autem seu legitimum connubium, ut Ebræi, ita & Romani veteres servis esse x negabant, contubernium eorum, in vitæ communionem, conjunctionem nuncupantes & ancillas ita conjunctas y contubernales. Sed vero ex Novellarum z & Pontificum a jure, satis legitimæ etiam, quemadmodum inter ingenuos, nuptiæ inter servos consistunt. Sed hoc obiter.

q *Paulus l. 10. ff. tit de gradibus §. 5. non parcimus.*
r *Vlpianus l. 2. §. 1. ff. tit. unde Cognati.*
s *Instit. tit. de servili cognatione.*
t *Paulus l. 14. ff. tit. de ritu Nupt. §. 2. & 3. Pomponius ibid. l 8. Instin. Instit de Nuptiis § illud.*
u *L. 32. ff. de divers. Reg. juris.*
x *C. tit. de Incest. Nupt. l. 3. Vlpian. tit. de his, qui in potestate sunt. Plaut. in Asinaria prologo. Paul. sent. 2. tit. 19.*
y *Vlpianus l. 12. §. 33. ff. tit. de Instructo.*
z *Nov. 22. & 78.*
a *Tit. de conjugio servorum.*

Cap.

Cap. XVIII.

De Proselytorum *Iustitia &* Libertinorum, *inter se invicem aut cum Gentilibus,* Cōjugiis. *Et qualunam* eorum Cognationis, *dum Gentiles erant, item* Posterorum in Sanctitate, *id est postquam Proselyti facti sunt,* natorum, *in* re matrimoniali *seu in* Coitûs *interdictis,* habita sit ratio.

INter se invicem, sine exceptione ulla, omnimodi generis Proselyti ac Libertini (dum gentem, unde venerant, tantùm spectas) conjugia ritè contraxere. Neque leges sacras [b] de Ammonitis, Moabitis, Idumæis, Ægyptiis, diversimodè conjugio Originariorum interdictis (ut ante traditum est [c]) ad Proselytos aut Libertinos attinuisse volunt [d]. Nimirum quicunque fieret ex gentibus hisce Proselytus aut Libertinus, ritè satis inibat conjugium cum Proselyta è gente qualicunq; adscita. Uti & Proselyti ceteri qualescunque tum inter se invicem, tum cum fœminis è gentibus illis in Judaismum cooptatis. Neque sexûs heic discrimen, neque generationum quales in Deuteronomio memoratæ. Et leges illas ad Originarios seu קהל יהוה *Ecclesiam Domini* solummodo spectare docent. Proselytos autem & Libertinos universos simul indigitantes קהל גרים *Ecclesiam* seu *Universitatem Proselytorum,* sic ab Ecclesia Domini eos discriminare solent. Sed vero hosce non minus atque Originarios à Gentilium seu Exterorum, qui nondum Proselyti aut Libertini facti sunt, uti & à servorum & ancillarum conjugiis ac coitu arcendos unanimes statuunt; modo exceptiones illas admittas, quæ supra capite duodecimo de Servis, & capite proximè superiori de Ancilla & Mamzere habentur. Scilicet jus parile, de Mamzere in Proselyti posteris; parile item de Proselyto in servitutem addicto, & de Ancilla partiaria Proselyti. Jam verò quod ad Cognationis Proselytorum & Libertinorum in re matrimoniali jura attinet; ea consideratur aut quà, antequam Proselyti facti sunt, locum habuit, aut quà postmodum ex susceptione liberorum orta est. Cognationem pristinam omnimodam evanuisse docent per Regenerationem, juxta ea, quæ libro secundo [e] fusiùs sunt tradita, uti & in libro de successionibus [f] in Bona. Et Maimonides [g]; גוי שנתגייר ועבד שנשתחרר הרי הוא כקטן שנולד

b *Deut.* 23.
c *Cap.* 14.
d *Maimon.* Isuri Bia c. 12.
e *Cap.* 4. *pag.* 162. & 170.
f *Cap.* 26.
g *Hal.* Isuri Bia *cap.* 14. & *Glos. Talmud Babyl. ad tit.* Sanhed. *cap.* 4. *fol.* 58 *a.*

שנולד וכל שאר בשר שהיו לו כשהוא גוי או כשהוא עבד אינן שאר בשר ואפלו נתגייר הוא והם אינו חייב על אחת מהם משום ערוה כלל *Quando Gentilis Proselytus fiebat, aut servus Libertinus, uterque instar infantis recens nati habebatur* (quod & suprà [h] explicatum est.) *Et proximitas sanguinis qualiscunque sive hujus dum Gentilis erat, sive illius dum servus erat, jam planè desiit esse, Quin etsi sive hic sive ille in Iudaismum esset cooptatus simul cum proximis suis de sanguine, illarum nomine, incestûs nullius tenebatur.* Nam ubi consanguinitas seu cognatio nulla reperta est, incestum ejusce nomine ut reperiretur, ex qualicunque conjugio, fieri nequiisse palam est. Unde nec Matrem nec Sororem Uterinam Proselyto seu Libertino recens facto interdictam ex hujusmodi legum morumque suorum interpretamentis voluere. Et tametsi mater simul, pater, filius, ac filia, frater ac soror, Gentiles, unico temporis momento in Judaismum integrum sive ut Proselyti sive ut Libertini cooptarentur; sic plane invicem כזרים *ut alieni* erant, nullo cognationis pristinæ vestigio remanente. Ante [i] autem monitum est de singulari jure, quo nec fraternitas ulla haberetur [k] inter Proselytæ jam factæ filios quorum alter בקדושה *in Sanctitate* seu postquam Proselyta facta est, tam conceptus est quàm natus, alter in Sanctitate natus, sed extra eam, seu antequam Proselyta est facta, conceptus; quod pariter intelligendum de filiabus, & de filio & filia. Nullam nempè inter hujusmodi natos esse sangvinis relationem, nisi quodlibet par (quale de alio quovis numero pariter dicendum) tam conceptum esset quàm natum in Sanctitate. Quam ex Regeneratione ortam advertendum est, Magistris esse solenne, Proselytis Justitiæ & Libertinis, non omninò servis licet in Judaismum, retentâ servitute, cooptatis, tribuere. Sed verò quod sic de discrimine è tempore Sanctitatis & illo quod ante eam præcesserat, atque è conceptu & natalibus conflato tradunt, locum tantùm habuit in liberis quà se invicem respiciebant, non quà respiciebant parentes. Nam tam proles quæ extra sanctitatem concepta est, quàm quæ intra eam, pro filio seu filia parentibus [l] utrisque (modò utrique saltem Proselyti) censebatur, quanquam inter hanc & quæ intra sanctitatem

[h] Lib. 2.

[i] Lib. 2. cap. 4. pag. 170. & 171.

[k] Mim. tit. Iabimoth c. 11.

[l] Gem. Bab. ad tit. Iabimoth cap. 11. fol. 97b.

nata est, fraternitas haberetur nulla; ne quidem inter gemellos, nisi tam conciperentur quàm nascerentur in sanctitate. Parentum ita & prolis ad invicem relationem, post novos illos Proselytismi natales seu Regenerationem, ex ipso nascendi tempore, quod insequeretur, pendere volebant (unde & Proselytæ dum gravida erat facta proles materni generis seu sanctitatis maternæ particeps nascebatur, ut superius [m] monuimus) Fratrum verò ac Sororum ex conceptu tantùm. Unde interdum evenit, ut, qui eidem parenti filii essent & filiæ, sibi invicem fratres aut sorores neutiquam censerentur; Adeoque cognatio inde fraterna haberetur nulla, nec cognationis ejusmodi in re matrimoniali aut concubitûs interdictis ratio ulla, cum intereà paterna & materna planè agnosceretur, adeoque hujusmodi cognationis nomine Matrimonium inter Proselytos & prolem ejusmodi esset, non minus atque inter alios sic sanguine conjunctos illicitum. Juxta jam dicta nimirùm statuunt, dum simpliciora Legis morumque ac scitorum veterum suorum interpretamenta, sine placitis ab eis, qui rebus præfuere, hac de re superinductis, rotundè tradunt. At verò moderamina seu temperamenta superinducta à majoribus ajunt, quæ effectum in Proselyto illum Regenerationis, quo cognationem omnimodam pristinam amitteret, publicæ honestatis seu existimationis causâ, diversimodè heic cohiberent. Ne scilicet ipsis Gentilibus viderentur ipsi laxioribus hac in re, quàm par erat, uti moribus. In Temperamentis illis alia erat ratio interdictorum incesti, quibus Gentiles omnes seu universum genus humanum, ex veteri Noachidarum jure, obstringuntur, alia eorum quæ in Lege Mosaica accessêrunt, alia item concubitûs ex matrimonio, alia sine matrimonio, alia matrimonii ante Regenerationem, alia ejusce quod post inibatur, atque alia demùm cognationis paternæ, maternæ alia. Statuebant igitur ipsi, ut tam soror quæ fuerat uterina quàm mater etiam post Regenerationem Proselyto atque Libertino interdicerentur, idque etiamsi ante alterutra harum ducta fuisset. Maimonides [n]; דין תורה שמותר לגר שישא אמו או אחותו מאמו שנתגיירו אבל חכמים אסרו דבר זה כדי שלא יאמר באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה שאמש היתה לו אסורה והיום מותרת וכן גר שבא על אמו

m Lib. 3. cap. 4.

n Hal. Isuri Bia cap. 14. atq; in Gem. Babyl. ad tit. Jabimoth c. 2 fol. 22a. & vide ad cap. 11. fol. 97 b.

אמו או אחותו והיא בגיותה היי זו בבאת ערל׳ ומפרישין
ביצד הן הגרים בעריות של שאר בשר אבם הורתה נשאו
כשהוא גוי לאמו או לאחותו ונתגיירו מפרישין אותן

Ex nuda Legis sacrae interpretamentis est, quod fas fuerit Proselyto in Uxorem ducere sive Matrem sive Sororem uterinam in Iudaïsmum cooptatas. Interdixere autem hoc Sapientes, ne forte mussitando objiceret Proselytus, Devenimus ex sanctitate graviori seu strictiori in sanctitatem leviorem laxioremve; eo quod ita eam quae heri erat interdicta (nempe ex veteri jure Noachidarum) *hodie ducere ei fas fuisset. Nihilominus Proselytus qui cum Matre aut Sorore uterina, dum ipsa Gentiles adhuc sunt, concumbit, non aliud facit ac is qui cum femina quacunque extera concumbit. Quod verò ad Proselytorum, de Incestu, sanguinis nomine jus hic inprimis spectat; si Proselytus dum adhuc gentilis esset, sive Matrem sive Sororem* (uterinam) *in uxorem duxisset, divortio separabantur.* Nec contrahi nec constare sinebatur matrimonium Proselyti & Matris suae seu Sororis uterinae. Cum hisce verò concubitus extra matrimonium, antequam ipsae fierent Proselytae, pro incestu, ratione sanguinis pristini, non habebatur. At si, antequam Proselytus factus fuisset, aliam quamcunque ex Lege Mosaica interdictam sive nomine sanguinis sive affinitatis, Proselytam etiam cum eo factam, duxisset, constare sinebant matrimonium. Sic idem, ex sententia veterum, Maimonides

ואבל הגר שנשא שאר עריות ונתגייר הוא והאשה אין מפרישין אותן

Si verò duxerit quamcunque aliam nomine incesti interdictam, & postmodum etiam ipsa quàm ipse Proselyti fiebant, divortio non separantur. Ut neque ex sententia forensi separabantur conjuges Proselyti, ubi duxerat quis, post Regenerationem, sive patrui sive fratris germani Uxorem sive Novercam (tametsi etiam post Regenerationem maritis copularentur) sive Amitam, sive Germanam Sororem (quarum omnium proximitas ex patris sanguine pendebat) sive Materteram quae avi materni, non aviae, filia, sive filiam sui; pristino scilicet sanguinis jure sibi conjunctas. Nam earum quae ex Conceptu simul ac Natalibus, post Regenerationem ortae, hisce aliisve nominibus quempiam contingerent, idem ipsum jus erat, quod Ebraearum. Hinc est

 quod

quod Thamarem Davidis filiam Amnoni fratri rite satis conjungi potuisse existimant, idque ex eo quod Sacro sermone occurrit ex hoc jure intellecto. *Quin potiùs*, inquit *o* ad fratrem libidine instantem Thamar, *loquere ad Regem & non negabit me tibi*. Erat, ajunt, Thamar filia Maacæ ex Davidis concubitu, dum ipsa adhuc Gentilis esset neque, ob singulare captivæ formâ venustâ jus, ut supra ostensum est, interdicta. Proselyta autem facta (nam nullam sive Davidis sive Salomonis aliorumve in veteri fœdere Ebræorum, uxorem non fuisse Proselytam, admittunt, nisi ubi Gentilem planè fuisse nuptiarum tempore disertè affirmatur) nupsit Davidi, cui ex Ahinoama uxore susceptus Amnon. Frater igitur (si naturale jus sanguinis respicias) erat germanus Thamari. Quoniam verò & mater ejus & ipsa etiam, dum mater Gentilis esset, concepta Proselytæ factæ essent, ideo desiisse omnimodam sanguinis volunt inter hosce conjunctionem, adeoque eam conjugio ei potuisse jure copulari. Nec dissimile jus erat earum quæ Proselyti uxori, ab earum quæ sibi, consanguineæ fuere. At verò quæ sanguine ei materno conjunctæ sunt, aut quarum affinitas ex eo pendebat, earum adeò fuit jus diversum (sed ex temperamentis illis à majoribus, ut diximus, adjectis) ut, si, post Regenerationem, harum quampiam duxisset, ex sententia forensi divortio essent separandi. Unde ajunt *p*, גר אסור בשאר האם אחר שנתגייר מדברי סופרים ומותר בשאר האב אע״פ שיודע בודאי שזה שארו מאביו כגון תאומים שדבר ברור שאביו של זה הוא אביו של זה [illegible] אע״פ כן לא גזרו על שאר אביו *Interdictum est Proselyto, postquam Proselytus fuerit factus, idque ex sancitis Scribarum, cognatis ac adfinibus ex materno sanguine sibi conjunctis, non paterno. Quin tametsi liquido constaret de paterno invicem sanguine, veluti ubi Gemelli nascebantur, quorum patrem fuisse unicum certò scimus, paterni sanguinis nomine matrimonium heic non interdictum est.* Sed tantum materni. Haut igitur ex ejusmodi sancitis licuit Proselyto, non solum sororem ducere uterinam (quæ etiam Gentili vetita) sed nec Materteram, quæ aviæ maternæ filia, nec fratris uterini uxorem, de qua tamen distinctio adhibetur. Interdictam illam esse si fratri uterino nupta esset, ipsi etiam Proselyto; non item si Gentilis moreretur. Qua de re Deciſſo-

o 2. Sam. 13. 13. ubi haec R. David Kimchi & Maimonid. hal. Melacim c. 8. R. Bechai in Biur. fol. 221. col. 4. R. Moses Mikotzi precept. affirm. 120.

p Maimonides loco citato. & Gem. Bab. ad tit. Iabimoth c. 2. fol. 22a. & ad tit. Sanhedrin c. 4. fol. 58a. Atq; ita intelligenda Gemara Hierosolymitana ad tit. Iabimoth cap. 11. f. 12. col. 1.

ciſſo-

cisionem memorant, in causa Naphtimi Proselyti q qui fratris uterini uxorem, nondum scilicet regenerati, duxerat. Qui etiam Proselytam r & filiam ejusdem simul duxerat, aut binas sorores uterinas, ei earum altera divortio erat ejicienda, alterâ, pro libitu suo, retentâ. Sed obtinuit etiam apud nonnullos s opinio eam tantùm retinendam, quae cum concubitus anteà habitus, ubi cum altera nondum vir concubuerat. At verò uxori, Proselytæ superstes sive matrem ejusdem sive filiam (semper in hisce conjunctionem sanguinis, ex natalibus ante Regenerationem, ortam intelligas oportet) ducere jure potuit שלא גזרו אלא בחייהן *quoniam de his non decrevere scribæ nisi ubi utraque superstites.* Nimirùm simul eidem conjungi has nolebant. Quin binas sorores Proselytas, non uterinas, conjugio simul habere permissum est שלא גזרו בהאי דאב *quoniam nec decreverant hi de sanguinis conjunctione paterna.*

q *Gem. Bab. ad tit.* Iabimoth *cap.* 11. *fol.* 98 *a.*
r *Maimonid. halach.* Isuri Bia *cap.* 14. *& locis supra citatis aliis ex Gemara Babylonia.*
s *Gemar Hierosolym. ad t.* Iabimoth *cap.* 11. *fol.* 12a. *col.* 1.

Cap. XIX.

Patrum & Historicorum Christianorum Veterum sententia defenditur; *scilicet* Herodem Magnum *Regem, ab Antipatro* Idumæo *dicto adeoque (uti ajunt aliqui) Judæo, è Cypro* fœmina; Gentili *uxore sua susceptum, ex ipsis natalibus* Alienigenam, *nec* Judæum fuisse.

Ex superiùs allatis difficile non est controversiam illustrem, pridem apud viros eruditissimos ortam, de Herodis magni Regis statu ac natalibus obiter finire; uti & illud quod in Ebræorum Commentariis occurrit de Agrippa Rege, acclamatum scilicet fuisse ei publicè vel-uti Israelitarum fratri seu Israelitæ, rite intelligere. Satis enim perspecto jure Gentium quod obtinuit inter Ebræos Proselytosque atque alios exteræ originis; juxta jam ante explicata, res erit perquam manifesta. En tibi quantum ad hanc rem, stemma ex Flavio Josepho t quod utriusque natales indicat.

t *Orig. Judaic. lib.* 18. *c.* 7. *& vide lib.* 15. *cap.* 2. *&* 11. *& lib.* 16. *cap.* 2. *& Halosecs l.* 1. *cap.* 10. *&* 18.

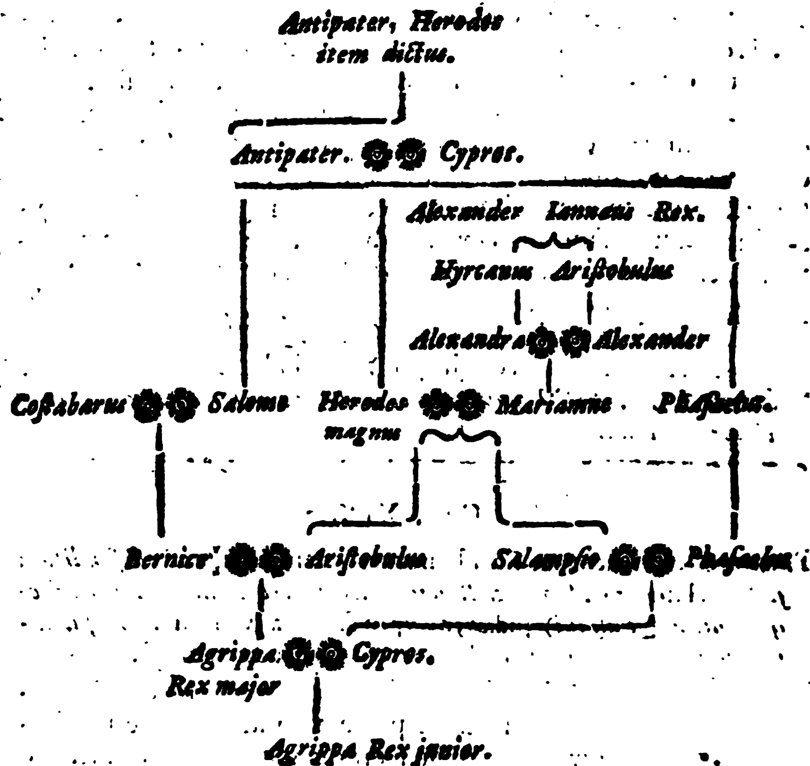

Quod ad Herodem magnum heic attinet, nemo nescit apud Patres & Historicos veteres Christianos eum passim dici ἀλλόφυλον atque alienigenam. Id quod etiam in Scholasticorum [u] è Messiæ adventu disputationibus vetustis admitti solet velut quod dubio caret. In eo enim, illo nomine, collocant translationem primam Imperii Judaici ab Originariis, qui juxta promissionem illam notissimam Judæ factam regnarent, in alienigenam. Qua de re disserendi locus heic non est. Sed verò nec puto repertus est inter Christianos qui non aut alienigenam

u Io. Bachon. ad sentent. 3. dist. 20. q. 2. art. 1. & pro log. in sent. 4 quæst. 1. art. 2. §. 2.

nigenam aut Proselytum aut ejusmodi quid eum fuisse à primis Christianismi seculis semper aut affirmarunt aut non negarunt, usque dum ante annos aliquot vir summus Josephus Scaliger, ita planè Judæum seu Originarium esse Herodem hunc voluit x, ut neque alienigenam neque Proselytum existimarit eum censendum. In hunc statim insurrexit Nicolaus Serrarius, vir quidem etiam doctissimus, qui libello Herodes inscripto, novitatem illam refellere conatus est. Habet autem Scaliger heic sequaces suos y magni nominis, qui & sententiam ejus stabilire pluribus contendunt. Suos item habet Serrarius veterum sententiæ libenter tenaces. Quæ illi congesserunt neutiquam compilabo ego. Attamen de nonnullis quæ vetustissimam Patrum & Historicorum veterum Christianorum sententiam de Herodis peregrinitate firment, & universa in eam pridem adducta breviter refellant, monere heic visum est, sane à nemine quantum scio satis animadversis. Controversiæ summa est, utrum Herodes hic Antipatri filius, sive regnum Judaicum, sive gentem Israeliticam seu Judaicam ex Abrahæ semine propagatam spectes, ita civiliter aliquo modo Judæis seu Israelitis eorumve reipublicæ, totive Ecclesiæ insereretur, atque ita sive ex Ebraico sive ex Interveniente Gentili jure Civitate Israelitica donatus sit aut frueretur, ut Alienigenæ nomen aut statum ex eodem jure penitus sive exueret sive omninò non haberet. Scilicet ex semine Abrahæ seu Judæum naturaliter eum fuisse, nemo puto veterum præter Nicolaum Damascenum z assentatorem ejus satis fœdum hujusque sequacem Pseudogorionidem a qui à Judæis captivitatis Babylonicæ Antipatrum deduci fingunt, unquam ne somniavit quidem. Neque horum autoritas tanta est ut in partes eam, hoc sensu, trahi velit eorum qui veteres heic impugnant, quisquam ni fallor, præter Augustinum Tornielum b. Et quod ex Strabone adfertur, Herodem ἐπιχώριον dictum, id est quidem *indigenam*; id planè ad locum natalium attinet, non ad statum quem quærimus, ut ex ipso vocabulo liquet. Etiam scriptoris alioquin maximi autoritatem, hac in re esse levem satis pronuntiare non dubitemus. Et id quod est nasci in Judæa solùm Judæum fecisse nemo puto hactenus rerum Ebraicarum sciens existimavit. In Quæstione autem *ex Ebraico sive*

exni-

x *Animadv. in Euseb. n. 1983.*

y *Isaac Casaubon. exercit. in Baron. I. §.3. & 4.*

z *Apud Josephum lib. 14. cap. 2.*

a *Lib. 4. cap. 37.*

b *In Annalibus ann. 4018.*

ex Interveniente Gentium jure dixi. Nam à ratione nimis dissonum est, de statu seu civitate cujuscunque in aliqua republica aut gente disputare ex jure reipublicæ seu genti illi alieno. D. Paulus civem se esse Romanum Hierosolymis professus est [c], ut legis Portiæ beneficio liberaretur. Nemo rerum æstimator æquus exceptionem illam sive Jure Ebraico seu loci ubi orta est, sive Tarsieo, seu Pauli natalium loci, seu aliûs cujuscunque reipublicæ seu imperii præter Romanum, definiendam fuisse non videt. Aut ex Jure Romano seu Cæsareo Romanus dicendus erat civis, aut, ad rem, nullo. Quod pariter dicendum, ubi quæstio (ut apud hæreticos aliquot) fiebat utrùm fuerit etiam ille Ebræus. Scilicet ut illud ex Jure Cæsareo, ita hoc ex Jure Ebræis in usu definiendum. Quo itidem ipsum Ebræum seu Judæum fuisse contra Ebionitas plurima ante secula [d] assertum habemus. Variant admodùm actus civiles in civitatis passim donatione. Neque minùs variant pro diversitate locorum seculorumque, temperamenta quibus civitate donatorum jura ab Originariorum ita disterminantur ut in horum numero nec civiliter quidem habeantur sive illi sive eorum posteri aliter atque jura loci civilia seu Gentium jura ibi Intervenientia permittunt. Obvium est quod dicimus, in legibus & historiis veterum Græcorum atque in jure Quiritum cum eo quod erat Latinitatis comparato. Hodieq; ut semper, Anglorum, Gallorum, Hispanorum, aliarum quæ jam florent gentium jura heic invicem valde discrepant. Nec ubi de alicujus statu hujusmodi quæstio fit, ab alio finienda est jure quàm gentis illius ad quam status ille attinet, sive civili sive sibi atque genti alteri interveniente (cujus eadem heic ratio) quod quidem adeo manifestum est, ut de eo breviter monere tantùm paulò cordatiori cuiq; satis sit superq;. Alienigenam autem quemquam seu peregrinum esse aut censeri, atque interim non hostem, juxta varia gentium jura sive Civilia sive Intervenientia, in duplici constituitur genere. Aut in eo quod est omnimodò exterum esse sine ulla civitatis participatione, præter eam quæ ex Jure Naturali seu omnium communi nascitur (qualem passim videmus in iis, qui nondum civitate ullatenus donati alienis in terris degunt) aut in eo quod est, ob rationem Originis exteræ seu generis

c Act. Apost. 22.25.

d Epiphanius l.2. hæres. 30.

neris à populo in quem, juxta jura illa, cooptatus quis fuerit (sive illud natalibus qualibuscunque fiat, sive primaria Civitatis donatione) alieni, ita, in rebus nihilominus civilibus, advenæ seu peregrini nomine ab Originariis distingvi, atque ita, non deletum peregrinitatis characterem retinere, ut eandem ipsam ob causam, neque ullatenus ob aliam, singularia aliquot sive plura sive pauciora quæ Originariis competant jura neutiquam sortiatur. Nam qui prioris sunt generis, habent cum civibus communia nonnulla, quemadmodum etiam Proselyti Domicilii apud Ebræos. Et qui secundi sunt generis, omnia non habent cum civibus communia. Adeo ut ubicunque defectus istiusmodi communitatis, nomine Originis exteræ, reperiatur, ibi necesse sit ut peregrinitatem agnoscamus. Jam vero Herodes spectandus est aut qua Jure civitatis Israeliticæ aliquo è natalibus frui potuisset, aut qua in Judaismum ipse, ut Proselytus primo factus, postmodum potuisset cooptari. Quantum ad primum; detur quod volunt heic patrum sententiæ oppugnatores, tam avum ejus quam patrem Proselytum justitiæ fuisse, etiam & Proselyti prolem patris conditionem sequentem, id est Proselytum natum, pro Judæo Originario habendum (de quo plura mox] certe nihil habetur in stemmate supra exhibito alibive apud veteres, quo eum Proselytum natum fuisse sit omnino existimandum. Qua in re certe oppugnatorum argumenti cardo versatur. Scilicet Proselyti uti & Israelitæ proles è Gentili suscepta, Proselyti statum non habuit, sed plane Gentilis erat, adeoque Israeliticæ reipublicæ undiquaque alienigena, ut capitibus duodecimo & decimoquinto supra docetur. Uxor autem Antipatri Herodis patris (quem Proselytum fuisse hactenus admittimus] erat Cypros, quam fatentur omnes Arabissam e fuisse, id est planissime Gentilem, Omnes inquam quorum heic ratio habenda. Nam nihili est quod legitur apud Pseudogorionidem f, eam fuisse Idumæam. Neque alibi puto occurrit ejusmodi de ea commentum, aut à viris doctis omnino recipitur; tametsi si Idumæa ea fuisset, idque Origine vetusta, plane Proselyta fuisset (juxta ea quæ mox dicuntur) atque ita Herodes ex ea natus proculdubio Proselytus; sive pater Proselytus sive Gentilis fuisset. Sed vero

e *Ioseph. lib.* 14. *cap.* 12.

f *Lib.* 4. *cap.* 37.

Arabissa erat Cypros, neque hactenus repertus est inter veteres, cui eam Proselytam factam esse unquam in mentem venit. Herodes igitur filius ejus Gentilis erat, seu quod idem est, maternæ conditionis. Atque ita evanescit tota de Idumæis seu Judaicis parentibus argumenti vis afferri solita. Quod vero existimavit Josephus Scaliger Cypron Proselytam factam, (ut ex ejus verbis aliam ad rem supra g adductis constat) ideo quia aliter ex jure Ebraico rite Antipatro conjungi nequibat, non tam afferre argumentum est quam temere fingere. Et quam leviculum est, ideo Herodem natum fuisse Proselytum asserere, quia præsumendum non sit Antipatrum contra jura Ebraica fuisse commissurum? Atque hoc modo nulla omnino civitatis Israeliticæ participatio ex natalibus erat Herodi, utpote plane Extero & Gentili, seu peregrino prioris, quod diximus, generis. Sed vero missa matre, nullo modo probatum hactenus vidi sive patrem sive avum Herodis proselytum tempore ejus natalium fuisse. Postmodum quidem patrem Proselytum factum scribit Epiphanius h. Sed hoc nihil ad Herodis natales. Neque evincit eum sic fuisse, quia D. Hieronymo i Antipatri Proselyti filius dicatur. Non ideo filii natalium tempore pater Proselytus, quia Proselytus. Et nisi fuisset, filius à patre jus Proselyti derivare sibi non potuit, ut manifestum sit ex eis, quæ de Proselytis superius observavimus.

g Cap. 12.

h Heresi 30.

i In Isaiam cap. 32.

Cap. XX.

Expenduntur quæ in Patrum de Herode Magno sententiam *à viris doctissimis afferuntur, ex eo quod* pater avusque ejus essent Idumæi, adeoque, *ut aiunt*, Judæi. *Et de* Proselytorum *eorumque* posterorum *quæ* universitate Ecclesiæ *seu* civitate Ebraica *sive donabantur sive arcebantur, tum* jure *tum* peregrinitate.

At vero Idumæos insuper aiunt fuisse Herodis avum patremque; gentem autem illam sub Joanne Hyrcano Rege annis ante Herodem nonaginta in ritus transiisse totam Judaicos adeo ut dein omnes Judæi fierent, & ha-

& haberentur k, id est Proselyti Justitiæ. Quod nec semel memorat Josephus. Vide quæ supra l ea de re afferuntur. Atque ipse alicubi ait Joannem Hyrcanum transmutasse τὴν πολιτείαν αὐτῶν εἰς τὰ Ἰουδαίων ἔθη καὶ νόμιμα *vitam ac mores eorum in Judæorum mores & ritus.* Unde & Zonaras de Hyrcano; ὑποτάξας τοὺς Ἰδουμαίους ἐπέτρεψεν αὐτοῖς τὴν ἐν τῇ χώρᾳ διαμονὴν, εἰ περιτέμνοιντο καὶ χρῷντο ἰουδαϊκοῖς νομίμοις. Οἳ δὲ διὰ τὰς πατρίδας καὶ τὴν περιτομὴν καὶ τἆλλα ὑπέμειναν *subactis Idumæis ea conditione in patria versari concessit, si circumciderentur & moribus Judaicis uterentur. Qui amore natalis soli & circumcisionem & reliqua tolerarunt.* Hinc evenisse ut avus Herodis saltem Proselytus esset, Pater vero adeoque ipse natalibus ac sanguine paterno Judæus, atque, ut volunt, civiliter plane Originarius. Ceterum si concedatur ex eo quod traditur de Idumæis in ritus Judaicos transeuntibus universis, etiam & Herodis majores ita Judæos factos, adeoque ipsum Judæum ex Idumæis Judæis natum fuisse, certe inde nihil omnino consequitur eum neutiquam populo Israelitico seu Judaico originario peregrinum ac alienigenam civiliter aut censendum fuisse aut revera extitisse. Et mira est hallucinatio atque iis qui rebus versari videntur Ebraicis nimis indigna, Proselytorum Justitiæ posteros sangvine Israelitico non commistos ob Judæi nomen natalibus acquisitum, peregrinitatem non retinuisse existimare; quod faciunt heic viri magni. Id certissimum est, quamdiu manerent originis exteræ probationes, quæ m, ut etiam originariorum Judæorum stemmata, in tabulis genealogicis asservari solebant, tum τῶν גרים *Proselytorum, peregrinorum, advenarum,* nomen posteris eorum inhæsisse (idque nec Originariorum malevolentia nec invidia, ut perperam aliqui autumarunt; sed ex ipso jure apud Ebræos receptissimo) tum peregrinitatis seu originis exteræ effectus omnimodos qui ad eos, qui primo facti sunt Proselyti, spectabant, perpetuo mansisse. Qua de re consulas, quæ libro secundo fusius n tradita sunt. Et de nomine quidem retento monet Serrarius o, testimoniis aliquot adductis. Innumera adjici possent. Etiam quæ superius annulimus de Ammonitis, Moabitis, Ægyptiis, Idumæis Proselytis (qui ubi de Proselytis generatim loquuntur Magistri, quemadmodum etiam

k *Orig. Judaic.* 13. *cap.* 17.
l *Lib.* 2. *cap.* 2.
m *Eusebius Hist. Ecclesiast.* 1. *cap.* 7.
n *Cap.* 4. *pag.* 167.
o *Herode cap.* 15.

Nethinæi, excipi solent) satis evincunt, neque nudam ipsam Proselyti factionem seu in Judaismum cooptationem, neque id quod est nasci è Proselyto, delere originem exteram ejusve characterem civilem; cujus in prioribus jam dictarum duabus gentibus ratio semper ejusmodi habita est, ut mares Proselyti post quotcunque generationes nuptiis Israelitidum perpetuo, solo originis illius exteræ nomine, arcerentur, in reliquis binis, ita ut in tertiam itidem generationem utriusque sexus Proselytis, Israeliticis esset abstinendum nuptiis. Quod ad Herodis seculi Idumæos seu qui captivitate Babylonica recentiores sunt, spectare nolle magistros monitum p est. Aliter sane etiam & ejusce juris Idumæis pariter ac Ægyptiis singularis ratio aliqua heic habenda fuerat, saltem si Herodem non fuisse utcunque tertiæ generationis Proselytum admitteretur; qua de re plura in sequentibus. Peregrinitatis autem manifestæ effectus, in Proselytis eorumque posteris, primarii ac illustriores cernebantur tum in muneribus civilibus militaribusque, tum in jure Nuptiali. Muneribus tam civilibus quam militaribus ita arcebantur ut Originariis præesse rite nequirent, nec judicia (saltem alia quam Triumviralia) exercere, idque tantummodo exteræ originis atque peregrinitatis retentæ ac inhærentis nomine. Maimonides q ad veterum r mentem אין מעמידין מלך מקהל גרים אפילו אחר כמה דורות עד שתהיה אמו מישראל שנ׳ לא תוכל לתת עליך איש נכרי אשר לא אחיך הוא ולא למלכות בלבד אלא לכל שררות שבישראל לא שר צבא לא שר חמשים לא שר עשרה אפילו ממונה על אמת המים שמחלק ממנה השדות ואין צריך לומר דיין או נשיא שלא יהיה אלא מישראל שנ׳ מקרב אחיך תשים עליך מלך כל משימות שאתה משים לא יהיו אלא מקרב אחיך *Non constituebatur* (ex civili scilicet Jure Ebræorum) *rex è cœtu Proselytorum, ne quidem post quotcunque generationes, usque dum Mater ejus esset ex Israelis* (De Patre Israelita verba non fecit, quoniam ab Israelita, è Proselyta, quacum nuptiæ Israelitæ non interdicebantur, susceptum, Originarium atque agnatione Israelitam fuisse, non in Proselytis censitum, nemo rebus Ebraicis paulo versatior unquam dubitavit; sed ne ob patris Proselyti sanguinem, cum paterno sanguine apud Ebræos familiæ utrinque Israeliticæ tantum distingui solerent,

p *supra cap.* 14.

q *Hal.* Melakim *cap.* 1.

r *Videsis Gemar. Babyl. ad tit.* Iabimoth *cap.* 12. *fol.* 101 & 102 & *gloss. ib.* & *ad tit.* Baba Bathra *c.* 1. *fol.* 3. & *ad tit.* Sota *c.* 7. *fol.* 41b.

solerent, dubitaretur ubi Proselytus ex Israelitide prolem genuerat, quæ pariter etiam juris erat Israelitici & reverà Israelita natus, ideò de Matre heic signantiùs monuit) *juxta id quod scriptum est* s *non poteris dare super te virum extraneum, qui non sit frater tuus.* *Neque in regno tantùm ita se res habuit, verùm etiam in universis apud Israelitas præfecturis. Extraneus, seu Proselytus ejusmodi ritè non sit dux exercitus, pentecontarchâ, Decanus. Imò nec aquæductuum præfectus. Opus non est dicere, eum non ritè fieri Judicem aut Consistorii Principem.* (pœnalibus scilicet Judiciis, idque ex Jure Ebræorum civili exercendis; Nam Judiciis ex Jure Noachidarum simplici exercendis, etiam Proselytus Domicilii ritè præficiebatur t, nedum Justitiæ, qua de re vide librum septimum) *Ratio est quia non aliundè atque ex ipsis Israelitis hujusmodi petendi sunt juxta illud è medio fratrum tuorum pones super te regem. Simili modo cetera quæ apud te sunt præfectura non sint aliundè quam è medio fratrum tuorum.* Et ad locum illum Deuteronomii, AbenEzra פירוש האמור לא אחיך שאינו ממשפחת ישראל ולא אדומי אף על פי שכתוב כי אחיך *Reverà heic frater tuus non est qui non fuerit de familia Israelitica. Ne quidem Idumæus, tametsi in scriptura u vocetur ipse obiter frater tuus.* Quin nec desunt inter Cabalistas x qui heic velint מקרב אחיך *è medio fratrum tuorum* sonare, per numerorum æqualitatem quam Gematriam seu rationem geometricam vocitant משבט יהודה *è tribu Judæ* (nam ita tam ex horum quàm illorum verborum elementis, quà numeralia sunt, conficitur numerus 381; qualis ratio explicandi apud homines inter Ebræos otiosos & nugis hujusmodi satis ridiculè deditos est non infrequens) acsi neminem præter Judæ posteros ritè regno præfici Judaico existimarent. Alii etiam idem quod ex Maimonide citavimus de ceteris dignitatibus generatim affirmantes y, regiam nullibi ritè constare ajunt, nisi ubi è parentibus quorum filiæ nuptiis sacerdotalibus fuerint idoneæ (quales tantummodo in Synedriis locum habere poterant z) Rex ipse natus esset, id est optimo atque puriori jure Israelitis originariis; non solùm non è Proselyto & Proselyta, sed nec è Profanis aut Mamzeribus. Et quod de Rege sic ajunt, ad tempora attinet, quibus successione ex sanguine legitimâ non repertâ, ad legem illam sacram esset convolandum. Velut tempore Maccabæorum. Sed intereà manifestius

s Deuteron. 17. 15.

t Cap. 6 & 7.

u Deuteron. 2. 4.

x Baal Haturim *ad Deuteron.* 17.

y *Moses Mikotzi. præc. Negat.* 221.

z *Maimon. tit. halach.* Sanhedrim *cap.* 2.

quod Thamarem Davidis filiam Amnoni fratri rite satis conjungi potuisse existimant, idque ex eo quod sacro sermone occurrit ex hoc jure intellecto. *Quin potius*, inquit ᵒ ad fratrem libidine instantem Thamar, *loquere ad Regem & non negabit me tibi*. Erat, ajunt, Thamar filia Maacæ ex Davidis concubitu, dum ipsa adhuc Gentilis esset neque, ob singulare captivæ formâ venustâ jus, ut supra ostensum est, interdicta. Proselyta autem facta (nam nullam sive Davidis sive Salomonis aliorumve in veteri fœdere Ebræorum, uxorem non fuisse Proselytam, admittunt, nisi ubi Gentilem planè fuisse nuptiarum tempore disertè affirmatur) nupsit Davidi, cui ex Ahinoama uxore susceptus Amnon. Frater igitur (si naturale jus sanguinis respicias) erat germanus Thamari. Quoniam verò & mater ejus & ipsa etiam, dum mater Gentilis esset, concepta Proselytæ factæ essent, ideo desiisse omnimodam sanguinis volunt inter hosce conjunctionem, adeoque eam conjugio ei potuisse jure copulari. Nec dissimile jus erat earum quæ Proselyti uxori, ab earum quæ sibi, consanguineæ fuere. At verò quæ sanguine ei materno conjunctæ fuit, aut quarum affinitas ex eo pendebat, earum adeò fuit jus diversum (sed ex temperamentis illis à majoribus, ut diximus, adjectis) ut, si post Regenerationem, harum quampiam duxisset, ex sententia forensi divortio essent separandi. Unde ajunt ᵖ, גר אסור בשאר. חאכבם אסר שנתגייר מדברי סופרים ומותר בשאר האב אע"פ שהוא שאר ... מאביו בנן חאכבם שדבר ברור שאביו ... זה הוא אביו ... ערוה שאר אביו *Interdictum est Proselyto, postquam Proselytus fuerit factus, idque ex sancitis scribarum, cognatis ac affinibus ex materno sanguine sibi conjunctis, non paterno. Quin etiamsi liquido constaret de paterno invicem sanguine, veluti ubi Gemelli nascebantur, quorum patrem fuisse unicum certò scimus, paterni sanguinis nomine matrimonium heic non interdictum est.* Sed tantum materni. Haut igitur ex ejusmodi sancitis licuit Proselyto, non solum sororem ducere uterinam (quæ etiam Gentili vetita) sed nec Materteram, quæ aviæ maternæ filia, nec fratris uterini uxorem, de qua tamen distinctio adhibetur. Interdictam illam esse si fratri uterino nupta esset, ipsi etiam Proselyto; non item si Gentilis moreretur. Qua de re Decisio-

ᵒ 2. Sam. 13. 13. ubi hæc R. David Kimchi & Maimonid. hal. Melacim c. 8. R. Bechai in Biur. fol. 221. col. 4. R. Moses Mikotzi præcept. affirm. 120.

ᵖ Maimonides loco citato. & Gem. Bab. ad tit. Iabimoth c. 2. fol. 22a. & ad tit. Sanhedrin ca. 4. fol. 58a. Atq; ita intelligenda Gemara Hierosolymitana ad tit. Iabimoth cap. 11. f. 11. col. 1.

cisionem memorant, in causa Naphtimi Proselyti q qui fratris uterini uxorem, nondum scilicet regenerati, duxerat. Qui etiam Proselytam r & filiam ejusdem simul duxerat, aut binas sorores uterinas, ei earum altera divortio erat ejicienda, alterâ, pro libitu suo, retentâ. Sed obtinuit etiam apud nonnullos s opinio eam tantùm retinendam, quacum concubitus anteà habitus, ubi cum altera nondum vir concubuerat. At verò uxori, Proselytæ superstes sive matrem ejusdem sive filiam (semper in hisce conjunctionem sanguinis, ex natalibus ante Regenerationem, ortam intelligas oportet) ducere jure potuit שלא גזרו אלא בחיין *quoniam de his non decrevere scribæ nisi ubi utraque superstites.* Nimirùm simul eidem conjungi has nolebant. Quin binas sorores Proselytas, non uterinas, conjugio simul habere permissum est שלא גזרו בתאר ואב *quoniam nec decrevere hîc de sanguinis conjunctione paterna.*

q *Gem. Bab. ad tit.* Iabimoth *cap.* 11. *fol.* 98 *a.*
r *Maimonid. halach.* Isuri Bia *cap.* 14. *& locis supra citatis aliis ex Gemara Babylonia.*
s *Gemar Hierosolym. ad t.* Iabimoth *cap.* 11. *fol.* 12*a. col.* 2.

Cap. XIX.

Patrum & Historicorum Christianorum Veterum sententia *defenditur; scilicet* Herodem Magnum *Regem, ab Antipatro* Idumæo *dicto adeoque (uti ajunt aliqui) Judæo, è Cypro* fœmina Gentili *uxore sua susceptum, ex ipsis natalibus* Alienigenam, *nec* Judæum fuisse.

EX superiùs allatis difficile non est controversiam illustrem, pridem apud viros eruditissimos ortam, de Herodis magni Regis statu ac natalibus obiter finire; uti & illud quod in Ebræorum Commentariis occurrit de Agrippa Rege, acclamatum scilicet fuisse ei publicè veluti Israelitarum fratri seu Israelitæ, rite intelligere. Satis enim perspecto jure Gentium quod obtinuit inter Ebræos Proselytosque atque alios exteræ originis; juxta jam ante explicata, res erit perquam manifesta. En tibi quantum ad hanc rem, stemma ex Flavio Josepho t quod utriusque natales indicat.

t *Orig. Iudaic. lib.* 18. *c.* 7. *& vide lib.* 15, *cap.* 2. *&* 11. *& lib.* 16. *cap.* 2. *& Halo*sē*os l.* 1. *cap.* 10. *&* 18.

selytis Domicilii (qui planè pagani erant & in se tantùm susceperant septem præceptorum Noachidarum observationem, ut libris secundo & tertio ostendimus) tum iis qui etiamnum pagani quasi Proselyti fuere ejusmodi seu eorum instar. Quod verò sic Hierosolymis ac in terra sancta ipsis Israelitis licitum erat, id Idumæis, etiam Judæis factis, illicitum suo in territorio fuisse nullo pacto, nisi de contrario constaret, existimandum est. Scilicet credendum, inter Idumæos qui Hyrcano obtemperantes ita Judaismo nomina dederant, ut posteri eorum inde fierent cooptatione Judæi, alios postea habitâsse uti inquilinos seu Proselytos Domicilii (Idumæos interim à solo & domo ut fieri amat dictos) nec omninò Judæos, quemadmodum & in terra sancta. *Quid igitur* obstat quo minùs Antipatrum utrunque, tàm avum quàm patrem Herodis (si uterque in Idumæa degebat) fuisse Domicilii duntaxat Proselytum, seu Quasi, in Idumæa, id est, planè paganum sentiamus? Nam ex Idumæa affertur, ideo fuisse eos Proselytos Justitiæ quia Idumæi, seu Idumææ incolæ, quod non omninò sequitur, ob rationem jam aductam. Et nuda ita conjectura est, Proselytos eos Justitiæ fuisse. Sed manifestum est, fieri non potuisse, quin saltem Domicilii Proselyti aut Quasi essent, dum aut inter Judæos, penes quos erat aliquatenus libera rerum administratio, sedem habuerint, aut ipsi Judæorum Originariorum subfuerint principi. Adeò ut hoc modo non solùm non inter Originarios Judæos civiliter fuerit Herodes, ob natales, censendus, verum etiam nec inter Proselytos Justitiæ, sed tantùm inter eos qui aut Proselyti Domicilii aut Quasi fuere. Certè si Proselytus Justitiæ non erat natus, ut volunt heic oppugnatores, corruit argumenti quod afferunt vis juxta ipsorum sensum. Nam idem non affirmant de Proselyto facto, quantumvis de nato. Cum nihilominus revera eadem ipsa esset, ratione Originariorum habitâ, conditio nati & facti Proselyti, juxta mores ac scita Jurisconsultorum Ebræorum ut ostensum est. Et simul ac factus quis erat Proselytus, non magis ab Originario distabat Judæo quàm Proselytus natus. Atqui tum Antipatrum, tum Herodem filium circumcisum ac factum Proselytum (non natum) asserit Epiphanius. Quod tamen, si priorem utriusque statum ritè consideremus, non evincit quidem alterutrum ejusmodi Proselytum

factum

factum esse, ut inde vulgaria Proselytorum Justitiæ jura, de quibus quæstio sit, sequerentur. Cum enim Proselytorum Justitiæ alii essent [illegible] perfecti seu integri, alii imperfecti seu manci; & prioris generis fuerint qui aut è Gentilibus Liberæ conditionis in ritus transibant Judaicos, aut Servi qui in ipso transitu seu momento, quo Proselyti fiebant, è lavacro suscipiebantur [illegible] nomine ingenui liberive, adeoque manumissi, Libertini nuncupabantur, pari omnimodo cum Proselytis Justitiæ optimi juris conditione, juxta ea quæ libro secundo ostendimus; Posterioris vero generis seu qui imperfecti seu Ἡμιϊουδαῖοι id est, Semijudæi fuere, essent servi è Gentilibus seu paganis capti aliterve acquisiti, qui [illegible] nomine servitutis suscipiebantur è lavacro, cum in Judaismum transibant, [illegible] nec perficiebatur ebraismus Proselytismus antequam Libertini fierent; certè non consequitur, sive Herodem Antipatrum, quia circumcisus est aut Proselytus factus, Proselytum ideo factum esse perfectum seu integrum. Procurator Judææ Antipater constitutus à Julio Cæsare, transiisse in ritus dicitur Judaicos seu circumcisus esse cum Herode filio, qui postmodum regnum obtinuit. At vero qualisnam iis tunc temporis status? si servilis, id est, si revera regum Hasmonaicorum erant servi, non ita difficile est conjicere nomine servitutis retento Proselytum utrumque factum solummodo imperfectum, seu Semijudæum. Neque adeo vile erat (aut nunc est) servi revera sic dicti (ut vox ea statum seu conditionem denotat) apud Orientales nomen, ut non à viris maximis ornatis præfecturis interdum retineretur. Non ita difficile aio esse hoc conjectari, cum & ipsi Ebræi in commentariis suis expressim prodant, Herodem perpetuo posterosque ejus, è paterno saltem sanguine fuisse ejusmodi servos, nec minus Antipatri saltem majores. De Antipatro Epitomator ille Ebræus[f] Josephi; *Non fuit Origo ejus* מבני ישראל כי אם מן הרומיים שנפלו עבדים ביד ישראל והיו גרים בלבד ולא בני חורים *ex Israelitis sed ex illis Romanis, qui ut servi ceciderant in manus Israelitarum, existentes tantummodo Proselyti, sed non liberi seu ingenui.* Nam ita vertendus est locus ille; nec *filii nobilium* pro eo quod est בני חורים quod passim etiam *ingenuos* atque *Libertinos*

[f] Iosippus de Bello Iudaico edit. Basileæ in 8. 1559.

nos Proselytos denotat, substituendum, ut apud doctissimum qui epitomatorem illum edidit interpretem. Idem est acsi dixisset, ex iis erat Antipater qui Proselyti imperfecti, id est, non Libertini facti, adeoque (si ad majorum conditionem statum ejus exigas) nec ipse Libertinus sed imperfectus erat Proselytus. Et certè Proselytus ejusmodi natus erat si majorum ea esset conditio, non factus ut habet Epiphanius, qua de re operæ pretium non est sollicitius disquirere, cum nil certius sit quam imperfectos hujusmodi Proselytos seu Servos qui Judaismum susceperant, eorumque posteros id est Semijudæos sive factos sive natos, ante Libertinitatem acquisitam, nec inter Originarios perfectosve Proselytos jurium in republica Ebraica civilium quæ sacra non erant, fuisse omnino participes, sed multò magis quàm Proselytos integros pro alienigenis semper habitos. Quod vero ad Herodem attinet, ubi de eo loquuntur Talmudici veteres, disertè eum fuisse asserunt עבד בית חשמונאי *Servum Hasmonaicæ domus* seu familiæ Principum Judææ, qui ante Herodem proximè regnabant. Sic enim legitur in Gemara Babylonia g, uti & illud de Agrippa Rege sive majore sive Juniore (uterque in Herodis fuit posteris) a Romanis seu Cæsare dictum h עבדא בישא בריה דעבדין מתמלכין *Servus es nequam successor servorum Reges se facientium.* Et si consulas tabulas prosapiæ tuæ genealogicas, quarum & penes nos exemplar est, reperies te nec revera regem nec filium regis esse, sed prognatum ex הורדוס קלניא משועבד quod interpretantur alii i *ex Herode* שנשתחרר בן חורין מאליו *qui factus est à seipso Libertinus*; seu, qui è servili conditione in libertatem sui tantum ex sententia velut servus rebellis evasit. Nam קלניא (quod & קלניטא scribitur) sumunt ibi alibique illi k qui sic interpretantur pro eo quod est *liber seu immunitate donatus.* Alii vertunt ad hunc modum l *ex Herode Ascalonita possesso in servum*, perinde ac si קלניא seu קלנית *Calonia* accepissent pro אסקלוניא *Ascalonita.* Sed interea Herodem servum fuisse nec rite manumissum seu Libertinum aut Proselytum integrum factum, heic satis asseritur; unde nec posteros ejus fuisse liberos, nedum Proselytos Justitiæ integros. Et in Hebraicis Josippi m seu Josephi, de Salome sorore Herodis dicitur בידיגא משפחת עבדים

g *Ad tit.* Baba Bathra c. 1. *fol.* 3 *b.* & *R. Gedalias Iechiades in* Sepher Shalsheleth *fol.* 25 *b.* Seder Olam Zota *&c.*
h *Dicta Gem. fol.* 4 *a.*
i *Glossa ibid.*
k *Ad tit.* Aboda Zara *in Gem Bab. c.* 1. *fol.* 10 *a. Adde* Baal Aruch *in Vocab.* קרן & קרין *&c.* קלניא
l *Petrus Galatinus de Arcanis lib.* 4. *cap.* 6.
m *Wormatiæ in* 8. *edit. à* S. *Munstero* 1529.

quo

quod esset ex semine servorum; item de ea simul & de Cypro matre Herodis, quod Mariamne (Marimi ibi dicta) מונה אותן בפניהם עד״ שאינן מזרע ישראל ועד״ פסלותן *improperaret eis in faciem quod non essent de semine Israel sed essent profana & ignobiles*: Hinc aliquoties repetitur in corpore Talmudico [n] illud ad Herodem posterosque ejus attinens כל״. דאמר מבית חשמונאי אתינא עבדא הוא *quotquot dixerint se è domo Hasmonæorum ortos esse, revera sunt servi*, seu conditionis servilis. Sensus erat; qui post Hasmonæos extinctos in Regnum Judaicum Herodiadæ, illorum sive sangvinem sive jus obtendentes successerunt, servi fuere universi. Nam sustulit eos uti & Mariamnem Hasmonæam uxorem suam Herodes, è qua tametsi susceperit prolem, ut in stemmate supra exhibito vides, nihilominus Magistri nonnulli illud non agnoscentes, tum illum, tum posteros ejus omnes servos fuisse clamitant; aliis de posteris ejus aliquot aliter, ut mox ostendimus, sentientibus. Nonnè igitur primo cum patre (ut scribit Epiphanius) circumcisus est & lotus forsan ab Hyrcano Pontifice summo, cui uterque servus erat, לשם עבדות seu *nomine servitutis* tantùm, adeoque factus Proselytus imperfectus seu conditionis duntaxat servilis, nec postquam in Cæsaris gratiam se velut ingenuus transtulerat, seu, ut Magistri loquuntur, כמשו״ בן חורין מאליו *libertatem à se fictam nactus erat*, servitutem illam eluere curavit? id est, de solennibus quo Semijudæus hujusmodi perfectus redderetur Proselytus, atque hoc sensu Judæus integer, sollicitus non fuit? de libertate scilicet ac statu, faventiæ Cæsaris innixus, satis securus. Nec certe, quod advertendum est, injussu sive Hyrcani sive Antigoni Regis Hasmonæorum postremi, quibus revera servus erat Herodes (si Talmudicis credas) Libertinus seu Proselytus integer jure fieri potuit. Nam invito domino, libertas ejusmodi, quæ Libertinum seu Proselytum integrum ex jure faciebat Ebraico, ne à Cæsare quidem aut aliunde rite potuit adquiri. Atque de Hasmonæis adeo malè meritus est ut nihil supra; & intestina utrinque odia. Neque obstat quod Mariamnem Israelitidem aliasve ejusdem gentis haberet uxores. Verum quidem est per jus Ebraicum id non licuisse nisi aut Proselyto justo qui integer erat, aut Libertino. Sed, per spur-

[n] *Gem. Bab. ad* Baba Bathra *fo. 70b. & tit.* Kiddschim. *cap. 4. fol. 3 b. & ad Gloss. ib. & videsis Petrum Galatinum, loco jam indicato.*

spurcissimi tyranni libidinem, scelera tunc temporis quamplurima adeo justi faciem induerant, ut non omnino sit cur sive de legis sacræ sive de majorum institutorum violatione in conjugiis aliisve rebus ejus dubitemus. Nonne etiam servitutem ejus hujusmodi tacite innuere voluit ipse Antigonus Rex ritus gentis suæ callens, ubi in oratione ad Silonem ac milites Romanos de Regno Herodi non tradendo eum *ἰδιώτην καὶ Ἰδουμαῖον τουτέστιν ἡμιϊουδαῖον virum generis obscuri & Idumæum, id est Semijudæum,* appellat? Scilicet Proselytum nondum integrum seu perfectum, seu non Judæum integrum. Servum quidem non vocat, utpote, ob præfecturarum splendorem, ut fit, inter ingenuos, juxta juris Cæsarei, cui jam subesse cœperat, ingenuitatem vulgo censitum. Recolendum est heic illud Talmudicorum p de hujusmodi imperfectis Proselytis יצאו מכלל הגוים ולכלל ישראל לא באו *desinebant omninò esse Gentiles seu pagani, nec tamen in universitatem Israeliticam transibant.* Apprimè hoc explicat id, quod de Semijudæo dicitur in Antigoni oratione. Servus erat ex Idumæis, servitutis nomine circumcisus & baptizatus (juxta morem) unde jure Ebraico, ut Proselytus seu Judæus integer, neutiquam fruebatur, utpote Semijudæus tantùm habendus. Quod verò ab Antigono præmittitur, Idumæum eum fuisse, perinde ac si tantum gentilitatis retinuisset, quantum ei Judaismi integri deerat, id sanè si ad subtiliores apices rituum patriorum exigatur, non ita se revera habuisse ex jam citata regula Talmudicis receptissima liquet. Nam Idumæus quidem esse ita desierat, ut exueretur patria, nec tamen Judaicam seu novam patriam induerat; libertatis defectu. Sed in apicibus hujusmodi hostem iratum etiam libentèr errasse, ut gravius ingereret convicium, mirum non est. Quin si non tam statum ejus præsentem, quàm Originem (ut & fieri solitum) respexit Antigonus, rectissime & juxta etiam Magistrorum subtilitates nemo non videt eum Idumæum nuncupatum; si scilicet ex genere Idumaico. Tantum igitur abest Herodem Magnum inter Judæos, sine externæ nationis discrimine, censendum fuisse, ut nec inter Proselytos Justitiæ integros seu Libertinos (quales tantum universitati Israeliticæ, sed ut advenæ, conjungebantur) locum hac ratione haberet. At verò in disquisitione hac libera de Herodis Magni

o *Joseph. lib. 14. cap. 27.*

p *Supra lib. 2. cap. 5.*

statu

statu seu conditione nec prætereundum forsan videbitur quod habetur in Evangeliis q, Joannem Baptistam in carcerem conjectum ab Herode Antipa Herodis Magni filio, quia dixerat nefas ei fuisse Herodiadem Philippi fratris sui uxorem sibi sumere. Frater nempe erat Philippus Herodi huic juxta hoc stemma.

Cleopatra ✠ *Herodes* ✠ *Malthaca*
Hierosolymitis | *magnus* | *Samaritis*
Herodias ✠ *Philippus* — *Herodes Antipas.*

Sic Josephus r; tametsi diversam interim ab ea quæ sacra est de Herodiade & Joanne Baptista tradat s historiam. Illicitum fuisse Herodiadis & Herodis conjugium dubitare non debemus, ideò quòd sic Joannes Baptista, vir sanctissimus, pronuntiaverat. Sed de ratione qua illicitum non consentiunt scriptores. Sunt quidem inter vetustissimos Christianismi patres, qui ad legem sacram t de fratria ducenda leviro, sed tantum ubi frater sine liberis mortuus esset, rem velint attinuisse. Tertullianus u; *Joannes retundens Herodem, quod adversus legem uxorem fratris sui defuncti duxisset habentis filiam ex illa (non alias hoc permittente, imò & præcipiente lege, quàm si frater illiberis decesserit, ut à fratre ipsius & ex costa ipsius suppareretur semen illi.) conjectus in carcerem fuerat ab eodem Herode postmodum & occisus.* Atque super hoc alia struit moribus Ecclesiæ Christianæ satis dissona. Verum quidem est, si Philippus mortuus fuisset, & satis constaret Herodiadis filiam puellam illam saltatricem fuisse ab eo susceptam (nam & sic admittit Tertullianus) illicitum fuisse Herodi huic ex lege illa, (modò fratres ejusmodi ii essent ut ea continerentur) fratriæ conjugium. Sed quidem aut Philippum mortuum tum fuisse, aut prolem ei saltatricem illam aliamve fuisse non ita satis liquet. Imò sine prole decessisse Philippum x expressim ait nec semel Flavius Josephus; utcunque Pseudo-Gorionidi y illi dicatur de Herodiade ויולדה בנים מאחיו *& fuerunt ei liberi ex fratre Herodis*; Quod itidem Ebræorum alii z affirmant, id quod habet Josephus de Salome, in historia sua de Herodiade a Philippi,

q D. Math. ca. 14. Marc. 6. &c.
r Halosews lib. 18. cap. 18.
s Originum lib. 18. cap. 7.
t Deut. 25. 5.
u Adversus Marcionem lib. 4. cap. 34. & [illegible]
x Lib. 18. cap. 6. & 7.
y Lib 6. cap. 63.
z Chr. [illegible] secundi apud I. Drus. ad D. Matthæ[illegible]
a Lib. [illegible]

Herodis ac Herodiadis nuptiis, commiscentes. Sed & hi etiam Philippum disertè superstitem fuisse ajunt; cum Herodes uxorem ejus duxit. Pseudo-Gorionides; והוא לקח אשת פיליפוס אחיו בעודנו חי לאשה. *& ille uxorem Philippi fratris sui etiamnum superstitis cepit in uxorem.* Sed verò & apud Fl. Josephum res se ita habet. Herodiadem Herodi, Herodis magni filio nuptam (scilicet patruo neptem ex fratre Aristobulo) ἐπὶ συγχύσει φρονήσασαν τῶν πατρίων *in contemptum morum patriorum*, marito relicto, in conjugium transisse Herodis τοῦ ἀνδρὸς τοῦ ὁμοπατρίου ἀδελφῷ *qui marito suo erat frater germanus*. Ita uterque Herodes dictus, quos & apertè distinguit à Philippo, quem & antè mortuum esse narrare [b] videtur. Sed rarum non est & binomines haberi homines, maximè in Oriente illo, & Herodis nomen tunc pluribus tribui, quibus alia etiam nomina singularia. Et viri docti id ipsum quod sic de Herodiade ac utroque, Herodis nomine, marito tradit Josephus, pro eo quod in Evangeliis de Philippo, Herode, & Herodiade legitur, sumunt. Et Salomen priorum nuptiarum filiam pro saltatricula quæ ita in causa decollationis Joannis Baptistæ. Atqui ita sanè ad legam illam de fratria leviro ducenda res attinere nequibat, sed ad illam, quâ alienâ uxore cuique interdicitur. Sed verò detur tandem mortuum fuisse tunc Philippum idque illiberem, (ut voluere aliqui) certè nisi Herodes magnus communis utrique pater, Proselytus esset Justitiæ integer seu Libertinus (secundum ea quæ suprà de eo disputantur) id est, nisi קדושה ע״ן seu, *sanctitate* Proselytismi integrâ frueretur, tàm cum Antipam quàm cum Philippum progenuit, ii fratres ad quos lex sive hæc de fratria leviro ducenda, sive illa de fratria ubi demoreretur frater, liberis relictis, interdicta attinere potuit, neutiquam erant ex Ebræorum moribus censendi; sed planè ut invicem extranei, nullâ ratione sanguinis habitâ. Fraternitatem maternam nullam eis fuisse palàm est, sed tantum paternam, si ulla. Et tametsi Philippus è Cleopatra Hierosolymitide, seu Israelitide genitus, planè Israelites seu Originarius ob sanguinem erat maternum (quod perpetuò obtinuit) Antipas tamen è Malthaca Samaritide, quæ in universitatem Ebraicam non aliter ac Attica seu Romana id est non sine [c] solenni Proselyti factione quibat admitti, aut Samaritanum haben-

[b] *Origin. 18. cap. 6.*

[c] *Epiphanius lib. de Mensuris & ponderibus. & vide sup. lib. 2. cap. 2.*

habendus erat, aut, si mater ejus Proselyta fieret, Proselytus. Si hæc non Proselyta esset, planè velut gentilis Ebræis is erat, tametsi Herodes pater ejus fuisset Proselytus. Israelitis autem cum Gentilibus nulla in jure cognatio; adeoque nec cum Antipa ita Philippo fuisset. Sed concedatur Malthacam fuisse Proselytam, adeoque natum fuisse ex eà Antipam Proselytum, idque ita ut ex natalibus illis fraternitas legitima ei & Philippo, ex Ebræorum moribus, interveniret. Certè ita necessariò sequetur Herodem magnum communem eorum patrem Proselytum fuisse seu Libertinum tempore, quo utrunque genuit. Id planè evincitur ex eis, quæ superiùs traduntur de fratrum Proselytorum d ex conceptu, nec quidem natalibus solis, cognatione. Nam si Herodes Antipas & Philippus non nascerentur Proselyti, sed ipsi facti essent, tunc sibi invicem in re matrimoniali velut planè alieni nec cognati habendi, ut fusiùs ostensum est. Uno enim illud ore pronuntiant [e] גרים שנתגיירו ועבדים שנשתחררו אין להם אחוה כלל והרי הן כזרים זה לזה *Inter Proselytos seu Libertinos recens factos nulla est fraternitas, sed sunt ad invicem velut alieni.* Fratribus quidem recens factis Proselytis singulare præstituebant heic jus majores. Neque ex lege sacra [f] de incestu, eos à fratriis arcebant. At verò ex ejusmodi majorum institutis arcebatur [g] frater, Proselytus factus, tantùm à nuptiis uxoris fratris uterini, non à germani. Philippus autem & Antipas uterini planè non erant. Adeò ut nisi Proselyti fuerint utrique nati, neque ad legem illam de Incestu poterit res, si Philippus scilicet demortuus erat, spectare. Rem subtilioribus relinquo.

Cap. XXII.

Qua ratione id verum fuerit, Agrippam Regem fratrem Israelitis *fuisse, adeoque* non alienigenam, *quemadmodum ab eis ipsis publicè est acclamatum; tametsi esset ex* Herodis alienigenæ nepotibus.

IAm verò quod ad Agrippam attinet (qui ex Herodis magni nepotibus) acclamationemque ei factam, eum fuisse Israelitarum fratrem; certè nisi ex jure sive nuptiali, sive eo, quod aliter ad sexuum conjunctionem atque natales inde sequentes apud

[d] *Lib. 2. c. 4. & cap. 18. hujus libri.*

[e] *Maimonid. halach.* Iebom We-chalitza, c. 1

[f] *Levitic. c. 8: 16.*

[g] *Supra cap. 18.*

apud Ebræos obtinuit, res expendatur, argumentum ex ea sumi non leve potest, quo etiam Herodem magnum, utpote pari (quantum absque juris ejusce ratione scimus) cum nepotibus jure, fratrem, ex Ebræorum sententia publica, sibi fuisse, id est, nec alienigenam, nedum servum, evincatur. Acclamatio illa in Misna [h] memoratur, in Sopher Sophrim [i], alibique in vetustis eorum commentariis, ubi de solenni regis eorum repetitæ legis lectione verba sunt. Agrippa Rex cum ad sacra de Rege constituendo verba in Deuteronomio [k] inter legendum devenerat, adeoque ad illud *non poteris constituere super te virum* נכרי id est *extraneum, sed eum qui sit ex fratribus tuis.* זלגו עיניו דמעות אמרו לו לא תתירא אגריפס אחינו אתה אחינו אתה *Lacrymas effudit* (veluti qui existimaret, saltem dubitare simularet, se extraneum esse, nec eorum, ad legis mentem, fratrem) *cui statim acclamavit* Ebræorum cœtus, *ne timeas Agrippa, Frater noster es tu, tu frater noster es.* Agrippam igitur hunc (quinam intelligendus sit, mox monemus) Herodiadem, fratrem sibi vocarunt Ebræi; nec regno imparem agnoscebant, adeoque velut Israelitam seu Judæum admittebant Originarium, juxta ea quæ capite vicesimo de jure eorum regio è Magistris attulimus. Quod ut ritè capiatur, advertendum est binas apud Talmudicos de lege illa sacra reperiri sententias, ut antè etiam tetigimus. Altera est *fratrem tuum* ibi denotare qualemcunque materno sanguine Israelitam, uti etiam quemcunque ab Israelita è Proselyta, Libertina, aut profana, quibuscum scilicet Israelitæ non sacerdoti, conjugia licita erant, susceptum. Et sanguinem solum maternum Israelitam fecisse supra alibique non semel est monitum. Alterâ autem sententiâ (quæ pariter admittit Israelitam materno solo sanguine fieri) *frater tuus* in allata lege significat fratrem ex utroque parente, & cujus filia sacerdoti conjungi ritè potuisset; ut scilicet excluderentur potissimum profani, juxta ea quæ alibi [l] de sacerdotum nuptiis diximus. Et qui hujus sententiæ tenaces fuere, cœtum Ebræorum, ut memoratum est, acclamantium adulationis graviter incusarunt, nec Agrippam fratrem ibi reverà fuisse admisere, ut videre est in Gemara [m] utraque. At verò juxta sententiam priorem quam etiam Maimonides [n] aliiq; non pauci amplectuntur, rectissimè acclama-

[h] Tit. Sota cap. 7. Talm. Bab. fol. 41
[i] [illegible] Sophrim fol. 45 a.
[k] Cap. 17. 15.
[l] De success. in Pontific. lib. 2. cap. 2.
[m] Rabbi Chananiah ben Gamaliel in Gem. Hierosolym. ad t. Sota cap. 7. fol. 22. col. 1. halach. 7. & Bab. ibid. fol. 41 b. & vide Thosiptha ibidem.
[n] In Hal. Melachim cap. 1.

clamarunt Ebræi Agrippæ *Frater noster tu es*, adeoque regno ex hoc jure non impar. Quod interim nihil omninò meliorem facit Herodis, juxta eorum sententiam, statum. Agrippa scilicet hic erat Junior seu Majoris filius. Glossa ad Misnam in qua acclamatio illa narratur; אגריפס המלך מלך ישראל היה משרש הורדוס והוא שחרב בימיו המקדש *Agrippa Rex hic Rex erat Israelis è posteris Herodis, atque is erat cui templi excidium coævum*. Agrippa Junior manifestò innuitur; tametsi sint qui ᵒ de patre ejus locum illum perperàm sumant. Illud autem *Frater noster tu es* explicat eadem Glossa, Obadias Bartenorius, alii; per שאמו מישראל *quia mater ejus erat Israelitica*.

ᵒ Petrus Galatinus de Arcanis lib. 4. cap. 6.

Antipater, Herodes item dictus.

Antipater. ❀❀ *Cypros.*

Alexander Iannæus Rex.

Hyrcanus — *Aristobulus*

Alexandra ❀❀ *Alexander*

Costobarus ❀❀ *Salome* — *Herodes magnus* ❀❀ *Mariamne* — *Phasaelus*

Bernice ❀❀ *Aristobulus* — *Salampsio* ❀❀ *Phasaelus*

Agrippa Rex major ❀❀ *Cypros.*

Agrippa Rex junior.

Qua ratione id fuerit ex stemmate ejus satis liquet; unde certum est, tum Aristobulum Herodis filium atque Agrippam hunc Juniorem Israelitas fuisse natos, tum Agrippam majorem fuisse planè ex natalibus paganum seu Gentilem, nisi Bernice mater ejus Proselyta integra seu Libertina fuisset. Nam Israelitidem eam non fuisse palam est, utpote è Costobaro, qui Idumæus fuerat nominis celebris, p etiam tunc cum gens ea in ritus transibat Judaicos, adeoque, ut credere par est, Proselytus, è Salome susceptam; Salome autem Antipatri filia è Cypro, femina Gentili; quæ nisi Proselyta aut Libertina facta esset, non aliam præter Gentilem marito Proselyto parere potuit, juxta antè ostensa. Atque sic & Agrippa ille Gentilis filius foret, id est planè Gentilis. At verò natus est Herodi ex Mariamne Israelitide nobilissima Aristobulus. Quocunque igitur fuerit Herodes statu, Aristobulus ex sanguine materno Israelita fiebat. Quod de filio ejus Agrippa majore dici nequit citra exceptionem jam dictam. Quin & Cypros Agrippæ majoris uxor, & Junioris mater, neptis erat Mariamnæ è filia Salampsione itidem Originaria. Sequitur igitur Cypron hanc etiam ipsam planè Originariam fuisse, licet à Phasaelo sive Proselyto sive Israelita sive pagano susciperetur. Nam mater Originaria erat. Proles igitur ejus, id est, Agrippa Rex Junior (qualicunque esset statu Agrippa major) etiam Israelitas, atque ideo ut Originarius Israelitarum cœtui frater, nec Proselytus aut Servus, dicendus; tametsi nomina illa majoribus è suis aliquot quomodolibetcunque inhæsissent. Quæ omnia ex iis, quæ suprà è Talmudicis adducuntur, adeo sunt manifesta, ut nihil supra. Et rectè in libello ad Cajum Cæsarem supplici q Agrippa non solùm se Judæum natum ait, sed etiam & majores suos fuisse, ait, reges atque summos pontifices apud Judæos, non ignorans ex sanguine Originario deducendum natalium heic jus. Quod verò patri eximio r excidit de Herode magno, *cum ex matre fuisse Judæâ sed ex patre alienigenâ*, id si verum fuisset, planè alienigena is non omninò civilitèr fuisset. Id quod ita acclamatum est Agrippæ Juniori cum ratione acclamationis à Jurisconsultis Ebræorum redditâ, haud parum firmat ea quæ apud patres veteres toties habentur de vero Herodis magni statu. Sine legitimâ Originarii sanguinis

p *Ioseph. Archæolog. lib. 15. cap. 11.* [illegible]

q *Philo lib. de Legatione ad Caium. & vid. orat. Herodis apud Iosephum Halos. lib. 1. cap. 18.*

r *D. Cyril. adversus Iulianum l. 1.*

commistione fratrem non agnoscebant Agrippam. Ex ea tantùm Israelitam ac fratrem agnoscant, quam verò majores ejus aut Proselyti Justitiæ fuere seu Libertini, aut minimè. Si non fuerint, cadit omninò quicquid de Patrum veterum sententia pridem novatum est. Si fuere, atque ideò alienigenæ nomen eis non tribuendum quis contendat, ea is à recentissima Ebræorum in jure suo civili Gentiumque discernendo sententiâ recedit. Nam illi, ut vides, nullâ Proselyti juris habitâ ratione, ad sanguinem tantum Israeliticum seu Originarium, quo alienigenæ nomen dilueretur, in quæstione de Agrippa confugerunt. Unde etiam factum est, ut in principibus & patribus Synedrii Magni habeant jugum unicum (uti vocant) eorum qui patre Proselyto, matre verò Israelitica nati. Semajah scilicet & Abtalionem. E posteris fuisse eos ajunt Senacheribi, quem Proselytum factum scribunt. Sed verò adjiciunt, היה להם רשות לשפוט את ישראל הואיל ואמם ישראלית *potestatem eis* seu *jus fuisse judicandi Israelitas, quoniam mater eorum erat Israelitica.* Posterioribus Hasmonæorum temporibus simul floruere, decantatissimi illi Hilleli & Samæi præceptores. *R. Gedalia in Shalsheleth fol. 25 b. Iuchasin f. 18 a & 50 a. 67 a. & Gem. Babylon. ad tit. Sanhed. cap. 11.*

Libri Quinti FINIS.

DE JURE NATURALI ET GENTIUM

Juxta Disciplinam EBRÆORUM,

LIBER SEXTUS.

Quintum Juris Noachidarum seu Naturalis, quod illustrius est, caput seu *Furti Interdictum* complectitur; quà Originarios, quà Proselytos sive Justitiæ sive Domicilii, aliosque spectat. Et de *Adquisitione* & *Translatione Dominii* tum *Personarum* tum *Rerum*, cum *Modis* suis ac *Temperamentis*, tum ex *Jure Pacis* tum ex *Jure Belli* nasci solitis, Talmudicorum scita sententiasque aperit. De rerum *Occupatione*; *Alienationum* item & *Contractuum formulis* atque *vi*. De Jure *Egenorum* seu *Mendicorum*; *Servitute*, *Usuris*, Bonis *aleâ* lucrifactis; aliis selectis quæ ad D*ominium* & *obligationem permissionemque* circa illud ex jure Pacis versantem attinent. De *Jure Bellico*, *Victoria*, *Deditione*, *Federibus*, *Tributis*; *Numismate Census*, & *Didrachmi Pensitatione*, in Evangelio; *Captivis*.

Cap. I.

Quid Furti nomine *heic contineatur. De Hominum* consensu & *interpositu*, circa *Rerum Personarumque* Dominium *ejusque* Temperamenta & Modos, fide servandâ, Præceptum *Interdicto hoc, ut* prævium, includi. Consensus *ejusmodi* usus. *Supremum* Numinis *intereà* Dominium, *unde*, sine intermedio, *interdum, ob* universalem *in rerum initiis* donationem, *homines* domini *facti*.

JUris Naturalis seu Noachidarum caput, juxta instituti rationem, Quintum est על הגזל *de Furto* ac *Rapina*; quod scilicet, juxta Magistros heic, est contrectatio, surreptio, detentio rei alienæ uti & damni qualiscunque (citra cædem) alteri illatio contra quam jura, pro varietate seculorum locorumque, introducta præstituunt finiuntve. Jura nimirùm quæ ut necessario prævia, supponit & includit interdictum Furti. Nam dum Rem dicimus Alienam, fieri nequit quin & præcedere simùl innuamus jura, quibus introductum fuerit & firmatum Dominium, quo alteri ita addicatur illa res, ut alterius non sit. Non alter atque, ubi (ut libro proximè superiore) alienæ uxoris, viro superstite, uti & patris demortui uxoris, concubitus, in Capite Juris Naturalis quarto, vetitus est, necessariò sequitur jura contractuum nuptialium, quibus conjuges legitimi fiant, in eodem capite pariter ut prævia includi supponique; adeoque etiam inde fidem conjugalem in contractu interpositam ab uxore neutiquam violandam; sed ita servandam ut sui corporis potestatem alicui præter maritum superstitem non permitteret citra divortium, seu contractûs nuptialis renuntiationem seu ἀπόλειψιν suam aut illius ἀποπομπήν, qui Termini etiam seu Modi ac Temperamenta, ut docent ibi Magistri ex jure simpliciter Naturali, erant fidei hujusmodi interpositioni. Jura autem illa Dominii, sive Rerum sive Personarum, seu ejusdem adquisitionis prævia, aut à Numine ipso præstituta sunt instituntaque, aut ab Hominibus inventa & constituta. Originarium Dominii adquisitionis jus visitur in Numinis omnium rerum personarumque domini supre-

mi & universalis indultu, quo Tellus rerumque in corpore illo universitas humano generi primo a concessa est & permissa. Ejusdem item instauratio totidem quasi verbis habetur Noacho b posterisque ejus. Quo & spectare volunt Ebræi illud in Mosis Cantico c, *quando dividebat Altissimus Gentes, quando separabat filios Adæ, constituit terminos populorum &c.* Sed & pro solo totius orbis terrarum hærede à Numine constituto à Christianis nonnullis d sumitur Noachus. quem ut ejusdem dominum filiis partes eorum distribuisse volunt. Indulta à Numine & permissa hominibus ipsis inter se Libertas illa, quam Naturalem nuncupare solemus, cui pro vario ab ipsis jure superinducto diversimodè est postea derogatum. Jam vero de Populorum, Regionum ac Insularum divisione paulo post Diluvium ex hominum dispositione ac invento, tum sacra historia, tum Iosephus, Eusebius, Epiphanius, Eustathius Antiochenus, Chronici Alexandrini autor, Cedrenus, alii tum Græcorum, tum Latinorum, etiam & Talmudici e affatim testantur. Et in seculis insequentibus passim id genus alia ex imperiorum ac dominii translationibus orta conspicimus. Quicquid enim sive antè sive post Diluvium sic à Numine de Dominio indultum est (modo singularia quædam ita à Numine ipso sine intermedio præstituta ut aliter atque præstituta sunt, se habere non deberent, excipias, de quibus statim etiam monemus) quicquid inquam sic indultum est, ita accipiendum & nunquam non ita à Magistris acceptum est, ut humano generi, pro morum juriumque sive Civilium sive Gentium, superinductorum, ac contractuum, aliarumque rerum quæ vitæ & actibus humanis accedere solent, diversitate ex eodem permitteretur indultu; singulares insuper Adquisitionum & Translationum Dominii inter se Formulas & tam universitatum seu corporum communionem & societatem quam singulorum dominium individuum qualecunque introducere, adeoque per contractum, occupationem, cessionem, donationem, successionem, emtionem, venditionem, deditionem, adquirere, mutare, transferre, propagare; cujus rei etiam exempla aliquot vetustissima habentur in sacrà Abrahæ historia; f atque ita dein accipiendum ut tunc demum Furtum fieret, quoties quis alteri citra cædem damnum inferret, aut

a Genes. 1. 28.
b Ibid. 9. 2.
c Deut. 32. 8.
d Epiphan. in Ancorato.
e Gem. Hierosolym. ad tit., Megilla cap. 1. fol. 71. col. 2. §. 11.
f Genes. 14. 20. 23. 11. & 16. 25. 56. & 57.

aut id quod alienum inter singulos ita factum est, surriperet, auferret, detineret, aut (quod idem potius est) sive in societate aut communione, qualis etiam in aureo seculo fingitur, socium suum seu qui pro indiviso secum possidebat, sive alium jure suo uti frui præpediret; id est, præter ipsam damni illationem, tum indultui quem diximus, ac permissioni divinæ actu reniteretur, tum Fidem suam violaret & Consensum quo sive ex contractu seorsim suo, sive ex moribus legibusque aut ab universitate seu parte aliqua humani generis cujus ipse pars esset & propago, aut à gente seu Civitate sua qua involveretur, superinductis, ipse obligaretur. Nimirum ubi de Humana heic Dispositione simpliciter ac solum videmus, aliter fieri nequit quin hominum consensum ac Fidem interpositam (quà sive ex Contractu res aut personæ hujus, illius, alterius fierent, sive ex decreto aut usu Jura ac Mores, juxta quos adquireretur transferreturque Dominium, introducerentur) Interdicti hujus fundamentum esse primarium fateamur, seu quod in idem recidit, Dominii atque Obligationis Permisionisque quæ circa Dominium versatur, causam esse Fidem illam ac Consensum diffusissimam. In Pacis rebus seu adquisitione & translatione Dominii tempore pacis, res satis est cuique, puto, manifesta. Pacis enim tam Jura, quàm Contractus, ex Consensu, cui fides adjungitur, sive Expresso & Naturali, sive Tacito & Civili pendent. De Contractibus res est apertissima. Jura autem seu Sanctiones civiles consensu nituntur Expresso & Naturali, eorum qui præsentes absentesque ipsi legibus ferendis ac moribus in usum admittendis interfuerint. Tacito & Civili eorum qui suffragia sua suique potestatem ita ante aliis, juxta varios rerum publicarum ortus & constitutiones, sive ex deditione sui posterorumque sive aliter permiserint, ut quicquid illi decreverint, eo se hi posterosque suos, absque consensu in rem singularem expresso ac naturali, obligari voluerint. Quem quidem consensum sic Civilem & Tacitum dictum, ex præeunte Naturali seu Expresso, tametsi non in res quæ sequuntur singulares, nasci adeoque etiam Naturalem seu Expressum ex origine dici posse, nemo non videt. Non aliter fermè atque minoris universitatis seu corporis partis etiam Dissensus, non solum civiliter in partis majoris Consensum

sensum plerunque transit, atque ita Consensus fit Civilis & Tacitus, verùm etiam & Naturalis & Expressus dici pariter potest, quatenus scilicet expressim universitas tota, tam scilicet minor quæ jam dissentiat, quam major pars (idque tam posterorum quam sui nomine) ante consenserat in perpetuam majoris partis suffragiorum, in rebus definiendis, præponderationem. Quale similiter dicendum ubi in Principibus aliquot solis, legum de Dominio ferendarum qualiumcunque potestas legitima reperta fuerit. Nam tacitus & civilis ibi subditorum, sive ex Contractu sive ex Deditione aliterve ex usu legitimo, Consensus est prævius, qui ex origine item naturalis & expressus non immerito nuncupandus. Quod vero ad tempora Belli attinet; tametsi vi geritur res, nihilominus ex moribus etiam hominum Consensu introductis admitti videmus utrinque Jus victoriæ, Servitutis, Captivitatis, & quæ Belli aleam sequuntur reliquorum. Etiam ex moribus Consensu utentium firmatis introductum est illud, ut cives reipublicæ alterius in altera sive degentes sive obiter agentes, id est civitate non donati, legibus moribusque subsint loci ubi sive degunt, sive agunt ipsi, utcunque legibus eis quibus loci cives utantur, variatim disparibus. Id quod passim obtinet ex Gentium scilicet quamplurium Consensu, quo uniuscujusque, in Gentibus illis, civis Consensus civiliter saltem includitur, introductum. Quod pariter de Legationum, id genus aliorum juribus asserendum. Hinc est quod primarium jam ante dixerim Consensum Fidemque interpositam *Dominii* atque Obligationis Permissionisque quæ circa illud versatur, esse fundamentum, dum solùm & simpliciter Hominum heic dispositionem intuemur. Sed vero altius est planè repetenda causa prima, primumque omnium, quo etiam jam dictum nitatur, fundamentum Dominii atque Obligationis. Id est ab ipsius Numinis præcepto de Contractu, Fide, Consensu servandis; quod palam visitur in hoc Furti interdicto, eoque necessario includitur dum quod, ex Contractu aliove adquisitionis seu alienationis genere è fide interposita ac consensu juxta jam dicta introducto, est alienum, id auferre contra quàm jura ex Fide itidem ac Consensu interposito nata sinunt, vetatur. Nam ut ejus qui homine superior fuerit, autoritas obligationem reverà inducat, id est

autoritas

autoritas ac imperium ipsius Numinis, pluribus est libro primo g ostensum. Et quod sic diximus de Juribus ac Contractibus ipsis hominibus in usu, idem dicendum de Modis ac Temperamentis atque id genus reliquis eisdem pro seculorum, locorum, populorum varietate adjici solitis; unde & Modi & Temperamenta atque id genus alia accedunt Dominio & Obligationi Permissionique quæ circa illud versatur, perquam varia; juxta quæ semper, ut juxta amusses singulares, observatio ac violatio interdicti hujus intelligenda. Nam & contractuum & jurium vim habent & ipsa, utpote eorundem partes. Neque sine eis rite perspectis, quid alienum fuerit aut in quantum alienum dignosci posse, luce clarius est; qua de re plura mox. Sed verò quemadmodum supremum Numinis imperium in præcepto de Consensu ac Fide servanda interdicto Furti incluso, Obligationem juxta ea in quæ ab hominibus ritè consensum est, induit, ita etiam Numen ipsum ut supremus semper omnium Rerum Personarumque Obligationisque ac Permissionis qualiscunque Dominus, pro libitu suo non solum Dominium humano Consensu qualicunque rite adquisitum, invitis dominis, interdum alio jussu suo transtulit [ut in Terræ Sanctæ donatione, quâ septem populis ablatâ ditavit Ebræos] sed etiam, uti volunt Magistri, ipsis Ebræis ex indultu singulari permisit alienas subinde alias invadere regiones, unde nec contra jus fieri quibat, (quod alias interdicti hujus fuisset violatio manifesta,) quippe ab omnimodi juris domino expressim permissum, nec sine jussu supremo, ut fierent victores atque Rerum & Personarum subactarum Domini legitimi. Qua de re plura in sequentibus *. Huc spectant & singularia aliquot in corpore legis Mosaicæ, veluti Decimarum aliarumque rerum Sacerdotibus, Levitis, Pauperibus, assignatio divina, compensationes, & restitutiones quædam ita à Numine tantùm præstitutæ, ut nec hominum Consensui relictæ fuerint, id genus plura ibi notissima, quibus accedant si quæ sunt alia à Numine Dominis cujuscunque generis non permissa solùm, sed sic assignata ut arbitrio humano non subjaceant.

g Cap. 6.

* Cap. 10.

Cap. II.

Quomodo Noachidas *seu* Gentiles Interdicto Furti teneri *statuant Talmudici.* Actus eorum *in ditione Ebraicâ aliquot* Furta fuisse, quales in Judæis liciti. *Undenam id. E diligenti* Temperamentorum & Modorum Dominii (*quorum exempla è vetustissimis apud Ebræos sanctionibus singularia aliquot afferuntur*) consideratione, Furta *dignosci.*

DE Interdicto Furti, quà genus humanum illo teneri volunt, Talmudici ad hunc modum docent[h]. בן נח חייב על הגזל בין שגזל גוי בין שגזל ישראל ואחד הגוזל או הגונב ממון או גונב נפש או כובש שכר שכיר וכיוצא בו אפילו פועל שאכל שלא בשעת מלאכה על הכל הוא חייב והרי הוא כגזלן מה שאין כן בישראל וכן חייב על פחות משוה פרוטה *Noachides furti tenebatur, sive res Gentilis sive Israelitæ furatus esset. Neq; discrimen erat sive palam sive clàm surripuerat, sive bona, sive personam, aut mercenario mercedem detinuerat, aut quid ejusmodi aliud fecerat. Quin si dum operarius esset, comederat* (fructus; veluti uvas, olivas) *alio tempore quam quo ipse operabatur, reus item erat furti. Et in omnibus hisce pro Fure habetur. Quod non ita obtinet in Israelita. Quin reus erat si tantillum furatus fuerat, ut nec Prutâ seu nummulo, quo minor nullus, id valeret.* Adjiciunt etiam בן נח שגזל פחות משוה פרוטה ובא אחר וגזלו ממנו שניהן נהרגין עליו *si Noachides tantillum furatus esset, aliusque ab eo idem* [Noachides alius] *eripuisset, uterque gladio etiam ob tantillum plectendus.* Quod sic dictum habet in se jus Naturale de Furto, & juris Gentium Ebræis aliisque Gentilibus Intervenientis aliquid commixtum. Nimirum ex Interdicti Naturalis vi, uterque ea in specie fur habitus. Pœna vero capitalis, quæ ferè Gentilibus in ditione Ebraica quomodocunque reis præstituta, ex Jure isto Gentium orta est. In verbis autem Talmudicorum prioribus tria sunt inprimis animadvertenda; Primum, quænam in Furtivam causam heic cadant;

h *Gem. Bab. ad tit.* Sanhed. *cap. 7. fol. 57 a. Maimon. halach.* Melachim *cap. 9.*

Se-

Secundum quam latè Furti nomen in Naturali hoc interdicto se extendat; Tertium, quodnam & unde inter Ebræos & Gentiles seu Noachidas discrimen, quod ibi innuitur. In Furtivam cadere causam videmus tam Personas quam Res. Atque ut ex jure Cæsareo i, ita & ex hoc Noachidarum, & ex Ebræorum itidem civili k, ut Rerum ita Hominum Furtum interdicitur, tum Servorum tum Liberorum. Furti autem nomen, & quod clam & quod palam, nec inscio domino, fit, heic continet. Quod clam fit, peculiari magis vocabulo גניבה vocitant; quod palam גזל & גזלה. Sed quoties de Noachidarum furto seu rapina loquuntur, aliud quam גזל seu גזלה haud fere usurpant. Cum vero Damnum cuiquam illatum, ut sit in Bona ejus quod נזיק ממונו, aut in Personam quod נזיק גוף appellitant, atque Utrunque aut à Personis ipsis quomodocunque inferatur, aut à Quadrupedibus aliisve brutis quæ cuiiam in Bonis, juxta ea quæ in Jure Cæsareo habentur in eo quod st *si quadrupes pauperiem fecerit &c.* Quoties Damnum à Personis ipsis sive rapiendo sive detinendo sive subtrahendo, sive clam sive palam id quod aliennm est, seu quod alteri ex contractu, deposito, iterve debetur, contrà quam jura superinducta sinunt, à Noachida seu Gentili illatum fuerit, Furtum ab eo committi volunt, atque Interdictum hoc Naturale violari. Unde & sub nomine גניבה furti non manifesti complectuntur dolum malum qualis in Ponderibus & Mensuris falsis adhibendis, agrorum Terminis dimovendis, id genus aliis; & dum Jus Noachidarum docent, etiam ejusmodi dolum unico illo גזל *Rapina* seu *Furti* nomine comprehendunt. At vero Damni illati illam speciem alteram, quæ Pauperies dici solet, à bestiis quæ alicujus in bonis inferri solita, in Noachidarum seu Naturali hoc interdicto contineri nolunt. Scilicet Ebræi sibi habuisse aiunt civiles de bove cornupeta l, quas nec modo dispari intelligunt de bestiis aliis nocivis, ut & Jurisconsulti Cæsarei suas de quadrupedis pauperie. Et quamplurimas habent in explicandis subtilitates, quas & partim habes in titulo Talmudico *Baba Kama* pridem Latinitate donato & commentariis doctissimis explicato à V. CL. Constantino L' Empereur. At- ... quirunt m, שור של ישראל שנגח שור של נכרי בין תם בין מועד פטור לפי שאין הגוים מחייבין את האדם על בהמתו שור ... *lita bos cornu ferivet bovem Gentilis* (*sive bos ille sit facere consuesce-*

i L. 37. & 60. ff. de Furtis.
k Exod. 21. 16. Deut. 24. 7. ad quos locos Maimonides hal. Ganiba c. 6.
l Exod. 21. 28.
m Maimon. halach. Nazikı Mamon cap. 8.

consuesceret, sive non) lege non continebatur. Quoniam scilicet Gentiles haud reum habent hominum quempiam ex eo quod bestia ejus damnum intulerit, id est Jure Noachidarum seu Naturali, ex pauperie sic illata nemo tenetur aut reus fit. Accedit & rationis explicatio, ודאי דנין להם כדיניהם *nam & nos* (hac in re) *judicamus eos juxta ipsorum leges* seu *judicia*. Nimirum, cum ex legibus illis, quibus ipsi, quatenus Gentiles sunt, nec nostro corpore Israelitico comprehensi, utuntur, pauperiei ejusmodi ratio non habeatur, nec alias præter naturales seu Noachidarum leges sibi ditione in nostra, aliter atque nos permittimus, superinducere queant, neque jure nostro ea de re civili primitus instituto omnino contineantur, noluimus ita eis indulgere, ut commodum ex Israelitæ alicujus damno sic perciperent. Ceterum si inverteretur species, ita ut Gentilis bos feriret bovem Israelitæ, ex pauperie sic illata compensatio ex sententia forensi sequebatur; id est, damnum Israelitæ à Gentili resarciri volebant. Quod, ut jus Gentilibus ipsisque interveniens, ab ipsis in sui commodum introductum est. Aiunt enim, שור של נכרי שנגח שור של ישראל משלם נזק שלם קנס זה הוא לגוים לפי שאינן זהירין במצות ואינן מסלקין היזק ואם לא תחייב אותן על נזקי בהמתן אין משמרין אותן ומפסידין ממון הבריות *Si Gentilis bos feriat bovem Israelitæ compensatio damni ei præstanda. Quod in hac specie de Gentilibus introductum, quoniam nec præcepta* (nostra; seu jura nostra civilia) *adeo spectant, & frequentius damna inferunt. Et nisi reos heic facias eos ob damna è bestiis eorum illata, non coercebunt illas, & hominum bonis plurimum nocebunt.* Et diversa esse indigenarum jura ab alienigenarum, novum non est, nec infrequens. Et tum ex superinducto sic jure de compensatione à Gentili, pauperiei nomine præstandâ, justum erat, ut compensatio ejusmodi Israelitæ petenti addiceretur, tum pariter justum, ut Gentili, qui eo jure non inclusus est, eadem, utpote nec debita, negaretur. Unde atque ex similibus quamplurimis, de Tertio, quod heic animadvertendum, constabit, Scilicet de eo quod est, quodnam & unde inter Ebræos & Gentiles discrimen illud, quod in verbis Talmudicis jam antè adfertur, de Furti Interdicti violatione. Scilicet exceptio ibi duplex est qua hac in re Ebræi à Gentilibus discrepant. In altera haba-

tur temperatum ex Jure civili Ebræorum eoque in Mosaico diserte tradito, Dominium, quo id fieri permittitur, quod ex jure simpliciter Naturali seu Noachidarum plane Furtum esset. In altera, aliud ex majorum Traditionibus temperamentum itidem Dominii (quod semper ut capite superiori diximus, vario hominum consensui ritè inito subjacet, atque ex eorum arbitratu modos recipit) in causa erat, ut id Furtum Ebræis non esset, quod ex jure simpliciter Naturali tamen esset Furtum. Et utriusque exceptionis exempla adducuntur, ad discrimina id genus alia, quæ innumera esse possent, innuenda. Prior est de operario fructus comedente, verbi gratiâ in vineto, oliveto. Vbi simpliciter Dominia sunt distincta, operario comedere extra ipsum operæ tempus esse volunt idem quod furari. Scilicet alienum jus sibi contra fas arrogare. Ipso autem operæ tempore fas esse ex effectu Conductionis, quâ dominum quemlibet in tantum juri suo renuntiasse, velut in mercedis operarii partem, præsumebatur, nisi de contrario constaret. Ubi vero sic sunt distincta Dominia, ut temperamentum hoc seu modus eis insuper adjiceretur ex jure loci civili, licere nimirum non solum in operæ suæ tempore, sed etiam dum ipsa vindemia durat, uvas comedere, quis non videt, in ipsarum, quas ita carpserit operarius, ipsum etiam esse dominum adeoque eatenus velut partiarium usufructuarium ius vineæ, quam ejusce quod his demtis reliquum est, Dominum esse vinitorem. Eadem ipsa est aristarum in coloni o ratio. Nam ad operarios, videlicet cultores sive vineæ agri, conductos tantum, & ad vindemiæ seu messis tempa attinere volunt legem illam unde totum quod præ manus est, de operarii jure discrimen oritur. *Ingressus* [n] *vin proximi tui, comede uvas quantum tibi placuerit. Foras autne efferas tecum* [ut vulgata; si verbum verbo reddideris, *s tuum non repones*) *& si intraveris in segetem proximi tui, decerpes manu tua. Falcem autem non levabis in segetem proximi tui*, seu ulgata, *falce non metes.* Ita igitur ex hac lege temperabaum vinitoris tum coloni Dominium, ut etiam toto vindemiæ messis tempore uvas aut spicas legere ad statim comedendum ariis (juxta Magistrorum sententiam) liceret inter Israelitas,

[n] Deuter. 23. 24. sed & videsis D. Matthæ. cap. 12. comm. 1. &c.

Non item Noachidis seu Proselytis Domicilii aut inter eos, nisi tantum ipsis operæ momentis. Neque licentiæ furandi, sed modorum Dominii heic discrimen. Legem autem jam dictam sacram ita explicat Josephus [o], ut τοὺς ὁδῷ βαδίζοντας *viatores* ea contineri velit, nec ἐγχωρίους *indigenas* solum, sed etiam ξένους *exteros*. Adde quod occurrit in fœdere novo de discipulis Christi aristas in via carpentibus, & perpende. Posterior exceptio est de Valore rei surreptæ, qui sacris literis non omnino taxatur. Interdicitur quidem simpliciter Furtum nec semel; de quo cum ex ratione Dominii ejusque modorum & temperamentorum varia sit decernendum, apud Ebræos ipsos Dominium privatum rerum leviuscularum sic temperatum est atque veluti in communionem remigravit, ut ex veterum instituto, si eorum quis פחות משוה פרוטה *id quod minoris minimo nummulo seu Protá valeret* [p] alteri surriperet, Furti nullo modo teneretur. Nummulus ille פרוטה dictus erat אחד משמנה באיסר האיטלקי *octava pars Aisara Italica* quod legitur in Misna [q]. Aisara heic Italica idem, puto, est nummi minutuli genus, quod in passerculorum pretio memoratur apud Evangelistas [r] *ἀσσαρίου* nomine. Et apud Magistros legitur è veterum esse receptum traditione [s] שהפרוטה משקל חצי שעורה על כסף נקי *Nummulum hunc Prota dictum ponderare dimidium grani argenti puri*. Ex tantillo seu quantulocunque surrepto, jure Naturali seu Noachidarum furtum commissum statuebant, sed non ex suo seu sibi civili. Non omnino quod sibi furari indulgentius quam Noachidis licere velint. Sed quia tantilli singularis esset ipsis, ex majorum institutis, Dominii, ut diximus, atque alia ratio & temperamentum. Id quod si abfuisset, furtum in tantillo surripiendo æque commissum fuisse ab Ebræo censuissent, atque inde tam Numinis placationem quam proximi seu ejus cui damnum illatum est compensationem insequi debuisse. Sed neutri, ob tantillum surreptum, apud se locum esse voluere; neque esse potuisse palam est, cum nihil omnino sic committeretur adversus Dominii seu juris privati modum, quem ipsi sibi, nec interea Gentibus in eorum ditione agentibus, præscripsissent, adeoque nihil ita surriperetur contra jura Dominii, quorum ibi usus. Nam

[o] *Archæolog. lib. 4. cap. 8.*

[p] *Mos. Mikot. Præcept. affirm. 122. &c.*

[q] *Tit.* Kidoschim *cap. 1. fol. 2 a. & Sidesis Baal Aruch in* איטלקי *& Isaac Satiin ad Mos. Mikotzi f. 296. col. 1.*

[r] *D. Matth. 10. 29. Luc. 12. 6.*

[s] *Mos. Mikotzi præc. aff. 48. quem & vide præcept. affirm. 45. Adde hisce* Machzor *Iud. Germ. part. 1. fol. 116.*

Nam extra ditionem Israeliticam manifestum est ab Ebræo etiam furti interdictum surreptione quantulicunque violatum, nisi & ii quorum ditio esset, singularia, quemadmodum Ebræi, de quantitate jura superinduxissent. Quod sane dicendum de Lacedæmoniis & Ægyptiis, apud quos furta quædam licita fuisse traditur t. Nimirum quandam rerum, juxta eorum, quibus legum ferendarum potestas, placita, surreptionem licitam fuisse palam est. Sed in eo quod licitam eam esse voluere, plane dominio rerum apud suos temperamenta tantum adjecere, unde velut in communionem quandam eousque redigeretur. Adeo ut ex singulari jure Dominii id justè apud ipsos (non intereà alibi, prout dictum est) fieret, quod furti speciem quadamtenùs imitaretur, Furtum autem non omnino esset. De quo quatenus crimen est, sine Modorum ac Temperamentorum quæ Dominio adjici solent, velut Lydio heic lapide, frustra nimis sæpe decernunt, qui de casibus Conscientiæ sollicitius disquirunt. Inde etiam erat juxta constitutionem reipublicæ illius legum ferendarum morumque introducendorum potestas, privata in rebus nonnullis Dominia, utcunque non sine jussu Numinis primo adquisita, diversimodè temperarant, furta dein esse actus aliquot desinebant, qui aliàs interdicto hoc planè vetarentur. Illustria sunt exempla in decretis illis decem Josuæ ובית דינו & *Synedrii ejus* u (seu eorum penes quos summum sub introitum in terram Sanctam erat imperium] בשעה שחלק את הארץ *tempore quo Terram divisit.* I. שמרעין בהמה דקה ביערים שאילניהן גסין אבל אין מרעין שם בהמה גסה וביער שאילניה דקין אין מרעין בו לא גסה ולא דקה אלא מדעת בעלי *t minuta pecora* x *in sylvis pascerent, ubi crassiores essent arbores; non item pecora grandiora. Sylvâ autem cujus teneriores aut tenuiores arbores, non pascerent nec grandiora nec minuta. citrà domini consensum*. consensum domini aut in locatione Sylvæ aut in ejusdem postmodum novatione seu mutatione, expressis verbis Conductori indultum. II. שיהיה כל אדם מותר ללקט עצים משדה חברו והוא שיהיו עצים פרותים וקרובים להיות קוצים כמו הזכ והיגי והוא שיהיו לחין ומחוברין ובלבד שלא ישרש אבל שאר עצים אסור *Vnicuiq; hominum* (Ebræorum, in ditione Israelitica) *fas esse colligere*

t *Agellius l. 11. cap. 18. Plut. in Lycurgo.*

u *Gem. Bab. ad tit.* Baba Kama *cap. 7. fol. 80. & 81. Maimonid. halach.* Naziki Mammon *cap. 5.*

x *Vide tit.* Baba Kama *cap. 7. §. ult. & ibi Constant. L'Empereur pag. 195.*

gere sibi frutices seu *arbuscula in agro alieno, minora scilicet & quæ pro spinis habita, veluti rubos & vepres adhuc virides atque crescentes, modo illa non succidat. Arbuscula vero ibi & arbores cetera ei vetantur.* III. שיהיה בכל אדם מותר ללקט עשבים העולין מאליהם בכל מקום חוץ משדה תלתן שזרעה לבהמה. *Vnicuique hominum fas esse colligere sibi herbas sponte nascentes quocunque locorum, præter agrum fœno græco, in jumentorum depastionem, satum.* IV. שיהיה אדם קוטם נטיעה בכל מקום חוץ מגרופיות של זית. ואינו קוטם מן האילן אלא כזית וכביצה ובקנים מן הפקק ולמעלה ובגפנים ובשאר האילן מחובו של אילן לא מחודו. וכשהותר לקטום לא התיר אלא מחדש שאינו עושה פירות אבל לא מישן שעושה פירות ואינו קוטם אלא ממקום שאינו רואה פני חמה. *Fas esse cuilibet plantarium quocunque locorum putare, exceptis olivarum termetibus. Ita ut non amplius amputet ex arboribus, quàm quod olivæ aut ovo par fuerit, nec ramos alibi putet quàm sursum ab ea parte quâ diffundi cœpit. Nec vites aliasve arbores in loco, ubi rami pauci, sed tantùm ubi densi. Nec exscindat quid ex veteri arboris parte quæ fructum ferat, sed tantum ex nova quæ nondum ferat fructum. Neque demum omnino ejusmodi quid faciat, nisi ubi solis radii non admittantur.* V. שהמעיין היוצא בתחלה בני אותה העיר שיצא בגבולם מסתפקים בו אע"פ שאין עקרו בחלקה ואין לאחרים להסתפק עמהם ממנו. *Vbi fons fuerit, è quo fluvius intra terminos alicujus urbis seu provinciæ labitur, ita utantur fruantur illius urbis seu provinciæ incolæ fluvio illo (tametsi fons ejus non fuerit in parte ipsis assignata) ut nec alii cum illis eo utantur fruatur.* VI. שיהיה כל אדם מותר לצוד דגים מים טבריה והוא שיצוד בחכה בלבד אבל לא יפרוש קלע ויעמיד ספינה שם אלא בני השבט שהגיע אותו הים בחלקם. *Fas fore hominum cuilibet* (semper de Ebræis intellige) *pisces captare è mari Tiberiadis, modo scilicet hamis solummodo piscatus fuerit. Neque enim sepimentum* qualecumque piscibus capiendis plicatum, paxillis figendo ibi *expandet* (ita scilicet קלע explicat glossa Talmudica; nec aliud puto, est ab epochis illis, Tranis, seu remoris piscatoriis, quales in y Leonis constitutione y memorantur) aut navi *piscatoria utetur alicui*

y Novell. 56.

alius praeter tribuum incolas, quarum partem assignatam maxe illud allnit. Sic ex Gemara Maimonides. Verba autem Gemarae z sunt, מחכין בימה שלטבריה ובלבד שלא יפרוס קלע ויעמיד את הספינה *Hamis piscantur* (cuilibet piscari sic licet) *in mari Tiberiadis; sed ita solùm ut sepimentum,* quale diximus, *non expandat, nec navi piscatoriâ utatur.* Adeo ut Maimonidi locus ille sic intelligatur, ut exceptio de sepimento & navi ad eos, qui Tiberiadi confines non essent, solum spectaret; hamorum autem & retium, quae injici ut ἀμφίβληστρα solent, parilis haberetur a ratio. At vero existimant alii hoc Gemaram innuisse, omnino nemini quidem fas fuisse ex veteri illa constitutione sive naviculâ piscatoriâ sive sepimento quale memoratur, uti; sed Tribui, quae alluereteur, fas fuisse לצוד ברשתות ומכמורות והשאר בחכה בלבד *piscari retibus & hamis, reliquis vero tantummodo hamis.* Vide, si placet, de piscationibus Apostolorum, in hoc mari, apud Evangelistas. Certè Petrus, Andreas, & Philippus ex urbe Bethsaida b fuere, quae mari illi vicina. Sed ad decreta Josuae redimus, VII. שכל אדם שצריך לנקבין מסתלק מן הדרך ונכנס אחורי הגדר שפגע בו ונפנה שם ואפילו בשדה מליאה כרכום ונוטל משם צרור ומקנח *Cuilibet fas fore quoties necesse ei fuerit ventrem exonerare, è via diverti & pone sepem quae proximat illud facere, idque etiamsi locus fuerit croco* (aliisve quantivis pretii sationibus) *plenus, & fasciculum ad abstergendum ibi sumere.* VIII. שכל התועה בין הכרמים ומוצא בהן מפסג ועולה מפסג ויורד עד שיצא לדרכו *Cuilibet per vineam aliumve ejusmodi locum erranti hinc inde pervagari licebit, usque dum in viam suam redierit.* IX. שבזמן שרבה הטיט ברגלי הרבים או נקעים מים יש לעוברי דרכים להסתלק לצדדי הדרכים ומהלכין שם אע"פ שם מהלכין בתוך שיש לו בעלין *Tempore quo caenosa nimis fuerint via publica aut aquis impedita, fas erit viatoribus, viis ipsis relictis, in vicina quae adjacent loca se conferre atque ibi transire; tametsi transierit in via quae suos habuerit dominos.* X. שמת מצוה קונה מקומו ונקבר במקום שימצא בו והוא שלא יהא מוטל על המצר ולא בתוך תחום המדינה אבל אם נמצא על המצר או שהיה בתוך התחום מביאו לבית הקברות *Qui forte mortuus repertus fuerit, locum suum sibi adquiret &*

z Ad tit. Baba Kama c. 7. fol. 81a.

a Magid Misna fol. 540.

b D. Ioann. 1. 44. & 12. 21.

vet & sepeliendus erit loco in ipso, quo fuerit repertus, modo is non fuerit angiportus nec intra limites urbis. Tunc enim in locum mortuorum sepulturæ destinatum avehendus erit. Accedit hisce illud Salomonis; שיהו עוברי דרכים מותרין בימות החמה להלך בשבילין שבשדות שיש להן בעלים עד שתרד רביעה שניה *Viatoribus fas esse tempore æstivo transire per semitas quæ in agris aliorum, usque dum descenderit Pluvia secunda.* Id est quasi initium mensis Octobris nostri, qui fere τῷ Marchesuan eorum respondet. In annis scilicet quibus citius evenit. Serotinam autem sub initium mensis insequentis [c] seu Kisleu ponunt. Accedat & illud Ezræ [d], *& omnis qui non venerit in tribus diebus juxta consilium Principum & seniorum, auferetur universa substantia ejus, & ipse adjicietur de cœtu transmigrationis.* Variatim heic Modi & Temperamenta Dominio præscripta. Alia sunt ejusmodi non pauca moribus Ebræorum reperta, eaque satis obvia; cujus generis quidem nulla forsan in republica sanctiones desunt. Ideo autem libentius ea heic memoravimus, ut inde præmitteretur specimen Modorum ac Temperamentorum, penes Ebræos, Dominio privato publicis sanctionibus adjiciendorum, sine quorum consideratione diligentius habita Observatio aliqua aut Violatio interdicti de Furto aut Damno cum Injuria illato omnino in obscuro erat, nec ullo intelligi quibat pacto. Sed & ea de re plura in mox sequentibus.

[c] *Maimonid. hal.* Mithnoth Ainiim *cap.* 1.

[d] *Cap.* 10. 8.

Cap. III.

Dominium ex diversitate persuasionis *circa facta, apud Ebræos regulariter* non omnino pependisse. Furtum *etiam ab ipsis, tam* in Gentilis bonis *contrectandis*, *quam* in bonis Judæi, *commissum statuebant.* *De* Fraude & Mendacio, *tum* circa damnum *quod Interdicto Furti innuitur, tum* simplici, citra ejusmodi damnum. *Quod de* bonis Gentilis non invadendis *censent, ad* Jura Pacis *tantum attinere, non ad* Jura Belli. *De* Terminis *Confiniorum* non dimovendis.

Non

NOn ex aliqua Persuasionis, circa Sacra, discrepantia aut nudo religionis discrimine, pendere volebant Ebræi sive Rerum sive Personarum Dominium, seu damni alicujus (citra capitale supplicium atque ea quæ illuc necessario conducerent, & causam urbis apostasiæ reæ) illati rationem. Capitale supplicium & quæ illuc necessario conducerent ideo excepi, quia speciebus aliquot in singularibus, veluti ubi Gentilis suscipere in se præceptorum Noachidarum septem in ditione Israelitica observationem detrectaret, juxta libro secundo ostensa, & ubi apostasiæ quiquam ex Judæis seu Proselytis Justitiæ rei essent, religionis quidem nomine ultimum e, idque diversimode, irrogandum erat supplicium. Sed vero nec comitabatur supplicium ejusmodi bonorum ablatio aut fisci aut ærarii successio. Sed ad hæredes semper pertinuere, extra quam ubi universitas urbis apostasiæ rea. Ibi enim cum urbe etiam civium bona comburenda, qua de re alibi f. Sed vero eo simpliciter nomine quod Gentilis qualiscunque quis esset, etiam Idololatra, aut Judæis apostata, aut hæreticus, bonis non omnino, juxta eos, exuendus erat, aut Dominium ei inde minuendum. Unde & statuebant Furtum, contra sensum Interdicti, quod jam tractamus, ab ipsis committi non minus in Gentilis Bonis quam in Judæi contrectandis, quod & superius tetigimus. Talmudici g de Furto clam commisso verba facientes; כל הגונב ממון משוה פרוטה ולמעלה עבר על לא תעשה שנ׳ לא תגנוב ואי לוקין על לאו זה שהרי ניתן לתשלמין שהגנב חייבתו תורה לשל ואחד הגונב ממון ישראל או הגונב ממין גוי עובד עבודה זרה ואח הגונב עת הגדול או את הקטן אסור לגנוב כל שהוא דין תורה ואס לגנוב דרך שחוק או לגנב על מנת לשלם הכל שלא ירגיל עצמו בכ *Quisquis* (Judæorum) *clam surripuerit bona, quæ nummulo minimo, rota dicto, aut pluris valent, interdictum de Furto violat. Nam & scriptum est, non furaberis. At vero non vapulabit hujus interdicti violati nomine. Quoniam scilicet, quod oblatum est restituere debet. Et Restitutio ei à lege expressim præscribitur. Neque is qui Israelitæ bona furatur, differt ab eo qui bona furatur Gentilis, etiamsi Idololatra fuerit. Par item jus, sive quis hominem majorem sive minorem furetur. Furtum nempe omnimodum prohibetur à lege. Nec fas est joco furari, aut animo in integrum restituendi, ne sic furto quis assuescat.* Tantundem etiam aiunt h de dolo malo in ponderum & mensurarũ usu. אחד הנושא והנותן עם ישראל או עם

e *Deut.* 13. & *vide l.* 4. *cap.* 3.

f *De success. in Bona cap.* 25.

g *Maimonid. hal.* Ganiba *cap.* 1. *sed & videsis Constant. L'Empereur ad t.* Baba Kama *cap.* 4. §. 3. *p.* 67.

h *Idem ib. c.* 7.

המבי עובד עבודה זרה אם מדד או שקל בחסר עובר על לא תעשה וחייב להחזיר וכן אסור להטעות את הגוים בחשבון אלא מדקדק עמו *Dispar jus non est sive negotietur quis cum Israelita sive cum Gentili, etiam Idololatra, si aut pondere aut mensura minore quàm par est utatur. Violat enim Interdictum, & ad restituendum tenetur. Similiter nec fas est Gentiles calculis subducendis fallere, sed plane sunt pariandæ cum eo rationes.* Quo adducunt & illud de Proselyto Domicilii qui se

i Lev. 25, 50. redemerit, *computumque* [i] *faciet cum emtore suo* &c. & demùm adjiciunt אע"פ שהוא כבוש תחת ידיך קל וחומר לגוי שאינו כבוש תחת ידיך rationes ex illa Lege pariandæ sunt, *tametsi Gentilis fuerit in potestatem tuam redactus*, id est ditionis Israeliticæ; *multò magis, ubi non fuerit in potestatem tuam redactus*, seu nondum ditionis Israeliticæ. Hoc scilicet velut singulare legis sacræ exemplum affertur, quo supponitur in negotiationibus ac contractibus Gentiles neutiquam fuisse defraudandos, aut dolo fallendos. Cujus tamen causam in Naturali Furti interdicto haberi volunt.

k Maimon. hal. Gazila Wabda cap. 1. Consona habent ubi de Furto palàm commisso loquuntur[k]; אפילו גוי עובד עבודה זרה אסור לגזלו או לעשקו ואם גזלו או עשקו יחזיר *Etiam & nefas est bona Gentilis palàm eripere, tametsi ipse Idololatra fuerit; uti & bona ejus, tametsi sponte ab eo penes te relicta, detinere cum restitui postulaverit*, veluti commodatum, mutuum, mercedem, depositum, creditum. Nam qui sic fecerit העושק vocitant, id est, qui violatâ fide rem palàm restituendam deneget. Ita fidem fallere sui ipsorum cuique illicitum ducebant, Contractibus scilicet etiam cum Gentilibus, nedum Judæis, initis ritè interpositam; utpote ex interdicti quod tractamus vi naturali servandam. Adeoque in alterius sive Ebræi sive Gentilis damnum (quod scilicet Interdicti hujus sensu juxta jam dicta contineretur) mentiri illis nefas inde habitum. Dico in damnum quod interdicti hujus sensu contineretur; id est, sive in bona sive in personam, contra quàm jura præstituerent, illatū. Quò spectat inprimis illud

l Tit. Baba Metzia cap. 4. & Maimonid. hal. Macira cap. 18. quod habent de verborum fraude in Contractibus non adhibendâ, nec emtore in emtionem sive mercium laude, sive alio quocunque dolo pelliciendo. Tam de seipsis quàm de Gentilibus pronuntiant[l], אסור לרמות את בני אדם במקח וממכר או לגנוב את דעתם ואחד גוים ואחד ישראל שוים בדבר זה *Nefas est decipere quemquam in emtione & venditione, uti & in consensum*

sum arte pellicere. Quod pariter obtinet in Gentilibus atq; in Israelitis. Ita scilicet de fide circa Contractus & Obligationibus ubi συναλλάγματα intervenirent. Sed verò quantum video, nudam verborum, cum fallendi ac mentiendi animo, prolationem ac promissa dolosa, citra Obligationem ex re contractam aut inde contrahendam illicita non existimabant, etiamsi actu, circa quem versarentur, damnum quidem alteri inferretur, sed non cum injuria; nedum ubi nullum ejusmodi damnum. Neque aliter legem illam suam m intellexêre, *Neq; mentiemini, neque fallaciter agetis, quisquam cum proximo suo.* Qualem Gentilem esse non sumunt. De Mendacii autem apud eos usu ejusmodi licito, adeoque fidei sic fallendæ exemplo consulas caput tertium libri quarti, ubi circumventio dolosa nec sine mendacio manifesto in exitium Ebræi apostatæ qui in puteum decideret, ejusmodi alia permittuntur. Animadvertendum autem inprimis heic est, id quod de Gentilium pariter atque Israelitarum bonis ab ipsis non invadendis, ex hoc interdicto naturali, tradunt, sic ab ipsis intelligi tantùm, ut Israelitarum nemini ex jure aliquo Pacis, aut citra Belli publicâ autoritate indicti rationem Gentilis bona surripere liceret, eive damnum contra vulgarem Justitiæ, quam vocamus commutativam, amussim inferre. Non item ex jure Belli. Hoc enim ejusmodi sibi, idque ex præstituto n Numinis, fuisse tradunt, ut ex supremo ipsius omnimodo rerum personarumque Dominio, ipsis non solùm juberetur septem populos & Amalekitas subigere ac delere, verùm etiam permitteretur, ad augendam, citra causam aliquam aliam, intervenientem majestatis Israelitæ amplitudinem, alienas quascunque terras, bello ritè atque ex sententia Synedrii septuaginta unius virûm, indicto, invadere adeoque Res ac Personas alieni juris in suum redigere. Quod planè, juxta illorum scita, temperamentum erat, atque modus insignis aliorum Dominio (quatenus arma Ebræorum respiciebat) ab eo, qui supremus omnium dominus est, superinductus. Unde nec Furti interdictum, nec id quod in Decalogo habetur de alienis bonis non concupiscendis, bello ejusmodi violari existimabant; idque consequenter satis, dum ex permissione ejusmodi Numinis (quâ & inclusum satis est de jure victoriæ mandatum, devictorum jura perimens) statuebant non

m Levit. 19. 11.

n Deut. 20. 10

minus

minus ipsis jus fuisse, ab Interdicti autore etiam præscriptum, invadendi atque sic bello adquirendi, quàm eis, quos invaderent, citra victoriam aut deditionem possidendi retinendique. Sed hac de re, uti & de sententia Ebræorum de Belli jure, quatenus illo alii sive in ipsos, sive in alios usi sunt, vide infrà capita duodecimum, decimum sextum & quæ sequuntur. Furti nomine contineri etiam volunt, si quis vicini agri terminum seu metas intra confinii lineam aut angulum summoveret, qua de re expressim Lex sacra o; quam tamen, quà de terminis simplicitèr non summovendis loquitur, ad terram sanctam signantèr in lege memoratam terminosque in ea, cum tellus distribueretur, positos attinere ajunt, atque eum qui ibi summoveret p, tum interdictum Furti generale, tum hoc de Terminis singulare simul violâsse, duplicisque ita violationis fuisse reum, Pœnamque flagrorum duplicem subiisse. Rem autem ipsam etiam simplicitèr Furtum fuisse. At verò Flavio Josepho legis ipsius sensus videtur esse, perinde acsi ad jura etiam Gentium vicinarum planè spectaret. Verba ejus sunt q Mosis personam induentis. ὅρους γῆς μὴ ἐξέστω κινεῖν μήτε οἰκείας μὴ τἀλλοτρίας πρὸς οὓς ἐστὶν ὑμῖν εἰρήνη· φυλαττέσθω δ' ὥσπερ θεοῦ ψῆφον βέβαιον εἰς αἰῶνα κειμένην ἀναιρεῖν ὡς πολέμων ἐντεῦθεν καὶ στάσεως γινομένων ἐκ τοῦ πλεονεκτοῦντας περαιτέρω χωρεῖν βούλεσθαι τῶν ὅρων· μὴ γὰρ μακρὰν εἶναι τοῦ καὶ τοὺς νόμους ὑπερβαίνειν τοὺς τὸν ὅρον μετακινοῦντας. *Terminos terræ movere nemini liceat, nec propria, nec aliena, quibuscum scilicet nobis pax est. Sed cavendum ne, quod ita velut dei decreto seu calculo figitur, auferatur. Nam causa bellorum & seditionum, ex eo quòd homines avari volunt terminos ulteriùs figere. Neque procul à legibus* (ceteris) *transiliendis abest quisquis terminos summoveat.* Dum ait, *quibuscum nobis pax est*, Gentes innuit, nisi fallor nimium, vicinas aliasque. Quod tamen, interpretationi Talmudicæ non satis est consonum, nisi si interdictum Furti naturale quatenùs in Terminis summovendis violatur atque singulare hoc de Terminis simul conjungas. Tunc enim ipsam sanè Talmudicorum sententiam (extra belli causam, ritè à Judæis suscepti, juxta inferius ostensa) compendio aperit,

o *Deuter.* 19. 14. 27. 17.

p Sepher Siphri *col.* 184. *Maimonid. hal.* Ganiba *cap.* 7. *Mos. Mikot. Præcept. Negat.* 123. *Sid. Gloss. Jarchii & Paul. Fagii ad Deut.* 19. 14.

q *Archæolog.* 4. *cap.* 8.

Cap. IV.

Selecta quaedam de Dominii Adquisitione *&* Translatione, *atq.* Obligatione *&* Permissione *quae circa illud versatur. Quarum primum est de* Dominio ex *simplici* Rerum Occupatione *adquirendo. De* Rebus nondum Occupatis; *Rebus* Derelictis, & Deperditis. *De* Proselytorum Justitiae, qui sine haerede morerentur, Bonis, *& de* Restitutione *rei ab eo ablata* Sacerdoti *Ephemeriae tunc munus obeunti praestandâ. De* agro à Gentili *sine syngrapha* Israelitae vendito. Occupationis tituli ortus.

IAm verò, ut magis perspectos habeamus Ebraeorum mores & explicationem Talmudicorum sententiam circa Dominium Rerum & Personarum, ejusque Modos & Temperamenta (unde sensus interdicti de Furto penes ipsos eliciendus) idque quà ipsos quà Gentiles interdictum illud spectare voluere, intuenda exhibere visum est tum Selecta [q]uaedam de Dominii Adquisitione & Translatione, & de Obli[g]atione & Permissione, quae circa illud apud eos diversimodè [v]ersabatur ex Juribus Pacis, tum omnimoda ferè quae Jure Belli [ap]ud eos nitebantur; nimirùm quà Gentes alias spectavit. Sic [en]im Jus illud totum & ea quae inde pendent, veluti Indictio, Fe[ri]ra, Deditio, Captivitas, ad Gentium heic Jus sive Imperati[vu]m sive Interveniens attinet. Cujus quidem partes etiam non[nu]llae, nec contemnendae reperiuntur in Selectis illis è Jure Pa[cis] capitibus. Sed in utroque genere, Talmudicorum senten[tiae] de quaestionibus aliquot circa Dominium, Furtum, Obliga[tio]nem, Permissionem (quà comites heic sunt assidui) illustrio[r]as apud patres Christianos acriùs disputari solitis visuntur. [Sel]ecta heic ex Jure Pacis Ebraeis in usu, generis sunt septem[pl]icis.

I. De Rerum, ex Occupatione simplici, Dominio acquirendo.

II. De Alienationum & Contractuum formulis atque vi.

III. De Jure Egenorum.

IV. De

IV. De Personarum in pace acquisitione.

V. De Usuris.

VI. De Bonis aleâ seu certamine alio ludicro lucrifactis.

VII. De Bestiis & Volucribus sic nutritis institutisque, ut comitatiores redirent, ac de Columbis capiendis & Columbariis.

Occupatione simplici Dominium juxta Talmudicos plurifariàm adqvirebatur. Ejus autem Jura maximè visuntur in Bonis Nondum Occupatis, in rebus Deperditis seu Derelictis, in Proselytorum qui sine hæredibus obierant Bonis, in agro à Gentili Israelitæ sine syngrapha vendito, & in Reliquiis eorum, quæ ex lege sacra in agrorum proventu & frugibus Egenis relicta sunt. Quod ad horum genus primum attinet seu Bona nondum omninò occupata, ea occupantis fieri volunt: Juxtà mentem veterum Maimonides[r]; ההפקר כל המחזיק בו זכה בו וכן המדברות
והנהרות והנחלים כולן שבהן הפקר וכל הקודם בהן זכה
כגון העשבים והעצים והפירות של אילנות של יער וכיוצא
בהן הצד דגים מן הימים ומן הנהרות או שצד עופות או מיני
חיות הרי אלו ואין להם בעלים זכה ובלבד שלא יצוד בשדה
חבירו ואם צד שם קנה ואם היו הדגים בביברים של בעלים
וכן חיה ועוף שבביברים אף על פי שהוא ביבר גדול והוא מחוסר
צדה הרי זה של בעל ביברים והצד משם הרי זה גזלן אבל הלוקח
הדגים מתוך מצודתו של חבירו כשהוא בתוך הים או שלקח חיה
ממצודתו כשהיא פרוסה במדבר הרי זה אסור מדברי סופרים ואם
היתה המצודה כלי ולקח מתוך המצודה הרי זה גזלן הפורס מצודה
בשדה חבירו וצד בה חיה או עוף אע"פ שאין לו רשות לעשות דבר
זה קנה ואם היה עומד בעל השדה בתוך שדהו ואמר זכתה לי שדה
קנה בעל השדה ואין לבעל המצודה כלום הדגים שקפצו לתוך
הספינה קנה בעל הספינה שזו כחצר המשתמרת היא ואינה כחצר
המהלכת שהמים הן שמוליכין אותה ואינה הולכת מחמת עצמה

Quod nemini occupatum est, occupanti conceditur. Ita quicquid in locis habetur desertis, fluminibus, ac torrentibus, nemini occupatum est. Et qui primò occupaverit, is ejusce fit dominus. Veluti graminis, Lignorum, Fructuum Arborum sylvæ, & similium. Qui pisces capit ex maribus aut ex fluminibus, uti & qui volucres aut feras capit, quandoquidem dominum antea non habebant, capientis fiunt.

[r] *Halach.* Zachia Wemithna *c.* 1. *Et Misna & Gemara utraque tit.* Baba Metzia *cap.* 1. *& tit.* Gittin *cap.* 5. *Gemar. Babylonia fol.* 59a. *& Tit.* Bitza *cap.* 3. *fol.* 25. *huc spectat* Shulcan Aruch *l.* Choschen hamispat *c.* 273.

fiunt. Excipiendum tamen est, ne venetur quis, aut aucupio utatur in agro alieno, ubi nihilominùs si aut venetur, aut aucupetur, id quod capit, suum fit. Et de piscandi Jure in Tiberiade, vide quod suprà occurrit capite secundo. Pergit Maimonides. *At verò si aut pisces aut volucres aut feræ vivariis serventur quantulibet, modò liberam venationem, piscationem, seu aucupium præpediant, vivariorum Domini sunt; & qui inde capit, Furtum committit. Quinetiam si quis pisces ex alieno rete, dum in mari est, capit, aut feram ex alieno rete, quod in loco deserto expansum est; hoc quidem illicitum habetur ex scitis scribarum.* (Neque aliter; quoniam f nondum ab expandente actu occupantur) *Et si rete clausum fuerit* [quo sive pisces sive feræ includantur) *qui ex eo capit, fur est. Si quis rete expandit in agro alieno, & eo ibi ceperit, sive feram, sive volucrem, tametsi non licuit ei hoc facere, attamen capti dominus fit, nisi intervenerit antea agri dominus & jus suum ex agri proprietate fuerit professus. Tunc enim ei, sive venator fuerit sive auceps, non conceditur. Pisces qui in Navem subsilierint, Navis domini fiunt, quoniam Navis habetur pro custodia satis firma atque occlusa, non pro ea quæ Mobilis aut hinc inde transiens dicitur. Nam ab aquis est quòd moveatur aut hinc inde transeat navis, non ex sui natura.* Non ita dissimile jus obtinuisse aiunt, ubi res Derelictæ seu Deperditæ in custodiæ locum aliquem stabilem & occlusum, veluti ædes, horrea, atria, antequam quis eas denuo occupaverat, devenerant. Tunc enim statim illius factas fuisse cujus locus t ipse erat. Quod si locus non esset occlusus, nec stabilis sed transiens, veluti jumenti in via dorsum, aut rerum custodiæ non destinatus, veluti agri seu horti aperti, tunc ita demum domini loci fiebant res ejusmodi, si disertis verbis eas nomine agri hortive præsens vendicaret. Aliter nondum haberi pro occupatis. Sed כל הקודם זכה *quicunque priùs occupaverat, dominum factum esse.* Sic receptissima est Talmudicorum sententia. Ex Occupatione autem fundi, qui anteà nullius in Bonis, non sequutum volunt Dominium Occupantis u עד שיעשה מעשה בגוף הארץ או יעבוד עבודה באילן *usque dum fundum ipsum opere aliquo coleret* (ut dominus) *aut arboribus ejusmodi quid faceret;* veluti pastinando,

f Maimonid. halach. Gazila Wabida cap. 6.

t Mishna & Gemara utraque tit. Baba Metzia cap. 1. & 2. Maimonid. halach. Gazela Wabida cap. 17. & halach. Macira cap. 3.

u Maimon. hal. Zacia Wemithna cap. 2.

abnodando, putando. Nam tametsi per plures annos fructus sponte nascentes sibi carpserat, inde citra culturam qualem diximus, Dominum Occupantem fieri nolunt. Hæc quidem sic tradita de Bonis nondum omnino occupatis, ad Jus secundum ipsos tam Gentium aliarum, quam suum pariter attinere palam est. Neque aliter dicendum de rebus planè Derelictis, seu quarum Dominio domini renuntiaverant, sive inter Ebræos, sive inter Gentiles. Quod verò de rebus Deperditis seu casu amissis affertur, quatenus illud Gentilium Bona spectat, &, quantum video, inter Gentiles seu Proselytos Domicilii invicem ipsos, obtinuisse volunt quidem non aliter atque *idem*, quod dictum est de Bonis nondum omnino occupatis. Nimirum simulac Bonis Gentilis deperdita quis in sui potestatem, ut dictum est, occupatione redegerat, ea Occupantis facta esse. Nam dum tam Bona Gentilium quam Israelitarum contra recepta Dominii jura contrectare nefas fuisse, ut ostensum est, docent x, fas tamen fuisse tradunt rem y Gentilem deperditam repertori plane ut suam detinere, אבידת הגוי מותרת *rem à Gentili deperditam fas est retinere*. Quin licet non magis Gentilem calculo fallere quàm Israelitam, fas ducerent (ut & monitum est supra) nihilominus si in calculis negotiationis subducendis hallucinaretur ipse Gentilis adeoque nummos ab Israelita sibi debitos putando prætermitteret, fas aiunt hosce Israelitam retinere, nec pro reliquatore seu qui æris aliquod alieni dein retineret habendum. Talmudici; טעות הגוי כאבידתו ומותרת היא שטעה מעצמו אבל להטעותו אסור *De eo quod ex errore Gentilis in rationibus putandis prætermissum est, idem jus obtinuit quod de re ab illo deperdita. Adeoque retinere illud fas est. Sed nefas in causa esse ut sic erret*, seu *fallere eum*. Neque hæc ex alia ratione pendere, quantum didici, volunt præter eam quæ est, ex Jure Naturali, tum rei deperditæ Dominium repertori petere, tum obligationem pristinam desinere in quantum creditor aut socius in rationibus putandis ipse se, non debitor aut socius alter, fefellerit. Ipsis autem sibi Jus heic aiunt fuisse singulare seu civile, ad Gentiles non attinens; videlicet, hoc quod in lege sacra z præscribitur. *Fratris tui Bovem aut pecus &c. reduces eos fratrem tuum*

x Et vide Exod. 22. 21. Vers. Munsteri.

y Maimon. halach. Gazila Wabida cap. 11. & Se- de Mikotzi. praecept. affirm. 74. & Shulcan Aruch lib. Choschen hamispat cap. 259.

z Deut. 22. 1.

&c. restituesque illi &c. sic quoque facies de asino ejus. & sic ages cum vestimento ejus & similiter facies לכל אבודת אחיך *cum omni re perdita fratris tui quam ille perdidit & tu invenisti eam; non enim poteris occultare eam.* Hinc tradunt nefas fuisse Israelitæ retinere ut suum, quicquid Israelita alter perdiderat. Quod tamen sic etiam temperant, ut, si palam desperaret dominus ipse rem sic amissam ullibi reperire, pro derelicto res ea haberetur, neque ex lege restituenda. Distinguunt etiam inter res ita signatas, ut per signa sibi singularia eas suas esse dominus probare posset [post præconium tertium & subinde quartum; nam ut etiam id fieret mos superinductus est] atque eas, quibus nulla ejusmodi signa. De posterioris generis omnibus, præsumebatur dominum desperâsse, non item de priori, nisi palam id profiteretur dominus; illas igitur sine præconio retinuisse, non obstante lege illa sacra, nefas; non item has. Talmudici a. כל דבר שיש לו סימנים הרי הוא בחזקת שיש לו תובעין וחייב להחזיר אבל דבר שאין לו תובעין אלא נתיאשו ממנו הבעלים הרי הוא של מוצאו אע"פ שיש בו סימנים וזה הכלל באבידה כל דבר שאין בו סימן כיון שאבד וידעו הבעלים שאבד הרי זה בחזקת שנתיאשו בעליו ממנו כגון מסמר אחד או מחט אחת או מטבע אחד שהרי אינן יכולין ליתן סימן להחזירו להן ולפיכך הרי הוא לזה שמצאו וכל דבר שיש בו סימן כגון שמלה ובהמה הרי זה בחזקת שלא נתיאשו ממנו בעליו שהרי דעתן תלויין ליתן סימנין שיש בו ויחזיר להן לפיכך המוצאו חייב להכריז אלא אם כן ידע שנתיאשו הבעלים כגון ששמע אותם אומרים ווי לחסרון כיס וכיוצא בדברים אלו שמכירין שנתיאשו הרי אותה האבידה של מוצאה *Quoties in re deperdita reperta fuerint signa, præsumendum erat non defore qui eam repeterent, & reddenda erat. Quod singulariter dictum sic intelligendum ut etiam, ubi res haberet quidem signa, si domini desperarent de ea* (ita ut plane ipsis pro derelicto haberetur) *reperientis fieret. Regula hæc est universalis de re deperdita. Quoties res non signata deperdita fuerit; eamque deperditam esse cognoverint domini, præsumendum erat de ea illos desperasse; veluti clavus unicus, acus sartoria unica, nummus unicus. Nam signa indicare nequibant unde sic dignoscerentur ut reddi deberent,*

a *Maimon. hal.* Gazila Wabida cap. 14.

Xxxx 2 Unde

Vnde evenit rem ejusmodi reperientis fuisse. *Quoties autem rei deperdita esset signum, veluti tunica, aut jumento, præsumendum erat de ea dominos non desperasse.* *Nam palam est illos potuisse signa indicare, ut sic sibi restituerentur.* *Vnde præconium facere tenebatur qui repererat, nisi certò sciret dominos de ea desperasse, veluti si audiret eos dixisse, væ mihi ob mansupium deperditum* (nunquam denuo reperiendum) *aut similia quæ manifestum facerent eos desperasse.* *Nam tunc res illa deperdita etiam reperientis fiebat.* Saxum in suburbio Hierosolymitano excelsum suggestus erat præconi, qui hac formula utebatur. מי שאבד לו בהמה *quisnam est qui jumentum aut pecus perdidit?* Et sic de ceteris. Subtilitates habent hac de re plures, quas prætereo. De præcone quidem etiam loquitur heic Josephus [b], sed aliter multo atque Talmudici. Quorum interea neque omittenda hæc exceptio; Prævaricatorum [c] quos מינין nuncupant, seu Israelitarum qui in contemptum planè numinis legem violarent, & eorum ex eis qui legem & prophetias abnegarent, res deperditas non omnino fuisse ex jure sibi Ebræorum civili restituendas. Neque enim illis relictum satis nomen fratris, quod in lege [d] sacra usurpatur, adeoque non illis inde sublevamen. Ita demum non ex Jure Naturali seu Universali, sed ex suo sibi civili rerum Deperditarum Restitutionem pendere volebant. Quam quidem & locum habere debuisse interdum aiunt in rebus Gentilium deperditis & ab ipso Israelita repertis. Sed non ex jure quo obligarentur ipsi, sed ideo tantum ut per ejusmodi restitutionem inter Gentiles, quibus illatenus subessent, humanius ipsi exciperentur. Aliter ne quidem licitam esse volebant ejusmodi restitutionem Gentili Idololatræ, ne scilicet liberalitate ejusmodi Idololatriæ opem ipsi subministrare viderentur. Summa est statuisse Talmudicos, in jure simpliciter Naturali de Furto, nihil haberi, quo minus res deperditæ pro derelictis planè haberentur, atque primo dein occupantis fierent, adeo ut Dominii earum jus simul cum ipsis pariter evanesceret. Cur vero Proselyti Justitiæ sine hæredibus obeuntis Bona Occupanti esse concessa tam signanter tradant, evenit ex ratione superius ostensa, ubi [e] de cognationis Proselyti recens facti pristinæ abolitione agitur.

b *Archaeolog. lib. 4. cap. 8.*
c *Videsis lib. 4. cap. 3. & Gem. Bab. ad tit.* Aboda Zara *cap. 2. fol. 27b.*
d *Deut. 22. 2.*
e *Lib. 2. cap. 4. & lib. 5. cap. 18.*

agitur. Nam inde sequebatur, ei nullos fuisse ex pristina illa cognatione hæredes; ita ut Bonorum ejus dominus esset, post mortem ejus posterorumve, nullus nisi qui postmodùm natus; unde rarum fortè non erat Proselytos sine hærede mori. Sed ea de re nos alibi [f] fusiùs. Neque actum heic agemus. Hoc intereâ monere liceat, ubi ex lege sacra [g] præstituitur, restituendam esse in speciebus aliquot damni sortem atque insuper partem quintam, (quod intelligunt de hæredibus ejus, cui illatum est damnum, si is mortuus fuerit) & dein adjicitur, ואם אין לאיש גואל להשיב וגו' *& si non fuerit ei propinquus, cui restituatur delictum, reddetur delictum domino, eritque sacerdotis &c.* Verba hæc quæ in vulgata; *sin autem non fuerit qui recipiat &c.* capiunt Talmudici de Proselyto, qualem diximus. Neque enim Israelitæ deesse poterat propinquus seu consanguineus, qui ut hæres heic succederet. Moses Cotzenses [h] על פי הקבלה דרשו רבו' על מה שנאמר בתורה ואם אין לאיש גואל בגר שמת ואין לו יורשין הכתוב מדבר *Ex majorum traditionibus explicant Rabbini nostri id quod in lege sacra habetur* si non fuerit homini propinquus, *de Proselyto cui desunt hæredes, eumque volunt à scriptura innui.* Sic alii [i]; unde fiebat, ut, quod à Proselyto surreptum contra legem hanc sic detinuisset quisquam, non fieret, eo mortuo, Occupantis, nisi rem ipsam aut pretium & quintam insuper partem sacerdotibus אל אותו המשמר *ejusdem quæ tunc munus obibat vicis* seu ἐφημερίας (sic enim intelligunt legem) tribueret, inter eos æqualitèr distribuendam. Qua de re plura Magistri. Quod demum ad agrum a Gentili emtum attinet, idque sine syngrapha quam שטר vocant, in ditione scilicet Israelitica; pro jure habent receptissimo, nec Israelitam ad Gentilem, neque hunc sive ad Israelitam sive ad Gentilem fundum, utcunque ex contractu pretium solveretur, ritè transtulisse, nisi etiam syngrapha interveniret. Neque igitur aut hic aut ille ex ejusmodi contractu fiebat [k] dominus. Israelitæ sic vendenti manere volebant Dominium, usque dum fieret syngrapha. Gentilis autem vendentis Dominium, post acceptum pretium planè desiisse, sed ementis, quia syngrapha deerat, non incepisse. Patuisse igitur fundum hujusmodi utpote domino jam carentem, Israelitæ occupanti, à quo tamen pretium ei qui Gentili solverat, refundendum erat. Adeoque jam

[f] *Lib. de success. in Bona cap. 26. adde* Shulcan Aruch *lib.* Choschen hamispat *cap. 275.*

[g] *Num. 5. 8.*

[h] *Præcept. aff. 73. fol. 152. col. 1.*

[i] *Maimonid. hal.* Cazela Wabida *c. 8.*

[k] *Shulcan Aruch. lib. jam dicto c. 194. & 274.*

velut ex contractu inter Israelitas binos absque syngrapha inito (qualis inter Israelitas legitimus; ut capite dicemus proximo) adquirebatur. De Reliquiis autem eorum, quæ in agris ex lege sacra Egenis relicta sunt, quà huc spectant, vide inferiùs capite sexto. Occupationis hic titulus, quo secluduntur ceteri universi ab eo quod pariter universis ante occupationem competebat (jus scilicet occupationis ejusmodi in universis æquale) ortum sub initiis aut instauratione rerum sub Noachidis primis, ut videtur, habuit. Nec sine consensu & interposita fide, quæ ad posteros propagata est, de eo admittendo quoties res aut nondum fuerint possessæ, aut nullius in bonis esse cœperint. Vide Gentium divisionem in Genesi & testamentum quod Noacho tribuitur apud Eusebium, alios. Et de Noachidis illis primævis Eustathius Alexandrinus l ἕκαστος, inquit, τὴν προστυχοῦσαν γῆν κατελάμβανεν *unusquisque terram sibi primò obviam occupavit*; quemadmoduum & Josephus ubi de Japetidis loquitur & de Europa; ἣν ἔτυχον ait m, καταλαμβάνοντες, καὶ μηδενὸς προκατοικήσαντος *quam occuparunt etiam nemine ante ibi sedes habente*. Sed nisi supponatur de occupationis titulo in posterum admittendo Pactum, ac Consensus per genus humanum ex vetustis illis seculis propagatus ac retentus, qua ratione Occupatio simplex alios, cui pariter ocupandi jus competiit, excluderet, non video. Et de Pacto & Consensu ejusmodi, nos pridem alibi n. Qua ratione autem illud Josephi o, velut apud suos receptum, si quis ὃ μὴ κατέθηκεν ἀνέληται *quod non posuerit ipse abstulerit* eum graviter puniendum, jam dictis de rerum deperditarum derelictarumque per occupationem Dominio adquirendo fuerit consonum, viderint quorum interest.

l *In Hexaemero p. 51.*

m *Archaeolog. 1. cap. 7.*

n *In Mari Clauso lib. 1. cap. 4.*

o *Adversus Apionem l. 2. & vide Sam. Petit ad Leges Atticas pag. 534. seu lib. 7. tit. 5.*

Cap. V.

De Alienationum & Contractuum formulis atque Obligationis vi ex earum apicibus pendente. De Pretio rei mobilis vendita vero valore sexta parte aut majore impari. Proselyti Justitia Testamentum Donatio.

Secun

SEcundum ex superiùs Selectis caput est de Alienationum & Contractuum formulis, atque vi. Horum vim atque obligationem ita ex Formularum apicibus pependisse volunt Talmudici, ut his prætermissis illa planè nihili aut irrita esset. Vetustissima est cessionis formula illa in historia sacra; *Obtinuit* [p] *olim in Israel in redemptione, & in permutatione ut firmaretur negotium; extrahebat homo calceum suum & dabat proximo suo, eratq; hoc Testimonium in Israel.* Quæ verba statim sequitur; *Dixit igitur propinquus* seu *redemptor ad Boaz posside tu, & extraxit calceum, Et ait Boaz ad Seniores & ad cunctum populum testes vos estis hodie quod possederim omnia quæ fuerunt Elimelech &c.* Neque verò mos ille ad legem sacram [q] de fratria renuntianda omninò attinet, ut alibi [r] ostendimus. Et mirum est, quod habet Josephus [s] hac de re, quasi ex lege illa de fratria, fœmina heic ipsa calceum exuisset. Ad locum hunc de calceo, Jarchius; וזה קנין כמו שאנו קונין בסודר במקומם נעל *Inde adquisitio quemadmodum & nos adquirimus seu emimus sudario* seu *velo, vice calcei.* Recentior enim est in contractibus sudarii usus, de quo videsis in סודר Eliam Thisbitem. Sed discrepant Rabbini [t] de calcei heic exuendi more. Alii enim eum qui cederet, calceum adquirenti dedisse; alii, adquirentem cedenti. Neque satis ex sacro sermone habetur, quod litem dirimat. Certè in vulgata legitur, *Dixit ergo propinquo Boaz; tolle calceamentum tuum. Quod statim solvit de pede suo. At ille majoribus natu & universo populo &c.* Et consulas [u] Joannem Drusium, alios qui obiter rem tractant. Paraphrastes autem ibi Chaldæus substituit, שלע גבר נרתק יד ימיניה ואושט ביה קנין לחבריה *exuebat homo chirotecam manus suæ dexteræ emptionis causâ proximo suo porrigebat.* id est emptor. Nam de Boazo ibi emptore statim idem paraphrastes, *Et dixit redemptor ad Boaz,* אושיט ידך לקנינא וקני לך ושלע בועז ית נרתק יד ימיניה וקני ליה *Extende manum tuam emtionis causâ, & eme tibi. Et exuit Boaz chirothecam dexteræ suæ, & emit sibi.* Sic exemplaria aliquot. Alia, ut in Bibliis Regis, habent נרתקה *chirotecam suam,* seu ut Arias vertit, *vaginam suam.* Seculis autem sequentibus Formularum aliarum etiam apicum, in Dominii, ex jure suo civili, Adquisitione seu translatione erant tenacissimi Ebræi. Ex nudo ve-

[p] Ruth 4. 7.
[q] Deut. 25.
[r] Lib. de successionibus in bona c. 15.
[s] Origin. 5. cap. 11.
[t] Iarchius ad Ruth 4.
[u] Quæst. & Resp. Ebraic. 46. & in Ruth cap. 4.

do verborum Contractu nihil omninò transferebatur. Prædia seu קרקעות Emtoris ita demũ fiebant x si aut במעות nummis datis, minimũ argenteo seu siclo, aut בשטר *syngrapha testimonii*, aut בחזקה *corporali*, post Contractum aut sub ipso, *possessione*, ea adquisivisset. Ubi horum nullum, irrita planè ibi venditio. Res mobiles, quas מטלטלין nuncupant, alienabantur fere aut Venditione, aut Permutatione, aut Donatione. Constituto, etiam soluto pretio, in emtoris Dominium res ejusmodi (nisi cum prædio ruta cæsa aut ejusmodi alia venderentur, quæ prædii jus sequebantur) non transibat, nisi aut בהגבהה *prehensione*, qua sustolleretur gestareturve aut במשיכה *tractu, abactu*, aut *ductu*, ubi res commodè gestari aut sustolli nequiret, aut במסירה *Traditione*, ubi ejusmodi esset ut ita nec trahi posset abigi nec duci, in illius possessionem, idque ex sententia Venditoris, deveniret. Nam & antequam ex hisce aliquod fieret, יכול הלוקח לחזור בו וכן יכול המוכר לחזור בו *integrum erat & venditori & emptori à Contractu recedere*. Et redhibitoriâ cogebatur venditor, si alteruter recederet, pretium restituere. Atque hoc obtinebat, sive pretium ex nummis publica fide signatis, quos מטבע & מעות appellitant, constitueretur, sive ex argento, aliove metallo non signato sed signari solito, quod פירות nuncupant. Permutatio verò erat tum metallorum ejusmodi sive signatorum sive non signatorum, tum aliarum rerum. Ubi in metallorum invicem non signatorum verbi gratiâ permutationem conventum erat, si alterutrinque possessio corporalis, qualem memoravimus, sequeretur, uterque Contractu, sed non alitèr, obligabatur. Ita etiam, ubi in aliarum rerum sive mobilium sive prædiorum y invicem permutationem, est conventum. Nec aliud voluêre in donationibus, ac in venditionibus, jus locum habere. Irrita scilicet erat donatio, saltem donator haut obligabatur, ante, qualem diximus, possessionem donatario habitam. Hæc nimirùm stricti juris erant, & à majoribus introducta, ne alterutri contrahentium, sine corporali, atque ex alienantis sententia, possessione, ex nuda & temeraria, ut fieri amat, verborum emissione, fraus esset. Nam nihil obest, ajunt ex ipsa lege sacra, quin uterque contrahentium, vi, quæ intervenit, verborum solâ obligaretur. Etiam & tantùm non ex

x Misna tit. Baba Metzia c.4. ibidem Gemara utrinque, Maimonid. hal. Macira cap. 1.2. & seq. Misna tit. Kidoschim cap. 1. Moses Mikotzi præcept. affirm. 82.

y Maimon. halach. Zacia Wemithna cap. 4. & Tal. locis citatis.

ex sententia fori, seu jure stricto, utrunque obligari, sed intereà non obligari. Unde, ubi Emtor redhibitoria actione, ut pretium, ante rem sibi possessam, à Venditore refunderetur, usus est, secundum eum quidem judicabatur, sed non sine hujusmodi (quod sanè inprimis animadvertendum est) dirarum, quibus מוסרין אותו למי שפרע *tradebant eum ei qui vindictam sumeret*, formulâ[z] מי שפרע מדור המבול ומדור הפלגה ומאנשי סדום ועמורה ומן המצריים ששטפו בים הוא עתיד ליפרע ממי שאינו עומד בדיבורו *Qui vindictam sumsit ex seculo Diluvii, & ex seculo Divisionis Linguarum, & ex hominibus Sodoma & Gomorra, & ex Aegyptiis, qui immersi sunt in mari, is sumet olim vindictam ab eo, qui conventis suis non stat.* Id quod etiam alibi [a] obiter notavimus. At vero cautum est, ut [b], ubi in permutationem metallorum signatorum seu nummorum conventum esset, tum demùm utrinque obligarentur contrahentes, si id, quod ex sui natura vilius erat, ex sententia alienantis in alterius possessionem corporalem transierat; non item, si id tantûm quod carius. Hoc enim nummi signati adeoque pretii tantùm (juxta ante dicta) vicem heic præstabat. Hinc regulam habebant, כל הירוד מחבירו קונה את חבירו *Quicquid ex binis vilius est*, (corporaliter possessum) *carioris Dominium etiam transfert*. Sed discrimen hac de re est inter Misnam Hierosolymitani Talmudis, & eam quæ Babylonii [c] est, de quo non est heic disceptandi locus. In Alienationibus autem & Contractibus id inprimis advertendum est; qualem sensum faciant inter se legis hujus [d] sacræ, *si venditione vendideris proximo tuo* (לַעֲמִיתֶךָ, *civi tuo* in vulgata) *aut emeris de manu proximi, tui* אַל־תּוֹנוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו *non decipietis* aut *damnum inferetis quisquam fratri suo.* Nimirum [e] verbum ינה accipiunt vi vel fraude alium lædere sive in bonis, sive in famà. Heic autem capiunt de eo quod est pretio majori vendere, aut minori, quàm par est, emere, id est ipso simpliciter pretio impari damnum inferre. Hinc aiunt ex mòre majorum atque legis interpretatione receptissima regularitèr inolevisse, ut si quis Judæus Judæo מטלטלין seu *bona mobilia* (nam agri & ædes ad leges redemtionis sacras attinuere) utrinque bonâ fide vendiderat pretio, vero rei valore sexta parte, majori,

[z] *Misna & Gem. tit.* Baba Metzia *c. 4. ubi vide R. Obadiam Bartenorium.*

[a] *In prolegom. ad lib. de successionibus in bona.*

[b] *Misna Talmudis Hierosolymitani tit.* Baba Metzia *cap. 4 & Gemara ibi fol 9. col. 3.*

[c] *Vide Talm. Bab. tit.* Baba Metzia *fol. 44. a.*

[d] *Levitic. 25. 14.*

[e] *Vide Paul. Fag. ad Exod. 22. 20.*

ſeu pretio tanto minori emerat, pars illa ſexta ei f. cui inde damnum ſic illatum, eſſet refundenda. Non vero quidquam omninò ſi ſextâ parte minus diſcrimen eſſet. Atqui ſi ſextâ diſcrimen majus eſſet, licuiſſe emtori ſtatim ſeu quamdiu nondum finita eſſet negotiatio, Contractum reſcindere & redhibitoria pretium ſibi integrum vindicare; Venditori autem (ſi in illius fuiſſet damnum) nunquam non licuiſſe rem ſuam poſteà repetere. Quod non ſolùm de Emtione & Venditione ubi pretium eſſet nummi, ſed etiam de Permutatione rerum fungibilium, veluti fructuum, granorum, ſeminum, id genus aliorum, quæ uſu conſumuntur, intelligendum. Non item ubi permutarentur inſtrumenta, vaſa, pecora, jumenta, quoniam ibi non tam valoris rerum quàm contrahentium rei alterius præ alterâ electionis ratio habita. Id quod ſic reſtituendum erat ſeu ſextam partem הוניה *damnum ex impari pretio illatum* vocitant. Et hac de re ſubtilitates adjiciunt non paucas. Ita ſanè Obligationis atque Contractuum vis mira hinc, ut vides, recepit Temperamenta ac Modos. Sed inter Judæos ipſos tantùm & ex jure ad Proſelytorum Domicilii regimen ſuperinductum inter Judæum & Proſelytum, quoties Contractu hujuſmodi illi hic damnum intulerat. Non item, ſi huic ille. Talmudici; הגוי אין לו הוניה שנאמר איש את אחיו וגוי שהונה את ישראל מחזיר הוניה בדינין שלנו *Ius de damno ex impari pretio illato ad Gentilem non attinet. Nam & ſcriptum eſt g ea de re, quiſque fratri ſuo. At ſi impari ſic pretio damnum intulerat Iſraelitæ Gentilis, refundendum erat ex decretis forenſibus noſtris.* Ita in Obligatione ac Contractu heic Jus perquam impar Judæi tàm adſciti ſeu Proſelyti Juſtitiæ quàm Originarii, & Gentilis ſeu Proſelyti Domicilii. Quamvis enim legem illam alteram, h גֵּר לֹא־תוֹנֶה *Proſelytum non moleſtabis, vexabis* ſeu *lædes* (eodem vocabulo, quod habetur in lege hac de Emtione & Venditione, ibi uſurpato) juxta id quod libro monuimus ſecundo i, ad utriuſque generis Proſelytos quoad opprobria de priſtino vitæ genere eis non inferenda (quod הונית דברים ſeu *damnum* aut *moleſtiam per ejuſmodi opprobria illatam nuncupant*) quantùm video attinere volunt, nihilominùs dum pluribus legem hanc de Impari ſimpliciter pretio ſimul cum illo, quod in altera illa ſequi-

f *Miſna tit.* Baba Metzia *cap. 4 Maimonia. hal.* Macira *cap. 12. &c. Moſ. Mikotz. Præcept. Negat. 170. & vide Moſem Bar Nachman in* Piruſh Tora *fol. 216. a.*

g *Levitic. 25. 14.*

h *Exod. 22. 20 & vide Levit. 19. 33.*

i *Cap. 4.*

ſequitur ולא תלחצנו [k] *neque expilabis eum* (quod de pretio impari etiam ſumunt) fuſiùs explicatum eunt, Proſelytum alium præter Juſtum in ea, quoad hanc rem, contineri nolunt. Quomodo transferretur apud Ebræos ex Succeſſione Dominium, explicavimus abundè Libro ſingulari de Succeſſionibus in Bona. Ubi etiam de Alienatione per Teſtamentum, & quâ exhæredatio fiebat liberorum, diximus, & de aliis ejusmodi. Recole heic ſi placet, quod capite ſuperiore traditur de Gentilis Alienatione fundi in ditione Iſraelitica irrita, ubi ſyngrapha non interveniret. Et alia Alienationibus ſingularia fuere, quà Proſelytos Juſtitiæ ſpectabant, nec parùm ab Originariorum alienationibus diſcrepantia. E quibus id inprimis & ſolùm heic adjiciendum duximus, Proſelytum Juſtitiæ moribundum ſeu per Teſtamentum bona ſua diſtribuentem aut dantem proli ſuæ, antequam Proſelytus fieret ipſa, ſive natæ ſive conceptæ, incaſſum planè feciſſe; neque teſtamentum aut donationem ejusmodi omninò vim obtinuiſſe. Ex moribus ſcilicet ſuperinductis, ne videretur proles illa pro herede inter Ebræos admitti. Aliqui etiam inde nec cuiquam quid ab eo rite donatum volunt moribundo, quod שכב מרע vocant, aut mortis causâ; nedum per teſtamentum; cui tamen locus, ubi ægrotaret quisquam ex Originariis, etiam ſine ſolennibus alienationum ſuperiùs traditis, quod ex eis etiam, quæ alibi [l] diximus, ſatis dignoſcitur. De his autem ante alios conſulas, ſi placet, Joſephum Caro in *Shulcan Aruch* [m]. Ex apicum autem & formularum ejusmodi obſervatione palàm eſt, ſic diſciplinam Ebræorum de Furti interdicto obtinuiſſe, ut nec dominum eſſe ibi agnoſcerent, ubi apices aut formulæ illæ multiplices (quarum ſpecimen tantùm heic indicavimus) deerant.

[k] *Exod.* 22, 6. 20.

[l] *Lib. de ſucceſſ. in Bona cap.* 24.

[m] *Lib.* Choſchen hamiſpat *cap.* 256.

CAP. VI.

De Jure *apud Ebræos* Egenorum *ſingulari*; Angulo *ſegetis*, Spicilegio, Racematione, Uvis deciduis, frugibus *per* Oblivionem *in agro* relictis, Decima Pauperis; Eleemoſynis; *etiam ſententiâ forenſi exigendis.* *Mira in* erogandis *bis atque tum* priſtinâ *tum* præſenti pauperum conditione *conſideranda*, *ratio.* E Gentilibus Pauperes (*niſi* Proſelyti Domicilii *eſſent*) juris Ege-

norum *apud Ebræos* non omnino participes. Proselyti Domicilii *participes* Eleemosynarum; *non alicujus reliquorum quæ sunt pauperibus* debita. Utrùm extremæ Pauperis [illegible]itati Dominium privatum ex Jure Naturali, *juxta Talmudicos*, cederet.

Uod ad superiùs Selectorum Tertium, seu Jus Egenorum spectat; celebris est apud scriptores n quæstio, utrùm extremæ Indigentium necessitati cedat ex jure Naturali Dominium privatum, adeoque utrùm inde simpliciter Dominium seu Furti interdictum sic temperetur, ut surripienti, eo nomine, scelus ex Jure Naturali non fuerit tribuendum. Seu, ut breviter quæstio hæc concipi solet, *utrùm furari liceat propter necessitatem.* Quid ea de re senserint Talmudici manifestum satis fiet, si primò generatim ostenderimus, qualia penes ipsos Egenorum seu pauperum jura heic fuerint, & dein adjecerimus, quid tradiderint de Gentilium penes eosdem ipsos, tum indigentiâ, tum Eleemosynæ sive erogatione sive receptione. Eorum quæ Pauperibus ex lege sacra seu Ebræis civili debebantur, genus o faciunt septemplex. Primum est פאה *Angulus*; II לקט *Spicilegium.* III עוללות *Racematio* IV פרט *Acini decidui.* V שכחה *quod per oblivionem relinquitur.* VI מעשר עני *Decima pauperu.* VII צדקה *Eleemosyna.* Quæ cuncta nomine מתנות עניים *munera quæ pauperibus danda* veniunt. Primum habetur in lege illa p *cum messueritis messem terræ vestræ*, לא תכלה פאת שדך לקצר *non consummabis metendo angulum agri tui.* Redditur in vulgata, *non tondebis usque ad solum superficiem terræ.* uti & alibi q; *non secabitis eam usque ad solum.* Sed Ebræa quæ attulimus sunt loci utriusque. Græci ibi οὐ συντελέσετε τὸν θερισμὸν ὑμῶν τοῦ ἀγροῦ σου ἐκθερίσαι, *non perficietis messem vestram agri tui metendo.* Quæ velut dicta non minùs de agro frugibus consito, quàm de arboribus frugiferis, adeoque de proventu telluris omnimodo annuo capiunt magistri. Quantitas Anguli seu partis frugum sic relinquendæ nullibi in lege sacra præstituitur. Sed ex scitis Scribarum seu eorum, quibus permissa est Sanctionum superinducendarum

pote

n *Dominicus Soto de Iustitia & Iure lib. 5. quæst. 3. art. 4. S. Thom. 2. secunda quæst. 66. art. 7. alii.*

o *Maimonid. hal.* Mithnoth Ainim *cap. 1. 2. &c. Mos. Mikotz. Præcept. Neg. affirm. 161. &c. 284. &c. Misna tit.* Pea & *tit.* Maigsher Shena.

p *Levit 19. 9.*

q *Ibid. 23. 22.*

poteſtas, pars erat minimùm ſexageſima. Talmudici; כמה הוא שיעור הפאה מן התורה אין לה שיעור אפילו הניח שבולת אחד יצא ידי חובתו אבל מדבריהם אין פחות מאחד מששים בין בארץ בין בחוצה לארץ ומוסף על האחד מששים לפי גודל השדה ולפי רוב העניים ולפי ברכת הזרע *Quantitas Anguli à lege ſacra determinata nõ eſt, unde qui reliquerit ſpica unicã, etiam is præſtabat id ad quod ſic obligabatur. Sed verò ex ſcribarũ ſcitis ita præſtituta eſt pars ſexageſima, ut minor non ſufficeret, idque tum intra terram ſanctam tum extra* (nam & extrà ex eorum ſcitis obtinuit mos hic.) *Et quidem inolevit, ut adjicerent aliquid coloni, vinitores, & frugum collectores reliqui, parti ſexageſima pro varia ſive agri area, ſive pauperum multitudinis, ſive proventus ubertatis quantitate.* Secundum genus ſeu לקט id eſt Spicilegium, ſacris illis quæ ſequuntur nititur verbis, וְלֶקֶט קְצִירְךָ לֹא תְלַקֵּט *& collectionem* (ſpicarum ſeu frugum remanentium) ſeu *spicilegium non colliges.* Vulgata; *nec remanentes ſpicas colliges.* Quod ad fruges ſeu proventus manipulatim falce ſuccidi aut evelli ſolitos attinere volunt. Si ſpica unica aut duæ inter ſuccidendum, evellendum, aut colligendum, extra manipulos aut ſub falce deciderent, hac lege continebantur, idque quotcunque & quotieſcunque ſic deciderent. Non item ſi tres ſimul, nedum plures. Talmudici; אם נפלו שלש כאחת הרי שלשתן לבעל השדה *ſi tres ſimul deciderent, ad dominum agri attinebant.* Genus tertium עוללה ſeu Racematio in lege ſacra ſequitur וכרמך לא תעולל *& vineam tuam non racemabis.* Hoc de racemulis dictum volunt, quotquot ſcilicet nec כתף haberent nec נטף id eſt nec ſcapulos denſiores, nec uvas conjunctiores, ſed tàm has, quàm illos, ita invicẽ diſperſos & diſtantes, ut reliquorum ubertatem denſiorem haud imitarentur. Quartum item in ſacra lege ſubjungitur genus וּפֶרֶט כַּרְמְךָ לֹא תְלַקֵּט *neque grana decidentia*, acinos deciduos *colliges.* Qui ſcilicet in vindemia inter colligendum è racemis deciderent. De quibus, ut de ſpicis, aiunt Magiſtri, ſi unus ſeu bini deciderent, eos hac lege contineri, quotcunque ſic deciderent; non item ſi tres ſimul conjuncti, nedum plures. Lex ſacra r, quæ ad genus heic quintum ſeu rem per Oblivionem in agro relictam ſpectat, hæc eſt, *cum meſſueris meſſem tuam in agro tuo,* וְשָׁכַחְתָּ עֹמֶר בַּשָּׂדֶה לֹא תָשׁוּב לְקַחְתּוֹ *& oblitus* r Deut. 24. 19.

 fueris

fueris manipulum in agro, non reverteris ut tollas illum. Qua de re Talmudici, העמר ששכחוהו פעלים ולא שכחו בעל הבית שכחו בעל השדה ולא שכחוהי פועלים שכחוהו אלו ואלו והיו שם אחרים עוברים ורואין אותם בעת ששכחוהו אינה שכחה עד שישכחוהו כל אדם ואפילו עמר הטמון אם נשכח הרי זה שכחה *si manipuli oblivi∫cerentur operarii, cujus tamen non oblitus e∫∫et paterfamilias, aut ∫i oblitus e∫∫et paterfamilias nec tamen operarii, imò ∫i tàm hi quàm ille obliti e∫∫ent, alii tamen ibi tran∫euntes ip∫o, quo obliti e∫∫ent illi, tempore viderent* & indicarent, *pro derelicto per oblivionem cen∫endus non erat. Quod nec obtinuit, ni∫i quilibet hominum* (ad quos aliàs pertinere poterat) *oblivi∫ceretur. Etiam ∫i reconditus e∫∫et manipulus & per oblivionem derelictus, pro derelicto in hac lege habebatur.* Neque ∫olùm ad manipulos agri ∫eu me∫∫em, ∫ed pariter ad vindemiam & arborum qualiumcunque fructus ∫pecta∫∫e docent hanc legem. Quod Sextum heic e∫t, ∫eu Decimam pauperis habent ex illo [s] מקצה שלש שנים *à fine trium annorum* ∫eu *anni tertii proferes omnem decimam frugum tuarum pro illo anno & repones intra portas tuas, venietque Levites &c. Et peregrinus, pupillus atque vidua qui ∫unt intra portas tuas & comedent, & ∫aturabuntur.* Spectare volunt hoc ad tertium & ∫extum (qui tertius e∫t iteratus) cujuslibet hebdomadis, juxta annorum remi∫∫ionis computum, revertentis. Ita ut decima prima & ∫ecunda anno 1, 2, 4 & 5 ∫olverentur, tertio vero & ∫exto nulla decima ∫ecunda, ∫ed hæc velut vice ejus, idque domi non Hiero∫olymis ∫ic ∫olveretur. Ad Septimum heic genus ∫pectat lex illa [t], *∫i fuerit in te pauper unus ex fratribus tuis intra aliquam portarum tuarum in terra tua, quam Dominus Deus tuus dat tibi, non obfirmabis cor tuum, neque contrahes manum tuam à fratre tuo paupere. Sed aperiendò aperies illi manum tuam, & mutuum dabis illi quod ∫ufficiat pro penuria ejus, qua ille laborat*, id e∫t די מחסורו אשר יחסר לו quod vertit vulgata, *quo eum indigere pro∫pexeris.* Et quæ ∫equuntur de anno remi∫∫ionis, faciunt, ut non mutuum ∫ed donatum habendum e∫∫et, quod indigenti ∫ic ∫ubmini∫trand[um] [ju]xta magi∫tros. Paulo item po∫t, *Non deficiet pauper* [...] [e]*rit pauper de medio terra.*

Ideò

[s] Deut. 14. 28.

[t] Deut. 15. 7.

eò præcipio tibi dicens, aperiendo aperies manum tuam fratri tuo, uperi tuo atque inopi tuo in terra tua. Accedit & illa u, *si attenuatus fuerit frater tuus & mutaverit manus ejus juxta te* (seu *inmus factus fuerit*) וְהֶחֱזַקְתָּ בּוֹ גֵּר וְתוֹשָׁב וָחַי עִמָּךְ *etiam blevabis* seu *sustentabis eum, peregrinus item & inquilinus etiam vit tecum.* Ita intelligunt magistri. Sed vulgata, *& susceperis eum quasi advenam & peregrinum & vixerit tecum, ne accias usuras ab eo &c.* & proximum ita comma, ut ex duabus nica lex fiat, adjicit. Sed de Usuris, mox, capite nono. osteriora autem jam citatæ legis verba sic capiunt Magistri, ut on solùm Proselytis tàm Domicilii, quàm Justitiæ incolatûs ermissio in terra sancta sic præstituatur, (nam qui ibi תושב icitur pro Proselyto Domicilii sumunt x) verùm ut etiam uorunque inopiæ sublevamen, ex eleemosynis, fuerit eroandum. Quod si de Gentilibus aliis seu qui Idololatriæ nonum renuntiaverant, sumi nolunt, ut infra dicemus. Vera autem illa in codice Samaritano sic se habent והוקרת בו גר ותושב וחי אחיך עמ quæ verti possent *& si vis u robur peregrini & inquilini in eum* invaluerit, *etiam vivat frar tuus tecum.* Quæ postrema in fine proximi commatis, etm in codicibus tam Judaicis quàm Samaritanis occurrunt. .egitur item y Hyrcanum *instituisse primum Xenodochia, quibus adentum susciperet pauperum peregrinorum.* De eo quidem Josephus z, ρῶτος Ἰουδαίων ξενοτροφεῖν ἤρξατο, quod vertitur Gelenio, *primus nnium cœpit militem externum alere*; Ruffino autem *peregrinos are.* Sed ex jam antè allatis legibus, quemlibet aiunt Maistri a Judæum obligari ליתן צדקה לעניים *eleemosynam are pauperibus.* Unde & inquiunt, כל הרואה עני מבקש והעלים עיניו ממנו ולא נתן לו צדקה עבר בלא תעשה *quisquis viderit egenum rogantem, & oculos ab eo divertens ei leemosynam non dederit, violat præceptum negativum.* Opulentiæ alterius atq; alterius indigentiæ ratione semper habità. Sed mirũ est juod tradunt de Eleemosynæ heic, tum Qualitate, tum Quantiate. Neque enim sufficisse volunt, ut quis opulentus inopius rogantibus vitæ simplicitèr necessaria donaret, compararete, veluti vestitum & alimenta. Etiam utensilia domestica, uxorem item

u *Levit.* 25. 35.

x *Iarchius ibi; Abarbinel in* Pirush Tora *f.* 270. *col.* 3. *alii.*

y *Egesippus*, *lib.* 1. *cap.* 1.

z *Lib.* 13. *cap.* 16.

a *Maimonid.* *hal.* Mithnoth ainim *cap.* 7. *Moses Mikotz præc. affirm.* 162.

rem item & maritum (cœlebibus qui indigerent, pauperum nomine heic venientes) quin & ea insuper, quæ ad pristinæ unde deciderant vitæ sortisque splendorem spectarent, ex legibus hisce sacris docent fuisse subministranda. Talmudicorum verba sunt; אפילו היה דרכו של זה העני לרכוב על הסוס ועבד רץ לפניו והעני ירד מנכסיו קונין לו סוס לרכוב עליו ועבד לרוץ לפניו *Etiam si pro dignitate pauperis, unde jam deciderat, pristinâ, mos ei esset equo vehi nec sine servo præcurrente, comparandu erat ei equus quo veheretur, & servus qui præcurreret.* Et si vestitum rogaret indigus מכסין אותו לפי כבודו מיד *vestiendus erat juxta dignitatem suam propediem.* Si nempè inopia ejus satis nota. Aliter ea de re inquisitum prius ibant. Quod tamen ubi inops alimenta poscebat, non faciendum, sed statim ea subministranda. De Dignitate autem & Splendore pristinc, rationem subjungunt ex eo quod in lege habetur, *quod sufficiat pro penuria* seu *indigentia ejus quâ ille laborat*; ומצווה אתה להשלים חסרונו ואין אתה מצווה לעשרו *unde ex præcepto obligaris supplere quibus indiget, minimè verò eum ditare.* Atque etiam quemlibet rogatum כפי משגת ידו *juxta facultatum suarum amplitudinem*, obligatum aiunt ita quibus indiguerat supplevisse. Quantitatem item eleemosynæ singulorum sic taxant, ut, qui largiùs & maximâ cum laude daret, Quintam opum suarum partem, si res posceret, subministraret; qui mediocrius, minorem usque ad decimam; quà si minorem quis, ubi scilicet majorem res poscebat, daret, de... רעה עין *oculi mali* seu ejus qui tenacioris nomen merete- tur, vocabant. Addunt אסור להחזיר את העני ששאל ריקם ואפילו אתה נותן לו גרוגרת אחת ... *esse dimittere inopem, qui rogaverit, omninò vacuum, & unicum ... tiùs granulum ei donandum.* Si scilicet rogatus haberet. Si q... autem eleemosynam erogare, juxta quod oportuit, detre... ret sententiâ forensi coercendus erat in id præstandum qu... foro placeret, idq; non sine plagarum Pœna nisi pareret. Qu... si demum non faceret, è bonis suis id quod erat præstand... in pignus substulere judices. Maimonides; ... שאינו רוצה ... צדקה או שיתן מעט ממה שראוי לו ב״ד כופין ... ומכין אותו מכת מרדות עד שיתן מה שאמדוהו ליתן

רדין

ומורדין לנכסיו בפניו ולוקחין ממנו מה שראוי לו ליתן וממשכנין עד הצדקה *Qui non voluit eleemosynam dare, aut minorem dederat, quam erat et par, cogebant eum Iudices fori* seu *Synedrium, irrogata etiam Pœnâ verberum, quæ contumacibus debita, usque dum id præstaret, quod ipsi æstimarent. Quin & irruebant in bona ejus eoque præsente quantum oportuit eum erogare, ut in pignus eleemosynæ, eripiebant.* Quamvis autem sic ex lege sacra primitus obligatos velunt singulos singulis, pro horum inopia ac illorum opulentia, eleemosynam obiter præstare, nihilominus res eo tandem ex maiorum institutis rediit, ut, quemadmodum non rarò videmus apud Christianos, instituerentur qualibet in urbe ac oppido גבאי צדקה *exactores Eleemosynæ* seu ejus, quod in pauperum sublevamen erogandum, qui hebdomatim seu à vespera Sabbati in vesperam eo nomine diligentius colligerent erogarentque nummos, alimenta, id genus alia. Locus in quo reponebantur nummi, קופה *arca* vocabatur, in quo alimenta, תמחוי *scutella*. Unde evenit, ut dein obligatio non tam pauperes ipsos, quam exactores hosce immediatè spectaret, extrà quam ubi quis exactorum munus rite erogando juxta facultates suas anteverteret. Nam id nunquam non illicitum. Scilicet עני שהוא קרובו קודם לכל אדם עניי ביתו קודמין לעניי עירו ועניי עירו קודמין לעניי עיר אחרת שנ׳ לאחיך לעניך ולאביונך בארצך *Inops qui fuerit cuiquam propinquus, præferendus aliis quibuscunque; inopes domestici, inopibus urbis; urbis suæ, inopibus urbis alienæ; juxta quod in lege scriptum est* [b], *Fratri tuo, pauperi tuo, inopi tuo in Terra tua.* Exceptio autem intervenit de Captivis redimendis, quam inferius dabimus. Collectam Eleemosynam erogabant exactores illi, etiam & de aliorum inopia atque erogationis modo, juxta mores superinductos, decernentes. Verbi gratiâ; מי שיש לו מזון שתי סעודות אסור לו ליטול מן התמחוי היו לו מזון ארבעה עשר סעודות לא יטול מן הקופה *Qui haberet* [vespera Sabbati] *duo prandia, ei non licuit ex scutella erogari. Qui haberet quatuordecim, ei non licuit erogari ex arca* non scilicet in alimenta. Id genus alia ad hunc modum occurrunt; unde haud parum dignoscas, quinam apud eos pauperum nomine (quantum ad facul-

[b] Deut. 15. 11.

tatum quantitatem attinet) heic venirent. היו לו מאתים
ח אע"פ שאינו נושא ונותן בהם או שהיו לו חמשים זוז ונושא
ונותן בהם הרי זה לא יטול לקט שכחה ופאה ומעשר עני. היו לו
מאתים חסר דינר אפילו אלף נותנין לו כאחד הרי זו מותר ליקח
היו בידו מעות והרי הן עליו חוב או שהיו ממשכנים לכתובת
אשתו הרי זה מותר ליקח עני שצריך ויש לו חצר וכלי בית אפילו
היו לו כלי כסף וכלי זהב אין מחייבין אותו למכור את ביתו ואת
כלי תשמישו. אלא מותר ליקח ומצוה ליתן לו בד"א בכלי
אכילה ושתיה ומלבוש ומצע וכיוצא בהן אבל אם היו כלי
כסף וכלי זהב כגון מגרדת או עלי וכיוצא בהן מוכרן ולוקח
פחות מהן בד"א קודם שיגיע לגבות מן הקהל אבל
אחר שגבה הצדקה מחייבים אותו למכור כליו וליקח אחרים
פחותים מהם ואח"כ יטול בעל הבית שהיה מהלך
מעיר לעיר ותמו לו המעות בדרך ואין לו עתה מה יאכל
הרי זה מותר ליקח לקט שכחה ופאה ומעשר עני וליהנות מן
הצדקה ולכשיגיע לביתו אינו חייב לשלם שהרי עני היה
באותה השעה *Qui haberet in bonis ducentos Zuzos*, (id est quinquaginta siclos sacros] *licet cum eis non negotiaretur, aut qui haberet quinquaginta & cum eis negotiaretur, is in eis non erat habendus, quibus licuit Spicilegio, frugibus per Oblivionem in agro relictis, Angulo & Decimâ pauperis gaudere. Si cui pauciores quam ducenti essent* (nec in negotiationibus eis uteretur) *tametsi mille homines simul eum dona praeberent, nihilominus ei jam dictis gaudere fas erat. Si Pecuniam seu opes quidem haberet, quae tamen aere alieno aut doti uxoriae essent obnoxiae, fas erat ei sibi ea etiam sumere. Si egenus esset qui villulam, & aedes instructas haberet etiam rebus argenteis & aureis, mos non erat ut is cogendus esset vendere aedes suas & res ei inservientes* (ut scilicet inde viveret & à jam dictis arceretur, sed) *ea accipiebat, & ex praecepto eis gaudere debuit. Quod intelligendum de utensilibus ejus esui & potui necessariis, & de vilioris pretii vestimentis & similibus. At vero si ei essent utensilia aurea vel argentea, qualia Strigilis aut pistillum & quae sunt similia* (lautioris & splendidioris vitae instrumenta) *vendenda ea erant atque id genus minoris pretii alia ei inde supplenda. Quae tamen exceptio locum tantum habuit antequam ex eleemosynis publicis seu eleemo-*

moſynarum ærario ali inciperet. Simulac enim incipiebat inde ali (ſeu alimenta inde petebat) *cogendus erat vendere res illas pretioſas & viliores accipere. Et dein fortuna anguſtiori contentus eſſe debuit. Si Patrifamilias per urbes aliquot & oppida proficiſcenti commeatus primo ſuffecerat & dein* (ante reditum) *indiguerat illo quod comederet, ei competebat ſumere ſpicilegium, fruges per oblivionem relictas, Angulum & decimam Pauperis atque etiam ex ærario eleemoſynarum ali. Neque poſtquam domum redierat, obligatus erat ad reſtituendum. Nam tunc temporis* [quo acciperet) *pauper ſeu pauperum numero cenſendus erat.* Ceterum tametſi priſtini ſplendoris & anteactæ vitæ unde inops deciderat, ratio erat, ut paulò ante dictum eſt, habenda, & juxta eam eleemoſynæ ſubminiſtrandæ, attamen in mandatis dederunt ſapientes, ut qualiſcunque fuiſſet ante dignitatis inops, artificio alicui jam ſedulo incumberet, ut inde minus eſſet aliis ſeu eleemoſynarum ærario oneri; quod & ita feciſſe aliquot viros aiunt inſigniores aut paupertatem alias ſummam redactos, ut לא שאלו מן הציבור ולא קיבלו מהם · כשנתנו להם *nec rogarent ab universitate* ſeu *populo* (id eſt ab exactoribus illis qui populi eleemoſynam corrogarent erogarentque) *nec acciperent ab eo quando ipſis donare valebant.* Quod vero dicitur de Arca & Scutella, ſic capiendum eſt, ut hæc pro vario locorum more aut haberetur aut omitteretur, illa vero nullibi deeſſet. Maimonides; לא ראינו ולא שמענו בקהל מישראל שאין להם קופה של צדקה אבל תמחוי יש מקומות שנהגו בו ויש מקומות שאין נהגו בו *Neque vidimus neque audivimus in Eccleſia aliqua ſeu univerſitate Iſraelitarum, defuiſſe Arcam Eleemoſynæ. Sed Scutellam quidem loci alii habent, alii non habent pro moris diverſitate.* Atque arcam hujuſmodi ſeu inopum ærarium publicum reſpicit puto illud in Evangeliis c. *Vende &c. & da pauperibus, & dimidium bonorum meorum do pauperibus.* & ſimilia. Et facile hinc intelligitur, puto, unde viverent liberi quorum aliquibus tantum pro varia patris opum quantitate, ex ipſo jure, oſtiatim erat mendicandum; qua de re nos alibi d. Prioribus jam dictorum Quinque adjicitur in lege ſacra *pauperi & peregrino ea relinques;* nam & quod de manipulo per oblivionem derelicto dicitur, *non ſ reverteris ut tollas illum,*

c Matth. 19. 21. Marc. 10. 21. Luc. 18. 22. 19. 8.
d De ſucceſſ. in Bona cap. 9.
e Levit 19. 9. 23. 22.
f Deut. 24. 19.

lum, sed peregrini, pupilli & viduæ erit, velut pauperum paraphrasis habetur, quemadmodum & simile illud in lege de pauperum decima. Eleemosyna autem, qualem ostendimus, exigenda ex sui natura pauperibus erat debita. Et cuncta sanè ita debita, ex Magistrorum sententiâ, ut non omnino eorum aliqua è Charitatis sive fervore sive arbitrio, sed ex juris stricti ejusque à numine præstituti Obligatione penderent. Eleemosyna, dico, nolenti exigenda, juxta jam præmissa. Nam & alias, quæ ex abundantia charitatis jure exigendam excedunt, tum summopere laudant g, tum apud viros pietate insigniores, in usu fuisse non infrequenti, tradunt. Sed ea huc non spectant. De prioribus item quinque docent h; כל מתנות עניים אלו אין בהן טובת הנאה לבעלים אלא העניים באין ונוטלין אותן על' כרחן שר' בעלים ואפילו עני שבישרא' מוציאין אותן מידו *Nullum ex hisce pauperum donis in dominorum* (agrorum, arborum, vinearum) *commodum percipiendum* (aliter ac jam statim dicitur) *sed mos erat, ut advenientes pauperes ea tollerent, etiam invitis dominis; quin etiam si dominus esset ipse pauper ex Israelitis, eripere ea fas erat eis è potestate ejus.* Quod ut commodius facerent, ab agri domino eis velut horum dominis relinquenda erant. Temperamenta autem heic bina adjecta. Alterum ubi partem hujusmodi bonorum auferrent pauperes, quod reliquum erat negligentes. Alterum ubi agri, vineæ, arboris (in quibus eorum hujusmodi jus) alicujus derelicta sic dona plane negligerent, nec omnino peterent intra tempus, quo ex more loci fruges ejusmodi colligendæ. Priori in specie quod sic pauperes relinquebant, nemini hominum non dein patebat. Adeoque Occupatione adquirebatur. Talmudici; פסקו העניים לבקש ולחזור עליהן הרי הנשאר מהן מותר לכל אדם ואינו חייב ליתן דמים לעניים שלא נאמר בהן ונתת לעני אלא תעזוב אותם ואינו מצוה לעזוב אותן לחיה ולעופות אלא לעניים והרי אין עניים *Quoties desinerent pauperes petere & redire ut peterent, id quod reliquum erat occupanti concessum est. Nec qui occuparet, obligatus est pretium eis solvere. Nam neque ex lege quidem institutum est, ut donaret colonus sed ut relinqueret ea* (utcunque donorum pauperum nomine insignita fuerint hæc omnia.) *Neque præceptum*

g Maimon. *hal.* Mithnoth Ainiim cap. 10.

h *Idem ibid.* cap. 1.

ceptum est relinquere ea bestiis & volucribus, sed pauperibus, qui jam quidem esse desiere. Cum scilicet repetere desinerent. Tunc autem Spicilegii partem sic neglexisse pauperes, ut dein occupanti pateret, censebatur simulac alii post alios pauperes spicas legerant, seu legerant pauperes iteratò. Acinos autem seu uvas Deciduas & racemationem, simulac semel in vineam ad colligendum venerant pauperes ac redierant. Quod reliquum erat Olivarum per Oblivionem in arbore relictarum, si non sumerent pauperes ante novilunium mensis Kisleu, qui fere Novembri nostro respondet. Sub arbore seu in terra relictas, simulac desierant pauperes eas petere; quod puto sic intelligendum, ut quod de spicis jam dictum. Et sua cetera habuere heic tempora. Ubi autem omninò negligerent, nec intra Tempus fruges ex more colligendi eorum, quæ sic eis derelicta sunt, aliquid sumerent, הרי הן של בעל השדה *eadem ad agri Dominum attinebant.* Accedant hisce Tria inprimis animadvertenda. I. Quemnam nomine גר seu *peregrini*, in legibus jam dictis sacris, pauperi conjungi soliti, venire velint Talmudici. II. Utrùm in Pauperum hisce donis, juris aliquod esse Pauperi Gentili admitterent. III. Utrùm à Gentilibus donorum, quæ diximus, aliqua, juxta eos, præstanda. Ex vi ac sensu legum, quæ huc attinent, Sacrarum haud alium nomine גר *peregrini* seu *Proselyti* contineri volunt præter Proselytum Justitiæ ac Libertinum qui juris paris, Verba sunt, כל גר האמור במתנות עניים אינו אלא גר צדק שהרי הוא אומר במעשר עני ובא הלוי והגר מה הלוי בן ברית אף הגר בן ברית *Peregrinus cujus mentio in legibus de Pauperum donis haud alius est quàm Proselytus Justitiæ. Nam & in lege* [i] *de Decima pauperum memorantur simul Levita & Peregrinus, Levita autem ibi planè filius est fœderis. Talis igitur & Peregrinus cum eo conjunctus.* Ex lege itaque Sacra Proselyto domicilii, quantumlibet pauperi (nomine גר Proselyti seu Peregrini) in hisce sortem voluere esse nullam, nedum Gentili alicui qui nondum idololatriæ renuntiaverat. Sed verò nomine תושב seu *inquilini* in lege illa superiùs ex Levitico citata, Eleemosynas tantum ex illius legis vi sumebat Proselytus domicilii, non item reliquorum donorum pauperum quidquam. At verò tum Proselytis domicilii, tum aliis Gentilibus ex jure superinducto permiserunt (quod secundo heic

[i] Deuter. 14. ult.

dò heic animadvertendum) in omnibus jam dictis fortem, si pauperum, qui è Judæis, turbæ se commisceret. Temperamentum jam proximè ante dictis subiungunt; אע"פ שאין מונעין עניי גוים ממתנות אלו אלא באין בכלל עניי ישראל ונוטלין אותן *Ceterum tametsi ex ipsa lege se res ita habebat, nihilominus non arcebant pauperes Gentilium à Donis jam dictis* ex illis scilicet prioribus. *Sed si commisti turba pauperum ex Israelitis ea acceperunt.* Causa redditur מפני דרכי שלום *ob vias pacis*, id est, *officiosæ humanitatis* seu *charitatis* causâ. Ita jus planè pauperibus, qui non Judæi, in omnibus denegant. Excepto quod dicitur de Eleemosynis Proselyto Domicilii erogandis. Rem autem Gentilibus omnimodis, qui Judæorum pauperibus, in rogando, sumendo, se commiscerent, concedunt. Quod ad Tertium demum heic attinet; neque Dona illa Pauperum priora sex aut eorum aliquod quidem permittebantur Gentiles in ditione Israelitica præstare, nedum obligabantur. De Gentilibus non permissis ejusmodi quid ibi
k Cap. 4. præstare, satis dictum est libro tertio [k]; Quin de Proselyto Justi-
l Maimonid. Hal. Mithnoth Ainiim cap. 2. tiæ recens facto scribunt [l]; נכרי שקצר שדהו ואחר כך נתגייר הרי זה פטור מן הפאה ומן הלקט ומן השכחה אע"פ שאין השכחה אלא בשעת העימור *Si Gentilis* in ditione Israelitica *postquam segetem messuerat, Proselytus Justitiæ factus fuisset, ex segete illa neq; Angulus neq; Spicilegium neq; manipulus per oblivionem derelictus, pauperibus relinquendus; tametsi manipulis jus non inciperet ante tempus quo manipuli avehi soliti.* Id est etiam postquam Proselytus esset factus. Item [m],
m Idem. ib. cap. 4. ישראל ונכרי שהיו שותפים בכרם חלקו של ישראל חייב ושל גוי פטור *Ubi Israelita & Gentilis Socii erant vinea, in parte Israelitæ* (divisa) *relinquendi erant acini decidui & racematio. Sed pars Gentilis immunis erat.* Quale, pariter de reliquis jam dictorum Sex dicendum. Quod verò ad Eleemosynas attinet, cum eæ fuerint aut ex justitia seu stricto jure debitæ adeoque pro arbitrio forensi exigendæ ut est ostensum, aut ex charitatis abundantia insuper accesserint (quale quidem discrimen Eleemosynarum dum eo nomine ea, quæ pauperibus præbentur, innuitur, nullibi locorum forsan abest) tantum abfuit, ut à Gentilibus exigerentur aliquæ omninò, ut neq palàm ab eis libenter offerentibus, ex more majorum deberet Judæus Eleemosynam aliquam accipere, nisi ita eveniret, ut neque necessitati suæ extremæ subvenire quirent Eleemosynæ à suis

à suis subministratæ, neque clàm posset à Gentili accipere. Talmudici n, אסור לישראל ליטול צדקה מן הגוים בפרהסיא ואם אינו יכול לחיות בצדקה של ישראל ואינו יכול ליטול בצנעה הרי זה מותר ומלך או שר מן הגוים ששלח ממון לישראל לצדקה אין מחזירים אותו לו משום שלום מלכות אלא נוטלין ממנו ונותנין לעניי גוים בסתר כדי שלא ישמע המלך *Fas non erat Israelita accipere Eleemosynam à Gentilibus palàm ac in aperto. Adjectâ tamen exceptione hac. Si Eleemosyna suorum vitæ suæ necessariis non sufficerent, nec Gentilium Eleemosynam clam accipere posset, tunc quidem licuisse. Quin, si Rex aut Princeps è Gentilibus pecuniam in Eleemosynam ad Israelitas mitteret, eam sanè rejicere mos non fuit, propter regiæ dignitatis observantiam. Recipiebant ergo, sed clanculum erogabant Pauperibus Gentilium, adeoque ut Rex nesciret.* Atque hinc ritè intelligendum videtur, quod de mendicantibus Judæis controverti solet. Josephus Scaliger o; *Veri Judæi non mendicabant, neque mendicant hodie propter τὸ φιλάλληλον eorum, quòd divites non patiuntur tenuiores mendicare aut esurire, & multa præcepta de Eleemosynis etiam antiquissima habent.* Qua de re plura apud Nicolaum Serrarium p, Joannem Drusium, id genus alios. Non quidem mendicabant, instar aliorum, aut tàm miserè efflagitando victum quærebant; quoniam ex disciplina avita à lautioribus pauperes etiam subinde lautiùs erant sustinendi. Sed intereà mendicabant. Nec mendicabant, aut hodie ex disciplina mendicant, ab aliis quàm à contribulibus rogando, nisi ubi contribulium Eleemosynæ non sufficerent. Aliter, vides, ab aliis rogari licitè potuisse. Quod & factum ab illis fuisse scimus, tùm ex Juvenale q, tùm ex Martiale r, ubi ad Sparsum inter urbis incommoda recenset frequentiam Judæorum mendicantium.

n Idem Ibid. cap. 8.

o In Elencho Tribæres. c. 28.

p De Rabbinis lib. 2. Scrup. 8. & 39. & vide lib. nost. de Successionibus cap. 9.

q Satyr. 6.

r Lib. 12. Epig. 57.

Nec turba cessat entheata Bellonæ,
Nec fasciato naufragus loquax trunco,
A matre doctus nec Rogare Judæus.

Ex-

Ex hisce demùm animadversis haud ita difficile videtur elicere, quid senserint Talmudici de quæstione illa, utrùm dominium privatum extremæ alterius necessitati ex Jure Naturali cederet. Certè penes Ebræos ab ipso juris Naturalis autore ita jura pauperum præstitui singularia seu civilia volunt Talmudici, ut ea neutiquam omninò ad pauperes è Gentilibus idololatris spectasse statuant. Nec quidem ad Proselytos Domicilii, excepto quòd is Eleemosynis sustentandus, ut dictum est. Utcunque omnia dona pauperum jam memorata æquè spectâsse scribat, idque ex præcepto, Josephus, ad peregrinos è Gentibus quoscunque, unde & ea *ξένια* seu *munera hospitalia* nuncupat. Nam quod adjiciunt, inter Israeliticam pauperum turbam admissos etiam pauperes è Gentilibus, id planè ajunt tantùm factum מפני דרכי שלום *humanitatis causâ* seu charitatis suæ, non omninò ex sacra lege; quâ pauperes ejusmodi aut peregrinos alios, præter Proselytos Justitiæ, contineri nolunt. Neque injuria pauperibus ex Israelitis (quibus ex lege sacra, uti volunt, Dona illa ab origine propria fuere) inde fiebat. Nam mos superinductus est ille, uti & alii non pauci, ab iis qui rebus cum summa legum ferendarum rerumq; circa dominium seu jura ejusmodi liberè administrandarum potestate præerant, quorum consensu juxta capite superiùs primo dicta, civiliter saltem involuti etiam & ipsi ex Israelitis pauperes. Quin nec pauperibus suis, utcunque in necessitatem redactis extremam, quidquam ex alieno sibi sumere permisêre, sed rogando tantùm accipere aut à privatis aut à publicis Eleemosynæ exactoribus. Accedente semper, non pauperis vi aut arbitrio sed sententiâ forensi, quæ cogeret, quoties quis id quod sibi præstandum, denegaret. Adeò nec suorum, nedum è Gentilibus pauperum, necessitati alicui patuisse statuerunt privatũ cujusquam dominium, citra sententiam fori. Hæc autem legibus eorum civilibus planè nitebatur, neq; aliter aut aliunde (si potestatem legitimam respicias) in Eleemosynam denegantis sic irruebat dominium, quàm cum sive pignus capiendo sive in possessionem mittendo aliterve, pro multiplici executionis forensis discrimine, aliis in actionibus in cujuspiam dominium, veluti ob Siclum dimidium non præstitum, Dotem, Furti restitutionem dene-

Archaeolog. lib. 4. cap. 8. & videsis Philonem apud Euseb. Præparat. Evangelic. l. 8. cap. 7.

negatam, vid genus reliqua, ritè irrueret. Ita actus ille ané civilis erat. Et tantum abest, ut quid faciat ad adstruidum ex jure Naturalis pauperis cujusquam necessitati extreæ dominium alterius privatum patere, ut contrarium potius inuat. Imo contrarium manifestò, ni fallor, innuitur in eo, uod negant à Gentilibus Eleemosynas palam accipere fas fuisse Israelitis, nisi tum in extrema necessitate cui subvenire nequirent aelitarum Eleemosynæ, tum quoties clam accipere nequirent, uodperquam absonum foret, si ex Jure Naturali dominium nessitati cedere privatum voluissent. Tunc enim licuisset nessitate adacto, in Bona alterius inviti, vi involare, quæ interim à omino libentèr offerente non licuisset accipere. Extrema igitur cessitas non fuit quo minus alieni inde surreptio, ex Jure aturali, pro Furti seu rapinæ scelere apud Ebræos haberetur. , quantum ad extremam paupertatem, vide etiam quæ capite oximo sequuntur, de Egeni venditione tum sui tum liberorum pretio posset sustentari; idque tam Proselyto ac Gentili, quam bræo.

CAP. VII.

acquirendo Personarum *juxta Ebræos, in Pace*, Dominio. Servi Ebræi, *tum ex* sui venditione, *tum ex* addictione Fori. *De* Filia, *Patris addictione*, ancillâ factâ. Ebræus *addictus* in servitutem Proselyti *seu* Gentilis, *ex venditione sui. Et de horum* libertate *seu* Dominio sui *redeunte*.

E Rerum Occupatione, Cessione, & Dominio, etiam quà Egenorum necessitatem spectet, hactenus actum est. Sequitur ut de Personarum in Pace seu ex Pacis Jure (quod solùm hucusque heic tractamus) Adquisitione juxta institutum videamus. Personarum, cum aliæ essent Liberi, aliæ Servi; liberis verò, dum liberi manebant, ejusmodi sui potestas esset & Dominium, ut iis servire non cogerentur, nec libertatem seu Dominium sui

amitterent ante illatam servitutem, quâ aliena in bona transirent; unde nata fuerit illa in Pace servitus, dispiciendum. Ea aut in Ebræis reperitur, aut in Cananæis aliisve Gentibus. In Ebræis, Servitus triplici ex causa oriebatur; aut cum se quis alteri in servitutem mancipabat, aut ex Fori, aut ex Patris addictione. De primo genere capitur illud Legis t, *si paupertate compulsus vendiderit se tibi frater tuus &c.* quod obtinere nolebant, nisi ubi extremâ, adeo ut nihil omninò superesset in Bonis, paupertate quis adactus esset, pretioque tantum vitam sustentaret. Maimonides u; אינו רשאי למכור את עצמו להצניע את דמיו או לקנות בהם סחורה או כלים או ליתנם לבעל חובו אלא אם כן צריך לאכול בלבד אין אדם רשאי למכור את עצמו עד שלא ישאר לו כלום ואפילו כסות לא תשאר. ואחר כך ימכור את עצמו *Fas non est cuiquam vendere seipsum, ut pretium abscondat, aut ut merces sibi aut vasa inde emat, aut* ut creditori debitum *solvat, sed duntaxat ut habeat quod comedat. Neque fas est cuiquam seipsum vendere quamdiu quidquam omnino, etiam vestis, superfuerit. Sed postea potestas ei est vendere seipsum.* Romæ olim ita homines liberi se venales postulabant, ut memorat Ulpianus x. Fori addictionem, ad alias de hujusmodi servitute leges, attinere volunt. *Si y emeris servum Ebræum, sex annis serviet tibi. Et z, cum tibi venditus fuerit frater tuus Ebræus aut Ebræa & sex annis servierit tibi &c.* Qui scilicet solvendo non erat, furti reus, actori in servitutem ex fori sententia a addicebatur, usque dum ministerium ejus furti pretium duntaxat, non duplum b, nedum quadruplum quintuplumve æquaret. Duplum, quadruplum, aut quintuplum, quorum in legibus de Furto mentio, ex hujusmodi servitute non præstanda c, sed ex beatiore rei post finitam servitutem fortuna expectanda erant. Ita vero ad hasce leges attinere volunt Fori addictionem, ut, quæ de tempore aliisque servitutis circumstantiis adjiciuntur, de sic addicto capienda; non tamen, ut aut ad utrumque sexum, licet uterque in legum altera memoretur, fori addictio spectaret, aut leges illæ tantum ad Fori addictionem, ut mox liquebit. Etenim ex perpetua Majorum traditione d, האיש נמכר בגניבתו אבל לא האשה *vir ob furtum suum venditur, sed non fœmina.* Et singulare etiam erat heic alias fœminarum jus, ut nec ipsæ se in servitutem possent addicere, nec ser-

t Levit. 25. 39.
u Hal. Abadim cap. 1. item Gem. Bab. t. Baba Mezia fol. 71. Moses Mikotzi Precept. affirmat. 83. &c.
x L. 17. § 12. ff. tit. de Aedilio edicto, & videsis Zac. Rabard. Conjectan. l. 2 cap. 8. præter D. Ambrosium lib. de Nabutho c. 5. & l. de Tobia c. 8.
y Exod. 21. 2.
z Deut. 15. 12.
a Exod. 22. 3.
b Maimon. halach. Ganiba cap. 3.
c Maimon. halach. Ganiba cap. 3.
d Idem ibid. Jarch. ad Deut. 15. 12.

ervos sive Ebræos sive Cananæos sibi jure emere. Maimonides e;
אין האשה נמכרת בגניבתה וכן אינה מוכרת את עצמה ואינה
קונה לא עבד עברי ולא עבד כנעני מפני החשד *Ut fæmina non venditur ob furtum suum, ita nec seipsam vendere potest, nec sibi emere servum sive Ebræum sive Cananæum, suspicionis causâ*; ne scilicet existimationi suæ seu pudicitiæ fraus fiet. Quin & Ebræo tantum, non Proselyto Justo, nedum Domicilii aut Gentili, reum furti addicebat forum. At si Ebræus ipsum se sive Proselyto sive Gentili vendiderat (quod tamen ne faceret in monitis habebatur) Emtor dominus illorum f legitimus erat. Qui e ita vendiderat Gentili, semel atque iterùm sive à propinquis sive à populo redimendus erat. Qui tertio, redemtione indignus nisi ut morte tantum eriperetur, habebatur ipse; non item liberi posterive qui inde Gentili servi fierent. Addictiones autem seu venditiones ejusmodi, ex more patrio, non fiebant in publico אלא בצנעה דרך כבוד *sed occultè*, seu *privatim*, atque *ita ut* venditi seu addicti *dignitas conservaretur*. Neque Ebræo cui addictus ita servus, sive Ebræus, sive Proselytus, fas erat dominari בפרך g *cum duritia* aut ita servire, ut in servos aliarum gentium fieri assolebat; sed leniter tantum ejusce ministeriis uti, atque illis quæ libero homine, si servitus ipsa abesset, non essent indigna. Addicto, Uxori ejus, ac liberis ex ea susceptis, Victum, Vestitum, ac Domicilium præstabat dominus, cui tamen neque hi neque illa serviebant. Servitus ex addictione fori sexennio perimebatur. Jubilæo verò, tum hæc tum ea quæ ex venditione in quotcunque annos sui, tametsi intra sexennium aut aliter quomodocunque accideret. Ex ultroneæ item Manumissionis syngrapha evanuit, ex Redemptione, ex domini Morte ubi sive Gentilis is esset, sive Proselytus, atque ex h. Morte domini, ubi Ebræus esset, nisi filium qui succederet (quæ exceptio non obtinuit, si, aure perforata, servitus prorogaretur) relinqueret. Nam nec filia i, nec hæredum alius quis in mancipia hæc succedebat. Addicto ex sententia fori, fas erat domino (ut supra k tetigimus) ancillam Cananæam seu ejusmodi aliam (cujus proles, uti & cuncti servi & ancillæ è Gentilibus adquisitæ, ei perpetuò graviorem atque aliam ab ea quæ ab Ebræis exigenda erat, serviret servitutem) thoro conjungere, ut

e *Hal. Aibdim c. 1. §. Videsis lib. de successionibus in bona cap. 20.*
f *Videsis Levit. 25 47. & Misnam tit.* Gittin *c. 4. §. ult. & Gemar. Bab. ibi f. 46b. Deuteron. 24. 68. Maimonid. hal.* Mithnoth Aniim *cap. 8.*
g *Levitic. 25. 43. qua de re Videsis* Thorath Cohenim *fol. 55b. & de aliis hei addictis uti & Maimonid. hal.* Aibdim *c. 1. 3. & seq.*
h *Misna & Gemar. Bab. ad tit.* Kidduschim *cap. 1. fol. 17b. & Gem. Hierosolymit. ad eundem tit. fol. 59a. §. 2.*
i *Videsis lib. de successionibus in bona cap. 20.*
k *Lib. 5. c. 4. & 13.*

ita servos ex ea susciperet, eisque dominum ditaret. Atque sic intelligunt illud l legis, *si cum corpore suo* (ipse solus; nam de veste, quam habet vulgata nihil m in origine) *venerit, cum corpore suo egredietur; & si uxorem habuerit* (id est, אם בעל אשה הוא *si maritus uxoris* seu *maritus feminae fuerit*) *egredietur uxor ejus secum*. Sin *vero dominus* יתן לו אשה id est *dederit ei feminam* (uxorem, in vulgata) *quae ei peperit filios* aut *filias*, *femina & liberi ejus erunt domini sui*; *ipse vero exibit solus*. Si uxorem nempe haberet legitimè conjunctam, alenda erat & ipsa & liberi ejus à domino, ut dictum est, cui tamen neque hi neque illa servitium hinc praestabat; nedum, finita patris ac mariti servitute, servi manebant, uti & alibi est n statutum. At foeminam illam, cujus proles, veluti in servi fructu, domino heic conceditur, non pro uxore omnino sumunt o, sed pro ancilla, qualem diximus, quae ex servi Ebraei, durante singularis illius servitutis tempore, concubitu familiam mancipiis, matrem semper sequentibus, auctitaret. Et species haec earum una est, quibus ex majorum traditione, non obtinuit vim interdictum de innuptarum, quae Gentiles erant, concubitu, qua de re etiam libro proximè superiori p. Temperamenta autem adjiciunt; neutiquam hoc aut domino aut servo Ebraeo licuisse, nisi & uxor anteà servo fuisset legitima & liberi ex ea suscepti (adeo ut praecepto multiplicationis humani generis satisfecisset) neque licuisse domino servum ejusmodi ab uxore aut liberis sejungere, ut mancipiis gignendis operam cum ancilla commodius daret, neque plusquam unicam ancillam servo unico nec binis servis unam ancillam, ad hanc legem, conjungere. Neque demum ei, qui venditione seipsum addixerat ancilla ita conjungenda. Scilicet, המוכר עצמו אסור בשפחה כנענית כשאר כל ישראל *Qui seipsum vendiderit, ei non minus est interdicta hujusmodi ancilla Cananaea, at vulgo alii Ebraeo*. Neque Legem illam de aure q perforanda, ad eum qui se vendiderat, attinere volunt, sed tantum ad addictum ex sententia fori, qui aure ita perforata, servus esse desiit aut Jubilaei, qui proximè sequebatur, adventu aut morte Domini. Nam ne ad filium quidem transmittebatur ejusmodi servus. Nec ei qui se vendiderat, munera, finita servitute, sed ei qui à foro addicebatur, ex lege r donanda quae triginta siclis, ex veterum more, taxabantur.

l Exod. 21. 3.
m Vid. Sixt. Amam. in Censura, Exod. 21.
n Levit. 25. 41.
o Gem. Bab. ad tit. Kidoschim cap. 1. fol. 14 b. & c. 3. fol. 68 b. Gem. Hierosolymit. ad eund. tit. fol. 59 a. Maimonid. halach. Abdim. c. 3. & halach. Isuri Bia cap. 12. Levb. ad Exod. 21.
p Cap. 4. & 19.
q Exod. 21. 6. & Deut. 15. 7.
r Deut. 15. 14.

Ex

nosynarum ærario ali inciperet. Simulac enim incipiebat inde ali seu alimenta inde petebat) *cogendus erat vendere res illas pretiosas & viliores accipere. Et dein fortuna anguſtiori contentus esse debuit. Si Patrifamilias per urbes aliquot & oppida proficiscenti commeatus primo sufficerat & dein* (ante reditum) *indiguerat illo quod comederet, ei competebat sumere spicilegium, fruges per oblivionem relictas, Angulum & decimam Pauperis atque etiam ex ærario eleemosynarum ali. Neque poſtquam domum redierat, obligatus erat ad reſtituendum. Nam tunc temporis* [quo acciperet) *pauper seu pauperum numero censendus erat.* Ceterum tametsi priſtini splendoris & anteactæ vitæ unde inops deciderat, ratio erat, ut paulò ante dictum eſt, habenda, & juxta eam eleemosynæ subminiſtrandæ, attamen in mandatis dederunt sapientes, ut qualiscunque fuisset ante dignitatis inops, artificio alicui jam sedulo incumberet, ut inde minus esset aliis seu eleemosynarum ærario oneri; quod & ita fecisse aliquot viros aiunt insigniores aut paupertatem alias summam redactos, ut לא שאלו מן הציבור ולא קיבלו מהם כשנתנו להם *nec rogarent ab universitate* seu *populo* (id eſt ab exactoribus illis qui populi eleemosynam corrogarent erogarentque) *nec acciperent ab eo quando ipsis donare valebant.* Quod vero dicitur de Arca & Scutella, sic capiendum eſt, ut hæc pro vario locorum more aut haberetur aut omitteretur, illa vero nullibi deesset. Maimonides; לא ראינו ולא שמענו בקהל מישראל שאין להם קופה של צדקה אבל תמחוי יש מקומות שנהגו בו ויש מקומות שאין נהגו ב *Neque vidimus neque audivimus in Ecclesia aliqua seu universitate Israelitarum, defuisse Arcam Eleemosynæ. Sed Scutellam quidem loci alii habent, alii non habent pro moris diversitate.* Atque arcam hujusmodi seu inopum ærarium publicum respicit puto illud in Evangeliis c. *Vende &c. & da pauperibus, & dimidium bonorum meorum do pauperibus*, & similia. Et facile hinc intelligitur, puto, unde viverent liberi quorum aliquibus tantum pro varia patris opum quantitate, ex ipso jure, oſtiatim erat mendicandum; qua de re nos alibi d. Prioribus jam dictorum Quinque adjicitur in lege sacra *pauperi & peregrino ea relinques*; nam & quod de manipulo per oblivionem derelicto dicitur, *non reverteris ut tollas illum*,

c Matth. 19. 21. Marc. 10. 21. Luc. 18. 22. 19. 8.

d De success. in Bona cap. 9.

e Levit 19. 9. 23. 22.

f Deut. 24. 19.

rum, quæ apud Ebræos, inter subditos, sine dote ac solennibus aliis, ut ritè satis inita admittebantur. Qua de re fusiùs in Uxore Ebraica. Quod si sponsalia detrectaret emtor, minor ejusmodi pro ancilla per sexennium habebatur, si in tot annos vendita fuisset, nisi intercessisset aut Redemtio, aut ultroneæ Manumissionis syngrapha, aut Jubilæus, aut Mors Domini (nam ad hæredem nunquam transibat hujusmodi ancilla) aut demùm (quod singulare heic est, nec pro more aliorum servorum qui egrediuntur) Pubertatis signa, quibus è minoribus eximeretur. Nam hisce omnibus perimebatur hæc servitus, tametsi patria potestas usque ad pubertatis plenæ ætatem, seu duodecimum; præter tempus semestre annum, ex jure receptissimo prorogaretur. Et verba illa legis postrema, *si tria hæc non fecerit ei, egredietur illa gratis absque pecunia*, interpretantur per, אם שלש אלה לא יעשה לה לא יעדה לו ולא יעדה לבנו ולא נפדית בגרעון כסף ויצאה חנם בהבאת סימנין *Si tria hæc non fecerit ei; nec sibi ipsam despondeat, nec despondeat eam filio suo, nec deducto præteritæ servitutis pretio, ut minori redimatur permittat, sed egrediatur*, seu *nanciscatur libertatem gratis, quamprimùm nempe pubertatis signa comparuerint*. Etiam lex x muneribus, cum libertate, donandis, ad hanc spectat. Quod verò subjungitur Legi illi de muneribus cum libertate donandis & de aure, ubi suam velit servus prorogari servitutem, perforandà, ואף לאמתך תעשה כן *Etiam y & ancilla tua sic facias*, id non omnino de perforanda ancillæ aure capiunt, nec perforari ejusce aurem aut servitutem ejus prorogari, ut servi, volunt. Verbis autem illis innui munerum dationem antea ibi memoratam ac cetera quæ sunt perforato beneficia (veluti morte Domini atque Jubilæo libertatem nancisci) ad ancillas Ebræas itidem spectare volunt; neutiquam autem servitutis prorogationem.

x Deut. 15. 14.

y Ib. comm. 17.

Gam

CAP. VIII.

De Servis è Gentilibus *in Pace apud Ebræos* adquisitis; *eorum* discrimine, ministerii natura, manumissione, posteris, Bonis, *Obiter de Munere singulari* Calceum *domini* Solvendi, *seu* Exuendi.

SErvorum Canan æorum, aliorumve, qui ex aliis gentibus in servitutem redacti sunt, Dominium in pace acquirebatur, Venditione z (idque, sive dominus servum, sive Gentilis liber seipsum in servitutem vendiderat, sive suam alterutrius sexus prolem) Permutatione, Syngrapha, ut ferè prædiorum, adeo ut, quemadmodum in aliarum rerum alienationibus, corporalis possessio plerunque, secundum ea quæ superiùs dicta sunt, erat necessaria ad contractum firmandum, ita & in horum, ex jure eorum civili, alienatione. Apud Gentiles autem regiam (pro more ferè vicini eis Orientis) ejusmodi fuisse potestatem ajunt, ut si quis subditorum tributum denegaret, aliudve à Rege jussum facere detrectaret (ubi in edicto Pœna venditionis in servitutem adjiceretur) libertas ei planè ex ejusmodi venditione a adimeretur, adeoque emtoris servus fieret. Corporalitèr autem in ditione Israelitica possideri servum maximè volebant, si emtori, ex venditoris sententia, servilia aliqua præstitisset opera, in quibus id inprimis memorant quod est שהתיר מנעל לרבו או הנעילו *ut solvat domino calceamentum suum aut illud induat*, à quo more manâsse videtur loquendi illa, ad summam Discipuli loquentis humilitatem, Magistrique dignitatem exprimendam, formula *cujus ego non sum dignus, ut solvam ejus corrigiam calceamenti*, quâ in Evangeliis b D. Joannes aliique usi sunt. Id quod ex eo item firmatur, quod ajunt c; כל מלאכות שהעבד עושה לרבו תלמיד עושה לרבו חוץ מהתרת לו מנעל אלא במקום שאין מכירין אותו אבל במקום שמכירין אותו לית לן בה *Omne genus operis* (personalis) *quod à servo domino suo præstandum est, id etiam à Discipulo Magistro suo est præstandum præter solutionem calcei ejus. Quæ tamen exceptio obtinet tantùm, ubi discipuli conditio non satis dignoscitur. Nam si ea satis dignoscatur, etiam & munus illud præstandum.*

z *Misna & Gemar. tit.* Kidoschim *cap. 1. Maimonid. hal.* Macira *cap. 2. & halach.* Aibdim *cap. 5. & 9.*

a *Rab. Seseth in Gem. Bab. ad tit.* Iabimoth *cap. 3. f. 46 a. Maimonid. hal.* Aibdim *c. 1. & 9. & hal.* Melowa Welowa *c. 9. ad finem. Mos. Mikot. Præcept. aff. 3.*

b *D. Joann. cap. 1. 27. D. Marc. 1. 7. D. Luc. 3. 16. Act. Apost. 13. 25.*

c *Gem. Bab. ad tit.* Cethuboth *c. 5. fol. 96 a. & vide Maimonid. hal.* Macira *cap. 2. sub initium*

præstandum. Distinctio illa, de discipuli notitia, adhibetur, ne aliàs servus esse, ex ipso opere, discipulus existimaretur. Et quod de solutione calcei heic dicitur, intelligitur c itidem de calceo sive exuendo sive induendo. De servis Cananæis (quo nomine ceteros id genus denotant) disertè Lex d; *servus tuus & ancilla tua sint tibi de nationibus quæ in circuitu vestro sunt. Ex his acquiretis servum & ancillam & de advenis, qui peregrinantur apud vos, & de familia eorum, qui vobiscum sunt, vel qui ex his nati sunt in terra vestra. Hos habebitis in possessionem, & hæreditario jure transmittetis ad posteros, ut succedant in possessionem. In perpetuum, veluti servos, eos habebitis.* Ex hisce scilicet, non ex servis Ebræis, exigenda erant opera merè Servilia, ut supra est etiam ostensum. Horum alii erant, שמלו וטבלו *qui circumcisi erant & baptizati*, id est, Judaismum in se susceperant, alii שהיו בגויתן *qui Gentilismum nondum exuerant*, seu velut Proselyti Domicilii tantùm erant, de quo discrimine, quà tam ad liberos etiam quàm ad servos attinebat, satis libro secundo e ubi de Proselytorum distinctione, Baptismo, & capitibus juris Noachidarum nomine dando agitur. Ex hisce qui primi erant generis, causâ f triplici יוצאין בחירות *libertatem, seu Dominium sui plerunque nanciscebantur*. Pretio domino dato; sive ab ipso, qui manumittendus erat, sive ab alio aliquo, ita ut argenteus illud seu siclus minimum esset. Syngrapha ultrò ei traditâ à domino; quam גט שחרור *libellum manumissionis* vocabant; verbis ad hunc sensum inscriptis הרי אתה בן חורין *ecce Libertas seu ingenuus sis*; הרי את שלעצמך *ecce tua sis potestatis*, tui dominus. Sed verbis ejusmodi, sine pretio accepto aut sine syngrapha tradita, manumissio non fiebat. Tertia heic causa erat ex lege sacra g, *si quisquam percusserit oculum servi sui vel oculum ancillæ suæ*, ושחתה *& corrumpat eum* (vulgata, *& luscos eos fecerit*, Hellenistæ *ἢ ἐκτυφλώσῃ & cæcos reddiderit*) *dimittet eum liberum pro oculo suo. Et si dentem servo suo seu dentem ancillæ suæ excusserit, liberum dimittet illum pro dente suo.* Duobus hisce, ita expressis, quorum alterum exemplum habent partis quâcum nascimur, alterum partis sine qua nascimur, innui etiam volunt cetera membra præcipua exteriora quæ nec, si mutilata sint, redintegrari queunt.

c Maimon. hal. Thalmud Thora cap. 5.
d Levit. 25. 44.
e Cap. 3. & 4.
f Misna & Gem. Bab. & Hierosolym. tit. Kidoschim cap. 1. Maimonid. hal. Aibdim cap. 5. & seqq. Mos. Mikot præcept. aff. 87.
g Exod. 21. 26.

queunt. Hæc numero viginti quatuor [h] denotant. Manuum & Pedum digiti viginti ſunt. Auris utraque locum occupat heic unicum, uti & alterum ancillæ papilla utraque. Ut numerus compleatur, adjiciunt Naſum & Veretrum. Dominus qui ſervo aut ancillæ horum viginti quatuor aliquod ſponte mutilaret, cogebatur ex ſententia fori, manumiſſionis libello (nam neque heic ſine libello fieri quibat) libertatem ei donare quæ adquiri dicebatur בראשי אברים *ob præcipua membrorum*. Servi vero ſecundi generis ſeu qui Gentiliſmum nondum exuerant, ex hac cauſa libertatem minime adipiſcebantur, ſed ex duabus prioribus; adjectis aliquot aliis præter eam quæ ſuperius oſtenditur [i] ubi libertatis nomine ſervus ejusmodi Judaiſmi lavacro ſuſceptus eſt; unde & quoties ſponte nollet libellum manumiſſionis (qui ſemper neceſſarius) dare dominus, ex ſententia forenſi cogendus erat. Si Gentili qualicunque vendiderat Ebræus ſervum Gentilem ex ſententia forenſi [k] redimendus domino erat, adjecto decima pretii parte, & libertate donandus; ſi nempe Gentilis redhibere velit. Nam eum heic, tametſi juriſdictioni Iſraeliticæ ſubeſſet, non cogebant. At ſi Iſraelitæ extra terram ſanctam degenti, vendiderat quis ſervum, emptor, quatenus foro patrio ſuberat, libertate eum donare, etiam cum pretii damno, cogendus erat. Pœnæ ratio erat, ne ſervi alienas migrarent in terras. Unde item ſi ſedes in alienas terras transferret dominus, exuto in terram Sanctam revertendi animo, libertatem inde in foro Iſraelitico nanciſcebatur ſervus, quem ſibi habitandi comitem eſſe volebat dominus. Servus etiam qui illuc redire voluit, id invito domino, etiamſi redituro, rite faciebat. Neque licuit domino ſervum invitum in alienas terras comitem ſibi adhibere, nec fugitivum inde è terra Sancta, ſi Judaiſmum ſuſceperat, reducere. Sic intelligunt illud legis [l]; *Non trades ſervum domino ſuo, qui apud te eripi cupit à domino ſuo. Tecum manebit in medio tui, ubicunque elegerit locum in una civitatum tuarum, ut ſibi placuerit; nec contriſtabis eum*. Qui locus etiam de ſervo, qui à Domino Gentili in terram Iſraeliticam fugerat, capitur [m]. Tutum nempe erat ſervo ejusmodi terra illa perfugium. Unde Onkelus ibi; *Non trades ſervum Gentium in Manum domini ſui.*

[h] *Præter citatos locos, vide ſis R. Salom. Iarchium ad Exod.* 21. 7. & 26 *R. Alpheſium, tom.* 2 *fol.* 529 *a.* & *ib. Rabbenu Niſſim.*

[i] *Lib.* 2. *c.* 3.

[k] *Misna* & *Gem. Bab. tit.* Gittin *c.* 4. *fol.* 44. & 45. *Maimon. halach.* Aibdim *cap.* 8. *Gem. Hieroſolymit. t.* Gittin *fol.* 46 *a. col.* 1. §. 6

[l] *Deut.* 23. 15. *ad quem locum, præter jam citatos, vide R. Moſem* Mikotzi *præcept. Neg.* 109.

[m] *Larch. ad Deut.* 23. 15.

n Lib. 16. cap. 1.

sui. Ex hisce pendere videtur, quod apud Josephum n notatur; Herodis magni tempore, sub Hasmonæorum finem, legem fuisse apud Judæos latam, quâ licuit murorum perfossores in servitutem vendere *ἐπ' ἐξαγωγῇ τῆς βασιλείας extra regni terminos*, quod quidem ait ille non solum factum est in graviorem facinorosorum Pœnam, sed etiam *εἰς τὴν κατάλυσιν τῶν πατρίων ἐθῶν in dissolutionem consuetudinum patriarum*, seu morum majorum. Si autem dominus puellam ingenuam servo o in uxorem duxisset, או שאמר לו רבו לקרות שלש פסוקין בספר תורה בפני צבור וכן כל כיוצא באלו הדברים שאינו חייב בהן אלא בן חורין יצא לחירות וכופין את רבו לכתוב לו גט שחרור: *aut eum jussisset tres versus Pentateuchi in synagoga legere, aut aliorum id genus quid facere, ad qua præstanda duntaxat liberi & ingenui obstringebantur, libertate donandus erat, adeoque dominum manumissionis cogebant libellum ei scribere.* Ancillam etiam libidini se palam prostituentem, nisi castigaret satis dominus, ea ex fori sententia sic manumittenda p erat, ut scilicet nuptiarum capax ad castiorem libentius mentem rediret, nec amplius stuprandi Israelitis esset in causa. Hujusmodi servorum ancillarumque proles posterique etiam servi erant. Ita tamen, ut, licet ancillæ proles undecunque prognata matris sequeretur conditionem servi nihilominus libera esset, nisi ex ancilla suscepta fuisset. Nam si ex Israelitide filium forte susceperat, ob gentis dignitatem, liber, utpote plane Ebræus, is erat. Si ex Gentili, quæ libera erat, etiam & filius liber; nec patris conditionem sequebatur, quoniam עבד אין לו יחס *servo non erat agnationis jus*, seu per virilem sexum conjunctio. Attamen regulam habent, quod proles q באומות הולך אחר הזכר *apud Gentiles sequitur marem.* Sed eam Jurisconsulti præstantiores r intelligunt de Gentilibus matrimonio conjunctis, saltem qui conjungi possent; non de eis, quorum altera pars non conjugii, sed, ut in Romano etiam jure veteri, contubernii tantum, veluti servus, capax erat. In monitis habuêre, fœminis ancillas, non servos possidendos, מפני החשד *suspicionis* seu *infamia causâ.* At si etiam ipsæ adquirerent servos, Dominium in eas satis transferrebatur. Nec sane manumis-

o Maimoni. hal. Aibdim cap. 8.

p Maimon. ibid. cap. 9.

q Gem. Bab. ad tit. Iabimoth. cap. 8. fol. 78 b.

r Videsis adnotationes R. Abraha Ben David & Iom. Tob. ad Maimonid. hal. Aibdim cap. 9.

numissionem sine peccato fieri, monebant aliqui, extra quam ubi exigerent rationes quas memoravimus, tametsi factæ, ex majorum instituto, satis valerent. Monitum autem hoc ex verbis illis legis f, *In perpetuum, veluti servos, illos habebitis*, seu *operis eorum perpetuo utemini*, sumebant; quod sane idem videtur cum eo quod est, pro libitu vestro servi sint in perpetuum homines illi, ita tamen ut pro libitu etiam manumittat dominus, ut solent servorum domini, quemadmodum certè in foro etiam intellectum est. Vestitum victumve eis minime præstare cogebatur dominus; tametsi operas omnigenâ sævitiâ, modo à præcipuis, quæ diximus, membrorum abstineret, exigere nefas non haberetur. Sive aufugerent sive morerentur frigore fameve, susque deque rem habebant in foro, quod tamen de servis majorum natu capiendum est. Nam minorum fuere, ut bona alia, ita & servi in Fori tutela, quâ cautum est ut publicis eleemosynis ad id destinatis alerentur usque ad plenam dominorum pubertatem, seu annum ætatis decimum tertium, adjecto insuper die unico. Sed vero mansuetos heic majorum suorum mores laudant & clementiam ejusmodi in servos, ut non solum benignius victum præberent, sed & libere in qualescunque disceptationes ac colloquia eos admitterent audirentque. Atque ad ejusmodi etiam mansuetudinis morem attinere volunt illud Jobi t, *Si contemsi subire judicium cum servo meo & ancilla mea, cum disceptarent adversum me*. Prætermitti autem non debet, tametsi pretio etiam à se dato libertatem adquirere potuit servus, (ut supra dictum est) adeo ut Bona ei seu ipsum bonorum dominium fuisse inde videatur; id nihilominus sic intelligendum, ut ex clementiori tantum domini ejus admissione pretii illa datio acceptioque penderet; quæ scilicet manumissioni ex more sufficeret. Regulariter enim ut in Jure Cæsareo, servus possidebatur, nihil ex suo possidebat sed jure domini. Maimonides u הרב שלוה מעבת ואחר כך שחררו אין לו עליו כלום שכל מה שקנה עבד קנה רבו *si dominus mutuo quid acceperit à servo, quem postea manumiserit. Nil omnino huic debetur. Nam quicquid servus possidet aut acquirit, acquiritur domino.*

f Levitic. 25. 46.

t Cap. 31. 13.

u Hal. Melovva Welovva cap. 2.

Cap. IX.

Leges Sacræ de Usuris. *Talmudicorum de eis* sententiæ. Usura præstituta *seu propriè dicta.* Pulvis Usuræ. Quasi Usura. Usura præcedens, subsequens. *Qualisnam* Usura *ex sententia fori* restituenda; *qualis non.* Actus *aliqui ex Jure superinducto* vetiti, ne subdolè Fœnus dissimularent. Alii permissi, *qui* Fœnoris *accepti* instar. *Exceptio* de Bonis Orphanorum, pauperum, id genus aliis. Usura incerta.

Quod ad Usuras seu Quintum suprà Selectorum caput attinet; juxta Talmudicos, leges sunt Sacræ sex Negativæ, quarum violatio mutuum fœnore dantem comitabatur. I, *Si pecuniam commodato dederis* x *populo meo qui est tecum* לא תהיה לו כנשה *Non eris illi quasi exactor.* II. את כספך לא תתן לו בנשך *Pecuniam* y *tuam non dabis illi ad Usuram.* III. ובמרבית לא תתן אכלך *Neque* * *pro incremento dabis illi frumentum tuum,* seu *cibum* aut *annonam tuam.* Vulgata; *& frugum superabundantiam non exiges.* IV. *Non* z *accipies ab illo* נשך ותרבית *usuram vel incrementum.* Cujus paraphrasis est illa altera a, *non inferes morsum fratri tuo per Usuram pecuniæ, & per Usuram frumenti, & per Usuram cujuscunque rei, quæ mordere potest.* V. לא תשימון עליו נשך *Neque* b *impones illi Usuram.* Ubi codex Samaritanus habet לא תשמנו *non imponetis.* VI. לפני עור לא תתן מכשול *nec* c *coram cæco pones offendiculum,* Binas etiam ajunt esse leges, in quas, qui mutuum fœnore accipit, committit. Alteram ex jam dictis sextam, alteram illam לא תשיך לאחיך quæ d vulgo vertitur *non fœnerabis fratri tuo, uti & non morsum inferes fratri tuo* aut *non mordebis fratrem tuum, per usuram &c.* Sed ita eam accipiunt Magistri e perinde acsi passivè etiam dictum esset non mordeberis à fratre tuo per Usuram, unde & glossa ibi ordinaria אזהרה ללוה שלא יתן רבית למלוה *Interdictũ est quo cavetur, ne is, qui mutuò accipit, usuram seu incrementum det mutuo danti.* Quo spectat illud de Rabbinis aliquot Romanen-

x Exod. 22. 25.
y Levit. 25. 37
* Ibidem.
z Ibidem 36.
a Deut. 23. 19.
b Exod. 22. 25
c Levit. 19. 14.
d Deut. 23. 19.
e Maimonid. halach. Melovva Welovva c. 4. &c. Mos. Mikot. Præc. Neg. 193. Misna & Gemara tit. Baba Metzia cap. 5. Shulcan Aruch lib. Iore Dea cap. 159. 160. &c.

manensibus apud Sixtum Medicem, *Annis*, inquit ille f, *Proximis ab eruditissimo Antistite Philippo Archinto tum Romæ vicario, nonnulli Hebræorum Rabyni peritissimi sub juramento requisiti, declaraverunt verbum ipsum* נשך *passivum esse & transitivum atque ita interpretandum, non fœneraberis à fratre tuo.* Actuarios ac scribas etiam & testes contractûs, quo de usura convenitur, teneri volunt Talmudici lege quintâ. Et demùm proxenetas in sextam committere. Vocabula illa נשך *morsus*, תרבית & מרבית quæ *incrementum* seu multiplicationem denotant, non volunt sic discriminari, quin idem ipsum paritèr denotent. Id est, fœnus seu usuram ex contractu natam, quæ inter solvendum, utpote plus quàm mutuo acceptum est, mordet seu cruciat mutuo accipientem; Idem, inquam, quantùm ad quantitatem; tametsi subinde Morsum signantiùs de usura pecuniaria, Multiplicationem de frumentaria aut id genus alia sumant. Bina autem Fœnoris genera faciunt. Alterum est רבית קצוצה *Usura determinata, præstituta*, seu שקצץ בשעה הלואה *quæ sive accepta sive constituta est tempore contractus mutui* aut dum agitatur ac pendet contractus. Alterum אבק רבית quod vèrbo tenus reddas *Pulvis Usuræ*. Sensus autem Magistrorum est, hoc genus ita à priori distare, ut, cum illud sit palam constitutum & propriè Fœnus, hoc sit potius Fœnus simulatum seu quasi Fœnus. Quo nomine illud deinceps nuncupabimus. Genus Prius Usuram in lege sacra prohibitam continere volunt. Secundum eam quæ ex scitis majorum superinductis tantùm interdicta est. Prioris exempla dant & regulam;
המלוה את חברו סלע בחמשה דינרים או סאתים חטים בשלשה
או סלע בסלע וסאה או שלשה סאין בשלשה סאין ודינר בכלל
של דבר כל הלואה בתוספת כל שהוא זו רבית שיוצאה בדיינין
וכן המלוה את חברו והתנה עמו שידור בחצרו חנם עד שיחזיר לו
הלואתו או ששכר ממנו בפחות וקצב הדבר שפוחת לו מן השכר
עד שיחזיר לו הלואתו או. שמשכן בידו מקום שפירותיו מצויין בעת
הלואה כגון שמשכן חצר על מנת שידור בו בחנם הרי זה
רבית של תורה ויוצאה בדיינין וכן המוכר שדה או חצר
באסמכתא הואיל ולא קנה הקונה הרי כל הפירות שאכל רבית
ומחזיר אותן והוא הדין לכל מי שלא קנה קנין גמור מתחלה שהוא
מחזיר את הפירות מפני שאם אכל את הפירות הרי זה רבית של
תורה *ubi quis mutuo dat proximo suo siclum, ut redeat cum*

f De fœnore Iudæorum l. 2. cap. 3.

quinque denariis, aut duo frumenti sata, ut redeat cum tribus, aut siclum, ut reddatur simul cum sato, aut tria sata, ut rependatur cum ipsis denarius, seu, ut in universum dicam, quoties aliquid mutuo datur, ut redeat cum quantulocunque incremento, usura erat cujus cognitio ad forum attinebat (qua de re plura statim.) *Ita si quis mutuo conditionem adjecerit, ut habitet in accipientis villa gratis usque dum refundatur mutuum, aut ut conducat eam minori, quàm valet villa, pretio (valoris discrimine tum indicato) atque retineat usque dum mutuum refundat, aut ut in pignus accipiat locum è quo, tempore contractus, commodum percipi posset, veluti ut oppigneret sibi villam suam, ut eo nomine in ea gratis habitet, usura heic ex lege erat, adeoque cognitio ejus ad forum spectabat. Sic etiam si quis agrum emerit nec tamen per defectum apicum aliquot juris qui alienationibus necessarii, contractus absolutus fuerit ac integer, quoniam ipsum agrum nondum rite adquisivit, quicquid ex ejusdem usufructu commodi ei cesserit, usura erat, atque restituenda. Quale jus obtinuit, ubicunque emtori integrum dominium non transferebatur* (usufructus enim ejusmodi, fœnus habebatur pecuniæ pretii nomine solvendæ) *ut scilicet restituendum esset quod perceperat commodum, quoniam ususfructus ejusmodi usura erat ex lege.* Nimirum nemo usuræ nomine vapulabat seu plagarum pœnas violationi legis sacræ sæpissimè ex more gentis aliàs debitas luebat, quoniam ex Judicum seu Fori sententiâ fœnerator usuram, veluti rem furto surreptam, reddere cogebatur. Qualis ratio in aliis id genus judiciis obtinuit. Talmudici, אף על פי שהמלוה ולוה עוברין על כל אלו לאוין אין לוקין עליו מפני שניתן להשבון שכל המלוה ברבית אם היתה רבית קצוצה שהיא אסורה מן התורה הרי זו יוצאת בדיינין ומוציאין אותה מן המלוה ומחזירין ללוה *Tametsi, tum mutuo dans, tum accipiens fœnore violabat tot leges negativas,* (ut in paulò antè dictis) *nihilominus plagarum pœna eis minimè irroganda erat. Quoniam restitutio facienda erat. Etenim si quis mutuo dederat, fœnore in ipso contractu constituto, quale scilicet à lege Sacra vetitum est, ad cognitionem forensem res attinuit, & judices ablato fœnore à creditore qui*

re qui acceperat, restituebant debitori qui dederat. Ita generatim de restitutione statuunt, quoties fœnus ipsum non esset בפרהד״ (?) משוה פרוטה *minimo* g *nummuli minimi* seu *Prota valore* h (nec aliter) & quamdiu fœnerator ipse superstes. Si is mortuus esset, אין מוציאין מיד הבנים *non auferebat forum usuram à prole* seu hæredibus quod sic generatim dictum temperamenta habet. Nimirum hæredes pecuniam fœnore lucrifactam restituere neutiquam cogendos, quod & de rebus fungibilibus puto intelligunt; cogendum verò liberos restituere vasa, vestes, instrumenta, animalia quæ restarent ipsa à patre fœnore accepta idque מפני כבוד אביהן *propter patris honorem.* Quod tamen & ad hunc modum temperant, במה דברים אמורים בשעשה תשובה ולא הספיק להחזיר עד שמת אבל אם לא עשה תשובה אין חוששין לכבודו *Id de ratione honoris paterni sic dictum ita sumendum, ut tunc duntaxat locum haberet, quando pater ritè pœnituerat, adeoque nec dubitaret restituere ante mortem. Ceterùm si non ritè pœnituerat, nulla honoris ejus ratio heic habita,* qualecunque lucrum ex Fœnore in Bonis ejus reperiretur. Etiam de Personis inter suos exceptionem subjungunt. Omne scilicet incrementum à mutuo dante sive tempore contractus qualitercunque, sive postmodum ex constitutione tempore contractûs, acceptum, nomine Fœnoris, inter vulgus hominum seu qui singulari juris prudentiæ dignitate non eminerent, lege interdicti contineri; non item munusculum quod, ubi הכמים *Sapientes* seu Jurisprudentiæ dignitate eminentes, mutuo darent & acciperent, fortè interveniret. Id enim pro munusculo simplici sumendum, non omninò pro Fœnore seu mutui causà; idque ex præsumtione, eos qui sic Jurisprudentiâ eminerent, interdictum neutiquam inde violare voluisse. Talmudici; חכמים שהלוו זה את זה ונתן לו יתר על מה שלוה ממנו הרי זה מותר שהדבר ידוע שלא נתן לו אלא מתנה שהרי הן יודעין היתר ואיסור הרבית *Si è Sapientibus invicem mutuo dantibus accipientibus quis alteri plus dederat quàm acceperat, illicitum non erat. Nam pro manifesto habebatur hoc non aliter ibi datum quàm nomine muneris, cum & ipsi tam benè scirent quàm grave peccatum esset usuram exercere.* Et de Usura ex lege sacra juxta illos interdicta seu ea quam קצוצה nuncupant, sic statuunt. Nam quisquilias, quas & habent subtiliores, circa etiam genus hoc, non paucas prætermittimus.

Genus

g Shulcan Aruch *lib.* Iore Dea *cap.* 161.
h *Vide supra cap.* 2.

Genus autem illud alterum אבק רבית dictum, id est, *Fœnoris pulvis*, quem Quasi Fœnus appellamus, non ex lege vetitum ajunt, sed tantum ut quamplurima alia מדברי סופרים *Ex statis scribarum* seu eorum qui rebus præessent, nec juris superinducendi potestate carerent. Hoc nomine vetitum est omnimodum fermè non solum commodum, sed & beneficii agnitio quæcunq; extra mutui contractum seu tempus ejusdem, qualicunque mutui respectu, creditori posset præter sortem, intra diem solvendi, evenire; licet Fœnus illud, ex sacrorum verborum vi, juxta Talmudicos, non fuerit. Duplex fere faciunt hujus genus; alterum quod ad temporis, quo incrementi aut commodi nomine à debitore præstatur, discrimen attinet, alterum quod ad contractûs diversitatem. Prioris generis etiam species binas. Alteram[i] רבית מוקדמת *usuram præcedentem* seu *antevertentem*; alteram רבית מאוחרת *usuram subsequentem*. Priore specie continetur quicquid ab eo cui in animo erat mutuum petere, ei à quo pòst petierit, spe facilius in mutui dationem eum conciliandi donatum. Specie posteriore, quicquid posteaquam acceperit debitor muneris nomine miserit aut donaverit creditori, ut dies ei solvendi antè præstitutus omninò comperendinaretur. Breviter ajunt; אסור להקדים הרבית או לאחר אותן *vetitum est tum præcedentem tum subsequentem usuram exercere*. Nec de muneribus solùm heic loquuntur. Nec quidem humanitatis ex more inter homines usurpari solita officia aliqua voluere creditori postmodùm à debitore præstanda, nisi ante mutui dationem fuissent inter eos in usu. Verba sunt; מי שלוה מחברו ולא היה רגיל מקודם להקדים לו שלום אסור להקדים לו שלום ואין צריך לומר שיקלסו בדברים או ישבים לפתחו *Qui à proximo suo mutuum acceperit, neque ex more anteà eum salutatione antevertere solitus fuerit, illi creditorem salutatione jam antevertere vetitum, nedum eum laudare aut adulari.* Quod tametsi ex scribarum scitis manaverit, nihilominùs non sine legis sacræ verborum allusione firmari volunt. Huc igitur illud trahunt[k]. *Non morsum inferes fratri tuo, per usuram pecuniæ, aut per usuram frumenti* נשך כל דבר אשר ישך *aut per usuram cujuscunque rei quæ momorderit.* Vocabulum autem דבר tàm *verbum* significans quàm *rem* in cau-

i *Præter citatos vide* Sepher Siphri *fol.* 51. *col.* 1.

k *Deut.* 23. 19.

in causa est; ut ludentes heic aiant אפילו דברים אסורים *Etiam ipsa verba* salutationis, gratiamque conciliandi, nisi in usu inter debitorem & creditorem antea fuissent, *vetita esse.* Quo modo tamen ipsam non interpretantur legem. Sed vocabuli homonymia libenter ad scita scribarum firmanda, ut diximus, utuntur. Unde & pariter vetitum volunt debitorem creditori כל זמן שמעותיו בידו *quamdiu pecuniam mutuo acceptam retinuerit* docendi munus præstare aliquod, nisi id etiam anteà inter eos in more. Sub hac specie collocant pecuniæ ob mercedem locationem, quæ à mutui datione sic discrepat, ut eadem ipsa, quæ locatur, ac conducitur pecunia, non similis, ut in mutuo, quantitas reddatur. Quasi autem usuræ hujusmodi genus alterum seu quod in diversitate contractus habetur, visitur, ubi venditor dixerit, si hodie emeris, vendam tibi nonaginta siclis; sin nolis ante diem crastinum emere, minoris centum non vendam. In contractu enim hujusmodi adjectio moræ simul cum pretii incremento visa est, quasi innuere decem velut fœnoris nomine solvendos. Similiter de ejusmodi aliis. Accedat actus aliquot usuræ cognatos, ex jure item superinducto vetitos esse (quos tamen nec sub jam explicato genere collocant) idque משום הערמת הרבית *propter astutiam incrementi* seu ne tum legis sacræ tum scribarum sensus subdolè heic deluderetur. Exempla ponunt; petit mutuo Simeon à Rubene siclos centum, negat hic sibi centum esse, sed frumentum, quod tanti valet. Id Simeoni mutuo dat. Is autem postmodum pro frumento hoc nonaginta rependit. Nihil heic aiunt in legem sacram commissum, nec quidem usuram aut אבק רבית *pulverem usuræ*, quam quasi usuram nuncupamus, ibi reperiri. Causâ autem jam dicta, Simeonis obligationem ex nonagintâ repensis non solvi statuêre. Sed ad decem ultrà solvendos (ut ita centum redderentur) ex sententia forensi etiam cogendus erat. Quale tamen in iis, quæ Quasi usuræ nomine veniunt, nolunt obtinuisse. Restituendum erat, idque ex sententia forensi, ut ostensum est, fœnus contra legem sacram acceptum. Non item quod fœnoris pulverem vocant. Nimirum nec actione, quâ Pulvis ille ritè peti posset, uti licuit creditori, nec si sponte solveretur, redhibitoriæ locus. Talmudicis [illegible]

[illegible] אותו מן המלוה ללוה *Pulverem fœnoris cujus jus ex majorum more superinducto pendet, à debitore exigere nequibat creditor. Nec tamen creditorem cum debitori rependere cogebant forum.* Contractus intereà erat illicitus, atque, ut id quod contra majorum instituta fieret, plagis aliterve puniendus. Ad jam dictorum rationem attinet etiam, quod nec ex jure superinducto, permiserint ei qui fundum pignore acceperat illum Domino sub censu locare, quoniam census ille fœnus pro debito, cujus causà pignus acceptum, nimis imitaretur, forte & locum ejus suppleret. At verò fuere actus aliqui שיש מבן ה[illegible] *qui fuere fœnoris instar* hæc tamen sive ex lege sive ex moribus superinductis illiciti. Veluti si quis syngraphas alterius minori quàm ex eis deberetur emeret. Quin & fas esse duxere Rubeno nummos Simeoni dare, ut is mutuo daret alios Judæ. Rationem subjungunt, [illegible] *quia non vetuit lex sacra aliud fœnoris aut incrementi genus præter id, quod transit à mutuo accipiente ad dantem.* Exceptionem demum habent de Orphanorum Bonis, quæ mutuo à tutoribus dari licitè potuisse volunt, hoc jus de Quasi Usura superinductum ad ea minimè attinuisse. Verba sunt Maimonidis [illegible] *Orphanorum bona mutuo credere viro probo & fideli* [illegible] *de cujus bonis spes aperta esset, ex eis lucrum potius* [illegible] *damnum eventurum* [illegible] *ad hunc scilicet modum.* [illegible] *Et* [illegible] *prohibetur, nisi ex jure superinducto,* [illegible] *nihil præstitutum est.* Unde constat etiam [illegible] scilicet de quantitate Usuræ [illegible] utrum quid omninò [illegible] fuisse ex legis sacræ

 juxta

juxta illos, permissione, fœnori tradere mutuum; modò id quod
ic rependendum esset, sed non pro certo constitutum, è mutuo
it lucrum oriretur. Nam quicquid nomine Pulveris venit, citra
cita seu mores superinductos, licitum habebatur. [l] Superiti
lucto autem jure, quod pulvere vetuit, Orphanorum bona non
continebantur, uti nec ea, quæ aut pauperum sustentationi, [l] Shulcan Aruch Ioreh Dea cap. 160. §. 18.
aut synagogarum usui, aut disciplinæ legis edicendæ sepone-
bantur. Scilicet hæc omnia pro possidentium seu curatorum ar-
bitrio fœnori, quod Pulvis dictum, dari accipique ritè potuere.

CAP. X.

De Usurarum jure, *apud Ebræos, quà* Proselytos Domicilii *aliosque* Gentiles *respexit; etiam &* Judæos Apostatas. *De Gentili, Proselyto Justitiæ facto, postquam fœnori sive dederat sive acceperat ab Israelita, mutuum, nondum redditum. Quid Mahumedes de Usura.*

QUæ verò, capite superiore de Usurarum interdictis sive sacris sive superindictis occurrunt, spectant tantùm, juxta Talmudicos, ad Ebræos ipsos, id est, Judæos sive originarios sive adscititios seu Proselytos Justitiæ, & qui pariliter cum eis hoc jure, id est, qui ullo modo nomen fratris tui, sive retinerent satis, sive ad hanc rem induerent. Lex sacra [m] *non morsum inferes fratri tuo per usuram &c.* Ebraica sunt לא תשיך לאחיך quibus commate proximo, ut antithesis, respondent לנכרי תשיך ולאחיך לא תשיך וגו׳ *Alienum* seu *peregrinum* aut *exterum usura mordebis, fratrem autem tuum non mordebis; ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni &c.* Vulgata ibi; *Non fœnerabis (commodas) fratri tuo &c. Sed alieno. Fratri autem tuo absque usura id quod indiget commodabis &c.* Josephus [n] item, δανείζειν, inquit, Ἑβραίων μηδενὶ ... *mutuum dare ad usuram, Ebræorum nemini licent.* Ebræos addit, ut ceteris non interdici se velle ostendat. Sed etiam Philo [o] ἀπαγορεύει ἀδελφῷ δανείζειν, ἀδελφὸν ὀνομάζων οὐ μόνον τὸν ἐκ τῶν αὐτῶν φύντα γονέων ἀλλὰ χ' ὃς ἂν ἀστὸς ἢ ὁμόφυλος ᾖ *vetat fratri fœnerari; fratre nominans non*

[m] Deut. 23. 19.

[n] Archæolog. 4. cap. 8.

[o] Lib. de Charitate.

solùm ex iisdem natum parentibus, verum & quemcunque civem tribulemve, non item alios seu Gentiles. Jam verò à Magistris, legis allatæ verba non ut permissiva simpliciter, sed ut obligativa etiam sumuntur; adeò ut velint aliqui saltem, tam præcipi, quam permitti, ut quoties mutuo quid darent Judæi, sive Gentilibus, qui nondum Idololatriæ renuntiarint, sive Proselytis Domicilii, id fœnori daretur. Legitur quidem in Misna p; אין מקבלין צאן ברזל מישראל מפני שהוא רבית אבל מקבלין צאן ברזל מן הגוים ולוין מהן ומלוין אותן ברבית וכן בגר תושב *Haud conducendum erat pecus ferreum* (sic nomine solenni vocant gregem sic conductum, ut locatori à conductore, qui periculum omne in se susceperat, integer denuò præstaretur) *ab Israelita, quoniam inde nascitur fœnus* (de Pulvere fœnoris, juxta superiore capite ostensa, puto loquuntur.) *At verò à Gentilibus conducere licuit* seu *mutuo accipere pecus ferreum. Etiam & mutuo dare illis & ab illis accipere fœnori; quod pariter dicendum de Proselyto Domicilii.* Maimonides q autem; מצוה לאו ונר תושב לוין מהן ומלוין אותן ברבית שנאמר לא תשיך לאחיך לאחיך אסור ושאר העולם מותר ומצות עשה להשיך לגוי שנאמר לנכרי תשיך ספר השמועה למדו שזהו מצות עשה וזה הוא תורה *Et ergo par mutuo dare, tum accipere fœnore à Gentili aut Proselyto Domicilii; nam & scriptum est, non mordebis fratrem tuum. Illicitum est fratrem tuum mordere; quod tamen fas, quantum ad reliquum genus humanum. Quin & accedit præceptum affirmativum de mordendo extero seu Gentili. Nam & scriptum est, Externum seu Gentilem mordebis, seu ei mutuum fœnori dabis; unde observandum est præceptum ea de re ibi reperire affirmativum. Atque ita se habet hoc lex sacra.* Sic quidem ille; uti & alii passim, excepto quòd subinde nolint verba illa sacra de Gentili esse præceptum affirmativum seu singulare, sed explicativum tantum s prioris interdicti, quo fœnus inter Israelitas veritum; adeoque velint permissum tantùm non præceptum fœnus cum Gentilibus. Et errasse aiunt Maimonidem non sine autore vetusto. Nam in *Sepher Siphri* f legitur etiam. לנכרי תשיך מצות עשה ולאחיך לא תשיך מצות לא תעשה *Fœnori mutuum dabis Gentili præceptum est affirmativum, ut non*

p *Tit. Baba Metzia cap. 5.*

q *Hal. Melovva Welovva cap. 5. & præc. negat. Mikotz. 153.*

r *Vide comment. in Maimonid. loc. citat. & [illegible]. Pirush Tora fol. 323 a. alibi ad Deuter. 23, 19.*

f *Fol. 51. col. 1.*

non dabis fratri tuo est negativum. Etiam rationem redunt, uare signantiùs hæc permissio adjecta sit legi sacræ de Fœnore, non item legibus de Rapina & Furto. Quoniam scilicet Furtum & Rapina nunquam & nullibi, juxta superiùs dicta, non illicita. Nec minùs vetitum Gentilis bona furari aut arripere, quàm Israelitæ. Scilicet, ex Jure Universali & omnium communi, cui derogari noluit heic numen. Sed verò fœnus contrahitur tàm ex consensu pariter accipientis, quàm dantis, adeoque ita contractu hominum nititur libero, ut ex jure universali seu Naturali nihil omninò ei obstare velint. Moses Bar Nachman t de eo quod est, fas esse mutuum fœnori dare Gentili, verba faciens; לא הזכיר כן בגזל ובגניבה כמו שאמרו. גזל גוי אסור אבל הרבית שהיא נעשה לדעת שניהם וברצונם לא נאסר אלא. מצד אחוה *Non ita dicitur de Furto & Rapina, de quibus receptum est illud: Bona Gentilis surripere nefas esse. Sed verò usura, cujus contractus ex utriusque tam accipientis quàm dantis consensu & arbitrio nascitur, minimè vetita est alibi, quàm inter fratres*, seu nos, qui fratres invicem sumus, id est, Judæos. Quo etiam tradunt pleraque in sacra lege occurrentia de officiis humanioribus. Atque extra juris stricti obligationem passim fermè admittunt illud u ut monitum generale את הנכרי תגש *à peregrino* seu *Gentili exiges.* Quantumvis autem ex lege sacra sic permissum volunt fœnori Gentilibus mutuum dare, atque ab eis accipere, ex jure tamen superinducto seu sapientum decretis, illicitum habitum est Judæo mutuum quid dare Gentili ברבית קצוצה *fœnori propriè dicto*, ac sic constituto ut simile inter Judæos esset illicitum, אלא בכדי חייו *nisi tantùm vita sua prospiciendo*, id est, nisi ideo id fieret, ut tutiùs vitâ suâ inter Gentiles gauderet. Ratio adjungitur; גזרה שמא ילמוד ממעשיו ברוב ישיבתו עמו *Id decreverunt, ne Iudæus ex moribus Gentilis & frequentiori ejus inde consuetudine malè doctus evaderet.* Existimabant nempè, tum ex sacri spe lucri, tùm è crebris, quæ fieri solent, mutui efflagitationibus, Judæum Gentilis familiaritate nimis sic usurum. At verò sic non vetari volebant omnino, quicquid Pulveris usuræ nomine, quod capite explicatur superiori, venerit; uti nec mutuum fœnori quomodo libetcunque à Gen-

t Piruſh Tora *fol.* 323 *a.*

u *Deut.* 15. 3. & *Sidesis supra lib.* 4. *cap.* 3.

à Gentili accipere. Subjiciunt & hujus rationem, שהרי הוא בורח מלפניו ואינו רגיל אצלו *quoniam Judæus sic debitor, fugiet præsentiam Gentilis nec consuetudine ejus utetur.* Ceterum excipiunt תלמיד חכם *discipulum sapientis* seu sapientem aut Jurisconsultum qui, legis Judaicæ studiosior, Gentilium palam aspernator esset. Ei enim, quoniam nihil mali ex Gentilium consuetudine viro scientiori imminere censebant מותר להלוות לגוי ברבית אפילו להרויח *fas erat mutuum Gentili fœnori dare, etiam ideò tantum ut lucrifaceret;* [x] Nec verò Gentili tantum statuunt fas fuisse sibi ipsis fœnori pecunias tradere, verùm & Judæo [x] apostatæ, quia fratris nomen exuerat. Ita scilicet occurrit opinio velut receptissima, in quam tamen alii qui non consentiunt, ne qui sic fœneraretur, sextam intereà legem de offendiculo coram cæco non ponendo violaret, cum scilicet in caussa esset, ut apostata fœnori acciperet, quod nefas item esse Judæo ex lege sacra volunt. De Proselyto demùm Justitiæ qui sive dederat sive acceperat fœnori ab Israelita, dum Gentilis adhuc erat, ad hunc modum tradunt [y]. Si accepisset à Gentili pecunias Judæus fœnori חקפן עליו במלוה *& novatione contractus tam fœnus quàm sortem in corpus mutuum unicum conjecisset* Gentilis & postmodum Judaismo, ut Proselytus Justitiæ, dedisset nomen גובה את הקרן והרבית *actio ei competierat tam pro fœnore quàm pro sorte*, sic conjunctis. Nam citra novationem ejusmodi, fœnus suo nomine seu solùm heic peti nolebant. Adeoque si contractus illa novatio post Judaismi susceptionem facta fuisset גובה את הקרן ולא הרבית *actione pro sorte, non pro fœnore uti potuisse.* Si verò Gentilis à Judæo mutuum fœnori accepisset, etiamsi post Proselytus factus esset quàm novatio ejusmodi accessisset, tam in fœnus quàm in sortem actione uti potuit Judæus. Id est quicquid fœnoris in creditoris Gentilismo Judæo debebatur, sive in mutui corpus sic conjectum, sive minimè, ei solvendum erat. Post exutum autem Gentilismum, tam Proselytos Justitiæ, quàm Originarios, utpote fratrum nomine rebus in hujusmodi satis comprehensos, legibus sacris de Usura, teneri volunt. Sed manifestum ex his est, Talmudicos censere nihil omninò in jure Naturali seu quod omnes

lig-

[x] *Gem., Hierosolymitana ad tit.* Aboda Zara *cap. 5. fol. 44. col. 4.* Shulcan Aruch *lib.* Iore Dea *c. 159. Responsa ad Maimonidis lib.* Mispatim *dictum 36.*

[y] *Maimonid. tal.* Melovva Welovva *cap. 5.* Shulcan Aruch *lib. citat. cap. 171.*

liget; reniti quominus quis mutuum fœnori tradat, neque inde simpliciter, furtum committi. Neque rationem video in eo, quod memorat Sixtus Medices de Rabbinorum Romanensium aliquot sententia, non licuisse ex lege sacra ipsis omninò fœnerari. *Subinde, concluserunt* (sic ille post verba illa de נשך capite proximè superiori ex eo citata) *nullo modo licere Hebræis, neq; in suos, neq; in alienos exercere usuras. Id quod ab eodem antistite* (Archinto tunc Romæ vicario) *per sententiam solennem confirmatum est.* Christianorum hac de re scita in scriptis eorum obvia sunt. Sed ante alios consulas opus incomparabile Claudii Salmasii de Usuris, pridem editum. Mahumedes autem [z], الذين ياكلون الربوا لا يقومون الا كما يقوم الذي يتخبطه الشيطان من المس ذلك بانهم قالوا انما البيع مثل الربوا وحل الله البيع Quod recte satis vertit Retinensis. *De fænore viventes, non nisi quasi demoniaci resurgent, cum ipsi fænerari, quod Deus nefas & illicitum statuit, licitis annectant, dicentes fænus esse qualis est mercatura.* Sed inter suos non alienos [a] hoc habent illicitum Mahumedani.

z *Alcoran Azoar. 2. Arab. 4. lat.*

a *Vide Cl. Salmasium de Usuris c. 21. p. 666.*

CAP. XI.

De bonis Aleâ, aliove quovis certaminis genere *lucrifactis; ac de* Lusibus *ejusmodi. De* Avibus *aliisve* animalibus *sic instituendis, ut exeuntia redirent, in domini commodum*, illicium more, comitatiora. *De retibus* Columbarum Capturæ *tendendis*, & Columbariis *extruendis.*

Sextum decimum & Septimum eorum quæ ad Talmudicorum sententiam de Dominio atque Obligatione circa illud, versante adeoque de Furto ostendendam supra selegimus, Capita sunt de Bonis Aleâ seu Certamine alio ludicro lucrifactis, & bestiis & volucribus sic nutritis institutisq; ut comitatiores redirent, & de columbis capiendis atq; columbariis. De hisce uti & de aliis consimilibus [b] aiunt, דברים הרבה

b *Maimonid. hal. Gazila Waibda cap. 6. Mosis Mikotzi Præc. aff. 73. fol. 151. col. 3.*

הרבה אסרו חכמים משום גזל והעובר עליהן גזלן
Sunt res non paucæ, quas vetuere sapientes, nomine furti. Et qui interdictum illorum in eis violaret, fur erat. Bina quæ diximus afferunt exempla, veluti reliquis multùm insigniora. De Priori aiunt; eum qui Aleâ, Talis, id genus aliis lucri quid sibi fecisset, reum fuisse גזל מדבריהם *furti* seu *rapinæ*, quæ quidem non ex lege sacra seu civili suo, à Numine ipsis præstituto, nedum ex jure Naturali, sed *ex scitis majorum*, seu qui rebus cum imperio ac potestate juris superinducendi præerant, sic dicenda. Scilicet tametsi certaminibus ejusmodi non deerat, tam victi, quam victoris assensus prævius, adeoque invicem contractus interveniebat, unde, quantum ad jus sive Naturale, sive eorum in corpore Mosaico Civile spectat, ex victoria licitè ut in alienationibus cessionibusque juris naturalis permissivi aliis, lucrum adquirebatur; ita nihilominus Certaminum ludicrorum mos ille displicuit eorum majoribus (qui rebus præessent, & quorum suffragiis & consensu involuta sunt totius populi, juxta modum & rationem illius reipublicæ, adeoque Ebræorum omnium, qui certarent pariter suffragia & consensus) ut ex victoria ejusmodi ludicra nihil postmodùm adquirere fas esset, furtumque ab adquirente committeretur. Nam ex dominii obligationisque temperamento civili sic adjecto, id furtum fiebat, quod citra ejusmodi temperamentum omninò licitum. Binas autem ob rationes hoc superinductum. Tum ut doli mali, quo certamina ejusmodi minimè carere solent, ansa præriperetur; tum ut artibus bonis, & quæ Societati humanæ conducibiliores essent, non ludicris homines se exercerent, qua de re consulas jam dicta libro [c] quarto. Addunt,

[c] Cap. 5.

וכן המשחקים בבהמה או בחיה או בעופות ועושים תנאי שכל שתנצח בהמתו או תרוץ יותר יקח מחברו כך וכך וכל כיוצא בדברים אלו הכל אסור וגזל מדבריהם הוא
Similiter si qui instituerant pecorum, ferarum, aut volucrum certamina ludicra, adjecta conditione, verbi gratiâ, ut cujus pecus sive pugnâ sive cursu vinceret, is summam aliquam ab altero acciperet, & si quid aliud ejusmodi fieret, id illicitum; & furtum, ex majorum scitis, inde committebatur. Nec quidem contractum illum seu stipulationem, quæ inter certantes haberi solet, consonam

satis

tis fuisse statuunt contractuum seu cessionum formulis, quibus penes ipsos dominium ritè transferebatur, de quibus supra capite quinto. Atque inde intelligendum Talmudicum[d] illud de aleæ lusu; אסמכתא הוא ואסמכתא לא קניא *contractus imperfectus est & qui ex fortuna pendet, quasi res non ritè adquiritur.* Quod sumendum semper de Ebræis solùm ipsis & eis qui in eorum transierant ritus. Nam non solùm Gentilibus in ditione Israelitica, nedum alibi, fas fuisse ludicris ejusmodi certaminibus (nisi etiam superinduceretur, quod vetaret, jus aliquod civile) uti volunt atque inde, juxta pignora quibus certarent, sine furto lucrifacere, verùm etiam nec furtum fuisse, si Judæus cum Gentili certans pignus lucrifaceret, licet intereà alio nomine certamina ei hæc etiam sine pignore, pro interdictis haberentur; quoniam nimirum inter ea, quæ Societati humanæ plane inutilia haberentur, censita sunt. Talmudici; המשחק בקוביא עם הגוי אין בו איסור גזל אבל יש בו איסור עוסק בדברים בטלים שאין ראוי לאדם שיעסוק כל ימיו אלא בדברי חכמה ובישובו של עולם *Qui verò alea luserat cum Gentili, non violârat interdictum* (hoc à majoribus superinductum) *de furto* (cujus tamen interdictum naturale tàm ad Gentiles, quàm Ebræos, atque ad utrosque pariter invicem attinuisse docent, ut in superioribus non semel est ostensum) *Sed aliud interdictum de rebus inanibus non incumbendo. Neque enim hominem decet ullo vitæ suæ tempore rebus aliis incumbere præter eas, quæ aut Sapientiæ studium spectant, aut commodum publicum.* Certè & alea atque id genus ludi interdicuntur, nec semel, in Mahumedis[e] Alcorano. Claudat hic agmen illud de bestiis ac volucribus sic instituendis, ut exeuntes comitatiores in domini commodum redirent, ac de Columbis capiendis nutriendisque. Capite quinto libri quarti diximus quidem de eis, qui nutrirent columbas & animalia alia in certamina, jura superinducta, ut jam ostensum est, violantes. מפריחי יונים nuncupantur, quod denotat tum *qui columbas volare docerent* in certamen, tum qui sic instituerent, ut evolando comitatiores domum redirent, aliisque ita columbis dominos ditarent; sub quo nomine signantiùs usurpato eos pariter indicari volunt, qui in similes artes alia quæcunque instituerent animalia.

[d] *Gemar. Babylon. ad tit.* Sanhedrin *cap. 3 fol. 24. b. & videsis I. Cochium in Tit. Talmud.* Sanhedrin *pag. 27.*

[e] *Azoar. 3. Lat. 2. Arab. & 13. lat. 5. Arab.*

Genus autem illud alterum אבק רבית dictum, id est, *Fœnoris pulvis*, quem Quasi Fœnus appellamus, non ex lege vetitum ajunt, sed tantum ut quamplurima alia מדברי סופרים *Ex jussis scribarum* seu eorum qui rebus præessent, nec juris superinducendi potestate carerent. Hoc nomine vetitum est omnimodum fermè non solum commodum, sed & beneficii agnitio quæcunq; extra mutui contractum seu tempus ejusdem, qualicunque mutui respectu, creditori posset præter sortem, intra diem solvendi, evenire; licet Fœnus illud, ex sacrorum verborum vi, juxta Talmudicos, non fuerit. Duplex fere faciunt hujus genus; alterum quod ad temporis, quo incrementi aut commodi nomine à debitore præstatur, discrimen attinet, alterum quod ad contractûs diversitatem. Prioris generis etiam species binas. Alteram i רבית מוקדמת *usuram præcedentem* seu *antevertentem*; alteram רבית מאוחרת *usuram subsequentem.* Priore specie continetur quicquid ab eo cui in animo erat mutuum petere, ei à quo pòst petierit, spe facilius in mutui dationem eum conciliandi donatum. Specie posteriore, quicquid posteaquam acceperit debitor muneris nomine miserit aut donaverit creditori, ut dies ei solvendi antè præstitutus omninò comperendinaretur. Breviter ajunt; אסור להקדים הרבית או לאחר אותו *vetitum est tum præcedentem tum subsequentem usuram exercere.* Nec de muneribus solùm heic loquuntur. Nec quidem humanitatis ex more inter homines usurpari solita officia aliqua voluere creditori postmodùm à debitore præstanda, nisi ante mutui dationem fuissent inter eos in usu. Verba sunt; מי שלוה מחברו ולא היה רגיל מקודם להקדים לו שלום אסור להקדים לו שלום ואין צריך לומר שיקלסו בדברים או ישבים לפתחו *Qui à proximo suo mutuum acceperit, neque ex more anteà eum salutatione antevertere solitus fuerit, illi creditorem salutatione jam antevertere vetitum, nedum eum laudare aut adulari.* Quod tametsi ex scribarum scitis manaverit, nihilominùs non sine legis sacræ verborum allusione firmari volunt. Huc igitur illud trahunt k. *Non morsum inferes fratri tuo, per usuram pecuniæ, aut per usuram frumenti* נשך כל דבר אשר ישך *aut per usuram cujuscunque rei quæ momorderit.* Vocabulum autem דבר tàm *verbum* significans quàm *rem* in cau-

i *Præter citatos vide* Sepher Siphri *fol. 51. col. 1.*

k *Deut. 23. 19.*

causa est; ut Iudentes heic aiant אסורים דברים אפילו *...am ipsa verba* salutationis, gratiamque conciliandi, nisi in usu ...er debitorem & creditorem antea fuissent, *vetita esse*. Quo...do tamen ipsam non interpretantur legem. Sed vocabuli ...nonymia libenter ad scita scribarum firmanda, ut diximus, ...ntur. Unde & pariter vetitum volunt debitorem creditori כל זמן שמעותיו ב *quamdiu pecuniam mutuo acceptam retinuerit* ...endi munus præstare aliquod, nisi id etiam anteà inter eos ...more. Sub hac specie collocant pecuniæ ob mercedem ...ationem, quæ à mutui datione sic discrepat, ut eadem ipsa ...e locatur, ac conducitur pecunia, non similis, ut in mutuo, ...ntitas reddatur. Quasi autem Usuræ hujusmodi genus ...erum seu quod in diversitate contractus habetur, visitur, ...t venditor dixerit, si hodie emeris, vendam tibi nonaginta ...is, sin nolis ante diem crastinum emere, minori centum ...n vendam. In contractu enim hujusmodi adjectio moræ ...ul cum pretii incremento visa est, quasi innuere decem ...ut fœnoris nomine solvendos. Similiter de ejusmodi aliis. ...cedat actus aliquot usuræ cognatos, ex jure item superin...cto veritos esse (quos tamen nec sub jam explicato genere ...locant) idque מפני הערמת הרבית *propter astutiam incre...nti* seu ne tum legis sacræ tum scribarum sensus subdolè ...ic deluderetur. Exempla ponunt; petit mutuo Simeon à ...bene siclos centum, negat hic sibi centum esse, sed fru...ntum, quod tanti valet. Id Simeoni mutuo dat. Is autem ...stmodum pro frumento hoc nonaginta rependit. Nihil ...ic aiunt in legem sacram commissum, nec quidem usuram ...t אבק רבית *pulverem usuræ*, quam quasi usuram nuncupa...s, ibi reperiri. Causâ autem jam dictâ, Simeonis obligatio...m ex nonagintâ repensis non solvi statuere. Sed ad decem ul... solvendos (ut ita centum redderentur) ex sententia forensi ...am cogendus erat. Quale tamen in iis, quæ Quasi usuræ no...ne veniunt, nolunt obtinuisse. Restituendum erat, idque ...sententia forensi, ut ostensum est, fœnus contra legem sacram ...ceptum. Non item quod fœnoris pulverem vocant. Nimirum ...c actione, quâ Pulvis ille ritè peti posset, uti licuit creditori, ...c si sponte solveretur, sed hibitoriæ locus. Talmudici מוציא אבק

 שהוציא

non majus quàm cubitorum dictorum pars quarta, ita illud sufficiebat, ut cogendus non esset ulteriùs illud movere. Quæ sic tradita committas jam licet cum obitèr disputatis tum apud Theologos tum Jurisconsultos Christianos de columbariis atque jure ea construendi. Uti & reliqua superiùs ostensa, cum eis, quæ de rebus non dissimilibus apud Scriptores Christianos passim occurrunt. Ex hisce demùm cunctis, quæ sic selegimus, ut specimina singularia de Dominio atque Obligatione Permissioneque circa illud ex jure Pacis versante, non obscurè patet, quomodo atque unde Talmudici quæstiones de Furto, ex illo jure, discerni voluerint. Interdictum quidem ejus Naturale esse non dubitarunt. Sed objectum ejus ac materiem, id est, Dominium, atque Obligationem Permissionemque circa illud versantem, aliter atque aliter tum pro civilis sui, quod sacrum erat, tum pro superinducti juris discrimine vario, se semper habuisse statuerunt. Nec citra horum, quæ pro ingenti Personarum, Locorum, Temporum, Rerumpublicarum varietate adeò diversa sunt, apices diligentiùs exploratos, posse Interdicti violationem observationemve satis omninò dignosci. Et de Selectis ex jure Pacis hactenus.

CAP. XII.

De Rerum & Personarum, ex jure Belli, Dominio adquirendo. *Et primò de* Justis, *tum juxta* Ebræos, *tum alios* Orientis *populos*, *Belli causis*.

Bellum, cujus jure Ebræi sibi Dominium adquisitum decernebant (nam quid ipsi senserint de aliorum ejusmodi jure, seorsim mox) duplicis erat generis. Alterum quod [i] מלחמת מצוה seu *Bellum ad quod ex præcepto divino ipsi obstringerentur* א״י מלחמת item dictum, id est, *Bellum Terræ Israelis.* Alterum quod מלחמת הרשות *Bellum ultroneum* seu pro eorum, qui rebus præessent, arbitratu sive gerendum sive prætermittendum finiendumve, vocitant. Primum genus erat maximè adversus septem illos populos [k] Hitthæos, Gergesæos, Amor-

i *Misna. tit.* Sota *cap. 8. & Gemara & commentarii ibidem. & videsis Petrum Cunæum de Repub. Hebræorum lib. 2. c. 19. & Guil. Schikard. lib. de Iure Regio cap. 5.*

k *Deut. 7. 1. & 20. 17.*

Amorræos, Cananæos, Pherizæos, Hivæos & Jebusæos præter Amaleckitas [l], terræ utpote Sanctæ pristinos dominos. Secundum, adversus finitimos, pro re nata, alios; id quod suscipiendum fuisse, aut gerendum nolunt citra [m] decretum Synedrii Magni seu septuaginta-unius-viralis. Et utriusque etiam generis, alia illatas anteà injurias ulciscendi animo gesta, alia tantùm ad adquirendum, firmandum, augendum sibi Dominium & Imperium. Ubi in ultionem, veluti in Pœnam injustitiæ gesta sunt, non solùm subactorum hostium res in victorum Dominium transibant, sed etiam capti pro libitu idque sine sexûs ætatisve discrimine cædi soliti. Neque ita rara sunt ea de re in Federe veteri [n] exempla. Ad utrunque verò genus quod diximus (sed tantùm quoties sine ultionis causâ bellum susceptum est) attinere volunt leges illas, de militiâ, sacras; *Si* [o] *quando accesseris ad expugnandam civitatem, primò offeres ei pacem, quam si acceperit & aperuerit tibi portas, cunctus populus qui in ea est* יהיו לך למס ועבדוך *sint tibi sub tributo & serviant tibi. Sin autem fedus inire noluerit, & fecerit contra te bellum, oppugnabis eam. Et cum Dominus Deus tuus tradiderit eam in manum tuam, percuties in ea omnem masculum acie gladii. Mulieres tantùm & parvulos, jumenta & quicquid fuerit in civitate & omnem prædam tibi diripies* (ubi malè vulgata, *Exercitui divides*) *& comedes de spoliis inimicorum tuorum, quos tradidit Dominus Deus tuus tibi. Sic nimirùm facies cunctis civitatibus, quæ à te longiùs dissitæ fuerint, quæ non sunt de urbibus istarum gentium. Sed de civitatibus populorum istorum, quos dederit Dominus Deus tuus tibi in possessionem seu hæreditatem, non permittes vivere ullum qui spirat. Quin exterminando exterminabis eos, nempè Hittheum, Amorræum, Cananæum, Pharizæum, Hivæum & Iebusæum* (Gergesæus adjicitur apud Hellenistas; uti etiam in codice Samaritano) *sicut præcepit tibi Dominus Deus tuus. Ne scilicet doceant vos facere cunctas abominationes, quas ipsi fecerunt diis suis, & peccetis in Dominum Deum vestrum. Cum obsederis civitatem multis diebus & pugnaveris contra eam, ut capias eam* (לא תשחית) *non perdes arbores ejus, ut impellas securim in eas, sed comedes de eis & non succides. An lignum agri homo est, ut abeat à facie tua in obsidione?* (quod proximat

[l] *Ibid.* 25. 19.

[m] *Misna & Gemar. tit.* Sanhed. *cap.* 1. & 2. *Babyl. fol.* 16. *a. Hierosolym. fol.* 19. *col.* 2. & 20. *col.* 2.

[n] *Deut.* 2. 34. *Num.* 31. 17. 1. *Sam.* 30. 17.

[o] *Deut.* 20. 10.

ximat veritati Ebraicæ; satis adstipulantibus etiam vulgatæ, Græcæ, Arabicarum & Chaldaicarum paraphrasium autoribus, quorum plerisque negatio etiam heic adjicitur, *lignum seu arborem esse non hominem, ut abeat &c.* p, eodem sensu.) *Tantùm illam arborem, quam agnoveris esse arborem infructuosam* (vulgata, *siqua autem ligna non sunt pomifera, sed agrestia & in ceteros apta usus) illam perdes & succides, ut obsidionis machinas extruas in civitatem illam, quæ contra te dimicat.* Ut ritè dignoscatur, qui fuerit Ebræis sensus harum legum militarium, & quomodo ex jure belli tum Res tum Personæ in eorum transirent sive Dominium sive Potestatem, videndum est, primò de Belli heic eis intellecti Causis, secundò de eo Indicendo, tertiò de Federe & Deditione, quarto de Federis & Deditionis Aversatione belloque inde inferendo, quinto de Urbibus Regionibus ac Personis subactis & Præda. Alia erat causa belli in septem, quos diximus, populos & Amalekitas, ex præcepto gerendi, alia ultronei in alios. Quod ex præcepto gerebatur, ex oraculo supremi omnium rerum & personarum domini de quo dubitare nefas pendebat. Et ad hancrem D. Augustinus, *Hoc genus belli,* inquit q, *sine dubitatione justum est, quod Deus imperat, apud quem non est iniquitas, & qui novit, quid cuique fieri debeat, in quo exercitus non tam auctor belli quàm minister judicandus.* Ultronei in alias gentes belli causam necessariam non comperio obtendi apud Magistros aliam quàm להרחיב גבול ישראל גלהרבות גדולתו *ut r dilatarentur fines Imperii Israelitici, & ut ampliaretur majestas ejus.* Nec injuriam seu qualecunque vindictæ meritum aut tutelæ suæ rationem necessariò præcedere debuisse (ut ferè scriptores Christiani) statuunt. Adeo ut nulla gens esset, terræ nullæ in quas injustum censerent bellum, decretum nempè à Synedrio Magno LXXI virorum (quod heic semper fundum fieri volebant) neque, ut ipsum decerneret, alia præter prolationem imperii, causa haberetur necessaria. Quin tametsi toties interdiceretur s aliàs in Ægyptum reditus, nihilominùs fas habebant t etiam illuc ad bellum inferendum & subigendam sibi terram populumque reverti. Certè & in Concione ad milites Phineesus apud Philonem u Midianitas adgressurus, [illegible]

p *Et vide Iosephum Archæolog. lib. 4. cap. 8.*

q *In Iosuam quæst. 10. & videsis Petr. Abælard. in Heloissæ Problemate 8.*

r *Maimonid. halach.* Melakim *cap. 5. adde Gemar. & R. Obadiam Bartenor. ad finem cap. 8. Misna tit.* Sota *Mos. Mikotz. Præcept. aff. 116.*

s *Exod. 14. 13. Deut. 17. 16. & 24. 68.*

t *R. Eliezer apud R. Alphesium in extremo capitis ult. tit.* Sanhedrin *& Maimonid. halach.* Melakim *c. 5.*

u *De vita Mosis lib. 1.*

ut non dabis fratri tuo est negativum. Etiam rationem redunt, quare signantiùs hæc permissio adjecta sit legi sacræ de Fœnore, non item legibus de Rapina & Furto. Quoniam scilicet Furtum & Rapina nunquam & nullibi, juxta superiùs dicta, non illicita. Nec minùs vetitum Gentilis bona furari aut surripere, quàm Israelitæ. Scilicet, ex Jure Universali & omnium communi, cui derogari noluit heic numen. Sed verò fœnus contrahitur tàm ex consensu pariter accipientis, quàm dantis, adeoque ita contractu hominum nititur libero, ut ex jure universali seu Naturali nihil omninò ei obstare velint. Moses Bar Nachman [t] de eo quod est, fas esse mutuum fœnori dare Gentili, verba faciens; לא הזכיר כן בגזל ובגניבה כמו שאמרו גזל גוי אסור אבל הרבית שהיא נעשה לדעת שניהם וברצונם לא נאסר אלא מצד אחוה *Non ita dicitur de Furto & Rapina, de quibus receptum est illud: Bona Gentilis surripere nefas esse. Sed verò usura, cujus contractus ex utriusque tam accipientis quàm dantis consensu & arbitrio nascitur, minimè vetita est alibi, quàm inter fratres*, seu nos, qui fratres invicem sumus, id est, Judæos. Quo etiam tradunt pleraque in sacra lege occurrentia de officiis humanioribus. Atque extra juris stricti obligationem passim fermè admittunt illud [u] ut monitum generale תגש את הנכרי *à peregrino* seu *Gentili exiges.* Quantumvis autem ex lege sacra sic permissum volunt fœnori Gentilibus mutuum dare, atque ab eis accipere, ex jure tamen superinducto seu sapientum decretis, illicitum habitum est Judæo mutuum quid dare Gentili ברבית קצוצה *fœnori propriè dicto*, ac sic constituto ut simile inter Judæos esset illicitum, אלא בכדי חייו *nisi tantùm vita sua proiciendo*, id est, nisi ideo id fieret, ut tutiùs vitâ suâ inter Gentiles gauderet. Ratio adjungitur; גזרה שמא ילמוד ממעשיו ברוב ישיבתו עמ *Id decreverunt, ne Judæus ex moribus Gentis & frequentiori ejus inde consuetudine malè doctus evaderet.* Existimabant nempè, tum ex sacri spe lucri, tùm è crebris, quæ fieri solent, mutui efflagitationibus, Judæum Gentilis familiaritate nimis sic usurum. At verò sic non vetari volebant omnino, quicquid Pulveris usuræ nomine, quod capite explicatur superiori, venerit; uti nec mutuum fœnori quomodo libetcunque

[t] Pirush Tora fol. 323 a.

[u] Deut. 15. 3. & videsis supra lib. 4. cap. 3.

z Tacit. Annal. 15.

a Hist. 1.

b Dipnosoph. lib. 12.

c Azoar. 9. 19.

Romanos excitans, *non ignavia*, monuit [z], *magna imperia contineri; virorum armorumque faciendum certamen. Id in summa fortuna æquius quod validius. Et sua retinere, privata domus; de alienis certare, Regiam laudem esse.* Et de Nino Assyriorum Rege, Justinus [a]; *domitis proximis, cum accessione virium fortior ad alios transiret, & proxima quaque victoria instrumentum sequentis esset, totius orientis populos subegit.* Et de Syris & Medis Athenæus [b]; hos scribit illorum regnum armis ademisse, ut & horum Persas οὐκ ἄλλης τινὸς ἕνεκα ἢ τοῦ κυριεύειν τῆς αὐτῶν ἐξουσίας *non aliam ob causam, nisi sola dominandi cupidine.* Et plura legas apud Platonem in Gorgia, de sententia illa Orientalium, qua ex superiorum solummodò viribus justitia inter pincipes aliosve bellum gerentes decernitur. Id genus alia satis sunt obvia. Atque Mahumedes, cui tot Orientis Austrique populi nomina dederunt, de bello aliis inferendo, ac subjugatis tributo imponendo, ut demum nullum esset præter Mahumedanum omninò imperium, ad hunc modum in Alcorano [c] præcepit

قاتلوا الذين لا يومنون بالله ولا باليوم الاخر

ولا يحرمون ما حرم الله ورسوله ولا يدينون

دين الحق من الذين اوتوا الكتاب حتي يعطوا الجزية

عن يد وهم صاغرون *Bellum inferte in eos, qui non credunt in Deum atque in Diem futurum, aut non pro interdicto habent, quicquid interdixit Deus & legatus ejus, aut non recto judicio judicant eos, qui acceperunt scripta* [seu instrumenta federis] *adeo ut tributum præstò pendant & subjugentur.* Judæos innuit & Christianos, per eos qui acceperunt instrumenta Federis, seu Federatos, ut disertè explicat ibi Mahumedes Ben Achmed. Et de federe illo luculentum est, quod locum hunc aperiat & τὸ الكتاب *instrumenta federis* ibi denotare probet, testimonium, tum apud Mahumedem Abugiafarem seu Georgium Elmacinum, sub initio Historiæ Saracenicæ, ubi de Judæis, Christianis, aliisque in fidem receptis

liget; reniti quominùs quis mutuum fœnori tradat, neque inde simpliciter, furtum committi. Neque rationem video in eo, quod memorat Sixtus Medices de Rabbinorum Romanensium aliquot sententia, non licuisse ex lege sacra ipsis omninò fœnerari. *Subinde, concluserunt* (sic ille post verba illa de נשך, capite proximè superiori ex eo citata) *nullo modo licere Hebræis, neq; in suos, neq; in alienos exercere usuras. Id quod ab eodem antistite* (Archinto tunc Romæ vicario) *per sententiam solennem confirmatum est.* Christianorum hac de re scita in scriptis eorum obvia sunt. Sed ante alios consulas opus incomparabile Claudii Salmasii de Usuris, pridem editum. Mahumedes autem [z], الذين ياكلون الربوا لا يقومون الا كما يقوم الذي يتخبطه الشيطان من المس ذلك بانهم قالوا انما البيع مثل الربوا وحل الله البيع

Quod rectè satis vertit Retinensis. *De fœnore viventes, non nisi quasi dæmoniaci resurgent, cum ipsi fœnerari, quod Deus nefas & illicitum statuit, licitis annectant, dicentes fœnus esse qualis est mercatura.* Sed inter suos non alienos [a] hoc habent illicitum Mahumedani.

z *Alcoran Azoar.* 2. *Arab.* 4. *lat.*

a *Vide Cl. Salmasium de Usuris c.* 21. *p.* 666.

CAP. XI.

De bonis Aleâ, aliove quovis certaminis genere *lucrifactis*; *ac de* Lusibus *ejusmodi. De* Avibus *aliisve* animalibus *sic instituendis, ut exeuntia redirent, in domini commodum*, illicum more, comitatiora. *De retibus* Columbarum Capturæ *tendendis*, & Columbariis *extruendis.*

Extum demum & Septimum eorum quæ ad Talmudicorum sententiam de Dominio atque Obligatione circa illud, versante adeoque de Furto ostendendam suprà selegimus, Capita sunt de Bonis Aleâ seu Certamine alio ludicro lucrifactis, & bestiis & volucribus sic nutritis institutisq; ut comitatiores redirent, & de columbis capiendis atq; columbariis. De hisce uti & de aliis consimilibus [b] aiunt, דברים הרבה, [illegible]

b *Maimonid. hal.* Gazila-Waibda *cap.* 6. *Mosis Mikotzi Præc. aff.* 73. *fol.* 151. *col.* 3.

والنصارى والصابئين من آمن بالله واليوم الآخر وعمل صالحا فلهم أجرهم عند ربهم ولا خوف عليهم ولا هم يحزنون *Rectè credentes* seu Elmumnim, *Iudæi item, & Christiani, qualescunque demum sectarii, modò credant in Deum & diem futurum, & faciant, quod justum est, mercedem suam nancis centur apud Dominum suum, nec timore nec mærore afficientur.* Quod sectarios vertimus, in Arabico scilicet الصابئين id Retinensi *lege sua relicta in aliam tendentes* ibi significat. Sed Mahumedes Ben Achmed hoc interpretatur per طايفة من اليهود او النصارى *sectam sive ex Iudæis sive ex Christianis*, atque illud بيوم الآخر *in diem futurum* per في زمن نبينا *in tempus præstitutum à propheta nostro*, quod aliud à die Resurrectionis ultimique Judicii, Musulmanis denotare nondum didici. Mercedem autem ibi memoratam nuncupat ille ثواب العمالهم *compensationes operum suorum.* Ne autem quis à Mahumedismo ad aliam transeat religionem, non sine comminatione gravissima in eadem Azoara interdicitur. Sed de bello, ob imperii tantùm cupiditatem ita illato, D. Augustinus [h], quem scriptores Christiani plerumque heic sequuntur, *Inferre*, inquit, *bella finitimis & inde in cetera procedere, ac populos sibi non molestos solâ regni cupiditate conterere & subdere, quid aliud quàm grande latrocinium nominandum est?* Et vetus sane est apud scriptores Christianos [i] traditio, ex Oriente recepta, Noachum, cum orbem terrarum filiis ac nepotibus distribueret, eos jurejurando adegisse, ne quis eorum alterius terminos transgrederetur; τὸν δὲ ὑπερβαίνοντα τὴν διαταγὴν ἐξολοθρευθήσεσθαι ἐν τῷ ὅρκῳ καὶ πᾶν τὸ σπέρμα αὐτοῦ, *qui vero jusjurandum præscriptum violaret, ipsum ac universum semen ejus ex conceptis jurisjurandi verbis iri funditus disperditum.* Quod sanè Orientalium de bello, imperii tantùm

[h] De Civitate Dei lib. 4. cap. 6.

[i] Epiphanius in Ancorato. Euseb. alii.

tantùm cupidinis causâ, rite nec contra fas inferendo sententiæ est satis dissonum.

Cap. XIII.

De Belli, *ex Jure Ebræis aliisque Gentibus intervenientes*, Indictione.

Cum igitur nec injuria præcedens, nec tutela sui necessaria heic esset, sed augendæ imperii amplitudinis ratio tantùm, ex Magistrorum (quibus & Orientis vicini adsenserunt) recepta sententia, justa belli suscipiendi causa haberetur, ad ejusce denuntiationem seu indicendi formulam, rerum repetendarum seu Clarigationis jus, quod ferè in Occidente, saltem olim, obtinuit, semper attinere non potuisse nemo non videt. At verò nisi nuntiatum, nisi indictum, geri nolebant, disertis etiam Legis supra allatæ verbis satis moniti. Bellum autem indicere eis erat, deditionem ac fedus solùm, ab hostibus (nam illud nomen satis attinebat ad eos, in quos bellum decernebatur, modo superiùs memorato) deposcere, quod לקרוא להם שלום *offerre eis* seu *invitare eos ad pacem* nuncupant. Maimonides[k]; אין עושין מלחמה עם אדם בעולם עד שקוראין לו שלום אחד מלחמת הרשות ואחד מלחמת מצוה: *Minimè inferre licuit bellum adversus quemcunque hominem antequam ad pacem invitassent; idque tam in bello, quod ex præcepto gerebatur, quàm quod erat ultroneum, obtinuit.* Hunc sequitur etiam Moses Kotzensis[l], de utroque belli genere heic indiscriminatim sumto. Ita tamen ut singulare ad vicinos Ammonitas & Moabitas jus attineret, idque ex sacræ legis verbis לא תדרש שלומם וטובתם כל ימיך *non quæres*[m], *non rogabis pacem eorum aut bonum eorum cunctis diebus tuis*. Hellenistæ ibi, οὐ προσαγορεύσεις εἰρηνικὰ αὐτοῖς *non salutabis eos Pace*, & vulgatæ autor, *Non facies cum eis pacem, nec quæras eis bona*. Sed intelligunt Ebræi[n] tantùm non ultro invitandos hosce, ut alios, ad Pacem; at si anticiparent ipsi pacem poscentes aut merentes gratiam, libenter amplexandos; qua de re etiam exemplum afferunt Davidis Regis & Hanunis Ammonitarum principis[o]. Sed de Septem populis atque Amale-

[k] Hal. Melakim cap. 6. Consonum satis est quod habet de bello ab Ebræis indicendo Philo lib. περὶ Φιλανθρωπίας.

[l] Præcept. affirm. 118.

[m] Deut. 23. 6. & vide R. David. Kimchi Iosua cap. 9.

[n] Sepher Siphri col. 199. Maimonid. loco citato, Moses Mikotz. præcept. Neg. 228.

[o] 2. Samuel. 10. 2.

Amalekitis heic alii aliter. Neque denuntiationem hujusmodi necessariam aut locum ex jure habuisse volunt in bellis adversos eos ex praecepto scilicet gerendis, sed in eis tantum, quæ ultronea erant. Ita Salomon Jarchius p, ita tributa Uzielidi q paraphrasis. Et Sepher Siphri, ad leges illas militares r כי תקרב אל עיר במלחמת הרשות הכתוב מדבר. אל עיר ולא לכרך לשר ולא לכפר. להלחם עליה ולא להרעיבה ולא להצמאה ולא להמיתה מיתת תחלואים *si quando accesseris ad civitatem &c. de bello ultroneo hoc dictum est. Ad civitatem etiam dicitur, seu ad Urbem, non ad oppidum seu vicum. Etiam dicitur ad expugnandam eam, seu ad bellum ei inferendum, non ad eam fame aut siti subigendam, aut ægritudinibus interimendam.* Quin denuntiationem belli ad illud, quod ultroneum erat, duntaxat attinere ideo etiam volunt, quia in Lege dicitur, *sic facies cunctis civitatibus, quæ à te longius dissitæ fuerint, & quæ non sunt de urbibus istarum gentium*; quibus verbis excludi aiunt nonnulli eas, quæ in ipsa terra Israelitica, ubi bellum ex præcepto omne, post Josuæ initia, gerendum, Cum interea in vetustis eorum commentariis memoretur, Josuam bellum ex præcepto suscepturum antequam populorum septem ullum armis invaderet, etiam denuntiatione triplici bellum illis indixisse. Rabbi Samuel Bar Nachman *, שלש פרסטיגמאות שלח יהושע לארץ ישראל עד שלא יכנסו לארץ מי שהוא רוצה להפנות יפנה. להשלים ישלים. לעשות מלחמה יעשה. גרגשי פינה והאמין לו להקב״ה והלך לו לאפריקי. עד בואי ולקחתי אתכם אל ארץ כארצכם זו אפריקי. גבעונים השלימו. וכי השלימו יושבי גבעון את ישראל. שלשים ואחד מלך עשו מלחמה ונפלו *Trinas præmisit Iosua epistolas in terram Israeliticam, antequam eam invaderent Israelitæ,* seu *potius literis tria proposuit; qui fugam mallent, aufugerent; qui pacem, in fœdus venirent; qui bellum, arma susciperent. Unde Gergesæi credentes in Deum O. M. aufugerunt in Africam se conferentes, ac si eis dictum etiam fuisset, donec* s *ipse venero & vos duxero in terram terræ vestræ simillimum, Nam ejusmodi est Africa. Gibeonitæ in fœdus* t *veniebant, adeoque terræ Israeliticæ incolæ manebant. Reges triginta* u *ac unus bellum susceperunt & ceciderunt.* Et mirè sanè convenit,

p *Ad Deut.* 20. 10.
q *Chald. Paraphras. ibidem.*
r Siphri *col.* 187. *adde R. Iom Tob Bar Abraham in* Migdol oz *fol.* 761 *a. Videsis Fl. Iosephum Archaeolog. lib.* 4. *cap.* 8.
* *Gem. Hierosolymit. ad tit.* Shebiith *seu* de Iuribus anni septimi *cap.* 6. *fol.* 35. *col.* 3.
s *Isaia* 36. 7.
t *Iosua.* 9. 3.
u *Ibid.* 12. 8.

venit, quod heic de fuga in Africam habetur, non modò cum historiola Talmudica, quâ Africani apud Alexandrum Magnum, hoc nomine, possessiones suas avitas, velut x actione, repeterent (qua de re etiam infra fusiùs) sed etiam cum veteri illa apud Procopium y inscriptione in Mauritania Tingitana repertâ, quâ indicatum est, incolas priscos illuc à facie Josuæ F. Nun aufugisse. Quod tamen de Gergesæis universis minimè intelligendum, cum etiam & eorum nomen non solùm in ceteris, qui bello capti, populis in sacro sermone reperiatur, sed etiam in Evangelio a, ut nondum in terra Israelitica deletum occurrat. Qui verò tam bello, quod ex præcepto gerebatur, quàm ei, quod ultroneum erat, denuntiationem necessariam fuisse volunt, præceptum illud de excidendis populis septem singulare ita obtinuisse etiam volunt, si in fedus, quale statim dicetur, venire aversarentur; aliter æquè ac alios federis beneficio gaudere debuisse itidem ipsos, ad quod facit Gibeonitarum exemplum. Atque ita intelligi interdicta b de federe cum eis, scilicet federe non ineundo alijusmodi quàm quod in Ebræorum eos redigeret potestatem, nec cultui sacro detrimento esset. Sed de omnibus præter Gibeonitas & quos memoravimus, si eos excipi velis, Gergesæos Domini sententia c erat, *ut induxarentur corda eorum & pugnarent contra Israel, & illi delerent eos, & nullam eis exhiberent misericordiam, sed eos disperderent sicut preceperat dominus Mosi.* Et hac de re, alia mox.

x *Gem. Bab. tit.* Sanhed. *cap. 11. fol. 91. a.*
y *Lib. 2. de Rebus Vandelicis. & vide heic lib. 7. cap. 8.*
z *Iosua. 24. 11.*
a *D. Matth. 8. 29.* Gergeseni *in Græco, Geraseni in Latino codice.*
b *Exod. 34. 12. & seqq. Deut. 7. 2. Iosua cap. 11. 19. vidésis Albéric. Gentilem de Iure Belli lib. 3. cap. 19.*
c *Iosua 11. 20.*

Cap. XIV.

De Federis ineundi *ratione &* capitibus, *ubi* hostes se *dederent.*

Federis capita seu conditiones, quæ deposcebantur, & sine quibus pacem non inibant Ebræi, cum ad eam hostes invitarentur, trinæ ferè q erant, I. לקבול שבע מצות שנצטוו בני נח עליהן *Ut septem præceptorum, quibus obstricti sunt Noachidæ, professione se obligarent,* quoties scilicet Judaismo nomina, uti sub Ioanne Hyrcano Idumæi, non darent. II. לקבול עליהן המס *ut ad tributum præstandum se obstringerent.* III. לקבול עליהן העברות

q Sepher Siphri *Col.* 187. *Maimonid. halach* Melakim *c.* 6. *Moses Mikotzi præc. Affirmat.* 18. *vidésis R. David Kimch. ad Iosua cap. 9.*

העבדות *ut servilem in se susciperent, erga Imperium Israeliticum, cultum.* Neque enim τὸ עבדות per *servitutem* (quod etiam planè significat) heic transferendum, nisi eo nomine ejusmodi servitutem intelligas, quâ homines, si statum respicias, etiam liberi eos, in quorum potestatem ut subditi redacti sunt, pro vario populorum more, solent observare, ut clariùs statim liquebit. Primi capitis sensus ex eis satis dignoscitur, quæ libro secundo, de Proselyti Domicilii professione, ostenduntur. Cum enim jam Ditionis essent federati Israeliticæ, uti & ipsum territorium, non magis sine hac professione sive sedibus sive vitâ ibi ulteriùs frui permittebantur illi ac Gentiles sive liberi, sive servi, qui, florente Ebræorum Imperio, domicilio apud eos gaudere vellent. Secundum & Tertium federis caput subnititur sacris illis verbis in Legibus militaribus antè e allatis; *sint tibi sub tributo & serviant tibi.* Servitus autem illa seu cultus servilis non solùm ejusmodi erat, ut imperii Israelitici majestatem perpetuò comitèr atque cum obsequio observarent, sed etiam ut se planè dederent, & sub illius ditione se degere agnoscerent, & שיהיו נבזים ושפלים למטה ולא ירימו ראש בישראל אלא יהיו כבושים תחת ידם ולא יתמנו על ישראל לשום דבר שבעולם quæ verba sunt Maimonidis, id est, *ut humiliter se gererent, nec caput levarent inter Israelitas, sed eorum potestati subjecti nullam ob causam omninò in præfecturam aliquam, qua coercerentur Israelitæ, eveherentur.* Tributi autem nomine non solùm pecuniarum summæ quotannis pendendæ, sed obligatio tum ad pecunias, tum ad operas (quod עבודה בגופם וממונם *&* *ministerium corporale & opum subsidium* nuncupant) in publicum commodum, Principis jussu præstandas, continebatur. Veluti in extruendo reficiendove sive Templo sive Palatio Regis, civitatibus, earumve muris, id genus aliis. Et de hisce *Sepher* f *Siphri*; אמת מקבלים עליהם מסים ולא שיעבוד שיעבוד ולא מסים אין שומעין להם עד שיקבלו עליהם זו וזו *si consentirent in Tributum non verò in obsequium illud servile, aut in hoc, non verò in illud, in fedus non recipiebantur; nisi scilicet in utrunque se obligarent.* Scimus quidem להיות למס *esse* g *in tributum*, ita in Federe Veteri usurpari, aliasque ejusmodi locutiones, qui-

e Cap. 12.

f Col. 187.

g Iudic. 1. 30. adde Comm. 28. 33. 35. Thren. 1. 1.

nes, quibus מס id est *tributum* denotatur, ita verti solere, ut vulgatam Tributi, id est, census pendendi tantùm significationem retinere, non operæ personalis præstationem includere videatur, unde ὁ Φόρος, *Tributum, Tributarii, & vectigales* vetustis interpretibus, ubi מס occurrit, plerunque substituuntur. Sed verò non modò tributum vulgò ita dictum, sed etiam ministeria corporalia eo nomine innui tùm probant receptæ hac de re Magistrorum sententiæ, tum firmant etiam versiones aliquot priscæ ipsius vocabuli. Nam להיות למס עובד *esse* [h] *in tributum* seu *ut tributarius serviens* vertitur nunc fieri ἀνὴρ γεωργὸς *homo agricola*, nunc γεωργὸς ὑπηρετῶν *agricola, qui ministeria præstet*. Atque alibi ὑποφόροι δοῦλοι *servi* [i] *tributarii*, atque ὑπήκοοι *subjugati* [k] (quibus vocibus personale etiam obsequium, nec solum tributum ita vulgò dictum indicatur (pro eis usurpantur, qui, ex vi vocabuli מס, tributarii in versionibus Latinis appellitantur. Et demùm expressè מס שלשים אלף איש *Tributum triginta millium virorum*, quod Φόρος & *Indictio* vertitur, in libris Regum [l] occurrit; unde manifestius nihil est, quàm ministeria corporalia seu personalia eo nomine rectè satis designari, uti ex aliis etiam, quæ mox insequentur. Exactionem ab hujusmodi federatis tàm personalis, quale diximus, quàm pecuniarii Tributi intelligi volunt, ubi David Rex præcepit [m], *ut congregarentur omnes Proselyti de terra Israel, & constituit ex eis latomos ad cadendos lapides & poliendos, ut ædificaretur Domus Dei*. Proselyti, qui in ejusmodi fœdus temporibus retroactis subinde venerant. Simile, sed quod illustrius est, exemplum habent in magnifico illo apparatu Salomonis Regis templum civitatesque aliquot conditurì. In historia sacra de illo apparatu dicitur primò [n] וזה דבר המס אשר העלה וגו׳ quod vulgato est, *hæc est summa expensarum, quam obtulit Rex Salomon ad ædificandam domum Domini &c.* Dein sequuntur urbes ædificandæ reficiendæve. Et statim subjungitur; *Omnem populum* [o] *relictum ex Amorrhæis, Hitthæis, Pherizæis, Hivæis & Iebusæis, qui scilicet non fuere ex filiis Israel, filios nempè eorum, qui residui manserunt post eos in terra & quos filii Israel non potuerunt delere*, ויעלם שלמה למס עבד עד היום הזה *fecit Salomon tributarios*

[h] Gen. 49. 15.
[i] Iosue. 16. 10.
[k] Ios. 17. 13.
[l] 1 Regum. 5. 13. & Iosephus Archæolog. lib. 8. cap. 2.
[m] 1 Paral. 22. 2.
[n] 1 Regum 9. 15.
[o] Sic etiam 2. Paral. 8. 7.

butarios ad operas præstandas usque in diem hunc. De filiis autem Israel לא נתן שלמה עבד *in ministerium* [hujusmodi] *neminem sumsit, quoniam ii erant viri militares, ministri ejus, principes ejus, Duces ejus, & principes curruum atque equitum ejus.* Proselytos illos seu reliquias septem gentium ex illo de publicis ministeriis obeundis federis solennis capite heic accitas fuisse volunt p ad opera, quæ præ manibus erant. Et præcedentia illa vocabula וזה דבר המס וגו' quæ vulgato sunt *hæc est summa expensarum, &c.* interpretanda volunt: *Hæc est ratio Tributi* (eo sensu, quo diximus, intellecti) *quod exegit Salomon Rex ad ædificandum Templum &c.* eamque, post interjecta, quorum apparatus erat, opera, id est, Templum & civitates ibi memoratas, denotari per illos, qui ex federis, in quod venissent, jure ad tributum hujusmodi obstringerentur. Atque ex jam dictis, intelligenda, ad mentem Ebræorum, loca quibus memoratur sive sub Josua q, sive sub Juda r, sive sub Davide * devictos populos tributarios factos. Nam & quos devicit hic, ac vivere permisit, πάντας φόρῳ ὑποτελεῖς ἐποίησε [omnes Tributo subjectos facit.] Quod verò adjicitur suprà de Israelitis in ejusmodi ministerium non sumtis, id (quod obiter est animadvertendum) non ita accipiendum, ac si planè ipsi tributo immunes, seu ministeriis publicis liberi. Placuit, ut assidua Proselytorum ac dedititiorum, veluti Nethinæorum sic signantiùs dictorum, in extruendo Templo urbibusque ibi memoratis opera adhiberetur, qualis indigenas non gravaret, causâ ibi adjectâ. At verò & φόρον ἐργάτας τρισμυρίους *tributum quod erat operariorum triginta millium* (ut ait Josephus t) idem Rex ab Israelitis etiam exegit, ut legitur etiam in libris * Regum; non verò, qui assiduis assuescerent in Libano monte (nam ad materiandum ibi selecti sunt) laboribus, sed ita vacationibus gauderent, ut viginta millia binis semper mensibus otio uterentur, ac decem millia quolibet mense tantùm adessent. Vicium autem & vacationum inde ratio orta, ne gravius, aut quale Proselytorum ac dedititiorum, onus Israelitis imponeretur. Ita sanè Gersomides u; ותמאותם באופן שלא יכבד מאד עליהם *Ideò per vices redibant; ne grave nimis onus eis imponeretur.* Atque alia sunt in sacra historia x, unde de Tributo, cui populus Israeliticus subjacebat,

p R. Lebi Ben Gersom. ad 1. Reg. 5. 15. K. Dabid Kimchi ad 1. Reg. 9. 20. & 2. Paral. 2. 17. Maimonides Hal. Melakim. cap 6. Moses Mikotzi præcept. Affirm. 118.

q Iosu. 9. 23.

r Iudic. 1. 28. & seqq.

* 2. Sam 8.

s Epist. Salomonis ad Hiromum R. ex Annal. & Archibis apud Iosephum Archæolog. lib. 8. cap. 2.

t Archæolog. lib. 8. cap. 2.

* 1. Reg. 5. 13.

u Ad. Reg. 5. 13.

x 1 Reg. cap. 4. 7. & seqq. & cap. 11. 28.

cebat, ſatis liquet. Hinc eſt etiam forte quod legitur Iſraelitas uno ferè ore dixiſſe de Golia, *Virum* y *qui percuſſerit eum ditabit Rex divitiis magnis & filiam ſuam ei dabit:* והאיש אשר יכנו יעשרנו המלך עשר גדול ואת בתו יתן לו ואת בית אביו יעשה חפשי בישראל *& filiam patris ejus faciet* ἐλευθέραν seu *liberam* (ut Helleniſtæ) in Iſrael; ubi vulgatus & *Domum patris ejus faciet absque tributo in Iſrael*, & Chaldæus חורין רברבין *Liberos principes in Iſrael.* Et de Tributo hujusmodi Magiſtri z fuſiùs, quos conſulat, ſi volet, lector. Quod vero ad caput hoc de Tributo in federe ſubeundo attinet; ita, pro Principis arbitratu, variatim concipi potuit, ut, pro conventionis ac modi adjectione, ſive fundi tantum ſive bona tantum mobilia, ſive horum ſive illorum pars aliqua Tributo ſubjaceret; & quod reliquum eſſet eo omnino foret liberum. Maimonides a; ויש למלך לתנות עמהם שיקח חצי ממונם או הקרקעות ויניח כל המטלטלין או המטלטלין ויניח הקרקעות כפי מה שיתנה *Et Rex pro libitu ſuo, ita cum receptis in fedus convenire potuit, ut rerum eorum partem caperet, veluti fundos, & abſtineret omnino à bonis mobilibus, aut hæc, & ab illis abſtineret, ſecundum id in quod fuerit conventum.* Inito demum federe, nefas ait fuiſſe fidem eo datam fallere, aut pactis religiosè non ſtare, modò nempe ſtatim קבלו שבע מצות *ſuſciperent in ſe præceptorum ſeptem obſervationem*, id eſt eorum quæ Noachidarum nomine toties indigitavimus, ſeu Juris omnium hominum communis ac Naturalis capita ſeptem. Nec defuerunt qui tridui inducias ſeu tempus ejusmodi deliberandi, ſive poſt bellum indictum ſive poſt caſtra in bellum poſita, hoſtibus concedendum voluere; quo de invitatione in fedus ſeu deditionem libere conſulerent. Neque ante id elapſum, bellum fuiſſe inferendum. Ad illud legum militarium *cum* b *obſederis civitatem multis diebus & pugnaveris contra eam*, Autor c *Siphri* מגיד שתובע שלום שנים שלשה ימים עד שלא נלחם בה *verba illa indicant hoſtes ad pacem ſeu in Fedus biduo, etiã triduo, invitandos, antequam bellum in eos inferatur.* Quo etiam ſpectare aiunt illud de Davide Rege, & d *manſit ſeu expectavit in Ziklag per biduum.* Sed hoc etiam ad belli ultronei jura, non ejus quod ex præcepto gerendum erat, attinuiſſe voluit Salomon e Jarchius.

y 1 *Sam.* 17.

z *Maimonides halach.* Melakim *cap.* 4 & *Moſes Mikotzi præc. affirm.* 115. *itẽ Maimonides halach.* Gazela Wabda *cap.* 5. & *vide Guil. Schickard. de Iur. Regio cap.* 4. *theor.* 15. *Baal Aruch. in verb.* אפסניא *Ezechiel* 45. 7. & 9. & *ibi R. David Kimchi.*

a *Halach.* Melakim *cap.* 6.

b *Deut.* 20. 19.

c *Col.* 187.

d 2 *Sam.* 1. 1.

e *Ad Deut.* 20. 19.

Cap. XV.

De Federis & Deditionis aversatione, belloque *inde* inferendo. *Disciplina militaris de* arboribus frugiferis *in hostico non succidendis*. *Temperamentum Dominii*, ne quis rem suam plane destrueret. *Et de* loco fugæ *in obsidione hosti relinquendo*.

I Fedus & Deditionem, qualis ostensa est, renuerent Hostes, bellum inferebatur. Ubi nempè victoriæ spes alliceret. Nam alioquin fedus tum omnino æquale tum quo ipsi inferiores fierent, cum populis quibuscunque (exceptis septem quos diximus atque Amalekitis) inire & fas eis & pro re nata, quemadmodum aliis nationibus, mos erat, quod in Salomonis & Hirami Tyriorum Regis, Romanorum atque aliorum, quorum amicitiam amplexi sunt, federibus videmus. In belli autem ita illati disciplina (quantum ad legitimam dominii, ex jure belli eis recepto, acquisitionem pertinet) animadvertendum inprimis est, *quænam in obsidione* ac locis in castrorum vicinia res eis interdictæ, & *quænam* ita permissæ, ut libere uterentur fruerentur. In Obsidione & castrametatione tum singularis arborum, quæ circum crescebant, habenda erat ratio, tum loci fugæ hostibus (ita sane inolevit opinio) relinquendi. Arborum nempe cum infructuosarum (quibus pro libitu, militi uti frui licuit) tum fructiferarum. Has à milite succidi aliterve disperdi, contra fas fuisse ex sacro sermone superius allato [f] constat, *si fructus esui esset idoneus*, seu עץ מאכל *arbor quæ esculenta fuerit*, quo nomine arborem fructiferam ibi denotat Moses. Veluti Olivam, Palmam, Pomum. Fructus licitè comedebatur; arbore, ut in humanos usus fructum postea itidem ferret, servanda. At si arbor esset omnino sterilis, aut si fructum ferret plerunque nocivum aut inutilem, aut adeo intempestivum [g] seu inopem, ut culturæ labores neutiquam compensaret, aut arboribus vicinis agrove, in quo sata est, esset detrimento, aut pretio eximio venundari posset ejus materies, ex majorum dictæ legis interpretatione, etiam in qualescunque usus bellicos excidere seu radicitus

f *Cap.* 12.

g *Maimon. Hal.* Melakim c. 6. *Gem. Bab. ad tit.* Baba Kama *cap.* 8. *fol.* 71. & 72. Sepher Siphri *col.* 187.

tûs evellere licuit. Addit inde Josephus [h] nec in hosticum
ignem qui vastaret, injiciendum ex lege Mosaica, alia item;
οὐ γὰρ ἐᾷ (inquit, Moses) τὴν γῆν αὐτῶν πυρπολεῖν οὐδὲ κόπτειν ἥμερα
δένδρα συγκεχώρηκεν ἀλλὰ καὶ σκυλεύειν ἀπείρηκε τοὺς ἐν μάχῃ πε-
σόντας, καὶ τῶν αἰχμαλώτων προυνόησεν, ὅπως αὐτοὺς ὕβρις ἀπῇ μά-
λιστα δὲ γυναικῶν *Neque permisit terram eorum* (hostium) *igne de-
vastari, neque arbores fertiles incidi. Etiam spoliari eos qui in bello
cecidere interdixit. Et captivis prospexit quatenus nec eis inferretur
injuria, maximè fœminis.* Libentius forsan quam par erat suo-
rum mores, ut humaniores erga Gentiles, exhibere contendit
ibi Josephus. De captivis Talmudica doctrina est, qualem di-
ximus. Et de fœminis, quarum sors non dispar, præter ea quæ
hoc capite occurrunt, consulas libri quinti caput decimum ter-
tium, ubi singulare de fœmina bello captâ ducique adamata
jus aperitur. Atque ut ex lege sacra interdicebatur, ut di-
ctum est, militi in Obsidione, arboribus frugiferis, ita, ex majo-
rum interpretatione civibus etiam ceteris ubicunque in Imperio
Israelitico degentibus, similis interdictio. Adeo ut nemini im-
pune liceret arborem frugiferam cædere דרך השחתה *ita ut inde
corrumperetur* aut *periret*. Nonnullas autem mensuras adhibi-
tas video quibus frugiferæ heic arbores an infructuosæ fuerint
ignoscereture. Olivam quæ quartam redderet olivarum cabi
partem, aut palmam quæ Dactylorum cabum, ne domino qui-
dem succidere permissum est. Si minor fuisse annuus proven-
tus, permissum. Et interdictum de non succidendo æque
ad eos spectabat, qui aquas inhibendo arbores frugiferas arefa-
cerent aliove modo infœcundas ultrò redderent. Atque ex
notissimo hoc apud Ebræos, in ipsis juris sui capitibus, arborum
frugiferarum, earumque fructus salubres ferentium, & earum quæ
aut steriles essent aut insalubres aut inutiles, discrimine, ortum
fortè est quod in Evangeliis [i] de hujusmodi arboribus atque ea-
rum fructu, eisque quæ bonum non ferrent succidendis, veluti
proœmia maximè obvia, toties occurrit. Nec minus, ex de-
cretis majorum divini de arboribus frugiferis præcepti bellici
ratione nixis, illicitum erat vasa diffringere, vestes dilacerare,
demoliri ædes, fontes occludere, aut aliud quid ejusmodi facere
דרך השחת *ita ut inde res periret* usibusve prorsus eximeretur.

h Lib. 2. adversus Apionem. Vide & Archæolog. lib. 4. cap. 8.

i D. Matth. 3. 10. 7. 17. 12. 33. D. Luc 3. 9.

humanis; aliter atque aut militiæ in prælio atque hostibus adoriendis subjugandisque, [k] aut futuri, in pace, commodi ratio ac prudentia exigeret. Interenat nempe reipublicæ, ne quis re suâ sic male uteretur. Adeoque Dominium & facultas alias ejusdem libera, sic temperabatur modumque recepit. Qui contra heic quid committerent, verberibus plectebantur. Arbores frugiferas succidentes, veluti ex lege sacra rei. Ceteri, ex decretis majorum. De loco autem Fugæ relinquendo ita ex veterum traditione plerunque statuunt, ut urbis obsessæ plaga, è quatuor; unica ita sine milite relinqueretur ut libera illac hostibus fuga maneret, atque integrum esset unicuique להמלט על נפשו *vitæ suæ consulere*. Maimonides [l] כשצרין על עיר לתפשה אין מקיפין אותה מד' רוחותיה אלא משלש. רוחותיה ומניחין מקום לבורח ולכל מי שירצה להמלט על נפשו שנאמר ויצבאו על מדין כאשר צוה ה' את משה מפי השמועה למדו שבכך צוהו *Quando oppugnabant seu obsidebant urbem ut eam caperent, minimè eam à quatuor plagis circumcingebant, sed tantum à tribus, loco fugæ relicto, ut qui vellet vitæ suæ consuleret, secundum id quod dictum est* [m], *& castrametati sunt* (seu παρετάξαντο *aciem instruebant*, ut Hellenistæ locum illum) *adversus Midian, secundum id quod Dominus præceperat Mosi. Unde discimus rem ita fieri ex præcepto.* Id quod vult est, innui ibi, ex præcepto singularem quam diximus aciei in obsidione instructionem præscriptam fuisse. Maximè in Bello ultroneo. Nam in eo quod ex præcepto, adversus septem Populos gerebatur, aliter se rem, saltem interdum, idque ex divino præcepto habuisse videtur ex Hiericuntis [n] historia. Modo autem, quo diximus, castra adversus [o] Midianitas posita fuisse antiquitus receptum est, unde jus ejusmodi castrametandi voluere emanasse. Moses Mikotzi [p] ad locum illum Numerorum, תניא בספרי כשצרין על העיר לתפשה נצטוו שלא יקיפו אותה מארבע רוחותיה אלא משלשה רוחות ומניחין מקום לברוח *Traditio est ex libro Siphri, imperatum esse iis qui in urbem castra, ut eam caperent, locarent, eam à quatuor plagis minime circumcingere, sed à tribus tantum, ut locus fugæ relinqueretur.* Ita ille. Sed in Sepher Siphri [q] quo utor, hoc tantum de hac re lego, ויצבאו על מדין הקיפוה מארבע רוחותיה רבי נתן אמר נתן להם רוח רביעית כדי שיברחו

Et

[k] Vt Num. 31. 10.
[l] Halach. Melakim cap. 6.
[m] Num. 31, 7.
[n] Iosu. 6-3. & 7.
[o] Num. 31.
[p] Prac. aff. 118.
[q] Col. 106.

:t castrametati sunt adversus Midian. Circumcingebant eam à qua-uor plagis. Sed tradit Rabbi Nathan plagam quartam liberam fuisse elictam, fuga causâ. In vulgata autem, *secundum id quod Dominus raceperat Mosi*, heic prætermittitur. Sed & observandum est in araphrasi Uzielidi tributa ita reddi verba illa de Castrametatio-e in Midian. ואתיחלון מרין אקפות מתלת טריגתהא היכמא דפקיד יהוה ית משה וקטלו כל דכורא *castrametati sunt in Midian circumcingendo eam à plagis trinis jux-t id quod praceperat Dominus Mosi, & occiderunt omnes masculos.*

Cap. XVI.

e Urbibus, Regionibus, Personis subactis, Captivis, Hostibus *cæsis* sepeliendis, Prædâ, *hujusque* Distributione; *ex Jure belli Ebrais in* usu, Quid nomine Terræ Israel *reverà venerit.*

PArtâ Victoriâ, alia erat ratio Septem populorū seu Amalekitarum, id est belli ex præcepto gesti, alia ejusce quod ultroneum erat. Septem populos (quibus pari censent jure Amalekitas ex eo quod delendam esse legimus [r] eorum memoriam) post victoriam ad internecionem universos cædi vult lex sacra superius [s] allata. Ratio adjicitur, *ne doceant* [t] *vos facere cunctas* *is abominationes, quas ipsi fecerunt diis suis.* Quod sic interpre-ntur veteres aliqui, ut fas quidem esset, ex præscripta lege mi-ari universos, sine sexus aut ætatis discrimine, interficere, sed ta-:n pro libitu eos servare qui pœnitentiâ ducti Proselytos sive :tos sive (pro eorum, quorum in potestate essent, arbitratu] Do-cilii se fieri volebant, perinde ac si non tam præceptum cædis, am permissio aut licentia lege comprehenderetur, qua de re nnihil supra [u]. Autor Siphri ad illud *Ne doceant vos*, מלמד שאם עשים תשובה אין נהרג *Illinc* [x] *observandum est, si pœniteant, ede posse abstineri.* Et Salomon Jarchius ibi, הא אם עשו תשובה ומתגיירין אתה רשאי לקבלן *intelligendum, si pœnitenti- fecerint & proselyti fiant, fas esse etiam eos recipere.* Alii ve-:x ipsa præcepti vi, ad unum omnes illorum, qui anteà se in-

r *Exod.* 17.16. *Deut.* 25.17.
s *Cap.* 12.
t *Deut.* 20.18.
u *Cap.* 13.
x *Col.* 187.

 dedi-

Amalekitis heic alii aliter. Neque denuntiationem hujusmodi necessariam aut locum ex jure habuisse volunt in bellis adversos eos ex præcepto scilicet gerendis, sed in eis tantum, quæ ultronea erant. Ita Salomon Jarchius p, ita tributa Uzielidi q paraphrasis. Et *Sepher Siphri*, ad leges illas militares r
כי תקרב אל עיר במלחמה הרשות הכתוב מדבר אל
עיר ולא לכרך לשר ולא לכפר להלחם, עליה ולא
להרעיבה ולא להצמאה ולא להמיתה מיתה
תחלואים *si quando accesseris ad civitatem. &c. de bello ultroneo hoc dictum est. Ad civitatem etiam dicitur, seu ad Urbem, non ad oppidum seu vicum. Etiam dicitur ad expugnandam eam, seu ad bellum ei inferendum, non ad eam fame aut siti subigendam, aut ægritudinibus interimendam.* Quin denuntiationem belli ad illud, quod ultroneum erat, duntaxat attinere ideo etiam volunt, quia in Lege dicitur, *sic facies cunctis civitatibus, quæ à te longius dissitæ fuerint & quæ non sunt de urbibus istarum gentium*; quibus verbis excludi aiunt nonnulli eas, quæ in ipsa terra Israelitica, ubi bellum ex præcepto omne, post Josuæ initia, gerendum. Cum intereà in vetustis eorum commentariis *memoretur*, Josuam bellum ex præcepto suscepturum antequam populorum septem ullum armis invaderet, etiam denuntiatione triplici bellum illis indixisse. Rabbi Samuel Bar Nachman s,
שלש פרסטיגמאות שלח יהושע לארץ ישראל עד שלא
יכנסו לארץ מי שהוא רוצה להפנות יפנה להשלים
ישלים לעשות מלחמה יעשה גרגשי פינה והאמין לו
להקב"ה והלך לו לאפריקי עד בואי ולקחתי אתכם אל
ארץ כארצכם זו אפריקי גבעונים השלימו וכי השלימו
ישבו גבעון את ישראל שלשים ואחד מלך עשו מלחמה
ונפלו *Trinas præmisit Iosua epistolas in terram Israeliticam, antequam eam invaderent Israelitæ*, seu *potius literis tria proposuit; qui fugam mallent, aufugerent; qui pacem, in fœdus venirent; qui bellum, arma susciperent. Unde Gergesæi credentes in Deum O. M. aufugerunt in Africam se conferentes, ac si eis dictum etiam fuisset, donec t ipse venero & vos duxero in terram terræ vestræ similium, Nam ejusmodi est Africa. Gibeonitæ in fœdus u veniebant, adeoque terræ Israeliticæ incolæ manebant. Reges triginta w ac unus bellum susceperunt & ceciderunt.* Et mirè sanè convenit,

p Ad Deut. 20. 10.

q Chald. Paraphras. ibidem.

r Siphri col. 187. adde R. Iom Tob Bar Abraham in Migdol oz fol. 761 4. Sidesis Fl. Iosephum Archeolog. lib. 4. cap. 8.

s Gem. Hierosolymit. ad tit. Shebiith seu de Iuribus anni septimi cap. 6. fol. 35. col. 3

t Isaia 36. 7.

u Iosua. 9. 3.

w Ibid. 12. 8.

:nit, quod heic de fuga in Africam habetur, non modò cum storiola Talmudica, quâ Africani apud Alexandrum Magnum, hoc nomine, possessiones suas avitas, velut [x] actione, peterent (qua de re etiam infra fusiùs) sed etiam cum vel illa apud Procopium [y] inscriptione in Mauritania Tingitana repertâ, quâ indicatum est, incolas priscos illuc à facie suæ F. Nun aufugisse. Quod tamen de Gergesæis universis minimè intelligendum; cum etiam & eorum nomen n solùm in ceteris, qui bello capti, populis in sacro sermone reperiatur, sed etiam in Evangelio [a], ut nondum in terra aelitica deletum occurrat. Qui verò tam bello, quod ex præcepto gerebatur, quàm ei, quod ultroneum erat, denuntiationem necessariam fuisse volunt, præceptum illud de excidendis populis septem singulare ita obtinuisse etiam volunt, si edus, quale statim dicetur, venire aversarentur; aliter æquè alios federis beneficio gaudere debuisse itidem ipsos, ad od facit Gibeonitarum exemplum. Atque ita intelligi indicta [b] de federe cum eis, scilicet federe non ineundo alimodi quàm quod in Ebræorum eos redigeret potestatem, cultui sacro detrimento esset. Sed de omnibus præter beonitas & quos memoravimus, si eos excipi velis, Gergæos Domini sententia [c] erat, *ut indurarentur corda eorum & narent contra Israel, & illi delerent eos, & nullam eis exhiberent ericordiam, sed eos disperderent sicut præceperat dominus Mosi.* Et de re, alia mox.

[x] *Gem. Bab. tit.* Sanhed. *cap. 11. fol. 91. a.*
[y] *Lib. 2. de Rebus Vandelicis. & vide heic lib. 7. cap. 8.*
[z] *Iosua. 24. 11.*
[a] *D. Matth. 8. 29.* Gergeseni *in Græco, Geraseni in Latino codice.*
[b] *Exod. 34. 12. & seqq. Deut. 7. 2. Iosua cap. 11. 15. vide sis Alberic. Gentilem de Iure Belli lib. 3. cap. 19.*
[c] *Iosua 11. 20.*

Cap. XIV.

De Federis ineundi *ratione &* capitibus, *ubi* hostes se *dederent.*

Federis capita seu conditiones, quæ deposcebantur, & sine quibus pacem non inibant Ebræi, cum ad eam hostes invitarentur, trinæ ferè [q] erant, I. לקבול שבע מצות שנצטוו בני נח עליהן *Ut septem præceptorum, quibus obstricti sunt Noachidæ, professione bligarent*, quoties scilicet Judaismo nomina, uti sub Ioanne cano Idumæi, non darent. II. לקבול עליהן המס *ad tributum præstandum se obstringerent.* III. לקבול עליהן העברות

[q] Sepher Siphri *Col. 187. Maimonid.* halach Melak m. *c. 6. Moses Mikotzi prac. Affirmat. 18. vide sis R. David Kimchi ad Iosua cap. 9.*

cundi, universis bipartitò divisis, alteram etiam sibi totam eligebat Rex partem. Altera verò partitione æquali distribuenda erat singulis qui militârant; quorum in numero non minus habebantur impedimenta ac sarcinas curantes, quàm prælio dimicantes. Gemara Babylonia l; תנו רבנן אוצרות מלכים למלך ושאר ביזה שבוזזין מחצה למלך ומחצה לעם *Tradunt Rabbini nostri, thesauros regios* (in bello captos) *ad Regem spectare; prædæ verò reliquæ partem dimidiam etiam Regis esse, dimidiam populi.* Populi nomine heic designantur tantùm m qui aut prælio dimicarant aut impedimenta curarant. Diversa autem prædæ à Midianitis captæ distributio n ex singulari Dei jussu, cui omnia cedunt jura, pendet. Atque ad hunc modum interpretati sunt illud *æqua pars erit descendentis ad prælium & remanentis ad sarcinas; & similitèr divident.* Parte nempè totius prædæ dimidia tantum eis distributa, ut dictum est. Quod verò ibi sequitur, *Factumque est à die illa* ומעלה (quod plerunque *& deinceps* vertitur) *ut & istud poneretur statutum* o *& jus in Israel, usque in hunc diem*, etiam ad anteriorum seculorum usum respicere ajunt; ita ut ומעלה ibi non *deinceps* seu tempus futurum denotet (quod nec denotare solet,) sed *ab olim* & ævi mores præteriti ejusque vetustissimi. Hinc ad illud Abrahæ, ubi prædæ suæ partem Beræ Regi Sodomæ munificè reddit, nec quid se retenturum profitetur, *exceptis* p *tantùm his quæ comederunt juvenes, & parte eorum qui mecum ierunt. Aner, Escol & Mamre etiam & ipsi accipient partem suam*, morem hunc prædæ distribuendæ tunc in usu fuisse observant. Sensus autem verborum illis, est qualem heic reddidimus, & diversus ab eo, qui in versionibus Occidentalium habetur, Juvenes & qui cum eo ierant, sumunt pro eis, qui prælio dimicarant, & hostes usque ad Dan q fuerant insecuti. Aner autem, Escol & Mamre apud impedimenta mansisse ajunt. Unde Salomon Jarchius r; מכאן למד דוד שאמר כחלק היורד למלחמה וכחלק היושב על הכלים יחדיו יחלוקו ולכך נאמר ויהי מהיום ההוא ומעלה וישימה לחק ולמשפט ולא נאמר והלאה לפי שכבר נתן החוק בימי אברהם. *Ab eo didicit David id quod dixit, partem descendentis ad prælium & ejus qui apud impedimenta manserit, similem fore, & utrisque æquam distributionem faciendam. Ideo etiam dicitur, & fa-*

l *Ad tit.* Sanhedrin *ca.* 2. *fol.* 21a. & *Sidesis* Salom. *Iarch. ad* 1 *Paral.* 29.22.

m *Maimon. halach.* Melakim. *c.* 4.

n *Num.* 31.27. & *seqq.* & *Ioseph. Archaeol.* 4. *c.* 7.

o 1. *Sam.* 30. 24. & 25.

p *Genes.* 14. 24.

q *Ib. comm.* 14.

r *Ad Genes.* 14. 24. & 1. *Samuel* 30. 25. Atq; hoc est quod de hac re obiter meminit *R. Moses Alshich in* Sepher Merapoth. hatzobaoth. *fol.* 39. *col.* 1.

& factum est ab eo die & ab olim ut poneretur in statutum & jus. Neque verò dicitur & deinceps, *ideo quod olim traditum est statutum in diebus Abrahæ.* Quod ipsum etiam monuit Rabbi Jodan in Beresith [s] Rabba. Sed Josephus *ἐξ ἐκείνου*, inquit [t] *νόμος οὗτος ἐκράτησε παρ' αὐτοῖς*, *Ab eo tempore* (Davidis) *Lex illa obtinuit apud eos*, de Prædæ scilicet ejusmodi distributione. De Agris demum, Urbibus atque Regionibus subactis Maimonides agens, decimam tertiam eorum partem Regis fieri ait. Verba sunt [u], המלך המשיח נוטל מכל הארצות שכובשין ישראל חלק אחד מי״ג ודבר זה חוק לו ולבניו לעולם *Rex unctus sibi habere debet decimam tertiam partem ex omnibus terris quas subegerint Israelitæ. Hoc quidem statutum est ei & posteris ejus in perpetuum;* quod à viris doctis [x] accipi video pro jure, quod in usu erat, regio. Sed verò illud, de Rege uncto signantiùs à Maimonide dictum ad Messiam (quem *Regum unctum* rectè semper appellant) attinere puto, atque ex distributione in Ezechielis [y] prophetia descriptâ planè sumi. Nam ibi cuilibet tribui sua portio, & sua Principi tribuitur, portioni tribûs æqualis. Et R. David Kimchi disertè ad eum locum; לישראל יהיו שנים עשר חלקים ולנשיא החלק השלשה עשר חלק הנשיא כחלק אחד משבטי ישראל בארך וברחב אלא שבתוך נחלת הנשיא תהיה תרומה *Israelitis XII erunt portiones. Principi* (quem expressè pro מלך משיח *Rege Messia* seu Christo quem expectant, ibi capit) *portio decima tertia. Scilicet portio ejus æqualis erit portioni unius tribus, tam longitudine quàm latitudine. Excepto, quod in Principis portione erit etiam Oblatio* seu *Tributum*, quod ibi [z] etiam, in sacros usus, præstituitur. Terras verò bello ultroneo à Rege tantùm, sine Synedrii Magni decreto, suscepto (quale tamen ritè suscipi [a] negabant) subactas, totas ex jure regis, dum floruit imperium Israeliticum, ipsi cessisse, ni fallor, indicat paulò post ipse Maimonides. Verbis sic ille [b] disertis, כל הארץ שכובש הרי היא שלו נותן לעבדיו ולאנשי המלחמה כפי מה שירצה ומניח לעצמו כפי מה שירצה *Totam terram quam subjugaverit* (de Rege heic manifestò loquitur sine Messiæ adjectione) *ipse sibi habet. Ministris suis & militibus, pro arbitratu suo, eam donat, quantum sibi visum fuerit retinens.* Idem dein, ex autori-

[s] *Parash. 42. in extremo.*
[t] *Archaeolog. lib. 6. cap. 15. De Prædæ jure, ubi mos aut lex singularis non intervenit, vide Hugonem Grotium de Iure Pacis & Belli lib. 3. cap. 6.*
[u] *Hal.* Melakim *cap. 4.*
[x] *Guil. Schikart. de Iure Regio cap. 4. theor. 14.*
[y] *Cap. 45. 6. & 7.*
[z] *Comm. 13.*
[a] *Misna & Gemar. tit.* Sanhed. *cap. 1.*
[b] *Hal.* Melakim. *cap. 4.*

autoritate veterum, ſubactas bello ultroneo, à Synedrio Magno decreto, ſed à Rege geſto, terras eodem omninò titulo, eàdem ratione poſſideri ait, quà ipſa terra Promiſſa quam ſubjugavit atque Iſraelitis diſtribuit Joſua. Sic enim ſequitur [c], כל הארצות שכובשין ישראל במלך על פי בית דין הרי זו כבוש רבים והרי היא כארץ ישראל שכבש יהושע לכל דבר *Quaſcunque terras ſubjugaverint Iſraelitæ, Imperatore Rege, idque ex decreto Synedrii, victoria & adquiſitio publica eſt. Neque ullatenus diſcrepat terra ita ſubacta ab Iſraelitica terra, quam ſubjugavit Ioſua.* Quod tamen ſic rotundè dictum ritè intelligendum eſt ex diſtinctione. Nimirum ſtatuebant Juriſconſulti Talmudici terram qualemcunque ſic adquiſitam, poſt terram Canaan totam ſubactam; non aliter habendam fuiſſe, atque ipſam terram tribubus primò diſtributam. At verò etiam quæ ſic adquiſita eſt, ante terram Canaan ſubactam totam, non uſquequaque, ſeu לכל דבר inſtar Terræ Iſraeliticæ ſeu Tribubus diſtributæ habitam eſſe, ſed nec interim pro ea quæ uſquequaque extra ejuſdem limites eſſet; aut planè exteræ nomine nuncupandam; ſed mediam quandam ex majorum placitis induiſſe naturam. Quam ad rem egregius eſt locus alius Maimonidis, cui præiverant veteres & ſecuti ſunt recentiores. De Oblationibus & Decimis agens, ille [d] התרומות ומעשרות אינן נוהגין מן התורה אלא בארץ inquit, ישראל בין בפני הבית בין שלא בפני הבית ונביאים התקינו שיהיו נוהגות אפילו בארץ שנער מפני שהיא סמוכה לארץ ישראל ורוב ישראל הולכין ושבין שם והחכמים הראשונים התקינו שיהיו נוהגות אף בארץ מצרים ובארץ עמון ומואב מפני שהם סביבות לארץ ישראל ארץ ישראל האמורה בכל מקום היא ארצות שכובשן מלך ישראל או נביא מדעת רובי ישראל וזהו הנקרא כבוש רבים אבל יחיד מישראל או משפחה או שופט שהלכו וכבשו לעצמן מקום אפילו מן הארץ שניתנה לאברהם אינו נקרא ארץ ישראל כדי שינהגו בו כל המצות ומפני זה חלק יהושע ובית דינו כל ארץ ישראל לשבטים אף על פי שלא נכבשה כדי שלא היה כיבוש יחיד כשיעלה כל שבט ושבט ויכבש חלקו הארצות שכבש דוד חוץ לארץ כנען כגון ארם נהרים וארם צובה ואחלב וכיוצא בהן אע״פ שמלך ישראל הוא ועל פי בית דין הגדול הוא עושה אינו כארץ ישראל לכל דבר ולא כחוצה

c *Ibid. cap. 5.*

d *Hal.* Therumoth *cap. 1. Moſ. Mikotz. Præc. affirm. 133.* Shulcan Aruch *lib.* Iore Dea *cap. 331.*

לחוצה לארץ לכל דבר כגון בבל ומצרים אלא יצאו
מכלל חוצה לארץ ולהיותן כארץ ישראל לא. הגיעו
ומפני מה ירדו ממעלת ארץ ישראל מפני שכבש אותן
קודם שיכבוש כל ארץ ישראל אלא נשאר משבעה
עממים ואלו תפס כל ארץ כנען לגבולותיה ואחר כך
כבש ארצות אחרות היה כבושו כולו כארץ ישראל
לכל דבר והארצות שכבש דוד הן הנקראין סוריא
סוריא יש דברים שהיא בהן כארץ ישראל ויש דברים
שהיא בהן כחוצה לארץ והקונה בה קרקע כקונה
בארץ ישראל לענין תרומות ומעשרות ושביעית והכל
בסוריא מדברי סופרים *Ex ipsa lege sacra solvi non solent Oblationes & Decimæ alibi quàm in Terra Israel, nec stante templo, nec post ejus excidium. Sed Prophetæ ordinârunt ut præstarentur in terra Senaar, utpote quæ terræ Israel vicina fuit, & quia Israelitæ plurimi illuc ibant redibantque. Quin & sapientes veteres ordinârunt ut præstarentur etiam in Aegypto & in Ammonitarum & Moabitarum regionibus, quippe quæ terræ Israel circumjacent. Iam verò Terræ Israel nomine, ubicunque occurrit, veniunt Terræ seu regiones quas subjugat Rex Israel seu propheta ex sententia* seu *assensu universitatis Israel* (quam suppleri ab assensu seu decreto Synedrii Magni velle videtur) *atque hujusmodi acquisitio seu victoria dicitur adquisitio seu victoria publica. At verò si Privatus quispiam ex Israelitis, seu familia aliqua, aut Iudex* (fortè legendum potius שבט, non שופט, id est *tribus*) *locum aliquem sibi armis subegerit, etiamsi fuerit ex ipsis terris Abrahæ datis, locus ille terræ Israelis nomen neutiquam eousque induit, ut inde universa præcepta sacra in eo observari debeant. Vnde factum est, ut Iosua & Synedrium ejus totam Terram Israel Tribubus distribuerent etiam cum nondum subacta esset, ne scilicet alitèr adquisitio seu victoria privatà fuisset, si ascenderat sigillatim, qualibet tribus & suam sibi partem subjugaverat. Terræ quas subjugavit David extra Terram Canaan velut Aram Naborim, & Aram Zoba, & quæ fuere id genus alia, tametsi tum is Rex Israel esset, tum id faceret ex decreto Synedrii magni, nihilominus usquequaque non fuere ut terra Israel, nec sane usquequaque ut terra extera, sicuti Babylon aut Aegyptus. Sed verò desiere esse ex universitate terrarum exterarum, nec tamen nomen aut naturam Terræ I-*

ra Israelis induère. Ratio autem quare tantam non adepta sunt dignitatem, inde pendet, quod subjugavit eas antequam subjugârat totam terram Israel. Nam reliquiæ tunc erant in ea Septem populorum; si verò possedisset totam terram Canaan usque ad limites ejus & posteà subjugasset terras alias, terra sic subjugata universæ fuissent usquequaque ac omnimodò instar Terræ Israel. Terræ autem à Davide sic subjugatæ Suriæ nomine dictæ sunt. Atque alia fuere in eis observanda perinde atque in Terra Israel; alia autem non aliter atque in terris planè exteris. Qui prædium in iis acquisivit, quantum ad Oblationes, Decimas, & Septimi anni observationem, non minùs tenebatur quàm si acquisiverat in terra Israel. Quicquid verò sic observandum in Suria, ex sancitis scribarum manavit. Sic ille. De urbibus autem Galilææ viginti, partim subactis, partim alitèr adquisitis, quas Salomon Rex Hiramo Tyriorum Regi e donavit, disputant viri magni, Christiani, tam Jurisconsulti f quàm Theologi, quos videsis, uti & Davidem Kimchium ad Paralipomena g.

e 1. Reg. 9. 11.
f Francisc. Hotoman. Quæst. Illustr. 1. Hugo Grot. de Iure Pacis & Belli lib. 1. c. 3. §. 12.
g 2 Paralip. 8. 2. & vide Ioseph. lib. 8. c. 8. & contra Apionem l. 1.

CAP. XVII.

Ebræorum, de aliarum Gentium jure bellico, *sententia.* Gentilium commilitio se, *ex contractu publico, seu fœdere atque aliàs immiscebant.* Ad Tributorum *ex* jure Victoriæ Deditionis, Federis *præstationem se obligatos professi sunt*; Refragantibus *subinde eorum* nonnullis. *De* Numismate Census *in Evangeliis. Quid* Cæsaris & Augusti *nomina denotarent lingua Hierosolymitanâ.*

E Belli atque Dominii inde adquirendi jure, quo erga Gentes alias usi sunt Ebræi, hactenus dictum est. Restat ut etiam quid ipsi de aliarum Gentium jure in ipsos, adeoque alios, bellico senserint, paucis videamus. Non ita obscurè id quidem cernitur in Babyloniorum, Persarum, Græcorum, Romanorum imperio, cui ipsi subinde ex victoria, federe, seu deditione subditi. De Babyloniis & Persis eorumque potestate agnita h, post victorias & deditiones, retentis intereà sive ex indultu sive ex federe ritibus patriis, sacræ literæ affatim. De Græcis, id est de

h Videsis Ezram 7. 24. & Nehemiam 5. 4. &c.

de Alexandri Magni postquam Darium vicerat, Orientis adeoque ditionis Judaicæ Imperium nacti jure, apertè Josephus. τοῦ δ' ἀρχιερέως, inquit illei, αἰτησαμένου χρήσασθαι τοῖς πατρίοις νόμοις, καὶ τῷ ἑβδόμῳ ἔτει ἀνείσφορον εἶναι, συνεχώρησε πάντα. *Pontifice* (Jaddo) *petente ut patriis legibus uti eis liceret, & septimo quoque anno tributorum immunitate gaudere, omnia concessit.* Reliquis igitur sex annis, tributa ex federe illo seu deditionis formula pendenda. Quin & cum indulserat, ut, quotquot vellent, salvis sibi ritibus suis patriis pristinoque vivendi genere, ejus militiam sequerentur, πολλοὶ τὴν σὺν αὐτῷ στρατείαν ἠγάπησαν. *multi in eam expeditionem dederunt nomina.* Quod non est cur autumemus factùm absque eorum, qui rebus tunc præessent jura avita interpretantes, permissu, si non hortatu; seu non ut id quod Israeliticæ disciplinæ omninò tunc refragaretur. Ita non solùm armis Alexandri se, ex jure quod ei competiit bellico, subdidere, sed imperio ejus dilatando Stipendiarios se libenter tunc præbuere. Nec intereà de belli causa aut religione dispari solliciti. Qua de re etiam sunt exempla postmodùm illustriora, ut videre est maximè in federe illo inter Judam Maccabæum seu Judæos & Romanos icto k (quo συμμαχία invicem contrahitur, adeò ut quoties armis lacesserentur, Romani Judæis è seipsis copias subministrarent auxiliares, uti & Romani paritèr, quoties Judæi ab hoste aliquo petiti) tum in Hyrcano Alexandri filio Pontifice l, qui copiis militaribus insignem Julio Cæsari in Syria & Ægypto agenti opem tulit. Nam de Romanorum juris in gentem hanc bellici seu armis parti agnitione publicâ, ex federibus ac principum indultis quæ tum Josephus tum Philo in libro de legatione exhibent, liquidò constat. Cum autem sive Victoriæ sive Deditionis jura circa res versarentur & circa Personas, atque ad utrasque tum Libertatis Personalis diminutio seu qualiscunque Servitus, tum Tributorum præstatio inde pertinere soleret; si quid sensent tum de servitute illa, tum de tributis sibi (sive Capitationis sive agri) impositis, diligentiùs advertamus, difficilè minùs erit sententiam eorum de aliarum Gentium Jure belli, etiam in reliquis inde elicere. Quod ad Tributa attinet; manifestum quidem est Judæos tum Alexandri Magni successoribus

i *Archæolog. 11. cap. 8.*

k *1 Maccab. 8. 15. Ioseph. lib. 12. cap. 17.*

l *Ioseph. lib. 14. cap. 14. 15, 16, 17. Vide etiam lib. 12. cap. 3.*

Matth. 22. 15. &c. consilium inierunt ut caperent eum in sermone. Et mittunt ei discipulos suos cum Herodianis, dicentes Magister, scimus te veracem esse & viam Dei in Veritate docere, & non esse tibi curam de aliquo. Non enim respicis personam hominum. Dic ergo nobis quid tibi videtur? Licet censum dare (ἔξεστι δοῦναι κῆνσον) Cæsari an non? Cognita autem Iesus nequitiâ earum, ait, quid me tentatis hypocritæ? Ostendite mihi numisma census. At illi obtulerunt ei denarium. Et ait illis Iesus, Cujus est imago hæc & superscriptio? Dicunt ei Cæsaris. Tunc ait illis, Reddite ergo quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo. Et audientes mirati sunt &, relicto eo, abierunt. Sic D. Matthæus. Additur apud Marcum δῶμεν ἢ μὴ δῶμεν; dabimusne, an non? Lucas, licetne φόρον Cæsari dare an non? id est tributum. Atque horum uterque pro eo quod est apud Matthæum numisma census (quæ vocabula binà ibi etiam Græcè usurpantur) habet Denarium, vocabulum item in Græcismum seu linguam Hellenisticam uti in Syrismum, Rabbinismum & linguam Talmudicam etiam receptum. Et D. Marcus, afferte mihi denarium ut videam &c. Lucas autem, ostendite mihi denarium. τίνος ἔχει cujus habet imaginem & inscriptionem? Captiosam nemo non videt tam blandè loquentium Pharisæorum quæstionem fuisse, cujus in utramvis partem responso illaqueandum, ut aliàs sæpenumerò, sperabant Jesum Christum. Cui sic, aut Cæsarem & Præsidem Romanum, si negaret, aut eam populi partem qui libertati suæ, ex titulo Belli aut Deditionis nondum reverà aut jure derogatum existimarent, si affirmaret, infensiorem reddere non dubitabant. Huc imprimis spectat illa Baronii Cardinalis disquisitio de ratione, quâ nixus Judæus Galilæus aliive contribules assererent, Judæos non debere pendere tributum alienigenis. An ea nimirum, inquit[a], ex causa quod scriptum esset in Deuteronomio[a]. Non erit vectigal pendens ex filiis Israel, quæ verba in vulgata editione desiderari valde miramur, cum apud septuaginta interpretes eadem verba legantur; ex quibus Tertullianus[b] citat dictum locum, nec non ex eodem autore Hieronymus[c] scribens ad Damasum. Vel quod scriptum esset[d]; Dominum Deum adorabis & illi soli servies, ea ratione Deum tantum Dominum,

a Annal. tom. 1. ann. 1. Chri. 1.
a Cap. 23.
b Lib. de Pudicitia.
c Epist. 146.
d Deut. 6. &c.

num, & non Herodem vel Cæsarem esse dicendum Iudas Galilæus in populo prædicabat, avertere eum studens ne censu Cæsaris describerentur, quasi illi esse subditos declararent? Heic ita subdubitando. Sed fidentius alibi dum de Publicanis, inter infames alios, à Judicandi functione ex doctrina Talmudica quam Caininsio ita debet, arcendis agit. Cur eo nomine, ait e, notati essent, nulla alia subest causa, nisi quod Iudæi, genus Abraham, ex libera liberos se esse profiterentur, nec quicquam aliis debere, nisi decimas Deo, legeque statutum esse ne esset vectigal pendens ex filiis Israel. Sed illud quod velut ex Mosis Deuteronomio affertur f de vectigal pendente, non omnino habetur in veritate Ebraica. Nec apud Ebræos puto huc attinere potuit, quod & rectè animadvertunt in Baronium viri docti g. Jam verò quæstionis illius de Tributo Cæsari solvendo sensus pulchrè à V. C. Marquardo Frehero I. C. (nam Theologorum heic, extra rem historicam & juridicam, doctrinam omnino tangere nolo) à Frehero h inquam qui, ut Historicus simul & Jurisconsultus, rem penitius introspiciendam opusculo singulari explicare conatus est, hujusmodi paraphrasi exhibetur. Qui ergo tot alia docuisti, dic etiam hoc, quid tibi videtur? Ex animi tui sententia, Fas est dare censum Cæsari an non? Nobis nimirum, qui liberi sumus, soboles & posteritas Abraha, non ex Agare ancillâ, sed Sara matrefamilias, qui liberi fuerunt, nec ullum unquam tributum dederunt Regi terræ, sed ipsi potius ab illis donati sunt eximiis muneribus, non ... nte sed impulsu Dei nostri. Nobis qui populus Dei sacer sumus, di... a & unica religioni deditus, quique promissiones habemus perpetuæ ...rtutis, & si quando premamur ad tempus ad Infidelibus, venturi ...ssia qui jugum oneris & virgam exactoris confracturus & regnum ...m à Mari ad Mare propagaturus sit, sub quo læta pace securi frua... Nobis ergo an fas sit, per legem potissimum Dei, quâ Decimas, ...nitias, obligationes, didrachmum annuum Templo & sacerdotio ...ferre jubemur, dare Cæsari, homini profano & peregrino qualem ...um agnoscere, sed eligere regem è nostro populo i, nostræ nationis ...ri sanguinis, nostræ religionis jubemur. Cæsari autem magistra... nostro non ordinario & legitimo, sed violento qui jure belli (si jus ...ndum) nos tenet, libertate nostra armis oppressâ, & à nobis ex... net quæ vult, & forte plura & graviora deinceps extorquebit;

e Annal. tom. Eodem ann. Christ. 31.

f Vide supra lib. 2. cap. 5. pag. 183.

g Isaac Casaubon. Exercit. 2. §. 19.

h Libello de Numismate Census; Heidelbergæ 1599.

i Deut. 17.

nec tam extorquet ipse, quam extorquenda locat publicanis & mancipibus suis generi hominum (vel tuopte judicio) pessimo & iniquissimo. Huic ergo an dare liceat censum, id est capitis redemtionem annuam, ipsissimam servitutis confessionem. Et paulò post. *Neque elabi illum posse putabant quin ex proposito bivio alteram partem eligeret, ut sive affirmaret dandum, tanquam principibus impiis adulatus & cum eis colludens, populi circumfusi & patulis auribus responsum expectantis odium incurreret, nec tantum redemtoris & Messiæ opinionem tot concionibus & miraculis collectam uno momento amitteret, sed forte etiam tumultu populari aliquando opprimi posset: sive negaret, ut hostis Cæsaris motorque seditionis præsenti crimine teneretur, daturus pœnas quas ante Theudas & Iudas dedissent; & tamen ipsis voto potius, intereà vindicta invidia in Cæsarem ejusque præfectos & Herodem derivaretur, causâ nihil ad Pharisæos attinente. Et sperabant utique ipsi magis fore, ut Christus more suo religioni favens potius quàm Cæsari profano aut Herodi invisa, solita libertate pronuntiaret adversus Herodianos,* (qui ut exactores tributi simul, sic ille, inhiarent) *pro patria & gente sua atque ita paratam perniciem non effugeret.* Sic ille de quæstione Pharisæorum. De Christi etiam responsione idem; *Neque præcipitanter respondit, neque in alteram partem simpliciter, neque sine causa, neque denique ad id tantum quod quærebant. Itaque nec Dominus simplici affirmativo aut abnutivo se absolvit. Sed ut ante omnia ostendat, se non fallere illorum insidiosam blandiloquentiam & quo res tendat, cognitâ penitus nequitiâ eorum (inquit Evangelista) consultores suos primùm intentionis suæ coarguit. Quid me tentatis, inquit, Hypocritæ? Illo enim texuerant proœmium alicujus quæstionis ad pietatem & religionem pertinentis, dicendo; Viam Dei in veritate doces: & tamen quæstio ipsa non pertinebat ex divino institu-*

stitutae ad viam Dei. Ideo vocat eos hypocritas, & moxè respua tendit illos confundere rationes divinas cum humanis, quando de censu lvendo tanquam de praecepti alicujus divini violatione agunt: cum tamen allatus nummus de quo agitur, nil planè sacrum aut religiosum reoleat, atque adeo illius solutio non tangat aut offendat Deum, nec pietatem ladat; imò debeatur Caesari tanquam victori, legum & moneta conditori, & qui non petat violari religionem, sacra deseri, idola adorari, sed x communi moneta reddi sibi numisma in usus promiscuos tusum & inè Romanum. Damnum autem in ejusmodi rebus non tangere animum, & pauperiorem reddere non impium. Si quid peteret Caesar ontra viam Dei, id esse negandum, quod jam non Caesaris tributum it, sed Diaboli. Illum petere quod principes omnes (pro vario Victoriae, Federum inaequalium & Deditionis jure atque rerumpublicarum Constitutionis discrimine multiplici) petunt; quod ante Aegyptii, quod Seleucus ab eis petierat, quod Pompeius: imo quod vicissim David aliquando victor à Gentibus Moabiticis accepisset, quodque ideo semper ei, in cujus manus Deus Victoriam dederit, vel ex ipsa Dei ordinatione & lege expressa debeatur, nimirum tributum ad Reipublicae ordinationem. Reddi igitur debere tributum, quod ex ipsa mutaria forma manifestè ostendit nihil pertinere ad religionem violandam: & posse sine damno pietatis etiam Deo dicatum hominem dare tributum prophano principi, etiam non debitum, malentem obsequi quam provocare. At verò pietatem, invocationem, animi fiduciam, vota, oblationesque sacras Deo soli reddi oportere; ut & ipse Dominus Deo dedit qua Dei sunt, faciendo voluntatem patris mittentis. Hoc summam esse ait ille & medullam responsi. Singula dein ejusdem excutere adgreditur. Atque illud, ostendite mihi numisma census, sic explicatum it. Antequam sententiam dicam, eamus in rem praesentem; videamus quid sit de quo agitur. Captiosa est quaestio quavis, ni termini probè discernantur. Quis scit (quantum ex verbis vestris liquet) an de tributo illo agatur quod pater meus lege sua à populo suo in Templum suum quotannis deferri voluit, quodque vos integrâ conscientiâ inde avertere non potestis? Facile primo intuitu id viderimus. Quasi ex ipsa dimidii sicli inspectione (is enim erat tributi illius sacri modus; de quo antè[l] etiam obiter dictum est & posthac[m] nonnihil) dignosci potuit an Caesari reddendum fuisset

k Deut. 20.

l Lib. 4. c. 5.
m Cap. 18.

tributum. Quod, pace viri tanti, rationi nimis est dissonum. Nam siclorum dimidiorum uti & integrorum inscriptiones & figuræ fuere quales libro secundo [a] exhibemus. Nec quid inde de tributi sive debitione sive immunitate dignosci poterat, nedum quid de annuæ Templo præstationis aversione. Et quidnam omninò vetâsset, quantum ad nummi speciem, quo minus tam siclis seu dimidiis siclis id est nummis Ebraicis pendendum, pro dominantium libitu, fuisset tributum quàm monetâ Romanâ. Cum igitur quod Numisma census D. Matthæo heic vocatur, simpliciter atque eâdem ipsâ notione Denarius nuncupetur Marco & Lucæ, adeò ut *ostendite mihi numisma census* & *ostendite mihi denarium*, idem ipsum planè significent, nec דינרא *denarius* linguâ Syriacâ aut Hellenisticâ aut Talmudicâ solum certam nummi, ut interdum, speciem (id est quartam Rabbinis [o] sicli partem seu drachmam Atticam) denotet, sed pro pecuniæ seu monetæ qualicunque genere, ut & nummi Latinis, non rarò Ebræis usurpetur (unde דינרא ערבאה *pro Denario seu nummo Arabico*, & דינרא הדריינא pro *nummo* seu *moneta Hadriani*, דינרא טריינא pro *nummo* seu *moneta Trajani* in Talmude Babylonio [p] occurrit & illud [q] רב דינרי הוו ליה pro eo quod est *multum pecunia* ei erat atque id genus alia plurima) cum inquam hæc se ita habeant, non videtur dubitandum, quin id, quod ostendi sibi rogavit Dominus de solvendo tributo interrogatus, non aliud omninò significaret præter ipsum monetæ genus, quodcunque illud esset, quo tunc tributum Romanis solvi soleret. Nam & diu antè, post Pompeji victoriam, & tunc solutum Romanis à Judæis tributum idque diversimodè non est cur ambigamus. Perinde ac si fuisset dictum, ex eo quod vobismet etiam ipsis captiosè interrogantibus, ex ipso numismate census seu, quod idem est, ex denariorum genere quod tributo, de quo quæritis, Cæsari solvendo adhiberi solet, satis manifestum esse possit, respondebo. Ostendite igitur mihi numisma ejusmodi aliquod seu denarium. Nam inde quæstioni vestræ satisfiet. Numismate igitur ostenso, cujus est inquit imago hæc atque inscriptio? Cum respondissent illi, Cæsaris, *Date igitur*, inquit, *Cæsari quæ sunt Cæsaris &c.* Qualisnam autem fuerit imago

[n] Cap. 6. pag.

[o] Videsis Maimonid. hal. Siklim cap. 1. §. 3.

[p] Gem. Bab. ad tit. Bechoroth c. 8. fol. 49. & 50.

[q] Gem. Bab. ad tit. Baba Metzia cap. 4. fol. 44b.

imago ac inscriptio illa, è quarum forma verbisque, sequeretur quidquam Cæsaris heic sic fuisse ut ei esset dandum, saltem non illicitum esset ei dare, à viris doctis diversimodè est disputatum. Atque inde sane haud parum pendet responsionis hujus & quæstionis connexio genuina. Præivit, ni fallor heic, inter doctiores seculi nuperi Cæsar Baronius Cardinalis; qui Numisma Census heic peculiare vult fuisse monetæ genus, non tantùm quo Tributa ritè solvi quibant, sed quo tantùm ita solvi debebant, ut in Tributi solutionem, nec alios usus, duntaxat esset cusum. Verba ejus sunt, dum in Annalibus [r] Evangelii locum allatum explicat, *Moris fuit apud Romanos, ut numismata pro ratione tributi vel census ab imperatoribus cuderentur nec uno semper modo eadem permanerent. Sed numismata tributorum à ceteris usualis pecuniæ nummis in eo differrent, quòd istorum pretium semper idem esset: Numismata vero Census vel Tributi, cum mutaretur tributi quantitas, eadem ad rationem tributi noviter formarentur.* Unde & nonnulli [s], ejus sequaces, denarium fuisse ipsum tributi capitationis Judaici tunc modum colligunt. Commentum autem illud suum ex instituto Alexandri Severi, id est ævi multò recentioris, quod legitur apud Lampridium de vectigalibus contrahendis, uti etiam ex tributorum solvendorum ratione sub Nicephoro Phoca [t], apud Cedrenum & Curopalatem, elicuit. Certè & in nummis Britannorum reperiuntur qui τῷ TASCIA insigniti, eo nomine Censui seu Tributo se cusos esse ostendere à nonnullis creduntur. De eis & Britannorum tributis Cæsaribus pensitatis, vir doctissimus Guilielmus Camdenus [u]; *Ad hoc olim,* inquit, *percussum certum genus nummi putavi, cum in sacris literis Numisma census disertè appellatur, & Hesychius Κλῶσος εἶδος νομίσματος ἐπικεφαλαίου interpretetur. Firmiusque hoc credo quòd in nonnullis Monetarius pecuniam signans exprimitur cum* TASCIA *quod apud Britannos Denarium Tributi significat.* Et Tasgu *taxare* & *censere* uti & Tasg & Tasgiad (unde facile factum *Tascia*) pro censu & Taxatione habetur in lexico Cambro-Latino Joannis Davisii S. Theologiæ Doctoris, linguæ illius, utpote patriæ, vetustatis callentissimi. Etiam & affert in rem suam Camdenus illud Baronii, jam citatum. Quod sane aliis

[r] *Tom. 1. ann. Christ. 34.*

[s] *Lucas Burgensis ad D. Matth. 22.*

[t] *Baron. t. 10. ann. 964.*

[u] *In Britannia pag. 72.*

x De Magnitud. Romana lib. 2. cap. 3.
y Lib. de Numism. censu.
z Exercit. 16. §. 6.
a Ad Lampridium, p. 216.

aliis viris summis planè displicuit, Justo Lipsio x, Marquardo Frehero y, Isaaco Casaubono z, Claudio Salmasio a, aliis. Et *quod si quis pertendit*, inquit Lipsius, *nummos pro modo Tributi ita cusos, ubi igitur illi sunt? cur pragrandes aliqui non extant? Denique statim infinitos cusos oportuit ad pensiones totius orbis. Nihil est: & Hesychii aut Christi verba hoc modo volunt, ipsum illud quod ex censu in Tributum darent, censum appellatum, atque adeo pecuniam sive grandis ea sive pauca esset.* Et Claudius Salmasius, *quod ad certum nummi genus attinet, præstationi tributorum destinatum, ut voluit vir summus, haud scio quo pacto possit fidem mereri.* Dein ea de re pluribus disputat ad locum illum quo semisses & tremisses, cum vectigalia contraheret Alexander, cusos scribit Lampridius. Nec aliud vult Salmasius numisma census denotare quàm id nummi genus, quo capitationis exactio celebraretur; non certum & tributi solutionibus singulare, sed omne quod tributi nomine, id est, Romanum qualecunque ritè solvi posset. Nec aliter inquit, *as publicus & as tributarius* usurpatur apud Cassiodorum b pro tributo assibus soluto; quorum tamen usus tributorum solutioni non solus, sed aliàs promiscuus, ut hodieque in functionibus censualibus monetæ genus omne, quod ex moribus & sanctionibus loci ab exactoribus fiscalibus recipi debet, census numisma vocari possit. Sic Isaacus Casaubonus; *Quod igitur Domino petenti*, inquit, *sibi ostendi numisma census, exhibetur denarius; non ita accipiendum, ut factum est à Baronio. Nam quùm vario & multiplici genere nummorum Judæi tum uterentur, propriorum gentis suæ, vicinarum regionum, & Romanorum: nullum est dubium, quin tributum quod Cæsari pendebatur, in pecunia Romana exigeretur, non Judaica aut quavis alia. Dominus igitur Numisma Census appellat; non certum genus numismatis, quo solo tributa solverentur: sed pecuniam Romanam, quæ sola ab exactoribus ejus tributi accipiebatur. Denarius autem Christo ostenditur, velut in exemplum pecuniæ Romanæ: neque id fuit peculiare aliquod monetæ genus ad tributi solutionem cusæ: verùm omnes denarii erant pecuniæ Romanæ, & tam denarii quàm alii nummi Romani dici poterant*

b Variar. lib. 2.

Numisma

umisma Census. Tametsi & ipse anteà ad locum illum Lampri-
i notâsset, inde posse colligi, vectigalis non modum solum,
ge definitum fuisse, *sed etiam certum pecuniæ genus præstationi ve-
galis destinatum.* Freherus autem; *certè peculiare pro modo in-
ctionum nummi genus, modò gravius, modo levius, subinde fabricatum
usquam adhuc legi, & hoc ipso nostro loco dicitur prolatus Denarius pro
umismate Census, vulgatum & tritum nummi genus quod drachmam
tticam pondere æquaret —— non igitur ratione ponderis & valoris
d forma potius certum quendam nummum Cæsar in tributo exigebat,
mirum, ut rem tandem aperiam, vultu & nomine suo insignitum.* At-
ue dein existimat formam altera parte fuisse hanc ipsam, quæ
iperiùs [c], ubi de imaginum apud Judæos usu egimus, exhibe-
ir. *Jam aversâ parte*, inquit, *quid? forte illud ipsum quod in au-
is argenteisq; frequens conspicimus* PON-
IFEX MAXIMUS, *vel aliud quidpiam
ogis*, CLEMENTIÆ, MODERATIO-
II, PROVIDENTIÆ AUG. *item* PER-
ETUÆ PACI AUG. *aut tale quid adula-
rium &c.* Quæ plane transcribit etiam &
dprobat Gaspar Waserus [d], de nummis
bræis in usu scriptor diligentissimus do-
tissimusq;. Ex vultu ergo & nomine Cæ-
aris in numismate viso atque à Pharisæis
gnito, responsi sensum ad hunc modum se habuisse volunt hi.
Quæ Cæsaris sunt, ita ut Dei jus nihil attingant, danda sunt Cæ-
ari, ut generaliter suum cuique. Hujusmodi est Census seu Tri-
utum ab eo jure victoriæ ac Gentium victis impositum, ut ex
ummo hoc signato ejusdem scilicet vultu atque inscriptione li-
quet; juxta quam solùm rationem, etiam nonnulli necessariò ex
ummo illo ostensô conclusum ajunt, Aliquid [e] deberi Cæsari,
tpote qui nummos ex singulari, quod jam nactus ibi esset, ju-
e Majestatis, idque ex deditione libenter permittentibus Judæ-
s, percusserat, adeoque inde satis, tum Princeps eorum, tum
ictor agnosceretur. Certè sive Tributi nomine singulari cu-
um esset, ut voluit Baronius ejusque sequaces, numismatis
oc genus, adeò ut alius non esset ejusdem usus præter ipsam
tributi

c Lib. 2. cap. 8. pag. 225.

d De Antiquis Nummis Hebræorum lib. 2. c. 20.

e Tostatus ad D. Matth. 22.

tributi præstationem, sive fortè in faciliorem, sed non solam tributi præstationem (ut interpretatur vir præstantissimus illud Alexandri Severi apud Lampridium) idque in Judæa atque Judaicæ ditionis seu territorii respectu ac notâ singulari cuderetur, sive nummus esset tantummodò Romanus qualiscunque promiscuus, quo solo, nec alio genere tributa solvenda, ut plerique autumant; palàm intereà est, ex Imagine simul & Inscriptione inspectâ argumentum suum sumere voluisse Dominum. Quatenus scilicet ab interrogantibus utraque Cæsaris esse agnoscitur. Imago autem Cæsaris, quantum video tam Augusti aut Julii esse potuit, quàm Tiberii. Nam Cæsaris nomen hisce omnibus, ut successoribus, pariter tributum. Nec quid obstat quò minùs, qualecunque intereà genus admiseris, tam ab illis, quibus etiam suberat Judæa, quàm à Tiberio, cujus tempore hoc factum est, numisma illud percuti potuisset; id est, à Cæsarum seu Imperatorum Romanorum, qui tunc regnaverant, sive primo sive secundo. Nam Tiberii & decessorum idem jus; & in horum jus ille successerat. Adeo nec quæstio tam de Tiberio, quàm de Cæsare seu Imperatore orbis Romani *quisquis ille* fuerit, facta est, tametsi Temporis ratio rem ad Tiberium planè trahat, cujus quidem diffiteri nequeo (maximè cum octodecim jam imperasset is annis) quin numisma ostensum fuisse sit probabilius, inscriptionem autem seu epigraphen nummorum duplicem esse nemo nescit. Obversam & Aversam. Obversa in Nummis Cæsareis Principis iconi plerunq; circumdatur. Aversa nunc figuram aliam, parte alterâ positam, explicat, nunc aliud quid officii, pro eorum qui rei monetariæ præerant, præstat. Si Julii fuit hoc numisma, Inscriptionem obversam æquum est ut existimemus fuisse aut CÆSAR IMPERATOR ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ aut ejusmodi quid, ut in illius nummis. Si Augusti, CÆSAR AUGUSTUS, aut CÆSAR IMPERATOR aut quid simile juxta hujus Numismatum, quæ passim visuntur, inscriptionum obversarum discrimen. Si demum Tiberii (ut libentiùs crediderim) inscriptio obversa forte fuit, ut in illo superiùs depicto; id est TIBERIUS CÆSAR AUGUSTI F. PONTIFEX MAXIMUS, IMPERATOR, aut TI. CÆSAR, DIVI AUG. F. AUGUSTUS

(quæ

um missus esset Quirinus ad Judæam in censum describen-
am, sollicitabant ad defectionem populum; τὴν [r] ἀποτίμησιν οὐδὲν
λλο ἢ ἄντικρυς δουλείαν ἐπιφέρειν λέγοντες, καὶ τῆς ἐλευθερίας ἐπ'
ντιλήψει παρακαλοῦντες, τὸ ἔθνος· *censum dictitantes nil aliud
uàm apertam servitutem inferre, & gentem ad tuendam libertatem
dhortantes.* Nec omninò frustrà. Miræ enim inde seditio-
es, cædes, calamitates aliæ. At verò quid de hisce senserit
eleberrimus ille Jurisconsultus Gamaliel, ostenditur in Actis
postolorum. Synedrio de Apostolis eorumque doctrinà habito;
n quo eos morti tradendos voluere plerique) is ad hunc mo-
um; *Viri [s] Israelitæ, attendite vobis hominibus istis quid acturi si-
s; Ante hos enim dies extitit Theudas dicens se esse aliquem &c. &
nnes qui credebant ei, dissipati sunt & redacti ad nihilum. Post
unc extitit Judas Galilæus* (is ipse quem Gaulanitem nominat
osephus) *in diebus descriptionis*, seu *professionis* (ut vulgata) id
st censûs, *& avertit populum post se & ipse periit, & omnes quot-
uot consenserunt ei dispersi sunt. Et nunc itaque dico vobis discedite
b hominibus istis & sinite illos. Quoniam si est ex hominibus con-
ium hoc aut opus, dissolvetur. Si verò ex Deo est, non poteritis
issolvere &c.* Atque in hujus sententiam ibant reliqui omnes.
ilàm autem est seditionem Judæ illius, Tributi nomine, ab
ugusto ex jure Victoriæ & Deditionis impositi, eos interim
amnâsse, velut ex hominis turbulentioris commentò, non ex
eo, id est ex jure quod genti à Numine datum est, omninò
tam Nam quod ex jure illo etiam est permissum אורחא דאלהא
ὁδὸν τοῦ Θεοῦ *Viam Dei* nuncupabant [t]. Id genus quidem alia
pud Josephum etiam occurrunt, quibus scilicet libertatem se-
tiosorum apud ipsos hominum, in aliorum Belli seu Dedi-
onis jura effrænem, planè illicitam fuisse decernunt. Ve-
intamen, ut fieri assolet, subinde aliàs orti sunt qui liberta-
avitæ vindictam adamantes, nunc arma [u], hoc nomine,
merent, nunc de Tributis quæ Romanis victoribus pendi
lita, controversiam moverent; nec solùm an ad illud pen-
endum obligarentur, verùm etiam an Cæsari, Regi scilicet
on ex eorum fratribus aut sanguine [x], pendere eis esset lici-
m. Notissimum est illud in Evangeliis [y], *Abeuntes Pharisæi
consi-*

[r] *Joseph. lib. 18. cap. 1. quem & videsis l. 2. de bello Judaico cap. 7.*

[s] *Act. 5. 35.*

[t] *D. Matth. 22. 16. Marc. 12. 14. Luc. 20. 21.*

[u] *Appian. in Syriacis.*

[x] *Deut. 17. 15.*

[y] *Ibidem.*

tum solutionem ex victoris jussu non solum imperatam sed & velut jure à solventibus admissam. Unde enim alias nomen illud Numismatis Census, nisi ex eo quod quocunque vis modo Census seu Tributum ejusmodi Numismate antè ibi solvi consvetum? quod & discimus ex historiis aliis. Sed heic sacram Evangelii hac de re tantùm consideramus. Ostenso igitur numismate, simulque agnoverunt imaginem & inscriptionem fuisse Cæsaris, atque numismata hujusmodi imagine & inscriptione signata Census Numismata esse (cujus solutio licita ne esset, non utrùm ad eam obligarentur, quæsiere) tum ipsum Cæsarem sibi Principem, Regem, Imperatorem utcunque esse, ut ex ore suo pariter agnoscerent necesse est, tum sive ex victoria, sive ex fœdere inæquali, sive ex deditione, aliterve, tributa ei pendi solere. Perinde ac si dixissent, En tibi numisma censûs, quale præstare solemus Cæsari, Augusto, Imperatori Orbis Romani, cujus pars nos sumus. Principis ejus, cui præstare soliti sumus, est hæc imago atque hæc inscriptio. Licetne tamen hoc facere nobis, qui libertati nati, nec Regem alium nobis adsciscere debemus nisi ex fratribus[k] *nostris?* Nam & animadvertendum est non solum Principem Romani Orbis, Cæsarem, Augustum, Imperatorem in ipsa inscriptione (quæ Cæsaris quidem erat ipsius, non Judæorum) dici & agnosci, sed etiam à Judæis ipsis eum satis sic ac sæpissime civiliter salutandum toties præstito ante tributo (cujus in nummis toties imago & inscriptio ejusmodi) tum imperium ejus tum obedientiam suam ac deditionem, ut devicti, profitebantur. Id verum quidem est, Romæ eo in ævo Cæsaris, Augusti, Imperatoris, nomina ex vi simpliciter sua Principem seu Regem neutiquam omnino denotâsse. Eorum Origines & Notiones pueri sciunt. Atqui in lingvam Hierosolymitanam, etiam tunc priora duo ex Romanorum consuetudine recepta, nil aliud, velut ex vi simpliciter sua, significabant præter τὸν Βασιλέα seu Regem aut Principem per excellentiam, & signantius de eo qui orbi Romano præesset, dictum. Nam Basileus, Cæsar, Augustus, pro eodem ipso, ut tria merè Synonyma, Hierosolymitanis sub id ævi sumuntur. Legitur in Gemara Hierosolymitana[l]; המינין שאלו את רבי שמלאי מה הדין דכתיב אל אלהים ה' אל

k Deut. 17. 15.

l Ad tit. Beracoth c. 9. fol. 11. col. 4. & Baal Aruch in בסיליאס

אל אלהים ה׳ הוא יודע אמר להן הכם יודעים אין כתיב כ
אלא הוא יודע כתיב אמרו לו תלמידיו רבי לאת רחות בקנה
... אחת משיב אמר להן שלשתן שם אחד כאינש רא
בסיליוס קיסר אגושת . *Haeretici quidam rogarunt Rabbi Semlai*
d illud esset quod scriptum est m, *El, Elohim, Iehova, Deus, Dii,*
minus, Deus, Dii, Dominus, ipse novit. Respondit ille, non scriptum
ibi ipsi noverunt, sed ipse novit; quod rem explicat, cui discipuli
r; eos calamo, refutasti. Sed quid nobis, ut recte locum illum in-
igamus respondes? Respondet ille. Tria illa simul sunt nomen
um, ut si quis dicat Βασιλεύς, *Caesar, Augustus.* Unde plane cor-
endus est codex *Beresith Rabba* n, ubi de nomine illo triplici
velut ex hoc Gemarae loco, habetur, כאינש דאמר בסליגוס
קיסר אוגוסטוס *ut si quis dicat Basilicus Caesar, Augustus.* Ex
. Manifesto tum legendum בסליוס Βασιλεύς, tum
od postremum est delendum, ut sic Synonymum, quod
plex, remaneat. Et de eisdem vocabulis paulò post in-
ata Gemara R. Semlai, שלשתן שכם אחד כאינש דאמר
אומנין בנוין ארכטק *Tria illa simul sunt nomen unum ut Opi-*
s, aedificatores, architectones. Plane τῷ Βασιλεῖ seu מלך
Regi, Caesarem & Augustum Synonyma, ex vi suae simplici
notione Ebraeis receptissima, etiam & ipsis velut originaria,
sse apertè indicat hic Rabbi Semlai. Nemo enim nescit,
n se non ita usque adeo habere ex origine aut usu Latino,
nc & apud magistros Babylonios o קיסר ותלית קיסר aut
ותלי ק pro Rege & *qui Regi secundus est occurrit.* Et illi
vo federe simplex Caesaris nomen, ut & subinde Augusti,
ut appellativum pro Principe cui utcunque tunc suberant,
quoties alias usurpatur p. Unde & clamarunt Judaei se non
ere Regem q praeter Regem illum quem signantius Caesa-
vocabant, id est Principem seu Regem orbis Romani cu-
& Judaea ipsique pars. Et Lexicographus r nuperus
באסלאוס ארץ וק Βασιλεύς *seu Rex idem est ipsum quod Domi-*
& Caesar. Ex scriptis Ebraeorum scilicet loquitur. Cum igi-
, ex tributo numismatis ejusmodi inscriptione signati, ad mo-
qui diu etiam tunc obtinuerat, praestito palam professi essent
risaei, Principem Romanum, Caesarem esse atque Augustum;

m *Iosue. cap. 22. 22.*

n *Parash.* 8.

o *Ad tit.* Sa-hed. *cap.* 11. *fol.* 98 b.

p *D. Ioann.* 19. 12. *Act.* 17. 7. 25. 8. & 25. &c.

q *D. Ioann.* 19. 15.

r *Philippus Aquinas.*

id est ipsis, ut vides, plane Regem, adeoque deditionis suæ ejusque imperii ac victoriæ testes essent jam tum luculentissimi ipsi, tum qui ante tributum illud numismate ejusmodi toties præstitissent; statim appositissime evictum est, ex Victoriæ, Gentium, Armorum, Deditionis, Obedientiæ sive inde sive ex Fœdere præstari solitæ jure, id ab eis Cæsari seu Regi suo, quem sic agnoscerent, præstandum, quidquid ex ejusmodi juris ratione ei deberi sic fuisset agnitum; non Iconem aut inscriptionem illam ipsissimam numismatis ostensi, aut ipsum necessario illud numisma seu denarium ostensum. Nam ita nullum ejusmodi numisma Tributi nomine solvi non debuisset. Et quis non crediderit ipsum denarium ostensum omnium eorum, qui adstantes rogarent & quibus responsum est, capitationi (nam sic puto locus capiendus; atque ea de re plura mox) tum valde fuisse imparem, tum nec plurium fuisse, sed unius alicujus qui è sacculo aut zona præsto exhiberet? Ideo nec ab omnibus illis, quibus responsum est, tunc solvi aut debuit, aut rite quibat ille denarius sic inscriptus. Sed ex inscriptione & imagine argumentum sumitur irrefragabile. Quæcunque juxta Victoriæ, Deditionis, Fœderis, Subjectionis, Agnitionis apices sunt Cæsaris (tametsi Principis alieni & cui armis Imperium Israeliticum adquisitum) ea ei ritè deberi & jure sic præstanda, ut nihil ex jure divino seu Civili Ebræorum, præstationi ejusmodi obstaret. Ita nihilominus ut quæ intereà Dei essent, Deo tribuerentur. Atque hic sensus est plane Nicolai Oresmii Episcopi ante annos circiter CCCXL. Lexoviensis; *Insipienti*, inquit [s], *seriem Evangelii patet facilè quod non ideo dicitur Cæsari deberi denarius quia erat Cæsaris imagine superscriptus, sed quoniam erat tributum. Nam, ut ait Apostolus [t] cui tributum, tributum; & cui vectigal, vectigal &c.* Non simpliciter quia Cæsaris imagine superscriptus; sed quia tributum inde debitum esse atque ejusmodi numismatis genere solvendum, ex ipsa icone, inscriptione, & interrogantium agnitione liquebat.

[s] *Lib. de Moneta mutatione cap. 6.*
[t] *Ad Romanos cap. 13, 7. & vide M. Freher. l. de Numismate census pag. 26. & 28.*

CAP.

Cap. XVIII.

Didrachmi *pensitatione in Evangelio. Illud fuisse* Tributum Cæ-sarianum. Reges Terræ *quinam ibi. Universi* Israelitæ Filii Regum, *proverbio solenni dicti. Quid ibi* Filii *seu* liberi Regum. Semisicli *seu* Didrachmi sacri *pensitatio annua usq; ad* Vespasianum, Hierosolymis *in sacros usus præstita.* Objectiones *diluuntur.*

AD Tributum, de quo dictum est, attinet illud Flavii Josephi in Oratione sua ad Hierosolymitanos u; Ῥωμαῖοι τὸ συνήθη δασμὸν αἰτοῦσιν, ὃν οἱ πατέρες ἡμῶν τοῖς ἐκείνων πατράσι παρέσχον, καὶ τούτου τυχόντες οὔτε πορθοῦσι τὴν πόλιν οὔτε ψαύουσι τῶν ἁγίων *Poscunt Romani solenne tributum quod patribus eorum patres nostri præstiterunt, quod si receperint, nec civitatem populantur, nec sancta omnino tangunt.* Ita solvi consuevit & à cordatioribus ut debitum ex e agnosci; utcunque intervenirent non rarò qui seditione liandos se vellent. Quin & ob responsum proculdubio sic ex criptionis & Imaginis ostensæ argumento (qua de re capite eriori) nec verbis disertioribus à Christo, Pharisæis de Tribu-nterrogantibus, datum, falsò eum etiam accusarunt seniores bis, principes sacerdotum & scribæ, *dicentes x, hunc invenimus vertentem gentem (nostram)* & prohibentem καίσαρι φόρους διδό-*Cæsari dari tributa.* Cum interim eum non prohibuisse palàm um ex responso illo Pharisæis dato, tum etiam ex eo quod ipse ul & Petrus, ni fallor, idem solverit. Legitur apud D. Mat-um y; *& cum venissent Capernaum, accesserunt* (οἱ τὰ δίδραχμα λαμβάνοντες) *ii qui didrachma accipiebant, ad Petrum, & dixerunt ei, gister vester non solvit didrachma? Ait, etiam. Et cum intrasset omum, prævenit eum Iesus dicens. Quid tibi videtur Simon? Reterræ à quibus* (λαμβάνουσι τέλη ἢ κῆνσον; ἀπὸ τῶν υἱῶν αὐτῶν, ἢ τῶν ἀλλοτρίων;) *accipiunt Tributum aut censum? à filiis suis an ab nis? Ei ille dixit ab alienis. Dixit ille Iesus ergo* (ἐλεύθεροι) *liberi filii; ut autem non scandalizemus eos, vade ad mare & mitte ham & eum piscem qui primus ascenderit, tolle. Et aperto ore ejus invenies*

u Halos. lib. 2. cap. 16. gr. 11. Lat.

x D. Luc. 23. 2.

y Cap. 17. 24.

venies staterem. Illum sumens da ei pro me & te. Palam est Christum ipsum heic Tributum solvisse. Sed verum quidem est, viros summos existimare ac contendere locum hunc nihil ad Tributum Cæsarianum pertinere, sed ad capitationem illam sacram juxta quam semisiclus quotannis ex lege Mosaica [z] Templo pendendus erat, secundum illud quod superius [a] diximus. Sic Cardinalis Baronius, Justus Lipsius [b], Theodorus Beza, Franciscus Hotomanus [c], J Baptista Villalpandus [d], Isaacus Casaubonus, Johannes Cameron, alii; quemadmodum & inter veteres S. Hilarius. Et tam ex eo de quo quæstio heic ab exactoribus instituitur, quàm ex eo quod Christus fieri solvique vult, ipsum, quoad quantitatem seu valorem, Tributum penditur idem quod sic ex origine sacrum erat, id est pro capite tàm suo quàm Petri semisiclus. Pro utroque scilicet stater, id est, quatuor drachmæ, seu bini semisicli, quos ex qualibet regione Judæi dispersi Hierosolymam capitatim quotannis mittebant, τῶν ἱερῶν χρημάτων seu *pecuniæ sacræ* nomine non semel Josepho [e] dictos. At verò libentiùs ego assensum illis præbeo, qui non didrachmum sacrum seu semisiclum ibi innui volunt, sed ipsum *Tributum Cæsarianum* cujus tunc modus erat didrachmum, nec tributo sacro omninò dispar. Ab hac parte in veteribus S. Hieronymus [f] aliique sequaces. In recentioribus, tum Scriptores in commentariis perpetuis obvii, tum alii [g]. Quæ afferuntur pro parte priore argumentis præcipuis statim respondebimus. Sed primò de eo quod historicum est & verbis Domini ibi adhibitis, paucis videamus. Rogarant Petrum exactores seu qui didrachma acciperent, annon Magister ejus illa penderet? Is cum adnuerat & domum intraverat Dominus ibi eum præveniens. *Quid tibi*, inquit, *videtur, Simon? Reges terræ à quibus accipiunt tributum vel censum?* Qui de tributo sacro locum capiunt, Regum heic nomine etiam Deum O. M. ita contineri volunt, perinde ac si dictum fuisset. Rex cœli, Reges terræ à quibus tributum accipiunt vel censum? à filiis suis, an alienis? adeoque id quod sequitur *ergo liberi sunt filii* ad ipsum Christum attinere volunt, ut Regis æterni filium ibi indicatum. At verò cum οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς *Reges terræ* signantèr ibi dicti sint, & quæstio proculdubio adhibetur juxta vulgarem verborum usum, non omninò video, qua

ratione

z Exod. 30.
a Lib. 4. c. 5.
b De Magnitudine Romana, lib. 2. cap. 3.
c Lib. de Re Nummaria.
d Tom. 2. Explan. In Ezechiel part 2. lib. 5. disp. 3. cap. 57.
e Archaeolog. 16. cap. 10. Vide item ibi cap. 4.
f Ad D. Matth. cap. 17.
g Vide Samuelem Petitum Variar. lect. lib. 2. cap. 6.

one de Rege æterno, qui [Hebrew] מלך העולם *Rex mundi* & מלך השמים *Rex cœlorum* passim nuncupari ab Ebræis nec angustiis ·æ sic includi solet, locus omnino capiatur. Plerunque qui- n cum Regem æternum à Rege mortali in locutionibus Tal- dicis (ut sæpè) distingvunt, id est Regem Cœli, adeoque to- ; universi à Rege aliquo Terræ, hunc [h] מלך בשר ודם *Regem* ·is & *sanguinis* appellitant, illum sive הק ב"ה *Sanctum, Benedi-* ·*illum*, sive מלך השמים seu העולם *regem Cœli* aut *mundi.* ·o ut par sit admittere de Regibus tantùm mortalibus quæ- nem illam institutam. At verò de quibus? an de Regibus versim Terræ? an de Regibus Terræ Israeliticæ? Certè locu- ıe illâ *Reges Terræ* Reges per orbem terrarum regnantes mul- es designari à Psalmographo verum est. Atqui & sexcenti- ccurrere, sciunt qui Talmudica scripta salutarunt, nomen pliciter הארץ *terra* pro *Terra Israelitica*, unde חוצה לארץ jus abbreviatura ח"ל est frequentissima) *extra terram* pro juod est *extra terram Israeliticam*, quemadmodum בארץ *in-* ·*erram* pro eo quod est *intra terram Israeliticam*. Etiam in ua Evangelistarum aliàs palàm hæc terræ notio. D. Marcus [i], ·*bræ factæ sunt per totam Terram usque in horam nonam.* Et D. Lu- k, *cum facta est fames magna in omni terra.* Nec sanè ita ad rem ıuisse videatur de aliarum terrarum more interrogare, ut de ·buto ibi solvendo quid omninò consequeretur. Neque n regni aut reipublicæ Israeliticæ jura, ad aliorum [l] regno- ı neque horum ad illius amussim omnino videtur fuisse exi- da, sed ad eam quæ tunc temporis sibi, qualis scilicet per oriam & deditionem tunc reliqua fuit, erat propria; cum o interea jure comparanda. Jam vero sic quæstione de- ·buto seu Censu, id est Didrachmorum capitatione institutâ, ındenam quæso Census vocabulum Ebræis exoticum & Ro- ıos mores planè redolens, ita signanter adhibetur, si de Tri- · sacro facta fuisset) ut quæreretur an à filiis ἀπὸ τῶν υἱῶν seu ·*ris suis* an ab alienis acciperent Reges Terræ Tributum vel sum, responsoque dato à Simone, ab alienis, unde sequitur l ἄραγε *ergo* filii seu liberi immunes sunt, id est ἐλεύθεροι: d illud de Filiis & Alienis? Quinam illic filii, quinam Alie- ni?

[h] *Gem. Hierosolymitan. t.* Beracoth *cap. 9. p. 12. col. 2, & alibi*

[i] *Cap. 15. 33.*

[k] *Cap. 4. 25.*

[l] *Videsis S. Augustin. Quæst. Evangelic. 23. & Sixt. Senens. Bibliot. Sanct. lib. 6. annot. 76.*

ni? Viderint perspicaciores, utrumne quæstio sit capienda de regno Israelitico ejusque more antè integro & veteri, utcunque nunc accisæ ejusdem res Romanorum dominatui servirent. Nihil solennius est in scriptis Talmudicis, adeoque lingua etiam Christi seculi in usu, quàm de seculis vetustissimis ita præsenti tempore loqui & disputare perinde ac si ipsa res, de qua loquuntur, jam ageretur, tametsi ad priora multo secula attineat. Inde est quod millies occurrit עושין מוסיפין מוציאין מקבלין דנין *faciunt, adjiciunt, exeunt, accipiunt, judicant* (participio verbi locum sortiente) in Scriptis dictisque diu postquam ejusmodi quid, de quo verba fiunt, natis, pro eo quod est *facere, adjicere, accipere, judicare* aut *exire moris erat* aut *facultas*; non aliter sanè atque hodiè non pauci viri doctissimi, veterum sive Romanorum sive Græcorum leges, etiam quæ in desvetudinem multis retrò seculis abiêre, diligentiùs & politè enarrentes, de iis ex præsenti tempore loquuntur, perinde ac si jam nunc tum ipsæ obtinerent, tum respublicæ ad quas olim spectarunt, etiamnum florerent. Quod neminem fallit, cum res ipsa ex usu loquendi satis apertè intelligatur. Verbi gratiâ, Talmudici qui diu post excisas Ebræorum res scripsere ajunt m, אין דנין לא את השבט ולא את הנביא שקר ולא את כהן גדול אלא על פי ב"ד של ע"א ואין מוציאין למלחמת הרשות אלא על פי ב"ד של ע"א ואין מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא על פי בית דין של ע"א *Non judicant tribum, nec pseudo-Prophetam, nec Pontificem maximum, nisi ex sententia Synedrii septuaginta-unius-viralis. Neque exeunt ad bellum ultroneum nisi ex decreto Synedrii LXXI-viralis. Neque adjiciunt quid urbi aut atriis* (Templi) *nisi ex decreto ejusdem Synedrii.* Ubi quod præsenti tempore profertur, ex usu locutionis receptissimo ad morem seculorum multò superiorum, seu quibus florebant res Ebræorum, attinere nemo non videt. Et ejusmodi occurrunt non pauca in eis quæ hoc opere è Talmudicis antè citavimus. Ita *judicant* & *non judicant*, *adjiciunt* & *non adjiciunt*, pro eo quod est *judicare soliti sunt, adjicere soliti sunt*, aut *non sunt* sumenda. Quale pariter de ceteris dicendum. Et cum de pensitatione semisicli loquuntur n. ajunt de mensariis תובעין בכליהם כל מי שיתן להם יקבלו ממנו *cum vasculo flagitant & ab omnibus qui dant accipiant*

m Misn. tit. Sanhedrin c. 1. & posteriores passim.

n Maimonid. hal. Siklim. cap. 1. §. 8.

ipiunt seu *accipiunt* quod tamen, uti & alia ejusmodi, non ta-
ò, nos in tempora praeterita, quo plane spectent, vertimus. Haec
um ita sint, anne admittendum heic, verba illa *à quibus accipiunt*
eges terrae quod à Syro vertitur מן מן נסבין *à quo accipiunt* &
uod מן מי מקבלין *à quo* seu *à quibus accipiunt*, sic intelligi pos-
ut de more Regum veterum ditionis Judaicae quaestio fie-
t? Qui scilicet alienis in suam ditionem redactis tributa pro
bitu, juxta superius p ostensa, semper imposuere; non item, ni-
extra ordinem q, subditis suis originariis. Nec fiebat quae-
io ut dubitantis, sed ut responsum elicientis. A quibus ex
ore accipere soliti olim Reges terrae hujus tributum aut cen-
m, qualis hic est, scilicet annuum seu perpetuum & pro libi-
impositum; à filiis suis an ab alienis? At objectio obviam
t; si hoc admittatur, Israelitici regni vetusti seu simpliciter
ne Romanorum dominatu sumti, cives seu subditi omnes, Fi-
seu Liberi Regum nuncupabuntur. Qua illud ratione toleran-
um? Certè non ita absonum est credere, eos fuisse velut ad
verbio seu gentis idiotismo ob singularem generis & reipub-
icae sanctioris dignitatem nobilitatemque, ab Ebraeis ipsis sic
ctos. Neque enim semel occurrit in Talmudibus illud Ro
neonis, velut vulgari usu atque existimatione notissimum. r
כל ישראל בני מלכים הם *universi Israelitae sunt filii*
liberi regum. Sic in Misna r, sic in Gemara Babylonia s. C
tio seu ansa usûs diverbii hujusmodi est. Ubi disputatur
observatione Sabbati, quaestio intervenit, utrumne Judaeo li-
t eo die liquoribus aut oleo se perfundere seu tingere? Sci-
et utrùm inde quietis praeceptum violaretur? Ea de re Mis-
jam memorata; החושש במתניו לא יסוך יין וחומץ אבל
סך הוא את השמן ולא שמן ורד. בני מלכים סכין ע
ורד על מכותיהן שכן דרכם לסוך בחול. רבי שמעון או
כל ישראל בני מלכים הם. *Cui dolent lumbi, ei nec infun-*
e licet (Sabbato) *vinum aut acetum, at vero oleum licet*. *Modò*
ipe minimè oleum illud sit rosaceum. Filii seu Liberi Regum in vulne-
a seu *plagis suis infundere solent etiam oleum rosaceum* (in Sabbato).
niam similiter (deliciarum seu voluptatis causâ) *se oleo illo die*
profesto imbuere solent. At vero respondit R. Simeon, Universos
elitas esse Filios seu *Liberos Regum*. Ita scilicet haberi, nuncu-

b *Vide supra lib. 4. cap. 5.*
p *Cap. 14.*
q *Vide Guil. Schikart. de Iure Regio c. 4. theorem. 15.*
r *Tit. Sabbath cap. 14. §. ult.*
s *Ad tit. Baba Metzia c. 9. fol. 113. & ad tit. Sabbath. c. 18. fol. 128. a & vide sis Maimonid. hal. Sabbath cap. 21. fol. 45 a.*

pari. Quod & admittitur omnino in Gemaris; tametsi de olei rosacei in Sabbato usu omnes cum R. Simeone non conveniant. Sed utut se res de diverbio hoc habuerit, palam est, liberorum seu filiorum nomine ipsum populum, cives, subditos regni Judaici venisse. Nam licet primario dicti sint universi filii seu liberi Israel id est בני ישראל ex natalibus, adeoque parentis & posterorum in locutione illa ratio ex ipsa origine habeatur; nihilominus ex usu, qui sequentibus seculis inolevit, dicendi, *filii* seu *liberi Israel*, ut *filii* seu *liberi* Ammon, id genus alia, non tam natalium originem quam ipsum populum Israeliticum, Ammoniticum, seu populi qua populi simpliciter, universitatem denotarunt. Et sane apud Hellenistas בני ישראל, quod *filios* & *liberos Israel* plerunque sonat, nunc etiam vertitur οἶκος Ἰσραὴλ *domus* [t] *Israel*, nunc ἄνδρες Ἰσραὴλ [u] *Homines* seu *populus Israel*. Et pro eo quod est [x] *Excelluit Sapientia Salomonis Sapientiam* כל בני קדם *omnium filiorum Orientis*, habent illi πάντων ἀρχαίων ἀνθρώπων *omnium antiquorum hominum*; τὸ קדם notione illa sumto, qua item significat *antiquum*. Quin etiam pro τὸ בני singulariter id est *filius meus*, occurrit [y] apud eos λαός μου *populus meus*. Accedit locutiones illas בני ברית *filios federis*, בני קדושים *filios sponsaliorum*, id genus alia, passim usurpari pro *hominibus*, nullâ natalium ratione habitâ, *federe Iudaico comprehensis* seu in Judaismum qualitercunque cooptatis & *hominibus qui ritè sponsalia inire possent*. Quæ cum ita sint, quid vetat quo minus illud à filiis Suis etiam hinc sumatur pro eo, quod est *à populo suo* seu *hominibus suis*, id est Judæis, quemadmodum & ἀπὸ τῶν ἀλλοτρίων pro populis alienis & in Judæorum potestatem victoria seu deditione redactis. Quin & cum Reges patres patriæ dicantur, facilè evenit, ut populus filiorum seu liberorum nomen indueret. Responsum est igitur, si hoc admittatur, ergo immunes sunt Filii, immunes scilicet Judæi seu populus Judaicus avito & singulari privilegio gaudentes. Si morem scilicet qui hac in terra obtinuit, avitum respiciamus, immunes sunt. Nunc vero, ne offendiculo nos simus hisce, qui novo apud nos jure, Victoriæ scilicet, Deditionis, aut quocunque alio superinducto, Tributum vel Censum perpetuum exigunt (utcunque more avito & qui olim in

[t] Paral. 2. 10
Ierem. 16. 14. & 23. 7. Ezechiel 2. 3. &c.

[u] 1. Sam. 17. 53.

[x] 1. Reg. 4. 30.

[y] Exod. 4. 23.

usu, liberi seu immunes Israelitæ cuncti fuerimus) missâ de-
e aut more nunc quæstione, solvamus. Ideoque staterem
est bina didrachma, pro te & pro me solve tu. Nec puto
aphrastem Syrum aliud omnino præter tributum Cæsarianum
c intellexisse. Nam eodem ipso nomine quo Tributum
Censum tum in Gamalielis oratione, ubi Judas Galilæus
moratur, tum in altero illo Evangeliorum loco de Numis-
te Census indigetat, etiam didrachma hæc vocat; scilicet
כסף רישא *argentum capitationis*. Quæ alii heic habent obvia
. Et quod nos jam afferimus potius in Disquisitionem
im Assertionem congessimus. Quod si *Reges Terræ* de Re-
us per orbem Terrarum regnantibus ibi capiatur, adeoque
rem innuatur fuisse, à filiis Regum generatim Tributa non
ipi, conclusio de filiorum, ex jure avito, libertate ad Chri-
n solum spectabit, utpote Davidicæ stirpis Regum filium
n de Petri libertate ibi nil dictum, nisi modo jam ex locu-
iis formula, qua Omnes Israelitæ Filii seu liberi adeoque
oulus Regum dicti, admisso. Neque enim aliter Petrus Re-
n filiorum nomine contineri quibat. Sed vero objici-
qui de sacra semisicli pensitatione annua locum capi vo-
t; Tributum illud Judæis impositum fuisse centesimam
em bonorum uniuscujusque patrisfamilias; non ergo fuis-
imidium sicli seu didrachmum, sed varium pro rata cujus-
bonorum parte. Et pro centesima citant Appianum.
n Tributum didrachmi heic fuisse voluntarium, nec ad ejus
solutionem quis cogendus esset. Quod dici nequit de
buto Cæsariano. Alia afferuntur, sed quæ hisce dilutis, pla-
nihili sunt aut rationi satis dissona. Quod ad priorem
ectionem attinet; ea nata est ex Appiano perperam intelle-
ἐστιν, inquit ille z, Ἰουδαίοις ἅπασιν ὁ φόρος τῶν σωμάτων
ὑπὲρ τῆς ἄλλης περιουσίας. ἔστι καὶ Σύροις καὶ Κίλιξιν ἐπιτέ-
ταρτος ἑκατοστὴ τοῦ τιμήματος ἑκάστῳ. *Judæis cunctis tributum capitis gravi-
quàm reliquarum facultatum, Est etiam Syris & Cilicibus
tum centesimum pro modo cujusque census.* Allatis his Justus
sius a dubitanter subjicit, *efficiatur ex sermonis nexu Iudæos
esimam dare, sicut & Syros & Cilices pro capitis tributo: Quo
? inquies. Vt magis capias: solvere quidem illos & pro agris*

z In Syriacis

a De Magnitud. Romanæ lib. 2. c. 1.

tum solutionem ex victoris jussu non solum imperatam sed & velut jure à solventibus admissam. Unde enim alias nomen illud Numismatis Census, nisi ex eo quod quocunque vis modo Census seu Tributum ejusmodi Numismate antè ibi solvi consvetum ? quod & discimus ex historiis aliis. Sed heic sacram Evangelii hac de re tantùm consideramus. Ostenso igitur numismate, simultaque agnoverunt imaginem & inscriptionem fuisse Cæsaris, atque numismata hujusmodi imagine & inscriptione signata Census Numismata esse (cujus solutio licita ne esset, non utrùm ad eam obligarentur, quæsiere) tum ipsum Cæsarem sibi Principem, Regem, Imperatorem utcunque esse, ut ex ore suo pariter agnoscerent necesse est, tum sive ex victoria, sive ex fœdere inæquali, sive ex deditione, aliterve, tributa ei pendi solere. Perinde ac si dixissent, En tibi numisma censûs, quale præstare solemus Cæsari, Augusto, Imperatori Orbis Romani, cujus pars nos sumus. Principis ejus, cui præstare soliti sumus, est hæc imago atque hæc inscriptio. Licetne tamen hoc facere nobis, qui libertati nati, nec Regem alium nobis adsciscere debemus nisi ex fratribus[k] nostris? Nam & animadvertendum est non solum Principem Romani Orbis, Cæsarem, Augustum, Imperatorem in ipsa inscriptione (quæ Cæsaris quidem erat ipsius, non Judæorum) dici & agnosci, sed etiam à Judæis ipsis eum satis sic ac sæpissime civiliter salutari, dum toties præstito ante tributo (cujus in nummis toties imago & inscriptio ejusmodi) tum imperium ejus tum obedientiam suam ac deditionem, ut devicti, profitebantur. Id verum quidem est, Romæ eo in ævo Cæsaris, Augusti, Imperatoris, nomina ex vi simpliciter sua Principem seu Regem neutiquam omnino denotâsse. Eorum Origines & Notiones patent sciunt. Atqui in lingvam Hierosolymitanam, etiam tunc priora duo ex Romanorum consuetudine recepta, nil aliud, velut ex vi simpliciter sua, significabant præter τὸν Βασιλέα seu Regem aut Principem per excellentiam, & signantius de eo qui orbi Romano præesset, dictum[l]. Nam Basileus, Cæsar, Augustus, pro eodem ipso, ut tria merè Synonyma, Hierosolymitanis sub id ævi sumuntur. Legitur in Gemara Hierosolymitana;

הסיטן שאל ארי רבי שמלאי מה הדין דכתיב אל אלהים יי׳ כסליאוס אל

k Deut. 17. 15.

l Ad tit. Beracoth c. 9. fol. 11. col. 4. & Baal Aruch in

hem fuisse voluntariam, non item Tributi Cæsariani, error est manifestus & institutorum morumque Ebræorum inscitia insignis. Certè nihil video in verbis Evangelii unde voluntariam fuisse quis eam omninè autumet. Neque certe λαμβάνοντες *accipientes* aliud ibi denotat, quàm qui solvere detrectantes tandem cogere possent. Nam & idem vocabulum usurpatur de Regibus Terræ. *A quibus Reges Terræ accipiunt &c.* Dubitandumne de Regibus tam cogentibus quàm accipientibus illud dictum? Ergo pariter sanè utrobique. Sed reverà palam est, ex institutis ac more Ebræorum in didrachmi sacri seu pensitationem semisicli annuam in sacros usus, post vicesimum quintum mensis Adar neminem invitum non, pignore capto aliterve, fuisse quotannis adigendum. Quod videre est tum in eis quæ supra [c] de semisiclis his obiter è Talmudicis attulimus, tum apud Samuelem Petitum [d], qui cum primis hac de re consulendus. Ita evanescit plane objectionis illius vis. Atque cetera, quæ impugnare solent sententiam hanc de Tributo Cæsariano illic intelligendo, ex eis quæ supra memoravimus satis puto dilui possunt.

c Lib. 4. c. 5.
d Var. Lect. lib. 2. cap. 2.

Cap. XIX.

De Servitute Personali *seu* Libertatis naturalis deminutione, *quatenus ex* Jure Gentium aliarum Bellico, *juxta Ebraeorum disciplinam, ea sequeretur. Discrimen inter* Servitutem personæ inhærentem, *seu* intrinsecam *&* eam, *quæ in* ministeriis *tantùm* servilibus *cernitur seu* extrinsecam. *De illo Judæorum, in Evangelio,* Nemini servivimus unquam. *De* Captivis *& more eorum, apud Ebræos,* redimendorum.

DE Tributis, ex Belli, Victoriæ, Deditionis, Federis jure, ab Ebræis, aliarum Gentium Principibus, agnitis præstitisque hactenus actum est. Sequitur, ex instituto, ut de Libertatis Personalis deminutione seu Servitute personali, quatenus ex ejusmodi Jure, eam ipsi in Captivis alienis in bello ab aliis captis admiserint, videamus.

mus. De Personis sive ex aliis sive ex ipsis bello captis testimonia luculenta. Maimonides [e] ad mentem veterum; מלך גוי שעשה מלחמה והביא שביה ומכרה וכן אם הרשה לכל מי שירצה שילך ויגנוב מאומה שהוא עושה עמה מלחמה שיביא וימכור לעצמו וכן אם היה דינו שכל מי שלא יתן המס ימכר או מי שעשה כך וכך או לא יעשה ימכר הרי דינו דין ועבד הנלקח בדינין אלו הרי הוא כעבד כנעני לכל דבר גוי שקנה גוי לעבודות לא קנה גופו ואין לו בו אלא מעשה ידיו אע"פ כן אם מכרו לישראל הרי גופו קנוי לישראל *Ubi Rex quispiam Gentilis captam bello abduxerit eamq; vendiderit, aut cuilibet qui voluerit edicto indulserit, ut si quem ex Hostibus captum adducat, eum ei venditum fore, atq; ita si decreverit Rex Gentilis, quemlibet tributi* (pro jure ac moribus variis) *præstationem detrectantem, vendendum, aut quid aliud facientem aut non facientem*, id est jussis Regiis non parentem, *vendendum; quod sic decreverit vim habet. Et servi empti ex hujusmodi decretis & Servi Cananai par omninò est ratio; ita tamen ut ubi Gentilis acquiritur Gentili Servus, Persona ejus non fiat dominus, sed tantùm Opera Manuum seu ministerii ejus. Cum nihilominùs, si vendiderit eum Israelita, etiam Persona ejus tunc fiat emtoris.* Distinctionis de Opera & Persona sensus est; singulare heic jus fuisse Ebræorum, quo Servitus seu status servilis Personæ etiam servi inhæsisse censebatur, adeo etiam ut sine libello manumissionis (de quo, satis supra [f]) personæ veluti naturam mutante, libertatem nancisci nequiret, id est, ut servitus neutiquam deleri posset ulla formula simplici sive verborum sive actuum sine libello manumissionis; quem dare cogebatur à foro dominus, quoties causa esset manumissionis legitima. Ejusmodi verò fuisse servitutis [g] apud Gentes alias jus, ut personæ ipsi non inhæreret, sed ut citra libellum manumissionis libertatem ritè posset servus earum adipisci, idq; interdum ex actu nudo, quocum servitutem ipsi constare Ebræi non agnoscerent; idque domino invito. Veluti si servus ejusmodi, nondum ab Israelita adquisitus, nomine libertatis fieret Proselytus. Nam dein pro ingenuo habebant Ebræi. Et scimus satis ex jure Cæsareo, idque vetustissimo, leviculis ex caussis, sine libello, libertatem ritè acquiri veluti ex vindicta quâ una Quiritem [h] vertigo faciebat. Et si servi domini funus apud Romanos, antecessissent pileati [i] vel ipso lectulo stantes cadaver ventilare

[e] Hal. Abadim cap. 9.

[f] Cap. 8.

[g] Gem. Bab. & Gloss. ad tit. Gittin c. 4. fol. 38a. & Bide ad tit. Iabimoth cap. 4. fol. 45. & 46.

[h] Persius Satyr. 5.

[i] C. de Latina Libertate tollenda l. 1.

entilare viderentur, atque hoc ex voluntate fieret vel testatoris el hæredis, fiebant illico cives Romani. Alia fuere ejusmodi on pauca tum Romæ tum alibi, unde servitus desinebat. Cuis rei apud Ebræos ratio est quoniam, ut ajunt k, לגוי יש קנין הגוף *Gentilium alter alterius non acquirit personam ipsam,* אלא למעשה ידיו *in quantum ministerium & opera ejus ei possit esse fui.* Summa est, Servitutem Ebræos admisisse ex jure Captivitatis tam inter Gentes alias quàm apud se ipsos; ita tamen ut rem c distinctione interpretarentur; nullibi haberi Servitutem merè Personalem seu statum Personæ inhærentem servilem apud Gentiles; sed tantummodò velut liberorum hominum Captoum seu Possessorum Operam & Ministeria esse id, quod nomine Servitutis apud illos veniret. Quemadmodum & inter deitione à se seu fœdere inæquali receptos, juxta superiùs l ostensa. Apud seipsos autem, Servitutem etiam (velut ex jure atque prærogativa singulari) fuisse tum in bello captis tum servis Gentilibus emtis, merè Personalem, seu Personæ ipsi, ut characterem Libertatis omnimodæ amissæ naturalis, inhærentẽ. Nimirùm intrinsecam illam Servitutẽ (quam tum ipsi tum Romani dicere solent cognatione omnimodâ seu jure omnimodo sanguinis carere; cujusque effectum primarium faciunt ut possideretur ipse potiùs velut jumentum quàm quid possideret servus, nec jure nuptiali sed contubernio tantùm frueretur) non omninò voluere obtinuisse alibi quam in servis Gentilibus à seipsis adquisitis. Aliarum autem Gentium servos qualescunque adeoque seipsos ab aliis Gentibus captos emtosve (& sui tantùm puto gratia discrimen hoc commenti sunt) Extrinsecam tantùm serviisse Servitutem seu eam quæ libertatis cum civili interim obedientia conjunctæ dignitati (quacum & jura sanguinis & Dominii, & Nuptiarum, alia quæ hominum sunt undiquaque liberorum, manent) non omninò opponitur. Quod quidem satis mirum. Sed ea de re non disputo. Sic igitur intellexere illud de Ebræis ipsis captis apud Ezram; *servi sumus,* inquit m, *& in servitute nostra non dereliquit Deus noster,* sic alia id genus non pauca in fœdere veteri. Etiam in Maccabaicis n, *congrega dispersionem nostram, libera eos qui serviunt gentibus.* Josephus item o de Pompeii victoria, quâ in ditionem Romanam primò redacti Judæi; τὴν ἐλευθερίαν

k *Gem. Bab. ad tit.* Gittin *cap. 4. fol. 38 a.*

l *Cap. 14.*

m *Ezra cap. 9. 9.*

n *2. Maccab. 1. 27.*

o *Archæolog. lib. 14. cap. 8.*

[illegible] *Illum sumens da ei pro me & te.* Palam est Christum ipsum heic Tributum solvisse. Sed verum quidem est, viros summos existimare ac contendere locum hunc nihil ad Tributum Cæsarianum pertinere, sed ad capitationem illam sacram juxta quam semisiclus quotannis ex lege Mosaica [x] Templo pendendus erat, secundum illud quod superius [a] docuimus. Sic Cardinalis Baronius, Justus Lipsius [b], Theodorus Beza, Franciscus Hotomannus [c], J. Baptista Villalpandus [d], Isaacus Casaubonus, Johannes Cameron, alii; quemadmodum & inter veteres S. Hilarius. Et tam ex eo de quo quæstio heic ab exactoribus instituitur, quàm ex eo quod Christus fieri solvique volt, ipsum, quoad quantitatem seu valorem, Tributum pendi [illegible] quod sic ex origine sacrorum erat, id est pro capite [illegible] Petri [illegible] Pro utroque [illegible] [illegible]

Ab hac parte [illegible] [illegible] Sed primò [illegible] [illegible]

ratione de Rege æterno, qui מלך העולם *Rex mundi* & מלך השמים *Rex cælorum* passim nuncupari ab Ebræis nec angustiis terræ sic includi solet, locus omnino capiatur. Plerunque quidem cum Regem æternum à Rege mortali in locutionibus Talmudicis (ut sæpè) distingvunt, id est Regem Cœli, adeoque totius universi à Rege aliquo Terræ, hunc מלך בשר ודם [h] *Regem carnis & sanguinis* appellitant, illum sive הקב"ה *Sanctum, Benedictum illum*, sive מלך העולם seu מלך השמים *regem Cæli* aut *mundi*. Adeo ut par sit admittere de Regibus tantùm mortalibus quæstionem illam institutam. At verò de quibus? an de Regibus universim Terræ? an de Regibus Terræ Israeliticæ? Certè locutione illâ *Reges Terræ* Reges per orbem terrarum regnantes multoties designari à Psalmographo verum est. Atqui & sexcenties occurrere, sciunt qui Talmudica scripta salutarunt, nomen simpliciter הארץ *terra* pro *Terra Israelitica*, unde חוצה לארץ (cujus abbreviatura ח"ל est frequentissima) *extra terram* pro eo quod est *extra terram Israeliticam*, quemadmodum בארץ *intra terram* pro eo quod est *intra terram Israeliticam*. Etiam in lingua Evangelistarum aliàs palàm hæc terræ notio. D. Marcus [i], *Tenebræ factæ sunt per totam Terram usque in horam nonam*. Et D. Lucas [k], *cum facta est fames magna in omni terra*. Nec sanè ita ad rem attinuisse videatur de aliarum terrarum more interrogare, ut de Tributo ibi solvendo quid omninò consequeretur. Neque enim regni aut reipublicæ Israeliticæ jura, ad aliorum [l] regnorum neque horum ad illius amussim omnino videtur fuisse exigenda, sed ad eam quæ tunc temporis sibi, qualis scilicet per victoriam & deditionem tunc reliqua fuit, erat propria; cum avito interea jure comparanda. Jam vero sic quæstione de Tributo seu Censu, id est Didrachmorum capitatione institutâ, (& undenam quæso Census vocabulum Ebræis exoticum & Romanos mores planè redolens, ita signanter adhibetur, si de Tributo sacro facta fuisset) ut quæreretur an à filiis ἀπὸ τῶν υἱῶν seu *à liberis suis* an ab alienis acciperent Reges Terræ Tributum vel Censum, responsoque dato à Simone, ab alienis, unde sequitur illud ἄραγε *ergo* filii seu liberi immunes sunt, id est ἐλεύθεροι: Quid illud de Filiis & Alienis? Quinam illic filii, quinam Alieni?

[h] *Gem. Hierosolymitan.* t. Beracoth *cap. 9. p. 12. col. 2. & alibi.*

[i] *Cap. 15. 33.*

[k] *Cap. 4. 25.*

[l] *Videsis S. Augustin. Quæst. Evangelic. 23. & Sixt. Senens. Bibliot. Sanct. lib. 6. annot. 76.*

ni? Viderint perspicaciores, utrumne quaestio sit capienda de regno Israelitico ejusque more antè integro & veteri, utcunque nunc accisae ejusdem res Romanorum dominatui servirent. Nihil solennius est in scriptis Talmudicis, adeoque lingua etiam Christi seculi in usu, quàm de seculis vetustissimis ita praesenti tempore loqui & disputare perinde ac si ipsa res, de qua loquuntur, jam ageretur, tametsi ad priora multo secula attineat. Inde est quod millies occurrit עושין מוסיפין מוציאין מקבלין דנין *faciunt, adjiciunt, exeunt, accipiunt, judicant* (participio verbi locum sortiente) in Scriptis dictisque diu postquam ejusmodi quid, de quo verba fiunt, natis, pro eo quod est *facere, adjicere, accipere, judicare* aut *exire moris erat* aut *facultas*; non aliter sanè atque hodiè non pauci viri doctissimi, veterum sive Romanorum sive Graecorum leges, etiam quae in desuetudinem multis retrò seculis abière, diligentiùs & politè enarrantes, de iis ex praesenti tempore loquuntur, perinde ac si jam nunc tum ipsae obtinerent, tum respublicae ad quas olim spectarunt, etiamnum florerent. Quod neminem fallit, cum res ipsa ex usu loquendi satis apertè intelligatur. Verbi gratiâ, Talmudici qui diu post excisas Ebraeorum res scripsere ajunt [m], אין דנין לא את השבט ולא את נביא השקר ולא את כהן גדול אלא על פי בית דין של ע״א ואין מוציאין למלחמת הרשות אלא על פי בית דין של ע״א ואין מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא על פי בית דין של ע״א *Non judicant tribum, nec pseudo-Prophetam, nec Pontificem maximum, nisi ex sententia Synedrii septuaginta unius-viralis. Neque exeunt ad bellum voluntarium nisi ex decreto Synedrii LXXI-viralis. Neque adjiciunt quidquam aut urbi* (Templi) *nisi ex decreto ejusdem Synedrii.* Ubi quod praesenti tempore po[illegible], ex usu loquendi [illegible] ad morem seculorum mi[illegible] quibus florebant res Ebraeorum, [illegible] re[illegible]. Et ejusmodi occurrunt non pauca in eis quae [illegible] Talmudicis [illegible]. In [illegible] [illegible] Quale quoniam de ce[illegible] dicendum. Et cum de poenitentia [illegible] lo[illegible] de [illegible] [illegible]

m Misnah. Sanhedrin cap. 1. & inferiore parte.

n Maimonides [illegible]

cipiunt seu accipient quod tamen, uti & alia o ejusmodi, non ita-rò, nos in tempora præterita, quo planè spectent, vertimus. Hæc cum ita sint, anne admittendum heic, verba illa *à quibus accipiunt Reges terræ* quod à Syro vertitur מן מן נסבין *à quo accipiunt* & quod מן מי מקבלין *à quo* seu *à quibus accipiunt*, sic intelligi posse ut de more Regum veterum ditionis Judaicæ quæstio fieret? Qui scilicet alienis in suam ditionem redactis tributa pro libitu, juxta superius p ostensa, semper imposuere; non item, nisi extra ordinem q, subditis suis originariis. Nec fiebat quæstio ut dubitantis, sed ut responsum elicientis. A quibus ex more accipere soliti olim Reges terræ hujus tributum aut censum, qualis hic est, scilicet annuum seu perpetuum & pro libitu impositum; à filiis suis an ab alienis? At objectio obvia est; si hoc admittatur, Israelitici regni vetusti seu simpliciter sine Romanorum dominatu sumti, cives seu subditi omnes, Filii seu Liberi Regum nuncupabuntur. Qua illud ratione tolerandum? Certè non ita absonum est credere, eos fuisse velut ad diverbio seu gentis idiotismo ob singularem generis & reipublicæ sanctioris dignitatem nobilitatemque, ab Ebræis ipsis sic dictos. Neque enim semel occurrit in Talmudibus illud R. Simeonis, velut vulgari usu atque existimatione notissimum r. כל ישראל בני מלכים הכם universi Israelitæ sunt filii seu liberi regum. Sic in Misna s, sic in Gemara Babylonia t. Ratio seu ansa usus diverbii hujusmodi est. Ubi disputatur de observatione Sabbati, quæstio intervenit, utrumne Judæo liceat eo die liquoribus aut oleo se perfundere seu tingere? Scilicet utrùm inde quietis præceptum violaretur? Ea de re Misna jam memorata; הרחושש במתניו לא יסוך יין וחומץ אבל סך הוא את השמן ולא שמן וורד. בני מלכים סכין שמן וורד על מכותיהן שכן דרכם לסוך בחול. רבי שמעון אומר כל ישראל בני מלכים הכם. *Cui dolent lumbi, ei nec infundere licet* (Sabbato) *vinum aut acetum, at vero oleum licet. Modò nempe minimè oleum illud sit rosaceum. Filii seu Liberi Regum in vulneribus* seu *plagis suis infundere solent etiam oleum rosaceum* (in Sabbato), *quoniam similiter* (deliciarum seu voluptatis causâ) *se oleo illo diebus profestis imbuere solent. At vero respondit R. Simeon, Universos Israelitas esse Filios seu Liberos Regum*. Ita scilicet haberi, nuncu-

o *Vide supra lib. 4. cap. 5.*

p *Cap. 14.*

q *Vidè Guil. Schikart. de Iure Regio c. 4. theorem. 15.*

r [illegible]

s *Tit. Sabbath cap. 14. §. ult.*

t *Ad tit. Baba Mezia c. 9. fol. 113. b. & ad tit. Sabbath. c. 18. fol. 128. a & videsis Maimonid. hal. Sabbath cap. 21. fol. 45 a.*

& pro opibus; sed æstimatione omnium factâ; etiam Centesimam pro ipso capite darent. Hoc tale est, ut si decem millia aureorum in censu habeam, solvam ex eis annua centena. Atque hinc alii viri docti Centesimam eliciunt tributum Judæis impositum. Sed verò nihil ejusmodi ait Appianus. Capitationem Judæorum ut singularem, & gravissimam memorat: Centesimum ad Cilices & Syros tantum spectat. Nec quomodo trahi possint ad centesimum Judæi ibi, omnino video. Et gravissimam illam capitationem existimo fuisse ipsam didrachmi Cæsariani præstationem per capita annuam. Quam scilicet ex imitatione parilis pensitationis semisicli seu didrachmi sacri inductam, iniquum non est ut autumemus. Nempe cum in Judaicis rationibus ac institutis viderant Romani, didrachmi capitationem sacram non solum in ditione Israelitica, sed passim per orbem terrarum inter Judæos obtinere, inde puto mensuram tributi Cæsariani, utpote æqualis, imponendi sumpsere; non dubitantes quin nemo magis imparem, ob census seu opulentiæ inopiæve discrimen, solutionem ejusdem, quam sacri didrachmi causaretur, utcunque cuilibet præstatio annua *jam dupla esset*, tam Cæsari, quam in Sacros usus. Nam nec illud prætereundum, didrachmi sacri solutionem seorsim mansisse usque in Vespasiani tempora, cum item ad Romanos etiam ipsum transferebatur. Josephus[b] de eo: *Φόρον δὲ τοῖς ὅπου δήποτ' οὖσιν Ἰουδαίοις ἐπέβαλε, δύο δραχμὰς ἕκαστον κελεύσας ἀνὰ πᾶν ἔτος εἰς τὸ Καπετώλιον φέρειν, ὥσπερ πρότερον εἰς τὸν ἐν Ἱεροσολύμοις νεὼν συνετέλουν. Tributum, ubicunque degerent Iudæis indixit, binas drachmas jubens quotannis deferre eos in Capitolium, quemadmodum ante in Templum contulerant Hierosolymitanum.* Hinc tantundem Zonaras & Xiphilinus. Quod & inprimis advertendum, quoniam doctorum aliquot hallucinatio habetur ingens, dum didrachma illa in Evangelio ipsissimos quidem fuisse semisiclos sacros volunt, sed à Romanis in Tributum Cæsarianum sub Tiberio interversos. Cum manifestum sit ante hoc Vespasiani edictum, semisiclos illos templo Hierosolymitano pendi ex lege sacra solitos; quod & ex Josepho alibi non semel licet elicere. Objectio vero altera, de eo quod est didrachmi solutionem

[b] Halos. l. 7. cap. 27. Vide sis I. Baptist. Villalpand. Tom. 2. explan. in Ezech. part. 2. lib. 5. disp. 3. cap. 57.

em fui∫∫e voluntariam, non item Tributi Cæ∫ariani, error e∫t anife∫tus & in∫titutorum morumque Ebræorum in∫citia in∫inis. Certè nihil video in verbis Evangelii unde voluntariam ui∫∫e quis eam omninè autumet. Neque certe λαμβάνοντες *accipientes* aliud ibi denotat, quàm qui ∫olvere detrectantes tantem cogere po∫∫ent. Nam & idem vocabulum u∫urpatur de egibus Terræ. *A quibus Reges Terræ accipiunt &c.* Dubitanumne de Regibus tam cogentibus quàm accipientibus illud ditum? Ergo pariter ∫anè utrobique. Sed reverà palam e∫t, ex ∫titutis ac more Ebræorum in didrachmi ∫acri ∫eu pen∫itatioem ∫emi∫icli annuam in ∫acros u∫us, po∫t vice∫imum quintum en∫is Adar neminem invitum non, pignore capto aliterve, ui∫∫e quotannis adigendum. Quod videre e∫t tum in eis quæ upra [c] de ∫emi∫iclis his obiter è Talmudicis attulimus, tum pud Samuelem Petitum [d], qui cum primis hac de re con∫ulenus. Ita evane∫cit plane objectionis illius vis. Atque cetera uæ impugnare ∫olent ∫ententiam hanc de Tributo Cæ∫ariano lic intelligendo, ex eis quæ ∫upra memoravimus ∫atis puto dii po∫∫unt.

c Lib. 4. c. 5.

d Var. Lect. lib. 2. cap. 1.

Cap. XIX.

e Servitute Per∫onali *∫eu* Libertatis naturalis deminutione, *quatenus ex* Jure Gentium aliarum Bellico, *juxta Ebræorum di∫ciplinam, ea ∫equeretur. Di∫crimen inter* Servitutem per∫onæ inhærentem, *∫eu* intrin∫ecam *& eam, quæ in* mini∫teriis *tantùm* ∫ervilibus *cernitur ∫eu* extrin∫ecam. *De illo Judæorum, in Evangelio,* Nemini ∫ervivimus unquam. *De* Captivis *& more eorum, apud Ebræos,* redimendorum.

DE Tributis, ex Belli, Victoriæ, Deditionis, Federis jure, ab Ebræis, aliarum Gentium Principibus, agnitis præ∫titisque hactenus actum e∫t. Sequitur, ex in∫tituto, ut de Libertatis Per∫onalis deminutione ∫eu Servitute per∫onali, quatenus ex ejusmodi Jure, eam ip∫i in Captivis alienis in bello ab aliis captis admi∫erint, videamus.

& pro opibus; sed æstimatione omnium factâ, etiam Centesimam pro ipso capite dare. Hoc tale est, ut si decem millia aureorum in censu habeam, salvam ex eis annua centena. Atque hinc alii viri docti Centesimam eliciunt tributum Judæis impositum. Sed verò nihil ejusmodi ait Appianus, Capitationem Judæorum ut singularem, & gravissimam memorat: Centesimum ad Cilices & Syros tantum spectat. Nec quomodo trahi possint ad centesimum Judæi ibi, omnino video. Et gravissimam illam capitationem existimo fuisse ipsam didrachmi Cæsariani præstationem per capita annuam. Quam scilicet ex imitatione parilis pensitationis semisicli seu didrachmi sacri inductam, iniquum non est ut autumemus. Nempe cum in Judaicis rationibus ac institutis viderant Romani, didrachmi capitationem sacram non solum in ditione Israelitica, sed passim per orbem terrarum inter Judæos obtinere; inde puto mensuram *tributi* Cæsariani, utpote æqualis, imponendi sumpsere; non *dubitantes* quin nemo magis imparem, ob census seu opulentiæ inopiæve discrimen, solutionem ejusdem quam sacri didrachmi causaretur, utcunque cuilibet præstatio annua jam *dupla* esset, tam Cæsari, quàm in Sacros usus. Nam nec illud prætereundum, didrachmi sacri solutionem seorsim mansisse usque in Vespasiani tempora, cum item ad Romanos etiam ipsum transferebatur. Josephus [b] de eo: *Φόρον δὲ τοῖς ὅπου δήποτ' οὖσιν Ἰουδαίοις ἐπέβαλε δύο δραχμὰς ἕκαστον κελεύσας ἀνὰ πᾶν ἔτος εἰς τὸ Καπετώλιον φέρειν, ὥσπερ πρότερον εἰς τὸν ἐν Ἱεροσολύμοις νεὼν συνετέλουν. Tributum, ubicunque degerent Iudæis indixit, binas drachmas jubens quotannis deferre eos in Capitolium, quemadmodum ante in Templum contulerant Hierosolymitanum.* Hinc tantundem Zonaras & Xiphilinus. Quod & inprimis advertendum, quoniam doctorum aliquot hallucinatio habetur ingens, dum didrachma illa in Evangelio ipsissimos quidem fuisse semisiclos sacros volunt, sed à Romanis in Tributum Cæsarianum sub Tiberio interversos. Cum manifestum sit ante hoc Vespasiani edictum, semisiclos illos templo Hierosolymitano pendi ex lege sacra solitos; quod & ex Josepho alibi non semel licet elicere. Objectio vero altera, de eo quod est didrachmi solutionem

b Haloseos l. 7. cap. 27. Videsis I. Baptist. Villalpãd. Tom. 2. explan. in Ezech. part. 2. lib. 5. disp. 3. cap. 57.

tem fuisse voluntariam, non item Tributi Cæsariani, error est manifestus & institutorum morumque Ebræorum inscitia insignis. Certè nihil video in verbis Evangelii unde voluntariam fuisse quis eam omninè autumet. Neque certe λαμβάνοντες *accipientes* aliud ibi denotat, quàm qui solvere detrectantes tandem cogere possent. Nam & idem vocabulum usurpatur de Regibus Terræ. *A quibus Reges Terræ accipiunt &c.* Dubitandumne de Regibus tam cogentibus quàm accipientibus illud dictum? Ergo pariter sanè utrobique. Sed reverà palam est, ex institutis ac more Ebræorum in didrachmi sacri seu pensitationem semisicli annuam in sacros usus, post vicesimum quintum mensis Adar neminem invitum non, pignore capto aliterve, fuisse quotannis adigendum. Quod videre est tum in eis quæ supra [c] de semisiclis his obiter è Talmudicis attulimus, tum apud Samuelem Petitum [d], qui cum primis hac de re consulendus. Ita evanescit plane objectionis illius vis. Atque cetera quæ impugnare solent sententiam hanc de Tributo Cæsariano sic intelligendo, ex eis quæ supra memoravimus satis puto diluti possunt.

[c] *Lib. 4. c. 5.*
[d] *Var. Lect. lib. 2. cap. 1.*

Cap. XIX.

De Servitute Personali *seu* Libertatis naturalis deminutione, *quatenus ex* Jure Gentium aliarum Bellico, *juxta Ebraeorum disciplinam, ea sequeretur. Discrimen inter* Servitutem personæ inhærentem, *seu* intrinsecam *& eam, quæ in* ministeriis *tantùm* servilibus *cernitur seu* extrinsecam. *De illo Judæorum, in Evangelio,* Nemini servivimus unquam. *De* Captivis *& more eorum, apud Ebræos,* redimendorum.

DE Tributis, ex Belli, Victoriæ, Deditionis, Federis jure, ab Ebræis, aliarum Gentium Principibus, agnitis præstitisque hactenus actum est. Sequitur, ex instituto, ut de Libertatis Personalis deminutione seu Servitute personali, quatenus ex ejusmodi Jure, eam ipsi in Captivis alienis in bello ab aliis captis admiserint, videamus.

mus. De Personis sive ex aliis sive ex ipsis bello captis testimonia luculenta. Maimonides e ad mentem veterum; מלך גוי
שעשה מלחמה והוציא שביה ומכרה וכן אם הרשה לכל מי
שירצה שילך ויגנוב מאומה שהוא עושה עמה מלחמה שיביא
וימכור לעצמו וכן אם היה דינו שכל מי שלא יתן המס ימכר
או מי שעשה כך וכך או לא יעשה ימכר הרי דינו דין ועבד
הנלקח בדינין אלו הרי הוא כעבד כנעני לכל דבר גוי שקנה גוי
לעבודת לא קנה גופו ואין לו בו אלא מעשה ידיו אע"פ כן אם
מכרו לישראל הרי גופו קנוי לישראל *Ubi Rex quispiam Gentilis captam bello abduxerit eamq; vendiderit, aut cuilibet qui voluerit edicto indulserit, ut si quem ex Hostibus captum adducat, eum ei venditum fore, atq; ita si decreverit Rex Gentilis, quemlibet tributi* (pro jure ac moribus variis) *præstationem detrectantem, vendendum, aut quid aliud facientem aut non facientem,* id est jussis Regiis non parentem, *vendendum; quod sic decreverit vim habet. Et servi empti ex hujusmodi decretis & Servi Cananæi par omninò est ratio; ita tamen ut ubi Gentilis acquiritur Gentili Servus, Persona ejus non fiat dominus, sed tantùm Opera Manuum seu ministerii ejus. Cum nihilominùs, si vendiderit eum Israelita, etiam Persona ejus tunc fiat emtoris.* Distinctionis de Opera & Persona sensus est; singulare heic jus fuisse Ebræorum, quo Servitus seu status servilis Personæ etiam servi inhæsisse censebatur, adeo etiam ut sine libello manumissionis (de quo, satis supra f) personæ veluti naturam mutante, libertatem nancisci nequiret, id est, ut servitus neutiquam deleri posset ulla formula simplici sive verborum sive actuum sine libello manumissionis; quem dare cogebatur à foro dominus, quoties causa esset manumissionis legitima. Ejusmodi verò fuisse servitutis g apud Gentes alias jus, ut personæ ipsi non inhæreret, sed ut citra libellum manumissionis libertatem ritè posset servus earum adipisci, idq; interdum ex actu nudo, quocum servitutem ipsi constare Ebræi non agnoscerent; idque domino invito. Veluti si servus ejusmodi, nondum ab Israelita adquisitus, nomine libertatis fieret Proselytus. Nam dein pro ingenuo habebant Ebræi. Et scimus satis ex jure Cæsareo, idque vetustissimo, leviculis ex causis, sine libello, libertatem ritè acquiri veluti ex vindicta quà una Quiritem h vertigo faciebat. Et si servi domini funus apud Romanos, antecessissent pileati i vel ipso lectulo stantes cadaver ventilare

e Hal. Abidim cap. 9.

f Cap. 8.

g Gem. Bab. & Gloss. ad tit. Gittin c. 4. fol 38a. & Bide ad tit. Iabimoth cap. 4. fol. 45. & 46.

h Persius Satyr. 5.

i C. de Latina Libertate tollenda l. 1.

entilare viderentur, atque hoc ex voluntate fieret vel testatoris el hæredis, fiebant illico cives Romani. Alia fuere ejusmodi on pauca tum Romæ tum alibi, unde servitus desinebat. Cuis rei apud Ebræos ratio est quoniam, ut ajunt k, לא חם קונים זה מזה לגו *Gentilium alter alterius non acquirit personam ipsam*, למעשה ידיו d *in quantum ministerium & opera ejus ei possit esse ivi.* Summa est, Servitutem Ebræos admisisse ex jure Captivitis tam inter Gentes alias quàm apud se ipsos; ita tamen ut rem distinctione interpretarentur; nullibi haberi Servitutem me- Personalem seu statum Personæ inhærentem servilem apud entiles; sed tantummodò velut liberorum hominum Captom seu Possessorum Operam & Ministeria esse id, quod nomi- Servitutis apud illos veniret. Quemadmodum & inter detione à se seu fœdere inæquali receptos, juxta superiùs l, ostensa. pud seipsos autem, Servitutem etiam (velut ex jure atque prærogativa singulari) fuisse tum in bello captis tum servis Gentiliis emtis, merè Personalem, seu Personæ ipsi, ut characterem Liertatis omnimodæ amissæ naturalis, inhærentẽ. Nimirùm intrincam illam Servitutẽ (quam tum ipsi tum Romani dicere solent gnatione omnimodâ seu jure omnimodo sanguinis carere; jusque effectum primarium faciunt ut possideretur ipse potivelut jumentum quàm quid possideret servus, nec jure nupti- sed contubernio tantùm frueretur) non omninò voluere obuisse alibi quam in servis Gentilibus à seipsis adquisitis. Aliam autem Gentium servos qualescunque adeoque seipsos ab is Gentibus captos emtosve (& sui tantùm puto gratia discrien hoc commenti sunt) Extrinsecam tantùm servisse Servitum seu eam quæ libertatis cum civili interim obedientia conjunæ dignitati (quacum & jura sanguinis & Dominii, & Nuptiam, alia quæ hominum sunt undiquaque liberorum, manent) n omninò opponitur. Quod quidem satis mirum. Sed ea re non disputo. Sic igitur intellexere illud de Ebræis ipsis cais apud Ezram; *servi sumus*, inquit m, *& in servitute nostra nos derelinquit Deus noster*, sic alia id genus non pauca in fœdere teri. Etiam in Maccabaicis n, *congrega dispersionem nostram, lia eos qui serviunt gentibus.* Josephus item o de Pompeii victo-, quâ in ditionem Romanam primò redacti Judæi; τὴν ἐλευ-

θερίαν

k *Gem. Bab. ad tit.* Gittin *cap. 4. fol. 38 a.*

l *Cap. 14.*

m *Ezra cap. 9. 9.*

n 2. *Maccab.* 1. 27.

o *Archaeolog. lib. 14. cap. 8.*

θεςίαν ἀπεβάλλομεν καὶ ὑπήκοοι Ῥωμαίων κατέστημεν. *Libertatem amisimus, facti jam ditionis Romanæ.* Et de libertate & Servitute Judæorum plura ille p in oratione subinde illa sua prolixa ad Hierosolymitanos. Et censum in Tributorum solutionem, apertam Servitutem vocabat q Judas Gaulonites. Sed in hisce juxta mentem Talmudicorum, Libertas & Servitus non opponuntur, quâ Servitus & Libertas personalis in statu seu conditione intrinsecâ hominis seu בגופו juxta disciplinam eorum, considerantur, id est respectu domini qui jure, Ebræorum moribus non dissimili, sive possideret sive manumitteret ipsam servi personam seu corpus; sed quâ relatio sic innuitur inter ipsos & Principes qui jure belli eos ad Tributa & Ministeria quæ מעשה ידיהם *operam manuum eorum*, ut olim in Ægypto etiam, nuncupant, seu Servitutem Extrinsecam adegerant; non Intrinsecam seu Personæ inhærentem; quam nullibi reverà nisi in Gentilibus, quos in Servitutem ejusmodi sive ceperant sive emerant ipsi, locum habere, ut ostensum est, volebant. Singularem hujusmodi gentis suæ hac in re prærogativam ostentant. Ita ut nec alii, nedum ipsi (utcunque Ciceroni r natio ipsa *Servituti nata dicatur*) in qualemcunque Servitutis modum à principe aliquo Gentili quomodocunque redacti, aliûsmodi reverà fierent Servi, quàm quales simpliciter sunt subditi seu in deditionem munerumque ac ministeriornm præstationem civilem, pro morum & locorum discrimine, recepti; quemadmodum & scimus τοὺς ἐλευθέρους f seu *liberos* simpliciter in Evangelio dici qui præstationibus ejusmodi immunes. Quæ cum ita fuerint, annon lux hinc exceptioni illi Judæorum, quâ mirati sunt se à D. N. Jesu Christo in Libertatem ex disciplina invitatos; quasi antè illâ ipsi carerent. *Dicebat t Jesus ad eos, qui crediderunt ei, Iudæos, si vos manseritis in sermone meo, verè discipuli mei eritis. Et cognoscetis veritatem & veritas liberabit vos*, scilicet ἐλευθερώσει ὑμᾶς. Ii verò æquo animo non sustinentes vocabulum illud *liberabit*, utpote quod Servitutem illam intrinsecam præeuntem in ipsis innuere suspicabantur, responderunt ei, *Semen Abrahæ sumus* καὶ οὐδενὶ δεδουλεύκαμεν πώποτε *& nemini servivimus unquam; quomodo tu dicis* ὅτι ἐλεύθεροι γενήσεσθε, *liberi eritis. Respondit eis Jesus, Amen*

p Halos. lib. 6. cap. 26, gr. 11. lat.
q Idem lib. 18. cap. 1.
r Orat. De Provinciis consularib.
f Matth. 17, 26.
t D. Ioann. cap. 8. 31.

Amen

Amen dico vobis, quia omnis qui facit peccatum Servus est peccati. Servus autem non manet in domo in æternum. Filius autem manet in æternum. Si ergo vos filius liberaverit, vere liberi eritis. Patres aliquot vetusti dictum illud Judæorum, velut hominis inflati ac arrogantis characterem esse judicant, etiam & mendacium manifestum. Cum toties Judæi servitutem serviissent, Ægyptiis, Babyloniis, Romanis, quibus & tunc serviebant. At vir summus u in exercitationibus nuperis, *Mihi vero non videtur*, inquit, *dubitandum eos qui hæc dicerent ad fœdus respexisse ac* Legem, *cui qui hærerent, usitato paradoxo liberos dicebant, qualis* בן חורין *filius nobilium, seu liberorum, hoc est liber dicebatur, unde illud in capitulis, quæ vulgo patrum dicunt; nullus nisi qui in legis se exercet studio, pro libero habetur. Tales autem minime esse poterant, qui extra fœdus essent, qui* ἀλλόφυλον δουλείαν *quæ ab illis vulgo* עבודה זרה *dicitur, amplectebantur &c. Non ut servisse unquam se negent, sed ut ex prærogativa, quod jam dixi, fœderis ac legis liberos se esse ostendant. Plane ut in Stoicorum scriptis, sapientem esse liberum, Epictetum item nunquam serviisse, ad electionem sive* τὴν προαίρεσιν *refertur, sicut sapientem, etiam cum servit, servire negant Stoici.* Perpulchre sane. Sed vero, cum manifestum sit servitutis negationem, in Judæorum illo dicto, tam ad gentem ipsam attinere totam seu Abrahæ semen (quo nomine solos Israelitas, non Ismaelitas aut Edomitas contineri ex veteri traditione volunt x; utcunque tam hi quam illi revera ex Abrahæ posteris) quam ad ipsos qui illo uterentur, nec eos gentis suæ partem aliquam, servitutem illam intrinsecam seu quæ statum hominis personalem mutat, unquam serviisse ex disciplina sua admitterent, nec Gentilibus sive Ægyptiis sive Babyloniis sive Romanis Servos omnino aliquos, nedum seipsos, fuisse, qui hujusmodi servitutem servirent, (ut dictum est) nec aliam demum servitutem serviisse se unquam decernerent, præter eam quæ libertati intrinsecæ seu personæ inhærenti non opponi solet, sed in operis & munerum præstationibus ac obedientia civili tantum consistit; nonne illam solum Servitutem

u *Daniel Heinsius in Aristarcho sacro pag. 903. edit. 1639.*

x *Maimonid. halach.* Nidarim *cap. 9.*

intrinsecam serviisse se unquam heic negant, ex disciplina avita edocti, non alteram illam seu Extrinsecam, quæ in populo sive devicto sive in deditionem recepto nullibi non agnovere? Et quod sequitur in eo quod monet Christus, *qui facit peccatum Servum esse peccati*, ostendit etiam, ni fallor, Servitutem & Libertatem ibi memoratam non aliam esse quam merè intrinsecam illam seu Personæ inhærentem. Conjecturæ venia detur. Jam vero de Captivis, ut jure apud suos fruerentur postliminii, redimendis ita statuebant y; אין פודין את השבויין יותר על כדי דמיהן מפני תיקון העולם ואין מבריחין את השבויין מפני תקון העולם *non redimendos esse captivos pretio majori quam valerent nec in fugam pelliciendos; utrunque, ob commodum publicum.* Hoc, ne alicujus fuga irritati custodes in ceteros inde nimium sævirent; illud, ne, ob grandioris pretii spem, hostes frequentius capturæ assvescerent. Sed Captivitatis jus, seu Servitutis, qualem diximus, insequentis, satis ita agnoscebant. In decretis autem ac monitis suis de Charitatis ac Munificentiæ Officiis sive erga pauperes sive opera *publica, veluti* urbium muros, Synagogas, aut alia ejusmodi *sive extruenda* sive reficienda, locum principem obtinebat Captivorum redemtio (quod obiter advertere liceat) aliis quibuscunque ejusmodi officiis longe anteponenda. Unde inquiunt z; פדיון שבויין קודם לפרנסת עניים ולכסותן ואין לך מצוה גדולה כפדיון שבוים *Redemtio captivorum anteponenda est officio pauperes sive victu sive vestitu sublevandi. Neque* (in rebus ejusmodi) *habetur præceptum æquale ei quod de redimendis est captivis.* Quin ad hosce inprimis attinere volunt præcepta a de munificentia, clementia, charitate erga inopes fratres tradita. Quorum in numero primarium hos habere aiunt locum, quoniam non modo victu egebant & vestitu, sed in horas, ex dominantium arbitrio, & vitæ & honestatis periculum subibant. *Etiam* & Servum qui Judaismum susceperat, captum pariter redimi volebant, nisi quid contra Legem (pro sui conditione] commisisset. Tunc enim etiam אסור לפדותו *vetitæ est ejus redemptio.* Pro sexûs item Dignitatis, Natalium, qualitatum aliarum discrimine, alii ante alios, si omnes simul commode redimi nequirent, erant, redi-

y *Misna tit.* Gittin *cap.* 4.

z *Gem. Bab. ad tit.* Baba Bathra *cap.* 1. *f.* 8. & *Maimon. halach.* Mithnoth Ainiim *c.* 8.

a *Deuter.* 15. 7. &c. *Lev.* 19. 16. & 25. 53.

redimendi. Anteponebatur plerunque fœmina viro; quod etiam in eleemosynis utcunque erogandis obtinuit. Ratio redditur de redemptione; מפני שהאיש דרכו לחזר לא האשה ובושתה מרובה *quoniam viro facilius est multo redire quam fœmina, cujus etiam pudor major.* At verba Misnæ b sunt, בזמן ששניהן עומדין בקלקלה האיש קודם לאשה *ubi utrique, ne scelere inquinarentur, justus adesset metus, vir fœmina anteponendus.* Id est, ubi pariter uterque concubitus periculo apud hostes tentaretur. Quoniam gravius foret in masculo scelus c, ideo ipse potius, si uterque eodem tempore nequiret, redimendus. Et de Dignitatis heic atque Nataliũ discrimine Maimonides; היו לפנינו עניים הרבה או שבוים
הרבה ואין בכיס כדי לפרנס או כדי לכסות או כדי לפדות את כול
מקדימין את הכהן ללוי ולוי לישראל וישראל לחלל וחלל לשתוקי
שתוקי לאסופי ואסופי לממזר וממזר לנתין ונתין לגר שהנתין גדול
עמנו בקדושה וגר קודם לעבד משוחרר לפי שהיה בכלל ארור בר"ו
כשהיו שניהן שוין בחכמה אבל אם היה כהן גדול עם. הארץ
וממזר תלמיד חכם תלמיד חכם קודם וכל הגדול בחכמה קודם או
חברו ואם היה אחד מהן רבו או אביו אע"פ שיש שם גדול
מהן בחכמה רבו או אביו שהוא תלמיד חכם קודם
לזה שהוא גדול מהן בחכמו *Si plurimorum sive pauperum sive captivorum habeamus simul rationem, nec sufficiat sacculus, sive ut victu & vestitu pauperes, sive ut redemtionis pretio captivi sublevente pariter universi, Sacerdos Levita est præferendus, Levita Israelita* (qualem Laicum dicimus) *Israelita profano* (nato ex coitu singulari Sacerdotibus jure d interdicto. Nam Israelitæ nomine eos, quibus optimi juris natales sine ullo defectu essent, quoties ad hunc modum loquuntur, denotant) *Profanus ei qui pare incerto sed certâ matre natus, hic vero ei qui, velut expositus, casu eperiretur* (modo Ebræum esse satis constaret, tametsi parentum neuter dignosceretur) *ita repertus Mamzeri* (ex damnato nomine ערוה seu *turpitudinis* coitu, excepto mulieris mensibus laborantis coitu progenito) *Mamzer Nathinao* e, *Nathinaus Proselyto. Nam Nathinaus magni apud nos habitus est ob Sanctitatem singularem.* (Ob ministeria scilicet circa templum, unde ceteris Proselytis anteponebatur) *Proselytus autem Libertino* seu servo manumisso, *quoniam hic fuerat* (servi nomine) *omnino* f *maledictus. Qua autem dixi-*

b *Tit.* Horaiioth *cap.* 3.

c *Maimon. hal.* Mithnoth Ainiim *c.* 8. & *Gloss. Gemar. Babylon. ad tit.* Horaiioth *cap.* 3. *fol.* 13*a.* *atque Maimonides in* Pirush *ad eund. tit. fol.* 16*a.*

d *Levit.* 21. 7. *De Profanis nos fusius l.* 1. *de successione in Pontificatum Ebræorum.*

e *Ezra* 2. 70. & 7. 7.

f *Gen.* 9. 25.

diximus locum habent, ubi sapientia non fuerint impares. Nam Pontifex etiam maximus Sapientiæ esset ignarus, Mamzer vero Sapientis discipulus (id est; hic Legis gnarus, ille nescius esset) *discipulus Sapientis præferendus erat. Et quæque alteri pro Sapientiæ dignitate præferendus, ita tamen ut, si inter eos reperiret quis patrem suum aut Magistrum Sapientis itidem discipulum, eorum uterque aliis quibuscunque Sapientia etiam præcellentibus anteponi deberet.* Et totidem fere verbis idem (atque id genus plura quæ statim damus) habes apud autorem g Misnæ & in Gemaris. Babylonii h vero; תנו רבנן היה הוא ואביו ורבו בשבי הוא קודם לרבו ורבו קודם לאביו אמו קודמת לכלם *Tradunt Rabbini nostri; si quis cum patre suo & Magistro suo captivus teneretur, ipse Magistro præferendus & Magister Patri. Mater vero utrique anteponenda erat.* Tantundem etiam Hierosolymitani i; quibus ratio item adjicitur Magistri heic prærogativæ, שאביו הביאו לחיי העולם הזה ורבו שלימדו חכמה הביאו לחיי העולם הבא *quoniam pater ejus vitam ei dedit in hoc seculo, sed Magister qui docet eum Sapientiam, ducit eum in vitam seculi futuri.* De Magistro loquuntur qui Misnas seu δευτερώσεις atque veterum Traditiones doceret, non qui Scripturas tantum. Diserte ibi ורבו שלימדו משנה לא רבו שלימדו מקרא *De Magistro autem capiendum est, qui docuit eum Misnam seu Traditiones, non de eo qui Scripturas tantum docuit.* Si vero pari usus fuerat tam patris quam magistri, in discendo, beneficio, pater magistro præferendus. Quod de Matre adjungitur, vertimus *eam utrique*, patri nempe & Magistro, præferendam, tametsi לכלם, quod *utrique* heic respondet, *eorum omnibus* potius sonet; quasi & ipsam quisque sibi deberet in hisce anteponere. Ideo vero vocabulo illo tantum Patrem & Magistrum denotari k sentiebamus, quia expresse ita Hierosolymitani; היא ואמו ורבו ואביו עומדין בשבי הוא קודם לאמו ואמו לרבו ורבו לאביו *Si quis cum matre, & Magistro & patre, captivitate teneatur, ipse Matri se anteponat, hanc vero Magistro, & Magistrum Patri.* De redemtione & aliis quæ ad captivos attinent charitatis officiis, heic semper loquuntur. Ex utraque autem Gemara fusiorem Dignitatum hac in re, uti & in aliis quibus præscripta loci prærogativa, ob dignitatis varietatẽ, ut fieri amat, maxime erat necessaria, distinctionem exhibere liceat. In Hierosolymitana legimus,

g Tit. Horaioth cap. 3. ubi videsis R. Obadiam Bartenoriũ.

h Gem. Babylon. ad dict. tit. cap. 3. fol. 13a.

i Gemar. ad tit. Horaioth c. 3. fol. 48. col. 2.

k Loco jam citato, & videsis Maimonid. tit. Talmud. Thora c. 5.

חכם

חכם קודם למלך מלך קודם לכהן גדול" כהן גדול קודם
לנביא נביא קודם למשוח מלחמה משוח מלחמה קודם לרא
משמר ראש משמר קודם לבית אב בית אב קודם למרכל והמרכ
קודם לגיזבר גיזבר קודם לכהן הדיוט כהן הדיוט קודם ללוי ו
לישראל ישראל לממזר ממזר לנתין נתין לגר וגר לעבד משוחר
אימתי בזמן שוכלן שוין אבל אם היה ממזר תלמיד חכם וכהן גד
עם הארץ ממזר תלמיד חכם קודם לכהן גדול" עם הא
piens (id est juris eorum Divini atque Humani peritus) *prafer-*
Regi, Rex Pontifici Maximo, Pontifex Maximus Propheta. (In Baby-
nia autem heic Gemara etiam Pontifex sacro unctus oleo præ-
tur ei, qui vestibus tantùm Sacerdotalibus insignitus est,
מרובה בגד, quod idem sonat, dictus; ita tamen ut qui unctus
eo Pontifex ob seminis pollutionem à functione semotus es-
, id est משוח שעבר מחמת קריו ei postponeretur, antehabi-
s intereà Pontifici uncto ubi עבר מחמת מומו *Semotus esset à*
ctione ob membrorum aliquem defectum, qui tamen ipse Sacerdo-
in bellum uncto præferendus) *Propheta Sacerdoti in bellum uncto*
ic Hierosolymitani ad quorum versionem jam redimus; Baby-
nii verò heic interponunt, ut loco proximum Sacerdoti hujus-
di uncto, סגן id est *Pontificis maximi vicarium* [m], qualis ferè est
ecclesia Orientali Syncellus) *Sacerdos in bellum unctus, Classis seu*
ημερίας sacra præfecto, præfectus ejusmodi Patri seu *Principi Cogna-*
nis seu *Familiæ alicujus, Pater hujusmodi* seu *Princeps Marcali*
Marcales erant septem, qui sacri præfectis [n] ærarii tribus, quos
ncupabant גיזבורין præerant rationesque ab eis exigebant.)
rcalis Præfecto ærarii, sacri (ita scilicet Hierosolymitani; sed Ba-
lonii præfecto hujusmodi postponunt tàm præfectum ἐφημε-
; sacræ, quàm Patrem Familiæ) *sacri ærarii præfectus sacerdoti*
gario, sacerdos gregarius Levitæ, Levita Israelitæ, Israelita Mamze-
Mamzer Nathinæo, Nathinæus Proselyto, Proselytus Libertino; Id
d intelligendum est ubi alioquin non sint impares. Etenim si Mam-
fuerit Sapientis discipulus, & Pontifex Maximus cum vulgo ignarus,
m Mamzer hujusmodi Pontifici illiusmodi præferendus. Sic autem
pientem, seu juris Divini humanique callentem æstimabant,
um etiam Sapientis Discipulum non rarò, ut in allatis, appelli-
t, quemadmodum Græci ac Latini Philosopum seu Sapientiæ

 studiosum

l *Deut.* 20. 2. *de quo plura in Misna tit.* Sota *cap.* 7. *&* 8. *& tit.* Semicoth *c.* 4.

m *Vide de Segene, lib.* 1. *de successione in Pontificat. Ebræorum.*

n *Misna tit.* Siklim *cap.* 5. *& videsis Rabbi Iehudam in Gemar. Hierosolym. tit.* Sabbath *c.* 10. *fol.* 12. *bab.* 3 *col.* 3.

ſtudioſum σοφὸν ac ſapientem nominant) ut in ceteris dignitatibus קדימה במעשה *precellentiam in facto*, uſu, autoritate, id eſt Civilem agnoſcerent, in hac vero קדימה באמונה *precellentiam ex ipſa veritate*, ſeu *Moralem*. Nam ita heic de dignitatis prærogativa diſtingunt. Certè in veteris Romæ moribus gradus fuere, idque ex diſciplina, & ordo hujuſmodi officiorum; veluti parentibus primò, fidei tutelæque noſtræ creditis ſecundò, dein hoſpitibus, clientibus, cognatis, affinibus præſtandorum; uti ex M. Catone, Maſſurio Sabino, aliis, monet Agellius o. Sed hæc obiter. Et ita demum ea quæ ad Interdictum de Furto, Dominium & Obligationem Permiſſionemque atque alia id genus circa illud (ſine cujus Modorum & Temperamentorum diligentiori animadverſione temere nimis & fruſtra de violatione ſeu obſervatione Interdicti hujus pronuntiatur) verſantia juxta doctrinam Talmudicorum attinent, idque tum ex Jure Naturali, tum ex Jure Gentium ſecundum eos, abſolvimus.

o *Noct. Attic. cap. 13.*

Libri Sexti F I N I S.

DE

DE JURE NATURALI ET GENTIUM

Juxta Disciplinam EBRÆORUM,

LIBER SEPTIMUS.

Agit de *Noachidarum Juris* Illustrioris *capite Se-* *ptimo*, quod est *de Membro animalis viventis*; item *de Carnis* & *Sangvinis esu*. De *Minoribus* insuper *seu Obscurioribus Juris Naturalis*, juxta Ebræos, *Ca-pitibus*. De *Honore Parentum*. De *Capite* Juris *Naturalis* Illustrioris *Sexto*, seu *de Judiciis*. Tum quà *ex* jure simpliciter Naturali illud intelligendum, tum *quà Judicia* in *Proselytorum Domicilii regimine* apud *Ebræos* erant exercenda. Accedit de *Judicio Divi-no*, quà ex illo sive *Pœna* sive *Præmium Cælitus* ex *Ebræorum* sententia *expectanda* fuerit, dissertatio. *Et* demum de sententia eorum qui volunt, non so-*lum vestigia Præceptorum Septem* quæ tractavimus, *inesse* in sacra *Jobi historia*, verùm etiam in *Synodo* *Apostolorum Hierosolymitana*.

CAP. I.

Cap. I.

De capite Juris *Noachidarum seu* Naturalis Septimo, *seu* Membri animalis viventis *esu. Et de* esu Sanguinis. *Discrimen inter* Pecorum, Ferarum, Volucrum Sanguinem, *atq;* Piscium, Locustarum *id genus aliorum*; *item* Humanum. Mahumedanorum, *de* Sanguinis esu, *scita.*

SExtum juris Noachidarum caput Illustrius, quod de Judiciis est, atque juxta enumerationem ex Talmudicis aliquot, sub libri primi extremum allatam, proximum interdicto de Furto deberet locum ordinis habere, septimum in tractatione nostra fore maluimus, id est, ultimum loco, sed dignitate civili supremum, & seorsim post omnia non solùm quæ itidem sunt Illustriora, sed etiam quæ sunt Minora atque obscuriora (pro divisione ibi etiam memoratâ) exhibendum. Quippe quæ omnia veluti materies sunt in quam hujusce exercendum imperium; unde etiam primum locum, idque meritissimo pro dignitate civili habet in Gemara a Babylonia. Quod igitur in enumeratione illa Septimum est, heic sextum locum occupet, nempe על' אבר מן החי *interdictum de membro animalis viventis*, quo crudelitas immanis in animalia cetera vetatur. Hoc verò ita scriptis memorat Moses; *Omne* [b] *quod se movet & vivit erit vobis in escam, Quasi virentem herbam dedi vobis omnia* אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו *at carnem in* seu *cum anima sua* (sic verbum verbo reddendum) *sanguine suo non comedetis.* Hellenistæ ibi, πλὴν κρέας ἐν αἵματι ψυχῆς οὐ φάγεσθε *at carnem in sanguine animæ non comedetis.* Aquila, πλὴν κρέας ἐν ψυχῇ αὐτοῦ αἷμα αὐτοῦ *sed carnem in anima sua sanguinem ejus* non comedetis. Symmachus, πλὴν κρέας οὗ σὺν ψυχῇ αἷμα αὐτοῦ *sed carnem cujus sanguis cum vita est*, non comedetis. Vulgata *excepto quod carnem cum sanguine non comedetis*. Onkelos & Judæi Mauritanienses premunt vestigia sermonis Ebraici uti alii fere ex recentioribus. Sed R. Saadias Gaon *carnem non comedes in sanguine suo*, فانه نفسه *cum is sit anima* seu *vita ejus.* Apud Josephum autem verborum de carnis omnimodæ esu Noachidis permisso sacrorum paraphrasis ejusmodi est [c], ut eos [illegible]

a *Ad tit.* Sanhedrin *c.7. fol.56.a.*

b *Genes.9 3. & 4.*

c *Archæol.1. cap.4.*

ἀπάντων *Dominos omnium* animalium fecisse aiat Numen adjicitque χωρὶς αἵματος. ἐν τούτῳ γὰρ ἐστιν ἡ ψυχή *absque sanguine. Nam in hoc inest anima*; seu vita. Nam & animam pro vita ccipi non raro nemo nescit; ut cum Jurisconsulti Cæsarei subnde vocant ultimum supplicium animæ amissionem. Et imilia de Sangvine non semel in sacris, quæ Ebræis propriæ, egibus d occurrunt, quibus eis in mactationibus omnimodis præter Piscium, Locustarum, id genus aliorum, quæ lege de ingvinis effusione contineri nolunt, ut statim ostendetur.) ffusio sanguinis præcipitur, ejusque esus ita interdicitur, ut bservent eisdem verbis firmari præceptum quo scelestissimum lud idololatriæ genus Molocho filios immolandi, atque illud uo Esus sangvinis vetatur, nec in tertio aliquo præcepto ea erba reperiri. De comedente sangvinem, inquit Maimonies e *dixit Deus: Ponam faciem meam in Comedentem sangvinem eom modo quo de illo qui filium suum* Molocho *immolat, ponam facin meam in virum illum. Neque occurrit hac ratio loquendi in rtio aliquo præcepto præter ista duo de Idololatria & comestione sanvinis, quia illius comestio ad speciem aliquam Idololatriæ, Dæmonum delicet cultum, ansam & occasionem præbebat.* Et qualis ejusce im in Zabiorum, id est, idolorum cultui deditorum, ritibus sus esset, ipse ibidem fusius ex Orientalium libris explicat; unde & interdicti rationem petit. Jam vero de animalium Sanuine distinguunt Ebræi, mores suos avitos explicantes. Ejus enus heic triplex; Pecorum, Ferarum & volucrum mundoum. Primum est; Nam immundorum sanguis, ut caro erat licitus. Piscium mundorum, Locustarum, id genus aliom, Secundum; Hominis demum Tertium. Pœna item, i sacris literis, Excisionis (id est כרת f)esui sanguinis Sponneo præstituitur, sed ita ut alias g, sine illa pœna, esus ejusem generatim interdicatur. Unde & de Pœna heic etiam stinguunt. Primi generis sangvinem ex lege sacrâ omnio vetitum volunt. Sed ita ut pœna Excisionis non sequetur, nisi aut tunc comederet aut deglutiret quis Sangvinem, um effunderetur aut fusius exiliret, aut Sangvinem alium שהנפש יוצאה *quocum exiret anima* aut *vita*. Verba h; אין חייבין כרת אלא על דם היוצא בשעת שחיטה

d Lev. 17. 12. & 14. Deuter. 12. 23.

e More Nebochim. *lib.* 3. *cap.* 76.

f Lev. 17. 14.

g Ibid. 3. *ult.* Deut 12. 23.

h Maimon. halach. Macaloth Isuroth *cap.* 6. Moses Mikotzi. *Prac. Negat.* 137. Talmud. *tit.* Cerithoth. *cap.* 5.

שחיטה ונחירה או התזת הראש כל זמן שיש בו ארמימות ועל הדם הכנוס בתוך הלב ועל דם הקזה כל זמן שהוא מקלח ויוצא אבל הדם השותת בתחלת הקזה קודם שיתחיל לקלח ודם השותת בסוף הקזה קודם שיתחיל הדם לפסוק אין חייבין עליו והרי הוא כדם האיברים שדם הקלוח הוא הדם שהנפש יוצאה בו *Pœna excisionis locum tantum habuit, ubi quis deglutiret sangvinem exsilientem in ipso mactationis tempore, & sangvinem narium & capitis amputati quamdiu rubedinem suam retineret, aut sangvinem qui interiora cordis occuparet, aut sangvinem emissum dum effusus est & uberius exibat. At vero si quis biberet in ipso initio emissionis aut destillationis, antequam incipiat fusiùs exilire, aut in emissionis fine tametsi priusquam effusio plane desineret, Pœna excisionis non secuta est. Nam sangvis hujusmodi, velut membrorum sangvis est. Sangvis autem in lege illa* (qua excisionis pœna continetur) *non alius intelligitur præter illum quocum ipsa anima* seu *vita exiret.* At vero inquiunt, דם התמצית ודם האיברין כגון דם הטחול ודם הכליות ודם ביצים ודם המתכנס ללב בשעת שחיטה ודם הנמצא בכבד אין חייבין עליו כרת אבל האוכל ממנו כזית לוקה שנאמר וכל דם לא תאכלו ומחוב כרת הוא אומר כי נפש הבשר בדם הוא אינו חייב כרת אלא על הדם שהנפש יוצאה בו *Ob sangvinem exsuctum, aut Sangvinem membrorum qualia lien, renes, testiculi, aut sangvinem qui tempore ipso mactationis recurrisset ad cor, aut sangvinem jecore repertum, excisionis pœna non imminebat. At interea quisquis ex hujusmodi sangvine, quanta oliva est, comederet vapulabat. Idque ex lege sacra. Nam & scriptum est* [i] *simpliciter, Nullum sangvinem comedetis.* Nullum scilicet ejusmodi animalium. *At ubi* [k] *pœna excisionis, adjicitur, quoniam vita carnis in sangvine est. Unde fit ut non ob alium sangvinem præter eum quocum exiit anima* seu *vita, pœna excisionis debita.* Illud כזית seu *quanta oliva est,* velut mensura solennis adhiberi solet ubi de pœna ob comestionem illicitam (quæ apud Ebræos ipsos perquam multiplex) verba fiunt. Uti & שוה פרוטה nummuli seu protæ valor, ubi de furto, quod & libro superiori ostenditur.

i Levit. 3. ult.

k Ib. 17. 14.

litur. Quorum neutrum ad Noachidas seu Gentiles attine-
e volunt. Unde & aiunt לא נתנו השיעורין אלא לישראל
nensura [l] *hujusmodi non dantur nisi Israelitis.* Genus sangvinis
ıeic secundum, seu Piscium mundorum, locustarum, id genus
liorum, bibere aut comedere quacunque ratione ex lege ipsa
ıs habuere. Uti etiam & Humanum, quem tamen prohibue-
e Sapientes seu scribæ, id est quibus juris superinducendi per-
ıissa potestas. Sic enim aiunt; דם האדם אסור מדברי
סופרים אם פרוש ומכין עליו מכת מרדות אבל דם
השינים בולע ואינו נמנ *Ex scribarum scitis vetitus est san-*
vis humanus, à corpore scilicet separatus; & ob violationem hujus scri-
rum interdicti, irroganda erat verberum contumaciæ debitorum pœ-
a. At vero sangvinem dentium (è gingivis destillare solitum)
glutire omnino fas. Nondum enim pro separato ab homine
abitus. Ritus etiam שחיטה *mactationis* in esum & epulas
orumque apices subtiliores à [m] Mose deductos tradunt, juxta
ıos animalia illa quorum sangvis illicitus, in esum mactanda,
nguisque eorum emittendus, idque secundum præceptum [n]
crum generatim de Mactatione traditum. Eandem autem
se carnis morticinæ, suffocati animalis, id genus aliorum, cum
ırne unde sangvis nondum est omnino emissus, rationem nemo
on videt. Ita scilicet de ipsis Ebræis, obtinuit. Ceterum quod
l Noachidas heic seu gentes ceteres attinet, quibus propri-
n illud è Genesi jam allatum est interdictum, binæ fuere a-
ıd Ebræos o sententiæ. Altera, interdicto eo illis vetitum fu-
e tantummodo sive membrum sive carnem ab animali vivente
scerptam exsectamve, veluti agnorum, vitulorum, testiculos
sectos aliaque id genus qualiacunque. Atque membro-
ım hujusmodi esum בכל שהוא *quantulumcunque fuerit*,
oachidis interdictum. Neque enim olivæ aut alius cujus-
ıam mensuræ temperamentum eis heic assignatur, ut Israeli-
; quemadmodum dictum est. Atque hæc sane sententia
ıa sanguinis esus Noachidis satis permissus seu qua מותר
הוא הדם מן ה *fas esse decernitur eis esum sangvinis etiam*
imalis viventis, plerunque prævaluit & receptissima est [p]. In-
rdicti autem sic intellecti rationem affert Maimonides [q] ex Ori-
ıtalium libris, eamque ait fuisse (præter eam quæ de crudelita-

[l] *Maimonid. halach.* Melakim *cap. 9.*

[m] *Maimonides hal.* Shecita *c. 1. Mose. Mikotzi Prac. affirm.* 63.

[n] *Deut. 12. 21.*

[o] *Gemar. Babylon. ad tit.* Sanhedrin *cap. 7. fol. 59. a. & Gemar. tit.* Zebachim *cap. 14. fol. 116a.*

[p] *Gem. Bab. ad tit.* Sanhedrin *cap. 7. fol. 59 a. ad tit.* Cholin *cap. 7. fol. 101. & 102. Maimonid. hal.* Melakim *c. 9. & Mikotz. prac. affirm.* 122.

[q] More Nebochim. *part. 3. cap. 48.*

te nemini non obvia est; nisi ubi exsecantur, quorum exsectio animalibus alendis prosit) שכן היו עשים אז מלכי הגוים · וגם לעבודת זרה היו עשים · כן רוצה לומר שהיו חותכין מן הבהמה אבר ידוע ואוכלים אותו *quoniam ita eo seculo facere solebant Reges Gentium; etiam Idololatriæ causâ, ita faciebant. Scilicet animali abscindebant membrum aliquod, atque illud comedebant.* Certe in Europæorum Omophagiis seu festis crudivoris, ejusmodi quid adhibitum esse, ni fallor, memoratur. *Bacchanalia*, inquit Arnobius r, *prætermittamus immania, quibus nomen Omophagiis Græcum est. In quibus furore mentito, & sequestrata pectoris sanitate, circumplicatis vos anguibus, atque ut vos plenos Dei Numine ac Majestate doceatis, caprorum reclamantium viscera cruentatis oribus dissipatis.* Qua de re vide etiam Clementem Alexandrinum in Protreptico, Sixtum Empiricum in Pyrrhoniis hypotyposibus s, alios. Altera vero sententia, etiam Sangvinis (qualem jam diximus Israelitis ex lege sacra illicitum, non alius) esus cunctis hominibus interdictus habebatur. Ita Rabbi Chanania t Ben Gamaliel, seu Gamla, ita aliquot alii. Et tum de membro seu parte animalis viventis, tum de sangvine, quæ eorum interdicta Noachidas seu universum genus humanum attinent, consulas caput integrum de אבר מן החי *Membro animalis viventis* in *Halacoth gedaloth* u. Prætereundem autem non est, haberi in lege sacra quod haud parum stare videtur pro sententia priori. Lex est x, *Non comedetis* כל נבלה *morticinium ullum, sed* לגר *peregrino* seu *Proselyto qui intra portas tuas est, dabis illud ut comedat ipsum* seu *& comedet ipsum, aut vendas ipsum alieno, quia tu populus es sanctus Domino Deo tuo.* Quod intelligitur tum apud Magistros tum ab Onkelo in paraphrasi Chaldaica de Proselyto Domicilii seu incircumciso, quem & inde אוכל נבלות *morticinia comedentem*, seu *eum cui nefas non esset morticinia comedere* nuncupabant y, uti ante etiam monuimus. Sangvinem igitur Morticinii seu suffocati, id est non effusum, ex Noachidarum jure permissum agnoscere videntur, nisi velis eos sensisse ipsum ex suffocato etiam seu morticinio sanguinem prius exprimendum fuisse quam sic comederetur. Certe & Mahumedes prohibuit z esum الدما والميتة ولحم الخنزير *& sangvinis & Morticinii,*

r *Adversus Gentes lib.* 5.

s *Lib.* 3. *cap.* 25.

t *Gem. Bab. ad tit.* Sanhed. *cap.* 7. *fol.* 56 a. & 59 a.

u *Fol.* 135 b.

x *Deut.* 14. 21.

y *Gloss. Talm ad tit.* Erakin *cap.* 7. *fol.* 29 a.

z *Alcoran. Azoar.* 2. 5. & 6. *Lat. Cod.* 6. 12. & 16. & *Abugiafar Historia Saracenic. lib.* 1. *cap.* 1.

inii, uti & carnem porcinam. Uti etiam المنخنقة والموقوذة
والمتردية والنطيحة وما لكل السب *suffocati, verberibus occisi*
a interpretatur Mahumedes Ben Achmed paraphrastes, quod
i combustum vertunt) *item occisi casu seu cornu & ejus cujus par-*
n aliquam devoraverat fera. Extra scilicet causam necessitatis
ià hæc comedere permisit; quemadmodum etiam ex receptis
ud Ebræos a moribus cibi hujusmodi aliàs interdicti permitte- a *Maimonid halach.* Me-
ntur militibus ubi licitos locus non suppeditaret. Et Jacobus lakim *cap. 8.*
eda de Mahumedanis qui olim in Hispania; *Morischi hujus re-* b *Defensio Fi-*
i, inquit b, nimirùm Valentiæ, *& reliqui Hispaniæ non comedunt* *dei in causa*
guinem, carnes suffocatas, morticinas nec morsas ab aliquo animali, *Morischorũ*
tantes id peccatũ esse ob reverentiam suæ sectæ pessimæ quæ id vetat in *cap. 8.*
orano, & vocant eas carnes Arabicè Halgharabam (الحرم) id est,
ledictas & prohibitas. Avicenna c autem Medicus, superstitio- c *Canon. lib.*
s Mahumedicæ aliàs tenacissimus, haud pauca habet de san- *2. tract. 2. co*
iinis sive esu sive potu, morbis scilicet aliquot curandis, ubi nec *602.*
ophetæ sui interdictum omninò memorat. Forsan in Medi-
iæ ratione vim suam interdictum non habere voluit. Adver-
ndum autem, Talmudicos dum interdictum hoc de membro
imalis viventis (seu, ut volunt aliqui, de Sanguine) Noachidis
is velut primò datum memorant, Ada recentius intereà
on omninò, si rem spectes, facere. Sed exceptionem tantùm
iunt adjectam indultui ejus quòd nec Adæ d nec posteris ante d *Vide Aian*
oachum permissum est. Id est esus carnium. Nam ex eo Israel *parte*
iod habetur in Genesis initio; *Et dixit Deus, ecce dedi vobis* *2. fol. 3. col. 4.*
mnem herbam seminantem semen, quæ est in superficie universæ terræ, & & Beresith
mnem arborem in qua est fructus arboris & quæ semen seminet, in- Rabba *pa-*
am, & ex illo quod de Noachidis postea e legitur, *Omne quod* *rash. 38. fol.*
movet & vivit, erit vobis, in escam &c. Excepto, ut ante dictum *38. col. 2.*
, sanguine; ex his, inquam, ut & Christiani scriptores non- e *Genes. 9. 3*
uci, docent carnium esum Adæ non permissum, nedum mem-
i animalis viventis. Noachidis verò indultum seu permis-
m, ut ostensum est, esum carnium, excepto membro animalis
ventis (seu, juxta sententiam illam alteram, sanguine) quod f Sepher Ika-
medere, inquiunt, nunquam non illicitum. Josephus Al- rim *part. 3.*
f ad veterum Talmudicorum mentem; בתחילה נצטוה אדם *p. 14.*
הראשון

הראשון בקצת מצות שנהגו בהן האנשים לפי קבלת רז"ל עד נח
ולנח התיר אכילת בעלי חיים שהיה אסור לאדם הראשון כי
בתחלה לא התיר להם אכילת בעלי חיים אלא אכילת
הצמחים בלבד וגו' ואחר כך התיר אכילת הבעלי חיים לנח

In principio Præcepta quædam data sunt primis parentibus, quibus usi sunt homines usq; ad Noachum, juxta Traditionem Rabbinorum nostrorum piæ memoriæ. Noacho verò permissus est usus animalium, qui Adæ interdictus est. Nam in initiis non permissus est homini esus animalium, sed tantùm esus eorum quæ è terra germinant, seu fructuum è terra nascentium tantùm &c. & posteà Noacho permissus est esus animalium, adeoque (sic puto volunt) eorum quæ animalium sunt fructus, veluti ovorum & lactis. Nam nec illa antè video, juxta ipsos, permissa, utpote quæ animalium propagationi inservirent. Nec sanè sangvinem piscis ullius immundi comedere sibi fas fuisse docent g, quoniam inter sanguinem eorum, ac carnem, quoad interdictum de immunditie, discrimen nullum. Rationes autem addunt illius Noachidis permissionis. Quoniam ajunt alii h, in rerum initiis fructus arborum, agrorum, satorum aliarumque rerum è terra crescentium ex ipsa creatione uberes fuere, unde commodissimè nutriri possent homines. Nec aliter se res usque ad Diluvium habuit. Statim autem post Diluvium ob rerum ejusmodi inde inopiam, necessarium fuisse hoc indultum ne fame aliter hominis tunc periissent. Alii rationem petunt, ex eo quòd fructus terræ post Diluvium pejores multò quam antè. Alii aliter. Qua de re consulas commentarios Rabbinicos ad Genesin. Et Consona jam dictis sunt ea, quæ de abstinentia animalium, in seculis vetustissimis, in scriptis occurrunt Gentilium. Quale est illud Pythagoræ, apud Ovidium i,

g *Maimonid halach.* Macaloth Issuroth *cap.* 6.
h *Abarbinel in* Pirush Tora *fol.* 46. *Col.* 2, 3.
i *Metamorph* 15.

At vetus illa ætas, cui fecimus Aurea nomen,
Fœtibus arboreis & quas humus educat herbis
Fortunata fuit nec polluit ora cruore,

Cor-

Consulas, quæ habentur apud Porphyrium libris περὶ ἀποχῆς, Plutarchum in Orationibus περὶ σαρκοφαγίας, præter Petri Castellani opusculum de Esu Carnium, & Theologos ad Genesim vios. Sed verò quantû ad membri animalis viventis attinet; non riter omnimodò se heic voluntHebræi obstrictos, ut Noachis seu Gentiles. In universum quidem pronuntiant כל שאסור על ישראל משום אבר מן החי אסור על בני *Quicquid nomine mem- animalis viventis vetitum est seu illicitum Israelitæ, id pariter Noadi illicitum.* Sed non è contrà. Nam ex ritibus illis Mactatio- s atque הלכות שחיטה *traditionibus de modo mactandi* in esum omiscuum & convivia (non enim de mactatione sacra heic loimur) à Mose deductis, docent, aliquantulum sic à Numine nimodi semper Juris domino supremo) relaxatum fuisse ipsis erdictum hoc ut carnem seu membrum animalis rite jugulati, l adhuc ita motitantis ut in vivis moribundum censeretur, distum, nefas interdum non esset antequam motitare desineret, medere. Moses Mikotzi l; ויש שבני נח חייבין עליו ולא ישראל כגון אבר מן החי מן הטמאה וכגון בהמה שחוטה וכפרכי אבר ובשר הפורשים ממנה אסורים לבני נח ולא לישראל מו שאין השחיטה מתרת לבני נח כמו לישר *At verò sunt nonnulla ous violat hoc interdictum Noachides, non item Israelita, veluti in- mbro animalis viventis quod immundum est* (nempè immunditiei mine, non membri animalis viventis reum ibi volunt Israelin) *& ubi pecoris jugulati, sed adhuc motitantis, caro seu membrum alid separatum comeditur. Nam Noachidi illud illicitum. Non item aelitæ. Quoniam scilicet indultus ex ritu Mactationis seu jugulatio- ad Noachidas non attinet quemadmodum ad Israelitas.* Hoc verò cessariò monendum, de membro & carne Pecorum, Ferarum, lucrû duntaxat (id est animalium, quorum tantùm sanguinem lege sacra illicitum habuere) non de Piscium, Locustarum, aliove id genus animalium, interdictum hoc eos capere. Nam ibi ipsis pariter atque humano generi reliquo horum (modo n immunda, quantum ad Israelitas, intelligas) esum sine mactionis alicujus ritu aut effusione, etiam planè vivorum, licin fuisse volunt. Verba sunt m; דגים וחגבים אינן צריכים שחיטה אלא אסיפתן היא המתרת אותן הרי הוא אומר הצ ובקר ישחט להם ומצא להם אם את כל דגי הים יאסף להם אסי רגים

k Maimonid. halach. Melakim cap. 9. Mos. Mikot. præc. affirm. 122.

l Loco citato. sed & vide Maimonid. halach. Shecita cap. 1.

m Maimon. hal. Shecit. cap. 1.

תנים כשחיטה בקר וצאן ובחגבים נאמר אסף החסיל באסיפה לכרה לפיכך אם מתו מאליהן בתוך המים מותרים ומותר לאכלן חיים *Non opus est ut adbibeantur ritus mactationis Piscibus & Locustis. Ceterùm collectio eorum tantùm licitos eos facit. Nam & dixit Moses, Nunquid n oves & boves mactabuntur pro eis, qui sufficiant eis? Vel omnes pisces Maris colligentur pro eis? Collectio* seu *congregatio*, ipsa captura, *piscium, velut mactatio* (ad quam ritus attinuere, ut dictum est, perquàm singulares) *boum & pecorum. Alibi item collectio locustarum memoratur, ut in Prophetis o, ut quæ sola sufficeret. Unde etiam, tametsi, ex se morerentur in aquis, liciti erant* (pisces) *quos etiam vivos comedere* (ut ostrea solemus) *licuit.* Parilem autem heic volucrum & Pecorum rationem fuisse ex ipsis legis sacræ p Verbis eliciunt.

n *Num.* 11. 22.

o *Isaiæ* 33. 4.

p *Levitic.* 17. 13.

Cap. II.

De Minoribus *seu* Obscurioribus Juris Naturalis, *juxta Ebræos*, capitibus. *Et de* Parentum honore, *atq; ejusce interpretamentis quibus ei derogatum ibant. De loco illo Evangelii illustri*, Corban (quod est donum) quodcunque ex me tibi profuerit. *Mira* de Votis disciplina.

Minorum seu Obscuriorum juris Noachidarum seu Gentium capitum (quæ antequam ad Judiciorum Caput deveniamus, exhibere non immeritò visum est) neque numerus certus est, neque adeò certæ semper de eis receptæ sententiæ. Horum autem Genus est Duplex; alterum eorum quæ Majoribus atque Illustrioribus veluti sive prævia atque antecedentia sive necessariò consequentia commiscentur, quemadmodum Multiplicationis generis humani & Contractus matrimonialis jura cum præcepto de revelatione Turpitudinum, Dominii atque Obligationis Permissionisque circa illud versantis jus in Furti Interdicto. Pœnarum modus in Judiciis (de quibus mox) & quæ sunt ejusmodi cetera superiùs plerunque suis locis explicata, & Talmudicis uno nomine אבורייהו q *appendices eorum*, id est, septem illustriorum

q *Rabba in Gem. Bab. ad tit.* Sanhed. *cap.* 8. *f.* 74b. *Sal. Iarch ibi &* Baal Aruch *in* אבור

istriorum seu מצות ז׳ לאותן השייך מידי כל *quicquid necessario Septem illis præceptis insuper continetur*, quod Gallice pro suo more exprimit Salomon Jarchius per לור אפרטנמנט *leur appertenement*. Accedat etiam illud de Cultu à Noachide Numini exhibendo secundum ea quæ de eo diximus libro tertio, uti & consequens de Judicio divino persuasio, juxta ea quæ mox capite dicemus quarto. Nam tametsi nihil quidem præceptis seu obligationibus illis illustrius; quà sive objectum sive finem respicis; nihilominus quoniam neque in ipsa Proselytorum Domicilii professione exigebantur, neque in Judiciis quibus in ditione Israelitica coercebantur Gentiles, eorum jus erat, inter Obscuriora locum non immerito sortiuntur. Alterum genus eorum est quæ universis quidem observari vocant aliqui. In hisce est illud de Parentibus honorandis, quod jam pars Decalogi sit, inter Jura Naturalia enumeratur à Philone r Judæo. Et inter homines qui humanitate exutâ in ferinam migrarunt naturam, ferre ait ille οἱ τῆ ἀγερώχῳ πρω... τοὺς γονεῖς ἀλιγωροῦντας *primas ejusmodi feritatis, eos qui parentes negligant*, atque ob inhumanitatem impietatemque tam Deo quam hominibus esse genus invisissimum. Atque inter ea quæ בכל אומו נתפרסמו *publicata sunt inter omnes gentes*, quæ jura sunt totius generis Humani, disertè enumerat Parentum Honorem Rabbi Aben s Tybbon. Quin ante Decalogum divinitus in Tabulis acceptum, hoc de parentibus honorandis cum aliis aliquot, præter septenarium Juris Noachidarum capitum numerum accepisse Ebræos, ex eorum commentariis supra t memoratur. Sibi nempe inprimis & modo hic præscripto observandum. Nam ut observarent alii, non pænâ civili omnino adigebant, sed tantum suadebant. Ex his autem sibi seu sacra lege monent tum de כבוד *honore* tum de מורא *timore* seu reverentia u Parentum. Et de utroque ad hunc modum x; כבוד ואיזהו מורא איזהו

מורא לא עומד במקומו ולא יושב במקומו ולא סו...
את דבריו ולא מכריע את דבריו ולא יקרא או...
בשמו לא בחייו ולא במותו אלא אומר אבא ...

r *Lib. de Decalog.*

s *In* Ruach hachen *cap.* 3. & 6.

t *Lib.* 1. *cap. ult. p.* 123.

u *Levit.* 19. 3.

x *Maimon. hal.* Memarim *cd. Mikotz. Prec. affirm.* 113. *Ita Gemara Bab. tit.* Kidoschim *cap.* 1. *fol.* 3 1. *Gem. Hierosolymitan.* t... *Rea* cap. 1. f. 15. col. 2.

 Discri-

brielis Sionitæ c, in intervallo illo seu proximè post adlocutionis mentionem habent, *transeamus in campum* seu *egrediamur foras*, quasi illa fuissent verba, quibus adloquendo usus esset Cainus. Et verba ea capite singulari explicat S. Ambrosius d. Sed hoc obitèr. Jam verò cum Judiciorum nomine sic Talmudicis veniant tam Judicia Divina seu Tribunalis Cœlestis quàm Humana; atque Humanorum nomine contineantur tam Decreta ex potestate Deliberativa atque Constitutiva nata, quàm ex ea quæ Judiciaria dici solet & Decisiva; Judicia illa Divina in capite hoc Juris Naturalis de Judiciis neutiquam comprehenduntur, sed tantùm Humana seu quæ ad obedientiam & regimen civile attinent, eaque tam ex Constitutiva quàm ex Judiciaria potestate orientia. Id est, in præcepto Noachidarum seu Naturali de Judiciis, hoc tantùm contineri volunt, ut qui Societates publicas inirent seu respublicas qualescunque constituerent rebusque præessent, Tribunalia, Consistoria, seu Domos Judicii ordinarent, quibus tum ea quæ pro vario locorum, temporum, personarum discrimine, Juris Noachidarum capitum observationi essent necessaria seu conducibilia, sancirentur superinducerenturque, tum judicia de ipsis Juris Naturalis capitibus, simul & de sancitis ejusmodi in litium & actionum decisionem exercerentur; & demùm ut hujusmodi sancitis & Decisionibus parerent illi qui pro multiplici imperii diversitate ac variantibus jurisdictionis præstitutæ modis subessent, Pœnisque coercerentur contumaces & rebelles. Ita tamen ut de Divino etiam judicio præmioque ac Pœna in eo expectando, seu de eo quod est Deum Renumeratorem esse, Persvasionem universis hominibus necessariam esse quantum video, intereà existimarent Ebræi. Quam nihilominus in præceptis Septem non expressim memorant Uti nec illud de cultu Numini exhibendo. Sed verò quemadmodum ad cultum ejusmodi obligari genus humanum palam autumabant, ut libro tertio fusiùs demonstravimus, ita proculdubiò ad Persuasionem quam diximus hominum neminem non volebant obstrictum. Quorsum enim cultus ille & expiationes (de quibus ibi egimus) nisi tam obligatio ad Remuneratorem & judicia divina agnoscenda accederet, quàm ea quæ est ad cultum exhibendum & sacrificia, alia, in expiationem offerenda? Sed verò

c *Io. Morinus in Pentateuchum Samaritan.* *Exerc.* 3. & 4.

d *De Abel & Cain lib.* 2. *cap.* 8.

similia hujusmodi multa faciti. Quod quidem à Doctissimis iris quamplurimis tactum, à paucissimis satis explicatum aut intellectum satis videtur. Ad vovendi ritus rem pertinere dubitandum non est. Ea autem ita se habuit. De Votis, ad hunc modum, Lex sacra b; *Cum votum voveris Domino Deo tuo, non tardabis reddere illud, alioquin requirendo requiret illud Dominus Deus tuus à te, & erit in peccatum. Quod egressum est de Labiis tuis observabis & facies, sicut vovisti Domino Deo tuo voluntarie, sicut loquutus es ore tuo.* Atque aliæ sunt ea de re Leges c; Vota autem aut in Oblationibus Numini dicandis sive victimarum, sive frugum sive opum qualiumcunque, aut in abstinentia, aut actu aliquo alio futuro versabatur. Adeo ut ei, qui se alterutro genere obstrinxerat, id quod voverat cum religione esset præstandum, usque dum rite voto solveretur. Quod ex lege [illegible]dum, ubi filia aut uxor voverat à patre aut à Marito fie[illegible] Magistris, quibuscum d de re ardua nimis, temerario [illegible]lici quæ in votum venerat, interdum consulebatur, [illegible]nile [illegible]erialiis ex more fa[illegible]erat. Alioquin etiamsi quis voto [illegible]sis legis sacræ præscriptis velut phylacteriorum usu, scenopegiorum ritibus, id genus aliis sibi interdixerat, ab eis omnino abstinendum fuisse volunt; Pœnâ insuper verberum violationi voti adjecta. Quod tamen in juramentis non obtinuit. Atque hoc docent inter Votum & Juramentum discrimen. Irritum fuisse Juramentum, si quis jurasset se non usurum phylacteriis, aut scenopegia, id genus alia, non observaturum. Quod si quis Voto hisce renuntiasset, tantum abfuisse ut irritum esset votum, ut etiam non impune violandum. Discriminis ratio redditur e, שהנשבע אוסר עצמו על דבר שנשבע עליו והנודר אוסר הדבר הנודר עצמו *quoniam jurans ipso astrictus ipse sibi interdixit re uti de qua juravit, voti autem damnans eam rem, de qua votum concepit, sibi facit illicitam.* Sensus est, jumento ejusmodi jurantem se obstringere quidem ipsum (quantum in se est) ne id faciat quod in præceptis accepit. Id quod sum obligare merito nolunt. Voventem autem, rei ipsius, quæ in votum venit, naturam ita commutare, ut ea imposterum, pro voti ratione, sit plane abstinendum, ne contra legem committatur, qua Vota cum religione solvenda præstandaque.

b *Deut. 23. 22.*

c *Num. 30. & Sidesis Mos. Mikot. Prae. affirm. 114.*

d *Maimon. hal.* Nidarim *cap. 4.*

e *Misn. & Gem. Bab. & Gloss. ad tit.* Nidarim *c. 2. fol. 16 a & Maimonid. hal.* Nidarim *cap. 3. Gem. Hierosolym. ibid. fol. 37.*

פלך ופלך ובכל עיר ועיר כך נצטוו בני נח להושיב בתי דינין בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר *Traditio est, quemadmodum in praeceptis accepere Ebraei, constituere tribunalia per omnes pagos & urbes* (quo referunt illud f, Judices & Magistros constitues in omnibus portis tuis) *ita praeceptum est Noachidis constituere Tribunalia per omnes pagos & urbes.* Et Maimonides g, כיצד מצווין הן על הדינין חייבין להושיב דיינים ושופטים בכל פלך ופלך לדון בשש מצות אלו ולהזהיר תא העם *Quomodo intelligendum est praeceptum Noachidarum de Iudiciis? Ex eo debent constituere Iudices & Praefectos pagatim, qui tum judicent de Sex illis praeceptis ceteris, tum populum* (de eorum observatione) *commoneant.* Sic alii h. Quod dum sic pronuntiant, tum Obedientiam civilem, tum Imperium juxta capite superiori dicta, simul innui volunt. Exerceri autem hujusmodi Judicia, aut facinora flagitiosa, sive ex sententia Fori sive ex constitutione, coerceri nequire sine Poenis manifestum est. Quemadmodum verò, tametsi Tribunalium constitutio generatim praecipiatur, Formulae nihilominus, Tempora agendi, & quae sunt cetera id genus ad rem forensem singularius attinentia, pro morum populorumque indole atque ratione diversâ & libitu, plurimùm, sive loca sive tempora spectes, semper variarunt; ita etiam, tametsi velut necessariam semper Poenarum in Judiciis rationem, in ipso praecepto de Judiciis contineri (quod alitèr fieri nequit) velint Ebraei, non tamen nolunt Poenas, pro eorum qui rebus cum summa potestate praefuerint, pro varia sive ex loco, sive ex tempore, sive ex personis ratione, itidem varias easque sive graviores sive leviores, ritè praestitui. Ipsi quidem, ut capite proximo fusiùs ostenditur, ultimo supplicio seu Gladio regularitèr universa in juris Naturalis quod Illustrius est, seu septem praeceptorum caput aliquod à Proselyto Domicilii seu Noachide in ditione Israelitica commissa puniebant. Ceteris intereà sui juris gentibus fas agnoscebant, sive ultimum supplicium sive Poenas qualescunque leviores pro diversa regiminis atque imperii qualitate sancire, idque non solùm ubi in capitum quae memorata sunt, septem aliquod, seu praecepta Majora quid commmitteretur, verùm etiam ubi sive in Minorum aliquod sive alitèr quis contra Reipublicae aut imperii, cui subesset,

f *Deut.16.18.*

g *Hal.* Melakim *cap.9.*

h *Moses Mikotzi praec. affir.122.* & *Sidefis* Aiin Israel *part.2 fol.111.col.2.*

similia hujusmodi multa facitis. Quod quidem à Doctissimis
iris quampluribus tactum, à paucissimis satis explicatum aut
itellectum satis videtur. Ad vovendi ritus rem pertinere,
ubitandum non est. Ea autem ita se habuit. De Votis, ad
unc modum, Lex sacra b; *Cum votum voveris Domino Deo tuo, non
rdabis reddere illud, alioquin requirendo requiret illud Dominus
eus tuus à te, & erit in peccatum. Quod egressum est de Labiis
is observabis & facies, sicut vovisti Domino Deo tuo voluntarie,
sicut loquutus es ore tuo.* Atque aliæ sunt ea de re Leges c;
ota autem aut in Oblationibus Numini dicandis sive victima-
um, sive frugum sive opum qualiumcunque, aut in abstinentia
u actu aliquo alio futuro versabatur. Adeo ut ei, qui se
terutro genere obstrinxerat, id quod voverat cum religione es-
t, præstandum, usque dum rite voto solveretur. Quod ex
ge interdum, ubi filia aut uxor voverat à patre aut à Marito fie-
it; atque à Magistris, quibuscum d de re ardua nimis, temera-
i seu infelici quæ in votum venerat, interdum consulebatur, si-
nile fieri aliis ex more fuerat. Alioquin etiamsi quis voto
sis legis sacræ præscriptis velut phylacteriorum usu, scenope-
orum ritibus, id genus aliis sibi interdixerat, ab eis omnino
stinendum fuisse volunt; Pœnâ insuper verberum violationi
oti adjecta. Quod tamen in juramentis non obtinuit. At-
ie hoc docent inter Votum & Juramentum discrimen. Ir-
um fuisse Juramentum, si quis jurasset se non usurum phy-
cteriis, aut scenopegia, id genus alia, non observaturum. Quod
quis Voto hisce renuntiasset, tantum abfuisse ut irritum esset
tum, ut etiam non impune violandum. Discriminis ratio
dditur e, שהנשבע אוסר עצמו על״ דבר שנשבע עליו
עצ והנודר אוסר הדבר הנדור על״ *quoniam juramento
strictus ipse sibi interdixit re uti de qua juravit, voti autem damnans
am rem, de qua votum concepit, sibi fecit illicitam.* Sensus est, ju-
mento ejusmodi jurantem se obstringere quidem ipsum (quan-
m in se est) ne id faciat quod in præceptis accepit. Id quod
um obligare merito volunt. Voventem autem, rei ipsius,
æ in votum venit, naturam ita commutare, ut ea imposte-
m, pro voti ratione, sit plane abstinendum, ne contra legem
mmittatur, qua Vota cum religione solvenda præstandaque,

b *Deut.* 23. 2[illegible]

c *Num.* 30. & *vide si is Mos. Mikot. Prae. affirm.* 114.

d *Maimon. hal.* Nidarim *cap.* 4.

e *Misna* & *Gem. Bab.* & *Gloss. ad tit.* Nidarim c. 2. *fol.* 16 a & *Maimonid. hal.* Nidarim *cap.* 3. *Gem. Hierosolym. ibid. fol.* 37.

Verbi gratia, qui jurarat se nec Tabernaculum extructurum in scenopegiis, nec frondes palmarum tunc adhibiturum, id quod ex præcepto [f] faciendum erat, plane jurarat se non facturum. Voti autem de ipsis rebus ut diximus expressim in votum venientibus, ratio ita se habuit, ut ipsæ, ex ipsa voti vi, interdictæ, utpote res omnino consecratæ, aliosque in usus, juxta sui æstimationem, essent convertendæ. Etenim Formula fere erat; קרבן סוכה שאני עושה לולב שאני נוטל. *Corban, seu Oblatio, seu res consecrata sit tabernaculum quod ego fecero, item ramus palmæ quem ego sustulero.* Atque inde res ipsa (seu ejusce atque operæ circa illam impendendæ pretium, si nondum à vovente possideretur, conficeretur ve) in naturam נדבה seu *voluntarii sacrificii seu Oblationis* transiens, præcepto, ex eorum sententia, velut eximebatur, voti rationi jam tantummodo obnoxia, quo neque exsolvere se fas voventi ipsi habebatur; seu איני יכול להפר quod dicere solent, idem denotans. Quodcunque aliud sive frugum sive fundi, sive operæ, simili formula devovebatur, ita Numini sacrum ex voto postea habitum est, ut ex voti duntaxat legibus, non omnino ex aliqua alia; quantum ad voventem attineret, illud pendere existimarent. Unde de Tabernaculo, in exemplo allato, aiunt [g] כן אדם מקדיש סוכתו לשמים *sic tabernaculum suum sacrum quis Numini facit.* Et similiter de aliis. Jam vero si, quid Honoris parentum nomine intelligunt, observemus, res fiet manifesta. Ex lege [k], de כבוד seu *Honore* loquuntur & de מורא seu *Timore* aut *Reverentia* ut dictum est. Et utrunque ita explicat etiam ex veterum mente Salomon Jarchius [i], איזהו מורא לא ישב במקומו ולא ידבר במקומו ולא יסתור את דבריו ואיזהו כבוד מאכיל ומשקה מלביש ומנעיל מכניס ומוציא *Quinam est timor seu reverentia heic filii? Non sedeat in loco Patris, non loquatur in loco ejus, nec verbis ejus contradicat. Ecquonam heic honor exhibendus? Præbeat parentibus cibos ac potum & vestimenta, calceos induat, introducat atque educat.* De assidua observantia loquitur. Qui igitur, ad formulam jam dictam, voverat, de rebus quibus parentibus honor exhibendus erat (nimirum cibo, potu ceterisque præstandis) eas à se *Corban* fieri, id est, Oblationem sacram, ita eum obstrictum volebant esse voto ut non solum præcepto parentes honorandi solveretur (ratione superius allata)

[f] Lev. 23. 40. & 42.

[g] Gem. Hierosolym. ad tit. Nidarim cap. 2. fol. 37. col. 2. hal. 2. Vide etiam Misnam. ib. eod. tit. cap. 6. in aliis codicibus c. 5.

[k] Decalog. & Levit. 19. 3.

[i] Ad Lev. 19. 3. & Vide sis Drus. ad Levitici loca, cap. 63.

a etiam D. Marci argumento sunt, locum heic habere nequiisse-, ve vacationes sive occupationes illa τῆς λειτουργίας seu *sacri ministerii*. Nam ita obstrictus pro suo libitu, ministerio saltem non ccupatus, id parentibus præstare Honoris nomine potuisset-, uod nec impunè præstari permittere, ob voti vim, volebant qui c Traditione sua simplicem præcepti Divini sensum perperam mmutarant. Sed ad Noachidarum præcepta Minora seu Obsuriora cetera redimus.

Cap. III.

e Heterogeneorum usu, Fratriæ ubi frater sine prole obierat, Connubio, Castratione, aliis obscurioribus, quà, juxta nonnullos Ebraeorum, ad Noachidas attinerent.

Vod habet Philo contra rerum diversarum specierum commixtionem, veluti Naturæ adversam, adeoque à nemine-non evitandam, à Talmudicis, distinctione adhibitâ, fortè firmari videatur-. Verba ejus sunt [u], τὰ δὲ ὁμογενῆ πέφυκεν ... ... ἀδικ... Φύσεως ... *Quæ sub eandem tradunt speciem, in consociationem nasunt; cum intereà quæ diversa invicem sunt speciei, è contrà non misint nec communiam ... conjunctione nefaria comsceat, ... Naturæ jus contra justitiam* (quantum in se est) *è medio tollit*. Et Josephus [x], dum legem de Heterogeneis sacram suo ore tradit, rationem adjicit, ... χαίρειν φύσιν *Naturam enim communionem dissimilium abhorrere*. Heteronea hujusmodi uno nomine [Hebrew] dicuntur, ubi interdium de eis sacrum [y] occurrit. Eo autem quadruplicem heterogeneorum commixtionem vetari ajunt Talmudici. Lanæ & ini in vestibus, Seminum diversi generis in eadem agri parte, Anima-

[u] Lib. de creatione Principis.

[x] Archaeolog. 4. cap. 4.

[y] Levit. 19. 19.

Animalium generis diversi ad coitum admissionem, & demum Arborum generis diversi insitionem. Posteriores interim binas à prioribus ita distinguunt, ut has Noachidis licitas esse ajant, illas seu posteriores binas non item; idque ex vetustissima Majorum Traditione esse acceptum. Unde & Maimonides a, קבלה שבני נח אסורין בהרבעת בהמה ובהרכבת אילן בלבד *Ex traditione est quod Noachidis interdicatur admissione animalium generis diversi, atque arborum diversi generis insitione tantùm.* Sed utranque is alibi b ita cum cultu extraneo, veluti solennem olim ejusce sive partem sive appendicem, ex Orientalium libris edoctus conjungit, ut eo nomine potius, idque puto in ditione tantùm Israelitica, metu ne in cultum remigraret extraneum, illicita haberetur. Quod si sic intelligas, non de Heterogeneis universo humano generi, sed Noachidis tantùm in ditione Israelitica seu Proselytis domicilii ex Jure superinducto interdictis res capienda. Quin uxoris Fratris sine liberis defuncti ducendæ jus apud Noachidas, ante legem scriptis mandatam, interdum obtinuisse, observant c ex illo de Onano Judæ filio d, *Ingredere ad uxorem fratris tui & Leviri jure duces eam, ut suscites semen fratri tuo. Ille autem sciens non sibi nasci filios, introiens ad uxorem fratris sui semen fundebat in terram, ne daret semen fratri suo*, seu ut vulgata ibi, appositissimè ad mentem Ebræorum, *ut liberi fratris nomine nascerentur.* Sed in præceptorum sive Majorum sive Minorum numerum hoc non admittunt. neq; aliud quam e juris civilis seu Noachidarum juri caput, pro gubernantium placito, adjectum, hoc in exemplo illo Onani sumunt, ut disertè Abarbinel. Adjicit etiam Rabbi Chidka f הסירוס id est, *Castrationem* Noachidis vetitam. Certè Israelitis uno ore pronunciant nullum animal ex lege castrare licuisse g, aut qualiaecunq; איברי זרע *membra seminis*, id est generationis præcidere aut infœcunda reddere. Verba legis sunt h, *Quod est compressum aut contusum aut enervatum aut excisum* (quæ omnia vim generandi spectare volunt; uti & vulgatus & Hellenistæ) *non offeretis domino*; quibus proximè subjungitur ובארצכם לא תעשו *in terra vestra non facietis*, seu ut vulgata, *& in terra vestra*

a R. Eliezer in Gem. Babyl. ad tit. Sanhedrin, c. 7. fol. 56 b.
a Hal. Melakim cap. 10. Vide sis R. Bechai in Biur fol. 37. col. 4. adde Cõst. ant. L'Empereur tit. Baba Kama cap. 4. §. 3. pag. 67.
b More Nebochim, lib. 3 cap. 37.
c Abarbinel in Pirush, f. 104. col. 2. & 3. & vide R. Menahem Recanat. in Parash. וישב יעקב
d Gen. 38. 8. de qua re, lex postea lata. Deut. 25. 5. Adde Maimon. in More Nebochim lib. 3. cap. 3. & cap. 48.
e Abarbinel in Pirush fol. 104. col. 3. & 4.
f Gem. Babylon. ad tit. Sanhedrin. c 7 fol. 56 b

g Gemar Babylon. ad tit. Chagiga cap. 2 fol. 14b. Moses Mikotz, præcept. Negat. 121. Maimonid. halach. Isuri Bia cap. 16. h Levitic. 22. 24.

stra non omnino facietis, atque Hellenistæ καὶ ἐν τῇ γῇ ὑμῶν ὀ
ιηθήσονται etiam in terra vestra non fiet. Ubi τὸ *Terra vestra*
inimè volunt præceptum sibi terræve suæ proprium reddere.
d ita intelligunt ac si dictum fuisset non facietis omninò com-
:essum, contusum, enervatum, exectum; quin nec in terra
:stra ejusmodi quid patrabitis sive in corpora vestra sive in
iorum quorumcunque hominum seu animalium ceterorum
orpora. Nam de omnibus animalibus æquè interdictum j *Lib. 2. adverf. Apionem.*
ipiunt. Quod & disertè habetur apud Fl. Josephum i.
tque præceptum hoc de Castratione uti & alterum illud de
eterogeneis ita ad Noachidas spectâsse volebant Jurisconsul-
ex familia Manassis, ut, ne in septenarium Præceptorum il-
istriorum numerum non admitterentur, bina illa de Judiciis
Exsecratione Numinis divini ex illo numero, in recensione,
:imerent, atque hæc k loco eorum (quæ aliunde satis nota
se, puto, existimabant) substituerent. Eousquè Valesio- k *Gem. Babylon. ad tit.* Sanhedrin *c. 7. fol. 56 b.*
ım hæresi, quæ l omnes castrari voluit, adversabantur Ebræi,
que lege sacra subnixi, Tantum abest Ebræis ἐκτομὰς *ex-* l *D. August. de Hæres. c. 37.*
ctiones pariter atque περιτομὰς *Circumcisiones* fuisse in usu, ut
lsò tradit Strabo m. Sequitur in Gemara Babylonia n, רבי m *Geogr. Lib. 16.*
שמעון אומר אף על הכישוף רבי יוסי אומר כל האמור בפרש'
כישוף בן נח מוזהר עליו לא ימצא בך מעביר בנו ובתו בא n *Gem. jam citata.*
קסם קסמים מעונן ומנחש ומכשף וחובר חבר ושואל או
וידעוני ודורש אל המתים כי תועבת יי' כל עושה אלה
ובגלל התועבות האלה יי' אלהיך מוריש אותם מפניך ו
ולא ענש אלא אם כן הזהי *Noachidarum in interdictis, et-*
m illud locum habere vult R. Simeon, quod de Præstigiis seu Magia est.
Quin ex sententia Rabbi Iose, quicquid in periocha illa de Præstigiis
u Magia continetur, id totum Noachidis interdictum erat. Non o o *Deut. 18. 10.*
perietur inter vos qui traduxerit filium suum aut filiam suam per i-
nem, (de Molochi sacrificiis verba fiunt) *qui sortilegia exercet, qui*
mpora divinando observat, augur, aut magus, aut exercens incanta-
ones, aut qui consulat Ob aut Jideoni, aut qui mortuos sciscitatur. Nam
ominatur Dominus omnem qui ista fecerit. Et propter abomina-
ones istas extirpat eas Dominus Deus tuus à facie tua. Nec verò
na irrogatur sine interdicto: Sed horum pleraque, si non omnia,
l caput primum, quod de Idololatria est, attinent; uti & libro

Ooooo secun-

secundo satis monitum est. Hisce, si placet, accedant quorum meminit Ula, ubi loquitur p de שלשים מצות שקבלו עליהם בני נח ואין מקימין אלא שלשה אחת שאין כותבין כתובה לזכרים ואחת שאין שוקלין בשר המת במקולין ואחת שמכבדין את התורה *Triginta præceptis quæ Noachidæ in se susceperunt, quorum tantùm tria observarunt. Primum quod pactis dotalibus sibi Masculos non conjungerent, secundum quod non afferrent in Macellum Mortui* (hominis) *carnem; Tertium quod legi ipsi honorem exhiberent.* Quæ ex Gemara Babylonia etiam citat R. Abraham Zacuthius q. Quid sibi velit triginta præceptorum heic nomine, nondum didici. Sed veri est simillimum cetera viginti septem ibi prætermissa ejusdem fuisse farinæ cum hisce tribus. Quod si ita fuerit, certè non tam præcepta ibi memorata esse rectè dixerit quis, quam Gentium seu Noachidarum aliquot opprobria eo nomine designata. Quod de Masculis habet manifestum est eo spectare, ut pæderastiæ eos incuset, ita tamen ut eo impudentiæ nondum devenisse eos innueret, ut palam seu pactis dotalibus, id est non sine flammeo, auspicibus, geniali toro, facibus nuptialibus, masculis (quemadmodum *Pythagoræ illi* flagitio r scelestissimus Nero) denuberent. Neque aliter glossa adjecta interpretatur. De Mortui hominis carne (nam ita Mortuum explicat etiam ibi glossa) quod sequitur, ad homicidiorum frequentiam, ni fallor, attinet. Ea adeo sive vi sive dolo in usu fuisse, ut tantùm non macellis venditioni exponerent occisorum carnes homicidæ. Hyperbole pro gentis indole haut ita insolens. Atque demum ut graviora, quæ præmiserat, redderentur scelera, subnectit hosce nihilominus homines impurissimos legem, quæ hæc vetuerat, ejusque dignitatem agnoscere, eique honorem, ut fieri amat, exhibere. Et de Obscurioribus seu Minoribus Juris Noachidarum seu Naturalis, juxta Ebræos, capitibus hactenus. De quibus hoc summatim monendum; Prioris (juxta capitis superius secundi divisionem) Generis eorum capita in ipso Illustriorum numero Septenario, satis, juxta ea, quæ explicata sunt, ut eorum scilicet appendices, contineri. Capita autem posterioris generis, sententiarum incerto tantundem niti. Neutrius autem rationem juxta Magistros, in Regimine Proselytorum Domicilii, habitam. Qua de re mox capite sexto.

p *Gem. Babylon. ad tit.* Cholin *cap.* 7 *fol.* 92. *a.*

q Sepher Iuchasin f. 8 a.

r *Tacitus Annal.* 15. c. 37.

CAP.

Cap. IV.

De Judiciis *seu* Capite Juris *Noachidarum seu* Naturalis Sextò. *Quidnam* Judiciorum nomine *Talmudicis veniat*. Domus Judicii *seu* Forum superius Divinum, *aut* Cœleste. Inferius *item seu* Humanum & Terrestre. *Periocha Chaldaica de* Caini & Abelis *circa Judicia seculi futuri* altercatione. *De* Judicio Divino. Sensus *Capitis hujus Sexti* generatim indicatur. *Insequentium Ordo.*

IAm tandem ad Caput illud Juris Naturalis Illustrioris, quod, in enumeratione nostra Sextum est, seu עַל הדינים *de Iudiciis*, devenimus. Cujus velut messis & materies sanè sunt reliqua Sex. Et quis non videt, frustrà omninò & incassum Præcepta & Interdicta fieri, nisi Judicia, quibus violatio coerceatur Pœnæque irrogentur, accedant. Qua de re satis libro primo diximus. Generali nomine דינין seu *Iudiciorum* continentur quidem apud Talmudicos tam Sanctiones, Constitutiones & mores qualescunque ritè superinducti, quam actiones, Litium decisiones ac sententiæ forenses quæ, in egum seu morum violationis vindicta versantur. Unde & בית די *domus Iudicii* nunc pro Tribunali aut foro, qua lites atque actiones, juxta jus jam antè obtinens, id cognoscit dirimitque, sumitur; nunc pro loco aut cœtu quo sanciuntur constituunturque novæ leges quæ in posterum adhibendæ. Ut cum dicunt, Moses ובית דינו *& domus ejus Iudicii* seu consistorium ejus, id est septuaginta-uniusvirale, Josua ובית דינו *& domus Iudicii ejus*, alius quisquam insequentium (qui Synedrii seu consistorii princeps) & domus Judicii ejus, hoc vel illud constituerunt seu observandum superinduxerunt. Quale infrequens in eorum scriptis non est. Neque solum de Judiciis Humanis, sed de Divinis etiam vocabulo pariter hoc utuntur. Unde est quod habent בית דין של מעלן העליון seu *Domum Iudicii superiorem, cælestem*, seu *Divinam*, quam hoc nomine distinguunt *à domo Iudicii* של מטה seu התחתון *inferiori, Terrestri* seu *Humana*. Ut cum tradunt p, שלשה דברים גזרו בית דין של מטה והסכים בית דין שלמעלן עמהן ואילו הן תרומה של ירוח ומגלת אסתר ושאילת שלום בשם *Tria decrevit Domus Iudicii* in- p Gem. Hierosolymit. ad tit. Beracoth cap. 9. fol. 13. col. 4.

inferior, quibus etiam consensum præbuit Domus Iudicii superior seu Cœlestis. " *Quæ fuere Devotio Hierichuntis, Lectio voluminis Esther, & salutatio in nomine Domini.* Id quod de Devotione Hierichuntis heic habetur, ad Josuæ, attinet historiam, ubi non solum ex sententia Josuæ sed ex Dei nutu, id est tam ex Superioris quam Inferioris curiæ, consistorii, seu Domus Judicii autoritate, Hierichuntem devotam esse [t] observant. Tantundem aiunt de Lectione voluminis Esther [u] & celebratione festi Purim in eodem memorata. Et salutationem in nomine Domini utriusque fori decreto subnixam à tempore quo Boaz messores, ita salutavit [x]. *Et ecce Boaz veniens de Bethlehem dixit ad messores Dominus vobiscum* (יהוה עמכם) *& responderunt ei Benedicat tibi dominus.* Hinc etiam Tribunal illud seu Domum Judicii superiorem denotari sæpius volunt ubi ipsum sanctissimi Numinis nomen in sacro sermone occurrit; perinde ac si diceretur [y], הוא ובית דינו *ipse & Domus Iudicii*, seu *consistorium ejus.* Quo spectat etiam vetustissima illa Caina & Abelis altercatio de Judicio Cœlesti & seculo futuro ואמר קין להבל אחוהי לית דין ולית דיין ולית עלם אוחרן ולית אגר טב לצדיקיא ולית פורענות לרשיעיא ואמר לקין אחוהי אית דין ואית דיין ואית עלם אוחרן אית אגר טב לצדקיא ואית פורענות לרשיעיא והוא | במהוייהון בחקלא וקם קין על הבל אחוהי וקטליה *Et dixit Cain Abeli fratri suo ; Neque Iudicium est neque Iudex, neque seculum alterum, neque Præmium bonum Iustis, neque vindicta seu Pœna Impiis. Respondit autem Abel atque dixit Caino fratri suo, etiam est Iudicium & Iudex atque seculum alterum. Est insuper Præmium bonum Iustis, atque vindicta seu Pœna Impiis. Atque evenit ut, dum erant simul in agro, involaret Cain in Abelem fratrem suum & occideret eum.* Altercatio hæc in nonnullis Pentateuchi editionibus, veluti in Constantinopolitana illa circa annos abhinc xc impressa, sedem obtinet inter additiones seu Complementa illa, quibus, ex veterum traditi[illegible] loca nonnulla insigniora Ebraici Codicis Chaldaice [z] explicantur. Unde & expresse ibi nuncupatur תוספתא של פסוק ויאמר קין אל הבל אחיו *Additio seu complementum versus* seu *commatis, & dixit Cain Abeli fratri suo.* Indicatur scilicet comma VIII quarti Geneseos capitis ubi in codi-

[t] *Videsis Iosue cap. 6. 17, & 7. 11.*

[u] *Esther. 9. 26.*

[x] *Ruth. 2. 4.*

[y] Midbar Rabba *parasb. 3. Gem. Hierosolym. ad tit.* Sanhed. *cap. 1. f. 18. col. 1. & Vide R. Nehemiam in* Sepher Ashre Mamroth *part. 2. § 1.*

[z] *Videsis Sixtum Senensem. Bibliothec. Sanct. lib. 5. annot. 66.*

codicibus Ebraicis qui correctiùs exarantur, veluti Bombergia-
is, Buxtorfianis, Garianis, ad hunc modum & legitur & scri-
itur.

ויאמר קין אל הבל אחיו
ויהי בהיותם בשדה ויקם קין אל הבל אחיו ויהרגהו

t dixit Cain ad Abelem fratrem suum
cum essent in agro, surrexit Cain adversus suum fratrem Abel & in-
rfecit eum. Dixisse seu loquutum fuisse Cainum Abeli disertè
nuitur, nec tamen quid omninò dixerit adjectum est; sed in-
rvallum scripto vacuum in medio commatis relinquitur. Un-
etiam, ex veterum monitu, in codicum nonnullorum, veluti
araiani margine adnotatur ad intervallum illud כח״ פסוקים
פסק׳ באמצע פסן xxviii *sunt versus qui desunt in medio* [a] *ver-*
r. Nec solùm ex Additione illa quam ex editione Constanti-
politana jam exhibuimus, ad Ebræorum mentem, sensus eo-
m quæ intervallum illud volunt occupâsse, dignoscitur, ve-
m etiam ex ipso vetustissimo Targum Hierosolymitano ubi ad
em comma paulò fusiùs eadem ipsa fratrum altercatio reperi-
r, unde etiam paraphrasis Uzielidi tributæ autor hausit. Certè
Chaldaicam Onkeli paraphrasin observamus, vetustam illam
magni semper habitam, difficile non erit forsan ansam elicere,
de primò nata sit sententia altercationem ejusmodi ad locum
um ita attinuisse. Nam pro eo quod in præcedenti commate Co-
cum Ebræorum habetur, paraphrastes ille substituit הלא אם
ו תיטיב *Nonne si emendaveris cultum tuum, remittetur tibi* (loquitur
umen ad Cainum) *quod si non emendaveris cultum tuum,* ליום
דינא *ad diem judicii peccatum tuum conservatur, quo futurum est, ut*
na sumatur à te, si non pœnitentiam egeris. Quod si pœnitentiam
eris, remittetur tibi. Et dein sequitur nuda illa adlocutionis
entio & Abelis cædes. Atque idem sanè sensus, fermè eadem
rba etiam præeunt tum in Hierosolymitana tum in Uzielidis
cta paraphrasi, unde nemo non videt satis accommodè pende-
altercationem illam de Judicio ac Pœnis qua Numen & secu-
m futurum spectant. Quam sanè & innuisse videtur in Al-
rano [b] Mahumedes. Nonnulli autem codices, veluti Sama-
anus (quod & notavit olim S. Hieronymus) editio vulgata,
lenistarum, etiam vetustus Bibliorum codex Syrus Ms. Ga-

[a] *Videsis R. Nepthali Aschenazi in* Sepher אמרי שפר *fol. 45 b. &c.*

[b] *Azoar 5. Arabice in Latine.*

brielis Sionitæ c, in intervallo illo seu proximè post adlocutionis mentionem habent, *transeamus in campum* seu *egrediamur foras*, quasi illa fuissent verba, quibus adloquendo usus esset Cainus. Et verba ea capite singulari explicat S. Ambrosius d. Sed hoc obitèr. Jam verò cum Judiciorum nomine sic Talmudicis veniant tam Judicia Divina seu Tribunalis Cœlestis quàm Humana; atque Humanorum nomine contineantur tam Decreta ex potestate Deliberativa atque Constitutiva nata, quàm ex ea quæ Judiciaria dici solet & Decisiva; Judicia illa Divina in capite hoc Juris Naturalis de Judiciis neutiquam comprehenduntur, sed tantùm Humana seu quæ ad obedientiam & regimen civile attinent, eaque tam ex Constitutiva quàm ex Judiciaria potestate orientia. Id est, in præcepto Noachidarum seu Naturali de Judiciis, hoc tantùm contineri volunt, ut qui Societates publicas inirent seu respublicas qualescunque constituerent rebusque præessent, Tribunalia, Consistoria, seu Domos Judicii ordinarent, quibus tum ea quæ pro vario locorum, temporum, personarum discrimine, Juris Noachidarum capitum observationi essent necessaria seu conducibilia, sancirentur superinducerenturque, tum judicia de ipsis Juris Naturalis capitibus, simul & de sancitis ejusmodi in litium & actionum decisionem exercerentur; & demùm ut hujusmodi sancitis & Decisionibus parerent illi qui pro multiplici imperii diversitate ac variantibus jurisdictionis præstitutæ modis subessent, Pœnisque coercerentur contumaces & rebelles. Ita tamen ut de Divino etiam judicio præmioque ac Pœna in eo expectando, seu de eo quod est Deum Renumeratorem esse, Persuasionem universis hominibus necessariam esse quantum video, intereà existimarent Ebræi. Quam nihilominus in præceptis Septem non expressim memorant Uti nec illud de cultu Numini exhibendo. Sed verò quemadmodum ad cultum ejusmodi obligari genus humanum palam autumabant, ut libro tertio fusiùs demonstravimus, ita proculdubiò ad Persuasionem quam diximus hominum neminem non volebant obstrictum. Quorsum enim cultus ille & expiationes (de quibus ibi egimus) nisi tam obligatio ad Remuneratorem & judicia divina agnoscenda accederet, quàm ea quæ est ad cultum exhibendum & sacrificia, alia, in expiationem offerenda? Sed verò

c *Io. Morinus in Pentateuchum Samaritan. Exerc. 3. & 4.*

d *De Abel & Cain lib. 2. cap. 8.*

rò quemadmodum Pœnâ forensi neminem ad Cultum ejusodi seu sacrificia cogebant, ut & ibi ostensum est, ita nec ad rsvasionem seu professionem aliquam de judicio divino. uicquid scilicet in præceptis quæ tractamus Septem expressim ntinetur, ad id tantùm, Juris Naturalis seu Noachidarum mpè nomine, Proselytos Domicilii in ditione Ebraica Pœnâ rensi adigi voluere. Ceteris vindictæ solùm Numinis relictis. deò ut revera Gentilium de Divino Judicio persvasio in illa Cultu, Sacrificio, aliis ejusmodi, non sub Pœna apud illos fonsi, exhibendis simul contineretur, nec omninò ad caput hoc Judiciis, quà in numero præceptorum Naturalium septenario cum sortitur, spectaret. Nihilominùs quoniam Talmudici pressiùs de Pœna ac Præmio Gentilium Divino, adeoque de dio qua ad eos attinet Judicio subinde loquuntur, etiam in hunc rum, ob similitudinem, qualiscunque reperiatur, inter Judi Divina & Humana, genus utrunque conjicere visum est. imo igitur de Humanis Judiciis, quatenus in Præcepto hoc turali simpliciter innuuntur, agetur; Dein, de eis quatenus am ex jure Gentium seu more Ebræorum ordinario quo apud os Proselyti Domicili regerentur forensi, videbimus; adjectis am extraordinariis aliquot, & quæ ipsos Gentesque alias (si lmudicis fides) integras intervenerunt Judiciis. Et demum od habent de Judicio, quà Gentiles spectet, Divino acdet.

Cap. V.

lmudicorum de Judiciis, *quà simpliciter Noachidis imperantur, Traditio. Eorum* de Pœnis *præstituendis sententia. De* Thamaris, *nurûs Juda,* delicto *ac* Judicio; *ac* de Dina *à Sichemo* violata.

IBi docent Talmudici, quisnam fuerit sensus Præcepti Naturalis de Judiciis. ad hunc modum rem explicant. e *e Gem. Bab. ad tit. Sanhed. cap. 7. fol. 56 b.*
התניא כשם שנצטוו ישראל להושיב בתי דינין בכל פלך

ſponſæ ejusmodi aliena concubuiſſet, utrique ex jure Iſraelitarum in civili Lapidatione puniebantur y, ante ſcilicet tam deductionem quam coitum mariti; poſt deductionẽ vero & citra coitum, Strangulatione, ut adulteri alii; excepto ubi ſponſa eſſet filia Sacerdotis, quæ ex diſertis legis z ſacræ verbis comburenda. Unde & ſponſam qualem diximus, ſcilicet מאורסה שאין נכנסה לחופה uti vocant, id eſt *ſponſam quæ nondum in thalamum deducta eſt*, volunt Chriſtiani ſcriptores aliqui fuiſſe adulteram illam, ad quam attinere legem de lapidatione innuunt Scribæ & Phariſæi in Evangelio a. Si igitur Noachides ſeu Proſelytus Domicilii id quod Adulterium ex jure tantum Iſraelitico, non Noachidarum, cenſeretur, in ſponſa qualem diximus commiſiſſet, ex jure ſimpliciter ſuo in jus vocari nequibat. At vero ex jure cui ratione Domicilii, pro arbitrio eorum qui ibi rebus præerant, ſuberat, juxta exitum judiciorum Iſraeliticorum puniebatur, non gladio; ſed ſi reus ante tam deductionem quam coitum mariti, lapidatione; ſi poſt deductionem & ante coitum, ſtrangulatione. Nec raro aiunt מיתה האמורה בתורה סתם הוא חנק *ſimplex mortis* ſeu *ultimi ſupplicii Pœna in lege* b *Strangulationem denotat*. Gemara Babylonia c; בן נח בא על ערות ישראל נידון בדינו וישראל בא על ערות בן נח נידון בדינו בן נח ואנו אין לנו אלא נערה המאורסה ונחשב נמי נכנסה לחופה ולא נבעלה *Noachides* ſeu *Proſelytus Domicilii reus Turpitudinis* ſeu *Concubitus ex Iure Iſraelitico damnati judicatur Iudicio Iſraelitico, concubitus ex Iure Noachidarum, judicio Noachidis ſeorſim præſtituto. Nec quidem heic nobis proprium eſt quidquam præter ſpeciem illam de virgine deſponſata, idque tametſi ea in thalamum deducta fuerit, nondum cum ſponſo coiverit.* Huc ſpectat locus egregius in Gemara Hieroſolymitana d, ubi Rabbi Jona; איש מה ת"ל איש איש אלא להביא את הגוים שבאו על ערות האומות שידונו בדיני האומות ואם באו על ערות ישראל שידונו אותם בדיני ישראל אמר ר' אלעזר מכולכם אין לך אלא ארוסת ישראל בלבד שאם בא על ארוסת גויכם פטור אכם בא על ארוסת ישראל חייבין במה תנא מתחייב בדיניהם בדיני ישראל אין חימר בדינו ישראל בשני עידים ובעשרים ושלשה דיינים וז נהתרייה ובסקילה ואין תימר בדיניהן בעד אחד ובדיין אחד ושלא בהתרייה ובסייף *Quid hominis nomine denotatur?* verba fiunt de loco illo ſacro, ubi interdictorum de illicito concubitu e habetur exordium. *Senſus eſt, ut itemaliis*

y Gem. Bab. ad tit. Sanhedrin cap. 7. f. 57b. Maimonid. hal. Iſuri Bia c. 1.

z Levit. 21. 9.

a D. Ioann. cap. 8. 5.

b Vide Levit. 20. 10.

c Ad tit. Sanhedrin cap. 7. fol. 57b.

d Ad tit. Kidoſchin cap. 1. fol. 58. col. 2. & 3.

e Levit. 18. 6.

ratione vocabuli hominis, etiam ipsi Gentiles innuerentur; ita scilicet ut quotquot eorum commiserint in interdicta de Illicito concubitu, quo generi humano interdictum est, judicia subeant quæ ad gentes seu *Noachidas seorsim attinent. Si verò commiserint in interdicta de concubitu Israelitis illicito, judicia subeant quæ attinent ad Israelitas, quorum in numero monuit Rabbi Eliezer esse illud tantum quod est de sponsa Israeli-*
:a, nondum nupta (qualis illa fuerit jam diximus) *Adeò ut si consum-*
bat cum ejusmodi sponsa, judicii sit reus, si verò cum sponsa Gentilis (id
st, ut antè ostenditur, ea quacum nondum concubitus perfecit
èd consensus tantum inchoavit matrimonium, juxta jura Noa-
:hidarum seu simpliciter, ut volunt, Naturalia) *reus non omninò sit.*
Verum quidem est ob coitum sponsæ Israelitæ, damnandum esse. Ceterum in judicio Israelitico an judicio Noachidis proprio? si dicas judicio Israelitico, binis opus est testibus & XXIII *viris qui judicent, etiam & prænonitione, & Pœna est Lapidatio. Si verò dixeris, judicio Noachidis proprio, unicus tantummodò sufficit testis, unicus Judex, idque absque præmonitione. Et Pœna est gladio irroganda.* Quin & Maimonides f;

אין בן נח חייב על אשת חבירו עד שיבא עליה כדרכה אחר
שנבעלת אבל מאורסת או שנכנסה לחופה ולא נבעלה
אין חייבין עליה שנאמר והיא בעולת בעל במה דברים
אמורים בבן נח שבא על בת נח אבל ג
הבא על הישראלית בין כדרכה בין שלא כדרכ
חייב ואם היתה נערה מאורסה נסקל עליה כדיני ישראל ב
עליה אחר שנכנסה לחופה ולא נבעלה הרי זה בחנק כדיני ישרא

Noachides alterius Noachidis uxoris concubitûs nomine reus non erat, ni-
more consueto cum ea concubuisset, idque etiam post Sponsi coitum. At
:rò ob sponsæ, aut domum seu *in thalamum deductæ, quacum nondum*
onsus coiverat, coitum rei non habiti sunt Noachidæ. Iuxta illud quod
:ctum est g (de Sara Abrahæ uxore) *& cum ipsa maritus concubuit*
ıbi uxorem ejus esse, Abimelecho cœlitùs sic innuitur) *Quæ sic*
cta interim intelligenda sunt, ut de Noachide cum fœmina Gentili seu
i generis coeunte rem capias. Si verò cum Israelitide coiverat sive mo-
consueto sive præpostero reus habebatur. Et si ea esset virgo desponsa-
(necdum in thalamum deducta) *lapidabatur ille juxta judicii*
raelitici exitum. Si in thalamum deducta, nec dum amplexibus Vene-
is excepta, Strangulatione puniebatur juxta etiam Judicii Israelitici exitum.

f *Hal. Melakim cap. 9. & 10. Vide Mos. Mikot. præc. affirm. 122.*

g *Genes. 20.*

r R. Manasse in Gem. Bab. ad tit. Sanhed. cap. 7. fol. 56b. & cap. 8. f. 71 b. & vide ibi glossas.

nem. Pœnam Gentilium r in ditione Israelitica capitalem fuisse tradcrent s. Sed refragatur Talmudicorum turba, nisi de Pœna coitus ex jure ut volunt illi singulari Israelitarum adeo illiciti, ut in adulterium juxta jus Israeliticum, non, ut illi docent, juxta Naturale seu Noachidarum, ibi migraret, dictum capias; qua de re capite proximo. De nefandi autem bestiæ coitûs Noachide reo aiunt; eum tantum morte fuisse puniendum, non item bestiam, tametsi jus Ebræis ipsis Civile aliud esset; qua de re supra f etiam monuimus, uti item de Noachide t in transgressionem sui juris vi adacti. Alia subinde in superioribus libris occurrunt, quæ huc spectare meminerit lector.

f Lib. 1 cap. 4. t Lib. 2. cap. 11.

Cap. VII.

De Judiciis *quibus in ditione Israelitica subeerant Proselyti Domicilii ob* Jus ibi Gentium, *seu quod* Naturale non habebatur, *violatum.* Pœnæ Singulares *Proselyto ejusmodi ob* Sponsæ Ebraicæ *(qualis in jure Noachidarum non agnita)* coitum, *irroganda.* Proselytus Domicilii reus *& dein* Justitiæ Proselytus *factus.* Minor, Surdus, mentis inops. Proselytus Justitiæ *Judiciis pœnalibus*, ex Jure Israelitico *exercendis, præesse rite nequibat, nedum* Proselytus Domicilii.

Onsideratio heic altera est, de Judiciis quibus subeerat Proselytus Domicilii aut Noachides in ditione Israelitica, ob juris alicujus Gentium ibi, sive Imperativi sive Intervenientis, capitis violationem. Ex e quæ libro secundo & sequentibus occurru palam fit, Proselyti Domicilii conditionem fuisse ejusmodi, ut quamplurima ei non permissum sit facere, quæ tamen Israelitis imperata; nec quidem tro ritus aliquos, velut jure sibi extra suis seu Naturalis corpus jusve Appendices, superinducto observare. Sic nihilominus ut obligaretur interea jure Gentium tum Imperativo tum In-

veniente, id est tum sacro quodcunque ad Proselytorum Domicilii regimen attineret, tum eo quod ab Ebræis ipsis ejusmodi regimini superinductum est. Quoties autem in eorum quempiam ob Juris aliquod, quale diximus, Gentium caput violatum agi oportuit; etiam, pro libitu eorum qui rebus præessent, sive in tribunal Proselytorum Domicilii regimini seorsim positum, sive in Israeliticum aliquod ordinarium evocandus erat, ibique sive absolvendus sive damnandus Pœna Israelitica, seu ex Jure solummodo Ebræorum seu civili (nisi dicas hoc ita in jus Gentium migrasse) institutâ. Sic tamen ut Judex etiam heic Unicus, Unicus item Testis sufficeret, nec Præmonitionis ratio (ut in Judiciis mere Israeliticis) omnino haberetur. Quæ de Proselyto Domicilii Imaginem faciente, Lucum plantante, Sabbatum observante, id genus reliquis, libris in superioribus dicta sunt, heic recolantur, utpote quæ modo jam memorato in judicium deducenda. Sed insigne præ aliis est, ad hanc rem, id quod habent Talmudici de singulari ob illicitum concubitus unicum genus Proselyti Domicilii Pœna quæ ex Juris Israelitici & Noachidarum discrimine orta est. Nimirum ex ostensis libro quinto liquet, Alienæ uxoris, post domum deductionem scilicet ac matrimonium coitu inceptum firmatumque, concubitus plane adulterium fuisse tam ex Jure Noachidarum quam ex Jure Israelitico. Unde evenit, ut adulterii ejusmodi reus, sive in fœmina Gentili sive in Israelitica, Proselytus Domicilii, Pœnam subiret gladii ex sententia fori id genus hominibus constituti, ut capite dictum est superiori. Talmudici [u]; אם בא על אשת ישראל אחר שנבעלה הרי זה כמו שבא על אשת גוי חבירו ויהרג בסייף *Si Noachides concubuerat cum uxore Israelita postquam coitus matrimonium secutus esset*, *idem* (quantum ad adulterii interdictum spectat) *fecerat perinde ac si cum Gentilis uxore coiverat, & gladio puniendus erat.* Nempe in jus simpliciter Noachidarum sic commiserat. Non item, si id fecerat, antequam maritus cum sponsa coiverat. Nam ex jure Noachidarum seu Naturali, citra coitum ne quidem uxor juxta Talmudicos, habebatur ea, quacum quis matrimonium contraxerat, ut fusius libro ostenditur quinto. Jure autem Israelitico etiam ex sponsalibus citra deductionem, citra coitum, uxor fiebat [x]; qua de re plura nos in Uxore Ebraica. Et si quis cum sponsa

[u] *Maimon. halach.* Melakim *cap.* 9.

[x] *Deut.* 22. 23, 24, ...

דנין לו דין תורה אומרים לו כך דיננו ונראה לי שאין עושין כן לגר תושב אלא לעולם דנין לו בדיניהם *Si Ebraeus & Gentilis in te velut arbitrum compromittant, & commodius fuerit Ebraeo, ut causa ex Noachidarum jure decidatur, eo jure utendum est, ac Gentili dicendum, sic exigit jus vestrum. Si commodius fuerit Ebraeo, ut causa ex jure decidatur Israelitico, eo utendum est jure, atque Gentili itidem dicendum, ita exigit Nostrum jus. Quod tamen, ut mihi videtur, minimè faciendum, ubi Gentilis ille fuerit Proselytus Domicilii, qui perpetuò* (nisi ubi in juris Israelitici capita illa aliquot, quæ superiùs memorantur, commiserit) *secundum jus Noachidarum judicandus est.* Litium autem sub Judice, cui tum in Ebræos tum in alias, quæ actione uterentur, Gentes potestas erat, agitatarum Historiolæ occurrunt in Talmude Babylonio, quarum ne vestigium, ni fallor, in vetustis Scriptoribus sive Græcis sive Latinis repertum. Reverentiam atque munificentiam singularem, quâ erga Jaddum Pontificem omnesque Hierosolymis Ebræos etiam & totam ubique Gentem usus est Alexander Magnus Ebræos in suam potestatem recipiens o, enarrat Flavius Josephus, uti & eum sequuti non pauci. Sed de Judiciis ejus seu litibus coram eo institutis, actoribus aliis gentibus, Ebræis verò reis, nihil memorant. Triplicem tamen in Ebræos, illo Judice, Litem institutam scribunt Talmudici atque disceptatione agitatam fuisse. Primam ab Africanis, Secundam ab Ægyptiis, Tertiam ab Ismaelitis seu Arabibus atque posteris Keturæ. Africani, ut posteri Cananæorum, qui sub Josuæ tempora è Terra Canaan bello pulsi in Africam migrarant (& ea de re certè expressum fuisse in veteri apud Africanos in Provincia Tingitana, inscriptione testimonium tradit Procopius p; & recole heic quod supra q de Josuæ belli in eos denuntiatione memoratur) hæreditatem avitam repetebant. Ex jure successionis in Abrahæ Bona seu Familiæ erciscundæ, agebant Ismaelitæ & Keturæ posteri. Et demum Ægyptii, veluti certi condictione petebant restitui sibi aurum & argentum quod Ebræis ex Ægypto profecturis r ipsorum majores mutuò dederant. Advocati Æbræis munus præstitisse ajunt Gibeah Ben Pesisa, dictum item ben Kosam f Jurisconsultum celeberrimum atque ejusmodi exceptionibus, sedente pro Tribunali Alexandro usum esse, ut actores replicationes quibus exceptionum vim refellerent

o *Archaeolog. lib. 11. c. ult. & περὶ ἁλώσεως lib. 2. c. 31.*

p *De rebus Vandalicis lib. 2.*

q *Lib. 5. c. 13.*

r *Exod. 11. 2. & 12. 36.*

f *Abraham Zacuth. in* Sepher Iuchasin. *fol. 13 b.*

ent frustrà quærentes causis planè caderent, & prædia atque vineas, quas, ex certa evictionis spe, vi occupaverant, derelinquentes pudefactique recederent. Verba Gemaræ Babyloniæ subjungo [t]; כשבאו בני אפריקיא לדון עם ישראל
לפני אלכסנדרוס מוקדון אמרו לו ארץ כנען שלנו היא דכתיב
ארץ כנען לגבולותיה וכנען אבוהון דהנהו אינשי הוה
אמר להו גביה בן פסיסא לחכמים תנו לי רשות ואלך
ואדון עמהן לפני אלכסנדרוס מוקדון אם ינצחוני אמר
הדיוט שבנו נצחתם ואם אני אנצח אותם אמרו לה
תורת משה נצחתכם ויתנו לו רשות הלך ודן עמה
אמר להם מהיכן אתם מביאין ראיה אמרו לו מן התורה
אמר להן אף אני לא אביא לכם ראיה אלא מ
התורה שנאמר ויאמר ארור כנען עבד עבדים יהיה לאחיו
עבד שקנה נכסים עבד למי ונכסים למי ולא עוד אלא שהר
כמה שנים שלא עבדתונו אמר להם אלכסנדרוס מלכ
החזירו לו תשובה אמרו לו תנה לנו זמן שלשה ימים
נתן להם זמן בדקו ולא מצאו תשובה מיד ברחו והיניח
שדותיהן זרועות וכרמיהן כשהן נטועות ואותה שנה
שביעית היתה שוב פעם אחת באו מצרים לדון עם ישרא
לפני אלכסנדרוס מוקדון אמרו לו הרי הוא אומר וה׳ נתן א
חן העם בעיני מצרים וישאילום תנו לנו כסף וזהב שנטלת
ממנו אמר גביהא בן פסיסא לחכמים תנו לי רשות ואלך ואד
עמהן לפני אלכסנדרוס אם ינצחוני אמרו להם הדיוט שב
נצחתם ואם אני אנצח אותם אמרו להם תורת משה רבי
נצחתכם נתנו לו רשות והלך ואמר להן מהיכן אתם מביא
ראיה אמרו לו מן התורה אמר להן אף אני לא אביא לכם ראי
אלא מן התורה שנאמר ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרי
שלשים שנה וארבע מאות שנה תנו לנו שכר עבוד
של ששים ריבוא ששיעבדתם במצרים שלשים שנה וארב
מאות שנה אמר להן אלכסנדרוס מוקדון החזירו לו תשוב
אמרו לו תנו לנו זמן שלשה ימים נתן להם זמן בדקו ו
מצאו תשובה מיד הניחו שדותיהן כשהן זרועות וכרמי
כשהן נטועות וברחו ואותה שנה שביעית היתה ושוב פע
אחרת באו בני ישמעאל ובני קטורה לדון עם ישראל לפ
אלכסנדרוס מוקדון אמרו לו ארץ כנען שלנו ושלכם וכתי
אלה תולדות ישמעאל בן אברהם וכתיב ואלה תולדות יצ
בן אברהם אמר להן גביהא בן פסיסא לחכמים תנו לי רשו

[t] *Ad tit.* Sanhedrin *cap. 11. fol. 91. a.*

דנן לו דין תורה אומרים לו כך דיננו ויראה לי שאין עושין כן לגר
תושב אלא לעולם דנין לו בדיניהם *Si Ebræus & Gentilis in te velut*
arbitrum compromittant, & commodius fuerit Ebræo, ut causa ex Noachi-
darum jure decidatur, eo jure utendum est, ac Gentili dicendum, sic exi-
git jus vestrum. Si commodius fuerit Ebræo, ut causa ex jure decidatur
Israelitico, eo utendum est jure, atq; Gentili itidem dicendum, ita exi-
git Nostrum jus. Quod tamen, ut mihi videtur, minimè faciendum, ubi
Gentilis ille fuerit Proselytus Domicilii, qui perpetuò (nisi ubi in juris
Israelitici capita illa aliquot, quæ superiùs memorantur, commi-
serit) *secundum jus Noachidarum judicandus est.* Litium autem sub
Judice, cui tum in Ebræos tum in alias, quæ actione uterentur,
Gentes potestas erat, agitatarum Historiolæ occurrunt in Tal-
mude Babylonio, quarum ne vestigium, ni fallor, in vetustis
Scriptoribus sive Græcis sive Latinis repertum. Reverentiam
atque munificentiam singularem, quâ erga Jaddum Pontifi-
cem omnesque Hierosolymis Ebræos etiam & totam ubique
Gentem usus est Alexander Magnus Ebræos in suam potesta-
o Archaeolog. lib.11. c. ult. & περὶ ἁλώσεως lib.3. c.21. tem recipiens o, enarrat Flavius Josephus, uti & eum sequuti
non pauci. Sed de Judiciis ejus seu litibus coram eo *institutis*,
actoribus aliis gentibus, Ebræis verò reis, nihil memorant. Tri-
plicem tamen in Ebræos, illo Judice, Litem institutam scribunt
Talmudici atque disceptatione agitatam fuisse. Primam ab A-
fricanis, Secundam ab Ægyptiis, Tertiam ab Ismaelitis seu Arabi-
bus atque posteris Keturæ. Africani, ut posteri Cananæorum,
qui sub Josuæ tempora è Terra Canaan bello pulsi in Africam
migrarant (& ea de re certè expressum fuisse in veteri apud A-
fricanos in Provincia Tingitana, inscriptione testimonium tra-
p De rebus Vandalicis lib.2. dit Procopius p; & recole heic quod supra q de Josuæ belli in eos
denuntiatione memoratur) hæreditatem avitam repetebant. Ex
q Lib.5. c.13. jure successionis in Abrahæ Bona seu Familiæ erciscundæ, age-
bant Ismaelitæ & Keturæ posteri. Et demum Ægyptii, velut
certi conditione petebant restitui sibi aurum & argentum quod
r Exod.11.2. & 12.36. Ebræis ex Ægypto profecturis r ipsorum majores mutuò dede-
rant. Advocati Æbræis munus præstitisse ajunt Gibeah Ben Pes-
s Abraham Zacuth. in Sepher Iuchasin. fol. 13 b. sa, dictum item ben Kosam s Jurisconsultum celeberrimum atque
ejusmodi exceptionibus, sedente pro Tribunali Alexandro usu
esse, ut actores replicationes quibus exceptionum vim refe

re

um. Responderunt ex lege. Subjungit ille, etiam ego ex lege tan-
tum argumentum contra vos petam. Illic scriptum reperitur z, *Habitatio autem filiorum Israel, qua manserunt in Aegypto, triginta fuerunt anni supra quadringentos annos. Reddite igitur nobis Mercedem Opera sexaginta* a *Myriadum, qui per annos* CCCCXXX *in Aegypto vobis serviebant.* (Scimus hunc annorum numerum non ab ingressu in Ægyptum, sed à peregrinatione Abrahæ prædictâ b tum Chronologis c Ebræorum, tum aliis, putari; qua de re heic non est locus disputandi) *Iussit Aegyptios Alexander responsum huic argumento dare. Illi verò tridui morâ impetratâ frustrà quærebant responsum, unde relictis agris seminatis atque vineis consitis aufugerunt. Rursus aliquando venerunt Filii Ismael seu Ismaelitæ & Keturæ Posteri, ut in judicio experirentur cum Israelitis coram Alexandro Macedone. Asserebant ei, Terram Canaan esse tam ipsorum quàm Israelitarum, velut cohæredum; Etenim tam scriptum reperiri* d, *Hæ sunt Generationes Ismael Filii Abrahæ, quam* e *sunt generationes Isaac filii Abrahæ. Petiit igitur à sapientibus potestatem sibi dari Gibeah Ben Pesisa, ut Advocati munus patria heic etiam præstaret. Adjectis quæ in causis binis prioribus subjungerat, potestas ei data est. Abiit & cum eis egit in Iudicio. Rogat igitur unde sumerent argumentum. Dicentibus illis è lege, etiam & ego inquit è Lege tantùm augumentum afferam. In ea autem dictum est, Et dedit Abraham omne quod habuit Isaaco, & filiis Concubinarum quæ fuere Abrahæ dedit Abraham Munera. Vbi pater, tum vixerit, instrumenta filiis dederit, quibus nolle se testatur, ut Bona sua inter se dividant, & alterum emiserit altero dotorem, Prærogativam alterius alter jure minuere nequit.* Quin in *Beresith Rabba* f, actiones totidem à populis illis coram Alexandro adversus Ebræos institutæ, sed diversimodè narrantur. Verba sunt; בימי אלכסנדרים מקדון באו בני ישמעאל לעורר על ישראל על חבכורה ובאו עמהם שו משפחות רעורת כנענים ומצרים אמרו מי הול ודן עמהן אמר גביעה בן קוסם אני הולך ו עמהם אמרו לו הוהר שלא תחליט להם אר הארץ אמר אני הולך עמהם אם נצחתי אותם הרי מוטב ואם לאו אתם אומרים מה הגרוע הוד שיער

z Exod. 12. 40.
a Ibid. comm. 37.
b Genes. 15. 13. & vide Act. Apost. 7. 6. & Epist. ad Galat. 3. 17.
c Seder Olam Rabba & Abraham Ben David in Kabala vide Rabbi Eliazer in Pirke cap. 48.
d Gen. 25. 12.
e Ibid. comm. 19.
Genes. 25. 5.
f Parasch. 61. fol. 68. col. 2.

שיער עלינו הלך וזה עמהם אמר להם אלכסנדרוס
מוקדון מי תובע מיד מי אמרו ישמעאלים אנו תובעים
מידן ומתורתן אנו באים עליהם כתיב כי את הבכור
בן השנואה יכיר וישמעאל בדין שיטול פי שנים א"ל
גביעה בן קוסם אדוני המלך אין אדם עושה מה
שהוא רוצה לבניו אמר לו הין וא"ל והכתיב ויתן
אברהם את כל אשר לו ליצחק אמרו לו והיכן שטר
שילוח שחילק בין בניו א"ל ולבני הפילגשים אשר לאברהם
נתן אברהם מתנות ונסתלקו משם בבושת פנים
אמרו כנענים מתורתן אנו באים עליהם בכל מקום
כתיב ארצה כנען ארץ כנען יתנו לנו את ארצינו א"ל
גביעה בן קוסם אדוני המלך אין אדם עושה לעבדו
מה שהוא רוצה א"ל הין אמר והכתיב ארור כנען
עבד עבדים וגו' הרי הארץ שלנו והם עבדים לאדוני
המלך ונסתלקו משם בבושת פנים אמרו עבד
מצרים מתורתן אנו באים עליהם ששים ריבוא
יצאו מאצלינו טעונים כלי כסף וכלי זהב וכתיב וינצלו
את מצרים יתנו לנו את כספינו ואת זהבינו אמר
לו גביעה בן קוסם אדוני המלך ס' ריבוא בני אדם עשו אצלם
g רד"ו שנים מהם כספים ומהם זהבים שנוטלים כשכרן דינר
ליום נשבו פילוספים וחשבו ולא הגיעה לקץ שנה עד
שנמצאת ארץ מצרים לטימון ונסתלקו משם בבושת פנים

Tempore Alexandri Macedonis, venerunt Ismaelitæ, ut cum Israelitis litigarent de Primogenitura. Cum illis veniebant item binæ familiæ improba Cananæi & Aegyptii. Consilio inito, quisnam Advocati munus illis litibus præstaret, dixit Gibeah Ben Kosam, ego ibo & in judicio agam cum illis. Ei responsum est, cave ne Terra eis velut evicta cedat. Ille vero, ibo & in judicio agam. Si ipse vicero, bene se res habebit. Sin verò, integrum erit vobis dicere, quid nobis cum homuncione illo? Abiit & in judicio egit cum illis. Interrogante Alexandro undenam actores hi? Illi undenam rei? Nos, inquiunt Ismaelitæ, petimus quod possident ipsi, idque juxta ipsorum legem. Proferimus in eos id quod scriptum[h] *est; sed filium odiosæ agnoscet pro primogenito; unde Ismaeli jus erat ut duplicem sortiretur hæreditatis partem. Ad hæc Gibeah Ben Kosam, Domine mi Rex, inquit, nonne fas est cuique pro libitu suo cum filiis seu Liberis suis agere? Annuenti Regi, at scriptum est*[i], *inquit, & dedit Abraham totam*

g *Ita exemplar meum Cracoviæ editum. Sed lego potius* ר"לן, *tum ob similitudinem literarum* ד & ל *(ubi hujus pars superior manca fuerit) tum quod* ד"ין *in Numerorum designatione pro nihilo planè, extra mendum, haberi potest.*

h *Deut.* 21. 17.

i *Gen.* 25. 5 & 6 *Adisis lib. de Successionibus ad leges Ebraeorum cap.* 37.

otam substantiam suam Isaaco. Illi verò, at ubi, inquiunt, est nstrumentum editum quo divisa est hereditas filiis ejus. Respondit ille, Et filiis Concubinarum quæ fuere Abraha dedit Abraham munera. Et udoris causâ ulteriùs litigare nolebant. Cananæi verô; ex ipsorum ege contra eos ostendimus Terram ipsam passim nuncupari Terram Canaan, unde Terram quæ nostra est Nobis reddi petimus. Atqui terùm Gibeah Ben Kosam, Domine mi Rex inquit, nonne fas est uique pro libitu suo cum filiis seu Liberis suis agere? Annuenti Regi ut scriptum est k, inquit, Maledictus Canaan, servus servorum erit lle fratribus suis. Ecce tibi Terra ipsa nostra est, atque illi sunt ervi Domino meo Regi. Vnde etiam & hi ob pudorem ulterius litigare nolebant. Aegyptii demùm ita agunt. Debent nobis LX myriadas. Egressi enim sunt è regionibus nostris vasis argenteis & aureis onusti, juxta quod scriptum est l & spoliaverunt Aegyptios. Reddant igitur nobis Argentum nostrum & Aurum nostrum. Respondit Gibeah Ben Kosam, Domine mi Rex, Sexaginta Myriades hominum [ex Ebræis] operas eis CCXXXVI, annos præstabant, partim in auro partim in argento artificium exercendo. Pro Operarum igitur mercede abstulerunt Nummum sive Denarium [seu ejusce valorem] in diem. Inito autem à Peritis qui adessent computo, constitit ne centum quidem annos præteriisse à tempore quo primùm Aerarii usus in Aegypto comperiretur. Ob pudorem igitur ulteriùs nec i litigare volebant. Vocabulum טימין seu טמין (quod planissimè è Græco sermone quo ταμιεῖον ærarium denotat in Orientem, ut fieri amat, m migravit) interpretatur heic Issachar Ben Nephtali n אוצר שכר העבדו־ת Thesaurum Mercedis servitii, servitutis, seu operarum. Sensus videtur; plùsquam mille ac centum annos ab Exitu ex Ægypto tunc præteriisse, nec tamen centum annos à tempore quo Ægyptiis usum fuisse constaret ærarii unde operarum merces præstaretur; adeoque nihil illis probationis mansisse, unde se Ebræis mercedem aliter solvisse asserere possent. Miræ sunt hæ disceptationes forenses, ubi omissâ utrinque omninò tot annorum præscriptionis ratione, ad argumenta tantùm ex lege, historia sacra, ejusque interpretamentis petita convolant. An verò res ipsæ fuerint, Alexandro Judice, ita gestæ, an ingenii Rabbinici figmenta quemadmodum ferè Rhetorum atque Sophistarum apud

k Genes. 9. 25.

l Exod. 12. 3.

m Vide sis Baal Aruch. in טמיון

n In Commentariis ad citatum locum ב Bereschith Rabba.

Græcos & Latinos controversiæ fictæ) neutiquam decerno. Certe Tertullianus adversus Marcionem justitiam nullam defuisse in vasis, ex Numinis mandato, Ægyptiorum asportandis adstruens; *age*, inquit °, *infelicissime haretice; teipsum expostulo arbitrum; cognosce in utramque gentem priùs, & ita de auctore pracepti judicabis. Reposcunt Aegyptii de Hebrais vasa aurea & argentea; contra Hebrai mutuas petitiones instituunt, allegantes sibi quoque eorundem patrum nomine ex eodem scriptura instrumento mercedes restitui oportere illius operaria servitutis, pro laterinis deductis, pro civitatibus & villis adificatis. Quid judicabis optimi dei elector? Hebraos fraudem agnoscere debere an Aegyptios compensationem. Nam & aiunt ita actum per legatos utrinque, Aegyptiorum quidem repetentium vasa, Iudaorum verò reposcentium operas suas. Et tamen has justitiâ renuntiaverunt sibi Aegyptii. Hodie adversus Marcionitas amplius allegant Hebrai, negantes compensationi satis esse, quantumvis illud auri & argenti, si sexcentorum millium opera per tot annos vel singulis nummis diurnis astimentur. Qua autem pars major; repetentium vasa an incolentium villas & urbes? Querela ergo maior Aegyptiorum, an gratia Hebraorum? ut solo iniuriarum Iudicio Hebrai Aegyptios repercuterent, liberi homines in ergastulum subacti: ut solas scapulas suas scriba eorum apud subsellia sua ostenderent flagellorum contumeliosa atrocitate laceratas: non paucis lancibus & scyphis pauciorum utique divitum ubique sed totis & ipsorum facultatibus, & popularium omnium collationibus satisfaciendum Hebrais pronuntiasset. Igitur si bona Hebraorum causa, bona jam & causa, id est mandatum creatoris qui & Aegyptios gratos fecit; nescientes & suum populum in tempore expeditionis angusto aliquo solatio tacita compensationis expunxit. Planè minùs exigi jussit. Hebrais enim etiam filios Aegyptii restituere debuerant.* Ita tam Pater hic, quam Talmudici, judicium ejusmodi memorant.

° *Adversus Marcionem lib. 2. cap. 20. De ratione etiam judicii hujus vide Epiphanium in Ancorato; ejusque de Iustitia, Clementem Alexandri. strom. 4. Isidor. Pelusiot. lib. 4. Epist. 87. Scot. in sent. 3. dist. 37. quast. unica.*

CAP.

CAP. IX.

De Judicio Divino, & Pœnâ Præmioque cœlitus, *juxta Ebraeos*, expectando. Excisionis Pœna, *juxta nonnullos*, triplex, *adeoque* de Immortalitate Animæ *Talmudicorum aliquot sententia*.

Superest ut de Judicio Divino seu Fori superioris, quod בית דין שלמעלן nuncupant, juxta institutum tandem agatur. Qualenam sive Pœnæ sive Præmii genus Noachidæ, dum Remuneratorem Numen agnoscerent, timere, expectare, sperare obligarentur, nullibi, quantum didici, docent Talmudici. At intereà Præmium sperandum, & Pœnam, qualiscunque ea fuerit, ex divino Judicio seu cœlitus eis timendam, expectandam, in eo satis tradunt quòd ad observanda quæ diximus septem Præcepta sic eos velint obligari, sic item violatione teneri, ut sacrificia expiatoria eos adhibere etiam oporteret, quâ de re satis libro tertio. Ceterùm qualenam genus tum Præmii tum Pœnæ ipsi sentirent ad Noachidas ex judicio divino attinere, eliciendum fortè fuerit tum ex eo, quod de ejusmodi Pœnâ ac Præmio, quà seipsos spectat, tradidere, tum ex eo, quod expressim habent de Noachidarum item Pœna & Præmio. Ex sententia fori seu tribunalis superioris in universum aiunt esse p טובה צפונה לצדיקים *Bonum Iustis repositum*, id est שכר הצדיקים *præmium Iustorum*, quod nuncupant חיי העולם הבא *vitam futuri seculi*. Eamque agnoscunt fore æternam semperque beatam. Hanc item nominibus priscis גן עדן *horti deliciarum*, *Paradisi*, *Montis Domini*, *Templi Domini*, *Domus Domini*, *Porta Domini*, sæpiùs significari. Justũ autem definiunt esse eum cujus iniquitati præponderet justitiæ seu observationis merita. Sic enim aiunt q כל אחד ואחד מבני אדם יש לו זכיות ועונות מי שזכיותיו יתירות על עונותיו צדיק ומי שעונותיו יתירות על זכיותיו רשע מחצה על מחצה בינוני *Vnicuique hominum ex Adæ posteris, sunt justitiæ* seu *innocentiæ* aut *observationis merita, sunt item peccata. Is verò, cujus merita peccatis suis præponderent, Iustus est; uti & is, cujus peccata Iustitiæ meritis præponderent, malus, seu impius dicendus. Quod si quis utrorunque æqualiter fuerit particeps, is intermedius est.* Primi generis vocant r צדיקים גמורים

p *Gem. Bab. ad tit.* Chagiga *cap. 1. Maimon. halach.* Thesuba *cap. 8.*

q *Gem. Bab. ad tit.* Rosh hashena *cap. 1. fol. 16. b. Maimon. halach.* Thesuba *cap. 3.*

r *Gem. Bab. ad tit.* Rosh hashen *cap. 1. f. 16 b.*

Iustitia

Iustitia consummatos, secundi רשעים גמורים *consummatos impietate*, id est Justissimos & sceleſtissimos, ceteris, ut heic, intermediorum nomine tributo. Quemadmodum autem Justis ejusmodi, præmium statuêre vitam æternam beatamque; sic Malis seu impiis atque Intermediis, quales verbis jam allatis memorant, sive Pœnam *Excisionis* כרת dictam (Extinctionem dixisset Cicero) sive Gehennam f pro mercede manere aiunt ita, ut pro peccatorum pondere, damnentur. Nam velut in statera in foro superiori peccata ac merita cujusque appendi semper volunt, ut ferè Jovem aureâ lance fata Græcorum & Trojanorum librasse ait Homerus t. Vitam autem æternam חלק בעולם הבא *partem* seu *sortem in futuro seculo* appellitant, & pro eorum qui eo gaudeant, qualitate ac meritis, variam u esse aiunt. Justorum etiam dum vitam agunt præmia, uti & Impiorum Pœnas, cœlitùs accepta agnoscunt, ac utrisque pro multiplici Numinis sive gratia sive vindicta diversitatem esse non exiguam. Deleri autem Confessione ac perfectâ Penitentiâ, quam pluribus describunt, omnimoda peccata; quorum alia חמורות seu graviora id est quæ ex instituto divino tam Excisione quàm Morte ex sententia forensi plectuntur præter perjurium, alia קלות seu leviora, quibus nempè non adjicitur Excisionis pœna, nominant. Ex sacro autem sermone triginta sex enumerant x, quorum scienter & ultrò commissorum nullum esse, quod non Excisione, nisi remissum fuerit, seorsim & per se sit puniendum; ita tamen, ut, ubi eorum nullum reperiatur, peccata etiam alia sint in trutina non rarò adeo simul gravia ut non minùs meritis justitiæ quàm illa, præponderent nec leviori Excisione itidem Pœnâ, punienda. Excisionis autem Pœna, ἐξολόθρευσις Hellenistis id est *perditio* dicta, quæ lege occurrit, statuitur nonnullis Triplex. Neque enim satis de hac pœna consentiunt Magistri. Legitur apud R. Bechai y,

הכריתות שבתורה מצאנום על ג' חלקים יש כרת לגוף לבדו ויש כרת לנפש לבדה ויש כרת לשניהם לגוף ולנפש *Excisiones quæ in lege occurrunt tripartitò distribuuntur. Est genus Excisionis quæ exciditur Corpus tantùm.*

F

f *De* Gehenna *videsis Targum Hierosolymitanum (præter ea quæ magis obvia sunt) Genes. 3. 24.* uti etiam de Synonymis sive Gehennæ sive aliis quæ heic memorantur Pœnis, *Petrum Galatinum de Arcanis Catholicæ veritatis lib. 6. c. 7. &c. & Gem. Bab. ad tit.* Erubin *cap. 2. fol. 18 b. 19 a. Manasse Ben. Israël. lib. de Creatione problem. 19. ex Zohar, Misna & Gem. utraq. tit.* Sanhed. *cap. 11. Maimonid. hal.* Thesuba *c. 8. &c. R. Samuel. de Ozida in præfat. ad comm. in* Pircke Aboth *&c.*

t *Iliad.* θ

u *Videsis R. Iehudam Ben Samuel. in* Sepher Cozri *part. 3. §. 1, 2 &c.*

x *Misn. tit.* Cerithoth *cap. 1,*

y *In* Biur hathorah *fol, 149. col. 1. Videsis quæ habet Maimonides* hal. Theshuba *cap. 8. &c. Mos. Mikot. præcept. Neg. 105. Nachmanid. in* Piruš Tora *fol. 200 & 201. Abarbinel in* Pirush Tora *fol. 297. col. 2.*

Est itidem Excisionis genus qua sola Anima exciditur. Et in Platonica philosophia memorantur [z] ψυχαὶ καθαιρουμέναι *animæ sublata* seu *extinctæ.* Et demum (sic R. Bechai) *est genus Excisionis, qua tam Anima quàm Corpus exciditur.* Quemadmodum in Valentinianorum dogmatis dicitur [a] τὸ τῶν ἀνθρώπων τάγμα ὑλικὸν seu *ordinem hominum materialem* seu *terrestrem* ἀπόλλυσθαι ἅμα σὺν ψυχῇ καὶ σώματι *simul cum anima & corpore perire.* Primi generis aiunt Pœnam esse *prematura mortis* seu quæ בחצי ימיו *antequam dies*, seu *tempus vitæ aliàs expectandum* absolvatur, accidit. Certè & in Psalmis [b] legitur. *Viri sanguinum & dolosi non dimidiabunt dies suos.* Hanc autem pœnam volunt designari in sacris literis ubi dicitur נכרת האיש ההוא מקרב עמו *excidetur homo ille è medio populi sui*, aut phrasis de Excisione similis usurpatur, qualis sexies in Lege occurrit. Nam ii, quibus hujusmodi signantius præscribitur pœna, Sex sunt.

z *Proclus in Theolog. Platonic. l. 6. cap. 10.*
a *Epiphanius hæres.* 31.
b *Psalm. 55. comm. ult.*

I. בעל אוב *qui consuluerit Ob & Iideoni*; Levit. xx. 6.

II שוחט בחוץ *qui mactaverit extra*; Levit. xvii. 4.

III המעלה בחוץ *qui obtulerit extra*, Levit. xvii. 9.

IV המפטם את השמן *Qui oleum confecerit* contra Legem, Exod. xxx. 33.

V המפטם את הקטורת *Qui confecerit suffimentum*, contra Legem, Ib. 38.

VI הסך השמן המשחה *Qui Oleum unctionis effuderit*, contra Legem Ib. 33.

Generis secundi Excisionis pœnam vigesies septies (ad scelerum, quibus disertè præscribitur, numerum) haberi in lege observant. Quindecies, ubi concubitus incesti prohibentur, adjecto ונכרתו הנפשות העשות מקרב עמם & [c] *excidentur animæ sic facientes de medio populi sui:* Ubi populum suum pro ceteris, quæ futuro, non excisæ, gaudent seculo, animabus sumunt. Quales illi concubitus fuerint, libro quinto [d] fusiùs enarratur. Ideo autem in eis quindecim *Ceritoth* seu Excisiones ponunt, non xxvi juxta concubituum ibi designatorum numerum, quia undecim in ipsa enumeratione veluti plane redundant. Nam quindecim, id est,

c *Levit.* 18. 29.
d *Cap.* 1. & 10.

Sssss priores

priores ſeptem, & decimus ſextus cum ſequentibus (demtis decimo octavo, xxv & xxvi) omnes ſatis continent, ut ante monitum est. Qui reſtant duodecim huic pœnæ, ex diſertis legis verbis, obnoxii eis ſunt.

I. המחלל את השבת *Qui profanat Sabbatum* [c].

II. הטמא שאכל את הקודש *Immundus qui ſanctum comederit* [f].

III הבא למקדש טמא *Qui in Templum ingreditur immundus* [g].

IV. האוכל חלב *Qui comedit Adipem* [h].

V. האוכל דם *Qui comederit ſanguinem* [i].

VI. האוכל נותר *Qui comederit ſacrificii reſiduum, die tertio* [k].

VII. האוכל פגול *Qui comederit reſiduum ſacrificii* extra locum *ſuum* [l].

VIII. האוכל חמץ בפסח *Qui comederit fermentum in* Paſchate.

IX. האוכל ביום הכיפורים *Qui comederit quid in die* Expiationum [m].

X. העשה מלאכה ביום הכיפורים *Qui opus aliquod fecerit die expiationum* [n].

XI. *Qui Paſcha non obſervarit* [o].

XII. *Maſculus, qui minimè fuerit circumciſus* [p].

Tres ceteri, quibus triginta ſex conficiuntur, & ad genus attinent tertium, ſunt.

I. המגדף *Blaſphemus* [q].

II. העבד עבודה זרה *Cultus extranei reus ſeu Idololatris* [r].

III. הנותן מזרעו למלך *Qui ex ſemine ſuo dederit Moloc*ho [ſ].

Altero enim heic in loco Anima, altero, ipſe qui Moloc[ho] ſemen dederit, excidendus. Quomodo vero Blaſphemia & Cultus Extraneus, locis ad hoc tertium genus jam indicatis Eb[raice] intelligantur, ſupra oſtenſum eſt libro ſecundo. Id autem q[uod] habetur memorati Numerorum capitis commate 31. הכרת [תכרת] הנפש ההיא עונה בה *Excidendo excidetur anima illa, iniquitas* [ejus] *ſuper eam*, & tam ad Blaſphemum quam ad extranei cultus re[um] juxta Magiſtrorum ſcita, attinet, de כרת חמור ſeu *Exciſione* [gra]*viori*, quæ tum Animæ eſt tum Corporis, ſumunt, quam i[deo] כרת בכרת *Exciſionem Duplicem* nuncupant. Adeo u[t]

c Exod. 31. 4.
f Levit. 7. 20. 23. 3.
g Num. 19. 13.
h Levit. 7. 25.
i Ibid. 27. & 17. 10. & 14.
k Ibid. 19. 6.
l Ibid. 7. & videſis Obadiam Bartenor. ad tit. Cerithoth cap. 1.
m Levit. 23. 29.
n Ibid. 23. 30.
o Num. 19. 13.
p Gen. 17. 14.
q Num. 15. 30. & 31.
r Ibid.
ſ Levit. 18. 21. & 20. 5.

ındo Excisionis pœnæ genere, ipsam plane velint esse desine-
Animam, corpore ante tempus suum moriendi alias natura-
minime sublato; ex genere vero tertio, tam Vitam ante tem-
ıs alias naturale cœlitus præripi, quam Animam amplius non
nnino esse. Atque inde pro justitiæ seu iniquitatis modo sive
ımortalem sive Mortalem Animam esse pronuntient. Sed
ænas etiam qualescunque, cum Immortalitate, leviores quam
nimæ Excisionem decernunt. Adeo ut interea etiam ipsas
ıimas interdum mortales esse existiment & perire. Et disertè
agistris celeberrimis t aliis Excisio animæ generatim dicitur
ena esse, qua impius נכרת ברשעו ואבד כבהמה *exciditur* [t Maimonid. hal. Theshuba cap. 8. & de Constantin. L'Empereur in Iachiadem in Dan. pag. 157.]
impietatem suam & destruitur veluti brutum. At vero in festo
ːpiationum universa peccata tam Graviora qualia diximus,
ıam leviora (modo præter confessionem ac pœnitentiam perfe-
am damni illati fieret compensatio, ubi id intervenerat) quot-
ınis per caprum apopompæum sibi expiata fuisse u docent. Cer- [u Ibid. cap. 1. & 1. Misna tit. Iomac 8.]
Excisionis apud eos ejusmodi pœna Tacito olim videtur subo-
isse. *Augenda*, inquit ille x de Ebræis, *multitudini consulitur.* [x Historiar. 5]
am & necare quemquam ex agnatis (*gnatis* legit Lipsius; & de li-
ris neci non exponendis intelligit ut ante monuimus) *nefas;*
ıimasque prælio aut suppliciis peremtorum æternas putant. Hic gene-
ndi amor & moriendi contemptus. Edidicerat igitur forsan eos e-
stimasse (nonnullos saltem eorum nec obscuri nominis) ani-
as, alias æternas, alias non item. Sed advertendum est in-
imis heic quod habet D. Paulus de Pharisæorum id est sectæ
ıam ipse amplexus fuerat aliorumque sui temporis Ebræorum
ntentia; *confiteor* y *&c. spem habens in Deum, quam & hi ipsi expe-* [y Act. Apost. 24. 15.]
ant, resurrectionem futuram Iustorum & iniquorum. Nec sane
ı rarum est omnium, sive justorum sive injustorum, resurrecti-
ıem & Judicium apud Magistros supponi juxta illud R. Eliæ-
ris Kapernaitæ z הילודים למות והמתים להחיות והחיים [z Birke Aboth. cap. 4.]
לד *Qui nati sunt morientur, qui mortui sunt revivi scent, qui revi-*
scent judicabuntur. Alia sunt id genus perplurima, ut præter- [a Sixt. Senens. Bibl. Sanct. lib. 2. tit. T. Lips. Physiolog. Stoic. l. 3. dissert. 14.]
ittam quæ habet non semel Josephus, Philo, Eusebius in Præpa-
tione Evangelica, alii de Animarum Immortalitate ex disciplina
bræorum, uti etiam quæ nonnullis eorum de metempsychosi
ibuuntur a. Quod vero de Pœnis hactenus dictum, ita sem-

 per

per juxta eos est intelligendum, ut peccata fere omnimoda errore seu ignorantiâ commissa sacrificiis expiatoriis, in lege præstitutis, plane delerentur. Non defuit qui כרת quod *Excisio* nobis est, plane Talmudicis pœna cœlitus infligenda, vertit pridem nec semel, *excommunicatio*, ut videre est in versione Canonum de Pœnitentia [b] ex Maimonidis Juris corpore. Sed alienissima est illa Vocabuli significatio ab ea quam omnino admittunt Magistri. De Resurrectione autem mortuorum juxta Ebræos, consulas Menasse Ben Israel in libro ea de re nuperrime edito [c].

[b] *Cantabrigiæ*, 1631.

[c] *Amstelodami* 16,6.

Cap. X.

De Pœnis & Præmiis fori Superioris, *Cælestis, seu Divini, quæ ex Ebræorum sententia* ad Noachidas *seu* Universum genus humanum *attinerent*.

Reviter ostensis hactenus quæ de Præmiis ac Pœnis ex judicio Divino sibi debitis, tradunt Ebræi, sequitur ut quomodo etiam & in quantum ea ad Genus Humanum seu alias Gentes attinere velint, itidem *dispiciamus*. Tertio Excisionis genere, quod tam animæ quàm corporis appellant (ut jam dictum est) ex aliquorum sententia, puniri Cultum Extraneum, cujus species etiam est Molochi sacrificium, atque Blasphemiam seu Maledictionem Numinis Sanctissimi, palam est. Cum igitur horum Interdicta Naturalia etiam velint fuisse, atque ad genus humanum universum nunquam non attinuisse, iniquum non est existimare, ipsos Pœnam, quam cœlitus sibi horum violationis nomine irrogandam existimarent, voluisse pariter ad alios spectâsse. Secundo autem Excisionis genere, quod appellant illi solius Animæ, universos illos concubitus incestos Revelationis Turpitudinum nomine in Levitico denotatos puniri volunt. Unde & saltem sex illos ex Jure Naturali ab initiis rerum, juxta ostensa, interdictos Excisione etiam in Noachidis puniri eos statuisse vix est quod dubitemus; cum toties item animadvertant etiam Gentiles apud seipsos in legum Mosaicarum procmio (ex vi vocabulorum illorum איש איש *homo homo*) contineri, saltem ratione Sex illorum universis pariter

riter vetitorum, ut libro quinto fusiùs est narratum. Sed & disertis verbis negant Gentilibus aliquot seculi futuri præmium, quo carere Pœna est. Nam de eis qui Diluvio periere ajunt d, דור המבול אין להן חלק לעולם הבא ואין עומדין בדין *Qui Diluvio periere vitæ futuræ exsortes sunt, neque sistentur judicio.* Ultimo scilicet. De Sodomitis item, pronuntiant futuri seculi exsortes eos fore, attamen in Judicio ultimo sistendos quasi Pœnas pro peccati sluerent usque ad יומא דדינא רבא *diem judicii Magnum* & tunc planè exscinderentur. Alia habent ejusmodi, quæ vide in capite undecimo tituli Sanhedrin & in Maimonidis e tractatu de Pœnitentia, atque commentariis adjectis. De Præmio autem quo dignantur qui, ex Gentibus, Septem quæ tractamus præcepta ritè observarint, Maimonides f; חסידי אומות העולם יש להם חלק לעולם הבא *Piis ex Gentibus Mundi pars* seu *sors est in Futuro seculo.* Quod in annotationibus adjectis de eis, qui Præcepta Noachidarum observârint, explicatur. Atque ipse alibi g כל המקבל שבע מצות ונזהר לעשותן הרי זה מחסידי אומות העולם ויש לו חלק לעולם הבא והוא שיקבל אותן ויעשה אותן מפני שצוה בהן הק"בה בתורה והודיענו על ידי משה רבינו שבני נח מקודם נצטוו בהן אבל אם עשאן מפני הכרע הדעת אין זה גר תושב ואינו מחסידי אומות העולם ולא מחכמיהם. *Quicunque susceperit in se septem Præcepta, atque monitus ea cautius observaverit* (de Proselytis Domicilii recens factis loquitur) *ipse est ex eis qui vocantur Pii ex Gentibus Mundi, atq; ei sors est in seculo futuro. Eum verò intelligimus qui ea observaverit ideò quod præceperit Deus O. M. ut legislator. Nam & per Mosem Magistrum nostrum nobis notum fecit, imperatam fuisse antiquitus Noachidis eorum observationem. Ceterùm si sponte solùm,* seu *ex suo potiùs arbitratu* (non habitâ imperantis Numinis sanctissimi ratione) *ea observaverit, nec pro Proselyto Domicilii nec pro aliquo ex Piis ex Gentibus Mundi habetur, neque in numero Sapientum eorum censendus est.* Atque ubi occurrit in corpore Talmudico h שאפילו גוי ועוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול *etiam Paganum qui diligenter legem observaverit veluti Pontificem maximum habendum*, id est, inter primarios Ebræorum, quantum ad præmium attinet, censendum, adjicitur in Glossa פירוש בשבע מצות שלהם דאלו בשאר מצות אמרינן בסנהדרין פרק ד' מיתות גוי העוסק בתורה חייב מיתה *intelli-*

d Maim. tit. Sanhed. cap. 11. Videsis Manasse Ben Israel de Resurrectione lib. 2. cap. 8. & 9.

e Cap. 3. & 8.

f Ibid. cap. 3. Vide Manass. Ben Israel loco jam ante citato, & ad Deut. quæst. 163. Hispanice, 2. Latine.

g Hal. Melakim c. 8. adde eundem Halach Isuri Bia cap. 14.

h Gem. Babylon. ad tit. Aboda Zara cap. 1. fol. 3a.

Intelligendum est de septem praeceptis Paganis propriis. Nam quod ad cætera attinet; docetur in Titulo Sanhedrin capite de quatuor pœnarum capitalium generibus i *Paganum qui observaverit legem* (qua Israeliticam, atque in ditione Israelitica) *mortis esse reum.* Qua de re etiam alibi diximus k. Tantum abest ut de lege sua Talmudici admitterent id quod Tryphon l olim & Christiani aliquot (maxime Fortunatus Scacchus m Apostolici sacrarii præfectus) scilicet Legem Mosaicam necessario etiam Gentilibus observandam universis *qui unius Veri Dei notitiam habentes, Deum etiam Hebræorum, verum esse Deum cognovissent, vel saltem id probabiliter suspicari potuissent*; quæ Scacchi verba sunt, Sed verò de Pœnarum & Præmiorum, ex Judicio divino, quà spiritualium quà corporalium, aliter item, qualitate, satis inter se discrepant Magistri veteres, ut inprimis est elicere ex doctissimis Josephi Albo n commentariis.

i *Talmud. Bab. eod. tit. fol. 59.*
k *Vide lib. 3. cap. 5.*
l *Apud Iustin. Martyr in dialogo & Videsis Hugonem Grotium de Iure belli ac Pacis l. 1. §. 16.*
m *Sacror. Elaeochrysmaton Myrothec. 2. c. 18.*
n Sepher Ikarim *lib. 4. c. 29. &c.*

Cap. XI.

Capitum illustriorum Juris Naturalis *seu Noachidarum* vestigia *expressissima in* Jobi historia, ante legem Mosaicam; *saltem non ubi* Mosaica *lex, quà* Mosaica *seu Ebraica, obtinuit, conscripta.*

PRæter ea quæ ex sacra Mosis Historia atque è Talmudicis, de Capitibus illis Juris Naturalis Gentium seu Noachidarum Septem, hactenus tradidimus, advertendum est etiam alibi in Utroque fœdere superesse quidem, quæ pro expressissimis horum, qua Noachidarum sunt, vestigiis à viris doctis sumuntur. Qua de re Corollarium adjicere visum est. In Fœdere Veteri Jobus homo simplex ac rectus, timens Deum & abstinens à Malo, præter plurima pietatis atque humanitatis officia, de Cultu extraneo,

extraneo, de Blasphemia seu Maledictione Numinis, de Homicidio, de Adulterio ac de Furto, ut suo ævo interdictis, nec non de Judiciis, apertè agit. De cultu Extraneo ita o, *si aspexi Lucem* (aut Solem) *cum splendesceret, aut Lunam nobilitèr incedentem; & seductum est in abscondito cor meum & applicata est manus mea ori meo &c. Etiam sic denegassem Deum qui est desuper*; Seu ut vulgata; *Quæ est iniquitas maxima & negatio contra Deum Altissimum.* Ubi Hellenistis substituitur pro eo quod de Sole & Luna ex Ebræo attulimus ἢ οὐχ' ὁρῶμεν Ἥλιον τὸν ἐπιφαύσκοντα (καὶ) p) ἐκλείποντα Σελήνην δὲ φθίνουσαν. οὐ γὰρ ἐπ' αὐτοῖς ἐστι. Id est, *Nonne vidimus Solem qui lucebat, Ecclipsim pati, & Lunam decrescentem? Non enim in eis est.* Scilicet agnoscunt etiam ipsi Creatorem, adeoque non in eis quid habetur adorandum. Quod ad Maledictionem Numinis seu Blasphemiam attinet; absolutâ semper quam servabant filii ejus convivandi periodo, *mittebat Iobus & q sanctificabat eos, consurgensque manè obtulit holocausta juxta numerum omnium ipsorum. Dicebat enim Iob, ne fortè peccaverint filii mei* וברכו האלהים בלבבם *& benedixerint Deo* (ut legitur in vulgata) *in cordibus suis. Sic faciebat Iobus singulis diebus.* Quomodo verò verbum ברך tam *maledicere* quàm *benedicere* significet antea ostendimus r. De Homicidio alibi; *Si gavisus sum*, inquit s, *ad ruinam ejus qui me oderat, & exultavi quod illum invenisset malum! Non permisi ut peccaret guttur meum, ut scilicet precarer animæ illius maledictionem. An non dixere viri tabernaculi mei, quis det de Carne ejus? non saturamur.* Alia item occurrunt in eodem libro de ea re. Et de Adulterio; *si deductum est cor meum* ait t, *super muliere* (γυναικὶ ἀνδρὸς ἑτέρου habent Hellenistæ, id est, *uxore viri alterius* & paulò post ibi θυμὸς γὰρ ὀργῆς ἀκατάσχετος τὸ μιᾶναι ἀνδρὸς γυναῖκα *Furor enim iræ indomitus commaculare viri uxorem* quæ in Ebræo desunt) *& ad ostium proximi mei insidias posui.* תטחן לאחר אשתי *molat alteri uxor mea & super ea incurvent se alii.* Ubi Ebræorum aliqui Molendi verbum ita adhibitum volunt, quoniam servitium in moletrina seu pistrino nunc temporis erat מהעבודות המיוחדות אשר תעבוד בהכם האשה את בעלה u *ex ministeriis singularibus quibus marito serviebat uxor.* Adeoque imprecatum Jobum ut si libidinosè pudicitiam uxoris vicini ambierat; nedum.

o *Iob 31. 26. Ad dictum caput vide sis Iacob. Bolducium & ad cap. 23. vers. 12.*

p *Ita in Ms. Bibliotheca Regia ad Divi Iacobi.*

q *Cap. 1. 5.*

r *Lib. 1. cap. 10. 127. lib. 2. cap. 11. pag. 256.*

s *Cap. 31. 29. Vide etiam cap. 24. 14.*

t *Cap. 31. 9. adde cap. 24. 15.*

u *Levi Ben Gersomi ad Iob. cap. 31. 9. & Sal. Iarchi ibidem.*

dum adulterii reus esset, sui ipsius alteri serviret uxor; idque etiam in concubitum. Nam & Chaldæus ibi disertè תשמש עם חורן אנתתי [x] *Coeat cum alio uxor mea*; cui consonum est illud Vulgatæ, *scortum alterius sit uxor mea*. Quin Hellenistæ eo in loco, ἀρέσαι δὲ καὶ ἡ γυνή μου ἑτέρῳ *Placeat quoque uxor mea alteri*: Ubi scholion vetus, ac si vocabulum ἀρέσαι, id est placeat, ex sono alterius Græcè simili illùc migrasset Ἑβραῖος, inquit, ἀλέσαι, *Ebræus ibi habet, molat*. Id etiam quod initio capitis XXXI legitur *Fedus pepigi cum oculis meis* ומה אתבונן על בתולה id est, *& quid cogitarem aut adverterem in Virgine?* sive, ut Hellenistæ, *non cogitabo de Virgine*, seu ut vulgata, *ut ne cogitarem quidem de Virgine*, interpretantur Ebræi [y] acsi dixisset Jobus adeo se alieni conjugii jus violare nolle, ut nec virginem quidem libidine intueretur, ne scilicet ejusce posteà alteri nuptæ amore ductus adulterium forsan in ea committeret. Neque enim innuptæ concubitus ex Jure Noachidarum illicitus, ante legem Mosaicam, habebatur Ebræis ut ante ostensum est. Furtum autem, Rapinam, dolum atque omnimodam rerum alienarum illicitam contrectationem, quæ ad Furti caput in Noachidarum jure attinet, pluribus insectatur capite vigesimo quarto. Et postea [z], *Si in manibus meis hæsit macula* (seu manibus meis ἐψάμην δώρων *munera tetigi*, ut Hellenistæ) *seminabo ego ut alius comedat & progenies mea eradicetur*. Judiciorum demum reis præstitutorum manifesta mentio, tam ubi de Adulterio quàm de cultu Extraneo verba facit. De illo, ait, כי הוא זמה והוא עון פלילים quod in vulgata vertitur *hoc enim nefas est & iniquitas maxima*; De hoc גם הוא עון פלילים *etiam hæc est iniquitas maxima*, uti etiam vulgata; seu καὶ τοῦτό μοι ὀργὰ ἀνομία ἡ μεγίστη λογισθείη, ut Hellenistæ (quibus comma illud prius de Adulterio jam dictum non repetitur) id est, *etiam & hoc ut iniquitas maxima mihi esset imputanda*. Neque aliter sanè paraphrastes ibi Chaldæus. Ceterum Ebræis עון פלילים sonat *Crimen Iudicum*, id est *Iudiciale, forense*, seu apud Judices in foro puniendum, seu [a] עון שמשפט יסורין ראויין לבוא על ידו *crimen Iudiciale, idoneo pœnarum genere castigandum*. Nam & apud Mosem פלילים usurpatur [b] pro *Judicibus*, atque ita ab Onkelo transfertur uti etiam in vulgata; tametsi id non omninò agnoscant

[x] *Vide sis etiam R. Mosem Alsheich in Beur Iob. f. 74 b. Etiam de* טחן *seu molendi vocabulo ad coitum* (*ut* alienas permolere uxores *fere Horatio*) *designandū adhibito, vide Vulgat. & Thren. c. 5. 13. & cōpara cum Ebræo.*

[y] *Idem ibid. à; & Salom. Iarch. ad Iobi cap. 31. comm. 1.*

[z] *Cap. 31. comm. 7.*

[a] *Salom. Iarchi. ad Iob. 31. & Moses Alsheich. ibid. fol. 75 a. alit.*

[b] *Exod. 21. 22. Deut. 32. 31.*

agnoſcant Helleniſtæ, quibus pro eo quod eſt in Cantico Moſis אויבינו פלילים *inimici noſtri ſunt Iudices*, ſubſtituitur οἱ ἐχθροὶ ἡμῶν ἀνόητοι *Inimici noſtri ſunt ſtulti.* Alia non ſolùm de Judicio Forenſi apud homines, verùm etiam de Cœleſti illa ſeu ſuperiori Judicii Domo (de qua antè) occurrunt [c] apud Sanctum illum autorem. Quin & ipſum ſe Judiciis præfuiſſe apertè [d] memorat. Jobum autem ſive ad ſecula legis Moſaicæ promulgatione anteriora, ſive ad Gentem ſaltem Moſaicis legibus, quà Moſaicis, neutiquam obſtrictam attinuiſſe, veteribus eſt ſatis in confeſſo. Obtinet ſanè apud Ebræos ferè ſententia, eum effloruiſſe ſub Iſaaci ac Jacobi tempora, id eſt diù ante Legem in Sinai promulgatam, atque ex Nachoris Abrahæ fratris nepotibus fuiſſe; tametſi non deſint etiam inter eos, qui eum ne extitiſſe quidem velint, ſed hiſtoriam ejus fuiſſe Parabolam [f], eamque à Moſe conſcriptam. Quam opinionem ex Ezechiele, ubi Noachus, Daniel & Jobus ſimul recenſentur [g], alii refellunt. Ex libro autem Syriaco ad calcem verſionis Helleniſticæ dicitur eum habitâſſe in Terra Huſitidi in finibus Idumææ & Arabiæ, nomenque ei fuiſſe Jobab, patrem *Zarachum* ex filiis Eſau, adeoque eum quintum ab Abraha fuiſſe, atque ſecundum Idumææ regem. Joſephi ævo tribuitur à Saido Batricide Patriarcha Alexandrino, qui nec *Zarachum* ſed neſcio quem Amozum Zarachi filium ei patrem facit. Rebus Joſephi explicatis ſubjungit ille Batricides وفي ايامه كان ايوب الصديق وهو ايوب ابن اموص ابن زارح ابن رعويل ابن العيص ابن اسحق ابن ابرهيم *Et in diebus ejus floruit Iobus ille Iuſtus, qui fuit filius Amozi filii Zarachi filii* [i] *Reuelis, Filii Eſau, filii Iſaac filii Abraham.* Quæ Chriſtiani Scriptores habent de Jobi ævo ac parentibus plurima, ut ſatis obvia [k], miſſa facimus. Verùm ante legem datam floruiſſe ſatis inde videtur conſtare, quòd vir ob juſtitiam atque pietatem incomparabilem celeberrimus victimas, filiorum nomine, toties [l] obtulerit, nec omninò ſecundum legem Moſaicam [m] de ſacrificiis, quæ ad oſtium tabernaculi ſemper & mactanda &

c *Cap. 5. 4. c. 15. 26. & ſeqq. cap. 19. 29.*
d *Cap. 29. 7. & ſeqq.*
e Bereſith Rabba *paraſh.* 57. *Aben Ezra ad Iob.* 1. *Gemar. Babyl. ad tit.* Baba Bathra *cap.* 1. *fol.* 14. Sepher Iuchaſin *fol.* 9 *b.*
f *Videſis Maimonid.* More Nebochim *part.* 3. *cap.* 22. *& comment. R. Sem. Tom. ibid.*
g *Ezechiel* 14. 14. & 20.
h *Geneſ.* 36. 33.
i *Geneſ.* 36. 17.
k *Adiſis Commentarium Pinedæ in Iobi caput.* 1.
l *Iob* 1. 5.
m *Levit.* 17. 4. & 9.

offerenda erant. Atque Legis ejusce violatio pœnâ Excisionis plectebatur; ut ante monitum est. De Gente verò ejus Mosaicis legibus neutiquam obstrictâ, ita disertè, & apprimè ad firmanda ex eo Ju s Noachidarum capita, D. Augustinus. *Homines*, inquit [n], *quosdam non terrena sed cœlesti societate ad veros Israelitas, superna cives patria, pertinentes etiam in aliis gentibus fuisse negare non possunt* [Ebræi] *quia si negant facillimè convincuntur de sancto & mirabili viro Iob, qui nec indigena, nec Proselytus, id est advena populi Israel fuit. Sed ex gente Idumæa genus ducens, ibi ortus, ibidem mortuus est; qui divino sic laudatur eloquio ut quod ad Iustitiam pietatemque attinet nullus ei homo suorum temporum coæquetur. Quæ tempora ejus, quamvis non inveniamus in Chronicis, colligimus tamen ex libro ejus, quem pro sui merito Israelitæ in autoritatem Canonicam receperunt, tertia generatione posteriorem fuisse quam Israel. Divinitùs autem provisum fuisse non dubito ut ex hoc uno sciremus etiam per alias gentes esse potuisse, qui secundum Deum vixerunt eique placuerunt, pertinentes ad spiritualem Hierusalem.* Hactenus ille.

[n] *De Civitate Dei lib. 18. cap. 47.*

CAP. XII.

Præceptorum *seu* Interdictorum Noachidarum *seu* Universalium, *quæ illustriora hactenus ex Ebræis ostensa sunt*, vestigia *in Canone* Synodi Hierosolymitanæ *ab Apostolis celebrata, juxta nonnullos, reperiri. Qua de re disquiritur.*

N Novo demùm Federe insitam Ebræis de Noachidarum seu Gentium jure nemini non observando sententiam spectâsse volunt aliqui sacrosanctam Synodum illam Hierosolymitanam sub Christianæ Ecclesiæ initiis habitam; ubi agitata quæstione, utrùm etiam Gentes quæ Christianismo nomina dederant, servare deberent Leges Mosaicas adeoque circumcidi, an e libertate Christiana eis forent soluti responsum miserunt Apostoli & seniores Fratres, in epistola Synodica ad eos, qui fuere tunc in Antiochia, Syria & Cilicia fratres ex Genti-

de re dubitantes, qua *visum est*, inquiunt o, *Spiritui Sancto* o *Act. Apost. 15. 28.*
nobis, nihil ultrà imponere vobis oneris quâm hac necessaria; ut
lineatis vos ab immolatis simulacrorum, & Sanguine & Suffocato,
Fornicatione, à quibus custodientes vos benè agetis. Valete. At-
e D. Paulus de Circumcisione aliisque aliquot Legis Mosai-
ceremoniis postmodùm agens, *De his autem*, ait p, *qui credi-* p *Ibid. cap. 21. 25.*
unt ex Gentibus nos scripsimus, judicantes ut abstineant se ab ido-
immolato, & Sanguine & Suffocato, & Fornicatione. Ita Vulga-
Græca Epistolæ Synodicæ sunt μηδὲν πλέον ἐπιτίθεσθαι ὑμῖν
ρ@ πλὴν τῶν ἐπάναγκες τούτων, ἀπέχεσθαι εἰδωλοθύτων καὶ αἵμα-
- καὶ πνικτοῦ καὶ πορνείας, ἐξ ὧν διατηροῦντες ἑαυτοὺς εὖ πράξετε.
ρωσθε. *Nihil ultra vobis imponere oneris præter hac necessaria;*
abstineatis ab Idolothytis & à Sanguine & à Suffocato & à For-
atione; à quibus si vos ipsos contineatis, benè agetis. Valete. Ita
emplaria puto omnia edita, præter Complutense, Montani
gium, & horum aliquot sequacia. In his verò, uti etiam in
tustis q aliquot Mss. post καὶ πορνείας *à Fornicatione* sequitur q *Robert. Stephan. in Margin. editionis suæ. Theodorus Beza, Francisc. Iunius &c.*
ὅσα μὴ θέλετε ἑαυτοῖς γίνεσθαι, ἑτέροις μὴ ποιεῖν, ἐξ ὧν &c. Id
od primùm codices Complutenses typis exhibuêre. Adeò
sermonis contextus ita sit *à Fornicatione; & qua non vultis vo-*
fieri, aliis nec vos ea faciatis, à quibus si vos ipsos contineatis &c.
c sine celeberrima hac æquitatis regula atque ingenti hu-
næ societatis firmamento, D. Jacobi verba in Synodo habita
nonnullis autoritatis magnæ exemplaribus concluduntur;
: sine ea, Synodicæ epistolæ locum illum legebant Patres an-
uissimi, Irenæus & Cyprianus, quorum verba ubi episto-
ı citant, aliàs etiam à recepta lectione discrepant. Hic ad
nc modum r; *Item in Actibus*, inquit, *Apostolorum, Visum est* r *Lib. 3. ad Quirinum ad calcem.*
ncto Spiritui & nobis nullam imponere sarcinam, quàm istam qua
necessitate est, abstinere vos ab Idololatriis & Sanguinis effusio-
& Fornicatione. Et quacunque vobis fieri non vultis, aliis ne
ritis. Irenæus s verò, *Placuit enim Spiritui Sancto & nobis nul-* s *Adversus Hæreses lib. 3 cap. 12.*
amplius vobis pondus imponere quam hac qua sunt necessaria; ut
abstineatis ab Idolothytis, & Sanguine & Fornicatione; & qua-
que non vultis fieri vobis, aliis ne faciatis; à quibus custodien-
vos ipsos, bene agitis, ambulantes in Spiritu Sancto. Utrique

 vides

vides, regulam illam veluti partem haberi Synodicæ Epistolæ; ut etiam interpreti Æthiopico quod adnotavit V. CL. Ludovicus de Dieu. Certè & in Epistola illa velut ex Novo fœdere exscripta in præfationem Legum Aluredi Regis Angliæ ante annos DCCXL. aut circiter, habetur hæc regula ⁊ ꝥ ȝe ƿillen ꝥ oðꞃe men eoƿe ne ðon ne ðoꝥ ȝe ꝥ oðꞃum monnum, quod idem sonat Saxonicè. Certè & regula illa apud ipsos Judæos, extra Novum Testamentum, occurrit. Legitur in Tobiæ monitis t ad filium; ὃ μισεῖς μηδενὶ ποιήσῃς quod vertitur in vulgata *quod ab alio oderis fieri tibi, vide ne tu aliquando facias*; Et Philo u; ἅ τις παθεῖν ἐχθαίρει, μὴ ποιεῖν αὐτὸν *quæ quis molestè graviterque ipse fert, ea ne facito*. Quod inter ea recenset quæ suæ genti receptiora fuere. Ex hisce & illud apud Ælium Lampridium de Alexandro Severo, *Si quis de via in alicujus possessionem deflexisset, pro qualitate loci, aut fustibus subiiciebatur in conspectu ejus, aut virgis, aut condemnationi: aut, si hæc omnia transiret dignitas hominis, gravissimis contumeliis, quum diceret, visne hoc in agro tuo fieri quod alteri facis? clamabatque sæpius quod à quibusdam sive Iudæis sive Christianis audierat & tenebat; idque per præconem quum aliquem emendaret dici jubebat*, QUOD TIBI NON VIS, ALTERI NE FECERIS. *Quam sententiam usque adeo dilexit, ut in Palatio & publicis Operibus præscribi juberet*. Patrum verò quos antè diximus neuter Suffocati meminit. Quod tamen legitur in omnibus quotquot utimur sive Græcis sive Latinis codicibus, uti etiam apud Syrum, Arabem & Æthiopem. Sed hac in re variâsse etiam olim codices scimus ex SS. Hieronymo x, & Ambrosio y, & Tertulliano z. Neque hic omninò Suffocatum in commate illo agnoscebat. Neque Ambrosius genuinam illud sed adjectitiam fuisse sacri sermonis partem autumat. Vetustissimo autem Bibliothecæ Serenissimi Regis nostri, ad D. Jacobi, Exemplari Ms. ex Oriente nuper allato, deest τούτων post τῶν ἐπάναγκες adeo ut ita, non *præter hæc necessaria* sed *præter necessaria* simpliciter vertendum sit. Jam verò non defuere ævi nostri viri perdocti qui in epistolæ jam dictæ canone ipsissima Juris Noachidarum, quæ tractavimus, Capita septem contineri voluerint. Guiliel-

t *Tobit. 4. 16.*

u *Apud Euseb. Præparat. Evangelic. lib. 8. cap. 7.*

x *Comment. ad Epist. ad Galat. cap. 5.*

y *Ad Epist. ad Galatas cap. 2. & videsis Baron. in Annal. Ecclesiast. Ann. 51. num. 17. & seqq. & Franc. Suarez de Legibus lib. 9. c. 20. §. 8. & 9.*

z *Lib. de Monogamia c. 5. & de Pudicitia cap. 12.*

ilielmus Schickardus, enumeratis illis septem, subjicit a; *a eadem præcepta, Act. 15. gentibus conversis, loco Mosaicorum imcbantur*, Alibi b item, de eisdem; *Quæ in primitiva etiam Ec-la Christianorum gentibus conversis, loco Mosaicæ legis rigidissimæ decreto Apostolorum & Synodi Hierosolymitanæ imposita fuerunt. .15.29.* Alii tantundem. Atque ipse, fateor propensior olim eam in sententiam. Sed verò ut res penitiùs dispiciatur, ilò altiùs est repetenda. Ex iis quæ libro secundo supra ensa sunt, liquet Judæos sine Baptismo, Circumcisione, ue Oblatione neminem admisisse, ut Proselyti Justitiæ none, in eorum Ecclesiam cooptaretur. Nec cooptatum quemm qui futuram Legis Mosaicæ observationem in se non iperet, modo itidem ibi indicato. Quin nec in fedus amicitiam, id est in Societatem Humanam, quempiam nine Proselyti Domicilii apud eos, dum planè sui juris re, acceptum, nisi is, modo etiam ibi indicato, Juris Noadarum seu Naturali, quod præ manibus est, capitum obvationi nomen daret. Quod itidem fermè cernitur in eis os Proselytorum Domicilii instar diximus. Cum igitur sub iis Christianismi, Judæi aliquot ex Pharisæorum secta, rim suorum ac Mosaicæ legis tenaciores, Christo nomina deant, atque intereà animadverterant Gentes non sine Basmo quidem, at sine Circumcisione atque Oblatione, in ristianismi secum societatem seu Ecclesiam sibi communem cisci, adeoque veluti Proselytos Justitiæ (quâ Judæis congerentur, aut in Religionis unionem ab illis admitterentur) Regeneratione haberi; ne patrii atque vetustioris in Protorum ejusmodi Justitiæ admissione ritus, nunquam anteà majoribus suis non diligentissimè observati, negligentioin Gentium societatem hanc convenirent, etiam eas circncidi c atque leges, quæ fuere ceteræ, Mosaicas observare ebant. Sed de Circumcisione maximè instabant; quippe e qua nec Sanctam illam societatem omninò contrahi uisse, morem semper majorum spectantes, existimabant. de illud; *Et quidam descendentes de Iudæa docebant fratres; a nisi circumcidamini, secundum morem Mosis, non potestis salí.* Ita tam vulgatus interpres, quàm codices qui-

a *In* Bechinath Happerusschim *pag.* 84.

b *De Iure Regio c.* 5. *theor.* 17. *pag.* 129. *Vide item Valent. Schind. ler. in Lexic. Pentaglot.* 1530.

c *Act. Apost.* 15. 1. & 5. & *Videsis Epiphan. hæres.* 28. *in Cerinthianis.*

IX, 15.

: enim de Homicidii, Furti, aut Blasphemiæ interdictis aut Judiciis civilibus (quæ ex septem Noachidarum Juris capiıs sunt quatuor) omninò in Synodo monetur. Nec in cane vocabulum occurrit quod ad horum aliquod spectare eatur, nisi Sanguinem de Homicidio seu ejusdem effusione dictum cum veterum nonnullis [e] manifestò hallucinatis, niseris. Nec sane opus erat, ut de eis ibi moneretur, uti : de ipsa Idololatria, quatenus simpliciter actus est idola endi; utpote quæ universa ex Evangelica disciplina, quam plecterentur tam Gentiles quàm Judæi sic in societatem Chrinismi simul ac vitæ cooptati, satis cognita. Annis enim juot ante non solùm prædicatum est Evangelium & doctri- Evangelica disseminata, verùm etiam edita sunt, saltem ıscripta, Evangelia aliquot Christianis legenda ac proculoio lecta. Synodus enim illa sub annum L. Christi seu Clau- Cæsaris IX. habita est. Jam verò D. Marcum suum conpsisse circa quadriennium aut quinquennium antè docer, tum ex recepta apud Chronologos vulgares senten- tum ex Orientalium traditionibus ea de re in Scriptis alit Arabicis vetustis. In vitis Evangelistarum à Petro Kirstenio :is [f] expressim legitur D. Marcum scripsisse Evangelium suum

في السنة الرابعة من ملك قلوديوس قيصر

o quarto Claudii Cæsaris, quemadmodum item in subjun- Evangelio ejusdem in editione Erpeniana [g]. De teme autem D. Matthæi scriptione, non ita consentiunt Au- ɛs. Sunt quidem, qui Caii Cæsaris anno tertio eum scrip- velint [h], aliis [i] in tempora etiam Claudio posteriora scrionem ejus rejicientibus. Sed sententia prior aut alia quæ atis proximat [k], est & verisimilior & receptior. At- ita annis compluribus Synodum etiam conscripsit il- Certè & in Evangelio ejus Arabico editionis Erpenia- subjungitur ex codice vetusto كمل نسخ بشارة مرقس

الرسول وكان كتبها في اول سنة من

لقلوديوس

e *Tertul. de Pudititia c. 12. Cyprian. lib. 3. adverſ Quirinum, ſub extremum, alii aliquot.*

f *Bresle 1608.*

g *Et vide V. C. Ludovic. de Dieu in notis ad 4. Evangel. p. 240. & 151.*

h *Euseb. in Chronica.*

i *Irenæus lib. 3. cap. 1.*

k *Baron. Annal. an. Christi 41.*

لقلوديوس قيصر ملك الروم *Absolutum est exemplar Matthæi Apostoli quod scripsit &c. primo anno regni Claudii Cæsaris Imperatoris Romani.* Qua de re videsis plura in vitis Evangelistarum Arabicis, editionis Kirstenianæ. Saidus verò Batricides

في عصر قلوديوس قيصر كتب متاوس الانجيل

بالعبرانية في بيت المقدس *Tempore Claudii Cæsaris scripsit Evangelium suum Matthæus Ebraicè in Templo*, seu *civitate sancta.* Nam sic potiùs existimo بيت المقدس ibi significare. Ita Capita illa Juris Universalis, cum aliis Evangelicis, erant satis nota, tum ex prædicatione tum ex Scriptis quæ Synodum ac Quæstionem antecesserant. Unde etiam non est, quin credamus, ad Christianos jam sive ex Judæis sive ex Gentilibus factos idem attinuisse, quod de proximi temporis Christianis memorat Plinius[l] ad Trajanum Augustum. Eos scilicet sacramento solenni se obstringere solere, *ne Furta, ne latrocinia, ne Adulteria committerent, ne fidem fallerent, ne depositum appellati abnegarent.* Quæ cum ita sint, suaderi nequeo, ut Jura Noachidarum simplicia aliqua in Synodo illa doceri aut imperari existimem. Id quod sanè apertius fiet, si singula perpendamus. Primùm, in Synodo inter Necessaria illa ponuntur Idolothyta seu Idolis immolata, quæ ipsa etiam ἀλισγήματα τῶν εἰδώλων nuncupantur seu *inquinamenta idolorum.* Pro eodem à patribus nonnullis[m] substituitur *Sacrificia & Idololatria*, perinde ac si ipse idola colendi actus simplex seu cultus extraneus simpliciter sic prohibitus ibi esset. Et verum quidem est, res ipsas omnimodas quæ ex eo quod Idolis sacratæ sunt pro interdictis habebantur Judæis (ut libro secundo est ostensum) nomine עבודה זרה *cultus extranei* seu *Idololatria* indigetari solitas, uti ibi etiam liquet: ubi insuper manifestum fit, nefas fuisse, immolata idolis ex disciplina Judæorum comedere, aliave eis sacrata in usus promiscuos adhibere. Nemo autem hominum autumabit, puto, opus fuisse ut ipso idololatriæ actu magis interdiceretur Gentilibus, qui Christo nomina

l *Lib. 10 Epist. 97. & Tertul. Apologetic. cap. 2.*

m *S. Cyprian. & Tertul. locis citatis & Tertull. de Idololatria c. 24.*

omina ritè dederant, quàm Judæis ipsis. Sed ut esu usuve pro- iscuo rerum idolis sacratarum abstinerent Gentiles, quema- odum assolebant Judæi; rerum scilicet esu, quas, utcunque per ipsas simpliciter illicitæ non essent, ideo interim illicitas esse oluit Synodus, ne *licentiâ* earum esûs *offendiculum fieret* n *infirmis*, ia de re fusius D. Paulus, & Theologi passim. Ita circumstan- quædam seu appendix Idololatriæ, per se ac simpliciter non icita, prohibetur; non ipse Idola colendi seu cultûs extranei tus, quem tam Gentiles Christianismo ritè imbutos quàm Ju- æos abhorruisse certum est. Adeo ut caput de Idololatria iod Juris est Noachidarum & citra Legem Mosaicam observan- im, heic neutiquam omninò reperiamus. Quod verò ad bina a, Suffocatum & Sanguinem, attinet; ex eis quæ suprà ostensa nt, constat nec Sanguinem juxta receptissimam Magistrorum ntentiam, nec Suffocatum, Noachidis ex Jure suo interdictum; l tantum אבר מן החי *membrum ab animali vivo discerptum*. Nam Gentiles seu Proselytos Domicilii aut Noachidas attinet lex osaica o; quâ expressim permittitur eis כל נבלה *omnimodi orticinii* esus, etiam inter Judæos. Morticinium ibi genus est; io, quantum ad hanc rem, continetur planè Suffocatum, id ., cadaver seu corpus animalis cujus sanguis non effusus; sive sive ultrò spiritum exhalaverit. Abstinentia igitur à Suffoca- ex Lege Mosaica Judæis datâ solùm pependit, nec in Noachi- rum jure omninò reperta est. Et si quis contendat sanguinem rtè sumendum in Synodo atque etiam in Genesi, ubi p interdi- ur, pro ipso revera sanguine seorsim sumto, nec tantùm pro embro animalis viventis, næ id temerè is admittit quod rece- issimæ doctrinæ Talmudicæ de Genesis loco palàm adversa- r; modò singularem R. Chanina Ben Gamaliel sententiam pra memoratam excipias. Quod denique Quartum occupat Canone Synodi locum seu πορνεία aut *Fornicatio* ut vulgò red- tur, & à nonnullis etiam pro Fornicatione, quam sic vocant, nplici q ibi sumitur, quasi Gentiles citra Judæorum disciplinam mplicem Fornicationem inter licita antè habuissent; Certè ita anè caput Juris Noachidarum quod est de Revelatione Tur- tudinis seu Incestu aut illicito Concubitu (juxta quod libro iinto explicatur) non continebit, Et viris doctis meritò di-

n *Epist. 1. ad Corinth. 8. 9. & cap. 10.*

o *Deut. 14. 21 citatus ante p. 787.*

p *Cap. 9.*

q *S. Thomas 2. 2a. quæst. 154. ad primum; & alii.*

Uuuuu splicuit

ſplicuit illa interpretatio, uti & alia illa quâ pro idololatria accipitur. Nuperrimè autem Vir doctrinâ & ingenio præcellens πορνείαν ibi non pro ipſa ſive fornicatione ſive quacunque ſcortatione ejusve actu ſumi vult, ſed pro meretricia oblatione; ita, ſcilicet ut, quemadmodum ἀλισγήματα εἰδωλοθύτων, *inquinamenta immolatitiorum* intelliguntur Idolothytorum nomine, ita etiam ἀλισγήματα τῆς πορνείας *inquinamenta ſcortationis*, id eſt, *oblationes meretriciæ* τῇ πορνείᾳ deſignentur. Quod loco ex S. Athanaſio allato probare contendit. Ut vetetur ſcilicet, ne gentes cibis, qui Idolis eſſent à meretricibus oblati vel mercede emti meretriciâ, ſe polluant. Quæ habent alii obvia præterimus. Sed verò (ſi conjecturæ noſtræ, non tam aſſerendo quam diſquirendo, locus admittatur) cum in linguâ Helleniſticâ illius ævi πορνεία ſignificaret omnimodum inceſtum ſeu illicitum concubitum, primum libentiùs propendeo in illorum ſententiam, qui de ipſo Illicito Concubitu locum capiunt. Scilicet tum adulterium tum in cognatis ac affinibus inceſtum vocabulo eo denotari ex fœdere novo manifeſtum eſt; id eſt, idem ipſum quod nomine ערוה *Turpitudinis*, juxta ea quæ libro diſſeruntur quinto, apud Talmudicos contineri ſolet; quemadmodum etiam notione generaliori ipſum Fornicationis nomen Patribus Latinis ſolet ſignificare. Legitur in fœdere Novo, *Omnis qui dimiſerit uxorem ſuam* παρεκτὸς λόγου πορνείας *extra* [r] *cauſam fornicationis, facit eam mœchari*, & alibi [ſ] μὴ ἐπὶ πορνείᾳ *niſi ob Fornicationem*. Liquidius nihil eſt quàm in vocabuli vi Adulterium ibi contineri, unde & *præter cauſam Adulterii* & *præter ex cauſa adulterii* patribus vetuſtiſsimis [t] illa rectè ibi vertuntur. Sed de locutione illâ, plura in Uxore Ebraica. Et demum Inceſtum omnimodum Apoſtolorum linguâ hoc nomine, velut genere, denotatum non aliter atque τῇ ערוה Talmudicis, manifeſtum fit ex increpatione illâ, qua ad Corinthios uſus eſt D. Paulus de impio illo Patris de matrimonio hærede ac *Fornicatore* ſeu *Inceſto fornicatore* uti eum vocat Tertullianus [u]. *Omninò*, inquit Apoſtolus [x] *auditur* inter vos πορνεία καὶ τοιαύτη πορνεία *fornicatio & talis fornicatio qualis nec inter gentes nominatur, ita ut uxorem patris ſui aliquis habeat*. Inceſtus cum Noverca Fornicatio heic ſeu πορνεία nuncupatur, quemadmodum etiam omnimoda ex coitu multiplici ſpurcities [y] Nicolaitarum. Unde etiam Gratianus

[r] D. Matth. 23.32.
[ſ] Idem 19.9.
[t] Tertullian. adverſ. Marcionem l. 4. cap. 34.
[u] De Pudicitia ca. 13. 14. & 15.
[x] Ad Corinth epiſt. 15.1.
[y] Apoc. 2. 14. & 15. ad quē locum vide-ſis S. Auguſt. de Hæreſibus Epiph. in Hæreſ. 25. Tertullianum præſcript. adverſ. Hæreſ. c. 46.

nus z, *videtur Fornicatio esse genus cujuslibet illiciti coitûs*, inquit, *fit extra uxorem legitimam*; uti & de Adulterio S. Ambros. a; *Quicquid in eam quæ non sit legitima uxor commissum fuerit, adulterii damnatur crimine*. Dein verò, cum Fornicationis seu πορνείας (id est ערוה) genera fuerint ex Ebræorum disciplina, alia Gentilibus seu omni generi humano, ut supra ostensum est libro quinto, ab ipsis rerum initiis interdicta (nec tamen ex recepto Gentilium more eis satis ubique abstineretur) alia Lege Mosaicâ seu in Levitico vetita, in quibus etiam continentur ipsa quæ universo humano generi, ab Adæ tempore, seu Noachidis illicita statuebantur; cum item de Legis Mosaicæ sive observatione sive cessatione quæstio agitata sit adeoq; decisio in rem præsentem facta, quidni existimemus omnigenis ערוות *turpitudinibus* atque concubitus Lege Mosaica illicitis, id est tam ex jure Noachidarum illicitis quàm ex Levitico, abstinendum voluisse Synodum. Abstinendum scilicet Gentilibus in Christianismum cum Judæis cooptatis. Etiam forsan & illud simul complecti canonem voluit Synodus; jam nempè, cooptationis in Christianismum, quæ Proselytismi Justitiæ apud Judæos fere instar haberetur, rationem haud similem omnimodò esse rationi Proselytismi antiquitùs receptæ qua, juxta Legis Mosaicæ & rituum Judaicorum interpretationem avitam, pristina desinebat cognatio atque omnimoda sanguinis conjunctio inter Proselytum primò factum & qui antè sanguine conjuncti sunt; ut & libro secundo & quinto fusius ostensum. Neque consanguinitatis abolitionem ejusmodi deinceps apud Judæos Christianos factos & Gentiles, qui Christiani inter ipsos Proselyti fuere, admittendam. Unde & abstinendum à concubitu aliàs ratione Proselytismi inter conjunctissimos antè apud Judæos permisso, juxta locis indicatis itidem dicta. Quæ res quidem ad conjugia Christianorum sive ex Judæis Proselytis sive ex Gentilibus invicem, futura haud parùm attinuit. Et sanè, quum mutua conjugiorum necessitudo & communio epularis ac cibi simul capiendi mos vulgaris ingentem & insignem adeoque singularem in conversatione humana locum occupent; cum item ex suffocati adeoque sanguinis esu innis discriminaretur tunc palàm Gentilis à Judæo (ut in suprà

z Caus. 36. q. 1. cap. 2.

a Lib. 1. de Abraham c. 4

 osten-

ostensis videre est) cum item ex more avito, Judæis fermè inolevisset illud quod per hyperbolen de eis dixit Juvenalis b,

b Satyr. 14.

Non monstrare vias eadem nisi sacra colenti,
Quæsitum ad fontem solos deducere verpos;

Cum demum cetera Jura Mosaica, quà Mosaica, nollet jam Synodus sacra Gentilibus conversis imponi; mirum non omninò est de capitibus illis ita tunc eam constituisse; ne scilicet absq; ejusmodi abstinentia ibi sancita (quæ circa primarias & maximè quotidianas conversationis mutuæ causas versabantur) societas Christiana inter Judæos & Gentiles pariter in Christianismum cooptatos cooptandosque contrahenda, in ipsis Ecclesiæ velut incunabulis, difficiliùs iniretur. Sed ex jam dictis, ni fallor, non obscurè liquet, in Synodo illa Jura Noachidarū neutiquam innui. Neque omninò Regula illa æquitatis in exemplaribus nonnullis subjuncta, facit ad sententiam eorum, qui aliter velint, firmandam. Qua autem ratione id quod de Idolothytis, ac Sanguine, ac Suffocato ibi habetur, temporale nec perpetuum (maximè in Ecclesia Occidentali) fuerit censitum, & ab eo quod de *πορνεία* Fornicatione seu scortatione ac omnimodo Incestûs genere adjicitur, sit ibi, quatenus hoc ad legem attineat Moralem, distinguendum, & quomodo *τὰ ἐπάναγκες* c seu Necessaria ibi sit sumendum, seu in quantum Remissibilia, ut dixit Tertullianus d, Canonis ejusdem interdicta fuerint, locus hic non est disceptandi. Nam ad aliud scribendi disquirendique genus attinet.

c *Præter commentarios obvios, vide sis I. Cloppenburgium in Schola Sacrificiorū Problem. 5. pag. 182.*
d *Libro de Pudicitia, c. 5. & vide eū lib. de Monogamia, c. 5.*

Libri Septimi & Postremi

F I N I S.

DEO SERVATORI HONOR ET GLORIA.

ius z, *videtur Fornicatio esse genus cujuslibet illiciti coitûs*, inquit, *sit extra uxorem legitimam*; uti & de Adulterio S. Ambrosius a; *Quic-l in eam quæ non sit legitima uxor commissum fuerit, adulterii damna-crimine*. Dein verò, cum Fornicationis seu πορνείας (id est ערוה) era fuerint ex Ebræorum disciplina, alia Gentilibus seu omni eri humano, ut supra ostensum est libro quinto, ab ipsis re-initiis interdicta (nec tamen ex recepto Gentilium more eis satis ubique abstineretur) alia Lege Mosaica seu in Leviti-vetita, in quibus etiam continentur ipsa quæ universo huma-generi, ab Adæ tempore, seu Noachidis illicita statuebant; n item de Legis Mosaicæ sive observatione sive cessatione estio agitata sit adeóq; decisio in rem præsentem facta, quid-xistimemus omnigenis עריות *turpitudinibus* atque concubitus Lege Mosaica illicitis, id est tam ex jure Noachidarum illici-quam ex Levitico, abstinendum voluisse Synodum. Absti-dum scilicet Gentilibus in Christianismum cum Judæis coo-tis. Etiam forsan & illud simul complecti canonem voluit odus; jam nempè, cooptationis in Christianismum, quæ Pro-tismi Justitiæ apud Judæos fere instar haberetur, rationem imilem omnimodò esse rationi Proselytismi antiquitùs rece-qua, juxta Legis Mosaicæ & rituum Judaicorum interpreta-em avitam, pristina desinebat cognatio atque omnimoda guinis conjunctio inter Proselytum primò factum & qui antè nguine conjuncti sunt; ut & libro secundo & quinto fusius ostensum. Neque consanguinitatis abolitionem ejusmodi nceps apud Judæos Christianos factos & Gentiles, qui Chri-ni inter ipsos Proselyti fuere, admittendam. Unde & absti-dum à concubitu aliàs ratione Proselytismi inter conjunctis-os antè apud Judæos permisso, juxta locis indicatis itidem a. Quæ res quidem ad conjugia Christianorum sive ex Ju-s Proselytis sive ex Gentilibus invicem, futura haud parùm uit. Et sanè, quum mutua conjugiorum necessitudo & com-io epularis ac cibi simul capiendi mos vulgaris ingentem & nsignem adeoque singularem in conversatione humana lo-occupent; cum item ex suffocati adeoque sanguinis esu in-is discriminaretur tunc palàm Gentilis à Judæo (ut in suprà

z Caus. 36. q. 1. cap. 2.
a Lib. 1. de Abraham c. 4

INDEX RERUM ET VERBORUM.

 cæde-

ZEROAL.

eas

INDEX RERUM ET VERBORUM.

  ceus

IX, 15.

INDEX RERUM ET VERBORUM.

eas

Phi-

SANGUIS

Cum forte Hebraica quædam sint transposita, B.L. sic redigat in ordinem.

P. 24. l. 33, 34. בכל מה שהיתה סברתו הולקה על תורתם ונהכך לאיש אחר

p. 102. l. 17. כצטון בנ נח

p. 103. l. 5, 6. עד זמן דהוה מנהיר יתהון ומליף יתהון אורחא דעלמא

p. 173. l. 8, 9. אין נתנין בתוכה מקום לגר תושב